

180. Ba 83.1

THE
RAJA TARANGINI';
A
HISTORY OF CASHMIR;

CONSISTING OF

FOUR SEPARATE COMPILATIONS:

VIZ.

- I.—THE RAJA TARANGINI, BY KALHANA PANDITA, 1148, A. D.
- II.—THE RAJAVALI, BY JONA RAJA (DEFECTIVE,) TO 1412, A. D.
- III.—CONTINUATION OF THE SAME, BY SRI VARA PANDITA, PUPIL OF JONA RAJA, A. D. 1477.
- IV.—THE RAJAVALI PATAKA, BY PRAJYA BHATTA, BROUGHT UP TO THE CONQUEST OF THE VALLEY BY THE EMPEROR AKBER.

COMMENCED UNDER THE AUSPICES OF THE GENERAL COMMITTEE OF PUBLIC INSTRUCTION;
TRANSFERRED TO THE ASIATIC SOCIETY, WITH OTHER UNFINISHED ORIENTAL WORKS;
AND COMPLETED IN 1835.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS, CIRCULAR ROAD.

MDCCCXXXV.

1835

RARE BOOK

17/364

Blackwell

8/2/17.

12.2.



3
1/1

राजतरङ्गिणी।

अर्थात् काशीरद्रीयराजकीय इतिहासः ॥

प्रथमतः । कङ्कणपण्डितकृतप्रथमतरङ्गात्मिका राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १०७०

द्वितीयतः । जैनराजकृत द्वितीया राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १३३४

तृतीयतः । श्रीवरकृत तृतीया राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १३८८

चतुर्थतः । प्राञ्चभट्टकृत चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

नामान्तरं राजावलीति ।

शकाब्दे १४८२

एतच्चतुर्भागात्मिका राजतरङ्गिणी
साधारणविद्यावृद्ध्यर्थककमिद्विधनव्ययेन मुद्रितुमारब्धा तत्रासमाप्तत्वात्
रसियाटिकसोसहटाखगैडदेव्रीयसभाध्यक्षेण प्रेरिता

कलिकाताख्यराजधान्या ।

इहोक्तेष्वनयनकालये मुद्रिताभूत् ॥

तत्सम्बन्धीयपण्डितैः संशोधिता च ॥

शकाब्दे १७५७ ।

इ० १८३५

राजतरङ्गिणी।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

भृषाभोगिफणारत्नरोचिःषिष्यचारवे । नमः प्रलीनमुक्ताय हरकल्पमहीरहे ।
भालं वज्रिभिखादितं दधदधिओचं वहन् सद्यतप्रीडत्कुण्डलिजृम्भितं जलधिजम्बाबाष्पकण्डक्कविः ।
वचोविभदहोनकक्षुकचितं बद्धाङ्गगार्द्धस्थ वो भागः पुङ्गवलक्षणोऽस्तु यशसे वामोऽथ वा दक्षिणः ।
वन्द्यः कोऽपि सुधास्यन्दास्कन्दी स सुकवेर्गुणः । येन याति यमःकायः स्वेय्यं स्वस्य परस्य च ।
कोऽन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यक्षतां चमः । कविप्रजापतींस्वप्ना रम्यनिर्घोषशालिनः ।
न पश्येत् सर्वसंवेद्यान् भावान् प्रतिभया यदि । तदन्यद्विद्यदृष्टिरे किमिव ज्ञापकं कवेः ।
कथादैर्धानुरोधेन वैचित्र्येऽप्यप्रपञ्चिते । तदत्र किञ्चिदस्यैव वस्तु यत्प्रोतये सतां ।
स्त्रायः स एव गुणवान् रागद्वेषवद्विष्कृतः । भृतार्थकथने यस्य स्त्रेयस्त्रेय सरस्वती ।
पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नाति । प्रयोजनमनाकर्ष्य वैमुख्यं नोचितं सतां ।
दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्धा प्रमथमोयुषां । अर्ध्याक्कालभवेर्व्याप्ता यत्प्रबन्धेषु पूर्यते ।
दाक्ष्यं कियदिदं तस्मादस्मिन् भृतार्थवर्धने । सर्वप्रकारस्त्रलिते योजनाय मनोद्यमः ।
॥ युगलकं ॥ विस्तोर्लाः प्रथमे गन्धाः स्मृत्यै संक्षिपतो वचः । सुव्रतस्य प्रबन्धेन च्छिन्ना राजकथाश्रयाः ।
या प्रथामगमञ्चेति सापि वाच्यप्रकाशने । पाटवं दुष्टवैदुष्यतीव्रा सुव्रतभारती ।
केनाप्यमवधानेन कविकर्षणि सत्यपि । श्रंभोऽपि नास्ति निर्दोषः चेमेग्रस्य नृपावली ।
दृग्गोचरं पूर्वस्त्ररिगन्धा राजकथाश्रयाः । मम त्वेकादश गता मते नीलमुनेरपि ।
दृष्टेय पूर्वभृभर्तृप्रतिष्ठावस्तुश्रानैः । प्रशस्तिपट्टैः शाल्यैश्च ज्ञानोऽग्रेवभ्रमकृमः ।
हापञ्चाशतमाश्रयभ्रंशाद्यास्त्रास्त्ररूपान् । तेभ्यो नीलमतादृष्टं गोनर्दादिषुष्टयं ।
बद्धा द्वादशभिर्गन्धसहस्रैः पार्थिवावलिः । प्राञ्जदाश्रयतिना येन हेमाराजदजम्बना ।
तन्मतं पद्ममिहिरो दृष्ट्वाभोकादिपूर्वगान् । अष्टौ लम्बादीकृपतीन् स्त्रास्त्रिन् गन्धे न्यदर्शयत् ।
॥ युगलकं ॥ येऽप्यभोकादयः पञ्च ओष्कृन्निष्करोऽग्रवीत् । तान् हापञ्चाशतो मथात् श्लोकस्तस्य तथाश्रयं ।

आशोकादभिमन्योर्ये प्रोक्ताः पञ्च महोभुजः । ते दापञ्चाशतो मद्यादेव लब्धाः पुरातनैः । २०
 इह नृपाणामुक्तासु द्वासे वा देशकालयोः । भैषज्यभूतसंवादि कथा युक्तोपयुज्यते ।
 शैलान्तप्राक्तनान्तव्यवहारः सुचेतसः । कसेदुभो न सन्दर्भो यदि वा चदयङ्गमः ।
 क्षणभङ्गिणि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते । मूर्द्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्वाच विचार्यतां ।
 तदमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं निपीयतां । ओचश्चुक्तिपुटेः स्रष्टुसङ्गराजतरङ्गिणी ।
 पुरा सती सरःकल्पारम्भात् प्रभृति भूरभूत् । कुचौ हिमाद्रेरर्णोभिः पूर्णा मन्वन्तराणि षट् । २५
 अथ वैवस्वतोयेऽस्मिन् प्राप्ते मन्वन्तरे सुरान् । द्रुहिणोपेन्द्रद्रादीनवतार्य प्रजासृजा ।
 कश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवं । निर्गमे तत्सरो भूमौ कश्मोरा इति मण्डलं ।
 ॥ युगलकं ॥ उद्यदैतस्तनिष्यन्ददण्डकुण्डातपत्रिणा । यत् सर्व्वनागादेशेन नीलेन परिपात्यते ।
 गुह्योन्मुखी नागमुखी पीतभूरिपथा रुचिं । गौरी यत्र वितस्तात्वं यातापुञ्जकृति नोचितां ।
 शङ्खपद्ममुखैर्नागैर्नागरजावभासिभिः । नगरं धनदस्येव निधिभिर्यस्त्रिषेव्यते । २०
 यत्तार्क्ष्यभीत्या प्राप्तानां नागानां गुप्तये भुवं । प्रसारितभुजं दृष्टे शैलप्राकारलोलया ।
 भुक्तिमुक्तिफलप्राप्तिः काष्ठरूपमुमापतिं । पापसूदनतीर्थान्तर्ध्वं संस्पृशतां भवेत् ।
 सन्ध्यादेवो जलं यस्मिन् धत्ते निःसलिले गिरौ । दर्शनं पुण्यपापानामन्वयव्यतिरेकयोः ।
 स्वयम्भूर्यत्र ऊतभुक् भुवोगर्भात् समुन्मिवन् । जुहतां प्रतिगृह्णाति ज्वालाभुजवनेर्हविः ।
 देवीभेदगिरेः शृङ्गे गङ्गेद्वेदशृङ्गौ स्वयं । सरोऽन्तर्दृश्यते यत्र हंसरूपा सरस्वती । २५
 नन्दिसेत्रे सुरावासप्रासादे युचरार्पिताः । अद्यापि यत्र व्यज्यन्ते पूजाचन्दनविन्दवः ।
 आलोक्य सारदां देवीं यत्र संप्राप्यते क्षणात् । तरङ्गिणी मधुमती बाणो च कविसेविता ।
 चक्रश्चद्विजयेष्टादिकेशवेष्टानभूषिते । तिलांशोऽपि न यत्रास्ति पृथ्व्यासीर्थैर्विहङ्कृतः ।
 विजीयते मुख्यबलैर्बलैर्येषु न शस्त्रिणां । परलोकात्सतो भोतिर्यस्त्रिष्विषतां परं ।
 सोमस्नानशृङ्गाः श्रोते स्वस्थतीरास्यदारये । यादोविरहिता यत्र निवृत्ता निरुपद्रवाः । ३०
 असन्तापहतां जानन् यत्र पित्रा विनिर्दिष्टे । गौरवादिव तिग्मांशुर्धत्ते योभेऽप्यतीव्रतां ।
 विद्यावेष्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहस्रं पथः । द्राक्षेति यत्र सामान्यमस्ति त्रिदिवदुर्लभं ।
 त्रिलोक्षां रत्नसुः स्नाय्या तस्यां धनपतेर्हरित् । तत्र गौरीगुहः शैलो यत्तस्मिन्नपि मण्डलं ।
 तत्र कौरवैकान्तेयसमकालभवान् कलौ । आगोनर्दात् स्मरन्तिस्म न दापञ्चाशतं नृपान् ।
 तस्मिन् काले भुवं तेषां कुक्षतैः काश्यपीभुजं । कर्त्तारः कीर्त्तिकायस्य नाभूवन् कविबेधसः । ३५
 भुजतरुवन्च्छायां येषां निषेव्य महोजसां जलधिरसना मेदिन्यासीदसावकुतोभया । स्मृतिमपि न ते यान्ति क्षापा विना
 यदनुपहं प्रकृतिमहते कुर्व्वन्तस्मै नमः कविकर्म्मणे ।
 यऽप्यस्मिन् भिभकुशभायितपदा येऽपि श्रियं लेभिरे येषामप्यवसन् पुरा युवतयो गेहेष्वहस्यश्रिकाः । तांस्तोकोऽयमवैति लोकति
 लकान् स्त्रेऽप्यजातानिव भ्रातः सत्कविहृत्य किं स्मृतिव्रतैरन्त्रं जगत् त्वा विना ।

अष्टषड्यधिकामष्टशतद्वाविंशतिं नृपाः । अपीपलंखो काश्मीरान् गोमर्दाद्याः कलौ युगे ।
 भारतं द्वापरान्तेऽभूद्वर्त्तयेति विमोक्षिताः । केचिदेतां मृषा तेषां कालसङ्ख्यां प्रचक्रिरे ।
 ॥ युगलकं ॥ लब्धाधिपत्यसङ्ख्यानां वर्षान् सङ्ख्याय भूभुजां । भुक्तात् कालात् कलेः शेषो नाख्येवं तद्विवर्जितान् । १०
 शतेषु षट्सु सार्द्धेषु व्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभवन् कुरुपाण्डवाः ।
 लौकिकेऽब्दे चतुर्विंशे शककालस्य संप्रतं । सप्तत्यात्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सराः ।
 प्रायस्सृतीयगोनर्दादारभ्य शरदां तदा । दे सहस्रे गते त्रिंशदधिकस्य शतचयं ।
 वर्षाणां द्वादशशती पष्टिः षड्विंश संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशतो मताः ।
 षट्चादृचं शतेनाब्देभ्योऽसु चित्रमिच्छिष्ठेषु । उच्चारे संहिताकारैरेवं दत्तोऽपि निर्णयः । १५
 आसन् मघासु मुनयः श्रवति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपते । षड्विंशदधिकयुतः शककालस्तस्य राज्यस्य ।
 काश्मीरेन्द्रः स गोमर्दां वेङ्गद्वज्जादुकूलया । दिशा कैलासहासिन्या प्रतापी पर्युपास्यत ।
 विहाय देशं शेषार्हेर्विषाक्षेभयादिव । भूर्गीरुत्तमतरङ्गादे भेजे तस्य भुजे स्थितिं ।
 साहायकार्यमाहृतो जरासन्धेन बन्धुना । समं हरोध कंसारेर्मेथुरां पृथुभिर्बलैः ।
 तेनोपकूलं कालिन्ध्याः स्तब्धवारं निबध्नता । यादवीहसितैः सार्द्धं योधानां मोलितं ययः । २०
 एकदा सर्वतो भग्नाः स्तब्धेनास्त्रातुमुद्यतः । तं संहरोध योद्धारं सङ्गरे लाङ्गलध्वजः ।
 तयोस्तुन्यौजभोर्युद्धे शिराय करवर्त्तिनी । मञ्चौ विजयसन्देहे वरणस्रग्जयश्रियः ।
 अथ शस्त्रचतैरङ्गैरालिलिङ्ग रणाङ्गने । भुवं काश्मीरको राजा यादवस्तु जयश्रियं ।
 गतिं प्रवीरसुलभां तस्मिन् सुचिन्तये गते । श्रीमान्दामोदरो नाम तत्सूनुरभृत चितिं ।
 भोगयोगोर्जितं राज्यं प्राप्तवानपि भूपतिः । ध्यायन् पित्रबधं मानो नोपसेभे स निर्द्वेति । २५
 अथोपसिन्धु गान्धारैः सज्जे कन्यास्त्रयम्बरे । निमग्न्य शूआवागीतान् वृष्णीन्दर्पोष्णदोद्गमः ।
 ततस्तस्यातिशम्भारान्तानदूरस्थितान् प्रति । याचाभृज्जिनीवाजिरेणुयस्तनभस्तला ।
 तदाहवे विवाहोक्ता निघ्नतिष्ठ पतिम्बरा । आसीत्तक्षुपुरश्रीणां गान्धारेषु स्त्रयम्बरः ।
 तदाक्रान्तासुहृचक्रः स चक्रायुधसङ्गरे । चक्रधाराध्वना धीरस्रक्वर्त्ती दिवं ययौ ।
 अन्तर्व्यङ्गीं तस्य पत्नीं तदा यदुकुलोदहः । राज्ये यशोवतीं नाम दिजैः कृष्णोऽभ्यषेचयत् । ३०
 तस्मिन् काले स्तम्भचिवान् सास्त्रयान् विन्यवीवरत् । इमं पौराणिकं श्लोकमुदीर्य मधुसूदनः ।
 काश्मीराः पार्वती तत्र राजा ज्ञेयो हरांशजः । नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता ।
 पुंसां निर्गौरवा भोज्ये इव याः स्त्रीजनेदृशः । प्रजानां मातरं तास्त्रामपश्यन्देवतामिव ।
 अथ वैजनेने मासि सा देवी दिव्यलक्षणं । निर्दग्धस्यान्वयतरोरङ्गुरं सुधुवे सुतं ।
 तस्य राज्याभिषेकादिविधिभिः सह सम्भृताः । दिजेन्द्रैर्निरवर्त्यन्त जातकर्मादिकाः क्रियाः । ३५
 स नगेन्द्रश्रिया सार्द्धं लब्धवान् बालभूपतिः । नाम गोमर्द इत्येवं नप्ता पैतामहं क्रमात् ।
 आस्तां बालस्य सन्निधौ दे धात्रौ तस्य वृद्धये । सका पथःप्रसविणी सर्वसम्पत्प्रसूः परा ।

तस्यावगन्धप्रसादत्वं रक्षन्तः पितृमन्त्रिणः । पार्श्वेभ्यो ददुर्बिन्तमनिमित्तस्मितेभ्यपि ।
 अबुद्धा ननु तिष्ठन्तस्तस्याव्यक्तं शिशोर्बन्धः । कृतागसमिवात्मानममन्यन्ताधिकारिणः ।
 पितुः सिंहासनं तेन क्रामता बालभूभुजा । नोत्कण्ठा पादपोटस्य लम्बमानांघ्रिणा कृता ।
 तच्चामरमरुल्लोलकाकपच्चं नृपासने । विधाय मन्त्रिणा ऽष्टपलम् प्रजानां धर्मसंश्रयं ।
 इति काशीरको राजा वर्त्तमानः सग्रेभ्यः । साहायकाश्च समरे न निन्द्ये कुरुपाण्डवैः ।
 आन्नायभङ्गाज्जिर्नष्टनामकृत्यास्ततः परं । पञ्चविंशत्यहोपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ।
 अथाभवत्तवोगाम भूपालो भूमिभूषणं । वेत्तद्यशोदुकूलायाः प्रीतिपात्रं जयश्रियः ।
 यस्य सेनानिनादेन जगदौघनिग्रहायिना । निन्द्यिरे वैरिणस्त्रिचं दोर्ध्वनिद्राविधेयतां
 तेन षोडशभिर्लक्ष्यैर्विहीनामश्ववेष्टनां । कोटिं निष्पाद्य नगरं लोलोरं निरमीयत ।
 दत्तायहारं लेदर्थ्या लेवारं द्विजपर्वदे । स द्यामनिन्द्यशैर्यश्रीराक्षरोह महाभुजः ।
 कुशेशयाख्यस्तपुत्तः प्रतापकुशलः कुशः । कुरुहारायहारस्य दाताभूत्तदनन्तरं ।
 ततस्तस्य सुतः प्राप गिपुनागकुलान्तकः । धुर्यः शौर्यश्रयः श्रीमान् खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रतां ।
 सखागिखुनमुषयोः कर्त्ता मुख्यायहारयोः । हरहाससितैः कृत्यैः क्रीतांशोकान् क्रमाद्यथै ।
 अनर्घमहिमा दीर्घमघवत्तावहिष्कृतः । अथ साख्यैर्च्यैः ऽभूत् सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः ।
 शतमन्युः शान्तमन्योर्गोत्रभिद्वेज्वरक्षिणः । लेभे यस्य सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रो नोपमानतां ।
 दरद्देशान्तिके कृत्वा सौरकाख्यं स पत्तनं । श्रीमान् विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधं ।
 तेन स्वमण्डले ऽखण्डयश्च सा पुण्यकर्मणा । विहारः सुकृतोदारे निर्मितः सौरसाभिधः ।
 तस्मिन्निःसन्तौ राक्षि प्रशान्तेऽन्यकुलोद्भवः । बभार गोधरो नाम सभूधरवरान्वरां ।
 गोधरो हस्तिशालाख्यमयहारमुदारधीः । स प्रदाय द्विजश्वभ्यः पुण्यकर्मणा दिवं यथै ।
 तस्य सुनुः सुवर्णाख्यस्ततोऽभूत् स्वर्णदेऽर्थिनां । सुवर्षमणिकुल्यायाः कराले यः प्रवर्त्तकः ।
 तत्सूनुर्जनको नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमयहारश्च जालोराख्यश्च निर्भमे ।
 शचीनरस्तस्य सुनुः चितिं चितिश्चीपतिः । ततः श्रीमान् चमाश्रितो ररचाक्षतशासनः ।
 राजायहारयोः कर्त्ता शमांगासाशनारयोः । सोऽभूदपुत्रः सूत्रामविष्टराङ्गसमाश्रयो ।
 प्रपैतः शकुन्तेस्तस्य भूपतेः प्रपिहयजः । अथावहदशोकाख्यः सत्यसन्धो वसुन्धरां ।
 यः शान्तवृजिनो राजा प्रपञ्चोजिमशासनं । शुष्कलेऽच वितस्ताद्रौ तत्सारं स्वरूपमण्डलैः ।
 धर्मारण्यविहारान्तर्वितस्ताच पुरेऽभवत् । यत्कृत्यं चैत्यमुत्सेधावधि प्राप्यचभेषणं ।
 स वसवत्या गेहानां लक्ष्यैर्लक्ष्योसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमांशुके श्रीनगरीं नृपः ।
 जीर्णं श्रीविजयेशस्य विनिवार्य सुधामयं । निष्कल्यषेणाश्वमयः प्राकारो येन कारितः ।
 सभायां विजयेशस्य समीपे च विनिर्भमे । शान्तावसादः प्रासादावशोकेश्वरसंज्ञितौ ।
 खेचैः सज्जदिते देव्ये स तदुच्छिस्तये नपः । तपः सन्तोषिताक्षेभे भूतेशान् सुकृती सुतं ।

५०

५५

६०

६५

७०

७५

सोऽथो भूभृजलोकोऽ भूभृलोकसुरनाथकः । यो यशःश्रद्धया षडङ्गं व्यधाद्ब्रह्माण्डमण्डलं ।
 यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याश्चर्यतां यान्ति निघृतं सुषदाभपि ।
 कोटिवेधिनि सिद्धे हि सरसे हाटकपर्पणैः । आसीत् सुविरतां कर्तुं हेमाण्डस्य ध्रुवं क्षमः । ११०
 संस्तम्यान्मःप्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरं । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभयतां ।
 तत्कालप्रबलप्रेम्बौद्धवादिसमूहजित् । अवधूतोऽभवत् सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकत् ।
 विजयेश्वरनन्दीशचेत्रज्येष्ठेऽपूजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाऽभवत् ।
 ग्रामे ग्रामे स्थितैरश्वैर्धावनं प्रतिषिद्धवान् । स्वेनावहर्तुं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया ।
 स रुद्धवसुधान् स्नेच्छान्निर्व्यासाखर्वविक्रमः । जिगाय जैत्रयात्राभिर्गङ्गोर्मणवमेखलां । ११५
 स तत्रोज्ज्वलितस्तेन स्नेच्छाकादितमण्डलः । स्थानमुज्ज्वलित्स्त्वन्मन्त्रजनैरद्यापि गद्यते ।
 जितोर्वी कन्यकुञ्जाद्यां तत्रत्यं स न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्याश्च व्यवहारिणः ।
 यथावद्वृद्धिमप्राप्तं व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशवद्राज्यं तावदस्मिन् हि मण्डले ।
 धर्माध्यक्षो धनाध्यक्षः कोषाध्यक्षश्च समूपतिः । दृतः पुरोधा देवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन् ।
 ॥ युगलकं ॥ कर्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रभृति भूपेन कृता यौधिष्ठिरी स्थितिः । १२०
 स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्जितया श्रिया । विदधे वारवालादीनयशारानुदयधीः ।
 द्वागादिषु प्रदेशेषु प्रभावोद्याण्डयया । ईशानदेव्या तत्पत्न्या मातृचक्राणि चक्रिरे ।
 श्रुतनन्दिपुराणः स व्यासान्तेवासिनेनृपः । सेवनं सोदरादीनां नन्दीशस्यर्द्धया व्यधात् ।
 प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्या वितप्सता । तेन नन्दीशस्यर्द्धे न मेने सोदरं विना ।
 विस्मरितो नित्यकृत्यं कार्यव्यग्रतयैकदा । विदूरसोदरजलाप्लावनालाभदुर्मनाः । १२५
 अपश्यन्निर्जलात् स्थानादकस्मादुत्थितं पयः । स सोदराविस्मयादि वर्णस्वादार्दिभिर्गुणैः ।
 ॥ युग्मं ॥ प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे कृतनिमज्जनः । ग नन्दिरुद्रस्यर्द्ध्यां मानी पर्याप्तमासदत् ।
 तेन जातु परीक्षार्थं निक्षिप्तः सोदरान्तरे । सपिधानानमः स्वर्णभृङ्गारः सुषिरोदरः ।
 दिनद्वयेन सार्द्धेन श्रीनगर्युद्धवास्यसः । उन्मग्नः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संशयं ।
 नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत् । दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा । १३०
 राज्ञस्तस्य कदाचित्तु ब्रजतो विजयेश्वरं । यथाचे काचिदवला भोजनं मार्गमध्यगा ।
 यद्येष्टमशनं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते । व्यवृणोद्विहता भूत्वा सा नृमांसश्रयां स्पृष्टा ।
 स सत्वहिंसाविरतस्तस्यै दातुं स्वविग्रहात् । अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाब्रवीत् ।
 बोधिसत्त्वोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यत्सेदुक्ते महात्मनः ।
 बौद्धभाषामजानानो माहेश्वरतया नृपः । को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेत्सीति जगाद तां । १३५
 पुनर्व्यभाषे सा भूपं श्रुतव्यं मत्प्रयोजनं । अहन्तूत्यापिता बौद्धैः क्रोधादिप्रकृतैस्त्वया ।
 लोकालोकाद्रिपार्श्वस्थास्तामस्याः दृष्टिका वयं । बोधिसत्त्वैकशरणाः काङ्क्षन्त्यस्तमसः क्षयं ।

लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केचन । ये जन्मवो गतक्लेशान् बोधिसत्त्वानवेहि तान् ।
 सागसेऽपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वन्ते । बोधिं स्खलिव नेयन्ति ते विश्वधरणीयताः ।
 विहारतत्पर्यनिर्घोषैरुन्मिद्रः प्रेरितः खलैः । पुरा भवान् व्यधात् क्रोधाद्विहारोद्भूतं यदा । १७०
 महाशक्त्यः स नृपतिर्न शक्यो बाधितुं त्वया । तस्मिन्दृष्टे तु कल्याणि भविता ते तमःक्षयः ।
 अस्माद्गिरा प्रेरणीयो विहारकरणाय सः । दत्त्वा स्वहेमसम्भारं त्वया मलिनितः खलैः ।
 तस्मिन्कृते न जायेत विहारश्चेदवैशम्यं । तस्य तत्प्रेरकाणाञ्च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ।
 क्रुद्धैर्बौद्धैरनुधाता त्वदधाय प्रधाविता । अनुदिष्टा समाह्वय बोधिसत्त्वैस्तदेत्यहं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मात् सत्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः । क्षीणपापाद्य सम्मत्ता स्खलि ते साधयाम्यहं । १७५
 कृतप्रतिश्रवे राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षात्फुल्लनयना कृत्यादेवी तिरोदधे ।
 अथ कृत्याश्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तत्रैव क्षीणतमसं कृत्यादेवीमनन्दयत् ।
 विधाय सोऽश्मप्रासादं नन्दिचेचे क्षमापतिः । भूतेशाय क्षमं कोवैः पूजां रत्नमयीं ददौ ।
 क्षीरमोचनतीर्थान्तर्गणरात्रं तपस्यता । ब्रह्मासननिविष्टेन ध्याननिष्पन्दमूर्तिना ।
 राज्ञा कनकवाहिन्याः सुचिरात् पुण्यकर्मणा । नन्दीशस्यर्शनेोत्कण्ठा तेनानीयत कुण्डतां । १८०
 क्लादोदयानृत्यगीतचण्डे नर्तितुमुत्थितं । प्रददौ ज्येष्ठरुद्राय स्वावरोधबधूशतं ।
 भुक्तैश्चर्यं स पर्यन्ते प्रतिष्ठंश्चीरमोचनं । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ।
 अथाशोककुलोत्पन्ने यद्दान्याभिजनोद्भवः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतीपतिः ।
 अष्टा जाज्वलितस्योच्चैर्माहेन्द्रशशिखामणैः । अद्यापि श्रूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ।
 हरप्रसादमन्त्रेण सच्चरित्रानुगणिना । बबन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणः सख्यं । १८५
 कुवेरद्वय योराज्ञामय्यः स्वाज्ञाविधायिनः । आदिश्य गुह्यकाम् दीर्घं गुरुसेतुमबन्धयत् ।
 सूदे दामोदरीये यत्तस्यासीत् स्वकृतं पुरं । सेतुना तेन तत्रैच्छत् कर्तुं सोऽश्मःप्रतारणं ।
 हितं लोकोत्तरं किञ्चिद्विकीर्षोरुन्नतात्मनः । रोहन्ति हा धिक् प्रत्यूहा मितपुण्यतया नृणां ।
 सहि कारयितुं यच्चैर्यततेस्त स्त्रमण्डले । दीर्घानश्ममयान् सेतुंस्तोषविश्रवशान्तये ।
 तपोविभूतयश्चिन्त्या द्विजानामुग्रतेजसां । तादृशमपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययं । १९०
 दायादादिबलैर्नष्टा दृष्टा भूयः समुत्थिता । श्रीविप्रावश्या राज्ञामपुनःसम्भवा पुनः ।
 आद्वार्यमुत्थितः स्नातुं द्विजैः कैश्चिदुभुचितैः । प्राक् स्नानाङ्गोजनं राजा स कदाचिदयाच्यत ।
 यियासुना वितस्तान्तर्धदा तेनाबधीरितं । तदा प्रभावाप्ते तस्य तां धुनीमग्रतो व्यधुः ।
 सेयं वितस्ता दृष्ट्वैनां भोजयास्मान् स तैरिति । उक्तोऽपि मायाविहितामज्ञासीत् सरिदाहतिं ।
 भोज्यं ददानि नास्त्रातो विप्राः सर्पत साम्प्रतं । तेनेत्युक्तास्तमश्नपस्ततः सर्पा भवेति ते । १९५
 अशेषमेकेनैवाक्ता श्रुत्वा रामायणं तव । श्रापस्य शान्तिर्भवितेत्युचिरे ते प्रसादिताः ।
 स दामोदरसुदान्तर्धावन् दूरमुदन्यथा । श्रापोष्णाश्वासधूमेन जनैरद्यापि लक्ष्यते ।

अथाभवम् स्नानामाङ्गपुरचयविधायिनः । ऊष्कजुष्ककनिष्काख्यास्तयस्तैव पार्थिवाः ।
 स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः स विधायकः ।
 ते तुरुष्कान्वयोद्भूता अपि पुण्याश्रया नृपाः । शुष्कलेचादिदेशेषु मठचैत्यादि चक्रिरे । १७०
 प्राज्ये राज्यक्षणे तेषां प्रायः काश्मीरमण्डलं । भोज्यमास्ते च बौद्धानां प्रज्ज्योर्जिततेजसां ।
 ततो भगवतः शाक्यसिंहस्य पुरनिर्घृतेः । अस्मिन् सह लोकधातौ सार्द्धं वर्षशतं स्रगात् ।
 बोधिमलस्य देशेऽस्मिन्नैकभूमिस्थरोऽभवत् । स तु नागार्जुनः श्रीमान् षडहर्वनसंश्रयी ।
 अथ निष्कण्टको राजा कण्टकौत्सायहारदः । अभोर्वभूवाभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ।
 स्नानामाङ्गशशाङ्काङ्गशेखरं विरचय्य सः । परार्थविभवं श्रीमानभिमन्युपुरं व्यधात् । १७५
 चन्द्राचार्यादिभिर्लब्धादेशं तस्मात्तदागमं । प्रवर्तितं महाभायं स्वस्य व्याकरणं कृतं ।
 तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रवृत्ता ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्वेन पालिताः ।
 ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान् बुधान् । क्रियां नीलपुराणोक्तामहिन्दन्नागमद्विषः ।
 मण्डले विभुताचारे विद्विन्नवलिकर्मभिः । नागैर्जनक्षयस्यके प्रभृतहिमवर्षभिः ।
 हिमान्यां बौद्धवाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरं । शीते दार्व्याभिसारादौ षण्मासान् पार्थिवोऽवसत् । १८०
 तदा प्रभावः कोऽप्यासीदलिहोमविधायिनः । गानशयन्यदशादिप्रा बौद्धाश्च निधनङ्गताः ।
 नीलमुद्दिश्य देशस्य रचितारं महेश्वरं । काश्यपस्य च देवास्त्रयस्तपस्तेपे ततोद्दिजः ।
 तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलस्तुहिनविश्वं । न्यवारयत् जगादापि स्वपुराणविधिं पुनः ।
 आयेन चन्द्रदेवेन शमितो यच्चविश्वः । द्वितीयेन तु देशेऽस्मिन् दुःसहोभिस्तुविश्वः ।
 राजा तृतीयगोनर्दः प्राप्ताराज्यस्तदन्तरे । याचायागादि नागानां प्रावर्त्तयत् पूर्ववत् । १८५
 राज्ञा प्रवर्त्तिते तेन पुनर्नीलोदिते विधौ । भिक्षवे हि सदोषाश्च सर्वतः प्रशमं ययुः ।
 काले काले प्रजापुष्टैः सम्भवन्ति महीभुजः । यैर्मण्डलस्य क्रियते दूरोत्सवस्य योजनं ।
 ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्ध्याः । नष्टन्तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ।
 इत्येतत् प्रतिवृत्तान्तं देवेऽस्मिन् वोच्य लक्षणं । भाविनां भूमिपालानां प्राश्नैर्भयं शुभाशुभं ।
 नवीकृतवतो देशं तस्य वंशैरियं मही । सिद्धैः प्रवरसेनाद्यैश्चिरं भुक्ता सुकर्मभिः । १९०
 गोनर्दान्वयिनामाद्यः स रघूणां रघुर्धया । नृपतिः काश्यपीं वर्षान् पञ्चत्रिंशतिमन्वशात् ।
 वर्षषष्टिं षण्मासैः षड्विंशैर्ष्विर्वर्जितां । विभोषणाभिधोऽरक्षत् क्षितिं गोनर्दबन्दनः ।
 इन्द्रजिह्वावणावासां पितापुत्रौ नृपौ क्रमात् । पञ्चत्रिंशत्सहस्राक्षं वर्षास्त्रिंशद्ययोर्ययुः ।
 विन्दुरेखाश्च विर्यस्य दृष्ट्वा भायर्थंशसिनी । स रावणस्य पूजार्थं लिङ्गं भाति वटेश्वरः ।
 चतुःशालमठस्थान्तः कृतायादायि भूभुजा । वटेश्वराय निखिलं तमे काश्मीरमण्डलं । १९५
 पञ्चत्रिंशतमब्दानां क्ष्मां वुभोज महाभुजः । रावणचौणिभृत्सूनुः सार्धमन्यो विभोषणः ।
 किन्नरापरनामाथ किन्नरैर्गीतविक्रमः । विभोषणस्य पुत्रोऽभून्नरनामा नराधिपः ।

सदाचारोऽपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । व्यधादिषयदोषेण महानर्थपरम्परां ।
 विहारे निवसन्नेककिन्नरपामवर्त्तिनि । तस्य योगबलात् कोऽपि अमणोऽपाहरत् प्रियां ।
 विहाराणां सहस्राणि तत्कोपान्निर्देदाह सः । अजियहस्य तद्गामान् द्विजैर्ध्वमठाश्रयैः । २००
 चट्वापणं राजपथैर्नीयानोऽञ्जलनिष्पन्नं । स्त्रीतपुष्पफलोद्यानं स्वर्गस्थेवाभिधान्तरं ।
 दिग्जयोपाजितैर्बिम्बैर्जितविशेषपन्नमं । वितस्तापुलिने तेन नगरं निरभीयत ।
 ॥ युगलकं ॥ तत्रैकस्मिन् किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलाश्रितः । आसीत् सुश्रवसो नाम्नो नागस्य वसतिः सरः ।
 कदाचित्तस्य दूराध्वक्लान्तो मध्यदिने युवा । छायाशीं तत् सरःकच्छं विशाखाख्योऽविशद्विजः ।
 सच्छायपादपतले समीरैः शमितक्रमः । शनैर्जलमुपसृश्य भोक्तुं सकृन् प्रचक्रमे । २०५
 तान् पाणौ गृह्णतैवाथ तेन तीरविहारिभिः । पूर्वमाकर्षितो हंभैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः ।
 निर्गते मञ्जरीकुञ्जादपश्यत् पुरतस्ततः । कन्ये नीलनिचोलिन्या स केचिच्छारुलोचने ।
 कर्त्तिकापद्मरागाब्जनाललीलायितसृष्टा । मनोमधवलापाङ्गे तनीयोऽञ्जनरेखया ।
 हारिनेत्राञ्जलैर्भन्दमारुतान्दोलनाकुलैः । सनाथांसयुगे रूपपताकापल्लवैरिव ।
 ॥ तिलकं ॥ ते शशाङ्कानने दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते । विररामाश्रनारम्भात् मुञ्जप्रीडजडीकृतः । २१०
 भुञ्जाने कच्छगुच्छानां शिम्बीरम्बुजलोचने । ते पुनर्दृष्टवानपे किञ्चिद्वापारितेक्षणः ।
 आकृतेर्हा धिगीदृश्या भोज्यमेतदिति दिजः । ध्यायन् कृपाद्रिः सम्मान्य स ते सकृन् भोजयत् ।
 उपनिन्ये च सकृच्च पुटकैश्चाटुसीकृतैः । तयोः पानाय पानोद्यं सरसः स्वच्छशीतलं ।
 आचान्ते शुचितां प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे । ततश्च बीजघनं पर्णतालवृत्तैरभाषत ।
 भवत्यौ पूर्वसुकृतैः कैश्चित् सम्प्राप्तदर्शनः । चापलादिप्रसुलभात् प्रष्टुमिच्छत्ययं जनः । २१५
 कल्याणिनीभ्यां कतमा पुण्या जातिः परिष्कृता । कुत्र वा क्लान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते ।
 एका तमूचे विद्यावामस्य सुस्तवसः सुते । स्वादुभोक्तव्यमप्राप्य किमीदृङ्गापभुज्यते ।
 पित्रा विद्याधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता । इरावत्यहभेषा मे चन्द्रेणैवायवीयसी ।
 पुनर्दिजोऽभ्यधादेवं नैष्किञ्चन्यं किमस्ति वः । ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुमेन्ति स वृच्छतां । २२०
 ज्येष्ठेऽत्र कृष्णदादश्या यात्रायै तत्तत्कस्य तं । आगतं चूडया तोयस्यन्दिन्या ज्ञास्यसि ध्रुवं ।
 द्रव्यस्यावामपि तदा तदभ्यर्णकृतस्थितो । इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते क्षणादास्ता तिरोहिते ।
 क्रमात् प्रवृत्ते सोऽथ नटचारणसङ्कुलः । प्रेक्षिलोकसमाकीर्णस्तत्र यात्रामहोत्सवः ।
 दिजोऽपि कौतुकाकृष्टः पर्यटन् रङ्गमञ्जसा । कन्याकचिह्नज्ञातस्य नागस्थान्तिकमाचयौ ।
 पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोऽथ सः । दिजन्मने व्याजहार स्वागतं नागनायकः । २२५
 ततः कथान्तरे कापि पृष्ठः कारणमापदं । नगाद तं दिजन्मानं निःश्वस्य श्वसनाशनः ।
 अभिमानवतां ब्रह्मन्युक्तायुक्तविवेकिनां । युज्यते वश्यभोग्यानां दुःखानामप्रकाशनं ।
 परदुःख समाकर्ण्य स्वभावसुजनो जनः । उपकारासमर्थत्वान् प्राप्नोति हृदययथा ।

वृत्तिं स्त्रां वज्र मन्थते यदि शुचं धत्तेऽनुकम्पोक्तिभिर्धत्तं निन्दति योग्यतां मितमतिः कुर्वन् स्तुतीरात्मनः ।

गच्छीपायनिषेवणं कथयति स्त्राञ्च वदन् व्यापदं श्रुत्वा दुःखमहन्तुशं वितनुते पीडां जनः प्राकृतः ।

अतएव विवर्तुणां यावदायुरस्त्वमानसे । दीर्घाणि सुखदुःखानि दहत्यमे चित्तानलाः ।

११०

कः स्वभावगभीराणां लक्ष्येर्दहिरापदं । बालापत्येन भूयेन यदि सा न प्रकाशयते ।

तदस्मिन्नेतयोर्वाक्यदस्तु नि व्यक्तिमागते । तवापे गोपनं साधो न ममाप्युपपद्यते ।

तथाप्यस्माद्विदितार्थाय निसर्गसरलात्मना । ईषत्प्रयासः कल्याणिन् क्रियतां यदि शक्यते ।

योऽयं तरुतले मुण्डचूडालो दृश्यते व्रतो । अमुना शस्यपालेन कान्दिशीलाः कृता वयं ।

अभुक्ते मान्त्रिकैरस्त्रे नत्रे नागैर्न भुज्यते । अयं नास्ति च तस्मै न समयेन कृता वयं ।

१११

चेन्नाणि रक्षन्तेतस्मिन् दृष्ट्वापि फलसम्पदं । भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेतादव सरिज्जलं ।

तथा कुरु यथा भ्रश्येत् समयादेश नैष्ठिकः । योग्यां प्रतिक्रियां विश्रोत्रयमप्युपकर्तुम् ।

स तथेति ततो नागमुक्ता यत्नपरो द्विजः । अचिन्तयद्दिवारात्रौ शस्यपालस्य वञ्चनां ।

गूढं तस्य वह्निःचेन्नकुटीगर्भकृतस्थितेः । पच्यमानास्त्रभाण्डान्तर्गवाशं न्यक्षिपन्ततः ।

भुञ्जान एव तत्तस्मिन् क्षणादेव जहार सः । अहीन्द्रः करकासारवर्षी स्त्रीतां फलश्रियं ।

११२

तच्च व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सरसोऽभ्यर्षमागतं । कृतोपकारमन्येयुर्निजोर्वीमनयद्द्विजं ।

सतत्र पितुरादेशात् कन्याभ्यां विहितार्हेणः । अमर्त्यमुलभेर्भगैरतोऽप्यत दिने दिने ।

कालेन सर्वानामस्य स्त्रां भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतं वरं नागं चन्द्रलेखामयाक्षत ।

सम्बन्धायोग्यमपि तं कृतज्ञत्ववशम्बदः । संविभेजे स भुजगः कन्यया च धनेन च ।

एवं नागवरावाप्तश्रियस्तस्य द्विजन्मनः । महाक्षरपुरे कालसौख्येर्निर्दोषवैधेयैः ।

११५

भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता । अतोषयत् परार्थश्रीलाचारादिभिर्गुणैः ।

तस्यां कदाचित् सौधायस्थितायां प्राङ्गनाद्वहिः । आतपायोजिह्व तं धान्यं कुभुजे विहरन् हयः ।

तं वारयितुमाहता भूत्या नासन् गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जोरा सा तदावातरत् स्वयं ।

एकहस्तधृणाग्नेस्तृणशोभांशुकान्तया । तथा पाणिसरोजेन धावित्वा सोऽथ ताडितः ।

भोज्यमुत्सृज्य यातस्य फणिस्त्रीस्पर्धतस्ततः । सौवर्णी पाणिमुद्राङ्गे तुरगस्योदपद्यत ।

११६

तस्मिन् काले नरो राजा चारैस्तां चारुलोचनां । अत्रा द्विजबधू तस्यां प्रागेवाङ्कुरितस्तरः ।

तस्य धावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणं । बलान्नियमितुं नासीदपवादभयाङ्कुशः ।

तस्मिन्नुद्वृङ्गरागाग्निविश्वे भूपतेः पुनः । उवाह दधत्तान्मो दृप्तवातानुकारितां ।

चक्रे पथ्यस्तमर्थ्यादः सरलांगुलिशोभिना । सकाञ्चनकराङ्गेन शशाङ्केनेव वारिधिः ।

ओडानिगडनिर्भुक्तो दूतैराकृतशंसिभिः । तामुपहृन्दयन् सोऽथ सुन्दरीमुदवेजयत् ।

११७

सर्वोपायैरसाध्याञ्च विप्रस्तप्यतिरप्यसौ । तेनायाच्यत कुम्भेन रागाभ्यानां कुतस्तथा ।

अथ निर्भर्त्सनां तस्मादपि प्राप्तवतासकृत् । वृढेन वृत्तं तां राज्ञा समादिश्यन्त सैनिकाः ।

तैर्गृहाद्ये कृतास्कन्दे निर्गत्यन्येन वर्त्मना । आपार्थी नागभवनं सजानिः प्राविशद्विजः ।
 ताभ्यामभ्येत्य वृत्तान्ते ततस्तस्मिन् निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्तस्मादञ्जगाम फणीश्वरः ।
 चङ्कूर्ज्जिह्वाजीमूतजनितध्वान्सन्ततिः । सघोराशनिर्वर्षेण ददाह सपुरं नृपं । २६७
 दग्धप्राण्यङ्गविगलदसाहस्रक्षेत्रवाहिनी । मयूरचन्द्रकाक्षेव वितस्ता समपद्यत ।
 शरणाय प्रविष्टानां भयाचक्रधररत्निकं । मुहूर्त्ताक्षिरदक्षान्न सहस्राणि शरीरिणां ।
 मधुकैटभयोर्ध्वैः प्रागूर्ध्वैरिव चक्रिणं । दग्धानां प्राणिनां तत्तत्तदा सर्वाङ्गमत्सृशत् ।
 स्वसा सुश्रवसो नागी रमण्याख्याद्रिगङ्गरात् । साहायकायाश्चराशीन् समादाय तदा ययौ ।
 सयोजनाधिके शेषे मार्गस्थारात् सहोदरं । कृतकार्यं निश्चम्याश्चवर्षं ग्रामेषु तज्जहौ । २६८
 योजनानि ततः पञ्च जाता ग्रामधरा शिला । सा रमण्यटवीत्यद्याप्यस्ति स्थूलशिलाविला ।
 घोरं जनक्षयं कृत्वा प्रातः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विषलः स्थानमुत्सृज्य तद्ययौ ॥
 दुग्धाब्धिधवलं तेन सरोदूरगिरौ कृतं । अमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ।
 श्वशुरानुग्रहाग्रीभूतस्थपि द्विजम्भनः । जामातृश्वरदत्यन्यस्तत्र च प्रथितं सरः ।
 प्रजानां पालनव्याजाभिः शङ्खचयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित् सम्भवन्ति तथाविधाः । २६९
 अद्यापि तत्पुरं दग्धं शुभ्रीभूतश्च तत्सरः । उपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ।
 राज्ञां रागः क्रियान्नाम दोषः स्वल्पदृशां मते । तत्तस्य तेन संवृत्तं यस्माभूत्कापि कस्यचित् ।
 सतीदैवतविप्राणामथेकस्य प्रकोपतः । श्रुतो हि प्रतिवृत्तान्तं त्रैलोक्यस्यापि विप्रवः ।
 चत्वारिंशतमब्दान् स मासैश्चैवाभ्यं चिभिः समा । भुवं भुङ्क्ता चित्तिवृषा दुर्णयेन क्षयं ययौ ।
 अथत्यक्तकालसन्दृष्टप्राकाराट्टालमण्डलं । तत् किन्नरपुरं लेभे गन्धर्व्वनगरोपमां । २७०
 एकस्तु तनयस्तस्य वैचित्रात् कर्मणां गतेः । स्वधाया विजयलेखं नीतः प्राणैर्न तत्तजे ।
 राजा सिद्धाभिधः सोऽथ तथा निःशेषितं जनं । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलं ।
 इति वृत्तं महाश्रुत्य तस्य पितृं महामतेः । संसारासारताक्षेन प्राप पुण्योपदेशतां ।
 भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोऽपि सः । न शक्यतेऽस्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ।
 दर्पज्वरोऽभूपालमध्ये निर्धायतोऽनिशं । सुधासूतिकलामौलिं तथैवोक्ताचतोययौ । २७१
 गणितं गुणिना तेन मणीस्तृणमिवोऽज्झृता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनत्वमखण्डितं ।
 राजस्तस्यैव राजश्रीः परलोकानुमाभवत् । यस्तामयोजयद्भूतो धर्मोणाव्यभिचारिणा ।
 षष्टिमब्दान् प्रशास्त्रोऽर्वामासन्नानुचगन्वितः । आरुरोह सदेहोऽसौ लोकाञ्कशिशिखामणेः ।
 भृत्यानरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयतां । तत्सुतन्तु समालम्ब्य प्रभुं भुवनवन्द्यतां ।
 यात्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभ्यां निन्द्या गतिं जमति सर्व्वजनार्क्षितां वा । २७२
 मच्छत्यधस्तृणगुणः श्रितकूपयन्त्रः पुष्पाश्रयो सुरशिरोभुवि हृदिमेति ।
 सिद्धः सिद्धः सदेहोऽयमिति शब्दं सुरादिवि । प्रोद्दोषयन्तोऽन्ययन् पटहं सप्तवासरान् ।

उत्पलाच्च इति ख्यातिं पेलाचतया गतः । तत्सूनुस्त्रिंशत् सार्द्धान् वर्षाणामन्वशांसी ।
तस्य स्रुर्हरिण्याच्चः स्वनामाङ्कं पुरं व्यधात् । स्नां सप्तचिंशत् वर्षान् सप्त मासांश्च भुक्तवान् ।
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्याक्षस्य चात्मजः । षष्टिं षष्टिं च मुकुलस्तत्सूनुर्भवत् समाः ।
अथ स्नेच्छगणाकीर्णं मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोऽभून्मिहिरकुलः कालोपमो नृपः ।
दक्षिणां सान्तकामाशां स्पर्द्धया जेतुमुद्यता । यन्मिषादुत्तरहरिदभारान्यमिवान्तकं ।
साम्निधं यस्य सैन्यान्तर्हन्मानाश्चनोत्सुकान् । अजानन् गृध्रकाकादीन् दृष्ट्वा ये धावतो जनाः ।
दिवा रात्रं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योऽभूद्भूपालवेतालो विलासभवनेष्वपि ।
बालेषु करुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवं । न बभूव नृशंसस्य यस्य घोराहतेर्घ्नतः ।
स जातु देवीं समीतसिंहलांशुककञ्चुकां । हेमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ।
मिंहलेषु नरेन्द्राङ्घ्रिमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना पृष्टेनोक्तो याचामधात्ततः ।
तत्सेनाकुम्भिदानाभ्योनिष्कगाहतसङ्ग्रमः । यमुनालिङ्गनप्रीतिं प्रपेदे दक्षिणार्धवः ।
स मिहनेन्द्रेण समं संरम्भादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्पृष्टप्रियालोकनजां रूपं ।
दूरात्तत्सैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोऽपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचक्षन्निरे ।
स तत्रान्यं नृपं दत्त्वा तीव्रशक्तिमपाहरत् । पटं यमुषदेवाख्यं मार्त्तण्डप्रतिमाङ्कितं ।
व्यावृत्त्य चालकर्षाटनाटादींश्च नरेश्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभौ गन्धेनैव व्यधारयत् ।
तस्मिन् प्रयाते प्राप्तेभ्यः शशंसुस्तत्परमभवं । नगर्थ्या नरनाथेभ्यस्तुव्यदट्टालमेखलाः ।
काश्मीरं दारुमासाद्य श्वभ्रभ्रष्टस्य दम्निनः । श्रुत्वा सत्रासज्जोषं तोषरोमाञ्चितोऽभवत् ।
तदाकर्णसंरम्भे सहर्षोऽयं विरुद्धधीः । शतमन्यङ्गजेन्द्राणां हटेन निरलोठयत् ।
स्पर्शोऽङ्गानि यथा वाचं कीर्त्तनं पापिनां तथा । सन्दूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृशंसता ।
केवेत्यद्भुतचेष्टानां कृत्यं प्राकृतचेतसां । धर्मं सुकृतसम्प्राप्तिहेतोः सोऽपि यदाददे ।
श्रीनगर्थ्या हि दुर्वुद्धिर्विदधे मिहिरेश्वरं । होलाङ्गायां समिहिरपुराख्यं पृथुपत्तनं ।
अग्रहारान् जगृहरे गान्धारब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव भुवं तेऽपि द्विजाधमाः ।
भगिनोवर्गसम्भोगनिर्लज्जास्तेष्वंशजाः । सुषासङ्गतिस्तथाश्च दारदाः सन्ति पापिनः ।
वस्तुभावैस्तथा भाटा भार्याविक्रयकारिणः । परोपभोगितास्तेषां निर्लज्जास्तर्हि धोषितः ।
मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्वकारः प्रीणाति हंसममलो जलदात्यवश्च ।
प्रीतेः समानरुचितैव भवेन्नितान्नं दातुः प्रतिग्रहकृतश्च परस्परस्य ।
स वर्षसप्ततिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्जातषेदसं ।
सोऽयं त्रिकोटिहा मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्धृणः । देहत्यागेऽस्य गगणादुच्चचारेति भारती ।
इत्युच्यते मते तेषां स एव परिहारदः । खण्डयन्वीतघृणतामग्रहारादिकर्म्मभिः ।
आक्रान्ते दारदेर्भौहैर्हैर्गुचिकर्म्मभिः । विनष्टधर्मं देशेऽस्मिन् पुण्याचारप्रवर्त्तनं ।

१८०

१८५

१९०

१९५

१९०

१९५

आर्यदेशान् स संस्थाप्य व्यतनोद्धारुणं तपः । संकल्प्य स्वपुर्दाहं प्रायश्चित्तक्रियां व्यधात् ।
 अतएवायहाराणां सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ।
 खुरखङ्गासिधेष्वादिपूर्णे यः फलके तदा । वज्रिप्रदोप्ते सहसा पर्यन्ते स्त्रां तनुं जहौ । १९०
 इत्येतस्मिञ्चान्नाये केचिदव्यभिचारिणि । प्राङ्गः पुरुषसिंहस्य कौर्त्यन्तस्याविगर्हितं ।
 ॥ कुलकं ॥ ये नागेन रुषा मुष्टे नगरे प्राभवन् खडाः । तेषां नाशाय वृत्तान्तं पूर्वोक्तं जगद्गुरुः परे ।
 अवतारयतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधां नदीं । अश्वकोन्मूलनामधे शिलाभूद्विप्लकारिणी ।
 ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यक्षाः शिलायां बलवान् ब्रह्मचार्यश्च तिष्ठति ।
 साध्वी स्पृशति चेदेनां निरोद्धुं न च शक्नुयात् । ततोऽपरेद्युः स्वप्नोक्तं शिलायान्तेन कारितं । १९५
 तासु तासु कुलस्त्रीषु व्यर्थयन्नास्त्रयाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाख्या सा महाशिला ।
 कोटिचयं नरपतिः क्रुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिभ्रातृपुत्राणामबधोत् कुलयोषितां ।
 इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते तथ्यतः पुनः । अभव्या मनिमित्तापि प्राणिर्हिंसा गरीयसी ।
 एवं जुष्टोऽपि यद्राजा सभूय न हतो जनैः । तत्कर्म कारयद्भिस्सहैवैतरेव रक्षितः ।
 प्रजापुण्योदयैस्तौत्रैश्चिरान्तस्मिन् चयं गते । एकस्तत्प्रभवः पौरैः सदाचारोऽभ्यविध्यत । २००
 तत्रापि पूर्वसंस्कारामुक्ता सन्दधे जनैः । अज्ञानविहिते लोलावेश्मनीव नृपास्यदे ।
 अतिसन्तापदाज्जातः सजनाद्वादकोऽभवत् । जलौघो जलदश्यामाप्तापात्ययदिनादिव ।
 लोकान्तरादिवायातं मेने धर्म्मं तदा जनः । अभयश्च परावृत्तं प्रवासाद्गहनादिव ।
 स वक्रेण वक्त्रेऽश्वे वक्त्रेऽपगं तथा । कृत्वा पुरं परार्थश्रीर्लवणोत्साभिधं व्यधात् ।
 तत्र त्रिषष्टिर्वर्षाणां स त्रयोदशवासरान् । अभयश्च तत भूपेन तेन पृथ्वीं प्रशासता । २०५
 अथ योगेश्वरी काचिद्गुह्या रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताकृतिं काम्यामुपतस्थे विशाम्पतिं ।
 तथा मनोहरैस्तैस्तैर्वचनैर्मलपितस्मृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं दृष्टो न्यमस्यत ।
 पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तत्र ततो गतः । चक्रवर्त्ती तथा निन्ये देवीचक्रोपहारतां ।
 कर्मणा तेन सिद्धाया व्योमाक्रमणसूचकं । जानुमुद्रादयं तस्या दृषत्यद्यापि दृश्यते ।
 देवः शतकपालेशो मातृचक्रं शिला च सा । खीरे मठेषु तदार्त्ता स्मृतिमद्यापि गच्छति । २१०
 देव्या कुलतरोः कन्दः चित्तिनन्दोऽवशेषितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशद्वत्सरानन्वशान्महीं ।
 द्वापञ्चाशतमब्दान् स्त्रां दौ च मासौ तदात्मजः । अपासीदसुनन्दाख्यः प्रख्यातस्तरशास्त्रकृत् ।
 नरः षष्टिं तस्य सूनुस्तावतोऽक्षयं तत्सुतः । वर्षानभूद्विभुश्रामं योऽक्षवान्मकारयत् ।
 जुगोप गोपादित्योऽथ स्त्रां सदीपां तदात्मजः । वर्षाश्रमप्रत्यवेचाद श्रितादियुगोदयः ।
 सखेलखागिकाहार्त्तं यामे स्कन्दपुराभिधान् । अमाङ्गादिमुखांश्चायहारां यः प्रत्यपादयत् । २१५
 ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावोर्यदेशजाः । गोपायहारान् कृतिना येन स्त्रीकारिता द्विजाः ।
 भूचीरवाटिकायां यो निर्वास्य लघुनाश्विनः । खासटायां व्यथान् विप्राभिजाचारविवर्जितान् ।

अन्याश्चानीय देशेभ्यः पुण्येभ्योवसिकादिषु । पावनानयनारेषु ब्राह्मणान् स न्यरोपयत् ।
 उत्तमो लोकपालोऽयमिति लक्ष्य प्रशस्तिषु । यः प्राप्तवान् विना यज्ञं चक्षमे न पशुचयं ।
 सषड्दिनां वर्षर्षाष्टं पालयित्वा स मेदिनी । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान् सुकृतिनामगात् । १५०
 गोकर्षस्तत्तुतः सौणीं गोकर्षेश्वरकृद्दे । अष्टपञ्चाशतं वर्षास्त्रिंशत्यग्रां विवर्जितान् ।
 स्रुर्नरेन्द्रादित्योऽस्य खिञ्चिलान्याभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामचयिष्यास्य कारकः ।
 दिव्यानुग्रहभाग्याभिधो यस्य गुरुर्धधात् । उपेक्षं माहचक्रस्य प्रभावोदयविग्रहः ।
 भूत्वा षट्त्रिंशतं वर्षान् शतं चाग्रां विभुर्भुवः । सदीर्घैरनघान् लोकानामदत् सुकृतैः कृती ।
 युधिष्ठिराभिधानोऽभूदय राजा तदात्मजः । यः सुष्माचतया लोकैः कथितोऽन्धयुधिष्ठिरः । १५५
 तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शासता । अनुजज्ञे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ।
 काले कियत्यपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिधेवे ओमदक्षीणे यत्किञ्चन विधाक्षितां ।
 मान्यहीदनुयास्मान्न सञ्जयाह धीमतः । न प्रहृन्तोपचाराणां प्रागिवासीत् प्रियङ्करः ।
 दुर्विद्यपर्वदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजष्टे स दुर्ज्ञातो जाततेजोवधैर्बुधैः ।
 सर्वत्र समदृष्टित्वं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्त्तिहेतुः स महान्देवस्तु पृथिवीपते । १६०
 नयद्भिर्गुणतां दोषान् दोषताञ्च गुणान् विटैः । स लुप्तप्रतिभश्चक्रे शनकैः क्षीजितोपमः ।
 वाक्पुष्पैश्चेदिनो दीर्घमर्षश्चत्कथा विटैः । अनीश्वरोऽचिता तस्य क्रीडापि भयदाभवत् ।
 पुरो मिथ्यागुणयाही परोक्षं दोषदर्शकः । असुखिरादरोऽभूत् सोऽभूद्भूयोऽनुजीविनां ।
 मनागमवधानेन स्वनतस्तस्य भूपतेः । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण विस्तृतां ।
 उपेक्षितास्यनिर्दोहैरयतन्ताजितात्मनः । अथ लब्धबलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः । १६५
 प्रभोः सङ्कोचिताश्चैस्त्रिभिर्निर्वयह । राज्यं जिहोर्वधो भूपास्यकिरे भूम्यनन्तराः ।
 तदनु प्राणिताः सर्वे ते ते नानादिगात्रयाः । आसन् राज्यामिषं प्राप्तुं श्रेया इव ससम्भ्रमाः ।
 अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिं । व्यवस्थापयितुं यन्वच्युतां कारुः शिलामिव ।
 चिरक्षुणे क्षमाभर्त्तुस्तस्मिन् राज्ये विसंशुले । उपायोऽस्य स्थितेर्हेतुर्नैकः कस्य न पप्रथे ।
 दृष्टदोषान् स्थितिं प्राप्तो हन्यादस्मानसंशयं । विचिन्वेति न सामास्य जगद्भिर्जमन्त्रिणः । १७०
 अथ निरुद्धुस्ते सन्नद्धाबलैर्नृपमन्दिरं । व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभैरवैः ।
 मदकरिघटाकेतुश्चायानिरुद्धरविप्रभा भवनबलभीः सन्तम्बनो दिवापि तमोदृताः ।
 तैर्गन्तुं स्वभुवो निवारितरणैर्दत्तेऽवकाशे ततस्त्यक्त्वा निर्गरान्तरात्स नृपतिस्तात्पर्यतो निर्धयौ ।
 आजानेयर्जङ्गरागललनाप्रस्थानसन्दर्शनक्षुभ्यत्यौरजनाश्रुलाजकणिकाकीर्त्तनं राजाध्वना ।
 राज्याक्षुप्तस्य वज्रशः परिवाररामाः कोशादि तस्य रिपवो ब्रजतो विजड्भुः । १७५
 उर्वारिहो विगलितस्य नगेन्द्रप्रह्लादक्षीफलादिरभसादिव गण्डशैलाः ।

रम्यैः शैलपथैर्ब्रजन् अमवशाच्छायां श्रितः प्रास्निनामासीनः प्रसलायितेन सुमहदुःखं विसस्मार् सः ।
 दूरात्पामरफुल्लनैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्वभूदृष्टोनिर्झरवारिभिः सहमनाः शब्दे निमज्जन्निव ।
 नानावीरुत्तूणपरिमलैरुपगन्धा वनोर्व्वीरम्भः शोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
 क्रान्त्वा अग्नौर्व्विसकिसलयच्छायमुग्धाङ्गलेखैरत्युत्पङ्गं निहिततनुभिर्भूर्द्धितं तस्य दारैः ।
 पर्य्यस्ताद्रितटादिलोक्य सुचिरं दूरीभवन्मण्डलं द्रागामन्मयितुं जहत्सु नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलीन् ।
 क्षौणोष्ठविकीर्षपचतिनमत्तुष्टं स्मनीडस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां वृन्दैरपि क्रन्दितं ।
 स्नानयुगबलनद्धस्वस्मभूर्द्धाङ्गानां चिकवत्तनविलोसं वीक्ष्य दूरात् स्वदेशं ।
 अवहत रुदतीनां मौलिबिन्दुस्तद्वत्सं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्झराम्भः ।
 प्रीतिस्त्रैर्यैरुचितवचनाक्षिप्तबाशोककान्था निर्व्याजाश्चायहणगुरुभित्तैश्च तैश्चोपचारैः ।
 तस्य स्नेहादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दोच्चक्रुः स्त्रभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ।
 इति श्रीकाशीरकमहामात्यचम्पकप्रभुसूतोः कङ्कणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ।
 चतुर्दशाधिकं वर्षं सहस्रं नववासराः । मासाश्च विगतास्त्र्यसिञ्जष्टाचिञ्चति राजसु ॥

॥ अथ द्वितीयस्तरङ्गः ॥



विहितमजगोः शृङ्गायाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्देहाङ्गाभ्यां गणं प्रतिगृह्यतः ।
 द्विविधघटनावाङ्मयानां निधेरुचिता विभोर्जयति सलमापुष्पागाभ्यां शरीरविनिर्गमितिः ॥
 भूयोराज्यार्जनेद्योगस्तेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा श्रमिवाण्या च कर्षमूलमवाप्तया ।
 अन्यदिनयोदात्तः समं स्त्रविषयेण तान् । विषयान् वशिनामग्न्यः स तान् पश्चापि विस्मृतिं ।
 धावन्नाज्येच्छया दुर्गागलिकायां स्त्रमन्त्रिभिः । कालेन स्थापितो बद्धेत्यभ्यधायि तु कैरपि ।
 अथ प्रतापादित्याख्यसौरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्तुर्ज्ञातिरत्राभ्यषिच्यत ।
 शकागिर्विक्रमादित्य इति सम्भ्रममाश्रितैः । अन्यैरत्रान्यथालेखि विसंवादि कदर्थितं ।
 इदं स्त्रमेदविधुरं हर्षादीनां धग्भुजा । कश्चित्कालमभूद्भोज्यं ततः प्रभृति मण्डलं ।
 असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वेव महोभुजा । लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव ।
 भुक्ता द्वात्रिंशतं वर्षान् भुवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तत्सुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ।
 पितुरेव समं कालं वृद्धिहेतोः स दिद्युते । विषुवत्पूर्णशीतांशुरिव शीतेतरार्षिषः ।
 अथ वाक्पुष्ट्या सार्द्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवन्तत्प्रभवोऽभुञ्जत्तुङ्गो रञ्जयन् प्रजाः ।
 दम्पतीभ्यामियं ताभ्यामभूयत वसुन्धरा । गङ्गामृगाङ्गखण्डाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ।
 मण्डलं साध्वधत्तानौ नानार्क्षवमनोरमं । अतद्वदापयोवाहौ माहेन्द्रमिव कार्मुकं ।
 चक्राते च महाभागौ विभ्रमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाख्यञ्च पत्तनं ।
 कचिन्मारवराज्यान्तः स्थाने चण्डातपोज्ज्वले । तत्प्रभावेण फलितं वृक्षैस्तत्क्षणरोपितैः ।
 नायं सर्व्वजनप्रेक्ष्यं यद्युक्ते स महाकवेः । दैपायनमुनेरग्रस्तत्काले चन्द्रकोऽभवत् ।
 तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापदैवी व्यजृम्भत ।
 पाकोन्मुखशरच्छालिच्छन्ने केदारमण्डले । मासि भाद्रपदेऽकस्मात् पपात तुहिनं महत ।
 तस्मिन् विश्वस्योद्युक्तकालाट्टहसितोपमे । न्यमञ्जन् बालयः साकं प्रजानां जीविताश्रया ।

५

१०

१५

अथासीत् क्षुत्परिचामजनप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्त्रेव घोरोदुर्भितविभवः । २०
 पत्नीप्रीतिं सुतस्त्रेहं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुचिभरिः कुदुत्तप्तो विसस्माराखिलो जनः ।
 क्षुत्तापाद्वासरन् लज्जामभिमानं कुलोन्नतिं । अन्ननाहंक्रियाघातो लोकोलङ्घीकटाक्षितः ।
 क्षामं कण्ठगतप्राणं याचमानं सुतं पिता । सुतोवा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणं ।
 क्षात्स्त्रिष्वेव वीभत्से स्त्रेदेहेऽहंक्रियावतां । अभूद्भोज्यार्थिना युद्धं प्रेतानामिव देहिनां ।
 रुचाभिभाषी क्षुत्क्षामो घोरो दिक्ष्वक्षिणी क्षिपन् । एक एको जगज्जीवैरिषेव स्वात्मपोषणं । २५
 तस्मिन् महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणार्द्रता ।
 निवारितप्रतीहारः सरत्त्रौषधिभोभिनः । दर्शनेनैव दीनानामलक्ष्मीकृतममस्किनत् ।
 मपत्नीको निजैः कोशैः सञ्चयैर्नन्विणामपि । क्रीताश्वः स दिवाराचं प्राणिनः समजीवयत् ।
 अटवीषु श्मशानेषु रथ्यास्त्रवसथेषु च । क्षुत्क्षामः क्षामभुजा तेन नहि कश्चिदुपैक्ष्यत ।
 अतो निःशेषितधनः क्षीणान्नां वीक्ष्य मेदिनीं । क्षपायामेकदा देवीमेवमूचे सुदुःखितः । ३०
 देव्यस्मदपचारेण भुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ।
 धिक्क्षामधन्यं यस्याये लोकोऽयं शोकपीडितः । पश्यन्मरणाभ्युर्वीमनुयाद्यो विपद्यते ।
 प्रजा निःशरणा एता अन्योन्यं बान्धवोऽपिहताः । अरक्षिता भयेऽमुष्मिन् किं कार्यं जीवितेन मे ।
 यथा कथञ्चिन्नोकोऽयं दिनान्येतानि यन्नतः । मयातिवारिताः सर्वे नच कोऽपि व्यपद्यत ।
 अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्म्यपीडिता । निष्किञ्चनाद्य सञ्जाता पृथिवी गतगौरवा । ३५
 तदिमाः सर्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्थवे । उपायः कतमस्तावत् समुद्धर्तुं क्षमः प्रजाः ।
 निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनग्रस्तभास्करः । कालरानिकुलैर्बिम्बकपरीत इव वर्त्तते ।
 हिमसङ्घातदुर्लभं प्रचितिभृद्दुर्गन्धिर्गन्धः । बद्धद्वारकुलायस्थखगवद्विवन्ना जनाः ।
 गृह्रास्य मतिमन्तस्य विद्यावन्तस्य जन्तवः । कालदौरात्म्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ।
 आशाः काञ्चनपुष्पकुञ्जलकुलच्छन्ना न काः क्षमातले शैजान्यामृतवर्षिभिस्तिलकितं सेव्यैर्न किं मण्डलं । ४०
 पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्यथा न कैः संस्तुतैस्तेषामत्र न सन्ति निष्कृतगुणाः कालेन ये मोहिताः ।
 तदेष गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुं । नतु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमीदृशं ।
 धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये निश्चि श्रेरते । पौरान् पुत्रानिव पुरः सर्वतो वीक्ष्य निर्दृष्टान् ।
 इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तल्पे निःशङ्कं हरोद पृथिवीपतिः ।
 निर्वातस्तिमितैर्दीपैरुद्भवैः कौतुकादिव । वीक्षमाणाथ तं देवी जगाद जगतीभुजं । ४५
 राजन्प्रजानां कुरुतैः कोऽयं मतिविपर्ययः । येनेतरइव खैरमधीरोचितमीहसे ।
 यद्यसाध्यानि दुःखानि छेत्तुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्त्वस्य किमङ्गनं ।
 कः शक्रः कतमः खट्वा वराकः कतमो यमः । सत्यव्रतानां भूपानां कर्तुं शासनलङ्घनं ।
 पत्यौ भक्तिव्रतं स्त्रीणामद्रोहो मन्त्रिणां व्रतं । प्रजानुपालनेऽनन्यकर्मता भूभृतां व्रतं ।

॥ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

१७

उत्तिष्ठ त्रतिनामय्य क विपर्येति मदचः । प्रजापाल प्रजानान्ते नास्त्येव सुक्तानं भयं ।
 इति संरक्षतः प्रोक्ते तथानुध्याय देवताः । प्रतिगेहं गतप्राणः कपोतनिवहोऽपतत् ।
 प्रातस्तनूपतिर्वीक्ष्य व्यरंसीन्मरणोद्यमात् । प्रजाञ्च प्रत्यहं प्राप्तेः कपोतैर्जीवितं दधुः ।
 वल्लन्तरं किमपि तत् साध्वी नूनं ससर्ज सा । जनताजीवितावाप्त्यै न कपोतास्तु तेऽभवन् ।
 तादृशं नहि निर्याजप्राणिकारुण्यशालिनां । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं चापि कलङ्कनं ।
 अभवन्निर्मलं व्योम देवीकृत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ।
 सा भूतिविभवोदयमयहारं द्विजन्मनां । सती कतीमुषश्चक्रे रामुषं चापकल्पया ।
 वर्षैः षट्त्रिंशता शान्ते पत्यौ विरहजो ज्वरः । तद्यजे ज्वलनज्वालानलिनप्रच्छदे तथा ।
 सा यत्र शुचिचारित्रा विपन्नं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तदाकृष्टाटवीत्यद्यापि गच्छते ।
 चारुचारित्रया तत्र तथा सन्नेऽवतारिते । नानापथागतानाद्यमार्थैरद्यापि भुज्यते ।
 आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितं । विचिन्धारोचकी धाता नापत्यं निर्गमे तयोः ।
 वेधाः परां धुरमुपैति परीक्षकाणामिचोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
 विस्मारितोद्धुरमुदारमयोग्यता तु तस्मादुदेत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ।
 दीर्घदुर्दिनगृहकाराद्रमात्मापचारतः । शाला रात्र्यग्निसाद्देहं सा चकारेति केचन ।
 ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावधृत् समाः । पत्तनेन परोतं यच्चकार विजयेश्वरं ।
 सुतो महीमहेन्द्रस्य जयहेस्तस्य भूपतेः । क्षामाजानुभुजो राजा बुभोजाय प्रथुप्रथः ।
 अलोलकीर्त्तिकलोलदुकूलवलनोज्ज्वला । वभार यहुजस्तम्भो जयश्रीशालभञ्जिकां ।
 तस्याभूदद्भुतोदन्तभवभक्तिविभूषितः । राजस्त्वन्धिमर्तिनाम मन्त्री मतिमतां वरः ।
 नास्त्युपायः स संसारे कोऽपि योऽपिहितुं क्षमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णतां ।
 अत्यद्भुतमतिः शंखः सोऽयमुक्तेति यदिष्टैः । तस्मिन्धीमच्चित्रे देवस्तेनाग्राह्यत भूभुजा ।
 निवारितप्रवेशोऽथ सकोपस्तमहेतुकं । निनाय हतसर्व्वस्वं यावदायुर्दरिद्रतां ।
 तस्य भूपतिविद्वेषशोभोन्नपरिशेषिणः । आप्यायं राजपुरुषा वार्त्तयापि न चक्रिरे ।
 गिरं गभीरां गृह्णाति क्षामश्चावत्तदयगाः । उक्तानुवादिनस्तावद्भक्तं प्रतिरवादिव ।
 स तु राजविरुद्धत्वदारिद्र्याभ्यां न विव्यथे । गतप्रत्यूहघा प्रीतः प्राप्तया हरसेवया ।
 अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात् पप्रथे प्रतिमन्दिरं । राज्यं सन्धिमतेर्भावीत्यश्रुतापि सरस्वरी ।
 नाचोदितावाक्चरतोत्याग्नेभ्यः श्रुतवान्नृपः । ततः समूतसन्त्वासः कारावेष्मणि तं व्यधात् ।
 तत्र तस्योगनिगडैः पीडितारुद्रेर्विष्णुव्यतः । पूर्णोऽभूद्दशमो वर्षो भूपतेस्त्रायुषोऽवधिः ।
 निष्पुत्रः स महीपालो मुमूर्षुर्दाहमाददे । रोगोत्पया पीडया च चिन्तया च तदीयया ।
 ऊन्मायमाणो विद्वेषवक्रिणा ज्वलताग्निशं । न विना तदधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियां ।
 भाव्यर्थस्य बुधाः कुर्युरुपायं स्थगनाय यं । स एवापातृतं द्वारं ज्ञेयं दैवेन कल्पितं ।

दग्धाङ्गारकदम्बके विलुठतः स्तोकोन्मिषत्तेजसो वेधा वक्रिकणस्य शक्तिमतुलामाधातुकामो हठात् । ८०
 तन्निर्व्यापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समोपस्थिते सन्तापद्रुतभूरिर्सापि घटे पानीयकुम्भभ्रमं ।
 अथ राजाशया क्रूरैर्वधकर्षाधिकारिभिः । निशि सन्निभमतिः शूलं समारोप्य विपादितः ।
 प्रोतशूलं श्रुते तस्मिन् शोकशङ्कुर्ध्वशीपतेः । निरगाद्रोगभग्नस्य पूर्वं पश्चात्तु जीवितं ।
 सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेव्वस्मिन्निरन्धये । प्रशान्तभूमिपालाभूत् कतिचिद्विवसानि भूः ।
 अथ सन्निभमतिं बुद्धा तथा व्यापादितं गुरोः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवशं वशिनेऽप्यभूत् । ४८
 शिरीष इव संसारे मुखोद्धेद्ये मनीषिणा । हन्ता नृशंस्यन्तदृन्तमिवैकमवशिष्यते ।
 स श्मशानभुवं प्रायादनाद्यस्यैव श्रुत्यतः । कर्तुं धिन्धियिन्तस्य स्त्रोचितामन्तसत्क्रियां ।
 तस्मात्स्थिष्वेषमद्रालोक्तव्यमाणं वलादृकैः । शूलमूलावबद्धास्त्रिखण्डावष्टम्भनिखलं ।
 समीरणसमाकीर्णं मुण्डरन्ध्रायनिर्गतेः । ध्वनितैरनुशोचन्तमित्रावस्थां तथाविधां ।
 हा वत्स द्रष्टुमीदृके जीवाम्यद्येति वादिना । तस्याकृत्यत शूलान्तः प्रोतं तेनाथ कीकमं । ८१
 वेष्टिताङ्घ्रिः शिरःशोर्लैलत्कचैर्धूलिधूसरैः । अनैषीत्तं स्वकं कालं वारयन् भाषतो वृकान् ।
 उचितां सत्क्रियां कर्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधादलिखितं श्लोकमेतमवाचयत् ।
 यावज्जीवं दरिद्रत्वं दशवर्षाणि बन्धनं । शूलस्य पृष्ठे मरणं पुनाराज्यं भविष्यति ।
 पादत्रयस्य दृष्टार्थं श्लोकस्यासीत् स योगवित् । द्रष्टव्ये त्वर्थपादार्थं प्रत्येय कौतुकान्वितः ।
 अचिन्त्यस्य संभ्रान्तः कथमेतद्विष्यति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्या कलयंश्चिरं । ८२
 तत्तत्कर्त्तव्यतिकरकृतः पारतन्त्र्यानुरोधात् सज्जाः सर्वे व्यवसितहठोऽम्बूलनाथ प्रयत्नात् ।
 चित्रं तत्राणुदयति विधेः शक्तिरत्यहुतेयं सस्मादात्म्याद्विविधघटनासिद्धयोनिर्निरोधाः ।
 मणिपूरपुरे पार्थं निहतं समजीवयत् । फणिकन्याप्रभावेण सर्व्वाश्चर्यनिधिर्विधिः ।
 द्रोणपुत्रास्तनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितं । जीवयन् कृष्णमाहात्म्याद्वाता धुर्योऽधिकारिणं ।
 कचं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागांस्तार्क्ष्येण भक्षितान् । पुनर्जीवयितुं को वा दैवादित्यः प्रगल्भते । ४९
 इत्युक्त्वा भाविनोऽर्थस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तत्रैव बद्धवसतिः कङ्कालं स ररच तं ।
 अथाङ्कुराच्च निर्निद्रस्तथैवाहुतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो ज्ञातवान् दिव्यमेकदा ।
 उच्चण्डवादनादण्डोद्दृष्टघण्टौघटाङ्कुरैः । चण्डैर्दम्भहनिषैर्वैर्घरं श्रुतवान् ध्वनिं ।
 उद्घाटिततमेरिः स ततः पितृवनावनौ । दर्शयन् योगिनीस्तेजःपरिवेषान्तरस्थितः ।
 तासां संभ्रममाकर्ष्य कङ्कालं चापवाहितं । ईशानस्तां श्मशानोर्वीं धृतासिद्धिकितो ययौ । ५०
 अथापश्यत्तत्तच्छत्रः शायितं मण्डलान्तरे । सन्धीयमानसर्व्वाङ्गं कङ्कालं योगिनीगणैः ।
 उल्लसद्हरसंयोगवाञ्छामद्यपदेवताः । वीरालाभात् समन्विद्य कङ्कालं तमपाहरन् ।
 एकमेकं स्तम्भञ्च विनिधाय क्षणादथ । कुतोऽप्यानीय पुलक्यपूर्णं तं प्रचक्रिरे ।
 अथ पुर्यष्टकभ्राम्यदनाक्रान्तान्यविग्रहं । योगेनाकृत्य योगेभ्यस्तत्र सन्निभतेर्न्यधुः ।

॥ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

१८

ततः सुप्ताख्यत इव प्रभुर्दिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनाथकः ।
 ईशानस्तस्य देवीनां वितीर्णाङ्गद्विति पुनः । क्षपायां लोथमाणायां चकितः पर्यवशत ।
 नदंस्तद्रक्षया धीरः स च तत् स्थानमाचरौ । तच्च योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत ।
 अथाश्रूयन् वाक्तासां माभूदोशन भीस्तव । नास्त्वङ्गहानिरस्माकं वृते चास्मिन्न वसना ।
 अस्मदराद्विव्यवपुः सन्धितः सन्धिमानसौ । आर्यत्वादार्थराजास्थः ख्यातो भुवि भविष्यति ।
 ततो दिव्याम्बरः सज्जो दिव्यभूषणभूषितः । बवन्दे सन्धिमान् प्रङ्गः प्राप्तपूर्वस्मृतिगुरुं ।
 ईशानोऽपि तमालिङ्गं स्वप्रेष्यपि मुदुर्लभं । भूमिकामाललम्भे कामिति को वक्तुमर्हति ।
 असारश्च विचित्रश्च संसारं ध्यायतोर्मियः । विवेकविशदा तच्च प्रावर्त्तत तयोः कथा ।
 अथ वार्त्तां विदित्वेभं कुतोऽपि नगरौकसः । सवालवृद्धाः सामात्यास्तमेवोद्देशमाचयुः ।
 पूर्वोक्तविविधवादाङ्गमेनायं स इत्यथ । तेनाह्वयत संवासिनिखिलान् पृच्छता वचः ।
 अर्थानां शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकं । सोऽन्वमन्यत रुद्धेण नित्यदः शासनाङ्गुरोः ।
 प्राप्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिन् । सत्वर्यं स्नापयामासुरभिषेकान्मुभिर्दिजाः ।
 नवराजोचिताचारे न स शिखामपेक्षत । दृष्टकर्षां समस्तास्तु निस्तुषाः प्रक्रिया व्यधात् ।
 स राजोचितनेपथ्यः पौराणीर्घोषशोभिनी । सौधोन्मिषल्लजवर्षाः ससैन्या प्राविशन्त पुरीं ।
 तस्मिन् विरजसि प्राज्यमाक्रामति नृपासनं । आचक्राम प्रजा व्यापन्न देवी न च मानुषी ।
 प्राहरन् हृदयं तस्य शृङ्गारहितविभ्रमाः । नितम्बिन्या वनभुवः शमिनो नतु योषितः ।
 वनप्रसूनसम्पर्कपुष्पगन्धैस्तपस्विनां । कर्पूरधूपसुरभिः करैः पृष्टः स पिप्रिये ।
 भूतेश्वरर्द्धमानेश्वरविजयेशानपश्यतः । नियमो राजकार्येषु तस्याभूत् प्रतिवासरं ।
 हरायतनसोपानचालनाम्भःकणाञ्चितैः । संस्पृष्टः पवभैः सोऽभूदानन्दास्यन्दविग्रहः ।
 पूर्वपूजापनयने निराडम्बरसुन्दरः । तेनैव द्रष्टुमज्ञायि क्षपितो विजयेश्वरः ।
 लिङ्गपीठलुठत्स्थानकुम्भाभःशोभभूर्ध्वनिः । शयानस्यायभूतस्य बलभो बलकीद्विपः ।
 तापसैर्भस्महृद्राजजटाजूटाङ्कितैर्वभै । तस्य माहेश्वरी पर्वदिव भूमिपतेः सभा ।
 शिवलिङ्गमहस्यस्य प्रतिष्ठाकर्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूदिघटिता कश्चित् ।
 प्रमादान्तदनिष्पन्नौ शिलामुत्कीर्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गी तद्भृत्यैः सर्वतोऽद्यापि दृश्यते ।
 तासु तासु सवापीषु लिङ्गव्याजादरोपयत् । स पुष्पपुण्डरीकानां जम्बनेऽक्षपरम्पराम् ।
 स्थाने स्थाने जलान्तस्य बज्रसंख्यैर्निवेशितैः । अनयन्नर्म्माभङ्गिं शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणीं ।
 प्रतिलिङ्गं महायामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्वदामय तद्भोगः कालेनान्तर्द्विमागतः ।
 अकरोत् स महाहर्मैर्म्हालिङ्गैर्म्हावृषैः । महान्निपूलैर्म्हतीं महामाहेश्वरो महीं ।
 कृत्वा सन्धेश्वरं देहसन्धानपितृकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादीशेश्वरं हरं ।
 खेदाच्च भीमां देवीञ्च देशाञ्चान्वाग्पदे पदे । समठप्रतिमालिङ्गैर्हर्मैर्निन्ये महार्थतां ।

१९०

१९५

१९०

१९५

१९०

१९५

स्वयं भूमिषु तीर्थेषु पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमश्नासीत् प्राज्यः काश्मीरमण्डलं । १००
 स्नातस्य निर्झराभोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवैः । राजस्य वनोर्वेषु मासः पुष्पाकरो ययौ ।
 स चातिरम्यः काश्मीरो यीशस्त्रिदिवदर्शनः । हिमलिङ्गार्चनैः प्रायादनान्तेषु कृतार्थतां ।
 फुल्लानखण्डरुद्धाशः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीसखः स खण्डेन्दुसूडाध्यानपरोऽभवत् ।
 नीलोत्पलवतीर्ष्यापीरगल्लोदयनिर्विषाः । अवगाह्य हरार्चभिः हरदं निर्विवेश सः ।
 साङ्ख्यं तपोधनैस्सैर्भजतो जागरोत्सवान् । तस्याभूवन् भुवोभर्तुरभोघामाघरात्रयः । १०१
 अत्यद्भुतं राज्यलाभमित्यं सफलयन् कृती । पञ्चाशतं त्रिवर्षानामत्यकामत् स वत्सरान् ।
 समयसन्निवस्तस्य राज्यकार्यः पश्यतः । तस्मिन् काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ।
 अन्यैश्च नृपस्त्राभिः कश्चिद्राज्याय शृणुवे । राजपुत्रोजिगीषुश्च श्रीमान् यौधिष्ठिरे कुले ।
 जुगोप गोपादित्याख्यः काश्मीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौतं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ।
 वसन्त्रपास्तमासाज्यः स तत्र तनयं क्रमात् । अवाप लक्ष्णैर्दिव्यैर्मोघं मेघवाहनं । १०२
 स तत्र पितुरादेशादैष्णवाच्यजन्मनः । राहं प्राज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यासखम्बरे ।
 तत्र तं वारुणं कृत्रं कृतया राजसन्निधौ । भेजे वरस्रजा राजकन्यका चामृतप्रभा ।
 तेन तस्य निमित्तेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । अजानन्नम्नवाहस्य पाश्चात्येनेव वायुना ।
 राज्ञा हि नरकेणैतद्दृष्टादुष्णवारणं । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्त्तिनं ।
 तमन्तिकं पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रितं । भुवा निमग्नयामासुर्धम्मिणोवश्ययोग्यवान् । १०३
 अथार्थ्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्जरं । प्रतिचक्रे न शक्रेऽपि तस्यै तत्त्यक्तुमुत्सुकः ।
 अचिन्तयच्च सत्यं मे सम्प्रीतोभूतभावनः । सिद्धिविज्ञानमूनदीर्घानपाकर्तुं समुद्यतः ।
 हत्ये बहूनि निष्पाद्ये अमात् कौसीद्यमाश्रयन् । प्राट्षोवाध्वगेदिष्ट्या मोहिताऽस्मि न निद्रया ।
 स्त्रकुले त्यजता लक्ष्मीं त्रिरक्ता बन्धकीमिव । हठनिर्वासनब्रौडा दिष्ट्या नासादिता मया ।
 शैलूषस्येव मे राज्यं रङ्गेऽस्मिन् वलातस्थिरं । निर्व्यूढावपि वैराज्यं दिष्ट्या न प्रेक्षकागता । १०४
 दिष्ट्या सदैव वैमुख्यमुच्चैरुद्घोषयन् श्रियः । त्यागक्षणेन भीतोऽस्मि विकत्यनदवाहवे ।
 इति सच्चिन्तयन्नन्तः सर्वत्यागोन्मुखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वाणे दग्धिद्रव पिप्रिये ।
 अन्येद्युः प्रकृतोः सर्व्याः सन्निपत्य सभान्तरं । तभ्यः प्रत्यर्पयन्त्यासमित्र राज्यं सुरक्षितं ।
 उज्ज्वलं स्नेह्यया तच्च प्रयत्नेनापि नाशकत् । तं स्वीकारयितुं कश्चित् फणीन्द्रमिव कक्षुकं ।
 अर्षालिङ्गमुपादाय सोऽथ प्रायादुदङ्मुखः । धौतवासा निरुष्णीषः पद्भ्यामेव प्रजेश्वरः । १०५
 तस्य पादार्पितदृशो ब्रजतेभैरविनः प्रभोः । पन्थानं जगृहः पौरा निःशब्दस्रवदस्त्रवः ।
 सविलङ्घितगव्यूतिरुपविश्य तरोरधः । जनभेकैकमुदाह्यं न्यवर्त्तयत् सान्त्वयन् ।
 पथि शिखरिणां मूले मूले विलम्ब्य जहज्जनान् । मितपरिकरोगच्छृङ्खलं क्रमात् समदृश्यत् ।
 गहनवसुधाः सम्पूज्यैश्चैवैर्जनं स निजापदान्नद इव विनिर्धातः स्त्रोकैः कृतानुगमोजलैः ।

निःशेषं निकटात् सलोकमटवीमध्ये निरुध्यत्पदं श्लोकावेशसवाप्यगद्गदपदं संमान्य चोत्सार्थं च ।

भूजत्वक्परिरोधमर्धरमरुन्निद्राणसिद्धाध्वगश्रेणीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनं ।

१००

अथ वनसरसीतटद्रुमाधःपुटकघटोदरसंभ्रताम्बुपूरां । वसतिमकृत वासरावसाने शुचितरुपलवकल्पितोत्तलपा ।

घटङ्गासक्तसितातपाः श्वलितच्छायाभ्रः शालैरुत्फुल्लामलमल्लिकातलमिलत्सुभ्रजस्त्रोजनाः ।

सध्वानावनपालेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपाताम्बुभिः आन्तं दृक्पथमागतास्तमनयश्चिद्रामदूरादयः ।

वनहरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्दधानैः । अमनुत रटितैश्च कर्करेटाः परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ।

अन्यद्युर्विधिवदुपास्य पूर्वसन्ध्यामासस्रे नलिनसरस्यपास्तनिद्रः । क्षापालः परिचितसोदराम्बुतीर्थं नन्दोशाध्युषितमवाप

भूतभर्तुः ।

मन्दिषेत्रे त्रिभुवनगुरोः सोऽयतस्तत्र यावत्तस्यै तावत् स्वयमभिमतावाप्तये जायते स्म ।

१०५

भस्मक्षेरः सुघटितजटाजूटबन्धोऽक्षसूत्री रुद्राक्षाङ्कोजरठमुनिभिः सस्पृहं वीक्ष्यमाणः ।

भ्राम्यच्छ्रीकण्ठदस्तव्रतजनितमहासत्क्रियो भैरवेतोर्भिर्बाधानोद्यतासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमास्तापसीषु ।

वृक्षैर्भिन्नाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे मान्या वैराग्ययोगेऽप्यनुपतनपरप्रार्थनालाघवोऽभूत् ॥

१०८

राजानः ॥ ६ ॥ आदितः राजानः ॥ ४४ ॥ यन्वा आदितः ॥ ५४३ ॥

इति श्रीकाम्बोरिकमहामात्यसम्पदप्रभुसूतोः कङ्कणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥

अतद्वये वत्सराणामष्टभिः परिवर्जिते । अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणा नृपाः ॥

॥ तृतीयतरङ्गः ॥



मुञ्चेभाजिमस्य कुम्भकुहरे मुक्ताः कुचायोचिताः किं भालज्वलनेन कज्जलमतः स्त्रोकार्थमद्वेष्टाः कृते ।
 संधाने वपुरङ्कुरयोः प्रतिवदन्नेवं निषेधेऽप्यहेः कर्त्तव्ये प्रिययोत्तरानुसरणेद्युक्तो हरः पातु वः ।
 अथोल्लसत्पृथुस्त्राघमानिन्युर्मैघवाहनं । गान्धारविषयं गत्वा सचिवाधिष्ठिताः प्रजाः ।
 रक्तप्रजस्य भूभर्तुः पश्चात्सोकानुरञ्जनं । तस्याज्ञाधि जनैर्धौतक्षामचालनसन्निभं ।
 स पुनर्वैधिसत्वानामपि सत्वानुकम्पिनां । चर्यामुदात्तचरितैरत्यग्रेत महाशयः ।
 तस्याभिषेक एवाज्ञां धारयन्तोऽधिकारिणः । सर्वतो मारमर्यादापटहानुदघोषयन् ।
 कल्याणिना प्राणिबधे तेन गङ्गान्निवारिते । निष्पापां प्रापितां वृत्तिं स्वक्रीषात् शैनिकादयः ।
 तस्य राज्ये जिनस्येव मारविदेषिणः प्रभोः । क्रतौ घृतपशुः पिष्टपशुर्भूतबलावभूत् ।
 स मेघवननामानमयहारं विनिर्गमे । स युयुयामकृत् पुण्यज्येष्ठो मेघमठं तथा ।
 भोगाय देश्यभिच्छूणां बल्लभास्यागृतप्रभा । विहारमुच्चैरमृतभवनाख्यमकारयत् ।
 देश्यकदेशालोनाम्नः प्राप्तस्तस्याः पितुर्गुरुः । स्तुत्या तद्भाषया प्रोक्तो लोसोन्यास्तूपकार्थकृत् ।
 चक्रे नडवने राज्ञोऽयूकदेव्यभिधा वधूः । विहारमद्भुताकारं सपत्नीस्पर्द्धयोद्यता ।
 अर्द्धे यद्भिच्छवः शिवाचारास्तत्रार्पितास्तथा । अर्द्धे गार्हस्थ्यगर्ह्याश्च सस्त्रोपुत्तपशुस्त्रियः ।
 अथेन्द्रदेवोभवनमिन्द्रदेव्यभिधा व्यधात् । विहारं सचतुःशालं स्तूपं भूप्रियापरा ।
 अन्याभिः खादनामस्माप्रमुखाभिर्निर्ग्राह्यथा । दंवीभिस्तस्य सहिता विहारा बहवः कृताः ।
 अर्वाक्कालोद्भवस्यापि राज्यकालोऽस्य भूपतेः । न्यकृतादिमृपोदनैर्दृष्टान्तेरहुतोऽभवत् ।
 स वहिर्विहरं जातु भूभङ्गीतैरुदीरितं । चौरैश्चैरोऽयमित्यारादप्रुणोत् क्रन्दितध्वनिं ।
 कः कोऽत्र बध्यतां चौर इत्युक्ते तेन सक्रुधा । शशामाक्रन्दितध्वानो न च चौरौव्यभाष्यत ।
 पुनर्दित्रैर्दिनैस्तस्य निर्गतस्यायतस्ततः । अभवन्नभयार्थिन्यो द्वित्रा दिव्यप्रभा स्त्रियः ।
 ताः संश्रुतेप्सितास्तेन रुद्धाश्चेन कपालुना । अभ्यभाषन् सीमन्तपुञ्जिताञ्जलयो वचः ।

॥

१०

१४

देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता धृते । अपरस्माद्भयं जातु कस्य स्यात् कल्पानिधे ।
तदानीं तोयदाभूत्वाच्छादयन्तो नभस्तलं । अकाण्डकरकापातशङ्किभिः कृषकैर्मृषा ।
पक्ष्णालिवनस्फीतिरक्षाक्षुभितमानसैः । नागास्त्वत्कोपसंरम्भभूमिं ते गमिताः प्रभो ।
तेऽस्माकं पतयस्यारस्यारदत्त्यातभाषितं । अत्रा देवेन बध्नामिष्यवादि यदा क्रुधा ।
तदा त्वदाज्ञामात्रेण व्यपतन् पाशवेष्टिताः । प्रसादः कियतां तेषामस्मत्करणयाधुना ।
॥ चतुर्भिःकुलकं ॥ तदाकर्ण्यवदद्राजा प्रसादविशदानमः । सर्वे ते बन्धनास्त्रागास्त्र्यज्यामिति सञ्चितः । २०
तया तस्याज्ञया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ तूर्णं प्रययुः सपरिग्रहाः ।
अथ ग्राहयितुं भूपानाज्ञां हिंसानिवृत्तये । सदिग्जयाद्य निर्व्याजधर्माचर्यो विनिर्गम्ये ।
अभूतभीतजनतावेक्षणस्त्राद्यविक्रमः । स्पृहणीयो जगत्यापि त्वदीयविजयोद्यमः ।
प्रभावविजितान् कृत्वा सोऽर्हिसादीक्षितान्मृपान् । अर्णसां पत्युरभ्यर्णमवापावर्णवर्जितः ।
तत्र तालीवमच्छायासुखविश्रान्तसैनिकः । युक्तिं दीपान्तराक्रान्त्यै क्षणमन्तर्यचिन्तयत् । २०
अथ वेलादनेपाप्ता तेनार्त्ताक्रन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि हतोऽयमिति श्रुश्रुवे ।
तन्नायःशंकुनेवान्तर्गणितस्य द्रुतं ततः । सञ्चारिणातपत्रेण स चातां वसुधामगात् ।
अपश्यदथ वेनापि चण्डिकायतनायतः । नरं श्वरसेनान्या हन्यमानमधोमुखं ।
अनात्मज्ञ धिगेतस्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेव श्वरस्तं यजिज्ञपत् ।
शिष्टैर्मूर्धुर्मुखै राजन्नयं रोगार्हितः सुतः । कर्मेतदेवतैरुक्तमस्य श्रेयोत्ववावहं । २५
उपहारनिर्गन्धेन सद्यस्य विपद्यते । बन्धुवर्गमशेषश्च विज्ञेयस्त्विवजोवितं ।
अरण्यागहनास्त्रभ्रमनाथं देव रक्षसि । बह्नुलोकाग्रयं बालं कथमेतमुपेक्षसे ।
अथाभ्यधान्महात्मा स वचोभिः श्वरस्य तैः । बध्यस्व दृष्टिपातैश्च विक्लवैर्विवशोक्तः ।
किरात कातरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । बह्नुबन्धुसुत सुतो बाध्याऽप्ययमबान्धवः ।
उपहारीकरोम्येष चण्डिकायै सुविग्रहं । मयि प्रहर निःशङ्कं जीवन्नेतज्जनदयं । ३०
तदद्भुतमहामत्वचित्तादात्तत्वविस्मितः । उन्मिषद्रोमहर्षस्तं ततः स श्वरोऽभ्यधात् ।
अतिकारुण्यमिषतस्तवायं पृथिवीपते । कश्चिन्मतिविपर्ययाप्रकारे हृदि रोहति ।
त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्ष्यो हेलथैव तं । पृथिवीभोगसुभगं कथंकारमुपेक्षसे ।
न मानं न यशोनाथान्न दारान्न च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान् भूपा रक्षन्ति प्राणदृष्टया ।
तत् प्रसीद प्रजानाथ मा बध्येऽस्मिन् कृपां कृथाः । शिष्टैश्चैव प्रजाश्रेता जीवन्तु त्वयि जीवति । ३५
उपाजिहीर्षुरात्मानं दन्तदोतार्धडम्बरैः । अर्चयन्निव सामुण्डामयोवाच स पार्थिवः ।
सदाचारसुधाखादे के भवन्तो वनौकसः । जाह्नवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति मरुस्थिताः ।
भुवापायेन कायेन क्रीणतः कीर्त्तिमव्ययां । ममाभोष्टं प्रमार्ष्टुं ते मूढ रूढोऽयमाग्रहः ।
मा वोचः किञ्चिदपरं प्रहर्षं चेत् घणा तव । न किं निजरूपाणेमे शक्तः प्रक्रान्तसिद्धये ।

इत्युक्त्वा स स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खण्डनाय खमुण्डल्य विकोषं ब्रजमादेद । ५०
 ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य द्युकुसुमैः शिरः । करश्च दिव्यवपुषा रुद्धः केनाप्यजायत ।
 अथापश्यत्तथाभूतः कश्चित् दिव्याकृतिं पुरः । न चण्डिकां न तं बध्यं न किरातं न दारकं ।
 स तं दिव्यस्तदावादीनां त्वां सख्यशीलतं । विद्धि मध्यमलोकेन्दो वरुणं कर्णानिधे ।
 यदेतत् त्वामुपास्तेऽद्य कृत्स्नं तन्मत्पुरात्पुरा । महाबलोलहरद्रैमः पुराणः खसुरसाव ।
 रसातलैकतिलकं माहात्म्यमिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पौराणां नः पदे पदे । ५५
 तदिदं प्राप्तकामेन त्वदौदार्यं परीक्षितं । कर्णामय मोययं निरमायि मयेदुग्धि ।
 त्वदादिर्यो व्यधाञ्जनून् व्यसृजन् वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तममारेण चरसीत् तदेनसः ।
 भयस्पृहाजनकयोर्धरणीधरणोचिते । शेषदेहे विषोद्गारफणारत्नौघयोरिव ।
 तमःप्रकाशावहयोत्तेजः क्लान्तदिगन्तरे । उषर्बुधे धूमजालज्वालापल्लवयोरिव ।
 क्लमाप्यायक्रियाभाजो रुद्धतेजस्विमण्डले । प्रावृट्पयोदकवेऽङ्गि सन्तापासारयोरिव । ६०
 द्वयोरालोकितं चित्रं जम्बैकस्मिन् महाकुले । तस्य त्रिकोटिहस्तस्य तवाहिंसस्य च प्रभोः ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ नमः सखाडैथैवं स वदतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण कृत्तेन च कृताञ्जलिः ।
 तच्च सम्प्रति गृह्णन्तं प्रणयादुष्णवारणं । जगाद् गुणिनामय्यो वरुणं धरणीधरः ।
 कल्पद्रुमाश्च सन्तश्च नार्हन्ति श्रमशीर्षिकां । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वं फलन्त्यन्ये स्वयं यतः ।
 अवालम्बिष्यतश्च कथं न पुण्यपुण्यतां । तत्प्रार्थयिष्यत न चेदार्त्तापकृतये भवान् । ६५
 वदान्यः सन्निभागेभ्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहं । क्लाययाप्याययन् दद्यात् फलान्यपि महीरुहः ।
 तदेवं विहितोदात्तसन्निभागाभिषोदितः । जनोऽयं भगवन् किञ्चिदरं प्रार्थयते परं ।
 वशीकृत्येयं पृथिवी कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं दीपान् कथ्यतान्नु युक्तिः पाथोधिलङ्घने ।
 इत्यर्थमनोलोकयत् भूमिपालं जलेश्वरः । तितोषीं भवति स्वप्नं नीयतेऽसौ मयामुधेः ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ते पृथिवीभुजा । तिरोबभूव भगवान् वरुणः सोष्णवारणः । ७०
 अन्येद्युर्विस्मयस्मरैर्वल्लैः सीमन्तयन् जलं । प्रभावस्तम्बितजलं प्रोत्ततार स वारिधिं ।
 गुणरत्नाकरः शैलं सरत्नाकरशेखरं । नानारत्नाकरं सैन्यैराकरोहाय रोहणं ।
 तत्र तालीतरुवनच्छायाध्यासितभैनिकं । प्रीत्या लङ्काधिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ।
 समागमः स शुशुभे नरराक्षसराजयोः । वन्दिनादाश्रुतान्यान्यप्रथमालापसम्भ्रमः ।
 अथ रक्षःपतिलङ्कां नीत्वा लङ्करणं चितेः । अमर्त्यसुलभाभिस्तं भिभूतिभिरुपाचरत् । ७५
 यदाभीत्यग्निताशा इत्यन्वर्थं नाम रक्षसां । तदा तदाज्ञायहणे प्रापि तद्रूढिशब्दं ।
 रक्षः शिरःप्रतिकन्दैः स्त्रिरप्रणतिसूचकैः । सनाथशिखरान् प्रादात् तस्मै रक्षःपतिर्ध्वजान् ।
 पाराङ्गाग्निनिधेः प्राप्ताः काष्ठीरेष्धुनापि ये । राज्ञां यात्रासु निर्य्यान्ति ख्याताः पारध्वजाः पुरः ।
 इत्यमाराक्षसकुलं प्राणिहिंसां निषिध्य सः । समण्डलं प्रति कृती न्यवर्त्तत नराधिपः ।

ततः प्रमृति तस्याज्ञा सार्वभौमस्य भूपतेः । हिंसाविरतिरूपा सा न कैश्चिदुदलङ्घ्यते ।
 चुद्रेरुधादिभिर्नाशु सिंहाद्यैर्गह्वरे न च । न श्वेनप्रमुखैर्वैद्यैश्च तद्राज्ये जन्तवो हताः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ कोऽपि शोकाकुलो द्विजः । पुत्रं गतासुमादाय दारि चक्रन्द भूपतेः ।
 दुर्गया प्रार्थितं राजन्नुपहारं विनैष मे । अनन्यसन्ततेः स्रुज्ज्वरेणाद्य विपद्यते ।
 यद्यहिंसायहेणेनं क्षितिपाल न रक्षसि । एतद्विपत्तौ तत्कोऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे ।
 निर्णयो वर्णगुरुणा त्वयैवैष प्रदीयतां । ब्राह्मणस्य पशोर्व्या स्यात् प्राणानां कियदन्तरं ।
 तपस्यानपि ये जन्तुर्ब्राह्मणप्राणलब्धये । हा मातस्ते ऽधुना भूमेः प्रजापालास्तिरोहिताः ।
 इति ब्रुवति साक्षेपं शोकरुचाक्षरं द्विजे । आपन्नार्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ।
 न बध्नाः प्राणिन इति प्राग्योऽस्मि समकल्पयं । विप्रार्थमपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविभ्रवं ।
 निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत द्विजो यदि । तत्राप्यत्यन्तपापीयानर्थः संकल्पविभ्रवः ।
 नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनं । समेदावर्त्तपतितं प्रसूनमिव मानसं ।
 तत् स्वदेहोपहारेण दुर्गां तोषयता मया । प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीविनं द्वयोः ।
 इति सञ्चिन्त्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः । श्वः प्रियं तव कर्त्तास्मीत्युक्त्वा विप्रं व्यसर्जयत् ।
 क्षपायां क्षापयतिमय समुपार्त्तमुद्यतं । निषिध्य दुर्गां व्यधित प्रकृतिस्थं द्विजन्मजं ।
 इत्याद्यद्यतनस्यापि चरितं तस्य भूपतेः । पृथग्जनेषु सम्पाद्यं वर्णयन्तस्त्वपामहे ।
 अथवा रचनानिर्विशेषमर्षेण वर्त्मना । प्रस्थिताननुबन्धन्ति ओलचित्तानुवर्त्तनं ।
 तस्मिन्नस्तं गते भुक्त्वा क्ष्मां चतुस्त्रिंशतं समाः । अनादित्यमिवाशेषं निरालोकमभूञ्जयत् ।
 अथ क्षामृद्भरच क्ष्मां श्रेष्ठसेनसदात्मजः । प्राङ्गः प्रवरसेनं यं तुञ्जो न चाञ्जमा जनाः ।
 दोस्तान्संसभृतासक्तौ कृपाणमणिदर्पणे । सङ्क्रान्तेर्विन्मुखौ यस्य भुवनश्रीर्व्यभाव्यत ।
 समाह्वयं निर्माय यः पूर्वं प्रवरेश्वरं । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ।
 गृहाङ्गनमिव क्षौणीं गनयन्वशवर्त्तिनीं । त्रिगर्ताब्धीं यामसख्ये प्रवरेशाय यो ददौ ।
 दंशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनां । स समास्त्रिंशतं भूभृदनिस्त्रिंशाश्रयोऽभवत् ।
 हिरण्यतोरमाणाल्लैः व्यधत्तामय तत्सुतौ । साम्राज्ययुवराजत्वभाजने रञ्जनं क्षितेः ।
 बालाहतानां प्राचुर्यं विनिवार्थं समञ्जसम् । तोरमाणेन दीक्षाराः स्नाहताः सम्प्रवर्त्तिताः ।
 मामवज्ञाय राज्ञेव कस्मादेतेन वलितं । इति तं पूर्वजो राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् ।
 चिरं स्थितित्यक्रुशुचस्तत्र तस्याञ्जनाभिधा । रेव्वाकस्यात्मजा राज्ञी वज्रेन्द्रस्यास्त गुर्विणी ।
 आसन्नप्रसवा भर्त्रा सत्रपं तेन बोधिता । सुतं प्रविष्टा प्रासोष्ट कुलालनिलये क्वचित् ।
 स कुम्भकारगेहिन्या काक्षेव पिकशावकः । पुत्नीकृतो राजपुत्रः पर्याप्तं पथ्यवर्द्धत ।
 जनयिव्या कुलाख्याश्च रक्षिव्या विदितोऽभवत् । रत्नसूतेर्भुजङ्गाश्च प्रच्छन्नदिव सेवधिः ।
 पौत्रः प्रवरसेनस्य गिरामातुर्नृपात्मजः । पैतामहेन नास्त्रैव कुलाख्या ख्यापितोऽभवत् ।

वर्द्धमानसुसम्पर्कं न सेहे सहवासिनां । तेजस्विमैर्जी रसिकः शिशुः पद्म इवाभसां । १९०
 तं कुलीनैश्च प्रूरैश्च विद्याविद्धिश्च दारकैः । अन्वीतमेव ददुःशुः क्रीडन्तं विस्मयाज्जनाः ।
 स्ववृन्दस्यात्युदारोऽजा राजा चक्रे स दारकैः । मृगेन्द्रश्रावः क्रीडद्भिर्वर्मे बालमृगैरिव ।
 संविभेजेऽनुजग्राह वशीचक्रे च सोऽर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव किञ्चिदसेवत ।
 भाण्डादि कर्तुं मृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितं । खीकृत्य चक्रिरे तेन शिवलिङ्गपरम्पराः ।
 तथा साक्ष्यार्थं चर्यः स क्रीडन् जातु व्यलोक्यत । मातुलेन जयेन्नेण सादरं चाभ्यनन्द्यत । १९१
 आवेद्यमानं शिशुभिस्तं जयेन्नेऽयमित्येषा । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्वयहीदिव ।
 सन्भाव्य सत्त्वावष्टम्भात्तमसा मान्यवंशजं । सादृश्याद्भगिनीभर्तुर्भागिनेयमश्रुत ।
 सत्वरस्तर्कजिज्ञासारसेनानुससार तं । प्राप्तस्तद्गृहमौत्सुक्यात् स्वसारश्च व्यलोकयत् ।
 सा स चान्योन्यमुन्मन्य पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निःश्वासात् दिगुणोष्माणि मुञ्जरशूष्यमुच्चतां ।
 कुलाख्यादारको मातः कावेताविति पृष्ठवान् । अकथ्यतेत्यं वत्सेषा माताऽयं मातुलश्च ते । १९२
 पितुर्बन्धेन सक्तोऽधं तं कालापेक्षया क्षमं । श्लिष्टयित्वा जयेन्नेऽयं कार्यशेषाय निर्धये ।
 उत्पिञ्चोत्पादनासञ्जे तस्मिन् भ्रात्रा यदृच्छया । बन्धान्मुक्तानृतरणिस्तारमाणोऽस्तमाचये ।
 निवार्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदं खेदितः । यथौ प्रवरसेनोऽयं तीर्थोत्सुकाद्दिगन्तरं ।
 रक्षित्वा दशमासोऽनाः क्षामेकत्रिंशत्तं समाः । तस्मिन् क्षणे हिरण्योऽपि भ्रान्तिं निःसन्नतिर्यये ।
 तत्रानेहस्युज्जयिन्वा श्रीमान् वर्षापरामिधः । एकच्छत्रश्चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् । १९३
 भूपमद्भुतसौभाग्यं श्रीर्बद्धरभसाऽभजत् । विहाय हरिबाह्वंश्च चतुरस्त्रागंराश्च यं ।
 लक्ष्मीं कृत्वापकरणं गुणो येन प्रवर्द्धते । श्रीमत्सुगुणिनाऽद्यापि तिष्ठन्मुद्रितकन्धराः ।
 श्लेष्केच्छेदाय वसुधां हरेरवतरिष्यतः । शक्रान्विनाश्य येनादौ कार्यभारो लघुः कृतः ।
 नानादिगन्तराख्यातं गुणवत्सुलभं नृपं । तं कविर्मातृगुप्ताख्यः सभास्थानस्थमासदत् ।
 स गम्भीरस्य भूभर्तुर्नुभावं गुणाद्भुतं । विविधास्थानसंष्टद्वस्तस्याभ्यूह्य व्यचिन्तयत् । १९४
 मोऽयमासादितः पुष्पैः सौणिपालो गुणिप्रियः । परभागोपरभाय पूर्वोऽमुख्य महीभुजः ।
 अस्मिन् राजनि तत्त्वज्ञैः स्वरिभिः सम्भृतश्रुतैः । नाञ्जलिर्दीयते जातु मानाय च गुणाय च ।
 भङ्ग्यामुभिन्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनं । वैदग्ध्यं बन्धनां नैति बुद्धिः कुलवधूरिव ।
 खिलीकृतखलालापे युक्तायुक्तविवेकारि । नायाति श्रेयमानेऽस्मिन् स्वगुणोऽनर्थकारिता ।
 अनाश्रुवद्भिः सावद्यदुर्विद्यसमशीर्षिकां । जीवन्मरणमस्याये गुणिभिर्नानुभूयते । १९५
 सम्भावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्मादिवेकिनः । श्रोष्यते नाञ्जितोऽङ्गां प्रीतिदायो महाप्रभैः ।
 मृच्छन् यथा गुणं श्रान्तमुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरङ्गः समस्तानामयमुत्साहवर्द्धनः ।
 सेवया दृष्टकष्टस्य दाक्षिण्योत्पादनश्रमः । अस्य यो न स भृत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ।
 मिथ्याख्यातगुणे नाप्तो नामात्यः कलहप्रियः । असत्यसन्धः स्त्रियो वा नास्थानेऽस्य महीपते ।

अस्त्रीलालापिनाऽन्यान्यं नर्षीका मर्मभेदिनः । अन्यप्रवेशासहनाः संहतानास्त्वमेवकाः । १४०
 कन्दानुवर्तिनामेष निजविज्ञानवन्दिनाम् । सर्वज्ञमन्यतान्भानां मुखप्रेक्षो न पार्थिवः ।
 अनेन सह सञ्जातः संलापो विपुलोदयः । लभ्यते नान्तरा ष्छेत्तुं दुर्जातैर्जातु दुर्जनैः ।
 सर्वदोषोज्झितं सेव्यं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुष्पैरदूरे स्वार्थविद्वयः ।
 गभीरस्य गुणशस्य स्थिरबुद्धिश्च पार्थिवः । एष शेषभयं त्यक्त्वा निषेव्यः प्रतिभाति मे ।
 नचास्मद्वनमादाय रञ्जितादन्यराजवत् । भ्राम्यतो भूतलेऽमुष्मिन् सेव्योऽन्यः प्रतिभाति मे । १४१
 इति सञ्चिन्त्य सुदृढं स नवामिव तां सभां । नानुरञ्जयन्वास्तौ स्म गुणिगोष्ठेषु मध्यगः ।
 मृदुपूर्व्यं गुणानेव दर्शयन्तं विशाम्पतिः । विप्रिष्टयोग्यताज्ञस्यै विवेदाराधनोन्मुखं ।
 अचिन्तयच्च मायं स्यादुणिमाचं महाशयः । उदात्तं सक्रियार्हत्वं वदत्यस्य गभीरता ।
 इति सञ्चिन्त्य राज्ञापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः । नाक्रियन्त परीक्षार्थं यथावत्ताभसक्रियाः ।
 स तेनानुपचारेण तमुदात्ताग्र्यं नृपं । स्वीकर्त्तारं विदन्धीमान् सिषेवे प्रीतिमाश्रितः । १४२
 क्रमोपचोयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोद्वेगमगमत् स्वकायद्वय पार्थिवः ।
 नातीव खल्वप्या स्थित्या नातीवाप्यथ दीर्घया । शरस्त्रिशास्त्रेणैव राजा निन्ये प्रसन्नतां ।
 नर्घर्भर्गभेदनां दाःस्यानां विक्रियाक्रमैः । मिथ्यास्तवैर्विद्वानाञ्च न स क्षोभमनीयत ।
 प्रसन्नालापसम्प्राप्ता च्छायाग्रहद्वयचलः । प्रतिलम्बिर्वि च क्रुध्यन्नावज्ञायामभूत् प्रभोः ।
 वीक्षणं राजदासीनां राजदिष्टैस्सहासनम् । राजाये च कथां नीचैः कालविक्षाचचार सः । १४३
 स्वभावाद्राजपुरुषैः सजनैराजनिन्दकैः । नास्त्रप्रभोःपालक्षो लेभे पैशून्यजीविभिः ।
 वदद्भिरादरात् स्तैर्यत्रैकस्याचक्ष्वहं प्रभोः । निन्ये सोऽसाहस्रैथित्यं सेवोत्साहासहिष्णुभिः ।
 अन्येऽत्कर्षानपि वदन् प्रसङ्गेन निरायहः । स्वविद्याद्योतकस्त्रोऽभूत् सत्यानां हृदयंगमः ।
 एवं स सेवमानस्तमुद्योगेन बलीयसा । अनिर्विषो माहगुप्तः षड्वृत्तमत्यवाहयत् ।
 अथ तं कृशसर्वाङ्गं धूसरं जीर्णवाससं । वहिर्जातु विनिर्यातो राजा वीक्ष्य व्यचिन्तयत् । १४४
 वैदेशिको निःशरणो गुणवान् बान्धवोऽजिहृतः । दार्ष्यञ्जिज्ञासुना कष्टं सोऽयमावासितो मया ।
 कोऽस्याश्रयः किमग्रनं कानि प्रावरणानि वा । इत्येवमर्थविमृडेन मया हन्त न चिन्तितम् ।
 वसन्तेनेव न मया शोभयाद्यापि योजितः । प्रीतवातातपैः शून्स्य सोऽयं पुरुषपादपः ।
 अस्य स्नानस्य भेषज्यं निर्बिषस्य विनोदनं । आन्तस्य वा क्लमच्छेदं कोविदध्यादसंपदः ।
 नास्मै चिन्तामणिं दध्यां नाभूतं वा निषेवित । मया यदयमेतावद्भ्यामूढेन परीक्ष्यते । १४५
 तदमुष्य गुणितस्य तीव्रं सेवाश्रमस्य च । प्रतिपत्त्या कतमया तावदानृण्यमाप्नुयात् ।
 इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति । स्त्रप्रसादोचिता काचित् प्रत्यभास्रैव सक्रिया ।
 ततः प्रावर्त्तत स्फारनीहारलवणवाहिभिः । दहन्निवाङ्गं प्रालेचयवमानैर्हिमागमः ।

सन्ततध्वान्तमिषतसोमशोतवशीकृताः । आशास्यकाग्निरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ।
 शीतार्था धुमणात्रैर्वदह्नोन्नाभिलाषतः । द्रुतं घातोव जलधिं दिनानि लघुतां ययुः । १००
 अथ दीपोज्ज्वले धान्नि लमद्दीप्तहसन्तिके । कदाचिन्नृपतिर्देवादूर्द्धरात्रे व्यबुध्यत ।
 स हेमन्तानिलैर्भूर्भिर्भाकारपरुषैः पुरः । दीपान् प्रकल्पितानोषप्रविष्टैर्धाणि दृष्टवान् ।
 तानुज्ज्वलयितुं भृत्यान् न्विष्यन्नभ्यधात्ततः । यामिकेषु वहिस्सज्जः कोवर्त्तत इति स्फुटम् ।
 सुखसुप्तेषु सर्वेषु वाङ्मयकच्चान्तरात्ततः । राजस्यमहं मातृगुप्तइत्यष्टणोदचः ।
 प्रविशेति स्वयं राज्ञा दत्तानुज्ञसतो गृहं । लक्ष्मीसान्निध्यरम्यन्तदपृष्टोऽन्यैर्विवेश सः । १०१
 दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । वहिर्ययौ स ऊचेऽथ क्षणं तिष्ठेति भूभुजा ।
 समयद्विगुणीभूतशोतकम्पः प्रभोः पुरः । किंखिद्वतीति विमृषन्नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ।
 अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निशेति तम् । सोऽभ्यधाद्देव यामिन्यायामः साधोऽवशिष्ये ।
 ततोभूद्दुवाचैनं कथं सम्यग्निश्चाक्षणः । त्वयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ।
 अथ कृत्वा क्षणाच्छ्रोत्रकमेतं तं संव्यजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादाशां दैन्यं वा त्यक्तमुद्यतः । १०२
 शीतेनोद्धृषितस्य मासमग्निर्वस्त्रिन्तार्णवे मज्जनः शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकण्ठस्य मे ।
 निद्रा काप्यवमानितेव दधिता सन्ध्यञ्च दूरं गता सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न लीयते रर्व्वरो ।
 तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिभ्रमं । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्व्वस्थाने व्यसर्जयत् ।
 अचिन्तयच्च धिक्कां यः स्वगुणात् खिन्नचेतसः । दुःखोत्तप्तं वचः प्रष्टुं त्रेवमेवाधुना स्थितः ।
 निरर्थकान् साधुवादानन्वसेव विदग्धम । अथमज्ञातहृदयो दुःखमासे भुवं वहिः । १०३
 चिरं चिन्तयतो यद्वात् सदृशीमस्य सत्क्रियां । देयं महाहमद्यापि न किञ्चित् प्रतिमाति मे ।
 अथवास्यैव सूक्तेन स्मारितोऽस्यधुना यथा । वर्त्तते राजरहितं काम्यं काश्मीरमण्डलं ।
 पात्रायासैमही तस्मात् सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य्य महीपालाग्रहतोऽप्यर्थनापगन् ।
 इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्दूतान् काश्मीरीः प्रकृतीः प्रति ।
 आदिदेश च तान् यो वा दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोऽभिषिच्यतां । १०४
 अथ दूतेषु यातेषु लेखयित्वा स्वशासनम् । क्षापतिस्त्वं क्षपाशेषं कृतकृत्याऽत्यवाहयत् ।
 मातृगुप्तस्तु तृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन् गृहीतनैराश्रयस्यक्तभार इवाभवत् ।
 अन्तर्दधौ च कर्त्तव्यं कृतं शान्तोऽद्य संशयः । आशापिशाचिकात्यक्तस्वरिव्याम्यधुना सुखं ।
 गतानुगतिकत्वेन कोऽयमासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात् सेव्यत्वं येनास्य ज्ञातवानहम् ।
 भुञ्जानाः पवनं सरोरूपगणाः प्रख्यायिता भोगिना गायद्गुणनिवारकाणि गर्दिता विस्तीर्णकर्णा गजाः । १०५
 यस्याभ्यन्तरसंभृतोऽभविकृतिः प्रोक्तः शभीसद्गुभो लोकेनेति निरगलं प्रलपता सर्व्वं विपर्य्यासितं ।
 अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काप्यनभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिनो येन कृताः प्रणयिनां गृहाः ।

त्यागिनो निष्कलङ्कस्य कोदोषोऽस्य महीपतेः । ममापुण्यन्तु तन्निन्दं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ।
 रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरेऽक्षरौस्समीरैरधिः क्रियेत यदि दङ्कतटाभिमुख्यः । २००
 दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां दातुर्मनागपि न तस्य तु दाढतायाः ।
 उत्तानफललुब्धानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्त्रीमपरिक्लेबैः फलन्ति ये ।
 तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले सम्प्राप्यते झटिति तैर्नहि भस्मनोऽन्यत् ।
 ये तद्दृष्यन्तु समुज्ज्वलजातरूपप्राप्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषां ।
 चिन्तयन्नपि पश्यामि न किञ्चिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ।
 अथवा नादृतोऽन्येन सम्प्राप्तोऽन्निकमाप्नुयात् । कः फलेनाभिसम्बन्धं गतानुगतितात् प्रभोः ।
 अन्तर्ये सततं लुठन्ति गणितास्तानेव पायोधरैरार्त्तानापतितांस्तरङ्गवलयेरालिङ्ग्य गृह्यन्ते ।
 व्यक्तं मौक्तिकरत्नतां जलकणान् सम्प्रापयत्यन्नुधिः प्रायोऽन्येन कृतादरो लघुरपि प्राप्नोऽर्थ्यते स्वाभिभिः । २०५
 इदं संचिन्तयन् सोऽभूत्सेव्यं तस्मिन्निरादरः । खिन्नस्य हि विपर्येति तलजस्यापि श्रेमुषी ।
 प्रभातायां विभावर्ध्यामथास्थानस्थितो नृपः । आकार्यतां मातृगुप्तं इति चत्तारमः दिशत् ।
 ततः प्रधावितानेकप्रतोहारप्रवेष्टितः । प्रविवेश महीभर्तुस्त्वक्ताम्र इव सोऽस्तिकं ।
 तस्मै कृतप्रणामाय मूर्ध्निर्त्तादेवे पार्थिवः । भ्रूसंज्ञितेन व्यतरत्तेखं लेखाधिकारिणा ।
 स्वयञ्च तमुवाचाङ्ग कश्मीरान् वेत्ति किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्यश्चतश्चासनमर्थ्यतां । २१०
 स श्लाघितोऽस्मद्देहेन यो लेखं वाचयेत्पथि । सम्भिदेवा प्रयत्नेन विस्मर्त्तव्या न जातुचित् ।
 अविज्ञाताशयो राक्षस्तामाक्षां क्लेशशंकितः । सोऽबुद्ध दहनज्वालां नतु रत्नाङ्कुरद्युतिम् ।
 यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गम्यः पूर्ववद्राजा तस्यावाप्तैः सहस्रलपन् ।
 अथ क्लेशोचितं चाममपायेयमबान्धवं । दृष्ट्वा धानं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ।
 अहो नरेश्वरस्येयं यत्किञ्चन विधायिता । पृथग्जनोचिते कर्मफलार्होनिदधाति यः । २१५
 दुराशया धृतक्लेशं सेवमानमहर्निशं । भुवं क्लेशार्हमेवैनं ज्ञातवानबुधो नृपः ।
 उपायं तं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुं । अनन्तरश्चक्षुचैव योग्यं तं किल मन्यते ।
 सुखार्थी नागारिप्रतिभयशमात् प्रत्युत सुखं जहौ शेषस्तत्पोकृततनुनिषेव्यासुररिपुं ।
 यतस्तेनामुष्मिन्निधिगतवता क्लेशसहतां श्रमादायिन्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ।
 अयमेतद्गृहोतेषु गुणवत्सु गुणाधिकं । आत्मानं गुणवान्यश्चक्ष्वास्त्रयैनमग्निश्रियत् ।
 अनन्तरश्चः कोऽन्योऽस्माद्गुणान्दर्शयतेऽधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां यज्ञकार किलेदृशीं । २२०
 यो नानाद्युतिमत्पदार्थरसिकोऽसारेऽपि शक्रापुधे श्रेष्ठमा स विलोक्य वर्हमिह मे किं किं न कुर्यात् प्रियं ।
 इत्याविष्कृतवर्धराजि नटते योवर्हिणेऽभ्रालवान् नान्यन्मुञ्चति तं विहाय जलदं कोऽन्योऽस्ति शून्याश्रयः ।
 गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्देन्यस्यैव वर्त्मसु । नाभृङ्गाव्यर्थमाहात्म्यादिकल्पः कोऽपि चेतसि ।
 अहंपूर्विकयोद्यद्भिर्निमित्तैः शुभशंसिभिः । सवितीर्णकरास्त्रयैव न श्रममाददे ।

अपश्यत् स फणाकोटौ खञ्जरीटमहेः पथि । खेप्रे प्रासादमारुह्य खड्गोत्थितसागरम् ।
 अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभशंसिभिः । एतैर्भूभर्तुरादेशो भुवं मे स्थाच्युभावहः । २०५
 फलं मम तनोयोऽपि काश्मीरेषु भवेद्यदि । अनर्घदेशमाहात्म्यात् किं किं नातिश्चेत तत् ।
 अकृच्छ्रलङ्घ्याः पन्थानो बल्लभातिथयो गृहाः । उपानमन् गच्छतोऽस्य सत्क्रियासु पदे पदे ।
 इत्थं विलङ्घिताकाशं लोलानोकहशादलं । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शाये हिमाचलम् ।
 सरलस्यन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्ययुक्तं मरुतः पाल्यायाः संस्तुता भुवः ।
 क्रमवर्त्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ठक्कं काम्बवमामान्योऽयं शूरपुरे स्थितः । २१०
 नानाजनपदाकीर्णं स्थाने तत्राय शुश्रुवान् । काश्मीरकान् महामात्यान् स्थितान् केनापि हेतुना ।
 ततोऽपनीतप्रावेशः प्रवृत्तो धवलांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनं ।
 तम्प्रयान्तं समुद्यद्भिः शकुनैः सूचितोदयं । पान्थाः केऽप्यन्वयुर्दृष्टुं निमित्तानां फलोद्गमे ।
 श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदूतः प्राप्तइति द्रुतम् । दास्याः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमासन्नं न्यवेदयन् ।
 आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोऽयं सर्वतः । स तान् समस्तसामन्तानाससादानिवारितः । २१५
 यथाप्रधानं सचिवैर्विहितोचितसत्क्रियः । ततः परार्द्धमध्यास्तं तस्मिदंशितमासनं ।
 कृतार्द्धैरयामात्यैराज्ञां पृष्टो महीभुजः । शनैस्तच्छासनन्तेभ्यो लज्जमानइवाधिपत् ।
 तेऽभिवन्द्य प्रभोर्लेखमुपांशुमिलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन् विनयान्विताः ।
 मातृगुप्त इति स्नाथं भवतामेव नाम किं । एवमेतदित्युच्ये सोऽपि तान् विहितस्थितः ।
 कः कोऽत्र मन्निधाटणमित्यश्रूयत वाक् ततः । राज्याभिषेकसम्मारो दृश्यते स च संभृतः । २२०
 ततः कलकलोत्तालभूरिलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोऽभूत् क्षुब्धस्त्रिशार्णवः ।
 अथ प्राञ्चसुखसौवर्णभद्रपोठप्रतिष्ठितः । सन्निपत्य प्रकृतिभिर्मातृगुप्तोऽभ्यषिच्यत ।
 तस्य विन्यतटयूढवक्षसः परिनिर्लुठन् । सशब्दमभिषेकान्तुरेवास्रवदवाबभौ ।
 अथ स्नातानुलिप्ताङ्गसर्वाङ्गामुकभूषणं । व्यजिज्ञपन्तं राजानं क्रान्तराजासनं प्रजाः ।
 अर्थितेन स्वयं चातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वधमानस्तं शाधि नः पृथिवीमिमां । २२५
 मण्डलानि विलभ्यन्ते धैर्न तेन प्रतिक्षणं । मामंस्था मण्डलं राजन् विलचन्तदिदम्परैः ।
 कर्मभिः खैरवाप्तस्य जन्मनः पितरोयथा । राज्ञा तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तावेव कारणं ।
 इत्थं स्थिते परं कश्चित्त्वदीयोऽस्मीति शंसता । न नेया भवता राजन्वयमात्मा च लाघवं ।
 इति तैस्तथ्यमुक्तोऽपि संस्मरन् स्वामिसत्क्रियां । मातृगुप्तमहीपालः क्षणमासीन् कृतमिनः ।
 दानेन सुदिनदुर्बन्धवराज्योर्जितेन सः । तत्रैव मङ्गलोदयं तदहो निरवर्त्तयत् । २३०
 पुरप्रवेशायान्येधुरर्थमानोऽयं मन्त्रिभिः । अहुतप्राभृतन्दूतं राज्यदातु र्यसर्जयत् ।
 देशौन्नत्यानुसारेण स्पृष्ट्वामिव च तां विदन् । स्वामिभो भगसि द्योतस्मागधं स्वममन्यत ।
 अथाह्वयापरान् भृत्यान्वक्तुं सेवासूतिं प्रभोः । अस्पर्धाष्यपि स्वाद्यानि प्राहिणोत् प्राभृतानि सः ।

असामान्यान् गुणान्स्वस्व स्वरान् पर्यलोचनः । स्वयं लिखित्वा श्लोकश्च स्वकमेकं व्यसजयत् ।
 नाकारमुदहसि नैव विकल्पसे त्वं दिक्षां न सूचयसि मुञ्चसि सत्पत्नानि ।
 निःशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन् संलक्ष्यते फलत एव तव प्रसादः ।
 ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिक्कटैः । क्रमागतामिव महीं यथावत् पर्यपालयत् ।
 त्यागे वा पौरुषे वार्प तस्यौचित्योन्नतात्मनः । क्षामुजस्तर्कुक्तेष्वेव नाभूत् परिमितेच्छता ।
 यष्टुं यज्ञान् कृतोद्योगस्यागो विततदक्षिणान् । पद्मबन्धमनुध्याय करुणाकुञ्चितोऽभवत् ।
 अमारमादिदेशाय यावद्राज्यं स्वमण्डले । चूर्णीकृत्य सुवर्णादि प्रददौ च करम्भकम् ।
 करम्भके कीर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैनृष्यमुन्मिषन्तोषो न कोनाम न्यसेवत ।
 गुणी च दृष्टकष्टश्च वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोऽप्यासीदभिगम्यः शुभार्थिनाम् ।
 विवेचकतया तस्य स्थापय्या सुरभीकृताः । लक्ष्मीविलासाः क्षामर्तुरशोभन्त मनीषिषु ।
 हयग्रीवबध्नं मेष्ठस्तदग्रे दर्शयन्नवम् । आसमाप्तिं ततोनापत् साध्वसाध्विति वा वचः ।
 अथ गन्धयितुं तस्मिन् पुस्तकं प्रस्तुते न्यधात् । लावण्यनिर्याणभिया राजाधः स्वर्णभाजनम् ।
 अन्तरङ्गतया तस्य तादृश्याकृतसत्कृतिः । भर्तृमेष्ठः कविर्मेने पुनस्तं त्रियोऽर्पणं ।
 स मातृगुप्तस्वाम्याख्यं निर्ममे मधुसूदनं । कालेनादत्त यद्गामान् ममः श्वशुरसङ्घेन ।
 इत्याद्यादितराज्यस्य शासतः श्यां चमापतेः । त्रिमासोनाथयुस्तस्य सैकाहाः पञ्च वत्सराः ।
 कृतार्थतां तोर्यतोयैराञ्जनयोऽनयत् पितृन् । जातन्तादृशमश्रौषीत् स्वस्मिन्देष्टे पराक्रमं ।
 पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनान्तरधीयत । तरोरिवार्कतापेन नैशाम्बुलवसिक्तता ।
 श्रीपर्वते पाशुपतव्रतिवेशस्तमागतम् । आचक्ष्यावश्वपादाख्यः सिद्धः कन्दाग्रमन्ददत् ।
 जन्मान्तरे लब्धसिद्धिस्त्वामस्युपरि साधकम् । वाञ्छामष्टृच्छं राज्यार्थमभिलाषस्तु तेऽभवत् ।
 सयत्नन्तव कर्तुन्तन्ननोरथमनन्यथा । अथ मामित्यमादिक्षत् क्षपारमणशेखरः ।
 गणोऽयं मामकः सिद्धो यत्सर्वोपरि साधकः । जन्मान्तरेऽस्य राज्येच्छां कुर्यामहमनन्यथा ।
 भावे भवस्तद्भवतो भगवान्दत्तदर्शनः । साफल्यं नेष्यतीत्येवमभिधाय तिरोदधे ।
 सासाज्येच्छोस्त्वामामेकां तत्र तस्य तपस्यतः । लब्धस्मृतिस्सिद्धगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ।
 व्रतिवेशन्तमादिष्टवाञ्छितार्थसमर्पणम् । स जगन्निर्जयोन्निद्रवरेण्ण्वमयाचत ।
 उपेत्य मोक्षं किं क्षामद्भोगानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं शम्भुना सोऽभ्यधीयत ।
 स तं वभाषे शम्भुं त्वां बुद्ध्या व्याजतपोधनं । अभ्यधाभिदग्द्धा त्वं न स देवो जगद्गुरुः ।
 महान्तो ह्यर्थिताः स्वल्पं फलमल्पेतरत् स्वयं । उदन्यथा वदान्याऽदाहुग्धाभिं स पयोर्थिने ।
 अस्य वैकल्पकैवल्यालाभनिश्चलचेतसः । नोवेत्यभिजनस्याभिभूतिं मर्षयथावहं ।
 जगत्परिवृढः प्रौढप्रीतिस्तं स फलार्थिनम् । कृत्वा प्रादुर्कृतवपुस्ततो भूयोऽप्यभाषत ।
 स जेना राज्यैः स्वेषु शायुज्यावाप्तिदूतिकां । मदाज्ञयाश्वपादस्ते संज्ञां काले करिष्यति ।

१५५

१६०

१६५

१७०

१७५

१८०

इत्युक्तान्तिर्हिते देवे स कृतव्रतपारणः । अगच्छदशपादन्तमावृत्त्याभिमतानुवम् ।
 ततोविदितवृत्तान्ता मातृगुप्ताभिषेणनात् । निषिञ्च्य सर्वधायातानमात्यानब्रवीद्वचः । १८५
 विक्रमादित्यमुत्सुकमुच्छेत्तुं यतते मनः । मातृगुप्तम्प्रति न नो रोषणे क्लृप्तं मनः ।
 अप्रियैरपि निष्पिष्टैः किं स्यात् क्लेशसहिष्णुभिः । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ।
 यान्यज्ञान्युदयं दिषन्ति शशिनः कोऽन्यस्ततोऽसम्मतस्तन्निर्माधिकरोद्दन्तदलनं यज्ञाम कोऽयं नयः ।
 सामर्थ्यप्रथमाय चित्रमसमैः स्रष्टुं तन्निधूयोन्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्रहृष्टा हृषः ।
 जिगृह्णामाशुवं जित्वा स ब्रजक्षय भूपतिः । विक्रमादित्यमष्टणोत् कालधर्ममुपागतं । १८६
 तस्मिन्नहनि भूभर्ता शोकाग्निःश्वसतानिब्रम् । नास्त्रायि नाग्नि नास्त्रापि स्थितेनावनताननम् ।
 अन्येषुर्भुवमुत्सृज्य कक्षीरेभ्यो विनिर्गतम् । शुश्राव मातृगुप्तं स नातिदूरे कृतस्थितिं ।
 कैश्चिन्निर्व्वसितो मास्त्रिन्मदीयैरिति शङ्कितः । यथै प्रवरसेनोऽस्य पार्श्वे मितपरिच्छदः ।
 कृतार्हणं सुखाधीनं ततः पप्रच्छ तं शनैः । विनयाव्रततो राजा राज्यत्यागस्य कारणं ।
 बभाषे तं क्षणं स्थित्वा स निःश्वस्य विहस्य च । गतः स सुकृती राजन् येन भूमिभुजो वयम् । १८७
 यावन्मूर्ध्नि रवेः पादास्तावत् द्योतयते दिशः । द्योतयेन्नान्यथा किं न यावैव तपनोपलः ।
 अथ राजाभ्यधात् केन राजन्नपकृतन्तव । यत्प्रत्ययचिकीर्षायै तमीशमनुशोचामि ।
 मातृगुप्तस्ततोऽवादीत् कोपस्मितसिताधरः । अस्मानुत्सहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः ।
 नयतागण्यतामस्मानन्तरज्ञेन तेन हि । न भस्मानि ऊतं सर्पिर्वीर्य्या शस्यमूषरे ।
 उपकारं स्मरन्तस्तु कृतज्ञत्वव्रत्तदाः । पदवीमुपकर्तुं यांति निश्चेतना अपि । १८८
 निर्व्व्याणमनुनिर्व्व्याति तपनन्तपनोपलः । इन्दुमिन्दुमणिः किञ्च शुश्रूक्षन्मनुशुश्रूयति ।
 पुण्यां वाराणसीकृत्वा तस्माच्छ्रमसुखोन्मुखः । इच्छामि सर्व्वसंन्यासं कर्तुं दिज्जनाचितम् ।
 मणिदीपमिवेशन्तमन्तरेणान्वकारितां । विभेमि द्रष्टुमप्युर्वी भोगयोगे कथैव का ।
 इत्यौचित्यनिधेस्तस्य वाणोमाकर्ष्य विस्मितः । धीरः प्रवरसेनोऽपि व्याजहारोचितं वचः ।
 सत्यं विश्वम्भरा देवो भूपतेरन्नसूरयं । उत्पत्त्या द्योतते धन्यैः कृतज्ञैर्या भवादृशैः । १८९
 अन्तरङ्गतया स्नायः कोऽन्यस्तस्मान्मदीभुज । इत्यञ्जडे जगत्येकस्त्रं यथावद्विवेद यः ।
 चिरं खलु खिलीभूताः कृतज्ञत्वस्य वीथयः । धीर लयैव नत्वासु सञ्चारो यदि दर्श्यते ।
 पाकक्षेत्रे शुभस्य मेऽथ तदसौ प्रागेव नादात्किमु स्मार्थक्षेत्र मयास्य किं न भजते दोमान् खवन्भूयम् ।
 मत्तो रभ्रद्रुशोऽस्य भोर्यदि न तल्लुब्धः किमेव त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलथति प्रायः कृतोपक्रियः ।
 अत्युदात्तगुणेष्वेषा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । श्रतश्चास्ती भवत्येव यावन्मात्रापि सत्क्रिया । १९०
 तत्त्वं गुणवतामप्यस्तत्त्वज्ञैश्चापि नन्दितः । परोचितो मणिरिव व्यक्तं वज्रमतः सतां ।
 तस्मादनुगृह्णाणास्मान् मास्त्र त्याजीर्नरेन्द्रताम् । ममापि ख्यातिमायातु गुणवत्पक्षपातिता ।
 पूर्व्वमेतनाथ चरमं मयापि प्रदिपादिताम् । भवान् पाणिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम् ।

अव्याजौदार्यस्य अलेति नृपतेर्वचः । कृतस्मितो मातृगुप्तः शनैर्धनमब्रवीत् ।
 दान्यचराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादोलङ्घनं विना ।
 अतः परुषमप्यद्य किञ्चिदेव मयोच्यते । अव्याजार्जवमप्येतदार्थत्वमवधोर्ह्यते ।
 सर्वः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थासु लाघवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्त्तमाने क्षणे पुनः ।
 पूर्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावावां न विदोऽन्योन्यमाश्रयम् ।
 राजा भूत्वा कथं मादृक् प्रतिगृह्णातु सन्दः । कथमेकपदे सर्वमौचित्यम्परिमार्जतु ।
 असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमाचकते मादृक् किं साधारणतां नयेत् ।
 अपि च स्पृहयालुः स्यां भोगेभ्यो यदि भूपते । प्रियमाणेऽभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ।
 यन्ममोपहतन्मेन तदिना प्रत्युपक्रियां । जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्पेष निश्चयः ।
 या गतिर्भूभुजोऽमुष्य मया तामनुगच्छता । पात्रापात्रविवेकलक्ष्यातिर्मेया प्रकाश्यतां ।
 एतावत्येव कर्त्तव्ये यातेऽस्मिन् कीर्त्तिशेषताम् । भोगमाचपरित्यागादिदृष्ट्या सत्यसन्धतां ।
 इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् जगाद जगतोपतिः । त्वदीया न मया स्पृश्या त्वयि जीवति सन्दः ।
 अथ वाराणसीं गत्वा कृतकाषायसंग्रहः । सर्वं सद्यस्य सुकृतो मातृगुप्तोऽभवत्यतिः ।
 राजा प्रवरसेनोऽपि कश्मिरोत्पत्तिमञ्जसा । निखिलां मातृगुप्ताय प्राहिणोत् दृढनिश्चयः ।
 स दृढापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक् प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृतो वर्षान्दश प्राणानधारयत् ।
 अन्योन्यं साभिमामानामन्योन्यौचित्यशालिनां । जयाणामपि वृत्तान्त एष त्रिपथगापथः ।
 राजा प्रवरसेनोऽय नमयन्नवनीधरान् । अलङ्कृतः ककुभो वृद्धस्य यशसे न्यधात् ।
 पोताभिलिङ्गितोर्बिभृष्ट कुम्भयोनिरिवानयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन् भुवनानि प्रसन्नतां ।
 शुभ्यन्तमालपत्राणि शीर्णताडीदलानि च । तस्मिन्नार्णवतोरणि चक्रे ऽरिस्त्रीमुखानि च ।
 स गङ्गालिङ्गिताङ्गस्य पूर्ववारिनिधेर्व्यधात् । सैन्येभमदनिख्यन्दैः कालिन्दीसङ्गमश्रियं ।
 रोधस्वपरपाद्योधैः कटकैः स्पृष्टदिकटैः । चकारोत्पास्य सौराष्ट्रानमौ राट्रविपाटनम् ।
 यशोर्थिनः पार्थिवेषु द्वेषरागवह्निष्कृतः । वदधे धर्मविजयस्तस्य चितिशतक्रतोः ।
 वैरिनिर्वासितं पित्र्ये विक्रमादित्यजं न्यधात् । राज्ये प्रतापशीलं स शीलादित्यापराभिधं ।
 सिंहासनं स्ववंश्यानां तेनाहितस्तन्मतः । विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः ।
 हेतुनुदीर्य्य विविधानमन्वानं पराजयम् । सप्त वारान् स तत्त्याज जित्वा मुष्मुनिभूभुजं ।
 धार्ष्ट्यादद्याष्टम वारे हेतुमाख्यातुमुद्यतम् । धिक्पशुर्बन्धतां सोऽयमित्यूचे नृपतिः क्रुधा ।
 अबध्योऽहं पशुत्वेन वीरेत्युक्त्वा भयोत्सुकः । मध्येसमं ननर्त्तास्य सोऽमुकुर्वन् कलापिनं ।
 नृत्यं केकाञ्च शिखिनो दृष्ट्वास्मै द्रविणं नृपः । अभयेन समं प्रादान्तालार्द्धचरणोचितं ।
 वसतोऽस्य दिशो जित्वा नप्तुः पैतामहे पुरे । कर्त्तुं पुरं खनामाङ्कं पप्रथे स मनोरथः ।
 राजौ चेन्न सन्न दित्यं ज्ञातुमथैकदा । स वीरो वीरचर्यायां निर्ययौ पार्थिवार्यमा ।

११०

११५

१२०

१२५

१३०

१३५

गच्छतः क्षापतेस्तस्य मैलिरत्नाङ्गविभितः । बभार ताराप्रकरो रचाश्वपविभ्रमम् । ३४०
 अथानन्तचितालोकस्यष्टभीमतटद्रुमाम् । स्मशानप्रान्ततटिनीं पर्यटन्नाससाद सः ।
 ततस्तस्य सरित्पारे मुक्तसंरावमगतः । ऊर्ध्वबाह्वर्महद्भूतं प्रादुर्गामोन्महौजसः ।
 नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्ज्वलद्भिः कपिशीलतः । उक्ताज्योतिः कृताश्लेषः कुलाद्रिरिव दिद्युते ।
 तमथ प्रतिशब्देन घोरेणापूरयन्दिशः । अबासं विहसन्सुचैरुवाच क्षणदाचरः ।
 संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्तोद्विक्तञ्च शूद्रकं । त्वञ्च भूपाल पर्याप्तं धैर्यमन्यत्र दुर्लभं । ३४१
 वसुधाधिपते वाञ्छासिद्धिस्तव विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य पार्श्वमागम्यतां मम ।
 इत्युदीर्य निजञ्चानुं रक्षःपारात् प्रसारयन् । तन्महासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् ।
 अङ्गेन रक्षःकायस्य ज्ञात्वा सेतुम्प्रकल्पितं । वीरः प्रवरसेनोऽथ विकोषां क्षुरिकान्दधे ।
 स तयोक्तव्य तन्मांसं कृतसोपानपङ्कतिः । अतरद्यत्र तत् स्थानं क्षुरिकावाल उच्यते ।
 पार्श्वस्थान्तं लग्नमुक्त्वा प्रातर्कृतसूत्रपातनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति वदद्भूतन्निरोदधे । ३४२
 देव्या शारिकयाट्टेन यत्नेणाधिष्ठितञ्च सः । यामे शारीटकेऽपश्यत् सूत्रं वेतालपातितं ।
 भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक् तस्मिन्निनीषौ प्रवरेश्वरम् । जयस्वामी स्वयं पीठे भित्वा यन्त्रमुपाविशत् ।
 वेतालवेदितं लग्नं जानतो जगतोभुजा । स्थपतेः स जयाख्यस्य नाम्ना प्रख्यापितोऽभवत् ।
 नगराप्रतिलोभ्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वयं यथौ । ३४३
 सङ्गावस्थादिका देव्यस्तेन श्रीशब्दलाञ्छिताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ।
 वितस्तायां स भूपालो दृष्ट्वेतेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृङ्गैः सेतुकल्पना ।
 श्रीजयेन्द्रविहारस्य दृष्टदुष्टस्य च व्यधात् । मातुलस्य नरेन्द्रस्य जयेन्द्रे विनिवेशनम् ।
 बुभोज सिंहलादीन् यो द्वोपान् स सचिवाऽकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाद्भुतम् ।
 षट्त्रिंशद्गृहलक्षाणि पुरन्तत्पत्रे पुरा । यस्यास्ताम्बूर्द्धनस्वामी विश्वकर्मा च सोमयो । ३४४
 दक्षिणस्मिन्नेव पारं वितस्तायाः पुरा किल । निर्मितन्तेन नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः ।
 तं तत्राभ्रंलिहाः सौधा वानध्यारुह्य दृश्यते । दृष्टिस्त्रिगुणं निदाघान्ते चैत्रे चोत्कुसुमं जगत् ।
 तद्विना नगरं कुत्र पवित्राः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसम्भवाः क्रीडावसथवीथिषु ।
 दृष्टः क्रीडानगोऽन्यत्र न मध्येनगरं कश्चित् । यतः सर्वैकधा लक्ष्मीः संलब्धा द्युपथादिव ।
 वैतस्तं वारिवास्तवैर्दृष्टुहिमशर्करम् । श्रीमोऽयेऽङ्गि स्ववेश्मायात् क्रतुतोऽन्यत्र लभ्यते । ३४५
 प्रतिदेवगृहं कोशास्ते तस्मिन्निर्पिता नृपैः । सहस्रशः श्रव्यते यैः क्रतुं भूः सागराम्बरा ।
 पुरे निवसतस्तस्मिंस्तस्य राजप्रजासृजः । शनैः साम्राज्यलाभस्य षष्टिः सम्पत्सरा ययुः ।
 ललाटे शूलमुद्राङ्के जराशुक्ताः शिरोरुहाः । तस्य शम्भुभ्रमासङ्गिगङ्गाभोविभ्रमन्दधुः ।
 अथाश्वपादेनेशन निर्देशस्तत्तत्तणगतः । काश्मीरिको जयन्ताख्यो द्विजन्मायोजि पार्श्वगः ।
 आन्तोऽस्यध्वन्य नान्यस्माद्देशतोऽभिमतम्भवेत् । राशे प्रवरसेनाय लेख एष प्रदर्शयतां ।

इत्युक्त्वापितलेखोऽसावसमर्थः पथः प्रचून् । गन्तुं प्रस्थानखिन्नोऽस्मि सद्यस्तेनेत्यगद्यत ।
 स्नाच्छद्य तावत्त्वं स्पृष्टो द्विजः कापालिना मया । उक्तेति तेन क्षिप्तोऽसावासन्ने दीर्घिकाजले ।
 उन्मीलितेक्षणेऽदासीत् स्वं स्वदेशादथोत्थितम् । तस्युपस्यार्चने राज्ञो भृत्यान् व्ययान् जलाहृतौ ।
 स्वमावेदयितुं नद्या नीयमाने नृपान्तिकम् । अद्याक्षिप्तोऽक्षिपलेखं स स्नानकलसे ततः ।
 प्रवरेण स्नापयता सस्तन्तत् कलशान् पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोऽन्तिकं ।
 कृतं कृत्यं महद्दत्तं भोगा भुक्ता वयोगतं । किमन्यत् करणीयं ते एहि गच्छ शिवालथम् ।
 ततस्तं वृत्तमङ्कितः सन्तोष्याभिमतार्पणात् । भित्त्वा तमश्मप्रासादं जगाहे विमलं नभः ।
 जनैः स ददृशे गच्छन् कैलासतिलकां दिशम् । विषदे घटयन् व्योम्नि द्वितीयतपनोदयं ।
 जयन्तेनाहुतोदन्तहेतुनावाप्य सम्पदः । स्नानामाङ्गायहारादिकर्मभिर्निर्मलाः कृताः ।
 एवं स भुवनैश्वर्य्यं भुक्त्वा भूमिभृताम्बरः । अनेनैव शरीरेण मेजे भूतपतेः सभाम् ।
 प्रासादे प्रवरेण्यस्य भिद्वृक्षेत्रे क्षमापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं द्वारमद्यापि लक्ष्यते ।
 तस्य रत्नप्रभादेव्याञ्जातो राजा युधिष्ठिरः । अपासीश्रवमासीनाः क्षाञ्च द्वाविंशतिं समाः ।
 सर्व्वरत्नजयस्कन्धगुप्तशब्दाङ्किताभिधाः । आसन्निहारचैत्यादिकृत्यैस्तत् सचिवा वराः ।
 भवच्छेदाभिधं ग्रामं सुतुष्टैत्यादिसिद्धिभिः । योव्यधात् सोऽस्य वज्रेन्द्रेऽप्यासीन्मन्त्री जयेन्द्रज' ।
 दिक्कामिनीमुखोत्कीर्णकीर्त्तिचन्दनचन्द्रकाः । आसन् कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येऽप्ययमन्त्रिणः ।
 पद्मावत्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लक्षणापरनामा यो नरेन्द्रस्वामिनं व्यधात् ।
 वज्रेन्द्रतनयौ वज्रकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ।
 स विधायाधिकरणं लिखितस्थितये निजम् । द्वां त्रयोदशभिर्वैराह्येण महामुजः ।
 तस्यानुजोधरणिभृद्गणादित्यस्तोऽभवत् । तुञ्जीनापरनामानं यञ्जनाः प्राङ्गरञ्जसा ।
 जगद्विलक्षणं यस्य शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्व्वशर्व्वरीशान्तलीनभानुश्रियं दधे ।
 रिपुकण्ठाटवीष्वासीद्यस्य धाराधरः पतन् । तदधूनेत्रकुण्डैस्तु जलाधिर्यमधार्यत ।
 अपूर्व्वो यत्प्रतापाग्निः प्रविश्यावर्षीं दिशं न्यधात् । नारीनेत्रेषु नीरोर्मीनमिन्दिरेषु तृणाङ्गुरान् ।
 यस्य पाणिप्रणयितां कृपाणि समुपागते । कबन्धेभ्यः परोन्मृत्यं न व्यधत् दिषद्वले ।
 तस्याव्यपोक्ष्यमाहात्म्या देवो दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुशक्तिः क्षितिमप्राप्ता रणारम्भाभिधाभवत् ।
 स हि जन्मान्तरे पूर्व्वं द्यूतकारोऽभवत् किल । कदापि प्राप निर्ब्वेदं सर्व्वस्वं कितवैर्जितं ।
 देहत्यागोद्यतोऽप्यासीत् प्राप्यं किञ्च विचिन्तयन् । न पर्य्यन्तोऽप्युपेक्षन्ते कितवाः स्वार्थसाधनं ।
 अबन्धदर्शनादिन्ये देवीं भ्रमरवासिनीम् । द्रष्टुमैच्छद्दगाकाङ्क्षो निर्ब्वेपेक्षः स्वजीविते ।
 भ्रमरैः शङ्कुपुच्छाद्यैः खण्ड्यमानस्य देहिनः । तदास्पदं हि विप्रतो दुर्लङ्गया पञ्चयोजनी ।
 स वज्रशङ्कुपुच्छानां धीमांसोषाम्प्रतिक्रियां । देहेऽवश्यपरित्याज्ये मन्वानोऽभूद्दुष्कराम् ।
 प्रागदोवर्ष्मणा देहं ततोमहिषचर्मणा । तेन च्छादयता दन्तो मृक्षेपोऽथ सगोमयः ।

३७०

३७४

३७८

३८४

३८८

३९४

अथ भानुकरोष्कुष्कृष्टेपाप्रेडिताङ्गकः । स लोष्टरव सञ्चारी प्रतप्ते क्रूरनिस्ययः ।
 सरलां सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्पृहया समम् । गुहा तेन ततः सान्द्रं तमोभीमा व्यगाह्यत ।
 अथोदतिष्ठन् गर्तेभ्यो घोरं भ्रमरमण्डलाः । पञ्चद्वयैः श्रुतिं व्रज्यो मृत्युदुर्घरवैरिव ।
 ते तमुष्कुष्कृष्टेपरेणुप्रणितलोचनाः । सहसा नाक्रमन्ते स्य प्रहरन्तोऽपि बाधितुं ।
 रेणुभिर्बाधितदृशः ते न्यवर्तन्त षट्पदाः । तेऽखण्डयंस्तु मृक्षेपं न्यपतन्नेव वा नवा ।
 तैः खण्ड्यमानमुचण्डैर्ब्रजतो योजनचयीम् । क्रमाश्रुत्कवचनस्य पथि संक्षयमाययौ ।
 ततो मुञ्चः प्रहरता तेषां महिषचर्मणि । घोरस्त्रटचटाघोषः प्रादुरासीद्गुह्यद्वारः ।
 सतुर्थयोजनस्यार्द्धमतिक्रम्य विवेद सः । रणत्कारैर्दिरेफांस्तानयोवर्मणि पातिनः ।
 धावंस्ततोऽतिवेगेन खण्ड्यमानेन षट्पदैः । स शस्त्रवर्णामोचि चित्तं धैर्येण नो पुरः ।
 गव्यूतिमाचमामन्ने देवीधामनि धैर्यवान् । धुम्बन् कराभ्यां मधुपान्भावति स्य स धीरधीः ।
 अथ स्नाय्वस्त्रिगेषाङ्गो लूनमांसः षडङ्घ्रिभिः । कराभ्यामक्षिणी रचन्देव्यायतनमासदत् ।
 प्रशान्ते भङ्गसम्पाते प्रकाशमवलोकयन् । स देव्याः पादघोरये पपातोद्भ्रान्तजीवितः ।
 स्त्रोकावशेषप्राणन्तन्देव्याश्वासयितुन्मतः । अभिरामं वपुः कृत्वा पत्युर्ग्राह्येषु पाणिना ।
 दिव्येन पाणिरुर्ध्वेन तेन पीयूषवर्षिणा । स चिप्रासादितस्त्रास्थेः दिक्षु चिच्छेप चक्षुषी ।
 प्रविष्टमात्रः प्रैच्छिष्ट सिंहविष्टरसीच्छि चान् । घोराकारां स तान्देवीन्तदाऽद्राक्षीन् ताग्न्युनः ।
 ददर्श पुनरुद्यानलतावासो विलासिनीम् । स्त्रितां पुष्करिणीतीरे श्यामापुष्करलोचनाम् ।
 गृहीतहारमुक्ताभ्यां वङ्गापोनस्तनाञ्जलिं । महार्हैः कान्तिकुसुमैर्यौवनेनार्चिताङ्गकाम् ।
 यावकाहारिणौ पादौ दधतीं कृच्छ्रचारिणौ । स्नानं च्छस्त्रमुखं द्रष्टुं तपस्यान्तामिवावहम् ।
 भास्त्रद्विभ्याधरां कृष्णकेशीं सितकरानगां । हरिमथ्यां शिवाकारां सर्वदेवमयीमिव ।
 तां विभाव्यान्वद्याङ्गी निर्जने यौवनोर्जितां । निन्ये वारितवामेन स कामेन विधेयतां ।
 दधती रूपमाधुर्यपूरच्छात्रामधृष्यतां । अक्षराः प्रत्यभासस्य साहि चित्तेन देवता ।
 कृपामृदुरवादीक्षं व्यथितोऽसि चिरं पथि । मुञ्चः सोम्य समाश्रय्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः ।
 स ताम्बभावे शान्तो मे भवत्या दर्शनभ्रमः । अदेवी किन्तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा ।
 देवो जगाद तं भद्र कोऽयन्ते मनसि भ्रमः । देवो वा स्यामदेवी वा वरीतुं त्वान्तु शक्रुधा ।
 इति सोऽभीष्टसम्प्राप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्क्रान्तमर्थ्यादः सङ्गमं तामयाचत ।
 तमभ्यधात् सा दुर्बुद्धे कोऽयन्तेऽनुचितो विधिः । प्रार्थयस्वैतरद्यस्मात् साहं भ्रमरवासिनी ।
 देवीं ताञ्जानतोऽप्यस्य नाभूदवहितं मनः । निरुद्धा वासनाः केन जन्मान्तरनिबन्धनाः ।
 स तामुवाच सत्यं देवि स्त्राङ्गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुरु मद्वाणीमहमन्यस्य कामये ।
 पूर्वमेव हि जन्मनां योऽधिवासो निलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेऽपि न शीर्यते ।
 देवी वा भवकान्ता वा भीमा वा शोभनापि वा । यादृशीं पूर्वमद्राक्षं तादृशेवावभासि मे ।

४००

४०४

४१०

४१४

४२०

४२४

तमित्यं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम् । इवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यधादनुरोधतः ।
 उत्सहन्ते हि संसृष्टुं न दिव्या मर्त्यधर्मिणः । तद्गच्छ क्रूरसङ्ख्येत्युक्त्वा सान्निर्देहे ततः ।
 अग्न्यजन्मा भूयासन्तथा देव्येति चिन्तयन् । प्रधागवटप्रासादादहासीत् स्ववपुस्ततः ।
 सोऽजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि । मर्त्यभावेऽपि यज्ञैव जहौ जन्मान्तरक्षुतिं ।
 रतिसेनाभिधेयैरराजः सज्योऽभिपूजने । तान्तरङ्गान्तराक्षेभे रत्नराजिमिवोज्ज्वलाम् ।
 आवास्याङ्गान्तराक्षिणं तामलकुतयोवनी । दिव्यार्धे पृथिवीश्रेष्ठो नार्थिभ्योऽपि इदौ नृपः ।
 रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायाते तथैव तं । मत्वास्त्रानेषुमाचख्यौ चैव तद्वरणं वरम् ।
 तदर्थमेव कथितस्त्रोत्पत्तिस्मान्ततः पिता । द्रुतं कुलतभूभर्तुः सुहृदः प्राहिणोदृष्टं ।
 प्रहृष्टो विप्रहृष्टन्तं देवं गत्वा व्यधत्त तां । परिशील्य रणादित्यः शुद्धान्तस्थाधिदेवतां ।
 मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्मपि । तं माधवा मोहयन्ती न पश्यन्न कदाचन ।
 व्यधान्मायामयीं रात्रस्तस्यै स्तम्भदुर्गं स्त्रियम् । स्वयम्भूमरूपा सा निर्जगाम बहिर्निर्गमि ।
 स्वनाम्ना स्वस्य देव्याश्च कृत्वा परम्यहृदयं । माहेश्वरः शैललिङ्गे कारयामास कारुभिः ।
 अश्वः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेऽथ सज्जे तस्मिन्निथोर्दयं । देवान्तरागतः कश्चित् दूषयामास देववित् ।
 स दृष्टप्रत्ययः शश्वत्तयोर्घटितलिङ्गयोः । अश्वखण्डैः समखण्डैर्धर्मभावे यर्भमावृतम् ।
 किङ्कर्त्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविघ्नलं । दिव्यदृष्टिः स्वयन्देवी ततो राजानमब्रवीत् ।
 राजन् गिरिसुतोदाहरे पौरोहित्यगुरा भजन् । स्तम्भार्चादेवमादत्त पूजाभाषात् प्रजापतिः ।
 तां विष्णोः प्रतिमां वोक्ष्य पूजितान्नेन धूर्जटिः । शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपा विना शिवं ।
 निमग्नितैर्दौकितानि रत्नान्यथ सुरासुरैः । पिण्डीकृत्य स्वयच्छक्ते लिङ्गभुवनवन्दितं ।
 तां विष्णुप्रतिमान्तस्य लिङ्गमीशानपूजितं । स्वयं प्रजापतिः पूज्यं कालेनादत्त रावणः ।
 तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तं लङ्कायामभवच्चिरम् । देवदत्तं रावणान्ते नीतमासीच्च बानरैः ।
 तिर्यक्तया ते कपथो मुग्धाहि मानसौकसः । शानौत्सुक्याः शनैर्देव्यो न्यधुदत्तरमावसे ।
 प्रागेव सरसस्तस्मात् कुशलैः शिल्पिभिर्मया । तावद्यतौ प्रातरत्र प्राप्नो द्रक्ष्यस्वसंश्रयं ।
 तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्त्वा पृथिवीभुजं । देवो प्रधाता शुद्धान्तं सिद्धान् सस्मार खेचरात् ।
 तेष्वातमात्राः सम्प्राप्ता देव्यादेशेन पाथसः । उद्धृत्य नृपतेर्धामि देवो हरिहरौ न्यधुः ।
 दिव्यैः प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जगः । प्रातर्नृपमृष्टे दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ ।
 सज्जे प्रतिष्ठालिङ्गेऽथ माहेश्वरतया नृपः । रणेश्वरप्रतिष्ठायां पूज्यं यावत् समुद्यतः ।
 रणारम्भानुभावेन तावदेवाङ्गुतावहः । स्वयं पीठे रणस्त्रामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ।
 ॥ युष्मकं ॥ कर्तुं प्रभावजिज्ञासां रात्रा दत्तधनस्ततः । स स्वयम्भूः स्वयम्भक्त्यांस्त्रांस्त्रान् ग्रामानदापयत् ।
 कुम्भदासतया च्छः सिद्धो ब्रह्माभिधो बभूव । परिज्ञाय तथोर्देव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितः ।
 स वृत्तप्रत्यभिज्ञः सन् प्रतिष्ठाप्य रणेश्वरम् । व्योम्ना ब्रजकणस्त्रामी प्रतिष्ठां गूढमादधे ।

जनास्त्वलक्षयन् यत् स स्त्रियं पोठमवातरत् । इति केवामपि इति प्रवादोऽद्यापि वर्तते ।
 सात्रह्यप्रतिमं सिद्धं देवी ब्रह्मविदां वरम् । अकारयन्तमुद्दिश्य परार्द्धं ब्रह्मसत्तमम् ।
 रणारम्भास्त्रामिदेवौ दम्बतोभ्यां व्यधीयत । मठः पाण्डुपतानाच्च ताभ्यां प्रसुप्तमूर्ध्नि ।
 आरोग्यशाला निरघाप्युक्ताचलाय रोगिणां । तेन सेनामुखी देवी भयघ्नान्यै च कारिता ।
 स्त्र्यातिं रणपुरस्त्रामिदंश्च सन्त्येतोगतम् । स सिंहरोम्हिकायामे मार्त्तच्छं प्रत्यपादयत् ।
 अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्वया कृतः । दक्षिणस्निग्धं रणेनैव पार्श्वे देवोऽमृतेश्वरः ।
 मेघवाहनभृभर्तृपत्न्या भिन्नास्त्रया कृतो । विहारेऽपि तथा बुद्धविम्बं बाधु निवेष्टितं ।
 राज्ञे देव्यनुरक्ताय सानुक्रोशाच्च येकदा । पातालशिङ्खिदं मन्त्रं प्रददौ शटकेश्वरम् ।
 माभून्मोघास्य मत्प्राप्तिरिति मत्वा तथार्पितम् । असाध्यत् स तम्प्राप्य वसन्तं वत्सरान् बभूव ।
 हत्वष्टिकापथे कष्टं ततो नन्दिल्लोकतः । भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयिता यथौ ।
 स्त्रप्रेत्य सिद्धलिङ्गैश्च जातो भङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं भित्वा नमुचेः प्राविशद्विलं ।
 विलेऽपावृततां याते दिक्सानेकविंशतिं । प्रविश्य पौरान् प्राप्तिन्ये दैत्यस्त्रोभोगभोगितां ।
 एव स भूपतिर्भूत्वा भुवं वर्षश्चतस्रयम् । निर्वाणश्चाद्यनिर्व्यूढपातालेश्वरमासदत् ।
 सानुगे नृपतौ याते दैतेयदयितान्तिकम् । देवी सा वैष्णवीशक्तिः श्वेतद्वीपमगाहत् ।
 राजवंशेऽनेकेषु राज्ञोर्वन्द्ये परम् । इत्येतेवाच निर्व्यूढिम्प्राजावात्सल्यमागतं ।
 रणादित्यस्य गोनन्द्यंश्चै रामस्य राजवे । लोकान्तरसुखस्यापि यथोरंभुजः प्रजाः ।
 विक्रमाक्रान्तविश्वस्य विक्रमेश्वरकृतसुतः । तस्यासोदिकमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ।
 राजा ब्रह्मगलूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं महीं । सोऽपासीद्वासवसमो द्वाचत्वारिंशतिं समाः ।
 चक्रे ब्रह्ममठं ब्रह्मा गलूलूगदुष्कृतः । रक्षावस्थाख्याया बध्वा विहारं निरमापयत् ।
 राज्ञोऽनन्तरजस्तस्य राजाभूत्तदनन्तरम् । तापितारातिभूपालो बालादित्यो बलोजितः ।
 खवणार्णवपानेन तर्षात्कर्षमिवोदहन् । यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेचास्योऽभजन्मुखं ।
 आसन् येऽरिमनेगाधबोधदण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्तम्भाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ ।
 प्रभावाङ्गेन बङ्गालां जित्वा येन व्यधीयत । काश्मीरिकनिवासाय कालव्याख्या जनाग्रयः ।
 काश्मीरेषु धनोदयमग्रहारं द्विजन्मनाम् । राजा मण्डवराज्ये यो भेडराख्यमकारयत् ।
 विशां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने व्यधात् । बलभा यस्य विम्वोष्ठो विम्वो विम्वेश्वरं हरम् ।
 भ्रातरो रुक्मिणस्तस्य त्रयो मठसुरौकसः । सेतस्य कारका आसन् सङ्गश्चतुर्गुणमालवाः ।
 बभूव तस्य भूभर्तुर्भुवनाहुतविक्रमा । तनयानङ्गसेनाख्या शृङ्गारोदधिकौमुदी ।
 तां वीक्ष्य लक्षणेपितां मृगाक्षीन्पितुरन्तके । अमोघप्रत्ययोव्यक्तं व्याजहारेति दैववित् ।
 भविता तव मामाता जगतीभोगभाजनम् । तदन्तमेव साक्षाज्यं गोनन्द्यान्वयजन्मनां ।
 सुतासन्तानसाक्षाज्यम निच्छेद्यथ पार्थिवः । दैवमुत्पकारेण जेतुमासीत् हतोद्यमः ।

४९०

४९५

४९६

४९७

४९८

४९९

अराजान्धयिने दत्ता मेयं साक्षाज्जहारिणी । मत्नेति प्रददौ कन्यां न कस्येचन भूभुजे । ४८०
हेतुं स्वरूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वधामकायस्त्वक्षणे दुर्लभवर्द्धनम् ।
मातुः कर्कोटनगेन सुखातायाः समीयुषा । राव्याथैव हि सञ्जाता राज्ञा नाज्ञायि तेन सा ।
निश्चिन्वाते हि शंभन्या यमेवायोग्यमाद्यहात् । जिगीषयेव तथैव निदधाति विधिः प्रुभम् ।
मात्सर्येण जहद्गहान् विसदुर्गे भूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्नाजिदधन्निवं दिनपतिर्हास्यप्रभान्धुमुखः ।
देवं वेत्ति न यः सिखी स परतोनामास्तु तत्सम्भवाः सुदीर्घा अपि यद्वरेण जगतस्त्रिगंशुविस्मारकाः ।
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो न याचितम् । अभूत् सर्वस्य चक्षुषः सतु दुर्लभवर्द्धनः । ४८५
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कौवीरभाग्यसाम्यस्य जनकैः शत्रुरोऽनयत् ।
पिनोः प्रेयस्योद्युक्ता तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावन्तु गणसामास नैव तम् ।
स्त्रैरिणीसङ्गमो भोगा युवानोऽपि पितुर्मृदम् । पत्युर्मृदुत्वमित्यस्याः किञ्चाभूच्छीलविप्रकृत् ।
सा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छनकैर्विश्रता मनः । अनङ्गलेखा खड्गेन सम्प्रायुज्यत मन्त्रिणा ।
च्छन्नप्रेमसुखाभ्यासनष्ट्रोभीतिसम्भ्रमा । धार्म्यन्दिनाद्दिनं धान्ती ततस्तन्मयतां ययौ । ४९०
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तथा सह ।
उपलेभे च शनकैस्तस्यास्तं शीलविप्रं । विरागलिप्रेरक्ष्यद्धिर्धमान् दुर्लभवर्द्धनः ।
सखीमध्ये रहः स्मेरा विवर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव प्रोक्ताय पश्यन्ती सस्मितं पथः ।
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भूनेचचिवकाक्षलैः । तदप्रियं भाषमाणे सस्मितं न्यस्तलोचना ।
तत्पुत्र्यगुणनिर्व्विन्ना तदिपक्षस्तुतौ रता । रिरंशं तस्य संलक्ष्य सखीभिर्नैवसङ्गया । ४९५
तत्पुत्र्यने भुग्नकण्ठो तदास्त्रेवसहाङ्गका । तत्सम्भोगे त्यक्तहर्षा तत्पत्ये व्याजनिद्रिता ।
भवेद्वि प्राथम्ये योषित्प्रेमविक्रीतचेतना । निवेदयन्ती दौःश्रीस्यपिशाचावेष्टवैकृतं ।
॥ कुलकं ॥ निगूढदारदौरात्म्यचिन्ताकृशवपुस्ततः । बुद्धान्तमविशत् ज्ञातुं निशि दुर्लभवर्द्धनः ।
योऽपश्यत् सुरतकान्तिसुलभस्त्रापनिःसहं । दुर्जातभर्तुरक्षेपु प्रत्युप्तामिव वल्लभां ।
स्त्रासैरगलितावेगैः कम्पयद्भिः कुचाङ्कुरैः । निवेदयन्ती तत्कालमेव निर्वहणं रतेः । ५००
अन्यस्यापि क्रुधोद्देतुं पुनरप्यचमावहं । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रजज्वाल मन्युना ।
प्रजिहीर्षुः स्त्र रोषेण विमर्शेन निवारितः । प्रहृत्येव प्रहृत्येव निवृत्तं स्त्रममन्यत ।
ततस्तथाविधः क्षुभ्यत्प्रकोपावेष्टसागरः । विचारवेलया तस्य बलाच्छममनीयत ।
नमस्तस्मै ततः कोऽन्यो गण्यते वग्निमान्धुरि । जीर्यन्ते येन पथ्याप्ता ईर्ष्याविषविस्त्रचिकाः ।
सोऽचिन्तयदहो कष्टास्त्रेष्टारागानुगादमाः । विचारबन्ध्याः क्षिप्यन्ते क्षिप्रं याभिरधोनराः । ५०५
स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोऽयमिन्द्रियार्था यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वग्निनामच काः क्रुधः ।
निसर्गतरला नारीः को नियन्त्रयितुं क्षमः । नियन्त्रणेन किं वास्याद्यस्ततां स्मरणोचितम् ।
यः प्रुनोरिव सर्वत्र एकार्थाभिनिविष्टधाः । रागिणोर्यदि मानः स कोऽवमानस्ततः परः ।

ममकारो मृगाक्षीषु क इवार्थं सचेतसां । सदेहेऽनुपपन्नोऽपि यः सोऽन्यत्र कथं मतः ।

उद्वेगात्पादनादेवा बद्धा केप्रतिभाति मे । रागस्तद्विभ्रतः कक्षाभूतमुद्वेगवाहिनः ।

५२०

सप्तपातालनिक्षिप्तमूलो रागमहोरहः । भूमिभूतमनुत्पाद्य देवमुन्मूल्यते कथम् ।

देवो नामैष दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । क्षणाद्वै नैव रागस्त तेन मामपि मन्त्रितम् ।

वोक्ष्येतद्विषया दृष्ट्वा रागिणां ब्रह्ममैतदधम् । ईर्ष्या जेषा ततो रागः सत्यमात्रा पलायते ।

इति ध्यात्वालिख्यमाणं सङ्गः स्यादुपपन्नवे । बध्योऽपि न ह्यतो सत्त्वं सार्त्तव्यं तत्तवेत्येष ।

जैनरसद्व्यमाणेऽथ यति दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रस्तु मन्त्री तद्दृष्ट्वा वर्णानवाचयत् ।

५२१

दाक्षिणात् प्राणदद्यात् सङ्गस्तु मनसा तदा । विसस्मारागङ्गलेखान्दध्यो तु प्रत्युपक्रियां ।

तस्योपकर्तुमुचितं प्रतिकारमिच्छेत्स्निग्धाविब्रजतु मनः स्रवाण्यपङ्क्तिः ।

दृग्गोचरे परिचयप्रणयं प्रवेदे निर्निद्रता नतु कदाचन राजपुत्री ।

भूत्वा सप्तचिन्तितमब्दान् सप्ततुर्भिर्मासैर्वन्धां मूर्ध्नि रक्षं नृपतीनां ।

तस्मिन् काले लोकमवापोऽञ्जलहातो बालादित्यो बालब्रह्माङ्गाद्वितमौलेः ।

पूर्व्यं विपन्नतनयेऽभिजनस्तु श्रेष्ठे गोमन्दसन्नतिरजायत तत्र ब्रान्ते ।

प्राग्दन्तिभुग्ननलिनाऽथ दृढप्रविष्टोऽधोऽधपाटितचिन्ता नलिनीव दीना ।

अथ त्रिचिलितमुख्यामात्यै बध्यविघ्नः कमकचटविमुक्तैः पावनं तीर्त्ततोयैः ।

कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुश्चर्यभित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राक्ष्यभिवेकम् ।

५२०

कर्कोटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युत्तममुक्ताफणद्योतश्रेणिफणाक्षुराङ्कितदृढाङ्गमहोमुदहन् ।

ज्ञातिप्रोतिसतोषश्रेवफणस्तम्बकुक्ष्यत्पलकन्यासावर्त्तकहाटकाक्षपटलस्रग्धामशोभोऽभवत् ।

अथ विगलिता गोमन्दोर्वीभुजोऽभिजनाः शुचेरति शुचिनिभूः कर्कोटाश्वे कुले व्यधित स्थितिम् ।

चिरपरिचितात् स्वर्गाभोगाध्वनः पतनं जिता चिभुवनगुरोः प्रभोर्मौलाविक्रमरनिबन्धा ॥

५२२

राजानः १० अदितः ५२ गन्धाः । ५२५ इति श्रीकाशीरिकमहामात्यस्य कप्रभुसूतोः कङ्कणस्थ कृतो राजतरङ्गिणी
द्वितीयस्तरङ्गः समाप्तः ।

॥ अथ चतुर्थस्तरङ्गः ॥



तदोत्थतिरेकमद्रितनयादेहेन सिद्धोभवन्निधायूहमिह व्योहत्तु वपुः स्नाणोरभद्राणि वः ।
 वेष्ट्या भोगिबधूश्चरीरकुटिलश्यामलिषा वेष्टिता जूटाहेरपि यच्च भाति दक्षिता मूर्त्यैव प्रका तनुः ।
 स महीं राजकन्याञ्च प्राप्तवानेकतः कुलात् । रत्नानाञ्च सुतानाञ्च राजाभूद्भ्राजन् ब्रह्मैः ।
 पतिर्गोपितदौःश्रीत्याक्तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ।
 शिशुरेवायुषोऽल्पलं देवशोकं विचिन्तयन् । राज्ञः सुतो मङ्गणस्त्रेया मङ्गणस्त्रामिनं व्यधात् ।
 पारे विशोककोटाद्रौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । आदीयत दिजेन्नेभ्यश्चन्द्रायामः चमाभुजा । ५
 श्रीनगर्यां प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्त्रामिनं हरिं । षट्चिन्ता वत्सराणां क्षात्रवास्तमुपाययौ ।
 अनङ्गदेव्यां सम्भूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततोवसुमतीं कृती ।
 मातामहस्य यो मात्रा दौहित्रस्तनयोक्तः । प्रतापादित्यदृष्ट्याख्यां तत्कुलानुगुणं दधे ।
 आङ्गैर्द्विविडात् प्राप्तश्रिया यन्मन्त्रिणा कृता । अयद्वारा हनुमता पुण्या नमनसम्पदा ।
 प्रतापतापितारातिः प्रतापपुरपत्तनं । मघवन्नगरस्यर्द्धे दीर्घबाह्वर्धत्त सः । १०
 नानादिगन्तराधाततत्तत्क्रयिकसंकुले । नोणाभिधोऽवसत्तस्य देवे रौहोतको वणिक् ।
 रौहोतदेवे जातामां निवेद्याय दिजन्मनां । महागुणो नोणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ।
 स जातु राजभवने राज्ञा प्रीत्या निमग्नितः । अर्चिनोऽभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ।
 प्रातः सुखासिकां प्रेम्णा पृष्टोऽथ पृथिवीभुजा । शीर्षव्यथामकथयत् प्रजानां दीपकञ्जलैः ।
 ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदात्पदेऽद्राक्षीत् क्षपायां मणिदीपकान् । १५
 विलासित्वेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ दिवाण्यहान्यासीत्तत्रैव स कृतार्हणः ।
 एकदा तेन तत्कान्ता विलोक्य ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ।
 उरोजपूर्यकुम्भाङ्गसदुर्वाहितविभ्रमः । मूर्त्तिमन्मङ्गलं तस्यै वरस्य च गृहस्य च ।
 हर्म्यस्य निर्व्यनतया स निःशङ्कविहारिणी । तां विलोक्यानवद्याङ्गीमभिलाषेण पस्पृशे ।

सापि दग्धितमालीभिः किञ्चित् साचीकृतानना । अपश्यत् काश्यपीकान्तं शोचविश्रान्तया दृष्ट्वा । १०
 प्राग्जम्बुप्रेमबन्धादा निदेशादा मनोभुवः । सपक्षपातं सा तस्यै दृष्ट्वैव विदधे मनः ।
 चण्डाललम्बस्पर्शोऽपि तां सौभाग्यसुधामयीं । मञ्जानामपि संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः ।
 हर्म्यस्तम्भच्छङ्गाची चणं भूत्वा जगाम सा । वावर्त्य वक्रं पश्यन्ती पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः ।
 गृहीतहृदयस्तन्वास्तावतैव महीपतिः । स चिन्ताजिह्वनयनो राजधानीं प्रनैर्यथा ।
 तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः । सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानवं तनुः । १४
 अचिन्तयत् स धिक् कष्टं कठोऽयमशुभावहः । अस्मिन् मे मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः ।
 अहो नु सुभगा रागवृत्तिश्चित्तं विजित्य यः । विवेकादीन् व्यधादूरे सुहृदः परिपन्थकान् ।
 भावं कौलीनभीतेन येन भूमिभृता सता । तस्य मे दुःसहः कोऽयं सदाचारविपर्ययः ।
 यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विशां । परः को नाम तत्रास्तु प्रमिता नोत्थतिक्रमे ।
 विमृश्यन्निति भूपालो विस्मर्त्तुमभवत् क्षमः । न पट्वति साधुसेव्यां न च तां दीर्घलोचनां । १८
 तमद्य प्रथितास्त्रस्यं नेदीयोमरणं वणिक् । स जनाज्ज्ञातवृत्तान्तः सुजनोविजनेऽब्रवीत् ।
 इमामवस्थां प्राप्तोऽसि किं धर्मेण निरुध्यसे । न प्राणसंग्रहे जनोरुक्तं न्यम किञ्चन ।
 यन्मृतानि प्रतीक्ष्यन्ते विबुधैर्धर्मसंग्रहे । तेषामपीदृशे कृत्ये श्रूयते संयमव्ययः ।
 यत्रानुरोधादुचितं नापि देहमुपेक्षितं । स्वकीर्त्तिर्न परास्त्रनां कीर्त्तिकर्णसाधना ।
 माभून्नदनुरोधस्तु तत्प्रियायै हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गण्या इन्द्रियार्थेषु का कथा । २२
 एवमुक्तोऽपि नाधत्ते तास्तेषां सुरास्यदात् । गृह्यतां नर्त्तकी भूत्वा नृत्यशलाक्यापिता
 तेनेति प्रैर्यमाणः स बलिना च मनोभुवा । प्रास्त्रज्जामय जघाह कथञ्चित्तां सुलोचनां ।
 कृत्यैरुदात्तैः प्रापास्ततादृक्चारिव्यलाघवा । नरेन्द्रमहिषी चक्रे श्रीनरेन्द्रेश्वरं हरं ।
 क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चन्द्रापीडाभिधं सुतं । प्राप्तोऽष्ट पार्थिववधूनिर्धानमिव मेदिनी ।
 तस्याभिजनेमालिन्यं स्वच्छैरच्छेदि तदुणैः । श्राणास्त्रकणैः कार्ण्यमाकरोत्यं मणेरिव । २६
 धूमाङ्गाढमलोमसाच्छुचिपथः स्रुते घनस्योद्गमो लोहस्यातिसितस्य जातिरचलात् कुण्डाक्षमालामयात् ।
 किञ्चात्यन्तजडाज्जलाकुत्तिमतो ज्वालाध्वजस्योद्भवो जम्बावध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः कश्चित् ।
 तारापीडोऽपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोऽपि भूपतेः ।
 वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यजाः स्यातास्त्रन्द्रापीडादयोऽपि ते ।
 वर्धनं पञ्चाशतं भुक्त्वा भुवं दुर्लभभूपतिः । पुष्पनिःश्रेणिभिः पुष्पामाहरोह दिवं शनैः ।
 राजसूडामणिः श्रीमांस्रपायोऽस्ततोऽभवत् । पीडितेन्दुत्विषा कीर्त्या कलेः पीडाञ्चकार यः । ३०
 एकपादाकृतिर्धर्मः समस्येवोज्झितो नृपैः । शूद्रस्यैककृता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ।
 यं क्षमाविक्रममुखाः परस्परविरोधिनः । सिधेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्त्तवः ।
 स्थाने स्थाने यदीया श्रीस्तुत्यमायाययन्धभूत् । अमानुषानकुल्येव निखिलाननुजीविनः ।

दोषांश्चक्ष्णान्भूषेषु चं शुद्धा श्रीरश्मिप्रियत् । मार्गाद्विबोधकालुष्यं चिन्ता सिन्धुरिवार्णवं ।
 कार्यज्ञो यो नतश्चेक्रे यत्कलीभूद्विविधोः । परं समाचरत् सुतं सूयमानस्त्रपां दधे ।
 व्यनीयत नयोऽमात्यैर्विनयं तान् स्त्रिचयत् । वक्षं न भिद्यते कैश्चिद्विचिन्त्यन्यान् मणींस्तु तत् ।
 यस्य धर्मभयादासीत् संत्याज्या धर्मसंशये । निजोऽपि पक्षः कुलिशचासादिव गरुडता ।
 न्यायं दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्त्तिताः । स्थितयो वीतसन्देहा भास्त्रतेव दिनक्रियाः ।
 नियन्त्रिता यद्गणितस्तद्गुणोदीरणादियं । अतिप्रसङ्गभङ्गात्तन्नेयत्तावाप्तिः पुनः ।
 तस्य त्रिभुवनस्वामिप्रासादारम्भकर्मणि । चर्मकृत् कोऽपि न प्रादात् कुटीं चेचोपयोगिनीं ।
 शश्वत्प्रतिश्रुतार्थानां नव कर्माधिकारिणां । नैसर्गिकग्रहयस्तः सृचपातं न चक्षमे ।
 विज्ञापितोऽथ तैरेत्य तमर्थं पृथिवीपतिः । तानेव सागसो मेने चर्मका रंन तं पुनः ।
 सोऽभ्यधात्तान् धिगेतेषामप्रेषापूष्वकारितां । प्रागेव धैरपृष्टा तं प्रविष्टं नवकर्मणि ।
 नियम्यतां विनिर्माणं यदान्यच विधोयतां । परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् ।
 ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदध्मसेयातु न्यायेन कोऽधुना ।
 इत्युक्तवति भूपाले प्रेषिता मन्त्रिपर्वदा । पार्श्वान् पादूकतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ।
 इच्छति स्वामिनं द्रष्टुं स च ब्रूते न चेन्मम । युक्तः प्रवेश आस्थाने वाच्यात्पावसरेऽस्तु तत् ।
 अन्येद्युरथ भूपेन स वहिर्दत्तदर्शनः । पुण्यकर्मणि नो विघ्नः किं त्वमेवेत्यपृच्छत् ।
 प्रतिभाति गृहं तच्चेद्रस्यं तव ततोऽधिकं । तदर्थ्यतां धनं वापि भूर्य्येवं चाभ्यधीयत ।
 तृष्णीं स्थितं ततो भूषं चर्मकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तोऽशुस्त्रचैस्तत्सलमानं ज्ञातुमिवोद्यतः ।
 राजन् विज्ञाप्यते कश्चिददस्माभिर्धैर्याश्रयं । न खेयमवलितेन तच्च द्रष्टा सता स्वया ।
 नाहमूनः शुनो नास्ति काकुत्स्थान् पार्थिवः पृथुः । सुभयनीवाद्य तत्सम्भाः संलापेऽस्मिन् किमावधोः ।
 जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकञ्चुकः । अहन्ताममतास्तथा भङ्गुभ्यामेव बध्यते ।
 कङ्कणाङ्गदहारादिभोगिनां भवतां यथा । निष्किञ्चनानामस्त्राकं खदेहेऽहंक्रिया तच्चा ।
 देवस्य राजधान्येषा थादृशी सौम्यहासिनी । कुटीघटमुखान्द्रुतमोरिस्तादृशी मम ।
 आजन्मना साक्षिणीयं मातेव सुखदुःखयोः । मठिका लोच्यमानाद्य नेक्षितुं क्षम्यते मया ।
 नृणां यदेग्नहरणे दुःखमाख्यातुमोक्षरः । तदिमान्च्युतोऽमर्त्यो राज्यभ्रष्टोऽथ पार्थिवः ।
 एवमप्येत्य मदेग्न माक्षेदेव न चाच्यते । सदाचारानुरोधेन दातुं तदुचितं मम ।
 इति तेनोत्तरे दत्ते भूभृङ्गत्वा तदास्पदं । कुटीं जग्राह विन्तन नाभिमानः शुभार्थिनां ।
 अवोचचर्मकारस्तं तच्च सद्यञ्जिताञ्जलिः । राजन् धर्म्यानुरोधेन परवक्ता तवोचिता ।
 अविग्रहेण धर्मेण पाण्डुसुनोः पुरा यथा । धार्मिकत्वं तथा तेऽद्य मया स्पृश्येन वीक्षितं ।
 खस्ति तुभ्यं चिरं खेया धर्म्या वृत्तान्तपङ्कतीः । दर्शयन्तीदृशोः शुद्धाः अद्वेया धर्मचारिणो ।
 एव निष्कल्मषाचारः स चक्रे पावनीं भुवं । राजात्रिभुवनस्वामिकेववस्तु प्रतिष्ठया ।

५०

५५

९०

९५

१००

१०५

कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकानिभिः । प्रकाशिका विहारस्य तत्पत्नी कारयिष्यभूत् । ८०
 गुह्यार्क्षिहरदत्ताख्यस्तस्योदानगुणोऽभवत् । विम्वरस्य गम्भीरस्वामिनामो विधायकः ।
 सर्व्याधिकरणस्यैर्योच्छेत्ता हलितकाभिधः । नगराधिकृतस्य हलितस्वामिनं व्यधात् ।
 कदाचन सभासीनं पृष्टा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ।
 त्वयि प्रशासति महोमहो गर्हानिवर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्हतं केनापि जीवितं ।
 एषैव महती लज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो मृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः । ८१
 कलिकालबलान्तचेत्वादुर्गैरपि दृश्यते । पापात् पापतरे ऽमुग्निन्दोषे कथमुदास्यते ।
 चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कश्चिदिरोधिनां । निर्दोषस्य हि तस्यासन् सर्व्वतः शीतला दिशः ।
 अन्नसूयो निरुत्सेकः प्रियवागुणवत्सलः । पूर्व्वाभिभाषी निर्लोभो न विदेषो हि कस्यचित् ।
 तस्य तुल्यवया वाक्यात् प्रमृत्त्यध्ययने ऽधमः । नाक्षिकस्वामिवास्तव्यो विप्रः शस्त्रेणाभिचारवित् ।
 गुणदारित्रनिर्निद्रेः क्षुद्रेः कौशलशालिनां । प्रसिद्धिस्यर्द्धया बन्धेर्धार्थ्यन्तेऽसूययासवः । ८२
 नापुंश्चलीयो दुःशीलो नाद्रोहो नित्यवर्जितः । नावाचलो मृषाभाषी नाकायस्यः कृतघ्नधीः ।
 नादातृमृहो लुब्धो नानोर्वी नित्यदुःखितः । नास्त्रीजितः सर्व्वहास्यो नादृढः खिगधभाषितः ।
 नानन्यजः पितृदोषो नारागो निरपचपः । नाक्षुद्रविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ।
 तिलकं । इत्युक्तवत्यां ब्राह्मण्यां तच्छृङ्गावसतिं द्विजं । आनीय परिशुष्यस्तेत्यभ्यधादसुधाधिपः ।
 भूयो ब्राह्मण्यवादीत्तं ख्यातः ख्यातोदविद्यया । निःसम्भ्रमः स्वभयितुं देव दिव्यक्रियामयं । ८३
 आयदत्तदवावादीत्ततस्तं मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्वी वयमचाधिकारिणः ।
 नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गो निश्चितागमि । किं पुनर्ब्राह्मणोदण्डोद्यो दोषेऽपि बधं विना ।
 उक्नोति विरते तस्मिन् द्विजजायाब्रवीत् पुनः । चतस्रः क्षणदाः क्षोण्णराजकपि न शस्यते ।
 नाचंगा परिणेतारं हन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तत्राविहितदण्डेऽस्मिंस्त्यजाम्यनन्ननैरसृज् ।
 तथा स्त्रितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं त्रिभुवनस्वामिपादानुद्दिश्य सोऽभवत् । ८४
 त्रिरात्रोपोषितं तत्र राजानं रजनीचये । स्वप्ने स्वप्नोत्तमोऽवोचत् सत्योक्तिं सत्यवाहनः ।
 ईदृङ्ग युज्यते राजन् सत्यस्यान्वेषणं कलौ । निग्रीथे कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्त्तनं ।
 भवच्छक्त्यनुरोधेन सकृदेतत् प्रवर्त्तते । मत्प्रासादाङ्गनेऽमुग्निन् शालिचूर्णं विकीर्यतां ।
 प्रदक्षिणं कुर्व्वेतोऽस्य त्रिरत्र यदि दृश्यते । ब्रह्महत्यापादमुरा पादमुद्रानुयायिनो ।
 तदैव बधको भूत्वा सदृशं दण्डमर्हति । राजाविष विधिः कार्य्यो दिने पापहृदर्य्यमा । ८५
 अथ तत्कारयित्वा स दृष्टदोषे द्विजम्नि । दण्डं दण्डधरश्चक्रे द्विजलाहधवर्जितं ।
 महीमघोना भर्तृन्ने तस्मिन् विहितशासने । ततो द्विजम्नजाया सा कृताशीरभ्यधादिदं ।
 इयत्यवनिभृत्सर्गे गृढपापानुशासनं । कार्त्तदोर्थस्य वा दृष्टं तव वा पृथिवोपते ।
 दण्डधारे त्वयि आप चित्तिमेतां प्रशासति । को वैरच्छेद्योः पारमनासाद्यावसीदति ।

इत्थं कृतयुगधेयैर्धर्मवृत्तान्तवस्तुभिः । स्वल्पाऽपि राज्यकालोऽस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्णतः ।
 द्रष्टुर्बिष्टरपाथोजसंसर्गेण निरर्गलः । निविडं जडिमा जाने व्यधत्त धिधि सन्निधिं ।
 विभक्तवर्णशोभस्य तस्यासावन्यथा कथं । माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे दृष्टनष्टतां ।
 कारयित्वाभिचारं तं नियहोयस्त्वं दिजं । तं यशःशेषतामोशं तारापीडोऽनुजोऽनयत् ।
 दुष्कर्तुर्दुर्भगान् भोक्तुं भोगान् पापगुणोन्नतं । मृदून्नि कण्टकान् प्राप्तं करभादव केतकं ।
 ततः प्रभृति भूपानां राज्येषून् गुरुन् प्रति । दुष्टाः प्रवृत्ता राज्येऽस्मिन्निचारादिकाः क्रियाः ।
 श्रीचन्द्रापोडदेवस्य तत्कर्मित्वमपश्चिमं । संस्मर्यमाणं कुरुते न कन्योत्पलकं वपुः ।
 मुमूर्षुर्यत् स लब्ध्वापि तं कृत्याध्यायिनं दिजं । वराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोषदति नावधीत् ।
 विस्मृतः स कृतचामृतपेक्तिमध्येऽद्यवेधसा । दत्ता कार्यपदं न्यूनं न्यस्तः कलिनृपावसौ ।
 अष्टौ वर्षान् साष्टमासामनुगच्छेति मेदिनी । प्रविवेश वशो स्वर्गमनिश्चयं सतां मनः ।
 भ्रातृद्रोहास्त्रसुद्धदा प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्षामण्डलं ततः ।
 पूर्णपात्रप्रतिभटं द्विषां लुण्ठयता यशः । शिशोः प्रतापस्योत्पत्तौ कबन्धा येन नर्तिताः ।
 तस्यातिदुष्टदिष्टस्य लक्ष्मोर्दीप्तापि सर्वतः । अभूदुद्देगजननी श्लशानाग्नेरिव द्युतिः ।
 मन्त्रैः प्रभावसान्निध्यं देवानां क्रियते दिजैः । मत्वेति देवदेवी स द्विजानां दण्डमत्यजत् ।
 मासं षड्विदिनैरून् चतस्रश्च समा भुवि । स प्राभवद्गुह्येन्द्रोद्देशप्ररोहत्सुकृतात्ययः ।
 अथाकृताभिचारेण विहितायुःस्योद्विजैः । स भ्रातृसदृशो शान्तिं प्रपदे न पुनर्गतिं ।
 योऽयं परापकरणाय भुजत्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेदिनाशः ।
 धूमं प्रभेति नयनान्वकश्च योऽग्निर्भूत्वास्मदः स शमयेत् सलिलैस्तमेव ।
 राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभयत् । प्रादेशिंस्त्वंस्वस्त्युर्विधेर्बुद्धेरगोचरः ।
 प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवासमधर्भभिः । जम्बूद्वीपदिजेन्द्रस्य येनातन्यत मण्डनं ।
 नथाञ्जलिषु बद्धेषु राजभिर्विजयोद्यमे । पार्थिवः प्रयुक्क्रान्तिर्युधि क्रोधं मुमोच यः ।
 विनिःसरज्जनतया भयाङ्गर्भानिवामुचन् । द्विषां वसतथो यस्य निशम्यास्कन्ददुन्दुभिं ।
 विलोलतिलकान्मैर्यः सनेषाम्भोभिरामनैः । निवापाञ्जलिदानानि द्विषां नागीरकारयत् ।
 क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायशस्तस्य यात्रास्त्रेव वयो ययौ ।
 करं पूर्वदिशि गृह्णन् प्रतापामलसन्निधौ । अन्तर्व्यासं महाराजः स्वकीर्त्युष्णोषभृद्भौ ।
 कन्यानां यत्र कुञ्जलं व्यधाद्गाधिपुरे मरुत् । तत्रैव शंसनीयः स पुमांस्यके भयस्पृगां ।
 यशोवर्माद्रिवाहिन्याः क्षणात् कुर्वन् विशेषणं । नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां ययौ ।
 मतिमान् कान्यकुब्जेन्द्रः प्रत्यभात् कृत्यवेदिनां । दीप्तं यल्ललितादित्यं पृष्ठं दत्वा न्यषेवत ।
 तत्सहायास्ततोऽप्यासन्निकाममभिमानिनः । कुसुमाकरतोऽप्युच्चैः सुरभिश्चन्दनानिलः ।
 श्रीयशोवर्माणः सन्धौ सान्निवियद्विकोऽनयत् । न यं नियममालेखे मित्रशशांस्तु चक्षमे ।
 सोऽभूत् सन्निधेशोवर्मललितादित्ययोरिति । लिखितेनाग्निर्देशादनर्धनं विदन् प्रभोः ।

॥ युगलकं ॥ सुदोर्धविद्ययाज्ञानैः सेनानीभिरसूचितं । आचिन्त्यापेक्षितं तस्य स्थितिर्भङ्गमन्यत । १७०
 प्रीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्ष्मनृपं तच्च समूलमुदपाटयत् ।
 अष्टादशानामुपरि प्राक्षिड्ढानां तदुद्भवैः । कर्षस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ।
 महाप्रतीहारपीडा स महासन्धिविग्रहः । महाशब्दाणां महाभाण्डागारस्य पञ्चमः ।
 महासाधनभागसेत्येता यैरभिधाः श्रिताः । ग्राहिमुख्या येष्वभवत्तद्विधाः पृथिवीभुजः ।
 कर्विर्वाक्पतिराजश्रोभवभूत्यादिष्वेवितः । जितो यथै यशोवर्ष्मा तद्गुणस्तुतिवन्दिता । १७१
 किमन्यत् कान्यकुञ्जोर्वी यमुनापारतोऽस्य सा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गनवदग्ने ।
 यशोवर्ष्माणमुत्तमं हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्वसागरं ।
 पश्यद्भिर्जन्मवसुधां सेव्याधोरणभर्त्सितैः । तन्मातङ्गैः कश्चिन्नैः कथञ्चित् प्रस्थितं पथि ।
 आकृष्टलक्ष्मीपर्यङ्कादन्तिसंख्यादिवागताः । अग्निमयं तं निःशेषादन्तिनो गौडमण्डलात् ।
 कटकेभघटाहस्तकृतवीचिकचयहः । अद्भुततायगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः । १७२
 वनराजिष्णामलेन दिशं वैवस्वताङ्किता । स प्रतस्थेऽम्बितीरेण तत्कपाणेन तु दिषः ।
 तस्योर्द्ध्वज्जूटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्णकेतकीत्यक्ता प्रतापमवतंसता ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्णाटी चटुलेखणा । अपासोन्नृपतिर्भूत्वा पृथुश्रीर्दक्षिणपथं ।
 विन्ध्याद्रिमागाः पर्याप्ता निष्पर्यन्तप्रभावया । दुर्गथैव तथा देव्या कृता निहतकण्टकाः ।
 ललितादित्यपादाब्जानखदर्पणमण्डले । स्तम्भूर्त्तिं वोऽप्य संक्रान्ता प्रणता सापि पिप्रिये । १७३
 तालीतरुतलाचाम्ननारिकेलरसोर्ध्वयः । कावेरीतीरपवनैस्तयोधाः क्लममत्यजन् ।
 चन्दनाद्रेस्तदास्कन्दवासभयदहच्छलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःषण्डा मण्डलाया इवापतन् ।
 उत्तराश्वस्त्रिव पदं क्षिप्ता द्वीपेष्वविन्नतः । स कुल्याया इवाभ्युधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतं ।
 ततोऽम्बिवीचिनिर्घोषैर्गृहीतजयमङ्गलः । प्रतस्थे पश्चिमामाशं जिगीषूणामपश्चिमः ।
 आक्रम्य क्रमुकान् सप्त कोकूषान् सप्त तापयन् । तुरगानिव तिग्मांशुः प्रतापस्तस्य पप्रथे । १७४
 पश्चिमाभ्येर्मेरुस्तवीचैराविर्भवन्मभूत् । द्वारका तस्य सेन्यानां प्रवेशैस्तुङ्गदायिनी ।
 विन्ध्याद्रिस्तद्वल्लुषधातुरेणुवृताम्बरः । प्रत्यभात्यक्तमर्यादः कोपतास इवोन्नमन् ।
 विघ्नतां दशनश्रेष्ठस्तस्यावन्निषु दन्तिनां । महाकालकिरीटेन्दुज्योत्स्नया खण्डिताः परं ।
 सर्वतो दिशमालोक्य जितप्राधास्ततो नृपान् । स प्राविशत् सुविस्तीर्णमपथेनोत्तरापथं ।
 राजभिरुस्य तत्रोग्रैः संयाभोऽभूत् पदे पदे । कुलाद्रिभरिवेन्द्रस्य पक्ष्मदोद्यमसृष्टः । १७५
 काम्बोजाणां वाजिशाला जायन्ते स्य हयोजिह्वाताः । भ्रान्तच्छलान्तदिरद्वैर्निर्द्वैर्वा महिधैरिव ।
 भूःखाराः शिखरश्रेणीर्धाम्नः सन्धयै वाजिनः । कुण्डभावन्तदुत्कण्ठं निर्युर्द्वैष्टा हयाननां ।
 चीन् वारान् समरे जित्वा जितं मेने स दुस्सनिं । सकृज्जयमरेर्वीरा मन्यन्ते हि घुणाक्षरं ।
 चिन्ता न दृष्टा भौट्टाणां वल्ले प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकसामिव क्रोधाः स्वभावकपिले मुखे ।

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

४७

तस्य प्रतापोदरदां न सेहेऽनारतं मधु । दरीणाभौषधिञ्चोतिः प्रद्युषोऽर्क इवोदितः ।
 कच्छरीमृगसंस्पर्शे धूतकुङ्कुमकेसरः । सेव्यसीमन्तिनीस्य सञ्चस्कारोत्तरानिलः ।
 शून्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्भिज्ञानं ददर्श सः । धूपधूमं वनमुष्टात् कालागुरुवनात् परं ।
 मरीचिकावितीर्णोऽपि विभ्रमे बालकाम्बुधौ । तद्गजेन्द्रा महापादसमूहसमतां चयुः ।
 तद्योधान् विगलद्वैर्यान् स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोऽकरोत् । तुङ्गा स्नाने पुरस्तात् नतु कुम्भौ कवाटिनां ।
 स्त्रीराज्येऽप्येतास्त्राये वीक्ष्य कन्यादिविक्रियां । संवासमभिलाषं वा निश्चिकाय न कश्चन ।
 उत्तराकुरवोऽविचंसाङ्गयाञ्चमपादपान् । उरगान्तकसंचासादिलानीव महोरगाः ।
 जयार्चितधनः सोऽयं प्रविवेश स्वमण्डलं । भिन्नेभभौक्तिकापूर्णपाणिः सिंह इवाचलं ।
 जालम्बरं लोहरश्च मण्डलानीतराणि च । प्रसादीकृत्य विदधे राजत्वं सोऽनुजीविनां ।
 पराजयव्यञ्जनार्थं नानालिङ्गानि पाथिवाः । उपेण याहितास्तेन वहन्मयापि निर्भेदाः ।
 बन्धमुदाभिधानाय पश्चादाह तदाज्ञया । तुरुष्का दधते व्यक्तं मूर्ध्नि चार्द्धमुण्डितं ।
 क्षितिभद्राक्षिणात्यानां तिर्यक्क्षणापनाय सः । पुच्छं महीतलस्यार्धं चक्रे कौपोनवाससि ।
 न तत्पुरं न स यामो न सा सिन्धुर्न सोऽर्षवः । न स दीपोऽस्ति यत्रासौ प्रतिष्ठा न विनिर्भमे ।
 कचिच्छेष्टासमुचितं कचित् स समयानुगं । बाहुभ्येन प्रतिष्ठानां स मामो नाम सन्दधे ।
 सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये कृतमिच्छयः । सर्वो दर्पितपुरं कृतवान् कृतकेववं ।
 फलं गृह्णन् फलपुरं पर्णेत्सम्पूर्णमाददत् । क्रोडारामविहारश्च क्रोडन् राजा विनिर्भमे ।
 एकमूर्द्धं नयद्रुममधः कर्षत्तथापरं । बुद्ध्या व्यधास्त्रिरालम्बं स्त्रीराज्ये नृहरिश्च सः ।
 दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिन्नात्कर्मकृतं किल । पुरं विधाय तस्मात्ता तत्कोपफलमन्वभूत् ।
 ललितास्थे पुरे तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । सयामां कान्यकुलोर्ध्वमभिमानोर्ध्वितो ददौ ।
 तेन हृष्कपुरे श्रीमान् मुक्तस्वामी व्यधीयत । वृहद्दिहारो भूपेन सख्यपञ्च महात्मना ।
 एकां कोटिं गृहीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूतेशाय ददौ शुद्धौ कोटीरेकादशागतः ।
 स तत्र ज्येष्ठरुद्रस्य शिलाप्रासादयोजनं । भूमियामप्रदानञ्च विदधे वसुधाधिपः ।
 चक्रे चक्रधरे तेन वितस्ताम्नः प्रतारणं । विनिर्भयारघटास्त्रीलांस्तान् यामान् प्रयच्छता ।
 सोऽखण्डिताभ्रप्राकारं प्रासादान्तर्ध्वजं च । मार्त्तण्डस्याहुतं दाता द्राक्षास्त्रोतश्च पक्कनं ।
 लोकपुष्टे पुरं कृत्वा नानोपकरणावलीं । प्रतिपादितवान् जिष्णुर्योमैः साकं स विष्णवे ।
 ततः परं परीक्षासशीलो भूलोकवासवः । विहसद्वासवावाचं परिहासपुरं व्यधात् ।
 विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकेववः । लितोरत्नाकरस्त्रोपि मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ।
 नाभीनलिनकिञ्चल्कपुञ्जेनैवानुरञ्जितः । अचकात् काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशो हरिः ।
 महावराहः शुभ्रमे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं वहन्निव रविप्रभाः ।
 गोवर्द्धनधरो देवो राजतक्षेन कारितः । यो गोकुलपथः पूरैरिव पाण्डुरतां दधे ।

१०१

१०५

१०९

११५

१२०

१२५

चतुष्पञ्चाशतं हस्ताद्रोपयित्वा महाशिलां । ध्वजाये दितिजारातेस्तार्क्ष्यलोने निवेशितः । २००
 चक्रे वृहच्चतुःशाला वृहचैत्यवृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्जितं ।
 तोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अञ्जोतिं निदधे हेनो मुक्ताकोशवविग्रहे
 तावन्मेव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । सन्भाय शुद्धधोश्चक्रे श्रीपरीहासकोशवं ।
 रीतिप्रस्थसहस्रैस्तु तेन तावद्भिरेव सः । ध्योमयापिवपुः श्रीमान् वृहदुद्धो व्यधीयत ।
 चतुःशालां च चैत्यञ्च तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्यासन् पञ्च निर्मितयः समाः ।
 राजतान् कापि सौवर्षान् कापि देवान् विनिर्कमे । पार्श्वेषु मुख्यदेवानां पार्थिवो धनदोपमः । २०५
 कियन्ति तत्र रत्नानि यामान् परिकरं तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेतुमियत्तया ।
 अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेश्वरैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाहुताः ।
 राशो कमलवत्यस्य कमलाहट्टकारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलाकेशवं व्यधात् ।
 अमात्यामित्रशर्मापि चक्रे मित्रेश्वरं हरं । श्रीकथ्यस्वामिनं चक्रे लाटः कथ्याभिधो मृगः ।
 श्रीमान् कथ्यविहारोऽपि तेनैव विदधेऽद्भुतः । भिक्षुः सर्व्वशमित्रोऽभूत् क्रमाद्यत्र जिनोपमः । २१०
 तुःखारश्चङ्कुण्यश्चक्रे स चङ्कुणविहारकृत् । भूपचित्तोन्नतं स्वपं जिनान् हेममयांस्तथा ।
 ईशानदेव्या तत्पत्न्या स्वाताम्बु प्रतिपादितं । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याधाद्यि रोगिणां ।
 ललितादित्यभूर्त्तुर्व्वक्षभाचक्रमर्दिका । सहस्राष्ट्योकभां सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ।
 आचार्यो भण्डो नाम विदधे भण्डेश्वरं । अन्येऽपि कर्कटेशाद्या बहवो सङ्गभिः कृताः ।
 अधिष्ठानान्तरेऽप्यत्र चङ्कुणेनायमन्त्रिणा । स चैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत । २१५
 भिषगोशानचन्द्राख्यः श्यालश्चङ्कुणमन्त्रिणः । विहारमकरोलम्बा तच्चकानुग्रहाच्छ्रियं ।
 एवं हेममयीमुर्व्वीं स कुर्व्वन्नुर्व्वरापतिः । गुणैरौदार्य्यैर्ग्राह्यैर्मैषवानमलङ्कयत् ।
 हेलयापि विनिर्यान्ती वक्त्रादिसुमतीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा देवैरप्युदलङ्घ्यत ।
 तथाहि पूर्व्वपाथोद्येस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्यानीत्यादिदेश स जातुचित् ।
 किङ्कर्त्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेव्यथ । उपानयत् कपित्यानि दिव्यः कोऽपि पुमान् पुरः । २२०
 अयादुपायनं गृह्णन् कृतसंज्ञो ध्रुवा प्रभोः । कस्य त्वमिति पप्रच्छ प्रतीहारः प्रसृत्य तं ।
 सोऽभ्यधात्तं कपित्यानि दत्वा राज्ञः प्रियाण्वहं । प्रहितोऽद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ।
 रहोमहेन्द्रसंदिष्टं वक्तव्यं किञ्चिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्ज्जनां ।
 ततो दिव्यः पुमानूचे शक्रस्त्वं वक्ति भूपते । क्षन्तव्यं पथ्यमप्येतत् सौजन्यान्निष्ठुरं वचः ।
 तुर्य्ये युगेऽपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वयं । विम्वभो यत् प्रणम्याज्ञां श्रूयतां तत्र कारणं । २२५
 पुरा यामे गृहस्थस्य कस्यचित् पृथुसम्पदः । जन्मान्तरे कर्मकरो हालिकोऽभूद्भवान् किल ।
 एकदा तस्य ते ग्रीमे वाहयित्वा महावृषान् । आन्तस्य निर्ज्जलेऽरण्ये क्षीणप्रायमभूदहः ।
 ततः स्वामिगृहात् क्षुत्तृट्खिन्नस्य भवतोऽन्निकं । वारिकुक्षीमपूपञ्च गृहीत्वा कश्चिदाययौ ।

निर्धौतपाणिपादस्त्रं भोक्तुं संप्रस्तुनस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोऽतिथिं ।
 स त्वामवोचन्मा भुङ्क्ष्व दुर्भिक्षोपहतस्त्व मे । कण्ठे यियासवः प्राणा वर्त्तन्ते भोजनं विना । ११०
 वारितः पार्श्वगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकं । पूपाङ्गं वारिकुक्षीच्च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ।
 पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां श्रतमासीत्स्त्रिविष्टपे ।
 तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेऽपि दर्शिते । प्रादुर्भवन्ति सुखादा नद्यो मरुपथेष्वपि ।
 सस्तेत्रप्रतिपादितः प्रियवचोबद्धालवासाबलिनिर्दोषेण मनःप्रसादपयसा निष्पन्नैकक्रियः ।
 दातुस्तत्तदभीष्टितं किल फलन् कालेऽतिबालोऽप्यसौ राजन् दानमहोदधो विजयते कल्पद्रुमादीनपि ।
 अन्त्यावशेषास्तास्त्वद्य सन्त्याज्ञास्तव भूपते । वचोलाङ्गं सपथतो यत्र तत्राविचारतः । ११५
 अपि चेतसि भूपाल सुलभं महतः सतः । कस्माद्विचारप्रून्यत्वं तवापि हृदि रोहति ।
 दिनानि कतिचिद्यानि कक्षीरेषु घनागमे । जायन्ते तानि पूर्व्याभ्यो फलानि त्रिभिरे कुतः ।
 विगाहसे दिशं यां यां तत्र तत्रैव तत्पते । तदाज्ञायहणे यत्नः पूर्वदानप्रभावतः ।
 आशां श्रितस्य माहेन्दीमाज्ञा स्वल्पापि तेऽधुना । यद्दीता कथमप्येषा शक्रेणाभग्नशक्तिना ।
 विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञा त्वया क्वचित् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः । १२०
 इत्युक्तान्तर्हिते तस्मिन् भूपालो विपुलाग्रयः । चिन्तयन् दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाचयौ ।
 ततः प्रभृति तादृचयोग्यार्थप्राप्तिनालसः । परिहासपुरे चक्रे स्त्रिरां गुर्वीं सपर्विणीं ।
 सहस्रभक्तमित्येवंप्रस्थातायां सदक्षिणं । लक्षमेकान्तरं भक्तपात्राणां यत्र दीयते ।
 अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्यूपरेषु सः । चक्रे यद्येषु दृष्टान्तः कश्चिज्जातु पिवेदपः ।
 सञ्जयाह स देशेभ्यस्तांस्तान्तरविज्जगन् । विक्रान् सुमनसोमान् पादपेभ्यद्वानिलः । १२५
 तेन कङ्कणवर्षस्य रससिद्धस्य सोदरः । चङ्कुणो नाम भुःखारदेशानीतो गुणोत्तरः ।
 सरसेन समातन्वन् कौशे बज्रसुवर्षतां । पद्माकर इवाजस्य भूभृतोऽभूच्छुभावहः ।
 रुद्धः पञ्चनदे जातु दुस्तारैः सिन्धुसङ्गमैः । तटे लम्बितधैन्योऽभूद्राजा चिन्तापरः क्षणं ।
 ततोऽम्बुतरणोपायं तस्मिन् पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेऽश्वसि रोधस्त्वश्चङ्कुणोमणिमक्षिपत् ।
 तत्प्रभावाद्द्विधाभूतं सरिक्कोरं सधैनिकः । उत्तोर्णो नृपतिस्त्रुणं परं पारं समासदत् । १३०
 मणिमन्येन मणिना चङ्कुणोऽप्याचकर्ष तं । सलिलं प्रागवस्थञ्च क्षणेन सरितामभूत् ।
 परिभाव्याहुतं तत्स प्रशंसामुत्तराननः । प्रणयाच्चङ्कुणं राजा मणियुग्ममयासत ।
 स तमाह स्म विहसन् कर्कशैः कुरुतो मणी । योग्यै मत्पाणिगावेव किं स्यात् स्त्रोकरणेन वः ।
 सामान्येनैव लभते सेत्कर्षवस्तु सम्प्रयां । महत्सु तस्य का शोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु ।
 प्रस्यन्दनं शशिमणेरणयनि तावद्यावत् स्त्रिता जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।
 स स्त्रोक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दैः स्फुरन्नपि न तत्सलिले विभाव्यः । १३५
 इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् राजा सस्मितमब्रवीत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ।

ततोऽधिकतरं यदा कोषोत्थं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्क्रयेण मणिद्वयं ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ता चक्रुणोऽब्रवीत् । स्वायत्ते स्वामिनो रत्ने मङ्गमिष्टं प्रदीयतां ।
 गजस्कन्धेऽधिरोषैतन्मागधेभ्यो यदाहृतं । दत्त्वा सुगतविम्बं तज्जनोऽयमनुगृह्णातां ।
 सलिलोत्तरणोपायो मणी देवेन गृह्णातां । संसारोत्तरणोपायः स्वगतो मङ्गमर्थतां । ९९०
 इति तेनार्थितो युक्ता जिनविम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं वचः ।
 स्वविहारेऽथ भगवान्स तेन विनिवेशितः । कपिशोभिः सकाशाय इव यो भाति कान्तिभिः ।
 दृश्यतेऽद्यापि कटकैरायासैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य सूचको यस्य विष्टरः ।
 अभिप्रायानुसारेण प्रकटोक्नुते प्रियं । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुन्धरा ।
 अशिक्षितं कदाचित्स स्वयं दमयितुं हयं । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः । ९९५
 दूरान्निर्मानुषे तत्र ललनां ललिताकृतिं । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ।
 चणाच्च ते समापथ्य गीतनृत्ये मृगीदृशौ । प्रणम्य किञ्चिद्गच्छन्त्यावपश्यद्दमयन् हयं ।
 तुरगं तं समारुह्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत् सविस्मयः ।
 तमूचतुस्ते नर्त्तक्यावावां देवगृहाश्रिते । यः शूरवर्त्तमानोऽयं ग्रामस्तत्रावयोरगृहं ।
 दृष्ट्यजोवनभुजां मातृणामुपदेशतः । अस्मात्कुलेन नियतं नृत्यमत्र विधीयते । ९९०
 रुढिः परम्परायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आवामन्योऽपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ।
 एवं वचस्तयोः श्रुत्वा नृपोऽन्येद्युः सविस्मयः । तदुक्तां मेदिनीं कृत्स्नां कारुभिर्निरदारयत् ।
 दूरं निहृतमृद्विस्तैरथाद्राक्षीन्निवेदितं । नृपतिः पिहितद्वारं जोर्णदेवगृहद्वयं ।
 उद्घाटिताररैर्वर्णैः पीठोत्कीर्णैः निवेदितैः । अपश्यत् केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्मितौ ।
 परिहासहरेः पार्श्वे पृथक् कृत्वा शिलागृहं । स रामस्वामिनः श्रीमान् प्रतिष्ठाकर्म्म निर्म्ममे । ९९५
 देवोऽपि लक्ष्मणस्वामी तथैवाभ्यर्थ्य पार्थिवं । चक्रमर्दकया चक्रेश्वरपार्श्वे निवेशितः ।
 दिग्जये पुरुषः कश्चिदृत्तप्रत्ययनियहः । अये न्यक्षिपदात्मानं गजारूढस्य भूभुजः ।
 तं कृत्तपाणिघ्राणादिघ्नैः शोणितवर्षिणं । त्राणार्थिनं कारुणिकः स्वादन्तं पृष्टवानृपः ।
 स तस्मै सिकतामिन्धुसविधस्यस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचिवमाख्यातं हितकारिणं ।
 प्रणतिर्ललितादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य नियहञ्च ततो नृपात् । ९९०
 ॥ युग्मं ॥ प्रतिजञ्जे च भूपेन ततस्तत्स्वामिनियहः । रूढब्रणोऽगदङ्कारैः स चाकार्थ्यतसत्ततैः ।
 ततो विहितयात्रं तं स मन्त्री कृतसत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजेन जगतोभुजं ।
 एवंविधस्य कायस्य राजन् यत्परिरक्षणं । तत्र वैरविशुद्ध्याशा विडम्बयति मामियं ।
 वाय्वैर्जलाञ्जलिं दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो भुवं जह्यादवमानहतानसून् ।
 अपकृत्याधिकं शत्रोरपकारं जयोहितं । गम्भीरं प्रतिमद्येव निनादं नदतो गिरेः । ९९५
 इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या त्वरितं कथं । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ।

मासाङ्कलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा स जलं गम्यश्चमूनां किन्तु निर्जले ।
तद्भूमिजा बन्धवो मे न वक्ष्यन्ति तदागमं । सामात्यान्तःपुरो राजा हृदना नेन गृह्यते ।
इत्युक्त्वा सोऽकरोत्तस्य प्रवेशं वालकार्षवे । पक्षे चीणे तु कटको निक्षेप्यः समपद्यत ।
तत्राप्यहानि द्वित्राणि वहन्नेवाभवन्नृपः । तृष्णार्त्तं वीक्ष्य भैन्यश्च मन्त्रिणं तमभाषत । १८०
उक्तकालाधिका यावदासरा गमिताः पथि । मुमूर्षु तृष्णया सैन्यं तदध्वा शिष्यते कियान् ।
ततो विहस्य सोऽवादीज्जिगोषोः शेषमध्वनः । किं पृच्छत्यरिराद्रस्य यमराद्रस्य वा भवान् ।
त्वं हि स्वामिहितायैव समुपेक्ष्य स्वजीवितं । मृत्युवृत्तं सकटको मया युक्त्या प्रवेशितः ।
नेदं मरुमहोमात्रं भोमोऽयं वालकार्षवः । नास्मोऽत्र लभते कापि कस्मात्ता तेऽद्य भूपते ।
श्रुत्वेति वृत्तना कृत्वा समभूदोतसौष्ठवा । करकाभ्रंशितफला स्तम्भशेषेव शालिभूः । १८५
सन्त्यक्तजीविताशानां भोरूणां क्रन्दितध्वनिं । भुजमुद्यम्य श्रमघंस्तोनृपतिरब्रवीत् ।
अमात्य तव कृत्येन प्रीतः स्वामिहितैषिणः । मरावप्यत्र शीतार्त्ता इव रोमाञ्चिता वयं ।
अभेद्यसारे मयि तु व्यक्तमेवंविधेऽपि ते । प्रयोगः कुण्डतां यातो लोहं वज्रमणयिव ।
मणिभ्रमाद्वह्निं गृह्णन् दग्धा इवाङ्गुलीः । त्वं मिथ्यावयवाङ्गुलानद्य शोचिष्यसि ध्रुवं ।
निदंशेनैव मे पश्य पथः स्तुतेऽद्य मेदिनी । रसितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैदूर्यभूरिव । १९०
इत्युक्त्वा सोऽस्य निष्कण्टं कुम्भेनोर्वीं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्भः प्रूलेनेव त्रिलोचनः ।
अथोज्जगाम पाताललक्ष्मीर्लीलास्मितच्छविः । सरातलात् सरित्साकं सैन्यानां जीविताश्रया ।
तस्य भेमाचराणां मा क्लमं चिच्छेद वाहिनी । कथाव्ययीकृताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेष्टितं ।
लूनाङ्गो मङ्गलाशंसी स मन्त्रो विफलश्रमः । स्वस्य भर्तुर्विवेशादौ नगरीमन्तकस्ततः ।
राज्ञोऽपि कुटिलाचारो निगृह्य स महीपतिः । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तुन्यावस्थो व्यधीयत । १९५
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्त्तिताः । अद्यापि कुन्तवाहिन्यः प्रवहन्त्युत्तरापथे ।
सहस्रशः सम्भवन्तोऽप्यपरे भुवनङ्गुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तदृत्तान्ता न दर्शिताः ।
यन्निःशब्दजला घनाश्लपरुषे देशेऽतिघोरारवा यथाच्छाः समये पयोदमलिने कालुष्यसन्दृषिताः ।
दृश्यन्ते कुलभिन्नगा अपि परं दिग्देशकालाविभौ तत्सत्वं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदौ ।
कर्णेर्वायं प्रभावः स्यान्नरनाथासनस्य वा । यत् सोऽपि भीमकलुषाः प्रवृत्तौः समदर्शयत् ।
॥ युग्मं ॥ अवरोधसखो राजा परिहासपुरे स्थितः । स जातु मदिराक्षीवः सचिवानेवमन्यशात् । २००
कृतं प्रवरसेनेन यदेतत् प्रवरं पुरं । तन्निर्दहय मन्यध्वे मत्पुरत्यैव चेच्छ्रियं ।
घोरामलङ्घिताञ्जस्य श्रुत्वेत्याज्ञां महीपतेः । गत्वाशु घासकृतानि तेऽदहन् वातुलानके ।
हर्म्याद्यादीत्यमाणस्तद्वह्निषालोज्ज्वलानलः । उल्कामुखद्वामूय हर्षादृहसितोत्कटः ।
देषादिवैकृतवतः प्रतिभासतेऽन्यो मिथ्यैव चित्रमधिको विषदात्मनोऽपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरो दिगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चक्षुः ।

नैवस्त्रेदेकमपि तत् पुरं प्रवरभूपतेः । असङ्ख्यपुरनिर्माता स विवेदाधिकं कुतः । ११५
 ॥ युष्मं ॥ क्षीणक्षैव्योऽथ निर्धाय नगरश्लेषकिल्बिषं । उष्णानिःश्वाससुहृदा पक्ष्मर्षेऽनुशयाग्निना ।
 तत् कुर्वतेऽस्तः सुषिरा गूढं येनातनुचयं । दहन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ।
 प्रातस्तमय शोचन्तं सदुःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्त्तनायोद्युः पुरश्लेषं मृषैव तत् ।
 श्रुते प्रनष्टे नगरे निःशोकोऽभून्महीपतिः । स्वप्नान्तर्हारिते पुत्रे प्रष्टुद्वेऽप्यदव स्थिते ।
 कार्यं न जातु तदाक्यं यत्स्रोत्रेण मयोच्यते । तान्युक्तकारिणेऽमात्यान् प्रशंसन्निति शोऽब्रवीत् । ११६
 प्रियमनुचितं क्षापण्यस्त्रोक्ष्णप्रभुरोश्वरो रमयति यतो धिक्कान् भृत्यान् स्ववृत्तिसुखार्थिनः ।
 नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह धे तैः पूतेयं महात्ममिहर्ष्वरी ।
 अतोऽहमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि दोषोऽभूदितरचितिपोचिनः ।
 दत्तापि यत् स मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवं । जघान तोत्स्नपुरुषैस्त्रियाम्यां गौडपार्थिवं ।
 गौडोपजीविनामासीत् सलमत्यहुतं तदा । जडैर्धे जीवितं धीराः परोक्षस्य प्रभोः कृते ।
 शारदादर्शनमिषात् कम्प्यीरान् सम्प्रवेश्य ते । मध्यस्थदेवावसथं संहताः समवेष्टयन् । ११७
 दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविवेचूनवेक्ष्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहितारगिरिं ।
 ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमोर्जिताः । परिहामहरिं भ्रान्त्या चक्रुस्त्याग्य रेणुशः ।
 तिस्रं तिलं तं कृत्वा च चिलिपुर्दिक्षु सर्वतः । नगराभिर्गतैः धैर्यैर्हन्यमानाः पदे पदे ।
 श्यामलारक्तसंस्क्रास्तेऽपतन्निहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृष्टखण्डा धातुस्यन्दोज्ज्वला इव ।
 तदीयरुधिरासारैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चैयं वसुन्धरा । ११८
 वज्राद्वज्रकृतं भयं विरमति श्रीःपद्मरागाद्भवेक्षानाकारमपि प्रशाम्यति त्रिषं गारुत्मतादम्भनः ।
 एकैकं क्रियते प्रभावनियमात् कर्मातिरजैः परं पुंरजैः परमप्रमेयमहिमोन्नद्धैर्न किं साध्यते ।
 क दीर्घकाललङ्घेऽध्वा शान्ते भक्तिः क स प्रभौ । विधातुरप्यसाध्यन्तद्यद्गौडैर्विहितं तदा ।
 लोकोत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन् मृत्युरत्नानि भूभृतां ।
 राज्ञः प्रियोरचितोऽभूद्गौडराजसविज्ञे । रामस्वाम्युपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ।
 अद्यापि दृश्यते शून्यं रामस्वामिपुरास्यदं । ब्रह्माण्डं गौडवोराणां सनाथं यशसा पुनः । ११९
 एवं नानाविधोदन्तैर्वाशराः क्षापतेर्षवः । विरलाः स्वपुरे तस्य भूयंसस्तु दिगन्तरे ।
 अनन्याक्रान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविवेशाय पुनरेवोत्तरापथं ।
 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैर्धैरैस्सह वृत्तान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ।
 नाद्यापि या भुवो दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राज्ञस्तस्य बभूवाज्ञा तत्र स्त्रैरविहारिणी ।
 विरमज्ञातवृत्तान्तैर्भन्निभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यावृत्तस्तस्य पार्श्वोद्भूतस्तानेवमुक्तवान् । १२०
 इत्यादिश्रुति वः स्वामी कोऽयं मोहो भवादृशं । क्षामिमां मे प्रविष्टस्य प्रतीक्षध्वे यदागमं ।
 नवं नवं प्रतिदिनं सन्यज्य विजयार्जनं । सुराङ्गं सम्प्रविष्टस्य किङ्कार्यं मम पश्यथ ।

विनिर्गतानां स्वभुवः सर्गितां सलिलाकरः । न निर्व्याजं जिगीषूणां दृश्यते ह्यवधिः कचिर् ।
तस्मादाचारसारं वो वक्ष्ये स्वविषयोचितं । राज्यं तदनुसारेण निर्विघ्नं कुरुतानघाः ।
अत्रस्थैः सर्वदा रक्ष्यः सुभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्व्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः । १५५
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्या गङ्गवरामिनः । ते हि संभृतविप्ताः स्युर्दुर्भेद्या दुर्गसंभवाः ।
वर्षोपभोग्यान्यन्त्रानि चेचभूमन्विता वृषाः । याम्याणां नातिरिच्यन्ते यथाकार्यं तथासकृत् ।
अधिकीभूतवित्ताहि वत्सरेणैव ते भृशं । भवेर्युडामराः क्रूरा नृपाश्चातिक्रमचमाः ।
वस्त्रं स्त्रियः कथाभोज्यमलङ्कारा हया गृहाः । आसाद्यन्ते यदा जातु यामीणैर्नगरोचिताः ।
मदाहुर्गाण्युपेक्षन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चानन्तरश्च तेषां भृत्येषु दृश्यते । १५६
प्रदेशादेकेतो हृढा यदा वृत्तिस्तु शस्त्रिणां । अन्योन्योदाहसम्बन्धैः कायस्थाः संहता यदि ।
कर्मस्थानानि वीक्षन्ते क्षापाः कायस्यवद्यदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्ययः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ चेष्टानुसारिणोऽस्त्रीय हृढमादाय संविदं । मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजवीजिनां ।
प्रत्यासन्ति मदकरटिणो दानगन्धेन वायुर्गर्ज्जाहूतिं प्रकटितरुचिस्तुल्येवास्मदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिमन्मैपुणोऽत्रेयतत्त्वा जन्तोर्ज्ज्वलान्तरपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिं ।
पुनः कुवलयदित्यो वञ्चादित्यस्य मे समौ । भिक्षुशोला तयोर्भ्रात्रोर्धोर्द्विर्भातुरथोः पुनः । १५७
ज्यायान् राज्येऽभिषेक्यः स च स्याद्वलवान् यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्यो भवद्भिर्नियमात्तदा ।
उत्सृज्योचितं वापि राज्यं वापि स पार्थिवः । श्रोतृनीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ।
कार्यः कनीयान्न नृपः प्रमादात् क्रियते यदि । नोक्तहनीया तस्याज्ञा रक्ष्यस्य विषमोऽपि सः ।
पौत्रेषु मे कनीयान् यो जयापीडोऽस्ति दारकः । पितामहसमो भूया इति वाच्यः स सर्वदा ।
भर्तुर्गृहीतनैराश्रयाः साभिप्रायाः प्रणम्य तान् । आर्नचुः पश्चिमामाज्ञां ते वाष्पार्धकण्ठ्यजः । १५८
उवाच चक्षुणे जातु सन्निपत्याखिलाः प्रजाः । वाप्यैः पतिवियोगाग्नितां मिश्रन् वसुम्भरां ।
राज्ये कुवलापीडो राजपुत्रोऽभिषिच्यतां । सुगृहीताभिधो राजा गतः स सुकृती दिवं ।
सहजे यस्य कृतिनो देवतैः कोषट्कृत्ये । रमसिद्धिरकस्मान्ने यस्मात् सास्तमुपागता ।
दूरस्थोऽपि हि भूभृत्स भाग्यशक्ता कयाचन । कार्य्याणि घटयन्नासौ दुर्घटान्यपि हेलया ।
अश्वोजानि घनाघनव्यवहितोऽप्युक्ताघयत्यंशुमान् दूरस्थोऽपि पयोधरोऽतिशिशिरस्पर्शं कर्णेत्यातपं ।
शक्तिः काप्यपरीक्षितास्ति महतां स्त्रैरं दविष्टान्यहो यन्माहात्म्यवशेन यान्ति घटनां कार्य्याणि निर्धन्वणं । १५९
सैकादशदिनान् सप्त मामान् घटत्रिंशतं समाः । एवमाह्लाद्य स महीं प्रजाचक्रोऽस्तमाययौ ।
तुषारवर्षैर्वह्नैस्तमकाण्डनिपातिभिः । आर्याणकाभिधे देशे विपन्नं केचिदूचिरे ।
राजप्रष्ठः प्रतिष्ठां स रक्षितुं चिरसञ्चितां । सङ्कटे कापि दहनं प्राविचदिति केचन ।
केषांचित्तु मते भूभृद्वीयस्युत्तरापथे । सोऽमर्त्यसुनभां भूमिं प्रविष्टः कटकाश्रितः ।
अत्यहुतानि हृत्यानि श्रुतान्यस्य यथा किल । विपत्तिरपि भूभर्तुस्तथैवात्यहुता श्रुता । १६०

धातोऽस्मिं शुमणिः पयोधिसलिलं कैश्चित् प्रविष्टोऽपरैः सम्प्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं कीर्त्यते ।
 जायन्ते महतामहो निरुपमप्रस्थानहेवाकिनां निःसामान्यमहत्वयोगपिशुना बार्त्ता विपत्तावपि ।
 ततः कुवलयपीडो भेजे कुवलयेष्टतां । जातः कमलदेव्या यः श्रीमाञ्जकवाहिते ।
 त्यागेन चक्रे विशदं योऽनुरक्तां नृपश्रियं । महारगस्त्वचमिव स्त्रभावमलिनामपि ।
 भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कञ्चित्कालं हतप्रभः । स ऊताग्रीष्मणकान्तः प्रदीप इव नारुचत् ।
 भृङ्गेरिवानुगैर्दानलोभात् पथ्यायवृत्तिभिः । श्रीर्दुःखाभूतयोरन्तर्भस्तेभकटयोरिव ।
 अथोभयधनादायि भृत्यचक्रिकया समं । राजा कुवलयपीडो बभञ्जानुजमञ्जसा ।
 राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा ततः प्राप्तबलो नृपः । दिग्जयायोजितक्रान्तिः सोऽभूत् सन्भृतसाधनः ।
 एकस्मिन् चणे मन्त्री तस्याशामुदलङ्घयत् । स्मरन् वा तत्पितुर्व्याचं भजन् वा दर्पविक्रियां ।
 प्राप्तायामपि यामिन्यां तस्यै कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन्न निद्रां चणमप्यगात् ।
 एवं कृतागसं हन्तुं ससृहस्य तदाश्रयात् । बहवः प्रत्यभासन्त बध्यास्तस्योद्यतकुधः ।
 विरागशैलमथितात्तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पञ्चात् श्रमसुधोदगात् ।
 दधौ सोऽय गतक्रोधः प्रवृद्धः प्राणिसङ्कथः । एतावान् कस्य नु कृते कर्त्तव्यः प्रत्यभान्मम ।
 अकार्यार्थायपि पर्याप्य कृत्वापि वृजिनार्जनं । विधीयते हितं यस्य स देहः कस्य सुस्थिरः ।
 कृतघ्नस्यास्य कायस्य हेतोरगलितस्मृतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्धनपाथिनः ।
 वदन्ति जन्तवो हन्त पश्यमानस्य नात्मनः । अवस्थां कालसूदेन कृतां तां तां चणे चणे ।
 ह्यः पश्यद्भिरकारणस्मितसितं पाथोजकोशाकृतिश्रूद्धोऽधकटोरमद्य रभसादुत्तप्तनास्रप्रभं ।
 प्रातर्जीर्णबलचक्रेशविकर्तां वृद्धाजशोर्षोपमं वक्त्रं नः परिहस्यते ध्रुवमिदं भूतैस्त्रिगस्यायिभिः ।
 इत्याद्यनित्यताचिन्तादत्तशान्तिसुखादरः । राज्यं सन्धय्य स वनं स्रक्षप्रस्रवणं ययौ ।
 गच्छ भद्र वनायेव तपस्याधीयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभूतयः ।
 तेन सन्धयता राज्यं लिखितेन निजासने । वैराग्यवासनोत्सुकः स्त्रोकेनानेन सूचितः ।
 अभयश्रमसम्वेगलक्षसिद्धिर्नराधिपः । श्रीपर्वतादावद्यापि भव्यानामेति दृक्पथं ।
 तथा याते प्रभोः पुत्रे मित्रशर्मा शुचान्वितः । वितस्तासिन्धुसमेदे सभार्यो जीवितं जहौ ।
 राज्यं समां समासार्द्धं कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसाग्निनिःश्रेणी सुधीः सिद्धिं समासदत् ।
 वज्रादित्यो वप्पियको ललितादित्य इत्यपि । ख्यातोऽय भूभुदभवश्रमाता चक्रमर्दिका ।
 स क्रूरचरितो भ्रातुः प्रजाङ्गादविधायिनः । सुधांशोरिव दुर्व्यासा नूनं विसदृशोऽभवत् ।
 परिहासपुरात् पिब्यां नानोपकरणाबलीं । स जहृर दुराचारो भूभृल्लोभवशम्भदः ।
 रागिणो भूमिपालस्य भूयस्योऽन्तःपुरस्थितः । वीजास्यस्यैव वडवास्तास्ताः सममवन् प्रियाः ।
 विक्रयेण प्रयच्छन् स स्त्रैश्चैभ्यः पुरुषान् बद्धन् । स्त्रैश्चाचितां ध्वजवृत्तिं प्रावर्त्तयत मण्डले ।
 सप्तान्दान् बद्धधां भुक्त्वा सोऽतिसन्धोगजन्मनां । जगाम सङ्कथं क्षामृत् चयरोगेण किल्बिषी ।

१७५

१७६

१७७

१७८

१७९

तस्मान्मञ्जरिकादेव्या जातो राजा प्रजान्तकः । ततः पृथिव्यापीडोऽभूत् समासाश्चतुरः समाः ।
जातो मस्साभिधानाथां वप्यियात् सप्त वासरान् । सङ्ग्रामापीडनामाथ तमुत्पाव्याभवच्छृपः । ४००
भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत । हेमन्तशिशिरावाप्य चण्डांशोरिव मण्डलं ।
शान्तेऽथ संघामापीडे कनीयान्वप्यियात्प्रजः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ।
पितामहममो भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः सम्भृतबलो दिग्जयाथ स निर्बन्धो ।
स्वदेशादेव नयविद्वशं नीतैः समं नृपैः । वृद्धान् पप्रच्छ निर्गच्छन् कश्मीरदारगोचरान् ।
पितामहस्य नः सैन्यं कियन्निर्गच्छतोऽभवत् । इति ब्रूताद्य याचासु यूयं सङ्घातसैनिकाः । ४०५
कृतस्मितास्तमूचुस्ते किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कथिदतिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोऽधुना ।
कर्णैरिथानां तस्यासीत् सपादं लक्षमीशितुः । अश्वीतिस्तु सदस्त्राणि देवस्याद्य जयोद्यमे ।
तदाकर्ण्य जयापीडो बभ्रु मेने न निर्जयं । क्षिप्रं क्षितेः सङ्कुचन्याः कालस्य बलवत्तथा ।
जिगीषोः क्षामुजस्तस्य भावमालोक्य तादृशं । दध्युर्भावज्ञतां वृद्धा ललितादित्यभूपतेः ।
तस्य दूरप्रयातस्य श्यालो जज्ज्याभिधोबलात् । द्रोहेणाक्रम्य कश्मीरान् स्वयं भेजे नृपासनं । ४१०
दिने दिने राजसैन्यान् स्वदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः स्वान्यवर्त्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः ।
प्रख्यापयिष्यन् स्वामेव शक्तिं परिकरं विना । निश्चिकाथ जयापीडो युक्तां काञ्चित्तु सम्मिदं ।
अभङ्गुरास्तेऽभिमानास्तस्यैवासन्ननखिनः । अभ्यवर्त्तत यैरेष वैधात्रीरपि वामताः ।
स विस्मज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत् सैन्यैः परिमैर्यैर्नगैः समं ।
तत्रावशिष्टान्निश्चित्य वाजिनः स मनोजवान् । द्विजेभ्यो लक्षमेकोनं प्रददौ भूरिदक्षिणं । ४१५
सम्पूर्णमन्यो लक्षं यः प्रदद्यादत्र वाजिनां । तन्मुद्रयेयं मन्मूढा विनिवार्येत्युदीर्य च ।
श्रीजयापीडदेवस्येत्यस्त्रैरुपलक्षितां । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ।
तन्मुद्राङ्कं पयः पीत्वा गाङ्गमद्यापि निर्मलं । चित्ते प्रवर्द्धते तापो भूपानामभिमानिनां ।
स्वदेशागमनानुष्ठां सैन्यस्याप्रमुखेन सः । दत्त्वा निशाथामेकाकी निर्ययौ कटकान्तरात् ।
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पयोदानामिवार्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा । ४२०
प्रविवेश क्रमेणाय नगरं पाण्डुरवर्द्धनं । तस्मिन् सौराज्यरम्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ।
लाभ्यं स द्रष्टुमयिषत् कार्त्तिकेयनिकेतनं । भरतानुगमालक्ष्य नृत्यगीतादिशास्त्रवित् ।
ततो देवगृहदारशिलामध्यास्त स क्षणं । तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकं ।
नर्त्तकी कमला नाम कार्त्तिकमन्तं ददर्श तं । असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया ।
असंप्रष्टेऽथ धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा । अचिन्तयन्ततो गूढं चरन्नेष भवेद्भुवं । ४२५
राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः । एवं यद्दीप्तमभ्यासः प्रष्टव्याः पर्णवीटिकाः ।
असंप्रष्टेन येनायं लसत्पाणिः प्रतिक्षणं ।
लोलश्रोत्रपुटो मदोत्कमधुपापातात्ययेऽपि द्विपः सिंहः सत्यपि पृष्ठतः करिकुले व्याटस्य विप्रेक्षिता ।

मेघोन्मुख्यग्रमेऽप्यज्ञानवदनोद्गोर्णस्त्रो वरिण्येष्टानां विरमेऽत्र हेतुविगमेऽप्यभ्यासदीर्घास्थितिः ।

इत्यन्तस्त्रिन्तयन्तो सा कृत्वा संक्रान्तसन्निदं । सखीमभिन्नहृदयां विससर्ज्य तदन्तिकं ।

प्राग्बतपृष्ठं गते पाणौ पूगखण्डांस्तयार्पितान् । वक्त्रोच्चिपञ्जयापीडः परितृप्त्य ददर्श तां ।

भूसंज्ञयासि कस्य त्वं पृष्टाया इति सुभुवः । ददन्त्या वोटिकास्तस्या वृत्तान्तमुपलब्धवान् ।

४९०

तथा जनितदाक्षिण्यसौख्यधुरभाषितैः । सख्याः समाप्तकृत्याया निन्ये स वर्तितं ग्रनेः ।

अयान्यपेक्षलालापा तथा तं सा विलासिनी । उपाश्रयत् परार्धश्रीः सोऽप्यभूदिक्षितो यथा ।

ततः श्रमरूधवले सञ्जाते रजनीमुखे । पाणिनालमय भूपालं शय्यावेक्ष्य विवेकं सा ।

ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मैरेयमन्तथा । तयार्थितोऽपि शिथिलं विदधे नाधरांशुकं ।

प्रवेशयन्निव वृहद्वत्सलां सचपान्ततः । दीर्घवाङ्कः समास्त्रिय स ग्रनैरिदमब्रवीत् ।

४९१

न त्वं पद्मपलाशाक्षि न मे हृदयहारिणी । किन्तु कालानुरोधोऽयं सापराधं करोति मां ।

दासस्तथायं कक्ष्याणि गुणैः क्रीतोऽस्त्यक्तचिम्बैः । अचिराज्जातवृत्तान्ता भ्रुवं दाक्षिण्यमेष्यसि ।

कार्यशेषमनिष्पाद्य सज्जं मानिनि कञ्चन । अभोगे कृतसङ्कल्पं सुखानां त्वमवेहि मां ।

तामेवमुक्त्वा पर्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःश्वस्य श्लोकमेतं पपाठ सः ।

असमाप्तजिगीषस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः । अनाक्रम्य जगत् सर्वं नो सन्ध्यां भजते रविः ।

४९२

श्लोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा । सा कलाकुशलाज्ञासोन्महान्तं कश्चिदेव तं ।

गन्तुकामञ्च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनो बलात् । अर्थयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ।

एकदा वन्दितुं सन्ध्यां प्रयातः सरितस्तटं । चिरायातो गृहं तस्या ददर्श श्वश्रुविह्वलं ।

किमेतदिति पृष्टाय तमूचे सा श्रुचिस्मिता । सिंहेऽत्र सुमहान् राज्ञो निपत्याहन्ति देहिनः ।

नरनागाश्वसंहारः कृतस्तेन दिने दिने । त्वया दूरं चिरायाते तद्भयेन समाकुलाः ।

४९३

राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विस्त्रब्जिताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षणे ।

तामिति ब्रुवतीं मुग्धां निषिध्य च विहस्य च । सम्रोड इव तां रात्रिं जयापीडोऽत्यवाहयत् ।

अपरेद्युर्दिनापाये निर्गतो नगरान्तरात् । सिंहागमप्रतीकोऽभून्महावटतरोरधः ।

अदृश्यत ततो दूरादुत्फुल्लबकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य सञ्चारोव मृगाधिपः ।

अध्वनान्येन यान्तं तमथ मन्दरगामिनं । राजासिंहे नदन् सिंहं समाकृत्यत हेलया ।

४९४

स्तम्भस्रोत्रो व्याप्तवक्त्रः कम्पकुर्चः प्रदीप्तदृक् । तदस्तपूर्वकायस्तं सगर्जः समुपाद्रवत् ।

तस्यान्यस्थाननविले कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वचः क्षुरिकयाभिनत् ।

श्रोणितं ऋधगन्धेभसिन्दूराभं विमुञ्चता । एकप्रहारभिन्नेन तेनात्यजत जीवितं ।

आभुक्तव्रणपट्टः स कफोणिमथ गोपयन् । प्रविश्य नर्त्तकौवेशं निशि सुखाप पूर्ववत् ।

प्रभातायां विभावय्यां श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । प्रहृष्टः कैतुकाद्वटुं जयन्तो निर्ययौ स्त्रियं ।

४९५

स दृष्ट्वा तं महाकायमेकप्रकृतिसंज्ञितं । साक्षर्यो निश्चयान्तेने प्रहर्त्तारममानुषं ।

तस्य दन्तान्तराक्षयं केचूरं पार्श्वगर्पितं । श्रीजयापीडनामाङ्कं ददर्शय सविस्मयः ।
 स्यात् कुतोऽत्र स भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीद्गयाकुलं ।
 ततः पौरान् विमृश्यैव जयन्तः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मृदाः कस्मादो भयसम्भवः ।
 श्रूयते हि जयापीडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्राम्यन्नेकाक्षेत्रे दिगन्तरे ।
 राजपुत्रः कण्ठ इत्युक्ता कल्याणदेव्यशौ । तस्मै नियमिता दातुं निष्पुच्छेण सता मया ।
 सोऽन्वेयश्चेत् स्वयं प्राप्तस्तद्गताहरणेच्छया । रत्नदीपं प्रतिष्ठाभो मिधानामादनं गृहात् ।
 अस्मिन्नेव पुरे तेन भावं भुवनशासिना । ब्रूयादेनं समान्नेव योऽस्मै दद्यामभीप्सितं ।
 वाचि सप्रत्ययाः पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवर्त्तिनं तं न्यवेदेयन् ।
 मामात्यान्तःपुरोऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तं । ततः स्वोऽस्मै नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ।
 कल्याणदेव्यान्तेनाय कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्म्या व्यापास्ताया इव सोऽजिगृहत्करं ।
 व्यधादिनापि सामर्थ्यं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपान् जिला श्वशुरं तदधीश्वरं ।
 गतेश्वरं प्रभुत्वं सैन्यं सम्बाहयन् स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देवशर्मा मातुलमाययौ ।
 निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । अग्रे जयश्रियं कुर्वन् पञ्चाक्षोऽय सुलोचने ।
 संहामनं जितादादौ कान्यकुब्जमहीभुजः । स राज्यकुटुम्बं राजा जहारोदारपौरुषः ।
 तस्मिन् प्रविष्टे स्वभुवं स्फूर्जदूर्जितविक्रमे । सैन्यैस्सैनं समित्सज्जैर्जज्जोयोद्धुं विनिर्ययौ ।
 पुष्कलेत्राभिधे ग्रामे तेन सार्द्धं सुदारुणः । जयापीडस्य सङ्ग्रामः सुवर्द्धनि दिनान्यभूत् ।
 अनुरक्तप्रजो राजा जञ्जराज्यासहिष्णुभिः । युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभूद्गाम्याटविक्रमण्डलैः ।
 श्रीदेवो ग्रामचण्डालः प्राप्नो ग्राम्यैः समं युधि । कोऽत्र जञ्ज इति भ्राम्यन् योधान् पप्रच्छ सर्वतः ।
 दृष्ट्वा तं स्वर्णभृज्वारात् पिवन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयारूढं तं दूरात् समदर्शयन् ।
 भ्रमयन् क्षेपणीयं स क्षिप्रश्लानं तदानमे । सोऽयं हतो मया जञ्ज इत्यमोघक्रियोऽनदत् ।
 साहायकाय राज्ञोऽहं ग्रामीत्युक्ता हिताग्रनः । मातुर्हमन्था जञ्जस्य प्रतिज्ञाय ययौ बधं ।
 अश्वसंलग्नभीमास्त्रं मुमूर्धुं पतितं हयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जञ्जं त्यक्ता ययुर्निजाः ।
 स समर्थाहितापातचिन्तासततदुत्थितः । द्रोहाज्जितेन राज्येन त्रिभिर्वर्षैर्व्ययुज्यत ।
 न्यासायहारादणिजां वेद्यानां कामिवञ्चनात् । द्रोहाच्छापनता राज्ञामस्थिरा एव सम्पदः ।
 हते जञ्जे जयापीडः प्रत्यावृत्त्य निजां श्रियं । जयाह दोष्णा भूभारं कृत्येन च सतां मनः ।
 प्रपेदे यत्र कल्याणं स त्रिगोधिबधामृपः । देशे कल्याणपुरकृतत्र कल्याणदेव्यभूत् ।
 राजा मह्मणपुरकृष्णे विपुलकेशवं । कमला सा स्वनाम्नापि कमलास्त्रं पुरं व्यधात् ।
 महाप्रतोहारपीठाधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवो दाक्षिण्यादकरोदधिक्रीन्नतिं ।
 उत्पत्तिभूमौ देशेऽस्मिन् दूरदूरतिरोहिता । कश्यपेन वितस्तेन तेन विद्यावतागिता ।
 वचोमूर्खोऽयमित्येव कस्मैचिददत्ते स्फुटं । सर्वज्ञानं ददच्छके सर्वान् विद्याभियोगिनः ।

देशान्तरादागमस्य व्याचक्षाणः क्षमापतिः । प्रावर्त्तयत विच्छिन्नं महाभाष्यं स्वमण्डले ।
 चौराभिधाक्कब्धविद्योपाध्यायात्संभृतश्रुतः । बुधैः सह यथो हृष्टिं स जयापीठपण्डितः ।
 भूपतिरात्मनः स्पृष्ट्वा चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्पृष्ट्वा शुद्धधीर्व्यङ्गमन्यत ।
 तावत्पण्डितश्चन्द्रोऽभूद्राजशब्दादपि प्रथुः । तैस्तैर्दोषैर्नतु शानिं कालान्तरवदाद्यथौ । ४८०
 नृपतौ विददायस्ते राज्यसामुख्यकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदुषां व्याप्ताः सेवागतैर्नृपैः ।
 समयहोत्तया राजा सोऽन्विष्यन्निखिलान् बुधान् । विदुर्भुविचमभवद्यथान्यनृपमण्डले ।
 अथ्यक्षो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विदत्तया थक्रियाख्यस्तेन स्त्रोक्त्य बद्धितः ।
 विद्वान् दोनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टोऽभूदुद्धटस्तस्य भूमिभर्तुः सभापतिः ।
 स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टिनीमतकारिणं । कविं कविं बलिरिव धुर्यन्धो सचिवं व्यधात् । ४८५
 मनोरथः शङ्खदन्तश्चटकः सन्धिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्यास्य मन्त्रिणः ।
 सुखप्रे पश्चिमाश्रयां सचयश्रुदयं रवेः । देशे धर्मेऽन्तराचार्यप्रविष्टं साध्वमन्यत ।
 सचेनाः संस्तव्यक्तविवक्तृलो बभूव सः । भावानां भुज्यमानानामास्त्रादान्तरविक्षृपः ।
 अपश्यद्विर्भहास्त्रादान् भावान् स्वादुविवेकिभिः । किं ज्ञेयमशनादन्यत् क्षापैरन्यैरिषोचभिः ।
 आरुढस्य चितां कृतानुमरणोद्योगप्रियालिङ्गनं । पुण्ड्रेक्षुर्हवपानमुत्क्षेपमहानोहप्रलुप्तस्मृतैः ।
 वीतासोरवतंसमाल्यबलयाभोदस्य यादृग्भवेद्भावानां सुभगः स्वभावमहिमा निश्चेतसस्तादृशः । ४९०
 मन्त्रविक्रमयोस्तस्य दयोर्दर्पणयोरिव । एकैव विदिता मूर्तिः सहस्रगुणतां यथौ ।
 अकुर्वन् विगुणामाज्ञां लङ्घेद्भात्पञ्च राक्षसान् । तेनानयेति जगदे दूतो जातु पुरःस्थितः ।
 सान्धिविग्रहिकः सोऽथ गच्छन् षोडशयुतोऽम्बुधौ । प्राप पारन्तिमियासं तिमिमत्पाय्य निर्गतः ।
 प्रियमर्त्यो रामभक्त्या नृपाज्ञालेखदायिनं । स्वदेशमनयदूतैर्योचोभिसं विभीषणः ।
 दूतं वित्तैः पूरयित्वा सरोऽगाधश्च राक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोट्टं चिविष्टपसमनृपः । ४९५
 पुरत्रयं महाकारं विहारश्च विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवो पुण्यकर्मा स निर्म्ममे ।
 तत्पुरे चतुरात्मा च श्रेयशायी च केशवः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा भुवं ब्रह्माति सन्निधिं ।
 अन्यत् कर्मान्तरं किञ्चित् कारयित्वा स राक्षसान् । पृथात् कारुभिरेवास्मि इति शंसन्ति केचन ।
 स हि स्वप्ने जलान्तर्भ कुरु द्वारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधं ।
 श्रीदारवत्यधिष्ठानं राज्यं कोट्टं तथाश्वासौ । अभ्यन्तरं जयपुरं ब्रूतेऽद्याप्यखिलो जनः । ५००
 मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन् जयपुरे कोट्टे जयदत्तोऽव्यधान्मठं ।
 राजचक्षुः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आचाभिधोऽथरचयश्कुचिरासेश्वरं हरं ।
 पुनः समृतसामर्थ्यो दिग्जयाय विनिर्यथौ । बलैर्जलधिवेलाद्रीन् द्राघयस्त्रिधुद्विपैः ।
 सम्प्रविष्टापि पूर्वाद्रिमविच्छिन्ना हिमाचले । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे तस्यानुगा चमूः ।
 सार्द्धं प्रचण्डैश्चण्डालैरटन्तः कटकादहिः । तस्यासन् यामिकाराचौ सुमुनिप्रमुखा नृपाः । ५०५

नामान्यदिनयादित्य इति प्रख्यापयन्नृपः । पूर्वाक्षां विनयादित्यपुरेणालङ्कृतं व्यधात् ।
 अभ्युत्थेकेन सहसा सहसाध्यवसायिनां । श्रीरारोहति सन्देहं महतामपि भूभृतां ।
 भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्वभूपतेः । निःशब्दे प्रतिभिः सार्द्धं प्रतिलिङ्गी विवेच्य यत् ।
 तं रश्मान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जञ्जस्य सिद्धाख्यो गला राशे न्यवेदयत् ।
 भूपतिर्भीमसेनाऽयं राजा कस्मादबन्ध तं । नञ्जवाजगरो भीममिव भीमपराक्रमं । ४२०
 तस्मिन् वीरे तथा बद्धे धुर्य्य पुरुषकारिणं । पौरुषदेविणा जाने दैवेनास्मृतं शिरः ।
 जयापीडस्वममूढो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान् सञ्चिन्तयन्नामीदुपायानुदयोन्मुखः ।
 अत्रान्तरे नरपतेः पौराणामतिदुस्तरा । लूतामयकृता व्यापदुदपद्यत मण्डले ।
 आमयः स्पर्शसञ्चारी तत्र व्यापादकश्च सः । देशदोषादतो जन्तुर्नूतायास्तो विवर्ज्यते ।
 तदाकर्ण्य अयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोपयुक्तानि द्रव्याण्यानीतवान् रक्षः । ४२५
 तैः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तेनत्पित्तोऽवहञ्जरं । वञ्जवृत्तपयस्याङ्गे क्षिप्त्वा स पिटकोऽभवत् ।
 तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विप्रचोरक्षिणं मुखात् । विपत्स्यते भ्रुवमिति ध्यात्वा देशादहिर्यधात् ।
 एवं स्वमतिमाहात्म्यात् सन्तीर्णो विपदर्णवात् । व्याप्तव्योमायहीदुर्गं यज्ञश्च परिपन्थिनः ।
 यः सर्वकालमबुधैः परिहस्यमानो मूनाङ्कुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
 व्यापसु शास्त्रविटपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव लुनात्यलक्ष्मीं ।
 तमैच्छदभिसन्धातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाधरमुडिर्नाम राजा नेपालपालकः ।
 अकृतप्रणतिसस्य प्रविष्टस्य स्वमण्डलं । अयात् सुदूरमध्वानं सैन्येऽपमसार सः । ४३०
 जिगीषोस्तस्य तु तथा तत्तत्पार्थिवनिर्जयः । पृथक् प्रयत्ननिर्वर्तौ नाभूत् रनुसारिणः ।
 मग्नकापि कश्चिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैशिणं । श्येनः कपोतं कलान्तग्विचिन्त्यन् जगाम सः ।
 ततो निःशेषितापाये तस्मिन् कुर्वन् स दिग्जयं । आसन्नाभेस्तटे सिन्धोस्तमुपावेशयद्वलं ।
 प्रतस्यै दिवसैर्दित्रैरथ पूर्वार्णवेऽन्मुखः । कर्षन् वेलानिलस्पर्शात्पृष्ठजपटाश्चमूः ।
 ततस्तस्मिन् सरित्पारे दक्षिणस्मिन् चमापते । तस्यावरपुडिसैन्यं स्वच्छांकां प्रकाशयन् । ४३५
 भृगिभेरीरवोद्गारि प्रबलं वीक्ष्य तद्वलं । प्रजञ्जाल जयापीडः पीतसर्पपरिवानलः ।
 स जानुद्वं निर्विघ्नं पश्यन्नपे सरिञ्जलं । अपूर्वत्वादभूमिभ्यः क्रुद्धस्तप्तं व्यगाहत ।
 मध्यं प्राप्ते नृपे पूर्णा वेलया बद्धमानया । अकालेऽभूद्गाधाभाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ।
 नरनागाश्ववज्रलं तथा सैन्यं महोपतेः । प्रवृद्धया स्नायमानं क्षणात् संचयमायया ।
 नृपतिर्वीचिसंमर्म्मभ्रंशिताभरणांशुकः । बाहुभ्यां लहरीम्बिन्दन् जलेर्दूरमनीयत । ४४०
 एकस्य करुणाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गघोषैश्च बभ्रुवुस्तमुला दिशः ।
 क्षिप्रकारी स दृतिभिः सन्नद्धैः सरितोऽन्तरात् । स चाकृष्य जयापीडं बबन्ध विहितोत्सवः ।
 दैवस्याम्भुचक्षु नास्ति नियमः कोऽप्यानुकूल्यं प्रति व्यञ्जन् यः प्रियमुत्कटं घटयते जलोः क्षणादप्रियं ।

क्षिप्रं दीर्घनिदाघवासरविपत्संतापनिर्वापणं प्रादुष्कृत्य वनस्थितेः प्रकुर्वते विद्युदिसर्गं च यः ।
 स कालगण्डिकातीराश्रयात्युच्चाश्रमवेष्मनि । निश्चिन्नेप जयापीडमाप्तानां रक्षिणां करे ।
 तथा काश्मीरिको राजा निमग्नो व्यसने पुनः । स किंकर्तव्यतामूढः शुचा गूढमदह्यत । ४४४
 कलावत्सुशशाङ्कोऽपि तेजस्त्रिध्वर्यमायितं । न ददर्श यथा धोमान् स ररच्च तथा नृपः ।
 अपश्यन्निर्गतं किञ्चिदालोकन्यस्तलोचनः । आसन्नां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ।
 अवस्थावेदकास्तत्र यथिताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि स्मरिभिः ।
 तथा तस्मिन्स्थिते मानो देवंशसैव मन्त्रिषु । चिन्तयन् स्वामिसम्मानमनिग्रं पर्यतप्यत ।
 भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुमुद्यतः । दूतैररमुज्ज्येष्ठके प्रियस्वाग्निः प्रलोभनं । ४४५
 जयापीडश्रिया साकं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स आवितोऽभवत् ।
 प्राप्तेषु प्रतिदूतेषु पूर्णायामथ संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ।
 स कालगण्डिकासिन्धवारवाचि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं ययौ मितपरिच्छदः ।
 सामनैरयमायतैस्तां सभां सम्प्रवेशितं । सत्कृत्यारमुजेः प्रह्वं न्यवेशयत विष्टरे ।
 अध्वश्रान्तइति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः क्षमाभुजा । तद्विष्टरोपचारस्तन्निनायावसथे दिनं । ४४६
 स चारमुडिभूश्च पीतकोशौ परस्परं । आसतां निर्जनेऽन्येद्युः कर्त्तव्यकृतनिश्चयौ ।
 नृपमूचेऽथ सचिवो जयापीडार्जितं धनं । अस्ति सैन्ये तदाप्तानां तस्य वा विदितञ्च तत् ।
 दानेन भविता मोक्षस्तवेत्युक्त्वा विमोहयन् । तस्मात्त्वं प्रष्टुमिच्छामि क वसु न्यस्तमित्यहं ।
 अत एव मया सैन्यं संहतं न प्रवेशितं । यदि तन्मध्यगाः शक्या न बन्धुं न्यासधारिणः ।
 तस्मादेकैकमाह्वय तेषु बह्वेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातहृदया न यास्यन्ति विवक्षतः । ४४७
 एवं विमोहितान्तस्मात् प्राप्नोऽप्याज्ञां स लब्धवान् । बहुस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ।
 तदानोकनजं शोकं दर्शयन् धैर्यसागरः । गृहं तन्निर्जनं कृत्वा क्षिप्रं प्रच्छ तं नृपः ।
 अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितं । तस्मिन् हि सति सिध्यन्ति साहसालेख्यकल्पना ।
 स तं बभाषे निःशस्त्रो मन्त्रिन्नेवं व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्यां प्रियमाणेन तेजसा ।
 मन्त्री तमूचे तेजस्त्रेद्राजस्य निश्चयं तव । जानीहि तत्क्षणेनैव लङ्घितं विपदण्वं । ४४८
 अपि वातायनादस्मात् पतित्वा निम्नगाम्भसि । पारं गन्तुं समर्थोऽसि सैन्यं ह्यत्र निजं तव ।
 राजा जगाद तं नास्मात् पतित्वोत्थीयतेऽश्वसः । विना दूतिं दूतिश्चात्र दूरपाताद्विदीर्यते ।
 तस्मात्त्रायमुपायोऽत्र न च नाम विमानितः । बह्वं मन्ये तनुत्यागमनिर्मथापकारिणं ।
 इति निश्चित्य सोऽमात्यस्तमवादीन्महोपते । वहिः केनाप्युपाथेन वह त्वं नालिकादयं ।
 प्रविश्यैकार्कनैवाथ द्रष्टव्यः सम्भृतो मया । सरिदुत्तरणोपायः सोऽनुष्ठेयोऽप्यशङ्कितं । ४४९
 श्रुत्वेति निर्गतो गत्वा पायुलालनवेश्म सः । सविलम्बं वह्निर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ।
 एकाकी सम्प्रविष्टोऽथ तं ददर्श श्रुतं क्षितौ । विपन्नं गलमुदङ्ग दृढया चेलधीरया ।

सद्यो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविग्रहः । आभेद्योऽहं तव हृतिर्भामारुह्य तरापगां ।
 आरोग्यदुरुहबन्धाय खोर्वीरुष्णीषपट्टिका । बद्धा मया तां प्रविश्य क्षिप्रमेव पताम्भसि ।
 नखनिर्भिन्नगात्रास्त्रलिखितामिति संविदं । दृष्ट्वा चावाचयत्कण्ठनिबद्धांशुकपक्षवे । ५८०
 ॥ तिलकं ॥ विस्मयस्नेहयोः पश्चात् पूर्वं स मरितस्ततः । प्रगृहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ।
 प्राप्तसैन्यः प्रविश्याथ क्षणेनैव निनाय सः । तमशेषं सभूपानं नेपालविषयं क्षयं ।
 रक्षिणोऽपि न यावत्तमजानन् बन्धनाच्छ्रुतं । तावदेव कथाशेषं विषयन्तं चकार सः ।
 नत्यत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तसक त्वर्थधोषवान् । भूपतेर्बन्धनान्मोक्षे बभूव समरोत्सवः ।
 दावानलोत्खणभुवा गिरयो निदाघे यत्रैव दूरमितरे परिवर्जनीयाः ।
 तत्रैव सम्भवति सान्द्रहिमद्रवार्द्रश्चिन्तुषारशिखरी नितरां निषेव्यः । ५८१
 अज्जादीनां क्षणं यत्र जन्मस्त्रामिद्रुहामभूत् । तत्रैव मन्त्रिणश्चित्रं कृतिनो देवशर्मणः ।
 नाभूदिसदृशः स्रुतुः स पितुर्भिन्नशर्मणः । तमोमयो भासुरस्य भानोरिव शनैश्चरः ।
 रक्षारक्षोपमे तस्मिन् सचिवेऽस्तसुपागते । प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हार्गितामिव ।
 तस्य दिग्बिजयस्थान्ते सा न क्षान्तिर्बिर्निर्धेया । मानसात् पृथिवीभर्तुर्नामात्योऽपि क्रिया पुनः ।
 चित्रं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्यं मण्डलं महत् । इन्द्रियग्रामविजयं बह्ममन्यत भूभुजा । ५८२
 कर्णश्रीपट्टमाबद्ध श्रीराज्यान्निर्जितादृतं । धर्माधिकरणख्यञ्च कर्मस्थानं त्रिनिर्दिष्टम् ।
 द्वितीयञ्चलगञ्जाख्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जे दूरस्थिते निजे ।
 किमन्यद्भूजावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारोऽम्बुधयोऽभूवन् विलासमणिदर्पणाः ।
 पुनः प्रविश्य कश्मीरान् स भूपैः परिवारितः । चिराय बुभुजे राजा विजयोपार्जितां श्रियं ।
 तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सर्व्वाशाविजयोर्जितं । पुमान् दिव्याकृतिः कोऽपि व्याजहार कृताञ्जलिः । ५८३
 सुखं त्वदिषये राजन् वसन्नस्मि सबान्धवः । नागेन्द्रोऽहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ।
 द्राविडो मान्त्रिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणं विन्तेन विक्रेतुं मरुमण्डले ।
 तस्माच्चेत्यामि मां तत्ते स्वर्णधत्तुसुवर्जिरिं । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्त्रीतोपकृतिकारिणः ।
 राजा स्वप्ने निशम्येति दिक्षु सम्प्रेरितैश्चरैः । कुतोऽपि प्राप्तमानीय तं पप्रच्छ चिकीर्षितं ।
 दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत् सर्व्वमुक्तवान् । सर्व्वस्मयेन भूभर्त्रा स्वयं भूयोऽप्यपृच्छत । ५८४
 भूरि योजनविस्तीर्णात् सरभोऽभ्यन्तरात् त्वया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्कण्टं शक्यते कथं ।
 स तं व्यजिज्ञपद्राजस्रचिन्त्यामन्त्रशक्तयः । तास्येद्दिदृक्षे क्षिप्रमेत्याश्रयार्थं विलोक्यतां ।
 अथानुगम्यमानः स राजा प्राप्तः सरोन्तिकं । अभिमन्योज्झितैर्व्याणैर्बद्धाशोऽशोषयज्जलं ।
 राजाऽपश्यत्ततः पङ्के लुठन्तं मानुषान्नमं । वितस्तिदेश्यमुरगं भूरिद्वस्त्रोरगान्वितं ।
 मन्त्रसङ्केचितं राजन् गृह्णाम्यमुमिति ब्रुवन् । मायहीरिति भूपेन सोऽभिधाय न्यविध्यत । ५८५
 तृणं राजाज्ञया याते मन्त्रवीर्य्येऽथ सञ्चते । सरोऽभूत् प्रागवस्थान्तत् पुनर्यात्रं दिगन्तरं ।

द्राविडं द्रविणं दत्वा विस्मयचिन्तयन्मृपः । दद्यान्नाद्याप्यसौ नागः कथं स्वर्गाकरं गिरिं ।
 ध्यायन्ममेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनापकारेण गिरिः स्वर्णमूर्द्धश्यते तव ।
 स्वदेशोऽयं विदेशोऽयमिति बुद्धेः प्रवर्त्तकः । अन्यथव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभ्यासः शरीरिणां ।
 शरणं त्वामहमगमवमानभयात् पुनः । शरण्येन सता तत्तु भवतैव प्रदर्शितं । ११०
 उदन्वानिव योऽचोभ्यो ज्ञायते संश्रितैः प्रभुः । का ह्रीस्ततोऽन्या सोऽन्यैर्यत्तेषामयोऽभिभूयते ।
 याभिरन्याभिभूताभिगोक्षितस्तातुमत्तमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रव्याम्यहं मुखं ।
 ये कारणसधर्माणो व्यामूढस्य भवाम ते । विडम्ब्यमानाः क्रोडाद्यै ते वयं प्राकृता इव ।
 अथ वा श्रीमदान्मानामप्रेक्षापूर्वकारिणां । यत्किञ्चन विधायित्वं पार्थिवानां किमहुतं ।
 मन्यन्ते क्षाभुजः क्रोडामुन्नतानां विमानिनां । यावज्जीवन्तु सन्नासंमरणं त्वां विदन्ति ते । १११
 उपेक्ष्यपक्षे भूपानां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि ग्राह्यपक्षे मनस्विनां ।
 महतो येऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मानस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ।
 भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । ताम्रधातुरसस्पन्दी दृश्यते तद्गिरिस्तव ।
 इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव सतां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रत्युषे प्राप ताम्राकरं गिरिं ।
 स तस्मात् क्रमराज्यस्यात्ताम्रमाकृत्य निर्ममे । शतन्दीन्नारकोटोनाभेकोनं स्वाभिधाङ्कितं । ११२
 पूर्णं कोटिशतं कुर्व्याद्यः स मां निज्यैवेदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समर्थं स्थापयेन्मृपः ।
 समस्या इव स क्षाम्यत् सार्वभौमैर्विचेष्टितैः । चित्तेप तुल्यनिर्माणकुण्डलायेति भूभृतां ।
 अथाकस्मान्नहोपालः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ पिब्येण सोऽधुना ।
 किं दिग्जयादिभिः क्लेशैः स्वदेशादर्ज्यतां धनं । इत्यर्थमानः कायस्यैः स्वमण्डलमदण्डयत् ।
 शिवदासादिभिर्लुब्धैर्धनस्यानाधिकारिभिः । प्रविवर्द्धितवित्तेच्छः सोऽभून्नोभवशम्भदः । ११३
 काश्मीरकाणामुत्पन्नं निजाज्ञाव्यवधायकं । कायस्यवक्त्रप्रेक्षितं ततः प्रभृति भूभृतां ।
 मन्त्रस्तस्य महीभर्तुर्योऽभूत्तत्तन्मृपायहे । वास्तव्यबन्धचिन्तायां स एव स्वैर्यमाययौ ।
 यत्सतां प्रशमादायि पापस्योपदिदेश तत् । जयापोडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनश्राण्डतां ।
 स सौदास इवानीकलोकप्राणापहारकृत् । अस्तुत्यक्त्यभौहित्यं स्वप्नेऽपि न समाययौ ।
 कुर्मः किल्बिषमेतदेव हृदये हृत्वेति कौतूहलात् स्त्रैरिण्यः क्षितिपाश्च धिक्चपलतां क्रौर्यञ्च कुर्युः सः ॥
 पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ यथा मान्यात् स्पृशन्त्योऽपि ता दूयन्ते न च ते यथा स्वपितरौ घ्नन्तोऽपि शान्तवपाः । ११४
 लोभाभ्यासात्तथा क्रौर्यं स ययौ वत्सरत्रयं । सह कार्ष्णिकभागेन यथाहार्षीच्छरतफलं ।
 लब्धत्वध्वस्तधीर्भूभृत् स्वल्पवित्तलवप्रदान् । सर्वस्वहारिणो मेने कायस्थान् हितकारिणः ।
 सामुद्रास्तिमयो नृपाश्च सहृण्यारके हतानभसः स्वस्मादेव कणान् घनस्य जहतो जानन्ति ये दाहतां ।
 सर्वस्मात् स्फुटलुण्ठितादितरतो लेशात् किलान्येऽपि ये दुष्कायस्युल्लस्य हन्त कलयन्त्यनर्हिताधायितां ।
 सर्वकालं ब्राह्मणानामेहौघैर्मकुण्डितं । निस्त्रिंशस्य बभूवुर्यै तस्यापि परिपन्थिनः ।

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

६३

देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यर्गसिधुः । विक्रोशन्तोऽनुसरणाद्भ्रूणास्त्रापि पार्थिवः ।
 विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्यूषे क्रौर्याक्रान्तोऽथ पार्थिवः ।
 विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्य्यासः काव्येष्वपि बुधैः कृतः ।
 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृद्धिविधायिनः । ओजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं ।
 भाष्यव्याख्याक्षणे श्लोकैर्ध्वन्यनक्षत्रैः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्य्यासो बुधैरिव विवर्तितः ।
 कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । ओजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं ।
 त्वलमूलापहृतां च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमष्टणोत्तञ्जले मृतं ।
 ततोऽग्रहारहरणदेव प्रविरतोऽभवत् । वास्तव्यानां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
 अथ विष्णुसमये त्वलमूलौकसो द्विजाः । चुक्रुर्गुर्जातु तस्याग्रे प्रतीहारकराहताः ।
 मनुमान्वाहगमाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अश्वभावि तदग्रेऽपि ब्राह्मणैर्न विमानना ।
 सेन्द्रं स्वर्गं सैशलां क्ष्मां सनागेन्द्रं रमातलं । निर्दग्धं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ।
 तदाकर्षास्तसामन्तत्यक्तपृष्ठः क्षमापतिः । उल्लामितैकभ्रूनेखो दर्पादचनमब्रवीत् ।
 भिक्षाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदज्वरः । येनर्धय इव ब्रूय प्रभावव्यापकं वचः ।
 भीमभ्रूभङ्गभोतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेष्वथ । इदृशोऽस्मत्तमाह स ब्रह्मतेजोनिधिर्दिजः ।
 राजन् युगानुरूपेण भावभावानुवर्त्तिनः । श्वासितुस्तेऽनुसारेण न कस्मादृषयो वयं ।
 आहस्य विश्वामित्रो वा वशिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगच्छोऽथ वा किंस्या इति दर्पेण तं नृपः ।
 ज्वलन्निव ततः स्फूर्जन्तेजोदुग्धेऽप्यवियहः । स फणीवोत्फणस्ताम्यन् कोपाश्रुपतिमब्रवीत् ।
 भवान् यत्र हरिश्चन्द्रस्तिशङ्कुर्नङ्गोऽपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योऽहं तत्रैको भवितुं क्षमः ।
 विहस्यावाच तं राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिश्चन्द्रादयो नष्टास्त्वयि क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
 पाणिना ताडयन्नुर्वीं ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किं ।
 तत् श्रुत्वा विहसन् राजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्राह्मदण्डोऽसौ किमद्यापि विलम्बते ।
 नन्वयं पतितो जाल्मेत्यथ विप्रेण भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोऽङ्गे विनानस्त्रलितोऽपतत् ।
 कृतव्रणः स तेनाङ्गे विस्पर्षिक्स्त्रविग्रहः । कीर्यमाणकृमिकुलः ककचैश्चारितैरभूत् ।
 अनुभाव्य व्यथा भावि निरयक्तेष्ववर्षिका । गणरात्रेण तं प्राणा काङ्क्षितापगमा जङ्गः ।
 ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्त्वा दण्डधराधिपः । अकण्डदण्डस्त्रष्टाथ ययौ दण्डधरान्तिकं ।
 तस्यानियतचित्तस्य विंशतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभोगो भूपतेरभूत् ।
 तथाभूभृन्मत्स्यद्रविणकणुषाभः कृतदृष्टः । क्षितिं स्वामुज्झन्तो विदधति कुमारानुसरणं ।
 क्रियन्ते कान्तन्तानुगविहृतकैवर्त्तनिवहैर्यथाक्षते कस्मात् स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ।
 कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्द्वाराय तन्मना व्यधत्तामृतकेशवं ।
 खलितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ।

६१४

६४

६५

६६

६७

६८

बभूव रागिणो राज्ये राज्यकार्याण्यपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्णयदूषितं । १२४
 दुष्कृतेनार्जितं वित्तं पित्रा निरयभागिना । यस्मादण्यदिषु न्यस्यन्नरूपं व्ययं व्यधात् ।
 बन्धकीबन्धभावेन प्राप्तराजगृहाश्रयाः । तं पौंसलोयविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः ।
 केशान् स्तोदशनच्छिन्नान् वक्षस्तन्त्रखलाञ्जितं । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्जितः ।
 यो यो वेश्याकथाभिज्ञो यो यो नर्कविचक्षणः । स स तत्प्रियतां लेभे न प्रहरो न च पण्डितः ।
 अतप्तः स्त्रीभिरल्पाभिरुयरागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्यान्निर्गतं जितात् । १२५
 दिङ्मिर्जयव्यसनितः पूर्वभूपाञ्जहास सः । गणिकाभोगसुखितः स्वामयिकमध्यगः ।
 सङ्कोचकारिणो वृद्धाश्रमैर्लोकेष्वेव वारयन् । तस्माद्विजयो लेभे सम्प्रोतात् पारितोषिकं ।
 अट्टचेष्ट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोऽलज्जयन्मन्त्रिवृद्भानास्थाने गणिकासखः ।
 बन्धकीपादमुद्राङ्गचारुप्रावरणादि सः । गौरवार्हान् दुराचारैः सचिवान् पर्यधापयत् ।
 मानोमनोरथो मन्त्री परं परिजहार तत् । अशक्तुवन् यमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः । १२६
 कुहृत्य यागवार्हित्वं वैधुर्यं द्रोहवृत्तिता । दूर्ध्वत्तस्य प्रभोरन्यत् परिहारान्न भेषजं ।
 सुवर्णपाशं विप्रेभ्यो दधत् फलपुरं तथा । भूभृत्स लोचनोत्सङ्गं द्वादशाब्दानभूद्विभुः ।
 कल्याणदेव्यां सञ्जातो जयापीडमहीभुजा । सयामापीडनामाय बभूव भुवनेश्वरः ।
 पृथिव्यापीड इत्यन्यन्नाम विभ्रत् स पार्थिवः । समानि सप्तभिर्वैः सास्त्राज्यस्य समासदत् ।
 श्रीचिष्यटजयापीडो वृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडजो राजा शिशुदेश्यस्ततोऽभवत् । १२७
 रागयहगृहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्पपाश्यायां जयादेव्यामजायत ।
 उपाख्यस्याखुवयामकल्पपालस्य तां सुतां । रूपलुब्धोवरुद्धत्वमनैषीत् स हि भूपतिः ।
 पद्मोत्पलककल्याणमस्यधमैः समातुलैः । बालकैः पाल्यमानाभूत् पृथिवी भोगभागिभिः ।
 तस्य पञ्च महाशब्दाङ्गायानुत्पलकोऽग्रहीत् । अन्ये जगृहरेऽन्यानि कर्मस्थानानि मातुलाः ।
 आयत्तीकृतसाम्राज्यैर्भ्रातृभिर्बन्दिताश्रया । भूभृज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः । १२८
 राज्ञां हृपणविर्यैर्यत् प्रविष्टो दृश्यते धनं । अचिराद्भियते शान्तिमपूर्वैः कश्चिदेव तत् ।
 जयापीडस्य यत्किञ्चित् स्रज्जुना हि व्ययीकृतं । स्रज्जुनालैरशेषन्तैः क्रमेण हतं वसु ।
 भगिनीभगभैभाग्यसम्भवैर्विभवैः कृताः । ते भङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः ।
 निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनैस्त्यक्तशैशवात् । ते स्वस्तीथानृपाश्चाश्रमकुलीनाः शशङ्किरे ।
 अथाभिचारक्रियया मिथः संमन्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्वस्तीयः स्वामी च स नृपोहतः । १२९
 भुक्तचित्तौ द्वादशाब्दांस्तस्मिन् व्यापादिते तथा । नैष्कन्तेकस्य ते राज्यं परस्परमहङ्कृताः ।
 तेषामाक्रान्तदेशानां नाममात्रमहोपतोन् । तांस्तान् कर्तुमसामान्यान् विरोधोऽन्योन्यमुद्ययौ ।
 अथ मेघावलीदेव्यां जातोवर्षियभूपतेः । ज्येष्ठोऽप्यचाक्रिकतया योऽभूद्राज्यविवर्जितः ।
 सोऽयं त्रिभुवनापीडो जयादेव्यामजोजनत् । राजानमजितापीडं तं बलादुत्पलो व्यधात् ।

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

६५

॥ युगं ॥ श्रेष्ठादिगणनास्थाननिष्पन्दोत्था नृपाय ते । पञ्चमाङ्गणनास्थानादङ्गणाच्छादने ददुः ।

१२०

एकसम्भाषणात् खेदं यात्स्न्येषु दिने दिने । पञ्चतुल्यमुखाभैश्चक्षुःसो राज्यं तदाम्बितः ।

ते राजन्यजितापोडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्त्तुं चक्रिरे ।

सापत्यास्तौ शुभुजिरे राज्यं स्वामिविवर्जितं । निर्जने महिषं शान्तं मिथः सेव्यां वृक्षा इव ।

उत्पलेनोत्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतं । पद्मस्य पद्मस्वाम्यने कृतिः पद्मपुरं तथा ।

बधूर्ध्वधत्त पद्मस्य गुणादेवो गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे ।

१२५

धर्मो धर्मोद्यमे हेतुर्धर्मस्वामिविनिर्भिते । कल्याणवर्ध्ना सत्कर्मा कल्याणस्वामिकेश्वरे ।

दीनाराणां सहस्राणि पञ्चोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धनोः कृत्वा ममो महाधनः ।

पञ्चाशीतिसहस्राणि गवां दत्त्वा प्रकल्पयन् । कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं योमस्यस्वामिनं व्यधात् ।

तस्यैकस्यैव सामर्थ्या कः सङ्घां कर्तुमर्हति । भ्रातृणां किं पुनस्तेषां सर्वेषां भूरिसम्पदां ।

द्रोहार्जितास्तु वा लब्धोः सुकृतोपार्जितायवा । सर्वेषां स्पृहनीयैव तेषां दाढतया तथा ।

१३०

कृता देवगृहास्तैर्ये तत्पार्थेऽन्यसुरास्पदेः । दिङ्मातङ्गसमीपस्य कलभौपम्यमाश्रितं ।

एकोनवते वर्षे स्वस्तीये शान्तिमागते । निर्विघ्नभोगास्तोऽभूवन् षट्चिंशब्दात्ययावधि ।

अथ ममोत्पलकथोरुदभूद्भारुणो रणः । रुद्धप्रवाहा यत्रासीदितस्ता सुभटैर्हतैः ।

कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः । यमुद्दिग्याकरोत् काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधं ।

ममसुनुर्धनोऽवर्ष्मा संयामाये व्यपाहरत् । स यत्र तेजः शूराणां नलत्राणामिवार्यमा ।

१३५

अथोत्पत्याजितापीडं संयामापीडसम्भवः । अनङ्गापीडनामाभूत् कृतो मम्यादिभिर्नृपः ।

ममोत्साहासहिष्णुत्वात् सम्भूतामर्धवैकृतः । तस्य राज्यं दिषन्नासीत् सुखवर्मात्पलात्मजः ।

वर्षत्रयेणोत्पलके ततः प्रमयमागते । स चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपं ।

तेषामाश्रयजुः राजसदृशानां महोभुजां । भूत्वापि भृत्याः कृतिनो विभूतिं केऽपि लेभिरे ।

सान्निवियद्विकस्तस्य रत्नोनाम विभूतिभाक् । तस्मिन् कालेऽपि यस्यके रत्नस्वामिसुरास्पदं ।

१४०

भेजुर्दोर्वाभिसारादीन् देशानुत्तम्य भूपतां । विमलाश्वारामभुजो नराद्या व्यवहारिणः ।

राज्ञां कर्काटवंश्यानां क्षीणप्रायमभूत् कुलं । वंशस्तूत्पलकुल्यानां भुवि वैपुल्यमाययौ ।

सामर्थ्योपनतप्रायपार्थिवलोव्यपद्यत । विदेवात् सुखवर्माथ शुष्काख्येन स्वबन्धुना ।

ततः शूराभिधो मन्वी सुखवर्मात्मजेऽकरोत् । राज्ययोग्योऽयमित्याख्यां सगुणेऽवन्तिवर्ष्मणि ।

एकत्रिंशे स वर्षेऽथ प्रजाविश्वशान्तये । विनिवार्योत्पलापीडं तमेव नृपतिं व्यधात् ।

१४५

यत्कृते विफलकेशा आसन् पिष्टपितामहाः । पौत्त्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्माणा ।

कुम्भाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यञ्च हन्ति किल ये विफलश्रमत्वं ।

चित्तं चणादिह तदेकसमुद्भवेन सन्दर्शिता निखिलवारिधिपानलीला ।

अभूत् तदुरुमूर्द्धि राजलक्ष्मीघटितकटाचकृतादिपट्टबन्धे ।

कनकघटमुखाञ्जलिभिषेकं स्मृति पतन्तमर्वात्तवर्षदेवः ।

सम्प्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपनै युक्तं स्ववंशोद्भवैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्राभिव स ओचदये धारयन् ।

राजा मण्डनकुण्डलद्वयमिवात् स्तम्भतपचञ्चलाञ्जलिविष्टरपुण्डरीकघटितच्छायादयो दिद्युते ॥ १२५ ॥

॥ राजानः ॥ १७ ॥ गन्याः ॥ ७२८ ॥ आदितः राजानः ॥ ७० ॥ गन्याः ॥ २७ ॥

इति श्रीकाशीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूतोः कङ्कणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥

समाश्रतदये षष्ठियुते मासेषु षट्षु च । निर्देशादिषु कार्कोटवंशे सप्तदशाभवन् ।

॥ अथ पञ्चमस्तरङ्गः ॥



कायेतेषु रुचिः कचेषु फणिनां पुंस्कोकिनस्येव ते गोभिः कण्डतटस्य ह्वयति पुरो दृक् पश्य चक्षुःश्रुतेः ।
 सन्धानेऽभिनवे मिथो भगवतोर्जिङ्गा पृथक्स्पन्दिनो भिक्षार्थं सदृशाक्षरामपि वदन्नेव गिरं पातु वः ।
 अवन्तिवर्ध्ना सास्राज्यं प्राप्य पाटितकण्टकः । सकार चरितैश्चित्रं सतां कण्टकितं वपुः ।
 आसतां क्षितिपामात्यौ तौ दावपि परस्परं । आज्ञादाने परिवृढौ भृत्यावाज्ञापरिग्रहे ।
 कृतज्ञः क्षान्तिमान् क्षमाभृन्मन्वी भक्तः स्मथोज्झितः । अभङ्गुरोऽयं संयोगः सुकृतैर्जातु दृश्यते ।
 विवेका प्राप्तगाज्यः स क्षमाभृदीत्य नृपश्रियं । अविलुप्तस्यतिर्धर्मानन्तरेवमचिन्तयत् ।
 गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता । सेयं स्पृष्ट्वां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ।
 स नास्ति कश्चित् प्रथमं यः प्रदर्श्यानुकूलतां । सन्ताप्य तेन च रसं नीचप्रीत्येव नानया ।
 चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेश्याभिः सहाम्बुधौ । तदेकचारिणोवृत्तमनया शिञ्चितं कुतः ।
 निःस्नेहानन्वगात् कांश्चित् सुचिरं संस्तुतायसौ । परलोकाध्वगान् भूपानपाथेयानबान्धवान् ।
 हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितं । कस्मादस्य न नाथास्ते लोकान्तरगता नृपाः ।
 अन्याच्छिष्टेषु पात्रेषु भुङ्क्तेषु महीभुजः । कस्मान्न लज्जामवहन् शैश्वचिन्तां नवा दधुः ।
 स्थलेषु राजतस्थालकपालेष्ववलोकितैः । प्रेतभूपालनामाङ्कैः शङ्का कस्य न जायते ।
 कृष्टाः प्रविष्टे ये कालपाशे कण्ठान्मूर्ध्नितां । अशस्ता अपवित्रास्तु ते हाराः कस्य हारिणः ।
 सन्दूष्य वाप्यैर्दुःखोष्णैस्त्यक्तान् पूर्वैर्भुमूर्ध्निभिः । स्पृशन्नेतानलङ्कारान्न सङ्कोचः कमाप्नुयात् ।
 या वारिराशिसलिलान्तरसन्निधानसंसेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
 पात्रेषु गेरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमल्यमेति हरिणीव ऊताश्रयैचे ।
 इति निर्धाय नृपतिनीत्वा स्वर्गादिदृष्टतां । निजैरञ्जलिभिः प्रादाद्विजम्भयः करम्भकं ।
 साधु भूपेति वक्तव्ये हर्षाक्षिर्गौरवं दिजः । साध्ववन्तिन्निति वदन्नेकः प्रापाञ्जलीन् बह्वन् ।

५

१०

१५

लक्ष्मीं कृतार्थिमात्कृत्वा कृतिनावन्तिवर्धनम् । विभूतिशामरश्च त्रमात्रशेषा व्यधीयत ।
 अगन्तसम्पत्सम्पन्नभूरिगोत्रजविभवे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य नवले भूभुजेऽभवत् ।
 विभुतः समरे भ्रातृन् भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भूरिभिर्भारैराज्यं विगतकण्टकं । २७
 राज्यं निष्पाद्य निर्विघ्नमय वात्सल्येश्वरः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियं ।
 भ्राता दैमातुरस्तेन शूरवर्माभिधः सुधीः । ज्ञातिप्रियेण वितते यौवराज्येऽभ्यषिच्यत ।
 स्वाधूयाहस्तिकर्णखावग्रहणैः प्रदाय यः । शूरवर्मा स्वामिनश्च गोकुलश्च विनिर्ममे ।
 सम्पूर्णपुण्यमहिमा मर्त्यमाहात्म्यमन्दिरं । पञ्च हस्तप्रदश्चक्रे मठं सुकृतकर्मठः ।
 भ्राता व्यधत्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा । २८
 दौ शूरावरजौ धीरविचपाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वावन्या गणनापती ।
 भूत्वा बाहुलताकृत्प्रभावानुभवौ भुवि । गतौ सवियहोविव हरावासाय्यसत्यतां ।
 ॥ युग्मं ॥ राजदौवारिकः श्रीमाञ्जूरस्थामोन्महोदयः । महोदयस्वामिनोयः प्रतिष्ठां समपादयत् ।
 रामजाख्यमुपाध्यायं ख्यातव्याकरणश्रमं । व्याख्यातपदकं चक्रे स तस्मिन् सुरमन्दिरं ।
 अमात्येन महीभर्तुः श्रीप्रभाकरवर्धनम् । कृतं प्रभाकरस्वामिनाभोऽवशोर्निकेतनम् । २९
 आयातेन शुकेः सार्द्धेन्दत्वा गृहशुकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुकावलीम् ।
 विश्विन्नप्रसरा विद्या भूयः शूरेण मन्त्रिणा । सत्कृत्य विदुषः सभ्यान्देष्टेऽस्मिन्नवतारिता ।
 युग्यैः क्षितिभुजां योग्यैरुद्धमानामहर्द्धयः । बुधाः प्रहृष्टसत्काराभूपतेर्बिबिधुः सभां ।
 मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रयां रत्नाकरस्यागात्साक्षाज्येऽवन्तिवर्मणः ।
 आस्थाने कृतमन्दारोवन्दीशूरस्य मन्त्रिणः । सङ्कल्पस्मृतिमाधातुमिमामार्थां सदापठत् । ३०
 अयमवसर उपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति सम्पदियं ।
 विपदि समाभ्युदयिन्या पुनरुपकर्तुं कुतोऽवसरः ।
 कृतः सुरेश्वरी चेत्ते बज्रगेहविधायिना । शिवयोर्मिश्रयोस्तेन प्रासादः सोऽव्ययस्थितिः ।
 शूरेश्वरं प्रतिष्ठाप्य स्वदेशेऽव समुन्नतं । चक्रे शूरमठन्धीमान् स भोगाय तपस्विनां ।
 स्वकृते पत्तनवरे तेन शूरपुराभिधे । क्रमवत्तु प्रदेशेऽष्टोऽभूद्दिग्विजितः ।
 सुरेश्वरीप्राङ्गनतश्चक्रे भूतेश्वरं हरं । मठं शूरमठान्तश्च शूरजोरस्यवर्धनः । ३१
 काव्यदेव्यभिधा शूरबधूः शुद्धाम्बया व्यधात् । सदाशिवं सुरेश्वर्यां कव्यदेवीश्वराभिधं ।
 निर्मलसरोऽवन्तिवर्मा सोदरेभ्योऽनपायिनीं । शूराय दत्त पुत्राय नृपतिः प्रक्रियान्ददै ।
 कन्दानुवर्त्ती भूपालो देवतस्येव मन्त्रिणः । आवाल्यादैष्णवोऽप्यासौ चैवतामुपदर्शयन् ।
 चेत्ते विश्वैकसाराख्ये मृतानामपवर्गदे । भूरिभोगाख्यं राज्ञा तेनावन्तिपुरं कृतं ।
 अवन्ति स्वामिनं तच्च प्रायाज्याधिगमात्कृतम् । विधाय प्राप्तसाक्षाज्यश्चक्रेऽवन्तिश्वरं तदा । ३२
 त्रिपुरेश्वरभूतेशविजयेषु भूभृता । ज्ञानश्रेण्या रौप्यमय्या तेन पीठत्रयं कृतं ।

गृहस्थापि मरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदेवतं । तन्निशार्थमुपेक्ष्योऽभूद्धर्मः प्राणाः सुतोऽपि वा ।
 तथा चार्चयितुं जातु यातो भूतेश्वरो नृपः । विभवानुगुणेष्वस्मिन् पूजापकरणेऽपि ते ।
 ददर्श पोठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलशाकाख्यं तिरुशाकमवस्थितं ।
 तत्रस्थाः क्षमाभुजा पृष्टास्तन्निवेदनकारणं । व्यजिज्ञपन् क्षितिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ।
 डामरो धन्वनामास्ति लहरे विषये बली । गृहस्थमन्त्रिणो देवसेवको यः सुतोपमः ।
 हृतेषु तेन ग्रामेषु निरवग्रहशक्तिना । निवेद्यमेतदेवास्मै भूतेशाय निवेद्यते ।
 अक्राण्डगुलजनितां पार्थिवः कथयन् व्यथां । श्रुतमश्रुतवत्क्षत्वा त्यक्तपूजोऽयं निर्ययौ ।
 पूजां सन्त्यज्य गमनं गूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं विदम्कूरो वृत्तान्तान्वेषकोऽभवत् ।
 ज्ञाततत्त्वस्तत्सूत्रं भूतेशाभ्यर्णवर्त्तिनः । क्रुद्धः समादचक्रस्य भैरवस्याविशदृहं ।
 निषिद्धजनवाङ्मन्यो भूत्वा विरलपाश्र्वंगः । प्राहिणोद्धत्त्वमानेतुं ततो दूतान् पुनःपुनः ।
 स चितिं पत्तिपटनसंमर्देन प्रकल्पयन् । अप्रकल्पतनुः प्राप क्रूरः गृहरान्तिकं पुनः ।
 तस्य प्रविष्टमात्रस्य शस्त्रिणः गृहचोदिताः । मुण्डं सजीवितस्यैव चिच्छिदुर्भैरवायतः ।
 आसन्ने सरसि चिष्टा रुधिराङ्गारि तदपुः । क्षापतेः चालितामर्षो धीरः गृहो विनिर्ययौ ।
 तस्य श्रुत्वा शिरश्छिन्नं स्वपुत्रस्यैव मन्त्रिणा । चीणमन्युः क्षितिपतिः सवैलक्ष्यदवाभवत् ।
 गृहोऽयं पृष्ठकुशलो निर्ययोऽस्मोति भाविणं । उत्थाप्य तत्पात्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ।
 इत्थं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः । अनुज्ञैव हितं तत्तु प्राणास्त्यक्ताप्यसाधयत् ।
 परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणैः । न दृष्टौ न श्रुतावन्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ ।
 ओमेघवाहनस्यैव सासाध्येऽवन्तिवर्षणः । अश्वेवप्राणिनामासीत्कुमारो दशवत्सरान् ।
 जलं जहद्भिः शिशिरं तटानेत्याकुतोभयैः । तत्कालं सेवितः पृष्ठे पाठोनेः शरदातपः ।
 अनुग्रहाय लोकानां भट्टाः श्रोतृकटादयः । अवन्तिवर्षणः काले सिद्धा भुवमवातरन् ।
 चरित्रे बद्धवक्तव्ये येषामेकस्य पावनः । अयं प्रासङ्गिकः कश्चिदुत्तान्तो वर्णयिष्यते ।
 देशः प्रवलतोयोऽयं महापद्मसरोजलैः । कूलिनोभिश्च शवनः स्वर्णोत्पत्तिः सदाभवत् ।
 ललितादित्यभूभर्तुर्द्व्योगेन बलीयसा । किञ्चिदाकृष्टमलिलः प्रापोत्पत्तिं मनाकृतः ।
 जयापीठे क्रमाद्याते स्वल्पवीर्येषु राजसु । सलिलोपप्लवैरासीत्युनरेवावृता चितिः ।
 दीनाराराणां दशशतो पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीक्रये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविचिन्ते ।
 अवन्तिवर्षणः पुष्पैर्जन्तुञ्जीवयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः श्रीमान् सुख्यः क्षितिमवातरत् ।
 यस्याविज्ञातसम्भूतसूर्य्ये कालेऽपि निश्चितं । अयोनिजलकृतिनश्चरितैर्भुवनाद्भुतैः ।
 पुरा रथ्यारजःपुञ्जं सम्मार्ज्जनीं पिधानवत् । सुख्याभिधाना चण्डाली मृङ्गाण्डं प्राप नूतनं ।
 तस्मिन् पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनं । बालं कमलपत्राक्षं धयन्तं स्वकराङ्गुलीः ।
 मात्रा कयापि त्यक्ताऽसौ सुन्दरो मन्दभाग्यया । अथेति चिन्तयन्त्यासीत्सा स्नेहात्प्रसृतस्तनी ।

अदूषयन्त्याः स्पर्शेन धात्र्याः प्रहृष्टस्त्रियो गृहे । तथा विहितवृत्तिः स शिशुर्दृष्टिमुपनीयत ।
 स सुय्यनाम्ना मतिमान् प्रहृष्टः श्रिताक्षरः । कस्याप्याधीनृहपतेरभकाध्यापको गृहे ।
 व्रतस्नानादिनियमैस्तं सतां हृदयङ्गमं । गोष्ठीषु विशदप्रज्ञं विदग्धाः पथ्यवारयन् ।
 तेषां कथाव्यवस्थासु निन्दतां जलविश्रवं । धीरस्ति मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोऽब्रवीत् ।
 उन्मत्तस्येव वदतस्तस्य तस्मिन्मादृचः । निश्चय भूभृशारेभ्यश्चिरमासीत्सविस्मयः ।
 ततस्तमानो नृपः किं ब्रूष इति पृष्ठवान् । धीरस्तीत्यादि राजाग्रेऽप्यवोचत्सोऽप्यसम्भ्रमः ।
 वातलोऽसाविति निजैरुक्तोऽप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्बिदधे तस्यायत्नं निजं धनं ।
 कोशादीन्नागरभाण्डानि बह्वन्यादाय हेलया । ययौ मउवराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ।
 ग्रामे तत्र प्रहृष्टान्मुनिमग्ने नन्दकाभिधे । एकं निक्षिप्य दीन्नागरभाण्डं व्यावर्तत द्रुतं ।
 सत्यं वातूल एवासौ सन्धेयपि वदत्सपि । वार्तां निश्चय तां राजा तन्निष्ठाश्वेषकोऽभवत् ।
 क्रमराज्यं समं प्राप्य देशे यच्चदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निक्षिप्य दीन्नागरान् सलिलान्तरे ।
 यत्र तीरदयालभिः शैलनिर्लुठिताः शिलाः । चक्रुर्वितस्तां निष्पीड्य पथः प्रतिपद्योन्मुखं ।
 दुर्भिक्षोपहता ग्राम्या दीन्नागरान्वेषिणस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समग्राधयन् ।
 एवं दिनानि द्वित्राणि पयोयुग्मा विहस्य तत् । वितस्तामेकनः स्थानात्कर्णहृद्गिरवन्धयत् ।
 पाषाणसेतुबन्धेन सुयेनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमभवद्वह्ना निखिला नीलजा सरित् ।
 अधः प्रवाहं संशोध्य लुठदश्मप्रतिक्रियां । कृत्वा बद्धैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ।
 चिरकालनिरोधेन सेतुक्लृष्टवान्मुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाङ्गन्तुं सागरगामिनी ।
 जम्बालाङ्का स्फुरन्मीना भूर्बभौ सलिलोज्झिता । व्यक्तकाष्ण्यामनक्षत्रा निर्भेद्येव नभस्यली ।
 यत्र यत्र विवेदौघवेधं सलिलविश्रवे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहान्नूतनान् व्यधात् ।
 मूलस्रोतोयनिष्ठतभूरिस्रोता बभौ सरित् । एकभोगाश्रयानेकफलेवासितपद्मगी ।
 वामेन सिन्धुस्त्रियास्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्धो ये समगंसातां प्राग्वैन्यस्त्रामिनोऽन्तिके ।
 वर्त्ततेऽद्य महानद्योः कम्पापायेऽप्यनत्ययः । सङ्गमो नगरोपान्ते स सुय्योपक्रमस्तयोः ।
 अद्याप्यास्तां फलपुरपरिहासपुरस्थिता । विष्णुस्वामी सङ्गमस्य वैन्ध्यास्वामी च तीरयोः ।
 सुन्दरीभवनाभ्यर्णप्राप्तस्याद्यतमस्य तु । योगशायी हृषीकेशस्तुयस्याभ्यर्चितस्तटे ।
 दृश्यन्तेऽद्यापि सर्गितां पूर्वस्रोतस्तटोद्भवाः । निषादाकृष्टनौरञ्जुरेखाङ्काजीर्णपादपाः ।
 स्फुरन्तरङ्गजिह्वास्तु नदीर्क्षार्गमजिग्रहत् । तास्ताः स्वेच्छानुसारण मान्त्रिकः पद्मगीरिव ।
 बद्धा शैलमयान् सेतुन्वितस्तां सप्तयोजनीं । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितं ।
 महापद्मसरः कुण्डादितस्ता येन योजिता । जवाञ्जिर्याति कोदण्डयन्त्रादिपुरिवाधुना ।
 उद्धृत्य सलिलादुर्वीमेवमादिवराहवत । अनेकजमसङ्कोर्णान् ग्रामान्नागाविधाभ्यधात् ।
 पालोभिरग्नाः संरोध्य यान् कुण्डसदृशान् व्यधात् । कुण्डलानोति सर्वान् ससृष्टान् भुवते जनाः ।

८४

८०

८४

१००

१०४

११०

उत्खातकीलनिवशा मद्योऽद्यापि शरत्कृशाः । व्यञ्जन्ति जलगन्धेभबन्धनं स्तम्भसन्निभान् ।
 दीन्नाग्भाण्डानौज्ज्वलीत्स यद्गाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले स्थलान्तात्तदलभ्यत ।
 अदेवमात्कान् यामान् परीक्ष्य विविधाः चितीः । संविभेजे विभक्तेन नादयेन सवारिणा ।
 असिञ्च जलैर्यामान् यामान्मृदमुपाहृतां । या यावता क्षणेनागाच्छेषं तां तावता यदि ११५
 कालेन मत्वा सेकार्हाम्प्रतिधामं जलस्रुतेः । परिमाणं विभागश्च परिकल्प्य निरत्ययं ।
 चकार चानूलाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतोदिग्धः । सत्फलोदारकेदारसम्पत्संपन्नविभ्रमाः ।
 ॥ तिलकं ॥ न कश्यपेनोपकृतं न यत्सङ्कर्षणेन वा । हेलया मण्डलेऽर्मुभिस्तत्सुथेन सुकर्मणा ।
 भूमेर्जलादुद्धरणं दिजचेचे तथार्पणं । सेतुबन्धोऽस्मामिसोये यमनं कालियस्य च ।
 चतुर्षु मिद्धमिति यदिष्णाः सत्कर्मजन्मसु । सुय्यस्य तत्पुण्यराशेरकस्मिन्नेव जन्मनि । १२०
 ॥ युगलकं ॥ यस्मिन्महासुभिच्छेषु दोन्नाराणां शतदयो । धान्यखारी प्राप्तिहेतुरासर्गादभवत्पुरा ।
 ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । षट्चिंशता धान्यखारी दोन्नारैर्दितः क्रयः ।
 निर्गताया महापद्ममलिलात्स्वर्गमन्निभं । वितस्तायास्तटे चक्रे खनामाङ्गं स पत्तनं ।
 सुकृता स्थापिता तेन सरसि व्याघ्रदिशते । आभंसारं स्थिरा मारमर्यादास्तपचिणिं ।
 सुय्याकुण्डलनामानं ग्रामं हत्वा दिजातिमात् । सुय्यार्मुद्दिश्य तन्नाम्ना सुय्यासेतुं स निर्ममे । १२५
 तेनोद्धृतासु मलिलाङ्गेषु ग्रामाः सहस्रशः । अवन्तिवर्धप्रमुखैर्जयस्थलमुखाः कृताः ।
 र्द्वैर्धर्म्यैर्दृष्टान्तैः प्रवर्तितकृतोदयः । अवन्तिदेवः पाति स्म मान्धातेव वसुन्धरां ।
 प्राणप्रयाणसोद्योगरेगयस्तस्ता यथै । चेचं स त्रिपुरेशाद्रिनिष्ठज्येष्ठेश्वराश्रितं ।
 आत्मनस्तत्र निश्चित्य विपत्तिं चिरगोपितां । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरो वैष्णवत्वमदर्शयत् ।
 तेनान्ते भगवद्गोताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितं । १३०
 आषाढशुक्लपक्षस्य तृतीयस्यां क्षमापतिः । वर्षे एकोनषष्ठे स क्ष्मावृषास्तमुपाययौ ।
 तस्मिन् प्रशान्ते प्रत्येकं विभक्तिकृतेतसां । तुल्यमुत्पलवंश्यानां राज्येष्वा भूयसामभूत् ।
 ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्रत्नवर्धनः । नृपं शङ्करवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतं ।
 कर्णपोविन्नपामात्यस्तनूजं शूरवर्धनः । तद्वेषात्सुखवर्माख्यं यैवराज्येऽप्ययोजयत् ।
 अस्तस्योर्गभूद्वैर् चितीश्वरराजयोः । यस्मिन् क्षणे क्षणे राज्यमासीदोलामिवाश्रयत् । १३५
 शिवशक्त्यादधोवोराः स्वामिकार्योऽज्झितामवः । यत्राभवन् स्वसत्वस्य परीक्षाक्षणलाभिणः ।
 कुर्वतां स्वामिशत्रूणां दानमानप्रतिश्रवं । सत्त्वैकाग्र्यान् ते यस्मादानुकूल्यमशिश्रयन् ।
 पिण्डस्यृष्टाभ्यगित्यज्याहङ्कृताः शिञ्जिताः कश्चित् । तावन् वीततमसः श्रुत्स्मिन्मनुजोविनः ।
 कथञ्चिदथ निर्जित्य युवराजं महौजसं । प्राज्यः स्वविजयैर्द्वारस्थके शङ्करवर्मणा ।
 स्रष्टा समरवर्मैर्द्वैर्बिर्तोर्णसमरोऽसकृत् । कीर्त्तिं श्रिया प्रणयिनीं लब्धयाधिविवेद सः । १४०
 अथ निर्जित्य दायादाक्षन्ध्या लक्ष्मीं चितीश्वरः । जिष्णुर्दिग्विजयं कर्तुं श्रीमानासीन्महोद्यमः ।

तस्य कालबलाद्देशे प्रचीणजनसम्पदि । लक्षाणि नवपत्नीनां दारास्त्रिक्रमतोऽभवन् ।
 स्वपुरस्योपकण्ठेऽपि योऽभूत्कुण्ठितशासनः । स एव रत्नाक्षंसेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेद्यत ।
 गच्छन्नास्त्रायविच्छेदसम्प्रदायः ककुब्जये । स्वप्रज्ञया समुन्नीतो राज्ञा शङ्करवर्मणा ।
 तत्सेनानरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुल्यापणेव कुल्याभिर्विश्रम्यन्तीभिरवर्द्धत । १४४
 दार्वाभिसारराजेन चस्यता समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोष्यो न वाहिन्यस्तत्सेनानादमादधुः ।
 जनोत्खणैर्हरिगणैर्गृह्णन्हरिगणं क्षणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिं ।
 लक्षाणि नवपत्नीनां वारणानां शतत्रयो । लक्षश्च वाजिनामासीद्यस्य सेनापुरःसरं ।
 स गुर्जरजयवयः स्वपराभवशङ्किनं । जैगर्तं पृथिवीचक्रं निन्ये तमसि हास्यतां ।
 पुच्छं भुवनचन्द्राख्यं नीविं प्रागेव दत्तवान् । स ह्यभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्क्षमुपागतः । १४५
 अथ तत्कण्टकं भ्रातृद्विरिमण्डलनायकम् । वोक्ष्य समुत्तमायान्तं महार्क्षवमिवोज्ज्वलं ।
 समागमक्षणे यस्माच्छङ्कमानः स्वबन्धनं । पलाय्य प्रथयौ दूरं निर्बालौजोविजृम्भितः ।
 ॥ तिलकं ॥ यमप्रतिमसौन्दर्यमद्याथाहुः पुराविदः । तमेवाद्राक्षुहस्तस्मा नृपाः कालमिवोत्प्लवं ।
 उच्चखानालखानस्य संख्ये गुर्जरभूभुजः । बद्धमूलां क्षणाक्ष्मीं शुचं दीर्घामरोपयत् ।
 तस्मै दत्त्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्वशरीरमिवापासीत्कण्डलं गुर्जराधिपः । १४६
 हतं भोजाधिराजेन स सास्राज्यमदापयत् । प्रतोहारतया भृत्यौ भूते थकियकाम्बधे ।
 दन्तुरुष्काधिपयोर्यः केशरिवराहयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरानीदार्थ्यावर्तद्वाम्भरे ।
 नक्षत्रेष्विव भूषेषु नभसीतोत्तरापथे । यस्यैव त्रिपुला ख्यातिर्मातण्डल्येव मण्डलं ।
 स श्रीमांस्तस्मिन् श्राहिरलखानाश्रयः क्रुधा । निराकरिष्णुः सास्राज्यान्तस्य सेवां न लब्धवान् ।
 एवं दिग्मिजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलं । प्रदेशे पञ्चसत्ताख्ये स्नानास्त्रा विदधे पुरं । १४७
 तस्य श्रीस्वामिराजस्य तनयोदक्पथप्रभो । पूर्वमेव क्षपाबन्धोः सुगन्धाख्याभवत्प्रिया ।
 तथा समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिन् शङ्करगौरोश्चसुगन्धेशौ विनिर्गमे ।
 द्विजस्तयोर्नाथकाख्यो गौरीशसुरसङ्गमोः । चातुर्विधः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरं ।
 परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लाठितेन स्वकृतिं पुष्पक्यद्यतने क्षणे ।
 स्वल्पसत्त्वो नरपतिः स्वपुरस्थापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिहासपुगस्य यत् । १४८
 ख्यातिहेतुः पट्टवानां पट्टूनां क्रयविक्रयौ । इत्यादि यत्पत्तनेऽस्ति तत्तस्मिन्नि पुरेऽभवत् ।
 राज्यप्रदेन नृपतेरद्वयवर्धनमन्त्रिणा । श्रीरत्नवर्धनेशाख्यो व्यधोयत सदाशिवः ।
 चित्रं नृपदिपाः पूतभूतं यः कोर्त्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनाशक्तिपः शुक्लानमलीमसाः ।
 अथ क्रमेण नृपतिर्लीलाभ्यासेन भूयसा । अधीयमानचित्तेऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ।
 आरब्धैर्व्यसनेर्भूत्वा क्षीणकोशाः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः । १४९
 कर्मस्थाने पुरगृहयामादिधनहारिणा । तेनादृपतिभागाख्यगृहकृत्याभिधे कृते ।

धूपचन्दनैलादिविक्रयोत्थं समादधे । द्रविणं देववेग्नभ्यः कथमून्धकलाच्छलात् ।
 प्रत्यवेचां मुखे दत्त्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरगृहान्मुमोचेतरदञ्जसा ।
 यामान्देवगृहग्राह्यान् राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य चोत्पत्तिं क्षां कार्यक इव व्यधात् ।
 तुलां कृत्वा त्रिभागानां वर्षदेयां सपर्वदे । भुक्तिकम्बलमून्यादिदम्भादप्यधिकं ददे ।
 दिगन्तरस्थो यामोणानूढभाराननागतान् । तद्देशैर्हैभारमूख्यं वर्षमेकमदण्डयत् ।
 वर्षेऽपरस्मिन्निखिलान्भारमूख्यं निरागसः । तथैव संख्यया याम्यान् प्रतिग्राम्यमदण्डयत् ।
 इत्येषा कूढभारोढिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूतीयामाणां या त्रयोदशधा स्थिता ।
 स्कन्दकयामकायस्थमासष्ट्यादिसङ्ग्रहैः । अन्यैश्च विविधायासैर्व्यधाद्गामाभ्य निर्धनान् ।
 तुलापहारोपचयगामदण्डादिसङ्ग्रहैः । इत्येष तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्त्तितः ।
 व्यधत्त पञ्च शिर्विरागस्य तस्मिन्निन्नकर्माणि । षष्ठं तथा गञ्जवरं शकचं लवटाभिधं ।
 आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियां । भाविनामकरोद्राज्ञां पापीयस्त्वानि योगिनाम् ।
 निमित्तं मण्डलेऽमुष्मिन् सविद्यानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च मान्यः शङ्करवर्ष्मणः ।
 मुख्येन गुणिना राज्ञां धनहान्या प्रथापहा । मूर्खेण येन कायस्था दास्याः पुत्राः प्रवर्त्तिताः ।
 तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता तत्प्रात्यवेक्षया । यथा सञ्जायते वर्षहरणादिव भूभुजाम् ।
 तस्मिन् घोरे प्रजादुःखे कृपाद्रः पृथिवीर्पातं । पुत्रो गोपालवर्ष्मण्यः कदाचिदिदमब्रवीत् ।
 प्रदातुस्तात भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो यः सत्यमन्त्रस्य सोऽधुना प्रार्थ्यते मया ।
 कायस्थप्रेरणादेतैर्देवेनाद्य प्रवर्त्तितैः । आयासैः श्वासश्वैव प्राणवृत्तिः शरीरिणां ।
 न च मामास्ति तातस्य काचिल्लोकदयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपोडया ।
 अदृष्टविषयां वार्तां गृहमां विवृणोति कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्मणा नेन दृश्यते ।
 एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रजानामेकतस्त्वेका लुब्धता वसुधापतेः ।
 भूभुजोऽभ्यस्तलोभस्य श्रीः कैश्चिन्नाभिनन्दते । अकालकुसुमस्त्वेव फलसम्भावनोऽग्नितः ।
 दानञ्च स्मृतता सृक्तिर्विश्वसंवन्नं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ।
 प्रतापमार्यातं शोभां हेमन्ताहस्य वारिदः । स्मृतिशेषां करोत्येव लोभस्य पृथिवीभुजां ।
 दायादव्ययभीरुता परि हतारन्नेर्भवन्धुन्नता मृत्याः प्रत्युपकारकातरमतः कुर्युर्न केऽपि प्रियं ।
 राश्रीभूतधनस्य जीवितहृतौ शश्वद्यतेरन्निजा भूभर्तुः क्रियते दिषेव रभसा लोभेन किं नाप्रियं ।
 राजा संवाहनामायं नवायाभो जनासुहृत् । तदेष लोभप्रभवः प्रजानाथ निवार्यतां ।
 श्रुतेति राजपुत्रस्य भोजन्येनोज्ज्वलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्वचनमब्रवीत् ।
 तवाकृत्य विसम्बादि वचः सौजन्यपेशलं । स्मारयत्यद्य मामेतच्चित्तवृत्तिं पुरातनीं ।
 कुमारभावे पूर्वं मे तवेवार्द्रान्तरात्मनः । प्रजावत्सलता वत्स पर्याप्ता पर्यवर्धत ।
 सोऽहं घर्षे वद्धन्वर्ष्य श्रीतेऽदत्तोष्णमंशुकं । पदातिरपपादत्रः पित्रा सञ्चारितोऽभवं ।

१०५

१०६

१०७

१०८

१०९

११०

मृगव्याधा हयैः सार्द्धमटनं कष्टकृतं । अन्तर्ध्वं मां विलोक्य तमस्रयिपुरगगाः ।
 स तानुवाच सामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्तवान् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिभ्रमं ।
 ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा ज्ञास्यत्यन्यथा भुवं । प्राप्तैश्चर्यो भवेन्मूढो गर्भेश्वरतथान्यथा ।
 उपायैरोद्दृश्यैर्योऽहं कृतः पित्रा सुमिचितः । तेनापि प्राप्तं राज्येन मयैवं पीडिताः प्रजाः ।
 गर्भवासव्यथां जातः शरीरो विस्मरेशथा । प्राप्तं राज्यं स्तथा राजा नियतं पूर्वचिन्तनं ।
 त्वयैव तस्मादेकोऽद्य वरो मच्चं प्रदीयतां । प्राप्तं राज्यं प्रजापोडं माकार्षीस्त्वमतोऽधिकां ।
 सासूयमिति तेनोक्तः कृतान्योन्यस्मितैर्बिष्टैः । राजाप्रैर्वीक्षितश्चासीत्कुमारो ह्रीनताननः ।
 त्यागभोरुतया तस्मिन् गुणिसङ्गपरामुखे । आसेवन्तावराट्पत्नीः कवयो भलटादयः ।
 निर्व्वेतनाः सुकवयो भारिकोलवटस्त्वभूत् । प्रसादान्तस्य दीप्तिरसहस्रदयवेतनः ।
 कल्पपालकुले जन्म तस्मै नैव प्रमाणितं । क्षीवो चितापभ्रंशान्नैर्देवो वाग्यस्य नाभवत् ।
 वेष्टितश्चक्रुः शृणोषो घ्राणस्थाये प्रदेशिनी । ध्यानैकाया दृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ।
 योऽयमार्योचितोवेशो दुर्नयासेविनः प्रभोः । कन्दानुवृत्त्या स प्राप नटस्यैव विडम्बनां ।
 ॥ युग्मं ॥ सोऽनुगैः सह निर्द्वैहं जघान द्रोहशङ्कया । शूरं दार्ष्याभिसारेणं शर्व्वथी नरवाहनं ।
 प्रजान्निघापे पतिते नृपस्योन्मार्गवर्त्तिनः । त्रिंशदिंशाः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ।
 वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजां । क्षणादेव क्षयं याति प्रजाविप्रियकारिणां ।
 इत्युक्तं वक्ष्यते चाये व्यक्रमेतत्तु चिन्थतां । प्रमदं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ।
 नास्मा पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरद्वृतं । कस्यान्यस्याभिधाध्वंसि यथा ब्रह्मरवर्षणः ।
 स्वस्वीयः सुखराजस्य तेन दाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रमादादासदहधं ।
 तत्कोपात् स्वयं राजा दत्तयात्रामदर्शितः । वीरानकं समुन्मूढं प्रविवेशोत्तरापथ ।
 भिन्नुकूलाश्रयान्देशाञ्जित्वा भूरीन्मयातुरैः । कृतानतिर्महीपानैः प्रत्यावृत्तोऽभवत्ततः ।
 सरश्चाव्यवृत्तस्तस्य वास्तव्यैरारभैस्समं । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्मादुदभूत्कलिः ।
 गिरिशृङ्गाधिरूढेन श्वापकेन निपातितः । वेगवाहो शरस्तस्य प्रसादादविशङ्कलं ।
 मुमुर्षुराप्तान् कटकं संरक्ष्य मयर्तेति सः । उक्त्वा कर्णीरथारूढः स्थानात्तस्मादिनिर्यथै ।
 ह्रीनदर्शनसामर्थ्यः परिज्ञाय शनैर्गिरा । क्रन्दन्त्या वपुरालिङ्ग्य स्थितायाः क्षामभाषितः ।
 पुत्रं गोपालवर्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुं । शिशुदेशं महादेव्याः सुगन्धायाश्चबान्धवं ।
 फान्गुणे कृष्णसप्तम्यां वत्सरे सप्तसप्ततौ । उत्खायमानविशिखो मार्गएव व्यपद्यत ।
 ॥ तिलकं ॥ सुखराजादयः सैन्यं रचन्तः परभूमिषु । वृत्तान्मैर्गोपयन्तस्तं घान्त एवाभवन् पथि ।
 तं यन्मस्रचैस्ते मूर्च्छा नसतोन्नयतावहैः । प्रतिप्रणामं प्राप्तानां सामन्तानामकारयन् ।
 षड्दिर्नैर्नजं स्थाने प्राप्ते वोक्षासकाभिधे । चक्रिरे गतसन्नासास्ततस्तस्यान्तसत्क्रियां ।
 तिस्रः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्ञो राजानमन्युः । वालावितुः कृतश्च जयसिंहाङ्गयः कृतौ ।

२०५

२१०

२१५

२२०

२२५

२२०

दौ लाजोवञ्जसारस्य तं मृत्पावनजम्पतुः । इति वद्विचिताकूटैः सहस्राक्रियताम्रिषात् ।
 ततो जुगोप गोपालवर्ष्मा धार्मिकतोऽज्ज्वलः । सुगन्धया पाण्डमानः सत्यसन्धो वसुन्धरां ।
 मध्ये लालितकादीनां दुर्वृत्तानां वषन्नपि । अनतिक्रान्तवाक्योऽपि दुःसंस्कारात् सोऽप्यहीत् ।
 भूपालजननी भोगैर्विधेयैऽधिकमुन्मदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमचोकमत मन्त्रिणं ।
 तथा निर्भरसन्भोगप्रोतया स व्यधीयत । सौभाग्यपदशृङ्गारमौलिचक्रचयाङ्कितः । ११५
 कोशाध्यक्षेण रागिण्यास्तस्या लुण्ठितसम्पदा । तदा भाण्डापुरे तेन शाहिराज्यं व्यधीयत ।
 आश्चातिक्रमिणः शाहेः कृत्वा कमलकाभिधं । तोमराण्य स प्रादाद्राज्यं लक्ष्मियस्तनवे ।
 प्रत्यावृत्तोऽयं नगरं विवेश विजयोर्जितः । शौर्यशृङ्गारवसतो साभिमानः स्वविग्रहे ।
 स राजजननोजारः साहङ्कारो जघार्जनात् । मानचतिमधिसौपैर्ष्यराणां व्यधितान्वहं ।
 क्षुद्रेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपाख्यदे । तेनावृते सम्प्रवेशो नाभूदन्यस्य कस्यचित् । ११६
 शनैर्विज्ञातवार्त्तस्य धनमानापहारकृत् । सोऽभूदक्षिगतोऽत्यर्थं राज्ञोगोपालवर्ष्मणः ।
 विद्यते यन्न गच्छेऽस्मिंस्तत्सर्वं शाहिविग्रहे । गतमित्यब्रवीद्भूपं स कोषगणनोद्यतं ।
 अथ गञ्जाधिपो राजभीतः खर्खोदवेदिनं । रामदेवाङ्गयं बन्धुमभिचारमकारयत् ।
 तथाभिचारक्रियया भुक्तभूष्यत्सरदयं । गोपालवर्ष्मनृपतिर्ज्ञातदाहो व्यणद्यत ।
 व्यक्तीभूतकुकर्म्मा स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्यापः स्वयमेव स्वविग्रहं । ११७
 रथ्याश्वहीतो गोपालवर्ष्मभ्राताय सङ्कटः । बभूव प्राप्तराज्यः स दशभिर्दिवसैर्यसुः ।
 अथ वंशचये वृत्ते राज्ञः शङ्करवर्ष्मणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयं ।
 गोपालपुरगोपालमठगोपालकेशवान् । सा पुरश्च स्वनामाङ्कं विदधे धर्मवृद्धये ।
 गोपालवर्ष्मणो जाया नन्दानिन्द्यान्वयोद्भवा । शिशुरप्यभवन्नन्दा मठकेशवधारिणी ।
 अन्तर्व्याः क्षणे तस्मिन् पत्न्या गोपालवर्ष्मणः । जयलक्ष्म्यां सवन्धास्यां श्वभूः सन्तानकाङ्क्षिणी । ११८
 तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । साभूदन्यदिने राज्यं कस्मैचिदातुमुद्यता ।
 तस्मिन् काले महीपालविग्रहानुग्रहचमं । तत्र तत्र पदातीनां कृत्यसंहत्यभूत्कुलं ।
 ततः समाश्रितैकाङ्गा स्वयं सम्पत्सरदयं । सुगन्धा विदधे राज्यं समन्त्रित्वेन तन्त्रिणां ।
 योग्याय दातुं साम्राज्यं कस्मैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तात्तथैकाङ्गनठैकयत् ।
 अवन्तिवर्ष्मवंशान्ते नप्तारं शूरवर्मणः । गर्गायाः स्वकुटुम्बिन्याः सञ्जातं सुखवर्मणा । ११९
 अनुव्रतो मे सम्बन्धितेहादेवं भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्माख्यां कर्तुं तस्या मनोऽभवत् ।
 ॥ युग्मं ॥ तथा तदुक्तं विषयव्यसन्त्रित्वेन जागरात् । राज्ञौ दिवाग्रयतया योऽप्यनुत्थानदूषितः ।
 नाम पङ्कुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्यभावन् प्रन्तो यावत्केचन मन्त्रिणः ।
 संहतैर्भेदनिर्धतैस्तावन्निर्जितवर्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थसांचिपदातिभिः ।
 ॥ तिलकं ॥ ते गञ्जाधिपवाक्यानां सुगन्धोत्पाटमाकृतं । प्रायश्चित्तममन्यन्त मानचतिविधाधिनां । १२०

सा राजधान्याः सास्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्धेयौ । हताधिकारा हारस्य पतितैर्वाप्यविन्दुभिः ।

शरणं प्रत्यभाङ्गृत्यो घोरस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैर्लिष्ट निर्यान्ती विपद्यैः सह सङ्गतं ।

वर्षे एकोनवते सभूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्द्व्यङ्कपुरे स्थिताः ।

तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुयाहकामदात् । चैत्रान्ते तन्निष्णः सर्वे निर्ययुः समरोन्मुखाः ।

ते जित्वानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घाताम्बन्धुस्तान् पलायितान् ।

९९५

निष्पालकविहारान्तस्तेर्ष्वद्वा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्वाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।

अस्मिन्धनजनचैष्टानिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कमुत्तस्यावथानर्थपरम्परा ।

जनकः पालको भूत्वा पङ्गुर्बालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयन्लोकमुत्कोचयहतत्परः ।

भूभुजो यामकायस्या इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्निभेवया ।

यद्राजैः कान्यकुब्जाद्या विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्णां ऊण्डिकादानाङ्गुभुजां जीविकाभवत् ।

९९०

विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ।

तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गहनद्रोहचक्रिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येष्वाः प्रजायसैर्धनार्जनं ।

॥ युग्मं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शङ्करवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बद्धसख्यो मुमोष नृपमन्दिरं ।

क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन् चारपात इव क्षते । उदीपः श्लाविताशेषश्चरच्छालिरजृम्भत ।

स्वार्थं सहस्रक्रेयायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे त्रिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनक्षयः ।

९९५

श्वैस्त्रिप्रविष्टान्मुसंसेकोच्छृनविग्रहैः । वितस्ता सर्वतश्चक्ष्वा दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ।

विश्वतोऽस्त्रिमये जाते नैविद्यात्स्त्रितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि श्लाशानैक्यमजायत ।

महार्हधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्षापतेः प्रापुस्तन्निष्णां धनः क्षतां ।

आधेयः क्षाभुजः सोऽभून्मन्त्री यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय वाहयन्नासीत्तन्निष्णां ऊण्डिकाधनं ।

अटव्यां दृष्टिसम्पाते वातवैर्धरुपद्रुतं । वह्निः सर्वं जगं पश्यन् कश्चित्प्राप्तोऽणमन्दिरः ।

९८०

यथा तथा जगं दुःखं वीक्ष्य कापुरुषश्चिरं । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वसुखं बह्ममन्यत ।

॥ युग्मं ॥ तुञ्जीनचन्द्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्क्रयं राजराक्षसैः ।

प्रापुस्त्रिगमवस्थानं पार्थिवा न तदा कश्चित् । धारासम्पातसम्भूतादुदुदा इव दुर्दिने ।

पार्थः पितरमुत्पाप्य कदाचित् प्राभवत्स्वयं । कदाचित्सुतमुत्पाप्य तन्निचक्रिकयाप्यभूत् ।

अप्रोणयत्पङ्गुबधूवडवामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यवीजाश्चैव व्यायविधिसेवया ।

९८५

राज्यावप्यटदेव्याः स निर्देयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूतीं सायस्यार्थेऽपणं धरैः ।

भगिनीभगधौभाग्यबद्धराज्याः स्वयं दधुः । यं पङ्गवे मनोऽज्ञाङ्गीं मेरुवर्धनसुनवः ।

सुगन्धादित्यभौत्सुक्खात्सापि देवी मृगावती । स्वयं संवुभुजेऽत्यर्थकान्ताकामितकामिनी ।

पर्यायेणभवद्भृत्यः सतयोर्भोगवृद्धये । दरिद्रयोषितोरेकं भुक्तिपाचमिवाश्वहं ।

पुत्रयोराज्यलाभाय स्पर्द्धयाभ्यां स्वमन्त्रिणैः । दत्ता निधुवनश्रद्धा धनदानैः सदक्षिणः ।

९८०

अथ पार्थ समुत्पाद्य तप्तिता पङ्कुराश्रितः । तन्त्रिभिः सप्तनवते वर्षे पौषेऽभिषेचिनः ।
 माघेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिधं राज्ये क्षीणपुण्यो व्यपद्यत ।
 पैतृकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा व्यधुः । एकाङ्गैः सह संयामं तत्र तन्त्रिपदातयः ।
 मातुर्व्यपटदेव्याः स कञ्चित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः क्षत्रिकायाः पात्यस्वाधीत्यमा दश ।
 बाह्यादव्यक्तदौःशील्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्वफणिलालनसन्निभं ।
 जातः पङ्गेर्धृगावत्यां नवमेऽब्देऽथ मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य भूरवर्मा नृपः कृतः ।
 निःश्रेष्ठा मातुलामात्याः प्रचयुः स्वार्थतत्पराः । अदत्ता तन्त्रिणां देयं तस्योत्पाटनहेतुतां ।
 अदुर्दृष्टोऽपि स क्षाम्यदिना भूरिधनार्पणं । गुणवानिव वेश्यानां तन्त्रिणां नाभवत्प्रियः ।
 वर्षे गते तमुत्पाद्य दृष्टोत्पत्तितया नृपं । बह्वर्थदं पुनः पार्थ व्यधुस्तन्त्रिपदातयः ।
 अभृत्साम्भवतो वेश्या साम्बेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्त्रिचक्रसंगहे ज्ञातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽप्यैच्छद्भुजं बभूव । एकादशाब्दस्यावाढे कृतोभूयोऽपि तन्त्रिभिः ।
 पार्थादीन् यैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिर ।
 पिता भ्राता च यैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । सम्बन्धिभ्योऽपि यैर्द्रुग्धं कन्यां दत्तेतरेतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणं ।
 ॥ तिलकं ॥ कृतोऽक्षपटलाधीश्वरेण शङ्करवर्धनः । गृहकृत्योऽप्यमल्लयोदाम्भिकः शम्भुवर्धनः ।
 पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्त्रिणां । अदत्तज्जण्डिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ।
 स्थिते मडवराज्यान्तस्तस्मिंश्चङ्करवर्धनः । राज्यार्थी तन्त्रिणां दूतं प्राहिणोच्छम्भुवर्धनं ।
 आवर्जितैः स निखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वञ्चयित्वायजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यषेचयत् ।
 तीर्थस्थितः स्वकुलजां तिमिरन्ति भुङ्क्ते मौनी वक्त्रिस्त्रिमुपेत्य वनाम्नावासी ।
 व्याधोनिहन्ति तु वक्त्रं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वञ्चनचक्षुतायाः ।
 अष्टश्रीचक्रवर्माथ निशि श्रीढकवासिनः । एकदा डामरायस्य संयामस्याविशद्भुजं ।
 ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य ग्राहयामास संभ्रमाञ्जिजमासनं ।
 राज्यभ्रंशादिवृत्तान्तमुक्त्वा साहायकार्थिनं । तं विपत्येशलं प्रहो विचिन्त्योवाच डामरः ।
 तन्त्रिणां वा तृणानां वा राजन् का गणना रणे । त्वत्सवनार्थं सामर्थ्यं कश्चिन्न मम कर्मणि ।
 प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्त्युत्कारं हि कृतकार्या महीभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहे य आलम्बहेतुर्भूभृच्छिन्नन्ति तम् । कुठारिकस्तस्त्वनमिवाधोगमनोन्मुखः ।
 धीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव शङ्खं वेद्युपकारिणं ।
 अस्मिन् स्थिते विपदभूदिति सञ्चिन्त्य वर्ज्यते । मूढैः परिवृढैरापत्तेवको मङ्गलेष्कुभिः ।
 सम्पद्यापत्सहायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्त्वलितमुत्पन्नं यदि कुर्वते ।
 आमयार्तिरिपुत्तासजुदादौ दृष्टवैद्यतान् । लब्धोदया द्वीभयेन क्षापा प्रन्यनुयायिनः ।

२८६

२००

२०४

२१०

२१४

राज्ञः सतोऽपि नाश्यासो यस्येभस्येव कर्त्तव्यो । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव । १२०
 दिवसे सन्निधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना स्त्रैरिणीव रचितुं यदि पार्श्वेने ।
 राजन् राजन्युपाध्यायो देवो यच्छिष्येद्रहः । तत्र प्रजागरः कर्तुममर्ष्यन्नैर्न शक्यते ।
 कथञ्चिदङ्गि हृदये कुशलैर्विनिवेशिता । शिवा गौरखरेणेव राज्ञा विस्मर्यते निशि ।
 न के लोभं समुत्पाद्य जिह्वया स्निग्धदीर्घया । पिपीलिका इव यस्ताः स्त्रापालैः शल्यकैरिव ।
 जानन्ति हन्तुं हन्तव्यमासन्नं न तु दूरगं । एको वकः परं सत्यं द्रोहवृत्तिर्महीपतिः । १२१
 न नाम कण्टकाकीर्षः कौटिल्यं लक्ष्यतां नयेत् । कालापेक्षी क्षितिपतिः शनो रमिव जाय्यकः ।
 नमन्नपि हरिर्हिन्यादास्त्रिष्यन्नपि पन्नगः । विहमन्नपि वेतालः सुवन्नपि महोपतिः ।
 अद्रोहवृत्त्या तस्मात्त्वं द्रक्ष्यस्यस्मान्मदा यदि । समैन्यसे तदेषोऽहं प्रातरेव पुरःसरः ।
 तदाकर्ण्यब्रवीद्राजा लज्जास्मितसिताधरः । स्वात्मेव यूयं संगृह्या मम पूर्वोपकारिणः ।
 ततो निक्षिप्य चरणं रक्ताक्तं मेघचर्मणि । कोशं चक्रतुरन्योन्यं सखेन्द्रौ नृपडामरौ । १२२
 अथ सङ्घटितासंस्थश्चण्डडामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ।
 तस्मिन् क्षणे पुरस्कृत्य योद्धुं शङ्करवर्धनं । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैत्रे तन्निपदातयः ।
 कालानुवृत्तिप्रच्छन्नं तेषां सम्भावनोर्जितं । स तत्परे पुरस्कृतुं चक्रवर्मा स्वविक्रमं ।
 अथ प्रवृत्ते संग्रामे घोरे पद्मपुरादहिः । जघान प्रेरितहयः पूर्व्यं शङ्करवर्धनं ।
 हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्निवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्षवे । १२३
 पृष्ठानुसारणोद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रीणिं तथासिना ।
 भ्रमतः समरे वधुर्वीरपट्टाञ्चलच्छटाः । चक्रवर्त्मस्तेगेन्द्रस्य सटापाटलविभ्रमं ।
 किमन्यत्पञ्चषाण्यामन्महस्त्राणि रणाङ्गने । पतितानि क्षणादेव हतानां तत्र तन्निष्णां ।
 तन्निष्णो रणसंरम्भपरिआन्ताः क्षमातले । गृह्णपक्षकृतच्छाये शायिताश्चक्रवर्म्भणा ।
 विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निहतैः संश्रितैः समं । अभूषयद्दोःश्रय्यां शूरः शङ्करवर्धनः । १२४
 उदयं संहता एव संहता एव च क्षयं । प्रयान्तः स्पृहणीयत्वं तन्निष्णः कस्य नागमन् ।
 माननीयानधृष्ट्याश्च महावंश्यान्महीपतीन् । अहोनिव खिलोक्त्यभिचयन्तः क्षणे क्षणे ।
 अनयन् क्रीडया ब्रौडां माद्यन्तो जीविकाहन्तः । प्रागाहितुण्डिकाः क्रूरा इव ये गर्ज्जवृत्तयः ।
 ते तन्निष्णः क्षणाद्गृध्रा गूढवैरविषाग्निना । विमानना विविग्नेन चक्रवर्त्ममहाहिना ।
 ॥ तिलकं ॥ अथ द्वितीये दिवसे भयानामपि तन्निष्णां । घोरसङ्घट्टनं यावदकरोच्छ्रुवर्धनः । १२५
 तावन्मिलितसामन्तमचिवैकाङ्गलालितः । सैन्यैर्नामापथायातैर्नदङ्घ्रिर्यात्रादिक्पथः ।
 बल्लगन्धेऽश्ववाराणां नृत्यतेवायवाजिना । वल्गाकिनोदहस्रम् शिरस्त्रं वामपाणिना ।
 सस्त्रेदेतरहस्तायवेष्टेनोक्तासनस्पृशः । खड्गस्य विम्बितार्कस्य भाभिर्द्योतितकुण्डलः ।
 कवचोत्सेधसंरम्भकण्ठायामेन ताम्यता । बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन भयावहः ।

तर्जयन् कृतज्ञङ्काराङ्गुलभङ्गकुण्डितापणान् । शिरोऽत्तिसंज्ञया चस्तवास्तयकृतसान्धनः ।
 भेरीरवैः श्रुतिं हिन्दन् पौराशीर्षोषरोधिभिः । संगमजयशोभाङ्गश्चक्रवर्माविश्रुत्पुरं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मिन् सिंहासनं प्राज्यमाक्रम्यातिजयोजिते । बद्धा कुतस्त्रिदानीन्ये भूभटः शम्भुवर्धनं ।
 राज्ञः पुरस्तान्नं शस्त्रपातभीमीलितेक्षणं । भाङ्गं प्रदर्शयन् पापखण्डाल इव सोऽबधोत् ।
 उज्जतां धर्ममर्यादां भृत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरेन्द्रान्दोहेण प्रारब्धः शम्भुवर्धनः ।
 प्राप्य निष्कण्टक राज्यं चक्रवर्त्मनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविषमक्रियः ।
 स्वविक्रमकथास्तोत्रोमन्यप्रियताहतः । सोऽभवद्विद्वद्व्यादिचाटुकारविधेयधीः ।
 आत्मानं देवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्राभवत्सस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोऽभवद्राज्ञा वितोर्षावसरोर्वहः ।
 प्राप्तान् सचिवमामन्तान्विन्यस्यन्नो यथाक्रमं । प्रतोहारानृपस्यायमनयन् विविक्ततां ।
 विबभौ धवनोष्णीषा सभा दीपप्रभोज्ज्वला । शेषशय्येव मणिभिः कृतलोका फणोद्भवैः ।
 कृतावरोधधम्मिलमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिशिरैर्घ्राणतर्पणं ।
 जातगीतदिदृक्षाणां गवाक्षावलयो बभुः । आसवामोदिभिर्वक्त्रैरवरोधमृगोदृशां ।
 हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । खट्वन्देनानुयातोऽथ प्राविशत डोम्बगायनः ।
 हंसीनागलताचास्य सुते ललितलोचने । चक्रतुः कौतुकोद्भवां सभाश्चिचार्षितामिव ।
 तयोर्व्विलासवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरोव्यकीर्त्यत सभान्तरे ।
 गायनैर्जयजीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्व्वद्विस्तत्तनृपगुणयहं ।
 भुक्तोत्तरोचितोदञ्चत्पञ्चमस्थानचारिणः । वंशैरागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ।
 अविक्रियशिरःकम्पभूनेत्रभ्रमशोभितः । अभिस्रदव गायन्त्या गीतध्वनिरजृम्भत ।
 अथ ताम्बूलरोमन्यत्यागनिश्चलमूर्त्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रभोदास्पन्ददृष्टिना ।
 गायन्त्या भावमालक्ष्य तस्य स्निग्धमगायतां । अधिकोद्रेचिताभिख्यं विलासस्मितविभ्रमैः ।
 राजस्तयोश्च भंसक्तश्चित्तयोरितरेतरं । दृग्ग्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव यप्रथे ।
 नृपं हारितचित्तन्तं विज्ञायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ।
 देव गीतमिदं यातं संप्राप्येते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मैरेयमिव हारितं ।
 गायन्त्यामार्ज्जितामेतां रागादुत्तचतुष्किं । अनयोः प्रतिमाव्याजाचुम्बतीव निशाकरः ।
 करन्यस्तकपोलान्तमुद्गायन्त्याविमे ध्रुवं । कटाक्षैः कुरुते व्योम्नि वैमानिकविमोहनं ।
 जानन्त्या स्वाश्रयां चर्चामनयोरेकयावयोः । असूयास्मितगर्भोऽयं कटाक्षः पश्य पातितः ।
 गायन्त्येकानतमुवी कर्लव्यालोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेककृतारभवे शोभते ।
 सफलं तस्य तारुण्यमीदृश्यो निर्जने स्त्रियः । औत्सुक्यादिरहे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ।
 उपपत्तिपरित्यक्तशास्त्रानुष्ठानमोहितैः । एकसार्थप्रयातेभ्यः कथमेको विवर्ज्यते ।

२५७

२५४

२६०

२६४

२७०

२७५

नेत्रस्य नृपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतोऽनं चेत् । तदङ्गस्यान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः । ४८०
 अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इव तैर्विष्टभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोचस्य शतशास्त्रमाश्रये ।
 ये विस्तारितवर्णसङ्कररश्चः सन्दर्श्य गोत्रान्तकदम्बावस्थितिचापलंघनमलं पार्श्वे ध्वनन्मुद्रताः ।
 नीयन्ते विपथावपातपरतां लब्धोदयैस्तैः क्षणात् भिन्नावारिधरैरमी च रभसाङ्गुपालसिंहाविटैः ।
 वस्तुक्षणादनपपत्त्युपपत्तिद्युक्तं कृत्वा जडान् यदिविमोहयितुं समर्थाः ।
 न स्युर्विष्टा । अथ कुतर्कपथस्थिताश्च नित्योदयेषु निरयेषु मृगासुरेभ्यः ।
 सन्तोष्य हारकेयूरकुण्डलैर्लोम्बमण्डलं । अमार्गत्यागराधेयः शुद्धान्तमगममृपः ।
 कान्तोऽस्याः चितिवल्लभोऽयमभिधेत्युर्वीपतेरेकतो ब्रूतेऽसावतिचण्डताण्डयुतं डोम्बः खनामान्यतः ।
 मध्ये यत्किमपीति गीतिरचना काव्यं यदेतद्दिदो यत्तज्ज्ञां चपयन्ति तान्निगबुधान् कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् । ४८१
 वेद्यानुरागस्य महेश्चपधाषोहरिद्रारसरश्चनस्य । उपाङ्गगोतस्य च हारिणोऽपि सौन्दर्यमस्त्रैर्यहतप्रकर्षं ।
 दर्शनाभ्याससम्पृद्धचक्षुरागः क्षमापतिः । विनाशपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्दृष्टिं ।
 गायक्यौ शयनोपान्ते शनैर्विहितचुम्बनं । नृपं रतिसुखाभिज्ञं तं दृष्टात्ते प्रचक्रतुः ।
 समागमेन नयेन तयोर्वैयात्यशोभिना । चक्रे चपितसामर्थ्यः सलज्जोदहनाक्षमः ।
 रत्नान्तसुलभोद्भेदैर्निसृतैः स्वेदविन्दुभिः । भाष्योपसङ्गयजुं वपुस्तस्य व्यधीयत । ४८२
 रागान्धेन कृता हंसी महादेवो महीभुजा । भेजे राजबधूमध्ये बालव्यजनवीजनं ।
 तस्यायैर्भुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्मणः । नृपान्तराणामन्येषामप्यभूवन् सभासदः ।
 मन्त्रिणामक्षपटलप्रख्यमुखाधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप डोम्बसेवनचक्रिका ।
 मौख्यात्सचिवतां केचिच्छपाका न व्यधुः स्वयं । केचित्त्वकुर्वन्नीतिज्ञा राजकार्याणि मन्त्रवत् ।
 मन्त्रिणस्तस्कराराज्ञीश्वपाकीश्वपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्रूपतेस्तुकर्भणः । ४८३
 कतुस्त्रातार्तवाङ्मानि श्वपाकी स्त्राणुकान्यदात् । तदाच्छादनदृष्टेच्छामन्त्रिणः प्राविशन् सभां ।
 कैश्चित् चितिभुजा वैरमङ्गोक्त्यापि तत्क्षणं । यैर्नाशि श्वपचोच्छिष्टं तेऽभूवन् सोमपैः समाः ।
 मण्डलेऽस्मिन् प्रभावोया न देवान्यवमन्ध्रं । तदेषानि तदा नेचिच्छपाकी प्रविशेत्कथं
 तां रणस्वामिनं द्रष्टुं तिलदादश्यहोगतां । सामन्तंभ्यः सामिमानानन्वयुर्धामराः परं ।
 राजकोटुस्मदृप्तानां डोम्बानां निर्गता मुखात् । गङ्गामिवाज्ञा दुर्लभा न केनाप्युदलङ्घ्यत । ४८४
 राज्ञा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुयामेऽयहारवन् । निलेख पट्टोपाध्यायो न यदा दानपट्टकं ।
 तदाक्षपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्तमब्रवीत् । रङ्गः स हेलुदिक्षेति दामीसुत न लिख्यते ।
 लिलेख सोऽथ सन्नासाद्रङ्गधूमङ्गनर्जितः । कोन राजनि दुर्वृत्ते भवेन्नोतिव्यतिक्रमः ।
 अग्न्यागमनपापस्य पापः पृच्छन् स निष्कृतिं । विटैर्हास्यावहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ।
 हिमेनैव हिमं शम्भेदुष्कृतेनैव दुष्कृतं । सोऽनुशिष्टोविटैरेवं दधत्यामरसारतां । ४८५
 पवित्रास्पर्शतोत्पृश्या स्पर्शपापं विहीर्षुणा । तेनादूष्यत विप्रस्य योषिन्मासोपवासिनः ।

ततोऽपि पापिनोऽभूवन् केऽपि तस्मिन् क्षणे द्विजाः । तस्मादप्ययहारान् ये जगद्गर्हभोजिन ।
चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पाशुपताश्रयं । तस्मिन् हतेऽर्द्धनिष्पन्नं तदधूर्यदयोजयत् ।
पूर्वोपकारान् विस्मृत्य डामरास्य निरागसः । नृपतिः श्वपचाकामो विश्वस्ताऽश्वत्थनाबधीत् ।
हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः केचिद्भामरतस्कराः । तस्युस्तस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रानेहः प्रतीक्षिणः । ६१०
श्वपाकीशयनावासामन्नावस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रात्रौ प्रापुरेकदा ।
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्वतः । त्विप्रं न्यपात्यतामेषशातशस्त्रपरम्परा ।
सुप्तस्तटाद्भेदे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स व्यमुचक्षैरवान् रवान् ।
निःशस्त्रः शस्त्रमन्विष्यन् चरन्त्याजनिर्झरः । अनुदत्तोऽरिभिर्धावन् शय्यावेश्म विवेश तत् ।
अप्राप्तहेतिं क्रन्दन्त्या श्वाक्यालिङ्गिताङ्गकं । तत्कुचोत्सङ्गलग्नार्द्धं जगृह्मेऽनुप्रविश्य तं । ४१४
स्वैरेव प्रेरितादारैस्ते तस्य नृपतेः किन् । मुमूर्षोर्जालुनी स्वेनं शिनायां समचूर्णयन् ।
अथोदशाब्दे ज्यैष्ठस्य शुक्लाष्टम्यां क्षपाक्षणे । श्वपाकभोग्यः स श्वपावस्करो तस्करैर्हतः ।
उन्मत्तावन्तिनामाथ पार्थस्यनुर्दराशयः । अभ्यषिच्यत वैधैः सचिवैः शर्वटादिभिः ।
श्वपाकीकमुक्ते पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पापना सोऽभृत्पापात्पापतरो नृपः ।
स्थगिता तत्कथापापम्यश्रभीत्या सरस्वती । कथंचिन्नस्मुरश्वेव मेघं प्रस्थाप्यते मया । ४१०
आसीत्पिष्टकुलं तस्य भक्ष्यं दुर्नृपचमः । श्रौर्वाभिधस्य हव्याशविशेषस्येव जीवनं ।
तस्यामंष्ट्रकराघातमटाङ्कारकरोटिकाः । घ्राणस्कन्दादिवाद्यज्ञाः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ।
तेऽमात्याश्चारुणत्वेन निर्लज्जास्तमश्चयन् । कालान्तरेण यैरेव भूमिपालैर्भविष्यते ।
पर्वगुप्तेऽभवत्तस्य सर्वेभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने नर्तनं कुर्वन्नपाकृतकटापटः ।
आतन्त्रिविप्रवादृष्ट्वा कीटप्रायान्महीपतीन् । पर्वगुप्तः सर्वदाभूद्राज्यावाप्तिकृताद्यमः । ४१४
तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुखैः स मन्त्रिभिः । पीतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ।
भूभटः शर्वटश्कोजः कुमुदः सोऽमृताकरः । पर्वगुप्तेन सम्बन्धश्चकिरे कोशपीथिनः ।
गवाक्षमग्निं प्राप्तश्रीजलोवागलद्भिजः । संयामडाभरगृहे योरक्कः ख्यातपौरुषः ।
पदातिमात्रो भूषण इष्टशौर्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रिणां ।
यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोऽन्तरे । तादृगक्कजया देवीत्यभिधानेन निर्भमं । ४१०
राज्यं निष्कण्ठं कृत्वा धूर्तनापजिहोर्षुणा । प्रेरितः पर्वगुप्तेन भूभृच्छक्रे कुलवधं ।
तेन लुण्ठितसर्वस्वः पार्थस्तस्यैव कलत्रवान् । श्रीजयेन्द्रविहारान्तः अमणैर्दत्तभोजनः ।
शिष्टान् शङ्करवर्मादीन् भ्रातृन् दाराभिरोध्य सः । तत्र स्थिताननशनेरुक्कान्तास्तनकारयत् ।
उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतप्रदान् । बद्धपटान् व्यधाद्वह्निगडानितरान् पुनः ।
एकदा मन्त्रिसामन्ततन्त्रिकायस्थसैनिकाः । पार्थं तदाज्ञामासाद्य निशायां पथ्येष्टयन् । ४१४
ज्ञानक्षीणां वरां पत्नी रुद्धदारां निपात्यते । अलिङ्गमानां क्रन्दद्भिस्तर्णकैरिव दारकैः ।

केशनालमय कर्षन्तः शर्करोत्पाटिताङ्गकं । विपन्नं गोकुलादान्तमिव निर्हत्य तं गृह्णात् ।
 लुत्तामरुक्षं क्रन्दन्तं निजघ्नं विग्रहम् । चण्डालादय निःशस्त्रं कुमुदाया नृपप्रियाः ।
 पितरं निहतं श्रुत्वा राजा सञ्जातकौतुकः । प्रातः स्वसचिवैः सार्द्धं गृहं गच्छत्युद्यवान् ।
 अत्राङ्गेऽस्य प्रहारोऽयं मदत्त इति वादिनः । तस्याये राजपुरुषाः शशं मुनिजप्रिक्रमं । ४४०
 न्यक्त्य स्त्रीकृतो राज्ञा तदा तद्रञ्जनोद्यताः । अचूचुदत्पर्वगुप्ते देवगुणभिधंसुतं ।
 पार्थस्य निहतस्याङ्गे सोऽक्षिरत्नुरिकां ततः । रञ्जितो येन भूपालो जातहाभोऽभवच्चिरं ।
 डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणेशे चक्रवर्मेणः । उत्थाप्य पापकायस्थानेन भूयोऽपि दण्डितः ।
 सम्प्रेरितः कुसचिवैः शस्त्राभ्यासञ्चकार सः । पाटयन् चुरिकाघातैः कोट्टवीलनकोटरं ।
 गर्भिणीनाञ्च जठरं गर्भान् द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गद्वर्त्मकतामपि । ४४५
 प्रतिगृह्णाद्यद्वाहोरात्र्यदा बधभयाङ्घ्रिजाः । प्रत्यगृह्णन्त्यहारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ।
 ब्रूपापानुरूपेण क्षयरोगेण पार्थिवः । तेनानुवाध्यमानोऽभूदपर्यन्तव्यथातुरः ।
 व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलं । तुतुपुर्निजशुद्धान्तमहिष्योऽपि चतुर्दश ।
 अथान्तःपुरदामोभिर्यः कुतश्चिदुपाहृतः । क्षितिपालात्प्रजातोऽयमिति प्रख्यापितो भृषा ।
 तं शिशुं गूढवर्माख्यं विनिवेश्य नृपासने । हस्ते निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्त्रिणं । ४५०
 कम्पनाधिपतेर्बद्धद्वेषः कमलवर्धनात् । विभ्यन्मउग्रराज्यस्था डामरोत्पाटनक्षमात् ।
 आसन्ननिर्गयप्राप्तिः पितृहा पार्थिवाधमः । शुचौ पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुत्रैः क्षयं यथै ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पितृघातिसुतो राजा जयस्त्राभिविरोचनं । आषाढशुक्लसप्तम्यां शिशुर्दंष्ट्रं विनिर्यथै ।
 नवा विरेजे राजश्रीर्ज्वलस्य पृथिवीपतेः । कृपाणवेगिललिता च्छत्रचामरहामिनी ।
 अत्रान्तरे जवायातैश्चरैरावेदितश्रुतः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्राप्तः कमलवर्धनः । ४५५
 एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्थालहारकसादिभिः । नगरं प्रविशन् आन्तः संम सैन्यैरुद्धत ।
 विरुद्धडामरानीकान् युद्धा मार्गेषु निर्गतः । आन्तोऽप्यधै वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ।
 सहस्रमश्ववाणां विद्राघ्य तुरगैर्मितैः । राजधानीमसंरुद्धः प्रविशे ततः क्षणात् ।
 तं लब्धजयमाकर्ण्य सैन्यैस्त्यक्तं पलायितैः । एकाकिनं काप्यनयज्जननी शिशुभूपतिं ।
 प्राक्क्षमभिर्भोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभूत्सिंहासनारूढो मूढः कमलवर्द्धनः । ४६०
 तदानीं खगृहान् यातो राज्यकामोऽन्यवासरे । सङ्गृह्यन् द्विजान् सर्वानचूचुददनीतिवित् ।
 प्रौढं शक्रञ्च कुरुत क्षांप कश्चित् स्वदेशजं । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ।
 एकाकिनीं रहः क्षीवां लब्ध्वा दुर्लभयोषितं । अप्रौढोऽनुपभुज्यान्त्यदिने दूत्यार्थयेत यः ।
 विभूतिं रभसावाप्तां यश्च मन्यज्य तत्क्षणं । नीत्या कामयतोऽन्येयुः श्लाघ्यस्ताभ्यां परोऽस्ति कः ।
 ॥ युग्मं ॥ अथोत्पलकुले किञ्चे स्थूलकम्बलवादिनः । अष्टक्लेशनिभा विप्राः समगंसत गोकुले । ४६५
 धूमनिर्दग्धकूर्चानां राज्ञां स्तांश्चिकीर्षतां । राज्यवस्थापन्यासस्तेषां चिरमवर्द्धत ।

वैमत्येन मिथस्तेषां नान्यः कोऽप्यभ्यषिच्यत । कूर्वाभाषणनिष्ठूतैः खकूर्चेष्टीवनेः परं ।
 राज्यार्हात्वेर्षभिर्विप्रैः प्राप्तः स्वस्यतिकृतये । अवार्थ्यतेष्टकाघातैर्मृगधः कमलवर्धनः ।
 पञ्चषाणि दिनान्येव यावत्तस्युर्द्ध्वजातयः । काहलाकांस्यनानादिवाद्यकोलाहलाकुलं ।
 उत्पताकध्वजच्छशोभियुग्यार्पितामनं । अशेषं पारिषद्यानां तावत्तत्रामिलदलं । १००
 ॥ युग्मं ॥ स्वपत्नीं बन्धकीभूतार्तिनवान्यवशवर्त्तिनीं । वीक्ष्य राजश्रियं शोचन्नासीत्कमलवर्धनः ।
 पितृघातिबधून्स्वपुत्रराज्यार्थिनी ततः । प्राहिणोद्राजपुरुषान् पार्श्वं प्रायोपवेशिनां ।
 पिशाचकपुरे यामे वीरदेवाभिधाय यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा स्रुतुरजायत ।
 स शिचिताचरो लब्ध्वा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाध्यापकतां स्नानशीलादिगुणभूषितः ।
 क्रमाङ्गञ्चाधिकार्यासीदथ तस्यात्मजः जनैः । लेभे गञ्जाधिकारित्वं राज्ञः शङ्करवर्ष्मणः । १०१
 यः प्रभाकरदेवोऽपि सुगन्धाकृन्नकामुकः । लक्ष्म्या सरस्वतोद्देशेऽश्वविप्रवतो गतः ।
 विद्वान् यशस्करो नाम तत्पुत्रोऽत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ।
 सुखप्रदर्शनैः पीठदेव्याशीर्भक्ष्य हर्षितः । तस्मिन् प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्यावृत्तो निजाम्बुवं ।
 पितृघातिबधून् तैर्धातैर्बोधयितुं द्विजान् । मध्ये गृहीत्वा वाग्मिताम्रविवेश तदन्तिकं ।
 ॥ कुलकं ॥ दृष्ट्वैव तं दैववशादैकमत्यस्पृशो द्विजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युचकैरुदचारयन् । १०२
 अथाभ्यषिच्यत क्षिप्रं विप्रैरेत्य यशस्करः । क्षमाधृतिः प्रौढसामर्थ्यः सानुमानिव तोयदैः ।
 दग्धं वेणुवनं परस्परमहामंघर्षजेनाग्निना तन्मूलोद्धृतिरम्भसा चणधृतोद्रेकेण सम्यादिता ।
 वात्यावेगविपाटितं विटपिनं प्राप्तं कुतश्चिद्दृढं रुढिं नेतुमहो महाद्रिकुहरे धात्रा न किं सूत्रितं ।
 भृत्यप्रेरणया वंशमार्थजः स्वन्नचेद्देहेत् । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्यान्नचेत्कमलवर्धनः ।
 अनुचकुलजातस्य दग्निद्रस्याटतः क्षितिं । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथम्भवेत् ।
 पद्भ्यां ब्रजन्निरनुगो ददृशे जनेन यस्तत्क्षणं निखिललोकसमानकीर्तिः ।
 सास्राज्यरम्यममुमीक्षितुमास्त नारीदृङ्गीरजस्तवकितो नरनाथमार्गः । १०३
 नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन् यशस्करभूपतिः पुरमृगदृशामाशीर्क्ष्ये वचोऽपि विवक्षितं ।
 स्तिमितवलितापाङ्गं शृण्वन्निमीलदहङ्कुतिः कृतपरिकरस्तज्जैर्जज्ञे प्रजापतिपालने ।
 प्रतिमितरविदीपोद्भाभिर्गुभ्रातपत्रप्रचयरजतपात्रासुत्रितारात्रिका श्रीः ।
 अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपेदे ।
 इति श्रीकाशीरिक महामात्यचम्पकप्रभुसुनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः । राजानः आदितः ॥ ११ ८० ॥
 अधिकायां समाशीतौ मासेषु च चतुर्थ्यगात् । कल्पपालाष्टकं गथाङ्कतस्त्रीसचिवा अपि ।

॥ अथ पष्ठस्तरङ्गः ॥



नेदं पर्णसमीरणाशनतपोमाहात्म्यमुचोरगौ पश्यैतावत एव संप्रति कृतौ तन्मात्रवृत्तौ वहिः ।
 प्रेम्णैर्वाङ्मिदं चराचरगुरोः प्रापेयमात्मस्तुतीरेवं देवबधूमुखाच्छ्रुतिसुखाः शृण्वन्त्यपर्णावतात् ।
 दृक्क्षेत्रलङ्घनीयत्वमथ कक्षां विनश्यन् । प्रतोहारान् द्विजा दूरं वार्यन्तामिति सोऽन्वशात् ।
 वेत्तिवित्रास्यमानांस्तु तान् कृताञ्जलिर्ब्रवीत् । राज्यप्रदाश्च पूज्याश्च यूयं नो दैवतैः समाः ।
 राज्यदानाभिमानेन वर्त्तिष्यत मदोद्धृताः । यत्कार्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकं ।
 तदाकर्णाखिलोलोकस्तमदृश्यममन्यत । व्यस्रगत्सहसंवाससम्भूतमपि लाघवं ।
 खिलीभृताः पूर्वराजव्यवस्थां प्रतिभावताम् । उन्नीतवान्स सुकविः प्राक्कविप्रक्रिया इव ।
 अथैराभूत्तथा भूमिर्यथा रात्रौ वर्णिकपथाः । अतिष्ठन्विवृतदाग मार्गाश्चाविघ्निताध्वगाः ।
 प्रत्यवेक्षापरे तस्मिन्नासीत्सर्वापहारिणः । कथय्यच्चत्वमुत्सृज्य कृत्यं मान्यन्नियोगिनां ।
 याम्याः कृषिपराधीना नापश्यन् राजमन्दिरं । विप्राः स्वाध्यायसंभक्ता नाकुर्वन् शस्त्रधारणं ।
 न विप्रगुरवः साम गायन्तो मदितां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यैकयन् ।
 न मूर्खा गुरवो मत्स्या पूषयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्येनैस्तर्कागमपरीक्षणं ।
 नादृश्यन्त च गेहिन्या गुरुदीक्षात्यदेवताः । कुर्वाणा भक्तिशोलश्रीनिषेधं मूर्धधूननैः ।
 कार्तान्तिको भिषक्कभ्यागुरुर्मन्त्री पुरोहितः । दूतः स्त्रियो लेखको वा न तदाभूदपण्डितः ।
 प्रायोपवेशाधिकृतैर्वैधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदब्रवीत् ।
 अहमाद्योऽभवं पूर्वं वास्तव्योऽत्र महीपते । निष्किञ्चनत्वं शनैरगच्छन्दैवयोगतः ।
 उत्तमर्णः षोडशस्य प्रवृद्धर्णस्य तस्य मे । निश्चयोऽभूद्वृणं क्त्वा परिभ्रान्तुं दिगन्तरे ।
 अथ विक्रीय सर्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनाय वर्णजे विक्रीनं निजमन्दिरं ।
 भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेकएव तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीतान्महतो वेश्मनस्ततः ।

५

१०

१५

निदाघे पुष्पताम्बूलोपर्णाद्यजातिश्रोतले । न्यस्तद्विर्मालिकैर्दन्तासा जीवेद्भाटकादिति ।
ततोदिगन्तराङ्गान्वा विंशत्या वत्सरैरहं । लब्धान्यवित्तः सम्प्राप्तो जगद्भूमिमिमां पुनः ।
अन्विष्यता मया साध्वी स्वबधूदंष्ट्रेऽथ सा । विवर्णदेहा जीवन्तो प्रेष्यालेनान्यवेगसु ।
किं दत्तजीविकापि त्वभोदृशीं वृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सुदुःखेन पृष्टा खोदन्तमब्रवीत् ।
सोपानकूपं सम्प्राप्ता त्वयि याते दिगन्तरं । लग्नैस्ताडयित्वाहं वणिजा तेन वारिता ।
तदन्या कास्मि मे वृत्तिरित्युक्ता विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोऽहमन्तरे शोककोपयोः ।
कृतप्रायोपवेशोऽथ स्थेयैस्तैस्तैः पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयैः किमप्यस्मि पराजितः ।
जडत्वादेद्वि न न्यायं न विक्रीतो मया पुनः । सोपानकूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पणः ।
सोऽहं विपद्ये क्षीणार्थो दारि शास्तु तव भ्रुवं । वृजिनादस्ति चेद्भोतिर्वस्तु निर्णयिता स्वयं ।
राजेति तेन विज्ञप्तो दत्ता धर्मासनं स्वयं । सङ्गद्वय्याखिलान् स्त्रेयानासीत्तत्त्वं विचारयन्
स्त्रेयास्तमूचुर्बुद्धिं विचार्यायं पराजितः । शान्त्यादगणयत्यायं दण्डो लिखितदूषकः ।
सोपानकूपसहितं विक्रीतं गृहमित्यथ । राजा विक्रयपत्रस्थान् स्वयं वर्णनवाचयत् ।
ततोऽधिगतमित्येव सभ्येषु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादेव नृपतेरर्थिनो जयं ।
मुहूर्तमिव सञ्चित्य राजान्वाभिरभूच्चिरं । कथाभिरतिचित्राभिर्मोहयन्सम्भ्रमण्डलं ।
कथान्तराले सर्वेभ्यो गृह्यन् रत्नानि वीक्षितं । हसन्प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताङ्गुलीयकं ।
क्षणादिवाखिलैः स्त्रेयमित्यमेवेति सस्मितं । वचो ब्रुवाणः प्रथमो पादक्षालनकैतवात् ।
अभिज्ञानाय तत्रस्थः स वितोर्ध्याङ्गुलीयकं । भृत्यमेकं वणिग्भेष्य प्राहिणोदत्तवाचिकं ।
स वणिग्गणनाध्यक्षं यथाचे साङ्गुलीयकः । यथाब्दे पत्रमुत्पन्नं गणनापत्रिकां ततः ।
निर्णयेऽथ तथा हृत्यमस्ति भाण्डपतेरिति । श्रुत्वादाङ्गणमाध्यक्षतां गृहीताङ्गुलीयकः ।
दीप्तराणां दशशती तस्यां भूभृदवाचयत् । व्ययमध्येऽधिकरणलेखकाय समर्पितां ।
तस्यै मितधनार्हाय बद्धमूल्यार्पणस्वरूपः । रेफे सकारं वणिजा कारितं निश्चिकाय सः ।
सभःयां तत्प्रदर्शयथ पृष्ट्वा दत्ताभयञ्च ते । आनीय लेखकं सभास्यञ्चातप्रत्ययान् व्यधात् ।
सभैरभ्यर्च्यमानेन राज्ञा सार्थं वणिग्गृहं । वितोर्णमर्थिनो देशात्प्रत्यर्थी च प्रवासितः ।
कृताश्रिकं भोक्तुकामं तं दिनान्ते च भूपतिं । अकालावेदनादिभ्यस्तप्ता जातु व्यजिज्ञपत् ।
देवः समान्तकुतोऽथ विज्ञप्तौ अस्तव क्षणः । इत्युक्तो दर्शने प्राणत्यागी विप्रो वहिःस्थितः ।
दत्तप्रवेशादेशोऽथ रुद्धसूदेन भूभुजा । दिजः प्रविष्टः पृष्टोऽथ तीव्रानिर्दिदमब्रवीत् ।
सुवर्णरूपकशतं भ्रान्त्वा देशान्तरेऽर्जितं । गृहीत्वा श्रुतसौराज्यः स्वदेशमहमागतः ।
त्वयि राजनि निश्चौरैरध्वभिर्विशतः सुखं । श्लोऽभवत्तवणोत्से मे दिनान्ते आम्यतः स्थितिः ।
दीर्घाध्वलङ्गनक्लान्तस्तत्राहमकुतोभयः । मार्गारामतरोभूले चियामामत्यवाहयं ।
वितानं यन्निबद्धन्तदुत्थासौरपतन्मम । अरघदे समीपस्थं कक्षयोगादलक्षिते ।

तस्मिन्दुरवरोहेति निर्व्वसुत्वाह्वयदपुः । सोऽहं हारितसर्व्वस्वः शोचन् द्रुष्टुस्त्रिरं जनैः ।
 एकोऽध्वसितः कोऽपि साहसी पुरुषोऽभवोत् । मच्छं दापितवित्ताय किन्ददासीति मां ततः । ५०
 तमस्यवोचं विवशस्तस्यार्थस्यास्मि कः प्रभुः । तुभ्यं यद्रोचते मच्छं तत्ततो दीयतां त्वया ।
 अवहृत्त्याधिकठोऽथ रूपकेभ्यो दयं मम । स प्रादात् स्पष्टमेवाष्टानवतिं स्त्रीचकार तु ।
 व्यवहारा वचोनिष्ठा एका राज्ञि यशस्करे । निन्दन् व्यवस्थां तां लोकैर्यक्त्रतोऽस्मीति वादिभिः ।
 उपचारोक्तिसारस्यश्चलहारितवेतनः । सोऽहं जहास्यसूक्ष्मारे दुर्व्ववस्थापकस्य ते ।
 पुंसस्तस्य स राज्ञाय पृष्टः प्रकृतिनामगो । वदनप्रत्यभिज्ञैव ममास्तोत्यभ्यभाषत । ५५
 प्रातस्तवेष्मितावाप्तिं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथञ्चित्स खपार्थं कारितोऽग्रनं ।
 लवणोत्सौकसां दूताहृतानां स विशां ततः । स्थितमन्तर्दिजोऽन्येद्युस्तं गात्रोऽदर्शयन्नरं ।
 पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवाकं तथैव तत् । सर्व्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ।
 सत्यवाक्पारतस्यस्य वस्तुवृत्तस्य चान्नरं । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त देलाकुलधियो धरां ।
 धर्मासनस्थो राजाय रूपकाणामभाषत । तमष्टानवतेः पात्रं विप्रमन्यं दयस्य तु । ६०
 अनयोक्तुञ्जगादपि दुःसंचिन्त्या महात्मनः । धर्मस्याधर्ममुदृत्तं निहन्तुं धावतो गतिः ।
 सायं ऊताशं प्रविशन्नम्रं चेन्दुमण्डलं । स्वतेजसा संविभजन् प्रदोषैर्ध्यात्स्नयायसौ ।
 तदुत्थाय यथाभानुर्निहन्ति ध्वान्तमुदृत्तं । अनन्यकर्मा धर्मोऽयं तथाधर्मं व्यपोहति ।
 ॥ युग्मं ॥ दुःसंलक्ष्यस्तु धर्मोऽसावधर्मं बाधतेऽञ्जसा । तिष्ठन्नित्यमधिष्ठाय दाक्ष्यं काष्ठमिवामलः ।
 ददाति यद्भवान् दत्तां तदित्याद्युक्तमुज्जतः । तुभ्यं रोचतद्व्यादिवचोऽस्य निःसृतं तदा । ६५
 रुचितास्य बभूवाष्टानवतिलौभिनेऽस्य तां । नादादस्माथरुचितं रूपकाणां दयं ददत् ।
 इत्यादिसूक्ष्मेक्षिकया धर्माधर्मान्तरं विदन् । प्रत्यवेक्षापरः क्षाम्यद्वाधात्कृतयुगोदयं ।
 इत्यञ्जनं स विनयन् हास्योऽभून्नजदुर्मयै । परस्योपदिशन् पथ्यभपय्याशीव रोगहृत् ।
 भ्रात्रियेणैव तेनपि मृदम्भः श्लाघशालिना । डोम्बाच्छिष्टभुजोभ्यत्याः पार्श्वान्न परिजिह्विरे ।
 यथोत्तरं संश्रितार्थैरन्योन्यं पृष्ठपातिभिः । नगराधिकृतैश्चक्रे चतुर्भिः सोऽयं सङ्ग्रहं । ७०
 लेभिरे निधनन्तस्मात्सत्यङ्कारात्पदातयः । श्रीरणेश्वरपीठायन्यस्तस्वङ्गादपि प्रभोः ।
 स ज्येष्ठे भ्रातरि मृते तथाभूदुदितश्चिरं । तदुपश्रैर्यथाप्राप्तैस्तत्रोत्तरेक्षिरसार्पणं ।
 नीतस्य मण्डलेशलं वेलावित्तस्य भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रे गजनिमोलिका ।
 रागाच्छुद्धान्तकान्तानां मूर्द्धाममधिरोपिता । लल्लानामाभवद्देश्या तस्य वैवश्यकारिणी ।
 अवकाशः सृष्टन्तानां हृदयान्तर्गं योषितां । इतोव विहितौ धात्रा सृष्टौ तद्वहिः कुचौ । ७५
 उत्तमाधमभंसकौ जानन् सदृशवृत्तिताम् । नारीणां शुचिमास्त्रानामङ्गनावे व्यधादिधिः ।
 सा लालितापि राज्ञा यल्लला ललितलोचना । चण्डलयासिकेनागाद्यामिनोपु समागमं ।
 ॥ युग्मं ॥ सुभगङ्करं किञ्चिच्छण्डालतरुणेऽभवत् । तं यत्प्रभावविवशा भेजे राजबधूरपि ।

मा वा चण्डालकुलजा स वा कार्मण्यकर्मवित् । अन्यथा सङ्गमः किं स्वादसम्भाव्यस्तथाविधः ।
 सोऽभूत्केन प्रकारेण तथा सह समागतः । इत्येष लेभे वृत्तान्तः प्रतिभेदं न कुचक्षित् ।
 केवलं प्रत्यवात्तादृक् पापिनोः प्रेम तत्तयोः । दुग्ध्यापारेक्षणाद्विप्रं हाडिनामोऽधिकारिणः ।
 तमर्थमथ तथ्येन वीक्ष्य प्रणिधिभिर्नृपः । प्रायश्चित्तानुचरणक्षामः कृष्णाजिनं दधौ ।
 कुपितोऽपि स यैवेनां न्यबधोद्गमोर्हितः । तेनैवागात्पुरोभागिवितर्कितरूपपात्रतां ।
 डोम्नोच्छिष्टानुगासङ्गादशुचित्वं यशस्करे । संक्रान्तं कुष्ठिसंस्पर्शात् कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ।
 सामान्येन सता कैश्चित्सदृशैः शुभकर्म्मभिः । जन्मान्तरीयैः साक्षाज्यं मया प्रापोति चिन्तयन् ।
 साक्षाज्यकामोऽपि नृपो भाविष्यपि स जन्मसु । युक्त्या प्रादान्निरातङ्गा राजलक्ष्मीं द्विजन्मने ।
 भूभुजा दानशौण्डेन पैतके स्थण्डिले कृतः । क्वात्राणामार्थदेस्थानां तेन विद्यार्थिनां मठः ।
 मठाधिपतये तत्र च्छत्रचामरहासिनीं । स नरेन्द्राश्रितां प्रादात्सकान्तःपुरवर्जितां ।
 वितस्तापुलिने राजा जालोपकरणान्वितान् । ब्राह्मणेभ्यः सोऽग्रहारान् पञ्चपञ्चाशतन्दैः ।
 अथ जातोदरव्याधिर्न ज्ञातो नाद्यमित्यसौ । जानन् संयामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजं ।
 समर्थं सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्यवेचयत् । रामदेवात्मजं राज्ये वर्णं प्रपित्यत्र ।
 शक्ये राज्यादपाकर्तुं शिशावनभिषेचिते । निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ।
 स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तेरुदयोन्मुखः । विपाककालस्तत्राङ्गि भङ्गोन्मुख इवाभवत् ।
 राजधानीस्थितस्यापि वर्णतो राज्यदायिनः । आरोग्यवार्तिथाप्यासीन्मुमूर्षोरनिरीक्षकः ।
 ततः सानुश्रयो राजा ताम्यन् प्रैर्यत मन्त्रिभिः । राज्यं सङ्ग्रामदेवाय दातुमाश्वासकारिभिः ।
 राजाज्ञया निशामेकां बद्धेऽष्टसम्भ्रमण्डपात् । बहिर्दत्तार्गलात्प्रातर्वर्णतो निरवस्थितः ।
 भयात्प्रजागरादापि तद्भृत्यानां विवेकिनां । आस्थानमण्डपं प्राप पायुच्चालनभूमितां ।
 एकाहाराजपुरुषस्तदासिं विजयेश्वरे । ब्रीडाद्देवप्रसादाख्या राजवीजी समर्पयत ।
 अथाभिषिच्य सङ्ग्रामदेवं तीव्रीभवद्वायः । स राजधान्यानिर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ।
 धीः केशश्मश्रुवपने शिरःशटकर्जनं । काषायग्रहणोद्देगः शस्त्रत्यागयद्वयः यः ।
 राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्निश्चितचये । जीवत्येव कृतज्ञत्वव्यञ्जकैः परिवर्जितः ।
 ॥ युग्मं ॥ द्वे सहस्रे सुवर्णस्य सार्द्धं बद्धा पटाञ्चले । योनिर्जगाम राजासौ मुमूर्षुर्निजमन्दिरात् ।
 पञ्चभिः पर्वगुप्ताद्यैर्योतकं तस्य मन्त्रिभिः । हतं सजीवितस्त्वैव विभक्तान्योन्यमयतः ।
 ॥ युग्मं ॥ विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । तिष्ठन्मठाङ्गनकुटीगर्भे ध्वान्तान्धकारिते ।
 अजातमम्बिङ्गशोऽपे पश्यन् द्रोहपरान्निजान् । प्राणैरहानि द्विचाणि नयदानिरमुच्यत ।
 तदा सुहृदन्धुभृत्यवेलावितैः कृतत्वरैः । जिहीर्षुभिश्च साक्षाज्यं विषन्दत्वा विपादितः ।
 ॥ तिलकं ॥ अवरोधबधूमध्यात्सती तं पतिमन्वगात् । एका त्रैलोक्यदेव्येव स्वप्नमेव विराचनं ।
 वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षा बद्धकक्ष्यः चितोश्वरः । चक्रभान्वभिधं चक्रे मेलके द्विजतापसः ।

८९

९०

९१

९२

९००

९०५

- कृतात्माचारमालोक्य राजा धर्मवत्सलः । निजयाहासपादेन ललाटतटमङ्कयन् ।
 तन्मातुलेन तद्रोषादीरनाथेन योगिना । सान्निविद्यदिकेणाथ स स्नेनैव न्यगृह्यत । ११०
- पूर्वार्थप्रभावेण स्मृताहास्याधिरोपणां । प्रस्थापयन्निर्गुह्यभिः अद्वयेति यदुच्यते ।
 तन्स्थापितैव सप्ताहास विपन्न इति श्रुतिः । दीर्घव्याधिक्रमे तस्मिन्नुपपत्तिः कथमवेत् ।
 अक्षामयान्तरे वाभूत्सा वार्तेत्युच्यते यदि । वर्षटाद्यभिज्ञापोऽपि तदाद्यात्मन हेतुतां ।
 भुक्तेत्यर्थान्वयसमासतुर्विधे स ज्ञायने । मासि भाद्रपदे कृष्णतृतीयायां व्यपद्यत ।
 पितामही शिशोर्गौत्री विनिवेश्य नृपासने । भूभटाद्यैः समं प्रादात्पर्वगुप्तोऽथ पञ्चभिः । ११५
- क्रमात्समं पितामह्या तान् व्यापाद्येत्तरान् बलो । एकः स एवमाक्रान्तः प्रबभूव नृपास्यदे ।
 स पार्थिवत्वमन्त्रितमिभया चेष्टया स्फुटं । राजा राजानकस्येति मिश्रामिव धियं व्यधात् ।
 सेवमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्पणादिभिः । अजूनं प्रत्यभात्यर्गुप्तो द्रोहवद्विष्कृतः ।
 यान् द्रोहभोरुन् सन्ध्याय संविभजे सन्नस्कारः । तस्य तत्तनयोच्छेदे त एवासन् प्रयोजकाः ।
 करभाङ्गहृदपिङ्गे अश्रुणि क्षितिपालवत् । स ददौ कुङ्कुमालेपं वर्चं श्राद्धलविसृते । १२०
- विभ्यदेकाङ्गसङ्घातात्प्रकटोत्पाटनाक्षमः । प्रमापणाय प्रायुक्तं शिशोः कर्माभिचारिकं ।
 न्याय्यं ते सान्धयस्यास्ति राज्यस्यैवादिवासरे । अन्यथाचरतो नाशः क्षिप्रं वंशावुषोर्भवेत् ।
 इतीमामपि यामिन्यां श्रुतवान् भूतभारती । अभिचारस्य बन्धनं निर्ध्याय्यधिकशङ्कितः ।
 एकाङ्गेभ्यो विभिन्नेभ्यो विभ्यदुद्विग्नसंभ्रमः । उदतास्यतया चिन्तालुप्तसन्निद्विग्नान् ।
 यथा महाहिमापातनिःसञ्चारजने दिने । अकस्मात्सम्भृतबलो राजधानीं निरुद्धवान् । १२५
- विरोधकारिणं बुद्ध्याभिधेन सद्यः सूनुय । निर्दोहमाहवे हत्वा मन्त्रिणं रामवर्धनं ।
 पित्र्येण बेलाविन्नेन प्राभुतार्थमुपाहृतां । गले पुष्पस्रजं बद्ध्वा पातितः पार्थिवामनात् ।
 स तं वक्राक्षिर्षयामं हतमन्यच मन्दिरे । पातयित्वा वितस्तान् कण्ठबद्धशिलं निशि ।
 सतुर्भिन्नस्य वर्षस्य दशम्यां कृष्णफाल्गुणे । पापः सखङ्गकवचो न्यविचत नृपासने ।
- ॥ सतुर्भिःकुलकं ॥ पारे विशोकं शिविराख्यातस्त्राभिनवाभिधात् । सूनुः संग्रामगुप्तस्य स तथा पार्थिवोऽभवत् । १२०
- केचित्सं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे । ते सर्वेऽव तल्लीताः प्रातरेव प्रणेमिरे ।
 पार्थिवैकाङ्गसामन्तमन्त्रिकायस्त्रतन्त्रिणां । तल्लीत्या द्रोहवृत्तीनां द्रोहादौ तमदृश्यत ।
 एकाङ्गस्य तदा स्थाने सुव्याभिजयजयन्तः । प्रमादात्सदनादित्यनालो ठक्का व्यदीर्यत ।
 हतांशुकेन भूभक्तं कुपितेन खलीकृतः । स निरुक्तकचस्यसुलपस्त्रो समपद्यत ।
 तादृशस्य पुनस्तस्य सखीपुत्रत्वमीयुषः । अद्याप्यभिजने जाता वसन्ति त्रिपुरेश्वरे । १२५
- कुर्वता पर्वगुप्तेन भूभृता इविषार्जनं । प्रापिताः पुनस्तस्याहं प्रजा रोगानियोगिनः ।
 यद्यन्त सन्दभवनविहारवसुधात्मिके । पर्वगुप्तेश्वरं कोऽपि वृजिनार्जितया श्रिया ।
 श्रीयन्नस्करभूभर्तेश्चङ्कान्तस्य विप्रदुधीः । कौलीनमधुनादेका गौरीव नृपसुन्दरी ।

सुचिराद्गुणितप्रीतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनो युष्मा वक्ष्यामस्मिन् सती ।
 इदं यशस्करस्वामिसुरवेष्माङ्गेनिर्मितं । त्यक्त्वा पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्वानपूरणं । १४०
 अमोघमस्मिन्निधमादिधास्यामि तदीप्सितं । सङ्क्षुपकन्दयन्नेवं सुभुवाभिहितस्तथा ।
 अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्त्वत्पैरेव वासरैः । सम्पूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ।
 सा यागज्वलने राजललना पीतसर्पिषि । पूर्णाङ्गत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुं ।
 उपर्यस्थानिरस्तासोः पुष्टाः कुसुमदृष्टयः । तत्काञ्चिन्नु न्यपतन्नवर्णमुखरागिरः ।
 सुदीर्घसाहसाम्भचिन्तासंरम्भशोषितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ दृष्ट्वा मयपद्यातिथिः । १४५
 व्याध्याधिप्रशमायासैर्ज्ञात्वायस्यायिनो स्थितिं । मूढाः प्रकृष्टिं नोऽञ्जन्ति द्रोहे श्रीनोभमेहिताः ।
 आशङ्क्य तादृङ्गिष्ठोऽपि सोऽकुण्ठैः प्राक्तनैः शुभैः । कैश्चित्सुरेश्वरीशेचे परासुः समपद्यत ।
 षड्विंशवत्सराषाढवज्जलेऽङ्गि जयोदशे । द्रोहार्जितेन नृपतिः स राज्येन व्ययज्यत ।
 अतीन्द्रियायां परलोककृत्ताविहैव तीव्राशुभपाकशंभो । दृश्येत नाशो यदि नाम नाशु न कः कुक्ष्येन यतेत भृत्यैः ।
 चेमगुप्तमिधानोऽभृदथ राजा तदात्मजः । आसवासेवनोत्सिक्तवित्त तारुण्यसंज्वरः । १५०
 सोऽभृत्समावददृष्टो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णवपाक्ष्णोघोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ।
 स्वतुल्यवेशालङ्काराः शतं लालितकान्तं । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिषेविरे ।
 द्यूतासवाङ्गनासेवाव्यसनेऽपि स पार्थिवः । विटनिर्लुप्यमानोऽपि नाभृत्सन्धोवहिष्कृतः ।
 रागी मधुप्रणयवाग्विहिताक्षसक्ति र्धः सख्यमेति मधुपैर्हृतकोशसरैः ।
 पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रसक्तिं श्रीमन्त्र चेत्किमिव तन्न कुतूहलाय ।
 विटाः प्रविष्टा हृदयं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्यैव रुचितामशुचिं तस्य चक्रिरे । १५५
 परोपहामकुशलः परमारीरतिप्रियः । परायन्ताशयस्तस्यै पार्थिवोऽनर्थतत्परः ।
 शीवनं श्मश्रुमालासु गालयः श्रेष्ठपालिषु । तेन क्षिप्ताः प्रतीक्ष्याणां करोटीषु च टक्कराः ।
 कटिमङ्गद्वानात्र्यौ मृगयन्नावनाटनैः । विटाश्चास्त्रीलरटनैर्व्यालभ्यं तस्य लेभिरे ।
 पुंश्चलीजाल्मत्रैधेयवालकद्रोग्धृनिर्भरा । समभृदप्रवेशार्हा राजपर्वन्मनस्विनां ।
 जिष्णुपुत्रैः चेमगुप्तसमाभृद्यन्त्रपुत्रकः । चारणत्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैर्गन्तव्यत । १६०
 तस्य कङ्कणवर्षोऽसीत्यभिधानं विधाय ते । तोषितास्यासकृत्कर्तुर्दोषाः कङ्कणवर्षिताम् ।
 निर्दोषदोषाविष्कारे नववस्तुप्रदर्शने । अधृष्टटक्कराधाने प्रसादः प्रापि तैर्नृपात् ।
 संलब्ध कुचकक्षान्ताः कृत्वा निजबधूः पुरः । रागी राजा गृहान्वीतो द्यूते तैर्निर्धनः कृतः ।
 संभोगाभग्नसौभाग्यकृतस्यर्धः परस्परं । सम्भुज्येताभवान्चक्रुर्विशेषमिति चेदितः ।
 उपभोगं स्वभार्याणां निर्लज्जैस्तैः स कारितः । का ह्येति च गत्यन्ते पृष्टोऽभीष्टधनप्रदः । १६५
 ॥ युग्मं ॥ तस्य लालितकेष्वास्तां मूढां सम्भोगढौकने । मात्रोच्चारितचरचित्वाङ्गिकाकौ हरिधूर्जटी ।
 नीला नर्मकथाङ्गतां निजवपुर्मुञ्चन्ति मानोन्नतिं सन्दूय स्वयमङ्गनाः प्रसूतिया त्यक्तं कुलं कुर्वन्ते ।

सौख्यं व्रन्ति सुदीर्घमेव न समासत्वा यदर्थं अमः प्रत्याख्याय तदेव वेष्टि न विटैः किं प्रार्थ्यते सेवया ।
 यशस्करस्य भूत्वापि सच्चिवोभट्टफलुणः । तस्माभूदनुजीव्यन्ते धिग्भोगाभ्यासवासना ।
 फल्गुणस्वामिमुखाणां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्मापदेशो भूभर्चा पर्यहास्यसहस्रहः ।
 गृह्णन् विदेषितां हन्तुं टक्षरादिबलात्ततः । वृद्धोरक्तः कम्पनेनोदुर्गौष्ठोमध्यगोऽभवत् ।
 तीक्ष्णचेपे सम्प्रविष्टं हन्तुं सङ्ग्रामडामरं । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ।
 सुगतप्रतिमारीतिं हत्वा दग्ध्वा ततोऽखिलात् । जरदेवगृहेभ्यश्च सङ्ग्राह्यं यावसञ्चयं ।
 सुरप्रतिष्ठया दार्ढ्यं मूढः स्वयशसोविदन् । नगरापणवीथ्यन्तः चेमगौरीश्वरं व्यधात् ।
 एकः प्रयात्युपरमं द्रविणं तदीयं कृत्वा परः प्रसभमुदहति प्रमोदं ।
 नो वेत्ति तत्स्वनिधने परकोषगामि धिग्वासनामसममोहकतान्धकाराम् ।
 त्यागिना चेमगुप्तेन भुक्तार्थं स्वश्रभूभुजे । हत्वा विहारान्निर्दग्धान् ग्रामाः षट्त्रिंशदपिंताः ।
 दुर्गाणां लोहरादीनां शास्ता शतमखोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तस्यै स्वान्तनयां ददौ ।
 स तस्यां शाहिदौहित्र्यां दिहायां सक्तमानसः । दिहाचेम इति ख्यातिं ययौ लज्जावहं नृपः ।
 मातामहेन भूभर्ते बध्वास्तस्या व्यधीयत । श्रीभूमिस्वामिनो दत्तप्रसादो भीमकेशवः ।
 चन्द्रलेखाभिधां कन्यां राज्ञे दत्तवताभवत् । फल्गुणद्वारपतिना समं दिहा समत्सरा ।
 गुरुपदेशः सुमहान् कुन्तविद्याश्रमस्तथा । तस्य निर्वहणाङ्गं द्वाङ्गभुजो हास्यतां ययौ ।
 अमोघपतनान् प्रासादोद्यान्सङ्ग्रामकर्म्मसु । शृङ्गालमृगयासक्ता स हि स्नायानमन्यत ।
 तं वृतं वागुरावादिडोम्बाटविकपेटकैः । पर्यटनं श्रमिः सार्द्धमपश्यन्सुतं जनाः ।
 तस्य दामोदरारण्यलन्थानशिमिकादिषु । स्थानेषु क्रौष्टुमृगयारसिकस्य वयोऽगमत् ।
 अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत् क्रोशन्त्याः शृङ्गाल्या निर्गतां मुखात् ।
 तदालोकनसञ्ज्ञातसन्नायाकम्पितस्ततः । लूतामयज्वरेणाभूत्परोतो मृत्युहेतुना ।
 मर्तुं ययौ च वाराहचेत्रं यच्च विधायकः । श्रीकण्ठचेममठयोरासोद्भुक्पुराणिके ।
 मसुरविदलाकारलूताक्षिसकलेवरः । पौषे चाब्दे चतुस्त्रिंशे नवमेऽब्दे सिते मृतः ।
 चेमगुप्तात्मजः आभूदभिमन्युरभूत्ततः । शिशुर्निस्त्रिंशधर्षिण्या दिहादेव्यानुपालितः ।
 सन्धिविग्रहशृङ्गान्तमुख्यकर्माधिकारिणः । निःसाध्वसं राजबध्ममवन्ध्यश्रयनां व्यधुः ।
 अभिमन्यो चित्तिं रचत्यकस्मादेव दारुणः । तुङ्गेश्वरापणोपान्तादुज्जगाम ऊताग्रनः ।
 बर्धनस्वामिपार्श्वस्थभिक्षुकोपारकावधिः । वेतालसूत्रपातस्थानं स ददाह महागृहान् ।
 डोम्बचण्डालसंसृष्टभूपसम्पर्कदूषितान् । दग्ध्वा महागृहान्मृगिर्भुवः शृङ्गिनिवाकरोत् ।
 रक्षित्री आपतेर्माता स्त्रीस्वभावादिमूढधीः । सारासारविचारेण लोलकर्णी न पश्यन्ने ।
 राज्ञः सुतार्पणाद्द्वैवैरा तथैव पुरा यतः । पतिवत्नीव सा सार्द्धं फल्गुणेनाय्यमन्त्रिणा ।
 पत्यौ मृते सपत्नीनां दृष्टानुसरणं ततः । दम्भेनानुमुमूर्षन्तीमनुमेने स तां द्रुतं ।

१७५

१७५

१८०

१८५

१८०

१८५

निषिधेधानुबन्धानु सामन्तापां चितान्तिके । कपालुमेरणादेताममात्यो नरबाहनः ।
 अतोनिर्गमिषुनो रक्तसां मन्थदूषिताम् । फल्गुणाद्राज्यहरणाग्रङ्गा रात्रीमजिघृहत् ।
 विरागशंसिभिर्लिङ्गैस्तां ज्ञात्वा विषमाश्रयां । समन्यं साखिलामात्यां फल्गुणोऽप्यास्त शङ्कितः ।
 स हि सर्वधिकारस्वः सर्वस्याक्षिगतोऽभवत् । दीप्यमानोऽधिकं मन्मथैर्योत्साहादिभिर्गुणैः ।
 अस्थोनि चेमगुप्तस्य गृहीत्वा आश्रयीं गते । पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रबलैरन्विता बलैः ।
 तन्प्रात्यागमपर्यन्तं पर्णोत्से स्थातुमुद्यतः । अविश्वसन्नृपगृहे फल्गुणो वैरिशङ्कितः ।
 निर्गत्य नगराद्यावत्सभाष्ठागारिसैनिकः । काष्ठवाटान्तिकम्प्राप्य तावद्रक्षादिचोदिता ।
 आकलय्य द्रुतं दिहा सन्त्यज्य प्रार्थनादिकं । पृष्टे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हन्तुं व्यसर्जयत् ।
 नवावमानस्त्रिभुजः स मिलितानन्तसैनिकः । प्रत्यावृत्त्य ततो मानो वाराहं चेन्नमाययौ ।
 श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनं । आस्त्रकन्दशङ्खिनो दिहा सामात्या समकम्पतः ।
 तस्मिन्क्षेत्रे गतं शान्तं विलप्य स्वामिनं चिरं । वराहपादसविधे तेन शस्त्रं समर्पितं ।
 द्रोहसम्भावनापापं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य सम्यार्जितं तेन राजमातुष्य साध्वर्ष ।
 युक्तायुक्तविचारवाङ्मनसः सेवा महदैश्वर्यं कुद्वेऽस्मिन् प्रतिकारकर्त्तव्यमद्रोहापवादावहं ।
 येन न्यूनगुणे दृशोपकरणोभावोऽपि तस्मै परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः शास्त्राय शस्त्राय वा ।
 पर्णोत्समेव शनकैः समैन्ये फल्गुणे गते । विगताध्यापका वाला इवामोदन्त मन्त्रिणः ।
 योगक्षेमौ चिन्तयन्तो चेमगुप्तबधूरपि । अग्निशं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने ।
 राज्यप्रार्थी पर्वगुप्तो मन्त्रिणौ कोशपोषिनौ । अजिघृहत्करो पूर्वं पुत्र्यैर्यौ खोजभूभटौ ।
 तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ । अर्द्धिषातां यो राजमन्दिरे राजपुष्पवत् ।
 तौ तत्रावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमन्य समगंसातामुद्दामैर्हिमकादिभिः ।
 बलिनौ तावबलया राज्ञयापासौ नृपास्पदात् । समन्य स्वगृहादासां यावत्क्षतगतागतौ ।
 एकतः पृष्ठतः प्रादान्महिषो निर्गतस्य सा । निर्वासनाय याष्टीकांस्तावत्प्रकटवैहता ।
 ॥ युग्मं ॥ शक्तिसेनाभिधानस्य अशुरस्य निवेशनं । प्रविवेश स तज्ज्ञात्वा तं ते तत्रापि दुर्दुवः ।
 शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्निवता नाचलन् यदा । तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादात्स संश्रयं ।
 तं लब्धसंश्रयं प्राप हिमकोमुत्कलस्तथा । एरमन्तकनामा च परिहासपुराश्रयः ।
 श्रीमानुदयगुप्ताख्योऽप्यमृताकरनन्दनः । ललितादित्यपुरजा यशोधरमुखाश्रपि ।
 एकैकं तं मिथः नैन्येर्भुवनलोभकारिणः । सम्भूय चकुर्द्विराज्यं महिषः पक्षमाश्रितः ।
 तस्मिन्महाभये दिहापचं मन्त्री सबान्धवः । एकएव तु तत्याज नाद्रोहो नरबाहनः ।
 प्रवर्द्धमानपुत्रना द्याद्धु बद्धोद्यमास्ततः । पञ्चस्त्रान्तिकं प्रापुर्दाप्यमानाधुधा दिषः ।
 अथ शूरमठे दिहा विसृज्यात्मजमाकुला । आपञ्चान्तिषमंस्त्रास्तानुपायान्समचिन्तयत् ।
 ललितादित्यपुरजादिजान् स्त्रैर्न भूरिणः । तथैव स्त्रीकृत्य विदधे रिपूणां सङ्गभेदनं ।

१००

१०५

११०

११५

१२०

एकाक्षेपेऽखिलैः कोपोविधेय इति वादिभिः । महिम्नः पीतकोशैस्तैः सन्धिर्देव्या समं कृतः ।

२२५

गोष्पदोलङ्घने यस्याः शक्तिर्नाशाधि केनचित् । वायुपुत्राद्यितं पंगव्या तथा सङ्गाभिलङ्घने ।

यत्सङ्ग्रहो रत्नमहौषधीनां करोति सर्व्वव्यसनावसानं ।

त्यागेन तद्यस्य भवेन्नमोऽस्तु चित्रप्रभावाय धनाय तस्मै ।

उक्ताचकाञ्चनादानेऽप्युच्चान्ध्यायन्युपक्रियां । दिद्वा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समापयत् ।

अभिचारं महिम्नस्य कृतवत्यामितैर्दिनैः । मण्डले खण्डिताञ्जलं दिद्वायाः समजृम्भत ।

कदाचित् ठक्कमाख्यस्य शाहेशस्योपरि क्रुधा । सत्रासं वंशजैर्यात्रां कम्पनाधिपतिर्ददौ ।

२२६

तद्देशं निम्नगाशैलदुर्गं प्रविशता जवात् । अखण्डशक्तिना तेन बलादद्याहि यत्कनः ।

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः । अभिषेकान्भुविश्वके ओलताप्यायनं पुनः ।

लम्बप्रवेशः समये तस्मिन् रक्षादिभिः खलैः । कम्पनाधिपतौ राज्ञा विद्वेषोऽद्याहि मूढया ।

उर्वीपतेस्तु स्फटिकाश्मनस्तु शीलोत्रिभूतस्त्रीहृदयस्य चान्तः ।

अमन्त्रिधानात्सततस्थितीनामन्यान्यरागः कुरुते प्रवेशं ।

स्वचित्तसम्बादिवचोवदन्तो धूर्ता वितन्वन्ति मनः प्रवेशम् ।

पृथग्जनानां गणिकाबधूनां विटाः प्रभूणामपि गर्भचेटाः ।

२२७

द्रोधाद्यं यत्कनं रचन्धनादायोति पेशुनं । तथ्यमेव तदीयं सा स्वयं वादादमन्यत ।

अथ स्ववसतिं प्राप्ते कम्पनेशे जयोजिते । याष्टोकान् व्यमृजद्दिद्वा स्फुटं निर्व्वामनोद्यता ।

तदाक्षेपं समाकर्ण्य स्मरन्तः कोशवेदिनं । ते हिम्नकैरसन्ताद्याः पूर्व्ववदिक्रियां ययुः ।

नरवाहनमुख्यास्तु राज्ञोपचं न तत्पुत्रः । विभेदं पृथ्वीप्राप देवं निजबलं पुनः ।

प्रविष्टेषु ततः कोपात्युरं शुभधरादिषु । भट्टारकामठे दिद्वा भूयः पुत्रं व्यमर्जयत् ।

२२८

दत्तागले नृपगृहे स्थितां तां दैवमोहिताः । तं तदैव विना पुत्रं विमूढानोदपाटयन् ।

राज्ञायाः सञ्जघटे लोकः परस्मिन्नेव वासरे । यदलेन तदा स्त्रैर्यं सा किञ्चित्समदर्शयत् ।

जयाभट्टारिकापाश्चाद्यावच्छूरमठान्तिकं । व्याप्य स्थितैर्दिषत्सैन्यैरथ प्रवृत्ते रणं ।

राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे चासविद्रुते । सिंहद्वारे घटाबन्धमेकाङ्गाः समदर्शयन् ।

शरीरनिरपेक्षास्ते भीतं संस्तभ्य तद्वलं । अधावन्विदिषां सैन्यं चेनुः केचिच्च शत्रवः ।

२२९

तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समापयो । त्वर्य्यैर्घातैर्दिषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजं ।

तस्मिन् प्राप्ते दिषां सैन्यं विननाश विनश्वरं । न द्रोहा विनयं जातु सहन्ते शस्त्रदेवताः ।

तोडयत्यायमान् बन्धान् स्फोटयत्युपलानिति । यः ख्यातिमावहत्तथा हिम्नको भीमविक्रमः ।

तस्यासिना राजकुलभट्टदेहाङ्गुपातिना । चर्ममात्रं न तुत्रोष्ट कंकटस्यातिसङ्कटे ।

विलोक्य तदसम्भाव्यं सैन्ये दैन्यं समाश्रिते । अघानि हिम्नकोयोधैरवाष्टम्भि यशोधरः ।

२३०

तथाप्यासीत् स्फुरन् संख्ये ययैरमत्तकः क्षणं । स भग्नासिच्छुतो वाहाञ्जोवयाहमगृह्यत ।

नाजौ तैरेखताधातुं यः श्रीमान् राजबान्धवः । जगामोदयगुप्तः स कापि त्यक्ता महाहर्ष ।
 इत्थं लम्बजया राज्ञी तत्क्षणाद्यग्रहीदुषा । यशोधरं शुभधरं मुकुलञ्च सबान्धवं ।
 काश्मीरिकाणां यः श्राद्धशुक्लोक्तेता गयान्तरे । सोऽप्येवमत्तकः शूरः परिहासपुरात्रयः ।
 बद्धा महाशिलां कण्ठे वितस्ताभमि पातितः । खदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः ।
 ये सप्तसप्ततादर्षादागोपालनृपात्पुरा । अभिमन्युं यावदासन् षोडशानां महीभुजां ।
 वर्षपष्टिं प्रतापायुः श्रीहराद्रोहवृत्तयः । ते क्षिप्रं मन्त्रिणः सर्वे सान्त्ववायाः सहानुगाः ।
 भीमभूभङ्गमात्रेण दिहादंश्वा संकोपया । आसन्निःशेषतां नीता दुर्गेथेव महासुराः ।
 ॥ तिलकं ॥ अभवन्विहिता राज्ञा तानुत्पाद्य मदोद्धतान् । रक्तादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः ।
 इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामाखण्डलोपमां । अखण्डमण्डलां चक्रे निर्दोहो नरवाहनः ।
 राज्ञी कृतज्ञभावेन सापि मन्त्रिमभान्तरे । तमाजुहाव निर्दोहं स्वयं राजानकाख्यया ।
 सुप्ते सुस्नाप निष्यन्नभोजनेऽस्मिन्नभुक्तया । हृष्टे जहर्ष निर्विषे निर्विवेदानुकूलतः ।
 आरोग्यान्वेषणं शिवाप्रार्थनां गृहवर्त्तिनः । सात्मवस्तुविसर्गञ्च नाकृत्वा तस्य पिप्रिये ।
 अभूतां युग्यवाहस्य कुप्यनाम्नः सुतौ पुरा । यौ सिन्धुभुय्यौ तज्ज्यायान् सिंधुर्लालितकः किल ।
 पर्वगुप्तगृहे भूत्वा गञ्जाध्यक्षे स्थिते क्रमात् । लब्ध्वा गञ्जाधिकारित्वं तस्या राज्ञ्याः शनैरभूत् ।
 लब्ध्वा तदैव गञ्जेशो नवायामविधायकः । कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगञ्जाभिधस्य यः ।
 प्राथेशा ह्यनराज्यते वर्तते नरवाहनः । इति नयधियं राज्ञीं सोऽभ्यधत्त दुराश्रयः ।
 सा तथेत्यब्रवीद्यवत्तावत्प्रेम्णा स जातुचित् । अन्वो तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमं ।
 सा मानुगान्त्रयातां धुदन्वाभेव वत्स्यति । इत्युक्ता सिन्धुनापृच्छत्तत्कर्त्तव्यं भयाकुला ।
 अनुक्तेव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता । स्त्रीधर्मिण्यस्मि जातेति पश्चादार्ता व्यसर्जयत् ।
 संप्रवृत्तोपचारायां गतायां तत्पथात्तथा । राज्ञा नाशममात्यस्य प्रीतिमन्त्रिच सा ययौ ।
 तथोस्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्नेहयोः कृतम् । चाक्रिकैरतिरूढत्वं तिनपिण्याकथोरिव ।
 कुनिशं सर्वलोहानामममसां शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभाव्यन्ते न किञ्चिदसतां पुनः ।
 ये बालादपि संमूढाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि । तेषां न विद्मः किन्त्वावन्निर्भाणपरमाणवः ।
 विश्वाभोजिज्ञतधीः शिशून् कलयते कार्कोऽन्यदीवाजिजान् हंसः । क्षीरपयोविभागकुशलस्त्वस्यत्यमाराद्धनात् ।
 लोकविचक्षणतोत्तुणधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः ।
 मूढाचरणहीना सा श्रुतिवाह्यतया तथा । वैधेयविप्रप्रकृतिरिव प्रायादिगर्ह्यतां ।
 उद्देजितस्तया शश्वत्तया स नरवाहनः । यथा विमाननोत्तमः स्वयं तत्याज जीवितं ।
 प्रकुप्यत्यप्रतीकार्थं स्वतेजस्तत्रचेतसां । शरणं मरणं त्यक्ता किमिवान्यद्यशोर्थिनां ।
 अग्निहीनेव रजनी सत्यत्यक्तं भारती । विरराज न राजश्रीर्नरवाहनवर्जिता ।
 सा क्रौर्याभ्यासविषमा हन्तुं विततविक्रमान् । संप्रामडांमरसुनान् समीपस्थानचिन्तयत् ।

निजमुत्तरघोषं ते तद्गुणेन विनिर्गताः । कथ्यकदारपत्यादीन् कृतारब्धीन् व्यपादयन् ।
 उत्पिञ्जभीतया राज्ञा त्यक्ता परिभवचर्पा । ते यन्मात्समघव्यन्त मानः स्वार्थार्थिनां कुतः ।
 स्थानेश्वरादिभिर्मुखैर्दामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य जजृम्भरे ।
 अथ तद्भीतया राज्ञा रक्षे प्रमथमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो वीरार्थिन्या निजान्तिकम् ।
 राजकार्याणि कुर्व्वाणः स भूयः शस्तमयहीत् । न्यस्तशस्त्रोऽपि यत्संयं दुस्त्यजा भोगवासना । २८५
 महिमा राजपुण्यादिजयिनस्तस्य पश्चिमः । अद्भुतो दृढबन्धक्या अवहृद्दवाभवत् ।
 अभृदुदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सहायोऽक्षपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ।
 अन्येऽधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्मीरेषु व्यधुर्लुण्ठिं दुष्कृतैस्तदुपार्जितैः ।
 दैः शीन्यभाजो मातुश्च पाप्मभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन् चयरोगेण पस्पृशे ।
 पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्युत्पुत्तैरपस्कृतः । कृतश्रुतः स वैदुष्यनारुण्याभ्यां विदिञ्चते । २८६
 तथा विशृङ्खलप्रकृतैस्तस्य दुष्कृतसङ्गमः । शोषाधायो शिरोषस्य रवितापदवाभवत् ।
 वर्धमानः प्रजाचन्द्रसूतीयस्यां स कार्तिके । शुक्लेऽष्टाचत्वारिंशाब्दे यस्तो नियतिराङ्गण ।
 तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु बालशुके निजासने । दृढस्तनयशोकस्तु दिहाया च्छदये पदं ।
 सा शोकपिहितकौर्या तस्यै प्रथमश्रीतला । रविरद्वयशलाकेव ध्वान्तच्छन्नोऽभवैकता ।
 ततः प्रभृत्यद्भुताभिस्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्म्मभिरुपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पविचितां । २८७
 नगराधिपतिर्भूयः सिन्धुभ्राता शुभाश्रयः । तदीयधर्मचर्चायां बभूव परिपोषकः ।
 सा तेनोत्पादितानर्घजनरागागतैनसा । ततः प्रभृत्यभूद्देवी सर्वलोकस्य सम्मता ।
 राज्ञः समचिवः सत्यन्दुःप्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्याद्यः सुखसेव्यत्वं हेमन्तद्वय भास्वतः ।
 सा निर्माली विपन्नस्य स्नेहोः सुकृतवृद्धये । अभिमन्युस्त्रामिनोऽभृदभिमन्युपुरस्य च ।
 अथ दिहापुरोपेतो दिहास्वामी तथा कृतः । मठस्य मध्यदेशेयलाटशौडोऽवसन्त्ययः । २८८
 भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्योत्कर्षाभिरुद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ।
 श्वेतशैलमयं चान्यं सा दिहा स्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणोद्भूतगङ्गाश्रमः स्रवनैरिव ।
 चक्रे काश्मीरिकाणाञ्च दैशिकानां समाश्रयः । तथात्युच्चचतुःशालो विहारश्चारुसम्पदा ।
 श्रीसिंहस्वामिनं नास्वा सिंहराजस्य सा पितुः । मठस्य विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजन्मनां ।
 मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्म्मभिः । तथातिपवनशुके वितस्तासिन्धुसङ्गमः । २८९
 तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुक्तैर्भूरिभिः शुभैः । सा प्रतिष्ठा व्यरचयच्चतुःषष्टिमिति श्रुतिः ।
 जीर्णोद्धारः कृता देव्या भुष्टप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्वे शिलावप्रावृताः कृताः ।
 क्रीडाचक्रमणे राज्यापंगव्याविग्रहवाहिनी । वल्लाभिधा वैवधिकी वल्लामठमकारयत् ।
 तीर्थासेवनमौनभागपि तिमिः सक्तः स्वकुल्याशने वाताशान् यसते शिखी धनपयोमाचाग्रनोऽप्यम्बहं ।
 विश्वस्ताञ्जलचारिणः प्रकटितथानोऽपि भुङ्क्ते वकः सत्कर्म्माचरणेऽपि दोषविकृतौ न प्रत्ययः पापिनां ।

वर्षिणी वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा । भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्प्रति व्यभिचारकृत् ।
वर्षेणैकपञ्चाशे नीतः पचे सिते खयं । स मार्गशीर्षदादश्याममार्गव्यया तथा ।
पौर्णमासी भवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि । पञ्चमेऽप्येकपञ्चाशे वर्षे तदक्षया हतः ।
अथ मृत्युपथे राज्यनामि खैरं निवेशितः । क्रूरया चरमः पौर्णमासी भोगप्राप्तिधस्तथा ।
तस्मिन्नवसरे दृष्टः फल्गुणोऽपि व्यपद्यत । निगूढकौर्यदौःशोल्या दिद्वा यद्गौरवादभूत् ।
बभूव साय सुस्पष्टदृष्टेष्टाशतोत्कटा । अष्टवक्त्रपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवोत्कटा ।
महाभिजनजातानामपि हा धिक्प्रसर्गतः । सरितामिव नारीणां वृत्तिर्निश्चानुभारिणी ।
स्रोतोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्मिन्धोः प्रसूय कमलाक्षपयोनिर्केते ।
जाते सरस्यविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अषि नीचमे ग्याः ।
खशस्य वद्विवासाख्यपर्णात्सयामजन्मनः । वाणस्य सुनुस्तुङ्गाख्योऽविश्वम्हृषपालकः ।
प्रविष्टो जातु काश्मीराख्येस्वहारककर्भणा । सुगन्धिमीहप्रकटनागादृयिकषण्मुखैः ।
पञ्चभिर्भ्रातृभिः सार्धं सन्धिविग्रहकान्तिके । देव्यादृगोचरं यातो हृदयावर्जकोऽभवत् ।
॥ तिलकं ॥ रहःप्रवेशितो दृष्ट्या समाव्यर्थबलाद्युवा । सम्भुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोऽभवत् ।
तुङ्गानुरागिणी राशौ पापा लज्जोत्प्लिता ततः । रसदानेन वैमुख्यभाजं भुज्यमानयत् ।
धिक्प्रिर्विचारात् कुपतो न्येषां विषमचेतसां । फलग्रन्था स्तुतिस्तोषे दीपे प्राणधनक्षयः ।
रक्तजोदेवकलशेविलासितः कृतस्तया । भुज्याधिकारे कौटिल्यामाचरन्निस्त्रपोविटः ।
येऽपि कर्दमराजाद्या वीराद्वारादिनायकाः । तेऽपि कौटिल्यमभजन्त्येषां जननैव का ।
चतुःपञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन्नृपगृहे शिशुः । भोगप्राप्तेऽभवदावत्किञ्चित्पौढोभवन्नतिः ।
राज्यव्यवस्था यावच्च पितामह्याश्च वृत्तयः । दुस्विताः प्रत्यभाषन् सख्यायास्तस्य चेतसि ।
अङ्गशीलविहीनाया निर्घृणाया निसर्गतः । तावन्नेयधियस्तस्याः सचिन्धः समपद्यत ।
अभिमन्युबधूस्तं हि चक्रे गूढप्रवेशितं । महाभिजनजम्बुत्वं तस्मात्सोऽभूत्तथाविधः ।
सा देवकलशेनाथ दत्तमन्वाविशङ्किता । चपोत्प्लिता स्यष्टमेव भोगप्राप्तमबन्धयत् ।
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रेहे लोकस्य योऽभवत् । सन्देहः स तथा तेन व्यक्तकृत्येन वारितः ।
तामिस्ताभिधातनाभिर्भोगप्राप्तं निपात्य सा । षट्पञ्चाशेऽभवद्वर्षे स्वयं क्रान्तनृपासना ।
प्रवृद्धरागया राज्ञ्या दत्तोद्रेको दिने दिने । सर्वोधिकारी तुङ्गोऽथ बभूवाधारिताखिलः ।
सभ्रातृकेन तुङ्गेन मीलिताः पूर्वमन्त्रिणः । राज्यविश्वमाधातुमयतन्त विरागिणः ।
तेऽथ संमच्य कश्मीरानानिन्युः क्रूरपौरुषं । उयं विग्रहराजाख्यं दिद्वाभ्रातुः सुतं नृपं ।
मुखाग्रहारान् स प्राप्ता विधातुं राज्यविस्रवं । धोमान् प्रायोपवेशाय द्रुतं प्रावेशयद्विजान् ।
विहितैक्येषु विप्रेषु लोकः सर्वोऽपि दिभुतः । अन्वियेषाम्बुहं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ।
कशिपुश्चित्पिहितदारो तुङ्गं प्रह्वय वेम्नि । दिनानि कतिचिद्दिद्वा तस्यावास्कन्दशङ्किनी ।

११०

११५

११६

११७

११८

११९

तथा स्वर्णप्रदानेन सुमनोमत्तकादयः । ब्राह्मणाः समगृह्यन्त ततः प्रायोन्यवर्तन् ।
 एवन्तस्मिन्महाक्षेपे तथा दानेन वारिते । ययौ विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्यथागतं । २४०
 अथ दार्यं समासाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्णवः । शनैः कर्दमराजादीञ्चतुर्विहितविघ्नवान् ।
 सुलङ्कनो रक्षसूनुस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिणः । रुष्टैर्निर्व्यासितादेशान्तुष्टैः सम्प्रवेशिताः ।
 प्रवर्द्धमानवैरेण गूढदूतैर्विभर्जितैः । प्रायस्त्रिग्रहराजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ।
 उत्कोचादित्सया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धस्थैर्येण तुङ्गेन सन्निपत्यापहस्ताः ।
 तेषां मध्ये वसन् गूढमादित्याख्यः पलायितः । हतोविग्रहराजस्य प्रियः कटकवारिकः । २४५
 शस्त्रक्षतः प्रतीहारो वत्सराजाभिधः पुनः । न्यङ्कोतकादिभिर्धावञ्जीवयाहमगृह्यन् ।
 ते स्वर्णाग्राहिणोविप्राः सुमनोमत्तकादयः । सर्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेशिताः ।
 अथ फल्गुणशनेन दृष्टे राजपुरीपतौ । तां प्रत्यारब्धिरभवत्क्रुध्यतां सर्वमन्त्रिणां ।
 निपत्य सङ्कटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुरीराजकाष्मीरिकबलचयम् ।
 शिपाटको हंसराजोविपन्नैः तत्र मन्त्रिणैः । चन्द्राद्रेर्दुर्गतिन्दृष्ट्वा मरणं यत्र भेषजं । २५०
 अथान्येन पथा कस्मान्तुङ्गः सार्धं सहोदरैः । कृत्स्नां राजपुरीं वीरः प्रविश्य सहमादहत् ।
 ननाश तेनोपायेन पृथ्वीपालः सपार्यिवः । शेषाणां मन्त्रिणां भैरवं प्राप नृक्तिञ्च सङ्कटात् ।
 अबलः सन् भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करं । एवं कृतं ततस्तेन नष्टस्यार्थस्य योजनं ।
 प्रविशन्नगरं तुङ्गस्ततः स्त्रीकृतकंपनः । चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रमः ।
 दिद्राण्डयराजस्य भ्रातुः पुत्रं परीक्षितं । चक्रे संग्रामराजाख्यं युवराजमशङ्किताम् । २५५
 सा हि सर्वान् शिशुप्रायान् पुरोभ्रातृसुतान् स्थितान् । परीक्षितुं मुनोचाये पाले वत फलावलिं ।
 शक्तः कियन्ति कः प्राप्तुं फलान्येवेतिवादिनी । साभद्रराजमुत्तारं तेषां कलहकारणं ।
 गृहीताल्पफलोत्स्रग्प्रहारोस्तान्दर्शं च । सङ्ग्रामराजं त्वस्त्वल्पफलभाजमविचरं ।
 अनन्तफलसम्प्राप्तावत्तत्वे च कारणं । सविस्मयं तथा पृष्टस्व तामेवं तदाब्रवीत् ।
 अन्योन्यकलहव्यग्रानेतान् कृत्वा पृथग्वसन् । समवायं फलान्यस्मिन्नचाभ्यवस्यरिचतः । २६०
 व्यसने संप्रविश्यान्यान् स्थितानामप्रमादिनां । न काः क्लेशविहीनानाङ्गटन्ते स्वार्थमिद्वयः ।
 श्रुतेति तस्य सा वाचमप्रमत्तत्वदूतिकां । भीरुर्नारीस्वभावेन राज्येऽमन्यत योग्यतां ।
 शूद्रस्य लभ्यं शौर्येण भीरोर्भीरुतया यथा । कार्यं हि प्रतिभात्यन्तं भवेच्च तदन्यथा ।
 काष्ठं वक्रुर्जिह्वतमपि भवेच्छीतशान्ते कपीनां लोम्बां शूद्रौ सलिलमनलस्याग्निभौचिणकानां ।
 जन्तोर्भावा विदधति यथा भाविनः कार्यमिद्विं तत्त्वन्तेषां कचन सहजं वस्तु तेनास्ति किञ्चित् ।
 तस्यामेकान्नशीत्यब्दशुक्लभाद्राष्टमीदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभवन्नृपः । २६५
 स्तोमस्त्वन्नेन भूपालवंश्यानां भुवनाद्भुतः । तृतीयः परिवर्तेऽयं वर्त्ततेमुत्र मण्डले ।

निर्गष्टकष्टकुले वसुसम्पदाब्धौ श्रीसातवाहकुलमाप महीतलेऽस्मिन् ।
 दावाग्निदग्धकुतरौ जलदाम्बुसिक्तौ चूतप्ररोह इव केलिवने प्रवृद्धिम् ।
 अथ स मृदुतयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमग्रेषां दोष्णि संयामराजः ।
 विसकुलनिभशोभानिष्ठुतप्राणसारः फणकुल उरगाणामोशितेव न्यधत्त ।
 इति श्रीकाम्बोरिकमहामात्यसम्पत्प्रभुसूतोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तोत्रम् ॥
 अत्र वर्षचतुर्विंशत्येव दिनेषु च । अष्टस्रभूवन् भूपाला द्वाभ्यो भूभोगभोगिनः ।



॥ अथ सप्तमस्तरङ्गः ॥



मातुस्तेऽजनि निर्मिते पितृकुले स्नाय्या तनुर्वेधसा त्वं सन्ध्याहितसन्निधिर्मम अपारक्तेऽधरे खेलसि ।
 सन्ध्यावन्दनसाभ्यस्रयगिरिजास्तुत्येदृशैर्वाक्कुलैर्यैः सन्ध्यामपि वन्दते स्म स जगत्प्रोणातु गौरीश्वरः ।
 क्षमा क्षमापतिर्विभ्रन्तसा च भुजेन च । गाम्भीर्येण च शक्त्या च सोऽजयदाहिनीपतीन् ।
 जज्ञे राज्ञः क्षये भङ्गोयैस्तुङ्गस्य तदाखिलैः । दिनश्रीविगमे सन्ध्याप्रसङ्गस्येव रागिणः ।
 तत्तत्प्रतिभटाटोपचोटनात्प्रत्युतास्य तैः । उदयो ददृशे शशङ्गतिं कोवेत्ति वेधसः ।
 ॥ युगम् ॥ नृपेण जातज्ञातेयः शूरः शक्तिसमन्वितः । सर्वाधिकारयोगोऽगोक्षदा चन्द्राकरः क्षयम् ।
 अन्ये भीमतिकायामदिवि रम्योरुसम्पदः । पुण्याकरस्य तनयाः शूराः शान्तिं प्रपेदिरे ।
 समर्थमन्त्रिविरहादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपक्षं क्षमापतिः ।
 संयामराजतुङ्गादीन्देवो कोशमपाययत् । मुमूर्षन्ती पुरा स्थातुमद्भेहेणेतरेतरम् ।
 क्लेशाक्षोमहीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्यो भोजाभ्यासालसोऽभवत् ।
 पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं कियदन्यत्रकाश्यतां । असमैर्यौनसमन्वैश्चक्षमे यशसः क्षतिम् ।
 साहायकार्थं यत्प्रादाच्छ्रीशैर्यैर्दिमते सुताम् । दिदामठाधिपतये प्रेमनाम्ने सलोठिकाम् ।
 क लोकोद्बुद्धेनोन्नद्धभूभृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्षिप्तपाणिः काल्पमनादिजः ।
 अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं ब्राह्मणमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपाणिषद्यानकारयन् ।
 विप्रमन्त्रिमतेक्ष्णेन कृतो राज्ञः सविप्रवः । दुःसहापवमानाग्निममागमसभोऽभवत् ।
 राज्ञोऽप्युत्पाटने सज्जैः कथंचिन्प्रार्थितोद्भिजैः । मतिः क्षान्तिचरुप्राये तुङ्गनिःसारणे कृता ।
 राज्ञस्तुङ्गादिभिश्चैतद्यावत्तेभ्यः प्रतिश्रुतम् । अन्यत्प्रार्थयितुं लघ्नास्तावत्ते शठबुद्धयः ।
 तुङ्गास्कन्देन विप्रोऽयं योऽमृतस्तद्गृहे वयम् । तं निर्दहामदत्युक्ता शवः कोऽप्यरघट्टतः ।
 तैरुद्धृत्य यदानीतः शठैस्तुङ्गगृहान् प्रति । केशक्षोमाश्च विहिताभ्याकृत्योत्थापिताभवत् ।

तथा प्रतोपपातिन्या निःशेषानां द्विजस्यनाम् । अकस्मान्निरगाच्छस्त्रिणाशयोत्थिते कलौ ।
तिलकं ॥ ततः पलायिताविप्रा यत्नेषां मन्त्रदोऽभवत् । निगूढं राजकुलशसदेयं प्राविशद्गयात् । ९०
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः सङ्ग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपद्वारैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहान् प्रयुः ।
विजिते राजकलशे समकार्या दिजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरसुताः सप्तागत्य व्यधुर्धुधम् ।
ते कृत्वा सुमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भय मण्डलं सप्त सप्तसप्तेर्दुतं ययुः ।
जितः सुगन्धिसौहेन तेषु शान्तेषु संयुगे । बद्धाय राजकलशस्तुङ्गेनानाधितोगृहम् ।
नीयमानोऽधिरोप्याशु स्कन्दमार्गेषु विद्यतः । तुङ्गस्य युग्यवाहैः स नर्तितोपचतायुधः । ९५
अन्याऽपि भृतिकलशो नाम मन्त्री विनिर्जितः । सुतेन राजकारणेन सह शूरमठं ययौ ।
क्रमात्सुगन्धिसौहाद्यैर्भुक्ता करुणया ततः । स पुत्रः सेवमानाग्नितप्तेदिशान्तरं ययौ ।
परिहासपुरादेवं जातोयोदेशविश्रवः । स दैवयोगान्तुङ्गस्य शुभाय प्रत्युताभवत् ।
ततः प्रसादिते रात्रि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भृतिकलशः कृतगङ्गानिमज्जनः ।
पुनर्नृपगृहे तस्मिन् किञ्चित्सम्पदं शनैः । तुङ्गं निहन्तुं रात्रौ न गूढं दूताः प्रयोजिताः । १०
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थे प्रकाशिते । स्वपुत्रो भृतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ।
अवष्टब्धं मनाक् लेभे चन्द्राकरसुतः शनैः । योमय्यामत्तकः सोऽपि तस्मिन् काले व्यपद्यत ।
भूत्वा किञ्चित् क्षणं भृभृत्कन्यासम्भोगभाजनम् । राजोपकारकच्छीमान् प्रेमापि प्रमथं ययौ ।
विवेदिरेऽन्ये गङ्गाद्याः सर्वेऽपि नृपतिप्रियाः । अवाश्रित्यत भोगाय तुङ्गः सभ्राटकः परम् ।
इति योयो हि वृत्तान्तस्तस्य नाशाय शंकितः । स स दैवानुकुल्येन प्रत्युतोद्रेचकोऽभवत् । १५
कालक्रमचुटितसंश्रयभूः स्वमूलमात्राश्रयी तटतरुः सरितोऽम्बुपूरैः ।
यैः शङ्क्यते निपततीति वितीर्णमृद्विस्तैरेव तस्य हि भवेत् स्थितिभूमिदार्ढ्यम् ।
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन् प्रजाराधनतत्परः । प्राक् पुण्यसङ्गयान्तुङ्गः शनैस्त्वामीत् स्वलम्पति ।
यत्स्वभाग्यापहागय हीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्यं जुष्टं भद्रेश्वराभिधम् ।
वित्वाणिज्यं मौनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि च । आरामिकस्य यस्यामीत्कृत्यं वंशक्रमोचितम् ।
कण्डलोद्भृष्टपृष्ठोऽयं भोजनार्थमवालगतः । भस्त्रामर्षी भाण्डवाही यस्य पञ्चान्वियोगिना । २०
अनन्तराजकार्यादिचिन्ताश्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायकाबुद्धं संसर्गाद्वाग्यसङ्गयम् ।
धार्मिकं तेन धर्मेत्कं विनिवार्यार्थचेतसम् । गृहहत्याधिकारे स दुष्कृती विनिवेशितः ।
देवगोब्राह्मणानाथातिथिराजोपजीविनाम् । अकालमृत्युर्विदधे दृष्टिच्छेदं स दुर्मतिः ।
शवाजीवोऽपि पुष्पाति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापोऽभृन्निजानामपि जीवहृत् ।
तुङ्गेन चैत्रे सर्वत्र कृते भद्रेश्वरे प्रभौ । सुगन्धिसौहः प्रययावाषाढे मासि सङ्गयम् । २५
परलोकं गते तस्मिन् सर्वभारसहेऽनुजे । तुङ्गश्चोत्तमाङ्गलं सदन्योऽमन्यतात्मनः ।
श्रीत्रिलोचनपालस्य शाहेः साहायकार्थितः । देशन्ततोमार्गशोषे मासि तं व्यसृजन्नृपः ।

राजपुत्रमहामात्यसामन्तादि निरन्तरम् । सैन्यं तमन्वगाङ्गूरि भुवनेशमनसमम् ।
 अयागतेन स तथा शाहिना कृतसत्क्रियः । पञ्चषाणि दिनान्यासीत्तद्देशे स यदोन्मदः ।
 प्रजागरचरन्यासशस्त्राभ्यासादिवासनाः । अभियोगोचिताः शाहिरपश्यन्तं तदाब्रवीत् । ५०
 युग्मं ॥ तुरुष्कसमरे यावन्न यूयं कृतबुद्धयः । आलस्यविवशास्तावन्निष्ठतास्मिन् गिरेस्तटे ।
 एवं त्रिलोचनेनोक्तं सोऽयहीन्न हितं वचः । तस्यै परं समं सैन्यैस्तेकादाहवोत्सुकः ।
 हस्तीरेण तदा सैन्यञ्चिन्नासार्थं विसर्जितम् । तौघीपारे मितप्रायैस्ततस्तीर्त्वावधीद्वलैः ।
 ततस्तमाहितोत्सेकमपि शाहिः पुनःपुनः । जगादाहवतत्त्वज्ञः पूर्वोक्तामेव संविदम् ।
 स तस्य नायहीद्व्याक्यं रणौत्सुक्यवशमदः । प्रत्यासन्नविनाशानामुपदेशो निरर्थकः । ५१
 प्रातस्ततः स्वयङ्कोपात्तुरुष्काणीकनायकः । सर्व्याभिसारणोद्गच्छच्छलाहवविदारदः ।
 अथ तुङ्गस्य कटकः सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददुशे विचरन्त्क्षणम् ।
 शाहिसैन्ये गतेऽप्यासीज्जयासिंहः स्फुरन् रणे । श्रीवर्धनश्च सङ्ग्रामे विभ्रमार्कश्च डामरः ।
 घोरे तुरङ्गतुमुले प्रहरद्भिस्त्रिभिर्भैरैः । वीरचेचे निजे देशे रक्षितसौर्यशःक्षयः ।
 कस्त्रिलोचनपालस्य माहात्म्यं वक्तुमीश्वरः । निःसंख्या अपि यं संख्ये न जेतुमशकन् द्विषः । ५२
 शुशुभे रुधिरासारवर्षा युद्धे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनज्योतिर्विंसारीव त्रिलोचनः ।
 स योधयित्वा सङ्ग्रामे कोटीः कङ्कटवाहिनाम् । एकाकी कार्यमर्षज्ञो निरर्थयौ रिपुसङ्कटात् ।
 गते त्रिलोचने दूरमशेषं रिपुमण्डलम् । प्रचण्डचण्डालचमूखलभङ्गायमानशे ।
 सम्प्राप्तविजयोऽप्यासीन्न हस्तीरः समुच्छसन् । श्रीत्रिलोचनपालस्य स्मरन् शौर्यममानुषम् ।
 त्रिलोचनोऽपि संश्रित्य हास्तिकं स्वपदाद्युतः । सयज्ञोऽभून्महोत्साहः प्रत्याहर्तुं जयश्रियम् । ५३
 यथा नामापि निर्गष्टं शीघ्रं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रासङ्गिकत्वेन वर्णितं न सत्स्वित्तरम् ।
 स्वप्नेऽपि यदसम्भावं यच्च भग्ना मनोरथाः । हेलया तदिदधतो नासाध्यं विद्यते विधेः ।
 ईषद्यद्भूमिवैपुल्यं राज्ञः शङ्करवर्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्वममुत्र प्रकटीकृतम् ।
 स शाहिदेशः सामात्यः समूहस्तपरिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति सविस्मयतेऽधुना ।
 अवतारं तुरुष्काणां दत्वा शेषे महीवले । प्राप्तभङ्गस्ततस्तुङ्गः स्वदेशं प्राविशच्छनैः । ५४
 सृगालाथेव तुङ्गाय लब्धभङ्गाय भूपतिः । न तत्रागसि चुक्रोध सधैर्यसदृशशयः ।
 किन्तु खेदाय समभूत्तुङ्गाय तलमीश्वितुः । परायत्तभयाचितं पशोरप्युपतप्यते ।
 तुङ्गात्मजोऽपि कन्दर्पसिंहः श्रीशौर्यगर्वितः । राज्योचितं व्यवहरंस्तस्योद्वेगप्रदोऽभवत् ।
 गूढलेखैः क्षणे तस्मिन्निद्रान्तेषी स भूभुजाम् । भ्राता विद्यहराजोऽपि प्रैरयत्तुङ्गमारणे ।
 कोशादिस्मरणाद्राजा चिरं दोलायमानधीः । अभीक्ष्णप्रेरणोद्भिन्नः प्रेरकानब्रवीत्ततः । ५५
 एकाक्येव मपुत्रः स गोचरो नः कदाचन । पतेद्यदि क्षणे तस्मिन् पश्यामः किं विदमहे ।
 अन्यथा भुवमाक्षिप्तो हन्यादस्मानसौ बलात् । इति कालापहारार्थमुक्ताभूद्विरतो नृपः ।

तावन्मात्रं वचोवीजभूतं यदि निधाय ते । विधातुं तदवस्थत्वं तुङ्गस्थामन् कृतोद्यमाः ।
 वपसासाभ्यन्तरे तुङ्गे भूषेनाकारितो गृहात् । समुतो निर्धयो दृष्टदुःखप्रोऽपि विधेर्वशात् ।
 स प्रविश्य नृपास्थानं स्थित्वा राशोऽयतः क्षणम् । पञ्चषैः सहितो भूतैः प्राविशन्मन्त्रमण्डपम् ।
 पञ्चात्मविष्टास्तत्रैवं पर्वशर्करकादयः । अनुक्तापि महीपालं तुङ्गं शस्त्रैरपातयन् ।
 मन्मो महारथो नाम योऽभूच्छरवर्षणः । तदंशस्तुङ्गभूतेषु स्नायुः सिंहस्थः परम् ।
 निःशस्त्रो यः क्षणे तस्मिन्परिचाणविधिसया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे स्वं वपुरक्षिपत् ।
 तुङ्गस्य प्रथमाघाते रङ्गसासोऽभवद्भयात् । राजा तस्मिन्निरुच्छासे सोच्छ्वासः समपद्यत ।
 आस्था न ब्राह्मणस्यासीदूर्ध्वनाम्नः सुतोऽग्निके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्श्वः कङ्कस्य दुर्मतिः ।
 ताभ्यामाशुविरेकिभ्यां चाणार्थस्त्राङ्गुलीमुखे । क्षिपद्वां पशुवत्तत्र शस्त्रं चासवशाज्जहे ।
 अन्तरङ्गास्य चङ्गाद्या येऽभूवन्सूच मन्त्रिणः । तैः स्त्रीवदासितनूष्णीं बसैः शस्त्रान्वितैरपि ।
 अघाततुङ्गमृत्युभ्यस्तमुले तत्र भूपतिः । तद्भूतेभ्यः शङ्कमानो वक्रिदानाहवादिकम् ।
 आश्वासाय स्वभृत्यानां च्छित्त्वा स्वप्नेन सत्वरम् । पातयामास तुङ्गस्य समुतस्य शिरोवहिः ।
 कृष्ट्वा स्वामिश्रिरश्चिन्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । मृत्युतामुज्ज्वलीचक्रुः कतिचित्तुङ्गसेवकाः ।
 भुजङ्गनामा सामन्तद्विजापत्यो गृहागतः । संयामराजं विदधे गेहाङ्गेहं पलायितम् ।
 द्वारं कनकदण्डेन भञ्जस्पर्शितं ततः । विंशतिं हतवान् योधान् स राजास्थानमण्डपे ।
 कोशाधिकारो चैलोक्यराजनामा हतो रणे । कप्पामस्तकधात्रेयो वीरोऽप्यभिनवाभिधः ।
 अङ्गने त्रिंशदेकाङ्गा वीरास्तुङ्गेपजीविनः । श्रेणीं बबन्धुर्निहता निःश्रेणीं स्वर्गपङ्कतेः ।
 सङ्ग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निरुतोऽक्षतः । स्वामिप्रमथदुःखाग्नितापं तीर्थाश्रयाज्जहौ ।
 अन्ये लोकदयत्राणमित्रं शस्त्रं रणाङ्गने । संत्यजन्तोऽप्युज्ज्वन्त यशसा जीवितेन च ।
 चन्द्राख्यः सुभट्मन्यो दैशिकशार्ङ्गनाभिधः । हेलचक्रो डामरस्य त्यक्तशस्त्राः परैर्हताः ।
 लोठितावसथस्तुङ्गे लुण्ठितश्रीर्महीभुजा । आषाढशुक्लदादश्यां कथाशेषो व्यधीयत ।
 निद्रोहवृत्तौ भूभर्ता तुङ्गे सतनये हते । लम्बोदया व्यजृभंत खलप्राया नृपास्पदे ।
 राज्ञो मनः कलुषयन् गृहपैशुन्यकर्षण । योभ्रातृभ्रातृसुतयोर्विपत्तौ हेतुतां गतः ।
 सदुष्मवादनिर्दग्धो नागोनिजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कम्पनाधिपतिः कृतः ।
 युगलकम् ॥ भार्या कन्दर्पसिंहस्य चेमापरमचर्षणी । नागेन सङ्ग्रामं चक्रे रक्षसेवासितक्षपा ।
 प्रशान्ते तुमुले ठिण्ठा चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गक्षुषा सुता शाहेः प्रविवेश ऊताशनम् ।
 मन्मायामवरद्व्यायां कन्दर्पो यावज्जीवत । पुत्रं विचित्रसिंहं च भ्रातृसिंहं च विश्रुतौ ।
 गृहीत्वा तौ क्षुषां तां च मङ्गला तुङ्गवत्सभा । देशादिनिर्गता दीना राजपूर्यां स्थितिं व्यधात् ।
 ॥ युगम् ॥ तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां च ते कोशादिलुण्ठनम् ।
 कियद्विवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाशयताम् । तादृशमपि यश्चक्रे पार्थादौ नधिकारिणः ।

पार्था परमदुर्मेधाः स्नातो भ्रातृकलत्रगः । निर्बिचारेण यत्नेन नगराधिकृतः कृतः ।
 बधादिपापं पार्थेन सुकृतकृत्यचेतसा । पवित्रे प्रवरेष्वस्य रङ्गपोठे प्रवर्तितम् ।
 चक्रे लुब्धस्य भूभर्तुर्मतङ्गः कृपणापणीः । विंधोः सुतः कोशदृष्टिं प्रजापीडनपण्डितः । ११०
 पुरा देवमुखास्यस्य दिविरस्य किलाजनि । आपूपिकायां वेद्यायां पुत्रस्यश्मशानिधः ।
 यस्तुङ्गेपात्रयाक्नन्वा खलितत्वं महीपते । वराटकात्मभृत्याद्योत्कोटोर्णां कृतधक्षयः ।
 विभूतिमध्ये लुब्धस्य प्रभृता यान्यढौकितैः । अपूपैर्निजभृत्येषु विक्रियोभूत्कुलोचितः ।
 प्रभूताग्निररोगस्य भूत्वा लब्धोदयः पुनः । यो मन्दाग्निः सरोगस्य तिष्ठलोकैर्यदृश्यत ।
 एकमेवाभवत्सुखं सुकृतं मरणक्षणे । कोटेष्विभागं यददाच्छीरणेश्वरयोजने । ११४
 तदात्मजाः कृता नानाभागनंदिमुखास्त्रयः । अधोभाः पृतनाङ्गस्य राज्ञां तुङ्गेपजीविनः ।
 हास्यं बभूव भूभर्तुस्तेषां तुङ्गपदार्पणम् । बन्धनं यवकाष्ठोर्णां हेमस्थाने शिञ्जेरिव ।
 ते तुदृक्कादवे राज्ञा तुङ्गवत्प्रहिताः पुनः । प्रत्यादृश्य यद्युर्देशं निजमेव पलायिताः ।
 इत्थं मन्त्रिषु योग्येषु क्षान्तिशीले च भूपतौ । केचिदुद्रेकमभजन्दरद्विविरडामराः ।
 सा लोठिकामठं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्नाम्ना मठं परम् । ११८
 पापिनामपि हन्तेयङ्कापि सत्कर्म्मवासना । भद्रेश्वरोऽपि यद्यपि विहारं सुकृतोद्यतम् ।
 सत्यं विवेका सङ्गमराजोयो न्याय्यतोऽर्जितम् । निजं ब्रुवाणो द्रविणं प्रपामपि न निर्मेमे ।
 श्रीलेखा पार्थिवबधूः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । पत्यौ श्रियलसामर्थ्यं स्त्रैरिणीत्वमसेवत ।
 सुतः सुगन्धिषोहस्य जयलक्ष्म्यां बभूव यः । वल्लभो निर्भरन्देव्याः सोऽस्यास्तिभुवनोऽभवत् ।
 स जयाकरगञ्जादिगञ्जखट्वातितोत्तुण्धीः । कोशोपकारकृतस्या जारोऽप्यासीज्जयाकरः । १२४
 मययामीणगञ्जादिकर्त्री सञ्चयतत्परा । साभूङ्गर्तुः प्रसादेन सुभग्न भूरिवैभवा ।
 स चतुर्थसमाषाढप्रारम्भादे महीपतेः । हरिराजाभिधे पुत्र मा भैवीस्यास्तमाययौ ।
 सुमनःसेवितः कुर्व्वेज्जेषाशाप्रकाशनम् । ह्लादावहः स सर्व्वस्य चैवोत्सव इवाभवत् ।
 अमोघाज्ञेन तेनेमास्त्रिसैरां कुर्व्वेता महीम् । पण्यवीथ्यां निशीथिन्यां निविह्नाहारसम्पत्तिः । १२८
 अचिरस्थायिनी राज्ञस्तस्याशा चिन्तनोन्नतिः । वन्द्या नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामजायत ।
 द्वाविंशतिमहान्युर्व्वीं स रक्षित्वा क्षमापतिः । कथं ययौ शुचियशाः शुचिशुक्ताष्टमीदिने ।
 प्राणिनां द्योतमानानां नक्षत्राणामिव क्षणात् । सस्त्रीयींश्चक्षुषेर्वथं सङ्गता भङ्गदायिनी ।
 समन्योः स्त्रैरिणोदृष्टिः सुतस्य जननो निजा । अभिचारश्चकारास्येत्यविगाना जगमुनिः ।
 राज्योपकरणे सञ्जीकृते राज्यार्थिनी स्त्रयम् । सा राजमाता श्रीलेखा यावत्स्नात्वा समागता । १३४
 मिलितैश्चावदेकाङ्गैर्भ्राजा धानेयकेश च । सागराख्येन तत्पुत्रोवालोऽनन्मोनृपः कृतः ।
 ॥ युग्मं ॥ रत्नं जिघृक्षोरन्येन हते तच्च प्रमापणम् । तद्रक्षितोऽहेर्लुब्धस्य पापाधैव यथा किञ्च ।
 राजमातुस्तथा राज्यलुब्धायाः पुत्रनाशनम् । अभूदन्वहते राज्ये द्विजिनायैव केवलम् ।

॥ युष्मं ॥ स राज्यविप्रलम्भेन तादृशा व्यथिताग्रयाः । व्यसरेस्तनयस्येह धिमोगाभ्यासवासनाम् ।
 अथाजगाम स्थविरः पितृभ्यां बालभूपतेः । राज्यं वियहराजस्यो हन्तुं विततविक्रमः ।
 स लोहरात्प्रवर्तितो दग्ध्वा द्वारमतिक्रान्तः । दिनद्वयेन सार्धेन नगरं सत्तरोऽविशत् । १००
 श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं लोठिकामठम् । उद्दोषिनामयस्तत्र निजनुक्तं सद्धानुगम् ।
 मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तस्यै व्यथयती राज्ञी राज्यद्रोहोद्यतानिब्रम् ।
 ततो नरपतिः किञ्चिच्छूनैः शिथिलशैशवः । अतिथ्यथादिश्यसनी गर्भेश्वरतयाऽभवत् ।
 तस्यासन् रुद्रपालाद्याः ब्राह्मिपुत्राः परम्प्रियाः । अनन्येवतनादानैराज्योत्पत्त्यपहारिणः ।
 कृतप्रत्याहनिर्व्याहः सार्धलक्ष्येण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् । १०५
 दिद्वापालः क्षमापाललब्धया प्रतिवासरम् । सहस्राणामप्रीत्यापि श्रुते तस्मिन् सुखं निधिम् ।
 अन्नङ्गपालवेतालस्युक्ते क्षमापाललालितः । ब्रह्मसर्वर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मग्नः ।
 रुद्रपालः परित्राता धनप्राणादिहारिणाम् । बभूव चौरचण्डालप्रायाणां वज्रपञ्चरः ।
 कायस्था रुद्रपालाप्ताः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकारान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यो यदयणीः ।
 वियद्रूपालवास्तवमन्यत्तस्याभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुतां । ११०
 उपयेमे मनोज्ञत्वाज्येष्ठामासमतिं स्वयम् । यथा मठः स्त्राभिधया विदधे चिपुरेश्वरे ।
 तस्याः किञ्चिदिव न्यूनां स्वसारं योयवीयसीम् । अथ सूर्यमतां देवीं भूभुजे परिणीतवान् ।
 रुद्रेण भूपतिः सख्या स कर्णसुखदायिना । पाचोक्ततो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ।
 कम्पनाधिपतिसत्र क्षणे चिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हन्तुं राज्यं सम्भृतडाभरः ।
 आकृष्टाशेषकटके तस्मिन् योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहस्राराहो राजपक्षस्र तत्यजुः । ११५
 अस्मिन्ना लङ्घयन् प्रासानमोचान् स्थाप्यविक्रमः । प्रजहारानन्तदेवः स्वयन्निभुवनं रणे ।
 सञ्जाहर चिताङ्गः स दृढप्रज्ञतिपीडितः । विदद्रौ वदने चासृक् स्वप्रतापमिवोदमन् ।
 विनयश्चक्रवर्तीः शिशुप्रायः स भूपतिः । दृष्ट्वा बालमसम्भाव्यन्तस्मिंस्त्यक्त्वा रणं गते ।
 शमाला जामरं घ्नन्तं प्राक्षैरभिनवाभिधम् । शालास्यले व्यधात् स्थाप्यविक्रमो मोघविक्रमम् ।
 मांसासृग्नेष्टनाद्यष्टोभूतखड्गो भ्रमन् रणे । भुवनलोभकदभूद्वैरवोऽनन्तभूपतिः । १२०
 पश्यन् प्रहारलूनाङ्गानेकाङ्गान् स पदे पदे । निवेद्यमानानग्रस्यैर्नामगृहणपूर्वकम् ।
 क्षितिभ्रज्जातशालिण्यो विलम्बिस्त्वावरे ततः । चासृक्स्वमक्षपटलादेकाङ्गानां न्यशारयत् ।
 ॥ युष्मं ॥ एवं तत्र कृतघ्नेन मृत्युभ्यः प्रतिपादिता । विलम्बिस्तेन दीनारकोटिषवतः क्रमात् ।
 राज्ञो रणान्निवृत्तस्य दुग्धशेकैः करात्सहः । स्थिरयद्दृढः कृष्टसिरेणेति जगन्मृतिः ।
 अहो महत्त्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तादृक् चिभुवनो येन संविभेजे विमन्युना । १२५
 ब्रह्मराजाभिधस्तेन बन्धुर्गङ्गाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतदेषो विरक्तस्यलितो ययौ ।
 सप्तभिर्बन्धुभूपालैश्चमं मिलितजामरः । तेनानीतो दरद्राजो यन्नादचलमङ्गलः ।

चोरपृष्ठाभिधं ग्रामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्यायं विक्रमोदयो रुद्रपालो विनिर्ययौ ।
 श्वाव्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां द्रदीश्वरः । क्रीडापिण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ।
 टुर्नयाचरणोत्तत्र पार्श्वस्थैर्व्यरितोऽपि सः । स्वमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् । १००
 अथोज्जगाम गोमायुवपुःकुण्डाहुजङ्गमः । स च तं मृगयौस्तुत्यादधावद्द्रदीश्वरः ।
 तमापतन्तमालोक्य व्यवस्थोन्मूलनं विदन् । आस्कन्दाशङ्कि भूभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्ययौ ।
 अभूत्ततोऽस्त्रसङ्घर्षसंजातानलसंहतिः । कृतस्वर्गोक्तनोदाहो वीराणां समरोत्सवः ।
 तस्मिन्महामटाटोपे शिरस्त्रिभ्रं द्रत्यपतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संप्रवृद्धं यशः पुनः ।
 समरे बधवन्मादि श्वेच्छराजाः प्रपेदिरे । सम्प्राप हेमरत्नादि पुनः कश्मीरभूपतिः । १०५
 उत्तंसमुक्ताद्योताभः चालितास्त्रलज्जलम् । रुद्रपालो द्रद्राजशिरोभर्तुरुपानयन् ।
 भ्रात्रोदयनवत्सेन कृतप्रायेस्तथा द्विजैः । तथा श्वेवंविधास्तस्य बभूवुरवदालिकाः ।
 रुद्रपाले ततो लूतामयेन प्रमयङ्गते । अन्येऽपि ग्राहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ।
 पालस्त्रेहान्धविगमे शुद्धाशयजुषोऽभवत् । देवी सूर्यमती भर्तुर्दर्पणस्थेव विस्मिता ।
 सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्गमे सुभटामठम् । १०६
 गोहेमहयस्त्रादिप्रदानैः सुवह्मन् द्विजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायामदरिद्रांश्चकार सा ।
 आशाचन्द्रापरारख्यस्य कलनस्थानुजन्मनः । नास्मा व्यधापि वात्सल्यात्सायहारे मठस्तथा ।
 सिल्लनाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुश्चाभिधया सती । मठौ चकार यत्पार्श्वे विजयेश्वरेश्वरयोः ।
 अष्टोत्तरं चायहारशतं श्रीविजयेश्वरे । ब्राह्मणेभ्यो महापुण्यं विद्वद्भ्यः प्रत्यपादयत् ।
 पत्युर्नास्त्राययहारान् प्रददावमरेश्वरे । त्रिशूलवाणलिङ्गादिप्रतिष्ठासु विनिर्ममे । १०७
 दम्पती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म सन्ध्याय तौ स्थितिम् ।
 ततः प्रभृति सन्ध्याय पूर्वर्राजकुलस्थितिम् । तथैव कृत्वा भूपालास्तत्रैव वसतीर्व्यधुः ।
 पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्देशलुण्या च सर्व्वतः समतां ययुः ।
 गर्भेश्वरतया भर्तुर्व्यलभो नर्भकोविदः । अलुण्ठयत्प्रजानित्यं उल्लको नाम दैशिकः ।
 मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसञ्चयैः । अकारयथेन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे । १०८
 प्रतिज्ञा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनस्थाने या तोयैर्विहिताभवत् ।
 अपूरयत्तस्य यक्षां दुस्तरां नियमादितः । प्रहितैका च कशलीकुलैस्तदारिपूरितैः ।
 स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्रात्यिकदैशिकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वल्लभोऽभवत् ।
 तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । देशोत्पत्तिधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ।
 पञ्चचन्द्रकशोभाङ्कमौलिसिंहासने नृपात् । बन्धायादत्त लब्धये धने स धनिकोऽधिके । १०९
 तद्राजचिह्नमास्थानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मासाचवासरे मासि मासभूत् ।
 स्वकोशसञ्चयं दत्वा देवीसूर्यमतीमतः । पद्मराजोद्भवान्देशस्तयवस्याश्ववारयत् ।

श्रमिन्ते चाश्वशालीयवृक्षकादिभ्ये तदा । प्रावर्त्तन्त पुनर्देशे व्यवस्था निरुपद्रवाः ।
ततः प्रभृति राज्येव राजकार्यार्थताभवत् । तस्यौ शौर्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्यकरः पुनः ।
भर्तुर्नारीविधेयत्वन्तस्याभर्तजयस्तथा । निष्कलङ्केन शीलेन नान्योन्यं गृह्यतामगात् । २००
भवभक्तिप्रतप्तानत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनामन्तदेवेन मुनयोऽपि विनिर्जिताः ।
राज्ये तस्य महीभर्तुर्दर्शितं तांस्तानलङ्घयत् । पतिम्बरेव राजश्रीर्भृत्यान्ववोन्मुखी ।
लेभाभिधे राजगञ्जपूरणं बालभञ्जकः । व्यधाद्वादशभागादिप्रकारैर्दौक्यन्धनम् ।
मन्त्री ततोऽभवत्साधुस्त्रैर्गतेः केशवो द्विजः । दौधस्यन्त्रातपेनेव भूपालो येन भूषितः ।
भ्राम्यन् गतश्रीरेकाकी सरव ददुशे जनैः । भाग्याभ्युशाश्चतुर्दशो निविडाः कस्य सम्पदः । २०५
॥ युग्मं ॥ भाग्याधीनं धनं ध्यात्वा मुधा मुग्धधियामसौ । कुलविक्रमयोर्दर्प्यो मिथैव पृथुतां प्रति ।
प्रासादपालवैग्यस्य गौरीशचिदशालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहस्याभवन्मुताः ।
तेभ्यो हलधरः सूर्य्यमत्या विहितसेवनः । दृष्टिं दिने दिने गच्छन्नेभे सर्व्वाधिकारिताम् ।
विधेयान् बुद्धियुक्तेन कुर्वन्तः क्षित्यन्तराम् । सपत्नीकोऽभवत्तस्य मुखप्रेक्षो चमापतिः ।
क्षेमेण सूचितं पूर्वं सपादायमुदयधीः । कर्षस्थानं स्फुटीचक्रे सर्व्वं स्थानधुरन्धरम् । २१०
अभूद्वर्णकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायन्तं जनस्यार्थसञ्चयानां प्रकाशकं ।
स तन्निवारयामास भाविनां भूभुजां विदम् । ज्ञाने सञ्चितवित्तस्य दण्डाद्यायासकारिताम् ।
भर्त्सितानश्वशालीयान्धनदारापहारिणः । कांश्चिद्वापाय स शमं निन्ये लोकस्य विप्रवम् ।
तेनायासहतानीतः कश्चित्स्वर्णैः सुरास्यदैः । शोभां मठायहारैश्च वितस्तासिन्धुसङ्गमः ।
भ्रातरश्च सुताश्चास्य लक्ष्मीपरिचयोन्मदाः । द्विरदा इव न कापि दानप्रणयितां जङ्गः । २१५
तद्वाटपुत्रो विस्माख्यः ओमान्श्रीरो वराहजः । दूराधिकारकार्योसोद्दानप्रलयवारिदः ।
स डामरकुलाकालमृत्युः स्वल्पानुगोऽभवत् । खगाहवे जहत्प्राणान् पलायनपराङ्मुखः ।
चम्पायां सालभूपालमुन्मूल्यानन्तभूपतिः । तत्तत्पुत्रपुत्री नयन्धराधवमरोपयत् ।
मन्त्रगूढ्येन शौर्य्येण परदेशेषु भूपतिः । हठप्रवेशान्निदधत्सोऽभूत्क्षुद्रगतोऽसकृत् ।
तुक्तात्मजस्य कलशस्थारज्यौ खिन्नसैनिकम् । अमोचयत् हलधरो युत्वावल्गापुरादमुम् । २२०
उरशाश्च प्रविष्टस्य वैरिद्विधाध्नो व्यधात् । कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गात्संशोध्य निर्गमम् ।
कालेऽनन्तमहीभर्तुर्वैरिवियहसङ्कटं । साहसान्युदजृम्भन्त तानि तानि क्षणे क्षणे ।
राजेश्वरो दारपतिः श्रीमान् भद्रेस्सरात्मजः । डामरैः कमराज्यस्यैरन्येऽपि बहवो हताः ।
वोक्ष्य नीतिदृशा कार्यं भोत्या व्यवहरन्नपि । भृत्यानां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपमन्दिरे ।
दुष्प्रादास्तदीभूतो देव्या निविडसेवनात् । आशासन्नादिभिः कुट्टैर्बद्धो हलधरोऽप्यभूत् । २२५
स राज्ञा हतसर्व्वस्वो बन्धनक्षेत्रमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःशरि सुखमेकान्ततः क्षुतः ।
नृपेण बन्धनात्क्षतं श्रीः प्रत्यागता पुनः । आलिलिङ्ग सितच्छलज्जाक्षितसितानना ।

स राज्ञाः प्रादृष्ट इव प्रणयेन क्षणे क्षणे । कोपप्रसादमेवार्कपर्यायापातमन्वभूत् ।
 ततः सरलचित्तस्य क्रमेण समपद्यत । भार्याजितत्वं भूभर्तुर्दुर्ध्वपाकार्पणैश्चखम् ।
 अधिकारपरित्यागाद्दोषाननुश्रवावहान । वदद्भिर्वार्यमाणोऽपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः । २९०
 पत्न्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्त्रैहमूढया । पुत्राय कलशाद्याभूद्राज्यं दातुं समुद्यतः ।
 यास्यस्यनुश्रयं राज्ञेवंवाद्यपि कारितः । सञ्जं तेन रणादित्यनाम क्षत्राभिषेचनं ।
 एकानचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । षष्ठेऽग्नौ बज्रलस्याभूदभिषिक्तो महीभुजः ।
 अथ स्थाने रणादित्यो राजपुत्रास्त्रिवशेयन् । चिन्तयन् राज्यमाहात्म्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ।
 अनन्तो राजपुत्रोऽयं देवेति कथयन्वचः । कृकाटिकान्यस्तहस्तः क्षितिपालं न्यवेदयत् । २९१
 कुपितेन स भूभर्ता परिवृत्त्यावलोकितः । एवं कृतस्मितो व्यक्तं तमूचे नोतिनिष्ठुरः ।
 इत्थं यत्र निवेद्यन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः । तच्चैव त्यक्तराज्यस्य काऽन्यथा स्थात् प्रक्रिया तव ।
 दिने दिने सानुश्रयो नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ।
 सुदूरदर्शिनां तत्र मन्त्रिणां हृदयङ्गमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याचमोऽभवत् ।
 दृष्ट्वाऽन्येद्युर्नवं भूपं राजचक्रेण मेवितम् । नवेतरश्च सहितं परिमेयैः परिच्छदैः । २९२
 धीमान् हलधरो युत्वा कृतकासूयया नृपम् । एवं निर्भर्त्सयंस्सखीं तं प्रत्याजीहरत्युनः ।
 विधाय निःसुखं स्रुतं राज्यभारापर्णाच्छिद्रम् । कस्मात्सुखसापेक्षो न जिह्रेय्यत्र बाहुर्द्वौ ।
 तत्स्रुतं राजकार्याणां कार्यमुद्वहन् तया । अग्रून्यो धौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ।
 इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजियहत् । चक्रे कलशदेवश्च कलया युक्तिवक्षितम् ।
 पित्रोरेवान्तिके कुर्वन्नाहाराद्यपि सन्ततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहीपतिः । २९३
 सर्वस्वान्नास्त्रपूजादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौरोहित्यमिवाकरोत् ।
 अनिमित्तप्रवृत्तानामनिर्मितानुतापिनां । न कापि चलचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ।
 दापयित्वा पतिं राज्यं निर्वन्धेनापि तावता । स्रुनौ बभूव यद्राज्ञौ विप्रमेवानुतापिनौ ।
 सेव्यां क्षुषाणामुत्कर्षणार्थं वप्रपदोचितं । वेशालङ्करणदौ सा रुचचित्ता न चक्षमे । २९४
 हासीकृत्यं तथा पुत्रमहिष्यः कारितास्तदा । गृहेपलेपने यावन् वैमुख्यमदर्शयत् ।
 पुत्रो विग्रहराजश्च क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृयजो भ्राता कदाचित्पार्श्वमायधौ ।
 तस्मै न्यवेदयत् खेदं सचित्तस्योपतापकं । पुत्रे भुवनराजाख्ये राज्यलुब्धेऽतिविश्रुते ।
 स हि तस्यात्मजो नीलः पुरा राज्यं समाश्रितः । तद्वलैः पितुरालम्बिं विधातुं सोद्यमोऽभवत् ।
 नाम भागवतानाञ्च पूज्यानां क्षपितुर्व्यधात् । दत्तयज्ञोपधीतानां शुनामशुचिमानसः । २९५
 क्षितिराजः स्वबन्धाश्च विरुद्धायां विरुद्धधीः । मनस्तापापदे चक्रे सर्वत्यागामृते स्पृहां ।
 राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठानन्तरजन्मने । रामलेखाभिधानायां राज्ञां जाताय सत्वरं ।
 दत्ता स्तनन्धयाद्यापि तदोत्कर्षाभिधाय चः । राजर्षिर्बिम्बुधैः साङ्गं विदधे तीर्थसेवनं ।

भुक्ता श्रमसुखं भूरोन्मेषान् परमवैष्णवः । स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरे सुधोः ।
 स च भोजनरेण्डस्य दानोत्कर्षेण विभ्रुतो । सूरौ तस्मिन् क्षणे तुल्यं द्वावासां कविवान्धवौ ।
 पितुः पितृव्यं जाह्नवातुर्जातस्थानन्तभूभुजा । तन्वज्जराजस्योत्सङ्गे मत्ता न्यासोक्तः शिशुः ।
 तन्वज्जेऽपि विवृद्धिं तन्नीला राङ्गं शिशुश्च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्मीरानसं चक्रधरे ययौ ।
 सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजवीजिनाम् । तावज्ज्ञातेयमभवन्नेह द्रोहकलङ्कितम् ।
 इन्दुराजात्मजासिद्धराजो यो बुद्धराजतः । जातेः मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ।
 अत्युत्तिकः सुतस्तस्य दरभूपतिमण्डलात् । विधुरे राशि निर्यातः शैव्याद्रेकादखण्डितः ।
 तदानीं जिन्दुराज्याख्यो डामरोद्रेकखिन्नया । रात्र्या स्त्रयं गृहं नीत्वा साचिव्यं याहितोऽभवत् ।
 काणः शोभाभिधस्तेन गाढोदगावहः प्रभोः । देयामस्ता डामरोऽथ दत्वास्त्रन्दं निपातितः ।
 कम्पनाधिपतां दत्वा ततस्तस्य प्रतापिनः । पार्थिवो राजपुर्ण्यादोन् देशांश्चक्रे करप्रदान् ।
 अनन्तभूभुजा राज्ये तत्तत्स्त्रलितसङ्कटे । आलम्बयद्विप्रतिमो ययौ हवधरः च यं ।
 मुमुषुर्णा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः । सजानिरुपदेशार्थं स तदेत्यमकथ्यत ।
 मा कर्तुं परराष्ट्रेषु रभसारध्विमाहसम् । युक्त्वा वल्लायुरादौ वा व्यपोढं व्यसनं मया
 विशङ्को जिन्दुराजोऽयं परार्थी वृद्धिमागतः । भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दो विधास्यति ।
 कथितं तेन तत् स्मृत्वा जिन्दुराजं महौजसं । विज्जेनामन्धयद्राजा युक्तिमांस्त्याजितायुधम् ।
 अथ कालेन कलशस्त्राभूतलुपिताश्वयः । मृत्योरसाधुसंसेव्ये प्रसक्तिं याहितोऽध्वनि ।
 तस्याभवद्विज्जयित्यराजपात्रादयः प्रियाः । उत्सेकदा राजपुत्रास्तत्वारः शाहिवंशजाः ।
 पुत्रो गङ्गापतेर्नागनाम्नो निकटसेवकः । सोऽपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याध्यापकोऽभवत् ।
 द्विजेन्द्रेऽमरकण्ठे तु याते शिवसमानतां । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य शिष्यतां ।
 दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकृत्योपदेशकत् । गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः ।
 गुरोर्गताविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यतां । त्यक्तशङ्कः प्रवृत्ते स्मसुतासुरतेऽपि यः ।
 महासमयसञ्चारचतुरैर्यैरभीतितः । गण्यते स्मप्रभावोयैर्भैरवोऽपि न निर्भयः ।
 ते भद्रपादास्तासेन पतिता भग्नजानवः । विडालवणिजा स्त्रस्याः शिरोहस्तापणैः कृताः ।
 पुराकथ्य विडालाङ्को वणिक् कश्चिदिहाभिधां । विडालवणिगित्यात्मनामविस्मारिकान्दधे ।
 यो व्याजमूर्खो वैद्यलगुरुत्वाद्भूतः क्रमात् । पादूकद्रजकादीनां शिन्पिनां गुरुतामगात् ।
 सभद्रपादानुल्लाघांश्चक्रे मूर्ख्यधिरोपयन् । श्रेष्ठो विडालविष्टौघद्विङ्गुगन्धोत्कटङ्करं ।
 एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्जद्विरन्वहं । आन्ध्यं स गुरुभिर्निन्ये दिवसोऽम्बुधरैरिव ।
 ये दीर्घजागरा रात्रौ भूरिभोजनसेविनः । अजीर्णपिशिनेऽङ्गारनित्यदुर्गन्धकन्धराः ।
 अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे क्षिप्तमधःपथैः । शैचपाथ इव बिभ्रमुज्ज्वलि मधुनिर्झरं ।
 नक्तमातोद्यवाद्यधैस्तौ शार्ङ्गं क्लृप्तसेवनः । चारुषो वेणुवाद्यक्षौ योषितां धर्षयन् दृढात् ।

११०

११५

१२०

१२५

१३०

१३५

कनकाख्ये मदोद्दामे क्रुद्धे हलधरात्मजे । सखे निबद्ध तद्गुणैश्चिन्तनासो व्यधीयत ।
 योविटसुमको नाम लूनाङ्गो मङ्गलावहः । शनैर्लभे स वाक्कर्म कौटुल्याख्यभूपतेः ।
 प्रसादविक्तो भूभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठक्कुराख्यां नृकुक्कुरः । २०
 प्रथाप्राप्तस्वपाहेतुं संभञ्जन्ममञ्जसा । प्रागेव नासावंशस्य भञ्जनं नङ्गमन्यत ।
 तेनोद्दोषितदौःशील्यः स यस्यके चपोज्झितः । अवाच्यमपि वृत्तान्तं मध्यपातात्तदुच्यते ।
 कल्लनाख्या स्वसा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन सम्भोक्तुं नावशेषिता ।
 तमुदन्तं सपत्नीको बुद्धवान् वृद्धभूपतिः । न प्रत्यभैत्सीत्तपया तस्मात् तु निश्चतय्यथः ।
 भिक्षुको धान्यमुष्ट्रीनामोदनायामजे द्विजः । योऽप्यभूद्दामदैवशोवैधेयो लोष्टकाभिधः । २५
 संधामसौत्रपालस्य प्रसादात्पर्यटन्निशि । वस्तूनां मुष्टिबद्धानां विज्ञानान्मुष्टिलोष्टकः ।
 परां प्रसिद्धिं सम्प्राप्तो नवक्लापस्य रागिणः । आसीदुक्तकौटुन्यदैवशब्दे रतिप्रियः ।
 तिलकं ॥ भट्टारकमठाधीशः साधुर्वीर्यं शिवोजटी । खुर्लुटाख्याधिकरणे गृहीतनियतव्रतः ।
 अन्धगान्धर्विकान् मर्त्यनाम्नः स्वार्चनसेवकान् । अवन्तिपुरजं हस्तपाहकद्विजचेलकं ।
 परिभ्रष्टमुपादत्त लालितत्वेन चं पुरा । स तेन वारिताश्वसं भङ्गास्तुचमयाम्बरः । ३०
 विस्मयमानः पुष्पाणि ग्राहयित्वा नृपान्तिकं । मदगो नाम वाचालः प्रपदेऽत्यन्तरङ्गतां ।
 शनैः कौटुन्यदुर्गोष्ठोमध्यपातं समाश्रयन् ।
 चतुर्भिः कुलकं । तैश्चान्यैश्च विटैश्चाटुकारैः क्षिप्रविमोहितः । दोषानपि गुणान्मेने कलशः कलुषीकृतः ।
 नर्मद्वेषणकारिवाक्यमुचितं कृत्यं प्रजापीडनं तेजस्त्रिलमलज्जतासरसतागम्याङ्गनासङ्गमः ।
 सारस्यं खलगालिदानसहजं येषां न तत्सन्निधौ किञ्चित्कर्मकुकर्मादौषइति यदिज्ञाय सन्त्यज्यते । ३५
 राजा चौर्यैरतौकुक्क्यात्प्रतिगेहं परिभ्रमन् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं क्षणदासु न लब्धवान् ।
 पारतस्त्यक्ततापारप्रोतिः परबधूरतिः । अभिलाषानलोत्सेके रागभाजां घृताङ्गतिः ।
 तान् कुट्टनान् पुरस्कृत्य पञ्चषामेकदा नृपः । जिन्दुराजगृहं प्रायात्स राजौ चौर्यकामुकः ।
 तत्रासीज्जिन्दुराजस्य क्षुषा परमपुंश्चली । स्वगृहे दत्तसङ्केता नक्तं कलशभूभुजः ।
 प्रिविशन्तमधावंस्तं भण्डिः सूचितं श्रुतिः । धृतामयो गृहद्वारं चण्डालासौरशङ्किताः । ४०
 तान् हन्तुमुद्यतान् दृष्ट्वा तं क्षितौ पतितं भयात् । पृष्ठन्यस्तस्त्रवपुषो ररक्षुरनुयायिनः ।
 तेभ्यः समुष्टिपातादि ददद्वाः कथमप्यभूत् । मैवं कलशदेवोऽयमित्युक्ता त्याजितो निजैः ।
 घ्राणहीनं पुरस्कृत्य गारीमभिससार यत् । तदेव कामिनस्तस्य नूनमासीदमङ्गलं ।
 स निर्धातो गृहात्कान्ताकटाक्षविवशीकृतः । पथिकालीकटाक्षाश्च देवान् प्रलथं ययौ ।
 निजचित्तापराधेन कुर्वन्नीतिव्यतिक्रमं । अस्पृशेभ्यः परिभवं भूपालोऽप्युपलब्धवान् । ४५
 इन्द्रियैरिन्द्रचन्द्राद्या द्वेपिता यैः सुरा अपि । अपरिच्छादमानत्वं तैर्मर्त्यस्थाद्यवा कथं ।
 प्रागुन्मीलति दुर्य्यशः सुविषमं गर्ज्जोऽभिलाषस्ततो धर्मः । पूर्वमुपैति सङ्गद्यमयो स्याद्योऽभिमानक्रमः ।

सन्देहं प्रथमं प्रयात्यभिजनं पश्चात्पुनर्जीवितं किञ्चाभ्येति विपर्ययं विगलने शीलस्य चिन्तामणेः ।

राजधानीमवाप्तस्य दुःशीलस्य महोपतेः । चपायामेव तां वार्तां पितरावधिजग्मतुः ।

तौ रुदित्वा सुतस्त्रोहलज्ज्याशोकाग्नितां चिरं । निश्चयं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ।

सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नृपुणं वप्सिकात्मजम् । हर्षं राज्ये चिकीर्षु च निन्यतुस्तां निशीथिनीं ।

११०

आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलत्रभूपतिः । ऊचे विज्जजयानन्दौ साग्रद्वौ जनकाङ्क्षयं ।

तस्मैतेन जयानन्ददत्तहस्तः कथञ्चन । अन्वीयमानो विज्जेन सपित्तोः प्राविशद्गृहं ।

पिता प्रविष्टमात्रन्तं वक्त्रे दत्तचपेटकः । अभाग्यभागिन् जहृदि चुरिकामित्यथाब्रवीत् ।

एनं त्रासविस्तृताङ्गसन्निभालम्ब्य पाणिना । सावदृग्भं स्पृशन् शस्त्रं विज्जो राजानमब्रवीत् ।

राजन्मानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान् कथं । न त्याज्यं मानिनां वेत्ति मानयहमहाव्रतं

११५

मृहीतवेतनेनायं राजपुत्रेण शस्त्रिणा । सङ्कटेऽस्मिन्नया खामो जीवता त्यज्यते कथं ।

पिता भवानयं पुत्रः क्षणेऽन्यस्मिन्महीपते । मय्यसन्निहितेऽमुष्य यद्योग्यं तद्विधीयतां ।

मुग्धं विमोह्य नृपतिम्बोभिः स्निग्धकर्कशैः । विज्जः स्वामिनमादाय निराकामत्तदन्तिकत् ।

विज्जस्यापूजयन्भीरास्तद्वैर्यमतिमानुषं । अनन्तदेवस्याप्ये यदेवं स व्यजृम्भत ।

चण्डी नरपतेः पत्नी भाव्यर्थबलवत्तया । असाध्यजननौनस्या तस्मिन्नवसरेऽभवत् ।

१२०

सा चेदासिथितोद्युक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । नियमात्सर्वनाशादा बन्धनात्कलशस्य वा ।

ततो विज्जेन कलशः सत्वरं प्रवेशितः । चस्यन् दिङ्माभिधानाया वल्लभाया निवेशनं ।

शिरोर्त्तिरस्य सञ्जानेत्युक्ता भीतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा ज्ञातवृत्तान्ता तैलेनाभ्यक्रमस्तकं ।

व्याजेन तेन सर्वस्य सम्प्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विज्जं द्वारस्य रक्षणे ।

ततः समाजैर्विरता राक्षी निर्भर्त्य भूपतिं । कुशलान्वेषणमिषात्तनयस्थान्तिकं यथै ।

१२५

बन्धुं व्यधामो राजानं तथैव प्रयथौ यश । दत्तप्रवेशो विज्जेन तदेकाक्षेव सोऽभवत् ।

निषेधादनुगन्तृणां ततः क्रुद्धो धराध्रुवः । रुषित्वा विजयक्षेत्रं गन्तुं प्रावर्त्ततोद्धतः ।

तं प्रयातं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकं । अवेचक्षेत्य तत्रस्था विश्वावटादयो द्विजाः ।

अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन् किमनुत्पद्यसे । कृतस्थानुशयो युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ।

न च ते दुर्भेतौ त्यक्त्वा प्रजा एतामयेत्यपि । ध्यात्वा सूनोः समुचिता कर्तुं दुष्टस्य वाच्यता ।

१३०

न यन्मपुत्रकस्येव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्व्या स प्रजानां शुभाशुभैः ।

उज्जन्ति यत्पयोवाहा जलानि तडितोऽथ वा । वनस्पतीनां सदसत्कर्षपाकस्य तत्फलं ।

यच्चापयस्थितं पुत्रं त्यक्तेऽस्यासितुं सुखं । कोशं त्यक्त्वा प्रस्थितस्य घटते तत्कथं तव ।

धाराधिरूढसामर्थ्यः सदैवः शुचिमानपि । संसृज्यते क्षीणकोशः कृपाणइव कैः पुमान् ।

श्रुत्वेत्यैच्छन्पुं यावत्प्रत्यावृत्तिं विचारवान् । तावत्पुत्रेणाभ्येत्य सभार्येण प्रसादितः ।

१३५

अथ प्रविश्य नगरं सप्रमादापवर्जितां । अशान्तमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्यथै ।

हयायुधतनुवादि स्तब्धं स्त्रीकृत्य निर्गतः । देवो प्रतीक्षमाणोऽस्थात्सरित्यारे ततः क्षणं ।
 नामाप्रकारानारोप्य कोशाशेषेषु नृपाङ्गनाः । मार्ग्यः शङ्कनपि गृहे निर्व्यागश्च पर्यग्रेषयम् ।
 अज्ञातवार्त्तः प्राक् तृष्णीं तत्प्रस्थानेऽभवज्जनः । ज्ञानवार्त्तस्तदा त्वासीदाक्रन्दमुस्वरामनः ।
 प्रतिमोक्षं पुरे ताभ्यां दत्तपुष्पाञ्जलौ जनः । वाष्पविन्दुमिषादौघोद्गीर्धनार्घकणानिव । १५०
 हा मातर्हा पितः केत्थं गच्छतः परिदेवितात् । इत्यस्मादपरः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ।
 मार्गेऽन्तरान्तराक्रन्दविरतौ निर्झरध्वनिः । शैलानां शोकनिश्वासशूत्कारद्वयशुश्रुवे ।
 तयोराक्रन्दितैः शशत्पयि सञ्जातसंस्तवौ । कर्णौ शून्येऽप्यगृणतामाक्रन्दितमिवासकृत् ।
 पुत्तागसा तादृशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसां । खगानां श्रावभरणमपि लोकोव्यगर्हत ।
 तयोः पुत्तानयोत्तप्तचेतसोर्बिजयेश्वरः । मनःप्रसादं संदृष्टः स्निग्धवन्धुरिवाकरोत् । १५५
 तत्तत्र भाण्डागाराश्च धृत्याद्यावसथार्पणैः । संविधानक्रियाभिश्च व्यययोरगमद्दिने ।
 देव्रे कोशोपकरणपूर्णगोलीगणावृते । आसन्निभमगण्डालीच्छन्नरथ्या द्वापणाः ।
 तन्मङ्गराजतुङ्गादि शान्तिपुत्तानृपात्मजाः । तं सूर्य्यवर्मचन्द्राद्याडामरास्यानुवव्रजुः ।
 डामरान् चौरभृपादीन् राजानो नगरादिषु । स्थानेषु खेषु निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ।
 विश्रान्तसर्व्वविस्तस्य श्रीमतोऽनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तोत्सवैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे । १६०
 राजपुत्रहयारोहश्चिडामरमण्डलैः । कृतैस्त्रैरेव स्थितिर्बद्धा सविधे वृद्धभूभुजः ।
 वत्सरे पद्मपद्माश्रे ज्यैष्ठे मासि विनिर्गतः । आसाद्य विजयक्षेत्रं स स्वर्गसुखमन्वभूत् ।
 कलशस्तु गते राशि प्राप वीतवसुं महीं । रक्षासौ चलिते यातरक्षां निधिमहीमिव ।
 खराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रिक्तोऽपि विहितोद्यमः । चक्रे समस्त विज्जाद्यैः सम्मतानधिकारिणः ।
 तेन सर्व्वाधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । द्वारे वराहदेवस्य वितस्तान्पुरोद्भवः । १६५
 घोक्षमराधिकार्यासोज्ज्वलराजस्य कम्पने । राज्ञा विजयमित्रः स कम्पनाधिपतिः कृतः ।
 यथाधिकारमन्याश्च विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे संरम्भः पितृविग्रहे ।
 जयानन्दः पदातीनां चिकीर्षुरथ संयहं । यत्नादनुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽप्यहोदृणम् ।
 स्त्रीकृत्य पत्नीन्विज्जादिराजपुत्रगणान्वितः । अथावन्तिपुरं प्राप योद्धुं वृद्धमराधिपम् ।
 अभ्यर्थ्य कारितो वेलं राज्ञा काराविर्निर्गतः । शिमिकावर्त्मना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्यथै । १७०
 तेषामुद्योगमाकर्ष्य क्रुद्धा वृद्धमहीभुजं । स्त्रे डामराश्ववाराद्याः संरम्भादुपतस्थिरे ।
 अजायत न्यस्तगुडक्रीडत्तरगमण्डला । ब्रह्मैः सचाटवी कृत्या संकटा विजयेश्वरे ।
 ततः सूर्य्यमती यत्नात्पतिं परमकोपनं । यथाचे पुत्रवात्सल्यादयुद्धं दिवसद्वयम् ।
 अत्याप्तमथ मय्यादीन् द्विजान्निशि विस्तृज्य सा । तन्मुखेनातिवात्सल्यादिदमूचे रहः सुतम् ।
 विनाशशंस्यं पुत्र कस्ते मतिविपर्य्ययः । तीव्रशौर्य्येण पित्राद्य यदेवं योद्धुमिच्छसि । १७५
 यस्य भूभङ्गमात्रेण दरद्राजादयो हताः । तत्प्रकोपानले कस्मादीहमे प्रलभायितुं ।

अस्मिंस्तु वीतिमारुहे वीतिहोत्रसमे नृपे । कस्ताता च त्वदीयानां दणानामिव ब्रह्मिणां ।
 सेनाङ्गैः कतमैः केन शौर्येण कतमैर्धनैः । भवाङ्कान्तिमतां धूर्त्य योद्धुमेनं प्रधावति ।
 देवात्सन्धकमेतेन भुञ्क्ष्व राज्यमखण्डितं । पित्रा तीर्थोपविष्टेन किमिवापकृतं तव ।
 द्वैधेच्छुभिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन् सुदारुणे । प्रयास्यसि दिनैरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्तां ।
 नय सेनाः पितुर्भीतिर्जीवन्त्या मयि नास्ति मे । अजुमेनं नयस्वार्हं प्रत्युतानुनयोक्तिभिः ।
 इति दूतमुखैर्मूढं पुत्रो मात्रा कृतार्थनः । सर्व्वाशाभ्योऽनयत्सैन्यं रात्रावेव निजान्तिकं ।
 श्रुत्वापसारं सैन्यानां दूतैश्चैत्यप्रसादितं । उपालेभे पतिं प्रातर्धृष्टा प्रत्युत बलभा ।
 रात्र्या मिथस्तयोरेवं श्रमिताच्चेयोरपि । पिशुनप्रेरणत्वाप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ।
 वैरस्यरूपमेतद्विभेदं याति मुहुर्मुहुः । सन्धीयमानमपि यत् क्लिन्नाम्बरमिवाश्रयम् ।
 बाह्यात्पदैः सुतोदकं श्रुत्वा तप्ताश्रयो नृपः । गृहं प्रविष्टो धृष्टस्त्रीभाषितैर्जडतां ययौ ।
 एवं प्रतिदिनं तप्तस्य कृतापः प्रतिक्षणं । स्वच्छाश्रयः शरत्तुच्छतडागौपममाययौ ।
 अकार पितृपक्षाणां पुत्रो वेष्मादिनाशनं । पिता तु पुत्रपक्षाणां न किञ्चित् स्वीवशीकृतः ।
 पुत्रस्त्रेहान्धया पत्न्या बाधितस्यानुयायिभिः । क्लेशोक्तिभिस्तप्यमानस्तस्थौ दुःस्थः सदा नृपः ।
 राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तदलं विदन् । ईषस्य जिन्दुराजस्य गणनां पौरुषेऽकरोत् ।
 पुत्राज्जिहीर्षुणा राज्यं तेन तन्वङ्गनन्दनाः । प्रार्थन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ।
 सम्प्रेष्य तं तदा रात्रौ स्वान्धयाशर्मशङ्किनी । हर्षं देवो नृपं कर्तुं दूतैराहूतवत्यभूत् ।
 स पितामहयोर्दूतैराहूतः साहसोन्मुखः । वाह्यान्ध्यां निर्गतः सज्जीरक्ष्यमाणोऽपि रत्निभिः ।
 दत्तपार्ष्णिक्पाघातः क्षणार्द्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाभग्नौजा वाजिना पञ्चथेजनीं ।
 वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन् बहवो मार्गे दीनाः सेनाहयाः अमं ।
 प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दासुजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रतुः ।
 पुत्रे तत्सिकटं प्राप्ते कलशः कम्पिताश्रयः । अप्रियाचरणात्पित्रोः संधित्सुः स न्यवर्तत ।
 स तस्य नगरात्पित्रोः पार्श्वे प्राप्नो व्यसर्जयत् । अकरोद्विभुते रात्रे स्वभेदस्याप्रकाशनं ।
 एवं प्रवर्द्धमानेऽपि वैरे कलशभूषतिः । कञ्चित्कालं मते मातुरवर्त्तिष्ट मनागिव ।
 खशाळाः कलशादेशान् धियासेः कम्पनापतेः । तथा प्रावर्त्तितनतेर्मार्गं संत्याजितः पतिः ।
 अत्रान्तरे प्रमथितुं वैरं देशोपघातकृत् । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ।
 मन्धिवन्धे समुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दम्पतो सम्प्रविष्टौ तौ सार्द्धं मासद्वयं पुरं ।
 जयानन्दादिबुद्ध्याथ बुद्ध्या बन्धेद्यतं सुतं । भूयोऽपि जयतः खेदाभिर्गत्य च जयेश्वरं ।
 तस्याश्वघासकूटानि पुत्रो रात्रावदाहयत् । व्यापादयत् पशतोश्च विषमस्त्राग्निशुक्तिभिः ।
 तथा प्रवर्द्धमानेऽपि विरोधे सत्यरोधयत् । वात्सल्यविवशा राक्षी भर्तुः प्रतिचिकीर्षितं ।
 लङ्काभिधाभूत्कैर्वतबन्धकी तदिधेयधीः । यक्षडामरनामा च तज्जारः खलतिस्तदा ।

४८०

४८५

४८०

४८५

४८०

४८५

स तन्नामैव दुष्टात्मा कथमानौ समीपगैः । शूद्राव पितरौ नित्यं लीलास्मितचिताननः ।
 ॥ युग्मं ॥ तौ दम्यतो पुनर्हन्तुलापुरुषयुग्मदौ । चित्राभिर्धनचर्याभिर्जनस्तापममुञ्चतां ।
 यदा पुनस्तयोर्दोषाभावात्तत्वात् व्यहीयत । तदा सेव्यः सदुप्युक्तो रात्रौ वक्रिमदापद्यत् ।
 तेनाग्निनेर्वर्गोऽस्य सर्वोपकरणैः समं । भस्मावशेषमभवद्विजयेऽनुरपत्तनं । ४१०
 सर्वनाशशूचा दीना राज्ञी मर्त्तुं समुद्यता । तन्वक्रपुत्रैश्चक्रे कथञ्चिज्ज्वलतो गृहात् ।
 त्यक्त्वांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितं । निःशेषं राजसेन्यं तदजायत दिगम्बरं ।
 तद्राजधानीसौधायात्पश्यन्कलशभूपतिः । तोषादनृत्यज्ज्वलौघैर्गगनालिङ्गिभिः समं ।
 अतरक्षष्टसर्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निममज्ज सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ।
 सम्प्राप्य प्रातरभुष्टं रत्नलिङ्गं नृपाङ्गना । व्यकीर्णास्तत्रसप्तत्या टाकानां पार्श्वमीयुषां । ४१५
 क्रीत्वा तत्प्रददौ पूर्वं मृत्यानां भोजनं शुकैः । धनेन तेन निर्दग्धान्यपि धामान्यशोधयत् ।
 भस्मकूलतलान्तावस्तम्बं स्वर्णादिभूभुजा । कथापि यावतोऽहम्न यथयत्यथ कौतुकं ।
 राजा शून्याटवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । नडलक्यथितच्छत्रपटलाच्छादितोऽवसत् ।
 तावत्यप्यर्थसामर्थ्यं चिकीर्षोस्तत्पुरं नवम् । विना राजोचितामाज्ञां न सिद्धं वृद्धभूपतेः ।
 अदृष्टाभिभवो मातुरानुकूल्यान्त्रवो नृपः । परितापं पितुस्तैर्दुःसन्देहैः सदाकरोत् । ४२०
 निर्वन्धादथ पुच्छेण पर्णोत्सगमनं पिता । निर्व्वासनोत्सुकेनोक्तः शश्वदूतमुखैर्यदा ।
 प्रभवन्त्या यदा चासीत्पत्न्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्यमाणः साधिल्लेपं क्षणे क्षणे ।
 तदा जातु रहः कुप्यंस्तम्बे यक्त्रने स्थिते । उवाचानुक्तपूर्वं तामेवं सपरुषं वचः ।
 तिलकम् ॥ अभिमानो यशः शौर्यं राज्यमोजोमतिर्धनं । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितं ।
 मिथ्यापकरणं नारीर्गणयन्ति नृणाञ्जनाः । परिणामे तु नारीणां क्रीडोपकरणं नराः । ४२५
 देवोन्मेषात्प्रसक्ताभिर्विषक्ताभिरसूयया । के नाम नाच कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ।
 रूपं काश्चिद्वलं काश्चित्प्रज्ञां काश्चित्कार्श्यणैः । पुंस्त्वं काश्चिदस्त्रन् काश्चिद्वर्तुणं जङ्घुरङ्गनाः ।
 हरन्ति यावभिरिव क्षां पुच्छैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरौन्नत्यान्तरङ्गिण्य दवाङ्गनाः ।
 पर्यन्ते वेतनमिमे किञ्चीर्णैरोद्गृहेरिति । पोषयन्ति सुतान् भर्तुन् शोषयन्ति तु घोषितः ।
 सर्वकालं विदित्वापि दोषान्योषित्कृतानमृत् । प्रतिपत्त्यनुरोधेन मयेयं नावधीरिता । ४३०
 प्रभविष्णुर्निहयेयमैहिकीः सुखसम्पदः । परलोकसुखस्थाशामयि हन्तुं ममोद्यता ।
 बलीपलितयुक्तस्य नेदीयोमरणावधेः । विहाय विजयक्षेत्रं कुत्र गन्तुं ममोचितं ।
 क्षपाकरकलामैलेः किंलिपचपनक्षमा । दारोपकण्ठसंसेवोत्कण्ठाकुण्ठोभवेत्कथम् ।
 पुच्छो लोकद्वयचाता कल्याण्येदुःशो भवेत् । तोर्यात्प्रस्थापयक्षां यत् कुपये मृतमिच्छति ।
 प्रतिभात्यवगीतोऽयं प्रवादो मेऽद्य चेतसि । अनयान्यकुलोद्धूतो यदयं सम्प्रवेशितः । ४३५
 विसम्बादिनमाकारचारैर्बन्धुविरोधिनम् । पुच्छं पितुरसंस्मिद्धं जानीयादन्यरेतसम् ।

सुचिराविष्कृताकृतां त्यक्ता प्राणाश्च यन्मरणम् । एवं वदन् पतिसत्त्वाद्युक्ते मर्त्यसु ताडनम् ।
 गोचजस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुणैः प्रकाशिते । आम्बुद्विप्रियालापा बाभ्रदधिकलज्जिता ।
 महत्तमस्य पुत्रो हि प्रसूताख्यस्य सोऽभवत् । विपक्षापत्ययायातलयेत्यासौज्यमश्रुतिः ।
 उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्ध्यापितो जितभट्टिकाः । जानन्यान्वाङ्घ्रिसम्पन्नशिरस्ताडनसन्निभम् ।
 अतः सा सुदृढं प्रौढसंस्कारपरुषं वचः । प्राकृतप्रमदेवोच्चैरित्युवाच रुषा पतिम् ।
 गतश्रीस्तापसो मन्दो जातभग्नविपर्ययः । वृथा वृद्धः क्व किं वाच्यमिति मूढो न वेत्यथम् ।
 स्त्रालोत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्प्रावरणं पुरा । लोको जानात्यर्थं किं न तेन मां प्राप्य हारितम् ।
 स्त्रकुलस्त्रीषमुचितं यत्किञ्चिन्मामभाषथाः । क्रियते किं न कालोऽयं यत्प्रायश्चित्तसेवने ।
 अकर्त्तव्यो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पत्न्यापि त्यक्तइत्यस्मात्परिवादान् हि मे भयम् ।
 कुलदोषादिवृत्तान्मगर्भोपालभनिर्भरैः । वचोभिर्यथितस्तस्यास्तस्यो त्वर्णी यदा नृपः ।
 तदा तस्यासनप्रान्तनिःसृतः प्रसरन्वहिः । निर्विकाराकृतैर्यत्कं ददृशे रक्तनिर्झरः ।
 सभ्रान्तायां ततो राज्ञामपश्यत्यकनोददन् । असिधेनं गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेशिताम् ।
 ततोऽतिधौरो राजैव तं लज्जाचकितोऽन्वधात् । राज्ञो रक्तातिसरणं जातमित्युच्यतां वहिः ।
 विधेया नारीणां तनयनिहिताशेषविभवाः कृतञ्चानौ भृत्ये पुनरुदितविस्मयरभसाः ।
 नयन्तो गण्यत्वं प्रसभमभियोगं लघुमरिं नयत्यक्ताः क्षापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात् ।
 नृपतिर्बोहितहयः शरदातपखेदितः । तृथ्यन्निपीय धान्यान्मुच्युतासृक् जात इत्यभूत् ।
 गङ्गीरेराजपुरुषेस्तथा वार्ता प्रवर्त्तिता । यथा नाबुद्ध वृत्तान्तमेतं कोऽपि वद्विर्जनः ।
 ॥ युग्मम् ॥ दत्तरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्तिके । विजयेष्टायतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत ।
 पत्न्याः पुत्रस्य चोदगैस्त्यक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्थं पादौ निद्रालुं प्राप सोऽवसरं चिरात् ।
 चुकोपासौ न कस्यैचिच्चुकोपासौ न कश्चन । चक्रे सुखी विमन्युश्च मरणेन महामनाः ।
 सङ्ग्रामराजदायादौ न कस्यचिदिव प्रियः । अंशुकाच्छादितो भूमावनाथ इव सोऽस्रपत् ।
 न प्रियाक्रन्दितैः स्निग्धकुप्यञ्च प्रियोक्तिभिः । सर्व्वेत्यागो ययौ राजा दीर्घनिद्रारसशतं ।
 दाक्षिण्योत्सङ्गनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्मृत् । कृतज्ञया पतिः पत्न्या ततो निन्ये सनायतां ।
 आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्याह वेतनम् । ददौ स्वस्त्रेव भृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ।
 गृहीतवेतना भृत्याः कोत्र सर्व्वे तथा स्वयं । पुरस्ताद्विजयेश्च नृपुः चेमाय पायिताः ।
 पादन्यस्तशिराः पौत्रो रुदन्नर्पितकोशया । मूर्ध्निन्यान्नाय कथितो मा पितुर्बिम्बसीरिति ।
 उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाकुलिता सती । प्रातिहार्य्यं व्यधाङ्गुर्तः कारयन्मन्त्रमण्डनां ।
 घादिनां शतमादिश्य नृपुस्तत्रैव रक्षणे । सा पुनः शिविकारूढमथ प्रास्त्रापयत्पतिं ।
 अपाभेकान्दिनार्द्धं स्त्रिलैव पतिदेवता । प्रणम्य विजयेष्टानं युग्यारूढा विनिर्ययो ।
 निर्य्यागौ वोच्य तौ प्रेतद्वयकक्षोलमिश्रितैः । लोकस्त्राकन्दतुमुलैर्भग्रा इव दिवोऽभवन् ।

विमानस्योत्पत्ताकस्य परिष्कारेषु विविक्ताः । प्रजा राज्ञोऽनिके रेजुरनुगन्तुमिवोद्यताः
 राज्ञां वितोर्णस्कन्धानां महसोलाः शिरोरुहाः । विमानस्य नृपतेरवहंशामरशिखे ।
 पश्यन्ती पश्चिमां सेवां सैन्यानां नृपतिप्रिया । अस्ताभिलाषिणि हिमे प्रपदे पितृकाननं ।
 दुस्त्यजात्सुतवात्सल्याद्यद्वा केनापि हेतुना । सा बभूव क्षणे तस्मिंस्तनयालोकनोत्सुका ।
 जानन्ती पवनेद्भूतं रजःसेनासमुत्थितं । चकितोत्कण्ठिता साभूत्कलत्रागमनाश्रया ।
 तस्मिन् क्षणे जनाः केचिदाद्याता नगराध्वना । अङ्ग किं कलत्रः प्राप्त इति पृष्ठस्तथा स्तब्धः ।
 स तु पुत्रः क्षणे तस्मिन् विद्यासुभ्रातुरनिकं । दत्त्वा विभीषिकास्तास्ता निरुद्धे दैधकारिभिः ।
 ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा कैतसं वारि स्नेहमयापठत् ।
 वैतसेन तु तोयेन जठरस्थेन ये मृताः । मोक्षकृच्छ्रसन्देहं ते यथा ब्रह्मवादिनः ।
 उपनीतं वितस्ताम्न पोतोपस्पृश्य चाथ सा । एवं ब्रथाप पिशुनान् स्नेहसङ्कथकारिणः ।
 जनितं प्राणहृदयरं यैः पुत्रेण सहावयोः । सान्त्वयानां क्षयस्तेषां भूयात्परिमितैर्दिनैः ।
 तस्यास्तेनोपतप्तायाः प्रापेनाव्यभिचारिणा । क्षिप्रमेव जयानन्दजिन्दुराजादयो मृताः ।
 चक्रे हलधराप्तत्वजातकौलीनशान्तये । परलोकं पणीकृत्य युक्त्वा च ब्रपथं सती ।
 एवं विशुद्धशीलत्वं सम्प्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्षीरथाददाञ्जन्मां ज्वलिते जातवेदसि ।
 अजायत नभोवज्ज्वालाबलयभीलितं । तदागमोत्सवे दत्तसिन्दूरमिव निर्जरैः ।
 साक्रन्दैर्न चटकारी दुःखोन्नतैर्नैर्चोभलः । परमालेखलिखित इव जज्ञे शिखी जनैः ।
 गङ्गाधरष्टकिबुद्धे युग्यवाहस्य दण्डकः । तावुद्दानो निकावल्या चेति दायास्तदान्वयुः ।
 वण्टोद्भटयोः कुक्षौ सेनटचेमटावुभौ । भूपालबलभावासां वैराग्याद्विजयेश्वरे ।
 भावा यन्मनिसर्गभङ्गुरतरास्तिष्ठन्नि नैते चिरं चेतःकाचघटस्य तस्य घटते दीर्घोऽयमेको गुणः ।
 यन्तिस्मिन्नहितप्रकृति न गलत्यायाति न क्षानतां धत्ते नापचयं चमत्कृतिवचो गोर्वाणगङ्गापथः ।
 एकवष्टिमतिक्रम्य वर्षान् भूपतिरायुवः । सपत्नीकः पुरारातिगौरीसायुज्यमासदत् ।
 अथास्थीनि समादाय चतुर्थे दिवसे तथोः । पुत्रास्तन्वङ्गराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्थिरे ।
 पैतामहेन कोशेन परिवारेण शान्तिः । पित्रा विरोधं जयाह हर्षस्तु विजयेश्वरे ।
 आद्ये पिता पुत्रवरे पिता श्रीविजयेश्वरे । तस्मिन् पुत्रस्तु तत्रासीत्पिता तु नगरान्तिके ।
 ततो ऽतिथयिणं पुत्रं दरिद्रे नीतिमान् पिता । अभ्यर्च्यार्थभीतस्य सन्धिं दूतैरयाचत ।
 स तैरसहदायातैरुत्सिक्तो युक्तवादिभिः । राजपुत्रः समं पित्रा सन्धिं निन्ये कथञ्चन ।
 रक्षां पैतामहे कोशे शरीरे चात्मजन्मने । प्रतिशुश्राव जनकः कृतप्रत्यहवेगनः ।
 नृपतेः पुत्रमानेतुं विव्रतो विजयेश्वरं । इष्टिः सुष्टेयैर्दग्धा मुतिश्च जनगर्हया ।
 स पीतकोशः सङ्गृह्य तनयं प्राविशत्पुरं । कोशं चास्त्रापथकुड्मं दत्त्वा तदभिधाद्वितां ।
 अचान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिकी धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्म्या धनमुद्रिष्य सर्वतः ।

४७०

४७१

४८०

४८५

४८०

तनयो नयनाख्यस्य कल्पः सेख्यपुरौकसः । कुटुम्बिनो जयकाख्यः क्रमाश्रामरतामगात् ।
 स्थलोत्पत्तिः स दिग्देशविक्रीतान्मोवणिज्यया । सन्धृतार्थः शनैर्लुब्धो धनेशस्यर्धितां दधे ।
 सार्द्धं क्रोशं खनित्वा स नित्यं दीक्षारराग्निभिः । पूरितायाः क्षितेः पृष्ठे बह्वन्त्रीहीनवापयत् ।
 दीक्षारन्ध्रसमं भृत्यैः कारयित्वा प्रतिष्ठयत् । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ।
 सा भाङ्गिलं लभुमिच्छन् वल्लेऽकस्मात्पलायिते । द्राक्षास्तानिरुद्धाभ्यो हतः केनापि पत्तिना ।
 तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनात्यजद्राजा यावदायुर्दरिद्रतां ।
 सम्यक्सु चाख्यमानेषु तद्दीक्षारेख्यहर्निशं । कलुषाभा बह्वन्त्रासान्वितस्तथा समपद्यत ।
 दानोपभोगरहिताः काले क्लेशेन भूयसा । अन्यार्थमर्थान् रक्षन्ति चित्तं लुब्धा महाश्रयाः ।
 प्राणान् धारयते निपीय मरुतः श्वेते तमोन्धे विले सन्धोगे परदत्तमिच्छति पटं नम्रस्त्रपाश्र्वान्तये ।
 विस्तार्येति कदर्थ्यतामहिरवत्यन्धस्य हेतोर्निधोऽन्यः कोऽपि परम्परोपकृतिषु प्रौढोऽस्ति लुब्धं विना ।
 अन्यैश्च बहुभिर्भोगैर्नैद्यः सिन्धुमिवाविशन् । नानार्थसम्पदस्तास्ता भाग्यभाजं महीभुजं ।
 अर्थाभाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयं । दिग्भ्योऽभ्युपेत्य सर्वान्धः सायं तरुमिवाण्डजाः ।
 श्लोतांसि प्रवृत्तमेतद्य वसुधां मूलेषु पुष्पाण्यधो व्योमोऽम्भः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालीमुखैः ।
 इत्थं शृङ्गसरः पयोदसमये सम्पूर्यते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो दारैर्न कैः सम्पदः ।
 जनरक्षणदाक्षिण्ये ततः पितुरिवाश्वहं । कुशला कलत्रस्याशीतृजापुष्टोदयैर्मतिः ।
 स्वयं वणिगिवार्थानां गणनाकुशलोऽपि सः । विवेका सत्पद्यत्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत् ।
 उपस्थितौ भाविनौ च पश्यन्नाययथौ स्वयं । अन्तिकान्तात्यजदूर्जखटिकादि नियोगिवत् ।
 तस्य स्वरूपमूलेन रत्नादि कीणतः स्वयं । नाशकम्पस्त्रणां कर्तुं केऽपि विक्रयकारिणः ।
 त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समयं सुखी । मध्याह्नादूर्ध्वमभवददृश्यः सर्वकार्यिणः ।
 तस्य स्त्रेवां परेषाञ्च कृत्यमन्विष्यतस्त्रैः । अज्ञातः स्वप्रवृत्तान्तः प्रजानामभवद्यदि ।
 स्ववेद्येव गृह्यस्य ध्यायतस्यास्य मण्डलं । जनो जनपदे जातु न कश्चिदैव्यमस्पृश्यत् ।
 कौलीनचक्रितो राजा कुर्वन् कष्टकरोधनं । प्रकटं नात्यजहृष्टं चौरैर्भ्योऽपि स जातु चित् ।
 न तस्यार्थः कोऽपि नष्टो मन्त्रिणो समयोजयन् । मन्त्रिणां स पुनश्चक्रे नष्टस्वार्थस्य योजनं ।
 विवाहयज्ञयाचादिमहोत्सवशतकुलः । नित्यप्रचष्टो निर्देयस्तद्राज्ये ददृशे जनैः ।
 तेन नीतिविदाक्रान्ताः क्षामुजः क्षित्यनन्तराः । आहाराचरणेऽप्यासंसदध्वजान् विना यमाः ।
 तन्वक्त्रस्थस्यकनादींस्त्रीनाथातान्दिगन्तरात् । व्यधितैकानुजान्मसप्रमुखान् गुह्यजानपि ।
 अप्रीणयदन्धुभृत्यान् स भव्याभिर्विभूतिभिः । कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः सुरपितृनिव ।
 ॥ युग्मं ॥ अवाप्तपरिपः कोऽपि दैः शीघ्रेण न भूपतिः । क्षुदैषिकोपदिष्टेन दुष्टाचारेण चोत्थिताः ।
 टक्केन बुद्धियाख्येन कन्यकाः समुपाहृताः । कीडास्तस्य तुल्येभ्यो नानादिग्देशसम्भवाः ।
 स ताभिः परदारैश्च लोभरूपादुपाहृतैः । अवरोधपुरन्धीषां दासपतिमहौकयत् ।

५८४

५००

५०५

५१०

५१५

५२०

बङ्गोः कामयमानस्य योषितः प्रतिवासरं । मल्लवृषादिभिर्दृष्ट्यैर्नास्य पुष्टिरहोयत ।
 महासमयपूजासु यथाः स गुरुभिः समं । महाचरुणामाहारं नीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ।
 एवं श्रवणकृत्येन पुरं तेन नवीकृतं । निर्दग्धे विजयक्षेत्रे शिलावेष्टनं प्रदलितः ।
 विजयेष्टशिलावेष्टनं मौलावातपवारणं । नृपोऽम्बरशिरसुम्बिजाम्बूनदमयं व्यधात् ।
 व्ययस्थितिं चानपायां व्यधत्त निपुरेश्वरे । पिनाकिनस्य प्रासादं स स्वर्णमलसारकं ।
 ततः सत्कर्षकुशलस्यकार कलशेश्वरं । निःसङ्गाष्टकषटोपटलाङ्गशिलाशृङ्गं ।
 कलशेशोपरिच्छन्नं विकीर्षोः काञ्चनाक्षितं । तुल्यदेवजः शिखो राज्ञोऽभरणमुपाययौ ।
 सहस्रैर्भूरिभिर्हंसैश्च शिष्टं वदन् कलां । स च्छादयन्निजां ताञ्चे काञ्चनारोपणं विदन् ।
 कानिचिद्विवान्यासीत्प्राप्तुवन्पुषत्क्रियां । ततोऽपि तीक्ष्णप्रज्ञेन नेमकाः स्थेन मन्त्रिणा ।
 अभ्युच्च शिञ्जितकलो विलसोऽगाद्यथागतं । तच्च च्छन्नं ययौ मिद्धिमत्यत्पैरेव काञ्चनैः ।
 अगन्तेशाभिधं वाणलिप्तमन्यास्य भूपतिः । प्रतिष्ठाविविधास्युक्ते स शक्राधिकवैभवः ।
 नृपे सहजपालाख्ये ज्ञानिं यातेऽभ्यविध्यत । ततः संयामपालाख्यो राजपुत्र्यौ तदात्मजः ।
 राज्यं जिहीषुर्बालस्य पितृव्यस्तस्य भूपतेः । भजे मदमपालाख्यौ बलीयानुद्यमं मदात् ।
 तद्गुणच्छरणं प्राधाकृतं साहायकारिणी । स्वसा संयामपालस्य जसुराजस्य ठक्कुरः ।
 हतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पश्चाज्जयानन्दं प्रदुरेर्बिज्जादिभिः समं ।
 तत्र विद्रवितामित्रसम्पूज्यैः तत्क्रान्तमण्डलः । संयामपालामात्यानां कार्य्यान्ते ब्रह्मतां ययौ ।
 काञ्चनो गमनं तस्य दत्त्वा तास्या विभीषिकाः । ते चासभैश्चक्राधातुं स वीरो न त्वकम्पत ।
 मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । ब्रह्ममानेन तेनाथ विज्जे मन्धुरपाक्षतः ।
 तैस्तत्र दत्तद्रविणैः प्रार्थितोऽयं महामतिः । रक्षापदेष्टात्वं सेन्यं स्थापयित्वा न्यवर्तत ।
 एवं राजपुरीं तस्मिन् स्त्रीकृत्यान्तिकमागते । तुतोष कार्य्यमर्षभः प्राप्तः कलत्रभूपतिः ।
 क्रमाद्राजायमानेषु विज्जादिष्वथ पश्यन्ने । आमयेन जयानन्दो देवात्प्रमथहेतुना ।
 स्त्रास्यवान्नीपलभाय भूपतिं गृहमागतं । वाच्यमस्ति रदः किञ्चिदित्यूचे स कथान्तरे ।
 निर्धातेष्वथ सर्वेषु किञ्चिन्नैवाग्रवीद्यदा । तदा ताम्बूलतिलकावाजादिज्जो विनिर्ययौ ।
 आप्तेनोक्तोऽपि निर्गच्छत्किम्प्रासीति भूभुजा । मन्त्रिणा चैथ स प्राज्ञो वहिरेव व्यलभत ।
 जयानन्दोऽभ्यधाकृतमुक्ता राजपुरीकथां । व्यक्तं नास्तीति ते राज्यं विज्जे वृद्धिमुपागते ।
 आदीयमानादिज्जेन कार्य्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां बद्धमूल्यां महीभुजे ।
 प्राप्तः कलुषतां राज्ञा प्रयातः खगृहंस्ततः । याचितो गमनानुभ्रां विज्जेनेज्जितवेदिना ।
 निषेधजिव दासिष्यलेशानिर्बन्धकारिणः । तस्मानुभ्रां ददौ गन्तुं सान्नसोषो महीपतिः ।
 लब्धादेशो गृहान् गत्वा सर्वोपकरणैः समं । प्रस्त्राय भोऽयतो आहूनाग्रहं नृपतिं ययौ ।
 राजधर्मगभीरत्वकूरयोः स्वामिभ्यत्ययोः । काचिदेव क्षणे तस्मिंसेष्टाभूदहतावहा ।

५२५

५३०

५५५

५७०

५८५

५९०

न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात् न्यवर्त्तयत् । उपालेभे समन्यस्य न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुं ।
 सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सह भूभुजा । चिरं कृत्वा कथां गोचैर्हसन् विष्णो विनिर्धये ।
 जिन्दुराजं हलधरो मुमूर्षुर्दूषयन् यथा । तथा विष्णुश्चयानन्दः स व्यवरोपयत्पदात् । ४५५
 तल्लक्ष्मीमात्रशेषां स्नां कृत्वा गच्छन्निधीयतां । कृतार्थो विष्णु इत्युक्तिं नायसीमन्विणां नृपः ।
 निवर्त्तयिष्यति क्षामृच्चयितं गमनादमुं । इत्याश्रयाश्रमादिज्जं राजवर्ज्यञ्जनोऽखिलः ।
 आस्कन्दं शङ्कमानोऽस्त्राद्विज्जाद्राजा बलोज्जितात् । हणस्यन्देऽपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनोः ।
 तस्मिन् प्रूरपुराद्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कसां शङ्कां प्रादुशक्ते स मन्त्रिणां ।
 ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विष्णुर्वाचरणेऽब्रुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञतां । ४५६
 विष्णादयस्तु निर्दोहा यं यं देशमश्निमयन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नामीव प्रपेदिरे ।
 विष्णोऽधिकं प्रवृद्धेऽपि दैवतस्यैव भक्तिमान् । पद्भ्यां कलशदेवस्य सत्यकारः सदाभवत् ।
 एवं निर्वास्य विष्णादीन्चिरावाप्तवैभवः । क्षिप्रं सूर्यमतीशापाज्जयानन्दः स्वयं ययौ ।
 राज्ञो विरोधकृद्भक्तुं श्रापस्याव्यभिचारतां । प्रमथञ्जिन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे ययौ ।
 तेऽपि विष्णादयः क्षिप्रमचिरावाप्तसम्यदः । प्रापुः श्रापोचितं सर्वे प्रमथं गौडमण्डले । ४५७
 आकस्मिकेऽथ प्रमथे विष्णुः प्रमथमाययौ । सुदीर्घबन्धनक्षेत्रं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
 पलायितेषु कारायास्तेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतस्तदनुजाः शेषा भुक्तक्षेत्राः कथं ययुः ।
 दिवास्तद्वैधकाराणां नानस्यन्मदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्यैर्भविष्यते ।
 जयानन्दसहायोऽथ तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्व्याधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ।
 यस्य तास्ताव्यवहृतीर्नीतिज्ञस्याद्भुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठीष्वद्यापि धीमतां । ४५८
 यामानवन्निस्त्रास्यादिभोग्यानाहृत्य लुब्धधीः । राजा कलशगञ्जाख्यं कर्मस्थानं विनिर्ममे ।
 मन्त्रिणे नोनकायासौ धनोत्पादविधेऽप्यदात् । कैर्य्यत्रस्तो न पादायं जनरक्षणदक्षिणः ।
 मन्त्रिणो राजकलशपत्यान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरे क्षामुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ।
 सुताः स्नाच्छृङ्खलिवशाक्षराः सन्ध्यादिसंश्रयाः । युक्ता निदधिरे राज्ञा निबद्धस्त्राधिकारिणः ।
 पुनर्मदनपालेन क्रान्ते राजपुरोपतौ । साहायकाय व्यसृजस्तेनान्यं वयटं नृपः । ४५९
 प्रतापैर्भूपतेस्तेन भृत्यांश्चोनापि निर्जितः । बद्धा मदनपालोऽपि कम्पीरान् सम्प्रवेष्टितः ।
 भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतोदाराधिपो वीरो विदधे डामरचयं ।
 बभूव जिन्दुराजास्य शिचितो नयविक्रमौ । भूत्यनन्तरसामन्तमुकुटस्पृष्टश्रावणः ।
 स राजपूर्यादिजयी दारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेऽत्यजद्राज्ञा प्रसाद्य ग्राहितः स्वयं ।
 मदनः क्षितिपालेन प्रापितः कम्पनेशतां । लब्धप्रकर्षासोपादीन् डामरान्प्रज्ज्जोऽबधीत् । ४६०
 सेवावशीकृतः श्येनपालं स नगराधिपं । चक्रे विजयसिंहाख्यं हताश्रेषमलिचुचं ।
 कन्दर्पोदयसिंहाद्यैः प्रसृते लोहरे सक्तः । राजा भुवनराजस्य दूरं निस्सारणं व्यधात् ।

कीर्त्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । लब्ध्वा भुवनमत्याख्यां रिपोऽम्बिकामध्याऽभवत् ।
 कार्यप्रतिग्रहे कर्त्तुं प्रवृत्तिं यादितोऽभवत् । हत्वा विजयसिंहादौ नृपेण नगरेक्षतां ।
 गुङ्गात्मजः स मल्लोऽथ तेन द्वारपतिः कृतः । राज्ञां मौलिमणिस्थाने स्वप्रतापमरोपयत् । ४८४
 ॥ युग्मं ॥ शौर्यं निष्परिवारस्य पार्थस्योत्तरगायहे । उरसा सम्प्रवेशे वा द्रुतं मल्लस्य मानिनः ।
 पद्माश्वेस्तुरगैर्यत् कृत्वा तोर्वा व्याहरत् । राज्यं वाजिप्रजैस्सार्द्धमभयाख्यस्य भूभुजः ।
 एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । सममेवाष्टभूपालास्त्रिषष्टेऽब्देऽविशन् पुरं ।
 कीर्त्तिन्यर्धपुराधीशश्चाप्येधोभूददासटः । तुङ्गात्मजस्तु कलशो वल्लापुनरेश्वरः ।
 राजा संयामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कर्षोलोहरोर्व्विभृदौर्व्विशो मुङ्गजो नृपः । ४८५
 गान्धीरसोहः कान्देशः काष्ठवाटधराधिपः । श्रीमानुत्तमराजोऽपि राजानमुपतस्थिरे ।
 ॥ तिलकं ॥ राजलोकाः प्रवृद्धेऽपि घने जनपदेऽभवत् । दुर्लभ्यो वार्षिकसरित्पूरो वारिनिधाविव ।
 तस्मिन् चणे शिलोभूतविनस्तासलिले नृपैः । शीतचणेऽपि सङ्कीर्णं सुखं तैरन्वभूयत ।
 मनसापि हि भूपाला यत्ने किञ्चिदचिन्तयन् । प्राप्तमेव पुरे पश्य वामनेन तदाक्षतं ।
 कैशलं मन्त्रिणस्तस्य रराजेतदुर्लभं । निमित्तं तदसम्भ्रान्तो नित्यवद्यो न्यवाहयत् । ४८६
 पार्थिवेष्वथ यातेषु मल्ले कार्यपराङ्मुखे । चित्तिपालेन कन्दर्पो द्वारं स्त्रोकारितः पुनः ।
 अभिमानधनो मन्त्री कृतारब्धिनिर्जैधनैः । दुर्गं स स्वापिकं नाम युक्त्या दुर्धहमयहीत् ।
 स प्रविष्टोऽपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवाभ्यर्थ्यमानोऽपि कार्यं नैवायहीयदा ।
 तदा प्रशस्तकलशं नित्यं दूत्यं समाचरन् । तदुत्तिकोक्तिसन्तप्तः संस्पृशन्नभिमानितां ।
 निजश्रियातिभूयस्या भूरीन् सङ्गृह्य शस्त्रिणः । तत्पदे रत्नकलशं स्त्रभ्रातरमकारयत् । ४८७
 सोऽर्थः क्रीतप्रयोऽप्यासीन्न कन्दर्पः समः कश्चित् । किञ्चिन्नोस्त्रिखितः सिंहः सत्यसिंहक्रियां स्पृशेत् ।
 ततः क्रमेण भूभर्त्ता मृत्युरत्नं कथञ्चन । राजस्थानाधिकारं स नगरे यादितः पुनः ।
 अतिताडनतश्चारे विपक्षेऽथ कृपाकुलः । त्यक्त्वा तमप्यधीकारं विषेलाजाङ्गवीमगात् ।
 पटान्तकृतसरोधस्ताडयित्वा करं प्रभोः । कोपाद्देशान्तरं यातस्तं प्रत्यास्ते स्म मन्यमान् ।
 अत्यन्तखेदितोऽप्यासीदानीतस्थानिकं पुनः । दर्पं हतुं नृपस्तस्य सज्जङ्घो नतु जीवितं । ४८८
 इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढदार्व्वी विषोढवान् । आरोहमवरोहञ्च सन्तरङ्गः क्षमापतिः ।
 उपाङ्गगीतव्यसनं नर्तकीमङ्गहादरः । देशान्तरोचितं राज्ञा तेनैवेह प्रवर्तितं ।
 ततो जयवनेपाप्ते निरन्तरमहामृदं । स्वनामाङ्कं पुरं कर्तुं प्रावर्त्तत विशाम्यतिः ।
 मठाग्रहारप्रासादमहामृदपरम्पराः । सतोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रधा ।
 अत्रान्तरे राजसुनुर्धर्मः सोत्कर्षपौरुषः । गुणैर्लभे प्रकाशत्वमन्यभूपालदुर्लभैः । ४८९
 सोऽश्वेदेशभाषाशः सर्वभाषासु सत्कविः । हास्यविद्यानिधिः प्राप ख्यातिं देशान्तरेऽपि ।
 लुब्धेन पिशा सन्धक्ता जना नानादिगागताः । गुणैर्भ्याञ्जयस्तेन मृदीताः कृतवेतनाः ।

अपर्याप्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकाहान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोऽभवत् ।
 पितरं गायन् इव व्यक्तं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्वत्तैः पारितोषिकैः ।
 उद्गायति पुरस्तस्मिन् कदाचिदथ पार्थिवः । सभ्येषु प्रीयमाणेषु श्रौचाद्योत्थाय निर्ययौ ।
 तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोबधः सुधीः । क्षुभ्यन्तैलक्ष्यकोपाभ्यां कुमारः क्षितिमैकत ।
 प्रभुर्भीतिचान्तिः सुहृदतिशठः स्त्री पुरुषवाक् सुतो गर्वोन्नद्धः परिजनउदात्तप्रतिवचाः ।
 इयान् सोढुं शक्यो ननु हृदयदाहो परिकरो नतु श्रोतावशालुलितमथनान्तं परिभवन् ।
 पितुरेव तदा मृत्यो विश्वावद्वाभिधो विष्टः । शाधि राज्यं निहत्येवं नर्माणैवेत्युवाच तं ।
 अधिचिपन्स तं रोषास्त्रानेनोक्तमसांप्रतं । इत्यासन्नैन हसता धमटेनाप्यकथयत् ।
 अये भोगेच्छवन्स्त्राः कुमाराननुगान् पितुः । खेदं प्रदर्श्य स्त्रीकुर्युर्वश्याः कामिसखोरिव ।
 पुनः सभां सम्प्रविष्टुं पिता पथ्यतोषयत् । प्रीतिदायैस्ततस्तैस्तैः साधुवादैश्च मानिनां ।
 अन्येद्युस्तु पितुः पार्श्वेभ्यः भुक्त्वा स्वगृहान् गतः । अभ्येत्य विश्वावद्वेन तदेव जगदे ररुहः ।
 उपपन्नं तत्तदुक्त्वा तेनाभीष्टं निषेधता । निर्व्विभ्रन्नपि हस्तेन सोऽथ कोपादताडयत् ।
 लग्नाभिघातं रुधिरं वमन्तं घ्राणवर्त्मना । तं बीक्ष्य सोऽभिजातोऽभूत्सदाक्षिणो नृपात्मजः ।
 मृत्यैः प्रचालयन्नसं तस्येदृक् पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन् स्मिता वासांस्तदापयत् ।
 अनिच्छेत्तपि तस्येच्छा दानात्तेनान्वमीयत । दुःश्लेनान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव स्पृहा ।
 असकृत्कृतयत्नः स ततः काशेन भूयसा । तं प्रेरयन्तत्र कृत्ये मध्ये स्त्रीकृत्य धमटं ।
 स रोहद्गोहसङ्कल्पजन्मना पाप्मना श्रितः । संमथ्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान् प्रायुक्त्वा सर्वतः ।
 शश्वत्स गोचरीभूतस्तेषां खेहलवस्पृशाः । न घातितः स्तनुना च वर्ज्जिता न च तत्कथा ।
 आप्तत्वं तीक्ष्णवर्गेऽथ प्रतिभेदभयाद्गते । तां विश्वावद्वयवाशु वासौ राक्षे न्यवेदयत् ।
 बुद्धवासाजपुत्रस्तत्तस्मिन्नहनि जातभीः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्श्वमपि दूतैः कृतार्थनः ।
 सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्तार्थं शान्तसंशयः । दिने तत्र मनस्तापास्त्राभुक्त्वा सपरिच्छदः ।
 सभ्राटकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं यत्कनस्याह्ने शिरो विन्यस्य सोऽरुदत् ।
 उक्त्वा च दम्भटोदन्तं बद्धा तस्य समर्पणं । विधेद्येत्यभ्यधात्रापि तं भङ्गोभणितिक्रमैः ।
 न कृताधिगमावावां कृत्यस्यास्तेत्युदीर्य्य तं । अभाषेतां भ्रातुरर्थे पुनस्तान्मङ्गनन्दनौ ।
 त्वमसादबलाद्वाजस्रापन्नत्राणदीक्षितौ । यावावां तत्प्रवेशार्थं व्यकृद्द्वारं निशास्त्रपि ।
 कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययचण्डे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां सन्ध्यायतेऽनुजः ।
 ॥ युगलकं ॥ स्वामिशोहापवादश्च भवेत्तद्रक्षणार्थं । देवत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावयोः ।
 इत्यादि सम्भाव्य तयोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । हृदि त्वागमनानुज्ञां कथञ्चित्पार्थिवो ददौ ।
 पथिकस्येदमुं हन्यान्मथोकृत्येति दम्भटं । तौ विनिर्जम्मतुर्देशान्ततः सबलवाहनौ ।
 तन्मङ्गजेषु यात्रेषु विविक्तोक्तमन्दिरः । सुममानीय नृपतिः शान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।

११५

११०

११५

११०

११५

११०

आसंसारं जगत्स्मिन् सर्वतः ख्यातकीर्तिना । जनकेनैव अन्यस्य ह्यभिरुपाद्यते जनैः ।
 पुत्रप्रीतांशुनेवात्रिं दिक्दीपस्थातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण माञ्जानात्यम्बिलोजनः ।
 स त्वं गुणवतामयो निर्गलवशाभवन् । असाधुस्येयमध्वानं वद कस्मान्नियेवसे ।
 पैतामहं निजस्वार्थं यन्न तुभ्यं समर्पयं । तच्च हेतुमनाकर्ण्य नास्त्रयां कर्तुमर्हसि ।
 रिक्तः स्वेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृपः । इति निर्धाय हि मया क्रियते कोशरक्षणं ।
 पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य चित्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि मन्दिचेचेऽथ वा पुनः ।
 तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न चिराद्भवान् । अतितात्पर्यतः कस्मादनर्थोचितमीदृशे ।
 सम्भाव्यते त्वयि न तद्यन्ममावेदितं खलैः । यथार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यतां ।
 विशुद्धये करोत्वेष स्मृतस्याप्रतिश्रवं । स्नेहादितोच्छंस्तद्राजा साभिप्रायं वचोऽभ्यधात् ।
 अपलापवचोमात्रं निनीषुस्तस्य हेतुतां । जनप्रत्यायने सोऽभूद्यस्मात्प्रान्तिसमुत्सुकः ।
 हर्षस्तु साधुवादैस्तपितुः संपूज्य भाषितं । वक्ष्याम्याप्तमुखे तत्त्वमित्युक्ता निर्ययौ वद्विः ।
 सामान्यप्रेरणदेशा चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं द्रुतं भीतः सावसचं ययौ ।
 द्रुतं ज्ञानाननं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयज्जगिरः । हा पुत्रेति वदन् राजा तस्यास्कन्दमदापयत् ।
 हतेऽस्मिन् स्वशिरश्चिच्छामिति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशादेष्टयित्वैव तस्युत्तदेशं शशिणः ।
 तीक्ष्णस्तु पिहितद्वाराः परिवार्य नृपात्मजं । ऊचुः सुपुत्रां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ।
 अस्मान् घृणी प्रमादी च विरुद्धं च्छन्न कारयन् । घातयित्वा दुराचारकं जीवनं ख्यातुमिच्छसि ।
 रक्षिष्यति सुतं स त्वा स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्ति वयमेव हताः पुनः ।
 युध्यस्व मध्यगोऽस्माकं त्वां निहन्मोऽन्यथा वयं । एवं सर्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्तेव जीवितं ।
 तां वार्त्तां भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्यागतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाख्यः प्राथान्निजमहन्तरः ।
 तोह्रणैर्भिजतया दत्तप्रवेशः स नृपात्मजं । प्रसृत्योवाच मतिमानेवं सर्वान् विमोहयन् ।
 क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कल्पानन्तेतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमान्नियतेर्व्यंशं ।
 तदेतस्मिन् समासन्ने मरणे व्यभिचारिणि । यदर्थं मृच्छते शस्त्रं समानः पात्यतां त्वया ।
 कृतश्रुतस्यातयशा युवा सुक्षत्रियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ।
 एतेषु सुसहायेषु मयि चायेसरेऽधुना । त्रिपत्तिर्विजयो वापि प्रतापिंस्तव शोभते ।
 उत्तिष्ठ नखकेशादियोजनं कारय द्रुतं । वीरपट्वं बधानापि स्त्रःस्त्रीपरिणयस्रजं ।
 इत्युक्त्वा क्षुरकर्षार्थं राजपुत्रं समापितं । प्रावेष्टयत्पूज्यमानस्त्रीणैराभ्यन्तरं मृदं ।
 न्यस्तासिधेनुर्हर्षेण दत्तस्रग्पः क्षणात्स्रयं । पश्चात्प्रविश्य तदेव चक्रे सुनिहितार्गलं ।
 ततः स राजस्थानीयं तमारादब्रवीद्वचः । रक्षितो राजपुत्रोऽयं क्रियतां स्त्रोक्षितं त्वया ।
 भूतयहादिभवभोषधिभिर्विरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं मनुजैः ।
 निर्वाप्यते प्रतिभयं पृथिवीपतीनां सार्वत्रिकन्तु रभसाहुवि बुद्धिबुद्धेः ।

१४५

१४६

१४७

१४८

१४९

१५०

नदन्तस्तुमुलं योधास्ततो राजसुतास्यदे । आरोढुमाद्युर्ध्वप्रहर्षादि प्रविचित्रः ।
 तोत्तुणादुडदारगृहस्थितं त्वक्ता नृपात्मजं । चावन्निर्गन्तुमिच्छन्ति हन्यमाना युयुत्सवः ।
 द्विजाः प्रसङ्गसन्निध्यान्मध्यपातं समाश्रिताः । तावद्विनिर्धयुर्ध्वरा निर्द्रोहा अभिमानिनः ।
 ते निर्धाताः सूर्यमतोगौरीशाश्रयिणो गृह्णात् । सदाशिवान्तिकं प्रापुर्वन्तो युधि विरोधिनः ।
 रक्ष्यमाणोऽपि भूभर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजज्ञातिहतलोषु प्रथमं सहजाभिधः ।
 द्विजस्त्रिधाभिधो वीरः पण्डितः शौर्यमण्डितः । रामदेवस्य केशो च कर्णाटोऽरिभटैर्हतः ।
 केचित्त्यजन्तः शस्त्राणि स्वं व्रजन्तः केऽपि च स्वयं । लेभिरे बधवन्भादि पापाः कापुरुषोचितं ।
 सितवस्त्रां सहस्यस्य चतुष्पष्टे स वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ विप्रवः कारितो विटैः ।
 हठत्यागासक्तिः प्रिययुवतिसम्प्रेरणवचः खलासङ्गः पूर्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
 अमात्येन भ्रात्रा सममपरमाचाय कलहः कुमारार्णो बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ।
 एवं स खलसङ्गत्या कुमारो लब्धलाघवः । बन्धं कारागृहे प्रापदसुखानि सुखोचितः ।
 राज्ञी भुवनमत्यस्मिन् बद्धे माध्यस्थ्यसंविदि । स्थापिता मानिनी कण्ठच्छेदं कृत्वा जहावसूत्रम् ।
 रक्षिणो मन्त्रिणामात्रांस्तस्य विन्यस्य भूपतिः । प्राहिणोऽङ्गुलि तान् भोगान् सुतच्छेदादिने दिने ।
 चक्रिकायामशक्रोऽयमिति सञ्चिन्त्य भूभुजा । भृत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वेऽक्ष वारितः ।
 नोनको हर्षमुद्दिश्य खेनान्यैश्च महीभुजं । जीवितं लोचने वास्य कथ्येतामित्यभाषत ।
 नृपः स श्रीलवैकत्ये पशुतुल्ये द्वियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चकमे कतिचित्प्रियाः ।
 तासु श्वशुरवाल्मीक्यमवाय सुगलाभिधा । बभूव तुल्लभूभर्तनमृभर्तबधार्थिनी ।
 समस्य नोनकः सा च द्वा सुदावशनान्तरे । रसं प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रेरयतां ततः ।
 अन्यसूदमुखादातां प्रयागस्तामवाप्तवान् । प्रभुं तद्वाप्यमानान्नपरिहारमकारयत् ।
 तेनास्त्रेन परीक्षार्थं दापितेनापजीवितौ । हर्षः श्वानौ निशम्याभून्निरागो निजजीविते ।
 प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्वाणि भोज्यानि स्यूट्टैवैज्जोद्दिने दिने ।
 प्रयागोपहतेनासीत्परं वा स्त्रेन सर्व्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्व्वञ्जीवितधारणं ।
 अन्नस्याभोजनं श्रुत्वा राजा सुदैर्निवेदितं । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणं ।
 प्रयोजकौ च सुदौ च संपलभ्य न्यवदेयत् । रसार्पणकथां कृत्स्नां तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ।
 अथान्येष्वपि सूदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्न बुभुजे प्रयागोपहतं विना ।
 स सर्व्वेषु विरुद्धेषु यद्यत्तथात्यवाचयत् । मेने तत्तद्दिनं लब्धं श्रेष्ठेष्वास्त्रापराङ्मुखः ।
 अत्रान्तरे समुद्रभूदकस्मात्प्राशस्त्यचक्रः । अद्भुतपूर्व्वो भूभर्तुः सदाचारविपर्य्ययः ।
 उत्पास्य तासस्त्रास्याख्यं पूर्णं तासमयं रविं । स रीतिप्रतिमाः स्त्रैरं विहारेभ्योऽप्यपाहरत् ।
 धनानि निरपत्यानामाहर्षुं व्यवसायिना । न्यवार्य्यतार्थ्यमर्थ्यादा क्रौर्याक्रान्तेन भूभुजा ।
 ततोऽभिशापसन्तापव्यञ्जकेना ज्ञसाभवत् । अतिसम्भोगजातेन धातुचैत्येन सोऽर्द्धतः ।

कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं चिकीर्षोर्हरमन्दिरे । तस्यापतन्महाकालकुम्भनासापुटादहक् ।
 आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारसन्निदा । न मनागप्यगाच्छान्तिं प्रहृष्टं प्रत्युताययौ ।
 असुस्त्यनुबन्धेन तेन म्लपितसौष्ठवः । शनैः श्रव्याप्रणयितामन्तः सम्प्राप्यपद्यत ।
 बलमांसकृतचैत्यमग्निमास्याद्युपद्रवैः । कलाशेषेण शशिना तदपुः साम्यमाययौ ।
 राज्यं स दित्सुर्हर्षाय दृष्टामात्याम् पराकुम्भान् । ततोऽभिषेकमौत्कर्षमानिन्ये लोहराचलात् ।
 उच्चावचास्तेन सर्वे संविभक्तामुमूर्धूणा । परमोर्थाविधेयेन न शुद्धान्तबधूजनः ।
 कृत्वा धनार्पणं कुर्यां देशादस्य प्रवासनं । इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थ्यन्त मन्त्रिणः ।
 ते तु गोप्तृन्निवार्याद्यांश्चक्रुरांस्तेहराश्रितान् । विन्यस्य रक्षिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ।
 स नाय्यमण्डपात्तेन निष्कृष्टः क्षामविग्रहः । निवेष्टितस्तुःस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः ।
 अथोज्जिगमिषून् प्राणान्निःसामर्थ्याऽविदम्बुपः । मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतत्वरः ।
 स जानन्दैवतक्रोधं तासस्वामिनिपाटनात् । इत्येष शरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राणलब्धये ।
 सन्ध्याय विजयश्वेचमतएवापवर्गदं । महीश्वरोऽपि प्रययौ तत्र त्रासवशंवदः ।
 अधीकारप्राप्त्या तणमिव विदन्मिषमखिलं निषोगी जातार्तिर्नमति गृहदासीरपि रुदन् ।
 नदन्मूर्खो ज्ञानी बज्जदरूपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणं ।
 तादृश्या कृपणप्रायसेवया क्षैत्यसन्निदा । गुरुपदेशाहङ्कारस्तस्य हास्यत्वमाययौ ।
 शुक्लायां मार्गशीर्षस्य तृतीयस्यां निशामुखे । तलादेवाश्रितो युग्यं भूम्भन्तुं विनिर्ययौ ।
 स भेरोत्तर्यनिर्धौषैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरो नैभिः प्रतप्ते जलवर्त्मना ।
 यामशेषे दिनेऽन्यस्मिन् प्राप्तस्य चरणान्तिके । मार्तण्डस्य स्वजोवाप्त्यै सौवर्णीं प्रतिमां व्यधात् ।
 मृत्पैरगणिताज्ञस्य दिदृक्षोर्ज्यैष्ठमात्मजं । औत्सुक्येनारतिस्तस्य व्यथितस्याधिकाभवत् ।
 वहिर्हर्षकृतं गीतं गायनानां स गायतां । विष्टतदारविवरः शृणोति स्म विनिःश्वसन् ।
 प्राणावसानसमये परिसङ्कुचन्ती स्वप्नप्रसङ्गद्वय धावनशक्तिराज्ञा ।
 प्राचुर्यदा खलु रुजो मरणोद्भवाया मर्मव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनां ।
 प्रजाज्येष्ठं तनूजञ्च संविभक्तुं कृतार्थनः । उत्कर्षं ग्राहयन् शिलां बद्धजिह्वाऽभवत्ततः ।
 अव्यक्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनःपुनः । निह्नातुं नेनको भावं तस्यादर्शमढौकयत् ।
 स तन्निवार्य विहसन्दष्टैष्ठः कम्पयन् शिरः । जपन्किमपि सार्धेऽन्द्रे बद्धवागभवद्दिने ।
 आमन्त्रप्राणनिर्याणः संज्ञयाह्वय मन्त्रिणः । ततः स्वनैरसम्पूढैर्मार्तण्डायमनाययत् ।
 वर्धनेकान्नपञ्चाशद्भुक्तवान् स सितेऽहनि । मार्गस्य पञ्चषष्ठेऽन्द्रे षष्ठां निष्ठामयासदत् ।
 सप्त मन्मनिकामुख्या देव्यः परिणयाहताः । अवरुद्धापि जयमत्यभिधाना तमन्वगुः ।
 प्रसादचित्तया तस्य पुनः कथ्याभिधानया । अवरुद्धिकथा कृत्वा स्त्रीजातिरपवित्रिता ।
 सर्वावरोधप्राधान्यप्रदानं नास्मरद्यदि । मास्मार्षास्माम भर्तुस्तदनुष्ठाभिजनोद्भवा ।

७०७

७०५

७१०

७१४

७२०

७२५

संश्रित्य विजयचेवं क्रमाद्गामनियोगिनः । भजे यत्नवद्भूतात्मतो दुःखाकरोति नः ।
 भूपालभोगं स्वपुः सा भोगाभ्यासभासुरं । निनाथ घातभोगितं धिक् नारीर्नीचचेतसः ।
 उत्कर्षस्याभिषेकाय व्यग्रेष्वखिलमन्त्रिषु । अन्धेष्टिमकरोद्राक्षः कृतज्ञो वामनः परं । ७२०
 घोषोऽभिषेकतृर्थाणामेकतो गीतमङ्गलः । साक्रन्दाः प्रेततृर्थाणां नादोऽन्यत्र समुद्ययौ ।
 जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलत्रभूभुजा । ततो विजयमल्लाख्यो भ्रातुर्धैर्मथमादधे ।
 यददाङ्घ्रिदेवस्य पिता प्रत्यह्वेतनं । प्रतिशुश्राव तस्यै स तदैवोत्कर्षभूपतिः ।
 आश्रमाय च मध्यस्थान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कथ्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनं ।
 अन्विष्यन्ति रुदत्यएव तरला गत्यन्तरं योषितो योगक्षेमकथाक्षितान्तिकगता एवात्मजाः कुर्वन्ते ।
 अन्येषां शतशोऽवसानसमये चर्चां विचार्येद्दृशीं स्त्रीपुत्रादिहते कुकर्म्माभिरहो सञ्चिन्त्येऽर्थं जडाः । ७२५
 प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवः । नतु हर्षादद्याकाङ्क्षि हृदयं नगरैकसं ।
 तद्राज्यलाभदिवमो जनस्याभोगदूषितः । सन्नपि प्रत्यभाक्षैव सरोगार्तरिवोत्सवः ।
 हर्षदेवस्तु पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवबद्धस्तुःसन्ने न तस्मिन्नङ्गि भुक्त्वान् ।
 साधर्भष्टमिवाध्वन्यमन्यस्मिन्नङ्गि ठक्कुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थ्य कथञ्चित्तमभोजयन् ।
 राज्यं दातुं तिजे देशे चक्रुस्त्रास्य प्रतिश्रवं । राज्यदयं नायमर्हत्येकएवेति वादिनः । ७३०
 एवं मिलितचित्तैस्तैर्विपत्तिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवसाः सोऽन्येद्युः शुश्रावोत्कर्षमागतं ।
 बाध्यैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्वाय सलिलाञ्जलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताय सः ।
 तस्य स्नानक्षये राक्षसो राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतृर्थाणामुदभूत्सजयध्वनिः ।
 स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन जीमूतगर्जामिव नृपश्रियं ।
 ततः प्रभृत्यन्मुखता सुनिमित्तैरगृह्यत । तस्यात्यासन्नराज्यस्य भृत्यैरिव दिने दिने । ७३५
 स भोजनं कारयितुं दूतान् भ्रात्रा विसर्जितान् । देशान्निर्वासयतु मां राज्यात्सन्त्यज्य बन्धनात् ।
 स्नातुमप्रत्यवस्थित्या विदधां कोशसम्पदं । मिथेऽन्यथा निरग्रनैः सन्दिश्येति व्यसर्जयत् ।
 स तन्मिथ्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।
 नित्यञ्च श्रेया विधास्येतदर्थमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्व्याणः शङ्कां तस्योदपादयत् ।
 विश्वासाय स्नताङ्कपाणिङ्गुत्वा प्रयागकं । पार्श्वं विजयमल्लस्य सोऽथ गूढं व्यसर्जयत् । ७४०
 तदैवोक्ता तमूचे स त्वां ब्रूते दुःस्थितोऽयजः । कुमारे त्वयि राज्येऽस्मिन् शुच्यामो बन्धने वयं ।
 सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं मङ्गिरा नीतिमाकृपः ।
 तथाप्यस्मिन् यथाशक्ति यतिष्वे त्वदिमोक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितं ।
 तं पार्श्वं हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यसर्जयत् । उपायांश्चिन्तयन्नासीत्तस्य कार्यस्य सिद्धये ।
 उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्तु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिदरभं व्यवस्थापयनक्षमं । ७४५
 समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पादीन् स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न पप्रच्छ विदधे स च न स्वयं ।

परिमातुं परीमाणं कोशसञ्चयवीक्षणं । परं समापतेस्तस्य दिनकृत्यमजायत ।
 कर्मणा निर्व्ययेणास्य चिन्तयमानस्य येन वा । सुदीर्घदर्शी लोकोऽभूत्तेन नृभ्यस्त्वनिश्चयो ।
 सा तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्रान्नप्रदायिनः । भूभर्तुः पितृपत्नीभिः स्त्रैरिषोभिः प्रवर्धिता ।
 स श्रोत्रिय इवोत्कण्ठो व्यवहारमिताश्रयः । महाहृदयभोग्यानां प्रजानां नाभवत्प्रियः । ३१०
 ततो नियमितां वृत्तिं तस्मात्सन्नादनामुवान् । कुर्वन् विजयमक्षोऽभूद्देशान् गन्तुं कृतोद्यमः ।
 स्त्रं रक्षितुं स मध्यस्थानमुव्रज्याकृतेऽखिलान् । प्रार्थयामास तेनापि सञ्जासामनुवव्रजुः ।
 लवणोत्से निशामेकां पुराजिर्गत्य तस्थुवः । मध्यस्थसैन्यास्तस्यैव योधाः पक्षमग्निश्रयन् ।
 हर्षे बद्धे त्वयि गते कृतकृत्यो भवेन्नृपः । तत्तं निष्कृष्य काराया गमनं तव साम्प्रतं ।
 इति तैः प्रेर्यमाणः स राजसूनुददायुधैः । विनिवृत्त्याकरोद्यात्तां प्रत्यूषे नगरोत्मुखः । ३१५
 श्रुत्वा चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधं । सहायाः समपश्यन् कतिचित् कामराश्रपि ।
 अकरोन्मधुरावट्टो हृद्यसेनापतिः सुतं । राजसूनुर्चिर्यासुयं मध्यस्थाननयाचिकं ।
 नागाङ्गयो द्रोहहोमो राजपक्षमसन्धयन् । कैश्चित्सह हयारोहैः सपद्मपुरवर्त्मना ।
 आगच्छन्निर्गन्तं राशो दुर्निमित्तहतत्वरः । न यावन्नगरं प्राप चिप्रकारी नृपात्मजः ।
 शकुनैराहितोत्साहः शालाघोदीपिताग्निभिः । सैन्यैर्मृहान्दहंसावद्राजधानीमवेष्टयत् । ३२०
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ समयाय विनिर्यातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजं । तत्पक्षं जयराजोऽपि राजसूनुरग्निश्रयत् ।
 हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्याचिन्तयतां गतिं । नवौ कवी व्यवहृतिं मिद्वेषाच्चः कवेरिव ।
 हर्षदेवे परित्यक्ते यास्याम इति वादिनः । स हस्ति महिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ।
 त्यागप्रलयजीमूतो हर्षदेवाभिषिच्यतां । लुब्धः खमोवणिक्प्राये राज्यादेव निवार्यतां ।
 एवं वदन्तः सन्तोऽपि हर्षमेत्य पुरौकसः । पुष्यैः प्राञ्छादयन् बद्धं तमोरिविवरार्पितैः । ३२५
 उत्पिञ्चे तत्र सञ्जाते भग्नसैन्यस्य भूपतेः । सम्प्रेष्य ठक्कुरान् हर्षस्तटस्थं तदलं व्यधात् ।
 इत्थं बद्धोऽपि तत्काला वैरिक्कानविरोधिनः । सन्देहपमानाङ्गस्ततस्तानेवमब्रवीत् ।
 वर्तेऽद्य सरूढे दुष्टे तस्मां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाग्र्यं महोपालादनिष्टं नियमाद्भवेत् ।
 इत्युच्यमानास्ते चावदिमृषन्ति स्म तन्मुञ्जः । पादप्रहारान्यपतंस्तावद्धारगृहादहिः ।
 उषचार स किं द्रोहः प्रकान्तोऽयं दुराश्रयैः । रे ठक्कुरा विवृणुत द्वारमित्युचकैर्वचः । ३३०
 ठक्कुरेष्वथ भोतेषु धैर्यादगणयन् भयं । अकारणहर्षदेव एव द्वारमपावृतं ।
 नेत्रमात्रस्थितप्राणो ददर्श विव्रतस्ततः । लोहरान् शस्त्रिणो हन्तुं प्राप्तान् षोडशवारिकान् ।
 ते हि च्छित्त्वोऽपि हर्षशोर्षे सर्वमिदं क्षणात् । श्लाघ्यैर्दिह भयं मन्त्रं मोनकस्येति जल्पतः ।
 उत्कर्षेणासक्तश्चुत्वा तं निहन्तुं विस्मर्जिताः । विमृश्य चोक्ता गच्छन्तः कार्यशेषं विमुञ्चता ।
 कदाचित्तेन कृत्यं स्यादहतेनेति तत्क्षणं । निवार्य ठक्कुरास्तस्यो हन्तव्यस्य यदोर्ध्विकां । ३३५
 इमां दद्यामभिज्ञानं यदा चेयं विमृश्यते । तदास्तबन्धनात्प्राञ्च इत्युदीर्याङ्गुलीयकं ।

पाणौ दर्शयता चोक्ता विलम्बालम्बनं यतः । निवार्य ठक्कुरास्तस्मिन् क्षिप्रं न प्राहरंस्ततः ।
 ॥ कुलकं ॥ स तु प्रत्येकमाह्वय नामग्रहणपूर्वकं । अजियहत्तांस्त्राम्बूलमण्युपावेशयत्पुरः ।
 जञ्जले कृतसत्कारास्त्राम्बूलग्रहणक्षणे । ह्रीताः करायाच्छस्त्राणि प्रजिहीर्षाञ्च मानसात् ।
 धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमधं लुनीते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनाऽपि ।
 यात्यध्वभिः प्रतिपदं सुमनोऽनुकूलैर्गैः कामधुक्कमिव नापहरत्यनर्थं ।
 राजपुत्रः स तानूचे किं ह्रीता इव तिष्ठथ । निर्दोषाः सर्वथा प्रेय्याः स्त्राम्यादेशानुपालने ।
 विलम्बगतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदद्भुतं । यथोद्देश्यवस्थानामन्यथात्वं क्षणे क्षणे ।
 द्विपद्मोपक्रव्यादुरगतुरगादिभ्रमकृतो यथास्यां भिद्यन्ते दिवि किल तएवाम्बुदलवाः ।
 तथा सौम्यक्रूरक्रमविकृतिभाजस्तनुष्टुतां क्षणानां नानात्मान्ननु इति विकारोर्मयदमाः ।
 क्षणानुवृत्तिं कुर्वाणास्तद्यथाच स्थिता वयं । तथा सन्तु भवन्तोऽपि कार्यान्तरदिदृक्षवः ।
 अपि चैवंविधा एव वितम्बन्तो रसान्तरं । आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंश्रयाः ।
 यीशस्योक्ता व्रजति घनतां नूनमासन्नदृष्टैर्नैशं गाढोभवति तिमिरं सन्निवृत्तप्रभातं ।
 जन्तोरेवं प्रसभविभवस्फारमस्मत्प्रचारान्निष्क्रामन्ती विद्यदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति ।
 प्राणचारेण शकुनं निश्चित्येति वदन्सतां । आचक्षते शुभोदकाः खोदन्तसदृशीः कथाः ।
 कालं चेत्तुमुपन्यस्तशुद्धिव्यक्तीभवद्रसं । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राश्रयां कथां ।
 तद्रञ्जने स्वरचायां वाह्यवार्तागवेषणे । व्यापृतत्वं गभीरस्य न तस्य समलक्ष्यत ।
 अचान्तरं तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजश्रियश्च काल्याश्च शतशोऽभृङ्गतागतं ।
 उत्कर्षो भूमिपस्तस्य परित्यागं ह्यमन्यत । आदिदेशानुगांस्तोस्तामूर्गिशश्च प्रमापणे ।
 अभिज्ञानोर्ध्विकादानबधादेशे तु नास्मरत् । तेनोक्तिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन्त रक्षिणः ।
 स तान् बन्ध्याश्रमाप्नोक्ष्य स्त्रत्वाभिज्ञानसंविदं । सत्वात्मजं राजपुत्रं शूराख्यं व्यसृजत्ततः ।
 अभिज्ञानं वितरतस्तत्करे तस्य मुह्यतः । देवयोगास्त्ये तस्मिन्मूर्धिकाव्यत्ययोऽभवत् ।
 यः पातार्थमुपार्जितोऽन्यशिरसस्तेनैव सिन्धुप्रभुर्दृष्ट्वा चेन्नधराधवः स्वशिरसः पातं वरेणाश्वभूत् ।
 दिव्या खैव गदा सुतायुधनृपं हन्ताबधोदाहवे यत्त्राणाद्य विगण्यते विधिवशात्तेनैव नाशो भवेत् ।
 तथाचैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेन परस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान् ।
 अभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः । प्रपेदिरे हितैषित्वमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः ।
 द्वारमाक्रान्तमुत्क्रोधा बधायायमुपागतः । इति निर्धाय ते शूरं हन्तुमैच्छन्नुदायुधाः ।
 उद्धाटितारिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्ध्विकां करे । तेनैव साकं नृत्यन्तो हर्षं समुपतस्थिरे ।
 पादन्यस्तोत्तमाङ्गैस्तैर्निर्गच्छन् प्रार्थितस्ततः । अविश्वसन्नाजस्रनुः क्षणमासीत्स चिन्तयन् ।
 तस्मिन् क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमसौऽभूदधिकोद्विक्तापौरुषः ।
 तन्दग्धुमुद्यतं राजधानीं जीवति तेऽनुजः । अभिधायेति हर्षधुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ।

७८०

७८५

७८७

७८८

७८९

प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षबधूदृतं । गृहीतभर्तृताडङ्गसुगला प्रैथतान्तिकं ।
 तां विलोक्यैव विरते वज्रिदाहाकृपात्मजे । राजाभयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्वत ।
 गत्वामात्याः स्वयं नोनप्रशस्तकलशादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारात्तनोऽत्यग्रम् । ८१४
 मन्त्रः स तेषां शोकेन वक्तात्कृतगतागतः । अन्यक्षणे श्वास इव प्रससार वहिस्सरन् ।
 हर्षः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुष्पट्टिभिः । हयमारुह्य सामात्यो रणस्थं नृपमासदत् ।
 अभिनन्द्यानुजो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वधं ।
 तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्यक्ता तस्य रणजिरं । प्राविशन्प्रन्विभिः सार्द्धं कोशं हेमादिभंश्रयं ।
 उत्तीर्णं महतः कृच्छ्राद्धर्षदेवमुपस्थितं । दृष्ट्वा विजयमज्ञोऽभूत्प्रहर्षात्त्रिभुविः क्षणं । ८१५
 ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्क्राम्यालिलिङ्ग तं । तास्ताः कथास्तयोरासक्षुपकर्षुपकार्थयोः ।
 व्यापादयेनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्डकोऽसि भवितेत्याप्तस्योपांशु जल्पतः ।
 ततो विजयमक्षेपेन नाद्रेःशेणादृतं वचः । ज्ञालेङ्गितशो हर्षस्तत्ततस्तु चकितः क्षणं ।
 ॥ युग्मं ॥ स्वदेहमाभिषीभूतं स भ्रात्रोः श्येनयोर्विव । निष्पन्नपक्षप्रतिमो ररक्षार्वागतस्वरम् ।
 आसन्नाभ्रजलस्य दावविगमे विद्युद्भयं शाखिनो नकास्याङ्गलतस्य मज्जनमथो शङ्का भवेद्धारिधौ ।
 भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसात्त्वादुलनिष्पत्तये जन्तोः सन्तनुने निराकृतभियो भीत्यन्तरोत्पादनं । ८१६
 तं हयभ्रमणव्याजाद्रुचितुं निजजीवितं । ज्ञातवार्तानिजाः केचित्पत्तयः पथ्यवारयन् ।
 साकं विजयमक्षेपेन ततः संमथ्य स क्षणात् । चञ्चल विश्रवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ।
 अयं तदेष्मन्ः प्राप्तं विनिर्यान्तं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्तं सम्प्रवेशाद्यवारयत् ।
 ऊचे च मरणात्तीर्णो मर्तुं विप्रसि किं पुनः । निष्प्रज्ञ गलोपविश त्यक्शङ्कं नृपासने ।
 एवमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोशादुपाहते । सिंहासने हर्षदेवस्ततश्चरणमुपाविशत् । ८१७
 वैजात्यच्छादितानन्तप्रातिकूल्यान्तदन्तिके । उपाविशच्च सुगला महादेवोत्पलसिद्धये ।
 तस्याभिषेकशब्देन समध्वज्यन्त सव्यतः । रसितेनाम्बुवाहस्य चातकादिव मन्मिणः ।
 तदातीश्रवणेनान्तमुत्कर्षं मन्दिरात्ततः । धूर्तो विजयसिंहोऽपि कृष्टान्यमनघकृद् ।
 आस्थानस्यस्य भूभर्तुरयेण सभितानुगः । महश्रीर्दृष्ट्वा गच्छन् स्थिराः कस्य विभूतयः ।
 तस्य वेष्मप्रतिष्ठस्य वहिर्बिम्बस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तत्कृतं कार्यं न्यवेदयत् । ८१८
 कारायां संस्तुतायाजपार्श्वमानीय ठक्कुरान् । तत्सैन्येऽपि स्थितेऽप्याचीकृत्यं विजयमलनः ।
 सोऽप्ययजं प्राप्तराज्यं श्रुत्वा तत्प्रविधं ब्रजन् । निन्ये समान्य तदूतैः स्वामेव वसतिं क्षणात् ।
 तत्सैन्यं स्वान्तिकं प्राप्तमद्य वीक्ष्य क्षमापतिः । आनिनाय तमभ्यर्षं क्षणमात्रेण नीतिवित् ।
 मन्त्रं प्राणस्य राज्यस्य त्वया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिस्समकरोत् क्लेशसाफल्यदायिनं ।
 तस्य दैवानुकूल्येन नीत्यैवं सुप्रयुक्तस्य । तत्काशमेव तद्वाञ्छितव्यायां समुपाविशत् । ८१९
 कारागृहान्तः संव्रीतान्येव वससि धारयन् । सिंहासनेन शुश्रूभे श्रीसाक्षिध्वजो नृपः ।

तादृक्साहसंरम्भपरिआनो दिनात्यये । कृतारोहोऽथ श्रव्यायां त्यक्तभारदवापतत् ।
 पश्यन्निवसतामेव सर्वतो विश्वराहतां । न स निद्रासुखं तत्र मीलिताचोऽपि सम्भवान् ।
 उत्कर्षो युधि बद्धस्तु मन्त्रं पृच्छन् स्वमन्त्रिणः । आशिष्यान्वदचो कृत्स्नं नोनकेमेत्यकथ्यत ।
 प्रातः प्रोक्तोऽसि यन्मन्त्रं तस्माकार्षीन्महीपते । पतितामनयादस्माद्भाविनीं शृणु संविदं ।
 अध्याक्षिपो बन्धनस्थं त्वं तमुच्छिष्टभोजिनां । श्वः श्मशानसर्पिणां हस्ते स तु त्वामर्पयिष्यति ।
 शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन् क्षणेऽस्ति किं । त्यागाहवानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां गतं ।
 अविस्त्रादफलास्वादकालेऽत्यन्तमरुतुदं । यदोपालम्भपाण्डित्यं न विपक्षेषु शोभते ।
 त्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्त्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्त्तैर्नैव हारितं ।
 संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरठः पटः । प्रद्युतोपद्रवोऽप्योऽपि श्रतदारः प्रजायते ।
 एवं श्रुत्वा स तन्मध्यास्मिर्गत्याभ्यन्तरं गच्छेत् । अवहट्टिकया सार्द्धं विवेकं सहजाख्यया ।
 तत्र सन्ध्यासमाधिस्थस्तिष्ठामीत्यभिधाय तां । क्षणं तिरस्करिष्यन्तरेकार्थ्यैवाकरोमिष्यति ।
 निःशस्त्रेण गले चिन्ता पटश्चेदनकर्तरी । नाशः प्राणहरास्त्रेण चिन्ताः खिन्नात्मना ततः ।
 फणत्कारेण कर्त्तव्या च्युता या भुवि शङ्किता । अपश्यत्सहजारकं स्योतज्जवनिकान्तरात् ।
 सोऽथ सम्मिश्रोनिर्वन्साद्रास्त्रदृष्टे तथा । वज्रावभग्नशृङ्गान्तःस्योतद्वातुरिवाचलः ।
 तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्यूढं येन योषितां । भर्तृप्रसादमात्राणामद्याप्युत्प्रेक्षरां शिरः ।
 ब्रजति रजनी त्यक्त्वा कापि क्षये क्षणदाकरम्यदमुपगतस्यास्तं सन्ध्या रवेरनुगच्छति ।
 इति परिणतौ प्रेमणुष्ठावचे परिचिन्तिते कश्चन नियमान्निन्द्या वन्द्या नवा सुधियां स्त्रियः ।
 कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येऽप्यभवत्तदा । कथ्यासहजयोर्यस्यास्मिन्द्या वन्द्या च पद्धतिः ।
 ॥ युग्मं ॥ सापि हि युषदो वेश्म नर्तकी नाचमण्डपे । दृष्ट्वा तंनावरुद्धात्वं निन्दे राजबधूः पुरा ।
 कान्तास्त्रगैरिकासन्दकृतसाम्राज्यरामया । प्रेम्नोद्देशे इवौज्ज्वल्यं प्रविश्याग्निं तथार्पितं ।
 हर्षदेवस्थापि पूर्वं वेश्यात्वे साभवन्निध्या । अतस्तेनार्थमानापि मरणाच्च न्यवर्तत ।
 चतुर्विंशान्ददेशीयो दिनद्वाविंशतौ नृपः । मृतस्तिष्ठन्निशामेकां प्रातः सोऽक्रियतामिमात् ।
 तस्यावरोधलोलादयो लोहुराद्रिस्थिता अपि । ह्यशानुवर्त्तना काश्चित्पदवीं द्रुतमन्वयुः ।
 शस्त्रं सन्ध्याज्यमानेषु तन्मन्त्रिषु नृपानुगैः । मुमूर्षुर्नोनकः शस्त्रं न तद्याज क्षणं तदा ।
 विनास्मान्मन्त्रदोराशः कोऽन्यः स्याद्यद्दिनैरसौ । मोक्षस्तस्मात्ततः प्राणाक्षोपेक्षिष्टाविचारयन् ।
 स्वयूय्य एवेति वचः प्रशस्तकलशो वदन् । तदा सन्ध्याजयामास स्वयं तच्च समर्पितं ।
 ॥ तिलकं ॥ नोनसिङ्कारभट्टारप्रशस्तकलशादयः । बद्धाथ हर्षदेवेन कारागारं प्रवेक्षिताः ।
 इत्येवमेकेनैवाज्ञा तादृग्राजविपर्ययः । कृतस्तु हर्षदेवेन दैवेनेव महाहृतः ।
 यथाकथञ्चिद्भुत्कान्ता बहवः प्रथिवीमृतः । प्रतीतिविषमो मार्गः कष्टमापतितोऽधुना ।
 सर्वोत्साहोदकक्षेत्रं सर्वानुत्सासदूतिका । सर्वव्यवस्थाजगन्नी सर्वनीतियपोदकतः ।

८४

८५०

८५५

८६०

८६५

८७०

उद्रिक्ताशनस्फूर्तिरुद्रिक्ताशाक्षयचित्तिः । उद्रिक्ताद्यागसम्पन्निरुद्रिक्तरणयहा ।
 कारुण्योत्सेकसुभगा हिंसोत्सेकभयङ्करी । सत्कर्मोत्सेकललिता पापोत्सेककलङ्किता ।
 स्पृहणीया च वर्ज्या च वक्ष्या निन्द्या च सर्व्वतः । निन्द्या चोपहास्या च काम्या शोच्या च धीमतां ।
 अशास्या चापकीर्त्या च स्मार्त्या त्याज्या च मानसात् । हर्षराजाश्रया चर्चाकथा व्यावर्ण्यचिन्त्यते ।
 ॥ कुलकं ॥ नूनं स तैजसैरेव ससृजे परमाणुभिः । कुतोऽन्यथाभूत्प्रसवे दुग्धेऽस्यो महतामपि । ५७४
 न मर्त्येषु न देवेषु तदेषो दृश्यते कचित् । दानवेऽप्येषु स प्राज्ञैः परमुत्प्रेक्ष्यते यदि ।
 प्रतिमार्कपरोमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटानद्विकटोष्णीषमण्डलः ।
 प्रसन्नमिहविप्रेक्षी नीचश्रुच्छटाक्षितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितविग्रहः ।
 व्यूढवक्त्राः क्षाममध्ये मेघघोषगभीरवाक् । सोऽमानुषाणामपि यत्प्रतिभाभङ्गकार्य्यभूत् ।
 ॥ तिलकं ॥ सिंहदारे महाघण्टास्तुर्दिक्कमवन्धयत् । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान् स प्राप्तान्स्तदाद्यसंज्ञया । ५७५
 आर्त्ताञ्च वाचमाकर्ण्य तेषां तृष्णानिवारणं । प्रावृषेण्यः पथोवाहस्यातकानामिवाकरोत् ।
 अचिचवस्त्रो निर्हेमभूषणोऽल्पपरिच्छदः । ददृशे विगतोत्तापे न कश्चिद्राजमन्दिरे ।
 सिंहदारे नरपतेर्नानाजनसमाश्रिते । सर्व्वदेशश्रियोऽश्रान्तमासत्राशोक्ताइव ।
 अपेतसंख्याः सौवर्णशृङ्खलाकटकाश्रिताः । भ्रेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्षापतिमन्दिरे ।
 एवं स्फूर्जन्स नृपतिर्नवसासाज्यसुन्दरः । अभूद्विजयमल्लस्य गुरोरिव मते स्थितः । ५७६
 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्येव सेवकैः सङ्कटा सभा ।
 स्वसेवकाननादृत्य रक्षन् संस्थाप्यतिक्रमं । पिब्येभ्यएव मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समर्पयत् ।
 द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कम्पने । अन्यान्विजयसिंहादीन् कर्त्तव्ये च निजे निजे ।
 तेन प्रशस्तकलसप्रमुखाः शान्तमन्युना । बन्धात्सन्त्यज्य कार्य्येषु निजेऽप्येव नियोजिताः ।
 स्मृत्वापकारान् स बह्वनमात्यो नोनकः परं । धात्रेण समं भ्रात्रा कोपाच्छूले विपादितः । ५७७
 काले काले तु कार्य्येषु सङ्कटेषु महामतिं । संस्मरन् स्वामिभक्तं तं पश्चात्तापेन पश्यन् ।
 योग्यः कृतापकारोऽपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदहोऽग्निः शरणभोज्यसिद्धये ।
 सन्दर्शये स्वभार्यायाः कर्णनाभावकर्त्तनं । विशाभट्टैराजभृत्यैः शूलैर्नैव विपादितः ।
 उदये संविभजे स भृत्यान् काराविनिर्गतान् । मधौ प्रफुल्लः शाखीव भृङ्गान्मूविरोत्यितान् ।
 राक्तेः क्षेमस्य यः पौत्रो वज्रजः स महीभुजा । सर्व्वामात्यप्रधानत्वं निन्द्य सुन्नः सहानुजः । ५७८
 राज्ञो यात्रादिसमये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एवाभवन्मन्त्री महीपालभ्रमप्रदः ।
 सर्व्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरोपितः । याधराजोऽनुजस्तस्य जीवितादधिकोऽभवत् ।
 जाङ्गवीयात्रया भ्रात्रारानृशंस्याद्विचक्षणः । धम्मटः सोऽपि तान्त्वङ्गैर्भाटपुत्रैः सहाययौ ।
 संमान्य तं नरपतिः स्वकृते हारितायजं । सभ्राट्पुत्रमद्राक्षीत्स्वाविशेषेण सर्व्वदा ।
 विभज्य भुञ्जतो राज्यं तस्यैवं प्रेरितः स्वसैः । क्रमाद्विजयमलोऽद्य दुद्रुक्षुर्विजयं दधे । ५७९

राज्यं प्रादाः किमन्यस्यै जितेत्युक्तः स दुर्जनैः । तस्मिन्मन्त्रयामास बधं प्रथमजन्मनः ।
 विजने मन्दिरे हन्यामिति सन्नय भूपतिः । यागं विधाय व्याजेन तेनागन्तुं निमग्नितः ।
 मन्त्रे श्रुतिङ्गते राज्ञः सोऽथास्कन्दविशङ्कितः । आदिदेश स्वसैन्यानां द्रुतं सन्नहनोद्यतं ।
 सन्नद्धे राजसैन्येऽप्य द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । हता विजयमन्त्रेण मन्दुराभ्यस्तुरङ्गमाः ।
 संहरेन्मुरगान्वीक्ष्य प्रहरन्मृपतेर्बलं । कुर्वन्महाहवं वीरो निर्गन्तुं तत्परे पुरात् ।
 आश्लिष्य पृष्ठं तिष्ठन्त्या जायया सहितो ब्रजन् । स चकार तुरङ्गस्थः सङ्ग्राममतिमानुषं ।
 धारासारैः क्षणे तस्मिन्नकालजलदोज्झितैः । विपर्यस्तैव पृथिवी सर्वतः समलक्ष्यत ।
 भाङ्गारमारुतारब्धभूरिभेरीरवे रणे । आसारेण शरैश्चास्त्रैश्चाद्यमानो नृपात्मजः ।
 तं क्षीयमाणपृतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः । कर्माणि प्राकृतानि न चण्डकसुता जङ्गः ।
 भग्नसेतुं पयोवेगैर्विस्तारसिन्धुसङ्गमं । सजानिरतरद्वाभ्यामवतीर्य स वाजिनः ।
 सत्त्वानकरोत्पत्न्या मज्जनं रिपुसङ्कटे । सिन्धुं प्रवृद्धामुत्तीर्य तुरङ्गेऽपि तमन्वगात् ।
 द्विषां दृग्गोचराद्यातः स तमारुह्य वाजिनं । दरद्देशेऽन्मुखो वीरः प्रायास्तहरवर्त्मना ।
 कन्दर्पदारपतिना सर्वतो रुद्धपङ्क्तिः । गिरीन्नुल्लङ्घ्य चाविचङ्गिरिगुप्तां दरत्युगे ।
 दरदारभ्यार्चितं तत्र श्रीविद्याधरदेहिना । केचिन्निजाः परिजनाः शनैः प्रपेदिरे ।
 श्रुत्वा स्त्रीकार्यमाणस्य संरक्षं डामरादिभिः । प्रायुक्तं हर्षपृथ्वीभृदुपायांश्चकितोऽन्वहं ।
 तेषु बन्धेषु शीतन्तु सोऽतिवाह्य दरत्युरे । डामरैः प्रहितालापाद्यैश्चैव यात्रामदान्मदात् ।
 उत्तीर्य सङ्कटांस्तिष्ठन्मार्गान्तःपटमण्डपे । अकस्मादभवन्मानो हिमानीहृतजीवितः ।
 यदुल्लासाय संरक्षो धीरैर्विस्तार्यते महान् । कृत्यं दिनस्ति तद्देवमत्यल्पेनैव वस्तुना ।
 उन्मीलनं तिग्मरुचिः प्रयत्नाद्येषां भवत्सेन करैः करोति ।
 उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विपेन ।
 दैराज्यशङ्कया कञ्चित्कालं संकुचितमनः । भूयः प्रभयतो लग्नं राज्यं हर्षमहोभुजः ।
 राजशब्दस्तदा सेहे न कुत्राप्यधिरोपणं । अत्युद्यतया तस्मिन्नुवेनान्यराजसु ।
 स शोभादायिनोर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मलरो नरपतिः पुष्पतुरिव कानने ।
 मुक्तकेशानिरुण्णोषा निष्कलाभरणाः पुरा । सन्ध्यायैकं महीपालमभवन्निह देहिनः ।
 धम्मिल्लयथनाद्यत्र सदनः कम्पनापतिः । जयानन्दोऽप्यमात्याभ्याश्चित्रार्धोत्कधारणात् ।
 अन्वभूतार्थिवक्रोधमविशेषेण मण्डले । तेन राज्योचितो वेषस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः ।
 ॥ युग्मं ॥ स केषाञ्चिदमात्यानामाकल्पोल्लासशोभिनां । निर्मलरोः स्वदामीभिरारत्रिकमकारयत् ।
 दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णाटानुगुणशृङ्गस्ततस्तेन प्रवर्तितः ।
 लङ्कालीदलाः स्थूलचन्दनस्यासमुन्दराः । रेजुर्जनास्तदास्थाने स्नाद्यदीर्घाभिधेनवः ।
 स्वर्णकेतकपत्राङ्गजूतलम्बोर्जितस्तजः । चटुलास्तिलकाक्षिष्टविलोलतिलकाङ्कुराः ।

अपाङ्गश्रोत्रयोर्ध्वद्वयसन्धयोऽञ्जनरेखया । निर्नोरङ्गिककेशान्तवद्वहेमोपवीतकाः । ६९०
 अधराम्बरपुष्पाङ्गैर्लम्बितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्लेखकशुकाङ्गपयोधराः ।
 कर्पूरोद्भूलनसोराभ्रमन्यस्तरलभ्रवः । वधुराश्रितपुष्पेशा झषाङ्गच्छलदङ्कतां ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ अन्योपजीव्यतां प्रापुस्तस्यार्थिनेन मार्गणाः । विश्वाप्यायकतां मेघाः प्रणयेनेव वारिधेः ।
 प्रसादैस्त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता गायकगणाः पार्थिवस्यार्थितां ययुः ।
 विदधृडामणिर्भूभृत्पण्डिताचममण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छत्रादिप्रक्रियाभृतः । ६९५
 कश्मीरेभ्यो विनिर्धान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यङ्करीं टयुक्ते पर्माडिभूपतिः ।
 प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटककान्तरे । राज्ञोऽपि ददृशे तुङ्गं यस्यैवातपवारणं ।
 त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुगविबान्धवं । रिङ्गणो वञ्चनां मेने विभूतिं तावतीमपि ।
 सौवर्णमलसाराढ्याराजधान्यो धरापतेः । सुवङ्केराऽभ्रलिहृष्टहा भ्रेजिरे भुवनाद्भुताः ।
 तदोये नन्दनवने द्रुमेभ्यो न व्यधुः स्थितिं । त्यागिना निर्जितास्तेन केवलं कल्पपादपाः । ६९०
 विविधाभिरशून्याम्बु विहङ्गमृगजातिभिः । तेन व्याघ्रदिगाभेगं चक्रे पम्पाभिधं सरः ।
 सोऽज्ञासीद्यावतीर्विद्यास्तासां नामापि निश्चितं । वक्तुं नास्त्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ।
 गीतमाकर्ण्यतेऽद्यापि तस्य वाग्गेयकारिणः । विपक्षैरपि पञ्चायलुठद्वाभ्यादविन्दुभिः ।
 स्वपतो दिनयामौ दैः सर्वकालं विलासिनः । दत्तस्थानस्य तस्यासीद्यामिनीषु प्रजागरः ।
 तस्य दीपसहस्राङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विदध्रोष्ठोगीतनृत्यप्रस्तावेन क्षपा ययुः । ६९५
 कथान्ते शुश्रुवे तत्र न पर्णचर्चजः परं । कान्ताधम्मिलशेफालीचुटिजन्मा च मर्मरः ।
 वितानैः सपयोदेव साग्निवप्रेव दीपकैः । रुक्मादण्डैः ससर्पैव सधूमेवासिमण्डलैः ।
 साप्सरा इव कान्ताभिः सनचत्रेव मन्त्रिभिः । सर्पिषःक्षेत्रे विबुधैः सगन्धर्वैव गायनैः ।
 नित्यसङ्केतवसतिर्धनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ।
 क्षपास्थानस्थितस्तस्य राज्ञः शक्राधिकश्रियः । कस्य वाचस्पतेर्व्यासा वक्तुं कात्स्न्येन शक्यते । ६९०
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ रौक्मैश्च राजतैश्चासीद्वहारस्तदा घनः । मण्डले विरलोऽमुष्मिन्दोज्जारैस्ताम्रजैः पुनः ।
 दण्डनायकतां प्राप्य सुभ्रः सर्वोन्नतिं भजन् । तस्मिन् काले लभृक्षोभाक्षीचो मुष्टिंपचः परं ।
 निजाजयवने सूर्या मूलके विजयेश्वरे । आख्यान्ति यस्य सुभ्रवं निर्व्ययस्थितयो मठाः ।
 क्षुधितव्याधितानाथदीनाद्यार्तिनिवारणं । सुस्पष्टं प्राप पट्टस्य राज्यलक्ष्मोः कृतार्थतां ।
 नन्दिचेने व्ययीकृत्य प्रत्यब्धं सप्त वासरान् । चम्पकः सफलं चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियं । ६९५
 कृष्णाजिनोभयमुखी मुख्यैर्दानैः क्षमाभुजा । अदरिद्रोक्तता विप्रा निःशेषार्तिच्छिदार्थिनां ।
 राज्ञो वसन्तलेखाख्या श्राहिंशप्रियाकरोत् । मठाग्रहाराक्षगरे पूज्ये च त्रिपुरेश्वरे ।
 माहेश्वर्यमयो काचदित्यं ज्वालेव सोद्ययौ । उदारव्यवहारन्तु न तद्राज्यं प्रचक्षते ।
 अथ प्रवृद्धिं सप्राप्तः शनैर्नवमन्त्रिणः । पूर्वामात्यदिवोराशोमतिमोहं प्रचक्रिरे ।

कुष्ठार्ताद्वियुगः शिखी बज्रपदं गृह्णाति धावन्नहिं भानुः पादसहस्रभाक् प्रतिपदं सञ्चार्यतेऽनूत्तरे ।
वज्रपन्ते बलिनेऽपि यत्नघुबलैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्गाम्यन्ते परिपूर्णवृत्तय इदं देवस्य लीलायितं । ८९०
स सर्वशास्त्राधिगमप्रोढः परिवृढो विशां । यन्मोहितमतिशये वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ।
विपन्नस्य पितुर्वैरप्रतिकारविधितया । स राजधानीनामाङ्कमठादिभिरलोठयत् ।
त्यागी तत्कोशसम्भारं व्यथीकुर्वन्नितस्ततः । लुब्धस्य चाभिधान्तस्य पायसेन इति व्यधात् ।
शूद्रान्ते शूद्रशीलानां ढैकितं मूढचेतसा । स्पष्टं वक्ष्यधिकं दाज्ञा स्त्रीणां तेन शतत्रयं ।
यादृशीस्तादृशीस्तत्र नाडीर्विन्यस्तानिष्ठं । त्रागृह्यन्त परं डाम्भजनंगमकुलाङ्गनाः । ८९५
अत्रान्तरे पृथ्वाणो गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुवनराजोऽभूत्सहस्रालम्बिलुब्धधीः ।
मदार्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनायकं । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यान्तं यथै भूयोऽप्यदृश्यतां ।
तस्मिन् प्रसङ्गेऽपि नृपोद्वेष्यत्राजपुरीपतिः । सङ्ग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां यथै ।
कन्दर्पे कोटस्त्यानां भिन्नानां सङ्ग्रहोद्यते । क्रुध्यन्नाजपुरी राजा व्यसृजदण्डनायकं ।
स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छन्नाहरवर्त्मना । अधीरः कोटकच्छेषु सार्द्धं मांसं व्यलम्बत । ९००
प्रत्यामन्त्राच्छुचेर्भासात्प्रतापाच्च विरोधिनां । तस्यतस्तस्य यात्रायां न सङ्कल्पेऽप्यराजत ।
अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्यमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालभमाचतां ।
कृतप्रतिज्ञोऽनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्बादितः सोऽथ निःसामर्थ्योऽप्यवाचलत् ।
निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगङ्गरे । षष्ठेऽह्यभूद्राजपुरीयोजनेऽभ्यधिके स्थिता ।
अव्याहतः सोऽरिबलाद्विषच्छक्ताणि पातयन् । कदलीपल्लवान्मृदून् वनं सिंहदवाविशत् । ९०५
दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । मेनानीः कुलराजाख्यो बुद्धराजकुलोद्भवः ।
तं वाच्याल्यो राजपूर्याहता संख्याहितं द्विषः । निहत्य शूकच्छत्राङ्कं कन्दर्पं मेनिरे हतं ।
मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं सम्प्राविशदली । राजधानीं राजपूर्याविंशत्रिंशैः समं भटैः ।
द्विषां त्रिंशत्सहस्राणि बाधानामनिर्वर्तिनां । रुरोध राजपूर्यये तत्पदातिशतत्रयं ।
काश्मीरकाणां निहतं रणे तत्र शतद्वयं । चत्वारि तु शतान्युर्वीं खशानामप्यशेरत । ९१०
भग्नैरिपुबले दूरमसंख्यैश्चिताग्निभिः । संस्कुर्वन्निर्हताश्चाग्नीश्रवणोऽमृत्योर्महानसः ।
तेनैव स्नात्युपालभवेतलो रभसार्पितः । रणशमनाने वीरेण श्रमिनो मांसशोणितैः ।
चाममात्रावशेषेऽङ्गि पुनरेवाय संहताः । द्विषः परिभवोत्तप्ताः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ।
ततस्तानय नाराचास्त्रिचिच्छेप स संयुगे । लिप्तानौषधितैलेन विद्धा यैः प्राञ्जलान्दिशः ।
आग्नेयं वेत्त्यसावस्तमिति मूढा विशङ्किताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमं । ९१५
प्रगल्भभावः प्रतिभानमोजः प्रयोगचातुर्यमसम्भ्रमश्च । महाशयानामतिसङ्कटेषु धैर्योपनद्धं न धियं जहाति ।
राजधानीं प्रविष्टस्स भानावस्ताभिलाषिणि । भूयोऽप्यपश्यत् चक्ष्णां वाच्यालीं वरुलैर्बलैः ।
योद्धुं धियासुः शूद्राव प्राप्तं तं दण्डनायकं । धीरां रणाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्थगितसैनिकं ।

स्त्रीयैर्दृष्टैः क्षतैः कैश्चिद्दृष्ट्यधिकमाहवे । परकीयैस्तस्यन्ये कोऽन्तरं वेत्ति देहिनां । ८८०
 आनीतोऽथ विनिर्गत्य तेनैव सभये व्रडन् । स्पर्द्धमानो यथामोघौ मञ्जन् हंसेन वायसः ।
 रक्तप्रजम्बीतसैन्यमभिन्नं बज्रकोशवत् । परराष्ट्रं विभेदेवं स्ववीर्यैर्गैव कोऽपरः ।
 प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः स भुवमाययौ ।
 प्रत्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजा महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोऽभवत् ।
 परिहासपुरे पारिपात्यं कुर्वन् कठोरधीः । वातगण्डाभ्या ल्यार्तं निन्ये यत्तत्र पर्षदा । ८८५
 प्रभूतोक्तेचसम्प्रीतसचिवप्रेरणस्यूता । अपास्य वासनं राज्ञा प्रादायादौ नियोजितः ।
 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निच्छन्दाराधिकारितां । कन्दर्पदेविणामासीन्मन्त्रिणामतिमन्मतः ।
 तत्प्रेरितस्ततः पातुं लहरं विभ्रुताहितं । मण्डलेश्वरतां दत्वा कन्दर्पं प्राहिणोन्नृपः ।
 मन्त्रविक्रमसम्पन्नः कुम्भयैः स्त्रोदयेसुभिः । युक्त्वा तथा राजपशोः समीपात्सेऽतिवाहितः ।
 दृत्याहोयमिति प्रहाय निकटाद्देशान्तरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृतनुवचोऽमुष्येति मन्यञ्च च ।
 शूरं राज्यममौ हरेदिति तथा हित्वा विचारोऽज्झितो धूर्तप्रेरणया बुधो नृपपशुर्नायाति नाशश्चिरात् । १०००
 अदर्शनात्स्वबद्धापि कन्दर्पप्रीतिराश्रयान् । राज्ञो जगान् कालेन सा मुष्टेरिव वानुका ।
 उत्कर्षपुच्छावादाय चिकीर्षुर्लोहरेयतां । कन्दर्पो वर्तत इति चित्तिपं मन्त्रिणोऽवदन् ।
 तथेति नृपतिर्गृह्यन् बन्धुं हन्तुमथाशू तं । ससैन्यं व्यसृजत्पटं टङ्कं चासिधराभिधं ।
 तयोः सम्प्राप्तयोर्व्यातीं तां लेख्यव्यत्यादिदन् । विमुखश्चकितात्मा च कन्दर्पोऽभूद्यथा मुहुः ।
 कलिद्यूतक्षणे हस्तं मृदूत्सेवकवत्पुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्धुमभ्युद्यतसदा । १००५
 ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोऽङ्गुष्ठायैव तत्करं । अमृदाद्येन निस्तथ्यं क्लिन्नः पक्षीव सोऽगमत् ।
 अनन्तराजो भूभृच्च तेनात्मा च नृपाश्रितः । विगच्छते सा खिन्नेन पट्टयैवमकथ्यत ।
 नेयाश्रयो नरपतिः कुटुम्बं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरं ।
 आनीय दत्तांस्तौर्ज्ञातीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोऽथ मन्त्री वाराणसीं ययौ ।
 हत्वा गयायां सामन्तमेकमन्यं निवेश्य च । काशीरकाणां चक्रे स आङ्गुष्ठान्निवारणं । १०१०
 स हत्वा चौरसेनान्यं ससैन्यं दुर्गमेऽध्वनि । पूर्व्याग्रामध्वनीनां स व्यधान्निर्धूतकण्टकं ।
 व्याघ्रं निहत्योद्यमत्त्वं वाराणस्यां निरस्यता । पूर्व्या दिक् भूषिता तेन मठैः सुकृतकर्मठैः ।
 ते तन्निर्व्वामनादेव लम्बलक्ष्याः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यासूयया जप्तरप्यकार्याणि भूभुजः ।
 स्नेहाहारोदितगुरुमदाः प्रहृङ्गकण्ठतिशान्त्यै दुर्व्वारैर्ध्याकलुषमतयो यच्च दुर्मन्त्रिमेषाः ।
 प्रान्थन्योन्यं भवति गणितैर्व्वारैरेव कश्चिन्मध्यस्थानोरिव नरपतेस्तत्र सर्व्याङ्गभङ्गः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमं । दुद्रुक्षुर्जातराज्येच्छस्तान्त्रिधर्मतोऽभजत् । १०१५
 द्रोहापवादभागेष भवेद्वाज्यमिदं पुनः । माभेव वेद्यापुत्तत्वादनर्हेऽस्मिन्नुपेक्ष्यति ।
 इति सप्तम्य सुधिरं निहन्तुं पृथिवीभुजं । प्रेरितो जयराजोऽभूत्तेनासरलचेतसा ।

॥ युग्मं ॥ विलावयामजान् चिप्रा तीक्ष्णं द्रोहाय भूपतेः । सावरोधवधूर्द्धिना विदधे मध्यपातिनीः ।
 क्रमात्सिद्धुन्मुखे तस्मिन् कार्ये राजपुरीं नृपः । दूत्याय व्यसृजज्जातु वज्रमानेन धम्पटं ।
 सहस्रमङ्गलगृहे सुदिनापेक्षया स्थितिं । तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ । १०५०
 तमर्थं मण्डपे गूढं तयोर्मन्त्रायमाणयोः । प्रयागानुचरः कसिद्धिस्तियवहितोऽष्टशोत् ।
 तदावेदिततद्दार्ताप्रयागान्तत्कथां ततः । बुद्ध्या निवर्त्तयामास धम्पटं गमनान्नृपः ।
 कुलक्षयभयान्तिष्ठस्तत्प्रतीकारमग्न्यरः । स्वमेव केवलं रक्षन्नासीत्स चकितोऽन्वहं ।
 असिद्धिं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वमन्त्रसौ । शमालडामरौ वोरौ नागपाजाभिधौ व्यधात् ।
 स्वमृत्योर्मन्दनिर्यातैर्यियासुन्नं निवेदितं । श्रुत्वा क्षपायां चित्तिभङ्गिस्तु चित्तेप रक्षिणः । १०५५
 व्याजाद्यात्रां वदन् सज्जः प्रातस्तान्ध्रिरेव तं । चतुष्कं पूजने धूर्तो जयराजमुपानयत् ।
 राज्ञोदत्तार्गले धास्त्रि स्थितस्य स्थानमण्डपं । सत्रासौ भ्रातृपुत्रेण धम्पटेन ततोऽविशत् ।
 रक्षिणोऽथ वह्निर्यस्य प्रयागः पार्थिवाश्च श । जयराजं बधानेति नीचैर्धम्पटमभ्यधात् ।
 धम्पटे विश्वसन् शस्त्रं जयराजस्यजेद्भुवं । निदेशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातञ्च धम्पटः ।
 द्वयोरैकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितञ्च नः । व्यक्तीकृतैश्चयोर्नापि बधो लोकेऽप्यगर्हितः । १०६०
 इति निर्धायतः शश्वदविरोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य प्रत्यभाद्राज्ञो मन्त्रो युक्तमस्तथा ।
 ॥ तिलकं ॥ नाबुद्ध मां भुवं राजा तान्ध्रिरेति विश्वसन् । जयराजमुपागत्य ततोधार्यादचोऽब्रवीत् ।
 अप्रसन्नस्त्वपि नृपो यद्यद्वेहोऽसि निश्चयात् । तत्त्वयाशुविशुद्ध्यर्थमसिधेनुः समर्थतां ।
 दैवेन वा मोहितः स तद्विश्वासेन वात्यजत् । आक्षिप्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यवत् ।
 वैक्लव्यदर्शनात्तेर्यस्ततः स परुषां गिरं । तन्मङ्गलपौत्रमुखाख्यस्तं जगादाज्जकात्मजः । १०६५
 न त्वं निःसत्त्वकयाथा जातः कलशभृभुजा । आसीज्जनयिता नूनं क्लीबो यः कस्यदेव ते ।
 निष्ठायां धैर्यचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स शीताम्बुषिकसुप्तोपमोऽभवत् ।
 ॥ युगलकं ॥ द्रोहोदन्तं प्रच्छमानोधीरस्तन्मध्यपातिनं । यातमाक्लेशितोऽप्युचै स्वमेव नतु धम्पटं ।
 विषममन्त्रवीर्येण भोधीकृतविषाशनः । रज्ज्वा निपीड्य शीवायं ततो निशि विपादितः ।
 जयकेन प्रतीहर्त्रा शिरश्छित्तोज्झितं ययौ । भट्टारनङ्गलातोये तदपुर्नस्यभोज्यतां । १०७०
 तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । बधं गभीरद्वयो धम्पटस्याप्यचिन्तयत् ।
 आदिदेशाथ तस्मिन्नेव रहः शस्त्रभृतां वरं । शूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोहराश्रयं ।
 प्रहिणोति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया । सम्पाद्यमेतदित्यूचै तं चोपचितसत्क्रियं ।
 असिद्धिभोत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन् प्रयागकः । सम्पाद्य क्रियतामेतदित्यूचै क्षुपितो नृपः ।
 राज्ञि मन्त्रीयमाणेऽथ पञ्चानीयायमन्त्रिणः । वामनः सर्गले द्वारे त्यक्तदेहेऽब्रवीद्वचः । १०७५
 मन्त्रश्च मन्त्रिणश्चैते न यावन्निःसृता वह्निः । तावत्क्रियेत चेदेतन्न भद्राणि दरिद्रति ।
 राजाज्ञया प्रयागेण ततो दूते विस्मृतिं । तीक्ष्णः कर्त्तव्यराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ ।

तस्मिन् प्रसङ्गे तावज्जिः श्रेयस्य दददातपं । राजधान्यन्तरेवासीद्विचैरनुचरैः समं ।
 पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्पुत्रौ । यावत्सशङ्कमाचख्यौ तावद्धृत्यैर्निजैर्जहे ।
 शक्तोऽपि धम्पटः क्रष्टुं कृपाणीमिति वादिनं । हन्तुं कलशराजन्तु यावच्छस्त्रे व्यधात्करं ।
 तावत्तेनागतः पश्चात्तत्पुत्राभ्यां कृताहतिः । आसनादुच्छलन्नेव क्षिप्रं प्राणैरमुच्यत ।
 मुमूर्षुणा क्षतस्तेन ज्यायान् कलशराजजः । चित्रमायुधवैगुण्यान्नाभीन्प्राणितोऽभवत् ।
 तस्य ह्यभाग्ययोगेन तेज्येवाहः सु शस्त्रिणः । निजा कृपाणी तुत्रोऽतेनाभद्रायुधोऽभवत् ।
 निहत्य पातितः पृष्टात्स तैर्बाधैरिवाण्डजः । शूनां यासाथ सन्त्यक्तः श्वपाकैः पार्थिवान्नया ।
 राज्ञा तन्वङ्गनप्तारौ स्वयं रिङ्गणसङ्कणौ । आगत्य प्राङ्गने त्यक्तकृपाणी परिरक्षितौ ।
 दत्तास्त्रकन्दास्तु टुल्लाद्याः संरम्भेण युयुत्सवः । माययोदयसिंहेन दाम्भिकेनैत्य वस्यताः ।
 यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्ते धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययान्तस्य शस्त्राणि तत्पुत्रोर्जीवितेच्छवः ।
 राज्ञो विशुद्धिः क्रियतां पार्थमेत्येति तद्वचः । तैः समागत्य जगद्दे मार्गो राजगृहान् प्रति ।
 तन्वङ्गजगद्देहोच्छिष्टैर्व्याल एव विवर्धितः । दुल्लभतो विहस्यैव स्वच्छत्रयाहकोऽवदत् ।
 तन्वङ्गनप्तर्थात्पूर्वं जयराजमभाषथाः । न त्वं निःसत्त्वकथ्याया इति तद्विस्मृतं तव ।
 स ते तादृशएवायं वर्तते सङ्कटक्षणः । किं धैर्य्यावसरे मूढ वैक्रयमवलम्बसे ।
 तस्माज्जातोऽसि नियतं मत्पित्रोश्चिष्टमुष्टिना । अहन्तु तेन वीरेण त्वत्पित्रा कीर्त्तिभागिना ।
 इत्युक्त्वा मरणे गच्छन् स्वङ्गधाराचलज्जलं । पपात जम्भमालिन्यं मानी प्रचालयन्निव ।
 नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । टुल्लादीन् राजपुरुषाः कारागारे निक्षिपिषुः ।
 ते यौवनभरोन्मत्ता द्रुमा वासन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः ।
 टक्कस्तु विम्बियोनाम पापः सम्येक्ष्य भूभुजं । न्यजियहत्तान् घोवासु निशि पाश्चान्निवेशयन् ।
 गुह्योविजयराजस्य बुद्धोऽगुह्यस्य तेऽलुठन् । तन्वङ्गपौत्राश्चत्वारो हता बध्यमहीतने ।
 हतानामपि भौन्दर्थ्यं तेषामद्यापि वर्ण्यते । कथान्तरे वयोवृद्धैर्द्वैर्द्वौ श्रुत्यन्दर्दिनैः ।
 सतताभ्यस्तनाम्बूलैः सस्रैस्तद्दृशनाङ्कुरैः । कोर्णगोणाश्चमालेव सुचिरं बध्यभूर्भून् ।
 वृद्धिमानोतयोराज्ञाणुत्कर्षापत्ययोस्तयोः । ज्यायान् प्रसिध्ये डोम्बाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा ।
 स्फुलिङ्गमिव सम्भाव्य तेजोविस्फूर्जितं शिशुं । जघान जयमल्लञ्च तद्वद्विजयमल्लजं ।
 गोभृत् स्वगोत्रजान् हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति देवोपहता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः ।
 संरुढं मधुगोलमुष्विडपयूहावलोगङ्गरे मूढः कर्तुमशक्नुहार्थ्यमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
 देवप्रेरणया प्रकम्पविशः पञ्चप्रहारैर्दूढं तङ्कोप्तमधुपानिहत्य श्रमयत्यश्वत्थपृष्ठोदहः ।
 ज्ञातिहोहमहापापमष्टधीरथ पार्थिवः । डिम्बानामप्यसम्भाव्यामभजद्विटभोज्यतां ।
 वामनस्यात्मजः क्षेमस्तज्ज्ञानन् जनकद्विधं । प्रैरयत्कलशेऽश्वच्छत्रहेमनिवर्हणे ।
 तामिच्छामच्छिन्नस्तस्य भक्तो युक्ता प्रयागकः । धावतां श्वभ्रपातेच्छां धीरोयं ते वदन्ति नः ।

१०४०

१०४५

१०५०

१०५५

१०६०

१०६५

अनिश्चयचेष्टानां भवानाभिवभूभुजां । अन्तःप्रवेशकुशलो धो वंताल इवाभवत् ।
नप्ता हलधरस्याथ विटो लोष्ठधराभिधः । जगाद् निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ।
॥ युग्मं ॥ द्वियतां यामहेमादि कलेश्वरसंश्रयं । तत्प्रसादाश्रयिभिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ।
आलेख्यं गगने लिखामि विमिनीं सूचैर्ब्रह्माम्बरं स्वप्नलोकिमानयामि कनकं यष्टामि वप्रं हिमैः ।
इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो यस्तादृक् त्रपया न वक्ति मगतप्राडिः परम्वक्ष्यते । १०८०
निषिषेध चिकीर्षान्तु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थाधिकोऽपथाभ्यर्थनामिव रोगिणः ।
अथ लोष्टधरो हास्यावसरे जातु भूपतिं । बद्धस्य मोक्षो देहस्य क्रियतामित्यभाषत ।
स्मिता किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । तद्भुण्डपुरे भीमश्चाहिरण्यमभूत्पुरा ।
विरोधात्परिपत्यानां तस्मातो भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बद्धद्वारोऽभवच्चिरं ।
तैः शान्तवैरैर्बिन्दधे यदाय विष्टतारगिरिः । चौरापहृतदुर्बर्णकवचो ददृशे तदा । १०८५
भूयोऽपि चक्रे तल्लीत्या कोशसामग्र्यभागिति । ततः प्रभृत्यद्यथावद्द्वारगिरिः स्फुटं ।
आदीयतां तदीयस्तत्कोशचौरभयावहः । सोऽपि बन्धादिमुक्तोऽस्य पुष्पदीपादिभोगभाक् ।
इति सम्प्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशान्महा प्रपेदे च मणिस्वर्णादिनिर्भरं ।
अचिन्त्यस्य यत्रेदृग्वस्तु शून्यसुरास्यदे । कीदृक् तत्रापरेषु स्यादाब्जेषु सुरवेश्मसु ।
कृतप्रायः स तत्रैतैः पारिषद्यैस्ततो नृपः । निष्क्रयं कृढभारोढिवारणेन प्रदापितः । १०९०
क्रमेण सेनानामाङ्गव्ययव्यसनशालिनः । सुराकुहरणे कृढा धीःसम्भावनया तथा ।
पूर्वराजापितान् कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्वगोर्वाणवेश्मभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ।
हृतेषु कोशेष्वानेतुं देवानां प्रतिमा अपि । सकारोदयगजास्थं देवोत्पाटननायकं ।
वदनेषु सनम्राडैः शीर्णध्राणाद्विपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शङ्कन्मूचाद्यपातयत् ।
स्वर्णरूपादिघटिता गोर्वाणकृतयोऽलुठन् । अध्वस्त्रिन्धनगण्डाश्च इव सावस्करेऽपि । १०९५
विबुधप्रतिमाश्चक्रुराकृष्टा गुल्फदामभिः । धूत्कारकुसुमच्छन्ना रत्नमग्राटकादयः ।
यामं पुरेऽथ नगरे प्रासादो न च कश्चन । हर्षराजतुल्यकेन न योनिप्रतिमोक्तः ।
तस्य देवावष्टौ दौ परमास्तां प्रभाविणौ । नगरे श्रीरणस्त्रामी मार्ताण्डापत्तनेऽपि ।
दौ सहा प्रतिमामध्यादुद्धुविम्बावरचतां । दानप्रसङ्गे तं जातु याचिता त्यागिनं नृपं ।
परिहासपुरे जम्भ मेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुशलश्रीश्च श्रमणो नगरागरे । ११००
अधिगतवतां लोके विश्वाद्भुतामपि सम्पदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणां ।
किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरोद्धृतिपातकं भजति कमला लीलावासे भवन्नपि हि द्विपः ।
पैतामहेन पित्र्येण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहरादाहृतार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतिः ।
युक्तोऽपि पूर्वराजार्थं दिवौकेभ्यो जहार यः । ऐच्छद्भुतार्जनं हा चिक् सोऽपि वास्तव्यपीडया ।
॥ युग्मं ॥ तदाज्ञामात्रमादाय सचिवैरथ पापिभिः । ते ते नवनवायासनामाङ्गा नायकाः कृताः । ११०५

कालानुवृत्तिपरतां धिग्धिगाजोपजीविनां । यत्र मन्त्रो वयस्यः सन्सदाचारोऽपि गौरवकः ।
 सर्वदेवगृह्यामसर्वस्वापचरितव्रतं । स्त्रीचकाराश्रया भर्तुरर्थनायकतामपि ।
 ॥ युष्मं ॥ पार्षदः समरस्वामिदेवागारे च हेलकः । आशोविजयमल्लस्य यो राज्ञो देव्यतां ययौ ।
 द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोऽर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशो राजाये क्रमेणासीत्प्रहत्तमः ।
 किमन्यद्वुरता तेन सर्वार्थान् सर्वनायकैः । व्यधीयत धनावाप्त्यै पुरोश्नस्यापि नायकः ।
 श्रीगर्भपदपर्यायच्छक्रजाद्यप्रभावतः । तथार्जितस्य कोशस्य सोऽनुरूपव्यथोऽभवत् ।

१११०

मृगोदृशां दुर्लभतां हयानां श्वासान्विष्टाणां कुवचमहत्वं ।
 वैतालिकानाञ्च विकृत्यमत्वं क्रेतुं क्षितीशाः क्षपयन्ति लक्ष्मीं ।
 कोपप्रसादैर्दयिताजनस्य हयादिदृष्टान्तगवेषणेन ।
 भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभोराज्ञां शिशूनामिव याति कालः ।
 विलासहाससनपानदानयानाश्रनाद्या असतीः सतीर्वा ।
 श्छायेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ।
 अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यं ।
 तृतीयमक्षय्यभ्यधिकं भुजौ वा ममेति मत्वा न विदन्ति मृत्युं ।
 निशासु येषां प्रभवन्ति दारादिमेखमात्या नियताधिकाराः ।
 अहो भ्रमः स्वस्य यदत्र तेऽपि विदन्ति भूपाः प्रभविष्णुभावं ।
 स्वादूचितं स्वादुतथैव भुंक्ते यूक्त्य मुञ्चत्यपि यूक्ततानि ।
 विवासितस्त्रासमुपेत्यकस्माद्भूभृच्च वालस्य समानभावः ।

१११५

जाह्नमित्यादि यत्किञ्चिद्विस्तिपानां कटाक्षितं । तत्सर्वं हर्षदेवस्य जाह्नेन लघुतां ययौ ।
 तुष्टः पटहवाद्येन हृद्यातोद्यविदे ददौ । भीमनायकनाम्ने स करिणं करिणोसखं ।
 स्वश्रियस्त्रेन तस्यासीद्गायनः कमकोऽथ सः । चम्पकावरजः खेदाज्ञोताभ्यासकृतोद्यमः ।
 प्रसादीकृतमस्मै च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काञ्चनदीक्षारलक्ष्मचतचेतसा ।
 कर्णाटभर्तुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्दलाभिधां । आलेख्यलिखितां वीक्ष्य सोऽभूत्पुष्पायुधचतः ।
 उन्तेजयन्ति सङ्घर्षे हास्ये जडमतीन्विष्टाः । सारमेयानिवाजसं प्रोत्साह्य प्राकृताश्रयाः ।
 सविटोद्रेक्षितो वीतत्रपस्रक्ते सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्दलावाप्त्यै पर्माण्डे च विलोडने ।
 कृता पत्निकमर्पूरपेरित्यागं प्रतिज्ञया । तच्च स्तुतिमिषादेवं जहसुः कविचारणाः ।
 भाषावेषविशेषतः परिगतस्त्वन्दाक्षिणात्योऽध्वगो गन्धादप्यवधारितं यदुत ते कर्पूरकोलहरे ।
 पक्ष्मदिदमङ्ग हर्षेनृपतेस्तत्कल्पयोपायनं नो चेन्निष्ठतु नारिकेलकुहरे सम्प्रत्यमुन्नितः ।
 आकर्षाटवसुम्भराधववधादाचन्दलालिङ्गनादाकल्याणपुरप्रवेशनविधिरापिस्त्रलादर्शनात् ।

११२०

११२५

आराजाश्रयकाननान्तवसुधापारङ्गिकौटहलाद्देवेन प्रतिपिडुभिर्द्वमहसा पोताससञ्चरणं ।
 विटः प्रसादनृपतिर्मदनः कम्पनापतिः । महत्तरत्वं जयःह तस्यासिवापिर्ताकृतः ।
 वस्त्रालङ्कारनिर्वाहकृते ऽमुष्याश्च वेतनम् । नित्यमादत्त भूपालादायमोर्थाशमाय च ।
 विटले निस्तपले च मदनस्य कथाक्रमः । भौग्ये पारिल्लवले च नृपस्य निकषोऽभवत् । १११०
 मातेयं विट् कम्पाकात्तवानीतेति वादिभिः । सन्दर्श्य जरतो नारी मुषितः सोऽपरैर्विटैः ।
 दासीश्च देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेशिताः । उन्नतिश्च श्रियं चोऽन्नप्रणमन् जहसे जनैः ।
 दास्या मदनसंलापमन्वाद्युल्लेखकारिभिः । अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे ।
 ताम्यः काभिरपि क्षाम्यत्सुरतं समयोचितं । वाङ्मनीभिः कृतः स्वाङ्गस्पर्शाङ्गाग्याश्रयोऽजितः ।
 आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे । आयुर्वर्धनतान्यस्मै ता मूढमतये ददुः । १११५
 डोवेन पिण्डसिद्ध्यर्थं केनाप्येतद्सायनं । पिण्डसिद्ध्यिदित्युक्ता पेयं किमपि पायितः ।
 किं तस्य कथितैरन्यैर्भौग्यैर्यथाचितो विटैः । विद्यमानादिव धनादायुषोऽपि व्यर्थं व्यधात् ।
 बलरूपेक्षुरपरानुपायान् ध्यानसेवत । कथयेत्कः सदाचारस्तानतोऽपि अपावहान् ।
 स एवमन्धतामिस्ते निक्षिप्तः श्लाघ्यः समाः । मुग्धबुद्धिः स्वजन्येन दुर्जातश्च कुमन्त्रिभिः ।
 मेघवाहनमुख्यानां हृत्ये लोकोत्तरे यथा । सन्ध्यास्पर्धयः केचिन्सन्देहान्दोलिताशयाः । ११२०
 तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्षमानेऽद्भुतावहे । भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः ।
 राज्यं बद्धच्छले तादृक् दुर्नीत्यापहतोऽप्यभूत् । आयुःशेषेण न वशे स रन्ध्राश्वेषिणां द्विषां ।
 नर्तकीः शिष्यश्चात्रावृत्यायाभिनयं स्वयं । तिष्ठन्दीपोज्ज्वले धाम्नि दूरात्केनापि शत्रुणा ।
 क्षिप्रैरपि नाभूद्यन्निहतो जनितोऽथ वा । फलं तस्यायुःशेषस्य प्रजानां कुतस्तस्य वा ।
 कश्चिदेवाथ शुद्धान्ते पातदूतो महीपतेः । सर्वशुद्धिनिधेः प्राभून्नारीचारित्रविश्वः । ११२५
 ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो यौवनेन्मदाः । नाशाय हर्षदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन् क्षणे ।
 निगृहीतास्तेन रोषात्स राजा काश्चन स्त्रियः । काश्चित्काक्य शुद्धान्ताज्जारेर्नीता दिगन्तरम् ।
 स्नेन दौःशील्यदोषेण सर्वेऽप्येव विशङ्किताः । भृत्यास्तस्याशुभान्येऽन्वयतन्त च शान्तये ।
 तस्यापि शीलकैवल्यं तावत्सर्वत्र पप्रथे । यावत्कलशभूपालात्सञ्जातस्योपपद्यते ।
 शैशवे वर्धितो याभिरङ्गमारुह्य मातृभिः । सोऽङ्गमारोप्य ताश्वं चुम्बन्संभुजेऽनिशम् । ११३०
 सम्भोगमग्निनीर्वे कुर्वता दुर्वचो रुषा । निगृहीता च भुक्ता च नागा पुत्री पितृस्वसुः ।
 स तुरुष्कशताधीशानभिन्नं पोषयन् धनैः । निधनावधि दुर्बुद्धिर्बुभुजे ग्राम्यशूकरान् ।
 अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः । स मन्दबुद्धिरास्कन्दमदारजपुरीं प्रति ।
 विलोक्य सैन्यसामिग्रीमनन्यसदृशीं पथि । चैलाक्याक्रान्तिसामर्थ्यं पार्थिवैस्तस्य शङ्कितं ।
 स तु पृथ्वीं गिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्गहणोद्यतः । अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत् । ११३५
 आसमभ्यधिकं तेन तस्युपा परिपोडिताः । प्रक्षीणाकादिसंभारा बभूवुर्दुर्गरक्षिणः ।

चातुं सङ्ग्रामपालस्तानूरोचके धरापतिः । कियन्नं न करन्भीतः कियतीर्णं च संविदाः ।
 उपोढदर्शकं नृपतौ स तदप्रतिगृह्णति । लुब्धमुत्कोचदानेन स्त्रीचक्रे दण्डनायकम् ।
 प्रमथ्यमाने नृपतौ व्यावृत्तिं प्रेरिता रक्षः । प्रवासवेतनं भूरि मार्गितुं तेन शस्त्रिणः ।
 तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृते सोलुष्टभाषितैः । राक्षो दूरस्थकोशस्य कटकः शोभमाययौ । ११६०
 स तत्समर्थनां यावच्चक्रे तावदिभोषिकाम् । तुल्यकास्कन्दजामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ।
 अद्याप्यधैर्यैः नृपतिस्तथाप्य कटकं ययौ । कृत्स्नाञ्च कोशसामिणीं तद्याजाध्वसु साध्वसात् ।
 अपरीत्यादृतोभृत्यः स्वामिनामतिशङ्कटं । करोति व्यसनापातमजात्याऽसिरिवाहवे ।
 तेन स्वयमयेगेन योग्यनन्याननिच्छता । कलङ्किता नरेन्द्रश्रीः क्षुद्राश्वमेव मन्दुरा ।
 ततः प्रभृति निर्वाणप्रतापस्य महीपतेः । प्रतापशक्तवन्ध्याख्या सर्वतोऽस्त्रानिमाययौ । ११६५
 स्नानाननोन यत्सिद्धं स्नेन भृत्यैस्तथाखिलैः । तत्कर्ष्य कृतवन्तं स कन्दर्पं बह्ममन्यत ।
 आनिनीषोऽस्य तं तस्य जडस्याकृत भूपतेः । दण्डनायक एवेच्छाच्छेदं पैशुनकर्मणा ।
 ज्ञातद्रेष्टोऽस्य नृपतिरवभ्राह्मण्डनायकम् । प्रातिपत्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्युनः ।
 दुग्धे संदिग्धजोवोऽपि निवसन् सश्लिकाय सः । लब्धस्ताम्बूलवस्त्रादि प्रहितं भृत्यबान्धवैः ।
 आत्मनः सर्वनाशाय सञ्जातं देवमोहितः । बधार्हं प्रत्युत पुनर्निन्ये तं स्वपदं नृपः । ११७०
 तं विटाश्चाटुभिर्भूयोराजानमुदतेजयन् । घोषयात्राजितं स्तोत्रैः कर्णाद्या दत्त कौरवम् ।
 वादो वादपराजितः प्रतिभटङ्गालीभिरत्याचिपन् । योषिन्नष्टसतीव्रता कुकलहैर्देजयन्ती पतिम् ।
 कायस्थस्य हताखिलार्थमहिमा कृच्छ्रे नृपं पातयन् स्वस्यासन्नपराभवस्य कुरुते भूयः समुत्तमनसः ।
 भुक्तदेयधनोविभ्यक्तं महेलमहन्तमः । उर्वीपतिं दुर्व्यसने प्रेरयन् स्वार्थपण्डितः ।
 बन्धुमन्विष्य दरदं लवन् येस्सहलाहरैः । दुर्गघाताभिधं दुर्गं यहीतुं तमचूचुर्त् ।
 तद्वि लकनचन्द्राख्ये पुरा गोप्तरि डामरे । अन्नकदारपतिना हतेऽनन्तनृपाक्षया ।
 प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलशश्चाभुजाकृष्टोपेयं प्राप दरचूपः । ११७५
 तद्वलाहारदैः क्रान्तानन्तयामेऽत्र मण्डले । राजा च मन्त्रिणा चाय बभूव स्त्रीकृतोत्तमः ।
 निर्वादे तत्र गोप्तरां वृत्तये स भूतं हिमम् । अत्रयहेण तत्तस्मिन् कृते निःशेषतां ययौ ।
 चारैस्तद्भ्रमालक्ष्य तद्गहाय महन्तमः । अभीष्टं प्रेरयत् क्षापं स च तत्रोद्यमं व्यधात् ।
 वातगण्डस्तदुद्योगे प्रतिष्ठासुं नृपाक्षया । चम्पको दारकार्यस्थमभिसन्धातुमैहत ।
 द्वारं निर्वाय्य भूषेण प्रापितो मण्डलेशतां । सर्वैः सदाभजद्वारं स हि दाराधिकारिभिः । ११८०
 त्रिस्तुतिता च कटके तेन द्वारपतिस्ततः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्यैर्दुर्गमवेष्टयत् ।
 समस्तानपि सामन्तान् ग्रहिणन् सर्वतः स्वयं । एकः प्रयाणान्तरितः कोटेऽपि न्यवसन्नृपः ।
 त्यजद्विर्गण्डशैलादिदुर्गसंश्रयदुर्जयैः । काश्मीरकाः सहदरतैर्निकैः समरं व्यधुः ।
 विदधे प्राजिमठिका नास्माघातपदे वसन् । सपुत्रो गङ्गजो मत्तः सम्प्रमानतिदुःसहान् ।

तत्पुत्रो दैवविप्रोक्तो राज्यप्राप्तिं तदिच्छया । मानं व्यवर्धितां यौ वीरावुचनसुखिनौ ।
 अत्युद्दामस्तयोर्ज्यायाम् दिवन्नपि नृपासनं । आसीद्भाव्यर्थाभावात्प्रायासाद्यन्तश्च निर्गतः ।
 अवयहेण भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यथाकथञ्चित्तद्गुणै ररक्षुर्द्वारदा भटाः ।
 अथाज्ञेव विधेर्हर्षप्रतापपरिपन्थिनी । पपात महती वृष्टिरेकीकृतजलस्यला ।
 दुर्गष्टङ्गं हिमैः कृत्स्नं दुर्भेदैः पर्यवर्धत । अनुकूलेन विधिना सन्नाहैर्निहितैरिव ।
 उत्थाने पातयन् कांश्चित्पतने कांश्चिदुत्थिपन् । वेधाः कन्दलयत्येव कन्दुककोडितभ्रमं ।
 ततः स्मृत्वा गृहान् वृष्टिदुःखासौ दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे पूर्ववद्राज्ञः स्कन्दावारे विसृचणं ।
 ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव तिमिः शैलहताननः । ततोऽपि चक्रे व्यावृत्तिं राजा जयपराङ्मुखः ।
 मुक्तापणः शीर्षकोशः त्यक्तश्रीकच्छुतायुधः । कटकः सर्व्व एवाभूत्पलायनपरायणः ।
 धावतः पथिभिस्तैस्तैस्साकन्दावाजभैतिकान् । पृष्ठलग्नरिपून्दीर्घा मार्गेऽयसिष्यतापगा ।
 क्षौभैः सहस्रमालेव सास्त्रघण्डैव खेटकैः । सशैवलेव खड्गैश्चैः सशिलेव तुरङ्गभैः ।
 सौवर्णैः सरथाङ्गैव राजतैर्भाजनैरपि । सफोलेव जनत्यैरासीन्मधुमती सरित् ।
 नीतानाञ्च हतानाञ्च दरदैः प्रसृतोदयैः । अभून्नदीहतानाञ्च सङ्ख्या काचित्क्ष देहिना ।
 अनाथवत्तथा भूतं सैन्यं चातुं क्षतोद्यमः । एकस्तु सानुजो मामो नाचलन्मल्लिरुचलः ।
 दरदलाम्बुधिधावनश्च विश्वाक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेलागिरीन्द्राभ्यामिव संस्तम्भितोऽखिलः ।
 तौ रक्षित्वा बलं प्राप्ता प्रसिद्धिमतुलां गतौ । पतिम्नरेव राजश्रीर्भेजे लक्ष्येण तेजसा ।
 ततः प्रभृति लोकस्य सर्व्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्हो मानिनावेतौ क्षीवोऽयं नतु भूपतिः ।
 तथा कृत्वापि यद्वाञ्छे दर्शनं परिजह्नुतुः । तौ प्रीतिदायविमुखौ बबन्धास्यां ततो जनः ।
 अथ शान्तरिपुत्तापोनगरं प्राविशद्वृषः । प्रतापस्तु दिशः प्रायान्मङ्गराजतनूजयोः ।
 तौ रामलक्ष्मणवेताविति सर्व्वस्तदाब्रवीत् । रावणप्रतिभे राक्षि भाव्यर्थानुगुणं वचः ।
 राजा तु गतलज्जस्तु नित्यकृत्योपमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिन्नः पुनर्मण्डलपीडनं ।
 अल्पापकारमपि पार्श्वगतं निहन्ति नीचो न दूरमसमागसमथरातिं ।
 श्वा निर्देशत्युपलमन्निकमापतन्तं तत्प्रागिनं नतु विदूरगमुद्यदोषः ।
 ततः प्रविष्टः सम्प्रीतः सेवया दत्तकल्पनं । मदनं सोऽग्रणेत्यैरं ग्रसन्तं तत्पराभवं ।
 तद्द्रोषेण जिघंःसुस्तमागोजयाह सोऽपरं । तस्य देवी विसृष्टाज्ञा लेखोक्ताङ्गलक्षणं ।
 प्राप्ता मडवराज्यात्स क्षामुजा दत्तदर्शनः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागाम्निन्दिरं ह्यक्षमन्त्रिणः ।
 राजा प्रसाद्यमानोऽपि तत्कृतोऽन्येन मन्त्रिणा । सन्धितं वोचितं सैन्यैस्तं स पुष्पमघातयत् ।
 कोपस्मितं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालस्यादृष्टवितं नैवमेव प्रश्नाम्यति ।
 ये सम्प्रकृष्टविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरनिषेवणमाचरन्ति ।
 मन्त्रानुषङ्गरभसाहुजगेन्द्रसख्यं प्रख्यापायन्तद्दय ते प्रलयं प्रयान्ति ।

११८२

११८०

११८५

११८०

११८५

११९०

कर्णेजपकुले तावन्मदनप्रलयावधिः । शपः सृष्यमती देव्याः प्रसारितभुजोऽभयम् ।
 विक्रमालोकनोत्कम्पी निचिच्छेप क्षमापतिः । बद्धा कलशराजं तं लक्ष्मीधरनिशेने ।
 विरुद्धं तस्य बद्धस्य शिखापेक्षामिषाश्रुपः । तेजोबधाय सविधमुदयाख्यं व्यसर्जयत् । १९१५
 लक्ष्म्या जाज्वल्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लम्बासिधेनुः कस्माच्चिन्मनस्वी सहसाबधीत् ।
 तद्भृत्यैरधमं क्रुद्धैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य भूभर्तुरेवं भृत्या विपेदिरे ।
 मण्डले राजदण्डेन चतेनेव परिचते । चारुपातोपमान्यापि प्राङ्मुदःखपरम्परा ।
 अहारि काञ्चनस्थाली यैः पार्थिवगृहादपि । असत्यहस्को जप्नुस्तस्करास्तादृशा विशः ।
 प्रवर्द्धमाने मरके कन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्धौषः प्रेतवाद्यानां न व्यरंसीद्विवानिशम् । १९२०
 उदीयकाडितयामे वत्सरे पञ्चमपते । अखण्डं सर्वभाण्डानां दुर्भिक्षमुदजृम्भत ।
 दीनाराणां धान्यखारिः प्राप्याभूत्पञ्चभिः श्रैतैः । दीनारेणाभवत्सम्यं मार्हिकस्य पलद्वयं ।
 ऊर्णापलस्य दीनारैः क्रयः षड्विज्जायत । लवणेषणहिंवादेरभिधाप्यास्त दुर्लभा ।
 शर्वैर्नद्योऽभवन्नभः संसेकोऽनून्विषहैः । कृन्नतोया गिरिप्रस्यैश्चिन्नदास्वनैरिव ।
 एतद्वावहता राजधानी दूरान्न दृश्यते । ध्यात्वेति सर्वतोराजा द्रुमाणां च्छेदमादिशत् । १९२५
 सप्रसूनफला वृक्षा गृहस्था इव पातिताः । कुटुम्बैरिव रोलम्बैरगोचरान्त पदे पदे ।
 प्राणापहं महादण्डं तथान्तेऽपि जने नृपः । हलावरुणे वृद्धे च गण्डगैलमिवाक्षिपत् ।
 निपीड्य लोकं कायस्थैर्महादण्डव्यवस्थया । पुरयामादिषु कापि नाभून्मुदवशेषिता ।
 अथोत्खण्णत्वं सम्प्राप्तान्निहन्तुं सर्वडामरान् । स दण्डमृदिव क्रुध्यन्नादिचक्ष्मण्डलेश्वरम् ।
 पूर्वमण्डवराज्योर्था लोहरान्तः स डामरान् । दत्तात्मकन्दोऽबधीत्तास्तान् कुचाये विहगानिव । १९३०
 घृता लवन्यानुरङ्गकुन्तलोविकटाकृतिः । जीवन्मण्डवराज्यान्तलेन विप्रेऽपि नोजिह्वितः ।
 लावन्यबुद्ध्या शूलानि पार्थिव्यथ रोपितैः । भीमरूपाभङ्गभूमिर्भैरवस्य महानसः ।
 शूले लवन्यस्यैकस्य क्रूराभिन्यस्यतोबधूमः । ययुः सर्वे दिशो भीता लवन्यामण्डलेश्वरात् ।
 केचिदुभुजरे तेषां गोभांसं च्छेच्छभूमिषु । अरघदृघरट्टादिकृष्टाः केचिदवादयन् ।
 प्राहिणोत्प्राभृतं भूरि भैरवाय महीभुजे । लवन्यमुण्डमालालोरखण्डामण्डलेश्वरः । १९३५
 तोरणवल्योराजद्वारेऽदृश्यन्त सर्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ।
 द्वारे कङ्कणवस्त्रादि लम्बमानं नृपौकसः । मेता डामरमुण्डस्य यः कोऽपि स किलासदत् ।
 भोक्तुं डामरमुण्डानि व्याप्ता विस्तीर्णतोरणाः । विदधुर्गृहकङ्काद्या राजद्वारोपसेवनं ।
 यच्च यत्रास्तभूपालास्तत्र तच्च व्यधुर्जनाः । लवन्यमुण्डैरुच्युर्बिस्तीर्णास्तोरणस्त्रजः ।
 गन्धेनाशुचिना घ्राणं कर्णौ भीमैः शिवास्तैः । अखिद्यत शवाकीर्णं श्मशानद्वय मण्डले । १९४०
 वलेरकप्रपाप्रान्ताक्षोकपुण्यावधि व्यधात् । एकश्रेणीं मण्डलेशो डामरैः शूलकोलितैः ।
 एवं मण्डवराज्यं स कृत्वा निर्नेष्टडामरम् । अधावत्क्रमराज्यार्वीं कर्तुं तामेव पङ्कतिम् ।

अवश्यं न भविष्याम इति निश्चित्य डामराः । चकिरे क्रमराज्यस्था लौलाहे सैन्यविग्रहं ।
 तैः सर्वैर्दत्तसङ्ग्रामैः कुर्वन्निः कदमं महत् । आसौ स तत्र सुचिरं निरुद्धो मण्डलेश्वरः ।
 किमन्यद्राक्षसः कश्चित्पुरतीर्थेर्षिपूजितं । निरुक्तं मण्डलमिदं हर्षव्याजादवातरत् ।
 उक्ताष्टो रात्रिषु दिने स्वापः कौटिल्यमुदयता । अवाप्त्यचलं कर्त्तव्ये दक्षिणे शोचिते रतिः ।
 इत्यादयस्तस्य केचिद्वर्मानकस्यरोचिताः । तथापि तत्कालभवेः प्रियाः प्राज्ञैः प्रकीर्तिताः ।
 अत्रान्तरे मल्लसूनुः कनोयान् धावेनात्मदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्याश्च दद्याद्दकोऽभवत् ।
 सा हि राजसुते तस्मिन्संसक्ता प्रातिवेशिके । नारज्यत निजे पत्न्या वानरप्रतिमाकृतौ ।
 ज्ञातीनगणान् हत्वान्यान्कस्माद्राज्यार्हलक्षणौ । नावधोरुद्धतावेतौ राजकुशलमुत्सलौ ।
 इति लक्ष्मीधरेणैव्यारोषादुक्तोऽपि भूपतिः । नच क्रोधानुतापार्तिपूर्वज्ञातिबधाद्गतः ।
 स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोऽसकृत् । तेषां घाते तदौद्धत्यं ध्यात्वा साध्वसमादधे ।
 ज्ञातिप्रोत्थनवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । सम्यग्य मन्त्रिभिः मार्धं दध्रे तदधनिश्चयः ।
 आसन्नवारवनिता यक्षनाख्या तु तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिं ।
 सख्या दर्शनपालेन तत्रार्थे च्छिन्नसंशयौ । निरगातां निशोथिन्या द्वित्रैस्तावनुगैः समं ।
 षट्सप्ततोऽब्दे नगराम्नाग्रीर्षेऽयं निर्गतौ । तत्रासवसतेः प्राप्तौ डामरस्योपवेशनं ।
 प्रशस्तराजो दुभ्रुजः सिलराजं निजानुजं । सोऽभिसन्धाय तौ निन्ये लवन्ध्या मण्डलान्नरं ।
 ततो राजपरीं ज्यायान् प्रायात्कङ्कल्य भूपतेः । कनोयान् प्रययौ पार्श्वे कलिञ्जरधरेषितुः ।
 तयोर्निर्गतयोराज्यं न कश्चिच्छ्रद्दधीयत । निमित्तज्ञेन राजैव दुर्निमित्तैस्त्वशङ्कत ।
 लक्ष्मीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुत्सलं । चक्रे सङ्ग्रामपालस्य सोऽङ्गीकृत्य धनं ततः ।
 स त्वन्मिकागतस्येवमलसूनाः कृतादरः । तथा विशङ्कया शचोरासोदधिकगौरवः ।
 आसन्नाभ्युदयं शत्रुदेष्टुं विधिचोदितः । शङ्काविष्करणश्लोके नयेत्सम्भावनाभुवं ।
 राजपुत्र्याः प्रकृत्यैव काश्मीरानर्थकाङ्क्षिताः । प्रभविष्णौ रिपौ प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यतां ।
 कांश्चिन्निकृतिप्रयायान् पार्श्वयातानयोत्सलः । गमागमान् कृतोद्योगो डामराणामकारयत् ।
 डामरास्तु महोत्साहाल्लमानेतुं व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृता दूतान्वितीर्णोपायनान्वहन् ।
 तं सूर्यवर्भचन्द्रस्य तनयं जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मायादूतैर्विसर्जितैः ।
 वीक्ष्य डामरदूतांस्तान् जहता राजतोभयं । व्यक्तं सङ्ग्रामपालेन निन्ये माहात्म्यमुत्सलः ।
 स कार्यगौरवात्प्रहो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनं । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विस्मृत्युमेहत ।
 तावत्कलशराजाख्यसद्देशे मुख्यठक्कुरः । हर्षदेवापितोत्कोचस्तमेत्य विजनेऽब्रवीत् ।
 राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा तवोत्सल क्षितैषिणः । कामधेनुं विनिर्धूय ह्यगकण्डयहे ययः ।
 कोऽयं काश्मीरभूपानां कास्य शक्तिस्तपस्विनः । आराधनेन तद्राक्षो विधेहि स्वमसाध्वसं ।
 अयं राजगिरौ दुर्गे स्थापितां पार्थिवस्ततः । स्थानमपीषितवर्धिव आसन्नित्तञ्च सर्वदे ।

१२५५

१२५०

१२५५

१२५०

१२५५

१२५०

तेनेति प्रभुराख्यातः खशानां शमिताग्रथः । तल्लीतः स्वार्थलुध्वस्य तथेति प्रत्यपद्यत ।
तमभ्यधाच्च नो बन्धुं शक्तोऽहममुमुद्यतं । तथैव मध्यतामेष मिषतः प्रेषितोऽग्निकं ।
इत्युक्त्वा तं स्ववसतिं विस्मृज्यावददुचलं । प्रातः कलशराजस्य त्वया गन्तव्यमन्तिकं ।
इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते स्यादमत्यथः । ततो विपक्षोच्छित्यै त्वां प्रतिमोक्ष्यामि धानुगं ।
अथ तदवसतिं गन्तुं चलितोऽन्यद्युहचलः । प्राक् दुर्निमित्तैस्तत्कालमात्रैरथ विबोधितः ।
मन्त्रे भिक्षे निवृत्तं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकं । कुप्यन् कलशराजोऽथ सञ्जयैः समाययौ ।
तमास्कन्दाय सम्प्राप्तं जानन् शस्त्रभृताम्बरः । रैच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैस्तुहोचलः ।
चोभे सम्प्रसृते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । तिष्ठन् कलशराजेन सहानिन्ये निजां सभां ।
निषेधाधायिनो भृत्यान्स विधूयैजसां निधिः । सञ्जं खशसमाजं तं कोपकम्प्राधरेऽविशत् ।
द्रष्टुं तस्माशक्तस्त्वित्कल्पान्तात्किमिवोत्सवं । क्रुद्धं कलशराजोवा राजा वा तेजसां निधिं ।
स विविक्तीकृतो धान्त्रि खशाधीशं समन्त्रिणं । सान्त्वयन्तं महातेजाः कोपरुचाक्षरोऽजीत् ।
पूर्वं दार्व्याभिसारेऽभृद्भारद्वाजो नरो नृपः । नरवाहननामास्य स्रुतः फुल्लमजीजनत् ।
स सार्थवाहनं तस्माच्चन्दनोऽभृत्सुतासुतौ । गोपालसिंहराजाख्यौ चन्दुराजोऽप्यवाप्तवान् ।
वज्रात्मजः सिंहराजो दिद्वाख्यां तनयान्ददौ । क्षाभुजे चेमगुप्ताय सा वीरा भ्रातृनन्दनं ।
राज्ये सङ्ग्रामराजाख्यं व्यधादुदयराजजं । भ्रातापि कान्तिराजोऽस्या जस्सराजमजीजनत् ।
पितानन्तरं सङ्ग्रामो जस्सस्तन्वङ्गुङ्गयोः । अनन्तः कलशक्ष्माभृद्गुङ्गान्महोऽप्यजायत ।
कलशादूर्ध्वदेवाद्या जाता मल्लान्तथा वयं । कोऽयमित्यादि तन्मन्दैः क्रमेऽस्मिन् कथ्यते कथं ।
पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमेवा कोपजायते । वीरस्य च सहायोऽस्तु कः स्ववाज्जदयात्परः ।
दिष्ट्वा तदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरकाणां भूपानां नाभूवं कुलपांसनः ।
तस्माद्द्रव्यं मे शक्तिमित्युक्त्वा निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्नीनां शतेनानुगतोऽचलत् ।
निहतं शशमादाय तस्याये कश्चिदाययौ । स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने रिपुश्रियं ।
अरघट्टघरट्टादि छष्टिमुत्सृज्य निर्गतः । डामरावाददेवाद्यास्तं यान्तमुपतस्थिरे ।
कटकस्थस्य संघामपालस्याथातमन्तिकात् । तदेव्या राजपुर्थ्यन्तः खिन्नं निन्युः प्रसन्नतां ।
भुक्त्वा तदवसतेर्गच्छन् स्वावासं स दिमात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्कन्दोऽभवद्वहिः ।
राक्षोभिर्निर्गमन्तस्मिन्धारं सम्मथ्य वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टावट्टादयो हताः ।
मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधानैस्तत्र संयुगे । सोऽल्पसैन्योऽपि सम्मृत्तः सुतरामल्पसैनिकः ।
चैत्रस्य पौर्णमास्यस्तः कृच्छ्रमप्यनुभूतवान् । वैशाखाशितपञ्चम्यां याचामत्रस्तधीर्यधात् ।
विस्मृज्य वट्टदेवादीन्विश्रवाय स्ववर्त्मभिः । आललम्ब प्रवेशेच्छां क्रमराज्याध्वना स्वयं ।
यं राजोदयशीहान्ते कपिलं चेमजात्मजं । अस्त्रापयक्षोहरेर्व्यां स विशन्तं मुमोच तं ।
स्वयमपे समपाणां खड्गचर्मधरोव्रजन् । पलायने पूर्वश्रियात्पण्णिते तद्गटान् व्यधात् ।

१२८५

१२८०

१२८५

१२००

१२०५

१४१६

बद्धा निःशङ्कमासीनं दारेण सुञ्जकाभिधं । कश्मोरानामिषाकाङ्क्षी क्षिप्रं श्येन इवापतत् ।
 तं डामराश्च कतिचित् खाशिकाश्चाद्रिसंश्रयाः । राजद्विषः प्राप्तमात्रं सर्वतः पर्यवारयन् ।
 तमाकाशादिव सखं भुवोगर्भादिवोत्थितं । निशम्यातर्कितं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः ।
 माभूदसौ बद्धमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितिः । माबधोऽग्न्यण्डलेशश्च ध्यायन्नित्याकुलोऽथ सः ।
 विलम्बमाने सन्नद्धसैनिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत् पटुं वितीर्णसङ्क्रान्तायकं ।
 दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमित्रीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ।
 अन्याश्च यान्यास्तिलकराजादीन् व्यसृजन्नृपः । ते ते पटुं समासाद्य नाकुर्वन्वयनिर्गमं ।
 दण्डनायकमुख्येऽपि लोके राज्ञा विषर्जिते । याते विमूढतां प्राप बद्धमूलत्वमुच्चलः ।
 वराहमूलं प्रविशन्नागतां द्विषताम्बलात् । अन्धां सुलक्षणोपेतां राजलक्ष्मीमिव असदत् ।
 महावराहमौलिस्तप्तस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंसस्थितया पृथ्व्या वरणार्थमिवापिता ।
 काकाद्यवैद्यकुलजैर्यथैसां हृदयपटुतिः । स ङ्कपुरमुखस्य क्रमराज्योन्मुखो यथै ।
 अत्रान्तरे तमायान्तमाकर्ण्यैकमागतैः । विद्रवोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेश्वरः ।
 तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखानूरीन् यथै मन्दप्रतापतां ।
 शनैरपसरन् सोऽथ तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तेऽपि विद्विषन्तस्तमन्वयुः ।
 समेता नतु सैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभ्रस्य पौरस्थानिलविभ्रमः ।
 सैन्ययोर्हभयोस्तत्र जयश्रीकरिणीकृते । बभूव तुल्यसंघर्षस्तेऽर्थयोगिव दन्तिनोः ।
 आनन्दनामापुत्पिञ्जोत्थानमुच्चलमातुलः । चके मण्डवराज्येऽथ निविडोक्ततडामरः ।
 तद्विप्लवे डामरैघादिग्देशेभ्यः सहस्रशः । उन्नमज्जुर्हिमापाये रभ्रेभ्य इव षट्पदाः ।
 तत्क्षणे क्षीणभाग्यस्य यथा द्वारपतिस्तथा । कार्यस्थः कम्पने राज्ञः सहलोभमहन्तमः ।
 आनन्देन कृतास्कन्दो बद्धो विहिताहवः । श्रौञ्छीत् मण्डवराज्यं स नयन्तद्वक्तृभूतदा ।
 अथाहुतप्रतापेन वेष्टयित्वा महाचमूं । उच्चलेनाहवे बद्धस्तुभैन्यो मण्डलेश्वरः ।
 न विद्मः किं तदा वृत्तं योधानां यत्किलाविदन् । ते सखङ्गाः ससन्नाहा बद्धावयमिति स्फुटं ।
 तथा बद्धोऽपि निर्दधौ स भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्येति पर्यन्तेऽपि न सानिनां ।
 तृणं पुरप्रवेशाय सोऽथ प्रैरयदुच्चलं । विश्वास्त्य नेदृगन्योऽस्ति क्षण इत्यमकद्रुवन् ।
 विशतस्तस्य चानेकैः पुरयामाद्यलुण्ठयत् । कर्मणानेन कौञ्चीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ।
 परिहासपुरं तेन सततः सम्प्रवेशितः । श्वभ्रातृविषमाद्यस्मान्निगर्भोऽत्यन्तदुर्गमः ।
 तत्रोच्चलं चतुःशालं स्तब्धं दग्धुमचूचदत् । निजान् स निशि ते तत्तु न चक्रुस्तद्वितैषिणः ।
 यथा चित्तं तथास्य स्थात्कायश्चेत्साहसचमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिद्ध्येन्ननोषितं ।
 क्लीवश्चन्नवपुस्तथा सह वसत्यच्छेद्यया कच्छपो निर्वर्ध्ना रणकर्मसाहसमहोत्साहस्य सिंहः सदा ।
 धिक् प्रादुष्कृतपक्षपातरभसो नीचेषु मुग्धोविधिर्वीराणां कुहते शरीरमभितो वैकल्यशल्याहतं ।

१२१५

१२२०

१२२५

१२३०

१२३५

१२४०

सन्दिदेशाय स आपमाकृष्याय मयायतः । इदमाल दव ते विप्रः क्षिप्रं निर्गत्य बध्यतां ।
 ततः समस्तसामन्तसैन्यसन्निधयुतः । अथ मृत्युर्जयोवेति निश्चित्य निरगाकृपः ।
 स प्राणसंश्रये सर्व्यायासप्रशममादिशत् । पटहोद्घोषणेनासीत्परैरनुगतोऽखिलैः । १२४५
 प्राप्तं भरतसेल्यं व्रन्तः सैन्यं विरोधिनं । आजानेयराजभृत्याः क्षणाम्मार्गमलङ्घयन् ।
 क्षुभितेऽन्नाविवाधाते राजसैन्ये दिषद्वलं । मण्डलेश्वरएवान्तः प्रविष्टो निरगाश्रयत् ।
 अयोधलवले भग्रे विदुद्रुः केऽपि जाङ्गिकाः । आन्ता राजविहारश्च प्राविशन् केऽपि डामराः ।
 त्रिल्लसेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उच्चलोऽसाविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ।
 सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरं । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृव्येन सहाह्वं । १२४६
 यद्वाञ्जनकचन्द्राद्यैर्भानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरात्प्रायामृत्युवक्त्रादिवोचलः ।
 वितस्तां गौरिकावालघामात्तोर्त्वा हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकं ।
 जयेन तावन्भात्रेण कितवोऽल्पदिवोक्तदः । राजा प्रशंसन्मानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ।
 जीवन्तमप्यरिं श्रुत्वा न पश्चादलगत्स यत् । आसन्नच्छ्रुतितास्तेन भङ्गभाजोऽपि डामराः ।
 यातान् पलाय्य तान् ज्येष्ठामूलीये मार्सि सर्व्वतः । भूयोऽपि सङ्घटयितुं स्थिरधीरेच्छदुचलः । १२४७
 खोदोन्मात्रसहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्मित्रान्मर्कटोद्योगः स तस्य विषमोऽभवत् ।
 तन्मध्योऽतिदरिद्रोऽपि सम्प्राप्तं स ररक्ष यत् । तमुत्पाद्यानयद्राजा श्रीपरोहासकेशवं ।
 तस्मिन्निघटिते पांसुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षशीर्षच्छेदावधि व्यधात् ।
 प्रागन्धकारदेशेऽस्मिन्दिवसेऽपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्प्रथमे जने ।
 निवेक्षिते परोहासकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्द्धं मासमजृम्भत । १२४८
 किञ्चिदुच्छ्रिते राज्ञि मन्दोद्रेकतया रिपोः । दिशा भ्रूरपुरस्याय सुस्सुतः प्रत्यदृश्यत ।
 अवगाहे सहि वसन्तुपालम्भपरैः पितुः । सन्देशैः शंसतो ज्येष्ठमौदासीन्यादपाहृतः ।
 दत्तान् कल्पचित्तीन्नेन कांसिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यमौज्जोत्तेन व्यलम्भत ।
 आरम्भादुदयान्तश्च तिष्ठन्वैरेऽपि निष्ठुरे । साम प्रयुयुजे मोहावहकायानिधीरिपोः ।
 जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि भूरपुराद्रङ्गाजयश्रीः श्रीश्च भूयसी । १२४९
 तस्याभ्युदयपात्रस्य तथा सम्प्राप्तया श्रिया । आगन्धिसमयः कृत्स्नः स विभूत्यहुतोऽभवत् ।
 मण्डलेश्वरपट्टादीनविचिन्त्योच्चलन्ततः । प्राहिणोऽकृपतिर्य्योद्धुं सुस्सुलं क्षिप्रकारिणं ।
 तेन भूरपुरे भग्नास्तद्योधाः शौर्य्यशालिना । भूयांसः प्रलयम्प्रापुर्मग्नौ वैतरणोजले ।
 तच्च दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतोऽन संस्पृष्टं खिन्नयेव जयश्रिया ।
 राजसैन्यं तदन्येद्युर्हतशेषं पलायितं । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्थान्तिकं ययौ । १२५०
 सुस्सुलापातकल्पान्तं विभङ्ग्यापि सहेलकः । तैलैर्भग्नैर्बलैः शकं नगरं प्राविशत्ततः ।
 एवमभ्येत्यनृपतैः । सुस्सुलेन विस्त्रुचिते । अवाप तारमूलस्यः प्रतिष्ठां पुनरुचलः ।

विभ्यद्भिस्तरगानोकान्पत्तिप्रायेः स डामरैः । आनिन्ये शैलदुर्गेण भूयो लहरवर्त्मना ।
 राजाप्युदयराजाख्यं कृत्वा द्वारपतिं पुनः । प्राहिणोदुक्षलं जेतुं लहरं मण्डलेश्वरम् ।
 ततः पद्मपुरं प्राप्ते मातुले मल्लजन्मनोः । न कोऽपि कम्पनं भूपाङ्गम्वी चासातुरेऽप्यहोत् । १२०५
 कोमेऽस्तीति विनिश्चस्य वदतोऽथ महीपतेः । अधिकारस्त्रजं हस्ताचन्द्रराजः समाददे ।
 अमाशीः शयने मृत्युर्येषां तेषां सर्वशजः । श्रीजिन्दुराजमुख्यानामौचित्यं प्रत्यपद्यत ।
 स द्रौणिरिव निर्मेष्टे काले सेनापतिः कृतः । निर्गत्य तत्पद्मपुरादरिभ्येन्य न्यवारयत् ।
 विपक्षः कम्पनेशः स तेन क्षां क्रमता शनैः । नवम्यां शुक्लनभसो हतोऽवन्तिपुरान्तरे ।
 स हि गोबर्द्धनधरोपान्ते कुर्वद्भिगाहवं । स्वसैन्यैर्वैजितो गीतं शृण्वन्परिमितानुगः । १२०६
 प्रविश्यारिहयारोहैर्वितस्तातीरवर्त्मना । प्राप्तोऽकस्मादधं लेभे प्रमत्तानां शुभं कुतः ।
 प्रहितं चक्रराजेन क्षापतिर्विहस्य तच्छिरः । भूयोजयाशामकरोदानुकूलं विदन्विधेः ।
 वैमुख्येन व्रजन् कुर्यात्साम्यस्यैरन्तरा विधिः । प्रत्यागमभ्रमं सिंह इव व्यावृत्त्य वीक्षितैः ।
 अथ लब्धबलश्चक्रराजोमन्दोद्यमोऽविशत् । विजयचेत्रमाकर्षन् कटकं दशधाष्टधा ।
 तुलाधर इव स्रष्टा स्वाम्यभङ्गं न चचेमे । तदा दयोः कटकयोस्तुलायाः पुटयोरिव । १२०७
 प्राप्ते यतस्तृतीयेऽस्मिन्दिवसे मण्डलेशितुः । अकालवृष्टिविवशं लहरे व्यद्रवदलम् ।
 शीतवातहता थोधा मग्नाः केदारकर्दमे । तुरगासितनुवादि द्राक्षिर्यश्च इवामुचन् ।
 उच्चलेन ततोऽरक्ष्यमाणमप्यार्द्रचेतसा । प्राप्तं जनकचक्राद्या निजघ्नमण्डलेश्वरं ।
 हर्षभूभङ्गवर्गे द्रोहशङ्काङ्किते परं । कलेवरव्ययात्कीर्तिः क्रीता तेनैव मन्त्रिणा ।
 भ्रुवं संस्पर्धतो वन्द्या देवशर्मादयोऽस्य ते । न चेत्कोऽपि विपर्यासे दोषमुद्घोषयेज्जनः । १२०८
 लवण्योन्मूलनारातिव्यूहव्यामोहनादयः । विध्यधीने फले ध्याते स्तुत्याः कस्य न तत्क्रियाः ।
 किं पातालतमो न हन्ति हिमगुः किं नो विषं भीतये पानीयं गिलतः किमान्त रशिखिध्वलेन धाम्मन्तरिः ।
 सर्वत्रैकपदे प्रयात्यफलतां वाच्यो जडो नाम्बुधिः सिद्धैर्देवविधेयतां विमृषतां स्तुत्यैव वस्तुज्ञता ।
 स्वामिहृत्योद्यमस्तुत्यमूर्त्तिषु स्त्रीषु पूज्यतां । राज्ञा तज्जननी स्वस्य नमस्तन्यविशेषितां ।
 साहसे साहितनये यत्र तत्र महीभुजा । प्रदीयमाणे तं स्नेहमोहिताहम्भूभुजं ।
 अनन्यसन्ततरेकं सुतमंतं प्रभोर्मम । मा नियुक्त्वा यत्र तत्र कार्यं सन्देहितासुनि । १२०९
 स तामकथयन्मातर्थया तेऽनन्यसन्ततेः । तथा मेऽनन्यभृत्यस्य स्वयमेकोऽवलम्बनं ।
 स्वसम्भविष्यतोभर्तुर्भक्तिसम्भावनामभौ । प्राप्तप्रतिष्ठानिष्ठायां मेने मानवती सती ।
 उच्चलस्य चणे तस्मिन्निहृण्यपुरमीयुषः । राज्याभिवेकं सम्भूय तच्चत्या ब्राह्मणा ददुः ।
 नृपमत्यन्तविवशं प्रसङ्गे तत्र मन्त्रिणः । भूयांसः सन्ति तैः सार्द्धं व्रज तस्मैहराचलं ।
 प्रजा एव ततः शान्तोत्कण्ठा नवनृपं प्रति । त्वामानेच्छन्ति नचिगाहिर्नैव्या स्वयमेव्यसि । १४००
 सोऽभ्यधादवरोधस्तोक्तोऽशसिंहासनाद्यहं । असामान्यं परित्यज्य गन्तुं सपदि नोत्सहे ।

पुनस्तेऽकथयन्नातो यान्तेऽध्याह्न्य वाजिनः । पृष्ठे विन्यस्य नेत्यन्ति कोशान्तःपुरद्योषितः ।
 श्रपाकीकामुकोऽप्यासीद्यस्मिंस्तदपरोऽपि चेत् । सिंहासनं समारोहेत्काभिमानचतिस्रतः ।
 आस्तामेतत्परं ब्रूय मन्त्रमित्यथ चोदिताः । ते पार्थिवेन भूयोऽपि ससंरम्भं वभाषिरे ।
 चचधर्म्मं पुरस्कृत्य शासतां स्त्रां चमाभुजां । कौ सैन्यस्यावकाशः स्यादाशौर्वैर्वा मृधे बधः । १४०५
 अनुद्योगश्च लज्जा च भयं दैधव्यं मन्त्रिणां । भूभुजां व्यसनोक्ताषे श्रवणे नतु गोचिणः ।
 कार्यं न पश्येदलसः स्त्रयं यो भृत्येषु विन्यस्तसमस्तकृत्यः । यस्याश्रयस्तेव विनष्टदृष्टेः पदे पदे तस्य किलोपघातः ।
 लज्जेऽहमस्य स्वयमान्तग्रस्तः स्वल्पस्य शत्रोः कलयन्नवज्ञां । एवं किलादीर्घमतिर्देदाति स्त्रयं प्रवृद्धिं चपया विमग्धः ।
 कालेन याति किमिंतां महन्ध्रेमहेन्द्रभावं किमिरप्युपैति । अयं प्रयोधानयमप्रतिष्ठ इत्येष निष्ठानुचितोऽभिमानः ।
 पराभवाधायि भयं जिगीषोस्सर्व्वार्ज्जवैकल्यवता हि तेन । येनाभियुक्तः स समस्तसम्पत्पूर्णाऽपि वैकल्पहतत्वमेति । १४१०
 लब्धस्थितिः स्कीतविभूतिपात्रं दीनोऽभियोक्ता परपिण्डवृत्तिः । आद्ये कथं नाम पराभवः स्याद्भयं भवेच्चेह न तत्प्रभावः ।
 अमात्यवैमत्यवशेन निष्ठा दृष्टा न कार्यस्य तनीयसोऽपि । वैशाखरज्जोरिव कर्षकाभ्यां पथ्याययोगेन कृते विकर्षे ।
 समग्रशक्तेरेकेनाप्याशाक्रान्तस्य भूपतेः । वैरी सर्व्वार्ज्जहीनोऽपि राज्यमायुश्च कर्षति ।
 यच्च द्विषस्तच्च याहि क्रान्तां क्रान्ताञ्च मेदिनीं । पातार्थी न चिरादेवं पुनर्जयमवाप्स्यसि ।
 विधुरेऽपि विधौ शूरसहस्रपरिवारितैः । पतङ्गिराहवे भूपैः स्थात्याभिख्योपलभ्यते । १४१५
 नृत्यच्छिन्नशिरोधरे।ङ्कुरनटोऽज्यालावुवीणागुणप्रकाणिन्युरु यच्छिञ्चौ मुखशिखिज्वालाप्रदोपाङ्कुरे ।
 धन्यः कोऽप्युपलभ्य वीरशयने शान्ताभिमानज्वरोक्ताघस्त्राघ्यशरीरता सफलितस्त्रिगधाश्लिषः शेरते ।
 उदात्तमित्यं तत्कृत्यं सश्चिन्त्य कितवाहव । राज्ये भजन्ते दीव्यन्तः चञ्चियास्तासहीनतां ।
 मन्त्रान्तरानुचोक्तारं तदप्युत्सृज्य मन्त्रितं । पुरुषं प्राप्तकालञ्च ते निःश्वस्य तमब्रुवन् ।
 उत्कर्षवदसंस्त्यक्तुमपि शक्नोषि सङ्कटे । अन्यथानुचितं किञ्चित्प्राप्यसहितचिन्तितं ।
 स तानुवाच स्त्रं हन्तुं न शक्नोऽहं ततोमयि । भवद्भिरेव विषमे प्रहर्त्तव्यमुपस्थिते । १४२०
 गिरं कापुरुषस्येव सौम्यस्तस्य तां प्रभोः । सवाप्यास्तेऽनुश्रोचन्तः पुनरेवं वभाषिरे ।
 प्रतीकाराय नः शक्तिर्न चेद्देवहतौजसां । प्रत्युतैवस्मिधे कृत्ये प्रसरेयुः कराः कथम् ।
 पशून् पुरुषरूपान् स नूनं भूभृत्युपोष तान् । दुःखेनादाय नस्तस्य ये तादृगदैन्यमोयुषः ।
 युगान्तानपि जीवित्वा कायः सापाय एव वः । तस्यागमात्रसाध्येऽर्थे धिग्दैन्यमनुजीविनां ।
 द्योषितोऽपि विशन्त्यग्निं यं ध्यात्वा विस्रतिं व्रजेत् । भर्त्स्येहं स पुंसोऽपि यस्य कोऽन्यस्ततोऽधमः । १४२५
 शैलूषस्येव ये शोकमयैदन्याद्यविक्रियाः । भर्त्तुः पश्यन्ति तैरेषा भूस्ततोर्थाप्यपावनी ।
 क्षुत्क्षामस्तनयोवधूः परगृहप्रेत्यावसन्नः सुहृद्गुधा गौरशनाद्यभावविवशा हम्मारवोद्गारिणी ।
 निष्यथ्यौ पितरावदूरमरणौ स्वामी द्विषन्निर्जितो दृष्टो येन परं न तस्य निरये भोक्तव्यमस्यप्रियं ।
 भूयोऽपि मानुषपशून् स तान्मृपतिरब्रवीत् । तदात्तकृत्याऽप्याविश्य भूतैरिव विमोहितः ।
 शतस्त्रिन् पश्चिमे काले भुक्तं राज्यं यथा मया । जाने विशालेच्छतया तथान्यो नापभोक्ष्यते ।

यमः कुवेरस्योष्ठाये राज्ञां तिष्ठत इत्यसौ । मदेकस्तरणैवाभूत्स्थान्तिरस्मिन् कलौ युगे ।
 रुद्रोपेद्रमहेन्द्राद्याः प्रयातारो यदध्वना । उपस्थितायां निधौ तस्य मर्त्यस्य काः शूचः ।
 किन्तु दूये यदेषा भूर्भूत्वा कुलबधूरिव । महेषाङ्गहचेटीव प्राप्ता प्रसभभोग्यतां ।
 इतः प्रभृति यः कश्चिद्राज्यस्यास्य गतौजसः । चक्रिकामात्रसाध्यत्वं जानन्नाशं करिष्यति ।
 अलौकिके कृते यद्यत्तदीक्ष्य फलबन्धतां । प्राप्तोदयैरल्पसत्त्वैर्दर्पाङ्गुलं हसिष्यते ।
 कार्त्तिकारम्भः फलोत्सासमालोक्य प्रायशो जनैः । अमानुगुण्यगणनां कुर्वाणैर्न विगर्ह्यते ।
 पञ्चान्तकोरिरवलम्बनभूस्त्वनेवं दुग्धेन यस्य मरणन्धियि कैरिवेत्सं ।
 पारङ्गते मथनकर्म्मणि मन्दराद्रेर्दोषोऽप्येते विगुणहेतुपरीक्षणेन ।
 शास्त्रसन्दर्भविच्छेदपि श्रीगर्भत्वमदर्शयं । जनोपजीवनार्थं यत्तज्जातं जायमिच्छये ।
 उच्चलेनापि सत्कृत्ये हस्तायोश्च्युतचेतसा । दर्शितश्यामदर्शनं करिष्यन्ते विडम्बनाः ।
 ततोऽवमानास्त्र आभासम्प्राप्तोच्चविहस्ततां । स मन्यनेच्छुर्व्याङ्गमि मृत्युमोहशमयहं ।
 खैरेव महतो नोचेत्कस्तस्मादसुधां हरेत् । लब्धां रचितुमिच्छामि ख्यातिमेतेन हेतुना ।
 मुक्ता पीडा पुरा राजा ज्वलित्वा मूर्ध्नि भूभुजां । कार्पण्यप्रलयं प्राप लध्वरन्ध्रो विरोधिभिः ।
 स क्षुत्तरापथे नानापथस्थगितसैनिकः । मितानुगो हितैरङ्गमार्गोऽभूद्गुमेऽध्वनि ।
 तं शङ्को नाम सामय्यवैरव्यविवशं नृपः । बद्धं प्रतिज्ञामकरोदाजिलचैर्हतोऽष्टभिः ।
 स सामप्रमुखोपायापायध्यानावसन्नधोः । भवखाम्यभिधं कृत्यमपृच्छन्मुख्यमन्त्रिणं ।
 असाध्योऽपि निर्धाय विनिपातप्रतिक्रियां । न्याये निश्चित्य नैसर्ग्यं कर्त्तव्ये प्रत्युवाच तम् ।
 उपाययुक्तिप्रत्युक्ते कृत्ये कीर्त्यभिमानिनां । निःसम्भ्रमेव प्रतिभा लोभेनाचोभिते हृदि ।
 कृत्यं कृत्यविदो लब्धप्रसिद्धिपरिरक्षणं । साक्षाज्योपाजममुखो व्यापारस्त्वानुषङ्गिकः ।
 गच्छन् शरीरविच्छेदादपि भस्मावशेषतां । कर्पूरः सौरभेणेव जन्तुः ख्यात्यानुमीयते ।
 शान्त्योर्जीवितस्थानं इयमत्यहुतं दयोः । अनङ्गस्याङ्गनापाङ्गः स्तोदजिह्वा यशस्विनः ।
 ख्यातिभरक्षणं नाम जन्तोः कल्पान्तरस्थितिः । वर्त्तने कीर्त्तिकायस्य सम्पूर्णाः परमाणवः ।
 धीरैर्विध्वंस्य निर्धायो विरोधिष्ववधानवान् । यत्तेषामुन्नतिधनध्वंसाय यततेऽन्वहं ।
 तुङ्गावपातमहठव्यसमौ विधाता स्त्रोत्पत्तिपद्मकुलजेऽपि सरोजवण्डे ।
 सङ्कोचिनि दिजपतावपि शूद्धिबन्धे मातङ्गहस्तपतनैः कुरुतेऽवमानं ।
 ये हठापातिनो धातुरिथं ख्यातिनिपातने । रचितुं समुपेक्षन्ते तैः किं नाम न रक्षितं ।
 जातिः क्षामृति वंशजाश्रयतया ख्यातिप्रतिष्ठामिमामुद्दीप्यानलमुज्जितस्त्रवपुषः केऽप्यत्र वेत्ताङ्कुराः ।
 चातुं हन्त विशन्ति येन विधिना क्रुद्धेन पृथ्वीभृता दारि दाःस्त्रकरैर्गतागतखलीकाराणि सम्प्राप्तिताः ।
 भोगान्निर्वाणभूयिष्ठाः निष्ठान् प्राप्तमवेत्य तत् । प्रतिष्ठासौष्ठवचापे संरोद्धुं देव साम्प्रतं ।
 दण्डकालसकाशस्य तद्भोगस्याशूकारिणः । पार्थिवकस्त्रिकोत्थानं मिषादन्यः प्रकाशयतां ।

शैवक्रास्यथ कर्त्तव्यं व्यापन्नचपणचमं । उज्जोति स महामात्या निर्गत्य खगटहानगात् ।
 दण्डकालसकं दण्डधरोव्यञ्जन्निषासतः । अधीर इव चक्रन्द लुठन्निष्पन्दलोचनः ।
 खेदसम्बाह्वनस्त्रहवमनाद्यैरुपक्रमैः । निःश्रेयिक्यव्यथं तेन मुमूर्षु तं जनोऽवदत् ।
 ततो निश्चितमृत्युत्वं पत्युः कथयता कृतः । वङ्गिप्रवेशोऽमात्येन कृतज्ञत्वनिवेदकः । १४६०
 कर्त्तव्यशेषं दालिण्यादनाचचाणमयतः । युक्तोक्तानिष्ठुराचारमन्तस्तुष्टाव तं नृपः ।
 अप्रौढः सोढुमुद्दामं व्यथामस्मीति वादिना । राज्ञाप्यनलसादेहं ततश्चकोऽभिमानीना ।
 तेन प्राणानुपेक्ष्यैवमन्यख्यातेर्भनखिना । ऊर्ध्वाधिरोहो सोपानं कृतं न निजकीर्तनात् ।
 एवं दैवोपनीतानामख्यातीनां चिकीर्षितं । स्वधियामात्यबुद्ध्या वा पारमेति मनस्विनां ।
 इत्युक्त्वा विरतो वंशवीजरचार्यमात्मजः । भोजो विस्मृज्यतां कोटमेवमूचेऽथ मन्त्रिभिः । १४६४
 तं राजपुत्रं प्रस्थानमङ्गलाम्ने विनिर्गतं । पुनर्व्यावर्त्तयामास दण्डनाथकमोदितः ।
 सा धीः स साहसारस्त्रसदवैक्लव्यमापदि । नष्टमेकपदे तस्य नाशकाले ह्युपस्थिते ।
 लक्ष्मीस्तडिस्तकीर्तिवलाकाशैर्युग्मजितं । प्रतापशक्रचापस्य भागधेयान्मुदानुगं ।
 धी शैर्यादिगुणेन भाग्यसमये प्रागेव एको नृपः शक्रस्याक्रमणं क्रियेत न कुतोऽनेनेति सम्भाव्यते ।
 मैगन्धं पङ्कजडान्धवच्च स ततो गच्छन्नाभाग्योदये दत्तोऽनेन पदक्रमो भुवि कथं नामेति सस्मिन्व्यते ।
 विरोधिप्रतिबोधाथ तन्निश्चैन्यं विस्मृजितं । नगरस्थमपि क्षापप्रवासधनमादधे । १४७०
 दायादाश्रयणं राजभृत्याः सर्वेऽपि चक्रिरे । ये केचित्त्ववसन् गृहे तदैहैरेव केवलं ।
 पराश्रयपरं द्वित्रा न सङ्कल्पमपि व्यधुः । किं वा स्तुतैस्तैर्ये स्त्रीवदमुष्टदचिरादस्रन् ।
 यां काणश्रावतो नर्तक्यन्वये कापि नर्तकी । पुष्पीचक्रे कापि जातां जयमत्यभिधाथ सा ।
 भूत्वा गृहीतकौमारा तरुण्युचलरागिणी । धनलुब्धावदुष्टात्ममजन्मपडलेशितुः ।
 तस्मिन् हते तदैवास्तापत्रयोचलमाथयौ । तथैव दैवयोगेन पट्टदेव्या भविष्यते । १४७४
 आबद्धपङ्कयश्चैवामुचलाश्रयिणीं व्यधुः । भूपालदर्शनेऽप्यस्तभीतयो राजसेवकाः ।
 वेतनस्त्रीकृतैः सर्वैः शिषाधायी पुरस्कृतः । लोभावमानाबुद्धोऽथ योधश्रद्धां हरन् युधि ।
 मन्दप्रतापतावाप्तो नर्मीत्वा मर्भभेदकृत् । आहारादिक्षणे कर्त्ता प्रक्रियार्थनया क्लेशः ।
 अतीव प्रभुदानादिमाहात्म्याख्यानकोविदः । एकएकोऽकरोद्योधः पृतनानां विस्मृजणं ।
 श्रीलेखाभ्रातृसूनोर्यस्तनयोर्यङ्गुमङ्गलः । मल्लज्ञातीथकोपेन स राजास्कन्ध घातितः । १४८०
 मातुलस्यात्मजा मल्लापत्ययोस्तस्य गेहिनी । श्वश्रवा समं स्ववसतीरादीप्य दहने मृता ।
 मौनव्रतातिनियमकृत्तकौर्यार्थान्तकोपमः । करोत्यभ्यन्तरान् भिन्नाग्नयः परमदाश्रिकः ।
 तदेष पुन्नराज्येष्वुर्व्वधतां निर्भयं रिपुः । ग्राहिपुत्नीभिरित्यूचे तस्मिन्नावसरे नृपः ।
 स्वयं प्रादात्समास्कन्दं दारि स्त्रितवता पुरः । तस्य प्राणार्थिना वाङ्मार्पूथं मल्लश्च निर्ययौ ।
 स हि देराज्यसंज्ञाभ्यां पुत्नाभ्यां प्रार्थितोऽपि सन् । मुनिव्रतः सदाचारानुरोधात्प्रात्यजसृपं । १४८४

विश्वासाय परं राज्ञो भ्रातृन् राज्ञोर्भविष्यतोः । दैमातुरान् सङ्गणादोक्षीर्वि दत्वावसद्वहे ।
 आसेदुषे मुनिदशामाजन्मप्रीणिताग्रये । तदा स तस्मै चुक्रोध प्रत्यासन्नबधो नृपः ।
 स सुराभ्यर्चनं कुर्वन्नाङ्गतः परिपन्थिभिः । रजे तनैव वेशेन समराय त्रिनिर्गतः ।
 उपवीत्यक्षत्राङ्गपाणिदभोज्यलाङ्गुलिः । भस्मस्फोरललाटाङ्गो जामदग्न्य द्वापरः ।
 खानार्द्रधवलश्यामलोलधम्मिललीलया । देहत्यागे प्रयागाम्नु धारयन्निव मूर्ध्नि । १४८०
 उष्णीशी वीरपट्टेन खेटकेनोष्णवारणी । सोऽसिधारातोर्धपाग्न्यो दण्डी खण्डेन दिद्युते ।
 भोगे पुरस्कृताः केचित्तद्भृत्याः पूर्वनिर्गताः । अमर्त्यनारोभोगेऽपि तस्यासन्नयभागिनः ।
 दौ रथावद्विजयौ द्विजौ पौरोगवास्तथा । केष्टकः सज्जकाख्यश्च योधा युद्धे हता बभुः ।
 क्षतोऽप्युदयराजाख्यः क्षतायुः शेषसत्तया । प्राणैर्निधोगभागाजौ नाज्जकोऽपि व्ययुज्यत ।
 विरोधियोधैर्नीरम्भं दारमालोक्य सर्वतः । त्यक्तकार्यो ददौ श्रम्य स तेषामिव मूर्ध्नि । १४८५
 शैवलेखिव खण्डेषु खेटकेष्वम्बुजेखिव । जरसा धवलोभ्राम्यवाजहंसदवाबभौ ।
 क्षणाच्च ददृशे शतशरशङ्कुशताचितः । प्रवीरो वीरशयने सुप्तो भीम इवापरः ।
 श्लाघ्यज्ञतायुषो राज्ञः किं नाभूत्तस्य तादृशः । चिच्छेद यः शिरः पृष्ठे हृदयश्च भ्रमयन् क्षयात् ।
 राज्ञो कुसुमलेखाख्या मल्लखालापवक्षभा । गृहखजुङ्गां वीतिहोत्रे गात्राणि सन्भृते ।
 राजावकल्पयोः पत्न्यौ वाले सख्यशरल्लयोः । क्लृप्ते मल्लस्याप्तसतो सहजा चाग्निसाङ्गते । १४९०
 सर्वोपभागभागिन्यस्तदन्तःपुरयोषितां । परिवाराङ्गना वज्रौ षट् चात्रैव विपेदिरे ।
 महागृहाग्नितोपेन शोकोष्णैश्च जलाक्षुभिः । तप्ताम्भसो वितस्तायास्तीरे वामे बभूव तत् ।
 प्रवर्द्धितायाः स्तन्येन द्रष्टुमक्षमया पथः । दास्यमानं निवापेषु पुत्र्याश्चान्द्राख्यया समं ।
 धाव्या परस्मिन् वेतस्मिंस्तीरे खान्तःपुरे स्थिता । माता भविष्यतो राज्ञो नन्दानिन्द्यकुलोद्भवा ।
 महानसाग्निधूमेन संलक्ष्या वीक्ष्य पुत्रयोः । सोत्कण्ठकूटकौ सौधादुदग्दक्षिणदिक्स्थयोः । १४९५
 क्रियता दिवसैरेव पुत्रौ शत्रेः पितृद्विषः । जामदग्न्यायितं वंशे शंसति नृपतिं सती ।
 अनिषण्वेव दोषाग्नौ गृहे स्वं निरदाहयत् । प्रमृत्यन्तीभिरालीभिरिव ज्वालाभिराहता ।
 बधं दर्शनपालस्तु नृपे प्रप्तिप्रतिक्षणं । अत्यहुतैरन्तरायैरायुःशेषेण रचितः ।
 वर्षमात्रावशेषायुर्थदा द्राक्षेण रचितः । सोऽवमानस्य पूयस्य रोगजस्य च भुक्तये ।
 कृष्णभाद्रनवम्यां तं बधं श्रुतवतः पितुः । मल्लात्मजन्मनोः शोकः कोपेन निरधीयत । १५००
 आवह्निपुरकयामान् प्रज्वलन् कोधवह्निना । अधावह्निजयचेत्रं सोऽन्येद्युरथ सुखलः ।
 योद्धुमस्यापतन्तन्तं चन्द्रराजेऽथ निर्गतः । पट्टदर्शनपालाद्यैः ससैन्यैः पथ्यवर्ज्यत ।
 निजैरुपेक्षितस्य के स चिरं तत्र दुष्करं । स्वल्पसैन्योऽपि सङ्ग्रामं भूरिसेन्येन शङ्कुषा ।
 अक्षौटमल्लः समरे तत्र मल्लश्च चाचरिः । अगातं राजगृह्यौ दौ स्वर्गस्त्रीभोगभागितां ।
 रजोन्धकारे च्छन्नेन्दुद्योतिन्यालिङ्गितो हतः । चन्द्रराजः सुरस्त्रीभिरिन्दुराजोऽस्य चानुगः । १५०५

तस्मिन्नपि हते वीरे चक्रे हर्षमहीभुजः । आभारविन्दिनीमूलकन्दनिर्दलनं विधिः ।
 पट्टादयः प्रविश्याथ विटवेशाङ्गनं भयात् । प्रविष्टे सुसुलले देशं द्वारं दत्तार्णवं व्यधुः ।
 आस्थानीयः परं पद्मनामा युद्धाहतो वसिः । लक्ष्मीधरोमर्तुमिच्छुर्व्यङ्गा नीतः स डामरैः ।
 विजयेश्वरगञ्जायसौधारूढोऽथ सुसुलः । अधो ददर्श तान् सर्वान् पट्टनिव भयाकुलान् ।
 धूर्तः स दत्तमध्यस्थो हसन्नानीतवान् पुनः । पट्टदर्शनपालो ह्ये तेषां पूर्व्यं निजान्तिकं । १४९०
 निःश्रेष्ठभावादारोढुमच्चमौ सुसुलानुगैः । तौ मृताविव निर्व्यूपाणौ रज्ज्वाधिरोपितौ ।
 तयोर्विदेशगमनं मीडादधायमानयोः । प्रतिश्रुत्याकरोद्गीमान् सुसुलोच्चाणिमाञ्जनं ।
 क्षिप्रधात्या मृष्टमंसादिभोगैस्तुष्टायतस्थयोः । तस्मिन्नेवास्मि मन्दत्स्मिदेशैस्तुष्टमाययौ ।
 केनाप्यधिष्ठितस्तत्र परेद्युर्थस्तु सुसुलः । जाने विश्वजोऽप्यङ्गं रोमाञ्चयति तस्मिन्निः ।
 जासटो नृपतिर्हर्षभृभर्तुर्भातुलात्मजः । उमाधरमुखास्यान्ये राजानो च तत्र च ययः । १४९५
 राजपुत्रद्वयारोहतस्त्रिसामन्तसन्ततेः । न यत्र गणनाः काश्चित्सेन्येव्यष्टादशस्रभूत ।
 विजयेशाङ्गनस्थानां द्वारमुत्पाप्य सोऽविशत् । एकाञ्चेशान्तरं तेषां साधिरायेयश्चवाक् ।
 स तत्र साक्षिणं कृत्वा क्षमावाग्विजयेश्वरं । प्रतिश्रुत्याभयं तेभ्यः प्रणतेभ्यो विनिर्धयौ ।
 पुनः सौधायमारूढस्तान् सर्वानर्पितायुधान् । रज्जुबद्धकरान् मृत्यैरानिनाय ततोऽन्तिकं ।
 स्वर्णरूप्यसहस्रेणिपूर्णाद्युधपरिष्कृता । कीर्णपुष्पेपकारेव सुसुलास्थानभूरभूत् । १४९०
 विन्यस्त पट्टपालानां पट्टनिव स तान् करे । संरक्षितं डामराणां अहं तत्राकरोत् स्थितिं ।
 ततः सुवर्णसामूरग्रामं संप्राप्य बन्धनात् । पट्टदर्शनपालो ह्यवौज्जीवेशान्तरोन्मुखौ ।
 पट्टः शूरपुरं प्राप्नो भार्यया गतया गृह्णात् । संसृष्टमानोऽप्यस्मार्धोदृष्टसन्तोदित्तरं ।
 यावन्मात्राप्यौचित्यं सा विदेशैस्तुष्टालक्षणा । द्रोणधुर्दर्शनपालस्तु पट्टभैरवाविस्तृता ।
 अहंपूर्व्वकया राज्यञ्चिद्वृत्तुरथ सुसुलः । नगरासादनादैकदभिसन्धातुमयजं । १४९५
 समानप्रियवयसोः सर्वदोहामयोरभूत् । यस्माज्ज्वलं कनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तथोः ।
 दिवेवहस्तु यातेषु क्रामंस्तान्तां भुवं बली । उदतिष्ठद्राजधान्याः सविधादेव सुसुलः ।
 निर्दग्धं कलशाख्यं तत्प्रस्तुतं भूपतेः सुतः । वृष्यापराभिधो भोजदेवो योद्धुं विनिर्धयौ ।
 आत्मवच्छङ्क्रमणेन कुमारानां प्रदुष्टतां । योभाव्यर्थबलात्पिचा हतौजा विदधे सदा ।
 कृतो गत्यन्तराभावात्तदानीन्तु निरुद्धः । केषु केषु न युद्धेषु योधानामग्रणीरभूत् । १४९०
 प्रपितामहतुल्यः स स्यात्तेभ्योव बर्द्धितः । कुर्यादुत्साहसंपन्नो निर्दायादान किं दिशः ।
 नाभीतिविक्षाम कश्चित्प्रयोगस्तु विधीयते । अस्त्रविस्तृत्यते सर्वो त्रिषयस्तु दुर्लभः ।
 स राजसुमुह्यमविक्रमस्तु रिपोरभूत् । अत्युद्दामोऽधिकं जातस्तिमेरिव तिमिङ्गिलः ।
 कृतप्रभावं पितरि प्रपन्नं विगर्हणां गार्हति तत्प्रसूतिः ।
 शस्त्री भवेत्तिलमुद्गम्यते किं तैलेन दत्तः । कुसुमाधिवासः ।

॥ सप्तमस्तोत्रः ॥

१५१

देवेश्वरात्मजः पितृः पार्थिवेनाधिगौरवं । वर्जितोऽप्यभजत् पापः प्रतिपद्यमानश्रवं ।
ततस्तदात्मजो मलः प्रस्थिते सुसुलाहवे । नृपेकार्याचमानस्य खेदात्मावशदीक्षितः ।
ज्ञात्वास्तथात्मरं राजन्ममेत्युक्ता विनिर्गतः । खड्गधाराजसैर्मानो ज्ञानिमन्त्रालयद्वारे ।
सर्वनाशादभूदुःखं तथा न हृदि भूपते । तदन्तरापरिज्ञानात्कृतज्ञस्य यथाधिकं ।
विभवैर्नित्यसंभूटा जगते तन्मरं नृपाः । तदा ब्रह्मा यदा तेषां प्रलापैरेव सत्क्रिया ।
भोजेन निर्जितानीको विद्रुतस्तुम्भलो रक्षात् । लवणोत्सव्यायागाहुर्दग्धतगतागतः ।
प्रत्यावृत्तस्ततो भोजस्वीक्रातपकदर्थितः । उद्यानान्तस्तनुं तस्ये पित्रा सह मुञ्जर्जरो ।
अथोत्तरेणोदतिष्ठन्नादः पाराङ्मृपौकसः । ज्याचान्मन्त्रात्मजः प्राप्तः सेतुराच्छिद्यतामिति ।
सुसुलेन हृतं राज्यं नाद्यायावि द्रुतं यदि । स दण्डनायकेनाभूत्सन्दिहति पापिना ।
अतो जवेन चाविच्छिन्नप्रथमद्वारधीमृधे । नरेन्द्रेस्वरदेवायवर्त्तिनं देवनायकं ।
अथोज्जगाम स्थामस्थः सह व्यूहेन सादिनां । नगराधिकृतो नागस्तस्यापाङ्कूरिसेनिकः ।
यत्रास्यां पार्थिवोऽवध्नात् प्रधामपुतनान्विते । वभार मोक्षलाभकं सुसुलाहवनिर्गतः ।
अथपुन्यो मलस्तनुर्न्यावत्तस्मादशङ्कत । अपनीतशिरस्त्राणस्त्रावत्स तमवन्दत ।
मण्डलेश्वरवत्संमप्रियं शत्रोरविश्वसन् । दुष्मे स्ववेशं याहीति स च पापस्तथाकरोत् ।
तस्य द्रोहफलं दृष्टमेतस्मिन्नेव जन्मनि । मण्डले यदग्न्यस्मिन्निश्चितं जीवितं जहौ ।
ततो राजा सरित्तीरं प्राप्तः प्रैक्षत डामरान् । सेतये श्यामविकृतान्दावदग्धान् क्रुमानिव ।
वल्लववारवाणस्य तेषां मध्ये वपुर्वभौ । परं जनकचन्द्रस्य शुक्रस्येव तमोन्तरे ।
महासेतुः स घटितो राज्ञा नौभिः स्तसिद्धये । पर्यवसन् विधिवशाच्छूणां सिद्धये पुनः ।
अथारुह्यरादाय वज्रं हर्षचतुष्किं । शतदारे मर्तुकामा देव्याः शशिमुतादिकाः ।
लोके विरक्तः सेतये दायादैस्सह सङ्गरं । ददर्शाश्चयुजीनाग्रिमिव निर्बिक्रियः प्रभोः ।
विजये सावेशषोऽसौ वज्रिदामोद्यताः प्रियाः । अनिशं वारयन्नाजा सेतये रणमयहोत् ।
अथ विन्यस्तवर्माणं राजसेनागजं शरैः । सेतोर्जनकचन्द्राद्याः प्रमुखस्तमताडयन् ।
स विद्धोमर्मसु शरैः पुत्कारोद्गारलङ्घजः । स्वचमूमेव चरणैरमृद्रादिमुखीकृतः ।
विधिनेव विद्धेन सिन्धुरेण कदर्थिता । भ्रष्टात्पत्तिहृद्यारोहा समपद्यत वाहिनी ।
सेतुं तीर्णस्ततो वैरिसेनिकैर्विमुखीकृतः । शतदाराङ्गनं चक्षुः साभारोहोऽविश्वसृपः ।
तदा तु वेश्वरहितो रहोऽपि ददृशे न यः । भुञ्जानस्यापि यस्यास्य मुद्रा नैव व्यभाव्यत ।
सभयद्विगुणाकौशुखेदप्रस्थिन्नविग्रहः । पुनः पुनः क्षिप्यमाणस्तवस्त्रांसंयोजनैः ।
अनवस्थितपार्ष्ण्यन्ताघातप्रचलितं हृद्यं । निरोद्धुम्नङ्गः कर्धनस्यवलायहं करं ।
खण्डाटशीर्षपर्यन्तलम्बिनी कुन्तलच्छटा । प्रापयन् अवणोपान्नं करेण गलितासिना ।
लङ्घयन्निर्भूषशोचपालिलताच्छलात् । कालाहिनेव मूर्तेन वेष्टितोऽकुष्ककन्दरः ।

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

निस्ताम्बलतयोष्कुवै जतुपीताविवासकान् । ओठावुत्तिप्रसङ्गेण विह्वलो जिह्वया लिहन् । १५७५
 कनोनिकासकरेणुलामधूसरमाननं । उत्तानीकृत्य वृष्टस्त्राः पश्यन्दीनमनाः प्रियाः ।
 परिभ्रमन्नङ्गनान्तः सस्तः स दृष्ट्वा जनैः । वङ्गिदानोद्यतास्तासु वारयन् करसंज्ञया ।
 मल्लराजस्य वेश्माभूद्राजधान्यन्तिकेऽपि यत् । तीर्त्वा जनकचन्द्रेण तत्र वङ्गिरदोयत ।
 राजधान्युमुखं दृष्ट्वा ज्वलन्तं वङ्गिमागतं । भेजे पलायनं भोजो राज्यं निश्चित्य हारितं ।
 स प्रलैर्बिद्भिषां भोमैर्मण्डैरिव तिरोहितं । द्वारं भिक्षा तुरङ्गस्थः प्राङ्गनाम्निर्ययौ वहिः । १५८०
 पद्मपैः सादिभिः सार्द्धं लोहुरौमुख्यमाश्रितः । प्रतस्थे सेतुमुत्तीर्य सिंहराजमठायगं ।
 या तस्य दृक्पथात्सूनोः सासुरालोकयन्दिशं । राजाश्ववारैः सहितो वेश्मनां वहिरभ्रमोत् ।
 अचान्तरे मर्तुकामास्त्रातुं काश्चिन्मृपाङ्गनाः । अस्मभिसत्परिजनैरभ्ययत चतुष्किंका ।
 शाहिपुत्रस्तदा ज्ञात्वा शत्रवः पतिता इति । मत्वा चतुष्किंकाप्रदङ्गे ततोऽग्निमुद्दीपयन् ।
 वास्तव्या डामरास्तथ प्रन्तोऽन्योन्यमुदायुधाः । ज्वलतः क्षापतिगृह्णाङ्गाङ्गाराद्यलुण्ठयन् । १५८५
 केचित्तत्र बधं प्रापुर्बिषदं केच नात्यजन् । अदृष्टवस्तुसम्प्राप्तिः केषाञ्चिद्वास्तदाभवत् ।
 सितेयं शर्करेत्येकः कर्पूरं वदनेऽचिपत् । ततः सरिति नङ्गाण्डं निर्देग्धवदमोद्यधात् ।
 पामरैः स्वर्णचित्राणि कैश्चित्स्वर्णगृहेऽभ्या । विनिर्देग्धानि वासांसि विचित्रं भस्म सादरान् ।
 अविद्धमौक्तिकसोमसिततण्डुलविभ्रमात् । कचित्पामरनारीभिर्घरद्वेषु विचूर्णितः ।
 वस्त्यदृश्ये देशेऽस्मिन् खलीकारेण तादृशा । एवं विडम्बिता लक्ष्मीर्न पुनः कापि दृश्यते । १५९०
 विशाधरीरिवौदात्तवेशाः क्षापतिमुन्दरोः । हरन्तो डामराः क्रूरा दृश्यन्ते स्म पदे पदे ।
 वसन्तलेखाप्रमुखाः सङ्गुषास्तत्र चक्रिरे । निर्घातशेषाः खान्देहात्वाञ्चः सप्तादशाग्निसात् ।
 गृह्णाणां दह्यमानानामश्रूयत चटत्कतिः । गाढोभक्तयमानाभ्रसिन्धुघोषप्रतीतिहात् ।
 ओपद्मओपपापार्थस्थितस्तदीक्ष्य पार्थिवः । आर्षं श्लोकमिमं शोकात्स्मृत्वापाठीत्युनःपुनः ।
 प्रजापीडनसन्नापात्समुद्भूतो ज्ञताशनः । राज्ञः कुलं श्रियं प्राणास्मादग्ध्वा विनिवर्त्तते । १५९५
 दग्धाय राजधानीत्यमुषलोडामरान्वितः । अत्यक्तभैरवं वीक्ष्यारिं पारमवातरत्युनः ।
 ततो युद्धा मर्तुमिच्छन्निन्ये राजा कुलात्मतां । उच्चावचैर्मतिद्वैधैः पदातीनां क्षणे क्षणे ।
 गच्छन्मन्तपालादिराजपुत्रधिया मृधं । दण्डनायकवाक्येन न्यविध्यत पदे पदे ।
 युध्यस्व लोहरं वापि याहीत्युचे च चम्पकः । प्रयागस्थोत्तरः पक्षः प्रत्यभास्त्रायिमः पुनः ।
 वार्त्तामनुज्झा पुत्रस्य नृपतिर्याकुलीभवन् । पदवीं भोजदेवस्य याहीत्याह स्म चम्पकं । १६००
 प्रयागमात्रानुचरो राजन् संपत्यसे क्षणात् । तस्मान्नामपि मा त्याषीरित्यूरे तं स निःस्वसन् ।
 सोऽन्तर्वाप्यस्तं बभाषे निर्दोहाऽसीति कथ्यते । त्वयाप्यस्मिन् क्षणे कस्मात्तस्मादुल्लङ्घ्यते वचः ।
 विना पुत्रं न पश्यामि सार्केऽपि दिवसे दिवः । त्वं तस्मिन् दृक्पथे न मय्यु कर्तुमर्हसि ।
 अश्वानिमित्तं कलहसौख्येव दिवसेष्वभूत् । मन्त्रिणा राजपुत्रेण तेन तस्याभिमानिना ।

गिरा प्रभोरुपालभस्तदा गूरुणगर्भया । स लज्जानस्रवदनो राजपुत्रानुसार्थगात् ।
 पञ्चाशताश्ववारैः स भ्रातृभृत्यादिभिः समं । उत्तीर्णः सरितः पारमात्मना पञ्चमोऽभवत् ।
 भ्रातृद्वारेऽश्ववारैः च शेषा राजात्मजे पथि । हताश्वे पतिते सोऽभूद्भुनकेनाश्वितोभ्रमन् ।
 अनाश्ववज्राजसूनोर्वाता वा वर्त्मनाप्यटन् । गलितेऽहनि सम्प्राप वितस्तासिन्धुसङ्गमं ।
 एवमाप्तान् परान् पुत्रमन्वेष्टुं प्राहिणोऽनृपः । अन्येऽपि तन्निषं लब्ध्वा तस्य वार्श्वादेवाचलन् ।
 उत्क्राचदायिना कुट्टं राजपुत्र्यादिविपदे । योग्या न संहता भृत्याग्निसारः कटकः हतः ।
 लोहरप्रस्थितो विघ्नं राजपुत्रस्य कारितः । प्रवेशितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले ।
 सर्वस्वध्वंसिना येन स एव नृपतेरभूत् । तदाप्युचितकतव्यं निषङ्गादण्डनायकः ।
 राज्ञः हस्तान्नावसस्य शृण्वतो बज्रमन्वितं । नैकत्र रुढिकर्त्तव्ये काण्यधीरधियोऽभवन् ।
 सर्वैर्यथा निखिलरभ्रमुखेन वंशः संपूरितो न खलु शब्दमपाकरोति ।
 तैस्तैस्तथा बज्रपथप्रचयेन मन्त्रः सङ्कल्पितः किल न निश्चयमभ्युपैति ।
 भाग्यक्षयस्यैतदेव लक्षणं प्राकृतोऽपि यत् । अपृष्टः कथयेद्भार्यान्मन्त्रं स्वहृदयोचितं ।
 त्रैलोक्यनाम्ना सूतेन शंसता दण्डनायकं । निरोध्य वल्गामित्यूचे भूयः क्षामद्गुणोन्मुखः ।
 शकाङ्गैः साश्ववारैः प्राक् जिगाय तत्पितामहः । तद्गच्छामोऽक्षपटलोपात्तात्तत्संगेहेच्छया ।
 पदातिप्रायसैन्यास्तान्निहन्मः संहतान्निपून् । पश्चाद्विपत्य तैः साकं श्येनादव विहङ्गमान् ।
 ततश्चलिषावेव रात्रि तत्कटको दिशः । सट्टम्युद्धतो रङ्गप्रेक्षिलोकहवागमत् ।
 पारेवितस्तां प्राप्तेभ्यः पाथेयायात्मजन्मनः । सशय्य राजजन्मभ्या रत्नपैत्रेयकाद्यदात् ।
 आरामिकैस्तैः सम्प्राप्ते राजविभ्रे क्षणादिव । तेजःस्फारोजितो राजा गतभीर्दृष्टे जनैः ।
 पदे पदे भ्रम्यमानः सैन्याऽक्षपटलादिषु । स्थानेषु चाभ्रमोत्कसिञ्च च तस्य पदान्तिकं ।
 संशयार्थं य बभ्राम साधं वेगमानि मन्त्रिणां । प्रवेशं प्रददौ चास्य न कोऽपि द्वारि तस्युषः ।
 प्रायोपवेशकुशलाः शक्तास्त्वन्तेन कुत्रचित् । मिथ्यासम्भावनाभूमिर्भूतानां ब्रह्मबन्धवः ।
 ये केऽपि देशे मन्यसिंस्तद्देहेष्वास्थया भ्रमन् । प्रविविर्गुट्टहान् प्राप कपिलास्थस्य मन्त्रिणः ।
 तस्मिंस्तोहरकोटस्थे तत्पत्न्या स्थातुमर्थितः । नौभिश्च कोटं गन्तुं न प्राविच्छद्देवमोहितः ।
 आर्तस्य तस्य तत्पुत्रे पित्रवद्रेहकाग्निभिः । क्षणिकैरुत्तमर्णस्य स्वं निःस्त्रैरिव गोपितः ।
 सदोषोऽस्मोति सोऽज्ञासीत् खयं शृण्वन्निगर्हणं । तदैव गोपिताशेषकृत्या दुर्मन्त्रिभिः पुरा ।
 गृहीतसर्व्वनैराशयः पार्श्वेऽप्यविश्वसन् । अभूत्प्रद्युम्नमुत्तीर्णो नितरां विरलानुगः ।
 प्रश्यापयन्तः सन्भूतिं षट्त्रिंशतिकुलेषु च । तेजस्विनो भास्वतोऽपि सहन्ते नोचकैः स्थितिं ।
 तेऽप्यन्तेऽनन्तपालाद्या राजपुत्रास्तमत्यजन् । सार्द्रतां दधति ध्वान्ते स्थगिताश्याः पदे पदे ।
 बाहनाज्जोहिलमठोपान्तं प्राप्यावतीर्णवान् । सदण्डनायकेनापि तत्यजे सोऽनुजन्मना ।
 दशस्रश्चशूरावासस्तत्र वस्तुमिदं निजं । वीक्ष्यते स्थानभेद्यामोत्युक्ता व्यजेन सोऽचलत् ।

१६०५

१६१०

१६१५

१६२०

१६२५

१६२०

यियासोरनुजं तस्य पाथेयार्थं प्रयागकः । यथाचेऽङ्गदमस्यै स प्रादात्सकूञ्ज तत् पुनः ।
 एकांशुकावशेषश्रीस्ततो वा शेषजीवितः । प्रयागशेषानुचरो नृपतिः समपद्यत ।
 सुदक्षम्पकभृत्यस्य जेलकाख्यस्य तत्त्वणं । मुक्तो नामान्तिकं प्राप्तेनृपतेरान्नतामगात् ।
 उदीपविहितैः खातैरये दुःसञ्चरा चित्तिः । भ्राम्यतस्तानुवाचेति नारी काचिद्गुह्यमन्तरात् ।
 ततस्तोरे वितस्ताया निषण्णेऽस्मिन् प्रयागकः । गन्तुं जयपुरं कोटुमाजुहाव स नाविकाम् ।
 स हि प्राक्संविदं चक्रे तच्चयैः सह शस्त्रिभिः । नृपं प्रेयाश्रयं नेतुं भीमोदवस्य मन्दिरं ।
 उच्चलाश्रयिणापूचे भीमादेवेन येन सः । राशोऽनुगो गमिष्यामि प्रविष्टोऽपवेशनं ।
 नौचरैराहतां नावमारुरोह न भूपतिः । नाशेन्मुखः समासन्नदृष्टिपातभयाकुलः ।

१५१४

१५४७

पर्यापतत्कालकरस्यभोगिसन्दर्शनेनेव मतिप्रदीपः ।

क्षिप्रं प्रशान्द्यनुखतामुपैति विनाशकालेषु शरीरभाजां ।

तस्मिन्नेहसुमित्रेऽपि यस्य मानवतः परं । अनन्यालोकिनो दृष्टिर्भजे कुलबधूव्रतं ।
 नीलाश्रीयः स विम्बाख्या डामरामिलितो हितैः । तदापि प्रयथै राशो विस्तृतिं संश्रयार्थिनः ।
 युगलकं ॥ ततः प्रावर्त्तत त्यक्तुं वारि वारिमुचं गणः । जमामिव चालयितुं द्रोहस्यर्धेन दूषितां ।
 भूर्निर्जना दृष्टिपाततमिस्रा दुःसहायिता । वैरिभीतिरिति प्राभूत्किङ्किं तस्य न दुःखदं ।
 इति वृत्तानुरोधेन धिक् दुष्कर्म्मविधायिना । अस्मर्त्तव्यमपि व्यक्तं नाम यादृच्यतेऽधुना ।
 सोमानन्दाभिधानस्य पूज्याः सिद्धस्य देवताः । सोमेश्वराभिधाः सन्ति काश्चित्पितृवनान्तरे ।
 तस्माज्जिक्तांगना तुङ्गततः प्रच्छन्नवाटिका । अभृच्छिन्नाभिधानस्य कुटी क्षुद्रतपस्विनः ।
 वारस्त्रिया सविरहभुजङ्गीति प्रसिद्धया । भिष्याख्यया संमं भजे चोद्यते कुट्टिनोचितं ।
 तस्य प्रतापगौरीश देवागारान्तिकस्थिते । कुण्डो मुक्तेन तां निन्ये क्लामदस्तं सतां चमं ।
 मुक्तमालम्य नृपतिस्तमालम्य प्रयागकः । यान्ति स्म विद्युद्योतेन स्त्र्यां पश्यन्तोऽन्तरान्तराः ।
 निरुष्णीधोऽङ्गसंसक्तसूतवासाः स्खलन्नृपः । सतां प्रयागमुक्ताभ्यां कथञ्चित्प्रापितः कुटीं ।
 तदा कुमन्निनिष्कृष्टं सव्यापहारणक्षमं । शोचन् सस्मार कन्दर्परुद्रं दैत्यमिवोत्पलः ।
 प्राकारमूर्ध्ना मुक्तेन प्रविष्टेन चतार्गलां । नृपः कुटीप्राङ्गनोर्वीं विवेशास्थिततापसां ।
 विशतोऽश्मक्षतः पादस्तस्यासृग्दक्षिणेऽत्यजत् । मेने तेनानिमित्तेन स मृत्युं समुपस्थितं ।
 कुव्यामर्गलरुद्धायां निषण्णस्याङ्गने यथै । रात्रिर्भीतिमतो भीमा तस्य धोराभ्रमालिनो ।
 पङ्कोपलितः पङ्काङ्गस्यण्डिलस्योनिनाय तां । दासकम्बलिकाच्छन्नगात्रोवृक्षुसरां निशां ।
 विसस्मारान्तरा दुःखमासीनप्रचलावितैः । निर्निद्रस्वभवच्छ्रद्धाह्वयन्निव समाकुलः ।
 कोऽहं केनाभिभूतोऽद्य क वर्ते कोऽनुगोऽधुना । किङ्कृत्यमिति निर्धाय मुञ्जर्मुञ्जरकम्पत ।
 इतं राज्यं प्रिया दग्धा भ्रष्टा क्षुनुरबान्धवः । जातोऽस्येकाक्यपाथेयोलुठन् भिक्षाभुजोऽङ्गने ।
 इत्येकैकञ्च निर्धाय दुःखं नैचिष्ट सोऽपरं । प्राप्तावसानं शोचन्तमात्मतुल्यं कथास्वपि ।

१५४५

१५४६

१५४७

१५४८

युग्मं ॥ भोजस्तु वार्जभिर्दित्रैरवशिष्टैः समं व्रजन् । हस्तिकर्णान्तरं प्राप निर्गत्य नगरान्तरात् ।
व्रजतस्तस्य धीरासीन्नियतं पञ्चवैर्दिनैः । पुनः सम्प्राप्नुयां राज्यं यदीश्वरोऽपि भवेद्रिपुः ।

गर्भवास इव पौलवे स्फुरन् किञ्च कर्म पुरुषस्य कीर्षति ।

कर्म वायुरिव संस्पृशन् हठान्मूढमेव कुर्वते तु तं विधिः ।

मातृभिर्दत्तपाथेयं भृत्यं नागेश्वराभिधं । प्रतीक्षमाणश्चक्रे स रङ्गवाटान्तरस्थितिं ।

१११५

भूत्ये देवगृहे तत्र तिष्ठन् श्रुत्वा तमागतं । स निर्ययौ तेन तस्मिन्निःशङ्कं प्रवृत्तं पुनः ।

तत्र प्रादुर्धृतद्रोहे क्षत्रधर्मादविच्युतः । राजपुत्रः स यश्चक्रे न तत्कस्याद्भुतावहं ।

स सिंहद्वयं संहारं कृत्वा युधि विरोधिनां । अस्त्राङ्गरागलिप्ताङ्गो वीरश्चय्यामभूषयत् ।

भ्रातास्य मातुलापत्यं विपदे पद्मकाभिधः । खेलोलालितवचैव सङ्क्षेपसङ्क्षपराक्रमः ।

मठं सूर्यमतीदेव्याः शर्व्वर्यामुचलोऽविशत् । भ्राताप्यस्य रणश्रान्तो लवणोत्साहमाययौ ।

११००

हृतं भोजं श्रुतवतोर्हर्षमात्रे स्थिते तयोः । मनस्युत्खातग्रूलेऽश्रिरेवैका पर्य्यश्रियत ।

प्राप्तमप्राप्तवद्वाज्यं तथापि प्रत्यभात्तयोः । प्रवासे विस्तृते राज्यं सुखे लब्धे च कुत्रचित् ।

प्राप्ते कुतश्चिदानीतो मुक्तेनाविश्य तापसः । प्रणम्य नृपतिं चक्रे स्वकुटीं तां निरर्गलां ।

तां दंशमशकाकीर्णामास्तीर्णतृणविष्टरां । कृताम्बुमेकां मुक्तेन नृपतिः प्राविशत्कुटीं ।

यद्भिन्ना वज्रमानोऽभूच्छ्रुतया भूभुजामपि । स भूभृच्छाटुकारित्वं भौतोभिचाभुजोऽप्यगात् ।

११०५

भिचाकस्योचितोद्यमस्यमनुदातुं त्रपावहं । आलापव्यवहाराभ्यां तस्य शृण्वन् स विव्यथे ।

स भिचाकः प्रयागेण विक्रियायाधरांशुकं । निजन्दत्वा त्रिसृजं विपणिं भोज्यधिक्षुये ।

कदुक्तिः कटुवागये परेऽहं भेदभोतिहृत् । कुतापसो दौष्ट्यहेतुर्नृपस्यारिर्धयाप्यभूत् ।

मध्याह्ने स्कन्धविन्यस्तभोक्ष्यभाण्डकरण्डिका । तपस्विन्याप्यथानिन्ये तेन क्षुद्रतर्पस्विना ।

भृत्यभिचाकयोः पूर्वं स्त्रिया अय्यथ पार्थिवः । खं वीक्ष्य गोचरीभूतं निराशो जीवितेऽभवत् ।

११००

तेन प्रयागोपहृतं भोज्यं तदनुरोधतः । स्पृष्टमेव न भुङ्क्तु तीव्रदुःखोत्प्लावना ।

का वार्त्तन्ति प्रयागेण प्राङ्गनस्थेन पृष्टया । तापस्या ग्राम्यया मुक्तो व्यक्तभोजो बधस्ततः ।

मिथ्यैतदिति तेनाङ्कक्ष्यमानोऽपि पार्थिवः । श्रुतिं तामङ्गशकुनं परीक्ष्याबुद्धं नान्यथा ।

नारोहति गिरं शत्रोरप्रियाख्यायिनोऽपि यत् । तस्य सम्बृते दुःखं निमग्नस्य तदापदि ।

स शोचन्नात्मजं बाल्ये नीत्यै यं यन्मरणं व्यधात् । आजन्मदुःखदायित्वं भजे तस्यात्मनस्तथा ।

११०५

हृतः स समरे वृत्त्या प्रवीरस्पृहणीयया । यत्र तेनातिवात्सल्यादङ्गशायीव चातितः ।

गात्रेषु हारान् पुत्रस्य यौवनव्यूढवक्षसि । पश्यन्नात्मनि सङ्कल्पैर्बिभ्रलः सोऽकृताश्रिषः ।

रक्षणीयो हतो बालो वृद्धस्त्वं स्त्रीजीवितं । रक्षाम्यनुचिताचारैर्जिह्वायेति स चिन्तयन् ।

एवं स पुत्रशोकेन धृतावाच्यव्यथोव्यथन् । निनाय तापसावाधे द्वितीयामपि यामिनीं ।

कृतार्थनः प्रयागेण प्रयातुं भगवन्मठं । शोकहारितधीरात्रौ न सङ्कल्पमपि व्यधात् ।

११००

लम्बेन्दुवदनं सान्द्रावश्यायोन्मोक्तवर्षिणी । रथाङ्गाक्रन्दिनी रात्रिः सञ्चोकेवाथ सागमत् ।
 क्षुत्पिपासापरिचामं प्रभुं वीक्ष्य स तापसः । प्रार्थते स्म प्रयागेण प्रातर्भोक्तव्यमिह्ये ।
 उपनिन्ये विनिर्गत्य प्रविष्टस्तापसस्तयोः । सन्ध्याजनाक्षपूर्णे द्वे पात्रे तदीक्षणात्पुरः ।
 कस्यापि गृहिणे यागोत्सवादेते मया हते । तस्मिन्नित्युक्तवत्तूचे विनिश्चस्य प्रयागकः ।
 राजन् स्वामिवियोगोऽस्मिन् पश्य लोकस्य सुखतां । स तां जगाद विहसन् किं मूढ इव भाषमे । १६८५
 योगतो गतएवासौ तस्मत्पत्न्या नापरः क्षतः । सर्वैः निजसुखापेक्षी न किञ्चित्कोऽपि शोचति ।
 लोकैकचक्षुषि गते परलोकमर्के लोकः स्वपितृखिलएव सुखं गृहेषु ।
 कोऽन्यो विचिन्तयितुमर्हति विश्रमेत तिष्ठेन्नया विरहमेत्य कथं किलेति ।
 पुत्रस्य स्नेहविश्वासः पूर्वमाप्तचये श्रुते । यथैकः प्रभवेन्नायुस्तथा स्नेहोऽपि देहिनः ।
 अहमेव हतं पुत्रं श्रुत्वा जीवितजीविनं । तिष्ठामि स्वस्थवद्यत्र तत्रान्यो निन्द्यतां कथं ।
 इत्युक्त्वा विरते रात्रि पुनर्गूढं प्रयागकः । प्रैरयत्तापसं भोज्यं कर्तुं ते भाजने त्यजन् । १७००
 चास्ननययश्चिष्टं मे पर्याप्तं नास्ति वेतनं । यते तथापीत्युक्त्वा स सखेदइव निर्धये ।
 गोप्यं रहस्यभणितमत्यल्पदद्यातिथि । अमृतं पारतमिव नाल्पसत्त्वैस्सुदुर्जरं ।
 कुन्धो मनोरथो नाम विप्रस्य वनवासिनः । सुहृत्तपस्विनस्तस्य तां कथामुपलभवान् ।
 राज्ञः सन्दर्श्य दायादं भवावो भूतिभाजने । इत्युक्त्वा तेन निन्ये स दोग्धृतां क्षुद्रतापसः ।
 जजे भृत्येन गर्ह्येण जातः सोऽन्येन केनचित् । सदृशं यत्सदसतोऽपकं जन्मकर्मणोः । १७०५
 दक्षाराजसं प्रष्टुं बुद्ध्वा ताभ्यां न्यवेदयत् । उच्यतां समादिच्छत्कार्ये तत्र तमेव सः ।
 केचित्कु भूरि भिक्षास्त्रमिन्नाराजोपसर्पणे । कायस्य कारणं प्राज्ञस्तयोस्तापसविप्रयोः ।
 वार्त्ता चेद्वगोतेयं सुवज्रश्रेष्ठबहुले । काले तद्भृत्यपादस्य तस्यैव द्रोहमुख्यता ।
 अपाकस्त्वन्महाकूडे लब्ध्वा तास्ता विमाननाः । विपदे यत्सकारायां युक्तं तत्तस्य कर्मणः ।
 क्षुत्तप्तं हर्षदेवस्तु प्रयागेणार्थितोऽसक्तत् । प्रत्यग्रे पुत्रशोकोऽपि भोजनायाकरोन्मनः । १७१०
 गृहीतभोजनं जानन् प्राप्तं प्राप्तं स तापसं । तमेरेव्यहिरैश्चिष्ट नोडाश्चिष्टुर्गिवाण्डजः ।
 अपश्यच्च कुटीं कृत्स्नां वेष्टितामेत्य शस्त्रिभिः । शूश्राव चाङ्गनदारादार्यमाणार्गलाङ्गुलिं ।
 जातं जातं ततो द्रोहमङ्गनान्तापसाधमं । सशस्त्रिणं मुक्तमेहीत्याह्वयन्तं बलोकयत् ।
 मुक्तं विस्मज्य कृत्वा च द्वारमुद्घाटिताररिः । त्यक्तभीरादधे लब्ध्वा क्षुरिकामन्तिकस्थितां ।
 शकस्तात्सविधं क्रूरस्साहसार्हक्रियोन्मदः । आरुरोहाय कृष्टासिधनुः कवचितो भटः । १७१५
 तं राजा सङ्कटिकुटी रुद्धायाभोऽप्यपातयत् । चितौ व्याथामकुशलो नाबधोत्कृपया पुनः ।
 पतितेन हतेनार्था वराकेणामुना न मे । इत्यूचे दुरहङ्कारग्रस्तस्तस्मिन्नपि क्षणे ।
 नोभ्रमुत्पाद्या निपतस्त्रैकोऽन्याऽप्युत्पतन् भटः । भयाङ्गमौ न्यपततां तं विलोकोद्यतायुधं ।
 पृष्ठे पूर्वं प्रविष्टस्य तिष्ठन् स्थानकनिष्ठुरः । स दरावि चामुण्डा रेजे दण्डाकृतिः क्षणं ।

॥ सप्तमस्तरङ्गः ॥

१५७

न सिंहनादैर्नो भेरोत्तर्यधोपैर्नोन्मदैः । शस्त्रशब्दैः स शुशुभे भूपस्यान्तच्छणे रणः ।
 १७२०
 आखोर्भाण्डप्रवेशस्य विडाला इव डामराः । परं प्रवेशितास्तस्य निःशब्दं शस्त्रिणः कुटीं ।
 अथान्यो नोभ्रमार्गेण सम्प्रविष्टः प्रयागकं । हत्वा दोष्णि च श्रीर्वे च राजानं समुपाद्रवत् ।
 राज्ञः प्रहरतः शस्त्रं वक्ष्यित्वा स शस्त्रभृत् । वक्षमि क्षुरिकाघातदयं प्रादात्कृतत्वरः ।
 वर्णान्महेश्वरेत्येतान् द्विरुक्त्वा गतजोवितः । पपात निहतो भूमौ क्षिन्नमूल इव द्रुमः ।
 पलाप्य संप्रविशतो योग्यशौरस्य चादृशः । चक्रवर्च्यपि स प्राप बधं वेष्मनि तादृशं ।
 १७२५
 नान्यः सद्रव कालेऽस्मिन्दृशे भूतिमाश्रुपः । गर्ह्यनिर्हरणत्वञ्च तस्यैवान्यस्य नेचितं ।
 यदैकेनैव संयामैवमुख्येनोन्नतात्मनः । सर्वप्रकारं सुभगं माहात्म्यं तस्य खण्डितं ।
 नेयबुद्धित्वमेवासीदथ तातस्य दूषणम् । सर्वक्लेशावहा दोषाः कृत्स्नास्तन्मन्त्रिणां पुनः ।
 द्वाचत्वारिंशतः साष्टमामा यस्य वयः समाः । स शुक्रभाद्रपञ्चम्यां हतोऽब्दे सप्तसप्तते ।
 राजा दुर्योधनइव स्ववंशच्छेदमिच्छता । सोऽभूज्जातकयोगेन कारितः स्वकुलक्षयं ।
 १७३०
 तस्यासीत् क्षार्कजौ जीबबुधौ शुक्रोष्णगू शशी । तनयामित्रजामित्रखेषु कर्कटजन्मनः ।
 चन्द्रदैत्यज्यपापेषु स्वमदात्मजेषु यत् । आहुः सुसंहिताकाराः कौरवादीन् कुलान्तकान् ।
 निब्रह्मण्यजनः कृत्स्नो देशेऽस्मिन् वेरिणोऽन्तिकं । दस्योरिव शिरश्छित्वा स्वामिनोऽपि निनाय तत् ।
 तस्योत्तमाङ्गे भूभर्तुश्छिद्यमाने ससागरा । चकम्पे भूर्निर्भ्रापि द्यौर्दृष्टिं महतीं जहौ ।
 तन्मण्डे लगुडारुढे यदयुक्तं जनोव्यधात् । अभूत्तेनाभिशापेन सोऽग्रे दीर्घोपसर्गभाक् ।
 १७३५
 मण्डले देवविमानां यथामुग्निन् विपाटनं । तथा नवं प्रवृत्ते भूपतेर्मुण्डखण्डनं ।
 नैषिष्ट तच्छिरः प्राप्तमौचित्यादुच्छलो नृपः । भूत्वा चिरमुदयस्तु कारयामास वक्रिसात् ।
 धिक्कष्टं तस्करस्येव तादृशश्चक्रवर्त्तिनः । नोच्छलाङ्गां विना प्राप्ता शरीरेणान्तसत्क्रिया ।
 भृत्यत्यक्तोनष्टवंशो गौरकाख्येन केनचित् । स काष्ठागारिणा चक्रे नम्रो नाथ इवाग्निसात् ।
 दीर्घो हर्षनृपोदन्तः सोऽयं कोऽप्यहुतावहः । रामायणस्य नियतं प्रकारो भारतस्य वा ।
 १७४०
 भाग्यान्नुवाहृतडितस्तरलाः श्रियस्तास्तच्चावसानविरसं प्रसभोन्नतत्वं ।
 तत्रापि नैष वत मोहहताश्रयामां शान्तिं प्रयाति विभवानुभवाभिमानः ।
 तावत्पथवरोधिकापरिकरे नैकापि चक्रन्द तं तावत्पथनुगेऽधुनानुसृतवान् कोणाल तीर्थेन वा ।
 लोकस्य स्वसुखोपलिप्तमनसो वोक्ष्येति निःस्नेहतां निर्वेदं समुपेत्य नाश्रयति धिक् स्वान्तं वमान्ते रतिं ।
 नादौ किञ्चिद्भवति नियतं यच्च पश्चात् किञ्चिन्मध्ये कस्मात्सपदि घटयन्दौस्थ्यदौस्थानुरोधं ।
 निःशीर्षाद्भिर्नष्ट इव मुहुः कोऽपि जन्मुर्ध्वटित्वा नो जानीमो भवजवनिकान्तर्हितः क्व प्रयाति ।
 श्रीसातवाहनकुले कृतकान्तराजवंशे त्यजन्मुदयराजकुले प्रतिष्ठां ।
 शृङ्गं सुरैर्विरहितं जहती दिमाद्रेर्दिव्ये तटे सुरगिरेरिव वासरश्रीः ।

इति श्रीकाशीरिकमहामात्यसम्पत्प्रभुसूक्तोः कङ्कणस्य कवेः कृतौ राजतरङ्गिण्यां सप्तमस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 समाप्तं नवतावस्यां व्यहोनायां महीभुजः । षड्बोधयराजस्य वंशे जाताः प्रकीर्तिताः ।
 राजानः ॥ ६ ॥ श्लोकाः ॥ १७३९ ॥



॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥



प्रौढाः कञ्चुकिनो जरद्गवद्वषः कुञ्जस्तुषारद्युतिर्निर्वासाऽपि बहिष्कृतः परिकरस्तोऽयं समस्तोऽप्यहो ।
 अर्धाद्यदमतीकृताङ्गवता चारित्र्यचर्याविदा सा भिन्नादुरितं चराचरगुरोरन्तःपुरं पार्श्वती ।
 कञ्चकोपप्रसादोऽभूत्कश्चित्कालं नवो नृपः । प्राङ्मन्यादिव पाथोधिरव्यञ्जितविषाष्टतः ।
 सोदरो डामरौघस्य तस्याभूतां भृशोन्मदैः । मेघस्यैव पुरा वातावयहो स्फूर्तिहारिणौ ।
 यत्किञ्चनविधायासीद्वाता यद्यौवनोन्मदः । रात्रौ दुष्प्रक्रिया दौःस्थ्यकरी वात्सल्यशालिनः ।
 सोऽनिशं हि गजारूढो विकोषाधिः परिभ्रमन् । आत्तसारं महीं पीतरसां रविरिवाकरोत् ।
 एकीभूतानमून्सर्वान् डामराग्निदेहाग्निना । इत्युक्तं तेन गोर्विभूत्सलैकायोवचोऽयसीत् ।
 दस्यवो मन्त्रिसामन्तादिराज्येष्वः महोदरः । भूर्निष्कोषेत्यभूत्किं न भूपतेस्तस्य सङ्कटं ।
 अधिराज्याभिषेकेण सत्कृत्य भ्रातरं ततः । पातुं लोहरसंबद्धं प्राहिणोन्मण्डलान्तरं ।
 हिरदायुधपत्तयश्चकोषामात्यादि स व्रजन् । निनाय सर्वं वात्सल्यादनिषिद्धोऽयजन्मना ।
 आशङ्क्य कोटभृत्येभ्यः प्रवेशे प्रत्यवस्थितिं । तत्कर्षजं प्रतापाख्यं सह निन्येऽब्रवीच्च तान् ।
 कुर्याममुं नृपमहं प्रातिहार्यं समाचरन् । नद्याः स्त्रभृत्यवत्तस्मिन्भूजो भूम्यन्तराः ।
 दिनानि सप्त संरुद्धे मार्गे तदनुयायिनां । गायनः कनकोलम्बान्तरोदेशान्तरं ययौ ।
 वाराणस्यां विजयता मिष्येन्नात्तेन जीवितं । हर्षभूभर्तृभृत्येषु व्यक्तं निन्ये कृतज्ञतां ।
 ऊर्ध्वाधिरोहं दाक्षिण्याद्दृष्टुमासुचलः पुनः । सेवास्तथा सुधीः सेहे चन्दनो भोगिनामिव ।
 तथा जनकपुत्रेण दर्पाद्यवहतं तदा । राजान्ये डामरास्यासन् पथा नष्टप्रभा इव ।
 अभयस्योरसा भर्तृस्तनयायामजीजनत् । राज्ञ्यां विभवमत्यां यं भोजो हर्षनृपात्मजः ।
 जातं मृतद्वित्रिपुत्रानन्तरं गुरुभिः शिशुं । आयुष्काभैस्तमावद्धाभयभिलाषराभिधं ।
 द्वाब्धमप्यरिसन्तानतन्तुलेनाप्रियोचितं । ररच्च तद्गिरा राजा राज्ञ्यास्याङ्गे समर्पयत् ।
 तिलकं ॥ तमादाय स्वयं वासौ यावद्वाज्येऽकरोन्मनः । तावद्भारेऽङ्गितश्चो नीतिकौटिल्यमुचलः ।

५

१०

१५

तुल्योत्साहासहिष्णुतादसौ कुप्यत डामराः। एष एवातिस्काराद्यद्वास्तुविशदाग्रयः। १०
 इति सञ्चित्य स द्वारदित्वां तस्योदघोषयत्। यथाविकारं प्रययुर्भीमादेवादयोऽखिलाः।
 तेषां तस्य च मात्सर्यं यदापर्याप्तिमाययौ। तदान्योन्याश्रिता भूत्याः पणं चक्रुर्युयत्सवः।
 दिदृक्षुः क्षापतिलेपां सेतुपृष्ठे रणं मिथः। वार्यमाणोऽपि सचिवैराकरोह चतुष्किंकां।
 इन्द्रयुद्धे प्रवृत्तं तु डामरैरुभयाश्रितैः। अथ प्रारभताकस्मात्सरथैर्दारुणै रणः।
 सेतुतयाध्वना युद्धे लग्ने राक्षि सरित्तटात्। योधा जनकचन्द्रस्य शरवर्षमवाकिरन्। १५
 यान्तः शराः ससीत्काराले स्पृष्टनृपविग्रहाः। मग्नस्तम्भेष्वदृश्यन्त कोपेनेव प्रकम्पिनः।
 आकृष्य दोर्भ्यां भूपालं बलादिव ततोऽनुगाः। प्रविष्टं मण्डपदारं चक्रिरे निहतार्गलं।
 शस्त्रञ्जनकचन्द्राद्या भीमादेवादयोऽपि ते। चतुष्किंकायां चक्रुषुस्ततोऽन्योन्यं जिघांसवः।
 तुमुले तत्र शस्त्राङ्गं भीमादेवानुगोऽभिनत्। तीक्ष्णेण जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजेऽर्जुनः।
 स वीक्ष्य खं चतं द्रोहं प्रयुक्तं भूभुजा विदन्। पादप्रहारदिदधे क्रोधाद्धारि नृपौकसः। २०
 अभग्रे तत्र संचासात् स्नानद्रोण्युत्तरं गतं। अधावत्कृष्टशस्त्रीको भीमादेवोजिघांसया।
 स्तम्भच्छस्त्रसिद्धिलोक्य तद्ग्रेहगणनापतिः। मध्यं जनकचन्द्रस्य कृपाणेन द्विधा व्यधात्।
 तस्मिन् हते तदनुजौ गगगस्रौ प्रधावितौ। सएव करवालेनालक्षितेऽकृत विचिंतौ।
 अवभज्य तत्तं वज्रः सुचिरं नावतिष्ठते। उदयकर्मा च पुमान्निहत्यात्युन्नतं रिपुं।
 स हि दिभाद्रे तत्राब्दे हर्षात्ताहादनन्तरं। अन्यूनानतिरिक्तैर्यस्त्रिभिः पक्षैरहन्यत। २५
 यदोपकर्तुरप्येष द्रोहं यत्स्वामिनो व्यधात्। श्रात्कंथात्पाप्मनस्तस्य क्षिप्रमेव चयं ययौ।
 सान्तस्तोषे कोपभोकावाविष्कुर्वन्ति कृत्तिमौ। भीमादेवः पलायिष्ट गगगसु व्यश्वसीजृपे।
 प्रहिते लोहरं गगेऽच्छमुष्माघयितुं चतं। चस्तास्तेन यस्मज्ज्यन्त स्वाव्वीरिन्योऽपि डामराः।
 उपयापकृतैः प्राप्ताराज्यं दस्युभिरुज्जितं। एवं शनैरबष्टम्भं भेजे भूपतिरुचलः।
 तेनाथ लब्धस्यैर्येण दिनैरेव जिगीषुणा। त्याजिताः क्रमराज्यान्तद्वयसैन्यादिडामराः। ३०
 ततो मडवराज्यं स प्रस्थितो विप्रियप्रियान्। डामरान् कालियमुखान् बद्धा गूढे व्यपादयन्।
 हस्तराजोऽपि बलवांस्तेन क्रान्तचितिः क्रमात्। बच्चैर्नगरश्वोद्यैरवस्कन्देन घातितः।
 प्राग्जन्मप्रेमसंस्कारादन्तरञ्जतथाथवा। तस्य पुत्र इव प्रीतिर्गग एव व्यवर्द्धत।
 न सेहे नाममात्रं यः कण्टकानां प्रियप्रजाः। नृपोगगाय चुक्रोध सापराधं न कुचक्षित्।
 राज्यारम्भेऽनुयुक्तेन भीमादेवेन धीमता। उक्ते शूभावाहे शिचे दे स मन्त्रवदस्मरत्। ३५
 एकया लोकवार्त्तायै प्राज्ञात्प्रभृति निर्गतः। वहिरुद्दिश्य वाङ्मालीरचारीदादिनक्षयं।
 अन्यायात्यागशीलेन श्रुत्वा नामापि वैरिणः। अर्धराजोऽपि याचाभिस्तेनाक्किञ्चत विज्ञवः।
 तस्यैवालुप्रधैर्यस्य राशो मध्ये मनस्विनः। कर्मण्योपहतं वृत्तं न प्राभूदमलीमसं।
 अयोधल सदाचारजाह्नवीजलमज्जना। कुनृपोदीरणोद्धूतो गिरः पाप्मापनेथ्यते।

तेनानुपचिताङ्गेन प्रायशो विनिवारिताः । अनूङ्गेव सदृष्टिध्वंसिनो ध्वान्तसञ्चयाः ।
 प्रायोपविष्टप्रमये देहत्यागप्रतिज्ञया । निर्बद्धया प्रत्यवेत्तां धर्माध्यक्षानकारयत् ।
 निश्चय्य कृपणस्थान्तं क्रन्दितं तदनिष्टकृत् । बभूव तस्य स्वात्मापि नानिगच्छो महात्मनः ।
 कार्थिणो यस्य वा दोषादुत्ताक्रन्दितमुद्ययौ । तस्य स्वबान्धवाक्रन्दैस्त्वस्मिन् क्रुद्धे शशाम तत् ।
 अबलानुग्रहयये तस्मिन् राजनि सर्वतः । वास्तव्यावलिनस्तस्युरबलास्त्वधिकारिणः ।
 सोऽप्येनैकस्वरन् राजेत्यज्ञात्वा कथितं जनैः । यं यं स्वदोषमग्रीषीत् तं त्वरितमत्यजत् ।
 येन केनापि सम्प्राप्तः प्राप्स्युपायेन पार्थिवः । अभोघदर्शनः सोऽभूत्कल्पवृक्ष इवार्थिनां ।
 स्वधावर्षी प्रियालापप्रोतिदायजनप्रियः । नाशकस्तेवकांस्त्यक्तुं विस्त्रम्भभवेन्वपि ।
 श्लाघः अमैः प्रतिकलं तस्य सेवाविधायिभिः । प्राप्तन्नि चतुरान् वारान् क्षणदास्वपि दर्शनं ।
 सेव्यमानः सदाक्षिणः क्षणेनैव फलप्रदः । कलैन्द्रजालिकैरुप्तः शाखीव न बभूव सः ।
 वास्तव्यानां निश्चयार्तिनेन दैन्यनिवारणं । चक्रे पित्रेव पुत्राणां सन्धकेतरकर्षणा ।
 स्वसञ्चितानि स्वर्णानि विक्रोणानोऽल्पवेतनैः । दुर्भिक्षमुद्रतावेव जघान जनवत्सलः ।
 निवार्य चौर्याचरणात्कृपार्द्रस्तस्करानपि । कोशाध्यक्षान् स विदधसकारागर्ह्यजोविकान् ।
 कस्तुम्भिभाग्यः च्छेत्तव्या विपदः कस्य मण्डले । इतोऽन्विष्यन् सदैकैकं चारैश्चिन्तापरोऽभवत् ।
 तस्य काऽप्यर्थेनैस्पृह्यं नाम कोऽपि महान् गुणः । अनुषक्तो गुणैस्तैस्तराशः पल्लवितोऽभवत् ।
 स स्थित्यै दण्डयन्दण्ड्यान्घास्त्रेषभयाद्धनं । तेषां नादत्त सत्कर्माशुद्धये तांस्त्वकारयत् ।
 प्रस्तुतस्थार्थिने दातुं वस्तु तत्कैकसङ्ख्याया । सहस्रसङ्ख्याया दानश्रद्धागात्पूर्णतां यदि ।
 श्रूयतेऽर्थी यथा मङ्गं देहि देहीति गां वदन् । तथास्मै देहि देहीति वदन् दाता स श्रुश्रुवे ।
 अनुदातुं क्षिप्रकालं क्षोणसङ्ख्यं न सक्तुतं । नेत्यदृतादिनीताद्धै न तद्वत्तमदृश्यत ।
 उत्सवे दैन्यविघ्नसौ रञ्जने कार्यसाधने । आलेख्यलीनशाखीव नाभौ लभ्यफलोऽभवत् ।
 उत्सवे शिवरात्र्यादौ जगतां सोऽसिचङ्कनैः । ग्रहयोगे पयःपूरैर्भदेन्द्रइव भेदिनी ।
 ताम्बूलदानव्यसनं परार्थात्सवता तथा । नाभूद्धर्षनृपस्यापि तादृक् तस्मात्तयादृशी ।
 क्षोष्ट्रमात्रावशेषोऽपि लब्धे नृपपदे व्यधात् । स दानविभ्रमांस्तान्धे धनदेनापि दुष्कराः ।
 निर्माणलोठनैर्धास्यमजस्रं वाजिनां क्रयैः । काश्मीरकोऽपि चक्रे स न मृत्तस्करसाद्धनं ।
 अध्वन्यध्वनि योगेन प्राणविन्यासनेस्तथा । बभूव सर्वकृत्यज्ञः सोऽन्तरात्मेव देहिनां ।
 भागाभाजोचितान् विप्रा भेषज्यं व्याधिपीडिताः । वेतनं वृत्तिहीनास्त तस्मात्समुपलेभिरे ।
 पित्रोपरगकेलादि दुर्निमित्तोपमार्तिषु । गोसहस्राश्वमेमादिसम्भवैः सोऽभजद्विजान् ।
 नन्दिचेत्रे पुरं कृत्स्नं दग्धमुत्पातवज्रिना । पूर्व्याधिकगुणं तेन नवं राज्ये व्यधीयत ।
 श्रीचक्रधारयोगेशस्त्रयभूत्यानयोजनं । जोऽहृदितिव्यसनिना कृतं तेन सुकर्मेणा ।
 हर्षदेवेन यो नित्ये श्रीपरीक्षासकेशवः । परिहासपुरे तं स नवं नरपतिर्यधात्

प्राग्वाणितशुकावस्था भूपितो हर्षनीतया । तेन चिभुवनस्त्रामी निर्लेभो न महीभुजा ।
 जथापीडाहृतं हर्षोत्पाटने ऋष्टमग्निना । सिंहासनं नवं चक्रे स्वराज्यककुर्दं नृपः ।
 सन्धा तदर्द्धाधारोहं भर्तुः प्रेम्णातिदुर्लभं । सामान्ययापि देवीत्वं जयमत्या न दूषितं ।
 सा ह्यनृशंस्यमाधुर्यत्यागमन्प्रियतानयैः । अस्तन्मा तु परिचाणमुख्यैर्भयभावदुष्टैः ।
 लब्धभूपालवाक्त्रभ्या नार्थः क्रोधात्प्रजास्त्रयं । राक्षस्यद्वय भङ्गाय लावण्यललिता अपि ।
 प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणायणीः । उच्चलक्ष्मापतेरासीदर्थनैष्ठ्यशालिनः ।
 जिघांसवः पापकामाः परस्त्रादायिनश्च ताः । रक्षांस्त्रयधिरता नाम तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः ।
 तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्धाधनेन सर्वदा । येन सम्यक्ता स्त्रोक्तं कायस्थोदर्जनं कृतं ।
 यत्ते विषूचिकाभूलसंन्यासेभ्यः किलेतरे । घ्नन्त्याशुकारिणे विश्वं प्रजा रोगानियोगिनः ।
 पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुत्रिका । हन्ति सर्वन्तु कायस्थः कृतघ्नः प्राप्तसम्भवः ।
 गुणान् समर्थं स्फुरता येनैवोत्पास्यते शठः । वेताल इव कायस्थस्तमेवाहन्ति हेलया ।
 विषवृक्षो नियोगी च यदेवाश्रित्य वर्द्धते । चिचं करोति तस्यैव स्थानस्यामतिगम्यतां ।
 नेन ते क्षमाभुजा मानसतिकार्यनिवारणैः । काराप्रवेशेषु खलाः शमं नीताः पदे पदे ।
 कार्यान्निवार्यं बद्धशः सहेलस्याप्यहेतुमान् । भङ्गास्तत्रमथं वासः कारायां पर्यधापयत् ।
 सकार्यवेषं हास्याय सभायां वरणोचितं । अकारयद्भूतिभिश्च धावनं डोम्भयोधवत् ।
 स प्राग्पूर्वेष्टितश्चक्षुरुष्णीषेणोत्पलन् पुनः । शूलहस्तः सजानूरुः केषामासीन्न हास्यकृत् ।
 स शीर्षदशनं सास्यवादवेश्या विटान्वितं । प्रियमेश्यं कश्चिदयेऽनृतवंयमकारयत् ।
 बद्धान्यं शकटे नम्रं क्षुरलनार्द्धमस्तकं । अकारयत्सटान्यस्तचीनपिष्टकटाङ्कितं ।
 ते कुम्भवादनेर्मुण्डमण्डनैश्चाङ्किताभिधाः । नियोगिनो भग्नमानाः सर्वतः स्थातिमाययुः ।
 काय्यभ्रष्टाश्चक्षुश्चोणवस्त्रावगुण्डनाः । सर्वार्थिनो व्यभाव्यन्त केऽप्यटन्तः प्रतिचयं ।
 वृथावृद्धासुखप्राप्यं पाण्डित्यं भूर्जवत्परे । मत्वा बाला इवाचार्यगृहे प्रारेभिरे श्रुतं ।
 केऽप्युच्चैरट्टभिचाकाः सादरं स्तोत्रपाठिनः । कृतानुपाठाः स्त्रापत्यैः प्राञ्चे लोकमहामयन् ।
 माता स्वसा सुता भार्या स्त्रापि कैरप्यकार्यत । सामजं सेवनं कार्यप्राप्तैः सुरतसेवया ।
 जातकस्त्रप्रशक्तेन खलचणनिरीक्षणं । कारयद्भिः शुभैरन्यैर्गणकाः परिखेदिताः ।
 पिशाचा इव शुष्कास्त्रा रुच्यम्भुकचाः कृशाः । बद्धाः परैर्यभाव्यन्त शूङ्खला मुखराङ्गयः ।
 नृपेण कार्थिणा दर्पलिङ्गनाशे विपाटिते । अन्त्रेणार्ज्यैः परिश्रान्तमलं समजायत ।
 भारतसत्त्वराजादिस्तोत्रपाठमग्निश्रयन् । ते दुर्गोत्तारिणीविद्याजंश्चोदस्तलोचनः ।
 इत्थं दैः स्त्रोदये दीर्घं मज्जन्तो नित्यदुर्जनाः । तस्मिन्नाजनि कायस्त्राव्यलोच्यन्त पदे पदे ।
 भिन्नसन्धानभूर्यर्थदानभोज्यादिढौकणैः । नहि मोहयितुं शक्ताः प्राज्ञं ते तेन राजवत् ।
 तान् प्रजाकण्डकान् पुष्टान् कृतधीरकृतानिधिं । तैस्तैः शुचिभिरभ्यर्च्यैः सविश्रामीश्वरोऽवगान् ।

भूतेशस्य यथा पुरी उतवहमुष्टा तदाशाबलाङ्गुयः स्त्रां श्रियमाससाद सहसा तदसमस्तामिमां ।
 त्वं कायस्यकुटुम्बिकृतमचिवप्रायाश्च पञ्चाननीलोढामुचलदेवनिर्वृतिमुखस्थित्या पुरीं स्त्रां क्रियां । ११०
 शिवरात्र्युत्सवे स्त्रोकममुं शिवरथाभिधः । विदाम् पठंसेन वृठात्सर्वाध्यक्षो व्यधीयत ।
 व्यवहारानभिज्ञोऽपि कश्चित्कालमदीदृशत् । शुचित्वादार्यभाजः स क्रमन् कृतयुगस्थितिं ।
 श्रीवदण्डलमुच्यतेजसस्तस्य भूपतेः । क्रूरानुद्दिश्य कायस्थान् धीमर्हन्निर्गमन्यत ।
 नहि क्षुद्रस्वकायस्यपिशाचाविष्टवैरिणां । शंसन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ।
 चिरेण दण्डितास्त्रेण कुर्युर्दण्डधराङ्गुवं । लब्धान्तराः प्राणहरं कृच्छ्रं किञ्चित्प्रशास्यतः । ११५
 दण्डानानन्दण्डमानानां पुत्रस्त्रीमित्रवान्धवाः । राक्ष्सां विचारशीलेन न तेनोपद्रुताः कश्चित् ।
 कर्णेजपांक्षोष्ठधरप्रमुखास्त्रेण दुःखदैः । कर्मभिः क्षिप्तताद्यापि पैशुन्यस्य खिलीकृताः ।
 विस्मृतिं लब्धराज्यानां पूर्वसङ्कल्पवासनाः । प्रयान्ति प्राप्तजमुषां गर्भवासस्युहा इव ।
 प्रायाज्याधिगमात्किञ्चित्सदसद्यश्चिन्तयत् । राज्ये तच्च विस्मरार जातिस्मरद्वेषस्यः ।
 ददर्श शत्रोरद्रेहान् यान् द्रेग्धून् वा पुरानुगात् । कर्मव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदर्शयत् । १२०
 स्मरेन्नोपपत्तिः पूर्वपतिद्रोहं कुयोषितः । पूर्वस्त्रास्यरितां चाद्य कुभृत्यस्योद्भूरो जडः ।
 शेषाहिदेहान्मोदिन्या समं प्रज्ञापि राज्यभृत् । तस्मिन् परिणता मूढं कृत्याहृत्यविवेकरि ।
 तथास्त्रिकस्य वणिजो व्यवहर्त्तुस्य सोऽभवत् । विवादे संशयं स्त्रिन्द्रेणैव स्त्रेयाद्यनोचरे ।
 सौहृदारूढसङ्गावे व्यापदौपयिके धनी । न्यासीचकार दीनारत्नसं कोऽपि वणिग्गृहे ।
 तेनोपयुज्यमाना च व्ययेषु वणिजः करात् । कियत्यपि गृहीताभूदनुमात्रान्तरान्तरा । १२५
 त्रिंशद्दिग्गत्सु यातासु समासु न्यासधारिणं । गृहीतश्रेयं दातुं स धनं प्रार्थयताय तं ।
 वणिक् तु कुशती तस्य न्यासयासाय सोद्यमः । कालापहारमकरोत्तैक्षैः कलुषधीर्क्षिपैः ।
 स्त्रोतोभिर्व्यसमन्मोघौ लभ्यं मेघमुखैः पयः । प्राप्तिर्भूयास्तु नास्त्रेव वणिक्कासस्य वस्तुनः ।
 तैलस्त्रिगुणमुखः स्त्रुण्णालोपोमृदाकृतिर्भवन् । न्यासयासविवादोयो वणिक् व्याघ्रादिश्लिष्यते ।
 विवादे श्रेष्ठिना श्रायं स्त्रितैः प्राक् सख्यदर्भनैः । सुखं सुखं ज्ञायमानं प्राणान्तेऽपि न मुच्यते । १३०
 निमग्नवस्त्रका वेश्याः कायस्योऽपि वरो वणिक् । गुरुपदेभ्योपस्कारैर्विशिष्टाः सविषाग्निवोः ।
 चन्द्रनाङ्गालिके श्रेतांशुर्धूपाधिवासिनि । विश्वस्तः स्त्रात्किराटेयो विप्रकृष्टेव्यनापदः ।
 ललाटदृक्चक्षुश्चन्द्रश्चन्द्रश्चन्द्रश्चन्दनः । षड्विन्दुवृत्तिक इव क्षणात्प्राणान्तकदणिक ।
 पाण्डुश्यामोऽप्रिधूमार्द्रः स्त्रुण्णालो गहनोदरः । तुम्बीफलोपमः श्रेष्ठो रक्तं मांसञ्च कर्षति ।
 साऽथ निःशेषितमिषः कुट्टो निर्बन्धकारिणः । गणनापत्रिकां तस्याः सम्भूभङ्गमदर्शयत् । १३५
 यदादैः श्रेयस इति न्यस्तमश्रेयसे पदं । आतरेव्यत्यये सेतोर्गृहीता षट्सुधोलया ।
 स्त्रिन्नोपानत्कशावन्धे शतं चर्षकतोऽर्पितं । विपादिका कृते दास्या नीतं पञ्चाशतोघृतं ।
 स्त्रोटागे भाण्डमारस्य क्रन्दत्याः कपयार्पितं । कुलाख्या वज्रशः पश्य भूर्जे लग्नं व्रतचयं ।

शिष्टभ्याऽस्य विहास्य क्रोताः पोषाय मूषिकाः । त्वया ब्रूतेन वात्सल्यात्पट्टाभ्यामस्यरसस्तथा ।

चरणोदत्तनं सर्पिः शालिचूर्णञ्च सप्तभिः । क्रोतं ब्रूतेः आङ्गपक्षस्थाने च घृतमालिकं ।

४०

नीतं चौद्राद्रिकं का सा या साया दर्भकेण ते । सोऽव्यक्तजिह्वः किं वेत्ति वक्तुं लग्नं ब्रूतं ततः ।

मृषणोत्पाटको भिक्षाचरस्तो इव याचकः । यो वारितो युद्धपटुस्तस्ते दत्तं ब्रूतचयं ।

आनीतं भट्टपादानां मध्यं सर्व्वव्ययोपरि । ब्रूतं ब्रूतद्वयं धूपबन्दामूलपलाण्डुषु ।

इत्याद्यचिन्तिता युक्ता परिहाय्य व्ययानसौ । तस्यैकीकृत्य गणनां लाभेऽपि ब्रूतकैर्व्यधात् ।

वर्षमासयहतिथिप्रत्यावृत्तिः पुनः पुनः । संसारमेव तस्यान्ते न यथैव नर्त्तताङ्गुलिः ।

१४५

समूलयहणं पिण्डीकृत्याय सकलान्तरं । प्रसारितौष्ठस्तन्नेत्रे मौल्यन्नभ्यधान्मृदु ।

ब्रूतमुद्धरन्निचेपं नयोद्भासधनन्विदं । विस्मदत्तं निर्दम्बं दीयतां सकलान्तरं ।

तस्य धर्म्यमचोजामन् क्षणमुच्छसितोऽभवत् । क्षुरं चौद्रोपलिप्तन्तु ध्यात्वा पश्चादतप्यत ।

युक्तापङ्कतसर्व्वस्वं क्रौर्यानार्थ्यमथार्थकः । विवादे नाशकं जेतुं नापि श्रेया विचारकाः ।

स्थैर्यनिश्चितन्यायं पुरोन्यस्तं ततो नृपाः । तदित्यमिति निश्चित्य वणिजं तमभाषत ।

१४६

अद्यापि न्यासदीक्षाराः सन्ति चेत्तत्प्रदर्शयतां । श्रंगः कियानपि ततस्ततो वस्त्रि यथोचितं ।

तथाकृते तेन वीक्ष्य दीक्षारामन्विणोऽब्रवीत् । राजाभिर्भविनां राक्षसां नास्मा टङ्कः क्रियेत किं ।

न चेत्कलत्रभूपालकालीन्यासीकृतेष्वमो । दीक्षारैस्वकुतष्टङ्कामत्रामाङ्गा अपि स्त्रिताः ।

निक्षिप्तेनैव लक्षणे वणिक् तस्मात् व्याहरत् । वणिजोऽप्रविणेनायमयातेनान्तरान्तरा ।

तस्माद्यदा यदेतेन गृहीतं दीयतां ततः । तदा प्रभृत्यययान्नाभोऽस्मै वणिजोऽर्थिनः ।

१४७

न्यसनानेहसंश्लेष प्रभृत्यस्मै प्रयच्छतु । लब्धदस्त्रष्टितालाभं किम्वाच्यं लैलिके धने ।

अवधारयितुं ग्रन्थं मादृशैस्सुघृणैरियत् । श्रीयशस्करवद्रैर्व्यमोदकेषु त्वयुज्यत ।

विवादे सन्दिहामस्य युक्तं सान्धनश्रासनं । भावं दण्डपराचारैः प्रयुक्तं कुसुतेः पुनः ।

अनिहार्थ्येषु ब्रूतेषु महामर्मगतेष्विव । सविवादेषु सोपेक्षां कालापेक्षो व्यधानृपः ।

पप्रथे पार्थिवस्थेत्यं निश्चेद्यं तस्य पालनं । प्रजास्त्रजागृहकस्य मनोरिव मनस्विनः ।

सख्यं कारणनिर्व्यपेक्षमिगताङ्गहारहीना सती भावोवीतजनापवाद उचितोत्थितं समस्तप्रियं ।

१४८

विद्वत्ताविभवान्विता तरुणिमा पारिव्रजलोज्ज्विता राजवं विकलं कमत्र चरमे काले किलेत्यन्यथा ।

स तादृशोऽपि राजेन्द्रचन्द्रणः स किलाभवत् । मत्सर्थाविष्टवैवश्यादोषोत्कावर्धयोषणः ।

श्रौदार्य्यशौर्य्यधीर्धैर्य्यगुणतारुण्यमत्सरः । बभूव संख्यातीतानां मानप्राणदरो नृपां ।

मानोक्षैतश्च भूयोऽपि वाक्पादव्यवसाहृतैः । लाघवं प्रत्युपालम्भैः पार्थिवोऽप्यनुभावितः ।

प्रसुप्तानां फणीन्द्राणामिव कोपोद्भूतं विना । तेजोविस्फूर्जितं श्रेयं न हि नाम शरीरिणां ।

१४९

विविधे भूतसर्गेऽस्मिन्नच कश्चित्स विद्यते । वपुर्वैश्वचरित्रादि यस्य दोषैर्न दूषितं ।

जातिः पङ्कदहादपुः कपिलता ज्ञातं शिरःखण्डनं प्रभ्रश्यत् प्रवृत्तिशीलतादिभिर्गुणचारप्रदुष्टं यशः ।

विश्वस्तृप्तिं प्रभूतविषयव्याप्तिस्तृप्तेः दृष्ट्वा दोषा यत्र पुरस्तु तत्र कतमो निर्दोषतोत्सेकभूः ।
 अविचार्येति भूपालः स चकारानुजीवनं । वंशचारित्र्यदेहादिदोषोद्घोषेण मन्त्रहं ।
 अन्योन्यदोषमुत्पाद्य संख्यातीता महाभटाः । युद्धशृङ्खलाणां तेन दृष्टयुद्धेषु घातिताः । १७०
 मासार्द्धदिनमाहन्महाद्यवसरेषु सः । निनाय योधान् सन्नद्धानन्योन्यं प्रधनैर्धनं ।
 स नाभूदुत्सवः कश्चित्तदा यत्र नृपाङ्गणे । भूमिर्न मिक्ता रक्तेन हाहाकारो न चोद्यथा ।
 नृत्यन्तद्व निर्याता गृहेभ्यो वंशशोभिन् । बांधवैर्निन्यिरे योधालूनाङ्गाः पार्थिवाङ्गनात् ।
 स्त्रिगधश्यामकचांश्चारुशृङ्गाकल्पशोभिन् । हतान् वीर्य भटाद्याजा मुमुदे न च विव्यथे ।
 मार्था राजगृहं गत्वा प्रत्यायातेषु भर्तृषु । मेनिरे दिवसं लब्धमनास्था नित्यमन्यथा । १७५
 भवेत्तद्यदहं कुर्यामित्यहंक्रियया वदन् । साचिव्यमव्याहतवाकैस्तैर्भृत्यैरजिग्रहत् ।
 प्रवर्द्धमानांस्तानेव विदुषः कलषाश्रयः । हताधिकारान् विदधे बज्रशस्त्र विमानितान् ।
 दंष्ट्रकः कम्पनाधोः प्रवृद्धे तत्र सकुम्भि । विद्रुतो विषलाटायां निपत्य निहतः स्वथैः ।
 तेन स्ववर्द्धितो द्वागाधोऽश्वरो रक्षकाभिधः । हताधिकारो विदधे विभूतिं दीप्य भूयवी ।
 माणिक्यमन्यपतिना दारेऽकस्मान्निवारिते । स्त्रिभेन विजयचेचे चक्रे वृत्तपरिग्रहः । १८०
 कम्पनाद्यधिकारस्थाः प्रवोरास्तिलकादयः । काकवंशदिमन्त्रिवे न तत्कायेन भाविताः ।
 भोगसेनानिरनुगः क्षीणवासोऽभवत्कृतः । तेनातिसेवाप्रोतेन राजस्थानाधिकारभाक् ।
 यस्येन्द्रदादशोयुद्धे सान्द्रसैन्योऽपि विद्रुतः । सुद्रवङ्गचन्द्रेऽपि रौद्रमालोक्य विक्रमं ।
 येऽपि मङ्गाभिधानस्य पुत्राः सामान्यशस्त्रिणः । तान् सङ्कुच्युच्चुङ्क्षुः समन्त्रिणः समपादयत् ।
 पुत्रौ विजयसिंहस्य तस्मेवात्यक्तदुर्दशौ । तिलको जनकस्यास्ताममात्यश्रेणिमध्यगौ । १८५
 यमैलाभायवाणादिमुखा द्वागादिनायकाः । कस्तान् समर्थः सङ्ख्यातुं तडित्तरलसम्पदः ।
 दिवाः प्रशस्तकलशादयः पूर्वे तदन्तरे । प्रापूर्वालद्रुमान्मन्त्रजोर्णानोकहविभ्रमं ।
 कन्दर्पः क्षाभुजा दूतैः समानीतोऽपि नाददे । तस्यासहनतां वीर्यं प्रार्थितोऽप्यधिकारिता ।
 आस्थानाचारसंलापव्यवहारादिमण्डले । नवमेवाभवत् सर्वं तस्मिन्मन्त्रिभवे नृपे ।
 लक्ष्मीः कार्मणचूर्णाङ्गवेष्ट्यायावेशवर्त्तिनः । धीरानपि विधायेयं करोत्युन्मार्गवर्त्तिनः । १९०
 सपिण्डानामपि व्यक्तशूलवोक्षणतत्परा । प्रततेव नरेन्द्रश्रीजतिस्त्रेहापकारिणी ।
 समस्तसम्यत्पूर्णेऽपि यस्मात् सुस्मलभूपतिः । दधौ भ्रातुर्वस्कुन्दं राज्यापहरणोद्यतः ।
 अकस्मादग्रदृष्टोऽप्येवमिव तं शोचपातिनं । स्थानं वराहवार्त्ताख्यमुल्लंघ्यायामगजः ।
 क्षिप्रकारी त्रिनिर्गत्य तमप्राप्तपदं ततः । निपत्य सैन्यैर्वज्रलैः सोऽपकारमकारयत् ।
 विद्रुतस्यास्पदे तस्य नानोपकरणैश्च्युतैः । ताम्बूलवेलाकूटैश्च मामियो समभाव्यत । १९५
 हतकार्यः परावृत्त्यासावकूटोऽपि पार्थिवः । प्रत्यावृत्तं तमग्रदृष्टोऽन्येषु क्रूरविक्रमं ।
 गगच्छस्त्रदादेशाङ्गत्वा वहस्यैनिकः । चक्रे सुस्मलभूपालबलनिर्दलनं ततः ।

असङ्ख्यैः सौख्यैर्लैर्यौधराहवायामनिस्तैः । क्लान्तिर्बिमानोद्यानेषु युनारीणाममुच्यत ।
 भर्तुः प्रसादस्यानृप्यं प्राणैर्युधि समर्पितैः । राजपुत्रौ गतौ तत्र सप्तदेवयुधिष्ठिरौ ।
 वराश्वान् सुसुलालीकान् गगलान् प्राप विद्रुतात् । चक्रे भूरितुरङ्गस्य वैभूषण्यपि कैतुकं । १००
 निविष्टकटकं तं स श्रुत्वा सेल्यपुराध्वना । क्रमराज्योन्मुखं यातुं द्रुतमन्वसरक्षुपः ।
 अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नादयजन्मना । प्रविवेश दरद्वेषं परिमेयपरिच्छदः ।
 दत्तमार्गं तस्य राजा तामरं लोष्टकाभिधं । स सेल्यपुरजं हत्वा नगरं प्राविशत्ततः ।
 तस्मिन् दूरं गते वैरे कलषोऽपि स नाददे । भ्रातृस्त्रेहैरसंरम्भं यहीतुं लोहरं गिरिं ।
 कङ्कः कालिन्दराधोशो दौहित्रीं पुत्रवद्गृही । यामवर्द्धयत् स्नेहादपुत्रः पितृवर्जितां । १०१
 राक्षो विजयपालस्य सुतां सुसुलभूपतिः । उपयेमे स तां श्रोमाननघां मेघमञ्जरीं ।
 तस्य प्रभावाधिष्ठानाच्छिष्टिरेऽपि न लोहरे । शक्तिराभीत् विरुद्धानामपि बाधाय वैरिणां ।
 धीरः सुसुलदेवोऽपि मार्गैर्निगत्य दुर्गमैः । आसदङ्कुरिभिर्मार्गैः स्त्रोर्वा दुर्गिरिवर्त्मना ।
 प्रशान्ते व्यसने तस्मिन् धीरस्योच्चलभूपतेः । अन्येऽपि व्यसनाभासा उत्पन्नध्वंसिनोऽभवन् ।
 भीमादेवः समुत्थाय भोजङ्गलक्षदेवजं । साहायकार्यमानिन्ये दरद्राजं जगदलं । ११०
 सङ्कोषर्षमहीभर्तुरवस्तुह्यात्मजाऽभवत् । भ्राता दर्शनपालस्य सञ्जपालस्तु तदलं ।
 नोतिज्ञेन ततो राज्ञा साक्षैव दरदीप्तरः । आलेपात् पारितप्रायात्प्रत्यावृत्त्य निजं भुवं ।
 सङ्कलमन्वनाच्छन्नं भोजोऽविच्छिन्नमण्डलं । भजे सुसुलदेवभ्या सञ्जपालानुजीवितां ।
 गृहीतार्थेन श्रुत्येन निजेनैव प्रदर्शितः । भोजः क्षिप्रं नृपात्प्राप निगद्यं तस्करोचितं ।
 देवेश्वरात्मजः पितृकोऽपि देराज्यलालसः । तामरानाश्रिते राशि निर्धते व्यद्रवद्दिशः । १११
 विचारपरिहारेण धावन्तः सर्वतो जङ्घाः । तिर्यञ्च इव हास्याय प्रमिद्वृशरणा जनाः ।
 मलस्य रामलाख्योऽहं सुनुरासं दिगन्तरे । अर्द्धसूदः कसिदेवं चक्रिकाचतुरो वदन् ।
 निन्ये प्रष्टुं व्यामूर्खैर्वज्रभिर्विस्त्रवप्रथैः । धनमानादिदानेन भूमिपैर्भूम्यनन्तरः ।
 यीक्षे प्रविष्टः कश्मीरानेकाकी चर्मपीडितः । व्यधोयत् क्षिप्रनासः परिज्ञाय नृपानुगैः । ११०
 कटके पर्यटन्नाशः स एव ददृशे पुनः । स्त्रजात्युचितभक्त्यादिविक्रयी सस्मितं जनैः ।
 मिथैव नोतिकौटिल्यैः क्रियतेऽभ्युदयसमः । शक्यतेऽपरथा कर्तुं न देवस्य मनीषितं ।
 शान्तापि ज्वलति कापि क्वचिद्दोषापि श्राम्यति । देवशातवशाच्छक्तिः पुंसः कक्षाग्रिसन्निभा ।
 पलायने नापयाति निःसुला भवितव्यता । देहिनां पुच्छसंलीना वज्रिज्वालेव पक्षिणः ।
 नाच्छिन्नवज्रिविषयस्त्रशरप्रक्षोभेन श्वभ्रपातरभसेन नचाभिचारेः ।
 शक्ता निहन्तुमसवो विधुरैरकाण्डे भोक्तव्यभोगनियतोच्छसितस्य जन्तोः । १११
 भिन्नाक्षरः समादिष्टबधो जयमतीयहात् । नक्तं बध्यभुवं निन्ये बधकैः पार्थिवाज्ञया ।
 यावत्प्रसङ्गो निचिप्तो वितस्तायां समोरणैः । क्षिप्तस्तटान्तरे खन्दमानदृष्टे क्षपालुना ।

दिजेनैकेन सम्प्राप्तमिच्छा दुर्गतचेतनः । आसमत्यभिधानायाः स्मृतिर्दिद्वेति गौरवात् ।
 सा हि पुत्रोति कृत्यायादत्तस्तुरया तथा । नीतो देशान्तरं गूढं वदधे दक्षिणापथे ।
 स कृतप्रत्यभिज्ञोऽथ पुत्रवन्नरवर्षणा । मालवेन्द्रेण शास्त्रास्त्रविद्याभ्यासमकार्थित । ११०
 अन्यदीयं घातयित्वा तत्तुल्यवयसं शिशुं । रक्षितो जयमत्येव स किलेत्यपरेऽब्रुवन् ।
 देशान्तरागतादूतात्तद्वार्त्तामुपलब्धवान् । अतएवाभवत्तस्मां भुभृद्विरलितादरः ।
 बहिरप्रतिभिन्दंस्तस्य धीरो मार्गवर्त्तिभिः । चक्रे तदप्रवशाय सन्त्यन्तं पार्थिवैः समं ।
 ईर्ष्यामगोपयन्त्यार्याः शङ्कामाच्छादयन्निपोः । स्वयमन्याभिगम्यन्तं करोति हि जडो जनः ।
 भिक्षाचरे हते वालं कश्चिदादाय तत्समं । तस्मान्ना स्थातिमनयद्दिद्वेत्यपरेऽब्रुवन् । ११५
 तथैवैषोऽस्तु मिथ्या वा प्रतिष्ठां तां तथाप्तवान् । यया लघुत्वमानेतुं न देवेनाप्यशक्यत ।
 स्वप्नेन्द्रजालमाधानामपि निर्विषया इमाः । कर्मवैचित्र्यजनिताः काश्चिदाश्चर्यविप्रुषः ।
 मराजबीजो नाशाय विशां गूढं व्यवर्द्धत । पुरयामादिदाहाय कश्चान्तद्व पावकः ।
 रोहत्यन्तिकसोमनि प्रतिविषा वीरुद्विषक्कारुचः । काले प्रादुर्भुपद्रुताच्छलिले मूर्च्छत्यगस्त्येदयः ।
 सर्गच्छेदविधिचमानुदयतो दृष्ट्वा किलोपद्रवान् सन्त्यन्ते प्रतिकारकल्पनमहो दीर्घावलोको विधिः । १२०
 अजायत विपन्नज्जगद्गदद्वरणक्षमः । तस्मिन्नेव क्षणे यस्मात्सुसुप्तकामपतेः सुतः ।
 तज्जन्मकालादारभ्य सर्वतो जयमर्जयन् । नामान्वर्थं नृपस्तस्य जयसिंह इति व्यधात् ।
 शास्तुः सर्वार्थसिद्धास्त्रां यया सर्वार्थसिद्धिभिः । तथा तस्याभिधान्वर्था नात्यजदूढिशब्दतां ।
 मुद्रां तां कुक्षुमस्याङ्ग्रेस्तदीयस्याभ्युपागतां । विलोक्योच्चलदेवोऽभूद्विमन्युर्भ्रातरं प्रति ।
 बालस्यैवाङ्गिमुद्रास्य वैरं पितृपितृव्ययोः । निवारयन्तो विदधे सुस्थितं मण्डलदयं । १२५
 स स्वर्गिणः पितुर्नाम्ना ततः सुकृतसिद्धये । चकारोच्चलभूपालः पैतृके स्थाण्डिले मठे ।
 गोभूमिहेमवस्त्रास्रदाता तस्मिन्महोत्सवे । आश्चर्य्यकल्पदृक्चलं त्यागी सर्वार्थिनामगात् ।
 प्रसादैः प्रहितैस्तेन महार्थैः स्नायसन्पदा । महान्नोऽपि दिगन्तेषु पार्थिवा विस्मयं ययुः ।
 भर्तुः प्रसादाधिगतां श्रियं नेतुं परार्थितां । विहारं समठं देवी जयमत्यपि निर्ममे ।
 केषाञ्चित्पूर्वपुण्यानां विरहेण महोभुजः । सुताभीष्टाभिधानाभून्मठे नवमठाख्यया । १३०
 खलां स्वभारमुद्दिश्य परस्मिन् स्थाण्डिले पितुः । विहारोऽपि कृतस्तेन नोचितां स्थातिमाययौ ।
 मृत्योर्हस्तकपातित्वं तस्याः कलयता किल । न निष्ठा स्वप्रतिष्ठासु सम्प्रपेदे व्यसन्नितिः ।
 कदाचित् कमराण्यस्थो दृष्टमग्निं स्वयंभुवं । ययौ वर्हेणचक्राख्यं गिरियामं स भूपतिः ।
 तद्गुह्येलेष्वरयामाध्वना यातुमवेष्टयन् । अकस्मादेत्य तत्तयाश्चोरासृष्टालशस्त्रिणः ।
 प्रजिहीर्षुभिरप्याशु तस्मिन्नत्यल्पसैनिके । न तैः प्रहतमह्युजोवदृक्कलभितायुधैः । १३५
 अथ हारितमार्गः स गहने गिरिगङ्गरे । भ्रमन्नल्पानुयाय्येकां क्षणदामत्यवाहयन् ।
 उच्चचार क्षणे तस्मिन् स्कन्दावारेषु दुःसहा । न चिरं प्रातर्दुर्भ्यातां सर्वतः चोभकारिणी ।

कटकाक्षिः स्रतात्यल्पा वात्येव गिरिगङ्गरात् । सा दुष्प्रवृत्तिदीर्घत्वं पुरेऽरण्यद्वामदत् ।
 नगराधिकतस्तस्मिन् क्षणे च्छुब्धाभिधाऽभवत् । शस्त्रिणः कामहेवस्य कुन्धोरङ्गादिसोदरः ।
 कृत्वा पुरोभशान्तिं शस्त्रौघैस्त नृपास्पदे । प्रविश्य भ्रातृभिः सार्द्धं कार्यशेषमचिन्तयत् ।
 नृपं कं कुर्म इत्येवं तान् विचिन्तयतोऽब्रवीत् । सङ्गाभिधाऽपि कायस्थः कुटुम्बिकुटिलाश्रयः ।
 धूयमेव सुहृदन्धुभृत्यवाञ्छत्यदुर्जयाः । राज्यं कुरुत सम्प्राप्य राष्ट्रमेवमकण्ठकं ।
 तेनैवमुक्तास्ते पापाजातराज्यस्पृहास्ततः । सिंहासनाधिरोहाय क्षिप्रमामन् समुद्यताः ।
 श्रोत्रशस्त्रकरदेवस्य वंश्यायत इति श्रुतिः । तदन्वयेऽभूत्सर्वेषां राज्यात्मस्यप्रदायिनी ।
 अतएवाभजत्क्रोधं तेषां कुसुहृदुक्तिभिः । सा वासनान्तःसंलीना सदाचारानपेक्षिणा ।
 कथं वः प्रतिभालेपां सङ्गस्यापि कुपद्धतिः । भारिकस्य कुले जातो लवटस्य हि सोऽधमः ।
 क्षेमदेवाभिधानस्य पुत्रोऽप्यल्पनियोगिनः । क्रूराशयत्वमभजन्महासाहसिकोचितं ।
 सौख्येण स्वर्णभृङ्गारं हतवान् भूपतेर्गृह्णात् । सम्भाविताऽपि गाम्भीर्यान्नाज्ञाय स किलेङ्गितैः ।
 सामिधेनुरिदृशोषे विहसन्नखिलान् स्मयन् । राजपुत्रद्वयात्यल्पं स त्रैलोक्यमन्यत ।
 तस्य चिन्ता काचिदासीत् सदा दोलायतोऽङ्गुलीः । या राज्यहेतुक्रूरेण फलेन समभाव्यत ।
 तद्गिरानिजसङ्कल्पादपि ते राज्यलालसाः । नृपं जीवन्तमाकर्ण्य ततोऽभूयन् हतस्पृहाः ।
 न स्फुरन्नखसंमोलनवा सुप्त इवानिश्च । तेषां चेतभि सङ्कल्पस्तदाप्रभृति सोऽभवत् ।
 असुखिरादरेणाय शनकैः पृथिवीभुजा । निन्यरे मध्यमे वृत्तिं राजन्यानान्निवार्य ते ।
 प्रकृष्टा रूढवायाजा सर्वेषामेव सर्वदा । तेषामप्यकरोदत्रान्तरे मर्त्यस्पृशः कथाः ।
 ते राज्ये हर्षभूभर्तुः पितरि प्रभयं गते । मातुस्तारुण्यमप्ताया विधवाया गृहेऽवसन् ।
 तैर्ब्रह्मासक्तको नाम शस्त्रभृत्प्रातिवेष्टिकः । सुहृद्धतोऽथ विश्वस्तो जननीजारशङ्कया ।
 असतीमपि किं नैते न्यगृह्णन्ति भूपतिः । विचार्य कोपालान्मातुर्नामच्छेदमकारयत् ।
 तां कथां स नृपस्तेषां परोक्षमुदबोधयत् । क पुण्याच्छिन्ननासाया वदस्वित्यन्वियेष च ।
 वृहद्गङ्गादिगच्छेशं कृत्वा कार्याण्यवारयत् । स कायस्थः कृतान्तत्वं भजन् सङ्गमपि प्रभुः ।
 पीडितस्तेन रौद्रेण निजोऽथ गणनापतिः । कोष्ठात्पत्न्यपहर्तारं ते नृपाय न्यवेदयत् ।
 प्रवेशभागिकपदे हते राज्ञा रूषा ततः । स क्रूरोरङ्गकुङ्गादीन् प्रेरयत् पूर्वविन्तिते ।
 जिघांसवस्ते नृपतिं प्रसङ्गप्रेक्षिणः परैः । समगंसत दुष्प्रशैरथ हंसरथादिभिः ।
 प्रजिहीर्षुभिरुर्वीशं पीतकोशैः समेत्य तैः । चतुष्पञ्चानि वर्षाणि नावाप्यवसरः क्वचित् ।
 वज्रभिर्वज्रधा भिन्नैर्वज्रकालं विचिन्तितः । न भेदमगमन्मन्त्रः सचित्तं लोकदुःकृतः ।
 तवैतां कुरुते शश्वत्पु मर्त्यस्पृशं कथां । इति प्रत्येकमुक्त्वा ते विरागं पार्थिवेऽभजन् ।
 तैरुरःपार्थिवैश्च गूढैर्जर्मभिराचसैः । प्रच्छाद्य पार्थिवोऽश्वस्रमनुसन्ने जिघांसुभिः ।
 असहो विरहं सोढुं यां प्रसादयितुं न कां । राजापि सन्दधे चेष्टां प्राक् प्राकृतभुजङ्गवत् ।

१६०

१६१

१६२

१६३

१६४

१६५

दभावैपरीत्येन नाशचिह्नेन स स्थिरा । जयमत्या महाप्रीतिं तदादादत्तरदयं ।
 रक्षां भिक्षाचरस्याङ्गनिमित्तं तत्र केचन । केचित्तु विद्युत्सदृशो प्रेरणां तगलवृत्तितां ।
 अथ वर्तुलभूभर्तुरात्मजा विष्णुलाभिधा । कृतपाणिग्रहास्त्रागादात्मभ्यं वसुधाभुजः । १८०
 सङ्ग्रामपाले नृपतौ तस्मिन्नुपसरे मृते । तत्सूनुः सोमपालाख्यः पितरौ समादधे ।
 राज्याहमयजं बद्धा मोऽभ्यषिच्यन् चाक्रिकैः । इति कोपास्त्ररेण्डोऽभूत् क्रुध्यन् राजपुरीं प्रति ।
 लक्ष्मीस्थैर्यप्रतिभुवः पुण्याः पाणिमजियहत् । तं प्रेष्टं सर्वलोकानां श्रेष्ठं सर्वसमाभुजं ।
 अर्थिचिन्ताभेः सख्यं प्रीणते निखिलाः प्रजाः । नानाव्यथोर्जितो रेजे पश्चिमः स महोत्सवः ।
 यति जामातरि क्षाभूचक्रे निखिलतन्त्रिणः । निवृत्तीन् किमपि क्रुध्यन् दुधुक्षुत्तु व्यसर्जयत् । १८५
 भोगसेनोऽपि भूपेन काले तस्मिन् समन्युना । निवारितो दारकार्यात्सर्वैः समपद्यन् ।
 विक्रान्तः स हि कार्यस्थेनिर्जितः खिल डामरः । सुखलक्ष्म्यापतिं जेतुं प्रतस्थे लोहुर पुरा ।
 वात्सल्यमिश्रवैरेण वारितोऽयं महीभुजा । तत्परीवादमकरोच्चक्रोधावेत्य तच्च सः ।
 प्रविशयत् रुडुकडुमुखान् स समया ततः । तमादिसुहृदं वीरं तदा राज्ञा विमानितं ।
 विमानिताविशालेच्छाः संहता हतवृत्तयः । न ते बहिष्कृतास्तेन यमराष्ट्रं जिगीषता । १९०
 तान् भोगसेनानिन्यस्तसद्भावान् कुटिलाग्रयः । सङ्घो निमिन्द वीरत्वात्तज्ज्ञानन् सरलान्तरं ।
 ऊचे चाद्यैव हित्वापि प्राणान् व्यापद्यतां नृपः । भोगसेनोऽन्यथा भेदं कुर्यादगहनाग्रयः ।
 अन्यथाभूत् सङ्घातं भोगसेने यदब्रवीत् । क्रिद्विद्वेहेऽस्मि वक्तेति नृपतिं भेदलालसः ।
 स तु किं दक्षिणद्वारं तव दद्यामिति ब्रुवन् । दुधुक्षुपचप्रणयं निन्ये तमवमानयन् ।
 प्रबोधाधायिनो देष्टि नित्यतिप्रणयी भवन् । तापात्ययाहनिद्रान्तरव जन्तुर्गतस्मृतिः । १९५
 तन्त्रिणो यामिका भूत्वा खस्मिन्वारे ततोऽविशन् । ते राजधानीं सङ्घट्टैः स्तम्भैः सह संहताः ।
 यामिन्यां यं वयं हन्मस्तं हतेत्यभिधाय च । प्रावेशयन् न्यस्तचिह्नाश्चण्डालाश्चण्डपान्तरं ।
 भुक्तोत्तरं स्थिते राज्ञि ते वाञ्छे मण्डपे स्थिताः । सरोषनृपदत्युक्ता सेवका सारणं व्यधुः ।
 राजा च विज्जलावेश्म यियासुर्मण्डपान्तरात् । दीपिकाभिः कृतालोको निर्धयौ मदनालमः
 मध्यमं मण्डपं तस्मिन् प्राप्ते स्तम्भैः सहानुगैः । तत्पथं मण्डपं सङ्घो रुड्यान्यनरुणाञ्जनान् । २००
 अन्यैरप्यपिमे दारं निरुद्धे सर्वएव ते । जिघांसवः समुत्थाय नृपतिं पर्यवारयन् ।
 विद्वन्निदम्भादेकेन रुडुमये निषेदुषा । तं दिजादोर्घपत्तेजाः शस्त्रा कष्टकषोऽभिनन् ।
 ततः काञ्चनगौराणि तस्याङ्गान्यसिधेनवः । वक्त्रः सुमेरुशृङ्गाणि महोरग्यश्वाविशन् ।
 स द्रोहो द्रोहदत्युक्ता केशान् कृष्टान्विमाचयन् । क्रोडाशस्या कपा रुडुमुष्टिं दन्तैर्यपाटयत् ।
 सुजनाकरनामा हि भृत्यः कट्टारकं वहन् । तस्मान्निष्कात्पलायिष्ट प्रहरत्सु विरोधिषु । २०५
 अतो वालोविना लक्ष्मीं जुरिकां स चकष तां । मुष्टावर्गलिता कीलात् सा कृच्छ्रेण विनिर्धयौ ।

निर्यातान्त्रः शत्रुभिस्तैस्त्यक्तकेशो बबन्ध तं । धम्मिल्लमथ तां शस्त्रीं जानुद्वन्द्वान् रर्षयन् ।
 न हित्वा प्रहरंस्तेजस्तादृग्वीर्योऽपि सोऽभवत् । येन क्षितौ निपतितः सर्वमर्मस्त्रिवाहतः ।
 अभिमन्त्र ततो रङ्गं प्रहरन्तश्च पृथतः । नदन् सिंह इव व्यङ्गं परित्यज्य व्यदारयत् ।
 अन्यश्च शस्त्रिणं कश्चिस्वर्माणमपातयत् । विवेष्टमानो यः प्राणैरचिरेण व्ययुज्यत । ३२०
 लब्धान्तरे प्रवासाय तस्मिन्भावति मण्डपः । रश्मिभिर्भूमिपालोऽयमित्यबद्धा कपाटितः ।
 द्वारमन्यत् प्रमर्षन् स क प्रयासोति जल्पता । च्छुनेन रुद्रमार्गेण खड्गपातैरहन्यत ।
 भोगसेनं ततोऽपश्यत् द्वारस्यान्ते समुत्थितं । दारुतूलिकया भित्तिमालिखन्तं पराङ्मुखं ।
 भोगसेने क्षमे कस्मादमुं त्वमिति वादिनं । सोऽयं किमपि ह्रीतः प्रधावन्तं जगाद तं ।
 रय्यावहाभिधा दोषधरस्तिष्ठन्निगद्युधः । अयोदीपिकयारभ्ययुद्धस्तैर्विचिन्तोऽपतत् । ३२५
 चाम्येयः सोमपालाख्यराजपुत्रः क्षताहितः । प्रहारैः प्राप्तवैक्लव्यो न याच्चाचारतामगात् ।
 पुत्रः श्रीगूरुपालस्य राजकापत्यमञ्जकः । विदद्रौ श्वेत्तं संक्काय शस्त्रीं पुच्छच्छटोपमां ।
 ततः प्रधावन् प्रगीवमारुरुक्षुः क्षितौश्वरः । निरुक्तजानुशृण्डालैरगलिनिरुक्त वसुन्धरां ।
 तत्पृष्ठे स्वं क्षिपन्देहं प्रहारैर्जर्जरीकृतः । प्रटङ्गारनामा कायस्थो निर्दोहो वारितोऽग्निभिः ।
 पुनस्त्यातुकामस्य सर्वं शस्त्रावलीर्द्विषः । न्यपातयन्तस्य कान्ध्या नीलाञ्जवर्णसूजं । ३३०
 तिष्ठेत्कदाचिद्धूर्तोऽयमविपन्नो विपन्नवत् । कन्धगामधमः सङ्कलस्येति स्वयमक्किनत् ।
 कृतं पदापहरणं यस्य सोऽहमिति ब्रुवन् । च्छित्वाङ्गुलीश्चकर्षापि रक्षाङ्गामुर्मिकावलीं ।
 एकपादस्थितोपानतस्तन्तमान्यैः शिरोरुहैः । च्छवक्त्रः स ददृशे सुप्तोदीर्घभुजः क्षितौ ।
 पर्याप्तयास्य पर्यन्ते वीरवत्या महौजसः । निर्दोषनामोषदगान्निस्त्रिंशत्वं जनान् प्रति ।
 गेवकः गूरुजानाम् पूत्कुर्वन्द्रोहमुचकैः । निर्गत्य भोगसेनेन वहिः क्रोधान्निपातितः । ३३५
 प्रस्थितो दयितावासं स दिङ्मोहवशादिव । पन्थानं पृथिवीनाथः कान्ध्या जग्राह वेश्मनि ।
 राज्ञो दाने नृपतिमधुपा भोगकिञ्चल्लोलाश्लेतो नानावसनकुसुमश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 हा धिगैवानिलतरलया पात्यमाना नियत्या वल्लैर्वीते किमपि सहसा दृष्टनष्टा भवन्ति ।
 तिर्यग्भ्यस्त्रिजगज्ज्यो परिभ्रवं लङ्केश्वरो लब्धवान् प्रापशेषनृपोत्तमः कुक्षपतिः पादाहतिं मुहूर्त्नि ।
 इत्थं ते वज्रमानहृत्परिभवः सर्वस्य सानान्यवन्तको नाम भवन्महानहमिति ध्यायन् धृताहर्क्षियः ।
 परासुमर्हितैस्त्यक्तुं तमनाथमिव प्रभुं । नम्रं ऊताश्रमात्कर्तुं स्रक्चक्रयाहिणोऽनयन् ।
 भुजौ कण्ठे गृह्योत्तैकः कराभ्यां चरणौ परः । तं भुग्नगीवमालोककुन्तलं रुचिरोचितं । ३४०
 सयूत्कारव्रणं नम्रमनाथमिव पार्थिवं । राजधान्यात्रिनिष्कृष्टं न्यधत्तां पितृकानने ।
 महामरिदितस्ताक्षः सश्वेद्दोषभूतने । अक्राय वल्लिषंस्कारं ते भूतास्तस्य चक्रिरे ।
 न ह्यो नापि निर्दग्धः स के नापि व्यलोक्ष्यत । उड्डीयेव गतस्त्राशु नेत्रनिर्विषयोऽभवत् ।
 व्यतीतेन सर्वधैकचत्वारिंशतमायुषा । सप्ताशीत्यब्दे पौषस्य शुक्लाषष्ठां व्ययुज्यत ।

चक्रोऽथ मासिकवचोरङ्गः शोणितमंडितः । शशानाशनि वेतालद्वयसिंहासने पदं ।
 तस्यावरोहतः सिंहासनाद्योद्धुं पुरोयुधि । विक्रामन्तो बन्धुभृत्या युद्धभूमिमभूषयन् ।
 तन्निष्ठा बटपट्टाख्यौ युद्धा तद्वान्धवौ चिरं । योधाश्च कट्टसूर्याद्याः सिंहद्वारेऽपतन् हताः ।
 रणरङ्गनटोनृत्यस्त्रिव राजा गृहाङ्गने । सखङ्गाखेटकोरङ्गः खंडयन्नदितान् बभौ ।
 दिशन् विजयसन्देहमहितानां क्षणे क्षणे । प्रहरैः सुबह्वन् भित्ता स चिरेणापतद्रणे ।
 राजद्रोहोचितं तस्य निहतस्यापि नियहं । वैशमत्यक्तमर्थ्यादेो गर्गः कोपादकारयत् ।
 दिदामठान्तिकोव्यङ्गः पौरैर्मस्त्राश्चर्षाभिः । अवस्करप्रणालान्तर्भवक्त्रो न्यपात्यत ।
 ते गुण्फदामभिः कृष्टाः स्थाने स्थाने प्रभुद्रुहः । तत्क्षणे लोकयूत्कारपूजाकृत्योचितं दधुः ।
 पलाय्य प्रययुः कापि सङ्ग्रहंमर्यादयः । मरणाभ्यधिकां कश्चित्कालं सोढुं विपद्भयां ।
 दूतं पगाजितं गर्गं नष्टे तदनुजे विदन् । भोगभेनोऽथ तां वार्त्तामगृणोत्पलथोपमां ।
 व्यावृत्त्य प्रत्यवस्थातुकामः पश्यन् पलायिनः । योधान् स्त्रैः सहितः कैश्चित्ततः कापि भयादगात् ।
 इत्थं निहतविध्वस्तनायका द्रोघभृंहतिः । स्वदोर्मोचमहायने गर्गचन्द्रेण सा कृता ।
 सत्वं साहसमिद्विज्ञ नैतिहासेष्वपि कश्चित् । श्रौषन्तादृशं यादृक्तस्यास्ते स्म प्रतापिनः ।
 निशाम्प्रहरमङ्गश्च राज्यं कृत्वा स लभवान् । द्रोहकृच्छ्रं खराजाख्यां गतिं कुकृतिनामगात् ।
 यशस्करकुले जन्म द्रोघभृत्सैः प्रमाणितं । क्षणभङ्ग्यभजद्राज्यं यस्माद्वर्णदेववत् ।
 दावोदोपनकृतयन्त्रघटनैः सिंहादिसंहारिणो याम्ब्याकस्मिकगण्डशैलपतनैरन्तं किरातावने ।
 एकैनेव ननु प्रधावति जनः सर्वोऽपि मृत्योः पथा हन्ता हन्ति हतोऽयमेष तु वृथा कालस्य भेदयह ।
 स्वादाहे ललनौघमङ्गलरवो यैर्हर्षुनैः श्रूयते दोनैस्तैर्दयिताविलाप उदयन्नाकर्ण्यते तु क्षणे ।
 योऽपि घ्नन्नहितं प्रहृष्यति परः स्वं व्रन्तमन्तं मुदोदृत्तं सोऽप्यवलोकयत्यहह धिक्को दोऽयमान्ध्यावहः ।
 मायं विचिन्तितो रात्रौ फलितोऽन्यत्र वासरे । दुर्बिषाकप्रदाताभूद्द्रोघदृष्टं साहसद्रुमः ।
 अथ सिंहासनस्यान्तः कार्यान्तं त्यक्तविग्रहः । गर्गः प्रचालितामर्षयुक्कन्दं स्वामिनं चिरं ।
 तस्मिन् रुदति सर्वोऽपि पौरलोकाभयोऽजितः । संप्राप्तावसरो भूपं व्यनापोलोकवत्स तं ।
 कारुण्येऽत्यन्तयेदत्वा कोशं जीवितकामया । जयमत्या तदावादि गर्गः कपटशीलया ।
 कुर्वन् सस्मिन् भ्रातृगतिं सत्वभयस्तु मः । तत्र क्रियावेषो ज्ञात्वा चिन्तितस्याप्यकल्पयत ।
 चिकुरनिचये यत्कौटिल्यं प्रिनेचनेषां यथा । तद्वत्तरता यत्काठिन्यन्तथा कुचकुर्वायाः ।
 वरुति हृदि तद्यासं पिण्डोभवन्ननु ता दमा । गहनहृदया विज्ञायन्ते न कैश्चन योषितः ।
 दौःशीन्यप्रप्याचरन्त्यो घातयन्त्योऽपि बल्लभान् । हेलया प्रविशन्त्याग्निं न स्त्रीषु प्रत्ययः कश्चित् ।
 युग्मधिष्ठिता सा यान्ती थावन्मार्गं व्यलम्बत । अग्रतो विज्जला तावन्निर्गत्य प्राविशच्चितां ।
 अथ तस्याश्चित्तारोहं कुर्वन्त्या भूषणार्थिभिः । लुण्ठकैर्लुब्धमानाया व्यथा गात्रेषु पप्रथे ।
 सक्त्वचामरे रात्रौ दह्यमाने विलोकयन् । लोकः सर्वोऽपि साकन्दो दग्धदृष्टिरिवाभवत् ।

१४५

१४०

१४५

१४०

१४५

१००

श्रे चिद्यं तेन च तदा निन्द्यत्यन्तपवित्रतां । मर्त्यैर्दर्थ्यमानोऽपि नोपाविच्छन्नपासने ।
 सुतमुच्चलदेवस्य बालमङ्गे निधिक्षता । राज्येऽभिषेक्तुं ते केचित्तेन त्वैश्वर्यं यत्नतः ।
 लोकोदेष्वयं कोपास्त्रिचलमालोक्त्य सञ्चितः । भिक्षामप्यटितुं जाने नैष जानाति योग्यतां ।
 रात्र्यां श्वेताभिधानायां मल्लराजस्य ये सुताः । सङ्गणाद्यास्त्रयोऽभूवन्मध्येमे प्राक् क्षयं मते ।
 हन्तुं ज्येष्ठकनिष्ठौ द्वौ श्रेयो सङ्गणलोठनौ । अश्विष्टौ शंखराजेन भयान्नवमठङ्गता ।
 निर्लज्जैर्निहतान् द्रोणघ्नं विज्ञाथ मिलितैः पुनः । तस्यश्चरोहसचिवैरानीतः कृतचाक्रिकैः ।
 दृष्ट्वा राज्यादमप्राप्यं कश्चिज्ज्यायांस्तयोस्तदा । गर्गेण राज्ये संरम्भादभ्यषिच्यत सङ्गणः ।
 हा धिक् चतुर्णां यामानामन्तरेण पतिवयो । अहस्त्रियामे तत्रासीदृष्ट्या या पुरुषायुषैः ।
 ये सायमुच्चलनृपं प्राङ्गे रङ्गं सिषेबिरे । मध्याङ्गे सङ्गणं प्रापुर्दृष्टास्ते राजसेवकाः ।
 अथ लोहरकोदास्यः सार्द्धेऽङ्गि गलिते नृपः । सुखलो भ्रातृमरणं श्रुत्वा तद्वृत्तान्तमानसः ।
 गर्गेण प्रहितो दृतः सकन्दं स्वं क्षिपन् क्षितौ । ततस्तं वीरसन्देहं चकारार्त्तप्रलापिनं ।
 आद्यात्सङ्गणवृत्तान्तपर्याप्तां नाश्टणेत् कथां । गर्गदृताद्वातबधं स्वस्याङ्गानश्च केवलं ।
 अश्रद्धधानस्तं शीघ्रमरिच्छेदं सुदुष्करं । तदाङ्गानाय गर्गीयं प्राहिणोत्तश्चलन् गृहात् ।
 अक्रन्दमुखरो भूत्वा तां राक्षमरुणोदये । कश्मोराभिमुखी याचामममृतबलोऽप्यधात् ।
 अन्याऽयं गर्गदूतस्तं पथि संगदितोऽभ्यधात् । कृत्स्नमावेद्य वृत्तान्तं नागन्तव्यमिति ध्रुवं ।
 क्षिप्रं हनेषु द्रोहेषु त्वय्यसिंहितेऽनुजः । कृतस्तु सङ्गणोराजा कृत्यमागमनेन किं ।
 श्रुत्वेति गर्गसन्देहं कोपादसहनो नृपः । अप्रयाणैषिणोभृत्यान् विहस्यैवं वचोऽब्रवीत् ।
 नास्माकं पैतृकं राज्यं यदि रिक्षहरोऽनुजः । मञ्ज्यायमा मया चैतद्भुजाभ्यामर्जितं पुनः ।
 राज्यं खोक्तुर्व्येतोरन्यो नादाताभूत्तदावयोः । येनाहृतमिदं पूज्यैः स क्रमः क गतोऽध्वनः ।
 इत्युक्त्वा विरतैरेव वरुणासीत्प्रयाणकैः । दृतांश्च पार्श्वं गर्गस्य स्तोहत्यै प्राहिणोदङ्गन् ।
 स काष्ठवाटं सम्प्राप सङ्गणस्य हितैषिणा । निर्गत्य गर्गचन्द्रेण चक्रे ऊष्कपुरे पदं ।
 प्रवृत्तायां विभावर्थ्यां दूतैः कृतगतागतैः । तस्माज्जोक्तसामापि गर्गो द्रोघाभ्यधीयत ।
 कार्यमध्यगतो राजा तथापि प्राहिणोत्तदा । धात्रेयं भ्रातरं गर्गाभ्यर्णं हितहिताभिधं ।
 भोगमेनः क्षणे तस्मिन्नाययौ दैवमोहितः । खण्डकान् विल्ववनजाग्रथ्यैकतय नृपान्तिकं ।
 सोऽभ्यर्णं कर्णभृत्याख्यमश्वारोहं महीपतेः । विसृज्य गर्गं जेष्यामोत्तुङ्गाभूषोभनोद्यतः ।
 कालापेक्षामपि त्यक्त्वा हन्तुं भ्रातृद्रुहं स तं । योग्यं प्रसङ्गमन्विष्यच्च ज्ञे लोकेरसञ्जनः ।
 यस्य भ्रातृद्रुहः पार्श्वे स त्वमाश्रयसे कथं । गर्गोऽपि तमुपालेभे दूतैरित्यादि संदिशन् ।
 स तु मार्गात्पलाय्यायन्ममसीति विलम्बकृत् । दत्तास्त्रकन्दः क्षपापाये तं सानुगमघातयत् ।
 पतयणं कर्णभूतिर्वीरवृत्त्या व्यरोचत । तस्य दैमातुरो भ्राता तेजःसेनोऽप्यनूतवा ।
 तेजःसेनस्तु प्रह्लादो नृपादेष्टाव्यवेक्ष्यत । मरिचो लवराजस्य तनूजोऽश्वपतेरपि ।

१७५

१८०

१८५

१८७

१८५

१९०

अवष्टभेन भूपोऽभून्नियहावपहचमः । नयेनासितुमस्त्रसं तावदासीन् तदलं ।
पुरोगोऽपि हतः पश्चाद्योऽनीतेऽङ्गि महीभुजा । स सञ्जपालस्तत्पार्श्वमथादायाययौ हयान् ।
तेष्वायातेष्ववष्टभं यातं किञ्चिच्च तदलं । प्राप्तश्च गर्गसेनानीसुवाप्योऽनल्पसैनिकः ।
दुधुक्षून् वीक्ष्य तानाग्नैर्मृपोऽश्वमधिरोपितः । उत्सेकग्रठधोर्ध्वं कृच्छ्राच्च परिधापितः । ४०४
गगणं शलभच्छत्रमिव कुर्वन्प्रयापतत् । शरासारोरिपोर्विलान् सर्वतोऽङ्घ्रिन्नसन्ततिः ।
ओंकारं शरशूत्कारैः कृत्वा द्रोहस्त दुःसहाः । प्राहरन्नाजकटके सर्वान्शर्व्याद्युधैर्दिवः ।
हतविचित्रविध्वस्तसैन्यः साहसिको नृपः । वेगादपससारैको मध्यास्त्रिगत्य वैरिणां ।
गर्जन्तिन्धुरयाश्रान्तनत्युन्नतिरलङ्घयत् । सवाजिना तेन सेतुर्नैलङ्घ्यः पश्चिणामपि ।
सञ्जपालादयोदिवाः श्रेकुलमनुवर्त्तितुं । पृष्ठलग्नानिरन्ध्रान्तः स्तने स्थानेऽवरोधिनः । ४०५
वीरानकाभिधम्नोरः स खशानान्निवेशनं । त्रिंशदिग्धैः ममं भूत्यैः प्रविष्टस्त्यजेऽरिभिः ।
निरम्बरेनिराहारैस्तिष्ठन् कतिपयैः समं । स तत्र चित्रमाक्रम्य निर्भेदादण्डयन् खशान् ।
क्रमेण च हिमापातदुर्लङ्गशब्धनि सङ्कटे । अविपक्षोभाग्ययोगात्प्रययौ लोहरन्मुनः ।
पदे पदे प्राप्तमृत्युरायुःशेषेण रक्षितः । तथायासीत्स कश्मीरप्राप्तिमेव विचिन्तयन् ।
वराकं दारभेलयाद्गर्गेहितहितं क्रुधा । विरुद्धधोर्वितस्तायां वद्धपाण्यङ्घ्रिमबिपत् । ४०६
तस्मिन् प्रचिप्यमाणेऽप्यु चेमाख्यः खङ्गिपन् पुरः । दासोऽस्योच्चैःपदारोहमधःपातेऽपि लब्धवान् ।
राज्यप्रदः क्षतारिश्च गर्गः प्राप्नोऽन्तिकन्ततः । प्राप सल्लहणराजस्य सविशेषमधीष्ठतां ।
स भृशश्चान्निविक्रान्तिहीनो राज्यमवाप्तवान् । सक्रभ्रममिवापश्यत्सर्वतो भ्रान्तमानसः ।
न मन्त्रो न च विक्रान्तिर्न कौटिल्यं न चार्जवं । न दातृता न लुब्धत्वं तस्योद्विक्तं किमप्यभूत् ।
तद्राज्ये राजधान्यन्तर्भ्याङ्गेऽपि मलिच्छुचः । लोकं मुमुषुरन्याध्वसञ्चारस्य कथैव का । ४०७
पङ्कुरपङ्कनाकालं क्रान्था यत्रात्यवाहयत् । पुमानप्यभवत्तत्र साध्वसाध्वस्तधीरशौ ।
यामद्य सल्लहणेऽन्यद्युर्भजे तां लोठनः श्रियं । साधारण्यं गतो राज्यभोगइत्यभवत्तयोः ।
पुरुषान्तरविज्ञानविहीनस्य प्रमाद्यतः । सर्वोऽपि तस्य तन्मन्त्रैर्यवहारो व्यहस्यत ।
अप्रगुगेलोठनस्योजःसूर्यसेन व्यधीयत । दारे तापसगोष्ठौषु योग्यो विक्रमनिष्ठुरे ।
यः सुस्सलभयोच्छेदमङ्ग्रीकुर्वन्स्तदागमे । स्त्रमन्त्रलक्षजापेन सिद्धिं मन्त्रक्षणेऽभ्यधात् । ४०८
जिह्वा गर्गाश्रया राजा तदप्रियमपातयत् । बद्धास्मानं वितस्तायां विम्बं नीलाश्रुडामरं ।
राजानुयाहको गर्गस्तास्तान् व्यापादयन् रिपून् । हाहाहां डामरान् भृगीन् दत्तभोज्यान्घातयत् ।
राज्यकिञ्चित्करे गर्गायत्तजोवितस्त्यवः । वहिष्वाभ्यन्तरे चासन्नस्ये वा पृथवोऽपि वा ।
कदाचिल्लोहराद्गर्गे प्रविष्टेऽथ नृपान्तिकं । चुचोभ नगरे लोकः सर्व एव भयाकुलः ।
तदा क्षुदचरदार्ता शूलान्यारोप्य नैषु यत् । क्रुध्यन्गर्गाऽयमाकातो हन्तुं मर्ध्नामृपाश्रितान् । ४०९
गर्भिणीगर्भपातिन्या तादृशा भयवार्त्तया । दिवाप्यहान्यन्वभावि जनेष्वरदवाञ्जितैः ।

ततस्त्रिलकविंहाद्यैर्दृष्टकाद्वागदीयत । अनवेक्ष्य नृपादेशमास्कन्दो गर्गमन्दिरं ।
 देशस्यात्युत्प्लवः कृत्स्नो धावति स्र धृतायुधः । प्रत्ययहीनानखिलान् गर्गचन्द्रसु विह्वलः ।
 निलेज्या दिल्लभद्वारलङ्काद्यास्तुरङ्गमैः । भ्राम्यन्तस्तत्रादृश्यन्त गर्गावसथवीथिषु ।
 निषिवेध न तावाजा प्रत्युतास्कन्ददायिनां । लोठनं कुपटशक्तीनान्तेषां स्फूर्त्यै वसर्जयन् ।
 तेनापि योर्धर्गस्य रुद्धमार्गेण मन्दिरं । न रुद्धं नापि निर्दग्धं पारितं दत्तवक्त्रिणा ।
 धानुष्ककैश्वेनाम मठोशीलोठिकामठे । अबाधतैव नाराचैस्तद्योधान् घातयन् परं ।
 प्रकाशेन समं राजलोके विरलतां गते । सायं सानुचरो गर्गो हयाकूटो विनिर्यया ।
 समरैरप्रतिहतो निनाय लोहरं व्रजन् । बद्धौजःसूर्यमस्त्रस्यमासीनं त्रिपुरेश्वरे ।
 तापसेन किमेतेनेत्युक्तान्येद्युर्ममोच तं । तं सुस्सलेऽपि विधुरे नृपतिं मोदपाटयत् ।
 क्षणे क्षणेऽभवद्देशस्ततःप्रभृति सर्वतः । गर्गागमनसन्वस्तप्यारगलितमन्दिरः ।
 अथार्त्तस्य महीभर्तुर्गर्गसन्धानमिच्छतः । महत्तमः सहेलोऽभृत्सोदरे दूत्यमाचरन् ।
 तेनाङ्गीकारितो गर्गः कथंचित्कन्यकार्पणं । भृत्यास्तु त्रेन सम्बन्धं नैच्छन् भूतस्य भूपतेः ।
 ततः सुस्सलदेवेन सह सन्धिं निबद्धवान् । पश्चात्सम्प्रार्थ्यमानोऽपि सम्बन्धं न व्यधत्त सः ।
 मण्डले विशराकूतमेवं याते नृपोऽब्रवीत् । सङ्गं हंसरथं नेानरथश्चासादितांश्वरैः ।
 तानग्रिकणसूच्यादिप्रवेशैरिह दर्जनः । अत्यक्तानसुभिर्घोरामवस्थामन्वबोभवत् ।
 भोगसेनाङ्गनामल्लामनुमेने स्वयं नृपः । अनुसर्तुं पतिं च्छ्वंसं वसन्तीं साधु तद्वाधात् ।
 तादृग्दृष्ट्वापि वैक्लव्यं शङ्कितेन तदन्तरे । प्रमिष्ये दिल्लभद्वारो रसदानेन भूभुजा ।
 न राजबोजी बोच्छण्डविक्रमो वा बभूव सः । शमितो गूढदण्डेन यत्तथा तेन पापिना ।
 तं या निनिन्दानिष्पक्षपौरुषं तत्त्वसुस्तदा । तस्या वक्त्रिप्रवेशेन सिद्धं मानवतीव्रतं ।
 सोऽप्योऽपि राज्यकालोऽभूदेवमातङ्गदुस्सहः । दीर्घक्षपादृश्यमानदीर्घदुःखप्रसन्निभः ।
 कालवित् सुस्सलो गर्गादद्वसन्धिरपि भ्रमन् । न्ययुक्ताये सञ्चपालं काशीरींश्चुख्यभाक्तः ।
 द्वारेण सह दत्तार्थो लङ्ककः सहभूभुजा । वराहमूलं सम्प्राप कथञ्चित्प्रस्थितं भजन् ।
 गर्गः स्मरन्नवस्कन्दं पश्चादभ्येत्य नाशयन् । वराहमूलेन समं तस्य सैन्यमलुण्ठयत् ।
 विदद्रौ स तु तद्योर्ध्वैर्हतैश्च परिष्वजे । अदिद्यैर्भेदिनी दिद्यैर्देहेस्वसुरसां गणः ।
 नायकैर्गलितैः शुद्धवृत्तैः सद्गजैर्मही । पतितैरुष्णचूडाद्यैर्भूषिता मौक्तिकैरिव ।
 आगच्छता ष्ण्वस्रभीति सञ्चपालेन लङ्ककः । निराश्रयः सम्प्रपदे पार्श्वं सुस्सलभूपतेः ।
 सोऽथ भूभुत्सञ्चपाले दूरं क्रान्तरिपौ गते । आजगामान्तिकं प्राप्तेः प्रेरितः पौरडाभरैः ।
 सन्धिं तव विधास्यामि सार्द्धं सुस्सलभूभुजा । इत्युक्त्वा सहस्रं प्रायान्तदभ्यर्णं सहेलकः ।
 काङ्क्षिताभ्युदयं पौरैश्चातकैरिव वारिदं । अग्निप्रियवाजवर्धं सर्वं एवोत्तलानुजं ।
 गर्गस्य गृहिणी कुडाभिधानाया तदन्तिकं । कन्यकादयमादाय परिणेतुमुपाययौ ।

४२।

४३।

४४।

४५।

४६।

४७।

उपयेमे स्वयं राजा राजलक्ष्म्यभिधा तयोः । गुणलेखां सुषात्मैः स्त्रीचक्रे तद्यवीयसी ।
 सल्लहणे सानुजेऽभ्येत्य सञ्जपालेन वेष्टिते । राजापि राजसदसः सिंहदारं समासदत् ।
 साक्षाद्विरोधिभृत्येन द्वारमेकेन पातितं । अभून्मोघं तमप्राप्य सार्द्धं वैरिमनोरथैः ।
 ससैन्ये गलितद्वारराजवेश्मस्थिते रिपौ । गर्गास्कन्दविशङ्कासीचकितं सौख्यलं बलं ।
 गर्गे त्रितीर्णकन्येऽपि राजसैन्यमविश्वसत् । तस्यैव स्यात्तन्मित्रेण तणस्येऽपि शङ्कितं ।
 अस्ताभिलाषिणि दिने तादृक्कामदते बले । स्नेहादददहति आपि दुर्भेदाकस्थितान्निपून् ।
 प्रविश्य ग्रामनिर्भुगकवाटं तमोरिणा । द्वारं विवृत्याङ्गनस्यैः सञ्जपालोऽयहोदणं ।
 तस्य निश्चित्य पातङ्गीं वृत्तिं भूबल्यरित्रजे । अनुप्रवेशं विदधे पदा तिलकक्राभिधः ।
 दरदानयने काष्ठवाटसङ्कटविक्रमे । यस्त्वस्य सदृशो योधः प्रतिविम्ब इवाभवत् ।
 स केशवश्च स मठाधीशस्तमनुससतुः । शैनेयमारुतो पार्थमिव प्रार्थितसैन्धवं ।
 तिर्गत्य मण्डपालग्रप्रहारैस्तैः कथञ्चन । विवृते प्राङ्गनद्वारे धीरो राजाविशत् स्वयं ।
 निर्विभागे वर्तमाने सङ्गरे सैन्ययोर्दयोः । प्राङ्गने प्रमथं प्रापुर्भूयांसस्तत्र शक्तिणः ।
 सचिवः सल्लहराजस्य पतंगग्रामजो दिजः । आजौ प्रापाज्जको नाम स्वस्तीसन्मोगभागितां ।
 कायस्थेनापि रुद्रेण लब्ध्वा गञ्जाधिकारितां । स्वामिप्रसादः साफल्यं निन्ये त्यक्त्वा तनुं रणे ।
 सायं वनस्पतिलीनैः स्वर्गैर्वाचालितो यथा । याज्ञि प्रविष्टे प्रोङ्गोननिःशब्दविहगोऽभवत् ।
 आयोधनोर्वीं वाचाला चक्रे चित्रार्पितेव सा । तथा सुस्मलभूपेन तुरङ्गस्थेन तर्जिता ।
 अनाकूटेऽङ्गनान्तःस्थे तस्मिन् सिंहासने ध्वनिः । सुस्मनो जयतीत्येव ठक्कावाद्यस्य शुभ्रुव ।
 मल्लराजगृहे तादृक्प्रान्यस्याप्युदपद्यत । अगातां तत्र वैक्लव्यं यादृक् सल्लहणलोठनौ ।
 आबद्धकवचावशारूढावालिङ्ग्य सुस्मलः । बालौ युवामिति वदन् धूर्त्तौऽत्याजयदायुधं ।
 आदिश्य मण्डपेऽन्यस्मिन् बद्धयोश्च स्थितिं तयोः । प्राप्तराज्यस्ततो राजा श्विष्यास्थानमण्डपं ।
 व्यहोनांश्चतुरेमासान् भुक्तराज्यं बबन्ध तं । सितस्य सोऽष्टाश्रोतेऽञ्जे राधस्य चितयेऽहनि ।
 तेन सिंहासने कान्ते भास्वतेव नभस्तले । क्षणादेवाखिलो लोकः चोभमभिरिवात्यजत् ।
 विकाशशस्त्रः सश्रेहावेक्षणचोभतः सदा । व्याधलोके व्यात्तवक्त्रो मृगराजइवाभवत् ।
 भ्रातृद्रुहः कुलक्वेदमन्विशान्विश कुर्वता । न तेन नीतिनिष्ठेन रिपवोऽप्यश्रेषिताः ।
 जनस्य वीक्ष्य दौर्जन्यमधृष्टाकारतां वहन् । स कार्यापेक्षयाऽप्यासीन्न काप्याहितमार्दवः ।
 वस्तुतस्त्वाद्वैरदयः क्रूरन्दमयितुं जनं । अवाप्तवं तङ्गोमत्ताङ्गिति व्यालइवादधे ।
 कालवित्स मलत्यागो प्रगल्भः प्रतिभाववान् । इङ्गितज्ञो दीर्घदृष्टिः सरवान्यो न कोऽप्यभूत् ।
 अधिकः कोऽपि कोऽप्यूनः कोऽपि तस्य समोगुणः । दोषोऽथ वा पूर्वजस्य स्वभावैर्योऽप्यदृश्यत ।
 अन्वकारि ममानेऽपि कोऽपि तत्पूर्वजन्मनः । कोऽपि विषमालर्कतरीयेन तु सारधं ।
 न बभूव स वेदादौ सास्त्रयोऽनुचितं पुनः । स्थितिभेदभयात्सेहे नास्तेरुमनुजोर्विना ।

४१५

४१६

४१७

४१८

४१९

४२०

नैस्वत्स दन्दयुद्धादि सन्धानैर्मानिनां बधं । तस्मिन् प्रमादानिव्यूढे त्वदीयत क्षपाकुलः ।
 वाक्पास्त्यं नृपस्यामीदाद्यस्यातङ्कदुःसहं । तस्य तु प्रणयप्रायं हिंसाद्याबाधवर्जितं ।
 तस्यार्थगृह्णात्पादो भूयानास्ते स्म सम्पदां । त्यागो विषयकालादिनैयत्यागुमितो ऽभवत् ।
 नवकर्माश्रवाङ्मयप्रिये तस्मिन् दरिद्रतां । तत्पुणः कारवो वाजिविक्रेतारश्च दैशिकाः ।
 दुःसहस्यसोत्पन्नौ जिगोषोः प्रथमैषिणः । तस्यासीदपरित्याज्यं न किञ्चिदसुवर्षिणः ।
 तस्यैन्द्रदादशीभूरिपराङ्माशुकदायिनः । यथा नृपस्य शुशुभे तथा नान्यस्य कस्यचित् ।
 यथा प्रागुच्यते राजा सुप्रापः प्रियसेवकः । स तथा सेवकैरासीङ्गुषा दुर्लभदर्शनः ।
 नोचलादपरस्यासीद्वासनं हयवाहने । नान्यस्य सुस्मलनृपाद्राज्यं तत्र च पप्रथे ।
 शममुत्पन्नमुत्पन्नं निन्ये दुर्भिक्षमुच्चलः । राज्ये सुस्मलेदेवस्य न तत् स्तम्भेऽप्यदृश्यत ।
 किमन्यदखिलैः सोऽभूदयजादधिको गुणैः । त्यक्त्वा त्यागार्थनैस्सुप्रपन्नानि केवलं ।
 श्रौचलैः पालको गर्गो यं राज्ये कर्तुमैहत । सहस्रमङ्गलस्तेन निरावास्यत स क्रुधा ।
 तस्मिन् भद्रावकाशस्थे प्रासनामा तदात्मजः । काञ्चनेत्कोचदशके डामरैः सह चाक्रिकं ।
 असन्धजन्मुच्चलजं पितृव्येणार्थितं शिशुं । प्रसङ्गे तत्र गर्गोऽपि प्रातिकूल्यमदर्शयत् ।
 प्रहितानां नरेन्द्रेण तृणानामिव अस्त्रिणां । गर्गदावाग्निदग्धानां निःसंख्यानमभूत् क्षयः ।
 गर्गश्यालोऽपि विजयः स देवसरसोद्भवः । प्रातिलोभ्येन नृपतिभैर्यानां कदनं व्यधात् ।
 राज्यप्राप्तेर्भासमात्रे दिनैरभ्यधिके गते । तेनोत्पिञ्जेन राज्ञोऽभूदधीरस्याकुलं मनः ।
 सुरैश्चर्यमरेशोर्वीवितस्तामिन्धुसङ्गमाः । गर्गेण राजभैर्यानां कृताः कदनकांक्षिणः ।
 संयामे तुमुलेऽमात्यौ शृङ्गारकपिलौ हतौ । कर्णमूढकनामानौ तन्त्रिणा च सहोदरौ ।
 निहतानन्तसुतटसमूहान्तरलक्षितान् । तादृशानपि निष्कृष्टं नासीत्कस्मापि पाटवं ।
 हर्षमित्रः कम्पनेशो भूभर्तुर्मातुलात्मजः । विजयेन हतानेको विदधे विजयेश्वरे ।
 पुत्रो मङ्गलराजस्य तिरहो राजन्यवंशजः । तत्र तिब्दाकरमुखास्तन्निष्ठाश्च प्रमिथिरे ।
 राजानीके सञ्जपालः प्रवीरप्रवरोऽभवत् । भूरिभैर्येन गर्गेण नाल्यभैर्याऽपि योजितः ।
 सस्तम्भे विजयवेत्रे लङ्काकाशेर्विसर्जितैः । धीरो राजा बलं भग्नं स्वयं गर्गोऽप्युखं ययौ ।
 सोऽन्विष्य गर्गेण हतान् योधावाशीकृतान् वद्धन् । निरदाहयदन्येयुरसङ्ख्यैश्चिताग्निभिः ।
 बलिना भूभुजा गर्गः पोद्यमानः शनैः शनैः । ततः स्ववसतीर्दग्ध्वा फलाहाभिमुखोऽभवत् ।
 स तत्र रत्नवर्षाख्यं गिरिदुर्गं समाश्रितः । हताश्वोऽनुचरैस्स्युक्तो नृपेणारादवेक्षत ।
 अस्वारुढेन तत्रापि सञ्जपालेन देष्टितः । चरणौ शरणीचक्रे राज्ञो दलोचलात्मजं ।
 अग्निकस्ये नृपे कर्णकोष्ठजं मलकोष्ठकं । विरुद्धं रुद्धवत्याशु गर्गोविश्वासमाययौ ।
 गृह्येतप्रणतिस्तस्य नेष्टेषु विजयादिषु । शमितोपस्रवो राजा विवेश नगरं शनैः ।
 गत्वाथ लोहरेऽन्यस्य बद्धा सत्स्थणोलोठनौ । स कृत्स्नसोमपालौधेरमं सेवेवितो नृपैः ।

४८५

४८७

४८८

४९०

४९५

४९०

भूयः प्रविष्टः कश्मीरान्मेवः सर्वानिशाचिभिः । गर्गं प्रसादैरनयत्प्रवृद्धिमधिकाधिकैः ।
 योभार्कप्रतिमे तस्मिन् द्वादिनावनुचक्रतुः । महादेवी कुमारश्च द्रुमच्छायावनानिलौ ।
 डामरौ देवसरभोजवौ विजयगोचिणौ । वृहद्विक्कस्तथा सूक्ष्मटिक्को वेलं प्रचक्रतुः ।
 सानाथकाङ्क्षिणौ पार्थिवेऽस्य प्रविशतः पुरः । लोकपुष्टे तस्यतुलौ क्रन्दद्भिः स्नानुगैः समं । ४२६
 विजये गर्गसम्बन्धात्सदालिषे रुहीपतिः । सदाचारं परित्यज्य वेत्तिभिस्तावताडयत् ।
 तौ मानिनश्च तद्गुह्याः कृष्टश्चास्ततोव्यधुः । साहसं सुमहत्सैन्यं प्रहरन्तो महीपतेः ।
 श्वपाके भोगदेवाख्यः कृपाण्या प्राहरन्कृपं । धीरो गज्जकनामा च करवालेन पृष्ठतः ।
 सावशेषतया भूपस्यायुषोमोघतां ययुः । द्विषत्प्रवृत्तयोवाहतुरगी तु व्यपद्यत ।
 तृपस्यान्तरयैद्विप्रवृत्तिं वाणवंशजः । निहतस्तत्र वृट्कारसिंहः सादी मशयकः । ४२७
 सैनिकैस्तैर्दृष्ट्विक्कभोगदेवादयो हताः । सूक्ष्मटिक्कस्तु निस्तीर्णो हेतुर्भाविनि विश्वे ।
 मूले व्यापादिता गज्जकादयो द्रोहसंश्रिताः । सन्देहितासुरित्यासीराजा गर्गानुकूल्यभाक् ।
 न भवेत्परिपातेऽपि प्रमयः समथं विना । प्रसूनमप्यसूनुं हन्ति जन्तोः प्राप्तावधेः पुनः ।
 ज्वालाभिरैर्बद्धहन्स्य पयोधिमध्ये न ज्ञानतामपि हि यानि मुहुः स्पृशन्ति ।
 तान्येव यानि विलयं किल मौक्तिकानि कान्ताकुचेषु युवभावभुवोक्षणपि ।
 प्राक्खेवामपि विस्मृत्य परेत्येकासहिष्णुना । मण्डलात्सङ्गपालाद्या निरावाख्यन्त भूभुजा । ४२८
 सम्बन्धी काकंक्ष्यानां यशोराराजोभिधस्ततः । सहस्रमङ्गलाभ्यर्णं राज्ञा निर्वसितो यथौ ।
 तमन्यांश्च विनिर्ध्यातान् देशादृक्कसमृद्धिमान् । ऐच्छन्त्यप्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगितां ।
 तत्पुत्रः कान्दमार्गेण विविक्तुः क्षापसैनिकैः । यशोरारे चते प्रासः प्रत्यावृत्त्य यथौ भयात् ।
 अथान्येष्वपि स्येषु राज्ञा निर्वसितेषु सः । मिलितेषु प्रथां यावत् यथावदुपलब्धवान् ।
 उपरागे नवे सज्जो पर्वतीयस्तथोन्मत्ताः । चाम्पेया जासटोवज्रधरो वल्लापराधिपः । ४२९
 राजा रुहजपालश्च वर्तुलानामधीश्वरः । युवराजौ त्रिगर्तोर्विबल्लापुनरेन्द्रयोः ।
 कङ्क आनन्दराजश्च पञ्च सङ्घटिताः कचित् । प्रस्थानार्थं कृतपणाः कुरुक्षेत्रमुपागताः ।
 आसमत्या हतं तावदभ्येत्य नरवर्मणः । प्रापुर्भिन्ना चरन्तेन दत्तपाथेयकाञ्चनं ।
 कुलकं ॥ स जासटेन सम्बन्धितोऽद्विहितसत्कृतिः । मोतोऽन्येऽप्यु प्रथां भूपैर्बल्लापुमयाययौ । ४३०
 देशादिनिर्गतैर्विष्वक्प्रमुखैर्वर्द्धितप्रथे । तस्मिन् प्राप्ते सहस्रस्य प्रतिष्ठा लघुतामगात् ।
 आग्नेयं हर्षदेवस्य क एते राज्यं दत्तय । उक्ता त्यक्ता सहस्रादींस्तमेवाग्निश्रियञ्जनाः ।
 कृतज्ञभावमुत्सृज्य सम्बन्धितोऽहमोहितः । दर्पको राजपुत्रस्तं राज्ञा निर्वसितोऽप्यगात् ।
 पुत्रः कुमारपालश्च तत्पितुर्मातुलस्य सः । वृद्धिं सुस्मृतदेवेन पुरा निन्ये हि पुत्रवत् ।
 प्रेरितो युवराजेन जासटेन च कन्यकं । वल्लापुत्रेण प्रदधौ भिन्नवेऽयं सपञ्चकः ।
 तद्देशठक्कुरो भृषान् सङ्घटय्याखिलांस्ततः । तमैच्छद्गजपालाख्यः कर्तुं पैतामहे पदे । ४३१

तां वार्तां श्रुतवाचाया यावदासीत्समाकुलः । गद्यपालो हतस्तावद्गोत्रजैश्चक्षणा बली ।
 पद्मके तान् प्रतिगतो योद्धुं प्रधनमध्यगः । भिक्षाचरचमूधुर्यो दर्पकोऽपि व्यपद्यत ।
 तेन प्रधनमग्निं ततो भिक्षाचरो ययौ । अकिञ्चित्करतां मेघइवावयवहारितः ।
 आसमत्यां प्रयातायां क्षणे पाथेयकाक्षणे । श्वशुरोऽपि ययौ तस्य शनैर्मन्दोपचारिता ।
 चतुःपञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन् जासटमन्दिरे । द्वासाच्छादनमात्रं स ततः क्लेशात् समासदत् ।
 ठकुरो देङ्गपालोऽथ चन्द्रभागतटाश्रयः । दत्त्वा सुतां धम्मिकाख्यां तं निनाय निजान्तिकं ।
 प्राप्तसौख्येयवसंस्तत्र कश्चित्कालं भयोऽज्झितः । स राजवोजो दैन्येन शैशवेन च तल्यजे ।
 तदन्तरे साहमिकः प्रासः साहसिहम्भदः । गतागतानि कुर्व्याणः संरम्भमनयनृपं ।
 स मिद्धपयमार्गेण विविचुर्विभ्रवोन्मुखः । तैरेव भृत्यैर्भूभर्तुर्व्यूपा पापैः समर्पितः ।
 तत्रोत्पिञ्जे परं सत्वं सञ्जपालस्य पप्रथे । खिन्नोऽपि द्रोहविमुखो यत्स देशान्तरं ययौ ।
 तस्मिन् प्रदूरे कुलीने च किं वाच्यं स दिगन्तरे । शैथ्येण च यशोराजः पप्रथे यत्तदद्भुतं ।
 अथ राजा निवास्याद्यान्सहीलादीन्महत्तमान् । सर्वोधिकारे विदधे कायस्थं गौरकाभिधं ।
 स तापसस्य सम्बन्धो कथञ्चिद्विजयेश्वरे । सेवया लोहरस्थस्य तस्य वाल्मभ्यमाययौ ।
 श्रमिन्ते पूर्वकायस्थवर्गे तेन ततः क्रमात् । नोतः सर्वोधिकारित्वं सोऽन्यामेव स्थितिं व्यधात् ।
 अशेषकर्मस्थानेभ्यो वृत्तिं राजोपजीविनां । निर्व्यादकोशे भरणं तेनाकार्यनिशं प्रभोः ।
 अदिस्त्रा पापिनस्तस्य नाशाय क्रूरता जनैः । मधुरिष्णो विषस्येव शक्तिः प्राणापहारिणी ।
 न्यधात्कृपणवित्तं स पूर्वसञ्चितनाशकृत् । विशुद्धं नृपतिः कोशे हिमं हिममिवाद्भुदः ।
 कोशः कृपणवित्तेन प्रविष्टेन हि दूषितः । भुज्यते भूमिपालानां तस्करैरथवारिभिः ।
 लोभाभ्यासेन भूपोऽपि सञ्चितं कोशमन्वहं । आस्ते स्म लोहरगिरौ प्रहिण्वन्सर्वसंपदः ।
 गौरकाश्रयिभिर्व्यङ्ग्यपञ्जकाशैर्नियोगिभिः । विधीयते स्म निःसारा महोत्पातैरिव क्षितिः ।
 उच्चलन्नापतौ शान्ते मूर्द्धाकूटश्लोपदे । अधावंस्तं पुनर्लोकं व्याधादव नियोगिनः ।
 प्रशस्तकलशस्थान्ते तद्भाततनयः परं । कायस्थकनकोनाम स्थाव्यामकृत सम्यदं ।
 नानादिगन्तगयातो दुर्भिक्षपतितो जनः । येनाविच्छिन्नसूत्रेण शान्तव्यापद्गृधीयत ।
 सञ्जातमुच्चलस्थान्ते येषां तत्परीक्षणं । त एव चक्रिरे राज्ञा प्रमत्तेनाधिकारिणः ।
 दारि तिलकभिंहस्य तादृकेन व्यधीयत । राजस्थाने च जनकः कणस्तस्य सहोदरः ।
 प्रतापैर्नृपतेसोत्तैः करमाक्रान्तमण्डलः । जितात् द्वाराधिपः सोऽपि खोचकार रसाधिपात ।
 काकवंश्यस्तु तिलकः क्षाभुजा दत्तकम्पनः । निन्ये प्रकम्पमहितान् प्रकम्पनद्वयद्रुमान् ।
 याम्यश्चस्त्रभूता श्रेष्ठराजस्थानाधिकारिणा । नृपाः प्रतापैरहिताः सञ्जकेनापि निजिताः ।
 काकवंशाश्रयाश्चापराजदारेण धीमता । अट्टमेककृत्येनाप्यवापिष्टेन मन्त्रिताः ।
 एवं स्नाहङ्गियां त्यक्त्वा गुणपेक्षेण मन्त्रिणः । कुर्वन्तोऽप्यचचांस्तेन कश्चित्कालोऽत्यवाह्यत ।

४४४

४४५

४४६

४४७

४४८

४४९

वितस्तापुर्निने सोऽथ कर्तुं प्रारभेतास्रतं । स्वयं शृङ्गाः स्वपत्न्याश्च नात्रा सुरगृहचयं ।
उत्पातवह्निना दग्धो निःसंख्यधनदायिना । तेन दिद्वाविहारोऽपि नृतनचमनीयत ।
पुगीमट्टिलिकां जातु स प्रयातोऽन्तिकस्थितेः । आस्रैः प्रैर्यत कन्याद्यैर्गर्गोऽक्षेय भूपतिः ।
गार्गिः कन्याणचन्द्राख्यस्तानतिक्रम्य हि स्फुरन् । मृगयादिक्षणे तेषामसूयामुदपादयत् ।
सर्व्वाभ्यधिकसामर्थ्यं तस्मिन्निधाय निवेद्य ते । नित्योपजपनैर्गर्गो विक्रियामनयन्नृपं ।
बद्धा त्वं लोहरे भृष्टदिच्छति चेष्टुमित्यथ । गर्गः शशङ्के भृत्येन राज्ञा चैकेन बोधितः ।
ततः स मसुतस्तत्र पलाय्य स्वभुवं ययौ । दिनैर्भूपोऽपि संप्राप्तः प्रविवेश खमण्डलं ।
अन्यान्यशङ्कया भेदं यातयोराजगर्गयोः । चाक्रिकैः कृतसञ्चारैर्वैरं प्रौढिमनीयत ।
श्यालं गर्गस्य विजयं स्नेहशेषवशंवदः । समोपास्यत्यजन्वाजा पश्चात्तपेन पस्पृशे ।
कारायां गर्गश्चतुर्थस्तेन पूर्व्वं न्यधीयत । स मल्लकोष्टकस्तस्मिन् कालेऽमुच्यत बन्धनात् ।
निबन्धे येन सोऽबद्ध उामरैरपरैः समं । तद्गारयित्वा सामर्थ्यं निनाय स ततां नृपः ।
शनैर्युद्धेषु निर्याते राजैर्भन्येऽथ पूर्व्ववत् । गर्गेण कदनं चक्रे योधानाममरेश्वरे ।
तत्र सर्व्वान्तिशायिन्या वीरवृत्त्या नृपाश्रितः । शमालोडामरः प्राप प्रथां पृथ्वीहरः परां ।
रणे द्वारपतेर्गर्गनिर्जितस्य पलायने । शैथ्यं तिलकसिंहस्य प्राप सर्व्वोपहास्यतां ।
इतशेषाः क्षताः शस्त्रवस्त्रादि त्याजिता भटाः । तदीया गर्गचक्ष्रेण कारुण्यात् केऽपि रक्षिताः ।
वह्निमत्क्रियमाणेषु वीरदेहेषु सर्व्वतः । राजसैन्ये चिताग्नीनां गणना कापि नाभवत् ।
कृतमैत्र्येण राज्ञाय गर्गो निर्दग्धमन्दिरः । सन्त्यज्य लोहरं प्रायाद्गिरिचूडावनाभिधं ।
गिरिमूलापविष्टस्य भूपतेः सैनिकैः समं । तेषु तेष्वाकरोन्नित्यं गिरिमार्गेषु सङ्गरं ।
कूटयुद्धैर्नृपानोकं प्रतिगत्पुतापयन् । रणे त्रैलोक्यराजादिप्रमुखास्तन्निष्णेऽबधीत् ।
फाल्गुणे हिमसम्भारभोमे परिमितानुगः । स धीरो राज्यपि रिपौ न धैर्य्येण व्ययुज्यत ।
धैर्य्यवान्काकवंश्यस्तु तिलकः कन्यनापतिः । परं शिखरिष्टङ्गस्य शकोऽभूत्तं प्रधावितुं ।
पोडितस्तेन सम्प्रेत्य स्वभार्यां तनयान्तिकं । निन्येऽनुकूलतां भूपं प्रसादाच्छादितक्रुधं ।
गूढमन्युर्नृपः सन्धिं बद्धः प्रचलितस्ततः । तं मल्लकोष्टकं दृष्ट्विं निनाय न पुनः शमं ।
सेहेऽथ लोहरे दित्राभ्यासानविशदे नृपे । स मल्लकोटकासङ्गस्यर्धां नोचविमानतां ।
तन्मध्ये नृपतिर्गूढं विभेदं तद्वलं नयन् । तदीयानकरोद्धृत्यान् कर्णाग्रीनहितावहान् ।
स खिन्नो नोचदायादममशीर्षिकयाथ तैः । प्रेरितः पार्थिवाभ्यर्णं सदारतनयोऽविशत् ।
स्नानप्रवृत्तः पार्श्वस्थस्नानद्रोष्णपरिस्थितः । अथैकदा तमाचिप्रसन्नमत्याजयन्नृपः ।
कुर्यादास्यामवष्टभे कोऽन्यः पौरुषगर्व्वितः । आचेषममये सोऽपि यत् क्रोध्यं भीरुवद्ययौ ।
उत्खातरोपितनृपः क्व नु सोऽभिमानः कार्पण्यभागितरल्लोकसमा क्व दृष्टिः ।
यदा वशं नटयति प्रकटं विधातुरिच्छैव यत्नगुणपङ्क्तिरिवात्र जन्तुं ।

४८५

४८०

४८५

१००

१०५

अशकन् युधि ये द्रष्टुमपि तं नास्यते शठाः । केऽपि राजप्रिया वाङ्गयन्थिबद्धौ तथा व्यधुः ।
 श्रीसङ्ग्राममठाभ्यर्णमन्दिरस्था नृपे स्वयं । सङ्ग्रामोपस्थिते युद्धात्कल्याणाद्या व्यर्गमपुः ।
 जीवन्तं पितरं श्रुत्वा विदेहो गर्गनन्दनः । सन्त्वमानः स्वयं राज्ञा कृच्छ्राच्छस्त्रं समर्पयत् ।
 गर्गः सदारतनयो राजौकस्येव भूभुजा । उपाचर्यत दक्षिण्यादङ्गोभोगैर्निजोचितैः ।
 गार्गिः पलाय्य यातोऽपि चतुष्कं निजमन्दिरात् । अर्घ्यभाजा कर्णेन दृष्ट्वा राज्ञः समर्पितः ।
 हृदच्छत्रप्रकोपस्य प्रसादस्य महोभुजः । अतः शुद्धिविहीनस्य हीनस्येव न निश्चयः ।
 दरद्राज्ये मणिधरे दिदृक्षावागते नृपः । उत्संगमाय निर्यातो गर्गं भृत्यैरघातयन् ।
 द्विचान्नामान् भोऽनुभूतकारागारस्थितिर्निशि । सत्वात्तिभिः सुतैः कण्ठबद्धरज्जुर्न्यपात्यत ।
 निष्ठां विम्बमुखानिन्ये यथैव स नृपानुगैः । तथैव कण्ठबद्धात्मा सपुत्रोऽक्षिप्यताम्नामि ।
 तं चतुर्नवते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । सुखेकुः प्रत्युत प्राप दुःखमुद्धूतविश्रवः ।
 वल्ले कालिञ्जराधोशे महादेव्याश्च मातरि । मल्लाभिधायां शान्तायां स ततोऽभूत्सुदुःखितः ।
 तन्मध्ये नागपालाख्यः भोमपालस्य सोदरः । तेन प्रतापपलाख्ये हते दैमातुरेऽग्रजे ।
 शङ्कितस्तन्निहन्तारं हत्वा मातुं पलायितः । त्यक्तस्वदेशः शरणं ययौ मुस्मलभूभुजं ।
 क्रुद्धः स कारणात्तस्मात्प्रणयं वशवर्तिनः । अगृह्णन् भोमपालस्य निश्चिकायाभिषेकं ।
 निश्चित्य सर्वोपायानामसाध्यं विधुं नृपं । स भित्ताचरमानिन्ये तस्य वल्लापुराद्रिपुं ।
 निशम्य नीतदायादं तं प्रकोपाकुलो नृपः । दत्तास्कन्दोऽविशन्तीशनेजा राजपुत्रीं ततः ।
 दत्त्वा राज्ये नागपालं भोमपालेन पलायिते । सप्त मामास्य तत्रासीत्तांस्तान् मंत्रासयन्निपृन् ।
 राज्ञां वज्रधरादीनां राजा वज्रधरोपमः । सेवाससरदानेन प्रसादविवशोऽभवत् ।
 भ्रमतां चन्द्रभागादिमरिचिरेषु सर्वतः । तान् सैन्यानां मुखमपि द्रष्टुं श्रेष्ठं वैरिणः ।
 अग्रयाम्यभवत्तस्य तिलकः कल्पनापतिः । पृथ्वीहरो डामरस्य मार्गरक्षणदीक्षितः ।
 धार्मिको नृपतिर्ब्रह्मपुरी देवगृहं सः । मण्डलं द्विषतो रक्षन् प्रपदे मौलिके फलं ।
 तस्यैन्द्रविभवस्यान्यत्सामय्यं वर्णयते किञ्चित् । आययावश्चामोऽपि सैन्यस्य स्वमण्डलात् ।
 तत्र प्रसङ्गी तत्राप्नोभवत्सजनवर्द्धनः । दूरस्थस्यानयद्रूढं गौरकस्यापरि कुपं ।
 राद्रगुप्तैः स्वयं राज्ञा स्थापितः स स्वमण्डले । अज्ञाथि पैगुनाशुदुबुद्धिना निखिलार्थं हन् ।
 तत्सम्बन्धेन तिलकं स निन्दन् नगराधिपं । मनस्विलकभिरहस्य तद्वातुरुदवेजयत् ।
 हत्वाधिकारं स्वस्याथ क्रुद्धा पर्णोत्ससंभवं । अनन्ताधिपमानन्दाभिधं दाराधिपं व्यधात् ।
 भोमपालादयः स्नाय्वास्तदा प्रकृतयोऽभवन् । राज्ञस्तथास्थितस्यापि न याः सविधमाययुः ।
 स पञ्चनवते वर्षे वैशाखेऽथ स्वमण्डले । प्राविशन्नागपालोऽपि राज्यभ्रष्टसमन्वगात् ।
 दुःसहातद्गृहेन लोभेन चोभतस्ततः । अदण्डयच्च वास्तव्याननयच्चास्पतां व्ययं ।
 निवार्य गौरकं कार्यात्कार्येणस्तत्समाश्रितान् । तस्य दण्डयतः सर्वे विरागं मन्त्रिणो ययुः ।

४१४

४१५

४१६

४१७

४१८

४१९

अकाण्डव्यवहारेषु स विपर्ययितेऽस्वभूत् । अवसन्नधनो गाढमप्राद्यान्वमन्त्रिणां ।
 सौवर्णीरिष्टिकाः कृत्वा प्राहिणेत् लोहरान्तरे । काञ्चनाद्रिप्रनोकाशान् स्वर्णराशौनढौकयत् ।
 अथ दण्डयितुं गर्गमृत्यान् दण्डाधिकारिणं । लहरेऽकृत गर्गस्य मन्त्रिणं गज्जकाभिधं ।
 तं दण्डभीतैर्गर्गस्य मेवकैराश्रितस्ततः । विश्वस्तमबधोत् क्रुध्यन् च्छद्मना मल्लकोष्टकः ।
 लहरे विभुते राजा दैमातुरमयायजं । मल्लकोष्टस्यार्जुनाख्यं बबन्ध सविधस्थितं ।
 हस्तञ्च सङ्घचन्द्रस्य पुत्रं गोविणमप्यधौ । बद्धा व्यधाद्विन्दकाख्यं तस्य तद्भातरं हितं ।
 पूर्ववैरं स्मरन् सूर्य्यं सपुत्रं तं परास्तथा । बबन्धानन्दचन्द्रादीनीत्युल्लङ्घनमाचरन् ।
 निर्गतं लहरं मल्लकोष्टके विद्रुते ततः । आरोप्यार्जुनकोष्ठं तं गूढेन कंपाद्वापादयत् ।
 निवेश्य सैन्यं तत्राय प्रविष्टस्य पुरं ययुः । डामरा निखिलास्तस्य वैरं विश्वस्तघातिनः ।
 क्रुध्यन् पृथ्वीहरायापि कृतमेवाय मन्त्रिभिः । आदिष्टैः कम्पनेशाद्यैरवस्कन्दमदापयत् ।
 कथञ्चित्स तु निस्तीर्णो जयन्तीविषयौकसः । बन्धोः क्षीराभिधानस्य प्रविवेशोपवेशनं ।
 दिनेऽवन्तिपुरादीनां पुराणामन्तरेण तं । प्रजन्तं विधुरं केचिन्नाशकन् बाधितुं द्विषः ।
 तद्वैधुर्यविधानं तत्प्रजामहंकारकार्यभूत् । प्रमादाद्भूपतेः क्रुद्धवेतानोत्थापनोपमं ।
 क्षीराऽथ तीक्ष्णधीर्दुः सह पृथ्वीहरण सः । अढौकयच्छमागासान्तरेऽष्टादश डामरान् ।
 अभेद्यमहान्स्तान् जेतुं निर्धातो विजयेश्वरं । न्ययुङ्क्त भृष्टसंभ्रान्तस्त्रिलोकं कम्पनापतिं ।
 संग्रामः खण्डशः कुर्वन् स तानतुलविक्रमः । विद्रावयामास रथैः पुरोवायुर्गिवाम्बुदान् ।
 समानात्मने तस्य जित्वा यातस्य डामरान् । प्रवेशं प्रत्युत नृपो न प्राशदवमानकृत् ।
 स भग्नमानो नगरं प्रविष्टे नृपतौ ततः । खिन्नः स्वैश्वर्य्यमवसन् स्वामिकार्य्यं निरुद्यमः ।
 सम्प्राप्ताः समशीर्षिकां विमदृशेऽस्त्युर्मिरुद्धोदया वैरे विद्रिषतां कृता धुरि पदं सन्धौ वहिः स्थापिताः ।
 कार्यान्तेऽद्भुतकर्मकौशलकृतावज्जाविगगस्पृशः । सर्पाकीर्णमिवाशु वेगं गृहिणो भृत्यास्त्यजन्ति प्रभुं ।
 त्यक्तकार्यानुसन्धाने तस्मिन् सर्वत्र डामराः । समृतिं विक्रिधां निन्युः कृषिं क्षयधनादिव ।
 आतङ्कोद्वेजितविप्रैः कृतप्रायैः पुरे पुरे । वक्रौ ऊताग्निभिर्घौरा कुकीर्तिरुदपद्यत ।
 उपसर्गेण तुरगाः करभाश्च क्षयं गताः । न्यवेदयन्मण्डलस्य प्रत्यासन्नमहाभयं ।
 प्रत्यासन्नाशुभा कम्पं भयेन जनता दधे । आसन्नवज्रपतना वातेनेव द्रुमावलिः ।
 अथ षण्णवताब्दस्य प्रारम्भे डामरावलिः । उन्नस्पृष्टा हिमानीव वभूवापतनोन्मुखी ।
 प्रथमं देवसरसाद्विभवप्रसरस्ततः । मुख्यं व्यथावहेगण्ड इव पाकं व्यदर्शयत् ।
 एककार्य्यत्वमानीय टिक्कादीन् गोत्रजान् बलो । स्थामस्थं विजयोऽभ्येत्य राजानीकमवेष्टयत् ।
 तत्र कायस्यपुत्रोऽपि स्थामस्थानीकनायकः । संरम्भं नागवद्वाग्यस्सहं तस्य चिरं युधि ।
 कथञ्चिदथ भूपेन प्रार्थितः कम्पनापतिः । निर्धयौ स्वामिदौर्बल्यात्संभृतिस्तथैषाष्ठवः ।
 विजयेन समं तस्य बद्धमूलेन संयुगे । सन्देहं प्राणवृत्तिश्च जयश्रीश्यामकथयौ ।

प्रहृष्टं मलकोष्ठेऽपि प्रयाते लहरान्तरे । वैशाखे निर्धेयो राजा ग्रामं यन्धोरकाभिधं ।
 सैनिकाः शत्रुभिस्तस्य भ्रामितास्तत्र राशिषु । अरातिं निन्ये धैरैः स्वप्नैरिव मुमूर्षवः ।
 बाहुमात्रसहायेन सर्वशक्तिमतां वरः । येन हर्षनरंज्येऽपि विधुरेणोदपाञ्चत ।
 भूरीर्षया जितवतो विक्रमेण महामिमां । साहसानां न मल्लं स्ति जामदग्न्यस्य यस्य वा ।
 स सङ्कुचितविक्रान्तिः कालस्य बलवत्तया । तत्र भग्नबलोऽकस्माद्भययुज्यत जयश्रिया ।
 ततः पलायिते तस्मिन्नकस्मादेत्य सज्जकं । हामियामस्थितो वीरं भङ्गं पृथ्वीहरोऽनयत् ।
 पलायितस्यानुभरंस्तस्य पृष्ठं स निष्ठुरः । प्रतापी नगराभ्यर्णे दग्ध्वा नागमठं ययौ ।
 स चान्ये च ततः क्रूरा डामराः सर्वतोऽनयन् । राशौ राजाश्रितानाञ्च चरकेभ्यस्तुरङ्गमान् ।
 निस्त्रिंशतां तीव्रकोपस्ततो भूपः समाश्रयन् । अभाग्यभागिनां योग्यामाललम्बे कुपद्भृति ।
 नीवी पृथ्वीहरस्याय हता डामरमन्तिकं । पृष्ठन्यस्तविषं भोज्यमिव रात्रौ व्यसर्जयत् ।
 विस्मज्य भ्रातरं हर्षं विन्दकस्य तथैव सः । अन्येषां प्राहिणोत्पार्श्वं भ्रातृन्पुत्राञ्च विप्रतः ।
 मातरं जयकाव्यस्य सिफिन्नायामवासिनः । विच्छिन्नकर्णपाणाञ्च कृत्वाभ्यर्णे व्यसर्जयत् ।
 सपुत्रं सूर्यकं गूलेऽधिरोप्य नगरे परान् । भूरीन् बध्दानबध्नाञ्च क्रोधाक्रान्तो न्यपातयत् ।
 कालस्येवेल्लणस्याय तस्य सर्वेऽपि शङ्किताः । आभ्यन्तगाश्च बाह्याश्च विरागं प्रतिपेदिरे ।
 येनैवानीतिमार्गेण हारितं हर्षभूभुजा । निन्दन्प्रयादधे तं स राज्ये व्यवहरन् स्वयं ।
 प्रविष्टानां युद्धे गहनकरिकर्मप्रणयिनां । प्रसक्तानां द्यूते नरपतिधुरायां विहरतां ।
 तटस्थत्वे वक्तुं सुललितमसकृत्सोऽर्हति परं । प्रयोगे वैकल्यं स्वयमविकलायो न भजते ।
 तीव्रप्रयत्नो नृपतिस्तत्रापि विहितोद्यमः । निनाय मन्त्रकाष्टादीन् किञ्चिन्मन्दप्रतापतां ।
 अयानिनाय त्रिजयो विषनाष्टाध्वना शनैः । नृपारं हर्षदेवस्य तं भिन्नाचरमन्तिकं ।
 विविचन्देवमरभं कम्पनापतिना ततः । विद्राव्यमाणः श्वभ्रायात्प्रधावन्साऽपतत् चितौ ।
 परिज्ञाय हतस्याय स तस्य विजयी शिरः । विमसर्जान्तिकं राज्ञः फलं जयतरोरिव ।
 तदप्यत्यङ्गुतं कर्म भजन्मूढकृतव्रतां । न तस्य तुष्टस्तुष्टाव न चकार च सत्क्रियां ।
 अवजानन्नघानाभुं श्वभ्राव्यः कम्पनापतिः । तत्र कस्मात्तवोत्सेक इति तं सन्दिदेश च ।
 सर्वप्रकारं तिलकः कृतघ्नं नृपतिं विदन् । अग्नं जातविरागः स द्रोहोन्मुख्यं समादधे ।
 सतां स्यादनुपानभ्याभजदैमुख्यमेव चेत् । द्रोहेच्छया स निर्याय यथावयाङ्गनामतां ।
 नेयाश्रित्यमथोचितकृत्यकृतं नीतिप्रियाः प्रतिपदं समुदाहरन्तु ।
 मानोन्नतास्तु विहितस्तुतयः कृतघ्नैस्त्यक्ताण्यसूनुपरहितं घटयन्ति मन्तः ।
 पटं वङ्गिस्पर्शज्वलितमहिदृष्टान्वचमरेः श्रुतिं यातं मन्त्रं पतननिरतां जोर्णवसतिं ।
 असेवाञ्च भूपं व्यसनविमुखं स्निग्धमजहन्न धीरोऽप्युत्थानोपहतमहिमा शर्म लभते ।
 इत्युपायं परित्यज्य न्याय्यं ये प्रभवे क्रुधि । द्रोग्धारः कथितास्तेभ्यः कोऽन्ये पापीयसां धुरि ।

५५

५६

५७

५८

५९

६०

जन्मन्येकोपकारित्वं पित्रोः सर्वत्र च प्रभाः । अधिकाः पितृघातिभ्यः पापिनः स्वप्रभुद्रुहः ।
निहते विजय शान्तप्रभावेस्वपरेष्वपि । नाज्ञायि कस्यचित्त्वास्थं तत्त्वज्ञेनान्तरात्मना ।
कश्चित् क्षणं सोऽपमृतः प्रत्युतोद्योपतापकृत् । विस्मयप्रसरोज्ञातः सर्वैर्ऋद्वोन्मदः ।
आनिनोपुस्तोमस्तकोष्टमिवाचरं पुनः । विषलाष्टन्तस्य पार्श्वे निजं भैरवं व्यसर्जयत् ।
कम्पनेशस्तमायान्तं द्रोघाण्यावेदयस्ततः । राज्ञा न्यवेधि तद्रोषादेवञ्च समदिश्यत । ७१
एनं वर्त्मन्यनुद्धाने ज्यज हन्यामहं ततः । पुरोगतं मृगव्यान्तः शृगालमिव वाजिभिः ।
द्वैराज्यकार्यमभ्यस्तमभिवेऽपि विधिबोदितः । कर्त्तव्ये तच्च श्राव्यं स नृपतिः प्रत्यपद्यत ।
मर्षराजमुखानेवं लब्ध्वा द्रोघाय डामरान् । तिलकोऽकारयच्छेलमार्गैर्भिन्नाचरानुगाम् ।
स्थाने स्थाने ततः प्राप ततः कर्णापकर्णिका । जनानां या स्थातिहेतुर्भिन्नोराज्ञस्तु भोतिदा ।
नासंस्कृतं वक्ति शिला भिनत्येकपुष्पा दश । अश्रान्तोयोजनशतं यात्यायाति च सञ्चरन् । ७२
इत्यादि तादृक् माहात्म्यं भिन्नुत्थानयज्जनः । निखिलान्पलितश्चेतलम्बकूर्चोऽपि कौतुकं ।
भविष्यन्निव सः साज्यस्यैक एकोऽर्थभारभाक् । वार्तामव्यवहर्तापि भिन्नोरूचेऽन्वियेष च ।
सरित्तत्त्वानगृहे कान्तो वृद्धाः क्षीणनियोगिनः । राजवेश्मन्यगणिता नाममात्रं नृपात्मजाः ।
स्वभावदुर्जनाः केचिद्योधाश्चोष्णाश्चकाक्षिणः । कारयन्तोऽप्युपाख्यायः शिथ्यान् स्फिक्कषणं नखैः ।
वृद्धाः सुगको नर्त्तको देवप्रासादपालकाः । वणिजोभुक्तनिक्षेपाः पुस्तकश्रुतितत्पराः । ७३
प्रायोपवेशकुशलाः पारिषद्यदिजातयः । शस्त्रिणः कार्ष्णिकप्राधानगगोपान्तडामराः ।
सुखयन्तः स्वमन्याश्च किमप्युत्पिञ्चवार्तयाः । एते प्रायेण देशेऽस्मिन् पार्थिवोपस्रवप्रियाः ।
॥ कुलकं ॥ प्रवर्द्धमानया भिन्नाचरागमनवार्तया । वेपमानोऽभवत्को दयौ चिन्ताञ्च भूपतिः ।
पृथ्वीहरस्तरुश्चक्षेत्रे गिरिकच्छे वसन्नय । राजानीकं बभञ्चाजौ निर्गत्यातुलविक्रमः ।
अनन्तकाकयोर्वश्यावानन्दद्वारनायकौ । चक्रे तिलकसिंहञ्च मन्त्रिणस्त्रीन् पलायिनः । ७४
निहते विजये ज्येष्ठे शूक्रपृष्ठ्यां पराभवं । तमाषाढस्य नृपतिः प्राप्याभूदिवशः पुनः ।
तट्टीकिते गवां वृक्षमूर्द्ध्वरोहेण भोगिनां । पिपीलिककुलस्याण्डोपसंक्रान्त्यव वर्षिणं ।
प्रतापसंज्ञं स राजाय दुर्निमित्तेरुपद्रवं । विचिन्त्य यातमुचितं कर्त्तव्यं प्रत्यपद्यत ।
दृतीयेऽङ्गि शूरेः शुक्ले ततः प्रास्थापयत्पुत्रं । देवोमन्यकुटुम्बञ्च स कोटं लहरं पटुः ।
ताननव्रजतस्तस्य भेतुमङ्गात्परिच्युताः । लोष्टदिजातयो विप्रा वितस्तायां प्रपदिरे । ७५
स तेन दुर्निमित्तेन खिन्नोऽङ्गपुरान्तिकं । अनुगम्याथ तान् द्वित्रैर्दिनेर्भूयोऽविशत्पुरं ।
विना पुत्रेण देव्या च स ततः प्रत्यपद्यत । प्रतापेन च लक्ष्म्या च परित्यक्तद्वान्यतां ।
स भन्त्रव्यापदि शुभः प्रत्यभास्तस्य तदश्नात् । अभ्यन्तरप्रकम्पोऽपि सर्वाभ्युदयभगभृत् ।
स्वयमुत्थापितानर्थः सोऽपि दर्पनरेन्द्रवत् । अद्यापि सान्त्वयनीत्या तया साक्षाज्यभोगभाक् ।
आवणे लाहुरेयाधैरानीय बलशालिनां । भिर्बुभुवराज्यानां डामराणामथार्थतः । ७६

तेऽपि जन्ता इव वरं श्वशुरालयसन्निभं । प्रावेशयस्तं लहरमनुयान्तः ससैनिकाः ।
 सभाजयित्वा तान्मल्लकोष्टमुख्यानिजाम्भुवं । व्यसर्जयन् कम्पनेन प्रमाथायायुषे श्रियः ।
 सर्वतः परचक्रेऽथ पर्यापतति पार्थिवः । संगृह्योतुं प्रवृत्तं पदातीनतुल्ययः ।
 तस्मिन्दुर्यसनं राज्ञि वसुवर्षिणि सर्वतः । अकारि शस्त्रयुद्धं शिल्पिशाकटिकैरपि ।
 नगरे सैन्यपतयः प्रतिमार्गमकारयन् । तुरगाग्र्यस्तसन्नाहान् व्यायाममरोन्मुखाः । ७९५
 मययामस्थिते भिचावमरेश्वरवासिभिः । राजसैन्यैः समं युद्धमगृह्णेत्य लाहुराः ।
 तैर्हिर्गण्यपुरोपान्ते प्रबन्धाग्ध्यमङ्गुरैः । श्रीविनायकदेवाद्या राजसेनाधिपा हताः ।
 आद्य एव रणे यातां राजानीकादिरोधिनः । लब्ध्वा वराश्यामायाताममन्यन्त नृपश्रियं ।
 राजधान्यन्तिके क्षिप्तिकाख्यायाः सरितस्तटे । पृथ्वीहरश्चकाराजावशेषसुभटक्षयं ।
 तिलके विजयेऽप्यगृह्णेत्य डामराः । महत्सरित्तटे युद्धं स्वङ्गाचीहोलडौकसः । ७९६
 ते रुद्धनगरा दाहं क्वापि क्वापि च लुण्ठनं । वास्तव्यानां विदधिरे विनदन्तो दिवानिशं ।
 निर्यत्सतुर्घ्यप्रतनाः प्रविशच्छस्त्रविचिताः । क्रन्दद्गतात्मनिवहाः प्रधावद्गमसैनिकाः ।
 प्रसरत्पत्तिनिवहा वहदाशुगताः । संचार्यमाणसन्नाहाः कृष्यमाणतुरङ्गमाः ।
 आसन्नशतसंमर्दप्रसरत्पांसवोऽनिशं । दिने दिने राजपथा उपस्रवविष्टङ्गलाः ।
 प्रतिप्रत्यूषमायास्तु सर्वारम्भेण वैरिषु । अद्य भुवं जिनो राजेत्यज्ञायि प्रतिवासनं । ७९७
 धीरः कः सुस्सलादेन्या न यः प्रत्यभिधोगिनां । कृच्छ्रेणापि स्वरद्वेण कृष्टं दर्पादुपाय्यत ।
 अणपव्यञ्जनं शन्योद्धारं यदा धनार्पणं । शस्त्रक्षतानां सततं कारयन् स व्यनोक्तयत ।
 प्रवासवेतनप्रीतिदायभैषज्यदत्तिभिः । शश्वलोके नरपतेर्निःसङ्ख्योऽभूदुनव्ययः ।
 युद्ध एव विपन्नानां क्षतानाञ्च स्ववेश्मसु । नित्यं नरतुरङ्गानां सहस्राणि क्षयं ययुः ।
 तुरङ्गवहनैर्हन्यमानानृपबलेस्ततः । लाहुरा मल्लकोष्टाद्या मन्द्रेकवमाययुः । ७९८
 भिन्नैराभ्यन्तरैरेव दत्तमन्त्राः सुरेश्वरैः । ते निन्युभिर्क्षुमत्पेन तन्मार्गेण युयुत्सवः ।
 भेतुना स्वल्पपार्श्वेन धन्विप्रायैः सरोन्तरे । अत्रापि तैर्जयोऽमोभिर्वाजिभ्यश्च भयं रणे ।
 द्रोणधाय कम्पनेन शस्त्रं निवसन्विजयेऽश्वरे । वलितान् डामराक्षिन्ये मन्द्रेकं स्फुरन्वणे ।
 लवन्यलोको माञ्ज्वासीदशक्तिं मेऽथ गच्छतः । पृष्ठे निपत्य माकार्षीदृथा चेति विचिन्तयन् ।
 स प्रभावं दर्शयितुं प्राप्तस्य विजयेऽश्वरं । अजराजस्य सेनायां व्यावृत्य प्रस्थितोऽभवत् । ७९९
 सार्द्धं शतद्वयं तस्य योधानां हतवानपि । संत्यज्य विजयक्षेत्रं द्रोहकृन्नगरं ययौ ।
 पथि नान्वसरन् भोत्या भयान्तं डामराः क्वचित् । नदन्तोऽद्रिशिरोरूढामार्गान् सर्व्वेऽस्य तत्पथुः ।
 त्यक्त्वा मण्डवराज्यं स प्रविष्टो व्यसनान्तरं । पूर्व्वचेष्टः स्मरन्मूपं जहास कृतमत्क्रियं ।
 इतरामात्यवत् स्थामस्थितोऽथाजोनिजोचिनं । रणे प्रादर्शयत्किञ्चित्साक्षिभूतद्वयं स्थितः ।
 ततो मण्डवराज्यं ते समस्ता एव डामराः । अभ्येत्य प्रत्यपद्यन्त तां महासरितस्तटीं । ८००

उपायाः सामभेदाद्या रिपुचक्रे प्रयोजिताः । राज्ञो विफलतां जग्मुर्वहिरासिः प्रकाशिताः ।
क्रान्ततन्त्रमहीपाञ्चमण्डलस्यापि भूपतेः । फलं दीर्घिक्रमस्यायमामोन्नगररक्षणं ।
अमरेश्वरे द्वारपतिः सार्द्धं तस्यै नृपात्मजैः । राजानवाटिकोपासने राजस्थानीयमन्त्रिणः ।
दूरद्वीपान्तरगता इव स्त्रीचक्रिरे नृपात् । ते प्रपासदनभूरि नचायुध्यन्त कुत्रचित् ।
कटका विदिषां मर्त्ये पर्यायेण जयाजयौ । लेभिरे विजयादन्यत्र तु पृथ्वीहरः कश्चित् ।
मधुमत्तेन तेनाजौ वेतालैर्नैव वल्लुना । प्रायोवरावरास्तुर्ध्वं यस्ता नृपचमूभटाः ।
उदयस्येच्छटिकुलोद्धूतस्यैकस्य पप्रथे । युवदेव्यस्यापि शौर्यमेकस्मिन्नु तदाहवे ।
पृथ्वीहरस्यापजह्रे दृश्यद्रुग्भाभिमानिना । प्रहृत्य कष्टकृच्चैन कगाद्येनामिवल्लरी ।
युद्धे पुरोपकण्ठेषु वर्तमाने शराहताः । स्त्रीबालाद्या अपि बधं प्रमादात्प्रतिपेदिरे ।
एवं जनक्षये घोरं बर्द्धमाने किमप्यभूत् । अनुत्साहान्नृपोव्यूहादपि निर्गन्तुमक्षमः ।
तस्मिन्निरुद्धमञ्चारे भोमपालस्तदन्तरे । अलुण्ठयद्याटलिकां लभ्यरञ्जोददाह च ।
मिहे गजाहवव्यये तद्गुहायपरिग्रहे । समयोयामगोमायोः पौरुषस्य पुरोऽस्तु कः ।
राष्ट्रद्वयोपमर्देन राजा निःसदृशेन सः । तेन चपाविधेयोऽभूत्स्वमपि द्रष्टुमक्षमः ।
सर्वानौचित्यबहलः सर्वव्यसनदुःसहः । सर्वदुःखमयः कालस्तस्यावर्त्तत कोऽपि सः ।
तथाप्यस्वलिते तस्मिन् हितव्याजाद्धितापहः । राजानवाटिकाविप्रैः प्रायश्चक्रे विरागिभिः ।
प्रार्थयन्ते स्म ते युद्धे तटस्थान्स्व मन्त्रिणः । गृहीत्वा नीविरेतेभ्यो लोहराद्रौ विस्मय्यतां ।
न चेद्वाणद्वैतस्मिन् व्यसने स्थायिताङ्गते । कोदध्यास्य परैर्नीतं प्रत्यासन्नं शरत्फलं ।
न प्रत्यभैस्वीत्ताटस्थं यत्कालापेक्षया नृपः । तस्मिन्नेर्दग्धिते शङ्कां निखिना मन्त्रिणो दधुः ।
शक्तिस्तृणं कुञ्जयितुं न यस्य स तदार्थिभिः । विस्त्रयव्यवहारत्वं निन्ये राजा शठदिनैः ।
कर्मस्थानोपजीव्युपागिषद्यादिसङ्कुला । तत्पार्श्वेत् प्रययौ दृष्टिमन्या सेनेव वैरिणां ।
तस्मान्मनचणे तैस्तैः प्रमादैरुत्थितैरगात् । देशोव्याकुलतां कृष्टं लुण्ठिष्याघटोत्तकटा ।
अदृष्टपार्थिवास्थानैः शठैरव्यवहारिभिः । ऊचे तैः सान्त्वयन् राजा दुःस्थितस्तत्तदप्रियं ।
लवन्यविभवाद्राज्ञा मोऽधिकोविस्त्रोऽभवत् । गलरोगः पादरोगादिव तीव्रव्यथावहः ।
काञ्चनोत्कोचदानेन तन्मथ्येऽधिकचक्रिकां । काञ्चित् स्वीकृत्य स प्रायं कथंचिद्विन्यवोवर्त्त ।
विजयोवर्णभोमादिशस्त्रिवंश्याहठात्पुरं । प्रविशन् भिक्षुमेनानोरश्चारेहैरहन्यत ।
तेनातिरभसात् स्थानं भित्त्वा प्रविशता पुरं । प्रायशः कृत एवाभूत्तदा राज्यविपर्ययः ।
ईषन्मन्दप्रतापेन नचान्येष्वपि भूपतेः । पृथ्वीहरेण सन्निहता भेदेच्छोः सम्प्रकाशिता ।
तस्मिन् धुर्य्ये जिगोषूणा सन्निहता भूभुजा समं । दयेऽपि धैनिकाश्चान्तं तममन्यन्त विस्त्रवं ।
राज्ञा नागमठोपान्तमनितुं प्रहितास्ततः । चीनमात्यान् स्वविश्वस्तानागच्छन् कृष्णनाभधीत् ।
धनियो मयको गङ्गा दिजोरामश्च वारिकः । तेषां तिलकसिंहस्य पार्श्वे मृत्याप्स्ययोद्धताः ।

७६०

७६५

७७०

७७५

७८०

७८५

नोविन्दते गौरकस्तु हतोभूतपतिं स्मरन् । इष्टे त्वाक्रन्दिनि परैः प्रहृतं करुणोऽज्झतैः ।
 तद्वैशमं श्रुतवतो देशः सर्वो विरागकृत् । राजधान्यन्तरे राज्ञो दुःस्तिमुखरोऽभवत् ।
 इषे शुक्लचतुर्दश्या तद्विपर्यस्तमण्डलं । अतिविरहयितुं कष्टं दिनमसीन्महीपतेः ।
 अथ सञ्जातवैक्लव्यो नेदमस्तीति चिन्तयन् । किङ्कर्तव्यमित्यसदृशानपि पप्रच्छ भूपतिः ।
 विषमे वर्त्तमानस्य तस्य कश्चित्स नाभवत् । अन्तर्जहास योनान्तर्वहिर्योनं तुतोष वा ।
 तमतिव्यसनापातं तस्यामोढवत्स्ततः । अभजन्त क्रमाद्भुत्याः प्रतिपक्षममाश्रयं ।
 कम्पनेशस्य विस्मय्यो भ्राता दैमातुरो हि तान् । समाश्रयद्वारकार्थं तद्वत्तं प्रत्यपद्य ।
 गृहं जनकसिंहेन दूतान् प्रेषयतानिश्च । भिक्षवे भ्रातृतनया वाग्दत्ता निरवर्त्तत ।
 अमिवाजितनुवादि हत्वा भिक्षाचरान्तिकं । अश्ववागाव्यभाव्यन्त प्रयान्तः प्रतिवासरं ।
 किमन्यद्वाग्मेवाङ्गि येऽवमन् पार्थिवान्तिके । अलक्ष्यन्तायतो भिक्षोस्ते निशायां गतत्रयाः ।
 यतो याति ततश्चैति लोकोव्यक्तमतन्वितः । इति राजनि कुण्डाज्ञे कोऽप्यजृम्भत विप्रवः ।
 डामरैः शरदुत्पत्तौ नीतायां सर्वतस्ततः । कान्दिशोकोऽभनल्लोकः कृत्स्नो धनजनोज्झितः ।
 प्रयाते सुस्मलनृपे स्वर्णपूर्णामिमां महीं । भिक्षुः कुर्यादिति मृषा लोकस्यासीदिति श्रुतः ।
 क इष्टा त्यागिता भिक्षोः कुतोवा तस्य सम्यदः । पराममर्षणाभेति गतानुगतिकोजनः ।
 सन्दृश्यते परिवृता चिरमम्बरेण रेखा स्वयं न खलु या शशिनो नवस्य ।
 तस्यां जनः प्रकुरुते नतिमम्बरार्थी धिग्लुम्भतामपसरत्सदमद्विचारां ।
 विजये राजवर्ग्याणां भुग्गोवदनाभवत् । भिक्षुपक्षजये लोको ह्यव्यन्तामोदिष्टज्वलः ।
 दिजकौलेयकन्यायो राजडामरसङ्घयोः । ततोऽन्यान्यभयभ्रष्टयदैरयो रुदजृम्भत ।
 राजाभ्यन्तरभेदेन राज्ञस्त्रैर्येण चारयः । ऐच्छन् पलायितुं भीता अज्ञातान्यान्यनिश्चयाः ।
 बान्धवानपि दुष्पूतूनविश्रमो विदमृपः । स्थितौ पलायने वापि श्रद्धे न स्वजीवितं ।
 तं महाव्यमने वामः स्वर्णरत्नादिवर्षिषं । नाभ्यनन्दन् गृहीतार्थानिनिन्दुः शस्त्रिणः परं ।
 नष्टोऽयन्नैष भविनेत्यभीतेर्जल्पतो जनात् । वचोरोगी भिषक्त्यक्त इव शृण्वन्स विव्यथे ।
 अण्ययोपस्थितं किञ्चित्तदादेशेन ठाकयन् । सविलासं सर्वगञ्च तमैच्छिष्टानुगम्रजः ।
 सैन्यएवाभवत्तस्मिन् क्षणे साहसिकोऽप्यहो । खगटहादपि निर्गन्तुं नाशकद्यङ्गयाकुलः ।
 यावदैच्छन् सङ्गभेदाच्चलितुं डामरव्रजाः । स्वैरेव शस्त्रिभिः सर्वैर्निन्ये भूभृद्विसृतां ।
 ते कष्टशस्त्रादाराणि रुन्धतो नृपमन्दिरं । प्रवासवित्ते लब्धये प्रायं चक्रुः पदे पदे ।
 ददद्भुजं धनेशश्रीर्देयादयधिकं नृपः । तेषामभिमतो नाभूदवमानाभिनाषिणा ।
 मर्त्यं चिचलिषुस्तोथं सृणिकैरिव सामयः । स रुद्धा निखिलैर्देयं दापितोऽय गतत्रपेः ।
 स्थानपालैरपि प्रायकृद्भिराक्रम्य दापितः । धनं सुवर्णभाण्डादि चूर्णीकृत्य विष्टह्वलैः ।
 सटङ्कवालं नगरं ततः क्षुभ्यत् क्षणे क्षणे । सोऽभूदभिमिवोदृक्तं न संस्थापयितुं क्षमः ।

४६१

४६४

४६०

४०४

४१०

एकदा प्रातरेवान्यैरुद्धारः स शस्त्रिभिः । सर्वतः चोभमागच्छन्नगरं स यलोकयत् । ८१५
ततः चोभं ब्रमयितुं जनकं नगराधिप । पुरभ्रमार्थमादिश्य चलितुं क्षणमैक्षत ।
कथञ्चिद्भानमानाभ्यां तानावर्ज्यापि शस्त्रिणः । सावरोधः स सन्नद्धो राजधान्याविनिर्धयो ।
अङ्गनात्तुरगाकूटो वहिर्यावन्न निर्धयो । राजधान्यन्तरे लुण्ठितावत्प्रारम्भि तस्करीः ।
अददन् केऽपि केऽप्युत्तरनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । तद्भृत्यान्नाज्यमुत्सृज्य तस्मिन् व्रजति शस्त्रिणः ।
विप्रदङ्गलस्त्रपाकोपशङ्काभिः शस्त्रिणां नृपः । सहस्रैः पञ्चषैरासोद्भजन्नगतोऽध्वनि । ८१६
वर्षे षल्वते कृष्णषष्ठ्या मार्गे विनिर्गतः । याममात्रावशेषेऽङ्गि सभृत्योद्गोहविह्वलः ।
निजैर्हरद्विरश्वादि त्यज्यमानः पदे पदे । स प्रतापपुरं प्राप क्षपायामल्पसैनिकः ।
तिलकस्य पुरोगत्वा प्राप्तस्थायञ्च विश्रमन् । तत्र बन्धोर्गिवाश्रूणि चिरं दुःखोल्बणोऽमुषत् ।
द्रोहं न कुर्यादेवं मे चिन्तयित्वेति सत्वरं । वेष्म ऊस्कपुरेऽन्येद्युस्तस्य च प्राविशत्स्वयं ।
तद्गौरवेण स्नानादि कृत्वैच्छत्सैन्यसंग्रहं । प्राविशत् कमराज्यं स कर्तुं भूयोजनोत्सुकः । ८१७
गृहं युयुत्सुकन्याणवाद्यादीनय डामरान् । आनीय स पुरस्तस्य धैर्यभ्रंशमकारयत् ।
गृहात्तेन तथा युक्त्वा निष्कृष्टः स ततो ययौ । स्त्रोकुर्वन् स्पर्णदानेन दस्युन्मार्गविराधिपः ।
प्रयान्तं ततएवौज्जीवितिलकस्तत्सहोदरः । प्रयाणमेकमानन्दो दाक्षिण्यादन्वगास्तु तां ।
भृत्यत्यक्तः स दानेन विक्रमेण च तस्करान् । अगान्मार्गेण श्रमयन्नायुः शेषेण रचितः ।
त्राणं मिह्नन्खाद्रुमाद्रिगहनस्यागादरण्यस्य ये तेषां बालगलाश्रयादपि भवेत्कालातिवाहः क्रमात् ।
ये दन्ताः करिणां रणप्रहरणं तेऽद्याप्नुयुर्दीव्यतां क्रोडायां करताडनानि न दृढा शौर्यस्य कूटिः क्वचित् । ८१८
जन्तूनां विक्रमत्यागयशःप्रज्ञादयो गुणाः । भवे चित्रस्वभावेऽस्मिन्न भवेयुरभङ्गुराः ।
भास्वान्यौश्रमृदुतां भिन्नावस्थां दिने दिने । तां तामायाति जन्तूनां कः प्रभावेषु निश्चयः ।
अशक्नुवन्नृत्तलिकामरिभृष्टां निरीक्षितुं । मन्युनिःशब्दसैन्योऽद्रिमारुगेह स लोहरं ।
खड्गलचमपि द्रष्टुं तत्रातित्रपयाक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तप्यते स्म दिवानिशं ।
दत्तदीपादनिर्गच्छन्नन्तर्गेहाद्दिनेष्वपि । दाक्षिण्यादर्शनं प्रादाद्भृत्यानां भोजनक्षणे । ८१९
विलेपनानि नाम्प्राचीन्मारुगेह तुरङ्गमान् । गीतनृत्यादि नैचिष्ट सुखगोष्ठोर्न चादधे ।
ताम्यस्ताटस्थमौख्यतैक्षणप्रद्रोहादिदर्शितं । एकेनैकेन च स्मृत्वा स्मृत्वा देव्यै न्यदयत् ।
अन्वगात्स्वां भुवं त्यक्त्वा मामेतेऽन्वगुरित्यपि । निन्ये वृद्धिं परार्थश्रीः स दाक्षिण्याङ्गनार्पणैः ।
कश्मीरेषु गते तस्मिंस्तदैवाखिलमन्त्रिणः । पुराणि राजधान्ये समैन्याः समगंधत ।
मन्थशराहमाम्मतन्विपौरादिसम्मतः । तेषां जनकसिंहोऽभूद्युज्जोर्नगराधिपः । ८२०
स भिचोर्मल्लकंष्टाद्यैराग्नैः कृतगतागतैः । विश्वासाय सुतभ्रातृसुतौ नोविम्वदायितः ।
प्रावर्त्तत भयभ्रण्यत्स्त्रीबालाद्यावृते पुरे । अराजकाय रजनी सर्वभूतभयावहा ।
निहताः केऽपि मुषिताः केऽपि केऽप्यरिभिः पुरे । दग्धगोहा व्यधोयन्त दुर्वलाराजवर्जिते ।

सैन्यैरन्येद्युत्त्रादैर्निर्हृद्वाखिलदिक्पथः । सिन्दूरारुणपुण्ड्राश्रुसादिमण्डलमध्यगः ।
 विकोशशस्त्रकदलीषण्डदुर्लभ्यविग्रहः । मृगेन्द्र इव लोकस्य भयकौतूहलावहः ।
 वीरपट्टाञ्जलस्निग्धैर्यौवनोद्वेचितैः कचैः । अवद्वैः शोभितः पृष्ठे जयश्रीबन्धशृङ्गलैः ।
 कुण्डलयोतिना स्निग्धधवलायतदृष्टिना । प्रत्यग्रशश्रुणा चारु चन्दनोच्छेखशोभिना ।
 ताम्राधरेण वक्त्रेण ओसास्निध्याधिकलिषा । पक्षपाति विपक्षानामपि सम्पादयन्मनः ।
 असेर्विकोशस्यान्तःस्थां श्रियमश्नेन वलाता । केसरच्छटया चापि चामरेणेव वीजयन् ।
 पदे पदे निवृत्ताश्वः सामन्तैरुपपादिता । स्त्रीकुर्व्वस्वर्षणां भिक्षुः प्राविशन्नगरं ततः ।
 कुलकं ॥ तस्यार्भकस्य धात्रीव पृष्ठस्थोमल्लकोटुकः । प्रथयावप्रगल्भस्य सर्वकार्योपदेष्टृतां ।
 अयं पितुः प्रियस्तेऽभूत्समस्याङ्गे विवर्द्धितः । राज्ययायं मूलमिति प्रत्येकं समदर्शयत् ।
 गृहं जनकसिंहस्य प्राकृत्यावाप्तयेऽविशत् । राजलक्ष्मीं स सम्प्राप्तुं राजधानीं ततः परं ।
 दूरनष्टे कुले तेन पुनरुद्वेचिते ययौ । बद्धास्थोर्गर्भकेऽपत्ये स्त्रीजनोन्मत्तहास्यतां ।
 दृष्टेन तादृशा भिचारिणि वृत्तेन शत्रुषु । शिवस्थेऽपि साशङ्का मोपहास्या जिगीषवः ।
 प्रावर्त्तन्त धनाघीशश्रियः सुखलभूपतेः । कोषेण नीतशेषेण विलासा नवभूपतेः ।
 वाजिर्वर्मासिभूयिष्ठा राजलक्ष्मीं विभेजिरे । राजडामरलुण्ठाकमन्त्रिणो यन्त्रणोऽज्ञिताः ।
 पुरे स्वर्ग इवास्वादं भोगानामुपलेभिरे । दस्यवो यामभोगार्हाः पिशाचा इव गत्वरः ।
 आस्थानेन बभौ भूभृद्गामीणैः सर्वतो वसन् । प्रसम्भ तन्मलप्रायविलासावरणैः समं ।
 भिक्षाचरस्यासम्भाव्यप्रादुर्भावतया प्रथं । डामरा अवतारोऽयमित्यन्यां निव्यिरे प्रथं ।
 राज्यस्थानन्यदृष्टस्य कर्त्तव्येषु मुभोह सः । अदृष्टकर्मैव भिषग्वैषज्यस्य पदे पदे ।
 शनैर्जनकसिंहेन कृतभ्रातृसुतार्पणं । कम्पनाधिपतिर्दत्तकन्योऽपि तमग्निश्रियत् ।
 जङ्गेराजपुगीयस्य राज्ञः कटकवारिकः । पादायाधिरुतोऽद्राक्षोत् स्वार्थमर्थं नतु प्रभुः ।
 सर्व्वाधिकारिणं राजलक्ष्मीर्विभ्रमशिःश्रियत् । राजशब्दस्यैव पात्रमभूद्विज्ञाचरः परं ।
 वेद्यायस्तीकृतैश्चर्यैः प्राकृताचारभागपि । अन्तरङ्गः सदसतां किञ्चिद्विम्बलदाभवत् ।
 दैमातुरो दर्थकस्य भ्राता सासुर्य्यशौर्य्यभूः । नृपान्तरङ्गज्येष्ठत्वं ज्येष्ठपालोऽप्यग्निश्रियत् ।
 मन्त्रिणो भूतविश्वाद्यास्तस्य पैतामहा अपि । लक्ष्मीमरोजिनीभङ्गा बहवोऽन्ये जजृम्भिरे ।
 मुग्धे राज्ञि प्रमत्तेषु मन्त्रिषूषु दस्युषु । उत्थानोपहतं राज्यं नवत्वेऽपि बभूव तत् ।
 स्त्रीभिर्नवनवाभिश्च भोज्यैः प्राज्यैश्च रञ्जितः । भिक्षुर्नैच्छिष्ट कर्त्तव्यं सुखानुभवमोहितः ।
 स सुखानुभवप्राट्षिद्रान्धो विजयोद्यमे । स्वैः प्रेरितः सभामध्ये स्वप्नमैच्छन्मदालसः ।
 दर्पेण सचिवे वाचं कथयत्यनुकम्पिकां । न स चुकोध मुग्धस्तु पितरीवास्वर्ज्यत ।
 निष्प्रतिष्ठैः सेव्यमानो वेद्याद्विष्टैरग्नियुवत् । अद्रा चेष्टाचिताक्षेष्टा विटैः प्रैर्य्यत सेवितुं ।
 पानीयरेखाप्रतिमस्यैर्यस्याखिलवस्तुषु । तस्याप्रमाणवचसः सेवाम्पुण्यविनोजङ्गः ।

८४।

८५।

८५५

८६०

८६५

८७०

यदूचुः सचिवास्तत्तानन्ववोचत भूभृतः । वचः सुविरगर्भस्य तस्य किञ्चित्समुद्ययो ।
 सचिवैः स्वगृहान्नोत्वा दत्तभोज्यः स मुग्धधीः । धनी विपन्नपितृकदव प्रमुषितो विटेः ।
 आहारमुष्टिं विम्वस्य गृहे विम्वनितम्बिनी । तस्याश्वस्येव वडवा रागिणोऽपगताहरत् ।
 वक्षयित्वा दृष्टौ पत्युर्हर्षितैः स्मेरया तथा । कुचकचकटाक्षैः स लुप्तधैर्योऽवधोयत ।
 पृथ्वीहरोमलकोष्ठशान्योन्योद्भूतमत्सरौ । शोभं व्यधत्तां संरम्भौ राजधान्याः क्षणे क्षणे ।
 स्वयं राज्ञा सुतोदाहं गृहान् गत्वापि कारितौ । तावन्योन्यमुपेक्षतां न मन्युं विक्रमोन्मदौ ।
 अथ पृथ्वीहरगृहात् कृतोदाहः स्वयं नृपः । आतामर्षेण सुख्यं मल्लकोष्ठेन तथ्यजे ।
 दुह्यन् जनककाणोऽपि सम्बन्धापेक्षयोर्जितः । विरागभोजानन्दादीन् निन्ये ब्राह्मणमन्त्रिणः ।
 तटस्थोद्ग्रेगधृदुर्बुद्धिप्राथम्यविधेयधोः । विस्मयव्यवहारत्वं निन्द्यत्वञ्च ययौ नृपः ।
 डामरस्वामिके लोके प्रभवेत्कोन विस्रवः । ब्राह्मण्योर्धर्षणं यच्च श्रपाकेभ्योऽपि लेभिर ।
 अराजकेऽथवा भूरिराजके मण्डले तदा । समस्तव्यवहाराणां स्फुटं तु चोट पट्टतिः ।
 दीनारामैश्च वेराज्ये निष्प्रचाराः पुरातनाः । तच्छक्तेन तु नव्यानामग्रीतेरभवत् क्रयः ।
 राजपुर्व्यध्वना विम्वं ससैन्यमथ पार्थिवः । लोहरं प्राहिणोत्कर्तुं सुख्यनास्कन्दमुन्मदः ।
 तुरुष्कधैर्यमानिन्ये सोमपालेन सोऽर्षितः । साहायकाय सन्नारे विस्रये मित्रतां गते ।
 सन्दर्श्य पाशमेतेन बद्धाकट्यामि सुख्यं । इत्येककोऽश्वरोहस्तुरुष्कैः समकथ्यत ।
 कश्मीरकखशक्तेऽथोध्यतिकरोऽभवत् । न केषां नाम सन्नायो विशोत्पाटनपाटवः ।
 भिक्षाचरः प्रयाते तु विम्वे विगलिताङ्गुशः । न कासामव्यवस्थानां मूढः स्थानमजायत ।
 स निमग्न निजं नीतो गृहं विम्वारुद्धया । भोगसन्भोगदानेन धर्षय्य पर्थ्यतोऽयत ।
 कार्योपेक्षापि तस्यासोन्न मन्त्रिस्त्रोसमागमे । कौलीनभीतेरासन्ननिपातस्य कथैव का ।
 आद्यूनानुगुणं भोज्यं कुम्भकांस्थादिवादनं । तच्च प्राकृतकर्षेव न स जिह्वाय शीलयन् ।
 शनैः शनैस्ततो गृहावष्टम्भस्य महीपतेः । काले भोज्यमपि प्राप्य नासीद्वलितसम्बदः ।
 तादृक् प्रलोभकौर्त्यादिक्रान्ता यः प्रागगच्छत । स सुख्यलोहि लोकानामभिमन्त्र्यत्वमाययौ ।
 धनमानादिनाशं या विरक्तास्तस्य चक्रिरे । काङ्क्षन्ति स्म च सेत्कण्डास्ताश्वागमनं प्रजाः ।
 प्रत्यक्षदर्शिनोऽद्यापि माश्रय्यावयमस्य यत् । ताः प्रजाः कोपिताः केन केन भयः प्रसादिताः ।
 क्षणादेमुख्यमायान्ति माश्रुख्यं यान्ति च क्षणात् । न हेतुं कश्चिदोचन्ते पश्यन् प्रायाः पृथग्जनाः ।
 ते मल्लकोष्ठजनकादयोऽदूतैर्विषर्जितैः । त्यक्तराज्यं पुनर्भूषं जयोद्यममजिपहन् ।
 अक्षौसुवायहारोऽथ लोकैष्टिक्कस्य लुण्ठिते । तच्चत्वा ब्राह्मणाः प्रायं नृपमुद्दिश्य चक्रिरे ।
 तैश्चान्यैश्चापहारैश्च संश्रितैर्विजयेश्वरे । राजानवाटिकाप्राणे नगरेऽपि न्यविस्तत ।
 अजानन्दादिभिर्भुष्यद्विजैरुत्तेजितास्ततः । गोकुलेऽपि व्यधुः प्रायं त्रिदशालयपार्षदः ।
 पुण्यापितैः सतश्च चवस्त्रचामरशोभिभिः । विबुधप्रतिमावृन्दैः सर्वतन्त्रादिताङ्गनः ।

काहलाकाशतालादिवाद्योभितदिभुजः । अदृष्टपूर्वो ददृशे पारिवशसमागमः ।
 ते सान्त्वमाना भूभर्तुर्दूतैरुत्सेकादिभः । न विना लम्बकूर्चं नो गतिरित्युवन्वचः । ८०४
 ते हेलया लम्बकूर्चाख्याया सुस्सलभूपतिं । तं निर्दिशन्तोऽमन्यन्त क्रीडापुष्पकसन्निभं ।
 प्रायम्प्रेक्षितुमायातैः पौरैः सद्य दिने दिने । अमन्ययत काङ्क्षा न व्यवस्थां पार्षदां गणः ।
 नृपापातभयात् चोभं मुञ्जमुञ्जरपागतैः । पारिवशैश्च पौरैश्च योद्धुमाखीयतौद्धतं ।
 ततो जनकसिंहस्य नगरं तन्मतेन तत् । सख्यं सुस्सलदेवस्य हास्तमानयनेऽभवत् ।
 प्राथादारयितुं पूर्वमयहारदिजाक्षुषः । प्रथयौ विजयलेखं तत्रासीत् इतोद्यमः । ८१०
 तन्मध्ये निखिलांस्तत्र डामरांस्तिलकोऽब्रवीत् । व्यापादयेति तं तच्च सत्केकायो न सोऽप्यहीत् ।
 राज्ञश्च मुखदङ्गा लवण्यास्तदिभ्यश्चसुः । तस्मिन् पृथ्वीहरमुखास्तत्रसुखिलकाम्यनः ।
 भागिनेयं प्रयागस्य क्षत्तारं लक्षकाभिधं । बन्धुमैच्छन्मृपोऽस्त्रिगुधं प्रथयौ स तु सुस्सलं ।
 ततः प्रविश्य नगरं स निपत्याखिलं जनं । अकारणविरक्तानां पौराणां प्रददौ सभां । ८१४
 युक्तमयुक्तवांस्तत्र हतोक्तिः श्रुतबुद्धिभिः । पौरैः स चक्रो नाख्येव भेषजं विभ्रवस्पृशां ।
 अत्रान्तरे सोमपालविम्बाद्या लहरे स्थिताः । योद्धुं सुस्सलभूपं ते सर्वे पर्णोत्समाययुः ।
 तच्च पद्मरथो नाम राजा का लञ्छरेश्वरः । मैत्रीं संस्मृत्य कङ्काद्यैराययौ तत्कुलोद्भवः ।
 सोऽथ शुक्लचयोदश्यां वैशाखे बलिभिः समं । तैर्मानी सुस्सलो राजा सङ्ग्रामं प्रत्यपद्यत ।
 प्रेक्षकैर्व्यर्णितेऽद्यापि स पर्णोत्सान्तिके रणे । तस्याद्भुतोऽवमानाग्निचालनप्रथमजगः ।
 कुतोऽप्येत्य निजस्फारस्ततःप्रभृति भूपतिं । तमशून्यं पुनश्चक्रे मृगेन्द्र इव काननं । ८२०
 भयस्त्रलितपाशानां कालपाशैः समागमं । स चकार तुरुष्काणां क्षणात्पुष्कलविक्रमः ।
 मातुलं सोमपालस्य निन्ये कबलतां बली । रणे तत्कोपवेतालो वितोलावरितक्षटे ।
 किमन्यदल्पमैन्यस्तु बह्वनपि स तान् व्यधात् । इतविद्रुतविध्वंसयचात्प्रपरिपन्थिनः ।
 कश्मीरकाणामौचित्यं किं नाभूत् स्वामिनो ददुः । एकस्य ये रणं नष्टाः कुकीर्त्तिमपरस्य च । ८२४
 तुरुष्कैः सह यातेऽथ सोमपाले गतचपाः । विभं काश्मीरकास्त्यक्ता राजान्तिकमग्निश्रियन् ।
 च्छाधनूंषि शिरास्तस्य नमथन्तोऽहुताव्रथाः । कुलप्रभोः पुरः स्पष्टं न ते धृष्टा ललज्जिरे ।
 आगच्छद्विस्तृतः पौरैर्जामरैश्च समं नृपः । प्रतस्थे दिवसैर्दिनैः कश्मीराभिमुखः पुनः ।
 राजपुत्रः साहदेविः कलहणो विभ्रतः प्रभोः । डामरान् क्रमराज्यस्यान् संग्रह्यायेसरेऽभवत् ।
 ययव प्रथमं राजा सैन्याद्भिचुमग्निश्रियत् । ययव विम्बो राजानं तमुत्सृज्य समाययौ । ८२८
 अन्ये जनकसिंहस्य सन्मता मन्त्रितन्त्रिणः । प्रत्युच्यन्तो व्यलोक्षन्त नृपतिं निरपचपाः ।
 काण्डिलेनाभिधायामजन्मा शस्त्री सुलक्षणः । भाङ्गिले कश्चिदभवच्छून्ये क्रान्तोपवेशनः ।
 भिक्षुर्बिर्तोषमार्गं तं सुस्सलान्तिकगामिनः । लोकस्त्राचान्तरे जेतुं सहपृथ्वीहरो ययौ ।
 जितवांस्तं बबन्धेच्छां निहन्तुं सुस्सलोन्मुखं । क्रोधाज्जनकसिंहस्य वात्सीं तां च विवेद सः ।

नगरस्थेन तेनाथ पौराश्वारोहतन्निष्ठः । सङ्घटस्थास्थितान् भिक्षोः प्रातिपक्ष्यममृच्छत ।
जानंसेनादृतं राज्यं ततोभिवाचरोनृपः । पृथ्वीहरेणानुयातो नगरं सहसाविशत् । ८१५
सेतो सदाश्रिवाद्यस्थे तत्सैन्यैः सह सङ्गरं । दृष्टं जनकसिंहोऽथ सान्त्वमानोऽपि सोऽप्यहीत् ।
द्रष्टुं जनकसिंहस्य योधानां वक्षतां मदात् । अविश्वक्शपराभूतिं मूर्ध्नि समजायत ।
अलकेन समं पृथ्वीहरस्तद्वाटसूनुना । अन्येन सेतुना तीर्त्वा तस्य सैन्यमनाग्रयत् ।
तस्यश्वारोहपौरेषु विद्रुतेषु सञ्चान्भवः । नक्तं जनकसिंहोऽथ पलाय्य लहरं ययौ ।
भिक्षुपृथ्वीहरौ प्रातस्तत्पृष्ठयक्ष्णौद्यतौ । तत्पश्चान्तेऽश्ववाराद्याः पृष्टा भूयोऽप्यग्निमिच्छन् । ८१६
क्षिप्रं क्षिप्रं स्वकक्षान्तर्विबुधप्रतिमाभयात् । ते पारिवद्यविप्राद्याः प्राद्यमुत्सृज्य विद्रुताः ।
शून्यानि सुरद्युग्यानि रचन्तः केऽपि भिक्षुणा । प्राद्यास्त्रिहस्ता बध्नन्त्युक्तवन्तो न बाधिताः ।
ह्योजानके भैक्षवेऽथ बलान्तुङ्गतुरङ्गमान् । दृष्टवन्तो वयं सैन्यैः सादिनोऽद्यापि साङ्गताः ।
भिक्षुराजप्रदोपेन द्योतितः क्षणभङ्गिना । पितृवित्ताधिकारेण श्यालक्षिलकसिंहजः ।
गते जनकसिंहेऽथ प्रतिपक्षानुसारिणाम् । विधातुं वेद्यभङ्गादि लब्धं भिक्षुमहीभुजा । ८१७
अचान्तरे ऊष्णपुरे नीतेषु तिलकादिषु । भङ्गं सुल्लणसिम्बाद्यैस्समेतानन्तसैनिकैः ।
अद्याद्यातैर्मर्षकोष्टजनकाद्यैः ससैनिकैः । अपरैरपि सामन्तैर्बलवाज्जलशालिभिः ।
अन्वीयमानो दिवसैर्दिचैराक्रान्तमष्टलः । विभ्रंशहरमार्गेण विपचापेक्षितोऽपतत् ।
नगरापणवीथ्यन्तहयारोहमुखात्पुरः । द्रोहयोधानपायातांस्तान् वीक्ष्योऽग्निस्रवधध्वजः ।
चेष्टितो लम्बकूर्चैर्न वक्ष्णेन भ्रूकुटीभृता । कोपकल्पिततारेण फुल्लनासापुटसृष्टा । ८१८
कांक्षित्यन्तर्जयन् भिन्दस्वन्याम् भङ्गांस्तथापराम् । तीव्रातपश्यामवपुस्तान्यत्कालदबोक्त्रणः ।
आशोर्दोषकृतां पुष्पवर्षिणां पुरवासिनां । पूर्वोपकारिणां श्रेणिव्यवज्ञान्यस्तलोचनः ।
स्कन्धमात्रोपरिगन्तुं कवचं हेलया दधत् । केशानन्तगिरस्त्वान्निःसृतान् धूलिधूसरान् ।
पद्ममालाञ्च विभ्राणः सकोशासिस्तरङ्गिणां । आकृष्टखड्गमालागामन्तर्व्यलानुरङ्गमः ।
स सिंहनादैरुद्दामैर्भरीभाङ्गारनिर्भरैः । बलैर्भरितदिक्षोः सुस्तलः प्राविशत्पुरं । ८१९
कुलकं ॥ षड्भिः सदादशदिनैर्मासैर्ज्येष्ठे सितेऽहनि । स सप्तनवताम्रस्य तृतीये पुनराययौ ।
राजधानीमप्रविष्टो भिक्षुं पूर्वपक्षाथितं । अन्विष्यन् क्षिप्रिकातीरे सलवन्योऽव्यलोकयत् ।
सरित्पारं रिपौ प्राप्ते स सपृथ्वीहरो गतः । मार्गे लवन्यैर्भलितैरन्यैः शाकं न्यवर्त्तत ।
तन्मिद्राव्य रणे राजा बद्धा प्रवृत्तिविधत् । सिंहं पृथ्वीहरश्चातिं राजधानीमथाविशत् ।
उपभोगैः सपक्षस्य तत्कालनिहतस्य वा । अङ्किता मानिनस्तस्य वेश्यंवादेगदाभवत् । ८२०
भिक्षुः सन्त्यज्य कश्मीरान् सह पृथ्वीहरादिभिः । ग्रामं पुष्पाणनाडाख्यं सोमपासाग्र्यं ययौ ।
प्रस्थितो डामरान् सर्वान् राजा स्त्रीकृत्य तु यथात् । खेय्यां वट्कात्मजं मत्तं हर्षमिच्छन् कल्पमे ।
पूर्वोपकारं स्मरतो देशकालानपेक्षिणः । पूर्वविदेविश्वस्तस्य न कृपां प्रति पेदिरे ।

भिक्षुसर्पकजं गन्धमपि सोढुमशक्नुवन् । भृत्येभ्यः खण्डशः कृत्वा देवात्सिंहासनं ददौ ।
 अनेषोपाक्वितां त्यक्तुमनीशा डामराः त्रियं । समन्वोस्य नृपाङ्गोता नात्यजन्विज्जोद्यमं । ८९५
 भिक्षुस्तु राज्यविभ्रष्टः सुहृदो विषये वसन् । उत्साहं सोमपालस्य दानमानैः पुनर्थयौ ।
 बिम्बः साहायकप्रार्थी विस्मयस्थान्तिकं गतः । तस्मिन्निरोधिभिर्बन्धुद्वारेण धीरस्तुर्जयौ ।
 भिक्षाचरोबिम्बग्रन्थो भजन् सुनयपाचतां । अनैषोदवहृङ्गा यत्तन्निध्यां तां गतचपः ।
 निपत्य स्वस्वसैन्योऽपि ततः प्रूरपुरे बली । जित्वा प्रबोद्धरो बह्वात्मजं व्यद्रावधद्रणात् ।
 तस्मिन् पलायिते भिक्षुं पुनरानीय सोऽविशत् । भुवं मण्डवराज्यानां दस्यूनां स्वचिकीर्षया । ९००
 तच्चत्यैर्मङ्गल्यज्याद्यैर्डामरैः स्वकृतैः सभे । जगाम विजयचेचं विजेतुं कल्पनापार्तिं ।
 जितस्तेनाहवे हर्षमिषोविहृतसैनिकः । विजयेश्वरमुत्सृज्य भीतोऽवन्तिपुरे ययौ ।
 विजयचेचजास्तत्पुरयामोद्धवाश्रयि । जना भयेन प्राविशन्नय चक्रधरान्तिकं ।
 योषिच्छिष्टपशुमोहिधनोपेतैरपूर्यत । स्नानं तनैश्च राज्ञश्च योधैः सायुधवाजिभिः ।
 अन्धारुढैरथ स्पृष्टं लोकोत्पुण्डनलालैः । तैर्भेषजैरवेष्टुत कटकैर्याप्रदिकटैः । ९०५
 तान्दारुमयप्रौघदारगुप्ते सुरैकसः । अङ्गने तिष्ठतो हन्तुं बहुं वा नाशकम् दिषः ।
 तदन्तरस्थितं दग्धं कर्पूराख्यं स्वैरिणं । कश्चित्कतिस्त्रलीयामजम्भा निर्गूढडामरः ।
 पापो जनकराजाख्यस्तत्राग्निमुददीदिपत् । मूढस्तादृगपर्यन्तजन्तुभंहारनिघृणः ।
 तमापतन्तं अवलितं ज्वलनं वीक्ष्य सस्मितः । भूतयामस्य सुमहान् हाहाकारः समुद्ययौ ।
 विशत्क्रान्तवाहारिभिरेव ह्रिन्नबन्धनैः । अश्वैरसुचोसञ्चारा भ्रमद्भिर्जिह्वैरे जनाः । ९१०
 प्राञ्छाद्यत बलज्ज्वालैः करौलधूमराग्निभिः । व्योम पिङ्गकचश्चाभूज्वालैर्धूमश्चरैरिव ।
 निर्धूमस्य विसारिण्यो ज्वाला हव्यभुजो दधुः । सन्तापद्रुतहेमाभ्रसुवर्णलहरीभ्रमं ।
 सन्तापविद्रुतव्योमचारिमौलिपरिच्युताः । रक्तोऽग्नीषादव भ्रेमुज्वालाभङ्गान् भोङ्गने ।
 दीर्घदारुण्यभङ्गजम्भा चटचटारवः । तापप्रकाश्यमानाभगङ्गाघोषद्वयोद्ययौ ।
 स्फुल्लिङ्गैः श्लेषविचस्तजन्तुजोवितसन्निभैः । अयाहि गहनव्योममार्गभ्रमणसम्भ्रमः । ९१५
 शकुनैः श्रावसञ्चारकोशादाक्रन्दिभिर्नभः । मानुषैर्हृत्मानैश्च भूमिर्मुखरिताभवत् ।
 आहूतं भर्तृन् पिहन् पुञ्जानालिङ्गक्रान्दनिर्भराः । भोमीलितदुष्टेनार्यैः निरदृष्टान्त वक्रिणा ।
 तदन्तरात्साहसिका ये केचिन्निरयासिषुः । बध्निषो निहताः क्रूरैर्डामरैर्मृत्युचेदितैः ।
 तावन्तो जन्तवस्तत्र व्यपद्यन्त तदा क्षणात् । स्त्रिज्वाएव न ये दग्धास्तावतापि कृशानुना । ९२०
 अन्तःशान्तेषु सर्वेषु बहिःशान्तेषु हर्षेषु । क्षणादेव प्रदेशः स निःशब्दः समजाद्यत ।
 वज्रैः कटकहाशब्दैः ह्रस्वोभूतार्चिषः परं । स्त्रियतस्य ब्रवोचस्य श्रुतः सिमसिमाध्वनिः ।
 विलानास्त्वसामेदेनिःस्पन्दाः सरणीश्रुतैः । प्रसस्तुर्बिस्मगन्वस्य योजनानि वक्रन्यगात् ।
 एकः सुश्रवसः कोपात् द्वितोयोदस्युविस्मवात् । हृद्गुञ्जितवहाबाधो घोरश्चक्रधरोऽभवत् ।

भूतयामादिसंहारः सम्बर्त्तय वक्रिणा । तादृक् चिपुरदाहे वा खाण्डवे तत्र वाभवत् ।
 पुण्येऽस्मि शुकदादश्यां नभसः कुक्षतं महत् । तद्भिचुः कृतवाचाज्यलक्ष्म्या भाग्यैश्च तत्पुत्रे ।
 सकुटुम्बेषु दग्धेषु तदानीं गृहमेधिषु । पुरयामसहस्रेषु गृहाः शून्यत्वमाचयुः ।
 मङ्गलस्थोऽमरसिन्धुश्च शवाक्षन्नागरोद्भवः । प्रीतिं प्राप्तस्तदीयार्थैः कापालिकद्वयाययौ ।
 अवरोद्धाथ विजयक्षेत्रं भिक्षाचरस्ततः । लब्ध्वा नागेश्वरं पापं यातनाभिरमीमरत् ।
 गर्ह्य पैतामहे देशे किं नासीत्तस्य चेष्टितं । पितृद्रुहः स तु बधः सर्वप्रोतिकरोऽभवत् ।
 गृहिणी हर्षमित्रस्य पत्न्यौ त्यक्त्वा पलायिते । पृथ्वीहरेण सम्प्राप्ता विजयेशाङ्गनान्तरात् ।
 निमित्तभूतमेतादृक्प्रजसंहारवैद्यसं । स्वं निन्दन् सुस्तुलो राजा ततो योऽर्हं विनिर्येयौ ।
 संवेगात्पाप्मनः शीघ्रं निरयत्तेषुभुक्तये । प्राप्तोजनकराजेन बधोऽवन्तिपुराणिके ।
 यत्कृते क्रियते कर्म लोकान्तरसुखान्तकं । स मूढः सुलभापायः कायश्चिन्तनं न गण्यते ।
 कम्पनाधिपतिं सिम्बं कृत्वा डामरमण्डलं । सकर्षं विजयक्षेत्रादन्यतोऽपि ततो नृपः ।
 शमालां प्रययौ पृथ्वीहरो मण्डवराज्यतः । विजित्य मल्लकोष्ठेन त्याजितो निजमण्डलं ।
 क्षिप्ताः केचिद्विस्तारं केचिच्चक्रधराङ्गने । अक्रियन्ताम्रिसात् कष्टमशक्त्वा बहवः शवाः ।
 क्रमराज्येऽथ कल्याणवारादीन् रिलहणेऽजयत् । आनन्दोऽनन्तजस्तत्र ततोदाराधिपोऽभवत् ।
 शूले प्रभापितं सिंहं नयन् पृथ्वीहरो बली । सार्द्धं जनकसिंहाद्यैरयुध्यत् क्षिप्तिकातटे ।
 तीर्थं प्रस्थाप्यमानेषु विपन्नास्थिबिहास्त्वहः । भारे मास्येकमवलाक्रन्दिताक्रान्तदिक्पथं ।
 हतवीराबलाक्रान्तमुखे नगरान्तरे । पृथ्वीहराहवे सर्वैर्दिवसैरन्वकारितम् ।
 ॥ युगं ॥ अथ यातो यशोराजश्चालः शूरोदिगन्तरात् । श्रौतको विदधे राज्ञा खेरीकार्याधिकारभाक् ।
 अप्रियं स लवण्यानां तोऽपि वा तस्य नाचरन् । कालन्तु गूढसौहार्दैरन्योन्यस्य न्यवीवहन् ।
 पुनराश्रयुजे राजा शमालान्निर्गतस्ततः । परैर्घनीमुषयामे युधि भङ्गमनीयत ।
 नित्याभ्यासेन युद्धानां लभ्येत्कर्षान्यदर्शयन् । सर्ववीरायणीर्भिलुप्तपूर्व्यं तत्र विक्रमं ।
 तुल्लादिजादयो मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादिभिः । असागरापातविवशा निहताः सौख्यले बले ।
 प्रधानवीरभृद्यष्टे सैन्यदन्दे न कोऽप्यभूत् । स वीरश्चरतः सङ्घो भिक्षोरक्षिप्रियोन्मुखः ।
 पृथ्वीहरस्य भिक्षोश्च संगामे भूरिवार्षिके । कादम्बरीपताकाख्ये हे अश्वे पीतपाण्डुरे ।
 आस्तामत्यहुते याभ्यामनेकतुरगक्षये । न विपक्षं प्रवृत्तिभिर्नाशभाव्ययवा क्षमः ।
 सैन्यानां सङ्कटे चाणमग्रान्तिरविकन्यनः । अभूत् क्लेशसहोवीरो नान्याभिक्षाचरात् कश्चिन् ।
 योधानां सौख्यले सैन्ये विद्रवेषु न कश्चन । चाणं बभूव तेनैते बहवो बभूधुः हताः ।
 नवेषु डामरानीकाः केचिङ्गेषु सैनिकाः । भिक्षाचरगजेन्द्रेण कलभा इव पालिताः ।
 नान्यस्योत्थानदीनत्वं दृष्टं पृथ्वीहरान्तदा । स्वयं यो भैक्षवो दारे जजागार प्रतिक्षपं ।
 ततः प्रभृत्यभूतोऽपि पुरः पश्चाच्च सर्वदा । विद्येदेवा इव आद्रे युद्धे भिक्षुर्महामहः ।

आहवे साहसं कुर्वन् सर्वतः सोऽभ्यधात्रिजान् । एवमस्तलितस्त्रैर्यमुपपत्तिमसंत्यजन् ।
 न मे राज्ञाय येदाऽयं पर्याप्तं दुर्यशः पुनः । कृते प्रसक्तं पूर्वेषां व्यवसायं व्यपोहितुं ।
 अनाथा इव ते नाथा विंशं व्यापादनक्षणे । ज्ञात्वा नष्टं कुलं नाथवद्भ्यो नूनं स्पृहां दधुः ।
 इति मत्वा सोढकष्टेष्टे सुदृढनिश्चयः । दृयमानोऽस्मि दायाददुःखदायी दिने दिने ।
 नास्त्येवाप्राप्तकालस्य विपत्तिरिति जानतः । कस्य साहसवैमुख्यमुत्पद्येत यशोर्थिनः ।
 किं कार्यगतिकौटिल्यैरुत्थैस्तान्यथ वा कथं । न वदामः प्रतिज्ञाय स्वयमार्थेऽध्वनि स्थितिं ।
 सोत्कर्षपौरुषाद्विचोरशङ्कित डामराः । ततोदायादविच्छेदं नास्याकृषत जातु चित् ।
 प्रायाज्याधिगमाद्राज्ञामन्येषां राजवीजिनः । चिन्तयन्तो व्यवहृतिं व्युत्पद्यन्ते ग्रनैः ग्रनैः ।
 पितुः पितामहस्याथ न दृष्टं तेन किञ्चन । अतएवाभजन्मोहं राज्यं सम्प्राप्तवान् पुरा ।
 तत् स भूयोऽपि चेदीचेत् कैव वार्त्ता विपाटने । सापेक्षं वीक्षितुं जाने न दैवेनाप्यशक्यत ।
 जानन् लवन्यकौटिल्यं प्रमादात् सहितोऽहितं । प्राप्नुयां राज्यमित्याशां बद्धाहान्यत्यवाहयत् ।
 दस्त्रूनां सुस्रलो राजा मेने तत्सहितं मतं । जिगीषोर्नीतिविक्रान्तयोः प्रयत्ना लिप्यनन्तरः ।
 युद्धे खान् स स्मरन्नेरं नापासीत्तेन तेऽभजन् । नास्मिन् विश्वासमेतस्माद्धेतोर्नास्याभवज्जयः ।
 इत्यं नानामतैः पक्षैः प्रतिपक्षैरुपेक्षितं । राष्ट्रं निखिलमेवागात् सर्वतः शोचनीयतां ।
 यत्सम्बन्धादिटपिनिवहैर्निगदव्ययवन्व्याधप्रप्तानलपरिभवः कोऽपि नन्वन्वभावि ।
 हाधिगधात्रा विघटनपरः सोऽपि म्रान्द्यादमोषां लभ्यं श्रेयोविधिविधुरितैर्नान्यतान स्वतोऽपि ।
 द्वैराज्ये प्रभवत्येवमकाण्डापतितैर्हिमैः । विवशं सुस्रलक्ष्माष्टदजयद्वैलवं बलं ।
 पुष्पाणानाडभूयोऽपि भिक्षुपृथ्वीहरौ गतौ । अन्यैर्लवन्यैर्भूभर्तुर्नर्तदत्तकरैः कृता ।
 सिम्बेऽपि कम्पनाधोशो व्यधाद्विजितडामरः । सर्व्यां मडवराज्योर्वीं वीरः शमितविश्रवा ।
 तावत्यापि विपक्षाणां शान्त्या शीतलतां गतः । पूर्व्ववरं स्वपक्षाणां प्रादुक्षके स भूपतिः ।
 जिघांसुकथिते राजन्यल्लहणेन पलायितः । मल्लकोष्टः सोऽपि कोपाद्राज्ञा राज्ञात् प्रवासितः ।
 अनन्तात्मजमानन्दं बद्धा दाराधिकारिणं । व्यधत्त भैरवं प्रज्जिनामानं राजवीजिनं ।
 गतोऽथ विजयचेचं सिम्बेन सहितोऽविशत् । नगरं तच्च विस्तृतं बद्धा कारागृहेऽक्षिपत् ।
 अनुस्रुतिमहावात्याप्रेरितो ऽमर्षपावकः । आचक्षाम क्षमावारि तस्य भृत्यान् दिधक्षतः ।
 सिंहश्चकनसिंहाभ्यामनजाभ्यां सहाबधीत् । प्रुले ऽधरोष्य सिम्बं स रोषावेशविलुप्तधीः ।
 कम्पने श्रीवकं चक्रे सुज्जिं प्रज्जेः सहोदरं । बद्धा जनकसिंहश्च राजस्थानेन्ययोजयत् ।
 आप्ताश्च मन्त्रिणश्चाधस्तस्य वैदेशिकास्ततः । स्वदेशजस्तु सोऽभूद्यो लोहरस्थं तमन्वगात् ।
 अथ सर्वेऽपि साशङ्कास्तं त्यक्त्वाश्रित्यचिपून् । शतैकीयः कश्चिदासीद्राजधान्यां नृपाश्रितः ।
 तेनाप्रतिसमाधेयोभूयश्चान्ते ऽप्युपद्रवे । इत्यमुत्यापितोऽनर्थो न पुनर्थः शमं ययौ ।
 एकाक्षेपे परेऽपि सूर्यच भृत्या विशङ्किताः । तत्रापराधे प्राज्ञस्य राज्ञोऽवज्ञैव शस्यते ।

१०२४

१०२०

१०२४

१०२०

१०२४

१०२०

माघेऽथ मल्लकोष्टाद्याश्रद्धताः पुनराययुः । ते शूराः पुरमार्गेण भिक्षुपृथ्वीहरादयः ।
 वितस्तापरिखाक्षिप्ता भूगम्या दिषामियं । इति प्रायासवमठं त्यक्त्वा राजगृहं नृपः ।
 वर्षेऽष्टानवते चैत्रे डामरेषु हस्तसु । अभ्येत्य मल्लकोष्टेन प्रागेवाद्याहि सङ्गरः ।
 सोऽश्ववरैः सह रणे चकार नगरान्तरे । नृपावरोधैः सौधायादालोकितमथाकुलेः ।
 भिक्षुणा क्षिप्तिकातीरे स्कन्धावारो गृह्यत । रामेण वानरी सेना यथा पाथोनिधेस्तटे ।
 नृपोद्यानाद्गुमान् निन्युरिन्धनाय महानसे । दूर्वाङ्कुराश्चन्द्राभ्यो वाहभाज्याय डामराः ।
 पृथ्वीहरस्तु संगृह्णन् दस्युन् मङ्गवराज्यजान् । चकार विजयक्षेत्रे यावत्कटकसंग्रहं ।
 तावत्प्रज्जिमुखान् मल्लकोष्टयुद्धाय भूपतिः । आदिश्यादाववस्कन्दं वैशाखे साहसोन्मुखः ।
 अकस्मात् पतिते तस्मिन् हतावष्टम्भविचिताः । प्रययुः सेतुमुल्लङ्घ्य जीवन्मृताः कथञ्चन ।
 नगरं मल्लकोष्टाजित्यग्रे प्रज्जावथाविशत् । पृथ्वीहरानुजः सुजिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ।
 परं पारं वितस्तायाः सेतुच्छेदादनाप्रवन् । अर्वाचि तीरे स गृहान्दग्ध्वागाह्निप्रिक्रान्तः ।
 लवन्धैर्नगरं प्राप्तं मत्वा सुसलभूपतिः । आययौ विजयक्षेत्रात् सैन्यमुत्थाप्य बिह्वलः ।
 अहंपूर्विकयारातिसंक्रान्तैश्च निजैर्बलैः । पीडितस्तस्य गभीरः सिन्धुसेतुरभज्यत ।
 स हृष्टाष्टय्यां ज्येष्ठस्य तस्यासङ्गस्य मूचयः । यथाग्निना चक्रधरे तथा तत्राश्रया मृतः ।
 भुजावुद्यम्य श्रमयन् सैन्यानां सन्ममं नृपः । तस्मैभ्यैष्टस्याष्टे पतितः सरिदन्तरे ।
 अनभ्यस्ताम्बतरणैरास्त्रिभ्यः कुडितोऽमरुत् । तस्मा युद्धविद्वद्भ्यः स निस्तीर्णः कथञ्चन ।
 अनुत्तीर्णम्बलं त्यक्त्वा पारे सामन्तसंकुलं । सहस्राग्नेन सैन्यस्य तीर्णेनानुगतो ययौ ।
 सन्ध्यान्तान्तसैन्योऽपि सोऽवष्टम्भमेया ययौ । प्रविश्य नगरं मल्लकोष्टमुख्यान्वणेऽपहोत् ।
 विजयस्याय जननी मिह्याख्या स्वामिनोर्जितं । निनाय देवशरं सैन्यं तद्विजयेश्वरात् ।
 साय पृथ्वीहरेणेत्य हता तत्रोपवेशने । टिक्कश्च दत्तो भूपालसैन्यं विद्रावितश्च तत् ।
 परं व्यायामविद्याविद्विद्रुते निखिले बले । द्विजः कल्याणराजाख्यः समरेऽभिमुखोहतः ।
 मन्त्रिडामरसामन्तसङ्कुलात् सौस्तुलादलात् । पृथ्वीहरेणागृह्णन् बद्धा हृन्दानि शस्त्रिणां ।
 अश्वगात् स वितस्तान्तर्यावन्तान्विद्रुतान् बलात् । ओजानन्ददिजादींश्च बद्धा शूलैः व्यपादयत् ।
 मन्त्रिणो जनकश्रीवकाद्या राजात्मजास्तथा । तीर्त्वाद्रिं विषलाटायां शरणं प्रययुः स्वयान् ।
 इत्थं पृथ्वीहरोलम्बजयः संगृह्य डामरान् । जिगोषुर्भिक्षुणा साकं नगरोपान्तमाययौ ।
 भूयोऽपि मानुषाभौघसंहर्त्ता सर्वतस्ततः । रणः प्रवृत्ते प्राग्वत्पुरे रुद्धस्य भूपतेः ।
 निर्विरोधः पथानेन नृपावसथ इत्युभयम् । सैन्ये मङ्गवराज्यानां स्वयं पृथ्वीहरोऽपणीः ।
 तत्तत्सामन्तकुलजैर्वरैः काश्मीरकैर्भटैः । समेतं डामरकुलं दुर्जयं सर्वताऽभवत् ।
 काश्मीरकाः शोभकाद्याः काकवंश्याः सहस्रशः । प्रख्याता भैरवे पक्षे रत्नाद्यास्त्रापरेऽस्फुरन् ।
 नदतः स्वबलादाद्यं तुमुलं शृण्वता मिषात् । पृथ्वीहरेणागण्यन्त वाद्यभाण्डानि कौतुकात् ।

१०४५

१०६०

१०६५

१०७०

१०७५

१०८०

हिला भूर्यथ तूर्यादि परिच्छेतुं स कौतुकी । अपाकदुन्दभीभाण्डशतानि दादशाशकत् ।
 तथा विमलैर्मन्याऽपि चिंशदिशैर्जपात्मजैः । मितैः स्वदेशजैश्चारीन् प्रतिजयाह सुसुलः ।
 राजन्यार्विच्छटकुलोद्भूतावुदयधान्यकौ । चम्पावल्गापुराधोशावुदयमहाजज्जलौ । १०८४
 तेजःसल्लणहंसानां धुर्योश्चरिहजौकषः । चञ्चिकाभिञ्जिकास्थानसव्यराजादयस्तथा ।
 विडालपुष्पानोलाद्याभावुकाम्यसम्भवाः । रामपालः साहजिको युवा तस्य च नन्दनः ।
 नानावंश्याः परेऽप्युयसंगामययताजुषः । पुरोपरोधबन्धनद्वानरन्ध्रन् सर्वतो रिपून् ।
 तनूजनिर्विशेषेण रिच्छणेन महीभुजः । रणायेसरतापाहि विजयाद्यैश्च सादिभिः ।
 स्वयमुद्यमिना राज्ञा वर्ष्मणेव निजौ भुजौ । सुख्यप्रज्जो पाल्यमागावभूतां रणकर्कशौ । १०८५
 ताभ्यां साधारणीं कुर्वन्वाज्योत्पत्तिं महीपतिः । स महाव्यसने तस्मिन् सम्यगूढधुरोऽभवत् ।
 तत्पचाभागिकशरङ्गासिमुष्मिमुक्कटाः । कलशाद्याश्च कुशला विपक्षोभणेऽभवन् ।
 भूमर्तुष्टकविषये सवराजस्य नन्दनः । आसीत् कमलयश्चास्य संगामायेसरः प्रभोः ।
 प्रहारं बलिनस्तस्य चामरध्वजश्रेभिनः । प्रभिन्नत्वेव नागस्य हयारोहा न सेहिरे ।
 अनुजः सञ्जिकः पृथ्वीपालोभ्रातुः सुतोऽस्य च । पाञ्चालौ फाल्गुनस्येव पार्श्वरचितवमाययुः । १०८६
 एतावद्विभूत्यरत्नैराप्येऽपि कुपितेऽजयत् । भूरिखर्णापणोपात्तैर्वाजिभिश्च महीपतिः ।
 तत्र तत्राहवे सोऽपि बभ्रामासभ्रमोनृपः । उत्सवे गृहमेधोव मण्डपे मण्डपे स्त्रियं ।
 तस्य हि व्यसनं चासहेतुः प्राभूदुपकमे । प्रवृद्धिप्राप्तमभवद्वैर्यादाव्यथ धीमतः ।
 क्षैत्यहृदयमापाते मध्यपातेन तादृशं । करचिप्लं यथा श्रोतं मज्जनेन तथा पथः ।
 वैरिसेन्यतमोवच यत्र ज्योत्स्नेव निर्ययेया । सितासिता च भूभर्तुस्तत्र तत्रास्यवाहिनी । १०८७
 एकदा कृतसङ्केतास्तुत्यमाहवमेलके । महासरितमुत्तीर्य आमरा नगरेऽपतन् ।
 असीमनगरस्थानविभक्तकटकोनृपः । परिमेषाश्चरस्तान् विभक्तः स्त्रियमाद्रवत् ।
 नाभजत् आमरानीकस्तेन विद्रावितोर्ध्वतः । हेमन्तमरुताकीर्णपर्णराशिरिवेरितः ।
 आनन्दः काककुलजोलोष्टशाखनलाङ्गयः । अन्ये च आमरानीके स्त्रियाता भूमङ्गटैर्हताः ।
 लम्बाभिधाना नानीता राज्ञः क्रूरस्य दृक्पथं । बह्वस्त्रिजघ्नुश्चाण्डाला इव राजोपजीविनः । १०८८
 भयाङ्गोपाद्रिमारूढाश्चापरे भैरवास्ततः । असन्नमृत्यवोऽभवन् कटकैर्वेष्टितादिशं ।
 योमार्गो दुर्गमः पत्तिणेऽपि चातुन्ततः स तान् । तत्र व्यापारयामास भिक्षुर्क्षानी तुरङ्गमान् ।
 कथञ्चित्पत्तिणा विद्धयोवस्तस्यायहोन्मुक्तः । पार्श्वे पृथ्वीहरो रुढिं दिवास्थान्ये महाभटाः ।
 वेलाद्रिभिरिवोदृत्तैः सिन्धौ तैर्दिषतां बले । बद्धे गोपाचलं त्यक्त्वा तेऽन्यानारुह्यगिरीन् ।
 अथोदतिष्ठत् सुस्तेन राजानीकस्य वाहिनी । मल्लकोष्ठस्य पथस्य चोभिताशेषदिक्ताटा । १०८९
 अरिपथग्रहव्यग्रैस्तिष्ठन् स्वैर्वर्जितो बलैः । तदाज्ञायस्त्रिलैरेष हतो राजेत्यसंग्रथं ।
 आपातं सुसल्लो राजा थावत्तस्याविशोढवान् । तावत् सावरजप्रज्जिराजगाम रणाङ्गनं ।

आषाढवज्रलाष्टम्यां सहचारोद्गमेलकः । निजशस्त्रध्वनिप्रक्षसाधुवदि महानभूत् ।
 ताभ्यां स ग्रमितो युद्धे सस्रनुः ससमीरणः । दारोमभोगभस्याभ्यामिव प्रापाम्बुवृष्टिभिः ।
 सङ्ग्रामवज्रले काले तादृगन्यो न कोऽप्यभूत् । यादृक् स दिवसोवीर्यश्रीटीर्यनिकषोपलः । १११५
 अनीकिनी लाहरी सा विलम्बेनाययावति । तेषामुत्पाटनेच्छूनां नाभवद्वृक्षमेलकः ।
 अन्यान्यस्य परिज्ञाता दिवसे तच्च सङ्कटे । भिक्षोर्भूमिभृता शक्तिर्भूमिभर्तुश्च भिक्षुणा ।
 ततोमडवराजंस्तान् थोद्धुं तत्रैव निर्दिशन् । क्षिप्तिकारोधसा युद्धमेतत् पृथ्वीहरोऽयसीत् ।
 दिगन्तरादथायातोयशोरारो महीभुजा । मण्डलेश्वरतां निन्ये रिपून् प्रति जिहीषुणा ।
 खेरीकार्ये पुरा तस्य लवण्या दृष्टविक्रमाः । रणेषु मुखमालोक्य शतशः प्रचकम्बिरे । १११६
 कुङ्कुमालेपनच्छत्रहयादिप्रतिपत्तिदः । सर्वेषामभिनन्द्य तं राजा स्वमिवानयत् ।
 दोर्घोपस्रवयायेष दुस्त्रितः स्वास्थ्यलिप्तया । जगो बधन् तत्रास्यां नववैद्यद्वयतुरः ।
 ज्यायांसं पञ्चचन्द्राख्यं शेषाणां गर्गजन्मनां । नृपतिर्मल्लकोष्टस्य प्रातिपक्ष्ये न्ययोजयत् ।
 शिशुश्चकुशाख्यया माया पालितः स ग्रनैः ग्रनैः । आश्रीयमाणोऽनुचरैः पित्र्यैः किञ्चित् प्रथां यथै ।
 यशोराराजानुयातेन राज्ञा जल्पे निजिताः । केचित्तत्पक्षमभजन् भग्नाः केचित् डामराः । १११७
 सभिजुः प्रथयौ पृथ्वीहरः स्वमुपवेशनं । मल्लकोष्टेऽन्मुखे राजा निर्जगामामरेश्वरं ।
 अत्रान्तरे मल्लकोष्टे विद्युज्य निशि तस्करान् । सदाशिवान्तिके शून्या राजधानीमदाहयत् ।
 पृथ्वीहरेण भूयोऽपि थोद्धुमागच्छतावस्तत् । प्रक्षिप्तसुक्ष्ममुखा युद्धमकुर्वन् क्षिप्तिकातटे ।
 वारंवारं लवण्यः स नगरे निर्देहन् गृहान् । प्रायः शून्यत्वमनयदितस्तातोर्मुक्तमं ।
 तत्र तत्र रणान् कुर्वन् प्राणसन्देहदायिनः । आचक्रामाथ नृपतिर्लहरं वहलं बलैः । १११८
 सिन्धुं तरन्तो निःसृतं दृतिभङ्गादयुर्जले । मन्दिरं कन्दराजाद्यासदीपाः समवर्त्तनः ।
 दरद्वेशं यथौ मल्लकोष्टे राज्ञा निराकृतः । सपुत्रायभजच्छुषा प्रारोहं लहरान्तरे ।
 आनिन्यिरे जयकेन लवण्येन नृपान्तिकं । विषलाटान्तरात्तेऽयं जनकश्रीवकादयः ।
 लहरारन्ध्रप्रतिकान्तनिदाघः शरदागमे । शमालां निर्ययौ राजा यशोराराजान्वितस्ततः ।
 भग्नं पृथ्वीहरासात् सैन्यं रक्षन् मुनीमुषे । आजौ सज्जातमजौ उभयनामा राजसुतो हतः । १११९
 बुद्धं सुवर्णसानूरयामशूरपुरादिषु । कुर्वन् ब्रह्मभृपः प्राप पर्यायेण जयाजयौ ।
 श्रीकल्याणपुराङ्गं नीते पृथ्वीहरादिभिः । श्रीवके नागवहाद्या युधि प्रापुः प्रमापणं ।
 पौषे सुवर्णसानूराक्षिहन्तुं मातुरन्तिकं । टिकं स देवसरसं व्यसृजद्गर्गवज्रभां ।
 स्नेन राज्ञश्च सैन्येन सहिता सा जिताहिता । अकस्मात्तत्र टिकेन निपत्य निहता युधि ।
 स स्त्रीबधं व्यधात् पापी द्वितीयमपि निर्धृणः । त्रिशेवः कोऽथवा तिर्यङ्क्षेः कृतस्कररक्षसां । ११२०
 अवलां स्वामिनीं हन्यमानां त्यक्त्वा पलायिताः । शिवं पशूपमाः ब्रह्म स्त्रीचकुलीहराः पुनः ।
 ईषत्प्रागागतं शय्यां भूयश्चोत्पन्नं नृपः । ज्ञात्वा मडवराजं स प्रथयौ विजयेश्वरं ।

मकराजतनूजानां निजा जिह्वैव दुर्जना । बभूव प्रभविष्णुर्ले व्यापदापातकृतिका ।
 प्रायस्याद्यतने काले मृत्याक्षितउदृत्तयः । दर्शयन्ति समुत्सार्य सारं दोषतुषपहं ।
 आवाल्यात् संस्तुतः शीलवचःपदषभाषितैः । निर्गौरवैर्धनराजो राशि तस्मिन् व्यरज्यत । ११४५
 स दुर्जातिमेहासैन्ययुतोऽवन्तिपुरस्थितः । अभजत्ततउत्थाय प्रतिपक्षसमाश्रयं ।
 वैरिपक्षगते तस्मिन् बलैः सर्वोत्तमैः समं । विज्रलोविजयचेचात् पलायिष्ट महोपतिः ।
 धियाज्यं यद्गतः सोऽपि सेहे प्राणाविरचिषुः । मुष्णङ्गिश्चैरचण्डालप्रायैः परिभवं पथि ।
 माघे पलाय्य नगरं प्रविष्टस्त्वयाभिधे । भृत्ये द्रोघधर्यशङ्किष्ट स्वेषामपि तनूहं ।
 काश्मीरिके जने शेषे निराशे नितरान्ततः । अह्न्यस्तोत्तमाङ्गोऽभूत् प्रज्जिपक्षे क्षमापतिः । ११४६
 मुद्रिता रुद्रपालादिपूर्वराजात्मजप्रथा । प्रज्जिना विक्रमत्यागनयाद्रोहादिभिर्गुणैः ।
 तेनैव वर्द्धितामुत्र देशे विशदकीर्त्तिना । कालदौरात्यलुठिता प्रतिष्ठा शस्त्रशास्त्रयोः ।
 अमन्त्रयत सङ्गम्य यशोराजस्तु भिक्षुणा । नेहन्ति डामरा राज्यं तव विक्रमशङ्किताः ।
 उत्पाद्य पुनरुत्पिञ्जं साधिष्ठानबलावयं । राज्यं स्वयं यक्षीयामो यास्यामो वा दिगन्तरं ।
 इति तैर्मान्त्रिते ऋक्तां हतां श्रुत्वा दरत्पुगात् । आगत्य मत्तकोष्ठोऽपि प्राविशत् स्वोपवेशनं । ११४७
 वर्षोऽथ दुस्तरः ख्यातएकाग्रतसङ्गथा । सर्वभूतान्तकलोके प्रावर्त्तत सुदारुणः ।
 वसन्ते डामराः सर्वे प्राप्स्यन्मार्गेर्निर्गैर्निर्गैः । आगत्य भूयोभूपालं नगरस्यमवेष्टयन् ।
 धीरः सुस्मरदेवोऽपि पुनरासीद्दिवानिशं । निःसोमसमरक्षोमारक्षसंरक्षभाजनं ।
 दाहलुण्ठनसंग्रामकर्म्मशैष्टैः स डामरैः । प्राग्विज्ञेभ्योऽप्यधिको विप्रवः पर्यवर्द्धत ।
 महासरित्पथे निर्निरोधे तस्युर्विविचवः । नगरन्ते यशोराजभिक्षुपृथ्वीहरादयः । ११४८
 ततः कतिपुचिद्युद्धाक्षेषु यातेषु सङ्गरे । निजेनैव यशोराजः परकीयभ्रमात् हतः ।
 कथ्यात्मजेन हि समं विजयाख्येन सादिना । सास्त्रलेन तु सङ्ग्रामे परावृत्तीः प्रदर्शयन् ।
 विप्रलब्धैः सुवर्णोश्चक्रवचवेक्षणैर्निजैः । शूलायुधिभिरुद्दामैः शूलाघातैरहन्यत ।
 भिक्षोराज्यं समर्थोऽयं दातुं हन्तुं ततश्च नः । भीत्या तैर्डामरैरेव स घातितइति श्रुतिः ।
 यथैव तेन विशस्तः स्वामिद्वेष्टेण वञ्चितः । तथैव प्राप विशस्तः क्षिप्रमेव बधं मृधे । ११४९
 पृथ्वीहरस्तत्र तत्र योधयित्वाथ डामरान् । क्षिप्रिकारोधसा भूयोऽभ्येत्य सङ्ग्राममयहीन् ।
 तत्राधिष्ठानयोधानां भिक्षुपक्षोपजीविनां । पौरुषं स्त्रपरोत्कर्षं परिभावि व्यभाव्यत ।
 वज्रिदाममहायोधसंहाराद्यैरुपद्रवैः । एकमेकमहस्तानीहस्यासीद्भयावहं ।
 अतपन्तरणिस्तीक्ष्णमभीक्ष्णं भूरकम्पत । ववुर्दुमादोन् भञ्जन्तो महोत्पातप्रभञ्जनाः ।
 पवनोत्थापितैः पांशुकूटैर्दर्भैः मुदोद्धतैः । व्योम्नि प्रोत्तन्नमस्तम्भभङ्गिनिर्घातदारिते । ११५०
 ज्यैष्ठ्यशुक्लैकादश्यां प्रवृत्तेऽथ महारणे । काहीले डामरा वज्रिमेकस्मिन् प्रदुर्गटे ।
 सोऽग्निर्वा मास्तोद्धूतः प्रसरन्वैद्युतोऽथवा । जज्जालैकपदे कृत्स्नं नगरं निरवग्रहः ।

दृष्टस्तदानीमेतावद्गजव्यूहदवापतत् । साक्षिकस्त्रामिनो धूमोदृहस्येनो यदुत्थितः ।
 अथेन्द्रदेवो भवनविहारं सहसागमत् । ततोमगरमुज्ज्वालं क्षणात् सर्वमदृश्यत ।
 न भूमिर्न दिशो न यौधूमध्वान्ते व्यभाव्यत । ऊडुकामुखचर्माभो दृश्यादृश्योऽभवद्विः । ११७५
 धूमान्धकारसंच्छन्नास्ततः प्रज्वलिताग्निना । अपुनर्दर्शनायैव मुज्जराविष्कृता गृहाः ।
 वितस्तादृश्यतोऽज्ज्वालवेष्मास्त्रिष्टनटदया । रत्नाक्तोभयधारेव कृतान्तस्यासिवक्त्रो ।
 ब्रह्माण्डोर्द्ध्वकवाटान्तसंस्पर्शात् पतितोन्नतैः । ज्वालाकलापैः संवृद्धैर्हेमच्छवनावयितं ।
 उद्यावचैर्यतो ज्वालागृहैर्हेमाद्रिसन्निभः । वर्द्धिधूमच्छलान्मूर्द्धिं वभारात्तुधरावलिं ।
 आविर्भवन्तोज्ज्वालाभ्यो गृहास्तुर्मुज्जुर्मुज्जुः । अदग्धायत इत्याशां विमुग्धगृहमेधिनां । ११७६
 ज्वलितैस्तापितजला वितस्ता पतितैर्गृहैः । और्व्यान्नेवदनाक्लेशं विवेद सरितां प्रभोः ।
 दीप्तपक्षैः खगैः साकं ज्वलितावालपक्षवाः । उद्यानद्रुमषण्डानां व्योमोद्भयनमाचयुः ।
 सुधासिताः सुरगृहा ज्वालासम्बलिता व्यधुः । जयसन्ध्यासमास्त्रिष्टहिमाद्रिशिखरभ्रमं ।
 मञ्जनावासनैसेतुकदम्बैः श्लेषशङ्कया । अपासैर्नगरस्यान्तर्बधुर्नद्योऽपि शून्यतां ।
 किमन्यन्मठदेवोकोगृहाद्विदिविर्जितं । नगरङ्गशमात्रेण दग्धारण्यमजायत । ११७७
 लोष्टावशेषे नगरे धूमश्यामोनिरास्पदः । उच्चैरेको दृष्टदुष्टोदृष्टोदग्धुमोपमः ।
 सैन्येषु ज्वलितावासत्राणाय चलितेष्वथ । व्रतमात्रेण योधानां युतो भूभृदजायत ।
 पारंगन्तुं वितस्तायाश्चित्रसेतुं तमचभं । लम्बरभ्राद्विषोऽनन्ता निहन्तुं पर्यवारयन् ।
 पुरन्दग्धं स्वमत्यन्तं प्रजा नष्टास्य चिन्तयन् । आसन्नं मरणं राजा निर्विषो वज्रमन्यत ।
 प्रस्थास्तुमथ तं प्रत्यङ्मुखमाशङ्क्य विद्रुतं । संश्रितोऽन्यैः कमलयः क द्रवेत्यन्नवोदयः । ११७८
 संरम्भस्मितविद्योतिचन्दनोलेखमाननं । परिवर्त्य निरुद्धाश्चो धीरः स तमभाषत ।
 तदन्यं करवै भूमेः कृते हंमोरसंगरे । सकार राजाभिज्ञोयसोऽभिमानो पितामहः ।
 कुतस्त्र्योऽप्येष दायादोयङ्गतास्माकमस्मि वा । स हर्षदेवोऽपश्यन्नः कार्यशेषं पलायितः ।
 कोनाम मानिनां पङ्क्तौ प्रविष्टोऽन्ते निजां भुवं । असिक्तां स्नाङ्गरक्तां व्यालः कृन्तिमिवोऽस्मति ।
 इत्युक्तोदस्यन्मल्लामुत्तिप्रायमुखं हयं । सम्प्रयुमिच्छुः पाणिभ्यां कृपाणमुदनामवत् । ११७९
 ततो निगृह्य वल्गार्थां वाजिनं लवराजजः । ऊचे मृत्युषु सत्त्वये प्रवेष्टादानभूभुजः ।
 प्रहारविक्रवस्त्रिष्टन गृहादेकोऽभ्युपाययौ । सङ्कटे तत्र भूभर्तुः पृथ्वीपालोऽन्तिकं परं ।
 कैालपुत्रं स्तुःस्तस्य वात्सल्यादेष भूपतिः । स्त्रास्यान्तनिष्कथां मेने सेवाविष्कृत्यपक्रियां ।
 अथ स्थितास्त्रिभिर्युधैरहितासोऽकिरन् शरान् । हन्तुं वामेन ते योधाः सर्वे वाहनदुर्गदाः ।
 स प्रेरयन्स्य तुरगं दैवान्तस्य च तादृशः । सहस्राण्यपि भूमीणि व्यधीयन्त विरोधिनां । ११८०
 अल्पसैन्याद्विषत्खड्गमण्डलप्रतिविम्बितः । नृपः साहायकायातविश्वरूपदवावभौ ।
 कलविह्वानिव श्येनः कुरङ्गानिव केशरी । एकोऽयद्रावयदूरीगरीन् सुखलभूपतिः ।

निपत्य पत्नीन् हन्धानान् खुरायाण्यपि वाजिनां । प्राहरंस्ते हयारोहा ब्यूहव्याहतरंहसः ।

विस्मितज्वलनज्वालाः सर्व्वेव महाभटाः । हन्ताव्यास्य हताश्वसन्नसन्नोतोत्तराव ।

स द्विषां कदम्बं कृत्वा दिनस्थान्ते न्यवर्त्तत । वाप्यायमाणसोकाग्रं हव्याग्नेमोर्जितं पुरं ।

१२०६

तादृशेऽप्यजिते तस्मिन् जयाशागौरवं दिवः । स चौजस्रोद्गमणोद्यस्य विनाश्राज्जीवितादरं ।

जायत्सुपंसलंस्तिष्ठन् क्षत्रभञ्जय सोऽरिभिः । निर्गच्छन्ति तस्माद्गतोऽनेकैरुदाप्यमोक्षितः ।

वक्रनिर्दग्धसर्व्वान्नसन्धारे मण्डलेऽखिले । दुःसहं सहसैवाय घोरां दुर्भिक्षमाययौ ।

दीर्घविश्रवसंघोणसङ्घया तामरैर्व्वहः । तत्तुच्छोत्पत्तयोत्सृज्यसञ्चारादग्धमन्दिराः ।

अनाप्तवन्तोविधुरे रात्रिं राजकुलाङ्गनं । दुर्भिक्षे तत्र सामन्ता अपि क्षिप्रं प्रपेदिरे ।

१२०७

वक्रनिष्ठूतशेषाणि वेश्मान्यन्नाभिलाषिभिः । बुभुक्षार्त्तैर्जनेर्दत्तो ददाहाग्निर्दिने दिने ।

सरितां सेतवो वारिमसेकोच्छूनविग्रहैः । दुर्गन्धाः कुणपैरुद्गन्धौस्तोर्णास्तदा जनैः ।

निर्मासनरकङ्कालकपालशकलाकुला । उवाह सर्व्वतः सेता चित्तिः कापालिकव्रतं ।

क्षुब्धसञ्चारिणोऽर्कांशुश्यानचामोक्षविग्रहाः । व्यभाव्यन्त बुभुक्षार्त्तादग्धस्थानुनिभा जनाः ।

अथ प्रबन्धयुद्धेन दिनैः कापीषुणा क्षतः । पृथ्वीहरोमृतइति श्रुतिर्निश्चयेव पप्रथे ।

१२०८

गाढप्रहारविवशे तस्मिन् प्रह्लादिते जनैः । तां वार्त्तां श्रुतवाञ्छया मनन्दायुक् चोद्धतं ।

धोरेव पुंश्चली व्याजैस्तु घसन्दर्शनेन तं । जयश्रीर्लोभयन्त्यासीन्नतु भेजे समुत्सुकं ।

एकान्तवामहृदयो विधिरानुकूल्यं मिथ्या प्रदर्श्य विप्रिनश्चनुबन्धि दुःखं ।

अन्धोऽकरोति मृगमभ्रमगं ज्वलन्तं भास्वन्नहौषधिभिदे प्रकटय्य वज्रं ।

दीर्घदुःखानुभूत्यन्ते यदीयागमनोत्सवं । तपःफलमिव क्षामृत्काङ्क्षन्नासीन्ननारथैः ।

वात्सल्यमाश्रितं प्रेम गौरवेण प्रियं वचः । शोचिष्येन च दाक्षिण्यं सापत्यमिव या दधे ।

१२०९

तस्यापकण्णीभूतविभूतिर्गृहिणी प्रिया । तस्मिन् काले महादेवो विप्रेदे मेघमञ्जरी ।

विनोदशून्यनिर्व्विण्णलोकयात्रं जगदिदम् । प्रणैराज्येन वा कृत्यं न स किञ्चिन्निरैक्षत ।

सा भर्त्तुर्व्यसनोदन्तैः कृशा काष्ठीरससुखी । शैत्यस्य हस्तयात्रासीच्छान्ता फलपुराणिके ।

पूर्वं तद्दर्शनाशया दुर्ब्बासायास्ततोऽतिथिः । भवन्नतोऽधिकं राजा दुःखावेगेन पश्येत् ।

राज्ञीमञ्जातपाहृतया दूषितभक्तयः । अनुससृक्षतस्तप्ताः परिवारवर्गस्थितयः ।

१२१०

अप्रत्यक्षं लयेऽप्यस्या भक्त्युद्दिक्कलमत्यजम् । तेजोन्ममाभवत्सूदेवम्योभृत्यान्तरेऽधिकं ।

स ह्यसन्निहितोऽन्यस्मिन्नज्ञायातो निजं शिरः । तस्मिन्पातकूटेन भक्त्या यावणाविशन्नदीं ।

आहवाङ्मानधरभौः शोकविष्वक्तिकागिणः । राज्ञो दिवः कार्य्यवशादुपकारित्वमाययुः ।

स राज्यमथ निक्षेपकामो निर्व्विण्णमानसः । व्युत्क्रान्तशैशवं पुत्रमामिन्ये लोहराचलात् ।

मण्डलेश्वरतां प्रज्जम्भादव्यं भागिकाभिधं । नीत्वा च गुप्तिमकरोल्लोहरे कोषदेशयोः ।

१२११

बराहमूलं सम्प्राप्तमयायातः प्रियं सुतं । आसिञ्च विषयो राजा बभूवानन्दशोकयोः ।

राजसूनुस्त्रिभिर्वैः प्रत्यायातः स्मरणं । स पश्यन् पितरश्चान्नरसुखितमनयत् ।
 खेदनसानमोलोष्टावशेषं सोऽविशत् पुरं । अभ्युत्थानोऽन्वदो दावनिर्देग्धमिव काननं ।
 राज्येभ्यषिञ्चदाषाढस्त्राद्येऽङ्गि जनकोऽयं तं । अवादीद्राज्यतन्त्रं कृत्स्नमुक्ताभुगङ्गदः ।
 आन्ताः पितृपितृव्यास्ते न थां वोढुमशक्नुवन् । धुरमुदह तां वारं तथि भारोऽयमर्पितः । १२१५
 सासाज्यप्रक्रियामात्रपात्रं पुत्रं नृपो व्यधात् । नत्वार्षिपदधोकारं तस्मिन्दैवविमोहितः ।
 अभिवेकविधावेव राजसूनोः श्रमं ययुः । पुरोपरोधावगाह्याधिवैराद्युपद्रवाः ।
 सम्पन्नशस्या च तथा देवो भवद्वते महो । दुर्मिच्छं आवर्णे मासि यथावत् प्रशमं ययौ ।
 अत्रान्तरे सिंहदेवोरणे कुर्वन्सरिचयं । कर्णेजपैर्जनयितुर्द्रोग्धायमिति सूचितः ।
 कोपादविमृष्टंस्तत्त्वं सवन्धुन्तं व्यसज्यत । कथ्यात्मजं राजसूनुस्ततः प्रागेव बुद्धवान् । १२१६
 कोपस्मितोत्कटस्थाये स तस्याप्रतिभोऽभवत् । निनाय रक्षामात्रेण पार्थिवान्नाममोघतां ।
 अभ्युत्थानमनस्तापात् प्रत्ययोत्पत्तये पितुः । साकं तेन सुतोऽन्यधुर्गन्तुं प्रावर्त्ततान्त्रिकं ।
 आचेष्टुं शङ्कितोऽशक्य इति मत्वा स मन्त्रिभिः । मार्गाध्यवर्त्तयत् तं पिता मिथ्या प्रमादयन् ।
 अन्तस्तु निश्चिकायेति प्रविश्य तर्कितागमः । बद्धेन स्थापयिष्यामि काराधामिति सोऽनिग्रं ।
 धियाज्यं यत्कृते पुत्राः पितरस्येतरतरं । शङ्कमाना न कुत्रापि सुखं रात्रिषु शेरते । १२१७
 पुत्रपत्नीसुहृदृत्या येषां शङ्कानिकेतनं । विश्वभूभृत्पतीनां क्लेषामिति वेत्ति कः ।
 साङ्गाभिधानप्रख्यातकुयामोपान्तवासिनः । खलपालस्य तमयः स्थानकाख्यस्य कस्यचित् ।
 शैशवे पाशुपाल्येन बर्द्धितोऽमरोद्भवैः । गृहीतशस्त्रं तन्निग्रहं क्रमाद्विज्ञस्य लब्धवान् ।
 प्रथमाब्दात् प्रस्थत्याक्तदूत्यो भूभर्तुराप्रतां । प्रयथावुत्पलो नाम वैरिविच्छेदमिच्छतः ।
 स हि भिन्नाचरं टिक्कमथ व्यापादयेत्यमुं । जगादाङ्गीकृतैश्चर्यदानटिक्कोपवेशने । १२१८
 कृतप्रतिश्रवन्तस्त्रिभ्यो तच्च महर्द्धिभिः । दानैरुपाचरद्भञ्जपतिनाकाय्ययोजयत् ।
 भोगलोभप्रभुद्रोहचिन्तादोलायमानधीः । स कार्यं परिहार्यं वा न कृत्यं निश्चिकाय तत् ।
 प्रमोष्टापत्यमत्रान्तस्तदधूः कार्यतो नृपः । ततश्च प्राहिणोक्तस्यै पितेव प्रसवोचितं ।
 सा तस्यात्युपचारस्य कारणं परिशङ्किता । पतिं पप्रच्छ निर्वन्धात् सोऽपि तस्यै व्यवर्णयत् ।
 न कार्यः स्वामिनो द्रोहः कृते वास्मिन् स सुस्मृतः । तामेव जनकैर्न्याद्रोग्धायमिति चिन्तयन् । १२१९
 वरं सखं विश्वास्य व्यापाद्यस्तत्र चेदुधः । भवेत्ते स्वामिपुत्रादिकुटुम्बं स्थाद्विभूतिभाक् ।
 भार्ययेति प्रर्थमाणः स निश्चयविपर्यये । टिक्कं विहितवृत्तान्तं कृत्वा बद्धेद्यमः कृतः ।
 गतागतानि कुर्वाने दुधुच्चावथ पार्थिवः । स पुत्र इव विश्वासं ययौ दैवविमोहितः ।
 विपर्यस्ता मतिः पुत्रे विश्वासोवैरिसंश्रिते । जायते क्षीणभाग्यानां कोनाम न विपर्ययः ।
 वैधेयैः स्वार्थलोभाभैर्यदानर्थसमागमः । सरघोपद्रवः चोद्गुल्यैरिव न चिन्थते । १२२०
 तं पीडितं प्रज्जिना च राज्ञा चावनतं ततः । उत्पलोऽकारयद्विक्कं नीवीच्चादापयत्सुतं ।

राजाथ देवसरसं जितं सन्धय्य कार्तिके । वायुकाख्यमगाङ्गामं खेरोविषयवर्त्तिनं ।
 स कन्याणपुराभरणे रणैस्त्रैस्त्रैर्विलक्षतां । भिक्षुकोटेश्वरमुखानपि निन्ये महाभटान् ।
 मध्याह्निचाचरादीनां सुज्जिं काककुलोद्भवं । जीवयाहं महावीरं युधि जयाह भोभक्तं ।
 भवकीयस्य हत्यादैः विजयस्य पराभवं । भूभुजा तद्गृहा दग्धाः कन्याणपुरवर्त्तिनः । १९६५
 इग्धं वडौसके भिचाचरो नष्टाश्रयो व्यधात् । त्यक्त्वा तां क्षां शमालायां ग्रामे काकरुहे स्थितिं ।
 अनुजो भवकीयस्य विजयस्य भयान्नृपं । संश्रितस्तेन त्वयेण बद्धा कारागृहेऽपितः ।
 भूरिसेन्यानुगं गृहरपुरे विन्यस्य रिक्त्वा । आस्कन्दाशङ्किनीं राजा चक्रे राजपुरोमपि ।
 इत्यमुदण्डया वृत्त्या खण्डिताश्चण्डडामराः । सोकावशेषं सोऽपश्यत् कर्त्तव्यमरिनिर्जयं ।
 भिचाचरोलवन्त्याश्च शक्तिचयमुपागताः । विदेशगमनं भोत्या रिपौ बलिनि मेनिरे । १९७०
 किमप्यभग्यावतारैर्भिन्नुपचजुषां यतः । जीवतामप्यनुक्तासान्निर्जीवलमिवाययौ ।
 स सोमपालकौटिल्यं स्मरन् कुर्व्यां हिमात्यये । स्मशानेर्वीं राजपुरोमिति ध्यायन्नवर्त्तत ।
 शान्तप्रायस्वदेशेर्वीविस्रवस्य महीपतेः । तस्याण्वान्तक्रमणप्रतीतिः समभास्यत ।
 शतैकीयो योऽवशिष्टोविस्रवचयिते जने । वर्षं वर्षं स तद्राज्ये युगदीर्घन्वमन्यत ।
 असुखत्रासदारिद्र्यप्रियनादादिवैशसैः । स राज्यकालः सर्वस्य परितापावहो ह्यभूत् । १९७५
 नरः पौरुषमैष्टुर्गुणैश्चक्रे करोति किं । विधातृवित्तिवैचित्र्यपराधीनासु सिद्धिषु ।
 पुरोभूतं कश्चित्परिहरति राशिन्तमदव यतीते कस्मिंश्चित् हरिरिव विवृत्यास्यति दृष्टं ।
 समुल्लङ्घयामन्नं कचन नृपतिं दर्दुरदव क्रमोत्सष्टुर्दृष्टः स्फुटमिति गतीनामनिधमः ।
 विश्वासनिहतान्निन्दन्नुचलादीन् पुरावसत् । नित्यं विकोचश्चक्षौषः पुराविज्ञो निश्चयश्च ।
 विदूरथादिवृत्तान्तं नादात्कैलिचणे ब्रुवन् । स्त्रोषु सन्मुञ्चमानः स विश्वासविशदां दृष्टं ।
 संयन्नाविव निर्बन्धादिशश्वास यदुत्पले । तच्च सन्भाव्यते केन देवादन्योविभोदकत । १९८०
 ठिक्कादथोभूमिपतेः सुज्जेर्वात्यतमे हते । त्वां तुल्यकार्यकर्त्तारं विद्य इत्युच्यते हतं ।
 सुज्जिर्त्तं व्यश्वीत्तस्मिन् स जिघांसुस्तु भूभुजं । तच्च तच्चाभवत् सज्जः प्रसज्जं नासदत्पुनः ।
 प्रतिश्रुतिविलम्बेन समन्योरथ भूयते । प्रत्ययोत्पत्तये देवसरसाक्षोविमात्मजं ।
 व्याघ्रप्रशसराजादींस्त्रीह्मणाद्यात्मसरान् परान् । आदाय कार्यमेतैर्मे विधेदित्युक्त्वाश्रुपं ।
 उच्चित्योचित्य सेनाभ्यो गृहीतैः साहसचर्मैः । शतैः स मन्त्रिचतुरैः पत्नीनामेकदा ययौ । १९८५
 समयान्वेषिणे हन्तुस्तस्यासन्नस्य सर्वदा । प्रियादारादिदानेन हन्तातः प्रतिकार्यभूत् ।
 तुरङ्गं मन्दुराचक्रवर्त्याख्यं नगरस्थितं । अस्त्रसमुक्ताघयितुमुरङ्गव्यसने नृपः ।
 स लक्ष्मकप्रतोहारकय्यात्मजमुखान् निजान् । पार्श्वदिश्वृत्तवानासीत् क्षणे तस्मिन् मितानुगः ।
 शृङ्गारो लक्ष्मकापत्यं निश्चयान्नैर्निवेदितं । व्यधाच्छ्रुतिपथे राशस्तदुत्पलचिकीर्षितं ।
 विशद्वे बन्धुधीदृष्टाहंसारभोऽपि सम्भवेत् । आसन्नजीवितान्तस्य जन्तोः सूना पश्चारिव । १९९०

स ग्रापः सन्धार्यस्तदपि सर्वोभाषितमृषेस्तदुत्पातसक्तुः स्वमपि तदभौमं प्रकटयन् ।
 कुलान्तं तत्त्राणाक्षममकृत वैकुण्ठमपि तदिदं न्यत्यं कदव भवितव्यस्य कुरुतां ।
 मिथैतदित्यधिचिप्य चितिपालः प्रदर्शयन् । तमङ्गुल्योत्पलादींस्तानपस्थानेवमब्रवीत् ।
 द्रोणः सुतोऽभवद्योगादनिच्छन् स्वास्थ्यमेव मे । तां दुष्टमुत्पलाक्षष्टे स्नेनान्यैर्वाथचोदितः ।
 ते च्छादयन्तः स्मेरास्या धार्ष्ट्यं भयवैकृतं । वक्ति देवोयदस्माभिर्व्याथमित्येवमूचिरे ।
 निर्यातेष्वथ तेव्योषसाश्चकृदव निस्सलान् । दास्येनाकारयद्द्विजानन्तिकोमुख्यमस्त्रिणः ।
 उन्मनाश्च किमप्यासोदिनिःश्वस्य स चिन्तयन् । साञ्जुस्य न रतिं लेभे नृत्यगीतादिदर्शने ।
 मेने वैदेशिकप्रायानाप्तानपि धृतभ्रमः । पुण्यक्षयेऽपि पतिषु वैमानिकदवाम्बरात् ।
 राजान्तरङ्गः साशङ्कः प्रभौ ग्रायेन मोहिते । पूत्कारमैच्छन्दातारमन्यं केचिदचेतनाः ।
 अयमेव स कालस्य बलात्कवलनग्रहः । विदन्तोऽपि यदाथान्ति जन्तवः कृत्यमूढतां ।
 सर्वान्तरक्षेप्सस्तच्छुषोदिवसद्वयं । उत्पलाद्याश्च साशङ्काः कथमप्यत्यवाहयन् ।
 रहःक्षणप्रार्थिन्स्तांस्तृतीयेऽङ्गमवोक्षृपः । स्नात्वा प्रत्यूषे तद्युथं भोक्तुं यात मुञ्जर्तहं ।
 देवतार्चनपर्यन्तमवसायाग्निकं विधिं । आजुहावोत्पलं दूतैर्बध्नाः क्रोड्य रहःस्थितः ।
 कार्यसिद्धिं अह्मधनो वैजय्याद्राजसघ्नः । राज्ञोऽभ्यर्णं स साशङ्कदास्यरङ्गानुगोऽविशत् ।
 प्रावेशयद्द्वारि रुद्धं व्याघ्रं तदनुजं नृपः । शेषाणामपि श्रयानामादिदेश वहिः स्थितिं ।
 विलम्बमानेष्वाम्नेषु केषुचित्सरुषोवचः । सत्यं तस्योत्पलावांस्तं सोऽन द्रोणा य इत्यपि ।
 ताम्बूलदायिकप्रौढवयस्तेनावशेषितः । सान्धिविग्रहिको विद्वान्नाहिलस्यान्तिके परं ।
 दूतौ टिक्त्वाघदेवनिष्ठवैश्याभिधाबुभौ । तत्र प्रसङ्गादासातामज्ञातोत्पलसम्भिदे ।
 वाङ्मातः सुखराजास्थोढामरोभिचुसम्मतः । प्रयास्यति प्रभोर्दृष्ट्वा पादौ तत्कार्यसिद्धये ।
 इत्युक्तवांस्तेष्वहःसु तं नृपं नातिदूरगं । ससैन्यं ढामरं चक्रे स्वस्य त्राणार्थमुत्पलः ।
 तथाचैनं तस्मिन्नांशं कृत्यमस्त्रमुनेति च । उक्त्वा प्रसस्ताराजन्तं पार्श्वं प्रावेशयत् द्रुतं ।
 प्रविष्टानिर्जनं वाङ्माकलय्यास्य मण्डपं । अलक्षमाणव्यापारोद्धारमर्गलितं व्यधात् ।
 स्नानार्द्रकेशं शीतालुतया प्रावारवेष्टितं । कृत्वा कृत्स्नं वपुः कष्टशस्त्रीकं विष्टरोपरि ।
 आसीनं वीक्ष्य नृपतिं प्रसङ्गोनेदृशोभवेत् । विद्वान्नि कुह भूभर्त्तुरित्यूचे व्याघ्रउत्पलं ।
 स तया संज्ञया व्याघ्रः पादप्रणतिकैतवात् । राज्ञोऽयमेत्य तच्छस्त्रीं विष्टरस्थामपाहरत् ।
 विकोशां चाकरोत् पश्यंस्तं तथोद्गन्तलोचनः । प्राह स हा धिक्किं द्रोहदति यावद्वेनृपः ।
 प्राहरत् प्रथमं तावत् सव्ये पार्श्वे तथैव सः । तस्य प्रसस्ताराजेन मूर्ध्नि प्रहृतं ततः ।
 व्याघ्रेणाय क्षतं वक्षस्ताम्याभेवासक्तदा । प्रहृतं तत्र स पुनः प्राहरन्न दिहत्पलः ।
 पूर्वयैव प्रहृत्या हि च्छिन्नपार्श्वस्थिमालया । मेने कृष्टान्ततन्मीकं स तं प्रेषितजोवितं ।
 गत्वा तभोरिपुं कर्त्तुमिच्छन् व्याघ्रेण राहिलः । पृष्ठे कृतावतिर्दिवानालिकानोपिष्टोऽसुभिः ।

११५

११००

११०५

१११०

१११५

ताम्बूलदायिकस्यत्रा कङ्कालाद्यज्जकोप्रजन् । दीनोनिजेभ्यः कादृष्यादुत्पलेनैव रक्षितः ।
 अन्तःसमुत्थिते चोभे वाङ्मण्डपवर्त्तिभिः । टिक्काद्यैः कृता लुष्टिर्द्रोहग्रैरुदायुधैः ।
 उत्पलोनिहतोराशेत्यवेत्य कटकस्थितैः । वहिःस्थान् हन्यमानान् स्थान् समाश्रासयितुं ततः ।
 रक्ताग्रस्तं सन्दर्श्य तोमरैर्व्यपुह्यत्यलः । ऊचे मया हतो राजा न त्याज्यातस्मूरिति ।
 तच्छ्रुत्वा दुःश्रवं राजभृत्याः कापि भयाद्ययुः । द्रोहानुगास्त्रज्जनान्तर्लब्धास्त्रासा ध्यधुः स्थितिं ।
 निर्यान्तोमण्डपात्तोत्तूष्णस्त्रिजभुर्जागकाभिधं । दारात्प्रविष्टं निष्कृष्टरूपाणीकं नृपानुगं ।
 भूपालप्राक्यपालस्य पैलोक्त्याख्यस्य सेवकः । निन्दन् द्रोष्टुं टिक्काद्यैर्दास्यैर्कोव्यपादितः ।
 उत्कृष्टं नष्टसत्त्वानां मध्ये राजानुजोविना । सखेटकादिं धावन्तं भावुकान्वयभूषणं ।
 दृष्ट्वा सहजपालाख्यं पार्श्वदारेण निर्धेयुः । तोत्तूष्णः स त्वपतद्भूमौ तद्भृत्यप्रवृत्तिवतः ।
 जाते कुकीर्त्तिकालुष्यपात्रे राजात्मजव्रजे । वेलक्ष्यचालनं सिद्धं तस्य खलतजैः परं ।
 हतदैशिकसम्वादिदेहेराजात्मजभ्रमात् । विद्वान् द्विजन्मनेनाख्यलोत्तूष्णपदैः पुरोगतः ।
 अक्षतान् व्रजतो वीक्ष्य तोत्तूष्णान् यामान्तरोन्मुखान् । चिचार्ष्यतादव कोधास्त्राधावन् केऽपि ब्रह्मिणः ।
 राजवंश्यामहीपालप्रीतिपात्रप्रथां ययुः । स्वगयन्तोऽङ्गनं स्त्रूलकाया जनविवर्जितं ।
 तांस्तान् कापुरुषान् हर्षदेवोदत्तात्प्रभृत्यलं । स्मृत्वा च कीर्त्तयित्वा च कृतभारयद्वादव ।
 जातदुष्कृतसंस्पर्शात् खेदात् कर्त्तुं न शक्नुमः । पापात् पापीयसां येषां नामग्रहणसाहसं ।
 अङ्गनाम्नण्डपाकृष्टिं मन्थानाः पौरुषं महत् । पापिनः केऽपि तन्मुख्या ददृशुः स्नामिनं हतं ।
 अधरेणासंस्कारलोभवेशप्रकम्पिना । वदन्तं दन्तदष्टेन स्नान्तस्नान्तेऽनुतप्ततां ।
 वञ्चिता कथमेषोऽहमिति नामेति चिन्तया । निस्पन्दे जीवितान्तेऽपि तथैव ददतं दृष्ट्वा ।
 श्यामायमानं वाव्येण व्रणवक्त्रैरुदञ्चता । अन्तःप्रशान्तामर्षाग्निशेषधूमलतात्विषा ।
 आननस्य स्फुटोभूतचन्दनोलेखकुङ्कुमं । सकया लिखितस्यैव घनक्षतजलाक्षया ।
 आश्यानास्त्रजटोभूतकेशं नग्नं भुवि व्युतं । पर्यलपाणिचरणं स्त्रुन्वायालम्बिकन्दरं ।
 तं वीक्ष्य नोचितं किञ्चिदाचेरुक्ते नराधमाः । वैजन्यस्य फलं भुञ्जेत्यावेगादधिशिचिपुः ।
 बद्धा तुरङ्गे युग्ये वा न तैर्जीतस्त्रिताग्निसात् । कर्त्तुं न वा पारितः स प्राणचाणाय धावितैः ।
 आस्ता विलम्बसाध्यं वा कर्षेतद्वाद्वादृष्टात् । पञ्चाग्नि चाग्निसाद्देहमपि कश्चन नाकरोत् ।
 राजवाजिनभेकैकं तेऽध्यास्य पलायिताः । निर्लुप्टितस्तु कटको व्रजन् यामेषु डामरैः ।
 न पुचः पितरं पुष्टं पिता वा प्रत्यपालयत् । मृतं हतं लुप्टितं वा प्रचलन् स हिमोऽध्वनिः ।
 न कोऽपि शस्त्रभृत् सोऽभृत् स्मृत्वा मानोन्नतिं पथि । परैराक्षिप्यमाणो यः शस्त्रं वस्त्रञ्च नात्यजत् ।
 सवराजयशोराजद्विजौ व्याघ्रमवेदिनौ । कान्दस्य राजा निहता वीरवृत्त्या नयः परं ।
 अदूरादुत्पलाद्यास्तु कटकं वीक्ष्य विद्रुतं । प्रविष्टावाद्युक्तां च्छित्वा शिरो निन्युर्महीपतेः ।
 गतेषु देवसरथं तेषु च्छिन्नशिरा नृपः । हतस्यौरद्वयं प्राप याम्याणां प्रेक्षणीयतां ।

१७२०

१७२५

१७२६

१७२५

१७४०

१७४५

एवं द्रोहैस्तृतीयाब्दामावाद्यां स कालोऽपि । पञ्चपञ्चाशत् वर्षानावुषोऽनीतवान् हतः ।
 विलासग्रयनस्थस्य सिंहदेवस्य सा भृत्यः । प्रेमास्तेनैव दुर्भारता धात्रीयेन व्यधीयत ।
 सन्ध्यायने योऽनुभावः सन्नस्तस्याप्रियभृत्यः । हतग्रस्तोऽपि तं प्राप स तदा पित्रवत्सलः ।
 मोहलुप्तस्यतिः स्मृत्वा चिरादुद्धतचेतनः । तत्तदुःखादतधृतिर्विललाप स्फुटास्फुटं ।
 मदर्थं कुर्वता राज्यं प्रयत्नादपकर्षकं । अधमे किं महाराज त्वयात्मा परिभाषितः ।
 अहेतुः पश्यतः शत्रूनन्ते वैरविशुद्धये । अपि ते मानिनोऽगच्छन्त्यात सन्भावनाभवं ।
 त्वया निषेधिते वैरे पिता भ्राता च ते दिवि । निर्धन्युः सम्प्रति त्वन्नु वर्त्तसे मन्यदुःस्थितः ।
 अनरण्यकपट्रेणजामदम्यादिषु स्थुहां । कुलबालितवैरेषु मा कार्षीः काञ्चनचणं ।
 श्रेष्ठस्त्वदाश्रयोमन्युरहं शोधयिता मृग । दूये न तच्च यातं यत्तैलोक्यमभियोज्यतां ।
 वात्सल्यात्पुलकक्षेरं शिर्षान्तिमधुरं मुखं । मद्दर्शने यदासीत् तन्ने पुरदवाधुना ।
 इति चान्यच्च विलपन् गाम्भीर्यालक्ष्यवैकृतः । द्विशोकमयमूकान् स ददर्शात्तान् पितुः पुरः ।
 अशिक्षयत यन्मन्युर्दालिष्यं निरुद्देश्य तत् । तथाप्येवं स तानूचे किञ्चिदाद्येपकर्षकं ।
 कोशैः सद्गन्तां वोढ्यं कुरुतां सत्क्रियागताः । धिग्भवन्तश्च शस्त्रं तातस्थान्ते विपर्ययं ।
 यन्मत्पितृव्ये निहते कृतमुच्छिष्टजीविभिः । मान्यानां भवतां सिद्धिं वा धिक् तदपि नाधुना ।
 इत्युपालम्बमानस्तान् द्वित्रैरन्तिकमागतैः । द्वित्रैरमात्यैः कर्त्तव्ये श्रुतएव हितः कृतः ।
 प्रस्थानं लोहरे केचिदूचुः सन्त्यज्य मण्डलं । त्वराच्च तत्र राज्यं ते वदन्तां भेदवं भयं ।
 गर्गात्मजं पञ्चचन्द्रमालमयं लहरस्थितं । दैराज्याचरणायान्ये धीरप्राया वभाषिरे ।
 नहि स्मृष्टहवद्भिर्बोर्भिविचोर्नगरात्तरं । अज्ञायि प्रत्यवस्थानं केनाप्यसति सुसुप्ते ।
 आत्मन्यसम्भावनया तादृशां मन्त्रिणां नृपः । सान्तःखेदं यो विधेयं द्रक्ष्यथेत्यब्रवीद्वचः ।
 कालापेक्षापरिव्यक्तपितृव्यापन्तिदुःस्थितः । स कोशादिष्वयादिष्वद्रक्षिण्म्राणदीक्षितान् ।
 इतस्सेतश्च वभ्रम्यमाणैः पाण्डून्भुताम्बरं । अन्योन्याख्यायिभिर्लोकैः पुरं मुखरतामगात् ।
 मत्तवेतालमालेव कालरात्र्याकुलेव च । वभ्रुव सा यामवती सर्वभूतभयावहा ।
 दीपैर्निर्वातनिष्कनैसिन्तास्यन्दैश्च मन्त्रिभिः । तिष्ठन् परिहृता राजा त्वन्मरेवमविनयत् ।
 निर्दारे स तमस्युपमारुते शून्यवेम्बुभिः । तातोऽपि निहतः शून्ये मयि जीवत्यनाथवत् ।
 कष्टमेतादृशासन्नवैशसचालनावधि । कथं गोष्ठेषु शय्यामि द्रष्टुं मानवतां मुखं ।
 विरोधिवशवर्त्तिभ्यां देवेभ्यः सैन्यनायकः । स हिमैरेव दुर्लभैः कथमेव्यन्ति वर्त्मभिः ।
 इत्थं विमृष्टतस्तस्य तत्तत्तन्नाभिषङ्गिनः । यद्यौ भीतिमतोभीमा कथञ्चित् सा निशीविनी ।
 प्रातस्तुष्टिकां पौरसमाश्वासाय निर्गतः । नष्टं कटकमन्वेष्टुं योऽभ्याकूटान् व्यषर्जयत् ।
 मार्गानस्रचोषश्चरैस्तृषारैर्विवरोज्जितान् । आसिष्टवसुधाभेषाः कर्त्तुं प्रारंभिरे ततः ।
 नामाप्यलम्बा सैन्यस्य मोक्षसैन्येषु दूरतः । निवृत्तेषु मिथुकेषु विमृष्टवृत्तपतिः चणं ।

११४

११५

११६

११७

११८

११९

यद्यद्येनाहतं तत्तत्परित्यक्तं मयाधुना । दत्तद्वारोन्मिश्रितवतामभयं सागसामपि । १७८०
 इत्याशां भ्रमयामास पटहोहोषणैः पुरे । साशीर्षोवास्ततः पौरास्तचारज्यस्त सर्व्वतः ।
 अनन्तरं नृपाचारवैधर्म्यैर्ह्यारकल्पया । तथा सोऽनघया दृष्ट्या फलं सद्योऽनुभाविताः ।
 ब्रतादप्यूनसङ्ख्यैः स्थितवामनुगैः समं । अनुरागद्वैतेर्लोकैस्तत्कालं पर्य्यवार्य्यत ।
 प्रियोत्था वेदनं प्रीतिदायोपायः प्रभोः पुरः । भजंस्त्रैकस्त्राय्यमन्त्रिपदवो लक्ष्मकोऽपहीत् ।
 राज्यं शय्यां नयत्वेवं प्राप्ते राक्षि नयक्रमैः । याति मध्यन्दिने भिक्षुर्भिविचुः पुरमाययौ । १७८५
 तस्य डामरपौराश्चवारलुण्ठकसङ्कुलः । अदृष्टपूर्व्वो ददुर्ग्रे सैन्ययतिकरस्तदा ।
 हतं श्रुत्वा रिपुं राज्योत्सुकः स नगरं ब्रजन् । राजा काकात्मजेनेति तिलकेनाभ्यधोयत ।
 हतः समस्तविदेभ्यः स देवाद्यदि सुखलः । कथं प्रकृतयो जह्युर्गुणवन्तं तदात्मजं ।
 पुरप्रवेशका राजंस्तस्मादेकमहस्वरा । एहि पद्मपुरं बामोमार्गं रोद्धुं विरोधिनां ।
 आगच्छन्तो नष्टसैन्याः सुज्जिमुत्था मत्ताभटाः । निहता यदि वा रुद्धास्तत्र सायुधबाह्वयाः । १७९०
 प्रविष्टोऽसि ततोऽन्यस्तत्रोद्दिष्टैर्दिनैर्ध्रुवं । नगरं नगरौकोभिः स्वयमभ्यर्त्थितागमः ।
 अलमेतैर्कर्त्तरन्मन्त्रैर्बदन् इति चकिरे । स च कोष्टेश्वराद्याश्च स्मेरास्तस्यावधोरणां ।
 राज्यं विदद्भिः सम्प्राप्तांस्तान् शासनपट्टकान् । द्रुतमर्थ्यमानैश्च विलम्बं कारितोनिजैः ।
 अतोबहुहिमापातविवशाशेषधैनिकः । आसदन्नगरोपान्तं समयेन स तावता ।
 एतस्मिन्नन्तरे लब्धे निःसैन्यस्य समैनिकः । गर्गात्मजः पञ्चचक्षो नृपतेः पार्श्वमाययौ । १७९५
 हतस्वामिपरित्यागमन्युच्चालनकांक्षिभिः । राजपुत्रैः समं सोऽथ वीरोयोद्धुं त्रिनिर्य्येयौ ।
 असम्भावनसंगामाश्लोक्ष्य तान् भिक्षुसैनिकाः । आवस्यारेभिरे योद्धुं तावत् किमपि सर्व्वतः ।
 क्षणेनैव ययुर्भङ्गं तांस्तान् वोक्ष्य हतास्त्रिजान् । न संस्तम्भयितुं श्रेकुः स्वचमूश्च पलायिनीः ।
 सेनानाथाश्च ये मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादयः । अदृष्टपूर्व्वं सन्नासं तेऽपि शस्त्रिवदावयुः ।
 विद्रवन्तोऽनुयाताः स्युस्ते चेदूरं नृपानुगैः । तन्नूनमवब्रियेत क्षणादेव न किञ्चन । १८००
 वैमुख्यं तेषु यातेषु चिरात्सामुख्यमाययौ । नवभूभक्षप्रभावेण नगरे विधुरे विधिः ।
 अन्यथा कलितो लोकैरन्यथा दैवयोगतः । इत्थं रात्रौर्द्धयोरासीद्विजयावजयक्रमः ।
 कश्चिन्निपातयति बद्धपदं क्षणेन कश्चित्परं पिपतिषुं नयति प्रहृष्टं ।
 सङ्कल्पनिर्व्विषयचित्तरानुभावश्रोत्रोऽक्षसामिव तटं पुरुषं विधाता ।
 अथ तत्तद्गटस्थानशान्तः सुखिर्दिनात्मये । दाबव्याप्ताद्रिमिष्कान्तो निष्कृष्टोऽहिरिवाययौ ।
 मेधाचक्रं पुरयामस्थितः श्रुत्वा हनं नृपं । सहि शंभुश्च राज्यमर्ज्जान्तस्त्राववसत्परं । १८०५
 रिक्छणादीन् स्थितान् प्रहूरपुरादौ सैन्यनायकान् । प्रतीक्ष्यमाणसैः साकं निर्बोधं नगरेऽविशत् ।
 तमिच्छायां प्रत्यभिज्ञाकृते तेषामनश्वरान् । स्त्रावासपृष्ठे ज्वलन्तो दीपान् स्त्रापयन्ततः ।
 वैमत्यान्ते तु पत्नीनां विद्रुतानां पृथक् पृथक् । निशि कापि परिभ्रष्टा न तत्कटकमाययुः ।

प्रत्यूषे प्रचलंक्षौः पृष्ठलग्नैः स डामरैः । न मुहूर्तमपि त्यक्तः प्रहरङ्कितस्ततः ।
 वृद्धस्त्रीवालभृद्यिष्ठान् सहप्रक्षायिनोजनान् । ययौ रक्षन् पुरस्तात् पशुपतः पशुनिव ।
 पद्मशय्या हयारोहेः सह व्यावृत्त्य तिष्ठता । कश्चिच्छृणुन्नेन रक्षा तेषां कर्तुमशक्यत ।
 द्राक्षाषण्डद्रुमयूहमन्नाधेऽध्वन्यसाध्वसैः । बाध्यमानोऽरिभिर्लोकं सोऽत्यासीत्पदे पदे ।
 हतस्य स्वामिनः स्वामिस्तनोस्य व्यसनस्थितेः । आनृण्यकाङ्क्षिणा तेन तत्र स्थाप्यैव रक्षितः ।
 येषां प्राणपरित्यागे निश्चय बभूवतामपि । न योग्यकालापेक्षास्ति किन्तैर्हिंस्रपशूपमैः ।
 हन्तुं तन्मृगमायान्तं रुद्धा पद्मपुराणिकं । अवनन् डामराः क्रूराः खण्डूवीविषयौकसः ।
 खेरोतलालसायामादुत्याय पृथुसैनिकः । ब्रजवन्वाचयौ तत्र प्रसङ्गे श्रीवकः प्रथं ।
 तमनुष्ठानुगं सुज्जिरसाविति विशङ्किताः । निपत्य ते विदधिरे हतलुण्ठितसैनिकं ।
 मेरुस्य सज्जनस्याश्ववारौ तत्राहवे हतौ । क्षतोऽह्मात्मजोमल्लो दिवसेय्यौ व्यपद्यत ।
 उदीपविहतश्वभ्रवहत्सलिसङ्कटे । उदीपपुरवासाल्यस्थानमन्त्रं क्षणेऽभवत् ।
 युद्धा युद्धा प्रचलतस्तत्र पद्मपुरादहिः । रुद्धसैन्यस्य विग्रिस्ताः श्रीवकस्याविग्रहं गलं ।
 प्रहारविषयो नासौ सुज्जिर्ज्ञातेति डामरैः । स निर्लुण्ठिपरित्यक्तः पूर्वमेव्यनुरोधतः ।
 लुण्ठितः श्रीवकोऽनीकशोकभारग्रहानतैः । तैः कैश्चिलितैरासीत् सुजेर्मागौऽनुपद्रवः ।
 प्रस्थिते पथिकेऽकस्मात् यन्मेषूत्सादयन्वने । आयुःशेषो मृगेन्द्रस्य विदध्यादध्वशोधनं ।
 निःशब्दसैन्योनिर्यातः सुखिः पद्मपुराणरे । उदीपश्वभ्रसविधं सम्प्राप्तेऽज्ञायि डामरैः ।
 पदातिकोशशस्त्रादि मुष्णतः सोऽनवेत्य तान् । तीर्त्वा श्वभ्रं वाजिगम्यां माश्ववारौ भुवं ययौ ।
 ततः पुरं प्रशान्तारिभयं दूरादिरोधिनः । भूभङ्गतर्जनीकमरुत्सालापैरतर्जयत् ।
 सन्मल्लैश्चक्रमात्रं तैस्तत्कमादाय च द्रुतं । प्रविश्य नगरं साश्रु नृपतेः पार्श्वमाचयौ ।
 ज्यायसि भ्रातरीवाचं तस्मिन् प्राप्ते जहौ नृपः । दुःखोच्चैरमुभिः सार्द्धं वैरिभ्यापातसाध्वसं ।
 महत्तमोऽनन्तसुनुरानन्दस्तत्र वासरे । लोचनोद्गारकयामे डामरैः प्रचलन् हतः ।
 तत्तु मङ्गलदण्डादिदुःसहायासकारणात् । स विपत्पतिनो नाभूत् कस्यापि कष्टनावहः ।
 भासाभिधः सुज्जिभ्योलोकपुण्यात्पलायितः । आन्तोऽर्वाण्णपुरेऽविचदवनिस्वामिनोऽङ्गनं ।
 कन्वनोद्वेहकः क्षेमामन्दः स च तदन्तरे । अमर्षणैरवेष्टेतां डामरैर्हौलडोद्धवैः ।
 इन्दुराजोऽपि सेनानीः कुलराजकुलोद्धवः । टिङ्गं तदेष्टितोऽध्यानोद्गारं व्याजादग्निम्रियत् ।
 पिबदेवादयोऽन्येऽपि वव्वः सैन्यमायकाः । अत्यजन् क्रमराज्यं तड्डामरैः हतवेष्टनाः ।
 पाते वनस्थितेः शवाइव तस्मिन्विच्युताः । इत्थं हताः क्षतासांसस्तत्र तत्र नृपानुगाः ।
 निष्पादत्रा हिमशृङ्गचरणा मग्नविग्रहाः । लुप्तसामावहवोऽभूवन् मार्गेषु गलिताश्वः ।
 न व्यलोक्यत मार्गेषु तदा नगरगामिषु । पलालच्छन्नदेहेभ्यो मानुषेभ्यः परः क्षणित् ।
 घासं विलासवासायं तेऽपि चित्रयादयः । निर्युर्ध्वैरचिरेणैव महामात्यैर्भविष्यते ।

१४१०

१४१५

१४२०

१४२५

१४३०

१४३५

दितोयेऽपि दिने हृदयसञ्चाराः पचिणामपि । तुशारवर्षिणोमेघा न मुह्यन्ते व्यरंषिषुः ।
 वनपूर्वाभिधयाः मस्थितस्य कटकान् निजान् । भिक्षोर्भिक्षिण्य धन्योऽयं सिंहदेवमब्रजिजयत् ।
 निश्चयं कृतसत्कारं नृपं तदनुयायिनं । सर्वेऽपि भैक्षवास्तस्युः सैनिका नगरोन्मुखाः ।
 मन्दप्रतापे दायादे संप्राप्तावसरास्ततः । राज्यसन्तसाराजानमनुमर्त्तुमिनिर्द्युः ।
 परापातभयच्छिन्नायातास्य विवशैर्जनैः । न तानेतुमशक्यन्त दूरस्थं पित्रकाननं ।
 चकिरे स्कन्दभावेनोपाप्ते देहांश्चिताग्निघातः । ते सत्वरन्तस्तत्तासामदूरे राजसम्पन्नः ।
 राक्षी चम्पाङ्गवा देवलेखा तरललेखया । श्वश्रू महाविग्रहदंष्ट्रं रूपोन्नेखावधिर्विधेः ।
 गुणोज्ज्वला जज्वला सा मृता वक्त्रापुरोङ्गवा । गर्भात्मजा राजलक्ष्मीरपि वक्त्रे व्यलीयत ।
 मत्वा हिमर्त्तूपायातं राज्यं तस्य निजप्रभोः । उमरानवभृमर्त्तुर्हिमराजाभिधां व्यधुः ।
 ददर्श सौख्यलं मुण्डमथ भित्तुर्भागते । गाढामर्षाग्निचन्दोन्नेर्दृक्पातैर्निर्दहन्निव ।
 कोटेश्वरज्येष्ठपालादयस्तत्क्रियोद्यताः । असहस्रसन्तानं वैराड्भजता तेन वारिताः ।
 नगरं हिमवृक्षान्ते स यियासुर्धुगुत्सया । ताटेस्थेनाहिताकृष्टान् मृतान् श्वात्वात्रवोदयः ।
 प्रसन्नं प्रभुयां राज्यमिति पृथ्वीदरे वर्तत । इने तु तस्मिन्दायादे विपन्नः स्यात्पतिर्भुवः ।
 इति चिन्तयतस्तत्तु देवात् सञ्जातमन्यथा । राज्यस्यापि विरता इते प्रत्युत यद्रिपौ ।
 किं राज्येनाथ वा कृत्यं भोगमात्रोपयोगिना । जिगोषोद्भूतं कस्य मम शान्त्यय मे स्थिति ।
 मुण्डं न्यपातयद्भूमौ यः पूर्वेषां पुरा मम । सिंहद्वारे मदीयेऽद्य तन्मुण्डं वर्त्तते लुठत् ।
 दशमासाम्मदायानां मुखच्छेदं व्यधत्त यः । तत्तु दुःखं स तु मया दशान्दः ननुभावितः ।
 एवं निर्व्यूढकर्त्तव्यतया नेत्यान्यबन्ध्यतां । उग्रान्तमनस्तापः सुस्थितः श्रेष्ठमायुषः ।
 इत्याद्युक्ता गतदृष्टिक्लाम्भर्षन्तं प्रणतं व्यधात् । प्रीत्या सहमेघटिकाश्चेतच्छब्दादिभाजनं ।
 तद्विश्रब्धं राज्यापि प्राप्ताद्योदितया पुनः । गृहीतोऽभ्येत्य ब्रीतार्त्तस्तस्मावन्तर्बिचिन्तयन् ।
 अत्यन्तानुचितं शान्त्यस्तन्यैः संविधितुम्भः । रक्षितं रक्षिणान्यस्य हतक्लाम्भत्कलेवरं ।
 विपन्नाश्रयणेऽयस्मिन् स्वामिनोऽन्ते किमीदृशी । दशा शरीरेऽस्त्यन्तः कृतज्ञत्वेन चिन्तयन् ।
 दिदृक्षाव्याजतः सज्जकास्थानगगनस्तम्भत् । आयातो वायुकां गोप्तृन् युद्धैर्जित्वाग्निसाह्यधात् ।
 स चतुर्नवतादृषादारभ्यासादितच्छलैः । भूतैरधिष्ठितस्तिष्ठन् प्रजासंहारकार्यभूत् ।
 देवताधिष्ठिताविष्टदेहिवाक्यादिति श्रुतिः । भावितदधसंवादजनितप्रत्ययो ययौ ।
 तदीयानन्यथात्वेन च्छेत्ता भ्रमयिता च यः । तन्मुण्डस्यास्य स पुमांस्तन्मः सुप्तो मृतस्तथा ।
 भक्षुः कापुस्वाचारहतौचित्यो व्यसर्जयत् । प्राचण्ड्याख्यातये मुण्डमथ राजपुरीं रिपोः ।
 उज्ज्वलात्मजया तच्च देव्या सौभाग्यलेखया । नेदृन् पितृव्यमुण्डस्य जिघांसन्या निजानुगैः ।
 राजपुर्थ्यामाकुलत्वं नीतायामाससाद तत् । तद्गर्भुः सोमपालस्य दूरस्थस्यान्तिकक्षिरात् ।
 आदीनास्य मधुचैव्याम्यधर्मादिकर्मसु । तिरस्सहव श्रोत्रस्य नेयबुद्धेः स्वप्रभोः ।

१४५०

१४५१

१४५२

१४५३

१४५४

१४५५

सभ्यैरुच्चावचं तत्र कर्त्तव्यं परिचिन्तितं । स्त्रोचितं व्यञ्जनौचित्यानौचित्यं निरवयधैः ।
 नागपालस्तु सौभ्राचं लब्ध्वा भ्रातुः स्थितोऽनिके । मेहे मुण्डावशेषस्तु नोपकर्त्तुर्विमाननं ।
 सुदीर्घदर्शिनोऽप्यन्ते काशीरेभ्यः पराभवं । विशङ्क्याचुत्सर्वथेदं सत्कार्यं वः शिरः प्रभोः ।
 क्रियते येन नियतेरन्यथात्वं सनाथतां । विनिहस्य हरेर्दृष्टाः कुर्वन्तो यत्र जम्बुकाः ।
 तद्गोपालपुरे कालागुरुचन्दनदारुभिः । काष्ठैर्निष्ठां शिरो नित्ये वीतिनोचेऽथ शत्रुभिः ।
 यथा प्राप्तिभ्रंशा धरणिपतिभावस्य विविधा यथा ह्यसोऽस्मा अपि समरसीमासु वज्रशः ।
 यथा तत्तद्दीर्घव्यसनविनिपातानुभवनं तथा दृष्टस्तस्य प्रमयसमयोऽप्यहृततरः ।
 कस्यापरस्य तस्यैव लेभिरे बह्निमत्क्रियां । एकत्रैतरेगाचाणि मुण्डमन्यत्र मण्डले ।
 टिक्कादयोऽथ नगरं यान्तोऽवन्तिपुराध्वना । तत्र हन्तुं व्यलम्बन्त भासादीन् पूर्ववेष्टितान् ।
 युद्धान्मुद्दीपनयावप्रहारच्छेदकारिभिः । न ते जेतुमशक्यन्त तैः प्रयत्नैः परैरपि ।
 स्थितैर्महाश्वप्राकारगुप्ते सुरगृहाङ्गणे । तैर्हन्यमानास्ते स्थातुं गन्तुं वा नाभवन् क्षमाः ।
 एवं प्राप्तविलम्बेषु तेषु लब्धान्तरः सुधीः । स्त्रीचकार प्रदानेन खण्डूवीडामराश्रुपः ।
 गृहीतनीविना तेषां सुज्जिः प्रायोजि सत्वरं । तेन भासादिमोक्षाय पञ्चचन्द्रादिभिः समं ।
 प्रापावन्तिपुरं यावन्न स तावत्तदयगान् । कथ्यात्मजादीनालोक्य भङ्गं टिक्कादयो ययुः ।
 देवागारादिनिर्धता भासाद्यास्ते च विदिषां । भग्नानामनुगान् हत्वा सुज्जेरन्तिक्रमाययुः ।
 लब्धप्रतापे नगरं प्रविष्टे कम्पनापतौ । आयथाविन्दुराजोऽपि टिक्कं सन्धय्य सानुगः ।
 चक्रे चित्ररथश्रीवभासादीनपि भूपतिः । पादायदारखेर्थादिकार्यं स्थानाधिकारिणः ।
 यथा पूर्वमधोकारान् न जहत् सुज्जिरण्यभूत् । प्रतीहारमुखप्रेक्षो का कथेत रमन्त्रिणां ।
 प्रतीहारेऽपि निःसीमडामरयामसम्मतः । तद्देवचक्रिकां कुर्वन्मगाद्राशः प्रतीक्ष्यतां ।
 स नासीदसुहृद्भूहे कोऽपि तत्प्रेरणेन यः । नाशिश्रियन्नृपं नोवा बभूवाश्रयणोन्मुखः ।
 निष्क्रुतेश्विलसदृशसूक्तिर्धूर्त्तैर्नामहीपतिः । आहारमप्यनासाद्य तस्मिन् न न्यधेवत ।
 इत्थं नगरमात्रान्तर्लब्धपादप्रसारिकः । सोऽवर्त्तिष्ट समासकफलं कन्दलयन्नयं ।
 सङ्घटय्याखिलान् भिक्षून् डामरान्विजयेश्वरे । अथातिष्ठदधिष्ठानं जिघृक्षुः शिशिरात्यये ।
 अदृष्टपूर्वं स्वचमूचकैश्च वीक्ष्य डामराः । भिक्षोर्हस्तगतं राज्यं मचाशङ्किषताथ ते ।
 एकैकस्यैषधीशैर्यमिचामिचादि दृष्टवान् । नोत्तिष्ठेत् प्राप्तं राज्यं किमास्कन्देषु गृहान्तरं ।
 इति संमन्य ते राज्यं सोमपालाय दत्तवः । दूतास्त्रिगूढं प्राहिण्वन् सोऽपि दूतं व्यमर्जयत् ।
 आकारचारवैक्त्यैः पशुतुल्यस्य तस्य तैः । राज्यभोगास्तु भङ्गानोभविष्यन्तोत्यचिन्त्यत ।
 भोगलोभोजितौचित्यदस्युमङ्गचिकीर्षितं । देवैश्च पापात् पापीये दैवान् समपादि तत् ।
 दास्येऽप्ययोग्यो योराज्ये सदभ्यासे अपान्वितः । शक्येत पातुं देवोऽयं किमीषदपि तादृशा ।
 शालीन् पलालपुरुषोऽवति यः ह्यज्ञानदग्धाननस्यटकपेटकभोतिदानैः ।

१४७०

१४७५

१४८०

१४८५

१४९०

१४९५

चातुं स काननतल्लिखितो विदध्यात् किन्तु भञ्जनकृतां वनकुञ्जराणां ।
 भिचोर्भानिष्ठतां दिष्टद्विव्याजान्तोभजन् । तद्वतोऽमरान् गूढं नीविदानोद्यतान् व्यधात् ।
 वैशाखेऽथ कृतारम्भस्तदा संभाविततरः । निर्गत्य नगरात् सुज्जिर्गम्भीरातीरमाययौ ।
 तस्यापि योगः स्नाथोऽभूदोद्गुं यत्समवायिनः । एकाकी तावतो वीरानुरीकृत्य स निर्धनौ । १४००
 अन्तःपाते साहसार्गा माहुतं तदिधेर्व्यघ्रात् । जीयते लक्ष्मणेन लक्ष्मणेकोऽथ वा युधि ।
 पारं तरीतुं निःसेतोः सरितोऽपारयत्सौ । पारे परस्मिन्नहितानपश्यच्छरवर्षिणः ।
 दित्रा निशाः स ते चासंस्तुताः सिन्धोस्तटदयै । बद्धाः सन्नाहिनोऽन्योन्यरन्नाविच्छेदनीचिताः ।
 अथावन्निपुराक्षौभिरानीताभिरबन्धयत् । सेतुं साश्वोऽतरत् सुज्जिरारुह्य तरणीं स्वयं ।
 तरन्तमेव तं दृष्ट्वा योधैः कतिपयैः समं । द्विषच्चमूर्खलोला द्रुमालीवाभवत्तला । १४०५
 द्रष्टुं मुहूर्त्तमेतावदारूढः स च यत्तटं । बद्धश्च सेतुस्तीर्णश्च योधाभग्राश्च विदिषः ।
 न खड्गी न हयारोहो नापि गृही न चापस्त । व्यावृत्य प्रेक्षितुं कश्चिदशकद्विद्रुतादलात् ।
 निबद्धबभ्रथिल्यालोलपल्ययने हृद्ये । कोटेश्वरस्याश्ववारा व्यलम्बन्तातरे क्षणं ।
 निर्धत्य तेऽपि पर्याणं सुज्जौ पश्चात्प्रधाविते । वातोद्भूतं रजश्चक्रमिव क्षिप्रं तिरोदधुः ।
 हतलुण्ठितविध्वस्तध्वजिनीका विरोधिनः । ध्यानोद्गारादिषु ग्रामेष्वमिलन् खण्डशो गताः । १४१०
 विजयेष्वायगन्तोर्ला वितस्तासेतुमयगः । भासाऽपि दस्यून्विदधे पलायनपरायणान् ।
 उषिला विजयचेत्रे तदान्येद्युरपागते । कम्पनेभ्रं ययुस्त्यक्ता ध्यानोद्गारं विरोधिनः ।
 तत्र स्थित्वा दिनैः कैश्चित् स देवसरमोन्मुखः । शिश्रिये भेदनिर्धनैरेत्य टिक्कस्य गोत्रिभिः ।
 जयराजयशोराजौ तन्मुखौ भोजकात्मजौ । प्रविश्य देवसरसं व्यधाद्विक्रोपवेशने ।
 ययुर्व्विनष्टमङ्गातास्तस्मिन् पश्चात् प्रधाविते । भिक्षादयः गृहपुत्रं स्त्रीर्व्वीं कोटेश्वरादयः । १४१५
 गङ्गां महाभये सोमपालदूतः पलायितः । दास्याः सुतेन प्रहितः कुत्रास्मीति प्रभोर्व्यधात् ।
 सहि तादृक्पहारस्योभसाधोन्नतोऽक्षुतां । तस्य सिन्धीस्पृहाक्रान्तगोमायुवदमन्यत ।
 प्रसादात् स्वामिनो राज्यं चिरं नष्टं मितैर्दिनैः । सुज्जिः प्रसाद्य प्रददावेवं स स्वामिसूनुवे ।
 शमालादीनपि व्यूढान् दानोपायेन डामरान् । पौरांश्च भिक्षाश्रयिणो राजाभ्येतुं प्रचक्रमे ।
 राज्ञः परोक्ष्य सामर्थ्यमथ कुर्व्वी यथोचितं । दूति सर्वाभिसारेण तं संमन्य रणं दधुः । १४२०
 रजोजवनि कालक्ष्मभटौ घनटताण्डवः । दामोदरेऽभूत् संग्रामः स वीरग्रामघस्तरः ।
 कोटेश्वरवशं यातं रक्षता पितरं क्षतं । लब्ध्वाः सहजपालेन स्नाघाः प्रकृतिभिः समं ।
 अमस्तवाविशेषोऽभूद्राक्षो भिन्नाचरस्य च । भिक्षुस्त्वहन्यसंवेद्यं विवेदात्मपराजयं ।
 ततः प्रसूति यः प्रातः स न सायमदृश्यत । योऽथ वा न परेषुः स भैतिको भैक्षवे बले ।
 एवं त्यक्त्वा परान् पौरडामरेषु नृपान्तिकं । प्रयात्सु लाभसत्कारानुचितान् प्राप्नुवत्सु च । १४२५
 काप्यङ्गपूर्व्विकोत्तस्यै मनोजेश्वरकोटयोः । प्रयातुं पार्थिवाभ्यर्णं लाभधौख्याभिलाषिणोः ।

ज्ञात्वाय तत्काकहृद्गतस्य परिच्छदः । देशान्तरोन्मुखोभिक्षुगवाढे मास्यवाचलत् ।
 अनुयाहिः सदाक्षिण्यशेषादिहितसान्धनेः । तदाचैर्धामरैः क्रुध्यन् निरोद्धुमपार्थ्यत ।
 अकरोत् खरिणीसूनुतया शीलवहिकृतः । अतिरूपेषु दारेषु तस्य कोष्टेश्वरः स्पृहां ।
 सटां हरेः फणारक्षमहेर्ज्वालां हविर्भुजः । वालाञ्च तस्य संसृष्टं कोऽप्रशान्तस्य प्रकृयात् ।
 समं सौख्यलिना बद्धसन्धिराश्रयकाङ्क्षिणः । सोमपालः स्वविषये नादात्मस्य प्रतिश्रयं ।
 तदिजेतुः प्राणहरेः प्रयत्नैस्तस्य सर्व्वतः । तद्देशदुर्गममहीसीमान्तं सुल्हरीं ययौ ।
 त्रिगर्त्तेषु दया शीलं चम्यायां मद्रमण्डले । त्यागोदार्व्याभिसारेषु मैत्रीणं मर्त्यधर्मिणां ।
 पीडयेत्यक्तभोर्भृष्टदूरस्थे त्वयि डामरान् । त्वामेवाभ्यर्थ्य राजानं ततः कुर्युः क्रमेण ते ।
 क्षान्तप्रजाः सोऽर्थयितुं साम्प्रतं नरवर्मणः । मन्त्रिभिर्युक्तमित्युक्तमपि मन्त्रं न चायहीत् ।
 वात्सल्यपरिवारेऽस्मद्गृहदत्यथ गच्छतः । शशुरप्रार्थनां तस्य भृत्याः पार्श्वदवाचलन् ।
 प्रावर्त्यताथ नगरे विशद्विर्बिभवेज्ज्वलैः । सुलग्नसुलभे काले वरयात्रेव डामरैः ।
 वीक्ष्याश्चक्षत्रुर्गैरेकैकपार्थिवाधिकं । सुखलक्ष्मापतेर्धैर्य्यं नैष्ठुर्य्यं तुष्टुर्जनाः ।
 आदार्थ्याकारतारुण्यवेशसौन्दर्य्यमन्दिरं । कोष्टेश्वरोऽधिकं स्त्रोणां प्रययौ प्रेक्षणीयतां ।
 प्रशान्तविस्त्रे देशे यथावत्सवश्यतां । विशद्वूरिलवन्याघट्टर्य्यघोषादितोऽनिर्गमं ।
 क्षीराद्या लक्ष्मकेणापि सर्व्वे मण्डवराज्यतः । आनीताः पार्थिवाभ्यर्णं सैन्यार्णवभयङ्कराः ।
 अपि भूपालवाक्त्रभ्यादभूद्राजोपजीविनां । प्रतीहारगृहद्वारप्रवेशो वज्रमानकृतः ।
 सवन्यलुण्ठितयामतया दर्भिचदुःसहः । व्ययोत्तरङ्गकालोऽभूत् स राजोधनदश्रियः ।
 डामरेभ्यो नृपः पौरान्मं गच्छन् कृतवेतनः । निनायाभ्यन्तरं दृष्ट्वि वाञ्छं चापचयं जगं ।
 तिष्ठवैश्यार्घदेवाद्या ज्ञातयो जगदुहं । राजद्रोहोचितां राज्ञा विपत्तिमनुभाविताः ।
 मसैश्चतुर्भिः स पितृप्रमथाहादनन्तरं । अनन्यशासनं राष्ट्रंस्त्रमेव समपादयत् ।
 निवासनगरं पौराः सर्व्वसामर्थ्यवर्जिताः । अनन्तैराश्रमाकीर्णं डामरैः पार्थिवोपमैः ।
 बद्धमूला नातिदूरे सर्व्वभारसहो रिपुः । सवाङ्माभ्यन्तरामन्त्रिसामन्तावैरिषंश्रिताः ।
 मत्तोपदेशवृद्धस्य नैकस्यापि नृपास्पदे । अधर्मवज्रलाः सर्व्वे भृत्या द्रोहैकहृत्तयः ।
 राज्यारम्भे बभूवेयं या सामिथ्यस्य भूपतेः । सा स्मर्त्तव्यान्तराज्ञातुं प्रत्युदन्तविवेकृभिः ।
 प्राप्तप्रसङ्गात्तदिदं गुणरामोपवर्णनं । वक्ष्यमाणं सुवज्रशोऽप्यत्र लेखात् प्रदर्श्यते ।
 पूर्वापरानुसन्धानवन्धैर्दृष्टान्तवत् कथाः । नावुद्धातिगभीराणां प्रक्या रमयितुं गुणाः ।
 प्रत्यक्षस्य गुणान्नाज्ञोविचिन्वन्तोयथास्थितान् । अनीर्थस्य भविष्यामो विवेकस्यानृणावयं ।
 स्थितस्य तत्त्वविज्ञाने नान्यस्य हि पटुर्जनः । अमानुष्यानुभावस्य राज्ञः किं पुनरीदृशः ।
 हितानां दाराणां सदृशसुखदुःखस्य सुहृदः कत्रेः सेक्षितस्य प्रियसकललोकस्य नृपतेः ।
 स्थितानां कोऽप्यत्र व्यवहितविवेकः स्त्रकुक्षतैरसामान्यं ज्ञातुं सुभगमनुभावं न कुशलः ।

११२०

११२५

११३०

११३५

११४०

११४५

भवेत्प्राप्तप्रसरणा परिणामेऽथ वा मतिः । कथं सर्वस्य भूतायां निष्ठायां गुणदोषयोः ।
 सन्त्येवास्यापि विषमाः स्वभावा दोषतां जनः । येषां विपाकभयत्वमजानन् गणयत्यर्थं ।
 विकाशः केषाञ्चिन्नयनविषमैर्ध्वद्युदुदैयः परेषामुद्धूतिः श्रवणकटुभिर्दोर्घरसितैः ।
 न चेष्टा कायन्योपकृतिपरिहीना जलमुचो जडो वर्षादन्यं गणयति गुणं नास्ति तु जनः ।
 गुणांशोकात्तरान् शृण्वन्नस्थानुभवगोचरान् । भविता पूर्वभूपालकृते सप्रत्ययोजनः ।
 अनुचलन्नापि स्थानात् भूभङ्गेन चकार सः । विलोलांशोमकण्ठेन दिङ्नागद्वय भूधरान् ।
 विरुधद्वाहिनीवृन्दा गूढं यद्भयसम्भवं । वहन्ति तापं भूपालाश्चैर्वाग्निमिव सिन्धवः ।
 भूमिभृङ्गास्वतस्तस्य तेजसाप्यायितो गतः । पूर्वराजद्वयश्चाभुवनेष्वप्रकाशतां ।
 योयस्तं पश्यति स्वात्मसंमुखं स स सर्वतः । जानाति वक्त्रोत्प्लिखितं देवविम्बमिवेश्वरं ।
 स्थिरप्रसादादत्ते यत्तदादत्ते न स कश्चित् । भयं पुनः प्रणमतां दत्तं हरति विदिषां ।
 कृष्टाशेः प्रतिविम्बं स्वं हित्वा नान्योऽस्य संमुखः । नापरः प्रतिशब्दश्च गर्जतः प्रतिगर्जति ।
 तस्य नातिश्रितं कोपे प्रसादे निश्रितं पुनः । धत्ते तीक्ष्णैकधारस्य तरवालेस्तुलां वचः ।
 तस्याकुजन्मनो नित्यास्त्रानलक्ष्मीविकाशिनः । प्रभवन्त्याश्रिताः कल्पप्राशिनः पक्ष्वाद्भव ।
 राज्ञि गाभीर्यदर्शित्यमाहात्म्यप्रभविष्णुतां । विवेद मन्त्रिणां लोकस्त्रिवेवे तांश्च सर्वतः ।
 प्रकृष्टस्तु प्रतोहारो नो विसेहेऽन्यमन्त्रिणां । पार्श्वदुमाणामेषास्त्रौषधिलम्बाद्देवोद्भूतिं ।
 तस्योत्पाटयतः सर्वान्स्तृणानीवावहेत्यथा । स्फूर्जन् जनकसिंहेऽभूदश्वोन्मूलनः परं ।
 आवाच्यात् संस्तुतो राज्ञः स कृतज्ञव्यवहारवित् । अधृयस्तरणीभूततनयोदस्तसर्वतः ।
 अद्वैधं यौनसम्बन्धादिच्छतस्तस्तुतोमदात् । कुङ्कुभिधस्तस्य ततः कृतावज्ञोऽतनोत्तरपां ।
 रन्नान्वेषी स तद्देशादुपजापैः क्षणे क्षणे । सस्रभौ जनको यन्नाम्नृपोदेषमजियहत् ।
 राजस्तुत्यवयःस्यौ हि जननीगाढसंस्तवात् । राज्यकाले हि सोम्येकावास्तां तदवकाशदौ ।
 तुरङ्गयोग्योपस्कारस्नानाहारादि राजवत् । अकालश्चावकुशतां राजधान्यन्तरे च तौ ।

१३६०

१३६१

१३६२

१३६३

सह खट्वैः समशीर्षिका प्रभोर्न युज्यते प्राप्तसमुन्नतेः कश्चित् ।

अत्रोन्नतेर्दुर्दृष्टन्दलज्ञानं सरोजषण्डस्य महाविडम्बना ।

तद्भिन्निलामंरुढपैशुमालेख्यकम्पनाः । तद्गर्गेऽप्यखिले चक्रुस्तद्विषः कलुषं नृपं ।
 अथ राजा विजयिनं सत्कर्तुं कम्पनापतिं । कृतज्ञः आवणे मासि जगाम विजयेश्वरं ।
 अचान्तरे पिञ्चेदेवादागच्छन् गिरिगङ्गरे । प्राप शूरपुरद्रुङ्गाधोऽश्वरादुत्पलोवधं ।
 पुष्पाण्णनाडादुत्पिञ्जकृतये पुनरागतः । द्रुङ्गाधिपेनागुढिकान्वेषिण स क्षवाप्यत ।
 क्षितौ निपतितः पार्श्वप्राप्तमेकं द्विषद्भटं । मुमूर्षुर्विशिखाविद्धजानुमर्मापि सोऽवधोत् ।
 प्रत्यावृत्तस्य सत्कृत्य कम्पनेन महीपतेः । दार्थवन्तिपुरस्थस्य द्रुङ्गे शूरः शिरो व्यधात् ।
 स दृढराटिकामुष्टिरसुचम्पण्डमुद्गरः । चक्रे तस्य दृढामर्धशोकत्रक्षुविपादनं ।

१३६४

आद्यायामेव यात्रायां आतारातिवयो जनैः । स निःशेषयिताशेषकण्टकानामगण्यत ।
तस्मिन् प्रविष्टे नगरं विद्रुताः केऽपि सागसः । प्रापुर्जनकसिंहाद्याः केऽपि कारागृहस्थितिं ।
कैश्चित्पलायितैः शङ्का याचिताः पृथिवीपतेः । ततः कोष्टेश्वरमुखाः प्रातिलोम्यं प्रपेदिरे ।
शमासां निर्गतः श्रीमान् कार्तिकेऽय कृती नृपः । तत्र तत्रासु हृद्गमं संयामोयमबाधत ।
यत्र सुसुलभपाद्याः प्रापुर्भग्नप्रतापतां । तं हाडियाममदहत् सुज्जिह्वीकृतविक्रमः ।
महीभुजा पोष्यमानैराकृतः कोष्टकादिभिः । अथ भिक्षाचरो राज्यगृभूयोऽप्युपाययौ ।
रकेनाक्रा योजनानि प्रोक्षन् दश पञ्च च । शिल्पिकाकोष्टनामानं गिरियाममवाप सः ।
क्षुत्पिपासाकृमारातिभीतिमार्गभ्रमोद्भवं । क्लेशं नाजीगणन्मौनो धावितः स गिगोषया ।
कार्यमायाति वैमुख्यं जिगीषोर्बन्धुरे विधौ । प्रस्थितस्य पुरोवाते रथस्थे च ध्वजांशुकं ।

१५०५

१५०६

आरम्भमात्रमपि कस्यचिदेव सिद्धौ कश्चित्प्रयत्नपरमोऽप्यकलप्रयासः ।

मन्याद्रिणाभूतमवापुर्धर्मुर्ध्वत्तात्सक्तिश्चिराद्विदधता न हिमाद्रिजेन ।

अष्टा सरित् स्ववसतेर्जलधिप्रवेशे वेलोक्षिंवेक्षनवशेन विवर्त्तमाना ।

मिथैव यच्छति धियं पुनरुद्गतेति मोत्यानमस्ति तु विधिव्यपरोपिताना ।

तस्य तावन्महायज्ञकठोरस्योदयक्षणे । सिद्धेर्बिम्बुद्धौ विधिना विधुरेण व्यधोयत ।

१५०७

आयातं तमबुद्धा तु तस्मिन्नेव क्षणेऽग्रयत् । पृथ्वीहरामुजः प्राप्तभङ्गः क्षत्ताङ्गुलिर्नृपं ।

कोष्टेश्वरः स चावेत्य सम्प्राप्तं तमतिष्ठतां । हत्याक्षमौ हतौ सर्पाविव मन्त्रनियन्त्रितौ ।

ताभ्यां स्थानेऽय सोऽन्यस्मिंस्त्याजितोऽध्वपरिश्रमं । कार्कोटद्रुक्कमार्गेण निर्गतः सुल्हर्गं ययौ ।

आसीच्च तत्र प्रोक्षण्डदर्पकण्डूलदोर्दुमः । उन्नायमाणः कश्मोराक्रान्तिसक्तचित्तितया ।

उदीपसलिलस्येव तस्य रश्मिगवेषिणः । पुरं प्रविष्टो राजातिप्रतीकारमचिन्तयत् ।

१५०८

अद्वितीयस्त्वमात्येषु प्रतीहारोमदोयतां । सुज्येष्ठसहमानोऽभूच्छूलान्वेषणतत्परः ।

आयथावथ विभ्रभावष्टम्भं क्लान्तः प्रभोः । धन्यायजः पूतमूर्त्तिर्जाह्नवीजलमज्जनात् ।

तदाद्याः संस्तुता राक्षसिरं सभावितास्ततः । अनाश्रुवन्तोऽधोकारान् पर्यतप्यन्त चिन्तया ।

कुर्व्वाणे कार्यतस्तस्मिन् भरं पिब्येषु मन्त्रिषु । कालप्रतीक्षाचमतां मुञ्चसे गहनाश्रयाः ।

प्रतीहारस्तु दुर्लभ्यसुज्जिनिर्लोठनोद्यतः । अप्रियानपि तान् प्रोत्था जयाहोयोपयोगिनः ।

१५०९

व्यतीतेष्वथ मासेषु केषुचिद्देवयोगतः । अकस्मादभवद्भूयस् स्त्रीतलूतामयातुरः ।

विस्फोटशोफातोसारवक्रिमाश्चाद्युपद्रवैः । सन्दिग्धाभ्युदये तस्मिन् देशः पर्याकुलोऽभवत् ।

इत्थं स्थितः कुलोऽसौकभर्तुः स्वामी बली रिपुः । तत्पक्षा डामरा राष्ट्रं दुष्टमेव व्यचिन्तयन् ।

आयत्याश्च तदाले च हितकृत्यं विचारयन् । राज्ञ्याः श्रीगुणलेखाया जातमेकं सुतं शिशुं ।

पञ्चाब्ददेश्यं पर्माङ्गं सुज्जिर्भूमिपतिं तदा । चिकीर्षुर्मन्त्रयामास मातुलेनास्य गर्भिणा ।

१५१०

इत्थं भूतस्य दुधुचुः सस्रलुः सुज्जिरद्य ते । पञ्चचक्रादिभिः सार्द्धं युक्त्वा मन्त्रयतेऽनिशं ।

लम्बरभः प्रतोहारो धन्याद्याश्च उदीरिताः । इत्यवोचंसतो भूपं स तथेय्यद्योच तत् ।

पूर्वप्रजास्रजइवाहुतवस्तुतत्त्वव्यावर्णेन कुतुकं जमयन्ति तद्भाः ।

वालाद्वाष्पमतिहार्यधिपश्च सन्ति प्रायेऽनृपानिप्रमशून्यमनोनुभावाः ।

शोचस्थाने कृतवसतिभिः स्त्रीव्यायालये वा निःशस्त्रोयच्छलनकुशलैर्भानं सम्प्रविश्य ।

नीतोभूतैरिव विवशतां निर्भरं गर्भचेष्टैर्भद्रं भूपात्कथमितरतः स्यादवष्टब्धचेष्टात् ।

निर्हेतु प्रहसन्विष्टः प्रविशति चौलीपतेरन्तिकं प्रत्युत्फुल्लदृशे किं किमिति तं पृच्छत्यनच्छाश्रयं ।

भूते किञ्चिदसौ कदाप्यय कषत्सर्व्वकथं मानिनां मानप्राणगुणेपु यत्सरभसं दम्भोलिपातायते ।

१११५

सविभ्रमगतागतः किमपि भाष्यमाणः श्रुतौ प्रभुर्वलितलोचनं जगदवज्ञयलोकयन् ।

निजस्य मुखविक्रियाप्रणयिताडनाद्यैर्विद्वन्ननुग्रहमिवाहितं नृपतिवत्तमो दुःसहः ।

अपि जातु स दृश्येत निःसङ्कोभमतिनृपः । द्योयन्तपुच्छक इव व्यक्तं धूर्त्तैर्न मर्त्येते ।

यतोभृत्यान्तराज्ञानाज्जातः सर्व्वसंसंचयः । तत्प्रजादुष्कृतैराज्ञां हा धिङ्गाद्यापि शाम्यति ।

सुज्जिरारोग्यमन्वेष्टुमागच्छन् पूर्व्ववत् प्रभोः । विन्यस्तारक्षिणः पश्यन्नविश्वासमखिद्यत ।

दालिष्यं वामतां यातमाश्रये प्रतिविम्बितं । दर्पणस्यैव राज्ञः स विभः व्याभूत्पराङ्मुखः ।

११२०

तस्मिन्वाजगृहे खेदाग्निन्दोक्तगतागते । नृपतेस्तद्गतां प्रीतिं निःशेषां जप्तिरेऽखिलाः ।

मृत्युः सुज्जिश्चिरथोऽप्यास्थानद्विजभूः शठः । प्रातिलोम्यावहेर्भक्तुर्भन्वेरासीच्छ्रियोऽन्तकृत् ।

नीरोगे राज्ञि दृष्टः स श्रिट्टष्टै नृपास्यदे । वसुवर्षी विनिर्याय प्रार्थनार्थी गृहान् ययौ ।

न तं प्रासादयद्वाजा विशालबलवाहनः । अक्रम्यसौ कथं न स्यादित्युपायं विचिन्तयन् ।

त्यज्येत हतकांक्ष्योऽसौ निराश्रैरनुजीविभिः । मत्नेति तदधीकारागम्येभ्यस्तूर्णमार्पयत् ।

११२५

राजस्थानात्प्रजं धान्यमुदयं कम्पनादपि । अजिग्रहन्नरपतिः खेरोक्तार्थंश्च रिच्छन् ।

हिताधिकारे प्रयत्नैकते नृपतौ ततः । अल्पावशेषानुचरः सुज्जिरासीद्विशङ्कितः ।

विमानितः पुराङ्गज्ञायाचामुद्दिश्य भानवान् । सोऽथ सुसलभभर्तुर्गस्थीन्यादाय निर्वये ।

आत्सुक्यात् प्रार्थनाकाङ्क्षी राजधान्यन्तिकेन सः । निर्गच्छवाजपुरुषैर्न राज्ञा वान्वरुध्यत ।

तस्मिन्वासनगर्व्वस्थ स्थापनायानुयात्रिके । प्रतीहारस्तस्य गुप्त्यै कोषादेः स्वात्मजं व्यधात् ।

११३०

निग्रहानुग्रहावस्मदायत्ताविति रक्षिणं । पुत्रं प्रादास्तत्तकोऽथ इति ध्यायन् स विव्यधे ।

निवृत्तो लक्ष्मको दारात् पर्णोत्सवं शनकैर्गतः । अवरोपयद्द्रोहोभागिकं लोहराचलात् ।

प्रतीहारविच्छेदाय धात्रीयाय महीभुजः । प्रेमाभिधाय तत्कोटाधीकारश्च समार्पयत् ।

उत्खाय लोहरत्यागाच्छङ्काशङ्कुं महीपतेः । स यीशविषमं कालं राजा पुर्यामलङ्घयत् ।

अमात्यकन्दुकभ्रातपातनोत्पातनचमः । आयत्तडामरः प्राप प्रथां क'मपि लक्षकः ।

११३५

दारेऽथाकारयत् सुज्जिप्रतिमस्रविधित्तया । कृत्यमाणोराजवंशैरुपैरुप राजमङ्गलं ।

अनन्यदेशजः सुज्जिः शूरो मत्कोशपोषितः । कीर्त्तिमेष हरेद्दृष्ट्यावितीर्थ्याकलुषो हि सः ।

खड्गग्राहिमहायः स कुलः पर्थटितुं पथि । निःसुखशेषहास्यश्च तेन कार्यार्पणात् कृतः ।
कर्तुं पदव्यां योग्यानामयोग्यात्प्रभवेन कः । तेषां गुणैस्तान् संयोजुं न शक्यं कारणैरपि ।
पदे श्रीखण्डस्यानुचितमुचिते वर्णनि निजे वृषाङ्कः प्रलेपुं प्रभवति चिताभस्म रभसात् ।
न तत्स्वेच्छायत्तत्रिजगदुदयापायघटनोऽप्यसौ तद्वन्धेन स्फुटमिह पटुः सङ्घटयितुं ।
तस्मिन् सुज्जिप्रतिसङ्कामप्रौढां वोढुमचने । दूतानसृजदानेतुं सञ्चपालं दिगम्बरात् ।
निर्वोरे मण्डले देव्योऽप्यवापत्कार्यगोरवात् । कोष्टेश्वरो नरपतेर्भितरामन्तरङ्गतां ।
प्रीतिदायैस्तोष्यमाणैस्तैस्तुष्टेन भूभुजा । विप्रभोगरे तस्मै सोऽपि लूतामयातुङ्गः ।
एवं दमकदम्बैक्यं राक्षि कुर्वति कार्यतः । चालकैः सोमपालाद्यैः सुज्जिर्भिन्येऽथ वैकृतं ।
प्रतिज्ञाय लतामात्रसाध्यं कश्चोरनिर्जयं । सोमपालाय तद्वाङ्मयं सोऽङ्गीचक्रोऽवमानितः ।
प्रतिशुश्राव तस्मै च भागिनेयीं स कन्यकां । धीमानवान्तरे सामदाने प्रययुजे नृपः ।
दौ तावल्पाग्रैश्च राजकन्ययोः स्त्रीक्रियान्तदा । रभसाद्यवकुर्व्वाणावदातामन्तरं द्विषां ।
उपायैर्जयसिंहस्य यकुनैश्च निरोचितैः । प्रेरितः सोमपालोऽथ सुज्जेर्मन्दादरोऽभवत् ।
स्वयमेव्य प्रतीहारस्तत्र राजपुरीपतिं । सीमान्तभुवमानिन्ये कन्यकोदाहसिद्धये ।
जातां कल्पनिकाख्यायां महादेव्यां महोपतेः । उपयेने नृपसुतां सोमोऽन्नापुत्रिकाभिधां ।
जाते तस्मिन् कृतोदाहे नागलेखाभिधां सुधीः । तस्त्वस्येयं प्रती शरो भूभुजे प्रत्यपादयत् ।
इत्थं राक्षदये बद्धसन्ध्या निरवकाशतां । प्राप्तः प्रत्ये देमन्ते सुज्जिस्त्रिपथगोन्मुखः ।
जालङ्गरे सङ्घटितो ज्येष्ठपालो निनाय तं । गाढावमाननिर्भष्टभौष्टवं भिक्षुपक्षतां ।
त्वयि निचाचरे चैकगैन्यनायकतां गते । नेपेन्द्रो वा महोद्रेवा समर्थौ प्रत्यवस्थितौ ।
राज्यप्रदस्य ते यश्च चक्रे राजा विमाननां । तस्युयो यश्च विप्रये प्रतिकुर्वन्त्यथोर्दयोः ।
इति सम्प्रेरितस्तेन देवपालान्तिकस्थितेः । यियासुः सोऽन्तिकं भिक्षाभागिकेन न्यषिध्यत ।
अनिच्छिन्नवतोऽस्योनि स्नामिनो जाह्नवोजले । न युक्तेतत्ते कृत्यमित्यवेगादशासि च ।
स्नात्वा द्युनद्यामेध्यामि पार्श्वं व इति निश्चयं । स पीतकोशः कृत्वास्य ययौ प्रसृतसिद्धये ।
प्रतीहारकरन्यस्तसर्वभारस्तु भूपतिः । मन्दाक्रान्ततया राज्यमस्त्रस्थितममन्यत ।
यो यो हि व्ययद्योत्तं तं सन्धाय सविधस्थितः । तमन्वहं प्रतीहारः सानुयहमिवैवत ।
प्रगल्भमाने शास्त्रेवमुदयः कम्पनापतिः । अवधीच्छद्मना द्रुपं प्रकटं कालियात्मजं ।
अविश्वामोन्वणाम् सर्वलावन्यानय लक्ष्मकः । निर्मर्यादान् कम्पनेशमीषत् सान्त्वमजियहत् ।
स्नात्वाभ्येष्टति गङ्गायां यावत् सुज्जिर्भिस्रचतां । यावत् कथं मया नेयः काश्चोरइति चिन्तयेत् ।
तादन्मात्रान्तरव्याप्या रामो विज्ञाय डामरान् । भिन्नान् भिक्षाचरोऽविच्छिद्विलाटां हिमागमे ।
मण्डलस्यान्तरे तस्य विविचोद्वुडामरः । प्रतीहारो हि मन्तुश्च निषेद्धा समपद्यत ।
स टिक्तेन पितृद्रेष्टादेकान्तदेषिणा रिपोः । आनीतः समनैर्दत्ताप्यायः सर्वैश्च डामरैः ।

११०.

११४५.

११४०.

११४५.

१११०.

१११५.

प्रतीक्षमाणो राज्याभिषेक्तुं सुज्जिसमागमं । निर्भयदृक्कजामातृर्भागिकस्य खड्गप्रभोः ।
 वाणशालाभिधे दुर्गे वसन्नल्पोच्छ्रितावपि । दूतैर्विभेदमनयत्सर्वडांमरमण्डलं ।
 प्रभेदं सुहृदां चासं द्विषाञ्च विस्मजन् पुरः । व्यावर्त्तताय गङ्गायाः सुज्जिर्विहितमज्जनः ।
 पूर्वविप्रकृते भिचावस्त्रिंश्वभिदमागते । यथामुष्य मंहीभर्त्तुलयास्माकं भयं भवेत् । १९७०
 ध्यात्वेति भिहदेवेन प्रार्थितो व्याजमादधे । सुज्जिस्त्रोकरणोद्योगे सोमपालोभयाकुलः ।
 सुज्जिर्जालम्बरं प्राप्तः प्रातर्भिचाचरान्तिकं । यावद्यात्यति तं सायं तदूतस्त्रावदासदत् ।
 प्रेरितो ज्येष्ठपालेन निषिद्धो भागिकेन च । विरराम स तस्यात्मा विपक्षाश्रयणयहात् ।
 क्षणं देशान्तरोपात्तं तव भूपोऽपनेष्यति । स्वस्य दास्यत्यधीकारं मन्त्रुः प्रदितार्थनः ।
 इति दूतमुखेनाक्तः सोमपालेन चान्वहं । विपक्षौत्सुक्यमुत्सार्थ्य तद्देशाभिमुखाययौ । १९७१
 उदयः कम्पनाधीशो वैशाखे तोर्णसङ्कटः । खशान्वितेन संयामं प्रत्यपयन् भिक्षुणा ।
 प्राक्तस्युष्यत्पट्टने जाते पृथुबले ततः । तस्मिन् कोटान्तरं भिक्षुः प्राविशन् प्राप्तवेष्टनः ।
 राजाय विजयचक्रं निर्यातः प्रत्यपूरयत् । कम्पनेशस्य कटकं तास्त्रासुं प्रेषयन् चमूः ।
 यन्त्रोपलभ्यारसारविविधायुधवर्षिणी । दुर्गस्थितैर्नृपचमूः प्रतिधोध्यस्मर्षिभिः ।
 पतत्स्वस्मसु भिक्षोश्च नामलक्षसु पत्तिषु । गहीतुं दुर्गजान्नाजसेना दीर्घापि नाशकत् । १९७२
 दिनैरभ्यधिके मासमात्रे यातेऽग्रहीततः । विहार्यमूलं दुर्गस्य धान्यखाताम्बुसमृतं ।
 दुर्गभाजोऽवलासख्यारान्युपायपरे धियं । जाततद्दैरिवाधेच्छां धनलुब्धामदर्शयत् ।
 विससर्ज प्रतीहारमथ तदस्तुसिद्धये । राक्षां डामरसामन्तमन्त्रिराजात्मजैः समं ।
 कोटेश्वरनिष्काद्याः कृद्ध्यस्य विमोक्षणं । करिष्यामो वयं भिक्षोरिति बुद्ध्या तमन्वयुः ।
 पश्यन् सङ्कटशैलापादधः कोटं मितोन्नति । जितं मेने प्रतीहारो वीर्यामन्ताः स्ववाहिनीः । १९७३
 पूर्वस्थितैः प्रतीहारानुगैश्चान्यत्र वासरे । श्रयोधि सर्व्वसैन्यस्य बलात्कोटं जिघृक्षुभिः ।
 ते तावन्तोऽप्यस्मदृष्ट्या तथा तैः प्रतिक्रिरे । नास्तीदं विक्रमेणेति यथागृह्यन्निश्चयं ।
 वीरदेहद्रुमायेभ्यो न्यपतन्मन्त्रभिर्हताः । निर्यदसौघसरघाः शीर्षभ्रमरगोलकाः ।
 कोटेश्वरस्य मूढत्वं निर्व्यूढं तच्च किञ्चन । स्वस्य भिक्षोर्लवण्यानामन्येषाञ्च विनाशकत् ।
 नास्त्यत्र मत्समा वीर इत्येतावत्प्रसिद्धये । स ह्यशुद्धोद्धतेर्भिक्षोर्त्यन्त्राण्युत्थकार्य्यभूत् । १९७४
 दुधुक्षूणां खशानां स सङ्कटे धैर्य्यमादधे । कोटेश्वरोऽस्मि चाभिन्नस्तदृश्याडामराः परे ।
 यदेतदृश्यते भूरि सैन्यमस्त्रदिनापतत् । पर्य्यवसेदिति वदन् समभाव्यन्यथा च तत् ।
 विश्रम्भभूरमुष्णार्थिच कोटेश्वरोऽप्यसौ । अन्येषु तच्च केवासेत्यथ ते निश्चयं दधुः ।
 भूभृत्पितृदुष्टः कार्य्यवशेन स्त्रोपवेशने । अज्ञोक्तताधिकारस्तु धीर्मांष्टिकस्य लक्षकः ।
 यथाधीशं महायामखणादित्यागसंभ्रयात् । स्त्रीकृत्य भिक्षुदुधुक्षुबद्धकचमकारयत् । १९७५
 आनन्दाख्यः खशाधीशश्चालः कृतगतागतः । जीवा टिक्कं प्रतीहाराभ्यर्थं भूयोऽप्यरोपयत् ।

प्रतीहारस्य टिकेन सहैक्यं वोक्त्य डामरैः । निःसंशयं हतोऽज्ञायि भिक्षुः कोष्टेश्वरादिभिः ।
 संख्यास्तद्विभोचाय प्राहिण्वंस्ते खशान्तिकं । दूतानूरीकृतस्वर्णदाना भूरिधनैः समं ।
 खशस्तु दद्यादुक्ताचं गृहीत्वास्माभिरुज्जितः । जानाति रचितान् प्राणान् भिक्षुः कोष्टेश्वरादिभिः ।
 समन्युः प्राप्तराज्याऽथ देङ्गपालोऽय दूरगः । हन्यान्मां जयसिंहस्तद्व्यस्यः पक्षः प्रयत्नतः । १०००
 मलेति तेन प्रत्युक्ता भिक्षुशौचं स्थितं गृह्णात् । विपाय्यातः फलदकं निर्गच्छेत्युचिरेऽपि ते ।
 स त्वमंघोपलिप्राङ्गः शेषावस्करवर्त्मना । यातइत्यपशोलोके ध्यायन्मानो न निर्धये ।
 कोष्टेश्वरोऽन्यककृत्यस्सैन्यस्येभेच्छया क्षिपन् । रुचं कालविदा प्रात्नेणात् प्रतीहारेण सान्वितः ।
 नीवै खशाद्यैर्दत्तायामाप्रत्यूपादगृह्णात् । व्यवसायः प्रतीहारमुख्यैर्भिक्षुप्रमापणे ।
 गच्छद्भिरागच्छद्भिर्य राजा दूतैः प्रतिक्षणं । अन्विष्यन्विजयक्षेत्रे वार्ता पर्याकुलोऽभवत् । १००५
 तावद्भिराह्वैस्तैस्तैः साहमाद्गृहं वत्सरान् । कृतयन्त्रस्य साध्याऽभून्वयो वृद्धमहीभुजः ।
 डिम्बा राजा तु गाण्डोवास्तस्य भिक्षोः प्रमापणं । साध्यमेते हि मन्यन्ते हन्त किंकेन सङ्गतं ।
 विहस्य नोपते वित्तं खशैरेत्य क्षणादमी । भग्ना नूनं प्रयास्यन्ति मुषिताश्चाखिलाः परैः ।
 पृथग्भूतः कोष्टकोऽयं त्रिलोक्येव वान्धवः । एते भिक्षाचरोऽष्टपुष्टा अभ्यन्तरा अपि ।
 को नूनोऽत्र सम्प्राप्तो धाराज्ञः साधयेद्भित्तं । सामयो नूनमायाता मेयमस्यैव सिद्धये । १०१०
 इत्युचुः शिविरे यावज्जनास्तावदेव्यत । कटकैर्भग्नविणं दुर्गं विकोशायुधवाहिभिः ।
 एकाकी चिरसंक्षिप्तो हन्तव्यस्तत्कृतेऽखिलैः । दा धिक् परिकरो बद्धो निर्लज्जैः सर्वशस्त्रिभिः ।
 तएनेत्युचुरामीच्च कषच्छस्त्रैर्भिर्निर्मलः । स्फुरद्योधाक्षिफरोनिःशब्दः सैन्यसागरः ।
 व्यामोहोयेत वा सैन्यं लङ्घयेद्वा मृगशृङ्गे । दुष्टाभ्रवृष्टिगिरिव वा निखिलांस्ताडयेत् समं ।
 साश्चर्यशौर्यैः पर्यन्ते स्त्रीकुर्वन् भिक्षुरायुधं । सम्भ्रान्तश्चकितश्चासीदित्यन्तश्चिन्तयन् जनः । १०१५
 एतावन्मन्त्रिणां सिद्धमथ प्रत्यूहमभवः । तच्छान्तिः कार्यसिद्धिश्च प्रतापैर्नृपतेरभूत् ।
 मैत्र्ये भिक्षाचरायां पश्यत्यूर्ध्वार्पितेक्षणे । कोट्टानिष्कृष्टस्त्रीकः पुमानेको विनिर्धये ।
 रुदतीभिः परातस्य नारोभितस्य चिचिपुः । पृष्ठे केऽपि वपुर्लोकौमुष्माधरवाससः ।
 बद्धः पलायमानोऽत्र भोऽयं भिक्षुर्गतिं भ्रुवन् । तन्मुखात् स जनेऽश्रौषीद्विहङ्गं तमथ निर्गतम् ।
 सह भिक्षोः कृतद्रेहदुभुले प्रसुतोबधं । तस्माद्राजानुगेभ्योवा स्वस्याशङ्क्य विनिर्धये । १०२०
 अद्रेहोऽस्मीति लोकस्य प्रत्ययाय चकर्ष च । कृपाणीमुदरं हन्तुं रक्ष्यमाणो निजानुगैः ।
 सानुगस्यक्तमार्गा स विलङ्घ्य नृपवाहिनीं । अद्रिप्रसङ्गोपान्ते नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ।
 उच्छ्रम्भश्चिरसम्प्राप्तैरभोभिर्दुर्गनिर्गतः । मायां प्रयोक्तुं प्रारम्भे प्रेरितः सैन्यडामरैः ।
 सञ्जातं लम्बमानार्कमहस्तद्रक्ष्यतां क्षणं । भिक्षुः क्षपायमास्कन्दमपनेष्यन्ति डामराः ।
 इति तदाचिकात्तीक्ष्णानीविभिर्भग्नविणं समं । खशैस्त्यर्जद्भिर्द्विषदान्यरुध्यन्तारुचयः । १०२५
 ततः किलकिलारावमुखैः करतालिकां । धौधैर्ददद्भिस्तुचिवा व्यगृह्णन्ताकुलाश्रयाः ।

मुक्तास्वामिद्रुहः कृच्छ्रगता राज्यं प्रसाधितुं । दिषतो मन्त्रिभिः स्वाध्यादन्तार्थान् को नु माधितः ।

राजकार्यं च भानौ च लम्बमानेऽथ लक्ष्मकः । किमेतदिति तं नीविं खण्डश्यालमभाषत ।

सोऽभ्यधात्कुम्भदास्यापि रोद्धुं शक्यं चिकीर्षितं । खण्डानां प्रत्यवस्थाता कथं तत्रास्य सन्निधिः ।

स हन्तुं वैपरीत्यन्तं खण्डानां त्वं व्रजेत्यथ । उक्त्वा व्यसृजदानन्दं जहसे चान्यमन्त्रिभिः ।

१३२

सुदूरदर्शना राज्ञा विषलाटावपाततः । देङ्गपालगृहादस्मादागमः समभाव्यत ।

अतः प्रधानकोट्टेश्यालः स समगृह्यत । प्रगेवैर्धिरेतदर्थं ययुता दीर्धवागुरां ।

संज्ञोभावतरे क्षप्ता ततो निस्सुभ्रभोऽभवत् । शिञ्चितं पक्षिणमिव त्यक्तं प्राप्यं विवेद तं ।

स तानूचे न हास्यं मे नष्टे कार्येऽत्र साहसं । सर्वनाशे हतेऽमुष्मिन् खण्डश्यालेऽपि किं भवेत् ।

अकुण्ठया भाग्यशक्त्या राज्ञः श्यालः खण्डस्य सः । सर्वान्निवृत्त्य दुर्गायान् तोत्तुणादीनां जुहाव तात् ।

१३३

दस्यूनामसवः कण्ठे सन्देहं मन्त्रिणां धियः । स्वस्त्रीणां प्रीतयः काष्ठा तीक्ष्णस्वारुज्जगिरिं ।

स चर्मकौपोनपढो बद्धस्तस्वाभिधाङ्कितैः । दपुभिः स्वामिवत्सस्य ख्यापनं सर्वतोयुधि ।

स ताम्बूलधरः सक्लिस्त्राकेशश्मश्रुयोजने । याभृदनुमुमूर्धूणां भित्तुराजोपजीविनां ।

निश्चिन्तान्ते ततस्तस्मिन् तेषामन्ववर्त्तत । कोष्टेश्वरादिशिविरं तृणं शरणमीयुषां ।

एकैकशो लक्षकेण युक्ताश्चैः प्रेरितैर्भटैः । टिक्कः स्वं वीक्ष्य बलितं निचकर्त्ताङ्गुलिं भयात् ।

१३४

स्वशैरस्मिन्नवसरे सपलायनशङ्किभिः । रक्ष्यमाणस्तेष्वहसु मनस्तापादभुक्तवान् ।

वीरस्ताम्यन्विलम्बेन तीक्ष्णानामाहवोत्सुकः । तस्मै भिक्षाचरस्त्वान्तमचवत्या विनोदयन् ।

हर्म्यप्राङ्गनमायाते तीक्ष्णलोके युयुत्सया । उत्तिष्ठता तेन दायः श्लोकशेषः समाप्यत ।

दीव्यतः कान्तया साकं कामिनः सुहृदागमे । प्रत्युत्थास्त्रैरिव चेभेनान्तस्तस्य व्यजृम्भत ।

किमद्यापि बधेन स्यादहङ्गनामिति चिन्तयन् । स विहाय शरं चापं साभिधेनुर्धिनिययो ।

१३५

स्वदोर्धचिन्ता गलिता यामश्यामलिभिः क्रचैः । चञ्चस्त्रिपताकाङ्कमिव चौरपटाञ्चलैः ।

गण्डताण्डविना स्फिद्रशङ्खताटङ्करोविषा । चन्दनेऽस्त्रेण कान्था च द्योतिताहंक्रियास्मितं ।

वितीर्णं चिचचर्थ्यन्ने विपर्यस्ताङ्गिताडनं । द्योतयन्तमिवालातैः स्वस्तीनेचाधरांशुकैः ।

कांसुम्भाधरवासोयबद्धधौताम्बराञ्चलैः । लोलैर्वीरहरिं बद्धमटाटोपमिवांसयोः ।

दृक्मनःपाणिपादैश्चचारुप्रचुरवारिभिः । चरन्तं मण्डलैश्चित्रैर्लघुचित्रस्थिरक्रमैः ।

१३६

श्रौचित्यस्योचितां चर्यामलङ्कारमहं हतेः । अभिमानविभूतीनां नित्योत्सेकमनत्ययं ।

अलक्षितचिप्रयातं स सर्वोऽप्युन्मुखोजनः । विचरन्तं तमैलिष्ट भिक्षुमये विरोधिनां ।

राजवीजो मधोर्नष्टा तं प्रवीरः कुमारियः । भ्राताप्यज्येष्ठपालस्य निर्यातो रक्तिकोऽन्वगात् ।

हर्म्यनिष्क्रान्तैस्त्रैर्विशतः परिपन्थिनः । रुरोधैकः शरासारैर्गार्गिको भिक्षुसंश्रितः ।

ते धावन्तो न्यभाव्यन्त शरैस्तच्चापनिर्गतैः । वर्षापलैः पुरोवातप्रेरितैरिव दन्तिनः ।

१३७

स रोद्धा प्रतियोधानां पापैः क्षिप्ताश्वभिः खड्गैः । क्षताङ्गो भग्नचापस्य चिरेण विमुखीकृतः ।

तस्मिन् प्रचलिते मार्गेः प्रविश्योष्वावचैर्भटाः । ते च भिचाचरादीनां सर्वे गोचरमाययुः ।
 भिचारिकं क्षणान्त्यधैर्यं पार्श्वधृतायुधं । अधावत्तूर्णमादाय शूलमेकोदृष्टद्वटः ।
 तस्य प्रहरतः शूलं भिचुराश्रितवत्सलः । क्षिप्तापहस्तोनावेगात् केशान् जग्राह धावितः ।
 प्रजहार कृपाणां च निर्यन्त्राणे पतिष्यति । तस्मिन् प्रहरतां भूयस्तौ कुमारियरक्तिकौ । १०१०
 निर्विभागैर्हते तस्मिन्निर्विधायुधवाहिभिः । विरोधियोधैस्तस्मैस्त्रैस्त्रयो युयुधिर्युथे ते ।
 अजायन्त विविक्ताश्च शस्त्रमन्त्रासिताहिताः । कोटराजगगापास्तसरघौघादवद्रुमाः ।
 अशक्नुवन्तस्तान् हन्तुं खड्गशूलादिभिर्दिषः । अपस्तृत्य शरासारैस्ततो दूरादवाकिरन् ।
 भिचाचः सृगेन्द्रस्य भञ्जतः शरपञ्चरान् । ततो हर्म्यात् खड्गैर्मुक्ताः पुष्टाः पाषाणवृष्टयः ।
 धावतस्तस्य घोराश्मष्टिकुट्टितवर्णनः । निममज्ज यक्षत्पिण्डं भञ्जन् पार्श्वे शिलीमुखः । १०१५
 क्रन्त्वा त्रीणि पदान्याशु स पपात दिशन् चितेः । ततश्चिरप्रकृठन्तु कम्पं विदिषतां हरन् ।
 कुमारियोऽपि वाणेन विद्धवंक्षणवर्त्मना । ब्रणितोऽप्यपतङ्गन्तुः पादोपान्तोपजीवितः ।
 रक्तिकस्तु शरैरेव विद्धो मर्मणि विह्वलः । सजीवितोऽपि निर्जीवदव भूमावुपाविशत् ।
 महाकुलीनैस्तहितो हतो भिचुरशोभत । दम्भावभग्नशिखरी पुष्पितैरिव पादपैः ।
 इत्यतो राजचक्रस्य मध्ये हर्षनृपात्मजः । नावमानस्य मानस्य त्वभृद्भिचोः परं पदं । १०२०
 विधाता नित्यत्रिधुरभोजो धैर्याभिमानितः । अकुण्ठेन भुवं चक्रे गृहीतात्मपराजयः ।
 कोवरः कोमहर्द्धीनां सांये पृथ्वमहीमृता । उदात्तेनात्तकृत्येन ते त्वस्याये न किञ्चन ।
 आहोपुरुषिकायस्तैरगोहर्द्धिर्दिषद्भटैः । तदवस्थस्तदात्तोऽपि शस्यायुद्धे कुमारियः ।
 स्फुरन् द्योद्वयमित्येव स प्रहारावशस्तथा । विज्ञाततत्त्वैरिभिर्वितत्य बज्रशोहतः ।
 विपन्नस्मिन्नलं मूढाः प्रहारैरिति निन्दिताः । खड्गैः प्रजहुर्वज्रशोहते भिचौ दिषद्भटः । १०२५
 अविधेयायुधस्तान् ब्रह्मणेदनयादमैः । कैश्चिन्निर्जीवितप्रायोगिकैः शस्त्रिभिर्हतः ।
 वयमस्तिशतिं वर्षास्त्रव मासांश्च भुक्तवान् । स षष्ठाब्दासितज्यैष्ठदशम्यां नृपतिर्हतः ।
 निदानं विज्ञेये दीर्घं सर्वनाशेऽपि कारणं । येषां बभूव तेऽप्येवं तुष्टुबुः सत्त्वविस्मिताः ।
 नेत्रस्यन्दं भ्रुवाः कम्पं स्मेरास्यत्वञ्च नामुचत् । सजीवमिव तन्मुण्डं कियतीरपि नालिकाः । १०३०
 एकं व्योम्नविशच्चित्रभानुं भूमौ पुनः परं । तद्देहमप्यगस्तुङ्गं धाराम्बु च चिराज्जडं ।
 सचिवा विजयचेचस्थितस्याये महीपतेः । तेषां त्रयाणां मुण्डानि ततोऽन्येद्युःपाहरन् ।
 ओसुधारदन्त्यश्च शशाङ्कादिप्रकाशने । दृष्टचित्रस्वभावोऽभिर्यथायं पार्थिवस्तथा ।
 तत्र तत्राद्भुतं भावं दर्शयन् भुवनाद्भुतं । परिच्छेद्यानुभावत्वं न केषामपि गच्छति ।
 नादृष्यन्निहतोऽसाध्यः पितुर्मे योऽप्यभूदिति । न जहर्ष विनष्टोऽयं राजकण्टकद्वयपि ।
 नाक्रुध्यत् स पितुर्मुण्डमेष भ्रमितवानिति । वीक्ष्य भिचोः शिरोव्याजभावादायस्त्वचिन्तयत् । १०३५
 आकारस्यास्य सम्भाव्यं सत्त्वं न द्रष्टवैकृतं । वैषद्यं स्फटिकस्यैव नार्कालोकोपतप्ततां ।

उत्कर्षात् प्रभृति व्यक्तममुं यावन्महीभुजं । हा धिक् च मृत्युना दृष्टं नेह देहविमर्जनं ।
 प्रसादविज्ञा येऽप्यासन् पूर्वमस्योर्व्वराभुजः । तटस्था इव वी न्यन्ते तेऽय मुण्डावशेषतां ।
 इति क्षितीशोऽसामान्यसौजन्यान्तर्निचारयन् । आदिदेश रिपोः शोघं तादृशस्यान्तसत्त्विकां ।
 निद्राच्छेदे च निशि च ध्यायंस्तस्यादयात्यया । भवस्वभाववैचित्र्यं मुहुर्मुहुर्गच्छन्ति यत् ।

१७६०

अपि वर्षसहस्रेण देशे दायाददुस्थितिः । नूनं न भविता भूय इति लोकोऽप्यमन्यत ।
 दग्ध्वा त्वणं तनुघनं प्रतनोति शस्यं वृष्टिं सृजत्युपचितोऽस्मिन् प्रदर्श्य ।

वैचित्र्यसंस्पृष्टा विधेर्नियमेन तेन क प्रत्ययः कचन चञ्चलनिश्चयस्य ।

कृत्यं निर्व्वर्त्य विश्रान्त्ये धोरस्यावधृतो मनः । विधिर्विधत्ते दीर्घान्यकार्य्यभारसमर्पणं ।
 आरोढुं प्रथमस्य दीर्घमदनप्रत्युक्तमस्त्राघ्रिणा नो सन्त्यज्यत एव पादकटकोयावद्वितीयेऽखिलः ।
 बाहस्यासनरक्षिणः कलयतोभागवगारान् सुखात्यारेहेण परेण तावदसहाधिष्ठोयत पृष्ठभूः ।

१७६४

एवमेव क्षपामात्रं राज्ये निःशत्रुतां गते । शोकमूकोनृपस्यायं प्राविशस्तेवहारकः ।
 पृष्ठः सभ्यैः स सम्भ्रान्तैर्यस्मिन्नेत्राङ्गि भूपतेः । यातोभिचाचरः शान्तिमगातिर्दत्तदुस्थितिः ।
 भ्रातरौ लोहरगिरौ बद्धौ दैमातुरौ पुरा न्यस्तौ सुस्तलभूपेन यौ तौ मल्लहलेठनौ ।
 ज्येष्ठे मृते कोट्टभृत्यैः कनिष्ठं लोठनं हठत् । तमिहाय त्रियामायामभिषिक्तमभाषत ।

सुतभ्रातृसुतैर्दुर्गैर्यज्यैस्सह पञ्चभिः । निर्धातं बन्धनादूचे कोशेषु स तमीश्वरं ।

दृष्टेय मुद्देदाक्रन्देत् प्रसारितभुजः पतेत् । स्वयादिसूत्रेनिःस्पन्ददृक्कं गच्छेदय ध्रुवं ।

१७७०

दीर्घदैःस्थग्रमक्षिप्रमृदूकृतमना नृपः । अथौ तत्कालनिपतदुर्व्वार्त्तावञ्चचूर्णितः ।

इति सम्भाव्य दिक्पालैरपि साकूतमीक्षितः । नाकाराचारचेष्टाभिः प्रागवस्थां जहौ नृपः ।

न ह्यनन्याभिभूतेन सर्वतोऽसञ्चवर्त्तिना । तादृश वैश्वे नान्यः सृष्टपूर्व्वो हि भूपतिः ।

पित्रास्य यदलास्रष्टं राज्यं भूयः प्रसाधितं । अनेनापि हतारातिवहितं पैतृकं पदं ।

हारितौ दुर्गकोशौ तौ नष्टनामापि दारकः । दायादशेषो यत्रैको निर्धनो वीतबान्धवः ।

१७७४

धनमानान्तकङ्कूरिवर्षान् व्यसनमादधे । उपस्रवाप्रिये देशे तत्रैकस्मिन् हते हिते ।

मित्रदुर्गार्थसम्पन्नाः प्रोद्धूताः षड्विरोधिनः । भिन्नप्रकृतिरुं केऽशुन्यमेतच्च मण्डलं ।

तादृङ्गिकषनिस्तीर्णमाहात्म्यस्य मक्षीपतेः । धैर्य्येण स्थधितुं जाने राघवोऽपि सलाघवः ।

प्राक्पोषितं हि माम्राज्यदाने निर्व्वासने च तं । तुल्यानुभावमस्मार्षीत्पितृवंगणयन् गुणान् ।

आकृतस्याभिषेकाय विस्मृत्य वनाय वा । न मया लक्षितस्तस्य स्वल्पेऽप्याकारविभवः ।

१७७९

कान्तेषु काननान्तेषु सकान्तं सानुजञ्च तं । भूयः श्रियं प्रतिश्रुय स्यातुं सावधि सोऽभ्यधात ।

एकक्षणानुभूतेऽस्मिन् सङ्घटे सुखदुःखयोः । ईदृक्तत्तद्दृशाभेदादनयोरन्तरं महत् ।

नियतं निरुपादानां शक्तिं दर्शयितुं जने । नानोपकरणयामं सन्नद्धोऽस्याच्छिन्नदिधिः ।

अत्यहुतानि कृत्यानि वक्ष्यमाणानि भूपतेः । कोऽमुष्य वञ्च मन्यते सामर्थ्ये सति सम्पदां ।

धैर्याब्धिना कार्यश्रेष्ठं ज्ञातुं राज्ञा सवितरं । प्रष्टोऽय कोट्टवृत्तान्तमाचक्षौ लेखहारकः ।
 उत्सृज्य भागिके कोट्टं प्रयाते मण्डलेश्वरः । लुप्तोद्योगोऽभवद्भुक्तौ प्रेमा संपन्नमन्तधीः ।
 मण्डनाभयवहारस्त्रीभोगैकाग्रो मदोद्यया । स हृत्वा भृत्यैर्मुखाध्याय्या भव्यं व्यवहरत् ।
 कुल्यानुकम्पिना दृष्टुत्पाटनाद्यैः स वारितः । देवेन नादादङ्कानां काञ्चिद्रक्षासमाक्रिबां ।
 मायाभ्युदयनो नाम कायस्थः खूलवाञ्छितः । माजिकश्च प्रतोहारोऽङ्कमूलस्थ मन्त्रिणः ।
 पुत्रोभोमाकरस्त्रेन्द्राकरश्चात्रान्तरे समः । दुष्प्रवृत्तवत्तत्र बधं प्रेक्षोद्यच्छिनयत् ।
 अलम्बोदन्तमप्राप्तावसरैस्तैः कदाचन । कोट्टादङ्कालिकां कार्यवशादवहरौहसः ।
 कक्षीरेभ्यो नृपेणावेषवशेवप्राणवृत्तिना । प्रैषि शासनमेतादृगिति प्रत्ययबिद्वधे ।
 कोट्टौकसामशेषाणां गूढलेखास्मिधाय ते । निबद्धसम्बिद्ः पूर्वमभिषेच्यत्य भार्यया ।
 दृष्ट्वा दुर्गास्त्रिर्निविडं कृत्वा च निशि लोठनं । सिंहं राजस्त्रामिविष्णुप्रासादाद्येऽभ्यधेयत् ।
 शरदाख्या बधूरेका कापि सुखलभूपतेः । तत्र स्थिताभवत् क्षुरा तेषामनुमतप्रदा ।
 तदर्पितैरयोयन्त्रभञ्जनैरर्गलानि तैः । कोष्ठास्त्रिवाय्यं पर्याप्तं कोशरत्नादि जडिरे ।
 स भृत्यैः सप्तभिसदत् साहसं सुमहत् कृतं । दानेन त्याजितायामा चण्डालैः प्रतिकूलता ।
 भेरीतृथादिनिर्घोषैर्निर्निद्राः कोट्टवासिनः । कृता राजोचिताकल्पमपश्यन्त्रय लोठनं ।
 अदृष्टपूर्वत्वाद्दुःखोदात्तवेशः स विस्मयं । निन्ये जनासृपामात्ययोगदीपैः प्रकाशितः ।
 प्रेक्षः पार्श्वस्थितस्ताभ्यामानयद्द्वारकोऽन्तिकं । ससैन्यौ स्त्रभुवस्त्र्यपाशिकाख्यौ च ठक्षुरौ ।
 तदास्त्रया हितास्कन्दभङ्गलोषामशेषतः । रात्रिशेषश्च चङ्गांशुस्त्र्यर्धपाण्डुरशीर्यय ।
 प्रातः प्रेमाद्य दुर्व्याप्तौश्रवणेभोष्णदाहणः । सम्ताप्यमानशेषाणांशुकरैरोद्धुमुपाययौ ।
 तं प्रतोलीतलप्राप्तं निर्धातैर्वैरिभैर्निकैः । पराङ्मुखीकृतं वीक्ष्य चलितोऽस्थन्तिकं प्रभोः ।
 श्रुतेति भूभृत्वरया लक्षं लोहरमन्त्रिणं । विससर्जोदयदारपतिमानन्दबद्धनं ।
 भूमिशो तो हि कोट्टस्य विवेदानन्ददेशे । सोऽप्योक्तादिरन्त्राणां लक्षणाद्बहणक्षमौ ।
 प्रविष्टश्च पुरं दृष्ट्वा प्रीतिदायार्थिभिः शिरः । भ्रात्र्यमाणं भटैर्भिर्बोराक्षिथैतानदाहयत् ।
 राजादेशादधरुद्धैस्त्रोभूयिष्ठैरसौ जनैः । नत्ता पैतामहे देशे दक्षमानोऽप्यबोध्यय ।
 काले योभोदयोद्रिक्तभानी स्त्रविषये नृपः । सिद्धिमग्रहधानोऽपि प्रहिणोति स रिच्छणं ।
 सत्रोय्यस्त्रामिभक्त्यर्थनैस्त्रुद्धादिगुणोज्ज्वलः । तेन स्त्रमोचप्रारम्भः समभावि जिगीषुणा ।
 भवितव्यतया दत्तव्यामोहः प्रेरितोऽयवा । शठामात्यैरभूद्भूक्तस्य कायुकमन्त्रितः ।
 हीनोऽयं दुर्गामात्यैर्त्यस्त्रिर्बैक्त्यस्य वैष्णिः । अनुमेने कृतारब्धोन् भृत्यान् योभोष्णेष्वेव ।
 उदयः कम्पनाधोभो राज्ञोऽप्ये पर्यगृह्यत । सर्वामात्यप्रसीहारमन्त्रगच्छत्युनः परं ।
 राजात्मजहयारोहडामरामात्यमिश्रया । दैर्घ्यं तस्मैनयावापि सर्वसामर्थ्यदयया
 सन्नेष्ट्यस्रहलिकानिविष्टकटकोदिशः । संग्रहीतुं प्रवृत्ते सर्वोपायविरोधिनः ।

१५१५

१५१०

१५१५

१५१०

१५१५

१५१०

लक्षादयः फुल्लपुरे कोट्टोपाज्जाअथे स्थिताः । भयभेदाहववयान् प्रकम्पमनयविपुन् ।
 सुस्सलम्मापतिर्व्वेलोठने तत्सुतामदात् । यसै प्राक्पणलेखायां वज्जस्सधराभुजे ।
 माहायकाय प्राप्तस्य तस्य सैन्यैर्दिषच्चमूः । गुराभिधस्य युद्धेषु प्रत्ययाहि प्रतिक्षणं ।
 तेषूपरुद्धराष्ट्रेषु भयदीलायमानधीः । अङ्गीचके नरपतेर्नतिं दण्डञ्च लोठनः ।
 एतावत्सिद्धमफलारब्धोनामच दुस्सहे । काले व्यावृत्तिरस्माकमुचितास्मिन्नलाघवः ।
 शरदारभसुभगे क्रमात् काले बलोज्जिताः । अथारम्भिं विधास्यामः सर्व्वारम्भेण शोभनं ।
 प्रत्यन्वहं लङ्घकेण प्रहितं नादधे नृपः । अन्ये च मन्त्रिणोमन्त्रं शाव्यादभ्यर्णवर्त्तिनः ।
 सर्व्वधिकार्य्युदयनः प्रतिश्रुत्य धनं वज्ज । साहायकार्य्यमानिन्ये सोमपालमपि प्रभोः ।
 अपांक्तयः स सम्बन्धबद्धोऽपि धनलुब्धधीः । द्रुह्यते स्म महाव्यापस्त्रिमन्नाय मुहीभुजे ।
 वज्ज्यदीलोठनञ्चेत् किं मे सम्बन्ध्यपेक्षया । अन्यथा भवतामस्मीत्यन्यान् वक्ष्यामि कैतवात् ।
 दम्भमित्यभिसन्धाच्च सोमपालोऽभ्युपाययौ । समर्थने हेतुरासीत् सुज्जेर्य्यजे कियानपि ।
 स हि भिक्षाचरौन्मुख्यः शिष्यार्थानायितो यदा । सोमपालमुखेनोर्ब्धिभुजा राजविसर्जितः ।
 दूतः प्रार्थयमानस्य तानर्थान् प्राक् प्रतिश्रुतान् । अणिकस्योत्तमर्णैभ्यः प्रदातुमनुबध्नतः ।
 तदा भिक्षाचरं जानन् हतकल्पमनेन नः । व्यसनप्रश्नमे कोऽर्थ इत्यवज्ञां प्रकाशयन् ।
 मदेन न ददौ किञ्चित्कोऽय भिक्षाचरं हतं । अत्र निरूपयोगं स्वं राज्ञोऽज्ञात्वा सशोकतां ।
 यावदेकाहमभजज्ञोहरत्यसने भयं । तावन्निशम्य सम्प्राप्तोत्सेको भूयोऽपि मन्युभाक् ।
 लोठनं बद्धसन्धिं वः करिष्यामीति भूभुजः । उक्ता दूतं लोठनेन दापयिष्यामि काञ्चनं ।
 युष्मभ्यं कथयित्वेति सोमपालश्चिकीर्षितुं । बलितामवल्लवञ्च सर्व्वेषां स्वार्थविद्वये ।
 समं सोमेन तत्सैन्यमन्वप्रस्थितिलक्षितैः । मितैरनुगतो मृत्यैर्धैरमूलकमासदत् ।
 कुलकं ॥ यदा मौचित्यदुष्पांशुवर्षदूषितकीर्त्तिना । भोगलुब्धतया तेन हता विततसत्त्वता ।
 तुषारशर्कराशुक्लजलपानाददुर्जरं । त्यक्तं भोज्यं मृदु स्निग्धं काश्मीरं न शशाक सः ।
 सतुषं शुष्कशक्तादि वह्निर्भोक्तुमपारयन् । यैस्तेरुपायैः कश्मीरान् प्रविविचुरतोऽभवत् ।
 काश्मीरकाः कार्य्यशेषमदृष्ट्वा शीघ्रशेषिताः । आकर्ण्य च तदायातमाकुलत्वमग्निश्रियन् ।
 भुञ्जानैर्भृष्टमांसानि पिवद्भिः पुष्पगन्धि च । यतीहारायतो हारि मार्दीकं लघु शीतलं ।
 आनेष्टामो यवात् सुज्जिमाकृत्य श्मश्रु भंयुगे । इत्थं विकृत्यनैस्तेसौराष्ट्रोपहृषिकाः कृताः ।
 काश्मीरकैर्भितैर्युक्तं खड्गैः सैन्यवकैरपि । अभिषेणयितुं शक्नुन तंऽप्युद्यमिनोऽपि तं ।
 भ्रातृव्याय च मुख्याय भूभुजा च करार्पणं । विदध्यां जयसिंहाय वरमित्यभिमानीनां ।
 वज्ज्यर्थमर्थमानेन लोठनेन तिरस्कृतः । सोमपालः प्रियं किञ्चिद्राजपक्षे न्यदर्शयत् ।
 मयि अगुरुसैन्यानां व्ययाणां वैरविग्रहे । सुज्जेर्हिताय त्वं रत्नमन्त्रिण्यसि किमाश्रितः ।
 इति निर्भस्मितस्तेन सुज्जिः स्वार्हंक्रियोचितः । सर्व्वानुसङ्गं सक्कटो राजसैन्यगहेऽभवत् ।

१८४४

१८४५

१८४६

१८४७

१८४८

१८४९

जरदाषाढसंज्ञातशीतज्वरमहाभयः । बह्विनीमथोत्थाप्य विद्वेष्टो निशि लक्ष्मकः ।
 विसृष्टदूताः कटकं नष्टं वक्तुं प्रभोर्द्रुतं । केचिदम्बरम् सुज्जिं सैनिकांस्तो जिघांसवः ।
 पारैणैकेन भूपालसैन्यमन्येन वैरिणा । वर्त्मनः श्वभद्रुर्गच्छ तुल्यमेव प्रतस्थिरे ।
 शारम्बरपथं वैरिवश्यं त्यक्त्वा यियासवः । स्त्राव्यौ कालेननाख्येन सङ्कटेन तदन्तिके ।
 तस्मिन्नहन्यस्त्वलिते वनिकावासनामनि । यामे सैन्यान्यवैक्ष्यन् लोकैरुच्चावचैस्समं ।
 अनुप्रस्थायिनोऽभ्यर्णयामकेष्वपि दुद्रुवुः । भुक्त्वा पीत्वाथ ते निन्युर्निशार्द्धमकुतोभयाः ।
 अथायातं विद्विषद्भिः स्त्रस्य आवधितुं द्रुतं । चोभभृत् सुज्जिरभ्येत्य तथ्येषोषमकारयत् ।
 क्षणदाशेषएवाशु पलायाञ्चक्रिरे ततः । तैस्तैः शैलपथैः सेना निरवष्टम्भमायकाः ।
 चित्राम्बराणि मुष्णद्भिः प्राक्कोऽत्यज्यन्त मन्त्रिणः । भूप्रकल्पैर्गण्डशैलानानाधातुद्रवैरिव ।
 लुण्ठमानश्चमूखातुं नादधे कश्चिदायुधं । तदाम्बयेन वा तेन स्वात्मनान्यस्तु रक्षितः ।
 उत्सृत्य लघयन्तोऽद्रीन् केऽपि शोणाधरांशुकाः । रक्तस्त्रिजो गतौ प्रापुर्भर्कटादव पाटवं ।
 केऽप्यम्बरपरित्यागविक्रमज्ञौरविग्रहाः । हरितालशिलाखण्डादव वातेरिता ययुः ।
 शूलवेणुवनाकीर्णैः शैलैरक्षयविग्रहाः । केऽपि आसोर्द्धपुत्काराः करिपोता इवाग्रजम् ।
 किं नामोदोगैर्भक्तो स नासीत्तत्र कश्चन । तिरश्चेव विपर्यस्तधैर्यैर्यैर्ष्यं पलायितं ।
 भृत्यस्कन्धाधिरुढोऽथ गच्छन् मूढः प्रधावितुं । प्रतीहरोद्विषद्योधैर्दूरात् कैश्चिद्भ्रूलोक्ष्यत ।
 निरंशुकः ससूच्यांशुकचक्रेयूरकुण्डलः । प्रतिज्ञायामुसंसे तैः सर्वप्राणप्रधावितैः ।
 अग्राहतेन भृत्येन त्यक्तः स्कन्धादवपत्ततः । स निष्पन्दरवस्तिष्ठत्तैरग्राहि महाजवैः ।
 गववन्धनशोकार्त्तशार्ङ्गिकाक्षयविग्रहः । स गङ्गालिङ्गिव व्यञ्जदिवः सङ्कुचितेक्षणः ।
 बह्वस्य मे मानधनप्रहर्तुर्वैश्रमन्तरं । इतोऽधिकं भुवं सुज्जिर्विदध्यादिति चिन्तयन् ।
 स्कन्धेऽधरोऽथ निश्चेष्टोक्तप्रावारभूषणः । मदद्भिः सोपहासन्तैः सुज्जेरयं व्यनीयत ।
 प्रच्छाद्य सत्वान् वक्त्रं शोऽशुकेनैव नोऽर्चितः । दृष्ट्वाजद्वैत्यज्ञा तस्मै स्नान्यंशुकान्यदात् ।
 प्रावारिताम्बरं कृत्वा हयारूढश्च तं पुनः । धैर्येणायोजयत् स्निग्धैर्वैशोभिः परिसन्वयन् ।
 निर्लुण्ठिततुरङ्गासिकोशैः परिवृतः खगैः । ततो गृहीत्वा तं श्रीमान् सोमपालान्तिकं ययौ ।
 इमाव्योमाङ्गनाकीडत्तडित्तरलविभ्रमाः । भाग्यमेघानुयायिन्यः स्थायिन्यः कस्य सम्पदः ।
 आराधनधिया स्त्रैरं यस्यायेऽभोजि भृत्यवत् । गात्राणि कुङ्कुमालेपैरुपाचर्यन्त च स्त्रयं ।
 सोमपालादिभिः प्रहैः स माधैरेव पञ्चषैः । तेषामये तथाभूतस्तिष्ठन्नेकैर्यभायत ।
 स्त्रोऽपि पलितश्चेतोपान्तश्यामाननः परैः । बन्नाकादव बद्धोऽभूत्क्रोकमूकोऽवनान्तरे ।
 अर्पितं सुज्जिना सोमपालः स्त्रीकृत्य लक्ष्मकं । जानन् गृहीतान् कश्मोराक्षिजराङ्गं न्यवर्त्तत ।
 लोठनस्थान्तिकादेत्य स शूरैर्भाजिकादिभिः । प्रतिश्रुत्य प्रभूतासैः प्रतीहारमयाच्यत ।
 कश्मोरादिप्रतीहारश्चिन्तापचानुयायिभिः । तदा न कैरमन्यन्त सम्प्रायाजामराण्यजैः ।

१८०५

१८०६

१८०७

१८०८

१८०९

१८१०

लब्धेनापि प्रतीहारायत्नं रात्रं जिघृक्षुणा । भूरि चादिक्षुणा विरक्तं राक्षोऽकारि न तेन तम् ।

१८०१

भग्नमानेभ्यमात्येषु प्राप्तेषु नगरं नृपः । हारिते च प्रतीहारं न धैर्यात् पर्य्यहोषत ।

धैर्य्यैन्यसारेर्देराज्यं पुरा भिन्नाचरोऽकरोत् । धैर्याप्युत्कृष्टे राक्षे दृष्ट्वावर्त्तिष्ठ सुखलः ।

भूभ्यता संगृहीतानां शीतज्वररुजा ततः । तेषां दशसहस्राणि चोधानां निधनं ययुः ।

विरराम तदा देशे न मुहूर्त्तमपि कश्चित् । बान्धवाक्रन्दतुमुलं प्रेतवाद्यमहर्षिर्भ्रं ।

घोरघर्षधृणिभ्रान्ताशेषव्यवहृतिस्थितिः । सोऽनुत्साहहतः कालो नष्टराज्यद्ववाभवत् ।

१८०२

मानादिगन्तरायातेः प्राप्तैः काशोरकैरपि । लोहरेऽथ प्रहृष्टद्विं राजद्वारमजायत ।

काकतालीयसम्प्राप्तलोत्तरनृपश्रियः । अकुण्ठा लोठनस्यासीत् स्फूर्तिर्विस्तपतेरिव ।

तस्याकारपरिक्षेपवैश्याभिन्नदृश्यः । भोगेभ्यवाद्याभ्रादव्यभूत्यनुचादयोऽभवन् ।

मास्थानवर्षी स्थाने वा बद्धमुष्टिर्विभूतिमान् । सवयःपाकनिष्कर्षव्याहारोभ्यभाष्यत ।

ह्यायानिरङ्गुगतिः स्त्रयमातपस्तु ह्यायान्वितः शतश्रव निजप्रसङ्गं ।

दुःखं सुखेन पृथगेवमनन्तदुःखपीडानुबोधविधुरात्समुत्सृज्य वृत्तिः ।

१८०३

तादृग्भ्युदयावाप्तैर्मासं न्यूनेऽधिके गते । एकसूनोः सुतो दिव्हे लोठनस्य व्यपद्यत ।

तमेकपुत्रा शोचन्तो शोकशङ्कुहताश्रया । ततः प्रपेदे प्रस्यं मत्ता लोठनवत्तमा ।

पत्न्यामभिन्नभावायां गुणज्येष्ठं तथात्मजे । विपत्ते स तथा लक्ष्म्या न कृत्यं किञ्चिदैवत ।

निखेहलस्य भूपालसुलभस्य विजृम्भितं । मोहनी वा श्रियः शक्तिर्यदज्ञासीत् पुनः सुखं ।

अकारयन्निर्धनोऽपि तथा दृष्टस्य कालवित् । लक्षेः षट्चिंशता मोक्षं लक्ष्मकस्य चमापतिः ।

१८०४

दृष्टद्विपगिच्छिन्नपुष्पवृष्टौ जगं पथि । तस्मिन् प्राप्ते न कोऽज्ञासीदाज्ञा प्रत्याहतां श्रियं ।

स लक्ष्मीमहिमश्चिप्रविस्तृताभिभवप्रथः । प्रभवन् पुनरेवासीच्छिग्रहानुग्रहक्षमः ।

धनप्रलोभोर्निर्गृष्टसर्व्वावष्टम्भापाटवः । सुश्रिः शार्चयमव्याजं भेजे लोठनभूपतेः ।

दत्तवान् भागिकसुतामविश्रामपाहरत् । स तस्याद्यप्रियापायदुःस्थितिश्चयथा समं ।

अभ्यर्थ्य पार्थिवं पद्मरथज्ञानीतवान् कृती । तस्य सोमलदेव्याख्यामुदाहाय तदात्मजां ।

१८०५

एवंप्रधानसम्पद्वैर्बद्धमूलं विधाय तं । सोऽव्याहतस्य सावित्र्यहस्यानृण्यमाययौ ।

अचिन्तयच्च कश्यपप्रवेशं जामरादिभिः । वज्रशः प्रार्थ्यमानेन प्रेरितो नवभूभुजा ।

इत्थं भूतं कृतैक्यं समं शीमान्तभूमिपैः । अथ अलघितुं शत्रुं नीतिं प्रायुक्तुं सौख्यलिः ।

तत्रोदयदारपतिस्तस्मारम्भे गभीरधीः । अलुप्तसत्तः सुत्यत्वं सारेतरविदामगात् ।

तत्तयः स हि निर्नेष्टसर्व्वस्वाऽप्यर्थितो हि तः । दानमानादिभिः स्वामिहृत्ये नित्योदितोऽभवत् ।

१८०६

वनप्रस्थाभिधे स्थाने लोहरादूरगे स्थितः । अखिभोऽङ्घ्रिभक्तानामैर्भेदं निन्ये द्विषदत्तं ।

कटाक्षनाभिप्रायेऽस्मिन् मिथ्या तथ्येन वा दधुः । भयं लोठनभूपालात् माजिकेदारकादयः ।

इन्त्यांशक्रियान्मान् सुज्यौ न्यस्ताश्रयानुपः । वेत्ति तत्तेरणेनाथौ तदावस्थितेति ते ।

मञ्जातं सहजाख्यायां राज्यां सुस्सनभूपतेः । कुर्मामल्लार्जुनं भूपं लोहरेऽस्मिन् हिताय वः ।
तन्मेमाणमिवाकस्मादभिमन्वत्त लोठनं । सन्दिदेशाय तान् धीरो जयसिंहोमहीपतिः ।
व्याजेन राज्ञा मंदिरं तत्कोटं स्वीचिहीर्षुणा । प्रतिश्रुतमविश्वस्यैस्सिंहैश्च तथैव तत् ।
मल्लार्जुनं लोठनोऽयं ज्ञात्वा प्रारब्धचार्त्तिकं । तदाद्यान् भ्रातृसूनुस्तांश्चार्त्तिकानप्यबन्धयत् ।
अवरुद्धतनूजेन शङ्कां सौस्तुलिना भजन् । परं विग्रहराजेन प्रतिहार्यमजिग्रहत् ।
राजा व्याजात् पितृव्येण बद्धमभिरूपायवत् । तत्तरे हारितं राज्यं तैस्तैः स्वीकर्त्तुमद्यमैः ।
विमृज्य गृहं निष्कम्पराज्यः सुज्जेः परिश्रमात् । मासान् कांश्चिदसङ्कोभोवृत्त्यावर्त्तिष्ट लोठनः ।
सुज्जिः पद्मरथापत्यं प्राक्कन्यामानिनाय यं । अनुठाया विवाहाय तस्या मातरमागतं ।
आकर्ष्यत जलादीनां प्रसङ्गोऽस्मिन् सगौरवां । सामान्योदरपितृपुरं कृतप्रत्युद्गतो ययौ ।
माजिकाद्यैरथ प्राप्तैर्नैर्निर्गत्य बन्धनात् । मल्लार्जुनः कोष्ठराज्ये संहृतेरभ्यविच्यत ।
ठकुरैः प्राग्बदानीतैः प्रतोलीतलमागतान् । स्यत्यांस्तो सिंहभूभर्तुः प्रविविक्तव्यवारयत् ।
षष्ठे ऽब्दे लोठनः शुक्लवयोदश्यां स फाल्गुण । यथायुज्या राज्येन तथैवाशु व्ययुज्यत ।
अनूढां कन्यकां मूढः सम्पदश्चाव्ययीकृतं । प्राप्तां परस्य भोग्यं भाग्यहीनः शुशोच सः ।
अटित्वाट्टालिकादिभ्योऽग्नेभ्या नष्टशक्तिना । तेन सुज्जिबलात् कोशश्रेष्ठः कश्चिदवाप्यत ।
पूर्वार्कतान् सिंहभूभृद्वृत्त्याव्यकृत्य माजिकः । निनायाप्रतिमल्लत्वं मल्लार्जुनमहीभुजं ।
तेनातिव्ययता नव्यवयसा भूभुजा कृतं । भौक्तिकैः पूगविच्छेदे ताम्बूलार्पणमेकदा ।
वर्धतोविषयैस्त्वयाट्टकं कुट्टनादिषु । त्यागित्वं तस्य तत्त्वज्ञैः सदोषमुदघोष्यत ।
प्रजोपतापोपचितः कोशः सुस्सलभूपतेः । तेनातिव्ययता स्त्रैरमनुरूपव्ययः कृतः ।
गणकाचारणद्वेगधृविटचेटादिपेटकं । साधून् विधूय सोऽपुष्पाद्वर्ष्मणः कुमतिर्यतः ।
सपत्नसादहितसाद्यदि वा बह्निषाद्भवेत् । द्रविणं शौणिपालानां जनतोपद्रवार्जितं ।
प्रजापीडनजं वित्तं जयापीडमहीभुजः । दास्याः पुत्रैरुत्पलाद्यैर्विनुप्तं नष्टुरक्तकैः ।
लोकभंक्तेशनोद्धूतशोकः शङ्करवन्मरणः । प्रभाकरादिभिः स्त्रैरजायाजारैरभुज्यत ।
अनङ्कवशगा पङ्कोरङ्गनाट्टजिनाजितं । दधुः सुगन्धादित्याय धनं सभोगभागिने ।
राज्ञोयशस्करस्यार्थान् व्यधीचक्रेऽतिमञ्चितान् । अङ्गमानङ्गवैवश्यादालिङ्गनजनङ्गमा ।
पूर्वराजार्जितं पार्ष्वगुप्तिः प्राप्तधनं मृतः । दाता जायैपपत्येन तुङ्गादीनामजायत ।
सङ्ग्रामराजश्रीलेखामुखाजमधुपैर्धनी । मुषितोव्यङ्गसुहाद्यैर्निविडोपार्जनस्पृहः ।
अप्रत्यवेचाचपितप्रणख जगदूर्जिता । अन्तेऽनन्तमहीभर्तुर्विभूतिर्भस्मसादभूत् ।
पुच्छेणापाचसान्नाय्यां जारसाप्तरसा कृतः । कुकलः कोशलोद्धूतः कोषः कलशभूपतेः ।
सह गेहः समं स्त्रीभिः सत्रापुत्रैरभूद्भूतं । अश्रान्ताजन्तर्धस्य हर्षदेवस्य बह्निषात् ।
चन्द्रापीडोच्चलावन्तिवर्माद्यर्धर्धनिष्ठुरैः । निष्ठा न्याय्यस्य कोशस्य नवापानुचिता कश्चित् ।

१८१५

१८४०

१८४५

१८४६

१८४७

१८४८

चौरचाक्रिकभीमान्भूभूदेष्ट्याविटादयः । लुण्ठिम्पारेभिरे पुष्टां नवे मल्लार्जुनोदये ।
 वक्ष्यित्वाप्यगीन् भूभृत्ताम्यन्विषटितेक्षितः । अथ चिचरथं तूर्णमास्कन्दाय व्यसर्जयत् ।
 द्वारपादायथोस्तुत्याधीकारेण प्रवर्द्धितः । सोऽनन्तसामन्तयुतः पदं फुल्लपुरे व्यधात । १८४५
 उत्सेहिरे न वितता अपि दुर्गसमाश्रयात् । मल्लार्जुनचमूर्जन्ये जेतुं तदनुजीविनः ।
 भेदाय कोट्टमारूढस्तद्भृत्यो राजसम्मतः । मल्लार्जुनानुगैरात्रै हतः सम्मूर्द्धनाभिधः ।
 युद्धासाध्येऽपि तिष्ठन्तः कोट्टे भयविधेयतां । कोष्टेश्वरेऽन्वगायाते तत्रामित्राः प्रपेदिरे ।
 प्रतिश्रुततरो बद्धसन्धिः स व्यसृजत्ततः । सभाजनाय जननीं तेषां मल्लार्जुनोऽन्तिकं ।
 सा वैधव्यं विविक्तेन वेशेनैश्वर्यशोभिना । कोष्टेश्वरादीन् सोत्कण्ठांश्चक्रे चपलचेतसः । १८५०
 तस्यां गृहीतविश्रम्भं व्यावृत्तायां तदन्तिकात् । द्वारीषाथ ददाबूरीकृतं मल्लार्जुनः करं ।
 आकृष्टो राजजननीचक्षुरागेण कोष्टकः । दिङ्मुखाकपटात् कोट्टमारुरोह मितानुगः ।
 अर्द्धरूढेन सहितस्तेन चिचरथस्ततः । सभूतप्राभृतोभूमिभर्तुः सविधमायथौ ।
 राजा तु सम्पद्य ततः प्रायुक्ताहतिशालिना । उदयद्वारपतिना नीतिं जेतुमरीन् पुनः ।
 वीतास्केन्देलोठेनऽपि गते पद्मरथान्तिकं । लेभेऽभिनवभूपालः किञ्चित्पादप्रसारिकां । १८५५
 तदूढवान् सोमलास्यां तां पद्मरथकन्यकां । उपयमे हतायामो नागपालात्मजामपि ।
 तस्मादहंक्रियामूढालेभिरे गूढकैतवाः । भूभुजः सोमपालाद्याभृत्यभावेन वेतनं ।
 कविगायनजल्पाकथोद्यचारणचोष्टितैः । बहवो मुमुषुर्धूर्तास्तेऽपि तं राजवीजिनः ।
 सवान्यानिष्परोपाकप्रज्ञा कृष्टो रटन् बभूव । जज्ञे वाक्प्रौढिमात्रेण बालिशोऽकुशलाश्रयः ।
 केतोर्विवाभद्रहेतोः प्रदीप्तं वदनं विना । अनिष्टुराकृतेर्दृष्टं तस्यान्यत्र न सौष्ठवं । १८६०
 अत्रान्तरे नृपः सुज्जिं मञ्जयाक्षेयविक्रमं । साभून्मल्लार्जुनेनापि श्रितोऽसाविति चिन्तयन् ।
 निर्व्यासने प्रवेशे च प्रभुः सुज्जितोऽधिकं । तात्कालिकीं प्रतीहारशक्तिं काञ्चिददर्शयत् ।
 स कम्पनाद्यधीकारस्मजं राजविमर्जितां । वितरन् सुज्जये राजस्थानकार्यस्त्रजं विना ।
 निस्तोषाय गृह्यायातसोमपालानुरोधतः । प्रसीदन् वामहस्तेन निजजूटस्त्रजं मदात् ।
 आकृष्य प्रददौ तस्य तन्म्राप्तिपरिमोषिणः । आप्याय सान्द्रया कृष्ट्या यत्सम्पदोद्बोधोव्यधात् । १८६५
 भवेत् हिताय सौहार्दं विधूयोदयधन्ययोः । अनजद्रिल्लहणः सुज्जेः प्रवेशे प्रतिलोमतां ।
 प्रत्युद्गमेन सम्मान्य सुज्जिं प्रावेष्टयन्नृपः । देशाक्षिरस्याद्वन्यादीन् मानसान्नतु तद्विरा ।
 कृतागाः क्षापतालभ्यः क्षणे तीव्रलैर्जिघांसति । कोष्टेश्वरः पलायिष्ट ज्ञातोदन्तसदन्तिकात् ।
 आस्कन्दमागते राक्षि गृहीतमनुजेश्वरे । सपचभेदोपहतः सोऽथ देशान्तरं ययौ ।
 लोठनस्तु निजग्राह काञ्चिदालम्ब्य ठक्कुरान् । वप्यनीलाभिधे स्थाने वसन् मल्लार्जुनं बलात् । १८७०
 तत्र दृष्टममभावाभवास्तु खलु यैरुषं । परिभ्रष्टोऽपि यदङ्गुपदं तमजयत् सदा ।
 अह्वारतुरगंलुण्ठिं चकाराट्टालिकापणे । मार्गद्रङ्गादिभङ्गञ्च तदा सर्व्वव सोऽकरोत् ।

राजराजाभिधानेन डामरेणार्थितस्ततः । कश्मीरराज्यसम्प्राप्त्यै क्रमराज्यमगाहत् ।
तदेत्येव समीपस्थे हते चित्ररथेन सः । तस्मिंस्तवन्त्ये प्रययौ बध्यनीलभुवं पुनः ।
तस्मिन्नास्कन्दमसकृददत्यह्निकामपि । अवरोद्धुमश्रुकोऽभूत् कोट्टे मल्लार्जुनोऽवसत् ।
भ्रातृव्येण पितृव्यस्य दापयित्वा धनं बद्ध । ततः कोष्टेश्वरो यात्रासज्जः सन्नि न्यबन्धयत् ।
लोहरे विहितस्थैर्ये गृहीत्वा लोठनं ततः । कश्मीरोर्व्यां पपातासौ विजिघृक्षुः क्षमाभुजा ।
गिरीमल्लाय काकोटद्रुप्ते विहितवान् पदं । निपत्य मार्गेऽनुद्वृता ये यावदन्येषु डामरैः ।
नावाप योगं निर्गत्य क्षिप्रकारी क्षमापतिः । सर्वोद्योगेन तं तावदुत्थानोपहतं व्यधात् ।
अत्रान्तरे प्रतीहारः प्रापास्तमपपीडया । न सम्यक्सत्त्वपुण्यानामनपायित्वमायुषः ।

१८८५

१००

उत्सारणाप्रियतया परिरुद्धसर्व्वेदारे गृहे निरनुरोधतया वसन्तः ।

सम्पन्नघूकृतधियोऽप्रतिघप्रवृत्तेर्धिग्जानते न रभसास्त्रियतेर्निपातं ।

कुर्व्वाणोत्सारणं तस्य गृहजा सततं नृणां । नाज्ञासीत् सुखसुप्तस्य शृष्टे पतितमन्तकं ।
ज्वरितः स हि निष्ठूतज्वरः स्त्रपिति विज्वरः । विदित्वेति न विज्ञातः स्त्रपन्नेव मृतस्तदा ।
सलोठने कोष्टकेऽथ प्रयाते नृपतिः पुनः । न स मल्लार्जुनो नापि कोष्टको न स लोठनः ।
कृष्णनोदयनं पार्श्वस्थितं मल्लार्जुनोऽवधीत् । तस्मै युकोध मध्यस्थे स्थापितस्तेन कोष्टकः ।
अनुनिन्ये न तं खिन्नं स सम्भृतबलस्ततः । अभिषेणयितुं क्रोधादधावत् सह लोठनं ।
कोष्टकोमल्लकोष्टाद्यैर्मितैर्युक्तोऽपि सादिभिः । तीर्त्वा पराङ्गीं तस्मैनां निर्भमायाप्रमायिनीं ।
हतेषु तेषु संगामे खशसैन्धवकादिषु । बधं प्राप्तः सिंहभूभृत् देवान्न स नृपोहतः ।
आरुढः कोष्टमूढानं मानमूर्ध्नः परिच्युतः । भग्नप्रतापोभूयोऽपि समधत्त स कोष्टकं ।
विमृज्य लोठनं तिष्ठन् निर्भैरमगमत्पुनः । अनिर्व्वर्हितदेयेन तेन दैधं स डामरः ।
बद्धाधिकारिणः शुक्लं गृहताकारि राजवत् । तेन खनासा भाण्डेषु द्रुप्ते सिन्धुरमुद्रणा ।
जतुसंहतयोः काचकलशीदलयोरिव । क्षणे क्षणे सन्निभज्जस्तयोः समुदपद्यत ।
निर्व्वृद्धिप्रद्वैर्व्व्याघौर्द्वैर्व्विरागं लोहरेश्वरः । निन्ये लबन्धं सोऽप्येनं स्यर्द्धाबन्धैरनङ्गुयैः ।
डामरेण ततो दत्तास्कन्दं तत्कटकान्तरं । पराद्धायुधधुध्याश्चहरणात् सुस्थिरं कृतं ।
दत्ताभयतैरायत्यां विषमैर्दृष्टपौरुषैः । एवं तं कोष्टकोमूढः सुखाच्छेदं व्यधाद्विषां ।
तनयादानसम्बन्धात् श्वशुरं मुख्यमन्त्रिणं । अत्रान्तरे नृपोहन्तुं माजिकं स व्यचिन्तयत् ।
आधीत्वोद्वेगतरुण्यतर्ग्नितमनोभवः । सुवक्तं स हि तन्मातुरौपपत्येन सन्नतः ।
आहारावसरे तीक्ष्णाः कृतसंज्ञाः क्षमाभुजा । दत्तप्रहरणाः प्राणिभुञ्जानन्तं व्ययाजयन् ।
धुन्वन्नसिपटं बह्वीरपट्टारटन् वज्र । निर्लुण्ठयन् स तस्मैनां तां तामारभटीं व्यधात् ।
अवाश्रित्य न द्रोहमध्यादिहाकरोऽप्यहे । राज्ञा विषमितस्तेन रसदानेन स स्तब्धः ।
दैवेनोत्सारितारतिस्ततः सिंहमहीपतिः । स ददे कोष्टकं सुज्जिं प्रादिणोद्विजयाय च ।

१०५

२१०

२१५

२१०

मार्गस्य याममात्रेण गम्यस्थानिकमाप सः । यावन्नुरङ्गहरणात्काष्ठकेनाकुलीकृतः ।
अन्तर्भेदाकुलस्तावत् प्रत्यवस्थातुमशमः । गृह्योतकाशः सन्त्यज्य केद्रे मल्लार्जुनोयथौ ।
राज्यभ्रष्टः स निर्नुपव्यमानो मार्गेषु तस्करैः । अवगाहोन्मुखा रञ्जनकोशश्रेष्ठं कथञ्चन ।
भ्रष्टमष्टादशशरद्वेष्ट्याष्टमवतसरे । राज्यान्तेन द्वितीयस्यां वैशाखस्यान्वितेऽहनि ।

१०२५

दाता शिखासूतश्चेरमृतं विलम्बकार्यं प्रकृतमिति लूनशिराः कृतम् ।
 ईशेन यच्च उदकार्युपकर्तुरस्तु तत्रापरः कश्चिन्मन्त्रिहितद्विजिह्वः ।
 मुक्ता इमा इति जलं नलिनेषु लीनं ज्ञात्वा त्वभेतदिति जाह्नविनेषु लग्नं ।
 यज्ज्ञायते किमपि हन्त विमोहनो सा शक्तिः श्रियः स्मृतिः कापि तदाश्रयायाः ।
 ब्रह्मसूतप्रहरणाविपिनेषु केऽपि घ्राणेन केचन दृश्याय रसज्ञयान्ये ।
 ते केऽपि सन्ति तु नरेन्द्रगृहेषु हिंसावाचैव ये विरचयन्ति किलोपघातं ।
 ज्योतीरसाश्मद्वाश्रितभीत्यरस्य निर्दग्धुमिन्धनमिवायगतं न शक्ताः ।
 पञ्चाङ्गवेद्यदि न तत्प्रसूतावकाशाः कुर्युः खलारत्रिकरादव भग्नशेषं ।

कापिलं हर्षटं कोटं नीतवान्मण्डलेशितां । उदयैः काष्ठभृत्यानां मङ्गलं कम्पनाधिपः ।
कुर्वन् शय्यां पुनर्व्रतं मण्डलं तद्भालम्बत । दिनानि कतिचित्तत्र यावत् प्रकृतिदुर्जनैः ।
विटैरसूयाविषमैः प्रसादावसरो नृपः । तावत्कलुषतां तस्मिन्नुपजापैरनीयत ।
राजा भवन् परः कोऽसु सुविचारदृढक्रियः । शेषोऽपि शिशुवद्भृशश्च धूर्त्तः प्रनर्त्यते ।
शैशवे वालिशप्रथैः संसृतैर्जाड्यमर्पितं । प्रौढावपि नवाद्यायाद्राज्ञः कार्ष्ण्यं मणेरिव ।
भृत्यान्तरपश्चिन्नानमात्रेण जगतीभुजां । निरागमोऽवस्थातः काष्ठं राष्ट्रस्य जायते ।
कृत्ये व्यवसिते साध्ये हास्यः स्यात्तत्कालादिवत् । सुजिः प्रायोऽजि राजाप्तेर्निर्जितुमिति लोहरं ।
निर्धूढाद्भुतकार्थेऽथ तस्मिन् ब्रह्मास्तुत्यया । अमोघया प्रजैस्तुले पापाः पैशुन्यविद्यया ।
गाम्भीर्यालक्ष्यविहृतैः प्रीत्यालापैर्भक्षीपतेः । प्रत्यायातः कलुषतां नाज्ञासीत् कम्पनापतिः ।
प्रकृत्या तस्य निर्दोहतया शङ्कास्य तादृशं । प्रियं कृतवतस्य स्यादविश्वासोऽथवा कथं ।
प्रीतिराभीन्न नृपतेः खलैर्यश्चित्तरपि । अप्रियप्रमदालापैर्विरक्तस्यैव कामिनः ।
जित्वा राष्ट्रद्वयं प्रादां हारितं नृपतेरिति । वज्रमानेन दर्प्याश्च स्रक्कन्दं स व्याहरत् ।
पौरानगारहरणाद्यपकारैर्निरङ्कुशाः । तदन्धवाधाधमानाविरागमनयञ्जनं ।
निजागःस्मरणात् कोष्टेश्वरोऽत्र व्यसमीक्षुप । न पितृव्येऽपि भूपालकोपाविकृतविक्रिये ।
कोशं प्रजोपतापेन सञ्चिन्वन् सुजिना समं । सम्बन्धश्चित्ररथोनाभूदपि मतः प्रभोः ।
धन्योदयो नृपः सुजिदक्षिणालक्ष्यसौहृदः । अपुष्पाट्टविणैर्गूढं राज्यपूर्या कृतस्त्रितिः ।
तौ चावात्यगतौ शीलज्वरनष्टपरिच्छदौ । मत्तार्जुनस्य साक्षाज्यभ्रंशेऽपि विपुलश्रियः ।
सुजिदेषात् पुरा दूतैराकृतो लक्ष्मकेण यः । आगच्छत् सञ्जपालः स प्राप रा पुनै तदा ।

●●●●

२०४५

5480

7068

सुज्जिचिचरथाभ्यान्तं दृष्ट्वेष्टेन भृभुजा । अविमृष्टप्रवेशांशं दूतैर्महासैन्येभ्योऽभजत् ।
तन्निमित्तं स केनापि सामन्तेन सहाध्वनि । सञ्जातकलहे शस्त्रचतो लक्ष्या व्ययुज्यत ।
तथाभूतमपि स्वर्णं भूर्ध्वरोक्त्य नाशकत् । यत्तन्महासैन्येनो नेतुं कार्यंशैलदपूज्यत् । २०४०
सोऽस्त्रतन्त्रेण राज्ञा च सौजन्याद्रिल्लहेन च । दूतैः प्रच्छन्नमाहूतोरभसादाययौ ततः ।
न न्यन्नस्य च चेत् हन्युर्भाममुचेति चिन्तयन् । अमित्रविषमे मार्गे पुरं साहसिकोऽविशत् ।
स कान्यकुब्जगोडादिमण्डलेषु महीभुजां । स्पर्द्धया लब्धसत्कारो भूपतेर्यन्त्रियन्त्रितां ।
अनवाप्य निजेदेशे सत्क्रियां दुःखितोऽभवत् । राजधान्यन्तिकैः पौरैः प्रसृतासु व्यलोक्यत ।
भूपालो गणयित्वाऽथ मन्त्रिणो दत्तदर्शनः । भेजे स्वरस्तताम्बूलदानप्रक्रियैव तं । २०४५
निष्क्रिच्चनोऽपि सन् ख्यातिमात्रेणानुगतो जनैः । यातायातं नृपगृहे कुर्वन् ब्रह्मकम्पयत् ।
व्याहारव्यवहारादि व्यलोक्यालौकिकाकृतेः । पुरुषान्तरवित् सुज्जिस्तस्य खैरमवेपत् ।
दधौ सोऽथ ध्रुवं रात्रे स्वर्ध्वसर्ध्वकवक्रियं । नैवमेवाहुतं भूतमेतादृक् शान्तिमेव्यति ।
तांस्तान् देशान्तरे वीरानुत्सिक्तान् दृष्टवान् स च । तं पर्यालोच्य विश्रान्तिमोक्षेकानाममन्यत ।
भवितव्यतया दर्पेणाथ गीतः स्तनन्त्रतां । परिवादावहं सुज्जिस्तोयत्तद्वाहरत् । २०५०
स्वानुगैर्लुण्ठितं रुक्ममाचक्षाणं रुषा द्विजं । प्रसिद्धैर्द्वराज्यस्य स गृहगालमिवावधीत् ।
वाह्ये कुकर्मेणा तेन विश्राव्य जनमागतं । तं प्रत्युपक्रियं लोको विरागं नगरेऽप्यगात् ।
अत्रान्तरे बन्धुमेकं व्यधुः कमलिचादयः । अगण्यप्रायमुत्सेकादुत्तमप्रक्रियास्पदं ।
मयि सत्यपरोऽपि स्यात्कमनुयाहकः स्मयात् । अर्कोरिचारणप्रायस्तादृक्कोऽपीति सुज्जिना ।
सञ्जातयौनसम्बन्धबन्धः कमलिचादिभिः । अथास्याक्षिगतोऽत्यर्थं सामर्थ्याद्रिल्लहेणोऽप्यभूत् । २०५५
अल्पेन हेतुमोहूतं दैतं तेषाञ्च तस्य च । खलपैश्चनमेकैस्तत् प्रापाशु शतशाखतां ।
प्रकृत्योसिक्तमुत्सेकावहैः समुददीपिपत् । दुर्ध्वैर्ध्वैर्ध्वैश्चाप्यै साहदेविस्तमुत्सृज्यतः ।
आसमानां सहास्राभिः चमते समशीर्षिकां । कृतघ्नोऽयमिति खैरं मन्युं राज्यपि सोऽप्यहोत् ।
विभृत्तु भूपतिस्तस्माद्रिल्लहं वाह्यभृत्यवत् । मन्त्रखैरकथाद्येषु विश्रामेषु व्यवर्जयत् ।
स तु धूर्त्तत्वदुर्लभ्यतादुच्चस्वामिवैकतः । खेषां धैर्यं परेषान्नु सन्त्रासं माययातमेत् । २०६०
समग्रशक्तिराकाङ्क्ष्यसंस्तवः पच्योर्दयोः । तस्य तु प्रययौ सञ्जपालो दानेन मित्रतां ।
रुक्मद्वयोः प्रविशतोऽन्यान्यस्पर्द्धया तयोः । क्षणे क्षणे राजधानी ययौ सन्नमलोलतां ।
सुज्जिः स भूपानाक्षेपुं प्रतिपन्नान् युयुत्सया । महीमानोत्सवास्थाने संज्ञेभमुदपादयत् ।
कृकाटिकान्यस्तद्वत्सो दाःस्थाने वेदितो हि सः । तं निर्भय्य शिलाक्षेपं क्रोधरुक्माक्षरोऽकरोत् ।
लिखितैरिव तान् सर्वैः सोढुं रक्षणमोक्षितुः । मिथ्यातथ्यमिवादीर्य संगृह्यद्भिः समर्थतां । २०६५
उपावेशयदभ्यर्णे भूपतिः परिसात्वय तं । सत्यस्मिन्नास्ति नः किञ्चिदित्यन्तस्तु व्यचिन्तयत् ।
चक्रे मण्डवराज्यखैरथ प्रायोद्विजातिभिः । न सुज्जेः कल्पनेशत्वमिहामदति वादिभिः ।

अन्विष्य विद्विषः शङ्कां मन्त्रवित् निग्रि रिच्छणः । सन्नद्धसैन्यमानिन्ये पञ्चचन्द्रं तदप्रियं ।
 शशङ्के सञ्जपालाच्च तस्माच्च वज्रसैनिकात् । सुज्जिरन्यागणयन् ब्रुह्मास्य च तद्रिपुः ।
 आस्कन्दभोत्या निर्गत्य हयारोहैः समं गृह्णात् । व्यूढानीको निरुद्धाश्चो जजागाराद्य सोऽध्वनिः । २०८०
 भूपतिः प्रातिलोभ्येन वर्त्तमानस्तदाभवत् । कोष्ठेश्वरोऽपि सन्नद्धसुज्जिना बद्धसौहृदः ।
 स्थितमप्रातिलोभ्येन सोऽवधोन्मनुजेश्वरं । इति देवोऽपि नितरां देव्यतां नृपतेरगात् ।
 तथा स्थिते निग्रीधिन्यामाचक्षुस्तस्य विद्विषः । दुधुचाहेतुतां राज्ञा स्तुगुप्त्यै तेन या कृता ।
 अतथे तथ्यवदस्तु तथ्यस्वातथ्यवन्नृपः । यः पश्येन्मूढवत् सोऽर्थैस्त्यक्तोऽनर्थैः कदर्थ्यते ।
 रत्नज्योतिर्जितवहधिया त्यज्यते दृष्टिपातः श्यावाक्षाणामितरविषयः स्वस्य सम्भाविते च ।
 वस्त्रेकैकं यदिह न सृष्टा तन्मृषा यन्मृषा तत्तथ्येनेत्यं किमवनजनेर्दृश्यते तत्त्वग्रून्यैः । २०८४
 राजा यत्प्रधनादन्यदजानन् दौष्ट्यभेषजं । न्ययुक्तं तस्य तीक्ष्णत्वे सञ्जपालं महौजसः ।
 स कापुरुषवदीरः प्रहर्तुं हृष्टना समः । काङ्क्षिणाचिप्य तं हर्तुं तत्र तत्रैक्षत क्षणं ।
 मायाप्रयोगानन्योन्यमुद्दिश्य स्पृशतोर्दयोः । क्षणे क्षणेऽभजद्राष्ट्रं चासोक्तासविलोचनां ।
 प्रत्याशङ्कोदयं राजौ सुज्यौ जायति पूर्ववत् । अव्यययामिकयामं राजधामायजायत ।
 राज्ञास्त्रिर्वासाने रिच्छणस्य सुज्जेरभीक्षिते । पार्थिवोऽप्यनुमन्ताभूदनीशः प्रत्यवस्थितौ । २०९०
 सनिर्धियासुरामस्य तत्त्वेदात् क्षुभिताः प्रजाः । सन्दर्श्य द्वारपतिना राज्ञो युक्त्वा समर्थितः ।
 समं नृपतिं भैवीप्रार्थिना सुज्जिना समं । पीत्वा कोशं सञ्जपालः प्राप्ते राज्ञोऽव्यजिज्ञपत् ।
 प्रेरणादुल्लङ्घनादीनां स्वात्मेकाक्षैष वर्त्तते । राजन् सुज्जेरभिप्रायस्पर्द्धिनोऽन्यामनिच्छतः ।
 निर्द्वैहस्योपकर्तुं सुते स्याद्यदि मे नृपः । निर्व्यास्य रिच्छणं चित्ररथं बद्धा महाधनं ।
 लोहरारम्भिर्निर्गृह्णान् कोशश्च भूपतेः । नेयेयं संभृतोऽहन्तां दुष्टं तमपि कोष्टकं । २०९४
 कार्योपरोधानिर्वन्धः सम्बन्धेऽत्र नास्ति मे । दाक्षिण्यं स्वामिनः कृत्ये यस्य प्राणास्तृणोपमाः ।
 मध्येऽथ प्रतिराजादिनिर्जयस्त्रीकृतोद्यमे । युवा विश्रान्तचित्ताऽयं नृपश्चोभोगभाग्भवेत् ।
 साहायकाय दारेणमुल्लङ्घनं रिच्छणाश्रयेः । कार्य्यभाते च मामोन्नमाकारयितुमिच्छति ।
 ब्रूते च मामुल्लङ्घनं त्वं चाहं चाविभेदिनः । मिलिता यत्र तत्रास्ति गण्यः कोऽनु नृपास्तदे ।
 इहस्थानवदायादमेकमानीय कञ्चन । निदध्नाऽस्य पदे राज्ञो नानुतिष्ठेदिदं यदि । २१००
 गुणान् प्रसरणचासादन्ध्यायेव गिरा सृजन् । द्विजांश्च भृशं राज्ञाय विनिश्चस्याव्रवीदचः ।
 यथाह स तथैवैतच्छाद्रोहो नासमर्थता । नैदाशोन्यमथैतस्मिन् सम्भाव्यमभिमानीनि ।
 निष्प्रतिदम्भावेऽस्य दुर्लब्धेदोभवेदिति । इयमप्यन्यतस्तावदस्वपायधियः कथा ।
 किन्तु दूये य आकोपप्रायस्यात्तथ्यतोऽपि वा । निर्द्वैहस्य बधो भ्यातो योऽस्यासौ कार्य्यैव तत् ।
 अर्थोऽयमल्पमत्त्वानामयेऽस्माभिर्हि मन्वितः । नूनन्तेनोपसन्धेत तानावर्जयता धनैः । २१०४
 पुण्यैरपरिहार्यैः क्षैर्जाद्यैर्वा मादृशममो । जानतामपि जायन्ते निर्गुणभोगभागिनः ।

वालिशान् गृह्णतां प्राथञ्चित्तमेतन्महीभुजां । तन्मौर्ख्यस्य फले मूढैरेतैर्यदनुभूयते ।
 दुर्गमोभूमिभृन्मार्गोविटैर्हृद्वपैरिव । कस नीतिज्ञविज्ञेयः कस ते खलबुद्धयः ।
 तन्वाना व्रतैवमुख्यं रसनालौल्यशालिनः । परपिण्डापहर्त्तारः खलाः कैलेयकाश्चपि ।
 इत्थं खलोपतापेन प्रयुक्तं तद्भयात् पुनः । असंहार्यं कुर्कसैर्दं पश्चान्नापाय नोभवेत् । २११०
 इत्युदीर्य नृपः सुज्जः सज्जोऽप्यापादसिद्धये । तमजागारयच्छन्मजागरं चाग्रहीत् स्वयं ।
 विभ्रन्मन्मन्तेः शङ्का जिघांसुः सुज्जिरित्यपि । तथ्यं भृत्यवचो जानंस्तस्यैव दीःस्थेन पार्थिवः ।
 गत्वा स्वयं गृहान् यौनसम्बन्धं कुरुतां युवां । इत्युक्त्वा रिच्छणेनाथ स सुज्जिं समयोजयत् ।
 विश्वास्यापि तथा हन्तुं तं प्रमज्जमनाभुवम् । उदताम्यद्विवागं च तन्प्रापर्थवन् लुठन् ।
 सञ्चपाले गृहादन्धुनाशदुःखिन्यनागते । आशङ्क्य साहसामिद्धिमधिकं पर्यतप्यत । २१११
 निपत्य वीरश्रयने सुखलक्ष्मापसत्किधां । भ्रातरो यस्य कन्याणराजाद्याव्यस्मरन् युधि ।
 सेनानीः कुलराजः स ख्यातोव्यायामविशया । प्राणैरानृणमिच्छंस्त्वमपृच्छच्छोककारणं ।
 स संस्थापयितुं हन्तुं वाप्यशक्यं न्येदयत् । तस्याप्रतिसमाधेयं कम्पनाधीश्वराङ्गयं ।
 कियदेतन्निजप्राणमात्रं लभ्यं महीभुजां । इत्याभाव्य स जयाह साहसाध्यवसायतां ।
 दिनद्वयमनायातो गृहेभ्यः कम्पनापतिः । न प्रातिभात्यमभजत्तस्म नृत्योः श्रियोऽथवा । २११२
 विश्रम्भभृत्यः शृङ्गारनामा चाप्यब्रवीत् प्रभोः । तं दृष्ट्वांमृतीयेऽङ्घ्रि श्रयणेऽवगणे स्थितं ।
 शोभोऽपि योगिनो भर्तुर्नित्यं सततसेवकः । कर्तुं साहससाक्षिणं विदा तेन न पार्थ्यते ।
 करे पिनाकोमकराङ्गुलीभ्योः शोभाविशेषाय सदानुषक्तः ।
 पुराहवे कार्मुककर्षं तस्मै तत्कालमाप्तेन तु मन्दरेण ।
 ताम्बूलहारकव्याजान्तोराजा व्यसजयेत् । कुलराजन्ममव्याजधैर्यासंलक्ष्यविक्रियं ।
 भुवं मृत्युः पुनर्नाहमागन्ता तत्ततोऽस्य कः । आरब्धेति स निन्ये न ताम्बूलं खर्षभाजने । २११३
 व्यमनप्रश्नं राज्ञः स्नेहेत्यागतेऽन्वगाः । एवं कर्तुं यतन्नेऽन्ये निर्व्यूढौ सुशलिताः पुनः ।
 भगणोऽवगणोवास्तु निहतो नियतं मया । जागर्न्तः परं देवइत्युदीर्य विनिर्यथै ।
 गतस्य साहससिद्धौ शक्यं शङ्कं पलायनं । इति चिन्तयतस्तस्य मन आसीदिष्टङ्गलं ।
 ब्रजन् स्वामिहितं कृत्वा पुनः पश्चात्त्रिनाथ स । शस्त्रिणा द्वौ मिषाच्छस्त्रैश्च बन्धस्थाने परामृषन् ।
 स्वयं गृहीत्वा ताम्बूलं राज्ञा प्रक्षित इत्यथ । दास्येनावेक्षितः सुज्जं पार्श्वेऽद्वानुगोऽविब्रत् । २११४
 ददर्शोच्चावचैस्तच्च मितैः परिजनैर्युतं । यूथनाथमिवात्यस्यैर्द्विपररक्षितान्तिकं ।
 गृहीतवन्दितस्वामिताम्बूलक्षमितिं स तं । दृष्ट्वा कृत्यादि नृपतेः सत्कृत्य व्यसृजत् क्षणात् ।
 जनप्रवेशाशङ्की स त्वरमाणस्तमब्रवीत् । क्षतागाः कोऽपि कैवर्त्तः शस्त्रभृन्मत्समाश्रितः ।
 तस्माच्चेपपरान् भृत्यान् स्वान्निवार्याधुना तव । सन्धान्या वयमित्यप्येऽलक्षयन् प्रकानिच्छन् ।
 सोऽनेकामिव तां वाचं सदर्पादवधोरयन् । तस्य रूक्षाक्षरं नाहं कुर्यामिदमब्रवीदथः । २११५

सरोषादिव निर्गच्छन् मान्योऽसाविति वादिभिः । तं सान्त्वयित्वा तद्भृत्यैरङ्गा व्यावर्त्तितः पुनः ।
 तेनावादि ततः कर्त्तुं विद्वप्तिं वस्तुनोऽमुतः । सज्जयोरदिशद्द्वारप्रवेशं सत्ययोर्धर्मम् ।
 अवशेनेव तेनाथ वीक्ष्य तौ सम्प्रवेशितौ । सहायलाभादुद्भुजः प्रजिह्वोर्धुरवर्त्तत ।
 याताद्य कुर्था प्रातर्त्सा विधेयमिति तान् वदन् । दत्तपृष्ठोविनिद्रासुप्तस्ये सुज्जिर्जहौ वपुः ।
 गत्वाथ किञ्चिद्वावृत्तो निष्कृष्टचुरिको जवात् । प्राहरत्कुलराजोऽस्य वामे पार्श्वे कृतत्वरः । २१४०
 तस्य धिक्कुर्वतोद्ग्राहमधावन् चुरिकां प्रति । यावत्पाणिः प्रहरणं तावत् सर्वेऽपि ते व्यधुः ।
 विमर्षः पश्यतां यावदाशङ्के तच्च नोद्यथौ । स तावदेव सुचिरापेतश्चासद्वाभवत् ।
 भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुशोविषु । चकर्ष ग्रस्त्रं तत्रैकः पिञ्चदेवः परं तदा ।
 प्रहरंस्त्वैभिस्तुल्यप्रतिप्रवृत्तिभिः क्षतः । भ्राम्यन् क्षुतासृक्कक्षात् स मण्डपाक्षिरवास्तत ।
 स्थितान्दत्ताग्ले धास्त्रि रुद्धद्वारतमोरयः । जिघांसवः सुज्जिभृत्यास्ततस्तान् पर्यवारयन् । २१४५
 तमोरिप्रतिकुर्व्वाणभज्यमानेऽरिभिर्व्यधुः । ते द्वारे ठूलशय्यान्तां प्रोत्सार्य श्रवमुद्धृतं ।
 खण्डेषुप्रूलपरशुचुरिकाग्नाभिवर्षणः । तान् स सम्भ्रमयन् मार्गैरनेकैले विविचिवः ।
 नैराश्रयेतोर्विश्रतां तेषां सङ्कटवर्त्तिभिः । पृष्ठाच्छित्वा शिरः सुज्जेरङ्गनेऽक्षिप्यताथ तैः ।
 अश्रुनिःसरणाभीष्टेणशुक्लेणपुटश्रुतिः । उत्तरौष्ठकचक्षुसन्नघ्राणपुटद्वयं ।
 अह्णेऽर्धमभ्यमानस्य लोकस्य प्रतिविम्बकैः । सम्भाव्यमानसंस्पन्दसोऽकप्रव्यक्ततारकं । २१५०
 खपुटस्याक्रमच्छेदाङ्गलमांसस्य सन्धिषु । हरिद्रार्द्रैरिवाश्यानभेदोऽग्रन्धिभिरुत्थणं ।
 धूलिध्वस्तकचमश्रु तदेतदिति निश्चयं । परं भालतलस्थेन ददत्कुङ्कुमविन्दुना ।
 तद्दीप्य तिर्यक्पतनव्यक्तसन्ध्यन्तरद्विजं । उच्चलत्तमुलाक्रन्दा भृत्याः कापि विदुद्रुवुः ।
 कुलकं ॥ तीक्ष्णान् प्रयुज्य क्षापस्तु तिष्ठन् व्याकुलधीस्तदा । वहिर्वीक्ष्य जनलोभं साहसं निश्चिकाय तं ।
 सुज्जौ हते क्षते वापि कार्यमेतदिति श्रुतं । सन्नद्धा भैरवस्यादिचक्षुः तन्मन्दिरवेष्टनं । २१५५
 मिथैव सुज्जिनिस्तीर्णं दति श्रुतवता जनात् । स्वयमग्राहि भूपेन ततः समरसम्भ्रमः ।
 निस्तुंग्रयं हतं ज्ञात्वा सुज्जिं राजोपजीविनः । तच्च स्थितं शिवरथं सर्वदेव्यमवन्धयन् ।
 हिलात्मजन्मनः सुज्जिभ्रातृश्यालस्य कौशलं । कलशस्याद्य निर्वर्ण्य वाणीयं पुण्यभागिनो ।
 आक्षिप्यमाणैर्भिस्त्रादैरन्ते वीरोचितं कृतं । तेन त्वभंगशय्येन सदाचारात् विच्युतं ।
 राजौकस्येव तां वाक्तां श्रुत्वा सङ्घपलायितः । हतस्य स्वामिनोऽभ्यर्णं जिहासुर्जीवितं ययौ । २१६०
 द्वारं पदप्रवृत्तिभिर्भञ्जन्तं राजवैनिकाः । अपसार्य कथञ्चित्तं तीक्ष्णाः हृच्छादरक्षिणः ।
 प्रिविष्टेऽस्मिन् निर्वृढपीडिते मण्डपान्तरं । लब्धः प्राणनृपाभ्यर्णं कुलराजादयोद्ययुः ।
 हठप्रविष्टो हतवान् स तत्रैकं महाभटं । शरैरेव हतो दूरात् कथञ्चित् परिपन्थिभिः ।
 आयातं क्षुभिते देशे सङ्घपालं महीपतिः । रिल्हणं चोल्हणं हन्तुं प्राहिणोदितत्वरः ।
 यातो मार्गात् पलाय्यायं परिशङ्कोति रिल्हणः । क्षिप्तिकातटपर्यन्तमडित्वा यावदाद्यथौ । २१६५

पूर्वायातः सञ्चपालो गृहद्वारादिनिर्यतः । उल्लङ्घयत्यप्योत्तमं सुवङ्गं प्रहरयते ।
तावदेकस्य खड्गेन निहते दोष्णि दक्षिणे । तस्माच्चक्षे च्छिन्नास्त्रिस्त्रायुपन्थिरजायत ।
अगण्यप्रायतां प्राप्ते वंशे बलौशलादसौ । दिगन्तरेषु खस्त्रिंशं देशे प्राप प्रयां पुनः ।
फलकाले समासन्ने शौर्यप्रतिभुवाभजत् । स तेन दोष्णा वैकस्यं धिगिच्छां विधुरां विधेः ।
स प्राम्बदुदयावाप्तौ भवेदविकलोद्यदि । फलेन तस्य जानीयादिच्छां लोकोऽयमहुतां ।

२१००

पोतामृतस्य क्षतवियद्वलं न प्राम्बवियद्यदि नाम राहोः ।

अश्वास्त्रिच्छान्तदमुख्य लोकः सामर्थ्यभाजः सुचिरप्रकृतां ।

दृष्टः शोलाभिधो वृद्धः पितृव्यः सद्यदेविना । सस्पृष्टं निहतः साधु बन्धुगजातव्रणार्तिना ।
तस्यार्त्थां विनोतो वेश्म जज्जलास्थोऽयगोहतः । मान्याऽनुगो भटो दौ च यामिकस्य जनङ्गमः ।
बालं तनयमालोक्य निषण्णस्याङ्गनस्थितेः । तस्य निर्गच्छतो गेहे रिल्लणोऽग्निमदापयत् ।
आनीयमानो धूमान्धो बद्धा मुखैः समैगिकैः । गृहद्वारे हतः कैश्चित् प्राकृतैर्गणविक्रवः ।
तस्य प्रधानप्रहृतिचयहेतोर्महोपतिः । मुण्डमयवलोकासीदशान्तक्रोधविक्रियः ।
व्यापाद्यमानः साकोपं भूपतिप्रेरितैर्भटैः । उच्चावचाः सुक्लिभृत्याः हृत्यं सलोचितं व्यधुः ।
अनुजो लक्षकः सुक्लेर्बद्धा नीतः स विक्रियः । नृपं वोच्यादयैः कैश्चिद्राजधान्यङ्गनं हतः ।
भ्राता पितृव्यजस्तस्य सङ्गटास्थो नृपाङ्गमे । खट्वस्तद्व प्राणानौचित्येनामुचत् कृती ।
प्रविष्टः शरणं वाणवंशं पापैः प्रमापितः । उन्मत्तो मुकुनिस्तस्य भ्राता कैश्चित् स्वमन्दिरे ।
सुक्लिश्यालस्तु शृङ्गारवृत्त्या भङ्गुरथा हतः । महाकुलीनोविचरभौचित्येन च चित्रियः ।
सङ्गिकास्थः प्रतीहारो ब्रणितः शनैर्हतः । अन्येऽपि संश्रिताः सुक्लेस्तत्र तत्र प्रमिथ्ये ।
जात्या वाजिजवप्राप्तप्राणाः कोटेश्वरान्तिकं । आसाद्य वीरपालाद्या दिचामृत्युभयं जङ्गः ।

२१०१

२१००

ब्रजन् शन्दि यो दृष्टोत्थानरुद्धतुरङ्गमः । प्रपेदे सङ्गटभ्राता बन्धनं सुभटामठे ।
सुनुय सज्जलः सुक्लेः श्वेतिकस्यायजात्मजः । उल्लङ्घयत्यनूजस्य कारागारं प्रपेदिरे ।
इत्थं राजन्यमात्ये च प्राप्ते पिशुनवश्यतां । नवमे ऽब्दे शुचेः शुक्लपञ्चम्यां विप्रवोऽभवत् ।
कार्यं क्वापि विपर्यस्तसत्त्वं संसृत्य मन्त्रिणं । तमद्यापि नृपस्तादृक् भृत्योपेतोऽनुतप्यते ।
वेतालात्थापनाच्छृङ्खलादिषु चर्चणात् । व्यालाक्षेपाच्च विषमं सत्यं राजोपसेवनं ।
अनात्मायत्तनिस्तीर्णगुणानां चक्रवर्त्तिनां । शकटानामिवायस्यो विश्वस्तः कोऽनुभज्यते ।
अयुक्तं नृपति सुक्लिबधं मेने प्रजाः पुनः । युक्तं ज्ञात्वा तमुद्रिकशक्तितां विविदः प्रजाः ।
भेजे राजा सञ्चपालं कम्पनाधिपतिं ददत् । कुलराजे च नगराधीकारित्वं समापयत् ।
त्यक्त्वा मल्लार्जुनो धन्योदयौ नगरमागतौ । प्राम्बत्पुनर्जजृम्भाते प्रियो विश्वभराभुजः ।
इतराश्रयविच्छेदा वीतपारिप्लवस्थितिः । श्रीः सध्याकारमकरोत् स्थिरं चित्रग्रे पदं ।
अहुतैश्चर्यधुर्योऽपि राष्ट्रं दण्डेन पीडयन् । शमं नेतुमशक्योऽभूत्स भूपस्याप्यनहुशः ।

२१०१

२१००

गन्धर्वानाभिधे यामे टिक्कं हत्वा व्यसर्जयत् । पारं विशोकं कोट्टेशसत्किरः पार्थिवान्मिकं ।
 निसर्गदेपिणा प्राप्तप्रतापे नितरां नृपे । तदानीं तप्यमानेन दृतेनाप्यायिताऽसकृत् ।
 कोट्टेश्वरेण रभसादन्यैः परिजनैर्युतः । निशि लोठनदेवः स हाडियामं ततोऽविशत् ।
 महाकथितकन्याऽन्यैः संरम्भे राशि सर्व्वतः । बह्वसन्धिलवन्यसं विससर्ज यथागतं ।
 उच्छ्लादिवशादात्तं राज्यं सरभसं भजन् । निर्व्यूढिगृह्यदाकींऽगाम्भूतो लोकस्य हास्यतां ।
 तीक्ष्णप्रयुक्तिभिः सैन्यभेदैरन्येषु कोष्टकं । उपायैर्नृपतिसौख्येस्ततो हन्तुं व्यचिन्तयत् ।
 प्रतिदन्दीव तीक्ष्णानां पाटिताच्चः क्षमाभुजा । न संप्रसादयन् क्रुद्धः प्रतियोद्धुं व्यचिन्तयत् ।
 स्वैः स्वैः प्रदेशैरादिश्य प्रवेष्टुं पृथगापतीन् । स्वयमुच्चावचैः सैन्यैरवचस्कन्द तां पुनः ।
 स भूपं रभसाद्यातं ज्ञात्वाल्पपूतनं बली । प्राप्तञ्चलयितुं तस्यै प्रतापैः परिहारितः ।
 लग्ने रणे चित्ररथः पृथुसैन्योऽपि देवतः । तस्य सैन्यैकदेशेन निम्ने जयविपर्य्ययः ।
 अङ्गनामङ्गलोद्धारकत्वेन किल तेन सः । ततः प्रभृत्यभूद्वश्यदवष्टभोदिने दिने ।
 रिङ्गणादीन् योधयित्वा व्यूढस्यसाखिलानुगः । सवन्यान्यपतत् सायं कम्पनाधिपतंर्ष्वली ।
 ऊनैः शतादपि भटैर्युतोविगतसैनिकः । सह तत्सैन्यरोषं स गजचोभमिवाचलः ।
 किं वाच्यः स नरव्याघ्रः प्रवृद्धिं यति सङ्गरे । निजवर्धतनुचादि यस्य मानि न वर्धेण ।
 मन्दीकृतासिंहरम्भमवष्टभेन तादृशा । तन्विलकादस्यः प्रापुर्लवन्थाः सैन्यशालिनः ।
 तैः सजातीयदाक्षिण्यान्तटस्यैरपि सङ्कटे । तस्येषदुपेयागोऽभूत् स्ववीर्यापास्तविद्विषः ।
 काले सन्नहने रात्रिं जायतः सामतोबलैः । समये ग्रहणाद्यागततत्तद्युक्तिविकल्पनं ।
 लब्धभृत्या परित्यागो जिगीषोरीदृग्गैर्गुणैः । चलेयुररयोऽप्यस्य का धैर्याक्रमणे स्तुतिः ।
 अविश्वसन् भिन्नभृत्यस्तादृक् संरम्भपीडितः । पलायनोन्मुखः श्रेलात् कोष्टकोऽथ व्यगाहतः ।
 मागैश्चकालप्रालेयपातरुद्धेषु वाजिनां । गन्तुं तस्याद्यमं जम्भुः पृष्ठलग्नाविरोधिना ।
 अवमानोपतप्तोऽथ परिमेयपरिच्छदः । स यथै जाग्रवो स्नातुं राज्ञा राज्ञादपाकृतः ।
 सोमपालोऽथ भूपालमाणा पुत्रेण खेदितः । दीर्घदैराज्यदुःखार्त्तः शरणं नृपतिं ययौ ।
 पुत्रौ दत्तवतो नीविं मागपालस्य तस्य च । अभयं प्रतिजुग्माव भूमृदाश्रितवत्सलः ।
 वृद्धराज्यस्य जिघ्रोऽयं दौस्थ्यहेतुरभूदिति । स तदापदि नास्मार्घीदव्याजोदार्यधुर्य्यधीः ।
 साहायकाय स्वं सैन्यं दत्तवांस्तं महीपतिः । भूयः प्रतिष्ठामनयर्हर्षप्रथममाद्विषां ।
 स्नात्वा युनद्यां व्यावृत्तः कोष्टकोऽचान्तरे पुनः । मल्लार्जुनं गृहीत्वाभूत् दैराज्योत्थापनोद्यतः ।
 अर्कोपरागे प्राप्तः स कुरुक्षेत्रमवाप तं । सवन्यं कार्य्यतस्त्यक्तपूर्व्ववैरो नृपात्मजः ।
 आहूतो लोठनः पूर्व्वमायातस्तेन डामरे । निश्रम्य तं सङ्घटितुं खिन्नः प्रायाद्यथागतं ।
 विजयेशायतः पीतकेशोऽपि नृपतिद्विषः । प्रविविचूनुपैषिष्ट सोमपालो दुराश्रयः ।
 आराधनाय भूभर्तुस्तत्पुत्रः कोष्टकं पुनः । प्राप्तं स्वविषयैस्सौख्यैश्चकुरैर्निरलुप्ययन् ।

२१८५

२१८७

२१८५

२१८७

२१८५

२१८७

अत्रान्तरे चित्ररथं संवृद्धायासदुर्गहं । अनिच्छन्तोऽवन्तिपुरे प्रायं चक्रुर्दिजातयः ।
उपेत्यमाणास्ते दर्पास्तेनागणितभृभुजा । ज्वलिते ज्वलने देहान् वहवो जुहुवुः शुश्रुवा ।
चरके धर्मधेनूनामुत्तब्धेऽपि तदाश्रितैः । वक्रिं गोपालकोऽप्येकः कारुण्यप्रवणोऽबिशत् ।
भट्टस्त्रोद्धटवैशस्य पृथ्वीराजस्य नन्दनः । युवा विजयराजाख्यः सानुजोगाढदुर्गतः ।
देशान्तरं जिगमिषुर्विषमं वीक्ष्य तत्र तत् । व्याजहारानुजन्मार्णं कारुण्यास्तुकणान् किरन् ।
उपेत्यमाणा दाक्षिण्यस्तम्भितेन महोभुजा । विशः सचिवपात्रेण विवशाः पश्य नाश्रिताः ।
हृन्दानुवृत्त्यामात्यानां यत्र क्षामदुपेक्षते । कस्तचान्यस्तु दीनानामापक्वमयिता विशां ।
यदा न्यायोऽयमन्योन्यस्यर्द्धया यदुपसृतं । श्रमिता दण्डयेच्छाम्यं श्रमितारं परोऽथवा ।
विष्टङ्गलं नयेच्छाम्यं दाढ्यसारं विघट्टनैः । कदाचित्सौहमश्मानमस्या लोहं कदाचन ।
दोषेणैकेन न देख्यो राजा सर्वगुणोज्ज्वलः । बधाच्चित्ररथस्यान्यदिधेयं नावभाति मे ।
धर्मः सर्वोपकार्यैकलुद्रक्षपणमुच्यते । जघानाजगरं सोऽपि जन्तूनामन्तकं जिनः ।
दुष्टेत्तहसनेऽस्माभिः कृते तेजस्विनोजनात् । भूयोऽप्यधिकृतो विभ्यन्न कसित् पोडयेत् प्रजाः ।
कायस्यास्य परित्यागादमन्ता जन्तवो यदि । सुखिनः स्युरसौ भ्रातर्वर्णिष्या ज्यायसो न किं ।
संश्रुवांसं स तथेत्यथ कङ्कोप्रपोथिनं । विधायानुससारैत्य हन्तुं चित्ररथं तदा ।
कालेऽस्मिन् धर्मदौर्बल्यकलुषेऽपि कलेः किल । प्रभावोभूमिदेवानां द्योतते ऽद्याप्यभङ्गुरः ।
ब्राह्मणैरपरिचीणपूर्णपुष्पो न कक्षण । धैर्यमारभते भ्रष्टदुष्टोत्पाटनपाटवैः ।
द्विजानुद्वेजन् सृजिर्दिजादेवासददधं । विप्रेणैव हतश्चित्ररथोविप्रावमानकृत् ।
द्विजात्यापितया क्रान्तचित्तोऽसौ कृत्यवा कुर्व । दृष्ट्वा तस्य बधं प्राणान्विता कारणमुसृजन् ।
कृशानुसादकृषत विप्रा देहान् यदैव ते । तद्दृष्ट्वास्तस्यसङ्घर्षे तदैवासीत् हतानुगः ।
अनासादयतश्चित्ररथं पृथुबलान्वितं । गणराचमभूद्रुक्तुर्दिवाराचं प्रजागरः ।
स ह्यपथ्यन्तसामन्तसीमन्तितपथो प्रजन् । अभूददृष्ट्यो दृष्ट्यस्य जनसम्बाधमध्यगः ।
तेन सास्यैर्यनैश्चलनिष्ठुरेणैकदा जवात् । सोऽनुसस्ते व्यतिक्रान्तनिःश्रेणिर्धृपवेश्मनि ।
विलुण्ठितस्य स्तम्भागे कृपाश्यामूर्द्धायास्य सः । सामन्तमध्यगस्यैव प्राहरन्तोब्रह्महमः ।
मुमूर्षोरिव तत्रास्य वैक्लव्यगलितस्यतेः । उद्ध्रान्तचक्षुषोवर्षश्च्यवनं समपथत ।
प्रमापितोऽयं राक्षेति ज्ञात्वा सत्त्वहिष्कृताः । विचक्षास्तं तथाभूतमत्यजश्रुजीविनः ।
तं वीतजीवितं ज्ञात्वा न तीक्ष्णं प्राहरत् पुनः । प्राप्तं द्वितीयनिःश्रेण्या भ्रातरं निषिषेध च ।
न पलायिष्ट निर्विघ्नसर्वमार्गेऽपि घातितः । राज्ञा चित्ररथः शशदित्युच्चैः प्रोक्षकार सः ।
प्रनष्टं भ्रष्टभासादिराज्यभोगपरःसरैः । सर्वैः कापुरुषैस्त्वामादय चित्ररथानुगैः ।
ज्यायांसौठरथस्तस्य भ्राता भोत्या पलायितः । शरणं नर्त्तकोनेकां यथौ वक्रार्पितस्तनः ।
तादृक् प्रवेशितश्चित्ररथोऽभ्यर्णं महोभुजा । मा भेषः प्राहरत्कस्त्वामित्युक्ताश्रावितः स्तरं ।

२२२५

२२२०

२२२५

२२४०

२२०५

२२५०

नृपाशया को निहन्ता दारेभ्योति वादिभिः । तोत्त्रोऽन्विष्टोभटैः सोऽहमित्युक्ता खं न्यदर्शयत् । १२४५
 धीरो योधान् स्वधैर्यान् लङ्घनश्चायविक्रमः । निशङ्किमान् स हत्वाथ प्रहृत्य चरणे हतः ।
 परिचाणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृतां । धर्मसंस्थापनार्थाय सखामि युगे युगे ।
 लब्ध्वा लिखिततत्त्वकारणा पत्रिका कुरात् । तस्यान्तसमयाश्रयां श्लोकेनानेन पावनो ।
 अरुच्यन्माददीनलयुतस्त्रिचरयस्ततः । रुढग्रणोऽपि लालाटसन्धिवेधादजायत ।
 स मासान् पञ्चषान् याप्य निराधायकशाकृतिः । विवेष्टमानोऽवर्त्तिष्ट शयनीयतलेऽन्वहं । १२४६
 मल्लार्जुनं पुरस्कृत्य कोष्टकोविश्वोन्मुखः । तन्मध्यं तरुसंवाधं गिरिदुर्गमगाहत ।
 मा मामभ्रमयं भ्राम्यन् स्वयूथयसनोद्यमात् । अविस्मृतापदं लोकं पुनर्देराज्यशङ्किनं ।
 अकाण्डान्मुदजायेन पीडिताङ्गदवाभजत् । परशकोदयेनाशु लोकः श्रियिलशक्तितां ।
 तरुदुर्गं तदहश्चक्रोषवाय्यथ सर्वतः । व्याप्तोपान्तवनयामैः सचिवैः स न्यरोधयत् ।
 सञ्जपाले यवनकैः स्कन्धावारं निवपति । अनुचक्रुर्दिषोऽस्पन्दाग्निवातस्तिमितांस्तारुन् । १२४७
 धन्यक्रोशिलकाकोष्टपर्यस्तकटकोऽभवत् । गन्धर्वो गजरिपुः सिन्धुरस्त्रेव वैरिणः ।
 आवासितबलो राज्ञा गोवासे रिक्तोऽकरोत् । अटवीं पर्यटन् यूकानिवाकोत्कण्ठितानरीन् ।
 तीव्रशक्तेर्नृपस्यैवमारभैः सन्धितोऽभजत् । कोष्टेश्वरस्त्रिचतुरान् मासान् सञ्चारयन्त्यतां ।
 क्रिष्टोद्देशान्तरे राज्ञानन्तरैर्निकृतो नृपैः । भिन्नस्त्रवर्गोभूभर्तृभृत्यथर्थाकृतोद्यमः ।
 वालिशत्वादकुशलोद्यातुं दृष्टिं महोभुजां । सविस्मृतागः सन्धातुमैच्छच्छिन्नपदोनृपं । १२४८
 उज्जिहीषोः प्रभोर्भन्युं वाच्यं तद्वदनादिदन् । भक्ष्यकायः सञ्जपालस्तथेकां तामपूरयत् ।
 तथासौऽपि रिपुं राज्ञः सन्धितुर्न्ययहीव सः । पृथ्वीहरप्रभृतानां निर्दोहत्वं न कौतुकं ।
 तं प्रहृणता राजवैरिणं स्त्रकराङ्गुलिं । च्छिन्दतापि महोभर्तुर्भन्युं च्छेत्तुं न पारितः ।
 कण्ठबद्धशिरःश्राटः शीर्षेणोपानहं वहन् । भुक्तवेलोऽपि भूपालं कर्तुं नाशकदकुधं ।
 अस्त्रोक्तदिचभूभृत्ताञ्जनः स हि राजवत् । तत्तत्प्रत्युक्तभूपाशः सर्वं गर्भान् व्याहरत् । १२४९
 शुश्राव बद्धं तन्मध्ये यातं मल्लार्जुनं नृपः । अनुबध्नाति भव्यानामुदयेऽभ्युदयान्तरं ।
 नियमानः स हि स्कन्धमधिरोप्यानुजोविभिः । अजाङ्घिकतया मार्गोत्तङ्गनाथ स निःसहः ।
 ततस्ततोभयस्थानास्त्रिस्तोर्लो लोहराश्रितं । सावर्णिकाभिधं यामं प्राप्नो विन्यस्तरक्षिण ।
 निरुद्धोजगिकार्येण ठकुरेण महीपतिः । प्रियंकरं तच्च भृत्यं शुश्रावान्तिकमागतं ।
 दृढप्रायेऽरिणा दुर्गोन्निर्गतः स कथञ्चन । बद्धस्तेन पुनः शक्तिः कस्य भावार्थलङ्घने । १२५०
 गङ्गाद्युमार्गलुठिता जठरात्कथञ्चिदेकस्य संहतवतो निरुता मर्षेः ।
 यस्तापरेण हतसागरगर्तपूर्तिः श्रक्तो न कोऽपि भवितव्यविलङ्घनायां ।
 जगिके बद्धसंप्राप्तिपर्यन्तोपान्तरक्षिण । राज्ञोदयद्वारपतिः प्राथोजि प्राज्यबुद्धिना ।
 तं विना धैर्यगान्धोऽर्थशैथिल्यं महाधियं । सङ्कटेन ज्ञावष्टभो राज्ञाश्चायनिमन्त्रिणां ।

म च्छातिकस्य सावाधान् मार्गानुभयवेतनैः । तमोरिस्थितमद्राक्षीत्तं क्षमापतिविद्विषं ।
 निष्ठाशून्येन धैर्येण शौर्यसम्भावनावहः । सुवन् स तं बहिःप्राप्तं नत्तदुक्ताब्रवीत् पुनः ।
 सर्वतो ज्यायसीं भर्तृभक्तिं यो ब्रुमन्त्यते । भवान्धैर्यमतिमतामाहृतो लोडनान्तरैः ।
 कृता रक्षामणिसमं सहायं त्वादृशं विना । हानिमीं दुर्नरेन्द्रस्य वान्धे राज्ये ब्रुञ्जन्तुः ।
 दुष्टे द्वाणां भवत्येष नियमाद्राजभास्वतां । भाग्यान्तहेमन्तदिने जननं विलङ्घयता ।
 शोभते हृदि रातास्रमण्डलायो यथोदये । तथा योऽस्तमये भास्वानिव बन्धः स भूपतिः ।
 धन्योऽवतरो यस्यामीत् क्षुब्धताराङ्गनाजनः । उदयेऽस्तमयेऽप्युगे रागव्यपाप्मरोगणः ।
 पदे प्रयोगं लब्धार्थं किञ्चित् कृत्वा कुलीनवत् । अहं कविरिव प्रौढः प्राप्तो निर्व्यूढमूढतां ।
 सत्यंकारोऽधुना भूत्वा विधत्ता स्वान्तमुत्थितिं । माध्यत्वानभितुत्तेन वरैकेन सोभवान् ।
 इत्युक्त्वा प्रत्ययोत्पत्त्यै संस्पृष्टुं स्फाटिकं ततः । मपीठं पुरतोदारपतेर्लिङ्गमुपानयत् ।
 अञ्जलाहवसंमर्दप्रासशून्येषुवर्णिनः । योधान् योद्धुं वरं सायं मानवान्न नमिच्छति ।
 इति सम्भाव्य संस्पृष्टशिवलिङ्गः स वाञ्छितं । वरं तस्याररीचके स च भूयो जगाद तं ।
 आकृष्टदृष्टिरहतः क्षामुजोऽन्तिकमक्षतः । यथेदृगेव प्राप्नोषि तथा त्वामर्थयेऽधुना ।
 कार्पश्यापहतं तस्य वचः श्रुत्वा त्रपाजडाः । सर्वेऽप्युर्वीमुखास्तस्युर्वृष्ट्याऽर्द्राः पल्लवा इव ।
 अन्ये चणस्ततो भिक्षाः स्मर्यमाणः सचेतसां । विकाशहेतुतां प्राप स्वस्थस्य मनसः पुनः ।
 मनुष्यवान्ममार्कः षचं निन्ये स निस्त्रपः । तेन स्वपालितांशोकानपि पश्यन्त्रविक्रियं ।
 अहो नाहारनिद्रादिवैवश्यः पशुवत्पथि । कथ्यमाणः स केनापि न विकल्पेन पस्पृगे ।
 पश्यन्नानीयमानन्तं गोमृभिस्तादृशं जनाः । दयार्द्रहृदयस्यामीन्नाभ्यनन्दस्य भूभुजं ।
 उवाच चानुकम्पेऽस्मिञ्चन्द्रज्येष्ठस्य भूपतेः । नैतावद्भाति नैर्धृण्यमनुजे पितृवर्जिते ।
 आमेचनकमेतस्य भेसकाज्जदृशो वपुः । क्षेपगर्ह्यमनिस्त्रिंशचेताः कः कर्त्तुमर्हति ।
 पूर्वापरानुसन्धानबन्धस्तं दृष्ट्वांस्तदा । विस्मृतागा नृपं तत्तदित्युपालभताध्वनि ।
 गनणा काथ वा बालवानिशादौ विधीयते । न चित्तवृत्तैरेकाग्र्यं महतामपि सर्वदा ।
 आहूतां द्यूतपाञ्चालीकेशकृष्णादि शृण्वतां । पाण्डवेभ्योऽधिकः क्रोधाधार्त्तराष्ट्रेषु जायते ।
 कुरुणां क्षतजापाने भग्नैरोर्मूर्द्धताडने । श्रुते पाण्डवविद्वेषलेषामेव च दृश्यते ।
 परावरजः कार्य्याणां न कश्चिन्मध्यमं विना । ततस्तेऽनुभवाभेदस्तत्र तत्र कथं भवेत् ।
 स पौराचोदयस्त्रैस्त्रिन्नाङ्गुल्यङ्गमुदहन् । दुर्याधिक्लृष्टा मृत्पात्रं सायं नगरमासदत् ।
 न्यधत्ताश्चयुजा शुक्लपद्मदश्यां महीपतिः । एकादशेऽब्दे तं रचितुं नवमठान्तरे ।
 त्यक्ताहारस्य च निशाः पञ्चषास्तस्य ताम्यतः । पार्थं प्रगाम कात्यायनचरणस्पर्शनार्थिनः ।
 अवादीदर्थितं तस्मै प्रतिशुश्रुषे भयं । द्रोहावेकान्ततो बध्ना सचिचरथकोष्टको ।
 राजा निर्जमुषः स्त्रोर्जीं कोष्टकस्याथ बन्धनं । विधिस्तुः पञ्चषानामाविष्कृणादीनचूचुदत् ।

२५६

२२९०

२५६५

२८०

२५०४

२२१०

सर्वेषु गलितौजसु स्वयं राज्यमसृष्टि । अथ तं रिक्तहो दोर्भां स्रवं यादृक्वापदीत् ।
 हतशस्त्रः स बलिनस्तस्य दोष्यञ्जगन्तरे । तस्यावचेष्टा निद्रान्धा भूतेनैवालसीकृतः ।
 भ्रातृभ्यो भिः खराजास्यः कुलराजस्य कोपमः । भृशद्वन्द्वे कृपाश्लास्य निर्विभेद कृकाटिकौ
 परश्वधेन मूर्ध्नि नैव पृथ्वीपालस्य ताडयन् । राजवीजौ स च क्रोधाद्विषिधत्तमहीभुजा ।
 कृकाटिकास्थिसञ्जातमर्धवेधोपचेष्टितः । विवेष्टमानोऽवर्त्तिष्ट सितौ स रुधिरौचितः ।
 महाबलैः कमलियप्रमुखैस्तस्य मोदरः । चतुष्कः पातितोऽप्युर्वी गण्डशैल इव दिपैः ।
 विलोक्य वैकन्यहतौ बद्धौ तौ स्नामिनौ तथा । कृष्टासिधेनुस्तस्यौ द्विजम्मा मल्लकाभिधः ।
 उच्चावचेषु प्रहरन् स भूपालोपजीविषु । अतर्क्यमाणस्तुमलं राजैवालस्यतापतन् ।
 नृपान्तिकादापततस्तंस्तान् प्रन्तं महाभटान् । अधावत् सासिधेनुस्तं कुलराजो महौजसः ।
 प्रतिप्रहतिषु क्षिप्रापतत्याणिमपारयन् । निहन्तुं संरुधेव भित्तौ व्यायामवित् स तं ।
 अपयातुमवस्थातुं प्रहर्त्तुं वाय्यशक्रवन् । तस्यौ च वज्रसन्धानः संस्तभ्येनमविहतं ।
 चरणास्थालिनात्पालदोः शब्दमुखगोऽन्तिकं । धाविते पद्मराजोऽथ मल्लकोऽक्षिपदीक्षणं ।
 प्राहरत् कुलराजोऽथ लम्बरभ्रोऽथ वचसि । प्रहृत्य गच्छतः पाणैः स तस्याङ्गुष्ठमचिणोत् ।
 तौ विञ्जराजो दर्पीणनिविडे प्रहरत्युभौ । तस्मिन् प्रतिप्रहरति क्षिप्रं प्राहरतां ततः ।
 स त्रीनप्यभियोक्तृस्तंस्तंस्तं दूकपथमागतं । चतुष्किंकादारगते राजानं समुपाद्रवत् ।
 लक्ष्योभूते नृपे शीघ्रमनुधावन् ससम्भ्रमं । सकार कुलराजस्तं स्थिगस्थितितिनिर्जवं ।
 ततः सर्वैर्दो योधैः क्लीवाक्रीवान् स सत्वरं । दत्ताभजदोरशय्यां रक्तसन्दोत्तरच्छदां ।
 जीवद्वापदतस्नामिवोचितः स्थायविक्रमः । स एवास्तृहणीयान्तर्क्षणे वीरेस्वगण्यत ।
 वह्निःकोष्टकन्त्येषु विद्रुतेषु दरिद्रतां । परं जनकचन्द्राख्यो धैर्य्येणोवाह डामरः ।
 निराधुधो राजभृत्याङ्गुलैकस्मात् परश्वधं । स क्षयुद्धायदूतत्वं नयन् भूरोन् यमान्तिके ।
 यियसोस्तस्य चण्डांशुमण्डलं परशुः करे । सुषुम्नासंविभागार्थं शशिखण्डइवाविशत् ।
 नाद्राक्ष नाश्रौष वापि बद्धे भर्त्तरि यत्तदा । कोष्टकस्य बधूरन्वतिष्ठन् मानवतो सती ।
 जीवन् भूयोऽपि लभ्येत त्वया स पतिरित्यसौ । बन्धूनामवधोऽपि प्राप्तिं प्राविशद्यद्गुताशनं ।
 सप्तर्षिर्धाषदाशेषतर्षिकिल्लिषदूषितः । तस्याः सतीलोकगायाः पादाभ्यां पातितोऽनलः ।
 वसन्तस्य सुताधन्योदयभ्रातुः पुपोष सा । शुचिवंशभिमानेन न डामरवधूद्वतं ।
 लवन्यललनाः कुर्युर्वध्व्येऽपि धनेच्छया । यामकादिकुटुम्ब्यादीन्नितम्बाभोगभागिनः ।
 मतिव्यामोहनिर्व्यूढवैक्लव्यस्याभिमानिनः । तयानुगाभ्याश्च कृतं कोष्टकोयाश्चक्रे शिरः ।
 कूटव्रणोऽपि किमिमाङ्गूतः कैरपि किल्विधैः । निम्नाणो गणरात्रेण कारायां कोष्टकोऽभवत् ।
 अथ चिचरथः शेषकृशः कलुषितं नृपं । श्रुत्वा मल्लार्जुनेनाभूक्तयादत्यन्तदुःस्थितः ।
 पत्नी तस्यैकभार्य्यस्य प्रियासूयमती सती । परचोक्तातिथिः पूर्वं विभ. प्रतिभूरभूत् ।

१११५

११२०

११२५

११३०

११३५

११४०

देहे वाय्वहताप्याये गेहे गतपरिग्रहे । पत्यौ वैमत्यकलुषे नेषदप्येष पिप्रिये ।
 तीर्थस्थितस्य न स्यन्मे सागसोऽप्यप्रियं नृपात् । इति सञ्चिन्त्य स प्राशान्तिवाक्कर्तुं सुरेश्वरौ ।
 अथ नानार्थभूयिष्ठा धनाधीशाधिकश्रियः । स्थानास्तस्तस्तस्तस्य पार्थिवोऽपाहरक्कियं ।
 कनकांशुकसम्प्लाहवाजिरत्नायुधादिभिः । स्वा स्वा प्रकाशिता लक्ष्मीः स्पृष्ट्वेवाधिकाधिका ।
 लोहरद्रोहघर्षोऽपिशोषितो राजपादपः । तल्लक्ष्मीशैलनटिनीमेकेनाप्यायितोऽभवत् ।
 विश्वे चिरनष्टेऽपि श्रीकल्याणपुरं न यः । वनवामोचितशसः सानूरोऽभ्युमित्रात्यजत् ।
 श्वेतच्छत्रोऽप्युभवे चिन्तापाण्डुरवर्त्तत । वन्दोक्तता नरेन्द्रश्रीर्निर्मिद्रा यस्य मन्दिरे ।
 राज्ञा प्रयुक्तं विज्ञाय विजयः स भवोद्भवः । तीक्ष्णमानन्दनामानमवधोत्तेन चावधि ।
 इत्थं स पप्रथे तादृक्प्रजापालनशालिनः । सर्वोत्साहमयोऽनेहा जयसिंहमहोभुजः ।
 तीर्थस्थिते चित्रये पादाग्रगणैषिणौ । शृङ्गारजनकावास्तां तद्भृत्यौ व्यक्तचार्तिकौ ।
 प्रचुरेत्कोचदानेन स्वीकृत्य नृपतिं ययौ । शृङ्गारोभजनकः स्वामिश्रीभोगभागितां ।
 चिरप्रचलितं द्वारमुदये निदधे पुनः । मेघकालः सन्निधुं प्रतीरदव पार्थिवः ।
 अवश्यभोग्यदुष्कर्मदत्तमर्मव्ययसिरं । कथाशेषोऽभवच्चित्रयोमाभैरयाष्टभिः ।

२४५

२४६

२४७

हास्यावहोऽप्यविकृतो विकृतोऽनपास्योदुर्गन्धिरप्यतिजडोऽपि गृहीतः स त्वः ।

पूर्वानुभावजयिनोभवति प्रभावाद्यस्य सुमस्तमतिमंस्त्वमप्रतर्क्य ।

निन्दैराद्यूतनाद्यैर्यथेष्टितैः प्रागभोष्टतां । वात्ये दुर्ललितस्यागाङ्गुभर्तुस्त्रिचसेतसः ।
 विसृज्यमानः सम्प्राप्तसाक्षाज्येन दिवानिशं । क्षमात् स्वीकृत्य ताम्बलं तेन चित्रयान्तिकं ।
 दूत्यैः कृत्यान्तराज्ञत्वं प्राप्तवानाप्ततां गतः । तदन्ते घटयसाञ्जलदृष्ट्यान् कोशदर्भकान् ।
 तदा सर्वोत्साहशेषमन्त्रिशून्ये नृपास्पदे । सञ्जकस्यात्मजः प्राप शृङ्गारोन्मुख्यमन्त्रितां ।
 तस्य वैधेयताभ्यस्तकुट्टरेपि दुष्कृतां । नातः पाचार्पणान्तुच्छत्यागितनापि सम्पदः ।
 योषित्कशिपुभोग्येन धन्यमन्योऽपि सोऽभवत् । धान्यदानवदान्यत्वं गुरुणामाजगाम यत् ।
 पौठं कृतवतो रूप्यं संयोज्य रजतैर्निजैः । विद्यमानं सुरेश्वर्यैः सायुज्यं तस्य युज्यते ।
 उर्वीशैरपि नार्वाभिर्योऽनुगन्तुमशक्यत । आषाढ्यामाक्यसम्भारो निविडद्रविणव्ययः ।
 नन्दिचेने स तत्राद्यैः प्रणोतस्त्रयकादिभिः । तेन कालानुसारेण पोषितः पञ्चषाः समाः ।
 नर्माङ्गतायां निःसरो ज्ञातोयः सोऽधिकारभाक् । अचिन्त्यकृत्यकार्योऽसौ स्वामिखेदप्रभावतः ।
 केलोमज्जैर्बुधवतिकरजैः कण्ठभूषादज्ञायां यस्याज्ञायि चूटनमसकृत् क्वाधरेष्वासकृष्टौ ।
 सोऽप्यादिष्टस्त्रिपुररिपुणा प्राप भङ्गं न भोगी ज्ञत्वाधायो कचन न परो भर्तुराज्ञाप्रभावात् ।
 तच्च रिक्छणधन्यै च समाश्रित्येतरैरं । कार्यं जनकशृङ्गारावुत्कीर्त्तयेनापजघ्नतुः ।
 कदाचिज्जनकं बद्धा सार्द्धं भूषणभौतिकैः । सपुत्रदारं शृङ्गारं वाप्यविन्दूनमोचयत् ।
 स तच्च जातु निर्विघ्नं मानहीनमकारयत् । कचरचार्यितोत्कीर्त्तयधनाभ्यर्थितमैयुनः ।

२४८

२४९

२५०

अङ्गुष्ठमखनिर्घर्षनार्त्तितानामिकोर्भिकः । वदन् वामोत्तराष्टाद्योदध्नैः कुरुते क्षणः ।
 भ्रूभङ्गादेक्षितवलीनिष्ठाश्रतललाटभूः । पुनरेकस्तयोर्लब्धकार्योलोकमहामयत् ।
 अव्यक्ताक्षरवाग्यौक्ष्यमीलिताक्षो रटन् बद्ध । हसन् सकरतालञ्च सम्पद्यन्वैव्यभाव्यत ।
 सोल्लेखप्रतिभोन्नीतत्वरं संहस्यवस्तुनि । कथाशरीरं पर्याप्तं न दृशां किमचेतसां । २३९
 सर्वस्मिन्वस्तुतो वाचि काले विगतयोग्यते । जाने त्वणमृणां तुल्यं शृङ्गाभे हत्यगर्ह्यतां ।
 यः सर्वकषणिष्कम्पश्रेमुषीकः क्षमापतिः । धुर्यतां धर्मचर्याभिर्गतः सुकृतशालिनः ।
 लम्बवोधिरिवारेर्यस्त्रके व्यापद्युक्तियां । दावप्रदस्य दग्धाङ्गेलाघलमिव चन्दनः ।
 गुरुस्त्रिदिजानाद्यप्रभृत्युचितयापि यः । प्रतिपत्त्या मंत्रिभेजे संविभाग्यकुटुम्बकं ।
 प्रामादाश्विजयेशादिदेवमातस्य शृङ्गुद्धीः । सुधादानेन निन्ये च धन्यः कैलामतुल्यतां । २४०
 मठदेवगृहारामद्वदकुल्यादिद्योजने । जीर्णोद्धृतव्यसनिनस्तस्य चिन्ता निरन्तरा ।
 सकृद्दृशितविदेषकार्यमत्रह्यचारिणा । सकौर्व्यधामपर्याप्तमोदगप्युच्यते जडैः ।
 विश्वाप्यायनमप्रसिन्धुभरणब्रह्मादिसम्प्रीणनप्राय कृत्यमुदात्तमेकसमयोपात्तेन दुष्कर्माणाः ।
 स्त्रःसिन्धोर्लघुतां गतं सुरगजश्रेणीचितास्पर्शनात् जाता येन जनाः श्लाशानमिव सा योग्या किनास्थं स्थिता ।
 तदन्तरं शिवरथो द्विजः प्रचुरशक्तिः । कायस्थपाशः पाशेन गलम्बद्धा व्यपद्यत ।
 इत्थं पृथ्वीपतिः कृत्वा तत्तत्कण्टकपाटनं । अपेतविघ्नं सौजन्यनिघ्नो व्यधित मण्डलं । २४१
 विपचावरणापायप्रायेण पृथिवीभुजः । तैत्तृणनायान्ति जीमूतमुक्तारविकरादिव ।
 परिणाममनोज्ञत्वं राजरत्नं त्वयं नृपः । माधुर्याधिक्यमुत्पाको द्राक्षाद्रुमदवाययौ ।
 प्रावर्त्तयत सातत्यात्कृत्स्नं विततदक्षिणान् । विवाहतीर्थयात्रादीन् महितांश्च महोत्सवान् ।
 संविभेजे स्वसम्भारैः स क्रियाधर्मचारिणा । तेजोभिः कुलशैलानामाभोषधीरिव चन्द्रमाः ।
 प्रतिज्ञातं सुतेदाहप्रतिष्ठादौ पुरौकसां । तेनौपधिकसामयीदाममव्ययचेतसा । २४२
 दारुणामाकराः कोशवृद्धये ये धराभुजा । नवीचक्रे पुरं सर्वं स्वाधीनान् स विधाय तान् ।
 मज्जतोराजकार्येषु तत्त्वविद्विहैरार्चने । विस्मितैर्वीक्ष्यते तस्य निष्ठा काष्ठा मुनेरिव ।
 प्राज्ञादारभ्य साधारणपर्यन्तं चास्य दृश्यते । न तत्कृत्यं गता यत्र नाध्यक्षत्वं विचक्षणाः ।
 अविचारान्धतममे विद्या व्यद्योततान्तरा । जयापीडादिमेघश्रीसौदामन्या विनोदया ।
 तेन श्रियन्तु विश्राण्य स्थास्युं रत्नप्रभामिव । गुणवैचित्र्यचित्रस्य प्रकाशो नश्वरः कृतः । २४३
 सुरयोयेन संयामे विद्यतचेत्रसम्पदा । ग्रामाणामाग्रहाः कर्म सान्वयाः स्वामिनः कृताः ।
 विदुषां विततोत्सेधसौधास्तदिहिता गृहाः । व्याप्राः सप्तर्षिभिर्द्रष्टुमुत्कर्षमिव मूर्द्धसु ।
 प्रतिभाप्रभवे प्रज्ञो यज्ञे च पथि पान्यता । सार्थवाहन्तमालम्बनिर्दोषा विदुषां स्थिता ।
 आसीद्यथार्थराजस्य शयानस्याप्यतिश्रियः । कामं लिङ्गाभिषेकाश्च सङ्क्षेपप्रभवोध्वनिः ।
 निद्राणस्य तथा वेणुवीणादिपरिहारिणः । दयितं तस्य निर्दोषविद्वज्जल्पविकल्पनं । २४४

कालं श्रीललितादित्यावन्निर्वर्णादिभृभुजा । मिदं न यत्प्रतिष्ठादि निष्ठा तदधुना गतं ।
 मठदेवगृहेष्वेव स्वकालप्रभवेषु यत् । सर्वेष्वेव कृता तेन निर्व्यापाया ब्रह्मस्थितिः ।
 रत्नादेव्यादुढारुढभर्तृबलभताभुवः । सर्वप्रतिष्ठाप्रष्ठत्वविहारः प्रथमं गतः ।
 रिल्हणोऽथ गुणयामवान्धवो धर्मपट्टनी । बभूव पूर्वपथिकः समस्तामात्यभक्तैः ।
 तपोधनांस्तन्ववर्णान्धर्मपट्टनींश्च शुद्धधीः । विश्रम्भभवनस्योऽपि शक्तं त्यक्तुं न यः कश्चित् ।
 कृष्णाजिनाभयमखदानमुख्यैः सुकर्म्मभिः । धर्मकन्याविवाहेषु यस्याऽन्यत्नमाद्युषः ।
 सर्वेषामाहिताग्नीनां निष्प्रत्यूहा महात्मना । सर्वयोगोपकरणैर्ध्यानं विश्राणितैः क्रियाः ।
 भोगान् बुभुजिरे भव्यान् सचे स्तुतिविस्मये । यस्य वर्णाश्चतुःषष्टिः कृद्व्यास्पृष्टचेतसः ।
 अग्रहारगुणोदयैर्वित्तैर्मठभेदभुभिः । पुरे परिष्कृते येन दयोः प्रवरभेदयोः ।
 आद्ये प्रवरभृभर्तुः पत्तने पत्तविस्मयः । प्राप्तः प्रतिष्ठाप्रष्ठत्वं यत्कृतो रिल्होऽथरः ।
 लोकान्तरगतां काम्नां कृतिनोद्दिश्य सुखलां । भिन्नैरेकप्रपास्याने विहारक्षेत्रे कारितः ।
 मार्जार्यास्तिर्यग्गुचितेष्वेहविस्मयपोहितः । मृतामनुमृतायास्तस्मान्ना यः ख्यातिमागतः ।
 तद्वर्तुर्गीर्वाकालुष्ये तस्यादूरायगा पुरः । प्रदेवे मानुषीवासीत प्रिया कीडाविडालिका ।
 तीर्थप्रस्थानदिवसादारभ्यास्याविराविणी । उत्सृजन्त्याहतं भोज्यं मा शुचं जीविनं जहौ ।
 आरोहति परां काष्ठां प्रतिष्ठाविबिधाधुना । दिद्वा नृपतिपत्नीषु मन्त्रिस्त्रीषु तु सुखला ।
 ओचङ्कुणविहारं या यातं नामावशेषतां । अस्माप्रासादवेष्मादिकर्म्मणा निर्म्ममेऽधुना ।
 अरघटप्रबन्धान्मुक्त्वात्रशालादिकर्म्मभिः । तस्याः सम्पूर्णतां पुण्यप्रकारानिखिलागताः ।
 पूर्वराजकुलाखण्डस्थण्डिलव्यापिनाखिलं । तदिदारेण नगरं नीतं नेत्राभिरामतां ।
 प्रापि प्रतिष्ठयेवाशु यत्कल्पितया तथा । विपत्तिः श्रीसुरेश्वर्यां प्राज्यषायुज्यदृष्टिका ।
 मठायहाराधन्येन बलभाभिधया कृताः । नाभोटं लेभिरे नाम ख्यातिः पुण्यैर्विना कुतः ।
 अग्रहारमठांस्तदुदयः कम्पनापतिः । कृत्वापि स्त्राभिधामेव तत्सम्बद्धां सदाशृणोत् ।
 उदयदारपतिना सह ब्रह्मपुरोगणैः । कृते प्रष्टे मठे शोभां लेभे पद्मसरसाटः ।
 शृङ्गारतन्त्रपतिना श्रीदारेऽप्यय्यजन्मना । प्रत्यष्टापि मठोद्यानदोर्धिका येन चात्मना ।
 खानकोष्टमठब्रह्मपुरीसेलादिकर्म्मणा । सोऽलक्षकारालङ्कारोदृढङ्गञ्चाधिपोधरां ।
 बुधः सदैवधीशान्निहेतोर्जातः कलावतः । यः कविर्दानवत्वञ्च ख्यातस्योगेन योऽजयत् ।
 नृसिंहसेवी निर्हंसहिरण्यकशिपुच्छिदः । वराहसमये दत्तगोश्व योऽपूर्ववैष्णवः ।
 भट्टारकमठार्थे पूर्णबार्धाविव प्रदिः । मठः शृङ्गारभट्टस्य ख्यात्यानौचित्ययोजितः ।
 सान्धिविग्रहिकोदात्वाभिसारोर्विभुजोऽकरोत् । अष्टमूर्तेर्जट्टनामा प्रतिष्ठा पुण्यकर्म्मठः ।

२४०५

२४१०

२४१५

२४२०

२४२५

पुष्पाकरप्रणयभूः सुभगा विभूतिरेकस्य हन्त करवीरतेर्गद्गुमेषु ।

पुष्पाणि यस्य सफलीकुर्वते स्वयं तन्मादुर्भवत् किमपि लिङ्गमनङ्गशचीः ।

विभूत्या संविभक्तेषु भूभुजाखिलमन्त्रिषु । उत्कटकोटिं भुङ्गाख्यः परं जङ्गानुजोऽर्हति ।
 स्वयम्भूः प्रकटोभूय पूजां स्वीकुरुते स्वयं । ज्येष्ठरुद्रोवशिष्टस्य यस्य वा बालकेश्वरः ।
 स विहारमठोदयवेश्मभिः कलुषोऽग्नितः । तेन तत्र कृतं भुट्टपुराख्यं पुटभेदनं ।
 नगरेऽपि हरः प्रत्यष्टापि भुङ्क्तेश्वराभिधः । सरस्व मडवयामे धर्मविभ्रमदर्पणः ।
 नीला प्रतिष्ठां वैकुण्ठमठादिस्त्रिविहारभूः । रत्नादेव्या दृढं चक्रे स्वार्यग्रथनसुस्थिरा ।
 रत्नापुरे बज्रदारमहार्धे निरघोमठः । धत्ते सुकृतसंस्मर्य स्थीतवीतं सविभ्रमं ।
 मृत्युञ्जयोराजतेऽस्याः सुधाधौतान् भजन् गृहान् । जमस्थानित्यतोऽच्छित्ये श्वेतदीपं सृजन्निव ।
 गोकुलानां विधातारो गोकुले विहिते तथा । गणिताः शूरवर्माद्याः सहाभ्यवहारिणः ।
 गवामव्याहतस्त्रैरसञ्चारचरकाञ्चिते । तत्र वैतस्तोयाब्ध्ये यदपोढामयं वपुः ।
 मुकुन्दस्तत्र साश्चर्यसौन्दर्यौदार्यमन्दिरं । अश्वगोवर्द्धनधरः सिद्धैर्नाविश्वकर्षणः ।
 मठप्रतिष्ठां कृत्वा सा नन्दिचेत्करोत्स्थितिं । विहारान् यवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान् ।
 दार्व्यागारेष्वप्यूर्ध्वशिखरौदार्यमन्दिरं । स्वनामाङ्गपुरं चक्रे तथा शक्रपुरेणपमं ।
 उद्दिश्यापरतान्मान्यमहत्तरमुखानपि । प्रतिष्ठाविविधास्यके सा राक्ष्याश्रितवत्सला ।
 एवं सर्व्वाङ्गमामुकालङ्कितेरथ स चित्तेः । विशेषकामं भूभर्तृवृषा स्वमकरोन्मठं ।
 अनुत्सिक्तेन घोऽदत्त भूरियाभेमहोभुजा । तश्चैरारोपितः ख्यातिं मुख्यः सिद्धपुराख्यया ।
 व्यधात् कारपथेशस्य दौहित्रः सिन्धुजान्निजान् । निविडः त्रविडोऽप्यत्र प्राक्सिद्धश्चक्रमध्यगान् ।
 किम्बा मठादिनिर्माणस्तुत्या तस्य व्यधत्त यः । भूयः सङ्ग्रामनगरं कृतं कश्मोरमण्डलं ।
 जीर्णारण्यसधर्मायं कालदौरात्म्यतो भवन् । देशोधमजनावाप्तैस्तेन भूयोऽपि योजितः ।
 आरम्भात्प्रभृति क्षापे दीक्षितेऽभीष्टदत्तिषु । शिल्पिप्रायैरपि प्राथम्येन देवगृहाः कृताः ।
 मन्त्रेशांशुकरवादैः निरस्येन भूभुजा । साधारणीकृते पौरांस्तान्तांश्चक्रमहोत्सवान् ।
 अकाण्डतुहिनापातोद्दीपाद्यैरप्युपद्रवैः । नष्टेषु शालिष्वक्षीपं सुभितं तत्र न क्षणे ।
 अद्भुतं चाभवदाचः श्रुता यस्त्रिंशिरक्षसां । केलाद्युत्पातजातश्च दृष्टं नष्टास्य न प्रजाः ।
 कौन्धेश्वरानुजच्छुङ्गनामा विहितविभ्रवः । आहवैर्गूढदण्डैश्च राज्ञा निन्येऽन्तकान्तिकं ।
 चक्रे विक्रमराजादीन्भूपानुन्मथ्य पार्थिवः । प्रोदं गुह्यणादीनां राज्ञा वल्गापुरादिषु ।
 प्रजेशः कान्यकुब्जादावजर्थेण नृपार्थमा । स व्यधाद्भवभूभोगवैभवानपि मानिनः ।
 विद्योतमाने निश्चेधैर्भक्तैस्तत्रैवमेकदा । भेजे जोवितदारिद्र्यं दरद्वाराजयशोधरः ।
 स भूम्यन्तरोऽप्यन्तराज्ञोऽतिभवेया । विपत्तौ प्रकृतिकान्तसन्तानश्चिन्त्यतामगात् ।
 निहतास्य निजामात्योविश्वसिंहाभिधोयतः । सम्भुज्य दयिता राज्यमप्रौढतनयेऽग्रहीत् ।
 वशीकृत्य शनैर्देशं नाममात्रशिष्टं नृपं । उच्छेत्तुमैच्छयावत्तं स जिघृक्षुः स्वयं चितिं ।
 अन्योऽमात्यः पुरस्कृत्य यशोधरसुतं परं । तावत्तेन समं भेजे पर्युकाख्याविपर्ययं ।

२४२०

२४२५

२४३०

२४३५

२४४०

२४४५

कश्मीरान् पृष्ठतः कृत्वा दैराज्यं तत्र कुर्वति । उत्सृज्य सञ्जपालादीन् सर्वकार्यभरक्षमान् ।
 हेवाकप्रतिपत्त्यान्याभिधमौग्ध्यनिरुद्धधीः । सर्वाधिकाराद्यारोपान् मन्यमानोऽभिमानिता ।
 पर्युकाजयतः सुञ्जरप्रौढमनुजं निजं । प्रहिण्वानोऽनुमन्त्रितं मन्त्रघोऽप्यभवन्नृपः ।
 अपूर्वमण्डलारध्वा वाटोपाद्गामशालिनः । क्व सर्वङ्गषनिष्कम्पप्रतिभाः कार्यवेदिनः ।
 क्व बालवालिशप्रायेणयववृत्तिर्जनः । धिक् परोपाकविषमं स्वाश्वकन्दं मेदिनोभुजं ।
 कार्यपेक्षत्रिपक्षैस्तेरिच्छन्त्युद्रिक्तताश्चिदा । मेन्यन्मादुर्गकोषादेन शंसन्त्यन्तरज्ञतां ।
 प्रक्रियामात्रतो मन्त्रं गृह्णन्ति चित्त्यनन्तराः । कृतसाहायकैरेव चित्राचित्रमस्वाद्विषः ।
 युक्त्यारब्धविधौ तत्र वैरिसाहायकयदे । क्व वैधेयान् वक्रप्रायान् कार्यसन्दर्भवेदिनः ।
 दरद्राजद्रुमोऽन्यान्यं भेदकूलचयाच्युतः । क्रष्टुं नाशयताप्रौढैः स्नेतोभिरिव मध्यगः ।
 पर्युकाशङ्कटे कार्यं तन्तमुत्कोचमिच्छतः । स दुग्धघातुमादातुमयासीदलमक्रमः ।
 पर्युकेण ममं विवृषिंहः सन्धिं निबद्धवान् । यथागतं गते सुञ्जौ कश्मीरेन्द्रेऽप्यहोदुषं ।
 सर्वाधिकारप्रवहाचिरसञ्चारभूरुहः । प्रसङ्गे तत्र शृङ्गारोमृत्युभौहित्यकार्यभूत् ।
 आलक्ष्यकान्तात्सर्वाधिकारोऽस्याद्वितीयया । वृत्त्या ततस्तु श्रतधा निस्तराम्भद्राभवत् ।
 अन्येऽप्यमात्याः साम्राज्याङ्गर्त्तुर्माहात्म्यभागिनः । प्रमथं समये तस्मिन्दैवात्किमपि लेभिरे ।
 प्रशंसा सा नृशंसस्य विदग्धेन धराभुजः । मृतामात्यार्भकापत्यं निधत्ते यः पितुः पदे ।
 प्रवर्त्तिता त्वमात्यानां भृत्यैः पट्टतिरहुता । निर्भैलक्ष्याः प्रभोर्लक्ष्मीं ऊर्जः स्वगृहिणोमिव ।
 भूभर्त्तुः प्राभृतीकृत्य मृतस्य स्वामिनः श्रियं । सन्तानस्य विभूत्यर्थं कृत्वा कार्यं हितेऽहरन् ।
 गञ्जाधिपे विश्वनाम्नि विपक्षे रचितापरं । एकेन सहजाख्येन सहायानां महार्घता ।
 नान्धातुरोहाधिकारं पार्थिवैर्नार्थितोऽपि यः । स्वामिस्त्वनेष्टिनाम्नो वृक्षे साहायकं व्यधात् ।
 निधायामप्रतिष्ठत्वं दृष्ट्वापि प्रभविष्णुभिः । धिक् परस्परया भृत्याः प्रवृद्धेन्द्रेऽधिकाधिकं ।
 आसीदाचमनोपयोगि कलशे सद्युर्जगल्लङ्घनकान्ता । द्विक्रमहार्यथासुररिपोस्त्रैस्त्रैस्तथं यत्पयः ।
 शम्भुस्तन्निधे स्वमूर्द्धनि जडेऽप्येकप्रयुक्तादृतौ स्युः सर्वेऽप्यवशा गतानुगतया गाढादराः स्वामिनः ।
 सुज्जिर्निर्वासनप्राप्तप्ररोहोदुर्णयद्रुमः । साज्जिजाड्यश्रुताप्यायः क्रमेणासीत् फलोन्मुखः ।
 दिवाः समाः समन्युः स विवृषिंहस्ततोऽभवत् । अकुण्ठराजाद्युत्कण्ठं धृतैरकृतलोठनं ।
 दूरादाखण्डितोत्थानः शूरमाश्रित्य भूपतिं । जीवत्क्षयिषिण्यज्यादिकर्मणा स सबान्धवः ।
 दरदं मन्त्रिणां जातज्ञातेयैरभियोगभाक् । चक्रोऽलङ्कारचक्राद्यैर्दामरैः सह चक्रिकां ।
 साण्ड्रिदुर्गस्वाम्यस्य प्रथमप्रस्थितौ सुहृत् । क्षुद्रो जनकभद्राख्यः पार्थैर्लिखितार्थपद्यत ।
 कर्णाटकादावभवत् स्थाने स्थाने विलोक्यतां । प्रस्थितं कस्यचिद्देहे बुद्धिः कस्यापि साधुता ।
 तं तथा विपुलारम्भमपि शास्त्रादसम्भ्रमं । प्रविचिन्तुमुपैचिष्ट कौसीद्यानुद्यमो नृपः ।
 पोषिते प्रेषितश्रीकैवत्ये चैवैषिभिः । अयोदयद्वारपतिः प्रेषि विश्वम्भराभुजा ।

२४६०

२४६५

२४७०

२४७५

२४८०

२४८५

मंगलता च मूर्खेन पुनः शङ्करवर्मणः । प्राप्नोऽलङ्कारचक्रस्य पार्श्वमश्रावि लोठनः ।
 अपि विग्रहराजाख्यः सूनुः सुसलभूपतेः । भोजः सुहृणजम्भा च श्रुतौ तेन सहागतौ । २४८०
 अथोपचितउत्थान एव तेषां स सत्वरः । मार्गं बद्धदिनोल्लङ्घनमेकेनाङ्गा व्यलङ्घयत् ।
 मयूथकन्याययनामिद्वैर्यातो विधेयतां । तदास्कन्दहतस्फन्दः स पलायिष्ट उग्रमरः ।
 सिन्धोर्मधुमतीमुक्ताश्रयमन्तस्थितं ततः । शिरःशिलाभिधं कोट्टमथ तैरधिशिथिले ।
 गहने ब्रुडितः कोट्टे स्थितः किं वा स इत्यसौ । न निश्चिकाय दारिद्र्ये भ्राम्यन् दीर्घासु भूमिषु ।
 अथोपालम्बतद्गर्गरोहणेऽस्मिन्नश्नत् । दैवेनापि न भूभर्तुः प्रभावो निष्पन्नमवः । २४८५
 उत्थानोन्मुखतां सर्वेऽप्युत्पिञ्चे तत्र दस्यवः । पालालास्तिमयोवर्षपृथक्कृत दूवाभवन् ।
 तैस्त्रिस्तकादिभिर्गूढवैरुतैरथ लोठनः । पालहारिः पुनश्चक्रे मायाचतुरश्रक्रिकैः ।
 पुरयामादिदग्धारममाध्यमथ धावतां । पदे पदे कृच्छ्रगतं स्वपलासमरचिषुः ।
 धिक् चक्रे नियतेभ्राम्यन् दृष्ट्यादृश्यः स सर्वतः । कल्पात्ययोदयो ब्रह्मपुत्रः केतुरिवाभवत् ।
 श्रान्तैरमात्यैर्निर्व्वन्धे सन्ध्या कालानुरोधतः । मेने मडवराज्योर्व्वीहारितेवाखिला जनैः । २४९०
 अस्मत्प्रतोकारतयारोहसु वैरिषु । तदन्तरेऽथ ससन्नं धन्यं प्रास्थापयन्पुनः ।
 तत्स्वन्धारोपिते कार्य्ये श्रोतां गच्छेत्तटस्थतां । विपर्यासमथ द्वाराधीश इत्यभ्यधाज्जनः ।
 भिचुर्मल्लार्जुनस्त्राभीदेक एव चयस्त्वमी । संहनार्य्यन्तदुःसाधादध्युद्यत्यखिलाः प्रजाः ।
 द्वाराधिपस्त्वहेवाकथ्यवहारो महीपतेः । सिद्धिं स्वस्याप्रसिद्धापि वाञ्छन् ददोद्यमोऽभवत् ।
 एकाकी यः किल न भजते मूढतां भर्तृकार्य्ये नौदामोन्वं श्रयति च रूपा बद्धधोने च तस्मिन् ।
 निर्हेवाकथ्यवृत्तितया साध्यसिद्धिं किलेच्छंस्तद्वक् मन्त्री प्रभवति परं गाल्पपुण्यस्य राज्ञः । २४९५
 पञ्चचन्द्रे मृते तस्यानुजं राजोपवेशने । न्यधाद्यं षष्ठचन्द्राख्यं षोऽप्यारब्धौ विनिर्य्ये ।
 द्विवाङ्गकादयोमुख्याश्चाष्टौ सप्त गायकैः । धन्यमेवान्ययुर्व्वीक्षाश्चान्ये राजोपजीविनः ।
 धन्यादिषु तिलयामं कोटिसिन्धुतटाश्रयं । अयत्स्वगच्छद्वारेभ्योद्वंगस्थः पृष्ठपङ्कतिः ।
 हठप्रवेशाद्योग्याजिमुख्यहेवाकवर्जितः । शोषयन् द्विषतोऽर्ध्यगम्भीरं स व्यवाहरत् ।
 कठारिकादिभिः कारुष्ट्यैर्मेन्द्रिपङ्कतोः । धन्यो मधुमतीतीरे नगरस्पर्धिनोर्बधात् । २५००
 निर्ध्वान्तं द्रुमसम्बाधं मनिकेतावमल्ललीः । कटकं सर्वभोगाढ्यं शक्रः परिवृढोऽकरोत् ।
 देशे भूरितुषारोयहिमर्त्तौ भाग्यसम्पदा । भूभर्तुरभियोग्यैव भूरभूजानुभूषिता ।
 भुवनाद्भुतसम्भारप्रेषणं दिग्जयैषिणः । दैराज्यं मोलिताश्रेऽपि काले राज्ञो न खण्डितं ।
 उत्थानरवोपहतभये यास्यत्यगात्परं । भारोढियोजितयाम्याकन्दं क्षान्तिचमूपमां ।
 दीर्घप्रवासनिर्व्वेदाश्चलितां दर्शयन्पुषं । स्यात्सूक्ष्मं तोषयन्दायैः स्वेर्य्यं निन्दे नृपसूम् । २५०५
 इत्थं त्रिचतुरास्मासांस्तिष्ठद्भिरभिनिष्ठुरैः । नैवादातुमशक्यन्त कटकैः कोट्टसंश्रयाः ।
 तेषां हि वीवधासारनिरोधादीनि दृश्यतां । अप्रियाणि न जातानि दैन्यदायोनि कानि चित् ।

चिकीर्षवस्तुषारान्ते स्वविभूतिप्रकाशनं । तत्पुनरुत्थितोक्तासाः पर्वता इव डामराः ।
 कृषं कृषीवलैर्वेदपाठमुत्सृज्य च द्विजैः । उत्पिञ्चसञ्जैर्यामेषु सर्वतः शस्त्रमादधे ।
 प्रतीक्षमाणाः प्रालेयप्रलयं मार्गभूभृतां । दारदास्तुर्गानीकैस्तु ज्यैस्तुर्जिगोषवः ।
 हिमिकासंहतेः कालतलतत्पाकतेर्दधत् । पातभीतिं जनोराजसेना शश्वदेवपत ।
 इत्थं प्रत्यर्थिसामर्थ्यपरमार्थापरीक्षणात् । स्नाभृन्मिथैवमारभे सन्देहश्च जयेऽभजत् ।

११९०

वैदग्ध्यदिग्धमनसामयमेक एव कोऽप्यस्ति वञ्चनविधेरुचितः प्रकारः ।

येनात्मना किल विशद्वितशक्तयस्ते मुग्धेऽपि वैरिणि विचारहतोद्यमाः स्युः ।
 प्रवादमात्रसाराद्यस्त्रसेत्परिकरादरेः । स्वैव तस्य विघ्नित मिद्विजिन्नान्वया धिया ।
 विधेदाशु शिलोमुखैः प्रवितरेत् पत्रैरवस्कन्दनं बध्नीयात्तदिदं गुणैः परिकरैर्मिथ्याप्रसिद्धैरिति ।
 स्यात्सेदस्वरुहं द्विपस्य भयकचिन्तामहैः साहसं प्रत्यूहेन ततोनिजैरपचनैरयेतदुन्मूलने ।
 लोठनाद्यैर्हि कर्णाहान्मिस्त्रीणैः कथञ्चन । प्राप्ते ऽलङ्कारचक्रेऽप्ये राज्यमज्ञायि निजितं ।
 मिथैव यथिता कथा स्वयूथैः कथमन्यथा । तस्मिन्नमृन्दमास्कन्दं धावन् दाराधिपो ददौ ।
 प्रत्यवस्थित्यसामर्थ्यात्ततः कोट्टं व्यसर्जयत् । स राजवीजिनस्त्रास्य परेद्युः स्वयमन्वगात् ।
 कोट्टाद्रिः सलिलस्थान्तः कृशौघः पृष्ठदैर्घ्यभाक् । स तैर्वैसारिण्यासव्ययोवकदवैक्ष्यत ।
 निःसामर्थ्यं तद्विलोक्य गजागारमिवागजं । तत्पुनरुत्थितयाशंसं भयञ्चोदवहन् इदि ।
 ततः शरैर्द्विषदैर्षेवाध्यासेतोविरोधिभिः । अर्षेणोरक्षणमितोरचायन्मोपनादतः ।
 इत्थं स तैरभिरुद्धैर्व्यावदादाय डामरः । मेने स्वगुप्तिमात्रार्थी न युद्धे बहूनिश्रयः ।
 ततः कन्दलितमास्कन्दे तिनयामे द्विषदले । प्रतीकाराक्षमे दस्यो ते चिन्ताक्षमतान्दधुः ।
 विस्त्रवापि स्तुतप्रज्ञासौष्ठवोलोठनः पुनः । डामरं कृत्यसम्पूर्णमगूढं तमगर्हत ।
 भोजं तद्विजितं यत्नो द्रोहो रोहेदिति ब्रुवन् । रुद्धा पिष्टव्यं तं व्याजस्तुत्या नित्यमुपाचरत् ।
 विमुखे लोठने कुण्ठश्राव्यस्तस्य तु सान्त्वने । मेने मन्त्रज्ञतां किञ्चित्समवर्णिष्ट समिदि ।
 हन्यान्मां भृशदित्येष यातेक्षितेषु सन्धयेत् । नास्मानुक्तेत्यरौत्सीत्य पिष्टव्यं गमनार्थनात् ।
 त्वय्यस्मासु च सर्वेषु वेष्टितेषूत्कटान् द्विषः । पृष्ठकोपमसम्भाव्य कुतश्चिन्निश्चलोद्यमाः ।
 यद्यदिदधुः मिच्छेत्तत्तदकं त्यज मामितः । अन्यान्मन्त्रानानोय दरदोवा यवेन वः ।
 बन्धनं त्वपनेथामि युक्तमित्युक्त्वांश्च तं । डामरं विदधे किञ्चिदिव साक्ष्यमाश्रितं ।
 विमोक्ष्यामि क्षपायान्त्वामद्य श्चेवेति तं ब्रुवन् । सत्वसङ्गोणदाक्षिण्योविप्रलेभे प्रतिक्षणं ।
 अध्वरोधे सुदृरस्थैर्यथावदकृतेरिभिः । वाञ्छायामाहृतैरज्ञैस्तु त्वहान्यत्यवाहयन् ।
 दुरुदर्कमथाशङ्कं समयं ते व्यजिज्ञपन् । धन्यादयोहि तैः सन्निर्विधेय इति भूपतिं ।
 तैस्तैर्निमित्तैः सन्धानमविधेयं विदस्त्रुपः । तानादिदेश कर्त्तव्यं कोट्टाट्टालकवेष्टनं ।
 सन्दिदेश च दायादा वञ्चेरन् स्यातिमागताः । निजास्पदे तां जहति दत्तोत्कोचेऽय डामरे ।

११९५

भूत्वा कठोरोऽप्यारम्भानिष्ठानिस्तौष्ठवा भ्रुवं । क्रियातिपत्त्युपालम्भेयास्यामोऽसंशयं विशां ।
 नात्यचङ्चलदेवसेतु सप्ताहान्यथमं ततः । दुग्धप्रवाहं प्राप्यन् स श्रुतेत्यन्योऽपि तप्यते ।
 प्राप्तव्यं प्राप्तवान् सर्वोनिजैः कृतैः शुभाशुभैः । क्रियातिपत्तिर्लोकेऽपि चैलोक्यं तु मुखेऽप्येते ।
 पादेषु पक्षेषु च सत्सु नोर्था न व्योम्नि वा पक्षपिपीलकस्य ।
 पङ्क्त्यन्वचङ्क्रमणं तु गर्भे किं सम्पदा स्यान्नियमे गतीनां ।
 सहस्रपादस्य गते निमित्तमनूरुभावेऽप्यरुणः प्रजातः ।

तस्याभविष्यद्यदि पादयुग्मं ततोऽधिकं तत् किमिवाकरिष्यत् ।

२४५०

उपेत्य साचितां तस्मात् कृत्स्नं कोटं विवेक्ष्यतां । प्रयातु तत्रैवास्माकं तेषां च पुरुषायुषं ।
 अविश्रान्तो वातोदहनदिव संयोजनयति प्रमत्तिं सातत्याद्दलयति कुलाद्रीतपि जलं ।
 प्रसूते कृत्येषु व्यवसितिरनिर्यूढसुदृढा फलावाप्तिं लोके प्रतिकूलमसम्भाव्यविभवां ।
 क्रूरां नरपते राज्ञां श्रुत्वा धन्यादयस्ततः । कोटप्रतोतिं कूलन्तं त्यक्त्वाप्यारुह्यर्जवात् ।
 कथं युद्धं विधास्यन्ति कथं स्थास्यन्ति वेति तान् । शरान् किरन्तः कोटस्याद्यावप्रीत्यन्तं कैतुकात् ।
 अधः सोऽप्यूर्ध्वगान् युद्धैर्निष्पीड्य निविडैर्व्यधात् । धन्यः प्रदेशं तावत्तं निकेतैः पत्तनोपमं ।
 अविश्रान्तैस्ततः सङ्क्षैरसंख्येयस्रमूचयः । प्रतिक्षणं प्रवृत्ते सैन्ययोर्हभयोरपि ।
 परेद्युः सारदां दृष्ट्वा सम्प्राप्तो गर्गनन्दनः । भङ्गनन्दनपुरीषैरयोधैर्वृद्धिं हतैर्व्यधात् ।
 अलङ्काराभिधेवाङ्गराजस्थानाधिकारभाक् । अधृष्ट्यामानुषैर्युद्धैर्विद्वान्प्रधधधधीत् ।
 क्व भूधरचरैः स्वर्धा वसुधातलचारिणः । तथापि पृथगायन्त्वानन्त्यं चिन्त्यमचिन्त्यकृत् ।
 अस्पीयांसः कोटनिष्ठा भूयिष्ठाः कटकाश्रयाः । अतः पूर्वोऽवस्थन्तोऽप्यासन् कृत्याल्यया क्षताः ।
 स्निग्धद्वारारिपटं द्विजैः षोडितमाहवैः । मीलिताक्षमिव आसात्ततो दुर्गमजायत ।
 गोमृभेदान्तरदैधमुखिस्त्रिद्रानुसारिणः । धन्यादीन्मोक्ष्य विश्वासं कोटस्या नोपलेभिरे ।
 निद्राच्छेदार्थमन्योन्यं कोशन्तोनाखपन्निशि । स्वपन्तोऽस्मिन् तु निःशब्दऽन्यं कोटमदीदृशन् ।
 निशासु तत्तत्पृतनायामतृथ्यैरवैरपि । चटकाः कोटरगताभेषशब्दैरिवात्रसन् ।
 अहर्निशं भ्रमन्तीर्भिर्नैभिः संरुद्धपायसः । तान् समभ्रमयन् सर्वप्रकारं राजपैनिकाः ।
 ते रूद्धपायसस्तर्षदोषं कंचिदिषेदिरे । निःसञ्चारास्तु सङ्कले भोक्तव्ये क्लेशमाययुः ।
 वुभुक्षवः क्षमापयोग्यान् भोग्यान् भाग्योर्जितांस्ततः । कदस्मैर्नृपदायादा अशनाशंसनैर्व्यधुः ।
 दूरे स्पृष्ट्वास्तु निलोणाः क्षुधितास्तोऽधिकं व्यधुः । भूभर्तुर्भोगभागिभ्योऽत्येभ्योऽप्यन्वहं स्पृहां ।
 व्यूहेष्वस्मासु पर्याप्तमकार्यमिति भाषिणं । भोजं व्यधान्मध्यग्रृहे दुर्गस्याथ स तं पृथक् ।
 एकस्य वाङ्मोहादेश्यापुत्तलादपरस्य च । जानन्नयोग्यतां मेने द्वैराज्याह्वमेव सः ।
 विनामुं चानयोः सम्यक्संरम्भैरन्तवैविणः । इति मिथ्या प्रथां निन्द्य तदिनिःसरणं वहिः ।
 काम्नालङ्कारचक्रस्य काङ्क्षन्ती चयमित्वरी । चक्षूरागात् षष्ठचन्द्रे सान्द्रस्नेहार्द्रतां गता ।

२४५५

२४६०

२४६५

२४७०

वहिराभ्यन्तरं भेदं नयन्ती मन्त्रमायया । सान्द्राणेः कर्णसरणिं सर्वमन्त्रिभ्योऽन्वहं ।
 रागध्वान्तान्वितधियः प्रतिभेदभयेन सः । तस्य प्रकाशयन्नेनां गन्तुं तु प्रार्थनं व्यधात् ।
 क्षमावान् शिञ्चितोपेक्षो मैत्रीस्त्रैर्ये मुदं भजन् । नागस्मागस्यपि दधे वोधिसत्त्वद्वयं क्रुधं ।
 प्रियामन्युः सरगेण मृत्युहेतुर्भक्षानपि । हृदि विस्मर्यते पृष्ठे श्रमेणैव वारणः ।
 अथ प्रस्थापितो भोजः सुतारिशिविरान्तरात् । यातप्रायोऽप्यलङ्कारतनयेनानुयायिना ।
 द्रोहेऽप्यभयादापि ध्वस्तसत्त्वेन सत्तरं । व्यावृत्त्यारोपितो भूयः कोट्यस्थान्तिकं पितुः ।
 निर्भर्त्य पुत्रं गन्तासि श्वो निश्चित्यभिधाय तं । च्छन्नमस्थापयत्सोऽङ्गि यातदत्यखिलान् वदन् ।
 प्रोचल्यानिश्चयादेकः प्रायाद्वै श्वः प्रयास्यतः । बोधितैरथ धन्याद्यैरजागार्थखिलैर्निशि ।
 प्रस्थातुः स निश्चयेऽथ कोट्याङ्गालोकायत् । जायतः कटके सर्वान् परितोदोपितानले ।
 प्रकाश्य वङ्गिना दुर्गं प्रतोलीनिर्गतो यथा । पिपोलकोऽप्यलक्ष्यत्वं नोन्मुखानां द्विषां ब्रजेत् ।
 ज्वालाप्रकाशं चाञ्जल्यादिलोलादव रञ्जिताः । न्यषेधन्मूर्द्धकम्पेन सान्द्राणि साहसद्गुहाः ।
 तद्गन्तुमक्षमः क्षिप्तं क्षपाप्राप्ते स डामरः । अधोवातीतरच्छ्रमालिङ्गितवटाकरं ।
 क्षेमराजाभिधानेन डामरेणैव सोऽन्वितः । शिलां वितर्दितातुल्यामध्यास्त श्वभ्रमक्षणां ।
 आरुह्यासनमात्रे तां पर्याप्तां पातभोतितः । निर्भिद्रौ पञ्चरात्रोत्सावत्यवाहयतामुभौ ।
 निर्वर्त्तितप्राणयन्त्रां करस्थैः शक्रुपिण्डकैः । ततएव व्यजहतां विष्टां नोडादिवाण्डौ ।
 अव्यक्तयाकृतौ चित्रासूत्रिता विष्टौ स्थितौ । बोद्धारिकटके लक्ष्मीं पृष्टादिस्रयमीयतुः ।
 तथोराश्रीयत स्फोटशीतविस्फटिकारिणा । ज्योतिर्हप्रतापाग्निसन्तापेनोपकारिता ।
 षष्ठेऽङ्गि तत्र निःश्रेयोभूतभोक्तव्यथोरथ । क्षतचारद्वारम्भि तुषारं वर्षितुं धमैः ।
 अष्टछताचिते दत्तवीणावाद्योद्यमे तथा । शीतासादितसादेन पाणिपादेन सुप्तता ।
 तावचिन्तयतामथ लुच्छीताभिहतौ ध्रुवं । पतिष्यावोऽरिकटके पाशवद्वाविवाण्डौ ।
 कं पूष्कुर्व्यः कस्य वावां विदितौ यो विनिर्हरेत् । ततः पङ्कान्तरामग्नौ यूथपः कनभःखिव ।
 विषमस्थावथेत्यं तौ नक्तमभ्यर्थ्य डामरः । आरोप्य रज्ज्वावसथे शून्ये स्थापयति स्म सः ।
 कृतशीतप्रतीकारैः पलालानलसेवनेः । दुःखं व्यस्मरतां तत्र निद्रया चिरलम्बया ।
 ततोऽप्यभ्यधिका व्यापङ्गेजे लाठनविषहौ । अचक्षुष्यौ जनान् स्निग्धौ गिरमप्यापतुर्न यौ ।
 यवकोद्रवपूपादि तयोः सतुषमश्रुताः । गात्रैर्वस्त्रैश्च वैवर्ण्यं शृङ्खिवन्धयता दधे ।
 धन्याऽलङ्कारचक्रस्य क्षीणभोजस्य सर्वतः । स्त्रीचकारास्रदानेन तुल्यौ होलयशस्करो ।
 ततः स दूतैर्बिकेतुमङ्गीचक्रे नृपदिषः । वुभुक्षाक्षुभितोऽभ्यभेदभोतस्य डामरः ।
 दुस्तरव्यापदुद्रेकद्रुतसत्त्वतथात्यजत् । पापोपलिप्ततच्चित्तमधर्माकोर्त्तिमाध्वमं ।
 भूपतेर्विदिषच्छेषस्थापनात् स्वस्य रक्षणं । ख्यातिशृङ्खौ चिकीर्षुष्य कुशकाशावलम्बनं ।
 मृत्युस्योदयनाख्यस्य धिया प्रच्छादितं तथा । ररच्च सान्द्राणि भोजं दौ तु दातुं स सत्तरे ।

२१७५

२१८०

२१८५

२१९०

२१९५

२१९९

तं विना च तयोर्भूपादण्डं जानन्न साम्प्रतं । अनाथं स्वस्य चाशेषकृत्यं युक्तमन्यत ।
 भोज्यभावकृतां तस्य व्यापदं तच्च मन्त्रितां । तदानाज्ञासिषुर्धन्यादयः सन्धिं विधित्सवः ।
 मिषाच्चिलिषा तेषां कस्माच्चिदभवत्ततः । किं पुनस्तेन दायाददये दातुं प्रतिश्रुते ।
 देयविश्राणनानीकोत्यानादिपणसिद्धये । भ्रातृव्यमनघदन्यः कन्याणमवकल्पनां ।
 प्रबन्धं निर्वहन्नरिमुपचरच्छादितरूपं महार्हिसं गृह्णन्नयकुटिलवेष्टं व्यवहरन् ।
 स भूमिः सिद्धीनां दधदक्षितकर्त्तव्यपगतां भवेद्योनिर्यूढावपि सुदृढसंरम्भरभवः ।
 दुःखेर्दीर्घप्रवासोत्थैरपमारिभौष्ठवाः । तदा संरम्भैश्चिन्त्यं भृशद्वयाः प्रपेदिरे ।
 स सत्यं सचिवोऽप्राणः संगृहीतुं प्रगल्भते । कथाशरीरमिव योनिर्यूढौ कार्यमाकुलं ।
 सन्धिं निबद्धं विज्ञाय सैनिकाः स्वगृहोन्मुखाः । उपेत्य स्वामिदाक्षिण्यं क्षणदेव प्रतस्त्रिरे ।
 तद्विक्रीतमवाप्यान्नं लवन्यः कार्यमन्यतः । धन्याद्याः स्वल्पमेन्यत्वादासन् हृक्कागतासवः ।
 प्रतोलीकेलितदृशः प्रार्थितागमनाश्रया । तदहः सोऽभियोक्तृस्तानददत्तावतापयत् ।
 रथाङ्गक्रन्दिनी रात्रिलेपां हृक्क्षेण सागमत् । विना जीवितसंन्यासमन्यत् कार्यमपश्यतां ।
 प्रयत्नसंभृते हृत्ये नष्टे मन्दतया धिषः । अस्मत्सम्भावनादूरीकृतवाक्यादरं प्रभुं ।
 नष्टानुग्रोचनव्याजात्तत्तद्युक्त्युपहासिनः । सदयं नो भुवं दुस्वीकरिष्यन्त्यन्यमन्त्रिणः ।
 सद्योयात्रातारतम्यात्ताम्यन्तोन्नतस्वपार्पणं । कार्यनिष्ठामपश्यन्तः कुर्युर्वत्यपरेऽमुवन् ।
 मायाभेतां विहितवांसैः संमध्य नृपाहितैः । सिद्धसाधोऽधुना दस्युर्हंससम्मानं भुवं स्थितः ।
 अस्तेतरांस्तु संकल्पानेवं तेषां वितन्वतां । दत्तानन्ततनुज्यानिः प्रभाता सा विभावरी ।
 कुलकं ॥ प्रोक्षेऽयं राजस्थानीयोऽलङ्कारः साहसोत्सुकः । डामरं कोट्टमारुह्य निन्ये नयभयैर्वशं ।
 एकाहं गमने भोठविलम्बस्तत्र वासरे । लोठने क्षोणदाक्षिण्यः स गच्छेत्प्रवीत् स्फुटं ।
 उपन्यस्येस्ततस्तस्य ज्ञानिप्रचालनक्षमं । मानिनः केऽपि कर्त्तव्यं कौर्त्तिव्ययनिर्वहणं ।
 कालः सोऽयं सकलजनतालोचनध्वान्तदायी नित्यालोकप्रकटनपटुः किन्तु सत्क्षत्रियाणां ।
 अन्नश्यामाद्भुतमसिततास्त्वर्धूसंगतापि व्यक्तं सक्तिं दिशति रभसाम्मण्डलेनोष्णभानोः ।

२०५

२०६

२०७

२०८

संप्राप्नुवन्ति ननु मण्डलमेकमेव क्षापाजये समरक्षिणि वपुस्तु हिला ।

चण्डांशुमण्डलमथाभिमता निकामं प्रेमाद्र्निर्जरबधूकुचमण्डलानि ।

नास्मिन् सन्ततवेष्टनोत्पन्नलैस्त्वल्पैर्हृदेति व्यथां यन्निभ्यस्तलितैर्न चालमसुभिर्मर्षव्यथा जन्यते ।

क्रन्ददन्भुजमार्त्तनादचकितस्त्राक्तं नवा स्थीयते नन्वेतन्मरणं सुखस्य सुभगाकाम्येव संप्राप्तिभूः ।

मार्गैः खड्गलतावितानगहमेर्यातः पिता ते दिवं भ्रातृभ्यामसिधेनुकण्डकवने भ्रान्तवार्जिता सङ्गतिः ।

वशंक्षुभिमं निषेव्य रभसादध्वानमुज्ज्वलया दृष्ट्या ध्यान्नि विशार्कमण्डलमिह स्वान्तश्च तेजस्विनां ।

२०९

साम्राज्यं विधिनोपनीतमसकृत् कैव्येन यद्वारितं तत्रापि प्रशमोचिते वयसि यत् सञ्चेष्टितं बालवत् ।

प्रायश्चित्तममुष्य लब्धमधुना तदेधसापादितं माभूद्राज्यमिवैतदप्यसुलभं कर्त्तव्यमूकस्य ते ।

राज्यं प्राप्तमपि प्रनष्टमसमोच्छिष्टाश्नैर्यापितः कालः सर्वजनस्यस्य विषये याता स्थितिर्हेतुता ।

इत्याभीक्ष्णिकमिवोचितं प्रभवतो भिक्षाचरक्षापतेर्निर्व्यूढं तु तदस्य देहविरतौ येनैव सर्वोन्नतः ।

स तथात्तेजितोऽप्योजोनाददे तेजसोऽजितः । न ज्वलत्यग्निसङ्गेऽपि निर्भीक्ष्यं वा नवेन्धनं ।

श्रान्ताहन्तस्तु सम्बृत्तनिद्राभङ्ग इवार्भकः । ऐच्छदुद्यद्भयोऽदेगोरोदितुं प्रसूताधरं ।

डामरेणर्पितं नेतुं प्रवृत्तास्तनूपाश्रिताः । तादृशं वीक्ष्य कारुण्याद्वैर्याधानार्थमभ्ययुः ।

१०१०

मा विषोद न देवस्य दयास्त्रोदयोऽञ्जले । यदि प्ररोहति स्त्रैरं विकारतिमिरान्धता ।

स सौजन्यसुधासिन्धुः स स्थिरत्वसुराचलः । स प्रपन्नार्त्तिसन्तापच्छेदचन्दनपादपः ।

पुण्यां शुद्धाञ्च संलक्ष्य शरदीव युवाहिनीं । मूर्त्तिं तस्यान्वेषणं चेतः समाधास्यतएव ते ।

निष्कलङ्कैर्विशुद्धैर्निर्विष्यैषं सभाजयन् । चारित्र्यं चाधवभुवोऽप्रियस्त्वां सोऽपनेष्यति ।

अपकर्तुं विपन्नान् दयमानः परानपि । क्षमापरोक्षहेतुत्वात्स वेत्ति ह्युपकारिणः ।

१०११

उक्तेति चष्टसैलैस्तस्यूलकूर्चैर्गृह्यतः । ब्यालम्बकम्बलोगोष्ठादृद्धोच्छ्रव निर्धयौ ।

निर्भूषणं स्नानजीर्णवस्त्रशस्त्रं निरीक्ष्य तं । युग्याधिकृढमायान्तं धन्याह्वीनभ्रवं दधे ।

दीर्घास्पन्देक्षणं रुचघनकूर्मं सविग्रहं । व्यलोकयद्योलूकमिव नष्टं गुहागृहात् ।

रेजे शैलश्चलद्भिस्तैः शिविरोद्दीपितानलः । भूप्रतापस्पर्णस्य कषाश्लवमिवागतः ।

स्कन्धावारे गते वर्षत्तुषारं प्रसभं नभः । अमर्त्यभावे भूभर्तुर्विशिष्टश्चैव संशयं ।

१०१२

प्राञ्चत्यन्तद्विभं तार्वन्मियेरन् षुडिताः क्षणात् । पिष्टातकान्तगर्त्ताटाः प्रविष्टादव सैनिकाः ।

एवमेकोनविंशेऽब्दे दशम्यां शुक्रफाल्गुने । न्यूनाब्दवष्टिदेशोयो निबद्धो लोठनः पुनः ।

दीर्घप्रवासादायातं सत्कर्त्तुं कटकं पुनः । निर्भूषो हर्म्यमुत्तुङ्गमारुह महीपतिः ।

यथोदितं दानमानसम्भाषणविलोकनैः । सन्ताप्य व्यमृजत् सैन्यं धन्यादीन् प्रैक्षतानतान् ।

तेषां पुनश्च दीर्घचमूले क्षिप्रकरं भटैः । न्यस्तेनानासिकं वासःप्रान्तेनाच्छादिताननं ।

१०१३

निर्भूषणश्रेष्ठपालिप्रविष्टैः श्मश्रुलोमभिः । बलचरुचैः प्रव्यक्तकार्यक्षेत्रं कपोलंयाः ।

उच्चावचोक्तिमुखरे पौरलोकेऽन्तगन्तरा । व्यापारयन्तं नेत्रान्तौ दीनस्तिमिततारका ।

कातर्यदैव्यभीक्ष्णान्निबुदलक्ष्मीकटाक्षितं । वेपमानविनिद्राङ्गं गां शीतेनार्दितामिव ।

भ्रान्तामिव क्ष्मां पथ्यस्तानिवाद्दीन्यतितामिव । विदन्तश्च दिवं शोषबज्रशुष्करदच्छदं ।

दैविकोवान्तरायोऽस्तु ध्वान्तस्त्रेयं प्रवर्त्ततां । राजौकोभ्यर्णतां यातं वातावा जरयन्त्विदं ।

१०१४

सर्वोपकारकद्राक्षः स्थास्याभि पुरतः कथं । पदानि सन्निहन्वानं निर्धोयेति पदे पदे ॥ अन्तर्धुगलं ॥

बज्रलोकावृततया स्लोकसंलक्ष्यमैक्षत । प्रतीहारैरथावेशमानं लोठनमङ्गने ॥ कुलकं ॥

भ्रूसंज्ञया वितीर्णो राक्षा तामारुह सः । सभां पारिप्लवां भोजामिव प्रेक्षकलोचनैः ।

दृष्ट्वा निर्दिष्टपार्श्वोर्भास्थितिः पृथ्वीभुजस्ततः । अस्याक्षीत् क्षितिनिक्षिप्तजानुर्भृङ्गाद्विपङ्कजे ।

इत्ताम्बुजाभ्यामालम्ब्य ललाटतटमानतं । सप्ताट् सभमनघञ्च तस्मादनमयच्छिरः ।

१०१५

रत्नौषधीजुषोः स्पर्शः पाष्ठास्तापं स चेतसः । दौर्भाग्यमहर्द्देहस्यास्य श्रीखण्डशीतलः ।
 पुण्यानुभावात् कारुण्यभाजोभूभर्तुर्ऋमा । विश्रम्भसम्भावमया स क्षणात्पस्पृशेद्धृदि ।
 मा भैवीरिति दृष्टोक्तिः सुखं सम्प्राप्स्यतीति वाक् । अगाधोर्व्येण भग्नेव मन्युना त्वयि साधुना ।
 इत्युक्ते पूर्ववैराणां भवेदुद्घाटनं कृतं । बान्धवो न स्वमित्यस्मिन्परोहास इव क्षणे ।
 क्लिष्टोऽश्वोति स्वप्रतापप्रभावभाषणं भवेत् । ध्यालेति भूभृद्वृष्टास्य नापायम्नु गिराकरोत् ॥ तिलकं ॥ २५१
 अभयार्थनया पादौ स्पष्टं नमयतः शिरः । संस्पर्शं मौलिषु पुनर्विग्रहस्याघ्निणाकरोत् ।
 का योग्यता सत्क्रियायां ममेति वदता बलात् । अजिपत्पितृव्येण ताम्बूलं स्वकरार्पितं ।
 नम्रं दारेशमूचेऽभूच्छ्रमोवदति सस्मितं । धन्यं षष्ठञ्च पस्पृशं प्रष्टं सव्येन वाङ्मना ।
 दाक्ष्यदाक्षिण्यगाम्भीर्यविनयाद्यैर्विभाव्य तं । भूभृद्वृष्टैः परीतं स्वं लोठनोऽमन्यतावरं ।
 आदिश्य सान्त्वनं धन्यं मुखेनाथ चपानतं । पितृव्यं प्राहिणोद्देशं भ्राजिष्णुविनयाञ्जलिः । २५२
 अभियोगे य एवास्य नोतौ विन्यस्यतो दृष्टं । मुखरागः स एवाभूत्फलावाप्तावविभ्रुतः ।
 नायाति वाङ्मनसिस्त्रिक्लथनेन तापं शैत्यं हिमाद्रिपथसा विशता न चाभिः ।
 कश्चिद्भोगमनसां सततं विषादकाले प्रमोदसमये च समोऽनुभावः ।
 प्रीतिभ्येव्यञ्जातियोग्यैशोपचारैरङ्गविमः । क्रमाद्राजाहरलज्जां पौरुषभ्रंशजीवयोः ।
 दायादोऽष्टदयादेव रात्रे क्लृष्टेऽपि मन्त्रवित् । भोजनोत्पिञ्जसर्पस्य दन्तं सोऽन्तरचिन्तयत् ।
 प्रवासायासभीत्या स्वेत्यक्तसंरक्षसम्भ्रमैः । जिगोषुर्विदिषकैषैष्यक्ते यन्निष्प्रागगरः । २५३
 सल्लङ्घः स तु विस्तीर्णः श्वभ्राच्छून्यगृहे वसन् । पितृव्यविग्रहोदत्तमुपलेभे न कञ्चन ।
 राजा गृहे तन्मङ्गलं डामरान्तिकमागतं । पृष्टादोऽप्यभद्रोद्देशोद्देशसम्भावनस्तदा ।
 ददर्श च क्रमादूरतया दुर्लभ्यवस्थिति । स्वन्यावारं बद्धमालं मार्गे नगरगामिनि ।
 अज्ञातेन विदुरत्वात्पितृव्येणाश्रितं ततः । युग्यस्त्रासौ धन्यषष्ठयुग्ययोरन्तरैश्चत ।
 अचिन्तयच्च कोहेतुः कटकप्रस्थितेऽन्वितः । युग्याकूटस्य कोऽय स्यात्तृतीयोधन्यषष्ठयोः । २५४
 पृष्टसेनावदत्कश्चित्पामरोऽय प्रमोदभाक् । सन्धिर्निबद्धे नगरं गतौ लोठनविग्रहा ।
 सन्देहोऽय हतद्रोहोभयमुष्णुखतां व्रजत् । ज्ञातिस्त्रेहेन तस्यासीन्मुहूर्तमपहस्तितं ।
 सैन्ये गते शून्यतया मिलितैर्विहगे सरित् । स्वहस्तेन तौ नोतौ क्रन्दतीव व्यकल्पत ।
 लवण्यएव मे दद्यात् ध्यालेहस्यमेवेत्य ते । पुनर्भयेयुर्धन्याद्याः क्रमाद्ध्यवर्धेति सः ।
 स्वं नेतुं पार्थिवचमूं प्रत्यावृत्तां निनादिनीं । श्रुतेऽन्तरान्तरा घोषे निर्झराणामशङ्कत । २५५
 अथाजायत जीमूतवितीर्णतिमिरं जगत् । बद्धं मध्यन्दिनेनेव निशीयय्यधितश्रिया ।
 राधमासावधि दधुस्ततः प्रभृति वारिदाः । दीक्षां क्षौण्ठा तुषारौघसचास्रवणकर्षणि ।
 विश्रम्भघात्यभयैः निर्भ्रष्टाङ्गैर्योगिस्तः । भिन्दन् स्वमिति भोजायते तोदस्युरपाविशत् ।
 समयापेक्षयाचोभोमन्युं संस्तभ्य सारहणिः । सान्त्वयन्निव नास्यामस्तवाचति जगाद तं ।

ऊचे च संश्रितापत्यज्ञाताद्यापद्गं त्वया । त्रातु नेतृत्वं तत्र गहीं भार्षसि कस्यचित् ।
 तव द्रोहस्पृहा स्याच्चैवानृशंसं भवेन्नयि । परवृत्ताभवत्तस्मादित्यं कालानुरोधतः ।
 राज्ञश्च हर्षभूभर्तृवंश्यादव न वा वयं । उच्छेद्याः किन्तु संयम्या राजधर्मानुरोधिनः ।
 स्वस्याख्यातिस्तयोर्वाधा राज्ञश्च मार्गगामिता । स्वां सभां रक्षता हन्त निषिद्धा धीमता त्वया ।
 इत्युक्तवन्तं तन्मयकलजाभारदवावदत् । साक्षी त्वमेव सर्वत्र ममेति सततं स्तुवन् ।
 क्षणेन च प्रहिणु मामधुनेत्यभिधायिनं । तमेव हिमवृष्ट्यन्ते कर्त्तास्मोत्युक्तवान् ययौ ।
 त्वयि दस्युन् प्रियं न्येन्न्युं जानन्न भोजनं । भोजस्तत्रेति केनापि कथितोव्यधिताशनं ।
 स्पृशंश्चाक्षं चिरात्प्राप्तमिदं विक्रीयतामिति । ध्यायं ज्ञात्योर्द्विहमामं तयोर्मुक्तममयत ।
 दस्युस्तु हिमवृष्ट्यन्ते त्वां प्रहेष्यामि निश्चयात् । श्वावाद्य वेति कथयन् द्वौ मासौ न मुमोच तं ।
 मां ज्ञात्वेह स्थितं राज्ञा कृतारब्धे हिमात्यये । विक्रीणान्येष मत्वेति भोजोऽधाद्रमने त्वरं ।
 मिषं यं यं निषेधाद्य गमनायोदपादयत् । दस्युस्तं तं समुच्छेद्य सापराधं व्यधत्त तं ।
 अजोनाम्नोबलहरात्सञ्जातं भारमातुरः । अभ्यधादाख्यमाशास्य लम्बकम्बनकावृतः ।
 तेजोविस्फूर्जितास्तत्तदीरोत्कर्षकषोपले । द्वैराज्ये सौख्येनै सैन्ये पंक्तिपावनतां गतः ।
 पितुराप्ततया राज्ञा वधितस्तदनन्तरं । एवेनकादिनिषयाधोकारित्वं क्रमाङ्गजन् ।
 विमुखे राज्ञि नागेन खूयाश्रमभुवा कृते । तं राजवदनो नाम विजिघृक्षुररक्ष तं ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥
 आनृशंसं मृद्यभावादलवन्यतयास्य च । प्रत्यवस्थित्यमामर्थ्ये राज्ञि मर्त्ये शशङ्किरे ।
 अतोऽलङ्कारचक्रेण कुर्वतात्यर्थमर्थनां । द्वैराज्ये क्वैराज्यो जी तदा न स समर्थत ॥ युगलकं ॥
 नीतः प्रत्यक्षतां दूरस्थितेषुदयमे स तं । विमृष्टवति दधुचुस्त्यकुमेनं न सोऽशकत् ।
 राज्ञा कर्त्तुं विनियमं भोजस्य प्रहिणो धनैः । प्राप्य द्रङ्गामलङ्कारो विषयाधिकृतस्ततः ।
 तत्पार्श्वमुद्यतं गन्तुं मासमुत्सृज्य यासि चेत् । त्यज्यामि तदसुनेऽमृचं भोजसु डामरं ।
 अस्त्वां प्रभाते द्रव्यामीत्येतावत्तत्र जल्पति । कोट्टादनुत्तौव निशस्तुर्ययामे विनिर्ययो ।
 घनवर्षे ऽप्यपेक्ष्येण मार्गान्वेषो गवेषणं । यावच्चक्रे क्षपान्ते तं तावच्छुश्राव निर्गतं ।
 असाध्यप्रतिषेधोऽथ तमङ्गप्रयुजगाम सः । प्रस्थितं शारदादेवीस्थानं यावन्निशानुगः ।
 एकसार्यगतौ ज्ञाती विना तौ ज्ञातियोषितां । दाक्षिण्यादक्षमः स्यातुमये सागाभवन्निव ।
 प्रवयाः पञ्चषान्वारान् व्यधादारब्धिमेष तु । युवापि कल्पः कैलीनमिति स्वस्य च चिन्तयन् ।
 दुर्गण्डगमने खण्डितेच्छः संश्रित्य दारदान् । संयुयुत्सुर्मधुमतीरोधमा मार्गनयहीत् ॥ तिलकं ॥
 कापि श्यानाश्लस्यश्चिन्त्युदङ्गान् दुरुत्कटान् । कश्चिद्रुद्धप्रकाशाभ्रकालपाशाभ्रकारितान् ।
 प्रभ्रश्यद्विमसङ्गातगजव्यूहोत्प्लवणम् कश्चित् । कापि निर्झरफुत्कारनाराचक्षतविग्रहान् ।
 कश्चित्सुस्पृशपवनस्पष्टस्फुटदस्युधरान् । काप्यातपक्षतहिमज्योतिर्निहितदृक्पथान् ।
 दूरावरोहि प्रसृते स्फुटमप्रसृते विदन् । ऊर्द्धावरोहमसकृन्मन्यमानोऽप्युधोगतेः ।

१७८३

१७८०

१७८५

१८००

१८०५

१८१०

तुषारकालविषमान् घटस्रगान् पथि बाधमान् । उलङ्घय स दरद्राक्षसीमान्तग्राममामदत् ॥ कुलकं ॥

२८१६

गूढार्पितात्मसामयी हता किं चार्धलाघवं । तं दुग्धघाट्टकोद्वेषः प्रणम्यान्यदर्धतां ।

दूरस्थितो विडुमिहस्तदूतोक्तदागमः । प्रकिंथा प्रादिणोऽक्ववादित्राद्यान्मृगोचितान् ।

आदिष्टदिष्टद्विष्टश्च राक्षे कोट्टाधिपेन सः । अवारयत् स्त्रोत्रशस्य स्वामित्वं राजवीजिनः ।

राजायमानो भोजोऽयं राजवासगतोचितं । आनिन्ये राजवदनापत्येनाभ्येत्य पक्षतां ।

स पिचैकान्ततोरारो भिन्नेन प्रक्षितोऽन्तिके । तेनाज्ञाव्यरिनोत्युपशयस्यापनोपमः ।

२८१७

कार्यगौरवविश्वासाभावव्यतिकरोचितं । सन्दिश्य प्रादिणोक्तं स न स्त्रीकुर्वन्न चोत्सृजन् ।

किमप्योऽहं किमेकान्तभिन्नो राज्ञः शनैरिति । मां ज्ञास्यसीति तं दूतैः स राजवदनेऽवदत् ।

तस्यादार्ढ्यं दर्शयितुं गोत्रैरिमिषान्नृपे । ब्रुवाणेऽयं विदोषत्वं नागाद्यैरयदीदृशे ।

सामयो नः शनैः स्थैर्यं ततः साम्यमथ क्रमात् । आधिक्यं चादधे तेषां विग्रहैर्धैर्यनिष्ठुरः ।

तथा प्रतिष्ठां स प्राप तस्यापूर्वस्य भूमिजाः । दास्यमेत्य यथा ब्रीडां नागुर्नागस्य वान्धवाः ।

२८१८

स हि त्यागचमत्संभालोभादिगुणभूषितं । अभिगम्योऽभवन्नित्याभ्यस्तभूतिरिवोन्मिषन् ।

स्थैर्यं पृथ्वीहगादीनां साश्रयाणां न कौतुकं । आङ्गमरो निरालम्बस्यास्यस्त्यस्तु विलृतः ।

यन्ययन् पृथुलान् व्युहंश्चौराटविकथोषिकैः । क्रान्तग्रामोऽयं तस्यैव स भोजादीन् प्रतिपालयन् ।

जङ्गरन्यान्यसङ्घर्षसर्षामात्यमतेन वः । ततो लुण्ठिप्रियत्वाद्वा नीतिमन्येऽपि डामराः ।

उद्घातध्वंसितां विस्मवेच्छां लोठनबन्धने । याधात्तेषां तदानीं सा जगाम शतशास्त्रतां ।

२८१९

त्रिल्लको जयराजश्च राज्ञा सम्बर्द्धितावपि । अकार्ष्टां नैव तपसा विवशैः चक्रमीलनात् ।

यो यूकानामिव श्वभ्रमामयानामिव क्षयः । दैत्यानामिव पातालं यादसामिव सागरः ।

आश्रयः सर्वदस्यूनां त्रिल्लको माययोत्सवः । स देवसराधीशं सम्ब्रुन्विष्ववं व्यधात् ॥ युग्मं ॥

काङ्क्षन्तोऽयं तदालेपं क्षौणोच्चाणार्थिनो द्विजाः । प्रायं नृपतिमुद्दिश्य चक्रिरे विजयेश्वरे ।

अकालदस्युर्निर्झायं जानतेऽभ्यर्थनां न ते । राज्ञो गृहंस्ततः सोऽभूद्वाचिष्ठात्सत्सभानुगः ।

२८२०

प्रस्थातुं पार्थिवे सज्जे ज्यायान् योविभुतेष्वभूत् । स जातोत्पातपिटको जयराजो व्यपद्यत ।

भाग्यवानेकतो जातदस्युर्वैवित्त्वमोक्षिता । ततो मण्डवराज्यं स विप्रप्रोत्यै विनिर्धेया ।

अमात्यदत्तवैमत्यैः स्वशास्त्रं मठरैरथ । द्विजैर्निषिद्धोऽलङ्कारो मन्त्रो राजोऽभिषेतोऽन्तिकात् ।

स व्यवस्थापने दुःस्वदस्यूनां सोद्यमः रुदा । सेर्याणां प्रत्यभान्तेषां तद्दोषपरिपोषकः ।

त्रिल्लकोन्मूलनं कुर्यात् कृत्वा दैराज्यभञ्जनं । प्रतिज्ञायैति नृपतिर्विप्रान् प्रायाज्यवीवरत् ।

२८२१

अस्तोऽयं त्रिल्लकसौक्ष्मैरप्रियैरुदवेजयत् । अनुक्लिन्नमुखो गूढामथो रोगान् रैरिव ।

जयराजानुजं राज्ञा यशोरारजं निवेशितं । तन्मतेनावचस्कन्द आह्वयं राजकाभिधः ।

चातुं तं देवसरसं दृष्ट्वा रात्याश्रितंगतः । सज्जपालोऽल्पसैन्यत्वात्सन्दिग्धविजयोऽभवत् ।

ज्ञातोदन्तस्ततोऽभ्येत्य रिहणोरणमुत्सवं । जयलक्ष्मीकटाक्षाणां प्रथमातिथितामगात् ।

मन्द्रेणाथ तेनारिवारिराशौ विलोडिते । कल्योऽभूत्सञ्जपालाब्धिसुच्छारातिजलाहता ।
जितेऽपि राजके स्वेव्या विनानुयाहकं क्षमः । न बभूव यशोराजः गूढ्ये वाल इवासितुं ।
प्रतीक्ष्यमाणो दैराज्यपर्याप्तिं क्षामुजेऽकरोत् । त्रिभक्तः कालहरणं तैस्तैर्मायानतिक्रमेः ।
यथाकालं ततो गूढोऽपोढान्मण्डलकण्टकान् । स्वपक्षसूचो विशिखान् दिक्षु श्वाविदिवाक्षिपत् ।
अथ पांक्तो हरिर्ह्येभूच्चतुष्कः कोष्ठकानुजः । राज्ञा भ्रात्रा समं बद्धः कारागारात्पलायितः ।
स तेन निजजामात्रा रक्षितः स्त्रोपवेशने । असह्य डामरयुतः शमालं सम्प्रवेशितः ॥ युग्मं ॥
आकर्ण्य कुरुरस्येव निमादं तस्य भेजिरे । व्यक्ततां दस्योगूढा इदस्याः शफरा इव ।
दृष्टन्तं राजवदनं षष्ठचन्द्रेऽथ गर्गजः । रुग्णं प्रलयेदुत्तं वेलाद्रिगिव वारिधिं ।
वर्द्धमानचीयमाणसंहती तौ त्वजायतां । घर्षे सजम्बालहिमतुषागद्वितटाविव ।
षष्ठस्य जयचन्द्रश्च श्रीचन्द्रश्चानुजन्तः । दूरविप्रकृतौ राजमन्दिरावाप्तवेतनौ ।
ज्ञातनिष्ठत्यर्थ्याप्तौ धुर्यकार्यवशप्रियात् । प्रतीक्ष्यादयजाद्राक्षः शङ्कितावशभागभं ।
कटकादिद्रुतौ राजवदनान्तिकमागतौ । अगूर्यावपि भूमर्त्तुरागतौ प्रतियोग्यतां ।
शैलप्रस्थानपथि नैरसह्यैरथ खाशकैः । स पूर्वराजकोशार्थी भूतेश्वरमनुष्ठयत् ।
तस्कराक्रान्तशरणं बलवन्निहताबलं । अराजकमिवाशेषं राष्ट्रं कष्टं दशमगात् ।
उदयं कम्पनाधीशगिल्हणश्च ततो नृपः । चतुष्कपुट्टमादिश्य नगरं विवशोऽविशत् ।
पांक्तो हरिस्तु दुस्साधो महाव्याधिरिवौषधैः । स्तम्भितोऽभूत्तयोः सैन्यैः संहन्तं न त्वशक्यत ।
कालापेक्षां स्वपक्षाणां दुर्बुद्धिं वानुरुन्धतः । आमोक्षन्दप्रतापत्वं गिल्हणस्यापि तत्क्षणं ।
विह्वलिहस्तु विज्ञातभोजोदन्तो व्यमर्जयत् । दृतानानेतुमुर्वीशान् सुवह्नुत्तरापथे ।
अपि वित्तेश्वरनिताग्देवैयात्यवेदिभिः । अपि किं मानुषपुरोगतोद्गाग्दिगोमृगैः ।
अथौष्यादाङ्गुलाम्बोधैः शीतावेदिभिरेकतः । अपि शृङ्गानिलैः प्रीतान् कुर्वन्नेरुत्तरान् कुरुन् ।
हिमाद्रिकच्छे स्नेच्छेष्टाः प्रधावन्तोऽधिगमिष्युः । दिशस्तुग्नेरुन्धन्तः स्कन्धावारं दशपतेः ॥ तिलकं ॥
राज्ञा रुद्धतनं यावद्व्याधदेवं दशमृपः । दिग्भ्योभोजान्तिकं तावत्तत्सामन्तः प्रपेदिरे ।
स पिप्रिये तानज्ञातालापान वीक्ष्य गिरिभ्रजात् । प्रीतिप्रकटप्रणयानवच्छेदान् करोतिव ।
जयचन्द्रादयं राजवदनप्रहिता अपि । कोराः काश्मीरिकाः पार्श्वमभजन्नाजवोजिनः ।
अभ्यर्णस्थान् बलहरप्रमुखंश्च विदूरमान् । अपुष्पात् सार्वल्लिः स्वर्णः परां कोशेशतां भजन् ।
ततः सुजनितात्पिञ्जतया नियोद्यचाक्रिकः । भोजेन राजवदनः नमगंस्तापमाध्यसं ।
तयोरकृतकर्तव्यविशेषेण तरेतरं । जातभौष्टवयोः क्षिप्रमविश्रामो व्यशीर्यत ।
अभ्यमित्राणतां तस्यानिच्छतोदरदं विना । मदात्साहायकायैच्छन्मिनेव स तान् हयान् ।
सुश्रेत् सोढाघिमोटोपाः कटकस्थास्य नो द्विषः । तस्मात्समुन्मिषेद्यदा भङ्गोभूयोऽपि योगभित् ।
तस्मात्सर्वभिसारेण रणभेकं ममेच्छतः । विजयावजयावाप्तिरेकाहान्तरिता मता ।

२८४५

२८५०

२८५४

२८६०

२८६५

२८७०

व्याजहारेति यद्वाजस्तदेषोऽय हसनं स्मयात् । निन्ये तद्दारदं सैन्यमुपेत्यागमिनीस्त्रमूः ॥ तिलकं ॥

१८७४

सङ्कटान्ते वितीर्णानुयाचक्षेष्वा प्रसर्पतां । स राजवीजी शुश्राव दरद्राजमथागतं ।

तत्सङ्गमाय व्यावृत्ते तस्मिन् कोट्टान्तिकं पुनः । प्रावेशयदलहरोमाह्वयामं स तदलं ।

दिशस्ततोवोच्य वाचैर्भान्तवातमृगा इव । निसर्गधीरधीर्गार्गिनं धैर्यैः त्वर्यहीयत ।

तस्य सर्वेऽपि नोलाश्वडामराः स्त्रे च सैनिकाः । विपक्षैः सह बद्धैक्याः मेन्यान् दुधुक्षेत्रो ययुः ।

स तथा विषमस्याऽपि प्रस्थित्यै प्रार्थितो निजैः । स्नानाननः प्रभुं द्रष्टुं न क्षमोऽस्मीत्यभाषत ।

१८७५

स सूर्यवर्मा चन्द्रस्य न जातः कैश्चिदश्वये । उपयोगाय योनागान्ममाभिजनजम्भनां ।

भोजं सभाजयित्वाथ विजुषिहः सपार्थिवः । सारैस्सुमं ससामनैर्विजयाय व्यमर्जयत् ।

ततोस्त्रेच्छगणाकीर्णव्रजन् संवाहयंश्चमूः । प्रयाणमाचान्तरितः पृष्ठे तस्य बभूव च ।

प्रादुष्कृतजगत्क्षोभे बले तत्रानुयायिनि । उत्साहात् साह्मणिर्मेने कृतं हस्तगतं मर्धं ।

वार्जिभिसृज्जिनास्त्रेच्छराजैश्च बलमूर्जितं । स्थाने समुद्रधाराख्ये निर्व्वबन्धाय तत्पदं ।

१८७६

स राजवदस्तादृग्दुर्जयाय बलाञ्जलः । मृत्युदत्तान्तरे दिष्टं पष्ठ चन्द्रममन्यत ।

ततः प्राट्टपयोवाहकृतोद्गोपपरिप्लुता । सञ्जायते स्म वसुधा समीभूतजलस्थना ।

धरित्रीपानपात्रेऽस्मः शोधुपूर्णं दधर्दुमाः । मग्नालल्यशिखामात्रावलक्षीलोत्पनोपमां ।

पष्ठस्य सङ्कटं जानन् भूमच्छेषैर्बलैस्सुमं । अयोदयद्वारपतिं तच्च धन्यं व्यमर्जयत् ।

वाहिनीरुद्धमार्गी तौ पदवीमनुस्रुतुः । मार्गी धनञ्जयस्यैव शौणेयपत्रनात्मजौ ।

१८७७

लम्बाम्बुदेऽम्बरे दूरं वारिपूर्णं च भूतले । स्यूतेव विद्युद्दृग्ने भिन्नद्योतननिःस्वना ।

शोभामात्रोदितागर्हर्गवर्हावहिष्कृतः । तत्राविभक्तकटकः पार्थिवः समजायत ।

अनास्थिराजवदने सत्त्वावष्टम्भयोः पुरा । अत्रापरे न निक्षेप्यो राजवीजीति दारदान् ।

त्रिलोकः सन्दिग्धन् दूतैर्दृष्टिं पांक्तोद्धरिं नयन । तयोरेकस्य सामर्थ्यमैच्छत्तं हस्तपातिनं ॥ युग्मं ॥

अभित्तिलिखितालेख्यकल्पं बलहरस्य तत् । तादृग्विलोक्य सामर्थ्यमथ राज्ञश्च सर्व्वतः ।

१८७८

विभक्ताशेषसैन्यस्य तच्च तत्रारिसङ्कटे । ज्ञात्वा प्रतिसमाधेयच्छिद्रमुमुद्रदुर्नयः ।

अक्षय्याविदाचारश्चिरं स्नाङ्गैः सगोपितं । वहिर्दुर्धर्मत्याचीद्वितीयमपि कण्टकं ॥ तिलकं ॥

ध्वान्तेऽम्बधरजालान्धमहावाते रजोभरः । स्वपक्षेभेदयोर्ज्ञातकर्णेजपमहोद्यमः ।

कुलच्छेदकृतो राजस्तत्र तत्रातिसङ्कटे । अशान्तजागरोत्थयमनर्थपरिपोषकः ।

सोऽथ शूरपुरेऽकस्मादङ्गभिः सह डामरैः । तेन समूरितः पृथ्वीदरजालोठकोऽपतत् ॥ तिलकं ॥

१८७९

तस्य सङ्कटतः कन्या प्रयातं वैकृतं चिरात् । पालिभङ्गे तटस्थेव प्राट्टपूर्णस्य लक्ष्यतां ।

निद्राणोपेज्जठरप्रसादनिसृतं जगत् । समेतमिव तत्सैन्यं प्रत्यभाज्जलदागमे ।

यावद्भिः पार्यते नेदृक् सङ्घातुमपि तद्वलं । भक्त्यकल्पे सुखल्पयोधमध्यगतैरपि ।

तावद्भिरनुगैः पिञ्चदेवद्रङ्गाधिपोयुधि । तद्योधान् याम्बहरितः सरित्सातिथीन् व्यधात् ॥ युग्मं ॥

॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥

२५५

ततोऽज्वलैश्चिताचक्रैर्विमितैस्तटिनोजले । मृतानामपि संस्कारः क्रियमाण इवाभवत् ।
 इति स्मृतमृत्युः स कुर्वन्नेकाहमाह्वं । कथञ्चिदाप्त्रैरन्येद्युर्भग्नसारोऽपसारितः ।
 पुरे स शून्ये सैन्यानि भंगद्वन्द्वं सर्वतः । द्विवैरहोभिर्नगरं सुखया ह्यममन्यत ।
 दृष्ट्वा पद्मपुरास्वन्दे मन्दतं त्रिस्तोऽनयत् । पृष्ठस्थयोर्दशाराजकम्पनाधीश्वरोऽभयात् ।
 न भृत्यैस्तदिधस्तिद्विष्टास्यैकस्मिन्न समते । विधेयान्यलवन्यस्य डामरे होलरौकसि ।
 देराज्ये सुसलस्यापि नैवाद्दृश्यत तादृशः । अनर्था यादृगुत्तस्यै तत्सुतस्य समं ततः ।
 चतुष्कमवधीर्याय राज्ञा पादगदोपमं । रिल्हणप्रेषितं योवागण्डतुल्यं व्यपोहितं ।
 प्रस्थितस्तत्प्रमायाय ग्रामालैस्तोऽन्वबध्यत । व्रजन् प्राग्ज्योतिषं हन्तुं पार्थः संशप्तकैरिव ।
 अधावचाभ्यामिवीणस्तान् व्यावृत्त्य निपातयन् । पद्माकरोन्मुखः पृष्ठलग्नान् भृङ्गानिव द्विपः ।
 रणआत्मेन गमिता त्रियामा तेन रामश्रे । गर्जन् कुन्यापितारातिपृतनानादर्शस्त्रिये ।
 तत्कल्याणपुरं प्राप्ते विप्रान्तं सोऽयमागतः । रुग्णोऽभ्येत्य भूयोऽपि बलैर्भरितदिङ्मुखः ।
 आपतन्नेव चारातिपदातीन् समुखागतान् । दृष्टमष्टान् व्यधाच्छागानिवायेऽजगलोगिलन् ।
 उदृत्तमारुतस्यैव तस्यापाते पदातिभिः । तत्प्रेते रिल्हणः पर्णैर्हमन्त इव पादपः ।
 पश्यतस्तस्य ते विद्रवन्तो जिह्वा न जिह्वियुः । देहस्पृहापारमित्यै कस्यैचित्तमनत्ययं ।
 आप्त्रैरथापमृत्यु स्त्रैरर्पितोरिल्हणोऽब्रवीत् । नयन् प्रजासृजा साम्यं स्वामिभक्तिसूतेः स्मितं ।
 द्वीप्रभावविशेषेऽपि जेतोर्जन्तोर्दशिता । भृत्यभावेऽपि योलुप्तकृत्योर्धक्तस्य जीवितं ।
 जातं वक्त्रमरः शश्रुगजिनोलाब्धभोज्ज्वलं । जगत्कैरवगौरश्च राज्ञः पादान् प्रपद्य यान् ।
 स्नायत्सुतेषु भृमङ्गभृङ्गभ्राजिष्णुभिर्भवेत् । कथं लक्ष्मीविलासैस्तदाषण्डेऽविडम्बितं ॥ युग्मं ॥
 एषा काकुत्स्थसेव्या धीराणां नैव पट्वतिः । यदायासलवत्रासात्सौख्यवैमुख्यभागिता ।
 बस्तापासन एव शीतजनितस्त्राभेऽथ तीर्थान्मुभिः स्नाने ह्लादसुखोपलम्भिरसमब्रह्मानुभावोपमा ।
 दैर्घ्यं समरे वपुर्विजहतानेवं किलोपक्रमे वैकल्याणसुखोपलम्भपरमा पश्चात्पुनर्निर्वृतिः ।
 एवमुक्त्वा परानीकमेकाकी स व्यगाह्यत । गच्छन् शरान् हरिप्रोद्यन्नाससन्दिग्धगृह्णतान् ।
 स्वर्णत्वरुप्रभाजालहरितालोऽज्ज्वलोऽभजत् । खड्गपट्टनटस्तस्य रणरङ्गेऽत्तरङ्गतां ।
 तत्खड्गस्य प्रतः खड्गान् जीवैर्जालच्छलाद्भुवं । उत्थाय लग्नं शत्रूणां दणैस्तृणमणेरिव ।
 आज्ञा तमनुजमुत्ते धैर्यगण्यन्त वैरिणः । तिर्यञ्चे लक्ष्यतां यातास्तेषां प्राणास्तृणान्यपि ।
 सम्प्रविष्टो मुखान्मृत्योः कैश्चिन्मार्गैः स निर्गतः । तिभेस्तुक्कोलितास्यस्य आचरन् श्रैरिवोदकं ।
 शश्वत्कुर्वन् परावृत्तीः श्रमशान्त्यै विनिर्गतः । प्रचीणभृशिष्ठबलो लभ्योऽसौ रिपावभूत् ।
 पृष्ठतोऽथ पपाताथ चतुष्कः पुष्कलैर्बलेः । साहायकागतं प्राक्य यं स्वं कश्चिदमन्यत ।
 तस्योभयमुखस्यारिभैरन्यथाहरिवेचणात् । न संरम्भे शिखण्डोऽव परं ताण्डवितो भवेत् ।
 तौ व्यूहावथ पर्यायैर्मुखपृष्ठं प्रदर्शयन् । सोऽचिणोद्युधि मन्थाद्रिर्मथनेऽन्वितटाविव ।

१८०५

१८१०

१८१५

१८२०

१८२५

१८२०

कीर्त्तनश्चलयोर्भ्रातृसमकृद्दान्तरे दयोः । कुविन्द इव पूरुषोऽस्तु रङ्गमजवान्वितः ।
 भासः प्रत्यग्रहीतस्य तमेकपृतना रयं । एकतोऽभोभरं दीपस्येव कूलविनोदमः ।
 तेन वैरिचमूयके लुलितायुधकण्डला । क्रोडता चण्डवेगेन पुरुषायितुमक्षमा ।
 चामपाण्डून् दिषां वक्त्रकुम्भान् खेदाभमाचितान् । स कुर्वन् भूभुजं जाने भूयोगाज्ये ऽभ्यषेक्ष्यत् ।
 स च पाङ्क्तो हरिश्चास्तामन्यान् य च पाक्षणे । सज्जौ मान्विके तालाविव रन्ध्रगवेषिणौ ।
 साहायकागतान् माचोक्तव्यापतिषैनिकान् । अन्येद्युः सोऽकोरच्छत्रं वनमार्गावगाहिनैः ।
 पर्यस्तैश्चाचान् सञ्चिन्य त्रिस्तकादीनयाययौ । सञ्जपालस्तनीयन्मिन्दिवसे रिह्णान्तिकं ।
 नृपप्रतापम्लपितः स ताभ्यां पर्यगोष्यत । वनान्तः शुचिशुक्राभ्यां घुण्चोण इव द्रुमः ।
 चितानलदवासारैर्युद्धैः शममनाश्रितः । उदयेन शनैर्निन्ये चतुष्कोऽपि मितोऽगतां ।
 दारदं तदलं दृष्यद्भ्रममन्नाहवाहिभिः । हयैरवरोहद्रिकुहगादाह्वान्मुखं ।
 तुरुष्कलोकेनाक्रान्तान्देशास्तदशमीयुषः । शङ्कमानैर्जनैर्ज्ञाता कृत्स्ना स्तेच्छावृतेव भूः ।
 प्रयाणमात्रान्तरिते धन्ये द्वारपतावपि । साहसं निःसहायस्य तत्खड्गैरयतोऽभवत् ।
 ज्वलत्कनकमन्नाहं तत्सेन्यं स दिषोऽरुधत् । कचज्ज्वालाबलिं दावं सनिर्झरद्वाचलः ।
 विधूय जयचन्द्रादीनयप्रस्थानरोधिनः । बलबाहुल्यदीप्तास्ते व्यगाहन्ताहवाविनिं ।
 तेषां हयसहस्राणि त्रिंशद्विंशत्तुरङ्गमैः । रंहमा प्रतिजयाह निजयाह च गर्गजः ।
 तस्यासुहृद्भिर्ददृशे पौरुषं तदमानुषं । एकैकस्याग्रतो यत्स वैश्वरूप्यमिवादधे ।
 अश्ववल्गायविन्यस्तवक्त्रास्ते विद्रुताः क्षणात् । जगाहिरे कापुरुषा गिरीन् किंपुरुषादिव ।
 अभूमिज्ञतया शाखाचैष जातः पराभवः । अस्तदस्मान् पुरस्कृत्य जयं प्रत्याहरिष्यथ ।
 इत्युक्त्वा राजवदनजयचन्द्रादिभिर्निशि । तथेति मिथ्याकथयन् दारदा विद्रवोन्मुखाः ॥ युग्मं ॥
 प्रवेश्य धन्यद्वारेशौ दूरं बलहरो बली । ऐच्छत् सन्नभिसन्धातुं रुद्धा पाश्चात्यपङ्कतीः ।
 स्कन्धावारेण सार्द्धञ्च दरदां राजवीजिनां । विधातुं विदधे बुद्धिं तं तनस्तारमूलके ।
 चिकीर्षति ततस्तस्मिन् मत्तेष्वन्धेषु दस्युषु । उत्सेहे साल्हाणिः कृत्स्नं राज्यं निश्चितनिर्जितं ।
 जथाभावेऽप्यनन्नेदृक् सामन्तमहितांस्ततः । भयोऽस्मि भवितेत्येवं विचिन्त्योत्सिषिचे च सः ।
 पद्मोन्माथाद्विरदरदनैरप्रियैः पद्मवन्धारिन्दौ स्पृष्टुञ्चुदयति वपुः खण्डशः खं भ्रियेत ।
 तापस्त्यजेत च रुचिरमाभागिभिः सूर्यकान्तैर्भद्राभट्रं व्यमनसमथे सम्भवेदप्रतर्क्यं ।
 चोडामरतया भिक्षाः शश्वत्कृच्छ्रेऽप्युपेक्षणं । टिक्कादीनाञ्च कौटुम्भ्याङ्गभर्तुं राग्धूमूर्द्धनि ।
 अन्ववन्त्यतयानन्यमामान्यायर्थवर्द्धनात् । ततः कृच्छ्रापयोगाश्च विश्वासस्येव मूर्द्धनि ।
 तौ नागराजवदनौ व्यसनावसरे तदा । चित्रं स्वकार्यतात्पर्यादद्भुतादरतां गतौ ॥ लितकं ॥
 स्वयं विधेयं नागोऽन्यकृतं तं वीक्ष्य विस्मयं । अदूरमर्थमन्येन कृतं कविरिवाशुचत् ।
 क्षाम्यद्विपचं स्वं पचोक्तुं कृताननं ततः । सत्यञ्च राजवदनं मां भजस्वेत्यभाषत ।

२८२५

२८२६

२८२७

२८२८

२८२९

२८३०

सम्प्राप्तं वः प्रतीक्षध्वं तेजोबलहरात्मजं । युग्याधिरूढं किं नाडीमिव स्त्रां यामिको यथा ।
 इति ते सन्दिग्धन्तश्च व्यहसन् संविहाय तं । कामधेनुसमं नागं च्छागाश्वेषो विधिर्न यत् ।
 सर्वः स्वकार्यतात्पर्यात् प्रवर्त्तत प्रियाप्रिये । स्नेहं वतान्यदोषे तु न किञ्चिदधिगच्छति । १८१५
 ज्योतिस्तर्जितकान्ति दन्तयुगलं बाध्यं सुधादीधितेर्दानास्त्रादधिया प्रिया मधुलिहं कुम्भस्थलो कुम्भिनः ।
 स्मरस्यैष विरोधभाक् सरसिजस्येत्यत्र मेन्दौ रतिस्तस्याप्यायकृतो हितोऽयमिति नाप्यस्य द्विरेफाद्विषः ।
 प्रतिष्ठा लोठनं कर्त्तुं ततो बलहरस्य सा । आजन्मवैरं संरेभे तेन भूभृद्वितेच्छया ।
 स तथा दारदान् भग्नान्निभोभूभुजैष वः । सभोजाज्जवदनोहन्यादित्यभ्यधान्नजैः ।
 दरद्राजानकानीतनेतारौ कम्पनापती । प्रख्यातचेमवदनमधुमद्राभिधावुभौ ।
 त्रस्यन्नोजसनामा च कोट्टेशो मन्त्रितं रहः । भ्रुवाणास्तद्ब्रह्मस्यन्त भोजेनान्तरवेदिना । १८१६
 स्फाटिकेनेव सैन्येन तेनाये रुद्धमप्यथ । दिधत्तु राजार्कमहोविभुस्यैन्वनेऽपतत् ।
 पार्थिवानर्थदुस्त्रिन्नामययन्परिचरतः । स यत्कृष्णचपाक्षीणसोमसाम्यं समाययौ ।
 रोगयस्ते रणपट्टे पृष्ठगोप्तरि भर्त्तरि । तथाप्रियोज्ये स्थाने च भयजर्जरतां गते ।
 आहारस्य बलहरं विहाय निखिलास्ततः । पलायितास्ततोऽन्येयुर्विगाह्य हरिभिर्गिरोन् ॥ युग्मं ॥
 दृष्ट्वा बह्ममंतं प्रातरागन्तारः पुनर्व्यथं । कथयित्वेति सम्प्रार्थ्य साल्लृपिं सह तेऽनयन् । १८१७
 प्राक् पीतकोशो वैवश्यात् तेषामनुगोऽभवत् । भ्रष्टकार्यसु वैकृत्यं श्वभ्रे मज्जन्निवाददे ।
 वपुः सर्वशिरैः हृत्करकपूर्णमिवोदहन् । अवरोहदनच्छाम्भुसोपानाश्रमनिभं मुकुटः ।
 ज्ञातेन पतितेनेव मुकुट्योन्वा महीसमं । व्रजतस्तस्य वैलक्ष्यादलक्ष्याचमभून्मुखं ।
 दृष्ट्वा च धिक् नो ये शश्वत्प्रभावं वयमोदृशं । राज्ञो दृष्ट्वाप्यनात्मज्ञा जानीमोमर्त्यधर्मतां ।
 प्रतिभाप्रौढनिर्भाततत्त्वानां नान्यथा शिरः । महाकवीनामेतादृक् प्रतापानलवर्णने । १८१८
 राज्ञः प्रतापशिखिनः काणाः क्षौणो न सन्ति चेत् । तत्कस्मादयमायाताः पदन्यासेऽप्यधीरतां ।
 अनेकशोऽङ्गैर्वोराणां पीतधाराम्बुडम्बरे । शेषः प्रादुष्कृतो न स्यात्तज्ज्वालासंश्वरं विना ।
 किमन्तरेण तद्भूममालान्ध्यं प्रोन्मिषदृशः । मार्गामार्गविभागस्य परिज्ञाने विमूढता ।
 मधुमत्यास्तटेऽन्यस्मिन् विवर्ज्य दरदः स्थितान् । वीचीजवनिकाच्छत्रः सोऽवाप्याथ तटेऽवसत् ।
 क्रमादुत्खातखेदैर्नीत्वा स्वशिविरान्तरं । तत्रैव्यतेति सन्धातुं रोहट्टेहः सृष्टातुरैः । १८१९
 नृपन्तेषां ह्यगण्यार्थवर्षिणं नयनेपुणात् । उपजोवितुमिच्छामूक्तद्रक्षणवणिज्जया ।
 नानेहाविग्रहस्यार्थं प्रत्यासन्नोद्दिमागमः । मधुमाषि विधास्यामः पुनरारब्धिमुत्तमां ।
 कालक्षेपे चमत्वं चेद्दुद्राष्ट्राध्वनाधुना । त्वान्तनिदधो बलिनस्त्रिलोकस्योपवेशने ।
 राजानं राजवदनः श्रितस्तैरित्येषावतः । उक्तैश्चतः खराद्रान्तर्युत्था बन्धुं नराधिपः ॥ तिलकं ॥
 अपि राजपुरोयाणाङ्गौटिल्यनैर्हि जीयते । दैर्घ्यं निदाघदस्ताणां वियोगदिवसैरिव । १८२०
 तथायातमुपालेभे दूतैर्बलहरोऽथ तं । प्रहो निहितवांस्तस्मिन्निचेऽटितवटाकरः ।

उत्साहादाहवस्थोऽपि स तथा गाग्निभयिम् । आद्यान्मस्य नृपागोक्तं दृष्ट्वापि न व्यचिन्तयत् ।
 अकस्माद्विद्रुतदरद्राजभोजादिवार्त्तया । न व्यदीर्यत यद्वैर्यपर्याप्तेस्तत्किनाङ्कनम् ।
 अडम्बरालम्बनस्य भेदेऽप्यच्छिन्नविग्रहः । यदयोद्वेष्टते सिद्धोत्तत्कस्यामानुषम्बिना ।
 कालामुराधात्सन्धिसू धन्यदाराधिपावय । सोऽयोजयद्विलम्बेन भोजप्रत्यागमाश्रया । १८८४
 ततोऽलङ्कारचक्रः स नेतुं साल्हाणिमाययौ । ज्ञातेयाद्द्वारदावेत्य प्रार्थितापरिपन्थिनः ।
 बद्धा तदनुबन्धेऽपि द्रोहनिर्व्वन्धिनीः सभाः । अग्रहीन्मार्गभेदये निधनाद्भवमायिता ।
 भृत्यैः सह युवप्रायेर्विद्वत् तं मर्त्तुमुद्यतं । दरातुरन्दरद्राजसैन्यं तदैन्यमाययौ ।
 व्यपोहन्ती बलहरी बाहुभिः कलहं सरित् । कलौलास्त्रालनीलापैर्निनिन्देव दरदले ।
 द्वेपितः स्वावरोधैश्च सेव्यैश्च ज्ञेष्पपार्थिवैः । सैन्यैः कदा न भोतैश्च विडुसिंहोऽथ तं जहौ । १८८५
 पुरःसुरैर्भग्नसेतुपालैः पारं परं ततः । विद्रावितानि स प्राप भिन्दंस्तुर्यैर्वैदिशः ।
 असामर्थ्ये वरुथिन्या स्वस्य चार्थितसन्धिना । आनीतोविडुसिंहेन दूतः प्रोक्तोऽथ भूपते ।
 अमानुषानुभावेन तावत्तत्त्वामिमा भवेत् । प्रातिसीमिकसामन्तबुद्ध्या स्पृष्ट्वासु धीवरः ।
 अग्रद्वेयानुसन्धान एव यान्तौ यमान्तिकं । जयराजोऽस्मि वामुद्य प्रभावावेदकौ दिवि ।
 तेन दिव्यानुभावेन निर्जयोऽपि जयो मम । पान्थस्य कूचविभ्रंशास्तीर्थे पतनमुन्नतिः । १८८६
 अथायातः पुरे स्त्रिधा कश्चित्कालं निजेऽविशत् । यमराजमसत्कोर्त्तिलसद्वन्दनमालिका ।
 अबुद्धा भोजमाद्यान्तं सन्धिं तत्रैव वासरे । सार्द्धं दारेब्रधन्याभ्यां स राजवदनोऽप्यगात् ।
 अश्वागतं तं व्यावृत्त्य षष्ठं प्रष्टुं मनस्विनां । आदाय तावताभ्यर्णं प्राविक्षातां क्षमापतेः ।
 अहङ्कारादिमोहादा विमर्षेण वरिष्कृतौ । उपेक्षामकते भोजे भजते राजवीजिनि ।
 आहृतस्तु दृढोत्कण्ठाभाजापि प्रभुणासक्तत् । अनिःशेषोक्ततारातिर्न व्यावर्त्तत रिल्हणः । १८८७
 प्रभोः पुरस्तात्कार्यान्ते तेन स्थातुमशक्यत । प्रसादाकाङ्क्षिणा सुदेनेव भोक्तुं नहि क्षचित् ।
 द्विधा कृता येन युद्धे पृथ्वीहरसुतदयो । मगधेन्द्राकृतिर्भोमेव कार्याक्षमाभवत् ।
 मातृकुचिमिव स्त्रोर्म्भीं तेनाजौ लोष्टकः कृतः । खाण्डवे खण्डितः सर्पद्वय गाण्डोविनाविशत् ।
 भजंस्तुष्टकः सङ्कोचं दुर्भेदं बिलकालयं । स्वकायकर्परं दर्पोज्जितः कूर्मदवाविशत् ।
 निःशेषोक्तकार्यः स भौत्यैव महीपतेः । पार्श्वं पादनखज्योतिः पट्टबन्धाप्रये ययौ । १८८८
 प्रतापैर्नृपतेरित्यं विप्रवः शोषितोऽप्यभूत् । अमात्यमतिदोषेण भूयः प्रादुष्कृताङ्कुरः ।
 दण्डार्द्धैराजवदनोदानेनाप्याचितो यतः । निर्भयं भोजमाद्यान्तं प्रतिजयाह तं पुनः ।
 उत्काचपरिणामान्तं सोऽथ स्थापयति स्म तं । दिव्यायामाभिधे स्थाने खाशकाभां निवेशने ।
 इत्येनमब्रवीच्छेदायासो नानुगामिनः । मितानुयायिद्वारेणः प्रायास्तद्गोचरान् मम ।
 सोत्कम्पः साहसस्रोतःपतिऽनीयत नौरिव । त्रिस्तोत्रेणापि सख्यैर्न नीतिरञ्जुप्रसारणात् । १८८९
 व्यसनास्त्रासवैवश्यं विशाम्यत्युर्व्यचिन्तयत् । येनाव्यवस्थाप्राप्त्यर्थं स जाल्मः पुनरग्रहीत् ।

अलङ्कारादिभिः स्वास्थे स्थापमानोऽपि मन्त्रिभिः । अत्यजन्नेव कौटिल्यमजितात्मैव दूर्यहं ।
 गर्दैवद्य इवापाकं तमवज्ञाय पार्थिवः । पक्षगण्डानिवारेभे रिपून् पाटयितुं परान् ।
 आगन्तव्यं त्वया पश्चादात्सस्मासु प्रकल्पतां । भोजमुक्तेत्यलङ्कारचक्रोऽगादिप्रवाद्यतः ।
 तं जयानन्दवाराख्योदस्युगानन्दवारजः । अन्ययुक्त्विक्रमोदयाः परेऽपि क्रमराज्यकाः । १०८४
 अयस्थिता राजगृहोऽलङ्कारः स्वल्पवैनिकः । बालकामेतुकल्पस्तु जज्ञे भिन्धुरथैरिव ।
 स तु शत्रुभिराद्याजिचोभसम्भावनां विशां । उदपादयदेकाकी कुर्वन् बज्रभिराह्वं ।
 आपानरभसक्षुभ्रद्रक्षःसम्भ्रमदर्शिणं । रणे जगाम गञ्जात्वमञ्जमासपरिष्कृतः ।
 स तलकृतमिव तत्कटकं विकटं द्विषां । किमन्यत्प्रेरयत् कापि प्रभञ्जनइवाञ्जमा ।
 यासाय मृधकङ्कादि पातिघातस्य तत्यजे । आनन्दवारस्तनुः स हत्वा तेनेषुणा रणे । १०८५
 भोजस्योत्थातुकामस्य जिघृक्षोः क्षाभुजश्च तत् । पङ्कप्रधावत्करव्याधन्यायोष्यवर्द्धत ।
 अनुड्डयनसामर्थ्यः आस्यति कर्त्तरा यथा । धावन् पङ्के पतन् व्याधोऽप्यनुधावन् यथान्वहं ।
 प्रसङ्गं साहसस्यैवं भोजः तैश्चमगात् मदा । तत्प्राप्तमिच्छुर्भूयोऽपि मतिमोहं मुञ्जमुञ्ज ॥ युग्मं ॥
 दिन्नायामस्थिते भोजे स राजवदनोऽप्यगात् । पुनः किञ्चैरचण्डानाः श्रेयमोत्सुकिमोशितुः ।
 डामरा भग्नमङ्गताभूयः पूर्वाधिकां ततः । कन्यान्ते गन्धयामासुर्मुञ्जय्यां शैर्यशालिनः । १०८६
 ते द्वारपतिमायातं मोढुं श्रेकुर्वन् केवलं । अशक्यैराहवैर्यवत्तात्पथ्यादुद्वेजयन् ।
 तेषां चाणार्थमन्येषामुक्तानर्थमयाययौ । कृष्टोऽलङ्कारचक्रेण नीविन्दत्वा स साल्लङ्घिणः ।
 तेषां परेषुः पार्श्वं स यियासुरसकृद्यदा । हायाश्रमं आन्तर्भेयो द्वारेशोऽबुद्ध तं तदा ।
 अजानन्निव तेषां स व्याजसन्धिं निबद्धवान् । मिषात्कृतोऽप्यगातिर्यक् स्थितं सन्तारमूलकं ।
 तस्मिंस्तत्र स्थिते दूरात् कुतस्यामपि पुत्कतिं । अत्रा भोजोऽवदत् मायं किमपि व्याकुलोभवन् । १०८७
 निजैर्विहस्यमानोऽपि चासात्तस्मादहेतुकात् । व्यरंसोत्सुभ्रमन्नासौ चक्रे सज्जांस्तु वादिनः ।
 त्रस्तोऽलङ्कारचक्रोऽय दशयाम्यतोद्भूतं । क राजपुत्रइत्येवं कथयित्वा पलायितः ।
 उदतिष्ठत्ततोयाममध्यात्तूर्यध्वनिर्भहान् । आस्कन्दवेदकः सेनानिनादश्च क्षपामुखे ।
 अलक्षितो ध्वान्तमध्ये भजे भोजः पलायनं । श्वः कर्त्तव्येष्वलङ्कारचक्रोयुद्धाय मन्दधे ।
 दक्षोद्वाराधिपेनाग्निग्निर्विषमं प्रकाशयन् । ध्वान्तध्वस्तात्मना तेषां तदाभूदुपकारकः । १०८८
 द्वाराधिपस्य चास्यन्तः सन्धिं भोजप्रतीक्षया । अत्रा तमद्य वृत्तान्तं भङ्गं ते डामरा ययुः ।
 असन्त्यजन्नपत्यादिबन्धं धीरोत्तमाश्रयात् । आर्जिं स भोजोऽलङ्कारचक्रेणामङ्गलावहं ।
 शेरम्भात्कर्त्तुमारिभे सामर्थ्याच्च चक्षमे । भोजस्तत्राप्यभूत्तर्षावाहारादिसुखान्वितः ।
 वाणाग्निजस्त्रिपुरनिर्हणे प्रतापः पाथोनिधेः प्रमथने वडवाग्निजम्ना ।
 आसाद्य मन्दरनगेन समागमं हि न कापि पक्षगपतेः सुखसौख्यमासीत् ।
 क्षुत्पिपासाश्रमं हन्तुं प्राप्तः स्वविषयावनौ । अलङ्कारात्मजैर्भूयोबन्धुं भोजोऽभ्यलस्यत । १०८९

पितुर्भतेन बुद्ध्या वा स्वया तत्तद्विधितः । सोऽभिसन्धाय निर्यातः प्रापाथ विषयान्तरं ।
ततो बलहरणेन कृत्यं निश्चित्य कार्यवित् । अनास्थाऽन्यालवन्धेषु दिश्यायामं पुनर्यथा ।
दागाधिपा हितोद्धारधोरोऽप्यत्राक्षरे क्षमः । चतुरागेण भग्नाभियोगोऽकस्माद्बोधयत् ।
भोजाय दातुमैच्छया डामरस्ते सुते ददौ । पर्माडये गुल्हणाय राजजाय च निर्जितः ।
रोगश्चण्डतया दण्डप्रयोगावसरे कृते । तत्र साम प्रयुज्यैव दारेशो विवशोऽविशत् ।

२१४५

अभियोगक्षणे तस्मिन् ययौ भारसहः क्षथं । दुर्नामकामयक्षामः षष्ठश्चन्द्रेऽपि गर्गजः ।
तन्नामया विन्यवर्त्तितैर्द्रैकैः तमनुजं निजं । चक्राते वसुधां दुःखामास्कन्दद्वैरुपद्रवैः ।
त्रिस्तकः प्रवलैरन्यैः सहाभेदं प्रवर्द्धयन् । नाग्रहोदियैकैकायः सान्त्वनामपि भूपते ।
षष्ठे निष्ठां गते रोगमग्रे दारपतावपि । नियुक्तः क्षामभुजा धन्ये निरगात्तारमूलकं ।
भोजक्षुतोमतोऽन्येषां बलिनां गोचरेऽपतत् । प्राप्तप्रतिष्ठो निस्तोर्णो देशाद्वा साध्यतां व्रजेत् ।
इति मञ्चिन्य सामाद्यैरुपायैस्तं जिघृक्षुणा । क्षामभुजा मर्कसंरम्भा विदधे सोऽभियोगभाक् ॥ दुग्मं ॥
अज्ञातोदकवैषम्यादुर्नोतिः सा महीभुजा । व्यावृत्त्यावाधताच्छिन्नपुष्काकृष्टेव पद्मगी ।
बलिनं राजवदनं नृपं चावेत्य निर्बलं । आभ्यन्तराश्च वाह्याश्च विक्रियां यत्कृमाद्ययुः ।

२१४६

च्छिद्रान्तराणि सुलभानि सदेव हन्त पातालरन्ध्रसरणेरिव दण्डनोते ।

वह्नीभवन् प्रसरमन्तरसम्प्रविष्टोयात्यप्रतर्क्यनियमात्पतनं भजेदा ।

भोजत्यागोऽर्थतो राज्ञा क्षीणार्थोऽसौ व्रजेदितः । उक्तेत्यभुं बलहरस्तस्य वृत्तिमकारयत् ।
तां लब्धप्रसरां मायां राजपक्षे विलोक्य सः । युक्त्यान्तराणि संलेभे प्रयोक्तुं नीतिकौशलात् ।
मन्त्रिं पदे पदे बद्धा सार्द्धं बलहरादिभिः । कुर्वन् गतागतं धन्यो जनसावाप हास्यतां ।
शशङ्खावर्त्तमानस्य राजकार्यस्य नावधिं । अरधदृष्टोदयन्तगुणस्वेवाससाद सः ।
तस्य चक्रद्वोद्धान्ते कर्त्तव्ये तैत्त्रभागपि । भेत्तुं प्ररोढुं वाण्यामीनयो वाण इवाक्षमः ।
नोतराजद्वये व्यग्रः शेषस्यैकस्य विग्रहे । चतुरङ्गद्वयं क्रीडन् विवशोऽभृदिशां पतिः ।
बद्धलक्ष्यः प्रदानार्थं ततश्च च्छन्ना परान् । भञ्जतो वाजिपत्यादि नाण्यामीनाप्यजीगणत् ।
दस्युषु द्यूतसङ्गेषु शीतापायप्रतीक्षिषु । नागादलहरः स्वेषामुन्मूलनमशङ्कत ।

२१४७

२१४८

सामर्थ्याग्रिथिलामिचभावे सूत्रितविप्रिये । तस्मिन्नावति धन्ये च शश्वत्सोऽवेपताकुलः ।
समस्य सार्द्धं भोजेन धन्यं समदिशत्ततः । बद्धार्पयत नागं मे भोजं दास्यामि वस्तुतः ।
भूरिकार्यकृतं स्वस्य बन्धनार्थावहं रिपोः । धन्यो व्यसनवैवश्याद्विधं नाबुद्ध तस्य तां ।
पार्थिवाः स्वार्थसंसिद्धिलराविरतसत्त्वया । धिया विशुद्धं यत्किञ्चित्कुर्वन्तीति न नूतनं ।
काकुत्स्थाऽपि प्रियाप्रार्थी व्यग्रः सुयोवसंगहे । वीरोऽविधेयं स्वार्थान्धादधं व्यधित वालिनः ।
संहत्य सत्यनित्यत्वं राज्यगर्भाविशुद्धधीः । आचार्यं पाण्डवो राजा धर्मनिष्ठोऽप्यघातयत् ।
अभिज्ञु विग्रहान्नित्यद्रोग्युर्नागस्य विग्रहः । स्वार्थापेक्षो तटस्थस्तत्कालं न विगर्हितः ।

२१४९

अग्रहीत्वा तु भूभर्त्रा कश्चिद्भोजार्पणे पणं । सोऽवष्टम्भीत्यभूत्तस्मिन्मनुर्मतिमना मनाक् ।
यथा तत्कृत्यमायत्यां हितं जातं तथैव चेत् । विचार्याकारि राज्ञा चेच्छ्रेष्ठमुषोषममानुषो ।
विभिन्नद्वय भोजस्तु नागं समदिशयथा । दिक्षुर्चनहरे राज्ञे त्वदर्पणपणेन नां ।
बन्धमश्रद्धधानोऽस्य राज्ञस्त्वामादसौ श्रयेत् । स विदन्नय माध्यस्थ्यमिति तं हि तथावदत् ।
षष्ठचन्द्रे गते निष्ठां जयचन्द्रेण पार्थिवः । सकृद्दीप्तेन तं नागं पार्थिवं प्रविशयत्ततः ।
पक्षोक्ततः क्षामभुजायं हन्यामस्माद्भयादिति । चलन्तमपि तं भोजस्तन्मन्त्रिणमरोधयत् ।
तथेति जानन्नपि तं कृष्टोऽस्मोत्येतैरनीशतां । यातः किमपि हन्तेति दृष्टेर्नागोऽप्यभाषत ।
नियतं नियतिस्रोतोर्गर्भे जन्तोर्निमज्जतः । कथमानं तटस्थेन श्रोतुं न श्रवणे क्षमे ।
नागे बद्धे तत्कुटुम्बैर्भित्तैरेत्य समाश्रितः । मायाशाली बलहरो दुर्दर्शः समपद्यत ।
भोजार्जनाश्रयविकेयं तमादाय ययौ ततः । रिह्णेन धमं धन्यो धावन् बलहरान्ति कं ।
सान्त्तर्हामोमोहयन्तः प्राक् नागं दत्त मे ततः । भोजं दास्यामि व इति ब्रुवन् भ्रमयति स्म सः ।
बद्धमूलतया दूरं दुर्दर्शयोद्गुमागतं । सर्वं तच्च तयोस्तेन्यं निन्ये कृत्यविधेयतां ।
वर्षयुद्धापकर्षादिभिर्द्विजैः तौ ततोऽभ्यधात् । इतोऽपस्तयोः कुर्यां युवयोर्मतमित्यसौ ।
एकप्रयाणान्तरिते स्थितयोः पथि चाकरोत् । कार्यान्तःपातवैवश्ये तयोर्मतिविमोहनं ।
काचिद्वलहरस्यासीत्पथ्याप्रिर्ध्व्यसत्त्वयोः । निश्चयाद्यतने काले वीराणां विरलैः यः ।
तथा हारितमार्गाय साहमात्प्राप्तोऽसीत् । द्रुह्यति स्म न धन्याय लोभाद्भोजाय नापि यः ।
मतेर्विमोहे नागं चेद्दुर्मुखं सचिवास्ततः । कुर्यात्तं स्वपदेऽभ्यर्थ्य चाकरोत् च चेत्तमि ।
नागासन्निधयन्निर्दिष्टार्थं गूढवैकृतः । भ्रातृव्योऽपातयन्नागं धन्याय नृणां कृष्णभिधः ।
सचिवैर्निहते नागे निर्हन्निहितमोहितैः । दुर्मन्त्रितं नरपतं स्त्रैः परैश्च व्यगच्छन् ।
स्वजातीयबधक्रोधविरुद्धैः सर्वडामरैः । नागानुगैश्चाश्रितोऽभूत्ततो बलहरो बली ।
दर्शनोऽव्यसनापातवैवश्याद्भुमतः पथि । अकार्यं कुर्वन्तः कार्यं सिद्धः संसाधयेद्विधिः ।
उद्युक्तः सहवित्ततानवतया बद्धावधाने मनस्युन्मार्गभ्रमणेऽवशस्य रभसात् श्वभे परिभ्राम्यतः ।
अन्योपाहितकोशशृङ्खलुठनात् सन्दर्शिताङ्गतेर्जन्तोर्हन्त तनोति दुर्गतिशमं रम्यानुलोम्याविधिः ।
तथा निरनुसन्धानं नागन्धोषचिवैर्हन्तं । नावुद्ध भोजः सञ्जातचामस्त्वं व्यकल्पयत् ।
लम्बवर्णस्य नावर्णावहं कर्मेदमोशितुः । अनुश्रवणबन्धस्य वाञ्छिताष्टौ विशङ्कते ।
यश्च युद्धमिति व्ययं हर्षादायामवापि यः । भोजमन्यकरस्थोऽयमश्वो ह्यन्यथा मम ।
उक्तेति मोहयन् धन्यमुखाङ्गुष्ठाऽस्मि सन्दिशत् । इति मां राजवदनः स्थितस्तन्नूनमन्यथा ॥ युग्मं ॥
अभिचुर्विप्लवाद्देहाहसुर्भिषस्यानुबन्धिनः । किं राजवदनोऽप्येष लोभात्सम्भाव्यं न भूः ।
अथाविशङ्कितस्त्रासव्युदासायास्य खाशकाः । रक्तार्द्रकृत्तिसस्ताद्वि कोशपानं प्रचक्रिरे ।
प्रादुष्कृतभिः क्षिप्ररक्षिणोऽस्य तिष्ठतः । विश्वासार्थं बलहरो विरलः पार्थमाययौ ।

१०८०

१०८५

१०८०

१०८५

१०९०

१०९५

अमात्यमतिजाडो नष्टे कृत्येऽथ कृत्यवित् । स्वयमुत्तमं नीतः मरेभेऽसक्तो नृपः ।
 चैवः पादपमाण्डलस्य तटिनीतोयस्य वर्षागमः सत्कारोगुणगौरवस्य नयनपद्मेऽनिकाभेवनं ।
 ऐश्वर्यस्य महोद्यमो जयविधर्गाढो विषादयहः कर्त्तव्यस्य च सिंहदेवनृपतिस्त्रातो न तत्तावहः ।
 प्रजारेणेव कृत्यस्य हठेन हरतोऽन्तरे । प्रातिनोसं श्रितवता पारङ्गन्तुं न पार्थने ।
 क्षतोधूर्त्तानृपोभुग्ध इति ज्ञातोऽग्निभिर्भुधा । भौगध्यं प्रदर्शयंस्तेषां यतते स्माभिसन्धये ।
 स हि यत्तत्प्रदानेन भजन् भोजान्तिकस्थितो नृपः । तस्याविश्वामित्रपात्रं मन्त्रस्तस्याभितोऽनघत् ।
 गन्धेन वामितोत्सङ्गाः कुरङ्गाव्याङ्गजन्मना । प्रज्वलन्धोविभाष्यन्ते तटिन्योऽपि कवाटिभिः ।
 नीडस्तान्तःसरन्मस्य सर्वतो हि भयं स्पृशन् । जाने द्वागायबद्धे च निर्गमे पतनं विदन् ।
 ताम्यद्यथा स्वर्गभोजस्तथान्तःस्थेऽपि विश्वमन् । वहिर्भूतेन रुद्धाध्वा प्रस्थानेऽप्यभजद्भयं ॥ युग्मं ॥
 तदा स दौःस्थ्यातिथितां प्राप्तः प्रैक्षत न क्षणं । मनोविमोदनं किञ्चित् कृत्यं लोकदयोचितं ।

२११०

२११५

उद्याभिषङ्गमनुषङ्गि परस्य दुःखं हन्ताश्रयं व्यथयति प्रसभार्द्रभावं ।

बद्धः मरोजकुहरे विरहार्त्तनादैश्चक्राभिधस्य मधुपोऽधिकमेति दैन्यं ।
 रणे पूर्णव्रणाशयानशोणितो नूनकुन्तलः । फेणाद्गार्थाननः क्रन्दस्तेनैकः प्रैक्ष्यत द्विजः ।
 स पृष्टो विभ्रतैर्नीतं सर्वस्वं विचिन्तं तथा । स्वं डामरैर्निवेद्येनं निनिन्द त्रातुमक्षमं ।
 रुदोऽस्थार्त्तं मनस्तस्य दुःखेन व्यथितोऽन्वहं । घट्टितार्द्रव्रणद्वयं प्राह स्मेति स सान्वयन् ।
 गर्हाहोऽस्मि न ते ब्रह्मन् योऽनुयाचोऽहमीदृशः । विषमे वर्त्तमानश्चेत्यथ भोऽपि तमब्रवीत् ।
 दुर्येणामुना ब्रह्मि कोऽर्थः पार्थिवपुत्र ते । सारासारविदेयूनः कुले जातस्य मानिनः ।
 प्राणान्मन्देहनागेऽप्य प्रणम्य प्राकृताशयान् । पीडयित्वा विशः क्षेत्रैः कार्यं किमिव पश्यसि ।
 यश्च ते प्रतिभात्येव जेत्यो विदितो न किं । अग्निशैचः स सारङ्गः परशौर्याग्निमज्जने ।
 यत्र शस्त्रशलाकापि विकला तद्विधीयते । इन्दीवरदलद्रोण्याघटनां स्फाटिकाश्मनः ।
 पृथ्वीहरावतारादिप्रत्यनीकिजितः परे । के नामास्य न सङ्घर्षे क्षुद्रप्राया दरिद्रति ।
 किं दृष्य एव बुद्धापि कृत्यं दैराज्यजीविनां । मृत्याशयाः फणिग्राहिगृहीतादव भोगिनः ।
 जातैः क्षावलथोदहे फणिकुलैः धिग्भोगिडिम्बैर्भुधा व्यानयाहिविकासितस्य कुहरेयोमस्य हा गृह्यते ।
 शतान्मिलयितुं नतु प्रथयितुं ते जीविकायै जनचामार्थं ननु कारयन्ति हि स्तेर्निर्मज्जनोन्मज्जनं ।
 इत्युक्तवन्तं तं सान्वयित्वा भोजं व्यसर्जयत् । तदेव चाशू व्यकोशविवेकः समपद्यत ।
 भव्यात्मत्वं प्रथममहिमोक्तासने हन्त हेतुभावानान्तु ध्रुवमपरथा मार्दवं कूरता वा ।
 स्पृष्टं पादैरमृतमहसः स्यात् कठोरं हिमंशैर्यार्ति यावाप्यहह रभसादार्द्रतां चन्द्रकान्तः ।
 राजन्याभिजने जाताऽप्यलज्जलमशिक्षितः । भोऽन्तरं स्वस्य राक्षस्य मुहुर्महदचिन्तयत् ।
 गुणैः शौर्यनयत्यागसत्यसत्त्वादिभिः प्रभोः । पूर्वेषुऽप्युर्वीभुजः खर्वाः क्षुद्राः स्पृष्ट्वासु के वयं ।
 तस्य प्रभावदीप्तेऽपि समये चान्तिशीतला । शक्तिर्जयजडलेऽपि मुग्धानां नेमहोषता ।

२१२०

२१२५

२१२०

स्नेहाग्नितापनिःशोरगमङ्गमेऽपि तुङ्गस्य चन्दनतरोरपि शीतलत्वं ।
 काले हिमर्तुपरिःश्रितसंज्ञेऽपि निम्बस्य कूपकुहरस्य महोन्नयोगः ।
 कुतोऽपि पर्ययात्कार्यं मुनिं नृपमभुं विना । प्राप्य कस्य पुनः प्राप्यमण्यशुद्धा न बाधितुं ।
 भ्रष्टं निर्योगवारि शुभ्रमचलैः स्त्रोत्रेण भूयः क्वचित् लभ्यं लभ्यमथाभ्रतः कलुषतादुष्टं प्रकृष्टं न तत् ।
 निर्यन्निर्भरनिम्बगाम्बुनभसा प्राप्येत नित्यं दधन्प्राणयत्नमुपेत्य शुद्धिमधिकां नाद्रिर्हिमैर्द्रिर्नगैः ।
 तदर्थमेव यथोद्योगोऽनर्थोयथितात्मनः । स तेन स्वस्थतां नेतुमर्थितो न स्पृशेद्रुषं ।
 श्लोषाय योऽत्य दववक्रिमदादमुश्चिन स्वस्थे स तेन शिखिना म्लपितः समीपं ।
 अभ्येति चन्दनतरोर्दिवक्त्रिदाहशान्त्यै यदि प्रियकृदेष न तस्य किं स्यात् ।
 समयोदुर्गतावर्हदपकतैव भूपतिं । लोकनाथं तमुद्धृत्तुं धीरं धन्यः पुनः पुनः ।
 राजप्रभोऽनोपायान्वेषो बलहरान्तिकं । राजदूतमथायान्तमेकमेकं व्यलोकयत् ।
 दग्धेशं ब्रजन् दृष्ट्वाक् प्राक् प्रज्ञातुमन्तिकं । स नमन्तं तमानोय ततः स्मेरदवाब्रवीत् ।
 राज्ञः किमन्यमन्यातैः सन्धिं बभ्रावमै मया । प्राज्ञैर्हि भिषजा भोज्यमातुराय समर्प्यते ।
 तत्तस्याश्रद्धानस्य नर्मस्मेरस्य जानतः । प्रत्ययोत्पादनं तैस्तैरालापैः किञ्चन व्यधात् ।
 निर्दम्भापितैरुठ्विश्रमः स कथान्तरे । अथाभिगम्य राजानं भुवन् भोजमभाषत ।
 राजपुत्राभिजातस्य पादच्छायास्य लभ्यते । स्वर्णाद्रेरिव कन्याणप्रकृतेः पुण्यभागिभिः ।
 अनुवृत्त्यातिमृद्वापि तस्यापोह्यत वैकृतं । ज्योत्स्नयेव शरङ्गानुपरितापौण्यमममः ।
 अपि स्मरसि चारुत्वे नियुक्तोऽस्मि महोभुजा । विशतले दग्धेशमभूवं पुरतः पुरा ।
 ततोनिवृत्तावृत्तान्तं मुख्यमाख्याय तावकं । कानं क्षेपं कथादैर्घ्यं नयन् मध्ये तमभ्यधात् ।
 चुत्तृध्वक्कमश्रान्तान्देव तानवलोक्य मां । निन्दतः स्वानुगान् भोजं निर्भयवन्तदाब्रवीत् ।
 स देवतमिवास्माकं कुलालङ्करणं प्रभोः । वयं त्वसुकृतो यस्य नाप्नुमः पादमेवनं ।
 गण्याः पर्यन्तनिःसारास्तत्सम्बन्धादिभे वयं । चन्दनभ्रान्तिकृत्काष्ठं यत् स्यात्तद्गन्धवामितं ।
 तच्छ्रुत्वेव दयार्द्रत्वं त्वयि तातः स ललितः । पृच्छन् पितेव किं गर्भरूपो वक्तोति मां पुनः ।
 तन्निश्चयैव भोजस्य द्रवीभूतमभुवन् । सोऽन्तर्वाभ्योऽप्यपश्यत्तं मान्त्वयन्तमिवाग्रतः ।
 सुयुक्तमात्रामम्बोधमुग्धत्वेन विहीयते । तत्त्वित्कारणज्ञानादन्तःकरणवेदना ।
 अश्रद्धानस्तामिच्छां भोजस्यालच्छूर्त्तिनः । प्रतिदूतोक्तते तस्मिन् धन्यो न प्रत्ययं ददे ।
 देविताभूद्यथा नागवृत्तान्तेन भवेत्तथा । महोभुजं मोहयितुं मायया दीयते मया ।
 मा भृङ्गिस्त्रोऽयमित्येवमुक्त्वा बलहरं रहः । व्याजार्जवेन भोजस्तु सन्धिबन्धाय तत्वरं ॥ युग्मं ॥
 तत्कालयोग्यसाचिव्यश्रुक्रिकाचतुरस्तथा । तेनाश्रुदैर्मिकापत्यमेकोदूत्येऽप्ययोज्यत ।
 स बालकतया नित्यस्वतन्त्रश्रुक्रिकां स्वयं । आचरेदिति नाश्रुङ्गा भोजे बलहरोऽभजत् ।
 पार्थिवः प्रार्थितः सन्धिदूतमाप्तं प्रतीक्षते । प्रत्यागतेन तेनेति ततोभोजोऽभ्यधीयत ।

२१२५

२१४०

२१४५

२१५०

२१५५

२१६०

तत्रासन्निहितान्यासः स्तोत्रादप्रतिभामपि । धार्त्रो नानाभिधानां स्वां राज्ञोऽभ्यर्णं वसर्जयत् ।
 मृतेन पित्रा मात्रा च हीने तमनुयातया । मातृकृत्यं यथाचासीच्छैशवे मामनीयया ।
 पत्युः प्रीत्यै विसन्धानध्वंसाकल्पादिकल्पनात् । सखीकृत्यं सपत्नीनां यथा शान्तेर्यथा कृतं ।
 द्वाभ्योऽसौ हि कार्याणां योग्यकृत्याप्तनिश्चयात् । न यां सुचरित्र्यां त्वाभ्यस्तस्मान्तां जातु वीक्षते । २१२५
 श्वशुरेण प्रजाभिश्च कृतं राज्ञोऽभिषेचने । आशास्यं वा महादेवी पट्टबन्धं समादधे ।
 अपत्यप्रियताभोगलोभभर्तृप्रसादनैः । प्रेर्यमाणायकार्येषु बुद्धिर्धस्याच धावति ।
 अत्रान्यत्र च सन्धाने जाते भर्तुरभिन्नधीः । भाग्योदयेष्वनुत्सिक्ता या चाखण्डितसद्गता ।
 आवाल्याङ्गावविद्धर्तुः कुसृत्यनुसृतौ न सा । कार्यमध्यं विगाहेत मानाभिजनरक्षिणी ।
 इति कल्हणिकादेव्या माध्यस्थ्ये स धियं व्यधात् । प्रस्थानपदयात्रां सा सीमन्ताप्रापणावधि ॥ कुलकं ॥ २१३०
 गुप्त्यै लग्नक्रवित्तादिपरार्थं मध्यपातिनं । पाथेयार्थं पृथुखर्णभाजिकोशादि चात्मनः ।
 प्रापयामास किञ्चाष्टौ प्रकृष्टाभिजनोद्भवान् । पालनार्थं राजपुत्रान् देवोवत् सर्व्वमस्मिन् ॥ युगलकं ॥
 वाचकन्तद्वृहीत्वा तामागमत् पार्थिवेन सः । धार्त्रो स कारयन् धन्यावद्वेच्छामिद्विनिश्चयं ।
 विहितप्रत्ययस्तस्याः सद्यः स्नात्तु महीपतिः । रागधर्मस्य च वसन्तासीद्दोलाकुलाश्रयः ।
 स हि दध्या निर्विरोधो वैराग्येनाथ मायया । सङ्कटान्मोचितयासौ यायात्कालेन विक्रियां । २१३५
 अनिशेषितजोमूतजालमाविर्भवचविः । अनृनक्षेत्रशेषश्च विवेकेन स्फुरेच्चिरं ।
 मुग्धानिरनुसन्धाननागवाधादेवत्य नः । स्वार्थस्य सिद्धये माया तेनेयं निरमायि वा ।
 लब्धलक्षे परिचीणे शक्नो यन् गणाश्रिते । चत्रधर्मस्थितेनेदृग्विवेकः कापि लक्ष्यते ।
 अवभिकुङ्कुमं पुष्पमपुष्पं क्षीरिणः फलं । अकालपर्य्यापेक्षं वैराग्यं वा महात्मनां ।
 न त्याज्याराजपुत्रोऽसावेवं मायानिधिर्यदि । एवं विवर्त्तयेत्तस्मिन्नदृष्टे किं दुःशोः फलं । २१४०
 राज्ञी राजात्मजाश्चैते प्रतिष्ठाभङ्गशंसिनः । अजुप्रभावात्सुखमन्यत् कार्यं न मन्यते ।
 अटन्ती कुटिलं स्पष्टं सरित्सर्ज्जने लक्ष्यते । कान्ताकुन्तलनिखन्दी तोयविन्देगिरिव क्रमः ।
 इति ध्यात्वा राजधर्मं सत्यप्रज्ञाचितं व्यधात् । धन्यरिहृणयोः कार्यं श्रुतावन्यान् विसर्जयन् ।
 स्वस्यैवार्थस्य दार्ढ्याय साल्हाणिसां दिदृक्षते । समागमायेत्युक्ताय धन्यादूतैरनीयत ।
 मा भैषीरेष सन्धितुः सैन्यादिति मितानुगः । अवत्तिष्ठ तटिन्यास्तु द्वीपान्तस्तत्प्रतीक्षया । २१४५
 सरित्सा जानुदघ्नाम्ना भूत्वा चर्म्मद्रुते हिमे । गगणालिङ्गिभिर्भिमा तरङ्गैः समपद्यत ।
 अवाप्ता चैर्ध्यालङ्घयभावं दान्त्यपि दन्तिनां । रुद्धः सिन्ध्यावभूत् सोऽथ द्विषां रश्मैर्विणां वशे ।
 सिन्ध्यारुभयतस्तोयैर्याप्रतीरभुवोऽन्तरे । ते हिण्डीरोपमां प्रापुः पिण्डिताः पाण्डुवाससः ।
 खशकानां सहस्राणि भोजस्य पतिते बले । स्थितवन्ति निहन्तुं तं तथा स्थितमचिन्तयत् ।
 दृग्भ्यां सन्नमदीनाभ्यामघशान्त्यै स्पृशन्निव । कर्णे सल्लहणसूनुस्तान् सन्तज्य वृजिनोऽब्रवीत् । २१५०
 निर्दम्भस्य विश्रम्भाद्धावतो विहिते विधेः । निरत्ययो निपातः स्थास्रियतं निरये पुनः ।

हतेऽस्मिन् बद्धमृत्यस्य न च शक्तिसयः प्रभेः । नेकपक्षस्ये तार्क्ष्यरंहः संहारमर्हति ।
 अपिवा वाच्यता राज्ञामेवं विश्रम्भबोधनात् । तुल्यस्तुल्येन कर्त्तव्यं किमनुध्याय बध्यते ।
 यथायं वृत्तयेऽनन्यकर्मा रूपं निषेवते । तथा ममापि यत्नोऽयं तत्संज्ञासादने यतः ।
 युक्तमित्यादि तेनोक्ता अपि निश्चलनिश्चयाः । ते न्यविध्यन्त निर्व्यन्धात् प्रतिज्ञायात्मनो बधं । ११८५
 राज्ञा तथैवादारिद्र्याच्छिद्रं तद्रक्षितुं गतः । कारिताः कोशपानं ते तमर्थं सोऽपि बोधितः ।
 तेनावेदितनिर्थाजतया धीरो महोपतिः । अनुध्यायाद्य सन्दिग्धं सन्धिसिद्धिममुग्धधोः ।
 अज्ञातनिश्चयः सिद्धेर्विनाशः करणं परैः । अथ प्रास्थापयद्देशं सामान्या तारमूनकं ।
 राजधर्मविधेयत्वादवार्यकूरशङ्किनी । प्रस्थानप्रार्थनां भर्तुः सा स्वीकृत्य ततोऽब्रवीत् ।
 असामान्येष्वमात्येषु कुसृत्यालोकनात्सकृत् । आर्यपुत्र विचार्योऽसि विश्रम्भः किं विरोधिनां । ११८६
 यदा निर्भानुयोन्माषां सेमुषो त्वं त्रिगार्हितुं । प्रथते नु कथङ्कारं मूर्त्तं च मध्यधमिणां ।
 देहोपकरणत्वं ते प्राणैर्मम विचिन्त्यते । सतीधर्मस्तु सहते राजधर्मस्य नोचितं ।
 व्यञ्जितास्य सदाचारं कलिहृत्य द्विषि त्वयि । प्रारब्धोदेव भोजेन हिमार्द्रौ हिमविक्रयः ।
 न गृह्णाति ममं वेत्ति स्वस्थान्यस्य न चान्तरं । निर्वृढमददोषोऽयं प्रथेण प्राकृतो जनः ।
 पुत्रमन्त्रविरोधादिबुद्ध्युद्भवा प्रधावति । साध्याचारोऽपि भूपालः कुशन् विश्रम्भबाधने । ११८७
 सनयालङ्घनामोघगिरा देवेन पीयते । लोकत्रयैकपात्रेऽस्मिन् यशोनूनं मया सह ।
 चातव्यं सङ्कथोपेक्ष्यप्राणायामस्वन्यदाशयः । ममेवास्वादयन्त्याददात्मभरिपुरास्थितिः ।
 इत्युक्त्वा विरतां सत्यसन्धः साध्वीं धरापतिः । शान्तशङ्कामकृत्वा तां माता मध्यान्ययोजयत् ।
 भङ्गं सर्वानयं चातुं प्रयोक्तुं वेतनं नृपः । भरम्भे किमयं ध्यायत्यन्तः सर्वोऽयचिन्तयत् ।
 उपयेषु प्रदुक्तेषु देवोसम्प्रेषणावधि । नान्यदस्य प्रयोक्तव्यं यदेवाश्लिष्यत क्वचित् । ११८८
 सपक्षेभेदाद्भूतुः सबलत्वाबलत्वयोः । परीक्षकत्वाद्ये केचिन्माध्यस्थ्येनावसन् क्वचित् ।
 तेऽप्यस्ये वा मदान्ता वा क्षीणदाक्षिण्यशृङ्खलाः । भोजगृह्यैः महावभ्रन् कन्थां सर्वेऽपि उ मराः ।
 ते क्षाच्छिन्नतटस्थत्वाद्द्वैतान्येऽस्माभिरीदृशः । भोज, सञ्जातइत्याशु माध्यस्थ्यं परिजर्हिरे ।
 त्रिलोको भोजमविधन्तनूजं प्राहिणाद्भुतं । प्रावेशयच्छमालाञ्च चतुष्कं पुष्कलैः ।
 ये भिक्षुविश्वेऽप्यासन्नाजद क्षिण्यरक्षिणः । विरोधिसविधं प्रापुतेऽपि नोलाश्वडामराः । ११८९
 लहराद्देवसरसात् होलरातश्च डामराः । त्रयोनीलाश्वतथैका डामरी पथ्यश्लिष्यत ।
 न वरं नीत् हिमं तत्तल्लवन्ये साल्लगे बले । पतन्नाट्टप्रमत्तौघबोधोऽभोधाविवोद्धतः ।
 भोजस्तु दीपोमायातः श्रुत्वा बलहरस्ततः । भुवं सन्धिसया बद्ध इति मुख्यमभ्यधात् ।
 एतावन्ति दिनान्यासोत्पुंसो भ्रमयिता पुमान् । सम्बन्धिनोनां माध्यस्थ्ये खलुन्यात्काऽन्यथा भवेत् ।
 कुलचूडामणिः प्रेक्षा स यत्रैवं प्रवर्त्तते । किं स्यादगण्यप्रायार्णा कार्कश्यं तत्र मादृशां । ११९०
 यच्च मायामिमां ब्रूथ तत्तथास्त्वस्मि वञ्चितः । विश्वासैव भविष्यामि नाकीर्त्तनां निकेतनं ।

मा च भूद्विजयाशा वः समेतानिखिला इति । अद्राक्ष्य चेदृशं व्यूहमवरोक्ष्यामि वोक्तैः ।
 युक्तियुक्तमिदं चान्यद्योक्तवान् बभूव निश्चयात् । नाशयान्यथा कर्तुं भोजो बलहरादिभिः ।
 द्विजान्तरिते मित्रप्रमाथेऽपरथा कथं । फलकालेऽपि सम्बृत्तदति तच्चावदक्षुपः ।
 तारूलस्थिते राक्षि मसैन्यौ धन्यरिहृणौ । राजपुत्रैः सह ततः पाश्चिगाममवापतुः । ११२५
 प्राप्तावेत्येता नद्यान्तरेऽवाशि कृतस्थितौ । परस्मिन् कूलगहने भोजोऽप्येतावुपाविशत् ।
 अत्र नन् विगतोदिकमुखेभ्यस्तत्कटकं भटान् । पायन्तः केऽपि मन्त्रिं न अद्भुर्भृपतेभ्ये ।
 हठप्रविष्टाः क्रियां तु मत्तमानल्पमैनिकाम् । धन्यादोन् राजवदनो हन्तुं शस्यदचिन्तयत् ।
 कृत्वा सूर्यपुरास्तेतुं राक्षः सैन्यं जिघांसवः । महापद्मनरोनैः पु निभृतं केचनावसन् ।
 अन्ये तत्साहसोदन्ताश्चेषिणः पतनोन्मुखाः । स्त्रैः स्त्रैर्भार्गवैश्च तत्र तस्युर्भृदसंमताः । ११२६
 आस्कन्दं भाङ्गिलेयाद्याः पुरे शङ्करवर्षणः । शमालालिप्तिकावाग्निं डामराः समचिन्तयन् ।
 प्राप्य महामरित्कूलं त्रिल्लकाद्यैरगण्यत । नीलाश्वडामरैरौर्ध्वा कार्या च मगरान्तरे ।
 किमन्यद्राजगृह्णाणां समं सर्व्वे जिघांसवः । कारण्डवामान्तोयान्तर्व्वेष्टितानामिवाभवन् ।
 मन्दिग्धशिक्षितं कार्य्यं मर्व्वतः समतां तदा । प्राप वृष्टेरवयाहयहयोगान्तरस्थितैः ।
 पदे पदे राजसमूपयः योत्यान्मिच्छतः । हिन्दन् बलहरस्येच्छां भोजोव्यग्रत्वमयहोत् । ११२७
 क्षणे क्षणे विसन्धानध्यायिना तेन कश्चन । बर्द्धमानस्त्रान्तरायः समिधासु व्यधीर्यत ।
 घटनामुद्ययौ योयो विरोधः कटकदयात् । सत्तेकायः स्वयं भोजस्तं तं त्वरितमक्लिन्त ।
 दृष्ट्यै च कल्पकले वा येऽस्त्वचाजरञ्जकाः । भयेन प्रययुस्ते यदैकत्र्यं कार्य्यसङ्कटे ।
 कर्णे तत्कथयन्ति दुन्दुभिरवैरात्रे यदुद्योषितं तस्मैराज्यतया वदन्ति कर्णं यस्मात् चपावान् भवेत् ।
 आघन्ते तदुदीयते यद्वरिणायुगेण मर्मान्तरुषे केचिन्ननु शास्त्रमौग्ध्यनिधयस्ते भूमतो रञ्जकाः ।
 भाण्डस्ताण्डवमण्डपे कटुकथावीचीषु कन्या कविर्गीर्ध्याः स्था स्वगृहाङ्गने शिखरिभृगर्भे खटाकुः स्फुटं ।
 पिण्डीभूरतया विटस्य पटुतां भूभृद्भृहे गाहने गच्छन्ति द्रुदकृष्टकच्छपतुलां चित्रन्ततोऽन्यत्र ते । ११२८
 सुरेद्रेकविपर्य्ययाच्छ्रान्तोष्मा आभूतस्ततः । वासरः शरणीचक्रे तुङ्गस्थोत्तुङ्गमञ्जसा ।
 भानुर्दक्षपदोऽनरोर्भातुर्गोबलयान्तरे । आभृष्टिरोऽर्पितकरो रक्तमण्डलतां दधे ।
 अहस्त्रियामामुखयोरपि मध्यस्थया दधे । मग्ध्यया बन्दनीयत्वं जनस्य व्यञ्जिताञ्जलेः ।
 कवाटिदन्तैर्व्विस्फाटासन्नकान्तैः शिरोऽङ्गमः । श्वयथुः पयसां पत्या दधे रात्र्युदयोन्मुखे ।
 सदैव्येष्वरविन्देषु हीनदन्दोपजीवनेः । कवाटिनां घटेष्वेव घटपदैर्घटितं पदं । ११२९
 अद्भुतकार्य्यपर्य्यन्तास्ततस्ते विषमस्थिताः । सरित्तटे सकटकाः पर्य्यतयन्त मन्त्रिणः ।
 न किञ्चित्प्रत्यभातं स्वं लघु भ्रान्तश्च जानतां । शोभेन द्वियमाणानामिषैषामवलम्बनं ।
 तीरे परस्मिन् सरितोवसन् बलहरः पुनः । बद्धः कन्दलितास्कन्दबुद्धिः साल्दृग्निना सङ्गतः ।
 कार्य्यातिपातादायातं मन्त्रिणां तन्मित्रं बलं । तस्य प्रवर्द्धमानस्य सुखोऽर्द्धं बभूव यत् ।

वितस्तामिन्धुसभेदयाचायां नगरे यथा । तथा तथापतद्रौचांलोकः आनोद्यवर्त्तत ।
 लेखेडाभरसंहारखण्डनाथ विवर्जितैः । सान्तरैर्यथितावाह्यैर्नागायैराजवीजिनः ।
 श्रव्यान्वितैरनुसरैस्तुमुलोत्पादनैरपि । धीरो धैर्यान्विषयादा स्त्रैः स कष्टं न पारितः ।
 सामन्तानामागतानामविश्रम्भादसम्भ्रमं । न्यङ्कृतोऽयं निपत्याऽऽ कुर्व्यादत्याहितं रुषा ।
 हते च कदनौङ्गाग्रेऽनेन सर्वं समुत्थिषेत् । द्विजानामित्र द्यूनां समूहस्तेन सर्व्वतः ।
 इति निधाय दुधुचरिव भोजः समात्यधे । कुर्व्वः साहसमित्युक्ता निचे बलहरं समं ॥ तिलकं ॥
 तेषां तदर्थयातानां सामन्तानामभोजने । दाक्षिण्यादिति नाभोजि तेनाप्यभोजनस्युषा ।
 तथास मत्या वैमत्यं तमज्ञात्वा तु मन्त्रिणः । निष्पत्ययास्तेन जातममन्यन्त नयात्ययं ।
 पत्तिपक्षस्तुटास्त्रालशफरस्तुरितेऽप्यधात् । तेषामासविधास्कन्दं प्रधावदहितभ्रमं ।
 कूले परस्मिन् कूलिन्याः स्नाभिसन्धाननिर्हृतैः । समभाव्यत तैर्नान्यो रथाङ्गेभ्योऽभिषङ्गभाक् ।
 मरुत् काकुत्स्थदूतस्य कपेसोर्णान्धुधेः पिता । ततान तेषां दूतानां सरित्पारगतौ बलं ।
 कीर्णकर्णज्वरांस्त्रागीन् पीतकैस्तोरभूरुहं । अश्रियोस्त्रिक्केणेत्यं निन्युसे तां निशीथिनो ।
 क्षपान्ते क्षाधगेत्तसहमेतामरसभ्रमं । उद्गच्छतो रवेर्यावच्चिक्किदुर्गं करच्छटाः ।
 चक्राङ्गविरहालोकमशोकानामिवागलत् । कुशलाक्षिपुटाद्यावक्ष्यं नामश्व वीरुधं ।
 मितपत्तियुतस्तावत्तद्वक्त्रदिनिर्गतः । स वीरस्वरयन् युद्धवाहान्मूर्द्ध्वगङ्गिणास्पृशत् ।
 रोङ्गुकामा डामरीयान् वीरान् दृष्टेर्विलोकितैः । सर्व्वतोधावतः कुर्व्वन्थोधान् प्रतिहतौजसः ।
 पार खधी चारुवेषायुवा सख्युखमापतन् । युग्याधिकृढसैः प्रैक्षि सम्प्राप्तः सरितस्तटं ॥ कुलकं ॥
 अदृष्टपूर्व्वं तं दृष्ट्वा श्रीखण्डोक्षिखितासकं । कुङ्कुमालेपिनं चैते भोजोऽयमिति मेनिरे ।
 अतिवाह्य निशां राजवदनं तं विमोदयन् । प्रातश्च तरसाभक्ष्यं स तथा सख्योक्षभूत् ।
 प्रविष्टयुगं तोयान्तः पाराङ्गवितवाजिनः । धन्यादयस्तमभ्येत्य मुदिताः पर्य्यशरयन् ।
 उदभृत्तुमुलः श्रद्धस्ततः कटकथोर्दयोः । एकचाक्रान्निमुखरः परवानन्दनिर्भरः ।
 नादमाकर्ण्य संयामबुद्ध्या दिग्भ्यः प्रधावितैः । तं परैर्भक्षितं वोक्ष्य मूर्द्ध्वगता यत डामरैः ।
 तस्याभिनन्दनालापप्रमुखापक्रियाभवत् । अदैन्योऽङ्गुधन्यादिखनञ्जितनिजक्रमा ।
 श्रवमानं मनोर्हर्षं वेगात् संस्तभ्य सर्व्वतः । अयेत्यं सुवता तत्तत्स धन्येनाभ्यधीयत ।
 राजपुत्र पवित्रेयं पृथिवी स्त्रैर्य्यशालिना । तया धाव्या सुमनसा भेदणा वा महीभृता ।
 गर्व्वान् जयति सर्व्व्यासां निर्व्विकारतया वसत् । विक्रियोपहतं गौस्ते क्षीरं तं क्षीरवारिधेः ।
 कस्य पुंस्कोकिलश्चैव त्वां विनाधममथ्यतः । निर्गत्य निजकुल्यानां सिद्धं मथ्यावगाहन ।
 सदाचारस्य भवता प्रथमं प्ररुते पथि । न तस्मिन् सङ्गरामस्रग्भं चेत्ततोऽधिकं ।
 इत्यादिप्रसृतालापदत्तोक्षापोऽधिरुह्य सः । जयोत्तरङ्गं तुरगं सुवर्द्धिसैरनीयत ।
 द्वावन्याः कतिवित् कोशादिकोशस्तदा ययुः । खकुब्धैर्नीयमानन्तं काकादव पिकान्तिकं ।

२२५०

२२५५

२२६०

२२६५

२२७०

२२७५

स एवमेकविंशेऽन्द्रे ज्येष्ठस्य दशमेऽर्चने । अयस्त्रिंशदर्षदेव्यः समग्रत्वात् भूभुजा ।
 राज्ञी कृतप्रणामं तं प्रियं पुत्रमिवागतं । अभ्यनन्दच्छाक्तभृत्यमस्याहारमकल्पयत् ।
 इन्द्रवंशविस्मयादिगुणग्राममवेक्ष्य तं । प्रागदृष्टवती मेने वक्षते सा विलोचने ।
 गुणैरग्राह्यदालिष्यमाधुर्य्यौघैरहचिमेः । तस्य विशदशीलं स क्षमापतिममन्यत ।
 मुखरागमनोवृत्तेर्दारौज्यव्यं गृहस्थियः । भर्तृस्वभावस्याचारोद्योषितामनुमापकः ।
 दिनक्षयव्यञ्जिताध्वक्रमं प्रस्थातुमुत्सुकं । राज्ञोऽभ्यर्णं विशत्येनं दालिष्यात्कोऽपि नाश्वरीत् ।
 कथञ्चिदुद्धमाध्यस्थ्यैवैतैः सचिवैरथ । सत्त्वादिर्जुनरपतिरशान्तेभ्योऽभ्यधीयत ।
 राज्ञोऽभ्यर्णं विशत्युक्तेषोहातोपमं वचः । तत्तस्य श्रोत्रशृङ्खल्यं तदाशङ्कुक्रियां व्यधात् ।
 निरतास्यत मर्मेव समाश्रास्यैचताथ सः । मध्यस्थानां स्थितं स्वेय्यं दालिष्यादोष्ठयोः परं ।
 प्राणान्मुचोस्ते कृत्स्नभाषिणस्तस्य साम्बनैः । मन्दत्वं विक्रियां तिर्युर्विनयानतमौलयः ।
 आचारं चैनमस्त्रिगधमपि न्याय्यं वक्षस्त्रिनं । न कोऽपि प्रतिवाक्येन शशं जेतुममन्यत ।
 अथ स्नात्स्थितस्नामिवैवश्यं दर्शयन्निव । दशनान्गुणवैधन्यो वीरः स्त्रिगधमभाषत ।
 पट्टतीराजधर्माणां सदाचारे स्थितिञ्च ते । जानतोऽपिकथं मोहः क्रमायातेषु वस्तुषु ।
 किं सन्धिः सोऽभिधीयेत यच्च सन्धेयदर्शनं । अकृत्वा गम्यतइति प्राक्नो कथमजीगणः ।
 अनद्यतनभूभर्तृसुलभे भूभुजां तव । ज्ञात्वा सत्त्वोच्चलं ज्ञातिधर्मजातप्रवर्त्तनं ।
 नास्य दम्भस्यस्तम्भप्रोतिस्यैर्यस्त्रलोक्तया । आदरादर्शवैषये निश्चासस्यापि काः श्रियः ।
 अस्यापि जीवनाद्या श्रीः सास्रज्यासादनाश्च सा । प्रकाशोविम्बितो योऽर्काद्वापास्याज्ज्वलतः स किं ।
 निर्ब्याणगोष्ठीनिष्ठत्वं श्रमिनामाश्रयेषु यत् । तत्पर्वत्यस्य राजर्षिर्जनान् वृन्दानुबन्धिनः ।
 एवं स्वगृहसम्प्राणप्रयोनिःश्रेयसस्त्ये । स्थानैः श्रियः समाप्याथ किं स्यादन्यैर्महीवरैः ।

२९८०

२९८१

२९८२

२९८३

मुग्धा न केचन परे गणिताः फणिभ्यः कालानुकूलनिजकुण्डललत्यगोये ।

स्त्रियन्ति चन्दनतरुन् शिशिराश्लिदाघे माघेऽप्यशोतमनवं विवरं विशन्ति ।

प्राणोपकरणं राज्ञोराज्ञी राजात्मजाश्च ये । तद्धिते यदनौचिद्यं तेषामैवित्वमेव तत् ।
 त्यक्तोभवेकृतं पाथ इव कथितशोतलं । अनुतापेन ते कृत्यं भूयोवैरस्त्रनेष्यति ।
 तथा समर्थसामर्थ्यास्त प्रत्यख्याय भारती । कुण्डलाश्चनवस्तस्यै प्रस्थानार्थं समन्यतः ।
 पथि सङ्ग्रथितस्तोत्रान्वास्तव्यान् वीक्ष्य सर्वतः । अजायताथ संरुढकृत्यसाधुत्वदार्ढ्ययोः ।
 पदातिचरणक्षुण्णेषुव्याजाददृश्यत । वसुध्वरातलं बद्धसन्धोव नमसा समं ।
 दधौ विज्ञतरेभोजः कश्चित्संप्राप्त्यां नृपं । कश्चिदमुष्य विज्ञेयत दर्शनं विप्रलम्भैः ।
 आराधयन् प्रभुं धात्रि नान्तरान्तरितोविटेः । स्वाभिनां कदवाप्रोति गुणाविष्करणचण्डं ।

२९८४

२९८५

श्रीतोपचारकरणाद्विधितोभवेयमर्थादितस्तु जलधेः प्रसृतं धियेति ।

स्त्रोतोहिमाद्रिपयसोविनिपातएव यासीकृतं तिमिभिराहतमेव तत् स्यात् ।

इत्यादिचिन्तास्तैमित्यात् पुरोभायलक्ष्यन् । सैन्यस्य रुद्धाश्वतथाबुद्धासन्ननृपास्पदं ।
 नातिप्रांशुं नातिहृष्टं सूर्याग्न्यामलाननं । सरोजकर्णिकागारं शिथिललक्ष्यविग्रहं ।
 ककुद्गतकुदोत्सोधिस्कन्धमायतवक्षसं । आश्रुणानतिदीर्घेण व्यक्तगण्डगलोन्नतिं ।
 उन्नमं पक्षविमोष्ठं विस्तीर्णानुल्लणाङ्गकं । तिर्यग्निप्रेक्ष्यमाणस्य धीरं मन्यरगामिनं ।
 समाहितांशुकोष्णीषभौलिं श्रीखण्डबद्धनं । सीमन्तस्थानचुम्बिन्या रेखया चन्द्रगौरया ।
 अश्यावरुढं हर्म्यस्थसचिवैः परिवारितं । अनङ्गुतुल्यमायान्तं तमवैचत पार्थिवः ॥ कुलकं ॥
 प्रीतिरिस्फारितदृशा राज्ञा पृष्टन्ततः सभां । सोऽध्याह्नोह सम्बाधां कोतुकोत्कन्धरैर्जनैः ।
 स्पृष्ट्वा पादौ निषेधोऽप्ये नृपस्यानोय पाणिना । खड्गधेनुं पाणिबद्धामासनाये समार्पयत् ।
 पाणिं सफणिवल्लीकं विवृताग्राङ्गुलिदयं । ततोऽस्य चिवुकोपान्ते विन्यस्यन् पार्थिवोऽब्रवीत् ।
 न विगृह्य गृहीतोऽसि नाधुनापि न बध्यसे । तदङ्ग कस्माद्गृह्णीमः शस्त्रमेतत्त्वयार्पितं ।
 व्यजिज्ञपत्स भूपाल देव शस्त्रस्य धारणं । स्वामिसंरक्षणं स्वस्य परिचाणस्य कारणं ।
 देवे निजप्रतापाग्निगुप्तसप्तसरित्पतौ । सेवावकाशोविरलः स्वशस्त्रस्यापि दृश्यते ।
 लोकान्तरेऽपि शरणं चरणाश्रयणं प्रभोः । तत्रात्र लोके किं कार्यं त्राणोपकरणैः परैः ।
 राजा जगाद तं सत्त्वस्यर्द्धासन्धेऽधुना भवन् । निर्व्यूढकृत्यो वादीव कृत्यं नो वर्त्तते परं ।
 भोजो वभाषे दाक्षिण्यजननायाधुना प्रभोः । सृष्टादृते मया किञ्चिन्नोपचारार्थमुच्यते ।
 किन्नेन चिन्तितं दृष्टं किं किं न कृतनप्रियं । यदसिद्धं न तद्वाक्तिमगादित्यवधार्यतां ।
 किन्न मक्षान्वये कश्चित्कारणेषूदितो भवान् । विद्वः स्नाननुकूलं प्राग्यं वधं चर्मचक्षुषः ।
 यदा यदा देव वाञ्छामकार्थं भवदप्रिये । भूमिस्तदा तदा भूता पात्रं कल्पस्व भूयसः ।
 यावत्क्रीनां निर्भाति प्रतिभानेन भासुरः । देवाभवन्तः प्रत्यक्षः प्रतापस्तादृशस्तव ।
 न श्रेष्ठरे न प्रदरे न दरेऽप्युत्थिते मया । प्रालये भूभूतः कुञ्जे संज्वरस्त्वत्प्रतापजः ।
 ततः प्रभृत्यवनतिप्रणयः शरणैषिणः । सिद्धः सन्ध्यायिबन्धत्वादेव दूरस्थितेन मे ।
 अथाभेदाभिलाषेण पापाद्यत्किल चेष्टितं । स्फुरन्तामात्रकव्यत्थै नतु तद्विग्रहायहात् ।
 तत्सम्बन्धादिमे दिक्षु प्रतीक्ष्याः क्षामुजा वयं । सङ्गाद्गङ्गाशसः काचकुम्भसम्भावना भुवि ।
 अद्यापि द्यातते शङ्खेवाङ्गयेन दिगन्तरे । तत्सन्तापमवोऽनन्तः समूहः चञ्चलजम्बुनां ।
 त्वय्यर्पिते पार्वतीयभूभृत्सङ्गेऽन्यदादिनः । कदन्नाग्रनदुर्भोगासुखैः खेदोन्मुखैरभूत् ।
 इतीदृशीभिः स्तुतिभिः प्रमाणमथवा प्रभुः । इत्युक्त्वा भूपतेर्मूर्ध्ना सोऽगृह्णाच्चरणौ पुनः ।
 प्रणामसंभ्रमस्तोष्णीषशीर्षं ततो नृपः । तस्योत्थितस्य स्त्रिंशोवाचसा समवस्तयत् ।
 शान्तां च शस्त्रीं तत्र्यस्तामुत्सृजे सान्वयन् व्यधात् । तस्यामङ्गोभगाक्षीर्यस्तमूचे च निषेधिनं ।
 दत्तां मया विभृहि वा त्वमेतां पूजयाथ वा । न शस्त्रयहवैमुख्यं कार्यं मच्छासनं त्वया ।
 अबन्ध्यशासनामानोत्यनुवर्त्तिनि तां न्यधात् । शस्त्रीं राजानुगम्यैव वन्दित्वा कामकालवित् ।

२३१०

२३१५

२३२०

२३२५

२३३०

२३३५

ततोनिर्व्यग्रणस्य नर्मणः सान्त्वनस्य च । चिरसेवीव तत्कालं राज्ञोऽजायत भाजनं ।
 अन्यत्रविष्टो धन्यो वा स्वार्चाममलयन् हृत्तो । कृतप्रणामो भूषाल त्वङ्गुणाकर्णनं विना ।
 न प्राणा द्रविणं नाद्य गच्छं निर्बिक्रिया पुनः । सत्क्रिया स्वामिनोऽप्यर्थं तस्मात् पार्थिवं चिन्त्यतां । ११००
 अथापि कथ्यमानस्तस्य स्यात् सन्भावना भुवि । यदास्मिन् चिन्त्यतेऽस्माभिरिति भूयो व्यभावत ।
 क्षणमुच्चावचं चर्चां विरचय्य विश्राम्यति । भोजनं सार्द्धं शुद्धान्तं रङ्गादेव्यास्ततो यथै ।
 कृतप्रणामस्तां वो ह्य सौजन्यादिगुणोज्ज्वलां । स राजपारिजातं तं मेने कल्पलताचुतं ।
 मान्योऽयं देवि सौजन्यज्ञातेयात्तामिहागतः । विशिष्यतेऽसौ पुत्रेषु क्षाम्येयेष्वेत्यभाषत ।
 सभाजनाय सौजन्यनिधिर्भोजान्वितस्ततः । उदूढकार्यभाराणां दाराणामप्यगादृष्टान् । ११०१
 अभाणीन्निपुणा राज्ञी भोजं राज्ञा सहागतं । अधुनैव नृपस्याप्तः सम्भृतोऽस्मोति सस्मितं ।
 लज्जास्मितमुखो पत्युः प्रणत्या स्वागतोऽर्थेषु । ददत्येवमेतं भोजं निर्दिश्यन्त्यभाषत ।
 आर्थपुत्रं न विस्मय्य प्रत्याख्याताप्तमन्त्रिनं । मानैकशरणस्यास्य ज्ञातिप्रीतिप्रवर्त्तनं ।
 पूर्वोपकर्तृमन्त्रिणं वृद्धावस्पृशतोऽन्वदं । पद्मान् स्वकुलपद्मानां युक्तं जेतुं भवादृशां ।
 कार्यकृच्छ्रेऽवसन्नानाममुष्यागमनं विना । सिद्धेदोन्नत्यसंरक्षा मेह प्रत्यागमश्च नः । ११०२
 उरीरे रक्षतस्तीरं शरीराश्रयिणीभवेत् । ध्रुवं वनस्थेर्व्विदत्तन्निवातानुपातिनी ।
 पतिगत्यनुगामित्वं प्राणानां परिचिन्तितं । तथा कार्यं यथा न स्थात्तातव्यस्यान्ययात्मनः ।
 राजा जगाद तां देवि सर्वकर्त्तव्यसाक्षिणी । अन्यथा प्रतिपत्यं मे त्वमप्यस्य न मन्यसे ।
 निरुद्धोत्तरो दृष्टौ सुज्जिमञ्जार्जुनावपि । निस्तापं मम नाद्यापि प्राप्तानुश्रयमाश्रयं ।
 अथ राज्ञार्थितः स्यातु परार्थधाक्षि सानुगः । भोगानामन्यतान्यत्र राजधान्या स्थिरा स्थितिः । ११०३
 विदूराश्रयनिर्गोतृभावाप्रचुरदर्शनैः । आराधनं धराभर्तुरसाध्यं ध्यातवान् हि सः ।
 रक्षितृमयधीर् क्षापान् स्थिरश्च समकल्पयत् । अनयात्तं नृपं कार्या न सुगराधनागजे ।
 मिज्ञाय भावं प्रोतेन राज्ञा दत्तं ततो गृहं । सर्वोपकरणापूर्णं राजधान्यन्तरेऽभजत् ।
 राजापि ममतास्कोनप्रीतिभिः स्त्रैः परैस्तथा । उपासितस्तत्र रतिं चिराश्रितादवायये ।
 भोगोलाचिताश्चर्य्यदर्शनदौ नृपोऽपि तं । प्रियं पुत्रमिवास्मात्प्रीदूतैः पार्थिवं निनाय च । ११०४
 जगद् दक्षिणे पार्थिवं भुञ्जानं ज्ञातिगौरवात् । स्यात्सास्त्रादितभोज्यादिदानेनैव व्यवर्ज्ययत् ।
 अकृत्रिमन्तया रूढमुवाह जनकोयथा । लङ्घितं ज्ञातिवत्तस्मिंस्तदलापत्यैकैः संभ ।
 तमेवात्मन व्यक्तिं सेऽपि वृत्तिं यथा यथा । राजा सपरिवर्दाऽपि मिश्रममविगर्हितं ।
 आसन्नाभ्यन्तराभिवा ये दैधे तानदर्शयत् । राज्ञां विरक्तिं स्वस्वार्थवाञ्छाश्च व्यसञ्जयत् ।
 अकृत्रिमात्मसाधानात् करणानां सभान्तरे । न प्रत्यभाज्जडो नापि धृष्टो नापि वक्रव्रतः । ११०५
 प्रमादस्त्वलिते हीनातिरिक्तले च भूपते । कार्येणावदधे शुद्रः कवितेव महाकवेः ।
 न विक्रमकथास्रवदानाद्यैः स्वं व्यक्तय्यत । प्रामृत्तमन्तरा पृष्टः सोपस्कारश्च नाभ्यधात् ।

विचारकात्मनोः साम्यमकुल्यत्वादिषाटुभिः । धीरोष्ट्रैर्दृष्टिपातैरपुनर्भाषिणोऽप्यधात् ।
तथा स्पृष्टोऽप्यनुत्तानाशयोऽभूदवगाहितुं । न श्रेकुलं यथा जालान्नर्मवित्पिगुनादयः ।
अणेष्ववधितालोकोभादिविशराक्षु । प्राप्नोऽस्यावसथं गच्छच्छङ्कां कामपि नातनोत् ।
यथा यथान्य विश्रम्भाक्षूपोऽभृच्छिथिलायहः । तथा तथैव मिद्धोऽश्वदव नाधावदुद्धतं ।
रुदैवायेमरोऽन्यत्र पश्चाद्दुद्धपदेऽभवत् । अनिषिद्धोऽपि शुद्धान्तमन्त्रागारावगाहने ।
विद्ययौपयिकावाप्तिप्रार्थनः स दरत्स्वयं । दूरीचक्रे परापेक्षां शशत्संशयिताशया ।
अनाप्तममये तस्य न ययुः पथि रक्षिणः । न स्वप्रवृत्तमप्यासोदनावेद्यं महोभुजे ।
मन्त्रान्तःपुरिकादीनां परस्परविगर्हणं । नावर्णयद्विस्मृतिश्च दुष्टस्वप्रमिवानयत् ।
सचेतनोऽपि दुर्नर्भगोष्ठीस्वनुरणन् वचः । अवदत् स्फुरदप्यन्तर्विष्टानां नाम लाघवं ।
एवं शुद्धानुभावस्य तस्य कृत्येन कृत्यवित् । पुत्रेभ्योऽप्यधिकां प्रीतिं स्निह्यन् भजे क्रमाक्षूपः ।
कलिकालमहोपालदुस्तरः सिंहभूभुजा । सोऽयं गात्रपरिचाणे नवः सेतुः प्रवर्त्तितः ।
इत्थं विद्राविताशेषोपद्रवस्तिस्रकस्ततः । अग्निप्रोषमपि स्वास्थ्यहेतुं भूभृदचिन्तयत् ।
असौ हि निर्हिमोर्ध्वमार्गं कलिं पलायनं । शान्तं सत्त्वस्य दुःसाध्यं बद्धं ध्यायन् बलम्वत ।
अतः सुमेधायात्रायां यावत् क्षणमपैक्षत । सञ्जपालेनाविचारान्तावत् प्रारब्धं धावनं ।
अन्पाधिष्ठानसुभटः स देवमरसोद्भूतैः । बज्रभिः सहितः सैन्यैर्मार्ताण्डे विदधे पदं ।
निर्निरोधप्रवेशः स प्रदेशः पर्णपन्थिनां । बाह्याश्च योधा निस्सारादर्पाक्षेति विवेद सः ।
त्रिस्रकानुचरा युद्धममन्त्रिहितसायकाः । तेन सार्द्धं विदधिरे नचाक्षीयन्त पौरुषं ।
निःशोभसैन्यसहितो लवन्धोऽन्यत्र डामरे । तत्र सर्व्याभिमारेण धावतो युयुधे क्रुधा ।
लुण्ठितद्रविणापूर्णास्ते देवसरभौकसः । सर्व्वे ततः सञ्जपालं विद्रुताः परिजिह्विरे ।
द्विषत्सम्बर्त्तवर्षाद्याः सर्व्वत्र भुङ्क्षितेऽभवन् । अधिष्ठाने भटा एव कुलशैलाद्बोद्धताः ।
ते तीक्ष्णतीक्ष्णतरणौ भेडारातिरुषस्थिरं । बह्वस्त्रहतवन्तोऽन्यास्तत्र ताह्वे हताः ।
हतेषु युधि सर्व्वेषु विन्दानैर्मण्डलं निजैः । प्रदूरेषु तत्र मात्ताण्डोऽप्याधीदविरलत्रणः ।
रराजौ सञ्जपालिर्गथापालोहतेषु यः । त्रिषु वाजिष्वचातुर्थ्यात् पदातिर्नोपगच्छितः ।
तत्राथभ्योपलब्धाजिर्जस्तदनुजः शिशुः । निनाय विस्मयं दोगान् दृष्टासञ्जमहाह्वान् ।
दक्षिणं देवतश्चक्रे यदामङ्गपनापतेः । महेभांस्तपयत्यर्कः कुर्याद्भग्नरदान्निदुः ।
स धावन् वाजिनाराजदेकशः स्फुरितायुधः । सधूमदण्डो दामाग्निः सपचेऽद्राविव स्थितः ।
तं वैरितुमुले बाधं ब्रणभङ्गेष्वसौ पुनः । पृष्ठादलोठयदाजी तदन्वाबद्धपट्वतिः ।
वर्कगौरवभृष्टकाठिन्याघातपोडितः । स विमङ्गे द्विषन्मथ्यात्तनवाभ्यां विनिर्हृतः ।
कटकं सर्व्वतोमष्टे मार्ताण्डप्राङ्गनान्तरे । विरोध्यसाक्षिं क्षिप्त्वा तं तावपासरतां ततः ।
तत्रस्थं कम्पनाङ्गाभृन् प्रस्थितः पृथुलैर्बलैः । तावद्भिः प्राप्यमप्याशु डामरं पिण्डितं व्यधात् ।

११७०

११७१

११७२

११७३

११७४

११७५

क्षमापाले विजयचेत्रं प्राप्ते त्रोटितवेश्मनः । मञ्जपालो लवन्धन्य वसतीर्निरदाहयत् ।
 स तादृगपि भूपाले क्रुद्धे वक्रोक्तभुवि । अदरिद्रो गिरिद्रेणीश्रेणिभूमलभाशनः ।
 संवृत्तोनिःसहायश्च परिग्रहवर्हिकृतः । आपत्तुलभपाण्डित्यभृत्योपालम्भभाजनं ।
 निहत्तकरशाखोऽय क्षमाकोपकपेर्व्यधात् । निरालम्बतथा तस्य स स्वशीर्षकत्रार्थनां ।
 रङ्गादेवीतनूजानां ज्यायामं गुल्हणाभिधं । श्रीमक्षोहरराज्येऽथ क्षमावृथा सोऽभ्यषेचयत् ।
 षट्सप्तहायनो राजतनयः स वयोधिकान् । चूताङ्गुरोजोर्णतर्कनिवेशानजयदुणैः ।
 अभिषेक्तुं सुतं देव्या याताया' क्षामुजोव्यधुः । शिरःशोणाश्रकिरणैश्चरणौ यावकारूणौ ।
 तत्राभिषेक्ते वसुधामुयावयद्दशोषितां । देवीभावाभिषेकार्थमिवामिञ्चन् पयोमुचः ।
 भूयोऽपि राजवदनो विज्ञोत्पादनोत्सुकः । अमन्दमवचत्कन्द जयचन्द्रं नृपाज्ञया ।
 नागभ्रातृव्यसहितागार्गेरनुप्रवेशिनः । पश्चात्प्रमर्षिणीः सेनाः सोऽवधोत्सङ्कटेऽध्वनि ।
 गार्गीः परिभवस्त्रानाननस्तिष्ठन्दिनैस्ततः । नागभ्रातृसुतायण्यमवध्नास्रोष्टकं मृधे ।
 दुर्गमत्वादनान्क्रान्तमन्यैर्व्येगात् प्रविश्य च । दग्ध्वा सदिवायाभं स निरगास्तघुविक्रमः ।
 तथापि राजवदनो न शौर्यात् पर्यह्यत । न सन्दधेन चुकोध शस्त्रमस्य विनिर्गतं ।
 अहन्यहनि सेनाभिर्हीनाभिर्व्ययतनृपे । जयचन्द्रमुखाच्छन्दमुखान्यवधीभवत् ।
 क्षमानायकोऽथ निष्खीमनखबाहुप्रसारणः । रणान्तरेव तं तीक्ष्णैर्गूढन्यस्तैरघातयत् ।
 तन्मुण्डगण्डलेखेन लुठता खण्डशः कृतः । झटिति त्रुटितः स्वास्थ्यविवासं कुरणोन्मुखः ।
 पृथ्वीहरकुलच्छेदस्वच्छा मेदिनीपतिः । अवधोस्त्रोठनमपि च्चन्द्रदण्डप्रयुक्तिभिः ।
 एकवारं वेष्टितोऽपि रचितस्त्रिस्तकेन सः । भूमिभ्रमोतिपाशस्य निपातेनाभ्यवर्त्तत ।
 मल्लकोष्ठलज्यमङ्गुचन्द्रादयोऽभवन् । जीवन्मृताश्च शान्ताश्च दारिद्रेपञ्चवार्दिताः ।
 अविचिन्त्योच्चललौहिभृतः प्राणान्विनश्यगन् । ऐश्वर्यरूढिमूढत्वादनिर्व्यूढव्यवस्थितौ ।
 मठेऽनुमितकोशत्वं तत्तद्राजाश्रयाङ्गते । कुलोद्वेगोविहितवार्त्संहदेशोव्यवस्थितं ॥ युग्मं ॥
 सुक्ताविहारमैतत्वं पितुर्देवमृद्वचयं । तच्चार्द्धमिदं प्रासादं परिपूर्णं व्यधानृपः ।
 स एव यामसामयोमहापणसमर्पणैः । निर्दोषपारिषद्यादिहृद्यास्त्रिषोऽधोर्व्यधात् ।
 अवरोधेन्दुवदनां मृतामुद्दिश्य चन्द्रलां । प्रत्यष्टापि मठेऽनूनश्रोद्गारेऽवारितातिथिः ।
 पृथोनगरनिर्घोहः सोऽपि सूर्यमतीमठः । पूर्वाधिकोपगर्भेण तेनैव निरमीयत ।
 सञ्जाते सञ्जपालस्य ततो लोकान्तराश्रये । कम्पने निदधे राज्ञा गयापालस्तदात्मजः ।
 विपाकसुकुमारोऽपि दुःसहः स्रजनुभावत् । विस्मारितः स सोम्येन शरङ्गानुरिवेन्दुना ।
 योभोभदोषविषमेव्यविशेषदृत्तेर्भेदोदये तटतरोस्तटिनीप्रवाहः ।
 शंसत्यकाण्डतडिदापतनेन नाशं नाशंसति स्वसलिलस्य विभूतिलाभं ।
 आभिर्द्युत्पण्णाङ्गोऽजभञ्जनादपि भूभुजः । विधुरे कार्यभाराणां योऽभूदूढधरः परं ।

१४००

१४०४

१४०९

१४१५

१४२०

१४२५

तस्य तस्मिन्नपरते क्षीणप्रक्षीणकण्टके । स धन्यो नान्यमामान्यप्रेमा प्रमथमायया ।
ताम्बूलमायात्रिकतां नीत्वास्तनामयानिव । आर्पिपद्मधुराबद्धं जीवं यस्य निजः सुतः ।
स जगज्जीवितेनापि रक्षणीयः क्षमापतिः । पदे पदे विपद्मग्रे प्रजोद्धरणधीरधीः ।
व्याधितस्य विनिर्दोऽपि संमङ्गात्मज्ञलेच्छुभिः । नान्तक्षणे तस्य पार्श्वेत्कृतज्ञो वाचलनृपः ।
प्रियप्रजस्यामात्यस्य स्वरूपविपरीतता । तस्य कश्चित्क्षणे जाता जनजीवितदा भये ।
भृभुजामपि मान्धातुमुखानां निधनेन याः । दुःखं ययुः प्रजास्तामां समभावि तदा सुखं ।
द्वैराज्योपप्लुते राष्ट्रि नवस्य नृपतेरभूत् । अव्याहतं यत्सःचित्यं तस्य सर्व्वाभिषङ्गजित् ।

२४२०

कालो बली व्यवहृतेर्ननु तद्वशेन पूर्व्यापराचरणविस्मरणेन कस्य ।

शक्तिःचित्तेर्व्यहनकर्म्मणि योग्यतायां निर्धारणे मुरजिदस्तु वराहतायां ।
नगराधिकृतो भूत्वा सुज्जनिर्वापिते पुगा । चिरप्रकृष्टां यो देशस्याव्यवस्थां न्यवारयत् ।
अष्टः क्रयेषु दोन्नाख्यवहारो व्यवस्थया । निगृह्य तं भ्रंशकार्यनिर्भितण्डः प्रवर्त्तते ।
परिणीताङ्गनाशोलम्बे गृहपतेरभूत् । दण्डप्रवृत्तिर्या तेन सा विचार्य निवारिता ।
एकान्ततो हितो भूत्वा विशामेवं पुनर्व्यधात् । नगराधिक्रियां लब्धः स एव परिपोषयन् ।
बद्धाभिर्नक्तकोभिश्च परिवीतगृहस्थितौ । सम्प्रयुक्तान् कथ्यमानान् हठेनादण्डयद्वहन् ।
किं वोभवेदनेशानां तुषाणामिव चिह्ननैः । अशोहालोभयोर्भूमिर्न तादृगपरोऽभवत् ।
भिक्षुमल्लार्जुनौ कालानुवृत्त्या श्रुतवानपि । नासौ जहौ स्वाभिहतं नतौ तावपि नाबधीत् ।
अक्षीणत्यागहीनस्य विभूतिमनयेऽप्यभूत् । संस्कारौपयिकस्नास्य पर्याप्तं निधने धनं ।
कृतज्ञताया राज्ञोऽन्यत्पर्याप्तं किमुदीर्यतां । योजीवितद्वानीतान् संविभेजेऽनुजीविनः ।
लोकांतरातिथिं विज्जाभिधामुद्दिश्य बलभां । धन्यस्य विज्जनामाख्यविहारारम्भकारिणः ।
परलोकां प्रयातस्य निर्वाणप्रतिपूरणं । स्थितं व्यवस्थितेः कञ्च विनियोगश्चकार सः ॥ युग्मं ॥
भूमृद्गार्भिकतावाप्तमुक्ततात्वेकवासवैः । युद्धैकवृत्तिभिरपि प्रवृत्ते पुण्यकर्म्मणि ।
विपक्षाणां सुभिक्षेण तुरुष्कविषयाश्रयात् । जन्मभूमेर्दृष्टये यैः क्रौर्यादन्यत्र शिचितं ।
येऽपि वृत्तिं विरोध्याजिव्यये सुखलभूभुजि । कलहावभरेष्वेव कश्मोरेषु प्रपेदिरे ।
गोत्रे तेषां क्षत्रियाणां जातः कमलियानुजः । राज्ञीजी मङ्गियाख्यः प्रतिष्ठां स्नाख्ययाकरोत् ।
वितस्तापुलिने वाणलिङ्गे तेन निवेशिते । जायते स्वर्धुनीरोधःसम्प्रकृष्टविमुक्तधोः ।
तदीयञ्च मठैश्चैव तपोधनविभूषितं । दृष्ट्वा निवर्त्तते रुद्रलोकांलोकनैकातुकं ।
लोठनेऽन्यप्रतिष्ठानामधन्यद्रविणार्पणे । न तेनाद्यतने काले संरब्धं शुद्धबुद्धिना ।
उदयस्य प्रिया चिन्ताभिधाना कम्पनापतेः । पुलिनोर्भी वितस्ताया विहारेण व्यभूषयत् ।
प्रामादपञ्चकव्याजात्तद्विहारस्थितः करः । उदस्य इव धर्मेण प्रोक्तुङ्गाङ्गुलिपञ्चकः ।
सान्निविद्यचित्कोमङ्गकाख्याऽलङ्कारसोदरः । स मठस्याभवत्प्रष्टः श्रीकण्ठस्य प्रतिष्ठया ।

२४२५

२४३०

२४३५

२४४०

२४४५

मठायहारदेवैको जीर्णोद्धारादिकर्मभिः । अनृजा सुभनानाम रिह्णस्यासदत्तुना ।
 भूतेश्वरे मठं कृत्वा त्रिद्याम्यमण्यपातयत् । तोयं कनकवाहिन्या वितस्तायाश्च यः पिबन् ।
 प्रदेश्य कश्यपागाराभिधाने नीलभूः सरित् । जिगीषयेत्तु जाह्नव्या यत्र पूर्वा दिशं गता ।
 उत्ताराय गवादीनां यः सेतुं तत्र बन्धयन् । निर्म्ममे निर्म्मले कर्म संसारेत्तरणक्षमं ।
 नगरेऽपि खनामाङ्कटपाङ्कागारकारिणा । मठो येन कृतोभ्रष्टजटाधरघटाश्रयः ।
 मन्मेश्वरं स भौवर्णमलमारं चकार यः । सोमतीर्थं तथा तोयोद्यानमुद्योतितान्तिकं ।
 अत्र त्नाभूभुजा वंशे वंशैश्चत्यधनादिषु । साम्प्रत्यलममात्यानां धनप्राणाधिहारिणः ।
 क्रुध्यन्नामनाध्यामासूयया वासवोऽपि वा । प्राभ्रंशयद्दिवा देवं मान्धातारं धराभुजं ।
 अविप्रुतमतिभृत्यान् कृत्यान्त्यवतोऽप्यहं । दृष्ट्वा ध्यातस्वमाहात्म्यवृद्धिस्तु प्रोतये नृपः ।
 कलशक्ष्मापतिः प्राज्ञोपज्ञं भृत्याऽस्य रिह्णः । कुर्वन् स्वर्णातपत्राणां प्रतिष्ठाप्रीतिकार्यभूत् ।
 स्वर्णपत्रां सुरेश्वर्यां शिवयोः समवेतयोः । सदीपारात्रिकामत्र मैत्रैमेति सघण्टिकां ।
 बन्धाहिमाद्रेर्दयितः सुताजामातरौ शिवो । स्वर्णच्छत्रच्छलान्मूर्द्ध्ना घ्रातुमुपागतः ।

४४९

४४५

उद्दिश्य यदिरुधदद्यममात्मयोनिर्दधोमयाङ्गघटनं दयितेन गौर्याः ।

सिद्धं तदत्र करुणामुमयेति हेमच्छत्रच्छलाद्वरदृशश्चलितोऽग्निरुद्धं ।

कत्रं तत्र च रिह्णेन विहितं रौक्मं महद्रुक्खिलोप्रेथोमन्दिरभूर्भिर्नद्धमधुनादभ्यपरिभ्राजते ।
 चैव्येन चतजावपानजनुषा नष्टं ततः स्वामिना प्राप्तं चक्रमवेक्षितुं स्वरुचिरं भास्वानिवाभ्यागतः ।
 तीर्थे मन्मथजित्स्वगध्वजदृढाज्योर्जिताचाय्यके साधारणभरणं क्रियापरिणतस्वर्णातपत्रं प्रभोः ।
 भात्येकस्य शिखाहिफूत्कतिबलङ्गाञ्जरेणूपमं केशान्तस्थितमघपार्थगतडित्पि ज्ञाभमन्यस्य च ।
 सौवर्णद्रुहिणाण्डकर्परपुरे संसृजिताच्छत्रकथाकोशस्य समृद्धकप्रतिहता दीर्घार्घितांघं घने ।
 सङ्केनेन्दुकिरीटकैटभरिपुण्यामासितालङ्घ्रिया सद्रत्नाकरयोः पिधानकरणं स्वर्णातपत्रं गतं ।
 तं लोहरमहीपालमन्त्रजायन्त भूभुजः । रङ्गादेव्यागुणैदागाश्चत्वारश्चतुर्गाम्मुताः ।
 गुल्हणेनापगादित्यो राघवेणैव लक्ष्मणः । अभिन्नभावः संवृद्धिं वर्त्तते लोहरे अयन् ।
 ललितादित्यदेवेन जयापोडाहि दारकः । भर्तेनैव शत्रुघ्नः पान्यमानः प्रवर्त्तते ।
 पार्थिवाहस्कराश्चारुनमस्काराद्यशस्करः । पञ्चयः क्षितिभृद्धर्म्यावालातपदवोदितः ।
 चपलैः शैशवाच्छ्रद्धानुभावत्वात् समौष्ठवैः । लडितैर्ललितादित्याचितीरण्यार्द्रयत्यहो ।
 दत्तरचाञ्जनं ताम्राधरं गौरं तदानमं । सवालातपभङ्गाङ्गस्वर्णपङ्केरुहायते ।
 आलापास्तस्य माहात्म्यगर्भावालास्फुटा अपि । अमृतप्रभवश्रद्धा मथ्यमानस्य वारिधेः ।
 महाभिजनमञ्जतो राजसूनुः सशैशवे । अभिधत्तेऽनुभावेन भवेनागामि जृम्भितं ।

४४८

४४५

अत्यर्थमण्डनशिखण्डशिखोऽपि तोयस्पर्शासहाञ्चितकलापिकलापभङ्गा ।

वापीनिपीतमलिलोत्थितं प्रयाति चेष्टोक्तभावमहिमावरवर्णभावः ।

४४७

सतस्मोमेनिना राजलक्ष्मीः पद्मश्रिया समं । सञ्जाता कमला चास्य कन्याः सः कृत्यवृत्तयः ।
 विनोदनीलोद्यनसैर्नित्यकान्तेरपत्यकैः । द्योतितावनवद्यौ तौ प्रावृट्पुष्पाकराविव ।
 तीर्थायतनपूतेऽस्मिन्मण्डले खण्डितैर्यथैः । रङ्गादेव्या एव याता भाग्यभावं विभूतयः ।
 कृतानुयात्रा सा दैवयात्रासु क्षितिपाङ्गना । राजलक्ष्मीरिवाभाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ।
 सतीदेशे तीर्थसार्थास्त्यजन्त्यस्यानिमज्जने । स्नानासक्तमतीमूर्त्तस्यैर्नैतुक्त्यमञ्जसा ।
 चित्रे कालेऽत्र यात्रासु द्रष्टुं वृक्षुत्तरैः सदा । यत्प्रावृडिव तैश्चैवं जीमूतैरनुगम्यते ।
 स पार्थिवेषु तीर्थेषु स्नानाय प्रस्थितोभुवं । दिव्यैर्वर्षमिषात्तीर्थैः प्रादुग्येत तदीर्यया ।
 अभ्रंलिहान्नच गिरीन्नच कूलङ्गघानदोः । मृदङ्गी दुर्गमामार्गे तीर्थात्मक्येन वेत्यभौ ।
 सुवक्त्रोभिः प्रतिष्ठाभिर्जीर्णोद्धारैश्च धीरया । तया चित्रं चतुरथा पङ्कुरिद्धा विलङ्घिता ।
 अद्यापि विचरन्तीरगणवकान्तिच्छटाच्छलात् । यो भातीव सुधासूतिमितश्चेताश्मनिर्गतः ।
 उपमन्योरुदन्याया दारिद्र्योपद्रवापहः । रुद्रोरुद्रेश्वरा नाम्ना श्रीमान् कश्मीरभूषणं ।
 जगत्सौन्दर्यभारं स मस्त्रिणामलभारकः । शान्तावसादप्रामादोद्धारश्च विहितस्तथा ।
 सत्त्वानामिव भृत्यानां कोपैर्ब्रविष्ठते नृप । उदन्वतीव शरणं मिथुर्हमतीव सा ।
 स्थिरप्रसादे भूपाले नियहानुग्रहे क्षणात् । भूभुजामपि मस्त्रिणावविच्छिन्नमदिच्छया ।
 सोमपालात्मजो भूभृङ्गपालः प्राकृतस्तथा । मानिन्यामेनिनादेव्या विवाहेन महार्हतां ।

२४८५

२४८६

२४८७

उत्पत्तिभूमिसुलभानुभवो न भृङ्गा कस्याप्यहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।

तेजस्तमोविलुठनव्रतमुष्णभानोऽश्वदं तदुत्थमकरोत्तममेऽपि चक्रं ।

भुवनाद्भुतमासाज्यमार्जनोभूभुजोभवत् । प्रातिभाष्यं दृढं रत्नाकान्तमन्मण्डलावनिः ।
 रुढायां मेनिनादेव्यां परिणेतुर्भूदपि । पिता वैमत्यमुत्पृच्छ निर्याजं राज्यदायकः ।
 राज्ञा प्राजिधरस्याजौ तरसा भूभुजोऽनुजः । वैरिभिर्निहतस्याग्रे वैरभंशोधनाद्यतः ।
 रङ्गां शरणमत्यौचैर्मनोत्कथ्य धटोत्कचः । भेजे राज्यश्रियं प्राप्य चित्रं राज्यश्रियं परां ॥ कुलकं ॥
 कृतसाहायकोऽमात्यैराज्ञः सप्रज्जिमङ्गदं । राज्यं प्राभंशयद्भाटद्रुहं पञ्चवटो नृप ।
 अलङ्घयत्तत्प्रभावात् स्फारदानास्त्रुनिर्भरात् । मरितं खड्गवलीच्छ कृष्णं विद्वेषिगोचरं ।
 द्वितीयस्यैव शाभर्तुर्कीर्त्तिर्निजयासृजत् । देवप्रभावाद्याधायमत्युग्रपुग्मयहोत् ।
 श्रीनोमवारणशशिद्योतकसौलितास्ततः । बहवो वाहिनोनाथाः प्रथामित्यं प्रपेदिरे ।
 समादाविंशतीराज्यावोप्तः प्राग्भूभुजो गताः । तावन्त्यवाप्रराज्यस्य पञ्चविंशतिवत्सरे ।
 इयदृष्टमनन्यत्र प्रजापुण्यैर्महोभुजः । परिपाकमनोज्ञत्वं स्थयाः कल्पातिगाः समाः ।
 अस्माऽपि प्रवहन्स्वभावमश्वनैराश्यानमश्यायते यावान्मः स्ववति द्रवल्मुदितोद्रेकेषु चावेयुषः ।
 कालस्यास्वलितप्रभावरभसश्चाति प्रभुत्वेऽहुते कस्यामुत्र विधादशक्तिघटिते मार्गे निमर्गः स्थिरः ।

२४८८

२४८९

प्रयाते अधिकोऽप्यर्द्धममाषट्कशते कलेः । कश्मीरेष्वास्त गोमर्दः पार्थानां सेवया नृपः ।
 स्रुर्दामोदरोऽस्याथ तस्य पत्नी यशोमती । गोमर्दाऽन्यस्तत्सुतोऽपि ततोऽतीत्य महीपतीन ।
 पञ्चत्रिंशतमज्ञातानुयहाभिजनाभिधान् । राजाभवत्तवो नाम स्रुनस्तस्य कुशेश्वरः ।
 दौ खगेन्द्रसुरेन्द्राख्या पुत्रपोत्तावमुथ तु । गोधरोवात्यकुलजः सुवर्णाख्यस्तदात्मजः ।
 तज्जन्मा जनकोऽप्यासौतमनः शच्याः शचीनरः । अथाशोतोऽभवद्भृङ्गाक्षोऽस्य प्रपितृव्यजः ।
 तज्जो जलौकाः सन्दिग्धवंशे दामोदरस्ततः । तुल्यं त्रयोऽथ ऊष्कायास्तुरुष्काभिजनोद्भवाः ।
 अभिमन्युस्ततोयश्च गोमर्दाऽयं विभीषणः । ताविन्द्रजिद्रावणश्च पितापुत्रौ क्रमान्नृपौ ।
 अन्यो विभीषणः सिद्ध उत्पलाक्षश्च तत्सुतः । पश्चात्ततो हिरण्यक्षो हिरण्यकुलकस्ततः ।
 राजा वसुकुलमास्य स्रुनः ख्यातस्त्रिकोटिहा । श्रीमिहिरकुलो राजा वकाख्यस्तदनन्तरं ।
 क्षितिमन्दस्ततो राजा वसुनन्दस्तदात्मजः । नरोऽन्योऽक्षस्ततो गोपादित्यगोकर्णकौ क्रमात् ।
 तस्माच्चरेन्द्रादित्योऽभूत्तत्पुत्रोऽन्धयुधिष्ठिरः । तस्य प्रभ्रंशितो भृत्यग्न्याभिजनमश्वरः ।
 भृपः प्रतापादित्योऽभूजलौकोऽपि तदात्मजः । तुञ्जीनोऽन्यमुत्तमज्जो विजयोऽन्यकुलोद्भव ।
 जयेन्द्रस्तत्सुतोऽपुत्रः सचिवः सन्धिमानभूत् । युधिष्ठिरस्य पौत्रेण भृपादित्यात्मजम्भना ।
 श्रीमेघवाहनेनाथ गोमर्देऽभ्युदितं कुले । ततः प्रवरमेनोऽभूद्रूपः काश्मीरमण्डले ।
 तत्सूनुश्च हिरण्योऽभूत्पालथन् क्षितिमण्डलं । मातृगुप्तोऽभवद्भृङ्गाक्षस्तत्र शकारिणा ।
 ततः प्रवरमेनोऽन्यस्तोरमाणात्मजः क्षितिः । लेभे हिरण्यभ्रातृव्यस्तस्य पुत्रो युधिष्ठिरः ।
 ततो नरेन्द्रादित्यश्च रणादित्यश्च भूपतिः । क्रमाद्भृतां तत्पुत्रो विक्रमादित्यभूपतिः ।
 वालादित्यश्चोदभवद्विक्रमादित्यनन्दनः । वालादित्यस्य जामाता ततो दर्लभर्द्धनः ।
 स्रुर्दुर्लभकस्तस्य चन्द्रापीडोऽभवत्ततः । तारापीडोऽनुजन्मास्य मुक्रापीडोऽस्य चानुजः ।
 भृपावासां कुवलयपीडोऽद्वैमातुरोऽस्य च । तज्जादित्यः सुतो राज्ञो मुक्रापीडस्य तत्सुतो ।
 पृथिव्यापीडसङ्ग्रामापीडावासां महीभुजौ । जयापीडोऽस्य मन्त्री च जज्जः पुत्रावपि क्रमात् ।
 नलितापीडसङ्ग्रामापीडौ ज्येष्ठात्मजस्ततः । श्रीचिंघटजयापीडः कल्पपान्युद्भवाऽभवत् ।
 अभिचारेण तं हत्वा साक्षत्यादितरेतरं । उत्पलाक्षैरसम्प्राप्तराज्यैस्तन्मातुलैः कृतः ।
 भ्रातुः पुत्रोऽजितापीडो जयापीडस्य तत्पदं । अनङ्गापीडनामा च सङ्ग्रामापीडजस्ततः ।
 तमुत्पाद्योत्पलापीडोऽस्याजितापीडनन्दनः । अर्वन्निवर्मां शूरेण तन्नित्रार्थ्याथ मन्त्रिणा ।
 नप्तोत्पलस्य विदधे साम्राज्ये सुखवर्माजः । शूरः शङ्करवर्मा स गोपालस्तस्य चात्मजः ।
 रथ्यागृहीतः प्राभूष तद्भाता सङ्कटाभिधः । मुगन्धास्या तयोर्माता तां विनाश्याथ भूभुजः ।
 शूरवर्माप्रणप्तारं पङ्क्तं तन्निपदातयः । चकुर्निर्जितवर्माणं ततः पथस्ततः क्रमात् ।
 चक्रवर्मा शूरवर्मा चेति निर्जितवर्माजः । चक्रवर्मापुत्रीतेऽयं दापो पार्थात्मजः क्रमात् ।
 उन्मत्तावन्निवर्मासीत्तत्पुत्रे शूरवर्माणि । राज्याङ्गुष्ठे दिगैश्चक्रे राज्ये मन्त्री यशस्करः ।

२४१०

२४१४

२४२०

२४२४

२४२८

२४३४

प्रपितृव्यात्मजस्तस्य वर्णस्तनयोऽनु तं । राज्ये वक्राद्विसङ्ग्रामस्तस्यो निष्पास्य तं ततः ।
 अमात्यः पर्वगुप्ताख्यो राज्यं द्रोहेण लब्धवान् । चेमगुप्तः सुतोऽस्यासौदभिमन्यो तदात्मजे ।
 शान्ते मात्रा पात्यमाने नन्दगुप्ते च तत्सुते । ततस्त्रिभुवने भोगगुप्ते च कूरचेष्टया ।
 पौत्रे तथैव निहिते स्वयं दिदाख्यया कृते । राज्ये सङ्ग्रामदेवोऽपि भ्रातृव्योऽन्ते नृपः कृतः ।
 हरिराजानन्ददेवावास्तां तस्यात्मजो ततः । कलशोऽनन्ततनयः क्रमाद्भूपो तदात्मजो ।
 उभावुत्कर्षर्षाख्यावपि निष्पास्य भूपतिं । हर्षदेवं तमुद्दामविक्रमोऽनन्यवंशजः ।
 भ्रातुः पुत्रस्य दिदाया जस्मराजस्य नमृतः । मल्लभिधानादुद्भूतो भूपतामुचलोऽभजत् ।
 द्रोहेण तं हतवतां नृत्यानामयतस्ततः । शङ्कराजान्यनामाभूद्रुद्राख्यः क्षणिको नृपः ।
 गर्गेण निहिते तस्मिन् मल्लोदैमातुरोऽप्यभूत् । तस्योच्चलमहोभर्तुर्भ्राता निर्वध्य तं बली ।
 सुस्सलाख्योऽप्यहोद्राज्यं मास्तिरुचलसौदरः । विरक्तैः पाटिते तस्मिन् राज्याद्भृत्यैर्नृपः कृतः ।
 षण्मासान्धर्वभूभर्तृनप्ता भिक्षाचराभिधः । पुनर्निर्व्यास्य तं प्राप्तराज्ये सुस्सलभूभृति ।
 क्रमाक्षवन्त्यैर्विश्वस्तैर्देराज्योर्देजिते हते । लवण्यान्निखिलांस्तांश्च हत्वा भिक्षाचरं नृपं ।
 सुतः सुस्सलभूभर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्मोदिनीमास्ते जयसिंहे महीपतिः ।

२४८०

२४८५

२४९०

गोदावरी सरिदिवोत्तुमुलैस्तरङ्गैर्व्यक्रैः स्फुटं सपदि सप्तभिगपतन्ती ।
 श्रीकान्तराजत्रिपुलाभिजनाभिमध्यं विश्रान्तये विशति राजतरङ्गिणीयं ।
 इति श्रीमहाकविश्रीकल्हणकृतायां राजतरङ्गिण्यामष्टमस्तरङ्गः ।
 कतिः श्रीमहामात्यचम्पकप्रभुसुनोर्भहाकवेः कल्हणस्य ।

समाप्तेयं राजतरङ्गिणी ।

॥ अथ जौनराजकृता द्वितीया राजतरङ्गिणी ॥



सिद्धे यत्र सति त्रपाकुलमिव स्पृष्टाभिलाषाहतेरन्तर्द्धिं वहति त्रिलोकमहितं श्रेष्ठं निजार्द्धदयं ।
 खैरैकीभवदाश्रयदयजयाकाङ्क्षीव गाढं मिलद्देहार्द्धदयमस्तु तद्गवतोः सद्भावसम्पत्तये ।
 दातुं भक्ताय कल्याणं गर्भं विभ्रदिवाश्वहं । तुन्दिभोगणराजः स विघ्नशान्तिं करोतु वः ।
 श्रीगोनर्दमुखैर्धर्मसम्मुखैराकनेः किल । कम्पोरकाश्यपो भूपैरपालि गुणशालिभिः ।
 तेषामभाग्यहेमन्तनिशातमसि तिष्ठति । नैव कश्चिदपश्यन्तां काव्याकानुदयाच्चिरं ।
 रसमय्या गिरा वृद्धां नित्यतारुण्यमापिपत् । अय ओजयसिंहान्तां तत्कोर्त्तिं कल्हणद्विजः ।
 ततोदेशादिदोषेण तदभाग्यैरथापि वा । कविवाक्सुधया कश्चिन्नाजिजीवत् परानृपान् ।
 श्रीजैनोक्ताभदेने क्ष्मां सम्प्रत्यक्षति रक्षति । जौनराजाभिधस्तेषामुद्यतो वृत्तवर्णने ।
 दर्पम्लानिभवां राजपान्थानां तापसन्ततिं । हन्तुं संरोपितः काव्यद्रुमेभाविकलोदयः ।
 तपस्काररसं चिन्ना विनयामृतशीतलैः । सज्जनैर्वर्द्धनोयोऽयमपि यत्नेन भूयमा ।
 मग्नान् विस्मृतिपाथोधावतीतानृपतीनिमान् । श्रीजैनोक्ताभदेनस्य कारुण्यादुज्जिहोषतः ।
 सर्वधर्माधिकारेषु नियुक्तस्य दयावतः । मुखाच्छ्रीशिर्यभट्टस्य प्राण्याज्ञामनवज्ञया ।
 राजावलिं पूरयितुं सम्प्रति प्रतिभा मम । कविनामाभिलाषेण नतु यस्मान्ममोद्यमः ।
 क्व शुण्डीजलवन्मदाक् क्व च काव्यतरङ्गिने । ह्यायामात्रानुकारेण किं नडे पुण्ड्रकायते ।
 अन्तःपूत्यां लघुम्पज्ञान्तुस्वीमिव वहन्वहं । पारं राजतरङ्गिण्यागन्तुं हन्ताद्यमङ्गतः ।
 पृथ्वीनाथगुणाध्याने चापलं मे न दूषणं । अलङ्कारैरहङ्कारात्कुरुपापि हि वल्गति ।
 कवीनामुपयोग्या वा मदाक् खान्तरशुद्धये । गङ्गाजलं जलं तेषां यैर्न पीतं जलान्तरं ।
 राजोदन्तकथासूत्रपातमात्रं हन्तं मया । कुर्वन्तु रचनामत्र चतुराः कविशिष्यिनः ।
 मणीनां घर्षणाद्यैव महाशाणस्य नैपुणं । कान्तिप्रणयने तेषां मुखसारमणस्तु तत् ।
 विनैव प्रार्थनां काव्यं कवेः पश्यन्ति साधवः । किमर्थितः शशी विश्वं सुधासारेण सिञ्चति ।

५

१०

१५

अनुनीतोऽपि कालुष्यं खलः काव्ये न मुञ्चति । सुधाधौतोऽपि नाङ्गारः प्रुभ्रतामेति जातुचित् । ९०
 पश्यन्तु मत्कार्यामिति चिरं दूरं गता कवेः । अन्तः परमुखप्रेक्षिभावदैव्यकर्दत्यना ।
 समः स्यादप्रवीणानां गीतसंस्कृतयोरसः । वानरा युञ्जते गुञ्जान् श्रोते वह्निकणभ्रमात् ।
 काव्यं श्रुतमपि प्रीत्यै नावोधोपहतात्मनां । हीनदन्तबलस्येक्षुर्मुखे न्यस्तः करोति किं ।
 पदार्थमुन्दरे काव्ये दर्शिते निर्मलात्मनां । दुर्वारं गुणिरत्नानां मत्सरप्रतिविम्बनं ।
 लक्षणा दूषयन्निन्दुं बुधं मत्सरयक्षणा । विधाता वाच्यतामेति परोट्टिकासहायणीः । ९१
 मद्वाक्कल्हणकाव्यान्तः पवेशादेतु चर्वणं । मञ्जुलाम्बु सरित्तोये पतितम्प्लोयते न किं ।
 जगदानन्दनोदेवद्विजातिवृत्तवन्दनः । चितिसंकन्दनः श्रीमानासीत्सुखलनन्दनः ।
 गजराजैकत्राह्वलप्रमिद्धिमपि विभ्रति । जयसिंहाभिधाने ओष्विचं धस्मिन् सदावसत् ।
 वाग्देव्या लालिते मात्रा श्रियोभोक्तरि भूपतौ । तयोः स्वश्रूक्षुषात्वेन नैवादर्शं विरोधिता ।
 त्रिगर्ताधिपतेर्वैश्यं मत्सं जातु सुशर्माणः । वैरनिर्व्वामितं प्राप्तं वृत्तिकामं नृपोऽयहीत् । ९२
 सर्वत्रौषधयस्तृणानि मणयो यात्राण एवाखिलैर्मन्यन्ते गुणिनोऽदिगन्तगतास्तावज्जनाः प्राकृताः ।
 यावन्नैव नयन्ति कर्मभिरभिध्येयप्रकर्षप्रयैस्त्रिचप्रायदशैश्च निर्मनमतिस्कारं जनं रञ्जयन् ।
 वसुधावासवे याते जेतुं यवनभेदिनीं । सैन्यस्य बलभो मत्सः शैथ्योद्रेकादथाभवत् ।
 हतशेषं तुरष्कोशमैन्यं तुल्यितुं निशि । शिविरं मत्स्यचक्रोऽगाद्रिपूणां साहभोजितः ।
 यत्र न प्राविशद्वायुर्भीत्यैव सुभटैर्हृतं । भुवं मन्त्रौषधिवलात् प्रविश्याच्च बलान्तरे ।
 सुप्रद्रेहाहसो भीतेरनिघ्नन् यवनेश्वरं । उपानहैः स्वनामाङ्के निनायास्य शिरस्त्रतां । ९३
 उपानहैः परिज्ञाय गृहीत्वा चाय सोऽप्यरिः । भूपतेः शिविरं यातः श्रियं कीर्त्तिमित्रादित ।
 द्वे मूर्त्ती तपनानलावय तथा शम्भोः शशाङ्काभसौ नेता हन्त मियो गतानुगतिको लोकस्तुतां तां दयी ।
 सूर्याचन्द्रमसोर्यथा स्वमुपसैः कान्तैर्विशेषं परं तेषां तत्प्रतियोग्यसम्प्रविगुणैर्लब्धः जनोरोचको ।
 त्रिंशोऽब्दे फाल्गुणे कृष्णदादश्यां भूमिवल्लभः । स्वभौभाग्येन दिव्यस्त्रीदृशमप्रीणयत्तरां ।
 अथाभ्यषेचि तत्पुत्रो जडैः स परमाणुकः । अणीयः पत्रविस्फारैः कुन्दोमाघदिनैरिव ।
 अवधूय प्रजाचाणमवधीर्य्य च दिग्जयं । कर्तुंम्प्राग्भताखिन्नं राजा कोशस्य सञ्चयं । ९४
 दातुं भोक्तुमनीशस्य श्रेष्ठियस्येव सम्पदं । प्रयागजनकौ धूर्त्तौ राज्ञो मुमुषतुः श्रियं ।
 तौ हि स्वभृत्यैर्निःसृत्यौ कारितैराक्षसाकृतिं । तमत्रासयतां राज्ञौ रात्रौ चित्रेण कर्मणा ।
 मिथ्यात्मनीनतां तस्य नाटयन्तौ कुमन्त्रिणौ । रक्षास्रनिति तौ वित्तं त्याजयामासतुर्नृप ।
 स्थाने भिषायकस्यैतावामिच्छन्तौ स्नानुजोविनं । दण्डच्छन्नं महारक्षैश्चैत्र्यं पूजयतः स्म तौ ।
 स पुनः कृतसङ्केतः पश्यत्स्वयं जनेष्वहो । राज्ञः कृत्वाश्लिषं राज्ञौ बालङ्कारो ययौ वनं । ९५
 भिषायको बलिं यत्ते गृहीत्वा व्यधिताश्लिषः । निर्व्विघ्नं भावि तद्राज्यमिति तौ भूपमूचतुः
 एवं कदीश्वरस्यास्य बालस्येव विभीषिकाः । सन्दर्श्य कोशं निःशेषं लुण्ठयाञ्चकतुर्व्विष्टौ ।

राजा सार्द्धं सवाब्दाश्च क्षां भुक्ता दिवसान्दश । चत्वारिंशाब्दनाभस्यविताष्टम्या लयं ययौ ।
 वर्त्तिदेवाभिधस्तुतचत्वारिंशेऽथ वत्सरे । भाद्रशुक्लदशम्यां स तस्य पुत्रोऽव्यपद्यत ।
 वोऽप्यदेवाभिधः पौरैर्योग्यालाभान्नृपः कृतः । प्रापितो चामरचित्रः पूजामिव भिषायकः । ५०
 दृष्ट्वा स्थूलशिलाचष्टामूढः सोऽथ स्वमन्त्रिणः । आदिशत् सान्यपानेन बर्द्धन्तामितरा इति ।
 श्रुत्वा तत्स्थानमाहात्म्यं वालिशोमन्त्रिभिः सह । आगात् सुरेश्वरोत्तेजं नौपथेन स जातुचित् ।
 श्रुत्वा स्वप्रतिविम्बेऽस्य कुर्वतो मुखवैकृतं । हृषा चपेटां ददतोऽन्यतन्मणिमुद्रिका ।
 राज्ञः क मणिमुद्रेति पृच्छतः सोऽभ्यधादिति । पतिता सा जले रेखां तत्राभिज्ञानमाचरन् ।
 एवं निदर्शनीभूय मूर्खाणां नाम राजतां । नवाब्दंऽस्तुरोमामान् सार्द्धं दे च दिने व्यधात् । ५१
 तस्यानुजोऽथ भूभारमनिच्छन्नपि जस्तकः । स्खट्टिकामैरत्यज्ञो लवन्यैरभ्यषिष्यत ।
 बध्यन्ते न शुकाश्चोदितवचःसंवादिनो वायसा भूमिः शर्करिलोब्धैरेव भजते नो घर्षणलोदनं ।
 अस्मा सैन्यववन्न जातु गमितोनिष्यिष्य चूर्णिकतिं । केषाञ्चिदुणवदुणाय महते दोषोऽपि सञ्जायते ।
 सोदरो चुचभीमाख्यौ द्विजौ तस्य महीभुजः । धूर्त्तलेन प्रियागङ्गामचिरादुदलङ्घतां ।
 समर्थावतिसामर्थ्या स कथं नौ सहिष्यते । भूपं मत्रापि सामर्थ्यं नान्यं वव्रतुरित्यमू ।
 स्वयं यच्च न संभजे तयोरेको नृपश्रियं । लवण्यास्त्रिकताहेतुर्व्रजमौचित्यशङ्किता । ५२
 यान्यङ्गमङ्गममनङ्गमङ्गयन्ति रागं प्रदर्श्य हृदि कल्पमुदञ्चयन्ति ।
 व्यापादयन्ति विषवेदनया त्रिषेपादिश्वस्य दुष्टपिटिका युवतिश्च हा धिक् ।
 वार्द्धकचोणशक्तिवादिदरता स्वधूर्गपि । हत्वा चुचं विषेणाशु भीमं भोगमकारयत् ।
 सा देवरस्य सङ्गेन श्विचसञ्चिता सती । दानेन माधवादीनां स्वपापं पर्यणीमन् ।
 सोऽष्टादशाब्दान् क्षां भुक्ता सचयोदशवासरान् । युगागाङ्गाब्दमाद्यान्यदशम्यां प्रलयं ययौ ।
 ततः श्रीजगदेवस्तत्तनयो विनयोर्जितः । तताम जनताहर्षं मधुमासदवाधिकं । ५३
 परस्परविरुद्धानां भ्रष्टानां तुल्यवृत्तिता । तत्राभूदुत्पलाक्षानामिव सन्ध्याक्षणागमे ।
 उज्जहार महोनाथः पृथुविज्ञानकौशलः । भूतले दुर्व्यवस्थानं शक्यं शक्यहरो यथा ।
 मनःशल्यायमानः स निःसामान्यगुणो नृपः । कुचक्रिकाबलाद्देशान्मन्त्रिभिर्भिरवास्तन ।
 निग्रहानुग्रहाधायिमन्त्रं गुणराजलं । स प्रापत्सचित्रं मित्रं कपोन्मिव राघवः ।
 उदयप्राग्निलोभेन स्वरदिजपती समं । अगातामथ कश्चोर्देशमौ विस्मयावहौ । ५४
 चिरं भुक्ता श्रियं त्यक्तुमनीशास्तुमरोद्यताः । तन्मन्त्रौजोऽज्जताशान्तः प्रापुः शलभतां दिवः ।
 जित्वा क्षां बुभुजे भूपञ्चचामरहासिनीं । लक्ष्मीमराजलक्ष्मा तु श्रीगुणाकरराजलः ।
 राजा रञ्जुर्पुंराजद्राजतच्छ्वधारिणं । हर्षेश्वरस्य प्राशदं निर्धमे निर्धमेहितः ।
 वाक्त्र्याङ्गारपतितां पद्मेनाप्तवता ततः । दुरात्मनावधिच्छ्वविषदानेन भूपतिः ।
 रचित्वा चितिमब्दान् स सद्यः हर्षस्तुर्दश । नन्दाष्टाङ्गाब्दचैवान्यचतुर्दश्यां लयं ययौ । ५५

तत्पुत्रो राजदेवोऽथ काष्ठवाटं भेयाङ्गतः । आनिन्ये वामपार्श्वेऽर्द्धरेण्यस्य विरोधिभिः ।
 तं सल्लणाख्यदुर्गान्तःप्रविष्टं दृष्टचेष्टितः । अवेष्टयदलेः पद्मो मण्डलैरिव पद्मगं ।
 उपायनोक्ततापूर्वपादुकालोककौतुकात् । प्रमत्तं कोऽपि चाण्डालो दारेण्यमवधाद्रे ।
 अभिषिक्तस्तोभट्टैः समेरोशङ्कानिःस्त्रनं । प्रणतानन्तसामन्तः सेवकान्मज्जिगदत् ।
 असामान्या लवनेन्द्रान् स वास्तव्यकुटुम्बितान् । निन्ये चौणोपरिवृढो कूढभारोढिमादिशन् । ८०
 मल्लैर्बलाक्यचन्द्रस्य बलिनो लहरेःशितुः । हरतः श्रोनगर्थ्यर्द्धस्त्रान्यं न प्राभवत्तु सः ।
 पुण्यं राश्रीभवन्मूर्त्तिमिवाथ स्त्राभिधाङ्कितं । बलाक्यचन्द्रः सन्नैराजा नगरान्तर्भटं व्यधात् ।
 कोऽयं खशो मृदुः कश्चिदस्त्राभिरभिषिच्यते । अमन्त्रयन्निदं भट्टा राज्ञावगणितास्त्रिरात् ।
 न भट्टोऽहं न भट्टोऽहं न भट्टोऽहमिदं वचः । अम्रूयतापि भट्टेभ्यो निर्द्वेष्टे भट्टलुण्ठने ।
 तदैव विमलाचार्यः श्राके खेषुनवाङ्किते । षडद्रिनन्दमासस्य मलभ्रममवारयत् । ८५
 निर्धमे निर्धमो राजपुरीं राजोलकं तथा । राजदेवः स राजेन्द्रराजव्यार्जितमङ्गलः ।
 अहानि सप्तविंशानि त्रयोविंशान् वत्सरान् । मासत्रयीञ्च राजा स स्त्रां रक्षित्वा चयं ययौ ।
 सङ्ग्रामदेवस्तत्पुत्रो गोत्रासूत्रामतां भजन् । आसमासूचयद्राजसिंहः श्राचवदन्तिनां ।
 विश्रब्धात् सूर्यमनुजं चक्रे प्रतिनिधिं स्वयं । कुचक्रिकः स भोगेभ्यो लुभ्यन् द्रोहमचिन्तयत् ।
 श्रुतद्रोहो महीभक्तो भीतः स लहरेःशितुः । चन्द्रस्य मण्डलं सूर्यः प्राविशदुदये च्छया । ९०
 दारुणेऽरुणकाले स सूर्यं चन्द्रान्वितं तदा । स्त्रभानुरिव भूभानुश्चित्रं समममीमिलत् ।
 श्रमालाधिपतिस्तुङ्गः सूर्यं पार्श्वं नयन्मदाम् । कृतयात्रेण राज्ञोऽथ नीचभावमनोयत ।
 मार्गैर्निर्गन्दुरविभित्थैरवद्रजनौ भ्रमन् । विटत्यक्तस्ततः सूर्यो बद्धा राज्ञा व्यपाद्यत ।
 स्त्रलक्ष्मीं रक्षितुं साक्षात्तस्त्रिचान्तचणे प्रभौ । अकारयन्नहिभयं स्त्रोताः कल्हणनन्दनाः ।
 गोत्रजेषु बलिष्ठेषु नष्टाग्नेः सोऽथ भूपतिः । श्रिष्टमिष्टञ्च शरणमगाद्राजपुरीपतिं । ९५
 तस्मिन् दण्डधरे दूरं यति डामरफेरवः । अन्वष्टापि विश्रामाङ्गुनिःश्रेष्ठं रक्तपायिनः ।
 राज्ञा सुमनसा त्यक्तं द्विजैश्च स्त्रार्थदूषितं । भोज्यं डामरडोषाणां तद्राज्यान्मभूविरं ।
 स्त्रमण्डले विशीर्णेऽथ परमण्डलमाविशन् । न कैरनुमतो राजा प्रत्यासन्नवोदयः ।
 प्रत्यक्षतो राजपूर्याः स रिपून् समरे जयन् । ब्राह्मण्यात्काल्हालीन् रक्षन् राज्यं पुण्यञ्च लब्धवान् ।
 एकविंशतिशालं स श्रीविशालं विश्राम्यतिः । गोद्विजानां निवासाय चकार विजयेश्वरे । १००
 काल्हाणप्रणिधीनां स द्विषां लुण्ठनकाङ्क्षिणां । चौराणामिव दीपोऽभूद्द्वेषणीयो महीपतिः ।
 शाखाक्रान्तदिगन्तः स सदुराग्रेदुराग्र्यैः । कविकल्पदुनो राजा विच्छिन्नः कल्हणात्मजैः ।
 नायकीकृत्य तं भूपं कविः पण्डितयःश्रकः । स्त्रोक्तिहारलतां विद्वत्कण्ठभूषात्मानयत् ।
 षोडशाब्दान्दशाहानि स भुक्त्वा स्त्रां व्यपद्यत । जगद्भट्टेऽथ पञ्चम्यां भाट्टेऽष्टाविंशवत्सरे ।
 राजदेवोऽथ तत्पुत्रोहत्वा स्त्रापिदघातकान् । पृथ्वीराजे प्रजाभारं सर्वमेव समापिपत् । १०५

सेद्व्यादक्षिणे पारे सङ्गरे स महीपतिः । खनामाङ्गं व्यधात् कोटं यमोरात्रिमित्रापरं ।
 प्रमादाद्गङ्गमानीतः शमालाविजयोद्यमे । तेनोत्पलपुरे विष्णोः प्रासादानूननीकृतः ।
 पुष्पं चन्दनवृक्षस्य फलं चम्पकभृङ्गः । अपत्यं तस्य राज्ञस्य हन्त नाकारि वेधसा ।
 भिषायकपुरस्थस्य कस्यचिद्वाङ्मणस्य सः । पुत्रं लङ्काणनामानं पुत्नीयामास भूपतिः ।
 अक्षत्रिमपितापुत्रप्रोतिं प्रीतिः प्रयोयसी । वस्त्रोचितमालोख्यं तयोरुत्तलयसरां । १२०
 श्रीसमुद्राभिधा देवी विमुद्रितसमुद्रजा । वितस्तायां खनामाङ्गं नगरान्तर्मठं व्यधात् ।
 त्रयोदशदिनं मासं वत्सरांश्चैकविंशतिं । क्ष्मां भुक्तेकोनपञ्चाशे वर्षे स क्षामगात् स्वयं ।
 कथञ्चिन्नक्षत्रदेवोऽथ पाप्ममानाङ्गविह्वलः । नानाकण्डकिनीं बल्लोमिव क्षौणीं बभार सः ।
 चञ्चोक्ततेऽपि नामुच्चत्त्वधर्मं दिजभूपतिः । न माणिक्यश्रियं धत्ते रञ्जितोऽस्यापि जातुचित् ।
 वितस्तायास्तटे श्वश्रुमठोपान्ते मठं नवं । निष्पङ्का निजनामाङ्गं महिला महिषी व्यधात् । १२५
 कञ्जलेन तुरुष्केण बहिरेत्याथ मण्डले । मलिनेन प्रजादुष्टित्वाद्यास्त्ववता कृता ।
 त्रयोदशाब्दान् मासांस्त्रीन् द्वादशाहस्य भूपतिः । भुक्त्वा द्वाषष्टवर्षेऽथ पौषान्ते स व्यपद्यत ।
 कञ्जलोपद्रवात्तस्मात्तेदरोमात्रनायकः । सिंहदेवोऽथ संयामचन्द्रेणाचोभि भूपतिः ।
 नगरान्तर्मठं कृत्वा लहरेर्ग्रे मृते सति । सिंहदेवोऽनृसिंहोऽथ क्ष्मां ररच क्षयाकुलां ।
 सिंहदेवोऽनृसिंहस्य सिंहं गुरुणान्वितः । प्रतिष्ठां सिंहलगेऽथ ध्यानोद्धारंऽकरोत् कृती । १३०
 कर्त्ता कार्यञ्च लग्नञ्च गुरुः सिंहस्य कोविदः । पतितेयं भवेत्तस्य व्रते सिंहपरम्परा ।
 स निष्कलविक्रीतचोरेण विजयेश्वरं । एकाहस्यैव स्वपथम् व्रतमुद्धिं ययौ नृपः ।
 राज्ञा आशङ्करस्वामी गुरुसंस्कारपदेऽकृतः । योऽष्टादशमठैश्चर्यदक्षिणाभिरपूज्यत ।
 परलोकजयोपायं वाग्देवोप्राभृतं नृपः । आत्मोपशमिभं स्त्रोक्तं श्रय्येत्यायं सदापठत् ।
 पावकनिर्मलदुष्टिं विबुधगणैरर्च्यमानपादमङ्गं । शशिश्नकलादर्शयुतं गौरीशं शङ्करं वन्दे । १३५
 दुहितुर्दुश्चरित्रेण योऽभूद्दण्डः पितुः पतन् । दण्डगल्बार्थितो राजा नर्त्तक्या तं न्यवारयत् ।
 स दुर्जनपरिव्यङ्गादास्तिकप्रणयोऽग्नितः । धात्रीपुत्र्यं स्मरादर्शं स्वात्मानं प्रत्यविम्वयत् ।
 दर्याख्यो भगिनीस्वामी कामसूहापटुंहितः । तं विरक्तप्रजं मुक्तविनयं च्छान्नाबधोत् ।
 चतुर्दशाब्दान् षण्मासांस्त्रयस्त्रयान् महीपतिः । भुक्त्वा शुचौ दिवमगात्स वर्षे सप्तसप्तते ।
 तद्भाता सहदेवोऽथ कामसूहोपटुंहितः । जडोऽपि सकलाभेव कश्मीरञ्चां वशे व्यधात् । १४०
 दिगन्तरादुपागत्य बह्वो वृत्तिलिप्सया । तमाश्रयन् महोपालं पुष्पद्रुममिवानयः ।
 पार्थोऽन्यद्वय पार्थोऽभूत्पद्मगङ्गारसीमनि । योगभैरपुरं चक्रे तत्पुत्रोऽवभ्रुवाहनः ।
 तदंशः कुरुशाहोऽभूत्सदाहृदयपर्वते । आकिण्णच्छाना भजे यशः शुभ्रत्विषं निशा ।
 काश्मीरः पर्वतस्तत्र राजा श्रेयो वरांशजः । इत्येतत्प्रत्ययाथैव यस्याभोचक्षुषां त्रयं ।
 काश्मीरेषु हि साक्षाज्जं कुरुशाहस्य सन्ततिः । शंभुदेनमुखीमुख्याः स्थातकार्त्तिः कर्ग्यि

ताहरोऽजनिष्टास्माद्यस्य चापलताश्रिता । मुहुर्बुद्धरहो मौर्वी अत्यन्तमगमत्तरं ।
 ग्रहमेरः स्वकीर्योऽग्रयोमोभानुलतोऽजनि । यस्य वैरिबधूवाप्यैः प्रतापमिन्दोष्यत ।
 वने विहरतस्तस्य शङ्खेऽस्य कदाचन । मृगया प्रथमं दृष्टिं पश्चाद्विद्रा व्यनोभयत् ।
 राज्यमामन्तिर्भावि कश्मोरेषु तवेति सः । स्वप्ने वाक्सुधया तत्र महादेव्याभ्यविच्यत ।
 पञ्चाम्यर्त्तमिमे शाके नवाष्टाङ्कितवत्सरे । ततः सपरिवारः स कश्मोरानविशच्छ्रेः । १००
 सकुटुम्बं तमायान्तं वृत्तिदानेन भूपतिः । अनुजयाह मोत्कर्षं चूतदुमद्वालिनं ।
 उलचाख्यः कर्षसेनचक्रवर्त्तिचमूपतिः । कश्मोरान् स तदेवागान् सिंहे सृगुहामिव ।
 षष्टियामसहस्रेषु स्वाभ्यं दातुमिवाच सः । तावत्सङ्घसहस्राणि स्वसैन्ये सादिनोऽवहन् ।
 उत्सवं धनप्रयोगेण निविवर्त्तयिषुर्नृपः । सर्वेषामेव वर्णानां दुर्धर्षो दण्डनचिरत् ।
 प्राणज्जत्या प्रभोः कोपे तत्प्रतिग्रहमाहंभः । प्रायस्या बाह्व्याः प्रायश्चित्तोयाञ्चक्रुः क्रमं । १०५
 तदैव कालमान्याख्यैर्भाद्वैर्घटितवैरिभिः । सबन्धुगोत्रजो व्याज्रादकतन्यो न्यहन्यत ।
 मान्योऽसामान्यधीः कालमान्यवंशदवानलः । अवाश्रित्य तत्पुत्रो दैवादेकः स रिश्मणः ।
 व्यालटक्कमुवैर्षन्त्यसूत्रसंयोजितैरथ । बद्धा संहतिकन्यां स तान् जडान् जेतुमिष्टवान् ।
 निशाम्यमानकोशं भां भृत्यवे वृणुतेति सः । तान् प्रत्यश्रावयद्भूतमुपेन स्वाततायिनः । ११०
 नृमंहः स नदीतीरे सिकनास्यगितायुधः । तान् प्रत्यक्षं रत्नस्य नतु कोशस्य पीतये ।
 व्यालाद्यैरागतास्तत्र कालमान्या निरायुधाः । सिकनान्तर्निविष्टा परश्वप्रेस्तृणोक्ताः ।
 प्रक्षान्य वैरिरक्तेन पितृदेहजोमलं । शेषानेकाग्रिभीभ्योऽगात् कश्मोरान् बन्धुभिः सह ।
 पूर्णस्य रामचन्द्रस्य रुचिहान्यै धारय्यमा । नीलाशाम्ने रिश्मराहोरुदयं सोऽथ सोढवान् ।
 हेतिभिलापयत्याशा उलचे कृष्णवर्त्मनि । काश्मीरिकैर्जनैः सर्वैः शलभत्वमलभ्यत । ११५
 रुद्रयोर्धन्वरिश्वाभ्यां प्राच्युदीच्यैर्वज्रजनैः । वसतेः पश्चिमामाशां प्राग्यमाशामयागमत ।
 अधोऽल्लवास्वपूराङ्गीगिरौ रिश्मनमारुतात् । ह्यायायुषां फलाब्धानां पुत्रागानामभूत्तदा ।
 पक्षिणावमिव स्थानच्युतं चिल्लोत्तमदया । बलश्रीरैश्चनो लोकं काश्मीरिकमपाहरत् ।
 धनास्वु प्राप्य भेट्टेभ्यः काश्मीरजनचक्रयात् । गर्जन्वाशाः यथात्सर्वास्तदा रिश्मनवारिदः ।
 नाशिताशेषदेवोऽथ स्त्रीतशीतभयाकुलः । उत्सवः कश्मीरतस्तारबलमार्गेण निर्य्येया । १२०
 जनाः काश्मीरिकादुर्गविलेभ्यो मूर्षिका इव । उलचेऽतो गते वन्दोक्तशेषा विनिर्य्ययुः ।
 मालम्भ पितरं पुत्रः पिता तच्च न कश्चन । भ्रातृश्च भ्रातरो उत्सवराजोपपन्नवात्यये ।
 मितलोकाखिलचेत्रा निर्भोज्या दर्भनिर्भरा । सर्गारम्भद्वय प्रायस्तदा काश्मीरभूरभूत् ।
 समर्थाग्र्ययक्षीत उन्वे रिश्मनः प्राभवत् पुनः । विश्वमन्वयति ध्वान्तं सुखभोजोऽभिसारिकाः ।
 उत्सराज्जविर्निर्भुक्तं राजानं तुङ्गिमसृष्टा । अहस्तस्य शृङ्गेण रिश्मनास्ताचलस्ततः । १२५
 बुद्ध्या गगणगिर्य्ये भास्वनं रिश्मनं स्थितं । अशङ्कत न कैराजः प्रत्यासन्नोऽस्तसंस्तवः ।

रिञ्चनश्चेनराजस्य जिहीर्वोर्नगरामिषं । कुलचन्द्रो रामचन्द्रो विभ्रं चके पदे पदे ।
 भोटान्नहरकोटान्तःपट्टविकचकौतुकात् । प्रत्यहं वञ्चनोद्योगी रिञ्चनोऽयं विस्मृतवान् ।
 तथैव लहरस्थान्तर्भुङ्गलोके प्रवेष्टिते । अपिपद्ममचन्द्रासं मधु शस्त्राणि रिञ्चनः ।
 रामचन्द्रकुलोद्यानकण्वहवर्षी स रिञ्चनः । वनःस्थले महाबाहुः कोटादेवीमरोपयत् ।
 श्रीरिञ्चनभयाद्राजा नगरं त्यक्तवांस्ततः । विप्रशापाग्निदग्धनां कुतः स्नादुदयाङ्कुरः । १००
 प्रमण्डलगुहो राजजम्बुभीतोऽविश्रान्तः । पापस्य ताम्रद्वयो स्तुत्युः सखुखस्य रणे कथं ।
 वैरिधाराधरश्चित्रं रणे राजास्ववर्षणैः । दण्डदानां क्षिजातीनां चक्रे नेनेव्यवयवं ।
 पञ्चाहेनांयतुर्मासान् वर्षासैकोनविंशतिं । स राजराजधोरचाव्याजात् क्षौणीमभवद्यत् ।
 श्रीरिञ्चनसुरत्राणेभुजवातायने महीं । व्यशिशमदय आन्ता दौष्ट्यात् दुःस्थितिर्विश्वैः । १०५
 पूर्वदृष्टमिवाशेषं तिमिरापगमे पुमान् । कस्योरमण्डलः पूर्वराजसौख्यं तदैवत ।
 दीपैरिव प्रतिस्थानं यैर्लवणैः स्थिरं स्थितं । अकम्पन्त प्रभातस्य ते राजोबलवायुना ।
 मन्त्रशुद्ध्या कृते भेदे वाणस्तत्र प्रवेशिनि । अभूत्तत्रान्यकन्यावासिषं विज्ञयता तदा ।
 वने कण्टकिनीवाङ्मनोज्ञेयत्राकुलोऽभवत् । तत्रैव व्यासि पचीव देवे समचरन्मृपः ।
 तस्य दाक्षिण्यदत्तस्य प्रजानां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि भिन्ने वा दुष्टे नालङ्घ्यं चमा । ११०
 छेदं यच्छन्नतुच्छानां वैरिणामुच्छलक्रियां । आच्छादनमगच्छत्स च्छचशाली कदाचन ।
 टुकभ्राता निर्भिन्नम मागे सन्तापखेदितः । गोपाय्याः कुर्वित् यामे क्षीरं तिष्ठ्योनवान्दृढात् ।
 राज्ञा विज्ञापितेनाथ सद्यो गोपालयोषिता । अनुयुक्तस्तिमिर्भीत्या व्यधात् सर्वस्य निःश्रवं ।
 असत्ये भाविता गोपी यदा धैर्याच्च सास्त्रज्ञत् । पानाशयन्तिभेदेव स सत्यैवो व्यदरयत् ।
 तस्य पानाशयादीणांस्त्रिर्यान्वा क्षीरधारया । राज्ञः कीर्त्तिर्मुखश्रीश्च गोप्या प्रपन्नसञ्ज्ञता । ११५
 वानबाले निवसन्तोरसुवातां कथोद्यनः । अश्वे किशोरसौ तुल्यौ कस्मिन्नपि वनास्तरे ।
 सिंहसंचयितापत्या तथारन्यतमा वने । अश्वसादृश्यवात्सल्यादपुपुत्तौयिषत् परं ।
 मदीयोऽयं मदीयोऽयमित्यसञ्ज्ञातनिश्चये । वञ्चवाधिपती क्षोभाद्राजान्तिकमगच्छता ।
 स विवादं तयोः श्रुत्वा स्त्रान्तिकं स्वीयमानुषैः । वञ्चवे च किशोरस्य राजाभ्यानाद्ययन्ततः । १२०
 तस्मिन् किशोरके वाञ्छादूरं धावति लीलया । माता धात्री च नितरामन्त्रिद्वयसायदेवयत् ।
 सभ्येयनेलमूकेषु वादिनोः क्षोभसञ्ज्ञयोः । अश्वे नावानयन्मध्येवितस्तं सकिशोरके । १२५
 बालाश्वं पातितं नद्यां नावो राज्ञा महाधिया । दृढादन्वपतन्माता परा परमहेषयत् ।
 सन्दिग्धव्यवहाराणामेवं निश्चयकर्त्तरि । तस्मिन् राक्षि जनोऽमंस्त कृतं युगमिवायतं ।
 श्रीदेवस्त्रामिनं शैवीं दीक्षां चास्त्रजराधिपः । नान्ध्याहि स भोटस्त्रान्तेनापात्रलक्ष्म्या ।
 अनुजस्तनुजो बन्धुर्बन्धी सहचरः सखा । व्यालराजो नृपस्याभूत्सत्यैकजननिष्ठया ।
 जहौ व्यालः कृतं राज्ञा न स व्यालकृतं पुनः । मनो हि कार्थिकं हस्ति तत्कृतं न वपुः पुनः । १२५

कलानिधौ रसमये बाले भूलोकभासतः । मूर्च्छिता वचिरच्छैतोदच्छेद्यं जगतां तमः ।
 श्रीमानुद्यानदेवोऽथ रत्नप्रहरणोद्यतः । समादिक्षत टुक्कादीन् गान्धारसोभयादिति ।
 जीवतामेव गन्तव्यं जाने तन्मगरान्तरं । यत्सेव्यते विशेषज्ञः श्रामी संमानलियुया ।
 भुङ्क्ते बालः श्रियं प्राणपणैर्युष्माभिरर्जितं । करौ साधयतो यत्नाद्रसना भोगभागिनी ।
 ईश्वरो भूतिलिप्ताङ्गेव्यालं वृठीचिकीर्षति । अनास्थां तु सुवर्णेषु युष्मासु विदधाति नः । २००
 क्षीरमाचैकपायिलं निमित्तीकृत्य भूपतिः । युष्मच्छैर्ब्याभिषङ्कित्वात्तिमिं तिमिमिवावधीत् ।
 एवं सन्देष्टनिभिन्नाः टुक्काद्याः शुक्ललङ्किताः । विभ्रप्रस्थे कदाचित्ते प्रजङ्गरथ भूभुजं ।
 तत्खड्गधारासम्पातैर्व्यालसेषां च दम्भरात् । स्नेहार्थतापमनुद्राजामूर्च्छन्तु केवलं ।
 तेऽथ लब्धजयमन्यास्तदधापोढमन्यवः । नगरान्तर्व्यथुराज्यग्रहणार्थमहकृताः ।
 क्षणं मृतदिव स्थित्वा भूयो घातभयाक्षुपः । दूरं गतान् रिपून् दृष्ट्वा राज्ये राजोदतिष्ठत । २०१
 आरुचन् राजधानीं ते यावन्तावन्नराधिपं । अपेतमूर्च्छमायान्ममद्राक्षुः क्षुब्धद्वयः ।
 त्वया किं न त्वया किं न हतो राजेत्यनीतयः । परस्परविवादानो तत्कालं क्षुब्धभुजडाः ।
 सान्यान्यमन्यवोऽन्योन्यलोठनाद्राजसङ्घान् । कर्त्तव्यं मरणं राज्ञा व्यधुः स्वस्य स्वयं जडाः ।
 शेषान् राजाथ दुःशीलान् शूलारोपेण केवलं । उषैस्तामनयस्मानो सर्वथाधोगतिं पुनः ।
 सगर्भावैरिकोटस्त्रीरोषवान् स व्यदीदरत् । अस्मिभिर्भूपतिर्गर्भशालिश्मिन्नेखैरिव । २०२
 तट्टोहरोषजा पीडा राक्षस्तत्कुलमारणात् । चित्ते शान्तिमगात् खड्गघातोत्था नतु मूर्द्धनि ।
 दुःस्वप्नमिव तद्दृष्ट्वा कुक्कादिचरितं क्षणात् । प्रबुद्धेव पुनः प्रापदभयेन सुखं मही ।
 अद्रोहमध्यगे राजा शहमेरे प्रसन्नधीः । सकोटामादकं दृष्ट्वा स्वपुत्रं हैदरं ददौ ।
 बद्धितः कोटया देव्या प्रादृषेव महीदहः । सञ्ज्ञायन् सङ्कुरत्पन्नः शहमेरो न्यषेवत ।
 परिखाञ्चलतोऽकीर्त्या स्वपराजयजातया । परितोवलितं राजा खनामाङ्गं पुरं व्यधात् । २०३
 पौषदुर्दिनमार्त्तण्डवन्निभोधरणीपतिः । मासांश्च कतिचिद्भूयः प्रकाशमकरोहुव ।
 हेमन्ते श्रेष्ठपात्स्थदोषेण धरणीपतेः । मरुत्कोपेन नैविद्यं शिरःपीडायहीत्तरां ।
 सदानेकात्तमाङ्गानां पीडाहरगुणश्रियः । भूपतेरुत्तमाङ्गस्य पीडा कष्टमवर्द्धत ।
 एकादश्यां ततः पौषे नवमन्दाङ्गवत्सरे । निरस्ता मृत्युवैद्येन भूपतेर्मृत्युवेदना ।
 एकादशदिनैरुनौ मासौ चीन् वत्सरानपि । क्षमां संरक्ष्य स स्वर्गं ययौ रिचनभूपतिः । २०४
 पुत्रं हैदरनामानं वाक्यादनभिषिक्तवान् । अतथाविधशक्तित्वाद्राज्यं स्नेहायसंवहन् ।
 लवन्यैः कुलनाथलाद्रिस्थने प्रतिष्ठादपि । अद्याहतप्रवेशाशो मतिमान् शहमेरकः ।
 समं श्रीकोटया देव्या मूर्त्तयेव जयश्रिया । तदोदयनदेवनां कम्पीरक्षामलम्बयत् ।
 राज्यलक्ष्मीमहादोला गुणवद्धा गरीयसी । रिचनोच्चैःपदं गत्वा राजाधःपदमाश्रयत् ।
 राजा शङ्खरपुत्रौ तौ ज्येष्ठराक्षेष्टौ तदा । क्रमराज्यादिदेशानां स्वाम्यदानादरञ्जयत् । २०५

धीरिवासीतदा कोटा देवी सर्वधिकारिणी । राजा देहदवात्यर्थं तदादिष्टं समाचरत् ।
 तेजसापिहितान्यासन् यानि रिद्धमभास्ततः । लवन्धज्योतिषां राजप्रदोषेऽभूत्तदोदयः ।
 यस्याक्रम्यत सौम्यस्य गृहिण्या कोटया गृहं । विषयाक्रमणं तस्य लवन्धैः किमु शोच्यते ।
 लवन्धदेशचण्डालगृहस्थैर्विवर्जकः । स ओषधिरुवाचैषीत् कालं स्नानतपोजयैः ।
 आस्तिकत्वं कियत्तस्य वर्ण्यते वर्णधारिणः । किमिमर्दभयाद्वृष्टां घोऽवभ्राद्वाजिनो गले । २९०
 तावद्द्रविणतामेव कोशालङ्करणं दधत् । कण्ठभूषां समैलिं स चक्रिणेऽदित काञ्चनीं ।
 अत्र मुग्धपुरस्वामिदत्तानोकिन्यहकृतः । कञ्जीरानचलोऽविच्छदलात् उत्सदवापरः ।
 स्वपक्षैराक्षिपत्याशावलेनाक्रम्य मेदिनीं । नाचले गोचभिर्त्वं स कर्तुमैष्ट महीतृषा ।
 प्राप्ते भीमानकं तस्मिन् ससैन्ये दैन्यमाश्रितः । भौट्टदेशमगान्तूर्णमुर्वीपरिवृढो भयात् ।
 निवर्त्तय चमूमन्यां किं मिथ्यादेशपीडया । अराजकास्त्वया पाश्याः कञ्जीराः कुलनाथवत् । २९५
 इति श्रीकोटयामात्यैः प्रेरितैर्लैखधारिभिः । आसारसैन्यमचलः प्रत्यमुच्चदिमोहितः ।
 प्रतिमुक्तनिजासारः सारहीनोऽचलः स तैः । मोगात्सवष्कलात् कञ्चित् कालं मार्गे विलम्बितः ।
 तावच्छ्रीकोटया देव्या तदा पालयितुं प्रजाः । भौट्टः खे रिद्धनो नाम राजभावे न्ययुज्यत ।
 प्रमोतमर्हकोत्पन्नमृतापत्येव सा तदा । अदूयत निजैः सर्वैश्चिरस्थाचलश्रेष्ठिभिः ।
 तुषारनिष्पूजाभिः कृतार्थीकृत्य वासरान् । भौट्टदेशाश्रितं देशमगच्छदोतभीर्नृपः । २९७
 उदयाद्रिभुवा पूर्णः शशीवाद्य स कोटया । खे रिद्धनतमोनाशी शिरसाधारि सादरं ।
 यं कोट्यादूतजट्टाख्यं मिच्छणाख्यस्य मन्त्रिणः । वर्द्धनायात्स्रजं राजा स तं भृत्यमिवादित ।
 शहमेरः स वीरोऽय परिपालितरैश्चनिः । अचक्षुष्यः समाभर्तुः पुत्रप्रेमभरादभूत् ।
 देव्यास्तु समदृष्टित्वात्पुत्रोत्तरुभयोरपि । रज्जो देव्याऽपि शङ्कोरो नाभयेन स पश्यन्ने ।
 अचलोपश्रुवातङ्के भयात्सोकैः समाश्रितः । शङ्कोरस्य स राजा बं न दृष्ट्वायाप्यजीगणत् । २९८
 शङ्कोरो चैदरश्येन दर्शयित्वा मुञ्जमुञ्जः । अभाययन्तरां राजपक्षिणं तं दिवानिशं ।
 रञ्जस्तटस्थानुदेगरहितो जलवर्जितः । अलेश्वराम्बुपूरः स प्रजाश्चिन्मतारवत् ।
 शिरःशाटकर्हिदाख्यौ समभूयिषतामुभौ । चन्द्रार्काविव तस्याशां शूरो पौत्तो गुणोष्कृतौ ।
 दारैश्चर्यात् स्फुरद्दूर्पो राजाञ्जालङ्घनोद्यतः । शङ्कोरः स विषद्वारमभद्रूपतिसेविनां ।
 घोऽलेश्वरमुतां दत्वा लुप्तस्य तदधीशितः । श्रीशङ्करपुरं जित्वा राज्ञः शङ्कामवर्द्धयत् । २९९
 वज्रतैलाकशूरोऽस्य भाङ्गिलैश्चर्यभाजनं । ज्यंसरस्य सुतां हस्ते कृत्य कृत्यविदोऽभवत् ।
 वज्ररूपजयी लक्ष्मीनिधिरच्युततापदं । शमासां स नृसिंहेऽय दैत्यश्रियमिवाङ्गुनोत् ।
 मकरालयगाभीर्यः करालमो जयन्निधः । कराले स करालौजाः करमालम्बयञ्जमान् ।
 अशिरारन् स्फोरयन्नादद्यमानमितस्ततः । राज्ञः कलसदेवस्य विजयेऽपुनरं ततः ।
 स्थित्यै प्रकल्प्य चक्रस्य स्त्रस्य चक्रधराचलं । शङ्कोरोऽचलकार्योपि जलस्य समदर्शयत् । ३००

कल्पनेश्वरलक्ष्यस्य लक्ष्मीसम्पत्तां ददत् । चिन्तयन् सत्त्वान् शृङ्गं सुहायमिव सत्त्वः ।
 नरेन्द्ररङ्गमैलुषं कोटराजमप्रापयत् । शङ्खोरस्तनयारक्ष्यप्रदोऽस्मान्मेव सः ।
 साकः केचित्तपरे भेदाहानादन्ये परे भयत् । मान्यतामनयन् धन्या खन्यास्तस्य शासकं ।
 खन्यलोकस्तपुस्त्रीर्माताहव बभूव तः । नाजानाहुज्योर्चौरकिमाः प्राणहरोः पुनः ।
 राजवीजिविधेयत्वावस्थादिकमतस्त नः । कः शङ्खोरहरेर्नाभस्तन्यक्षिरदोऽस्मि ।
 शङ्खमेराग्नपूरेण कामलोक्तासमस्तिका । आकाशः परितो राजा मृद्राशिस्रुमोपमः ।
 पुरमात्राधिपत्योत्पलकचेत्र महीपतेः । जीवितं दूरभगमच्छुद्धेन यशसा समं ।
 शिवरात्रिचयोदश्यां वर्षे राका चतुर्दशे । समावान् स समामौज्योऽश्वोरस्यर्धदूषिता ।
 अथ शङ्खोरभीत्या श्रीकोटा सन्मार्गहानि सा । गूढेक्षितानयदुर्गतिं भूपालप्रसन्नादिकं ।
 शङ्खोरो मत्स्यतदारा साबाध्यं स्वीकरोतु मया । इति व्याधांसमुत्सृज्य बाललाभ परं सुतं ।
 पुत्रसहेन वृद्धत्वदोषेण च विमोहिता । अवददुर्मनिच्छन्ती श्रीकोटा महिषी ततः ।
 स्त्रीभावाद्गन्धुभावाच्च त्वन्यैरुपवृत्तिता । असात्वयत् स्वयं भूमिं विधवां स्नां सखीमिव ।
 पूर्व्यापकारस्मरणाच्छङ्खमेरादयोऽखिलाः । तां प्राणमममात्याः स्नां चाश्रीमिव नवां कलां ।
 अमयन्या रजः सर्वं तापापहृतिदक्षया । तथा निदाघवृक्षेव लताः सम्बर्द्धिताः प्रजाः ।
 शङ्खोरात् स्त्रोदयभ्रंशशङ्किनो भट्टभिरुणं । तदुद्रेकविनाशार्थं मानं देवी निनाथ सा ।
 दुस्तरेषु महाभीतिजलपूरेषु सा ततः । तत्प्रज्ञानावमादृश्या कार्पण्यं परं ययौ ।
 अन्तः सेहे न शङ्खोरस्तद्वत्तं भिरुणोदयं । मानवन्तः सङ्गन्ते हि च्छायासाम्यं कथञ्चन ।
 वर्त्तते धूमतापादि लक्षणं जातवेदसः । धीमतोऽस्य न किञ्चित्तु रोषलिङ्गमलक्ष्यत ।
 कलाभिनीतरणेण शङ्खमेरेण धीमता । प्रत्यासन्नविनाशममात्मनः समकथ्यत ।
 तस्याथ प्रत्यवेक्षार्थं सन्नतारादिभिः सह । व्यसर्जि कोटया देव्या स श्रीमान् भट्टभिरुणः ।
 स्नेदः कुपितपित्तस्य हितो नोवेति वादिभिः । सम्प्रवेशाद्यधिधन्यं दाः स्नेहदनुयायिनः ।
 तौ भिरुणावतारौ द्वौ तत्समीपमविवृतां । सङ्कल्पादिव तत्प्राणरक्षिणो देवता नतु ।
 अनुयुक्तामयोदन्तः स काक्षेन तथोर्निजैः । गात्रे न्यखानयच्छस्त्रीराधीन् स्नेहदखानयत् ।
 शिराभिः शोणितं वाष्पं हृद्भाक्त्रैः सकलैरस्त्रैः । तौ हावमुचतां सद्यस्तद्वेषं स च चेतसा ।
 तदेव व्रणदीपाङ्गपूर्णपात्रार्जुनच्छिरः । रोममेच्छोचितं स्नानं स तयोः शोणितैर्वधात् ।
 भवन्नन्दनसंरक्षापरावेतावुभावपि । तथोरव्यक्तं क्षरीकृत्यान्यसहरदिधिः ।
 प्रमीतदिजशोकोत्पतापश्चम्यै जङ्घः परं । परप्राणान् रोषवृद्धौ प्रदीपे जुष्टयदिति ।
 शङ्खोरं रोद्धुकामानां समर्थामपि बुद्धिं । कोटादेवीममात्यः स्नानेयमुद्धिं व्यवहारयन् ।
 केदारमिव कुल्या सा पानीयेन महर्द्धिना । लोकमाप्यायसाम्प्रस्य साक्षाज्योत्पलचन्द्रिका ।
 आश्वात्यतिक्रमाज्जातु कल्पनाधिपतिं प्रति । युयुम्सुरकरोद्याचाममिषाञ्जश्रिप्रभा ।

२९५

२९६

२९७

२९८

२९९

३००

१८२

३६

स पञ्च वामरामं भुक्ता क्षीणश्चास्मिन्दिनीरतिः । अष्टादशेऽब्दे राकायामाषाढ्यां स व्यपद्यत ।
 अथ प्रथमसामनेः समताञ्जः स जंसरः । सतीसरः क्षितेरचामचामश्रीरटङ्कयत् ।
 राज्यतोरणसम्बाहताभ्यां धरणीपतेः । अनुजोबलवृद्धिभ्यामगमच्छङ्कनीयतां ।
 नैव दानं न चादानं नियहं नाप्यनुग्रहं । विहारं न नचाहारं राक्षो नूनं स हि व्यधात् ।
 प्राग्वद्विद्यासमम्पत्तिमकुर्वति महीभृजि । युवराजो मनाक् चक्रे निकटस्थैर्विरक्तधीः ।
 तद्वैमनस्यवृत्तान्तश्रवणच्छिदलाभतः । युवराजं तनोराजस्थानीयाः प्राङ्मरञ्जसा ।
 आगते विग्रहे व्यक्तिं राजस्थानीयसंश्रयात् । सोऽगादवन्तिनगरं तन्मूलस्थानमुद्रुतः ।
 अथोत्पलपुरं राजा भटैः सह रणेऽङ्गटैः । अग्निश्रियदिदं भ्रातुर्वाचि कञ्च विसृष्टवान् ।
 दुर्जमप्रेरणात्तच्चेन्मत्तज्ञेनाभ्यजीगणः । लोकापवादञ्चरतः कथं कस्यो न जायते ।
 अन्योन्यपालनायाज्ञां राक्षस्त्रिदिवगामिनः । पालनीयामनुश्राय प्रत्यानय दयां मयि ।
 इति सन्दिश्य दूतञ्च व्यसृजत् स नरेश्वरः । कल्पनाधिपतिं हन्तुं व्यसृजच्च निजात्मजं ।
 मृगयां युवराजोऽगादिति दूतं निरोधयन् । भ्रातृपुत्रं निहन्तुञ्च भुतद्रोहोऽगमच्च सः ।
 दूतः किमिति नायातः कालो हि सुचिरं गतः । इति चिन्ताकुलोत्पन्नमहो राजान्तिकं ययौ ।
 ज्ञेयं च जाने स द्रोहं लक्षयित्वा तवानुजः । त्वत्पुत्रमारणयागाद्यदूतस्य चिरागमः ।
 स्नाति भुङ्क्ते स्वपत्येव युवराजइति च्छलात् । तद्दुष्टोऽगमिषेधाय नूनं रुद्धो वचोहरः ।
 तदवन्तिपुरं तस्मिन् श्रोदेवसमङ्गते । सद्योनिःस्वामिकं हन्मैराजोऽस्माकं ततोभ्रुवः ।
 अथावन्तिपुरं गत्वा मत्वातिशयशालिना । राजा रुद्धं तथाकारि तद्भटैरुद्भटैः समं ।
 अक्षेश्वराय भृत्यानां बधं नूनं निवेदितुं । वितस्ता श्रवणद्वैघा प्रतोपमगमद्यथा ।
 भ्रातृपुत्रं पराभूय तावदक्षेश्वरे द्रुतं । व्यावृत्ते रणखेदान्तः प्रपलायत जंसरः ।
 अनयोर्नैव कर्तव्यः कलिर्मासद्वयोमिति । राज्ञा समं विदाञ्चके धोमानक्षेश्वरस्ततः ।
 प्रतिमुच्य निजान् योधानवन्तिपुरमुत्सृजन् । अथ क्षीरोपयेनामात्रमशोऽगमदीक्षिकां ।
 नगरीं रक्षितान्यस्य सय्यराजे स्वमन्त्रिण । क्रमराज्यं विराजच्छोर्जं सरस्वागमत्तदा ।
 दानमानौ प्रतिश्रुत्य सय्यराजं विभिन्दता । युवराजेन नगरीं स्वीकृता मन्त्रयुक्तिभिः ।
 नाम राजतया दुःखं भुक्ता कश्चोरमण्डले । मासद्वयोभौ द्वौ वर्षावधसानमगानृप ।
 जानम्लावदेनोऽथ तं कालं कलहाक्षमं । द्वारैश्चर्य्यं ददौ भ्रातुः सद्योविघ्ननिवृत्तये ।
 सर्ललान्तरणोपायमेतुं सुय्यपुरे व्यधात् । विपत्सन्तरणोपायं न पुनर्जंसरोऽस्मरत् ।
 पथिकानां निवासाय तेन पर्वतसीमनि । कक्ष्याविभागसहितः खनात्वा रचितः सरः ।
 एवं विभ्रमनीतिभ्यां देशं शोधयतो निजं । श्रीशिवस्वामिको राज्ञा द्वारैश्चर्य्यमवाप्तवान् ।
 राजपुत्रः स वाक्पुष्टाटवीं लीलारसादटन् । योगिनीचक्रमद्राक्षोत् कदाचिद्गिरिगङ्गरे ।
 सदयश्रीस्तथा चन्द्रडामरस्यास्य बलभौ । अपश्यतां न किं तेषां महतामनुयानतः ।

२१६

२२०

२२५

२२०

२२५

२४०

॥ ज्ञानराजकृता ॥

२८१

अचलसाधनादण्डघण्टानाञ्चण्डांशकृतं । मनोसि न पुनस्तेषां वीराणां साहसस्पृशां ।
मान्तर्धासिधुरवैताः प्रष्टुं द्रष्टुश्च काङ्क्षिताः । इति तेऽश्वादवारोहन् प्रवीरा नतु तद्भयात् ।
शनैः शनैस्ततो यान्तो मौनपूर्वं महाशयाः । योगिनो निकटं प्रापुर्विकटप्रकटाजसः ।
योगिनीनायको दूरात् परिश्रय नृपात्मजं । साश्विषं शीघ्रचषकं प्राहिणोन्मत्तितं ततः ।
चन्द्रस्तदमृतं तस्मिभाजा राज्ञावशेषितं । उदयश्रीमुखपेक्षो न सन्मृत्तिमशेषयत् ।
भवितव्यबलादश्वपानं सपदि विस्मरन् । उदयश्रीरशेषन्तत्पोत्वा तस्मिं परामगात् ।
आश्चर्य्यतस्मिन्नेषु तेषु तस्मिन्नेषु योगिनी । निमित्तज्ञावदद्राजपुत्रं बद्धाञ्जलिं ततः ।
अखण्डं भावि ते राज्ञं चन्द्रस्तद्विभवांशभाक् । अजीवमुदयश्रीश्च मण्डितोऽखण्डया श्रिया ।
अश्वपालस्तस्मावस्मदनयहविवर्जितः । अचिरेणैव कालेन नूनं प्राणैर्विद्युज्येत ।
भविष्यत् सृचयित्वैव योगिनीभिः समन्विता । मान्तर्दधे पुरः प्राणाः पश्चात्तुर्गगपानिनः ।
अविचारतमोमग्नान् जन्तून् दुर्तुमोश्वराः । सम्भवन्ति प्रजापुण्यैः प्रकाशोत्कर्षहेतवः ।
श्वशुराङ्गर्तृभागं यदवीरा पुंश्चली बधूः । हरन्त्यासीत् स तं राजा दुराचारे न्यवारयत् ।
जयापीडपुरे कृत्वा राजधानीं महामतिः । श्रीरिञ्चनपुरे चक्रे बाङ्का बुद्धगिराभिधं ।
एकोनविंशे वर्षेऽथ दध्कृतोद्भवमद्भुतं । दुर्भिक्षं सोभयामास लोकं शोकाकुलं महत् ।
मासानष्टौ द्वादशाब्दांस्तथोदश दिनानि च । क्ष्मां भुक्त्वा त्रिंशर्वर्षेऽथ चैत्रे राजा व्यपद्यत ।
मन्दराजकथः ख्यानाञ्जडिमा वाचि भंसुतः । तीक्ष्णप्रतापशाहावदीनाख्यानाद्भ्युनश्यत ।
राज्ञि शाहावदीनेऽथ स्मरणं क्षितिगत्यजत् । ललितादित्यमप्यत्तिविपत्तिमुखदुःखयोः ।
यीष्मार्कं द्यौरिवान्यर्तून् राज्ञोऽतीत्य बह्वन्मही । ध्रुवमापञ्जयापीडमेतं न तु स किल्बिषी ।
पूर्वं परे च भृपाला नायकेनेव भूषिताः । क्ष्मानायकेन तेनायामुक्तागुणसम्प्लिया ।
तदीयो जयलक्ष्मीभिः प्रविष्टाभिः पदे पदे । न प्रतापानलोऽदृष्टयत् सरिद्धिरिव सागरः ।
जयं विना गणयतः क्षणमात्रं दृष्ट्वा गतं । दृष्ट्वा तर्हणीवामृद्यान्ना तस्यातिबलभा ।
न मृगाक्षी न वा शीघ्रपानलीला न चन्द्रिका । यात्रैव केवलं तस्य भूमिभर्तुर्मनोऽहरत् ।
न तापो न हिमन्तस्य न सन्ध्या न निशा तथा । न क्षुत्र वा पिपासा च राज्ञो यात्रामविघ्नयत् ।
न सर्गिहस्तरतरा दुरारोहो न पर्वतः । दुर्लभ्यो न मरुत्सामृद्याचायां मानिनः प्रभोः ।
अजितां पूर्वभूपालैः पारसीककुलाकुलं । उत्तराशां विजेतुं स प्रस्थानं प्रथमं व्यधात् ।
जगतां विजयी कामो मधुशीघ्रबधूरिव । चन्द्रलौकिकशूरान् स सहायत्वेऽदृष्टोत्प्रभुः ।
सैन्यचेतांसि सत्त्वेन तमसा स्वविशेधिनः । अपूरयत् स राजसा दिगन्तानुद्धतान्तकः ।
प्रविष्टं तस्य गोविन्दखानपालनशालिनि । उदभाण्डपुरे पूर्व वाणैस्तदनु भैतिकैः ।
शैलशृङ्गं नृपानीके प्राप्ते तस्य विरोधिभिः । भयातुरैरवारोहः शृङ्गान्तुङ्गादधीयत ।
सदृशं प्राभृतं दातुमसमर्थोऽस्य सिन्धुपः । उपधीकृतवान् कन्यारत्नमादाय भूपतेः ।

२४५

२५०

२५५

२६०

२६५

२७०

राजसु गौरवं वाहौ गान्धाराणां भुवोढया । चिचन्तु लाघवं तेषां भये भारानुषङ्गतः । १७५
 भङ्गस्तुङ्गस्य शृङ्गस्य खड्गानां नैव भूभुजा । शिङ्गानामपि देशेऽस्मिन्निहितः शौर्यशालिना ।
 आकर्ण्य राजसिंहस्य सिंहनादमयीं चमूं । मदन्तत्याज चक्षुषाल विभाय गजिनो पुरी ।
 आचियच्चचियैरष्टनगरेऽरोदि श्राम्यतोः । तरुणाग्निप्रतापाम्बोधुर्मेनेव भयातुरैः ।
 यशसा सह सम्पत्तिं तस्मिंस्तुष्टयति प्रभौ । प्रापत्पुरुषवीराख्यदेशाख्या रुढिशब्दतां ।
 दत्तवाष्पनिवापाम्भोगरायहरस्त्रियः । जीवतः स्वस्य पत्युश्च पिण्डास्तेननिभाद्दुः । १७६
 अश्वपालेषु गच्छत्सु घोषधातुतटच्छलात् । उदकपतितिरस्कारप्रशस्तिं स व्यधात् प्रभुः ।
 ततो व्यावृत्त्य गच्छन्स दक्षिणाशां स्ववाजिनां । मार्गखेदोचितं तापं शतद्रवारिणाहनत् ।
 द्विस्त्रीमुल्लुप्य तत्कालमुदकपतिमुपागतं । मार्गरोधेन नृपतिर्नितान्तमुदवेजयत् ।
 तुरङ्गवस्त्रदानेन स तान् सामान्यभूपतिः । स्वदेशं प्राहिणोत्कीर्तिराशीन्मूर्त्तान्वहन्निव ।
 सुशर्मपुरराजेन तस्मात् स्वाशर्मशङ्किना । दुर्गाहङ्कारमुत्सृज्य देव्यैव शरणोक्तता । १७७
 स्वयं नत्या मत्तस्त्रत्या भौटानामस्य भूपतेः । अर्ध्वतां पर्वतारोहदोहदोविनिवारितः ।
 दुस्तरत्वात्तटस्थस्य देवताभिस्तनूकतः । सिन्ध्वोघो नृपतेरेवं पूर्वैर्भ्यः श्रुतमद्भुतं ।
 एवं नित्यजयोद्योगात् स्वदेशः परदेशवत् । परदेशस्तु तस्यासौत् स्वदेशइव भूपतेः ।
 प्रतापेनेति सम्पाद्य दिङ्मुखे तिलकश्रियं । व्यधात् प्रविश्य कश्मीरान् स पौरानयनोत्सवं ।
 तस्य वर्णयतां शौर्यं प्रसङ्गादतिमानुषं । अस्माकं चाटुकारित्वं ज्ञास्यते भाविभिर्जनैः । १७८
 यात्रायातः कदाचित् स दूरदेशे महीपतिः । अपसरःसदृशीं कार्श्चिच्छ्रुतवान् हरिणेष्वणां ।
 निजानुगान् वञ्चयित्वा राजा युत्था कथाचन । अथैकाकी स तं देशमविशङ्कोगलालसः ।
 नर्मणा मोहयित्वा तां द्वितीयद्वय मन्मथः । मनोरथानसिञ्चत स तदोष्ठाभ्युत्पानतः ।
 अपश्यन्तस्तमाशङ्क्य हतं केनापि वैरिणा । अथ कोपभ्रमावेशमुद्घातस्तद्घातयुः ।
 अन्विष्यद्विस्तदश्वेन निबद्धेनाङ्गनादहः । समभाव्यत तैराशौ वैरिभिर्निर्जयः कृतः । १७९
 शौर्यस्वाम्यनुगाभ्यान्तु विधातुं युद्धमुद्घटैः । तद्घटैः सदनं रुद्धमबद्धकवचान्तरैः ।
 अत्रसद्विष्य तत्सिंहनादपूर्णान्ततः पुरा । चित्तैः प्रीत्या मुखैर्भीत्या नीत्या मुर्द्धभिरानतं ।
 एवं स स्वजयस्तम्भयूपान् गुणमुखान् बहन् । हतवैरिपशूङ्क्षके सुप्रतापानलाचिषः ।
 स्वदेशे मन्विषोस्तस्य कोटभट्टोदयश्रियोः । समरेषु भरस्वासीचन्द्रजामरलौलयोः ।
 देवशर्माश्वयोदम्बचन्द्रेराज्ञार्पितं मुहुः । वैरागादिभवं त्यक्त्वा कोटशर्मा वनं ययौ । १८०
 तस्य दर्शयितुं राज्ञः स्वबलाधिकतां भुवं । कदाचित्तत्रजा दैवो व्यापद्गाढमपीडयत् ।
 पुरीकैरविणीस्ररः शूरः पादपविदिषां । षट्त्रिंशेऽब्दे जलापूरः क्रूरोव्यस्रवत प्रजाः ।
 नगरब्रुडनादसु मुञ्चन्मोनिर्धरच्छलात् । तस्योद्दोषस्य महतः पर्वतास्तटतामगुः ।
 न स वृचो न सा सीमा न स सेतुर्न तद्गृहं । तटस्थमपि यक्षैव जलपूरो व्यनाशयत् ।

॥ जौनराजकृता ॥

२८३

नाद्रिदुर्गाण्यपश्यत्स जातुचिदैरिभीतितः । अम्बुपूरभयान्तेषु राजा समचरत्तरां ।
 पोते तत्तेजसेवाम्बुपूरे शान्ते मितैर्दिनैः । भूयस्तद्विज्ञवाग्रहो सोऽचिकीर्षद्भिरौ पुरीं ।
 नाम्ना लक्ष्म्या महिष्या च प्रसिद्धां नगरीं व्यधात् । स्त्रोदार्य्यानुगुणं राजा निर्माणमविलोकयन् ।
 शारिकां शैलराजस्य मूले पुण्यजनाश्रितां । यामद्राक्षीत्तरां लोकः सुमेरोरलकामिव ।
 वितस्तासिन्धुसम्भेदे खनाम्ना स पुरीं व्यधात् । प्रतिविम्बच्छलान्तेये चपया स्त्रिभिमञ्जति ।
 सौधासोधमयीं राशीभूतां कीर्त्तिमिवाचलां । अलोलश्रीः पुरीं लोलडामरः स्वाभिधां व्यधात् ।
 आजन्मलोकाता मङ्गलः स्वरमास्याय बर्द्धिता । निहन्ति च्छायया तस्याद्युमणिस्रग्भजं सुखं ।
 या लक्ष्म्या भागिनेयोत्वाद्यालापालि निजान्तिके । लासाख्या सा समाक्रामन्नूपतेश्चित्तदर्पणे ।
 यस्यानुगन्धतन्तुसं चिरं लक्ष्म्या निषङ्गवान् । स खिन्नो रागवेगेन लासाभौन्दर्व्यजन्मना ।
 बलिजिन्मूर्तिना तेन वसन्त्या वससि श्रिया । प्रतिवेष्मकिंतां मोता लासा सौभाग्यभागिनी ।
 च्छाया तद्रचितोदयापि दिशश्चोभोगमातन्वतः । सूर्यात्समुत्पन्नां जहाति बहति श्रेयोदरीं कालतां ।
 स्त्रीणामस्ति चतुर्गुणा मतिरिति स्थानेन हन्त श्रुतिधेया दुष्प्रिधिपङ्कमाकलयितुं शक्नो न कश्चिद्वुवं ।
 प्राकृतस्यावताराख्या भस्त्रस्यापि सुता सती । लक्ष्मीर्नामानुरक्तेऽधादय रोषं महीपती ।
 रोषात्सिन्धुपतर्देशसम्बन्धित्वाङ्गनां नृपः । प्रत्यानयन्नपोद्रेकात् पुनः खेदगौरवात् ।
 अपनोय तापखेदं मरुकरिणी पद्मिनीतेथैः । तत्पद्मशैवलाभोनिर्माथे कर्मठीभवति ।
 लक्ष्म्या मातस्सुः सर्वमादृत्यकृतोऽभवत् । राजप्रियाय राकेव लासा पञ्चचयोद्यता ।
 सत्कर्मपाकमभयोऽस्य न चेद्विकाशशोभां न किं परिहरेत् कुमुदाकरस्य ।
 विश्वप्रबोधहरणप्रवणक्षणेन कुक्षौ निशा च सहस्रैव निशाकरेण ।
 चिन्तासूचकनिश्वासज्जनौष्ठाभं कदाचन । अत्रोचोद्भासिनी वेति लासाख्या भोगिनी नृपं ।
 न चेद्विकाशयेद्वास्तान् पद्मिनीं स्वरुचा स्फुटं । तस्याम्बेदाय शैवालवज्यादव चेत कः ।
 पतन्तीं प्रेमभाराङ्गां मयि दृष्टिं तवासहा । मां निहन्तुमुपायेन कुरुते महिषी तव ।
 अभिचारे दुर्गाचारमुपचारप्रियङ्करं । सा चाराक्षी मयि देवादुदयश्रियमैरयत् ।
 देव देवपरे तस्मिन्निभचारविनिर्मितः । असम्भाव्येति तां राजा प्रत्युवाच विचक्षणः ।
 निर्बन्धेनोपजल्पन्तीं तदेव वचनं ततः । तां प्रत्याययितुं देवोमुदयश्रियमप्रवीत् ।
 व्यथित्वातिशयेनाहो कोशोरिक्तत्वमागतः । प्रार्थयन्ते जना राज्ञः सर्वं कल्पतरुनिव ।
 द्रविणोत्पत्तये तस्मादुपायः प्रतिभात्ययं । प्रतिमा श्रीजयेश्वर्यायास्ति रीतिमयो पृथुः ।
 तां खण्डायत्वा विहितैष्टकैर्मात्रमचिह्नितैः । व्ययनिर्बन्धणं कीर्त्तिस्त्रिरत्नज्ञापजायते ।
 साध्येतत् किन्तु तस्मिन्निर्लब्धो किं प्रभवियति । दृढदुद्धेन मुद्रास्तु लुप्तं सचिवोऽभ्यधात् ।
 भद्रोपकरणं सञ्जीवित्वाभ्युद्युपागतं । राज्ञीं प्रत्यय्य भूपालोऽहोमन्त्रिणमब्रवीत् ।
 याः पूर्वैर्निरमोयन्त यमःसुकृतलब्धये । अङ्गीकर्त्तासि ता देवप्रतिमा भङ्गमञ्जसा ।

अमरप्रतिमा विधाय केचित्परिपूज्याथ परे प्रसिद्धिमाप्ताः ।

परिपाल्य यथोचितं तथान्ये विदलव्याहमहो महदुरक्तं ।

निर्भाणाञ्जलधेः कृतेश्च सरितां कौमारशोकावधि प्रख्यातः सगरोभगीरथनृपोगङ्गावताराच्च सः ।

दुष्मन्तः स च विश्वविश्वविजयाञ्जिष्णोर्भयान्यावहन् रामोदन्त दशाननेन विहितात्सीतापद्मरात्युनः ।

राजा शाहावदीनाख्यः सुरमूर्त्तीरलोठयत् । सा दुर्ध्वार्त्ता यमत्युग्राचकम्पद्भाविनो जनान् ।

४५५

उदयश्रीर्नतशिरा राज्ञीत्युक्तवति स्त्रयं । महीरन्मिवैच्छिष्ट द्रागधोगतिवाक्कथा ।

भास्करेद्युपरीरम्भरसासादितकौतुकः । खपुत्रशनिमुख्यानां ग्रहाणां हानिमिच्छति ।

रागो तद्दोषवादिन्या तथा देव्या प्रबोधितः । व्यवसयत् स्वदेशात् स राजपुत्रान् परानिव ।

कार्येष्वतिमन्येषु साहायकविधार्थिभिः । योगिनोपुरनायस्य तैर्यक्तो विक्रमः कृतः ।

त्रैदार्याद्दत्तवृत्तीन् स हिन्दुकानेत्र बोधितः । श्वेच्छान् श्रेकम्बरमुखान् राजद्रोहकृतोऽबधीत् ।

४५७

पिशुनैर्जनिताशङ्कः शूरोमदनलाविकः । राजा विप्लवसञ्जोऽपि सेनयास्य निवारितः ।

राजा जातवरां यात्रां व्यसनेनाभ्यजेयत् । नैसेतुकौतुकं सिन्धेः परिखायाद्वाहरत् ।

शूरः खड्गनगर्यां स पर्थ्यटन् मृगयारसात् । सिंहमभ्यद्रवद्राजा सिंहसंहतसाहसः ।

गच्छंश्चिद्राधिकं राजा वाजिना वेगराजिना । अन्वगादतिभक्तेन मदनेनेव केवलं ।

एकाकिनं चिरं बद्धयुद्धमुद्धतकेशरः । तमधःकृतवान् राजसिंहं सिंहोऽतिसाहसं ।

४५९

उत्प्लुत्य वाजिनस्त्रुणं शूरोमदनलाविकः । निपातितनृपं सिंहं कृपाया सहसाबधीत् ।

प्राणरक्षोपकारेण प्रसन्नः पिशुनाञ्जनात् । युक्त्या मारणभेतस्य शङ्कमानो नरेश्वरः ।

स विवाहच्छलादृत्वा द्रविणं कुरुषामयः । मदने व्यसजत् उल्लोपतेर्निकटमञ्जसा ।

उत्पन्नचम्पकं दीप्या कुर्वतीं व्योम जातुचित् । स्त्रेभ्यो शर्करस्रहाख्योदृष्टवान् काञ्चनो पुरीं ।

वेश्म वेश्म विंशस्तत्र शून्यं पश्यन्नयं ततः । राजधान्या स्त्रियं काञ्चिदपश्यत्कान्तिदन्तुरां ।

४६०

अपृच्छ च तमेकैव हन्नेर्याति महापुरे । व्योम्नीव शशिलेखा किं चित्रं तिष्ठसि निर्भया ।

कलेयं नगरी कस्माच्छून्या सर्वत्र वर्त्तते । अचेदं पतितं कस्य वर्त्तते च कलेवरं ।

सा तं जगाद गन्धर्व्वराजस्यासौ महापुरी । सुन्दरी पतिहोनेव विधुहोनेव शर्व्वरी ।

स चामातैः समं सर्वैः पातुं कस्मोरभेदिनीं । अवीर्णः परिस्थाप्य निजमत्र कलेवरं ।

शाहावदीनइति यः प्रथितोऽस्ति जगत्त्रये । तत्कलेवररत्नायमत्र तिष्ठामि केवला ।

४६५

स च निष्पादिताशेषकार्या मासत्रयान्तरे । स्नामिमां नगरमेव भुवं रक्षितुमेव्यति ।

प्रबुद्धोऽभ्याधिकास्त्रयशोकचिन्ताग्रसान्तरे । मञ्जस्रवर्णयद्राशे स्वप्रवृत्तिमखण्डितां ।

असत्ये किं भयं स्त्रेभ्यो सत्ये तैश्चर्य्यमेव मे । इत्यन्तर्ध्वमृषन् राजा न तथा पस्पृशे शुचा ।

मदन्तिकमुपागम्यमिति भूमिपतिस्ततः । दूरस्थितानां पुत्राणां सद्योलेखास्त्रिदृष्टवान् ।

ततोमुर्धुर्भूपालो हिन्दुकानां निजे पदे । अप्राप्ततनयो धोमानभ्यविञ्चत् स्त्रयं ततः ।

४६७

ज्यैष्ठशुक्लपुनर्वसुयां तानाङ्गेऽहम् महीपतिः । आलिङ्ग्य नाकवनितास्तनौऽप्यमपीफलत् ।
 कुम्भदीननरेन्द्रोऽयं मौलावाशां महीभुजां । चित्ते सुखं मुखे हर्षं स्तुतिं वाचि न्यधात्ततः ।
 नातितीव्रो न वा मन्दः सर्वस्यैव महीपतिः । चित्तमादित लोकस्य वैशुवोभानुमानिव ।
 लोहरप्रत्यवेकार्थं याज्यधातुं पूर्वभूपतिः । लोहराधिपतेर्भीत्या ते पलाय्य गतास्ततः ।
 ग्राम्यन्येषधयः सर्वाः शशिन्यस्तं गते सति । दृष्टो हि सूर्यकान्तानां रवौ याति द्युतिक्षयः ।
 लोहरं प्रतिसन्धातुं कुम्भदीनमहीपतिः । शौर्यशालिनमादिक्षत्पुरोडामरलोकं ।
 श्रवण्यत्ततो गत्वा लोहराद्रिं स सर्वतः । प्राणा हि स्वाभिभक्तानां तृणायन्ते महात्मनां ।
 असामर्थ्यान्निजं दुर्गं दुर्गेन्द्रोऽर्पयितुं ततः । ब्राह्मणान् व्यसृजद्भूतान् डामराधिपतिं प्रति ।
 द्विजलिङ्गान् स तान् मत्वा सारङ्गमुपागतान् । न्ययहीदियहादुयात् द्विजानव्ययमानसः ।
 द्विजैवतमप्येतं श्रुत्वा तदपकारिणं । लोहरेन्द्रो न कोटाशां जीवाशाश्च विस्मृतवान् ।
 पश्यन्तोमरणं स्वस्य युद्धे काथ पलायने । क्षत्रियाणां निजं धर्ममयहीषुस्ततो रणं ।
 शरासारशिलावर्षैर्दर्दशान्दुर्घनादिव । लोहराद्रेरवारोहक्षीरोहस्तु यशांसि ते ।
 विप्रकीर्णः स पाषाणैरैलडामरनायकः । अन्तर्हितः समं कीर्त्या भावि को नाम लङ्घति ।
 शत्रुकीर्णशिलाराशिच्छन्नोडामरलोकः । यवनप्रेतसंस्कारास्त विपद्ययहीयत ।
 शाहावदीनभूपालो निर्व्यास्यापि सुतान्निजान् । आकारयत् स्वयं लेखैर्निजवर्णपरिष्कृतैः ।
 गुणैश्च वयसा तेषां ज्येष्ठोमोहन्मण्डलं । हस्तुनो राजपुत्रः स प्राप तावदनङ्गुणं ।
 स नेत्रशुक्तिमुक्ताभिर्भुक्ताभिर्वाष्पवीचिभिः । श्रुत्वा तत्र पितुर्मृत्युं निवापाञ्जलिमार्षयत् ।
 व्याहृत्य गमनेच्छायाः स्त्रच्छाश्रयममुं ततः । न्यवारयत् पितृव्यस्य लेखः कश्मीरभूपतेः ।
 शक्रादिषौख्यलोभेन मृत्यानस्मानुपेक्ष्य सः । समस्कुत शाहावदीनभूमिपतिर्दिवं ।
 स्वःस्तीभोगरसेनेव गमनाच्च त्वावतः । तस्यास्माभिर्भवत्कार्यमशेषं निरपद्यत ।
 क्षारचालक्षणमाज्ञां विचक्षणशिरोमणेः । तस्मिन्मालिनां मौलिमूले मालां विदधद् ।
 प्रवामागमनाभ्यां त्वं स्वपितुः पालिताश्रया । श्रीरामइव भूलोकं यशोभिः स्वमपूपुरः ।
 भूतो भावी च सम्मानो यद्यपि स्वगुणैस्तव । यौवराज्ययहाङ्गारं लघूकुर्यात्तथापि मे ।
 स्वधैर्यं सभ्यसंयोगानामाबन्धुममागमः । तव रक्षाधिकारस्य दौर्मनस्यं विलम्पते ।
 यशमेव प्रसीतानां परदेशनिवासिनां । महतां नहि जातः स्याद्विभवेन सुखोद्गमः ।
 स्वरूपप्रतिगिम्नेन भवता स्वर्गवासिनः । तदुत्कण्ठाभरोऽस्माकं दर्शनेन निवार्यतां ।
 पुनः शाहावदीनस्य सोऽयमित्यन्यमण्डले । अङ्गुलीमुखनिर्देशः प्राकृतस्यैव मास्तु ते ।
 राज्ञां मदनुकम्प्यानां मुखप्रेक्षी भवन् भवान् । कश्चिदर्थमनुत्वं मानैर्षीरत्यकं स्वयं ।
 विभज्य भवति चोणीभारं भेदगिराविव । सुखं सम्पत्तिमतुलामनस्तद्युतिराप्नुयां ।
 येन मानेन मामन्वयहीत् स वसुधाधिपः । त्वं सञ्चरस्व तेनैव सवि पालयति प्रजाः ।

४१५

४१६

४१७

४१८

४१९

४२०

उदयश्रीमुखामात्यमतानुष्ठानशालिनी । स्वप्रार्थनानिषेधेन लक्ष्मोभेव वृथा कृथाः ।
अजानन् लोककर्णत्वं राजेन्द्रकरिणामथ । पन्थानं लेखवाची स काष्माराणामगाहत ।
पञ्चनैः समुखायानैस्त्राकाररवधारिभिः । न्यवार्थैर्वै कश्मीरप्रवेशाद्वाजनन्दनः ।
स विशस्य कश्मीरसरणीमुदजिज्वलत् । अमलोमसयद्राक्षः श्रुतिन्तु खलचोदना ।

नकाः समुद्रमिव केचिदुदेतुकामा वातालतान्तमिव केचन दर्पवृन्त्या ।

दुर्मन्त्रिणाभुवनकाननचक्रवालद्वयाञ्जनानरपतिं प्रविलोलयन्ति ।

४८३

अथ प्रविष्टे कश्मीरान् हस्मने राजनन्दने । कुम्भदीनमहोपालः पिशुनैरित्यकथ्यत ।
सर्वसाभेव बुद्धीनामुपरोक्षरबुद्धयः । तथापि चर्चिवेष्वाच्यो हिताहितविनिर्णयः ।
पुरन्दरादिलोकेशतेजोऽग्राअयशालिनां । स्ववंश्येभ्यो महोद्वाणामन्तराद्यो विलोक्यते ।
स्पर्धनाश्रितया ख्याताद्वाट्टरूपाङ्गिजिह्वागात् । कृष्णवर्षादिवास्निष्टात्कष्टं दूरो न कस्यचित् ।
विभवैस्तर्यमाणोऽयं न च स्त्रीभविता तव । स्नेहेन सिध्यमानोऽग्निः शोतलत्वं किमुच्छति ।
न चिन्तयं स्वयमेकाको राज्ञो मे किं करिष्यति । हरेः पुरः सयूथोऽपि कतमो वारणेश्वरः ।
मदुद्धा विक्रमस्तस्य हन्यतामिति नोऽज्ज्वलं । बुद्धिमानुदयश्रोतं स्वामिभक्त्या हिरचति ।
आद्ये दर्पादयः पक्षे दीपोद्रेकः परे यतः । नानुयाद्यो न चोत्सृज्यस्त राजेन्द्र हस्मनः ।
नैवैवंप्रायतावृत्तिं तेजस्वी स चर्मिष्यते । यस्मिन्दहति नाभोर्ध्वं स क्षणोवाडवस्य कः ।
अतस्तस्य निरोधेन निरुत्पिञ्जसुखाः प्रजाः । कुण्ठयन्तुतरां पूर्वभूपालोत्कण्ठितां चिरं ।
प्रविष्टैरिति दुर्धर्षार्निगताङ्गिरिव द्रुहः । वैरस्वमभरद्राजा खलवाक्यैः स हस्मने ।
पश्यन् प्रष्टुन्ननुभवंस्तस्याप्युत्प्रेकविक्रियां । भ्रातुः पुत्र इति चेद्वाक् तं राजा न्यरोधयत् ।
उदयश्रीरथालस्य विरक्तं हस्मने नृपं । लोलडामरभार्या तद्वाचीं समदिशन्ततः ।
स्वामिरागमिवारूढो नाकं डामरलोलकः । अहारयद्यशो न स्वं कुस्वामिमुखवीचणैः ।
अस्मादुर्ध्वमसोराज्ञो विभवाश्चास्तु दूरतः । वर्द्धितस्य त्वया प्राणसंश्रयोहस्मनस्य तु ।
तस्मात्त्वया निजार्थानां यद्वर्णार्थं महीपतिः । प्रार्थनीयो यथाभ्येति त्वङ्गुहानेव लुब्धधीः ।
तत्रागतं महीपालं हनिष्यामो वयं बलात् । बल्लोमो वा ततो राजपुत्रोद्विमुपेयति ।
अथ दैवाङ्गते तस्मिन् मन्त्रे भेदं महीपतेः । उदयश्रीस्तो भीतः पलाययत हस्मनं ।
आत्मने प्रतबन्धे वा चोदयन्नपरान् जनान् । रसेन्द्र इव लोकेऽस्मिन् स्नायनीयत्वमश्रुते ।
कर्मण्यतीक्ष्णतीक्ष्णेऽपि तथा लक्षितमुद्यतं । चमाञ्जलः चमापालो नातक्ष्णेऽदयश्रियं ।
गुणैः संवृत्य रत्नाणि प्रुचितां शीलयन् वहिः । विसवत्कालमनयत्यङ्गवत्सु जलेषु च ।
तावदसति यत्लोच्ये दूरात् सृष्टो हिमोऽगुना । किंस्त्रिजैव तदास्निष्टशशियावा स्ववेदिति ।
उदयश्रीर्गन्तुकामो राजपुत्रान्तिकं ततः । उदयश्रीः श्रुतद्रेहि राज्ञा कारां निवेष्टितः ।
परीक्षितुमिवोद्युक्तैर्गुरोस्तस्य च जेमुषीं । सुरैरिवार्थितो राजा क्रोधाद्वापादयत् स तं ।

४९०

४९५

४९०

४९५

॥ जीनराजकृता ॥

२६७

मधुन् पश्यं गजो भञ्जन् मधुसूदनपादपं । निघ्नन् पुरुषरत्नञ्च राजा निन्दो जगत्तये । ५२०
वचः पुरुषपुष्पाणां भुवनोद्यानवर्त्तिनां । शैरभतिप्रयं स्नायं विचिनोति मनोहरं ।
विनष्टहस्तपादोऽन्धो यथातिचकिताग्रयः । उदयश्रीस्ये राजपुत्रोऽभूद्वृक्षमस्तथा ।
प्रसादप्रीणितैः प्रायः खशराजैर्दुरात्मभिः । राजपुत्रो हस्तुनः स हन्तुं प्रत्यक्षितः प्रभोः ।
उत्पिञ्चे गलिते शत्रुवर्गेऽप्याग्राच्यते सति । मतिः सतेजालोकानामालोकश्चियमाययौ ।
वितस्तायां स्नानामाङ्गा पुरी तेनाथ निर्मिता । उच्छ्रितैः कनकच्छत्रैर्धामुद्वसति या श्रिया । ५२५
प्रत्यब्धं जनमालक्ष्य दुर्भिक्षचयिताद्युषं । मासि भाद्रपदेऽकार्षीत् स सचं भूरिदक्षिणं ।
साधुसूक्तिसुधास्नानात्कर्णाभ्यर्णतले कवैः । भुवं धवलमापेदे बाह्वैके चास्य भूपतेः ।
भूषणं निजवस्त्रस्य पूषणं धरणेरसौ । शत्रुश्रीदूषणं पुत्तरत्नं न च स लब्धवान् ।
योगिनो ब्रह्मनाथस्य कश्मोरादागतस्य सः । प्रसादेन महीपालः सन्ततिं प्राप्तवांश्चिरात् ।
अन्वयाभरणं देवो पितुरानन्दपारणं । तमोहरणमर्थ्यन्धकरणं सुषुवे सुतं । ५३०
शृङ्गारमङ्गलावासमवलोक्य वपुः शिशोः । शृङ्गारइति नामास्त्र व्यधाङ्गुलीकवासवः ।
हर्षादादिशति क्षापे बन्धुर्मातुं तदुत्सवे । अन्वभावि तदा चित्रं बन्धो नौ सेतुभिः परं ।
अथ द्वितीयपुत्रं सा देवी देवतसंश्रितं । अस्त्रत कान्तिसम्मानतर्ज्यमानसुधाकरं ।
चन्द्रस्यैव कलङ्कोऽभूदयं दोषोमहीभुजः । कुलागतं महीं यत्स सवास्तव्यामपाहरत् ।
भाद्रे कृष्णद्वितीयायां पञ्चषष्ठे सवत्सरे । अस्त्रं जगाम राजेन्द्रः कुम्भदीनमहीपतिः । ५३५
राक्षी शोकातुरा राजपुत्रो बालाविति प्रजाः । अभूवैश्वकिताः सर्वा विनाथवदथाधिकं ।
देव्या वाष्पजले शोकवर्षजाते पृथौ सति । परस्परममात्यानां मात्स्ये न्यायेऽभवद्भुषिः ।
अलं शोकनिवेष्टेन धैर्यमचोचितं यतः । हन्ते मालिनात्मानः आसन्नूरामराजकां ।
इति प्रबोध्य सुभटां देवीमुदकसाहकौ । ज्येष्ठं श्रेकम्बरं पुत्रं महाराज्येऽभ्यविश्रुतां ।
राक्षोमतेनोद्कोऽय साहपुत्रं महम्मदं । स्नानमातरमप्येष सजानिमदहच्छलात् । ५४०
सुस्नानस्ति तिमिरमहान् सुकुलजानन्धानजानन् बधं स्नामम्यामपि मच्छिका वत मधुपाहाङ्गविश्वदधा ।
लक्ष्मीलोभभरेण मोहितधियः कस्यानलस्त्रोत्थितं जानन्नोऽतिजडा न किं कुचरितं कुर्वन्ति हा हन्त हा ।
श्रीशोभाया महादेव्याः स्नाया लक्ष्मीरभूत्तरां । क्षां हेमलिङ्गैर्ध्यां पुष्पलिङ्गैर्यां खैरमण्डयत् ।
एतद्वन्धुभ्रमेषोऽपि मां हनिष्यति निश्चितं । इत्युद्कोराजपुत्रं विषेणाय व्यपादयत् ।
निजयैव कृपाप्राप्तं स्त्रं किन्ध्यां कण्ठमेतया । यद्यहं तं निहन्म्याम्वा हन्यां वेत्यथ संविदा ।
विश्वास्य साहकं वीरमुद्कोऽय व्यपादयत् । आसन्नविनिपातानां द्रोहादृता हि दुर्धियां । ५४५
यथा भ्रातृस्तथा स्त्रस्य बधं सन्भावयन्पुनः । प्रौढीभूतस्तनोदृष्टिं स्त्रं पचं किञ्चिदानयत् ।
भौट्टान् जिला गतो बृहोऽसहमानोऽन्यवैभवं । श्रीशोभाभ्रातरं खुड्याराजमुद्कोऽवधीत्ततः ।
आदिशन् सेवकं स्त्रं स द्वारोत्पिञ्जानि मन्त्रकं । राक्षोऽपि प्रणयं त्यक्त्वा शैलरामगमन्मदात् ।

तच्छ्रुत्वा लहराजाद्या भूपतेरनुयायिनः । योद्धुं बद्धोद्यमाः पद्मपुरधन्वनि धन्वनः ।
 प्रत्यामन्त्रविनाशानां प्रायो मतिमतामपि । पिशाचादिभ्रमो नूनं स्वच्छाद्यास्त्रपि जायते । ४५०
 उद्दसैन्यैर्यतोयोद्धुं बद्धोद्यममुपागतैः । पारेवितस्तं महिषीष्वश्वभ्रान्त्या पलाय्यत ।
 आवितस्तापुरं रात्रौ तमनुद्रुत्य भूपतिः । व्यवर्त्तताय तं बद्धा नगरोत्पिञ्चशङ्कया ।
 तं बध्यमपि कारायां कारुण्यात् नृपोऽलिपत् । उदकस्तु स विश्वस्तद्रोहपापमलीमसः ।
 शङ्कमानो बधं भूपात् कवणाकोमलादपि । निजयैव कृपाप्लाय खगलच्छेदमाचरत् ।
 पत्रिराजदव व्यालान् शृगालानिव केशरी । पालान् धरणिपालः स कालान्तिकमथानयत् । ४५५
 राज्यं शौर्यं वपुस्तेजो निर्नियन्त्रणता तथा । तदा तथाभवद्राज्ञः पश्चाद्विपसः फलं ।
 हन्त राज्ञां ततं दर्पितमिरं खण्डयन्नृपः । याचामस्तत्रयश्चित्रं गोत्रभिद्ध्यदां ततः ।
 विश्वं रञ्जयता तस्य प्रतापेन प्रथीयसा । राजस्त्रीनखलक्ष्मिणीः पाण्डिमानमवापिता ।
 तदैव दीनाभरणामपालकतया युतां । स्नेच्छराजो व्यधात् उल्लों बिधवामिव लुण्ठयन् ।
 ततः प्रत्याव्रजन् स्नेच्छराजः कश्मीरभूपतेः । शङ्कमानोगजेन्द्रो दावुपाद्यनमचीकरत् । ४६०
 हस्तिदयगलहानराजिव्याजात् स्वयं व्यधात् । देशसीमाविभागं स कश्मीराधिपतेः किल ।
 हस्तिदये समारूढे हिमाद्रिशिखरश्रियि । विन्ध्यवृद्धिभ्रमाद्विन्ध्यनियन्ता कोपमागमत् ।
 नागौ कोपमगातान्मौ वितस्तातरणक्षणे । प्रतिविम्बं निजं दृष्ट्वा प्रतिहस्तिभ्रमं गतौ ।
 राजस्त्रीस्तनभैन्दर्यैश्चैर्यकारिकटौत्कटौ । तौ गजौ भूमिपालेन वारोकारां प्रवेशितौ ।
 वदान्येन नरमेरेण सुवर्णपरिपूरिताः । नैवार्थिनः परं देशोनिजोऽपि प्रव्यधीयत । ४६५
 यथाकामार्पणप्रीतयाचकस्तुतिलज्जया । विनमन् संकुचन् हस्तस्तस्य दानक्षणेऽभवत् ।
 दानं वर्णयितुं तस्य शक्यते नैव केनचित् । पाणिरूपमधः पश्रं यत्रोपरि जलं सदा ।
 सदा दामाश्वसेकाद्यन्न प्रारोहद्यवः करे । खण्डितविमर्दानां मन्ये तत्र निमित्ततां ।
 प्रजापापविपाकेन ततोयवनदर्शने । बालस्येव मृदि क्षैणपतेरुचिरवर्द्धत ।
 अनेके यवनादानप्रसिद्धन्तमयाश्रयन् । विहायापरभूपालान् पुष्पाणीवालयो द्विपं । ४७०
 दोत्रेन्दुरिव च्छाणां तेषां बालोऽपि विश्रया । यवनानामभूज्ज्येष्ठामेरेदेशं महम्मदः ।
 अनमद्भृत्यवच्छिन्नां शिष्यवन्नित्यमयहीत् । दासवच्च पुरो नीत्या राजा तत्र न्यविञ्चत ।
 मरुद्भिरिव वृक्षाणां शालीनां शलभैरिव । कश्मीरदेशाचाराणां ध्वंसोऽथ यवनैः कृतः ।
 स्त्रामिनोदानमामाभ्यां वैशद्या गुणवृत्तया । कश्मीरान्विद्यन् स्नेच्छाः सुक्षेत्रं शलभादव
 उदभाण्डपुराधीशं दत्तो जातु जयन्नृपः । श्रीमेरान्तरमुतां प्राप मूर्त्तामिव जयश्रियं । ४७५
 अवातरच्छाहिकुले नूनं सा कापि देवता । योजयिष्यति तत्पुत्रः कश्मीरान् स्नेच्छमाश्रितान् ।
 श्रीजैनोत्ताभदोनाख्योमूर्त्तौधर्मः कलावपि । राजापि योगिराजोऽयं राजचूडामणैः प्रियः ।
 केनापि रससिद्धे च दत्तस्त्रीकरसोनृपं । रससिद्धिं वदन्भूर्त्तमहादेवाभिधोऽभ्यधात् ।

सदा राज्ञि महीभारोदहनादनुरोधवान् । अदामोर्त्सहादेवरूपेण द्रविणं बभूव ।
 रससिद्धिप्रसादोऽथ महादेवस्य हीनतां । अगमन्नतु कश्चोरनिवामविषये मनाक् ।
 रससिद्धिभ्रमार्थं स कृत्वा दृग्मन्ममौषधैः । हेमेव मूषिकामध्ये चिरमासोत् किरन् किल ।
 प्रज्ञानज्ञापितो राज्ञा तच्छ्रद्धां स्वयमेकदा । अकीर्त्तिश्रवणाद्भीतोमहादेवोऽजहादसृन् ।
 लहराजोऽगदङ्कारशङ्करा भट्टसूहकः । मन्त्रिणस्यान्तरङ्गास्य सर्वदेवाभवन् प्रभोः ।
 मंग्रखानः शाहिखानखानो मद्भट्टदत्त्यपि । यैः सञ्ज्ञा अभ्यभूषन्त गङ्गाघैर्बिष्टपादव ।
 प्रत्यक्षादव धर्मार्थकामाः काममनोरमाः । मेरदेव्यास्त्रयः पुत्ताराव्यास्तस्योदपत्सत ।
 छत्रिमत्वाच्चिरस्तां शोभादेव्यात्मजन्मनां । पुत्रं पिरुजनामानं न निरासत् पुरास्त्रपः ।
 अलकासदृशीं राजा मानसप्रतिविम्बितां । पुरीं पुण्ड्रजनाकीर्णां प्रद्युम्नाद्रितटे व्यधात् ।
 अयत्नप्राप्तवित्तानां यवनानां महीपतेः । वराटके च कोटौ च दृष्टिरासीत्समा तदा ।
 कश्चोरमण्डले स्नेच्छदुराचारेऽतिदूषिते । महिमा ब्राह्मणैर्मन्त्रैर्देवैश्च स्तः समुज्जितः ।
 प्रभावतेजो यैर्देवैः सततं प्रकटीकृतं । खद्योतैरिव तैरेव देशदोषाद्विनिर्मुक्तं ।
 प्रत्याहते तत्सत्तेजोविशेषे त्रिदशैरभूत् । प्रतिमानां शिलाभावोमन्त्राणां वर्णमाचता ।
 पुण्यक्षयेण कर्तृणां कलिदोषेण चोज्झिताः । गीर्वाणैः प्रतिमाः सर्वा निर्माका भुजगैरिव ।
 रक्ते रागं श्रुचौ शैलक्षेत्रे मलिने मलिनां स्थितिं । संक्रान्ते सति गाहन्ते स्फटिकानीव भूभुजः ।
 स्वयं ब्राह्म्यक्रियादेषो स्नेच्छैश्च प्रतिबोधितः । सुहृद्भट्टः प्रभुं जातु देवभक्तार्थमैरयत् ।
 विहाय राजकार्याणि प्रजाभाग्यविपर्ययात् । देवानां प्रतिमाभङ्गे राजारज्यदर्शनं ।
 पापिनां पापमूलाऽभूद्भूयतामनयद्रुमः । हर्षदेवतुल्योऽभूद्यस्य प्रागङ्कुरायितः ।
 पत्रायितोलवन्यानामुत्पिञ्चो दारुणोऽभवत् । उलचोस्नेच्छराजोऽभूद्यस्य पुष्पायितः सदा ।
 देवानां मूर्त्तिभङ्गेच्छा यस्यासीत्तस्य भूभुजः । स्नेच्छप्रेरणया नित्यं विप्लवः स फलायितः ।
 मार्त्तण्डविषयेऽनचक्रभृत्तिपुरेश्वराः । भग्ना येनास्य कोविद्रः शेषभङ्गेन कथ्यते ।
 सुरेश्वरीवराहादिप्रतिमाभङ्गकर्म्मणि । अकल्पत भियेवोर्वी नास्य सर्वदूषा तु धीः ।
 न पुरं पत्तनं नापि न ग्रामो न च तदनं । यच्च सुहृदुल्लेखेण सुरागारमग्रंयत् ।
 कथाशेषोक्तते सर्वगीर्वाणप्रतिमागणे । व्याधिमुरुद्वानन्दं सुहृद्भट्टोऽभजत्ततः ।
 अप्रथ्याशीव बालः स सामन्तसहितस्ततः । जनानां जातिविध्वंसे सुहृद्भट्टः कृतोद्यमः ।
 जातिध्वंसे मरिथ्यामो द्विजेऽस्त्विति वदत्स्वयम् । जातिरक्षानिमित्तं स तान्दुर्दण्डमजिगृहत् ।
 प्रसादप्राप्तिलोभेन भूपतेरुपजीविषु । ब्राह्मणत्वाधिकां जातिं त्यजत्स्वयं विलम्बितं ।
 श्रीसिंहभट्टकस्यूटो वणिजौ श्लाघ्यतां गतौ । श्रीनिर्मलाचार्यवर्यस्त्रिजगत्स्वाध्यताङ्गतः ।
 त्यक्त्वा जातियहं यत्तावन्त्यदर्शनसेविनौ । शुष्कं तुल्यदण्डं विन्यवारयतां यतः ।
 निर्मलाचार्यवर्यः स सर्वस्वं दणवत् चणात् । त्यजन् राजप्रसादेन न जातिं स्नामदूषयत् ।

४८०

४८५

४८९

४९५

५००

५१५

स्वामी भृत्यापराधेन दण्डनीय इति स्थिते । सूहृद्वापराधेन कालोभूयेऽकरोत् क्रुधं ।
 व्याघ्रांसमभिषिच्याद्य पुत्रं श्रेकन्धरोनृपः । नन्दाष्टाब्दे ततोऽप्यैकलक्षणाष्टमां व्यपहत । ११०
 आलिङ्गाहः स वसुधासुधांश्चूर्जगतस्तमः । प्रदोषारब्धमचैत्सीत् भास्वतोऽसौ पितुस्ततः ।
 अदर्पकचितं बालं प्रोढा लक्ष्मीमुज्जुमुज्जुः । कुलजालिङ्गदक्षैस्सं राजानं नतिशान्तिभिः ।
 पूर्वोर्वरेश्वरालमपि तं भूभुजोऽनमन् । अहिदष्टोहि दामापि क्रामितुं न प्रगल्भते ।
 निजबुद्धिबलाद्दैवहितत्वेनोपसंहितात् । सूहृद्भटेन मुख्यत्वं सचिवानामवाप्यत ।
 विश्वासन्यस्तग्रस्त्वं स लङ्कार्गपतिं बलात् । बद्धवान् सह तत्पुत्रैर्वैर्जयित्वा महम्भदं । १११
 महम्भदो मार्गपतेर्ष्वेवं अतुल्यं शौर्यवान् । भाङ्गिलाचलमार्गेण मार्गाभिन्नः पलायितः ।
 निरुध्यमानं निःशङ्कमगदङ्कारशङ्करं । अप्रयुक्तातितीक्ष्णापि शस्त्रिधीश्च व्यडम्बयत् ।
 अपश्यदर्पतः कश्चित् भिद्यो विप्रतु वागुरां । चिञ्चन्तु तदिष्टोत्पादं दूरदृश्यापि यः खगः ।
 एकहनेनैव तच्छ्रुत्वा मद्भदः प्राप्तिचिन्तया । कन्ययेव दरिद्रः स नक्तं दिवमदूयत ।
 दुर्दण्डदेशे गोविन्दनाम्नामिच्छन् वेषान्नि । विश्वस्तः प्राविशन्तावदिश्रमार्थं महम्भदः । ११२
 वक्त्रेर्धूमविवर्द्धितः शमयति ज्वालाभरं वारिदोवृक्षोदभयो वनानि नयति चिप्रं कृशानुः क्षयं ।
 दाहं जम्भभुवोदिशेद्विषतर्ष्वैरस्य दोषावहं द्रुक्ष्यत्युपकारिणोऽपि नितरां लोभाभिभूताजनाः ।
 प्राप्ते महम्भदे मार्गपतौ विश्वासतो गृहान् । स गोविन्दस्त्वशिक्षिते क्षणमेवमचिन्तयत् ।
 मन्त्रिणा सूहृद्भटेन राज्ञोपद्रवरक्षिणा । दैराज्यकारी दुर्व्युद्धिरित्यवारि महम्भदः ।
 राज्ञोद्देहाद्यतः पापी निःसामर्थ्याभयादयं । मम देशं प्रविष्टोऽद्य रक्षणीयो न युज्यते ।
 तावच्छोसूहृद्भटेन विस्मृष्टाः श्रेष्ठबुद्धयः । अन्वेषका गृहं प्राप्ता गोविन्दस्य खशेभितुः । ११३
 मैत्रीमुल्लङ्घ्य निर्वृद्धामाश्रितस्य च रक्षणं । महम्भदं निजं मित्रमप्ययमास दुर्मतिः ।
 सुप्तं हरिमिव व्याधो यदा बद्धाक्षिपत् खशः । पश्यन्तं तदा तेऽथ कश्मीरानामयद्भुतं ।
 मन्त्रादितस्य फणिनः स्रवगाश्चपेटैर्याधाः सटाविघटनाभिरसोर्हरेश्च ।
 बद्धस्य कातरतया बलिनोऽवमानैर्निन्दाविना किमिव नाम परं लभन्ते ।
 मान्यं कृतावमानन्तं शङ्कमानः पलायनं । बद्धरूपे महादुर्गे सूहृदकारमवीविशत् ।
 विद्युद्घातभरैर्निष्प्रि प्रवसतः पान्थास्त्रो वारिदः पञ्चास्योव नवाभिनो मृगगणान् व्यावृत्त विप्रेक्षितैः ।
 गत्या वक्रगतैर्दिनेशतनयोरानीनजादीन्निधिर्भद्राभासविलोकनैर्दुर्गतिनो मिश्रास्त्र पश्यत्यति । ११४
 शाहनाभ्यास्ततोऽदास्या मुखेन प्रतिबोधितः । मद्भदो निजधात्रेयैर्व्यभस्त्रानादकृत्यत ।
 स हि खेदाकुलः स्थानं करोमीति स्वरचकान् । भ्रामयित्वा प्रविश्याद्य स्थानकोष्ठं ततोऽचलत् ।
 धात्रेयैर्वहितं सन्निभेदस्थानमुपेत्य सः । हंसः कौशान्तरमिव निःसृतोऽथ महम्भदः ।
 रोषादिव श्रुतिं हन्तुं निष्पतन्निर्झराभ्यां । भृगोरिव तनोदुर्गाददाङ्गन्यामकम्पितः ।
 अशक्रुवन्नमुं रोद्धुं पाषाणारक्षिणेन च । निर्झरास्तु तद्विस्त्रानिगडध्वनिउत्तरं । ११५

धात्रेयामह्यदस्याथ भञ्जन्तोनिगडान् दृढान् । सहभट्टममन्यन्त भग्नं सार्कं स्ववन्धुभिः ।
महम्मदवदेवास्मिन् शङ्कमानः पलायनं । वृद्धं निपोतकोशोऽपि मार्गे समबधोत् दिजः ।
इते मार्गपतौ वृद्धे सहभट्टेन दुर्धिया । अमन्दनिन्दमकन्दन् पितरोवाखिनाजनाः ।
दक्षैः संलक्ष्यन्नाशा विशेषं निशि निश्चय । पक्षीव नोडभट्टः स सुहोलोकभयादयात् ।
अहस्तस्य विहस्तस्य रात्रिरासीन्निशादिनं । विपर्येति ध्रुवं सर्वं त्रिधा विधुरतां गते ।
कारानावं समुल्लङ्घ्य चलितं तं स्मरन्मुहुः । महम्मदतिमं सुहधीवरः शुचमासदत् ।
मन्त्रिणा सहभट्टेन पालितैर्लालितैर्जनैः । ज्ञातोदर्शनमात्रेण स्वर्थातः श्रीशिकन्धरः ।
श्रीशिकन्धरशस्त्रिणं शोभादेव्याः स्वमात्मजं । उत्पिञ्जानामभावार्थं स्वदेशाग्निरवासयत् ।
उदोचोपतिना राजपुत्रत्वादभिगन्धितं । काश्मीरानाययौ जेतुं तमादायाथ मह्यदः ।
तुरुष्ककटकैः सार्द्धं श्रुत्वा पिरुजमागतं । व्यसजत्तन्निरोधाय सहः श्रीलङ्गैर्गौ ।
मन्त्रैः श्रीलङ्गराजस्य विक्रमैर्गौरकस्य च । सा तुरुष्कचमूः शान्ता व्याधिर्दानजपैरिव ।
वीतभीतिस्ततो मन्त्रो कम्पनाधिपतिं व्यधात् । लङ्गराजं गौरभट्टं क्रमराज्येश्वरं च सः ।
मन्ध्याचण्डोदयो सहै रञ्जितभूभृति । नाभूतामुदितौ राजयुवराजौ रवीन्दुवत् ।
श्येनो हन्ति पतन्ति गो मृगपतिर्निष्पातधिष्णुमृगान्निधुक्ते मणयोऽपि वज्रमणिना खाता खनिर्भेदी ।
पुष्पाण्येव च भास्वता ग्रहगणाः सूर्येण निर्धूनिताः प्रायेणात्र विलोक्यते परिभवत्रासः सजातीयतः ।
दिजातिपीडनं तेन प्रेरितोऽपि मुहुर्मुहुः । श्रीशिकन्धरभूपालः करुणाकोमलाग्रयः ।
यवनाभिमहावेलां यामकर्षीत् कथञ्चन । उल्लङ्घिता दिजातीनां तेन दण्डस्थितस्ततः ।
दर्शनान्तरविदेशी प्रदोषस्तममं निधिः । यागयात्रादि नागानां दुर्वृत्तः स न्यवारयत् ।
शङ्कमानः कृतातङ्कसङ्कोचानां दिजन्मनां । विदेशगमनाज्जातिरक्षामक्षाममसरः ।
मोक्षाक्षरं विना मार्गो दातव्यो नैव कस्यचित् । इत्यादिशदशेषाम् स मार्गरक्षाभिकारिणः ।
ततोमीनानिव व्याधा दत्तबन्धे मग्निजले । दिजातीनतिदुर्जातोदेशेऽस्मिन्नग्रहोत्तमं ।
तद्भयाननमन्तापं पापञ्च वह्नो दिजाः । अग्निज्वालाप्रवेशेन सहस्रैः न्यवारयन् ।
केचिद्विषेण पाशेन परे तोयेन चापरे । भृगुणा वक्रिणा चान्ये विप्रा भीत्या विपेदिरे ।
राजद्वेहिमहस्रेण रक्षितुं राजबल्लभः । नेत्रकमशकन्विप्रमेतस्मिन् देषदृषिते ।
दुर्व्वहत्वेन निन्दन्स राज्यभारादहं खलः । अस्त्राघत दिजाकन्दशृणानन्दलाभतः ।
गृह्णाद्भूमेव विप्राणां पङ्क्तिर्जात्यभिमानिनी । रुद्धदारात्ततोदेशादपमार्गैरपासरत ।
त्यक्तापि पितरं पुत्रस्तं पिता चागमद्विजः । सुहान्तके कृताक्षेपे विदेशं परलोकवत् ।
क्षारुक्षाक्षाममशनं व्यामोहेवेदनामयः । जीवस्त्रकता तेषां विदेशोऽगाद्विजन्मनां ।
धाटीफणीन्द्रभीतीव्रतापस्त्रपाशनातुरैः । मार्गेऽनेकैर्दिजैर्मृत्युलाभात्सुखमलभ्यत ।
क च खानं क च ध्यानं तपः क च जपः क च । भिचार्यमटतां ग्रामानगात् कालोदिजन्मनां ।

द्विजानामुपकारोऽभूदपकारमुखादहे । यत्तन्निर्व्यासिताः सर्वे पापं तीर्थेऽस्वनाशयन् ।
 विदेशमगताः शुश्रूक्षन्त्येव चाणचिन्तया । स्नेहवशा द्विजाः केषित् कश्चोरेष्वव चाभ्रमन् ।
 विच्छेत्तुमिच्छता विद्यां तेनापहतवृत्तिभिः । लडितं प्रतिवेश्यायं पिण्डोन्माद्विजैः श्रवत् ।
 तुरुष्कदर्शने भक्ष्या न तु द्वेषेण स द्विजान् । व्यस्रावयदतश्चास्मिन् हन्या न प्रजगत्त्रिरे ।
 इत्याख्यश्च सश्वैषां स तस्य परिहारदः । द्वेषद्योतनशक्तानां कार्याणामेव दर्शनात् ।
 रत्नाकरं यमाश्रित्य ब्राह्मणा जगतीभूतः । पक्षरचां व्यधुः सोऽभूत्तुद्रुमहोऽस्य वल्लभः ।
 मनानोद्दीननामानं यवनानां परं गुरुं । वैदग्ध्याच्छङ्कमानः स द्रोहीति तमबन्धयत् ।
 यतः प्रभृति स प्रापद्राज्यमच्छत्रचामरं । ततः प्रभृति रोगार्त्तिरिव दर्शनदूषणा ।
 स्वप्नेऽपि नात्यजत स्रहभट्टं घट्टितवैरिणं । भोगः सदासना चातिशुद्धानां तपसां फलं ।
 तस्यैव फलपूर्णानामृतानामिव मन्त्रिणां । मानस्य हानिसम्पत्तौ भास्वतोऽधीनतां गते ।
 एकस्मिन् शाहिखाने स दृष्ट्वा मन्त्रपराक्रमौ । अत्यन्तचिन्ताचकितो निद्रां नापत् कदाचन ।
 पश्यन्नेवाविनं स्रहभट्टं सविषया दृष्ट्वा । शाहिखानप्रदीपोऽभूत्तमः संहर्त्तुमक्षमः ।
 द्विजातिपीडया शास्त्रनिन्दया द्रोहचिन्तया । चिकित्सया च तस्याब्धेर्धातन्त्रिचतुरैस्तथा ।
 प्रजापुण्योदयेनेव प्रेरितो दुष्कृतोत्थिनः । क्षयामयोदुश्चिकित्सोऽद्विजराजमशेषयत् ।
 अमलोकैवेन्दोरुदयमगमिष्यद्यदि समं समन्तान्नादित्योपलदहनराशिव्यतिकरः ।
 किमद्रक्ष्यन्नायन्तदुदयवशस्त्रावितुहिनद्युतियावाम्भोभिः कृतधरणितापोपशमनैः ।
 वर्षास्त्रिचतुरानन्यान् जीवेच्छेत्स न किं ततः । शाहिखानोदये पश्येदिहैव स्वाहसां फलं ।
 जीवत्येव ततः स्रहभट्टे भोत्या पलायितं । विश्राम्य लङ्गराजन्द्राक् हंसगौरौ बबन्धतुः ।
 श्रीधेनौ रागिणौ तौ द्वौ मदोदयो वृषाविव । अन्योन्यशृङ्खलभङ्गार्थं प्रावर्त्तते द्विजे मृते ।
 काराया मोचिते लङ्गराजे हंसेन संयति । प्राणास्त्यक्ता गौरभट्टः सुरस्त्रीणां मुदं व्यधात् ।
 त्यक्त्वा गत्यन्तराभावात् करिकर्णविलोलतां । पुंस्येव पतिवृद्धेभ्यो हंसस्तदा श्रिया ।
 बालोऽपि शाहिखानोऽस्य नेत्रेकं सोढवान् पुनः । शशीव तिमिरस्कारं नहि तेजोवयोऽनुगं ।
 ठक्कुरैः सह संमन्य युवराजोऽयं मन्त्रवित । लङ्गराजं विनिघ्नन्तं हंसभट्टं रणेऽबधत् ।
 शाहिखानं प्रजारागो निम्नं पथद्वारागमत् । अमन्दचूतमस्य तौ कुन्दं निन्दति षट्पदः ।
 युवराजं जयोदयं परिगृह्यं समुत्सुका । राज्यश्रीः समयालाभाच्चिन्ताकुलमवर्त्तत ।
 स्नेहादिदग्धभावाच्च प्रजारागभरादपि । अधिकारभरं राजा युवराजे समर्पिषत् ।
 मेरुकुमारसंज्ञस्य तुरुष्कस्याथ दुर्भतेः । द्विपस्येव मदान्धस्य द्विष्टोऽभूत्तदुणाकुशः ।
 सुचिरं मलिनैराशो मानसं वारिदैरिव । पैशुन्यवर्धिभिर्नतुं मालिन्यं न स शक्यते ।
 भक्तो दक्षेऽनुजे स्निग्धाभूद्यदाश्रितवत्सलः । अतिप्रेरणया तेषां राज्येषु द्विप्रतामगात् ।
 युवराजं सेवेकांश्च रक्षितुं स्नान् महीपतिः । तीर्थानुसरणाकाङ्क्षो त्वमित्येवमवाचत ।

१६५

१६०

१७५

१८०

१८५

१९०

॥ ज्ञानराजकृता ॥

३०३

अनर्थितर्पणं वित्तं चित्तमध्यानतर्पणं । अतीर्थसर्पणं देहं पर्यन्ते शोच्यतां ब्रजेत् ।
 दिग्गजेष्विव युष्मासु भूभारं न्यस्तवानहं । पुरुषोत्तमसेवायै यते शेष इवापरः ।
 साहिस्नानार्णवः प्रेममन्दरान्दोलितस्ततः । वाणीं सुधाकरकलामोशराय नवामदात् ।
 अस्तु सन्देहमन्दोहादूरे तीर्थकदर्थना । द्वारं यशःसुकृतयोः प्रजापालनमस्तु वः ।
 चिरस्य पालितां पितृणां हित्वा निःशरणं महीं । नैर्घृण्येनैव सुरस्त्वमशक्तैवाङ्गुलिषु ऽखिलैः ।
 देवस्य यदि तीर्थार्थमुत्कण्ठा वर्त्ततेतरां । आराधकानामस्माकं निमन्यत्कार्यमुच्यतां ।
 व्यक्तमित्युक्तवत्येव युवराजे नरेश्वरः । ईषत्स्मितरुचा चारुं पुनर्वाचमवाचत ।
 प्रजानुपालनात्पुण्यं केवलात् कियदर्ज्यते । रसायनानामग्र्यं यदेनकरमर्चयिष्ये ।
 देहात् पृथक् निवसतोमद्भुजस्येव ते तव । दृष्ट्वा पराक्रमं शङ्का मदशक्तौ कथं भवेत् ।
 एतावदपि वाक्यं मे यदि नैवानुतिष्ठसि । त्वयि मङ्गल्यपिताः शेषास्तदाशाः सन्तु दूरतः ।
 निर्वन्धनेति जल्पन्स तीर्थार्थं धरणीपतिः । युवराजं हठाद्राज्यभारमयाहयस्त्रिगात् ।
 श्रीजैनास्त्राहभद्रीनाख्यः सुरग्राणेऽभवद्भवान् । चिरं राज्यं क्रियादेवं राजास्याश्रियमभ्यधात् ।
 तीर्थदर्शनलोभेन स्वदेशान्निर्गच्छन् । न पुनर्युवराजस्य चित्तात्प्रेमार्गलाञ्छितात् ।
 कोषसाराणि रत्नानि वाजिरत्नानि चार्पयन् । भ्रातरं वसतीर्द्धवाः सोऽन्वगात् प्रेमगौरवात् ।
 मार्गे क्लेशं प्रयत्नेन भिद्विं तीर्थफलान्पतां । उक्त्वा मार्गे खन्ना राज्ञस्तीर्थश्रद्धामखण्डयन् ।
 खजामातुस्त्रिस्कारं मन्यमानेन मानिना । मन्त्रेणैवाथ भूपालो हारात्तीर्थान्निवर्त्तितः ।
 प्राप्तायां शरदि श्रेष्ठदशायामिव भूपतिं । मद्राजस्तमादाय कश्मीरान् प्रत्यगात्ततः ।
 भ्रातुरागमनातुष्ट्या मद्राभारयहाद्रुषा । नवराजः प्रमादे च कानुष्ये च निमग्नवान् ।
 क्षुब्धेऽप्यसमुरेषु युवराजो महामतिः । भ्रातुः खेहाद्रुषं त्यक्त्वा राज्यत्यागं स्वयं व्यधात् ।
 तद्व्यस्तं दिवमावसानसमये सूर्यस्य तेजो निजं प्रत्युपे प्रतिपादयन्नतिशयस्रष्टव्यस्वतेजाभवन् ।
 वक्रिर्ध्वजकुलैस्ततोऽपि दिवसे श्रद्धानुबन्धाकुलैस्तोजावृद्धिमुषा नवेन हविषा यज्ञेषु सन्मर्ष्यते ।
 ठक्कुरैरन्वितो राजा पवनः कुसुमैरिव । कश्मीरेभ्यो गतः सर्वैर्देशाधीर्नतस्ततः ।
 सुखं तावदगाहिष्ट वीतनक्रां नदीमिव । ठक्कुरैरुज्झिता मद्रचमूः कश्मीरभेदिनी ।
 अथ विस्तीर्णमाक्रान्तमालिशहेन भूभुजा । पित्र्यं धिंहासनं तेन नतु सज्जनमानसं ।
 उद्यच्छेत कथं जडयुतिरहो दूरोऽसलाञ्छनो गच्छेद्दीप्तकरोन चेद्दिनकरा लोकान्तरं स्वेच्छया ।
 धीरेणात्यवेहलया विरचितोऽपलो जडः कातरः सन्भाव्य स्वपराक्रमेण विजयं विश्वं दणं मन्यते ।
 शाखाभङ्गेन सच्छायमुद्यानं प्रवगाहव । मण्डलं ज्ञोभयामासुस्तुत्स्काराजशेवकाः ।
 कातरास्त्राम भूपालादनिष्पन्नानिमन्त्रणः । यवभोमेरकंसारोव्यधान्मण्डलविभ्रवं ।
 अकार्षीन्मलिनो भृङ्गः संकुचन्तीरिवाञ्जिनीः । पौरनारीरनार्यः स हारसम्भोगदूषिताः ।
 महाकरैर्मदेनाम्बैः पङ्कसकुलतां भयात् । अजोभि मण्डलं स्वेच्छैः पैरोमरुगजैरिव ।

४८५

७००

७०५

७१०

७१५

७२०

मन्त्रिमन्त्रैरवार्याणां दिवसेऽप्यनिर्वर्त्तनां । रत्नसामेव कण्ठोरास्तदा हस्तवशङ्कताः ।
 अराजकं वरं राज्यं न स्वामी तादृशः पुनः । अभूषणौ वरं कर्णे न पुनर्लोहकुण्डलं ।
 सप्त तुङ्गं वरोवाजी स्त्र्यं वासो मणिर्महान् । स्त्रोक्तं यवनैस्तत्तद्यच्छोभावहं प्रभाः ।
 अकार्षीत् पञ्चषान्मासान् राज्यं स जडनायकः । प्रजापापविपाकेन न पुनः स्त्रेन कर्म्मणा ।
 मालिन्यं सुमनः प्रथाः प्रथयते दैन्यं निधत्ते दृशः । सुख्यलोकतिरस्कृतं च कुरुते संहारमाशानयन् ।
 उन्निद्रः कमपद्रवं न तरसा कुर्वीत धूमोद्गमोनेयोतेततरां शिखी यदि महाज्वालाकलापाकुलः ।
 श्रीशिकन्धरदत्तस्य राज्यस्य क्षणमात्मनः । निवारयितुकामेन स्त्रलक्ष्मीफलकाङ्क्षिणा ।
 महेन्द्रदेवपूर्णेन सुःखुरस्त्रामिमा ततः । नवराजोऽर्पितो दूतैर्निजदेशागमं प्रति ।

७२५

नक्रो न सेञ्जलनिधेर्वहिरभ्युपेयात् काकस्यजेन वरपादपमुन्नतं चेत ।

आखुर्न चेद्गहनगर्त्तगुहाविमुञ्चेत् हन्तव्यतां कथमवाप्नुयुरेव तत्ते ।

आश्रयो युवराजस्य मद्भिषो दीयते ऽमुना । जस्यं प्रति भूपालः क्रोधादित्यभ्येषणयत् ।

७२६

स्त्रेच्छादितमाहात्म्यैरुद्भिः सच्चिदैर्निजैः । अनिषिद्धाद्यममतिर्दूतैरुमयवेतनैः ।

युक्तोपोदलितश्रद्धस्तथा दैराज्यजीविभिः । नवराजोदयं लेखमुखेन प्रापयिष्णुभिः ।

प्रसादलोभाद्यवनैरतिमात्रकृतस्तुतिः । नवराजजयोद्रेकश्रवणभ्रष्टमाहभैः ।

स्त्रसैन्यैर्दैन्यचक्रितैर्निश्चमानोद्यमो नृपः । मल्लैकं जस्यं जेतुं प्रस्थानमकरोत्ततः ।

अभ्यमित्रोणतां तस्य कक्षीरेन्द्रस्य गच्छतः । आसीन्मित्रस्य सांमुख्यं न मित्राणां महीभुजां ।

७२७

यत्र यत्रागमतस्त्रेच्छकटकः स मदोत्कटः । तत्र तत्र रजोव्याजात्तमोर्मूर्तमदृश्यत ।

पालनीयेषु देशेषु राजपूर्यादिषूद्धताः । परदेशेष्विवाकार्षीत् स लुण्ठनपराभवं ।

प्राप्तेऽथ मद्गरव्यालनामस्थानं महीपते । सन्देशमित्यमन्दैजाः प्राहिणेन्मरभूपतिः ।

पत्तिलोकः ससम्पत्तिर्वाजिनेविगराजिनः । भटारणोद्गटाः मन्त्रि कटके तत्र यद्यपि ।

तथापि च्छलबन्धेषु प्रसिद्धेषु महीतले । यूयं सुःखुरयुद्धेषु नैव नाम प्रगल्भय ।

७२८

वयमेव तु जानीमः सुःखुराणां रणच्छलं । अहिरेव भुजङ्गस्य पदं जानाति नेतरः ।

अतोयावदयं प्राप्तस्त्रेखाविधिसिद्धये । भवद्भिस्तवावदचैव स्थातव्यं पर्वतोपरि ।

मद्देशस्य स सन्देशमन्दैर्यवनपुङ्गवैः । स्वयंभालम्ब्य ज्ञातो मदभमूढदृष्टिभिः ।

राज्ञि मूढेऽवकटेऽथ मानादिव महीधरात् । ध्वजैर्भ्यायुचलैर्यातं सुःखुरेश्वलाङ्घ्रिया ।

धावदश्वचलोदात्तनीयसि महीतले । हर्षभीरससम्भेदे मज्जति स्त्र फणीश्वरः ।

७२९

अश्वचलोऽस्त्रसंभिते भूतले मित्रशान्ति । वीराः प्राणान् प्रतापाग्नौ तत्राजुज्ज्वराहवे ।

आलिशाहस्तोराजा सिन्धौ प्रवहन् यथा । अभाग्यदुर्भरुद्धेगादभज्यत रणार्णवे ।

विश्वान्धङ्गरणान्धकारनिकरयस्तस्य सुख्यादयं हेमन्ते हिममारुतैर्हतधृतैः पुष्पाकराभ्यागमं ।

दुष्टव्यापतितर्जितस्य जगतेऽनिर्दोषलोभं प्रभुं लोकेशेजनयग्यनक्ति नितरां कारुण्यमत्युज्ज्वलं ।

॥ जौनराज कृता ॥

३०५

श्रीजैमोक्ताभदीनोऽथ कश्मीरानपकृत्स्नः । अनुकूलोऽधिधातेव प्राविशदिजयोर्जितः ।
 मतां सुत्या दिशां मेर्यां मुखानि ध्वनयन्नयं । पैराणां प्राक् मनः पश्चाद्राजधानीं नृपोऽविशत् ।
 धौनैर्मल्यं जनस्याहं जातं राज्ञोऽभिषेकतः । प्रतापेवैरिणं शान्तस्तस्मिंश्च चाणि विभ्रति ।
 तन्नेतिः पूर्वराजेषु कुण्डोत्कण्ठाः प्रजाव्यधात् । गुणातिशयिनी या च शर्करेश्वरसेखिव ।
 पूर्वराजव्यवस्थाः स विनष्टानवयन्नभूत् । शिशिरोपहता वस्तीर्वसन्तद्वत् भूपतिः ।
 परस्परार्थिकं शत्रून् जयद्भिर्दुर्जयानपि । शस्त्रैर्मन्वाजितास्तस्य मन्त्रैः शस्त्राणि च प्रभोः ।
 कान्त्याङ्गं वदनं वाचा श्रियोः क्षमया मनः । श्रितं पश्यन्त्यगादूरं कीर्त्तिरीव्यावशादिव ।
 राज्ञः कलिदशामध्ये धन्यया साक्षाज्यपद्धतिः । अन्तर्देशेव शुशुभे शुभा कृतयुगस्य ना ।
 भोगं सखा नये मन्त्रो विवेका शास्त्रनिर्णये । श्रीमहम्बदखानोऽभूत् कश्मीरेन्द्रस्य सोदरः ।
 किमन्यद्राज्यमेवासोत् क्वचामरवर्जितं । श्रीमहम्बदखानस्य कश्मीरेन्द्रप्रभावतः ।
 वसन्तद्वत् कामस्य भूपतेरभवत् सदा । सुःखराधिपतिस्तस्य भृत्येष्वभ्यधिकप्रियः ।
 दुर्व्यवस्थां निवार्याहं देशेऽस्मिन् च्छेदनाशिते । इति राज्यपरिप्राप्तिफलं यावदचिन्तयत् ।
 तावद्वेहाचितं कर्म द्रोहधरो राजवल्लभैः । अपृष्टैव महीपालं नीता वीतभयैः स्फुटं ।
 यशो दिशि श्रियं साधौ सुखं लोकेषु रोपयन् । व्यधात् प्रक्रममङ्गं तं यश्च नूतनदमूलयत् ।
 एकान्ता तिग्मता भानोर्षदिमा शशिनः पुनः । सद्योजेतुनिवापुष्यत् तत्संसर्गमयीं श्रियं ।
 असंख्यानत्र सङ्क्षिप्ते तद्गुणान् वर्णयामि किं । शृगालानां गुहामध्ये कथं हस्तिपतिर्वसेत् ।
 तस्माच्छैलेन्द्रवच्चित्रे मुकुटे सूर्यविवस्वत् । न्यस्यामि तद्गुणाख्यानमत्र चित्रे त्रिलोकवत् ।
 श्रीतोष्णयोरिवोष्णादौ विषुवेऽर्धर्निशोरिव । तस्य मनोऽभवत्तुल्यः स्त्रे परे वापि दर्शने ।
 राजा वणिगिवात्यर्थं तुलायाः पुण्ययोरिव । साम्यभङ्गं दर्शनयोर्नाशमिष्ट कथञ्चन ।
 शान्ते सिद्धाश्रमे शिष्टैर्हृगाद्वत् न पीडिताः । तुरुष्कैः पुष्कलभयैर्वाङ्मणाः पूर्ववत्तदा ।
 दोषाकरणेन सूदेन येषां सङ्कोचिता स्थितिः । व्यक्राशयत्तेताभास्त्रान् गुणितस्तान्महीपतिः ।
 रन्ध्रेरधोगतिं प्राप्ता कुल्येवोद्धृत्य भृशम् । विद्या प्रवाहिता तेन गुणिना गुणरागिणा ।
 दाषच्छेदकरोराजा क्रमाद्विषगिवानलं । कश्मीरेषु सदाचारमपोपद्यदुपक्रमैः ।
 अहङ्कारागदङ्कारो राजा प्रकृतिवृद्धये । दर्शनानां सधातुनामिशेल्लणमशीशमत् ।
 कर्मधर्मेण बलिना मात्स्यन्यायप्रवर्त्तिनं । अष्टलोके सतेजोऽधारणस्यास्य लक्षणं ।
 स सुहृद्वत्सल्यदुष्टायाः शुद्धये भुवः । प्रतापाग्निं भुवं दीप्तमहाकाशमजिज्वलत् ।
 राज्ञः संचिन्मतामन्त्रप्रपञ्चं पञ्चधा स्थितिं । जिगीषयेव तस्मारिवर्गः पञ्चत्वमाश्रयत् ।
 अनित्यवाङ्मविदेषिनर्क्यस्तुतिसंलवः । नित्यान्तःस्फारिर्बहर्त्तुस्तस्य प्रत्युत गर्हणा ।
 शक्तोऽपि काष्णपीशकः प्रक्षानेवाभ्यषेयत् । व्योम्नि यात्रां करोत्यर्कः सतारे नतु सोऽपे ।
 नाजिगीषत् स तेजस्वी शत्रून् विभवदृष्टया । हरिर्वासादिलोभेन हिनस्ति न हि हस्तिनः ।

शैलेषु तद्विषोभानुप्रतापाधिदवश्रमेः । प्रावसिन्नोचितं पञ्च तपस्वभुवमाश्रयम् ।
 प्रार्थन्तिष्ठ महोष्ठोऽपि नोत्पद्येन स जातुचित् । राकेन्दुर्न निशारणं विना जालपादेति यत् ।
 गर्व्यं प्रहृष्टावास्तथा होना नैव चर्यं गमन् । इति नीतिविदा राज्ञा तेभ्योवलिरमृत्यत ।
 वैरिकोर्त्तिर्कुहोतु स्वं विक्रमस्य वियोगतः । वताग्निसदृशे राज्ञः प्रतापे सहि तन्मित्रिया ।
 दिक्षोऽपीडितं जातु जस्यं शरणगतं । द्रोणोगुहासु सोऽरुचत् तमोऽद्विरिव भास्करात् ।
 तस्मिन् शसितरि शौणीं विनेतरि दुरात्मनां । जयापोडपुरस्सस्य भूमिदेवस्य कथंचित् ।
 शस्ययामाभिलाषादा विधातुर्वी नियोगतः । तदा चित्वाप्यगाद्वेनुर्भूत्तैवाशा सुधाभुजां ।
 गतोमडवराज्यं स तोर्यक्षानाथ जातुचित् । स्त्रां परिज्ञातसङ्केतां गां परिज्ञातवान् द्विजः ।
 सनिश्रयो गृहं यान्तीं सायन्तमनुगम्य गां । विवादमकरोदस्मास्मासिना सह तच्च सः ।
 तौ लोभनिश्रययस्तावशात्कलहाद्बुधैः । मदीपालसभास्थाने विवादं कर्तुमुद्यतौ ।
 तयोरग्रक्तयोर्लुप्तमुपपत्तिं परस्परं । गृह्णाटानि परोक्षार्थं गोरपे व्यकिरन्मृपः ।
 सा वास्ये यमनाभ्यासाच्छीघ्रमात्राय सस्पृहा । गौरभुंक्त फलानीव नतु तत्सन्ततिश्चिरं ।
 सभायां राजनैपुण्यं स्तुवत्यक्तनिस्रज्यात् । दण्डोवाजिग्रहदण्डं भाण्डं राज्ञा द्विजन्मना ।
 तस्य दाक्षिण्यदक्षस्य प्रजायां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि मित्रे वा दुष्टे बालघ्न्यत क्षमा ।
 अपराधं विना जायां लोभो निग्नन् प्रियोऽपि सन् । मेरेशायोऽपि यवनो बधं भूपेन लब्धितः ।
 शत्रुपक्षे निकारं स क्षिपन् क्षितिपुरन्दरः । अकरोदादरं नित्यं योगिनीं नययोगिनां ।
 पराक्रमस्य नीतिश्च तस्य तेषाञ्च भूभुजां । करुणा च विवेकश्च यस्मिन् राजनि राजति ।
 कामोवियोगिवर्गस्य करोत्यपचितिं सदा । निर्विन्कारः स्मरोयोगिवर्गस्यापचितिं व्यधात् ।
 सौम्या भीमगुणा यस्मिन्नवसन्नवमङ्गलं । कान्यत्र सागराद्दृष्टा विषामृतजलानलाः ।
 चिरं स्थैर्यरुपात्ता र्थिप्रत्यर्थिभ्यां धनपहः । तेन धर्मप्रवृत्तेन सदृत्तेन निवारितः ।
 केनापि हेतुना पूर्वं सौलराजद्विजन्मना । भूप्रसन्नदशकात्प्रस्था विक्रीतोलेख्यपूर्वकं ।
 बालानां नोनराजादिपुत्राणां तमुदीर्य सः । विक्रयाब्दे ब्रह्मभयं सौलराजोऽगमन्ततः ।
 नोनराजाद्यसामर्थ्यात् प्रस्थपादैरभुज्यत । अविक्रीतमपि प्रस्थनवकम्बलिभिस्ततः ।
 एवं कृते दशप्रस्थी भोगे तैर्बलिभिश्चिरं । नयभोगाय कपटं कृतं विक्रयपत्रके ।
 विक्रीतं प्रस्थदशकमिति वर्षानलेखयन् । तेऽस्मिन् राज्ञि विचारज्ञे नोनराजस्य नन्दनः ।
 बलाद्धृतां भुवं राजसभायामहमाक्षिपं । प्रत्यर्थिभिरयानीतं तृषं राजाश्रया नृपः ।
 युक्तिज्ञः सलिलस्थान्नावाचयित्वाक्षिपन्ततः ।
 नष्टेषु नववर्षेषु पुराणेषु स्थिरैस्त्वय । भूप्रस्थमेकं विक्रीतमिति सभ्यानवाचयत् ।
 राजाकीर्त्तिमहं भूमिं कूटलदण्डमहुतं । प्रजाः सुखं खलाभीतिं प्राप्नुवन्तः समन्ततः ।
 इन्दोराजभयं कदापि क्षुब्धते कालाकलाः पूरयन् सिञ्चन् सञ्चिनुतं तर्जिप्तिपतनेशोभतरोर्भारिदः ।

वेधाः सत्पुरुषस्य सर्वजगतामाह्लादनाद्योद्यमं कुर्वन्नामयदर्शनेन कुरुते भीतिप्रकर्षं चणं ।
 अवाधिष्टतरां कष्टे विषस्फोटः कदाचन । प्रकोष्ठं भूमिपालस्य प्रजानां हृदयस्य वा ।
 माघमासीव पुष्पाणां स्नेहप्रालेयबाधया । न लाभो विववेद्यानां देवेऽस्मिन्नभवत्तदा । ८१०
 यज्जा गार्हपत्यस्तजः शिवभट्टेनृपानुगैः । अचान्वितद्विराप्नोऽय कूपोऽध्वन्यैर्मराविव ।
 चिकित्सायां विदग्धः स स्नेहभोत्या व्यलम्बत । स्फुलिङ्गदग्धः पुरुषः स्पृशत्यपि मणिं चिरात् ।
 स्वयं दत्ताभयोरान्ना प्राप्तस्तमुदमूलयत् । शिवभट्टे विषस्फोटं करोव विषपादपं ।
 तस्य कीर्त्तिः सुखं राज्ञः प्रजानां हर्षसन्ततिः । प्रारोहंस्त्रोणि विस्फोटे तत्रैकस्मिन् विपादिते ।
 तुष्टेन भूभुजा दत्तां यथेष्टमपि सम्यदं । नैचिष्ट शिवभट्टः स यतात्मेव वराङ्गना । ८११
 त्रयदण्डं निवार्य सः । द्विजानां जातिरक्षार्थं रौप्यमायमकल्पयत् ।
 स्थापितोयामसीमायां यामेभ्यः प्रापितोधनं । अरण्येऽरण्यानाद्यस्य पान्थलेन महोभुजा ।
 हासाः अशानदेवीनां स्मृहभट्टं प्रतीव तं । प्रतिस्नानं विमानानि प्रेतानामच्युतस्तदा ।
 स्नेहैरुपद्रुतां चौलोमचौणकरुणानृपः । उदहार्षीत् क्रमादेवं दानवैरिव केयवः ।
 उच्छृङ्खलन् स नयन् भङ्गं निष्कानापूरककूपः । स्वकीर्त्तिवोजवापाद्यैर्मनुद्वातां महौ व्यधात् । ८१२
 भूपतेः परदारेषु निष्कर्त्तिकमये व्रतं । अभज्यत परं तस्य परशोपरिरक्षणे ।
 सम्यग्दग्धलेनाय सर्वज्ञेन महोभुजा । सौगतस्त्रिलकाचार्योमहत्तमपदे कृतः ।
 सशिवभट्टस्त्रिलकः ससिंहगणवापतिः । सोपानान्भवन्तस्य पदारोहे द्विजगणां ।
 मेदिन्याखण्डलस्यासीत् पिकस्येव रसश्रिता । अखण्डं रसपाण्डित्यं ब्रह्मकुण्डलसेवया ।
 कर्पूरभट्टोयः श्रीमान् प्राणिरशो महोभुजः । गुणिनां वरणं चक्रे स्वगुणैः सुरभिं सभा । ८१३
 पूर्व्याब्दयहसञ्चारादुत्तराब्दयहस्थितिः । रूप्यभट्टे विद्वन्नासीद्विभैव गणितश्रमं ।
 श्रीरामानन्दपादानां वाष्पव्याख्या चणं चणं । वी .. तेदारदाचौणी .. ८१४
 गान्धारसिन्धुमद्राद्रिभूभुजस्य भूभुजः । ।
 युद्धे जितं ततोबद्धं खुरेन्द्रेण भूपतिः । मालदेवं मद्रराजमाश्रया निरमोचयत् ।
 राजा राजपुरीराजा । अष्टाद्विभक्तमात्रेण रणसूहमलोठयत् । ८१५
 उदभास्यपुराधीशं सिन्धुराजोपहृष्टं हतं । सकन्दुकनिबोत्पाप्य मुञ्जर्मुञ्जरपातयत् ।
 भौटभूमौ महोद्रेण गोम्यदेवे कदाचन । बाणगौरखरास्त्रेण गुणैर्लौकास्य रक्षितः ।
 समिञ्जिते श्यादेवे क्रूरदेवो महोपतिः । सुवर्णबुद्धप्रतिभां यवनेभ्योररक्ष सः ।
 कषाक .. क्लृप्तस्तस्य निकषोभौहतेजसं । अप्रकाशां प्रतापोऽय स लूतनगरीं व्यधात् ।
 केवलं हृदयं शून्यं भौटानां नाभवत्तदा । भूमिपालभयावेष्टात् कोषोऽपि चिरवर्द्धितः । ८१६
 प्रकृतीनां ददद्राजशेषेऽप्यायौद्ययोचितं । प्रत्यवेष्टामकार्षीत्स बालोनामिव कर्षकः ।
 नासहिष्टेव तच्छापं तुलां चार्जुपिनाकयोः । दूरकार्यार्थसाधिन्या धनुस्तन्नाभुवा पुनः ।

अस्ति यत्तमसां कुलानि बलतो नेतुं सदा वाञ्छन्ति क्षीणं तं वसुनाभिपूर्व्यं शशिनं सत्त्वर्द्धयत्यङ्गसा ।
 काश्यप्यामवकाशमात्रघटनेऽंशाखामुखैरुद्धतो दृक्कादृष्टिभैरैश्च योऽस्य कनमो भानिस्तुलामर्हति ।
 लहराजसुतं राजा नेस्ततं यमवर्द्धयत् । अक्षतद्रविणं तं स द्रोहीति निरवासयत् ।
 मङ्कदेशागतो जातु पुष्पाकाङ्क्षम्बरं बहन् । सदैलनामा यवनो राजिन्द्रं तमुपागमत् ।
 गुणान् विकत्यमानं तं गुणिरागी नरेश्वरः । उपागच्छ..... ।
 स तस्य पटहस्येव राजापश्यत् क्रमादसौ । अन्तःसारविहीनत्वं परोक्षायां विचक्षणः ।
 स्नेच्छमस्करिणि सौणिप्राणेशो निर्गुणेऽपि सः । प्रेमाणं नामुचत् पुत्रे पितेव कर्णार्णवः ।
 प्रदोषस्त्रेव तमसां दुर्जनस्येव विद्युतां । दोषाणां बहता तस्य प्रजाः समुद्वेजयत् ।
 तस्मिन्नावसरे कश्चित् योगिराजो जितेन्द्रियः । व्यविक्तोऽन्तःस्तेन योगाभ्यासस्य सिद्धये ।
 स्नानोपरि नवाहानि निराहारमपश्यतः । तस्याग्निपैव महिषो राज्ञः पुत्रमजोजनत् ।
 तपस्यतस्तथा तस्य तत्र तत्त्वमं दिनं । राज्ञस्त्वमत्रं पुत्रजन्मकालमहोत्सवः ।
 अत्यर्थदर्शनद्वेषान्मदिगमदमेहितः । स स्नेच्छसहितो योगिराजं तमबधीच्छरेः ।
 सन्तप्तैर्धूलिनैः स्थूलैर्जनानां तद्विलोकनात् । भूतले पतितं वाष्पैरपवादैश्च राजनि ।
 पृथ्वीनाथोऽथ तच्छ्रुत्वा शुद्धार्थमिव मग्नवान् । भोक्त्रोशोकक्रुधास्यैर्युक्तयन्त्रिणां वेषु सः ।
 प्रथमोद्धूतपुत्रेऽपि तस्मिन्निह महीभुजा । नाखायि नाभ्यवाहारि व्यवाहारि न नाकयिः ।
 अन्येद्युर्भूपतिः पृष्ठस्थितिज्ञगुरुकोविदः । हनुर्दण्डं बध्नेष्टण्डं कर्णायन्त्रितोऽभवत् ।
 प्रतीपं खरमारोप्य प्रतिहङ्गे परिभ्रमन् । नरमूत्राभिषेकस्य कृच्छस्य परिकीर्तनं ।
 धीवनं सर्वलोचानां प्रेतान्नेर्बाह्वन्धनं । जीवन्मरणमादिच्छदण्डं तस्य कृशायतेः ।
 राजनि स्नानहीनानि दिक्सागन्ध्यवहानि च । अपतन्नाकपुष्पाणि पौराशीर्षचनानि च ।
 मद्राजदुहितोः स चतुरस्त्रमयान् नृपः । यथा दशरथो राजा जनकान्तानजोजनत् ।
 व्यायानादामखानः स हेज्याखानस्तथा परः । खानेजस्त्रयखानो बहेरामस्य संज्ञितः ।

क्षीरार्णवस्य मयनात् परतः सुधादिरत्नानि तान्यरुपभोगनिरर्थकानि ।

योनीतवान् सफलतोऽंशं किल पाचदामात् स्तुत्यः स मन्दरगिरिर्गिरिराजवेनं ।
 नदीरवटपतिन नद्याश्वाम्बुविनाफलाः । संयोगात् सफलोक्त्य यशस्यिन्मजोजनत् ।
 राज्ञेऽप्यलपुरक्षेणो कुल्यां प्रापय्य वप्रिणो । तयोर्निरर्थकत्वेन दूषणा विनिवारिता ।
 मन्दैलमरौ कुल्यामवतार्य महीपतिः । अस्मारयच्चक्रधरं सागरान्तर्निवासिनं ।
 करालम्भः सतां विभ्रदकरालं सितं यशः । कुल्याकारयन्देवं करालाख्यं स्तुतेः पदं ।
 सायहारा दिजा यत्र सायहाराय योषितः । साय जैनपुरी राज्ञा कराले निरमीयत ।
 अवन्तिपुरभूमौ च कान्तोदन्तेन भूभुजा । कुल्यावतारिता तुल्या बालिसम्पत्तिशालिनी ।
 गिरिमार्गेण गङ्गायामानसं प्रापिते जले । किं पूतं मानसेदेदममुना किमु मानसं ।

॥ जैनराजकृता ॥

६०६

सायाहारा द्विजाय च सायाहारास्येभ्यः । सायजैनपुरीराज्ञं करालेनिरभोयत ।
 अवन्तिपुरभूमौ च कान्तो दम्भेनभूभुजा । कुल्यावतारिता तुल्यान्नालिसम्पत्तिशालिनी ।
 गिरिमार्गेण ससगङ्गायामानसं प्रापितेजले । किमुतं मानसे नेदममुना किमुमानसं ।
 व्यडम्बयत् स्वमूर्त्तिर्या मानसप्रतिविम्बिता । विधाय तत्तटे तेन नगरी सफलायिता ।
 श्रीमान् सुख्यपुरात् पारेवितस्तं धरणेर्नृपः । संयोज्यं प्रसरत्तापव्यापदं स न्यवारयत् ।
 आप्रचुक्षगिरिप्रान्तादमरेषपुरावधि । मठावहारहृद्वाङ्मां स जैननगरीं व्यधात् ।
 स्वर्गं जेतुमिवोदक्तादुन्नतैरश्ववेष्मभिः । सङ्क्रान्ता जैनगङ्गायां फणिलोकस्य यागमतः ।
 जैनगङ्गां रणस्त्रामिप्रसादं प्रापितां कृती । व्यसिन्नरत् स्मरयन्ना हरिपादकुतूहलं ।
 पारेसुख्यपुरं स्नानगिरिसंज्ञां पुरीं व्यधात् । कैलासाचलतुल्येव प्रासादैरभिभूयिता ।
 सिद्धिचेत्रे सुरेश्वर्या प्रसिद्धेऽविलसद्यथाः । राजधानीं निविह्यारिर्धधात् सिद्धिपुरोमयी ।
 प्रासादशिखरे राजा मार्त्तण्डामरनाथयोः । राजधान्यौ व्यधात् सौधधौतदूरनभस्तले ।
 सुभिक्षं सुख्यराजेन पूर्वमम्कृतं किल । ततः प्रसृत्यतीतेषु बडम्बपि च राजसु ।
 प्रजानामल्पपुण्यत्वात्नावर्द्धत मनागपि । तपोबलात् पक्षवितं पुष्पितं फलितं तथा ।
 श्रीजैनोक्ताभदीनेन युगपत्तद्बोधयत । तपसामतिशुद्धत्वात् किमिव ज्ञापकं परं ।
 पूर्वपुण्यचये राज्यात् पतन्त्ये महीक्षितः । तस्य जन्मान्तरे राज्यप्राप्तौ राज्यमभूत्प्रभोः ।
 स मदीमातृकाः कृत्वा धरणीर्देवमातृकाः । अयहाराननुष्मापो द्विजेभ्यायददात् सदा ।
 वराहक्षेत्रनगरविजयेनानकादिषु । सचदानेन स चासमपि गोत्रभिदोव्यधात् ।
 भूमिविक्रयभूर्जोदिकतचिह्नं महीभुजा । निम्नवप्रागभावाय धर्मोधिकरणं कृतं ।
 योजयापीडदेवेन प्राप्तोनागप्रसादतः । स दण्डमिव तस्यादात् तासं तासकरोगिरिः ।
 मणीन् खनिभ्यश्चालभ्यांस्तद्राज्ये भूरजीजनत् । ये जैनमणयः ख्याताः पद्मरागमदक्षिदः ।
 सरितां शैकते नीतसिकताभ्रमदं तदा । काश्चन काश्चनच्छायां विभ्रसोऽकैरपीयत ।
 सरित्सुवर्णात् षष्ठांशो यास्यो भाविभिरीश्वरैः । तासपट्टेऽलिखन्नाज्ञावाध्यमेवं नरेश्वरः ।
 नगराधिकृतः काचडामरे कुसरे पथि । क्रोशमाचं व्यधात् सेतुं नगरान्तः शिलामथं ।
 नास्मैव सेतुदानेन तेन पक्कात् समुद्धृतः । सकलोऽपि जनो मध्येनगरं पुण्यशालिना ।
 विषये विषये चक्रे शिवभेष्टा मठान् पृथुन् । अन्येऽपि सविवा राज्ञो धर्मशालावद्भ्यधुः ।

पद्माकरस्य मथनाय गजाधिराजावभ्युद्यतौ सततमेव तदमुद्धृत्तौ ।

तावत्कराकरि रसादिह सातिमत्तौ कृत्वा अणादगमतां स्वयमेव नाशं ।

सयोधग्रुरौ धात्र्यौ भूपतेरेकगोत्रजौ । दो रन्ध्रान्वेषिणावास्तामन्योन्यविभवाधौ ।

राज्ञा तौ वारितकौधौ खेचदालिष्यशालिनौ । इत्थान्यतरमुत्पिच्छयज्जावभवतां चिरं ।

कदाचिद्भूपतेरये पृष्टः भूरेण वाक्श्वरैः । भूदोदठकुरः शस्त्रबन्धुसं समकालयत् ।

न्यस्तब्रजः स रजनौ गच्छन्मिदपरिच्छदः । रञ्जं लब्ध्वाथ ब्रूणेण मघोदः ठकुरोदतः ।
 विश्वाद्यैष्ठकुरैस्तस्य भ्रातृभिः स्वातपोदधैः । हनुमभ्यर्चितः शूरो भूपतेः प्रेमबालिनः । ८९१
 शूरे सानुचरे विस्तृठकुरेण हते सति । प्रसादमगमत् कीर्त्तिष्ठकुराणाञ्च धीमता ।
 तथा स योगिनां मानमभूद्लोकवासवः । तेषामग्रे यथामद्राजाश्चैर्लङ्घितं श्ववत् ।
 सद सद्योगिनां भोगं यागं तेभ्योऽपहोक्षुपः । कुण्डलं हेमपात्राणि दुकूलमपि दत्तवान् ।
 ह्रित्वा पर्वतपक्षतीरपि नवाः फेणेन हत्वाप्यर्चिं कृत्वा यज्ञघृतं त्रिलोकविजयी कीर्त्या न तप्तिं गतः ।
 इन्द्रः पोतसितासितारुणहरिद्रुणं विधत्ते तनुज्योतिर्धूमसमीरनोरघटनामात्रेऽप्यसारे घने ।
 भूतानां भाविनां वापि यदग्र्यं महीभुजा । तदिष्टसाक्षसी राजा कीर्त्तये कर्त्तुमिष्टवान् । ८९०
 कर्त्तव्यं साहसं यद्यदुचितं यदयं नृपः । कालस्थानवधित्वाश्च विपुलत्वेन च चितेः ।
 तत्तत्सम्भाव्य साध्यं स भाविभिर्भेदिनोन्मैः । दूरादभिरिवाद्यातो रत्नेष्वधिकदीप्तिषु ।
 साहसैवेकमादातुमपि प्राप न निश्चयं । उपचारैर्दरिद्राणां संभोदारमानसः ।
 न तोषितः श्रुतैराज्ञामतोतानाञ्च साहसे । अगम्येवपि भूपालः शैलेषु च सरःसु च ।
 शब्देष्वर्थेष्विव कविसुतः समचरन्मृपः । वणिजामिव वाक्यानि व्यवहारसमुत्सुकः । ८९१
 राजा नीलपुराणादीन् पण्डितेभ्यस्ततोऽष्टुणोत् । चिन्तान्तराणि संत्यज्य साहसैकसमुत्सुकः ।
 कदाचिद्भूरणीपालश्चिरमेवमचिन्तयत् । देहस्येव त्रिलोकस्य मुखवत् क्षितिमप्यलं ।
 प्रधानं तत्र कश्चोरमण्डलं नयनं यथा । शैलराजशिलाः पञ्चतुष्पां यत्र वसन्ति ताः ।
 तारामण्डलवत्तत्र महापद्मसरोवरः । महापद्मास्यदं त.....मण्डलसोदरं ।
 तदापूर्य्य कथञ्चिच्छेत्किं.....कमात् । निर्वाणं शक्यते कर्त्तुं तदा राज्य..... । ८९०
 अगाधसलिलच्छन्नक्रोशाष्टाविंशतिप्रमः..... । सरोराजः स हि महानाश्रयो महतामपि ।
 ..सवि स्रष्टुं तत्रोपायं सरोवरे । नावास्त्य गतवान् सन्धं योगीवाङ्मानमात्मना ।
 सदैवोद्धतकक्षोलमहापद्मसरो महत् । नागादृग्ग नृपाः पूर्वं तरणीभङ्गशङ्किनः ।
 तपःप्रभावाद्देव्यांका कार्यगौरवतोऽपि वा । स्खलवत् सलिले तत्र स राजान्सरत्सुखं ।
 यद्येतथा चिरतरं परिचिन्त्यमानं चिन्तामणिः किल ददाति तदेव नान्यत् ।
 चिन्तस्य चापि यदगोचरतामुपैति तत्तु प्रयच्छतितरां वत बुद्धिरत्नं । ८९१
 तस्य हि क्षितिपालस्य निरात्ममतेः मतः । सरसः स्खलतां कर्त्तुमुपायः प्रत्यभादयं ।
 शिलापूर्णप्रवहणैरुपर्य्युपरिपातितैः । शैलशृङ्गैरिवाभोधिमेतदापूरयाम्यहं ।
 कृताभिर्लोहनद्रुभिः पद्मोभिर्देवदारुणः । न क्षियन्ते न भिद्यन्ते शिलाप्रवहणादिभिः ।
 ततः प्रत्यागतो राजा दृष्ट्वा नाबद्धकौतुकः । अभ्यगात् शरणं तत्र ते चैनं नृपमभ्ययुः ।
 द्वारिकेव शुभा तस्य पुरी सन्निमतो किल । सुदर्शनेन चक्रेण मनुजानां समाश्रिता । ८९०
 नगर्यादेवता तस्य महापद्मः । मित्रैतां शत्रुर्ध्वर्णान् पुत्रवत्पथ्यपालयत् ।

कलिकालबलान्न च दुराचारनिषेविषः । .. जनास्तद्देवमस्तथाः प्राप्नुवन्ति दिवाहिनं ।
 अथ कर्मानुसारेण विपर्यासानुबन्धतः । क्रोधं नागपतिर्थातो दूषणादिव सम्भवः ।
 अनुजिह्वतनिजाचारं कुम्भकारं स कलत्रम् । स्वप्ने वदन् दुराचारात् पौरान् मन्त्रयितुमस्यम् ।
 नागः प्रजादुराचात्प्रजा ब्रह्मयतीति तं । प्रातर्वन्दनमहमन् पौराः प्रशुम्भितस्त्रिधाः ।
 फणाशेतोत्तमदारिधाराशब्दभयङ्करः । नागराजोऽथ नगरीं वैरीवावेष्टयन्त्यसौ ।
 मन्त्रान् पिठसु वप्रसु नागेषु प्रणमन्त्यथ । सदृक्त्वपि च बालेषु नास्तीभूयसवदरः ।
 भयादालेषु पुच्छेषु कण्ठलम्बेषु योषितः । बाष्पमुक्ताफलैश्चक्रुः पूजां फणिपतेरिव ।
 पादादङ्गं ततः कण्ठं ततः स्कन्धं ततः शिरः । प्राणाश्च सुताजम्मुर्मादृषां भयविज्ञप्ताः ।
 सर्वोष्णज्वालानि नारीणां शृङ्गारीवानुरागवान् । कम्पमानानि लोलः स जलपूरः समसृजत् ।
 ह्रस्वं दीर्घञ्च सूत्राञ्च स्थूलञ्चानुमहन्तथा । अन्धकारदवाङ्मास जलपूरो व्यजृम्भत ।
 अगाधे सलिले तस्मिन् खलस्पर्शासहस्रतः । फणिराजः स्थितिं चक्रे विपिने सम्भवो यथा ।
 कालियः स हि नागेन्द्रः पदाक्रान्तो मुरदिषा । शिरस्तुत्यस्रपादलाङ्गपद्माभिधां गताः ।
 नष्टान्याजयितुं भूयः कम्पीरानिच्छतोदरेः । अवतारस्त्वमेतत्ते सिध्यत्येव चिकीर्षितं ।
 राजा श्रुतेति स स्वप्ने चणभेवमचिन्तयत् । एवंनिधानि कार्याणि सिध्येयुः कथमन्यथा ।
 प्रजाचारविपर्यासात् नाचमिष्टं पुरं फणी । ना निष्टं सहतेऽप्योऽपि तादृशस्तु महान् कथं ।
 नागराजोचितश्चक्रसंगोचमहमत्र तु । स्थलम् शोरजघटिकारस्य भारभे ।
 उल्लोलसरसोमधे वर्त्तमाने महास्थले । पवित्रे विजने चात्र सिद्धिं यास्यन्ति साधकाः ।
 दिन्तिथिलेति भूपालः शिलाप्रवक्ष्येदुद्वेगैः । उल्लोलसरसो मध्यमयगाधमपूरयत् ।
 सरः स... सुतस्तस्य स्त्रोभूतेऽथ भूमतिः । मध्यदेशे महाराज न लङ्कां विनिर्गमे ।
 अन्ते तस्यैव सरसो राचेन्द्रप्रसादतः । जयापीठमहीपालः स्थलभावमदापयत् ।
 हेमन्ते विषशृङ्गाटकवुकोद्धरणादिना । अजयापीठकोटस्य शायतेऽगाधवर्त्तिता ।
 उल्लोलस्थान्नभागेषु सुखकुण्डलकादयः । दृश्यन्ते बहवो यामा विशालघटनाङ्किताः ।
 गिरयोऽपि निमज्जन्ति यत्र तत्र तु स व्यधात् । जैन... कां महाटङ्कां तं निधायाधिकारिणं ।
 रूपभाण्डा .. शिल्पकौशलान्युत्तममतिं । राजधानीमहाद्वारबोधमा... योजयत् पुनः ।
 हिमाचलशिखार्धच्छेदप्रासादभेदुरां । कमराज्ये क्षुरद्राज्यः सुरबाणपुरं व्यधात् ।
 जैनकोटं घटितारिरदृशालि समन्ततः । तत्तत्पटपताकान्तकान्तं राजा विनिर्गमे ।
 जीर्णोद्गारेषु सर्वेषु निर्वाणेषु नवेषु च । आञ्जाराञ्जोवभौ चैतद्रूपभाण्डपतेषु धीः ।
 महापद्मसरस्तीरे जैनोपपद्मालिनः । पुरमण्डयिकाघोषांस्तथा औजैनकुण्डलं ।
 स जैनपत्तनश्चापि विदधे धरणीपतिः । भूपतेः कोमलकरा मनोहासरणाञ्जिताः ।

२११

२१२

२१३

२१४

२१५

२१६

अभिराममहो दम्पाकदशावस्तुभाभवत् । अनिघ्नन् कद्वयानिघ्नो नरेन्द्रोऽस्यतस्करान् ।
बन्धयन्निगडिगौडं सृत्करान्मारयन् सदा ।

निर्दिष्टान् यज्जवा शुभ्रा दिशोऽनृपनिरादिष्टत् । अवधं खगमस्यानामनेकेषु सरःसु सः ।
अथ जातु चतां चौरैर्गौ परिज्ञाय कष्टम् । क्रन्दन्तं भूमिपः पृच्छंस्त्रैरांसायाप्यटौकयत् ।
वयोलक्षणसम्पादं विना गोभृशशृङ्गता । सभाचोभेण हेतुं स सत्यवाक् ब्राह्मणोऽब्रवीत् ।
तिलकादिव देवास्याः सद्यजाभुशृङ्गता । राज्ञा पृष्टे सदन्येवं चैत्रे मूका सभाभवत् ।
परोक्षार्थं तिमिस्त्रेदे राज्ञा गोशृङ्गयोः कृते । कुटिलत्वं व्यपेति स्म प्राक् चौरस्याथ शृङ्गयोः ।
एवं बुद्धिप्रकर्षेण व्यवहारविमर्षतः । अमात्यपर्वदोहर्षचित्तोत्कर्षमजोजनत् ।

२९०

प्राङ्निवाकः समाबुद्धियुक्तदण्डवरश्चक्रः । राज्ञोऽवहत्प्रजाभारं गणनापतिगौरवकः ।
येहंसमुपकारित्वादुत्कोचद्विविणं स्त्रियं । कालान्तरे कृतघ्नेषु तेखेवास्त्रानमण्डपे ।
प्रकाशयत्सुतं भारं क्षुपितेन महीभुजा । मन्वानमस्त्रानासाकसेभ्यस्तत्प्रतिदापितः ।
आदौ पादतले तिष्ठन् करालम्बोऽकृतस्ततः । अथ सञ्जयतां गच्छन्सुसमाङ्गोऽर्जुनर्त्तितं ।
क्रीतोदर्यावस्थानोऽथ कृतघ्नेनशरेण सः । कलानिधिर्दिमदचिः कौमुदे हि ततोवहन् ।

२९१

दिनपतिर्न रसातलगं तमः प्रमथितुं यतते सदैवेष्ट्य सः ।

अतिसवद्रुचिकालघनाद्वतेर्हरति तत् प्रतिविम्बमशोजगत् ।

राजा भूभारखिन्नोऽपि खड्गधाराध्वगोऽपि सन् । खदभं विभवं यस्य दृष्ट्वा विश्राममाप्तवान् ।
असं मद्भदस्त्रानः स कलानिधिरयागमत् । अत्यन्तरमणीयानां सुचिरस्त्राचिता कुतः ।
प्रत्यङ्गं प्रतिहार्याद्यैर्व्योषधात् प्रीतिमर्थिनां । सत्यव्रतोदिवमगात् महिमन्त्रीः स ठक्कुरः ।
तद्गोत्रजेभ्यः स किलागूढं तस्य बधं व्यधात् । योदृत्यच्छलतो राज्ञा खदेष्टाञ्जिरवास्तत ।
राज्ञः सैन्यवशुष्मादिस्त्रानोऽसौ भिधे पुरे । प्रत्यागतः सतीर्याध्वखिन्नो विघ्नो दिवं ययौ ।
राज्ञोऽधर्माधिकारेषु प्रत्यवेष्टापरः सदा । महाश्रीविवमहोऽपि तस्मिन् काले दिवं ययौ ।
गतेष्वप्येषु धर्मोऽस्य राज्ञो नैवाप्यतां गतः । असां दधानस्य श्रेयस्य दिग्गजाहि परिच्छदः ।
एकादश्व दीक्षारकोटिरेका महीभुजा । बालेभ्यएव दम्पासीत् जय्यभट्टमुखेन यत् ।
अहूताः पदार्थानां तद्वाज्ये धंयहोऽभवत् । अरायणावतारोयज्जायते कथमन्यथा ।
येषां हिमाशुपीयूषप्रवाहा नित्यभिचवः । इक्षवस्तेन मार्त्तण्डदेवभूमिषु रोपिताः ।
त्यजता योगमाहात्म्यादलोपलितविक्रियां । श्रीजैनोक्तामदीनेन विवुधत्वं प्रकाशितं ।
तदीयसत्यस्यप्तेरपस्यवकरीं व्यधात् । . . ल . . दयदस्य चिन्तुं भारोऽसगामिनीं ।

२९४

२९०

इति श्रीजैनराजकृतौ द्वितीया राजतरङ्गिणी सम्पूर्णा ॥

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

प्रथम तरङ्गः ।



शिवायास्तु नमस्तस्मै सचैलोक्यमहोभजे । अशेषक्लेशनिर्मकनित्येश्वर्यदशाजुषे ।
 प्रेम्णाङ्गं वपुषोविलोक्य मिलितं देव्या ममं स्वामिनो मौलौ यस्य निशापतिर्नगसुतावेणीनिशासिन्धितः ।
 आस्ते स्वाम्यनुवर्त्तनार्थमिव तत्कृत्वा वपुः खण्डितं देयादद्वयभावनां स भगवान् देवोऽङ्गुनारीश्वरः ।
 वन्द्यास्ते राजकवयः पदन्यासमनोहराः । स्थाताये सरसैः शब्दैः क्षीरनीरविवेकिनः ।
 अनित्यतान्धकारेऽस्मिन्स्वामिप्रभून् ये महोत्तले । काव्यदीपं विना कः स्याद्भूतवस्तुप्रकाशकः ।
 येषां करोमि वपुर्स्थिरमच राज्ञां तेषामयं जगति कीर्त्तिमयं शरीरं ।
 आकल्पवर्त्तिं कुरुते किमितीव रोषाद्भाताहरद्भवमतः कविजैनराजं ।
 श्रीजैनराजविबुधः कुर्वन्नाजतरङ्गिणीं । शायकाग्निमिते वर्षे शिवसायुज्यमासदत् ।
 शिष्योऽस्य जैनराजस्य सोऽहं श्रीवरपण्डितः । राजावलीयन्त्यशेषापूर्णं कर्त्तुमुद्यतः ।
 क काव्यं मद्गुरोस्तस्य क च मन्दमतेर्धम । वर्णमात्रेण मक्कोलं घनधारायते कथं ।
 राजवृत्तानुरोधेन न काव्यगुणवाञ्छया । सक्तः प्रष्टवन्तु मदाशः स्वधिया योजयन्तु च ।
 अथवा नृपवृत्तान्तस्यतिहेतुरयं श्रमः । क्रियते ललितं काव्यं कुर्वन्त्यन्येऽपि पण्डिताः ।
 तत्तद्गुणगणादानात् स्वसम्पत्तिममर्पणात् । पुत्रवद्धर्त्तितां राजा यामहेमाद्यनुयदैः ।
 अतो वाञ्छन्ममस्य तत्प्रसादस्य निष्कृतिं । सोऽहं ब्रवीमि तद्भूतं तद्गुणकृष्टमानसः ।
 एकथा तद्गुणाख्यानं जिह्वया वर्ण्यते कियत् । रोमवत् कोटिशिखेत् स्युस्तास्तदा मद्गिरः क्षमाः ।
 सत्यं नृपाम्बरऽमुष्मिन्विपुले विमलाश्रये । गुणतारापरिच्छेदे न शक्ता भारती मम ।
 तथापि सकलं चित्रपटान्ते चिजगत् यथा । श्रीजेनैस्त्राभदीनस्य न्यस्यामि गुणवर्णनं ।
 केनापि हेतुना तेन प्रोक्तं मद्गुणा न यत् । तच्छेषवर्त्तिनीं वाणीं करिष्यामि यथामति ।
 सात्मजस्य नृपस्यास्य प्राप्यते राज्यवर्णनात् । प्रतिष्ठादानसम्मानविधानगुणनिष्कृतिः ।
 खट्वगृह्यन्तानेकविपद्भिर्भवसंस्तृतेः । सूते कस्य न वैराग्यं नाम जैनतरङ्गिणी ।

श्रीजैनोत्साभदीनः स इत्वा शत्रून्दिगन्तरे । आगत्य पैलके देशे राज्यं रामइवासदत् ।
 इतावशिष्टं कोषेभ्यः स्वप्रबन्धोपयोगिनो । नानापदार्थसामर्थ्यं राजा कविरिवाचिनोत् ।
 तद्राज्यमालिशहस्य राज्यकालादनन्तरं । अज्ञाधि कैर्न योशान्ते मरौ ओखण्डलेपनं ।
 धर्मराजोपमात्तस्मात्तस्मात् नरकयातनाः । अपराधानुसारणे यायाः केचिद्विषोऽभजन् ।
 योद्रव्यगुणसत्कर्मसमवायविशेषभूत् । असामान्योऽप्यधाचित्रं नानार्थपरिपूर्णतां ।
 नेत्रोज्ज्वले लसद्गर्भशब्दाद्यो कमलाचिन्ते । यस्य श्रीरवसन्निध्यं वदने सदनोऽपि च ।
 बङ्गालमालवाभेरीगौडकर्णाटदेशगा । यत्कीर्तीरागमालेव बभूवाऽतवर्षिणी ।
 भाखान् राजा सदाचारो बुधः सधिवर्णे महान् । अधादिश्वग्रहाख्यातिमासन्नस्य ग्रहोचितां ।
 यं सम्प्राप्य गुणाः सर्वेऽप्यलभन्नधिकां श्रियं । रात्रौ कुमुदवृन्दानि चिन्तामणिमिवोदुपं ।
 षड्दर्शनक्रिया यस्य वृत्तं समन्वरञ्जयन् । सुमनोरञ्जिताङ्गादा श्रुतवो नन्दनं यथा ।
 त्रिवर्गं प्रोज्ज्वलं दृष्ट्वा यस्मिंस्तद्रसिका इव । अवसञ्जक्तयस्त्रिस्तः सममेकमतादिव ।
 भूपेऽर्थैः पूरयत्यर्थिभार्यं पार्थीपमेऽन्वहं । आङ्गानार्थमिवैतस्य यशः सर्वदिशोऽगमत् ।
 शिल्पिनो विश्वकर्माणं गोरचं योगिनां गणाः । अवतीर्णं रसज्ञा यं नागार्जुनमित्राविदन् ।
 तस्याग्रे योग्यतादर्शि यैः शिल्पकविकौशलात् । तथा प्रसादमकरोत्तत्परास्ते यथाभवन् ।
 काव्यशास्त्रश्रुतैर्गीतनृत्यतन्वीचमत्कृतैः । आजीवमनयत् कालं कार्यानुदिग्नमानसः ।
 न्याय्यं कुर्वन्ति शास्त्रज्ञाः कार्यभारं सुधीरतः । तेभ्यः चिक्षा च स्वे धर्मे तिष्ठतेत्येवमभ्यधात् ।
 अवार्थवेगैः सततमाशुगैर्यस्य ताडिताः । आसन्नदिगन्तेषु मशका इव शत्रवः ।
 तस्य स्वपरवृत्तान्ते नित्यमन्विष्य तच्चरैः । केवलं स्वप्रवृत्तान्ता बभूवाविदितो विशाम् ।
 गृहं गृहस्यवृत्तस्य ध्यायतो नोतिशालिनः । अन्यायान्नाशकद्वृत्तं काकिनीमपि कथन ।
 आदिश्य कृष्यैर्वास्तव्याङ्कूपचादोन् स तस्करान् । मृत्कर्मकारयद्वृत्तपादायः शृङ्खलाश्वलात् ।
 न कः प्रवर्तते चैर्यं नोषो वृत्तिकदर्थितः । इति कारुणिको राजा तेभ्यो वृत्तिमकल्पयत् ।
 चक्रादीन् क्रमराज्यस्थान् दृष्टान् ज्ञात्वा स तद्भुवं । इत्वा मण्डवराज्यान्तर्दत्तवृत्तीन् न्यवेशयत् ।
 तस्करोपद्रवे राज्ञा नोत्येव शमिते सुखं । गृहेष्विवाटवीध्वन्तः पथिकाः शेरते स्म हि ।
 सत्ताप्रकृतिमध्यस्थानित्यमर्वाङ्गवर्द्धनः । स्वतन्त्रवृत्तिर्भूपालोरेमे नानापुत्रेषु सः ।
 मन्देहानहितान्निवार्य च भजन्पूर्वाचलाद्योदयं योनित्यं कमलाकरेषु रसिकां विभ्रत् प्रतापोच्चयं ।
 सङ्कोचं कुमुदाशयेषु रचयन् पद्माकरोत्पूजितः शस्यः कस्य न दत्तलोकमहिमा भाखान्यशस्त्री विभुः ।
 धान्नेयाष्टकुराराज्ञो विभवश्रीमदोद्धताः । विस्फूर्तिहारिणोऽस्यासन् गजादिव निरङ्कुशाः ।
 श्रीमेरठकुरोज्येष्ठः प्राङ्निवेकपदोज्ज्वलः । तेषां मुसलवृद्धोऽपि बभौ गन्धगुणोज्ज्वलः ।
 कष्टेन काष्ठवाटं स प्राप्नोवटपथात्ततः । हिमान्यन्तरदग्धाद्भिर्हिमान्यन्तरमासदत् ।
 स्थिला माणिक्यदेवायै समुद्रस्थान्तरे चिरात् । चिकदेशं ततः प्राप किञ्चिन्प्राप्तपरिच्छदः ।

२०

२५

२०

२५

४०

४५

तद्देशकालविषमावस्थाशतहतोऽपि सन् । स तत्र प्रेष्यवत्सैदपादशौचं समासदत् ।
उद्गन्धतामथोत्पन्नस्फोटवैकृतशान्तये । वैद्यैर्वैरत्राबद्धैकपादोऽभूज्जीवितावधि ।
तत्रोपायान् षड्वन् कुर्वन् स्वदेशविभवाप्तये । यथाकथञ्चित्तत्रस्थः पञ्चशः सोऽवसत्समाः ।

५०

अतःपरं किञ्चिद्भ्रमचरितं कालवशाच्छिन्नं ।

स सिन्धुहिन्दुवाडादिदेशान् जित्वा वहिः स्थितान् । प्रतस्थे भुट्टदेशं स जेतुं सकटको नृपः ।
वनमध्ये प्रविश्यैव नगरं कालपञ्चरं । भित्तिस्थदीपमात्रे ते पश्यन्ति स्म सौतुकं ।
तपस्तप्त्वा चिरं प्राप्य योगसिद्धिमसौ नृपः । फणीव कक्षकं पूर्वगुहायामत्यजत्तनुं ।
इत्याज्जर्जानिनोऽन्ये वा ये बुद्धा सत्वमूर्जितं । तेषां प्रामाण्यमकरोत्स राजा च सविस्मयं ।
ध्रुवं महानुभावत्वं विना व्यवहितं नृपः । जानीयात्कथमिथाह विदज्जनउदारधीः । इत्युपोद्घातः ।

५५

अथ राज्यवर्णनं ।

ज्येष्ठमादमखानश्च हाज्यखानश्च मध्यमं । वह्नामखानमनुजं पार्थिवोऽजीजनत्सुतान् ।
ज्येष्ठा लावण्यैर्भाग्यसुभगैः प्राकृतेर्गुणैः । जनकं रञ्जयामास चन्द्रमादव वारिधिं ।
प्रत्यहं हाज्यखानः स कर्पूरद्वयमौग्धैः । वाललीलायितैस्त्रैः स्वमुदात्तमजिज्ञपत् ।
तौ सुतो मसूतो पित्रोरक्षणायाच्चिपन्नृपः । स्वधात्रेयतया स्वस्थोदयोऽष्टकुरपक्षयोः ।
स्वपक्षस्थापनादक्षाः परपक्षेष्टखण्डनाः । तार्किकादव तेऽन्योन्यं धात्रेयाष्टकुरावभुः ।
मौदर्यस्त्रेहृत्तस्य मूलच्छेदनकारिणः । तेऽन्योन्यगोत्रजदेषात्तयोरागमन् समत्सराः ।
राजपुत्रास्त्रयस्तस्य गुणातिशयसुन्दराः । तत्कृतान्यान्यवैरेण समं दृष्ट्वं ममाययुः ।
देहसमोदेशोऽयं तस्यात्मसमोमहीपालः । तस्मिन् ससुखे सुखितो दुःखिनि तस्मिन् मदुःखोऽसौ ।
अन्यान्यं मरुपाराजपुत्रयोर्भन्विदुर्णयात् । अभूज्ज्येष्ठकनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ।
श्रुत्वाथ पुत्रयोर्वैरमन्योन्यं जातु भूपतिः । आह स्मादमखानं स विदेशममनलगां ।
युक्तमुक्तं न गृह्णामि कुपुत्र यदि मदस्यः । मानप्राणधनध्वंसो प्रत्यूहस्तोऽन्यथाब्रवीत् ।
श्रुत्वेति पितृमन्देशं स भृत्यानब्रवीद्धरं । तत्पणोत्समथायामः सुखं तत्रैव नः सदा ।
अथोचुस्ते तव भ्राता दाता जातोऽत्युदारधीः । स्वलक्ष्मीं भृत्यसात्कर्तुं स क्षमो न भवान् क्वचित् ।
वरं मरणमेवास्तु तदयं नोऽद्य सेवया । विक्रमादिगुणैर्हीनं न त्वामेवं भजामहे ।
अग्रजानुजयोरराजपुत्रयोः सुखदुःखयोः । विपर्ययं व्यधाद्धेधाः प्रमातेव विभागिनोः ।
अथाशङ्क्य नृपः पापं तदधात्कतिचिद्दिनैः । वहिर्निष्काशयामास भुट्टमार्गेण तं सुतं ।
वज्रवाणप्रकारांश्च शिल्पिनः समदर्शयन् । यभ्योऽग्रावि ध्वनिर्धौग्लोकहृत्कम्पकारकः ।
तद्यन्त्रभाण्डभेदांश्च तत्तद्भातुमथाश्रवान् । आनीतवाश्रमपतिः संहतान् शिल्पिनिर्मितान् ।
प्रशास्तिः क्रियतां यन्त्रभाण्डेऽस्त्विति नृपाज्ञया । सयैव रचितान् श्लोकान् प्रमङ्गात्कथयाम्यहं ।
यदनुग्रहेण राज्ञां समथो लीलाविलासमयः । समयश्च यन्त्रतन्त्रैः स्थिराम्प्रतिष्ठं क्रियात्ममयः ।

६०

६५

७०

७५

रमवसुशिखिचन्द्राङ्गे शाके नाकेशविश्रुता राजा । श्रीजैनोक्ताभदीनः कश्मीरान् पालयन् विजयी ।
 वर्षे शशिवेदाङ्गे निर्मितवान् यन्त्रभाण्डमिदं । तदिति मौसुलभाषाख्यातं लोके च तत्काण्डमिति ।
 दुर्गेषुदुर्गतिपरं हस्तस्फोटकरं तुरङ्गदत्तदरं । दूरोन्मुक्ताश्वशरं कटकबलान्यदृष्टचरं ।
 सारं सुरीतिबद्धं घनघोषं शिष्टिकल्पितमहार्घम् । नवमिव नगरं नृपतेः कल्पं स्थायन्त्रभाण्डमिदं ।
 धातुविभक्तिसङ्कारात्पदप्रवृत्त्या प्रयोजिते शब्दे । अर्थापलम्बितोर्भवन्मिदं वृद्धिगुणयुक्ता ।
 इति पद्याङ्किता यन्त्रभाण्डाली व्यरचन्मवा । यदुद्यौघध्वनिसुके मेघगर्जिततर्जनं ।
 कालेनादमखानेऽथ भुट्टाञ्जित्वा समागते । स्वायखानेऽकरोत् यात्रां लोहराद्रे नृपाञ्जया ।
 कथं हि कुरिकायुग्ममेककम्बुनि स्थाप्यते । इति ज्ञात्वा सुतौ राज्ञा कारितौ निर्गमागमं ।
 जनकस्थान्तिके स्नानपानलीलोत्सवादिक् । आदमखानः सचाणोविदधेऽनुदिनं ततः ।

दृष्ट्वा सतीसरसियेन सुखस्थितिः सा भीतः स यद्यपि गतो घनकालदोषात् ।

यावन्न नाशमुपधाति किरातघातैस्तावत् कथं तदवमुच्यति राजहंसः ।

अथाष्टाविंशवर्षेऽपि रावचलवलादिभिः । इतीरितोऽकरोत् खानः कश्मीरागमनस्पृहां ।
 स्वामिंस्तदयजीयास्ते कश्मीरसुखभागिनः । क्षिप्र्यामः परदेशेऽत्र वयमेव गृहोऽग्नितः ।
 राजानकप्रतीहारमार्गेशकुलजादयः । अस्मत्प्रतीक्षिणः सर्वे तत्र वीरा बलोद्धताः ।
 यद्यप्यवचनग्राही भृभुजो निश्चितो भवान् । तावत्तैव स किं क्रुद्धो हन्यस्मान् करुणापरः ।
 युद्धायादमखानश्च निर्यातः स्वबलान्वितः । तप्तः स नश्यति क्षिप्रं श्येनायाद्विवपोतकः ।
 अमी राजपुरीयायाः सर्वेऽस्मच्छुभकाङ्क्षिणः । तत्तेनैवाधुना यामोन किं सिद्ध्यति साहस्यत् ।
 मृतेऽग्निरप्रतीक्षते वीराः के सन्ति तत्पुरे । इति तत्पैटकपदं हर्षं गन्तुं तवोचितं ।
 शिष्यास्तेऽमी वयं मृत्यावीरास्तत्पैटकैः सह । योत्स्यामः कीदृशं शौर्यमेकदा द्रष्टुमर्हसि ।
 तथेत्युक्त्वाथ खानेन पृष्टौ तन्मन्त्रिणौ मतं । सफिर्यडामरस्ताजलन्नेश्वेत्येवोचतां ।
 देव त्वत्सवकाः सर्वे स्मृतास्तेऽकण्ठिताशयाः । देशकालावनालोच्य कथयन्त्यसुखप्रदं ।
 कथमभ्यन्तरं यामः सति राज्ञि बलोर्जिते । प्रदीप्तं व्योम्नि मार्मण्डे कुण्डेन पिदधाति कः ।
 यावज्जीवति भृपालस्तावत् कोवाधितुं क्षमः । मनाऽनुवर्त्तनं कर्तुं तद्युक्तं तव साम्प्रतं ।
 प्रसन्ने जनकेऽस्माकं भवेयुः का न सम्पदः । ईश्वरे च गुरौ भक्तिर्जायते पुण्यकर्मणा ।
 अस्य कोपेन यत्साधुं परानुग्रहतोऽनु तत् । दुर्हिने या रवेर्दीप्तिः प्रदीपाञ्जलतो न सा ।
 खलोक्तिश्यासमालिख्य सततं नयसेविनः । हृदयादर्शवैषद्योत्सुकं नास्य दृश्यते ।
 निर्ब्याणगोष्ठोनिष्ठस्य तदवस्थास्त्विवेकिनः । कृपाभ्येगस्य नो किञ्चित् कृत्यमस्य सुखप्रदं ।
 तद्गुग्धपित्तपचेऽपि स्वाभिभक्तिं न सोऽत्यजत् । तेनैवान्तर्द्वयः स्वायत्तस्याभूत् जैनभूपतः ।
 सौहार्दमार्दवोपेता योग्या कार्यविचक्षणा । जाने तेनैव पुण्येन सन्ततिस्तस्य राजते ।
 स पिता त्वं सुतस्तस्य वयं सर्वे स्वसेवकाः । गत्वा चेत् कुर्ष्यहे युद्धं जयोऽस्माकं भवेत् कथं ।

हताश्वेत् केऽपि तद्गत्या बद्धभृत्यस्य का क्षतिः। एकपक्षक्षये किं स्यात् गहङ्गस्य जवान्यता।
 न शिवाशकुनाः सन्ति देशाः पर्वतदुर्गमाः। तत्रापि जनकस्तेऽस्माकं कालोविग्रहस्य नः।
 भजत्वभ्यन्तरं राजा वयं वाङ्मं भजामहे। तत्प्रमादादिहैवास्मां राज्यं क्वचं विना न किं।
 ते चेद्युद्धार्थमेव्यक्ति न जेष्यन्त्यस्मदन्तिकात्। वयश्चेदन्तरं यामो न जेष्यामः कदाचन।
 इति दर्पात् स श्रुत्वापि खानः शूङ्गपुराध्वना। अगाद्राजपुरीं त्यक्त्वा कश्मीरान् पिशुनेरितः।
 अस्मिन्नवसरे श्रुत्वा स्वपुत्रं सहसागतं। गृहीत्वा स्वबलं तूर्णं नगरान्निर्गम्यपः।
 गच्छन् सकटको राजा मरणे कृतनिश्चयः। सदःखानिश्चयसन् श्लोकमिममेकमपाठयत्।
 राज्येऽपि हि महत्कष्टं सन्धिवियहचिन्तया। पुत्रादपि भयं यत्र तत्र सौख्यस्य का कथा।
 अधर्मशङ्का दृरेऽस्तु युद्धे जनकपीडया। वैधेयातिविधेयेन येन खेहाऽपि विस्मृतः।
 त्वयि कुर्वन्ति सायाज्यं यः खेदाय समागतः। स यातु सवलः शीघ्रं त्वदीर्याग्रिपतङ्गतां।
 त्वमेवाकण्टकं राज्यं क्रिया धर्मक्रिया भजन्। वैरिणो विमुखा यान्तु रणे लब्धपराभवाः।
 यामिष्वित्यधिकास्तास्ताः शृण्वन्ननपदाश्रयः। प्रापत् सकटको राजा स सुप्रशमनाभिधं।
 अथ पक्षशिलास्थाने पितापुत्रबलदये। सन्नद्धे नृपतिर्दूतं विप्रमेकं व्यमर्शयत्।
 स गत्वा नृपसन्देशमब्रवीदिति निर्भयः। किं वकीति क्षणं क्रुद्धैस्तत्त्वज्ञैः परिवेष्टितः।
 राजपुत्र महाबाहो दाक्षिण्यमृतसागर। शृणु पित्रा समादिष्टं यत्तत् सर्वं ब्रवीमि ते।
 फलं संभारवृत्तस्य लाभोऽमुत्र परत्र च। पित्रोर्नैत्रोत्सो नित्यं पुत्रः कैर्नाम निन्द्यते।
 रुष्यः सन्निवृत्ते सर्वं पुत्रार्थं प्रयतो यतः। वार्द्धके वचनयाही भवेत् पितृमुखप्रदः।
 इत्थं लोकद्वयं स्थित्या त्वयि जाते सुते मम। दूरे सर्वसुखाशान्तु चिन्ता प्रत्युत बर्द्धिता।
 त्वत्कृतोदूर्जनाशमोनिःश्रामोयदवाग्वहं। मलिनोक्तते शृङ्खलं मयाज्यं मुकुरोपभं
 जीवनाशोद्यता ये मे लसन्त्युक्कृङ्खलाः खशाः। सुचिरं नैव तिष्ठन्ति सरसस्मारागमा इव।
 मदादंशं विना देशं किमर्थं स्वपमागतः। केन राज्यं बलात् प्राप्तं निजभाग्योदयं विना।
 वाङ्मदेशावनिः सर्वा भुज्येते त्वयसे न किं। येन मण्डनमात्रं मेऽवशिष्टं हर्तुमागतः।
 तन्निवर्त्तस्व मा पुत्र पापदुष्टं त्वया कथा। बलदयबधात् पापं तवैतत् परिण्यति।
 इत्युक्तिः पैटकी प्राक्ता किन्तु सत्यमहं ब्रुवे। नश्यन्ति भूपाः श्रेयनायात् त्वद्गताश्चटका इव।
 इति हृत्ताडरामुक्तिं श्रुत्वा विप्रस्य ते भटाः। क्लृप्ता कर्णावधूरक्ता दायादेषु विशेषकान्।
 तं दृष्ट्वा हाज्यखानोऽय सन्नपः पितुरागमत्। अभिमन्युप्रतीहारमुख्यानाख्यदिदं वचः।
 वरं पादप्रणामार्थं पितुर्य्याम्यमोताबलात्। भूपस्तुष्टोऽय रुष्टो वा यत् करोतु करोतु तत्।
 सर्वथा तातपादा मे मेव्या रक्षेत् स नो भुवं। तस्मा कुरुत युद्धेऽस्मिन् संरम्भं चेन्नतं मम।
 किन्तु स्वप्रेर्ऽपि भूपाय नानिष्टं चिन्तयाम्यहं। यामे देवाधिकः पूज्यलोकद्वयमुखप्रदः।
 अयोजोऽये समायाति रणायायाति नो नृपः। इत्युक्तं तेन संप्राप्तो नाहं पितृबोधयतः।

अत्रेति मन्त्रिणस्ताजतन्निपत्यादयस्ततः । तत्तुरङ्गाक्षबलाया निष्ठुरं तेऽब्रुवन्निति । १२५
 यदोक्तं समयोनायं याम इत्यवधीरितं । आरब्धस्थान्तगमनं तद्युक्तमधुना तव ।
 यूयं चेत् जातमौहार्दा मार्दवानन्दितापराः । वयमेव हताः कष्टं क्लिष्टास्त्वसेवनाश्रया ।
 भवेत् सन्तप्तयोः सन्धिर्निर्णयं तैलकटाक्षयोः । तदन्तः पूरणी क्षिप्ता सेव दन्दस्मृते क्षणात् ।
 भवान् स्वामी वयं दासाः पौरुषं पश्य साम्प्रतं । जयश्चेत्तव राज्याभिर्निष्ठो याहि यथागतं ।
 यावत् युद्धं करिष्यामस्तावेदेव विलम्ब्यतां । हतेष्वस्मासु कर्त्तव्यं यत्पुनस्तत् समाचर । १२६
 अस्मदुक्तं न गृह्णासि यदि त्वं पितृवश्चितः । त्वय्येवानुचितं कृत्वा पुनर्यामोदिगन्तरं ।
 इति निर्भत्सनावाक्यजातभोतिर्नृपात्मजः । ततश्चिन्तार्णवे मग्नो युद्धश्रद्धामगाहत ।
 अत्रान्तरे दिजं तादृगवस्थं बोध्य भूपतिः । मुरारातिगिव क्रुद्धो युद्धसन्नद्धतां दधे ।
 शुक्रयोगजनामर्चपरीक्षणविचक्षणः । स्वपञ्चरक्षणं क्षापः पृष्टोक्ततरविर्यधात् ।
 राज्ञः पृष्ठगतः सूर्यः खड्गान्तःप्रतिविम्बितः । जयस्ते भवितेत्येव वक्तुं व्योम्नोऽवतीर्णवान् । १२७
 कियन्तोऽमोति यावत् सेऽचिन्तयत्तावदयतः । अर्कदीप्तिज्वलच्छूलद्युतिद्ये तितभृतलं ।
 निर्यत्सवाहिभोगोपतद्गततुरङ्गमं । गणशोगणशोधावत् तत्सैन्यं समवैचत ।
 कोऽन्योवीरोहाज्यखानाद्योगा वायजेन वा । गृहीतसर्वभैर्येन धैर्यात् क्रष्टुमशक्यत ।
 तत्र मर्त्ताश्लारङ्गसङ्गतास्तद्गता नटाः । तद्गदङ्गविहङ्गानां नाय्यभङ्गिमदर्शयन् ।
 ववर्ध शरधाराभिः स भूपकटकाभुदः । स्फुरच्छस्ततड्डिज्योतिस्त्रैर्यगम्भीरगर्जितः । १२८
 अन्योन्यमिलिताः कांस्यधनवत्कठिनाघनाः । अन्योन्याघातसहना नदन्तः संहता बभुः ।
 भटा नयन्ति मां युद्धे मां मा ताडयत द्रुतं । इतीव तारं दध्वान् खानस्थानकदुन्दुभिः ।
 पूर्वं मया प्रतीक्षारमुख्या गुरुलघूर्जिताः । रणे फलतया दृष्टा रवेष्टेत्तेर्धना दव ।
 ततोभूपबलात् क्रुद्धो धात्र्यौ भूपतेर्हितौ । ठक्कुरौ निरगातानौ बीरौ हस्मन्होस्मनौ ।
 सुवर्णसीहमयाद्या राजपुत्रा रणाध्वरे । शस्त्रज्वालाबलीलोढे जुहुवुः श्रीफलं वपुः । १२९
 ते बीरभ्रमरास्तत्र रणेद्याने तदाभ्रमन् । स्वामिमाधवसान्निध्याद्यशःकुसुमलम्पटाः ।
 ते बीरमस्तकच्छिन्ना रणभूभाजने स्फुटं । चुत्तप्तस्य हतान्तस्य कवलादव रेजिरे ।
 रणतूर्यस्वर्णसैर्जगकोलाहलस्तथा । बीराणां सिंहनादैश्च शब्दैर्देतमजायत ।
 तच्छुद्धये षण्णमिवैक्ष्य नृपप्रसादं प्राप्ते चणे जहति येनिजजीवितांशं ।
 तत्तद्दिहस्तपरिरक्षणधर्मलम्बा धन्यास्तएव कतिचिन्नृपसेवकैर्भ्यः ।
 राजायादागतास्तीक्ष्णाः शरास्तत्पक्षपातिनः । स्वयं पाहोति भीत्येव स्वलन्तः समचोदयन् । १३०
 ध्वजशलाघ्नला राजसुतस्याये तु वायुना । सकम्पा रणभीत्येव पश्चाद्भागमशिश्रयन् ।
 शस्त्रक्षत्तस्फुरद्दीर्गशिरःकमलनिर्भरा । जीवनाशा क्षलत्पत्रा नलिनी रणभूरभूत् ।
 शौर्यमत्यहुतं दृष्ट्वा स्त्रनोस्तत्कटकस्य च । पुनर्जातमिवात्मानं रणेत्तीर्णं नृपोऽविदत् ।

कृत्वा सर्वदिनं युद्धं बलाद्भृत्यैर्निवारितः । हाज्यखानः सवित्राणः समरात्स न्यवर्त्तत ।
भग्नं निजानुजं दृष्ट्वा पश्चात्ततो विविग्रधोः । अयजोऽथावधीक्ष्यमानं मद्रास्त्रासाणवे भटान् ।
किमुच्यते नृशंसलं येन पूरुषपुरात्तरैः । अन्यथात्रागतोमोहान्निहतः पथिकव्रजः ।
यस्यां मन्दप्रभो भास्वान् गणैः सर्वैर्विलोकितः । दक्षिणस्यादिग्रस्तस्याः प्रवासी स नृपोऽभवत् ।
दुर्व्याधनार्पितरसा गुरुशून्यविष्टा भीष्मप्रिया परहृतिं प्रति दत्तकर्णः ।
ये धर्मजातिविमनस्कतया कृपेच्छाप्ते कौरवा इव रणे न जयं लभन्ते ।

१९५

अन्यद्युद्धतश्चिष्टास्तान् भयानानोय पृथ्वत् । हाज्यखानं मानतापश्चित्रदेशे स्थितिं व्यधात् ।
स्विन्नानाश्वासयन् कंश्चित् सन्निवृत्तान् प्रतिपानयन् । अचयन् क्षुधया क्षीणान्नगाये सोऽनयस्त्रिंशं ।
मा वाधिष्ट सुतं कश्चित् मत्परो वातिविह्वलः । इति कारुणिको राजा न्यवर्त्तत रणात् द्रुतं ।
आसिध्ये सुखितः सुतार्पितभरोबुद्धेति दत्तानिजा रद्वेशावरभेवकाः सतुरगाः सम्बद्धिता ये मया ।
तेऽमी राज्यजिहीषवः सुतरता युद्धाय मय्यागता धिक्का येन नयोऽज्झितेन घृणयानर्थं स्वयं स्वीकृतः ।
इत्यादि विमृष्टन् राजा स्वपुत्रं दुःखिं गमत् । विरोधादायिनो निन्दन् सेवकान् विधिकर्षणा ।
सङ्ग्राममृतवीरेन्द्रच्छिन्नमस्तकपङ्क्तिभिः । आनीय राजा नगरे सुखागारमकारयत् ।
इत्थं सेवकपैशुन्यात् पितापुत्रविरोधतः । समरे तत्र तदर्थं वीरलोकचयोऽभवत् ।

१९६

राज्यस्थितिप्रविकसन्नलिनीहिमौघोलोकचयोचितमहाभयधूमकेतुः ।
विघ्नप्रसक्तखलघृकनिशान्धकारः शापः सुखस्य नृपतेः स्वजनैर्विरोधः ।
श्रीमानर्धहृन्पते तव नामवर्णाः पञ्चेषुपञ्चविंशतिस्त्रिंशन्विति नितस्त्रिंशेषु ।
प्राणन्ति बन्धुषु विरोधिषु पाण्डवन्ति देवद्रुमन्ति कविपण्डितमण्डनेषु ।
इति पण्डितश्रीवररचितजैनराजतरङ्गिण्यां मल्लशिनायुद्धवर्णनं नाम प्रथमः सर्गः ॥

मृत्तो निर्गता प्रेमसर्गित् प्रोक्षानुजच्छलात् । प्रत्यावृत्ता कियत् कालं शुद्धायजमग्निश्रियत् ।
यत्क्षेत्रभागो सुदृशाभिरामोभाति प्रदीपः समुपास्य पात्रं । आश्वाप्रकाशैर्निधेस्तदागदसन्निधानेन विरोचनस्य ।

ददावादमखानाय नायकः स चिन्तेस्तदा । प्रमेयान् क्रमराज्यस्याननुजीयात्स्विरागतः ।
जगृहे स च विन्तैर्घं गृहयामादिदेवगं । हाज्ये हैधरखानीयं पानीयमिव वाडवः ।
ततः प्रभृति ज्येष्ठस्तु कम्प्रीगान्तनृपायगः । यौवराज्ये सुखं तददुभुजे पञ्चशः समाः ।
येषां सुखं वितनुते विधिरत्नवृद्धा दुर्भिक्षदुःखमपि सन्तनुते स तेषां ।

१९७

वृद्धा विवर्द्धयति यानि तृणानि नेधन्तान्ये शोषयति भावि तुषारभारात् ।
सर्वशस्यसमृद्धेऽस्मिन् देशे षट्त्रिंशत्सर्गः । अकालादभवसैत्रे गगणात् पांशुवर्षणं ।
बभूव वर्षः षट्त्रिंशः सर्ववृष्टिर्लकुलचयात् । भयकृत् सर्वजन्तूनां भारतादिति विश्रुतं ।
अभवन् पत्रपुष्पाघातधूलिधूसरतानताः । भारिदुर्भिक्षमोडार्त्तजनचिन्तावशादिव ।
भविता वत्सरेऽमुष्मिन् दुर्भिक्षं पांशुवर्षणात् । इत्याख्यमुत्तरं पृष्ट्वा भृशुजा दैववित्तमाः ।

१९८

षट्त्रिंशोवत्सरेऽतीतो दुर्भिक्षातिप्रदोऽभवत् । एषमस्तादृशः प्राप्नोतीतिरित्युदभूद्भृदि ।
 पपात मार्गशोर्षेऽथ मास्यपदवदर्शनं । देशेऽत्र विलसच्छानिमानि प्रालेथवर्षणं ।
 दुर्भिक्षदुस्थितं लोकं कथं पश्यामि साम्प्रतं । इतोव भूरभूच्छन्नमृखो हिमसिन्ताशुकैः । १००
 क्वादिताः शालयः पक्वा हिमैर्जलमनोहराः । खलमूर्खसभामध्ये पण्डितैः सगुणा इव ।
 कुक्ष्यावेगाद्भुक्तार्तः क्षपिताक्षः क्षणे क्षणे । आशु दुर्भिक्षयक्षोऽत्र व्यधात् प्रक्षीणलक्षणं ।
 प्रविश्य रात्रौ गेहान्नः क्षुब्धक्षत्रोक्षपोडितः । हिरण्यादि धनं त्यक्त्वा भाण्डेभ्योऽन्नमपाहरत् ।
 सर्वस्मिन् दिवसे रात्रावपि भिक्षुपरम्पराः । शराहवाविशन् देहे गेहे धान्यवहे तदा ।
 धान्यवद्गृहसन्दिष्टकृष्टकम्बकदम्बकाः । नीरसापूपभोगेनाथरत्नं केऽपि जीवितं । १०१
 पालीपालीवताश्चक्रेष्टकृष्टकृतभोजनः । चिराचिरास्तादरतः कोऽपि कोऽपि हतोऽभवत् ।
 क्षोणा ग्रामेषु वास्तव्याः केचिदस्त्रामृताप्तये । शाकमूलफलाहारा व्रतनिष्ठा इवाभवन् ।
 चिराज्जाह्नान्तरे चिक्षा शाकं किमपि तण्डुलं । पक्ताऽन्ये केऽपि तद्भोगादकुर्वन् प्राणधारणं ।
 सर्पिलवणतेनानां तण्डुलेन महार्घता । हता नीचेन माधूनामिव सर्वोपयोगिनां ।
 बज्रधान्यकथानिष्ठो योऽभूत्पूर्वं पुरान्तरे । बज्रधान्यकथानिष्ठस्तत्कालं स व्यतीकृत । १०२
 बन्धुजीवस्तदाकन्दे बन्धुजीवदवाभवत् । मन्दान् मन्दारयामास क्षुब्धान् योऽन्वमा पिना ।
 धान्यखारः कृतः पूर्वं दीप्तिराणां शतत्रयं । दुर्भिक्षतदा सार्द्धमहस्त्रेणापि नापि सः ।
 किमन्यत्कुचचिद्राष्ट्रे धात्रा निष्किञ्चनभोजनः । अभयम्पाण्डकुण्डस्य काञ्चिकेनापि वञ्चितः ।
 यत्पूर्वंमकरेदेनां रसवद्गोहिष्णालिषु । मन्ये तेनैव श्रापेन भयमापन्नजदृशं ।
 कर्णकुलितो राजा स्वधान्यैः पुत्रवत् प्रजाः । पोषयामास मासेषु केऽुचिद्यावदाकुलाः । १०३
 तावदस्यैव माहात्म्यात् शस्यसम्पद्भुजभत । सत्यव्रतानां भूपानां क्वावकाशस्थिरं शुचं ।
 मन्येऽथ वारिर्धर्मपकारुष्यप्रयनेक्या । दार्भिक्षदौष्ठ्याङ्गलोकं सशकमकरोत्तदा ।
 पार्थिवोपप्लवे चौराश्चकारेऽभिसागिकाः । दुर्भिक्षे चैव तु व्यन्ति धान्यविक्रयिणोजनाः ।
 अतः क्षुधामहार्घये पदार्था धान्यविक्रयात् । गृह्यतामेऽन्यदा पूर्वमन्त्रेण प्रापयन्नृपः ।
 दुर्भिक्षभक्षिताक्षोऽलोकदक्षः क्षितोऽश्वरः । धिया सरलवृत्तेभ्यस्तैनाकर्षणमादिशत् । १०४
 तस्मिन्सन्तरे राजा कारुण्याद्भुजगभिनी । उत्तमर्णधमर्णानां व्यवस्था विनिवारिता ।
 चतुःषष्टिकलाः शिल्पं विद्या सौभाग्यमेव च । दुर्भिक्षोपप्लवे सर्वं तदाभून्निष्प्रयोजनं ।
 पदवाक्यतर्कनवकाव्यकथाबज्रगीतवाद्यमनृत्यकलाः । सुरतप्रपञ्चचतुरा वनिताः क्षुधितस्य नैव रचयन्ति सुखं ।
 इति जैनतर्ङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविचितायां षड्विंशवर्षे दुर्भिक्षवर्णनं नाम द्वितीयः सर्गः ॥
 तुष्टः प्रसादमतुलं कुरुते क्षणाद्यः क्रुद्धः प्रजासु कुरुते भयमप्रतर्क्यं ।
 उन्मत्तपार्थिवपतेरिव हन्त धातोर्लीलास्तन्मन्त्रचरितं भुवि बुध्यते कैः ।
 षड्विंशवर्षदुर्भिक्षदुःखविस्मरणं जनः । न यावदकरोत्तावदष्टाविंशेऽपि वत्सरे । १०५

वृष्ट्या सह रजोवर्षमपतद्गङ्गाङ्गुलि । उपादीक्षत शाल्युत्थभाविदुर्भिक्षसूचकं ।
 अथाचिरेण गर्जन्तो धृतचापाघनाघनाः । जनानुदेजयामासुः शरगसारैरिवारयः ।
 वृष्ट्युपद्रवमन्त्रा हलर्द्धिहरणाकुलाः । उत्थिता वुदुद्व्याजादुष्टा नागफणा इव ।
 उत्पन्नध्वंसिनोभावान् करिष्याम्यहमञ्जसा । इति ज्ञापयितुं मेघो वुदुदानस्रजङ्गुवं ।
 वृक्षाः सर्वत्र पत्रान्तःपतदृष्टिस्वनच्छलात् । अमुविन्दूनिवामुञ्चन् रुदन्तो जनचिन्तया । ११०
 वितस्तालेदरीमिन्मुक्षितिकाद्यास्तदापगाः । अन्यान्यस्पृष्टयेवोपा यामांस्तोरेष्वमञ्जयन् ।
 सविभ्रमाधृतावर्त्ता वाहिन्युत्थास्सहेषिताः । जवादधावस्तुत्तङ्गास्तत्तरङ्गतुरङ्गमाः ।
 अत्युचापातकक्षीचोन्नतिदञ्च निरङ्कुशं । आसीदपथगं सत्यं तदा जलविजृम्भितं ।
 मृदे जलस्य तत्कालेऽद्रिदृष्टविटपालिषु । केनोपदिष्टं तत्काले मूलोत्पाटनपाटवं ।
 अयायपद्गुणोप्राणिगृहधान्यादिहारकः । भयदोऽभूज्जलापूरः स स्वेच्छेत्पिञ्जसन्निभः । ११५
 तदा मडवराज्यस्था शिशोका शोकदा नदी । प्रदर्शयेच्छेयान्तर्विवेश विजयेश्वरं ।
 स्नानात्पापहरी पूर्वप्रवाहोपगता नदी । इतोव तज्जले तूर्णं ममज्जुर्गृहपङ्कजः ।
 पुराणेषु प्रसिद्धा या विशोका शोकनाशिनी । तदाभूदिपरीतार्था प्रजाभाग्यविपर्ययात् ।
 येभ्यः प्रतिष्ठा प्राप्ता तान् दुःस्थान् द्रष्टुमसाम्प्रतं । इतोव तोये तत्कालं ममज्जुर्नगरे गृहाः ।
 शिलादारुमयी मग्नभ्रमोभूतचतुर्गृहाः । चतुष्पादिव धर्मोया लोकात्तरणकृद्भौ । १२०
 दारदायामपङ्कजस्य दर्शनाय विश्राम्यते । याचागतस्य लोकस्य सेतुबन्धद्ववाभवत् ।
 वितस्तायां कृता जैनकरलिः सगृहोज्ज्वला । जलावेशास्तटोन्मग्ना भग्नाश्च नगरान्तरे ।
 पाददद्यावशेषापि स्यापिताये भविष्यतां । पाददयं पूरयितुं समस्येव महोभुजां ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥
 कमराज्ये तदा कुर्वन् कल्लोलैराकुलं जनं । महानप्यमरोवेगादगादुर्गपुरान्तरं ।
 अन्यः सरोवरः कोऽपि पद्मनागसरोन्तिकं । प्रोत्था किमागतो दूराद्यं दृष्ट्वा विगमद्भिरै । १२५
 स्वयमुत्पाटयत्यस्मान् वृचवत् सहसागतः । इतोव तत्र वेश्मानि चिचिपुः स्वञ्जलान्तरे ।
 दूरे समुद्रां मङ्गन्ता कोऽयं हि समुपागतः । इत्थं वितस्ता तैव प्रतीपमगमत्तदा ।
 सीमोज्झिता चलन्मार्गा पङ्कातङ्ककलङ्किता । स्थितिः कलियुगस्यैव भूरभूज्जलपूरिता ।
 तस्मिन्मरे धारासारं वर्षति वासवे । नैकामारुह्य भूपालो निरगाज्जनचिन्तया ।
 पश्यन् जलान्तरे मग्नां कृषिं कृशतरः शुश्रुषा । जनकारुण्यपुण्यात्मा विचचार पतिः स्य च । १३०
 दृष्टानि यानि घोषेषु गहनत्वाच्च जातुचित् । स्थानानि तानि भूपालो नैकारुढोऽप्यलोकयत् ।
 प्रतापमिखनेवाथ शेषितोऽगान्धितैर्दिनैः । शान्तिं क्रूरोजलापूरस्तु त्रिसारे समागतः ।
 अथाचिरेण तद्वर्षं दानोत्कर्षादिव प्रभोः । हर्षमन्वभवन् सर्वे पक्वया शालिसम्पदा ।
 प्रजाचन्द्रकलावृक्षैः कश्मीरेन्द्रपथोनिधिः । तूर्णं पूर्णात्मतां प्राप दयापीयूषभूषणः ।

आत्मेव कश्चिन्मुक्तो चिनीशः प्रजा प्रियास्य प्रकृतिर्यथैव ।

तस्मात्प्रहृष्टा सुखिता यदासौ तदीयदुःखेन च दुःखयुक्ता ।

१४५

वितस्तोचतटे भूपसदुपद्रववृद्धा । पुरं चिकीर्षुर्वभ्राम जयापीठपुराणिके ।

अकरोत्तिलकं भूमेरलकादर्पणपुरं । स जैनतिलकं नाम नदीतीरोजतस्थले ।

राशोदिदृशयेवात्र राजधानीरुचिच्छलात् । सौधमितिगता नूनंचन्द्रिकासौ सुधासिते ।

मूलोत्पाटे दशास्योऽरिर्भमेनेन विवर्द्धितः । इतोव खिन्नः कैलासः सौधव्याजादिवागतः ।

सुधासितगृहा यत्र सजागारवसुन्धरं । जयापीठपुरं जीर्णं हसन्तीव रुचिच्छलात् ।

१४६

तलहारोत्सुकस्यास्य राक्षः प्रत्यक्षतां गतं । मयासुरपुरं किम्वा बह्वेतेत्यवदन् बुधाः ।

यद्धारि कान्तं सङ्क्रान्तं परितः सरितस्तटात् । द्वारिकां हसतीवास्त्य द्वारिकानया सुधासितं ।

तत्र राजपुरीयाय जयसिंहाय भूपतिः । प्रददौ राज्यतिलकं निजजम्भदिनोत्सवे ।

तत्रोपविष्टः सन्तुष्टः सेवयास्त्य महोपतिः । भट्टतन्त्राधिकारस्त्य प्रददौ ब्राह्मणप्रियः ।

काश्मीरकाश्यदेवोयसर्वगीताङ्किताङ्गने । तस्मिन् सन्वत्सरे राज्ञा चक्रे कनकवर्षणं ।

१४७

तत्रोपकण्ठे भूपालः स्मृत्यै कण्ठीरवदिवः । हेलालनाम्नो दासस्त्य हेलालपुरकं व्यधात् ।

शैलपोठं विधायोच्चैर्जयापीठपुरान्तरे । सरस्तीर्ये मनोहारिराजवाद्यं स्नकं व्यधात् ।

उदीपनुडितं जीर्णं निर्लुपयोपसरोवरं । महाप्रज्ञानपञ्चके तद्वद्राजगृहावलिं ।

नागयात्रादिने यत्र प्रत्यब्धं दिनपञ्चकं । गणचक्रोत्सवे राज्ञा योगिनोभोगिनोव्यधात् ।

यत्र कादम्बरीश्वरव्यञ्जनादिप्रपूरितः । कृत्वा पुष्करिणीसुवर्णान् स चयेच्छमभोजयत् ।

१४८

यत्र योगिसहस्रोत्पष्टङ्गनादासकृच्छ्रुतेः । जाने मानसनागोऽपि न्यमीलन्निजचक्षुषी ।

न तदन्नं न तन्मांसं न तत्पत्रं न तत्फलं । न ते भोगा न ये राज्ञा भोजिता भोजनक्षणे ।

योगिनां त्रिविधास्त्रीलं मद्यमन्ततयोदितं । असहिष्टं नृपो भक्ष्या यदसन्नं जनैरपि ।

महार्घपरिधानोद्यमानमानादिलाङ्कनैः । तेषामधिपतिं यत्र मेरं स्वसङ्ग्रहं व्यधात् ।

सत्कन्या किन्नरामुदादृष्टाद्यैर्दीदृशीदिने । भारिकान् योगिनः कृत्वा प्रत्यमुञ्चन्ततो बहिः ।

१४९

वितस्ताजन्मपूजार्थं त्रयोदश्यां ततो नृपः । दीपमालादिदृष्टुः स नौकाकण्ठेऽभ्यगात् पुरं ।

सुभाषितानि संष्टण्वन् सङ्गोतानि जलान्तरे । समारोहावरोहाभ्यां सपौराश्रयमयसीत् ।

पूजार्थं प्रस्तुरत्पौरदत्तदीपवलिच्छलात् । वितस्ताज्जरमायाता तीर्थकोटिरिवाद्युतत् ।

पारावारतटप्रस्तादीपमालास्तदा दधुः । अर्चनाप्रसुरोन्मुक्तसुवर्णकुसुमश्रियं ।

वितस्तावलिपूजाप्रनागरीमुखनिर्जितः । लज्जया कम्पितेवन्दुस्तेवाप्तः प्रतिमाच्छलात् ।

१५०

गर्वस्वर्वाङ्गितारातिः सुपर्णद्वय लोलया । सर्व्या रात्रिं स गान्धर्व्वचर्म्मणैरनयत् सुखं ।

बन्धोऽभौ गुणिवान्बोदिनपतिर्यस्योदयानुग्रहादृष्टा कुत्र न सर्व्वदर्शनसुखात् ससकद्वर्णस्थितिः ।

मिन्दो तस्य सुतौ पितुर्व्विब्रह्मै लोकव्यथोत्पादकौ यौ कालोऽयमिति प्रथामपगतौ क्रूरग्रहौ निक्षितौ ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ १ तरङ्गः ॥

११

अचान्तरेऽनुजद्वेषवशात् कलुषिताश्रयः । आदामखाभोगिः श्रेयं देवमाक्रामयद्गुह्यम् ।
यचाश्रमातिकठिनस्तन्वतन्वितवन्निष्णः । दुर्मन्विषोऽभजन्वाग्निं तस्मिन् सोऽपि स्नातन्वतां ।
स्कीते भीतेन कामसेव शस्त्रेण रसिकोऽभवत् । केवलं मृगयासक्तस्य मत्कारं समिर्व्यधात् ।
सरसामन्तरेऽरण्ये यत्र कुचापि तिष्ठतः । मृगयारसिकस्यास्य राशिं दिनमिवाभवत् ।
किमुच्यतेऽन्यस्त्रीचलं यद्भृत्यैर्व्यवहारिवत् । श्येनवधतपचौषविक्रयानगरे कृतः ।
अथैकदा विभज्यासौ धौवराज्यमदोद्धतः । क्रमराज्यं नखत्याज्यं ययौ प्राज्यपरिच्छदः ।
यत्र यत्रापविष्टः स पापनिष्ठोऽप्यनिष्ठवत् । अभवन् पीडितायामीणाक्रन्दमुखरा दिग्गः ।
प्रसादमतुलोदयप्रतिग्रहदृढां शक्तिं । उपग्रहद्वयाद्युपः सञ्चकार पदे पदे ।
कचिद्रीत्या कचिद्वीत्या कचिद्वीत्या विभोभयन् । लोभयसौबलात्काराज्यं केवामहरद्भुजं ।
स प्राकृतद्वयं व्याजमैत्रीं कुर्वन् गृहगतः । लोभादभ्यासकन्यास्तानन्यान्वितैरवस्थायत् ।
नीताचारकृताद्युक्ता सभवास्ताडयन् स्त्रियः । तदुक्तादण्डयत्तस्य यामीणान् सेवकव्रजः ।
तत्तद्विनियहस्थानसावधानमतिस्तदा । स तार्किकद्वयाद्युपोराद्विद्यैर्दुर्जयोऽभवत् ।
जायाक्षुषादुहित्राया भव्या येवमभवन् गृहे । बलात्प्रविश्य सन्धुक्ता निर्लेज्यैस्तस्य सेवकैः ।
समाण्डमत्यं कुण्डैस्तो पीत्वा मृणालान्तरे मधु । भाण्डाद्वयमदोषण्डाः शशैर्भाण्डमवाहयन् ।
तण्डुलाश्च कुसुलेभ्यः शालाभ्यः पीनवत्कराः । वीटिकाभ्यः स्त्रयं मयं भुजं तैर्व्यवहारिभिः ।
सैव कानोचितो तस्य कियतो वर्षांते मया । येऽध्वमूर्ध्वनि वास्तव्यान् शृताभ्यङ्गमकारयन् ।
हमन्तीरिव ज्वालाभिल्लैलपूर्णा हसन्निकाः । तान् कारयित्वा ये दीपास्त्रिधास्त्रज्ज्वलयच्छ्रुताः ।
इत्यादि कुत्सिताचारं भारात्तद्वयं भूपतिः । विज्ञयोदेजिनोलोकैर्निर्गन्तुं नाशकद्रुहात् ।
पीडां मा कुरुतेत्यादि राजदूते ब्रुवत्यमो । अवोचन्निति तद्भृत्या राजा क्रन्दतु पीडितः ।
वैरं यो गुरुभिः करोति सततं पुण्यात्यलं दुर्व्यनांशोभात् सञ्चयमातनोत्यनुदिनं तद्दानभोगोऽग्नितः ।
दीनान् याम्यजनांश्च पीडयति योनिर्हेतुमत्याचिपंस्त्रासन्नविनाशिनः स्त्रिभिवक्तापाय प्रापाय वा
कुर्वन् स्त्रियैवसामपीं कुहदेनपुरे स्त्रितः । एकदा जैननगरे भृपालं सबलोऽभ्यगात् ।
तद्दिने शङ्कितस्तस्मात् पूर्णकर्णोदुहकिभिः । स्त्रियैवसङ्गुहं राजा राजधान्यां गतोऽकरोत् ।
वितस्तान्त्वयसद्वारुषैलपूर्णचतुर्गृहं । तरदायामपंशस्य दशकं नगरान्तरे ।
सेतुवन्धं व्यधाज्जैनकदलाख्यमयं नृपः । स्त्रुतं तं तदाज्ञासोत् स्त्रिविभ्रमित्रं भीतिर्दं ।
नगरोपप्लवाशङ्को सन्नस्त्रायलमास्थितः । पुरास्त्रिष्कालयामास तं सुतं मन्त्रबुद्धिभिः ।
सन्तापप्रदमुत्तरायणमिहलोच्यापि रम्यं गुणैर्व्यावाञ्छित्यथ दक्षिणायणममुं ज्ञात्वा हिमतिप्रदं ।
लोकानामसुखलक्ष्यार्थमुभयोरार्थं पुनर्व्योभजत्तर्थाथैव परोपकारनिरतः स्त्रुव्यं च तस्मै नमः ।
क्रमराज्यान्तरं प्राप्ते तस्मिन् देराज्यशङ्कितः । स्त्राचरैर्होव्यखानं स प्रादेवोत्पन्नमित्यदः ।
पुन्र मेऽवसरोद्गृह्णतादृक् प्राप्तेदुहन्तरः । यत्र मन्त्राण्यसन्देहे गतिर्नाम्य मया विना ।

१११

११०

११२

११०

११५

१००

॥ श्रीवर्गपण्डितकृता ॥

युक्तं श्रुतस्य तत्रासनं । आसीनस्य समुत्थानमुत्थितस्य च धावनं ।
 नाथभोगे त्वत्कापि श्रुतयन्त्रणं । यद्यागहसि तत्तूर्णं पूर्णं प्राप्स्यसि वाञ्छितं ।
 अतिर्त्तुर्णं न चेत् प्राप्तो मयि जीवति विह्वले । गते मयि मदभ्यर्णं पुनरागमनेन किं ।
 तावत् स्वयंपुरं प्राप्तः सोऽभूत्तीर्णो नृपात्मजः । राजानोकैः समं युद्धमुद्धतं सबलोव्यधात् ।
 अथोदतिष्ठन्मुलस्तत्कालं सैन्ययोर्दयोः । उन्नद्धखानसन्नद्धयुद्धेचणसुदुस्सहः । १५
 अष्टाविंशब्दवदस्मिन् पञ्चत्रिंशेऽपि वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ पिशुनैः कारितोबधः ।
 तत्रत्यादरदावान्ये परितः सरितोजले । ममञ्जुस्तद्गुह्याद्येन श्वपूर्णमभूत्सरः ।
 हत्वा मृत्युर्गिवात्युयां तद्दिने नृशतत्रयीं । नैसेतुबन्धमुच्छिद्य नदीपारं समासदत् ।
 धिक्कं यः पैतके देशे रक्षणीयेऽपि निष्कृपः । परदेशजयं त्यक्त्वा तादृङ्गिन्धं समाचरत् ।
 पापास्ते शिखजादाद्या गृहीत्वोभयवेतनं । भूपमद्वेजयामासुः फलं यैरनुभूयते । १६
 उच्चः सत्पानदोयथायमहमयेतादृगेतावता स्पृष्ट्वा यावदियेष हन्त जनकेनैकेन मन्दः सुतः ।
 भास्वानभ्युदितः स तावदतुलः सर्वप्रकाशोद्यतोयन्माहात्म्यवशेन वक्रगतयोध्वस्ताभवन्ति स्वयं ।
 तद्देशकष्टदैर्दुष्टैः प्रजामां नाशहेतुना । आदमखानोविचाणोल्लुप्त्या भागैश्च तत्त्यजे ।
 इत्यातङ्गादिभिर्दुःखैर्व्यंरं देशेऽत्र जीयते । सर्वनाशकरो मास्तु भूभर्तुर्व्यङ्गपत्यता ।
 सा चेत्तेषां स्वभेदोमा भूयादैरात् परस्परं । मा जायेताथ वा दुष्टः सुतः कस्यापि दुःखदः ।
 प्रजान्तकारिणौ क्रूरौ राजपुत्रावुभावपि । सूर्यस्येव महीभर्तुः पङ्ककालाविवोदितौ । १७
 अपकर्तृन्विपन्नगान्दयमानः परानपि । क्षमो दाता गुणयाही स्वामोदुःखभ्यते कथं ।
 व्यथितोयत्सुतैर्दुष्टैः सोऽस्मद्भाग्यविपर्ययः । प्रहृष्टन् स रुदिताक्रन्दमिति पौरगिरः पथि ।
 पाददाहव्ययार्त्ताऽपि नगराच्चिरगान्मृपः ।
 पुत्रोत्पत्तिमवेक्ष्य तुष्यति नृपोवोढा धुरः स्यादिति स्नेहात् सन्पदमस्य यच्छति निजामुलङ्घ्य नोतिक्रमं ।
 ज्ञात्वा तं बलवन्मात्मसदृशं तादृग्मियाशङ्कते येनासन्नसुखो न जातु लभते निद्रा सचिन्ताञ्जरः ।
 बद्धा मल्लिकजप्रयेन स यदा राजालिशाहिर्हेतोभ्रातृदेषवशाद्भव कदनं काश्मीरिकाणां महत् ।
 तद्वज्रैर्नमहीभुजोऽस्य तनयदेषात् किमालोक्यते तन्माभूद्वृद्धसन्मतिर्नृपगृहे देशे विनाशप्रदा ।
 इति मार्गे कथाः प्रहृष्टन् ग्राम्याणां जैनभूपतिः । वधात् कुतनयं निन्दन् प्राप स्वयंपुरान्तरं । १८
 तीरद्वये वितस्तायाः पितापुत्रबलद्वयं । न्यवीविशत् समासन्नं परस्परजयोद्यतं ।
 अत्रान्तरे हाज्यखानः पर्णीत्सन्तूर्णमागतः । सुपर्णद्वयं सदर्पदशाभ्यर्णं समासदत् ।
 श्रुत्वा वराहमूलान्ते पुत्रं प्राप्तं बलान्वितं । अये वज्रामखानन्तं सत्कर्तुं व्यसृजन्नृपः ।
 कालापेक्षो हाज्यखानः प्रेक्षास्थित कृतादरः । प्रीतिनिष्ठं कनिष्ठं तं भ्रातरं स्वं समानयत् ।
 अन्येद्युर्मानितं दृष्ट्वा जनकेन निजानुजं । आदमखानो विचाणस्त्रस्तोऽगादिगन्तरं । १९
 शाहिभङ्गपथ्य सिन्धु समुत्तीर्य बलान्वितः । प्राप सिन्धुपतेर्देशं तथा कष्टपरिच्छदः ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ १ तरङ्गः ॥

१२

इत्थं त्रिंशद्वर्षे ज्येष्ठं निष्काशयुक्तिः । हाज्यखानान्वितस्तुष्टो नगरं प्राप भूपतिः ।
 शिशिरसमये योऽभूत्किष्टश्चिरं धुतपक्षतिर्धरणि कुहरेखन्तः कालं निनाथ शुचाकुलः ।
 कुसुमसमये प्राणोद्यानं विकाशितोज्ज्वलं किमलयरतः सोऽयं मृङ्गः सुखं रमते पुनः ।
 अस्मिन्नवसरे तुष्टाद्वाज्यखानो धृतं चिरात् । यौवराज्यपदं प्रापज्जनकाज्जनकोपमात् ।
 पितुः प्रेममणिं प्राप स्वच्छं भक्तिपरायणः । इदयान्नात्यज्जातु ओमाङ्काङ्गीव कैः स्तुभे ।
 विनयक्षिप्तदेवायजानुमद्भुचिताकृतिः । हकार इव मद्गर्हस्तस्या मर्ष्यावधिर्ष्वभौ ।
 न तत्तोर्थं न सा यात्रा न सा लीला न चोत्सवः । तदाभून्नैव यत्रागाद्वाज्यखानान्वितो नृपः ।
 योनिव्यं परिगृहीतो गणशतैरत्यर्थभक्त्युज्ज्वलैः पुत्राभ्यां सहितो क्षितस्त्रिजगतां नानाविनाशान्मृजन् ।
 कालो गच्छति यस्य लास्यललितं गीतञ्च यच्छृण्वतः शस्यः कस्य न तन्नमस्यविभवः कैलासवासोभयः ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां आदमखाननिर्वासनं हाज्यखानसंयोगवर्णनं नाम तृतीयः सर्गः ॥

१६०

अत्रान्तरे मदनबन्धुरयादसन्तः शृङ्गारसारकुमुदाकररोहिणीशः ।

मानान्धकारविनिवारणभानुमूर्तिः स्फूर्जन्नतानिलललितानवयौवनश्रीः ।

१२५

ततश्चैत्रोत्सवे राजा पुष्पलीलाचिकीर्षया । ययौ मण्डवराज्योर्वी नौकारूढः सुतान्वितः ।
 तरण्डामण्डली राजोवितस्तान्तरगा बभौ । शक्येव विमानाली क्वायापटविभूषिता ।
 स्वकोयराजवासस्थाराजावन्तिपुगाङ्गतः । विजयेष्वादिदेशेषु नाथ्यं द्रष्टुमुपाविशत् ।
 हरांशभूभुजं जेतुं यत्र राजसभानिभात् । भवामक्तोऽभवत् कृत्वा बद्धधा स्वं मनोभयः ।
 भालङ्कारप्रबन्धज्ञाः सिद्धान्तश्रुतविश्रुताः । यत्रान्तःकरणेद्युक्ता द्रष्टारोगायना अपि ।
 मानाग्रामगताश्चारुस्वररागमनेहराः । यत्र गीतारसस्फोताबभुर्युवतयोऽपि च ।
 कलाकलापेवत्तामोन्मानमानसमौख्यभृत् । रङ्गरङ्गद्रुचिर्लोकविद्याविद्यातसंश्रयः ।
 प्रतितालैकतालादिबद्धतालविभूषितं । तत्र तारा च नाराचसंज्ञानं विदधुर्नटाः ।
 उत्सवानामकामास्त्वं गायनी नयनोत्सवा । लास्यताण्डवनृत्यज्ञा न केषां रञ्जिकाभवत् ।
 भावानेकोनपञ्चाशत्सङ्ख्यास्तानांश्च तावतः । दर्शयन्त्यावभुः पाश्यास्ता मूर्त्ता इव मूर्च्छनाः ।
 यासां नृत्ये च गीते च त्वत्तोभोऽस्यधिकं सुखं । इति वादोऽभवच्छ्रोत्रनेत्रयोः प्रेक्षणक्षणे ।
 पात्रोगानपिकध्वाने रङ्गेद्याने तदाद्युतम् । दीपचम्पकमालास्तामधुर्यः परिगृह्यताः ।
 राज्ञे राज्येवणात्तुष्टैर्नृत्यप्रेक्षागर्तः सुरैः । दीपमालाच्छलान्मुक्ता नूनं हेमाम्बुजस्रजः ।
 जलान्तर्ध्वमिता कापि दीपाली नागलोकतः । वरुणेन नृपप्रोत्था दापितेवाद्युतत्तदा ।
 ता दीपिता दीपमाला द्विधा रङ्गे चकाशिरै । दिदृक्षागतनागानां कणामणिगणादिव ।
 किं राज्यालोकभावान्तटभुवि मिलिताः पूर्वभूपालजीवाः किं व्यामस्तारकौ चः शशधरविमुखः भवनायावतीर्णः ।
 किम्वा सिद्धाः सुरेन्द्रानिजरुचिरुचिराः प्रेक्षणायोपविष्टाः किम्बेतादीपमाला इति जनमनसामास्त दूरादितर्कः ।
 साक्षादेष पुरन्दरः कविबुधाविद्याधरास्त्रेवका अन्ते देवसभासदः सवपुषं सिद्धा अमी योऽग्निः ।

१४०

एतामप्यरशोरसोर्जितगुणागन्धर्वकागावनारङ्गाऽथन्निदिवस्थसीति जगद्; सर्वे जनाः प्रेक्षकाः ।
 अङ्गारचारचूर्णादिगन्धकौषधयुक्तिभिः । रागैः शिल्पिकृता लीला क्रीडालोकमरङ्गयन् ।
 तथा द्यौषधसम्पूर्णाञ्जलादक्लिकणाघनाः । निर्यत्कुसुमसम्पूर्णस्त्रणवल्लीभ्रमं व्यधुः ।
 सर्पाकारानलज्वाला निर्गता सलिलान्तरात् । चक्रे प्रेक्षकलोकानां चासाञ्चर्यभयोदयं । २५५
 नालकादुत्थिता व्योम्नि ज्वाला गोलकपङ्क्तयः । राजद्राजतरोचिष्का जीवशुकोपमां व्यधुः ।
 रज्जुबद्धागमदूरं ज्वलन्द्यौषधनालिका । आकृतये तथा नीतास्तादृश्योवहवागताः ।
 गतागतानि कुर्वन्त्योदीप्ताउल्कादवोष्णः । प्रेक्षकाणां प्रिया दृष्टीरहरञ्जुतावहाः ।
 अत्र पात्रीकरस्थापि ज्वलन्द्यौषधनालिका । युल्लोकान्मुक्तसङ्घर्षस्त्रणपुष्पश्रियं व्यधात् ।
 वक्त्रिक्रीडनलीलाया युक्तिज्ञेन महोभुजा । निचयित्वा हभेभास्त्रं तास्ताः सर्वाः प्रदर्शिताः । २६०
 चारस्तदुपयोग्योऽत्र दुर्लभो योऽभवत्पुरा । तद्युक्तिश्चिन्तया राज्ञा स्वदेशे सुलभः कृतः ।
 प्रश्नोत्तरमयी स्त्रोतिर्हभेनं प्रति या कृता । पारसोभाषया काव्यं दृष्ट्वाद्य कुरुते न कः ।
 ते शिल्प्यामतिकल्पितास्तु च सदा सङ्गीतवाद्योरसः सालङ्कारविचारचारुधिवणा काव्ये च तत्कौशलं ।
 सञ्ज्ञास्त्रश्रवणादरः स च नवप्रोत्पादनायोद्यमः श्रीमज्जैनमहीपतेर्वज्रमतेस्तस्यैव कस्याधुना ।
 खुज्याब्देऽस्कादराख्यस्य शिष्यः सर्वगुणाम्बुधेः । भूभुजश्चित्तमनयद्रागतालादिभिर्मुदं ।
 सुरासानागतोमल्लाजादकास्थोमहीपतेः । वादनात्कूर्मवीणायाः प्रापातुलमनयहं । २६५
 मल्लाज्यमालनामापि स्त्रेच्छवागेयकारकः । नारदोवासवस्येव राज्ञोऽभूदतिरञ्जकः ।
 तुम्बवीणाधरः सोऽहं सर्वगीतविशारदः । उद्धृष्टश्रवणीताङ्गकौशलं समदर्शयं ।
 अन्येऽपि जाफराणाद्या मया सह नृपायगाः । तौरुष्कान्दुष्करान् रागानगायन्वीणया समं ।
 गीतं द्वादशरागाङ्गं गायतां नः सभान्तरे । प्रीत्यैवैक्यमिवापन्नास्तन्वीकण्ठेऽत्यतिताः स्तराः ।
 देशसंस्कृतकाव्यधो राज्ञोऽनिकटवास्यभूत् । पण्डितोऽनेत्यसोमाख्यादेशजैनचरित्रकृत् । २७०
 देशभाषाकविर्यौधभट्टः शुद्धश्च नाटकं । चक्रे जैनप्रकाशाख्यं राजतृत्तान्तदर्पणं ।
 भट्टावतारः शाङ्गामदेशयन्त्याम्बिपारगः । व्यधायैनविलासाख्यं राजाकिप्रतिरूपकं ।
 वीणातुम्बीरवावाद्याः सर्वास्मृष्टेन भूभुजा । सुवर्णरौप्यरत्नौघैर्घटितास्तास्यकाशिरः ।
 तदाचिकाङ्गिकाहार्यसात्त्विकाभिनयोऽज्ज्वलं । नाट्यं दृष्ट्वा जनः सर्वस्यतुर्मुखमशंसत् ।
 इत्थं त्रिवर्गविद्राजा त्रिजगत्स्थानपौरुषः । चिन्तामास्त्रिविधैर्नृत्यैरनयत् चिदेशापमः । २७५
 स्फुरद्वचकिलोष्ठासहासं स भवनाम्बरं । आसदत्तारकापूर्णं पूर्णचन्द्रवाम्बरं ।
 ततोविमलकुण्डान्ते पानक्रीडां महोपतिः । कर्तुं प्रचक्रमे तत्र पुत्रमित्रविभूषितः ।
 पिष्टप्रमासृतोत्सिकोद्वाज्यखानोऽथ भक्तिमान् । वसन्तवर्णनेान्मिश्रां चाटूक्तिमवदद्भिभोः ।

सङ्गीतनादनिपुणात्कलकण्ठभृङ्गात्कलानिलं व्रततिलास्यविधानदक्षम् ।

गीतप्रियं नरपते किमु सेवितुं त्वां प्राप्नोवसन्तस्तु चारणचक्रवर्ती ।

अत्रमायां व्यधादक्षसचे व्यञ्जनसौरभैः । कथं न कुङ्कुमस्याभूत् गन्धभेदकदर्शनः ।
 अस्त्रिजेनास्त्रसचेण विजेथस्त्रवाशिना । उदरे मेदुरे सिद्धप्रणामो यत्नतोविभोः ।
 अस्त्रसत्रमविच्छिन्नं कृत्वा शूरपुराध्वना । प्रुक्कस्थाने व्यधाद्राजा भारिकानाभिसारिकान् ।
 गुणी मूर्खो निराचारः साचारोयवनोदिजः । नापोषि यस्मादजेन कम्पारेषु स नाभवत् ।
 शत्रुश्रीपतिधातजङ्गमुनिभिः पूर्वं रवेरेण्ये आतेनापि कृतः अमस्त्रिपथगा गङ्गैव जाता नदी ।
 तेषां स्वार्थमभूद्रसोनरपतिः सोऽयं परार्थं पुनर्देष्टुं स्निग्धस्वधिया नदीर्नवनवा नामा पथः कष्टवान् ।
 नवीनोदारकेदारभूम्युत्पन्नप्रतिस्खलं । कूटाधान्यफलैः पुष्टादृष्टाः पर्वतमस्त्रिभाः ।
 धान्यकूटच्छलाभूतं साभूद्वाच्याः कुचस्त्रली । प्राप्नोपाया प्रज्वा यस्मादृष्टिमापद्दिने दिने ।
 दुर्लभोपद्रवानिष्टा यत्र यत्राभवत् क्षितिः । समुद्यद्वा ब्रह्माद्यां तत्र तत्राकरोन्मृपः ।
 न तत्स्थलं न कान्तारो न स देशो न साटवो । यत्र नानीय कुल्याः स्त्राः स्त्रनामाङ्गाः पुरीर्यधात् ।
 न सा नदी न तत् क्षेत्रं न स ग्रामो न सा पुरी । न तत्स्थानं न यद्वाज्ञा जैननामाङ्कितं कृतं ।
 यत्र यत्राभवन्निष्ठाः प्रदेशास्तत्र कुच्यथा । व्यधाद्राजा सरः पश्चिमिषष्टङ्गाटभूषितं ।
 धन्योवारिधरोधरोपकरणोद्युक्तः सदा जीवनैर्धः सिन्धोः सलिलं निरर्थकतया निन्ये निक्कथ्यान्वहं ।
 कान्तारेष्वफलेषु केपु रक्षिरं मुञ्चन्त्यभीष्टं यतस्तत्संकोदितसर्व्वशस्त्रविभवो लोकः सुखी जायते ।
 लोके उलङ्घति ग्यातं यदगाधं सरोवरं । तस्य प्रतिष्ठाप्रस्तावादणं क्रियते मनाक् ।
 आराजधान्या यद्दीर्घं सुरेश्वर्याः सरोवरं । नैकाकूटोऽचरन्नित्यं व्योम्नीवेन्दुः सुनिर्गले ।
 अरिचपचा यत्रान्तः सोऽङ्गीनाः पटसुन्दराः । पोतादवाहन् पोताराज्ञः शाकुनिकान्विताः ।
 तिलप्रस्थागता यत्र तटिनी चिपुरेश्वरात् । सङ्गच्छते सटाङ्गां यत्नद्वाद्रष्टुमिवोत्सुका ।
 श्रीपर्व्वतोऽपि षट्कोशस्तीर्थस्नानफलेष्वया । स्वयङ्गातिच्छलाद्यत्र मज्जतीव दिवान्निधं ।
 शैवलान्ति दुमायत्र कमठान्ति च पर्व्वताः । पुर्व्वस्य नागलोकान्ति जलान्तर्ग्येन विम्विताः ।
 यत्नल्लक्षणभूषालिकुलानि सरसोद्गहा । तस्यैव गन्ध्यमिवाघ्रातुमानतानीक्षते जनः ।
 यत्नद्वायुगलोत्प्रेक्षास्त्रोदयदयसम्प्रमात् । जाने याति रविः कुर्व्वन् प्रत्यब्दमयनदयं ।
 यत्र तीरे सुरेश्वर्याः क्षेत्रं भुक्तिविमुक्तिदं । वाराणस्यधिकं भाति तीर्थराजविराजितं ।
 विशारैरयहारैश्च मठैः सुकृतकर्म्मठैः । आश्रमैरश्रमैराजवासेः स्वर्गोपमां व्यधात् ।
 दीर्घैश्चतुष्किकाश्चैर्नृत्यन्तद्वा स्मृताः । दृश्यन्ते धे जनेर्दूराद्वेमच्छचरोदराः ॥ मथ्यवुगलं ॥
 क्षेत्रं सिद्धपुरोगाम प्रसिद्धं नृपतेर्गहं । स्वसिद्धौ कुरुते सिद्धविमानावलिबिभ्रमं ।
 जीर्णोदेवालयो यत्र राजधान्यन्तरीकृताः । भृत्यान्तया निजस्थित्या सत्यार्था भूभुजा कृता ।
 यत्र सर्व्वदणक्तेर्निर्भेदोत्पन्नभूस्त्रली । सस्वारिष्युर्भर राज्ञां सफला विहिता धिया ।
 एकत्र देशे यत्रान्तःसत्रं श्रीजैनवाटिका । योगिनां पाचपूजार्थं कृतं भोगाकृतस्यधं ।
 मध्यपुष्करिणीमध्यमकान्तस्त्रादलिप्तया । यत्रैति दिशराज्ञोऽपि योगिचक्रान्तरे भुवः ।

४१०

४१५

४२०

४२५

४२०

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ १ तरङ्गः ॥

१७

भूर्पतिर्भोजयन् योगिसहस्रं मौलदीक्षणं । निष्कम्पमकरोन्नित्यं किं तपसा किं समाधिना ।
 आहारमनुतोषोद्यत्कीर्त्या रसवती श्रिया । देव्याथ क्रियते यत्र सञ्चारसवती प्रजा । ४१५
 पक्षाक्षराश्रयोऽदभ्यायचाभ्रमुभ्रमप्रदाः । विधत्यभ्रमश्चुभ्रशरदभ्रशिखोपमां ।
 यत्राधर्ममृगं हतुं शृङ्गनादमिषाद्भुवं । सन्धिलम्सारसारावं श्रूयते मृगयारवः ।
 समोदकामनिर्मुक्तमोदका यत्र योगिनः । अमचर्चोदकाजर्घेजाता राज्ञः प्रमोदकाः ।
 योगिस्तुरत्करक्लिष्टदधिदिग्धासनच्छलात् । योगाच्छकिलास्त्रावास्तत्र वान्ता इवाद्युतन् ॥ कुलकं ॥
 मारी नाम नदी तस्मादितस्तान्तरमागता । केवलं याभवत्यौरस्त्रानपानप्रयोजना । ४१६
 हस्तिकर्णाभिधे चेत्रे युक्ता राज्ञा प्रवेशिता । सिन्धुसङ्गमपर्यन्तं निर्मिता शालिनालिनी ।
 मृतानां देहदाहेन स्वर्गदो नगरान्तरे । स मारीसङ्गमः ख्यातो जातः सङ्गादितस्तथा ।
 यद्देवपासाः कालेन किङ्कराः पञ्चवारिकाः । पौरेभ्यः श्रवदाहोत्थमगृह्णन् शृङ्खलमन्वहं ।
 मत्पितृप्रमथे राजा विजयः स मथैकदा । दण्डयित्वा किरातांस्तुङ्गवशुल्कं न्यवारयत् ।
 ततः प्रमृति तत्स्थाने विमाना नगरान्तरे । दृष्टान्ते दर्शनदेषिच्छेष्टानां हृदयैः समं । ४१७
 निरगला वयं जाता इतीव शिविकारकैः । कञ्चहस्तैः प्रमृत्यन्ते । दृश्यन्ते वाद्यनिस्स्रवैः ।
 दिगन्तरीयया रीत्या यत्र राज्ञाण्यवारिताः । प्रियानुगमनं नार्थ्यस्त्रितामारुह्य कुर्वते ।
 अर्थिसङ्गोपकारार्थं पौराणां सुकृती नृपः । विहारं बज्रविहारं तत्सङ्गमतटे व्यधात् ।
 स च ह्यव्ये विहारस्य पारावारे पुरदये । मृदन्नेणिमणिम्रातनायकश्रियमापतुः ।
 अन्याः प्रतिष्ठास्तत्कालं राज्ञा स्वस्थेन कारिताः ।
 ओहर्षानृपतिर्बभूव कविताराज्ये तदा येऽभवन् सर्वे ते कवयः किमन्यदपि ते सुदाः स्त्रियोभारिकाः ।
 सन्त्यद्यपि कृतानि तैः प्रतिमृदं पद्यानि विद्यानिधोराजा चेट्टणवान् गुणेषु रविकोशोकोभवेत्तादृशः । ४१८
 कञ्चशाला विद्यालासा धर्मार्थं गुणशालिना । कृता चाभ्यः श्रुतः शब्दसर्कयाकरणोद्भवः ।
 आचार्यपुस्तकावाससहायान्समृद्धिभिः । पाठयन् सर्वविद्यानां बह्वेयामास मण्डलं ।
 न विद्यासुखयोः सन्धिलोजस्तिमिरयोरिव । इति व्यर्थं वचस्यके मुनीनामभयप्रदः ।
 पौराज्यसुखिते देवे विद्याभ्यासपरायणे । अकाङ्क्षित् सर्वदारेभ्यं नृपतेः स्वस्य चान्वहं ।
 राज्ञोत्पत्त्या नृपसाङ्गकुट्टोऽभून्न प्रतिष्ठया । यथा पण्डितसामय्या यामय्यामविदङ्गुणैः । ४१९
 येषां स्तोत्रेऽपि पाण्डित्यं नाभूज्जातुचिदन्वये । तेऽपि भूप्रसादेन जाताः पाण्डित्यमण्डिताः ।
 बर्द्धिता जीवोपायैर्देवेन कलदाः सदा । याताः सहस्रशास्त्रत्वं विद्याः कल्पलता इव ।
 न सा विद्या न तच्छिष्यं न तत्काव्यं न सा कला । श्रीजैनभूपतेराज्ये नाभूद्या प्रथिता भुवि ।
 विदुषां मान्यतां दृष्ट्वा भूपतेर्गुणिवान्भवात् । काङ्क्षन्ति स्मापि सामन्ताः पाण्डित्यं नित्यमादरात् ।
 निदाघकाशे विषमः प्रतापोदहेद्भूरिव्या दण्डगुल्मपूगान् ।
 वन्द्यो न केषां चनकालशको यो जीवमैस्त्वान्विततान् करोति । ४२०

श्रेकम्बरधरानाथो यवनैः प्रेरितः पुरा । पुस्तकान् सकलान् सर्वान् स्तूषान्यग्निरिवादहत् ।
 तस्मिन् काले बुधाः सर्वे मौसुलोपद्रवाञ्जवात् । गृहीत्वा पुस्तकान् सर्वान् ययुर्दूरं दिगन्तरं ।
 किमन्यद्विजवद्देशे सर्वे यन्था महीरमाः । कथावशेषतां याताः पद्मानिव हिमागमे ।
 सुमनोवक्त्रभेनात्र राज्ञा भूषयता चितिं । नवीकृताः पुनः सर्वे मधुनैव मधुव्रताः ।
 पुराणतर्कमीमांसाः पुस्तकानपरानपि । दूरादानाथ्य वित्तेन विदग्धः प्रत्यपादयत् ।
 मोक्षोपायइति ख्यातं वाशिष्ठं ब्रह्मदर्शनं । मन्मुखादष्टणोद्राजा श्रीमदाष्टोकिभाषितं ।
 श्रुत्वा शान्तरसेपेतां व्याख्यां स्वप्नेऽपि नो नृपः । अस्मार्घोदभिकाः कान्ताहावभावक्रियादव ।
 यो यद्भाषाप्रवीणोऽस्ति स तद्भाषोपदेशभाक् । लोकेन हि जना नानाभाषालिपिविदोऽखिलाः ।
 इति संस्कृतदेशादिपारसीवाग्विशारदैः । भाषात्रयर्थशक्तस्तच्छास्त्रं सर्वमचीकरत् ।
 धातुवादरसयन्त्रकल्पशास्त्रादितान् गुणान् । यवना अपि जानन्ति स्त्रभाषास्त्रवाचनात् ।
 दशावतारपृथ्वीशयन्त्रराजतरङ्गिणोः । संस्कृताः पारसीवाचा वाचनार्हास्त्रकारयत् ।
 च्छेष्टैर्दृष्टकथासारं हाटकेश्वरसंहिताः । पुराणादि च तद्युक्ता वाच्यते निजभाषया ।
 कश्चिच्छ्रुत्वा शुचिर्हृदि चिरं धर्मशास्त्रं पवित्रं धत्ते चित्ते पटद्वय वितोरञ्जनं तत्किं वा यः ।
 आकर्षण्ये प्रतिदिनममुं पद्मनोपचतुल्याः । कुल्याधाराअपि धृतगुणागृह्यते तत्र किञ्चित् ।
 नैवन्धनगिरैर्यथाचामाकर्षणादिपुराणतः । तीर्थयात्रोत्सुकं राज्ञः कदाचिदभवन्मनः ।
 एकोनचत्वारिंशेऽब्दे पितृपत्नानुत्तरे । यात्रादिदृष्टया भूयोजगाम त्रिजयेश्वरं ।
 नानावर्णाशुकच्छत्रैः प्रेक्षकैः परिपूरितं । पुष्पाकोर्णमिश्रोद्यानमद्राक्षीरङ्गमण्डलं ।
 यत्र वान्दरपालाद्या राजानो वीक्ष्य सदलाः । तद्वर्षे दर्शनायाता हर्षमन्वभवञ्जिति ।
 गगनं तारकापूर्णं दीपाढ्यं रङ्गमण्डपं । यत्रान्योन्यं तुलाञ्जके राज्ञैः कथिबुधार्चितं ।
 अमावस्यादिने प्राप्तेर्नानागरिकामुखैः । शुश्रूभे शुभदं यत्र शतचन्द्रं भुवस्तलं ।
 दीपद्व्योमवाहोऽपि यत्र रङ्गान्तरे स्फुरन् । दध्ने तारकमध्योद्यत्कृतिकर्षचयोपमं ।
 विजयेणादयोत्थाय भूपः पुनर्दयान्वितः । पद्मानुसङ्गं दुर्भागं प्रपदे वासरैस्त्रिभिः ।
 दृष्ट्वा क्रमसरोविष्णुपादमुद्राक्षतिं प्रभुः । पादप्रणामजानन्दमविन्दद्भक्तिसुन्दरः ।
 ब्रह्माच्युतेप्रगिरयः पतन्तोयवच्छलात् । अकुम्भन् कुशलप्रश्नं हरं ब्रजमहोभुजे ।
 कस्तूरीकुसुमश्यामाङ्गाढागारावनिं गिरेः । दृष्ट्वा तुष्टो नृपश्रेष्ठो योगीवेषं हरेस्तनुं ।
 अथ नैकां समारुह्य धीवरैः पद्मवैर्हृतां । धृत्वा मां सिंहमदृष्ट्य चचार सरसोऽन्तरे ।
 गीतगोविन्दगीतानि मत्तः श्रुतवतः प्रभोः । गोविन्दभक्तिधंसिको रसः कोऽप्युदभूत्तदा ।
 कुम्भप्रतिश्रुतो मञ्जुगीतमादस्तावयोः । अनुगोतद्वत्तस्यैः किञ्चरैराजगौरवात् ।
 जलं सरोम्नश्चरतो हिमदृष्टिनिभादिभोः । भक्तिप्रोत्तेरिवोन्मुक्तं देवैः कुसुमवर्षणं ।
 दृष्ट्वा सरोऽन्तरे श्वेताहिमान्योभ्रमणाकुलाः । तीर्थस्थानाप्तकैलाषदृष्टभक्तिभ्रमं व्यधुः ।

४५५

४५६

४५७

४५८

४५९

सत्यं विण्णवतारस्तु येन भक्त्या प्रदक्षिणं । चोत्पारानकरोक्ष्णं ज्ञातुं स्वकमविक्रमं ।
 योऽभूदागमसिद्धार्थो नौबन्धनगिरिसदा । प्रत्यक्षतः कृतो राज्ञा बद्धा नौकां यदागतः ।
 सुकुमारसरोयावत् सुकुमारः स्मरन् पथि । सुकुमारोऽम्बुपानेन सुखं पुण्यमिवासदत् ।
 शृण्वन् स्थानाभिधाः पुण्याः स्मृशंस्तोयंजलं श्रुभं । पिबन् सतृहिनेतोयं पश्यन्मनसन्निधं ।
 जिघ्रस्त्रोषधिपुण्याणि पश्येन्निधिसुखप्रदां । तीर्थेषाचां विधायेत्यं नगरं प्राप भूपतिः ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां क्रमसरोयाचावर्णनं नाम पञ्चमः सर्गः ॥

४८०

ततः क्रमसरस्तुलं राजा पद्मपुरान्तरे । तत्कौतुकापनोदाय सके जैनसरोगवं ।
 फुल्लकुङ्कुमपुष्पाघश्यामीभूतस्थलच्छलात् । शरदीवागता प्रीत्या यमुना यत्सरोवरं ।
 कुलोद्भरणनागाख्यमण्डिते यत्पटे गवं । राजद्राजमहं राजा राजराजोपमो व्यधात् ।

४८१

उच्चैः पदस्थममलं रुचिरञ्चिताम्रं सम्पूर्णमण्डलमखण्डकलाकलापं ।

राजानभीशमवलोक्य हतोपतापं काङ्क्षन्ति के न नितरामपि दूरधंखाः ।
 दिगन्तरीया भूपालाः सुलैतकुण्ठगौरवं । नामोपायनवर्षाच्चैर्वर्षुनितराममुं ।
 वेगेन जितवायुं खं ताजिकाख्यं तुरङ्गमं । उपदं व्यसृजत् सख्यादुषं पञ्चनदप्रभुः ।
 किन्नरोऽभ्यमुखः ख्यातः कण्ठाकृत्यं न वेत्स्यौ । इतीव नाभ्यं धोदर्पादराकटोऽकरोत्पथि ।
 प्रवालहस्तः सद्रश्मिः सुखलीनः सुलक्षणः । यथासावहमित्यन्तु नासहिष्ठास्य ताडनं ।
 पादैश्चतुर्भिः शुद्धेयोऽसुखमध्येन चावहत् । कल्याणपञ्चकस्यातिं कल्याणाभरणोज्ज्वलः ।
 माण्डव्यगौडभृमीशः स्वलभ्योयोमहोपतिः । अतुषन्दरन्दाभनामवस्त्रैरुपाहितैः ।
 इतोऽप्यसौ मृपोभयं कायं कृत्वा स्वभाषया । प्राहिणोद्व्यसंयुक्तं सख्यसाच्यजोपमः ।
 सोऽप्यनैर्धैः पदार्थैर्न तथा तुष्टोमहीपतेः । सालङ्कारैर्यथा भूपकावस्थातिमनोहरैः ।
 वस्त्रं नारीकुञ्जराख्यं कुक्षराजो विसर्जयन् । अहरद्भृदि तच्छेषनारीकुञ्जरकौतुकं ।
 राजा तुगरसेहाख्यो गोपालपुरवत्सभः । गीततालकलावाद्यनायकलक्षणललितं ।
 सङ्गीतचूडामण्डाख्यं श्रीसङ्गीतशिरोमणिं । राज्ञे गीतविनोदार्थं गीतग्रन्थं व्यसर्जयत् ॥ युग्मं ॥
 तस्मिन् राज्ञि दिवं याति कीर्त्तिमिन्ध्रा महोपतिः । तत्पुत्रः पितृवत्प्रीतिमरचत् प्रहितोपदः ।
 मण्डलोकाधिपोराजा खराइनगराधिपः । प्राहिणोऽपतेः प्रीत्या ललामकमनोयकं ।
 चित्रवर्णाः सप्तचलक्ष्यशोभान् महोपतेः । पच्छिणोमुचुकुन्दाख्यान् प्राहिणोदक्षिमुन्दरान् ।
 जिघांसया चरन् साऽपि भूपतेः प्राकृतैर्गुणैः । बद्धो हिंसाऽपि जिघेयो वल्लूकोरत्नकोपमः ।
 कश्चिच्छीराजहंसस्य राजहंसयुगं ददौ । अन्ये हंसा यदुत्पन्ना राजहंसमरञ्जयन् ।
 सरस्वन्तर्धमन्तस्त निर्दाराः पंक्तिपावनाः । तरङ्गतरलोत्पुल्लस्येतोत्पलतुलां दधुः ।
 खुरासानमहीपस्य यस्यैवाज्ञा हयप्रभोः । मूढा मन्दारमालेव भ्रियते दिगधीश्वरैः ।
 यस्यायुधोर्ध्वतकराः किङ्कराः सुभयङ्कराः । यमस्य चार्पितकरा व्यचरन्भरणीतले ।

४८२

४८३

४८४

४८५

उत्तराशाधिपोमेज्जाभोषेदः स महीभुजे । उच्चाश्ववेसरीयुक्तं व्यसृजत्योपधिस्वरं ।
 कतेहसोहसस्तातस्थातवस्ताद्युपायने । महम्मदसुरत्राणोगूर्जरीशोऽप्यतुषत् ।
 गिलानमेसमक्कादिदेशाधीशा हितेच्छया । दुर्लभोपायनैस्सैस्तेन के भूपमरञ्जयन् ।
 अनन्याः शिल्पिनः कल्पवृक्षकल्पसमं न के । भृङ्गादवाययुर्दूराच्छिल्पकल्पितकल्पनाः ।
 काश्मीरिका अथाभ्यस्य तुरीवेमादिचातुरीं । कैशेयकं वयन्यद्य बज्रमूल्यं मनोहरं ।
 अर्णास्मोहादयोवस्त्रविशेषादूरदेशजाः । काश्मीरिकाश्च भान्यद्य समर्यास्ते नृपोचिताः ।
 विचित्रवयनोत्पन्नानाचिन्नलताकृतोः । दृष्ट्वा चित्रकरा येषु जातास्त्रिचापिताइव ।
 अनन्ततन्तुसन्तानवर्णविच्छित्तिसुन्दरः । यमो कैशेयकख्यातो देशेवेशश्च भूपते ।
 नानावर्णविशेषचित्रकटकालङ्कारसारोचितोविद्यमानवराजिनोऽतिसुखदः कैशेयताख्यातिमान् ।
 ओमान्नित्यमहोञ्ज्वलोऽतुल्यगुणः सत्तन्त्रसम्पत्तिभद्राद्या तेन विशेषितोनिजधिया वेशोऽपि देशोऽपि वा ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां चित्रोपचयशिल्पवर्णनं नाम षष्ठः सर्गः ॥

५२०

५२१

दाता भवेत् क्षितिपतिर्यदि सादरोऽयं लोकोऽपि दर्शयति तत्त्वकलाकलापं ।
 वर्षासु वर्षति घनो यदि क्षातकोऽपि नृत्यन्मुदा भवति तज्जनरञ्जनाय ।
 अथोत्तरपथाद्धानख्यातकीर्त्तैर्महीभुजः । रञ्जुभ्रमणशिल्पज्ञः कोऽय्यगाद्यवोऽम्निकं ।
 विंशप्रस्थाभिधे स्थाने कदाचिद्यवोत्सवे । तं द्रष्टुमगमद्राजा परिवारविभूषितः ।
 धनुर्दण्डश्रयायामान्तरस्थान्दीर्घरञ्जुभिः । उच्चान् स्तम्भानवभ्रातस्त्रिशिल्पप्रथनोद्यतः ।
 अभवन् कलषास्ते ये नागा रञ्जुपुरादिषु । भाविस्त्रभक्तभूपालदेहानिष्ठेक्षणदिव ।
 अथो भूभागलघैररञ्जुमार्गेण निर्भयः । आरोहमकरोत्तत्र पतन्नीव नभोन्तरे ।
 निपातास्त्रुलितो तत्र लोकचिन्तानुरञ्जिकं । कवितामिव शिल्पेज्याचित्रं पदगतिं व्यधात् ।
 अनोचवर्त्तिनस्तस्य ग्रहत्येव फलप्रदा । सुरस्मिराग्निमम्यालं बभूवाश्चर्यवद्गृणां ।

५२०

कृत्वा सुखं सुखचिरं सुचिरं विधाता दुःखं पुनर्जनपदे जनयत्यसह्यं ।
 वर्षं प्रदर्श्य जलदः कृषिकर्षहेतुं नेतुं फलं वितनुते करकाविकारं ।
 यौराज्यसुखिते देशे नरेशे निरुपद्रवे । अकस्माद्दुःखदाम् जातानुत्पातान् ददृशुर्जनाः ।
 इत्यातङ्गागमे सेतुर्हेतुः सर्वजनचये । अथोत्तरदिशा रात्रिः धूमकेतुरदृश्यत ।
 दीर्घपुच्छोच्छलत्कान्तिरत्केतुकपटाहुवं । कालेन द्रुघणं चित्रं चयायेव महीचितां ।
 मासद्वयं स्फुरन्नाभोत् स व्योम्नि विमले सदा । सदये हृदये राज्ञश्चिन्ताघोऽनिष्टशङ्कया ।
 अदृश्यन्त सदा श्वानो विकोशन्तः पुरान्तरे । शुभेव रुदिताक्रन्दा भाविविघ्नेक्षणादिव ।
 एकपक्षेऽभवत्सर्वसूर्यग्रहणसंस्थितिः । एकपक्षमिवादातुं राज्यं राजत्रिपथ्यात् ।
 सूर्यसङ्क्रान्तयः क्रूरदिनेष्वाप्तास्तदा विशां । भावि क्रूरहलोत्पादसादचिन्तनभीतिदाः ।
 मन्त्रिमाता चयं यास्यत्ययं किमिति दुःखिता । राजधान्यददच्छत्रतलोलूकध्वनिच्छलात् ।

५२१

५२२

दृष्टोऽम्बरे द्वितीयस्यां सुधांशुस्तत्र तैर्जनैः । उत्तानद्वय भूपेक्षमन्यं सूचयितुं विधां ।
 अत्रान्तरे महाधेरमनादृष्टिकृतं भयं । उदभूदन्त्यदेशेषु दुर्भितोपद्रवावहं ।
 भिक्षुकानन्यदेशीयान् प्रेतरूपानिवागतान् । दृष्ट्वा पृच्छन्मृपले च वासौ तस्याब्रुवन्निनि ।
 राजन् देशेभ्यनेकेषु दृष्ट्यभावात्समन्ततः । सर्वान्तकृत कालद्वय दुष्कालः समुपस्थितः ।
 दुर्भिक्षेण प्रभवतां मणीनां सा महार्थता । नीता नीचेन साधूनामिव र्भ्यापयोगिनां ।
 भुञ्जते आदयोऽन्योन्यं पिशितं क्षुद्रपद्रुताः । तत्तच्छून्यगृहान्तःस्थानिःशेषितश्चप्रजाः ।
 स्पृष्टोच्छिद्यतया दृष्टप्रायश्चित्तादिनिष्ठिताः । क्षुधा द्विजवरादेवप्रयाताः सर्वभक्ष्यतां ।
 कापि विप्रस्त्रियस्तत्तदभक्ष्यान्वीक्षणक्षमाः । पक्वान्नं सविषं भुक्त्वा स्वमन्याश्च व्यसृजन्व्यधुः ।
 अदृष्ट्या वसतिं त्यक्त्वा गते कापि मृते जने । शून्याः केन पुरयामा दृष्टा राजन्पदे पदे ।
 प्रीतिं क्षेहश्च दाक्षिण्यं पत्न्यां पुत्रं पितर्यपि । कुचिभरिः क्षुद्रस्तप्तोविस्मरत्यवनौ जनः ।
 खुरामानावनीशकं त्रिकान्थां शत्रुभूमिगं । अस्त्राभावाद्भवान् मित्रमभिप्रेतेन निर्गतं ।
 मेर्जभोषेदनामानं सुरत्राणं रणान्नरात् । दुराकभृपतिर्वैज्यावधीत् कोटिबलान्वितं ॥ युग्मं ॥

४४५

४४६

४४७

४४८

श्रीमाञ्जनाल्लभदीनोयथाचे सर्वान् भूपान् भाविनोजैनगिर्या ।

कृष्टोत्पाय्य स्वर्धनैर्भूम्यात्र तस्या यास्यः सप्तमांशो भवद्भिः ।

जलावतरणं कृत्वा गिरीनुलङ्घय मत्कृतः । पुण्यकेतुरयं सेतुर्वर्द्धनीयः शुभेक्षया ।
 इत्थं तासमये पट्टे श्रीवकाशीशनिर्मिता । प्रशस्तिरामीन्तां राजधानीवक्त्रोररच च ।
 प्रदीप्तः सुकृतोत्कर्षद्वयस्यैव मदीपतेः । अरुचदाजधानीं तां मध्यस्थामपि पावकः ।
 अत्रा दग्धं पुरं राजा शुचा दग्धा विदग्धधीः । अचोकरन्नवं तूर्णं चारु दारुमथैर्गृहेः ।
 राजा वराहमूलीयां राजधानीं पुरा कृतं । आनीय विदधे तत्र राजवासं नवं महत् ।
 तत्रायकनृपागारं सेतुमत्तोन्मितं नवं । क्रमराज्यश्रियो हारं सारं स्वयंपुरं व्यधात् ।
 सेतुमत्तोन्मिते तत्र गृहश्रेणिमणित्रजे । राजधानी स्फुरच्छत्रा धने मध्यमणिश्रियं ।

४४९

४५०

मानुष्यकं नववसन्तमिवाप्य इदं लोकालताद्वय ससन्ति नवे वनेऽस्मिन् ।

तद्वान्धवाकचिकराद्वय पुष्पपूगाः स्थित्वा दिनानि कतिचिच्चतुरं प्रयान्ति ।

विहगेविव आतपचपूगः पुरुषेषु प्रभवेत्कुटुम्बवर्गः ।

सुखगत्यचितोऽपि तत्प्रतिष्ठो न चिरन्तिष्ठति कायकष्टदायी ।

अत्रान्तरे द्विं याता सावोधाखातोनाभिधा । श्रीमत्पेशान्वयोदन्वचन्द्रिका नृपतिप्रिया ।
 यत्संयोगसुखं प्राप्य सोऽज्ञासीत्सफलम्बयः । तद्वियोगादिदग्धाङ्गः सर्वं शून्यमिवाविदत् ।
 न्यस्ताराजेन्दुमा सिन्धुदेशे योगुणसुन्दरः । स्वत्राणेन सुरचाणपदे प्राणाधिकप्रियः । १७५
 श्रीक्यामदेनं सिन्धुश्री भागिनेयं सुतोपमं । एव्यराहिमनाम्ना तं हतं युद्धेऽष्टणेनृपः ।
 परमाश्वासनोपायः सुखे दुःखे च योऽभवत् । तदा तन्मरणं राजा भुजच्छेदमिवाविदत् ।
 र्दधावखानादिमृतौ याभून्मन्त्रिसभा नवा । लोलामित्रैः सभं सर्वा सा ययौ स्मरणीयतां ।
 समन्मदो विभुप्राप्तकार्योत्पादितशौहृदः । तत्कालं प्रमथं यातोदाता मेरुशृङ्गाद्वदः ।
 दुर्वात्तामन्वहं शृण्वन्नात्तां जानन्निजां प्रजां । स्वसुतान्योन्यैरेण विन्नातप्तानृपोऽभवत् । १८०
 अतोतान् बान्धवान् भृत्यान् सखीन् प्राणसमान् स्मरन् । स्वात्मानमविदद्राजा यूथभट्टमिव द्विपं ।
 अत्रान्तरे राजसूत्रोद्देश्यखानस्य रक्तमं । अस्वास्थ्यमुदभून्नित्यं मद्यपानातिसेवनात् ।
 शैथिल्यार्थनिधेः सूत्रोत्तिप्रियतया तथा । राज्यभोष्यता राजदुष्टानि फलाचिता ।
 तदाभून्नोरसप्राया तदस्वास्वदवाग्निना । अथानीयान्तिकं दृष्ट्वा सविकारं भ्रमं कृतं ।
 खेदादित्यब्रवीद्राजा पुत्रं मन्त्रिसभान्तरे । अहो पुत्रफलं लभं दोषासक्तोऽपानजं । १८५
 येनेदृशी दशा प्राप्ता च्छ्रेणैव लयावहा । स्वार्थपिबो हितः कोऽपि भृत्यस्ते नास्ति रचकः ।
 पानव्यसनसंशक्तं यस्त्वामुपदिशत्यलं । कियन्तोऽद्यतना भोगाश्चमत्कारकरास्तव ।
 किमेकेन भवान् यत्नो विषयेण पतङ्गवत् । अस्मिञ्चमनि सामग्री येयं प्राप्तान्यदुर्लभा ।
 प्राप्ता नैवेदृशी भूयायदि दुर्यधनी भवान् । किं चिरन्तनवृत्तान्तैर्वृष्ट्यादोनां समोरितैः ।
 मद्येनातनु भूपाला दृष्टनष्टा विचार्यतां । तथाहि सखलारातिगणतुलसमीरणः । १९०
 मल्लेकजस्रया योऽभून्मद्राज्याग्निनिधानभूः । तेनापि दृष्टं दुष्टं प्राङ् सोऽत्याली तत्सुवस्रकः ।
 तस्य पुत्रोऽभवच्छाहिमशोदः प्रमथे पितुः । सर्वं हारितवान् जीवः कुर्वन्वर्धं तु चेष्टितं ।
 सप्त प्रकृतिधात्वाद्यं तन्मल्लेकपुरं महत् । कुपुत्र व्यसनाद्यातं देहवत् स्मरणीयतां ।
 मद्यं यत्नोहितं वर्षं विभर्त्ति चषकान्तरे । जाने पापप्रवृत्तानां हृद्रक्तमिव जायते ।
 न मद्येनामुना तुल्यः श्रचुरस्ति हि देहिनां । सेवितोहितलक्ष्मणमद्यं हन्यतिसेवितं । १९५
 मैरेयमदमत्ता यां कुर्वन्मद्यनुचितां क्रियां । उक्तातोऽपि न तां कुर्याद्यस्य तस्मात्प्रलापते ।
 मद्यरूपेण वेतालः प्रविश्य हृदयं क्षणात् । न केवां हरते प्राणान् सदासहृदितक्रियं ।
 विषेण वामुना पुत्र पीतेनाग्नेहशी दशा । पाहि स्वं त्यज सावधं मद्यमद्यप्रभृत्यतः ।
 न चेत्त्यजसि मूढस्त्वं व्यसनापितमानसः । अचिराद्वञ्चितो लक्ष्म्या प्रक्षीणायुर्भविष्यसि ।
 श्रुतेति राजपुत्रस्तु स्वपितुः सखातागिरः । तदाशां न विना मद्यं पिबामीत्युत्तरं व्यधात् । २००
 दीप्याञ्जलं क्षीणदशं मन्दमल्लेहभाजनं । सुतं दीपमिवैच्छामूढूपोमोहतमोहतः ।

उपदेशगिरः प्रियाः श्रुतौ गतभाग्येषु भवन्ति जन्तुषु । विपद्भ्युदये पुनः स्मृता न मयाऽत्रावि किमित्यस्मदाः ।

अथ स्वावसथं गत्वा सोऽपिवद्यन्तिताऽपि मन् । विषवश्चमनान्धानामुपदेशो निरर्थकः ।

तावता स्नेहमाशङ्क्य राजपुत्रेति मन्त्रिणः । आदमखानमानिन्युर्गूढलेखैर्दिगन्तरात् ।

अनुजागमनत्रामाद्यया धातोऽपजः पुरा । तथायजागमत्रासादनुजो याति देशतः ।

६०५

एतत्कलहनिश्चिन्तः प्राग्बल्यं निजमण्डले । इति बुद्ध्या प्रवेशेऽस्य कृतोपेक्षो नृपोऽभवत् ।

हाज्यखानात्मजः श्रुत्वा तं पितृव्यं समागतं । युयुत्सुः प्राप पणोत्सन्धत्वा राजपुरीं ततः ।

आर्द्रोऽठकोटमाश्रित्य भ्रातृपुत्रपितृव्ययोः । कश्मीरागमनदेषादभवद्युद्धमुद्धतं ।

दृष्टं हसन्खानस्य क्षमित्वं बलशालिनः । विना पैतामहीमाश्रं नागादेशोत्सुकोऽपि मन् ।

अपजेऽभ्यन्तरं प्राप्ते द्वारस्थे ललिते पितुः । हाज्यखानोऽनुजयुतो युत्वा साम प्रयुक्तवान् ।

६०७

दिव्यं मौसुलदेवेन ते कृत्वापि परस्परं । नात्यजन् हृदयैर्दरं कार्ष्ण्यमौर्णादवांशुकाः ।

अहो गुहायामेकस्यां प्राप्ता भिन्नचतुष्टयी । एतदन्योन्यैर्वैरोत्यानाशोऽयं समुपस्थितः ।

राज्ञोदेशस्य खानानां परिवारस्य मण्डले । सर्वोत्तमान् मिलितान्द्रष्टुं प्रोवाच सकलो जनः ॥ युग्मे ॥

अत्रान्तरे द्वयोर्दिष्टं कनिष्ठं श्रेष्ठमात्मजं । विचार्यानीय वद्वामखानं सविजनेऽब्रवीत् ।

वद्वाम ज्येष्ठाभ्रातायं दिष्टोदुष्टेष्टितैः कृतः । स्मृतपूर्वभाषकारोऽयं हितो जातु न ते भवेत् ।

६०८

अन्यं यं मेवमे भक्त्या दुराशाग्रस्तमानसः । स कथं स्वं सुतं त्यक्त्वा कार्ये त्वां समपेक्षते ।

तस्मात्तं पैशुनाचारं मा कृथा भाविदुःखदं । मदेकशरणो भूत्वा कालं नय ततोऽचिरात् ।

प्राप्स्यन्ति सम्पदः सर्वा न्यायमार्गस्थितस्य ते । अन्यथा तैलतप्तायः कटाहफरणोनिभः ।

तद्वैरानलमध्यस्थो मुग्धदग्धो भविष्यसि । श्रुत्वेति स पितुर्वाक्यं मुग्धधीरब्रवीदिदं ।

देव मे पितृवत्तेहं हाज्यखानः करोत्यलं । सेव्यः सर्व मे भाति न त्वमे नैव जातुचित् ।

६०९

रक्षिष्यति स मां काले कोऽन्योऽस्मादधुना बली । श्रुत्वेति भूपः प्रोवाच क्रुद्धस्तं कृतनिश्चयं ।

हा धिक्तां मां परित्यज्य पितान्योऽङ्गीकृतस्तथा । दृष्टिर्या विहिता मूढ प्रोक्तव्यं वचनं भम ।

तस्यानाशोऽचिरेणैव भविष्यति न संशयः । इत्युक्त्वा प्रतिमुच्यामं खानन्नेवमचिन्तयत् ।

अहो प्रदीप्तामसोऽमी जाता विसदृशाः सुताः । त्रयोऽमी दहनागारादिव हा भस्ममुष्टयः ।

अयोग्या दीप्तिरर्हिर्ता काष्ठाः क्षुब्धावनिष्ठिताः । कदाचिदिजने राजा सुतानिष्टाविप्रक्षितः ।

६१०

अधुना करणीयं किं मयेति व्यक्तमब्रवीत् । तत्समक्षं बुधा योऽपि तत्प्रसङ्गादभाविरे ।

राजसुत्साद्यते देशोराज्यलुब्धैः सुतैस्तव । एकस्यैव निजे राज्यं किं नार्पयसि योहितः ।

व्याकुलत्वं विभ्रां येन तव न स्याच्च भूपते । तत्रापि माणिक्यदेवः श्रुत्वा मुं प्रबलं श्रिया ।

वैरी स्याद्येन देशस्य सर्वनाशोऽचिराद्भवेत् । इति श्रुत्वाब्रवीत् पुत्रस्तथावेक्षणदक्षधीः ।

ज्येष्ठः श्रेष्ठोऽस्मि किन्त्वस्य कार्यस्थं येन सेवकाः । न सन्ति तादृशा येषां राज्यं दार्ढ्यमवाप्नुयात् ।

६११

मथ्यसेऽतीव दातास्य प्रयुक्तास्तसन्निभं । युष्मं चेत् स्याद्गुहायास्तस्य कर्षमाशोऽवशिष्यते ।

कनिष्ठोदुष्टधीः पापनिष्ठोऽस्मादचिरात् सभा । नष्टा स्यात्तत्सुतं श्रेष्ठं जानी कसपि नोचितं ।
मया तावत् स्वयं राज्यं कस्मादपि न दीयते । गते मयि बलं यस्य स प्राप्नोत्विति मे मतं ।
बहवो न मग्निं यदि तन्मम को गुणान् । गणयति यतः स्थित्या दयोर्भिदोहि लभ्यते ॥ कुलकं ॥

ध्वान्तं पतेद्यदि न दिक्षु जनस्य दृष्टिर्नश्येन्न चेद्यदि मुषन्ति न तस्कराद्याः ।

सङ्कोचमेति गुणवान् यदि नाम नासौ जानाति यो दिनमणिं परलोकयातं ।

१९१

स्त्रीर्व्येणार्जितं राज्यं योजितं स्त्रधिया मया । कुपुत्तैर्नाशितं सर्वं परस्परविरोधिभिः ।

सप्ताङ्गन्धातुसम्बद्धं राज्यं देहमिवोर्जितं । दोषैरिवैतैः पुत्तैर्मे विभिक्षं दूषितं नु यत् ।

तत्स्वास्थ्यमासादयितुं शक्ताः पथ्यचिकित्स्या । सन्मन्विणोऽगदङ्कारा न सन्त्ययने क्षणे ।

भुक्ता भोगाश्चिरं शास्त्रगीतकाव्यविनोदनैः । वयः सफलतां नीतं कार्यं किमपि नास्ति मे ।

देशस्य यावद्युत्पत्तिर्नवा तत्त्रिगुणा मया । सम्यादिता प्रजाक्षेहात्कुत्याकर्षणयुक्तिभिः ।

१९२

सर्वदर्शनरक्षायै पात्राण्यालोच्य सर्वतः । प्रतिपद्य शुभे काले भूनेवा धर्मसात्त्वता ।

शच्छिद्रमधुना राज्यं वदने रदनोपमं । तुदति प्रत्यहं तस्मात्तत्त्यागेन सुखं मम ।

चौराणामिव दीपोऽहं येषामक्षिणोऽस्यहं । अचिरात् सगुणस्थित्या ते स्युर्नुशयार्हिताः ।

शान्त्यन्ति न चिरं तेऽपि महिष्टा ये सुतादयः । सकलाः प्रलयं यान्ति भुक्ता धान्यफलं न किं ।

युक्ता निर्व्याणमेवास्य जीवस्य च्छामि साम्प्रतं । येन सर्वं भविष्यति पुत्राः पूर्णमनोरथाः ।

१९३

श्रुत्युक्तिं सदुःखस्य नृपतेस्ते ऽब्रुवन्पुनः । देवेदं चेन्मतं तत्किं कोषोऽयं रक्ष्यते महान् ।

परलोकस्य पाथेयं कुरु जीवस्यमं व्यथं । तदाकर्ष्याब्रवीद्राजा युक्तमुक्तमिदं वचः ।

किन्तु शृण्वन्तु मे हेतुं यत्कोषोऽयं धृतोऽभूतः । मयि प्रसीते मद्राजं मत्पुत्रः कोऽपि चेन्नभेत् ।

मत्सञ्चयेन तप्तः स प्रजायाः स्वर्गजयति । पुत्राधिका प्रजयं मे रक्षणीया विभाति या ।

तस्याः पीडा भविष्यन्ती हरिश्च सञ्चयादतः ।

पूर्णाविलासान् कुरुते प्रजेशोरिक्तः प्रजापोऽनमातनोति । तस्मा मृगेन्द्रैरमते गुहान्तं भुङ्क्ते क्षुधात्तोवनजन्तुवर्गः । १९४

मत्सञ्चयोपकारेण भाविभिः पीडनोऽप्यतैः । आयतिज्ञं वदद्भिर्भां करिष्यन्ते न गर्हणाः ।

पूर्णाद्राजगृहादन्ये पूर्णाः स्वरूपकारकाः । नयन्त्यन्ते चेत्ताथं भूमौ वर्षन्ति किं घनाः ।

इयं या सामयो भवति नृपतेः सर्वहचिरा धनेनैकेनैव प्रभवति चिरं सा प्रभवता ।

फलं पत्रं पुष्पं समदयति यद्यदिटपिनोधरण्यन्तर्भूतो जनयति तदेकोरसगुणः ।

स दीर्घदर्शिनोवाक्यं श्रुतेति पृथिवोपतेः । आसंस्तुवाद्यकर्त्ता रस्तदपे ते निरुत्तराः ।

राजवेश्मनि पयोनिधौ च या वह्निर्भूति पदार्थपूर्णता । जीवनाप्रजनयाच क्वाचिन्ना सेव तस्य सुषमा समाहिता । १९५

यद्यद्युक्तं नरेन्द्रेण स्रज्वा तत्तत्फललेखणात् । न कः शंसति शोकार्त्तस्तदोयां दीर्घदर्शिता ।

सचिवाः सेवकाः पुत्रमित्रमन्त्रिबान्धवाः । दुःखापनोदं कर्त्तव्याः केऽपि नासन्नहीभुजे ।

राजा गर्भगृहान्तस्थः शृण्वन् पुत्रस्थितिं मिथः । कृतकप्रेमवैराख्यां न वह्निर्निरयाद्विधा ।

संसारदुःखग्रान्थर्थं मत्तोऽव्याख्यानवेदिनः । अष्टणोङ्गणरात्रं स श्रीमोक्षोपायसंहिता ।

स्वकण्ठस्वरभङ्गाहमुद्धतपरिवर्त्तनैः । व्याख्यामकरवं येन निःशोकोऽभूत्क्षणं नृपः ।

११०

भ्रमस्य जायतस्तस्य जातस्याकाशवर्णवत् । अपुनःस्मरणं साधोर्मन्ये विस्मरणं वरं ।

दीर्घस्वप्नोपमं विद्धि दीर्घं वा प्रियदर्शनं । दीर्घं वापि मनोराज्यं संसारं रघुनन्दन ।

यदि जन्म जरा मरणं न भवेद्यदि वेष्टवियोगभयं न भवेत् ।

यदि सर्वमनित्यमिदं न भवेदिह जन्मानि कस्य रतिर्न भवेत् ।

यतोयतोनिवर्त्तत ततस्ततोविमुच्यते । निवर्त्तनाद्धि सर्वतो न वेत्ति सुखमणवपि ।

मद्वाख्याश्रवणाभ्यस्तान् स्वावस्थासूचकान्ब्रून् । इत्यादिकान् स्वयं श्लोकानपठत्स महीपतिः ।

१११

मोक्षोपाये श्रुते मत्तस्तत्तत्पदार्थभावनात् । अथैकदाप्रवीद्राजा विबुधानल्लिखितान् ।

किमर्थं स्वसुतस्नेहं करोष्येकोन ते हितः । इत्येव वक्ति मे नूनं कर्णोपान्तागतोजनः ।

अस्थिदन्तादिभिर्भुक्ता मांसं मांसेन भुज्यते । रक्तबीजमये भोगे भ्रमोऽयं न व्यपैति मे ।

अहो मयि मृदौ सर्वसुखदे च्छिद्रकारिणः । नाशायामो सुताजाताराङ्गवे किमयोयया ।

यैस्तमं स्ववयोनीतं तेऽवशिष्टा न केचन । आजीवनं चलत्येषा तदियोगविषयया ।

११०

देहोऽजमिदं जीर्णं केशतणगणावृतं । सच्छिद्रं रोचते नाद्य दुर्दिने मन्मनोमुने ।

भुजगैरिव दृष्टानि राज्याङ्गानि सुतैर्मम । तत्प्रागेपायएवैकोयुक्तोमे नान्यथा सुखं ।

इत्यादि चिन्तयन्नाजा पारसीभाषया व्यधात् । काव्यं श्रीकाव्यताख्यं स सर्वगर्हार्थसर्वज्ञः ।

राज्ञोधात्रेयपुच्छाद्याः प्रमेथैरपि मत्कृताः । भूषणं परित्यज्य हाज्यखानमुपागमन् ।

किमन्यद्भुक्तमवाङ्मये दृष्टा नृपमस्त्रिधा । अलल्यन्तु निशि स्त्रैरं ते खानाद्ये गतत्रयाः ।

११५

ताटस्थेन स्थिते राज्ञि तद्भृत्यानां परस्परं । तत्तदाक्षेपता देशे कोऽप्यजृम्भत विश्रवः ।

भविष्यन्निव सासाज्यसार्द्धभागी न कस्तदा । तत्पुच्छेषु न रक्तोऽभून्नतु राक्षसं सुखस्थिते ।

इत्थं स्वमृत्युमश्नारदुराचारविचारणात् । परिवारान्निजान् सर्वान्निर्विषोऽभून्नक्षीपतिः ।

अद्य ये स्वान्तिके दृष्टाः प्रातः खानान्तिके श्रुताः । दार्ढ्यं कुत्रापि नो प्रापुः सारसादिव सेवकाः ।

हृद्गदो वर्णते यस्मै तादृगाश्वासभाजनं । तत्कालं संवक्तो भक्तो दृष्टः कोऽपि न भूभुजा ।

१२०

यस्मात्तं यच्च नो दृष्टं यच्छ्रुतं वा कदाचन । निर्यन्त्राणां जनः प्रोसे प्रत्यहं राजमन्दिरे ।

स्वभ्रातृकलैहकायस्तत्तत्पैशुन्यकर्मणा । बह्वामखानोऽनर्थानां कर्णो मूलमिवाभवत् ।

स्त्रिंशोऽयमित्यवगते यदि काष्ठखण्डे दण्डे प्रदीपपदवीपरिदीपिताग्ने ।

किं स ज्वनन्नपि करोति चिरं प्रकाशं दीपं न कं वितनुते निजकज्जलौघैः ।

प्राप्तस्वाणाय राज्ञोऽमावित्याशा र्थान्नवेणिता । अभूदादमखानः स विचाणोऽप्यात्मरक्षणे ।

भ्रात्रा समं जिघांसुं मां बह्वामोदैधनिष्ठरः । अहमेकोऽवलस्तन्मे गतिः कान्या त्वया विना ।

१२५

नास्त्यस्मान्मे स्वजीवाशा तत्स्वात्मा रक्ष्यतां विभो । त्वयि जीवति राज्यस्ये भयं मम न विद्यते ।

कुर्वन्त्ये तदास्कन्दमद्यान्योन्यरक्षिताः । इत्यादि वार्त्ता प्रणवस्य वभूव भयविक्रलः ।
 इत्यमादमखानेन कदाचित् आपिनो नृपः । जसे तं नास्ति मे लोभो राज्ये वा निजजीविते ।
 गच्छ कापुरुषाव स्वं विप्रार्थं किमिहागतः । इत्थं निर्भर्त्सितः पित्रा कुशदीनपुरीं गतः ।
 अमुजस्कन्दभीतोऽभूत् स्वरक्षणकृतचणः ।
 लुब्धेऽमुष्मिन् भवति हि सुखं सर्वदेवेति बुद्ध्या यः संवर्त्तुं रिपुकृतभियोरचणोद्योऽवभाति ।
 तत्तन्मस्त्रेयदि भवति स स्वात्मरक्षास्त्रशक्तोभाण्डनायादिव तुरगतः प्रत्युतोपद्रवः स्यात् ।
 पित्रास्मदर्थमानोतेज्येष्ठोदिष्टो भयाच्च नैव । इति कुट्टे सुतो श्रुत्वा शकितः स नृपोऽभवत् ।
 राजा च राजपुत्रश्च तदमात्यपुरोगमाः । अन्योन्याशङ्किताः सर्वे न निद्रामुपलेभिरे ।
 भोगोपचारं सन्धय्य तत्कालनेषु सेवकः । यत्तज्जिहोपकारेणारञ्चयन् स्वामिनोनिजाम् ।
 कर्त्तव्यमादिशत्किञ्चित् यत् स श्रुत्वा चणान्तरे । अवोचत्तत्कर्त्तव्यान् किमुक्तं न स्मराम्यहं ।
 स्त्रहस्ताचरसम्पन्नां त्यक्त्वा रीतिं पुरातनीं । ज्ञात्वा प्रकृतिवैगुण्यश्चेत् तन्म स मन्त्रिसात् ।
 धैर्यस्मत्सदनोत्तिष्ठः सोऽयं वैरानलः खलैः । तच्छमाय कृतोपेक्षा तैस्तैरुभयवतेनैः ।
 मदङ्घ्रितास्ते नश्यन्तु मन्त्रिणस्तनयाश्च मे । ये मन्त्राग्नेन तुष्टानि राज्यलुब्धा जिघांसवः ।
 इत्युद्दिष्टोमहीपालः श्वसञ्जपपरायणः । प्राप्तदुःखोऽग्रपत् सर्वं यास्यति स्मृतिशेषतां ।
 स्वामी विरक्तस्तपुत्वा मिथोवैरपरायणाः । किमुज्जीविष्येयं नः कष्टमापतितं महत् ।
 इत्थं पौरजनः सर्वशुक्रोशातितरां तदा । चवनव्रतमावाप्तौ त्यक्तमांसाग्नेनृपः ।
 सन्दध्या च कुपुत्तोऽयं धैरानोतादिगन्तरात् । तैः स्वात्मरक्षिभिस्सर्वैः राज्यं मे वत नाशितं ।
 एकतः सबलौ पुत्रौ नगरे मिलितौ मिथः । एकतः पुत्ररकाको तन्निष्ठामन्त्रिणः शठाः ।
 पुत्रायुद्धं कर्म्मिन्ति कष्टमापतितं महत् । किन्तु दूषे पुरी सेयं पात्या कुलबधूरिव ।
 मयि जीवति नश्येच्छेत्किं कार्यं जीवितेन मे । भक्ताः शक्ता गताः सत्याः किं पृच्छामि करोमि किं ।
 इत्यादिचिन्तासन्तापज्जाताधिव्याधिबाधितः । किमुक्तराज्यनिर्भन्धः सनिस्तन्द इवाभवत् ।
 सबालहृद्धं नगरं क्षुब्धस्तत्कुवार्त्तया । सोऽभूदर्थिभिर्वोद्धूतं समास्थापयितुं क्षमः ।
 भोक्तव्यं यन्मया भुक्तं किं भोक्त्येऽद्य नयं द्रुतं । आनीतभोज्यमन्येषुः शिवभङ्गं क्रुधाव्रवीत् ।
 अतिचिन्ताकुलोराजा ह्यायायामण्यविश्वम् । दुभुक्तं सचिवान् श्रुत्वा अहधे न स्मज्जीवितं ।
 गतसंविदिव स्थित्वा दिनानि कतिचिच्चिजैः । स पृष्टोऽप्युत्तरं राजा न कस्मादप्युदैरयत् ।
 पृष्टः प्रकर्त्तिभिः कार्यं सम्भाव्यार्थकं वचः । राजार्त्तहव श्रव्यायां स सुखापैकदालसः ।
 नाविदंस्तद्गुह्यहेतुं लक्षणं वा चिकित्सकाः । जाने वाच्यां प्रुचं हर्त्तुं बभूवानश्नव्रती ।
 अत्युन्नताम् सुफलदानिततोच्चशास्त्रान् स्थातान् दिजप्रियतया प्रुभमार्गसंस्थान् ।
 धाता निपातयति सर्वजनेोपयोग्यान् पृथ्वीधरांस्तद्वरानिन्द्रदुष्टवातः ।
 अचान्तरे त्रयः पुत्रा देवाहव महोत्सवाः । धातुवहूषयामासुर्देवे प्रकृतिसप्तकं ।

१६०

१६५

१७०

१७५

१८०

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ १ तरङ्गः ॥

२७

मूकप्रायं नृपं तादृगवस्थं द्रष्टुमन्वहं । सशङ्कास्तमुपाजगमूराजपुत्रा भटोत्तमाः ।
गजांस्तुरङ्गांस्तत्पुत्रभोतौ तादृग्दृष्टुं । दारायै स्थापयामासुः सर्वदर्शनदित्तया ।
स्वस्तिवाद्भूतिं श्रुत्वा सवाङ्माभ्यन्तराजनाः । द्वितीयेन्दुमिवाद्राक्षुः सानन्दा दर्शनागताः ।
श्रुत्वा बह्ममखानोऽथ चरितोऽनिकमागतः । गत्वरं लक्ष्मैर्ज्ञात्वा दूरं भ्रान्तेऽग्नवोदिति ।
जीवत्यस्मत्पिता नैव मिथ्यैवोत्थाप्यते विटैः । दारायात्पतितो भूमौ मूकप्रायो विचेतनः ।
तदुत्तिष्ठ वयं यामः ससन्नाहानृपाङ्गनं । चरामस्तत्तुरङ्गादि बद्धा दुष्टांश्च मन्त्रिणः ।
नौसेतुबन्धं ह्येत्यामस्तेन नश्यति तेऽयजः । श्रुतेति सोऽभ्यधात्रे वक्तुं युक्तं ममायतः ।
स्त्रेऽप्यनिष्टं यस्याहं नेच्छामि स्वामिनः पितुः । तच्छ्रुत्वा निष्ठां यावत्तदये सोऽनघच्छुचा ।
तावन्मुमूर्षु तं श्रुत्वा पितराज्यजिहीर्षया । आदमखानः श्रौजैननगरं सबलोऽभ्यगात् ।
भटसन्नाहसामग्रीं प्रापय्य पथि गोपिता । अवसत्सनिशामेकां राजधान्यन्तरालये ।
तावदुस्सनकोपेशः स्वार्थान्भोदयन् परान् । गृहीतदिव्यः श्रोत्राज्यखानपदं समाश्रयन् ।
अथ निष्काशितेऽन्येद्युः सचिवैः सबलोऽयजः । कुसुदीनपुरीं गत्वा धिया भाग्यश्रियोऽप्यतः ।

३१५

३१०

३१५

ज्येष्ठोऽयमभूत्कुशलधोरपि भृत्ययुक्तः । प्रूरोऽयमव्यसदृशोऽयमधैर्ययुक्तः ।
प्राप्ते चले किमपि साधु न कर्षं कुर्यात्पुण्यैर्बिना न हि भवन्ति समोदितार्थाः ।
स चेत्तस्मिन् हलैकमहरिष्यत्तुरङ्गमान् । अभिलष्य वरं राज्यं बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
अचान्तरे हाज्यखानः कोपेशानुजपोदितः । राजधान्यङ्गनं गत्वा तुरङ्गाद्यहरत्पितुः ।
यदार्त्तया विनिर्धेय्या येऽभवन् सुतसेवकाः । विविग्नुस्ते ससन्नाहाः समदाः कालपर्ययात् ।
अभिमन्युप्रतीहारमुखानिन्धं यदब्रुवन् । तदुत्पिच्छे तत्फलमनैरचिरेणानुभूयते ।
तद्दिने हाज्यखानः स सबलोवहिरास्थितः । नाशकज्जनकं द्रष्टुं सोत्कोऽपि द्रोहशङ्कया ।
तदार्त्ताकर्णनाद्गीतो निराशः सपरिच्छदः । आदमखानोविनाशो विपुलाटाध्वना यथै ।
स तारबलमार्गेण गच्छन्निजजनाहतः । अन्वागतानुजम्नात्तवीरलोकचयं व्यधात् ।
अभिमन्युप्रतीहारमुख्याः शौर्यममानुषं । दृष्ट्वा दमखानस्त सान्त्वयामिधमूर्चिरे ।
यावान् स्वयंपुरे तेन कृतोलोकचयः क्रुधा । तावानेव हतस्तत्र सङ्कटो गिरिगङ्गरे ।
तावदुस्सनखानोऽपि राजपुत्रोऽगुणोऽज्ज्वलः । तूर्णं पर्णोत्समुच्चय कश्मीरान्तरमाययौ ।

३१०

३१५

दीक्षाशोधिततनुर्भिरसस्त्रिं यन्काथोऽप्यतोमरुतः पथिकैर्निरस्तः ।
वर्षातसेकमहिमा जनतापशान्त्यै श्रेष्ठः स एव वत पुण्यविचित्रशोभः ।
सदुज्जैवावहन्मध्ये या दयोस्तटशोरिव । एकपार्श्वगता सर्व्वा तदाभूद्राज्यनिखगा ।
इत्थं भ्रातृदयस्थित्या विजयावजयकमः । अन्यथा कल्पितः सर्वैरन्यथाभूदिधैर्यज्ञात् ।
पुत्रः स्यान्न करेति शोचति पिता जातेति हर्षाकुलसादृश्ये यततेऽन्वहं विधिप्रतैस्त्रिन्नास्तदोयावहन् ।
दृष्ट्वा विप्रमिव स्त्रकं स्त्रजनकं जानाति सोभान्वितस्तदित्ताप्रिधिषा मरिष्यति कदेत्यन्तः सदाचिन्तयन् ।

३१०

अस्मिन्नवसरे राजा कियद्भिः सेवकैर्हृतः । श्रुतमश्रुतवत्कर्तुं स निश्चिन्नाद्वाभवत् ।
 दर्शितास्त्रास्थ्याम्बन्धस्यकपेयाद्युपक्रमः । नृपेन्द्रेण विरुचिः क्षीणकालसम्पद्वाभवत् ।
 प्रजाभाग्यविपर्ययासात् सर्व्यायामाय विष्कविः । कल्याणरविवत्सोऽस्ते गन्तुं प्रावर्त्ततातुरः ।
 कल्पितौष्ठपुटज्ञातमन्त्रपाठः कवेर्दिने । द्वादश्यां ज्येष्ठमासस्य मध्याह्ने जादितं जडैः ।
 प्राणप्रयाणमये नृपतिः स मथेक्षितः । सर्व्याङ्गनिर्धत्सोभाग्यभाग्यावृतमुखच्छविः । ७४१
 जाने तददनं लक्ष्मीसदनं खेदसन्ततिः । निर्धङ्गायतरङ्गिण्याः प्रवाहद्वयदिद्युने ।
 तज्जीवरत्नहरणाज्जातभीतिरिव भुवं । प्राणवायुर्हरन्नायुः क्षणं तूर्णगतिं व्यधात् ।
 प्राणान्ते विगलत्सूर्यसोमनेत्रजलच्छलात् । निरगाक्षरदेवस्य प्रजाखेहरसोभुवं ।
 दापञ्चाशतमब्दान् स राज्यं कृत्वा सुखप्रदं । षट्चत्वारिंशद्वर्षेऽगाद्विंश्रीजैनभूपतिः ।
 कर्णैरिद्यश्वप्रोद्यच्छत्रचामरकैतवात् । शुचैव पतितौ नूनं सूर्याचन्द्रमौ दिवः । ७४२
 तत्कालं मन्त्रिणामृत्यादासाजनपदाश्च ये । रुदितासुसुतियाजान्निवापाञ्जलिमक्षिरम् ।
 राज्यं षष्ठ्येते वर्षे ज्येष्ठे मास्ययहीनृपः । उत्तरायणकालान्तस्तेनैवान्तरमासदत् ।
 अतीतगणितैकोनसप्तत्यब्द्यायुषं नृपं । वदनावगतप्रोद्यत्कृष्णकूर्शकचच्छटं ।
 श्वीभूतं शिवीभूतं शिविकायां शवाजिरं । रुदन्तोमन्त्रिणोऽनित्युच्छ्वचानरगजितं ।
 यत्र सुप्तादवैकच भान्ति पूर्वे महीभुजः । भर्तृप्रेक्षा धरण्येव निहिता हृदयान्तरे । ७४३
 रुदत्पौरजनप्रोद्यत्तागेरोदननिःस्त्रैः । वभ्रुवस्तच्छुचेवारं साक्रन्दमुखरादिशः ।
 क प्रयासि प्रजास्यक्ता हा देव नरजीवित । इत्यस्मादपरः शब्देनाश्रावि नगरान्तरे ।
 तत्तदाक्रन्दितैः शश्वत्कर्णसञ्जातसंस्तवाः । शून्येऽप्यष्टण्णलोकानामाक्रन्दितमथामकृत् ।
 कर्णैरिद्यादयोऽपि पितुः पार्श्वे नरेश्वरं । कृत्वा पटैकध्वोतं भृगुर्भाभ्यन्तरे न्यधुः ।
 नेत्रनालस्रवदप्यधाराः स्वाचारकारणात् । मुखावलोकनं कृत्वा सर्वे मृन्मुष्टिकाजङ्गः । ७४४
 भूपतिर्भविता नान्यस्त्वत्समोभूरियं गता । इतीव भावनां चक्रुर्मृन्मुष्टियदणच्छलात् ।
 जित्वारीन् प्रबलान् रणे चितिमिमं कृत्वा धनैः सर्व्वतो दत्त्वा कोषमशेषदेशविदिताः कृत्वा पुरीः स्वाभिधाः ।
 सप्ताङ्गैर्जितभङ्गिभङ्गिसुभगं कृत्वापि राज्यं चिः हिला सर्व्वमहो पटैकरचनामन्ते लभन्ते नृपाः ।
 स वैरराज्यदावाग्निमन्त्रप्रदव शीतलं । तद्गृहान्तरमाभाद्य सुखनिद्रामिवाभजत् ।
 सुखं निद्रावृतस्येव दृष्ट्वा भौभाग्यसुन्दरं । राज्यवानोऽकरोत्येवैव मस्तकं स्वपरात्रिकां । ७४५
 अपराङ्गं मया तात वज्रशः पापबुद्धिना । मन्ये तेनैव रुष्टस्त्वमसहायोगतोदिवं ।
 श्रेकन्धरनृपोधन्यायस्त्वं पश्यति नाकगः । धिक्कां योवच्चितोराजन्दर्शनामृतवर्षणैः ।
 विह्वलं कापि नो तात मां विना सोऽवचणे । वदाद्य कथमेकाको भजसे स्वर्गसम्पदः ।
 यस्त्वं कोमलशय्यासु नागानिद्रां गणावृतः । स कथं भूगणस्यान्तस्तिष्ठत्येकः सशर्करैः ।
 प्रतिमुच्य भवन्तं मे प्राप्तस्य स्वयं न कः । अश्वपत्न्यासु मे लापोभूयोवाभितिकोपितः ।

औचिर्वा कारितोऽस्माभिः कुपुत्तैः सततं भवान् । अथैवावसरं प्राप्य दीर्घनिद्रां करोषि किं ।
 ज्वलिताभूतगुर्भित्यं सततोदितया यथा । साद्य किं चलिता राजंश्चिन्ता ते मानसान्नरं ।
 चित्रे वाप्यथ सङ्कल्पे पश्यामि वदनाम्बुजं । शृणोमि ताः कथाः कुत्र तात ते वज्रपातकी ।
 राज्यं विपद्दिनं रात्रिः सुद्यानं पितृकाननं । जीवनं मरणं नाथ त्वं विना मम साम्प्रतं ।
 कुपितोवा प्रसन्नोवा कुतोऽप्यागत्य तात मे । दर्शनं देहि नो सोढुं क्षमोविरहवैश्रसं ।
 विहाय क नु मां तात गतः पादैकसेवकं । द्युतिं न लभते पद्मकोरकोभास्करं विना ।
 किं हृष्टोऽसि महीपते त्वमधुना दासोऽस्मि सेवापरो भानं मा भज देहि वा त्वमधुनायेकं ममात्यादरात् ।
 नो जीवामि विना त्वयेति विलपन् कुर्वन् भुजारात्रिकां साक्रन्दं रुदितं चकार सुचिरं दृष्ट्वा मुखं भूपतेः ॥
 इति प्रलापमुखं हाज्यखानं श्रुत्वा हर्षितं । राजधानीं ततो निन्युर्दिनान्ते मन्त्रिणा बलात् ।
 पितुर्लोकान्तरस्थस्य प्रीत्यर्थं तत्क्षणं सुतः । बालोरयाममात्मोयं न्यधात्तत्र शवाञ्जरे ।
 यीमपानीयदानेन तत्पत्यर्थं तत्प्रदायिनां । बह्वनां प्रददौ चो पीमहाय्या धर्मसात्कृतां ।
 राज्ञानेन विना शून्यं नास्मिन् क्षामोचितं क्षमः । इतीव दुःखात्तत्कालं स्वमन्यौ रविरक्षिपत् ।
 सन्ध्याभ्रशटीमुत्सृज्य रोदनार्थमिषेष्टितुः । श्रुत्वा त्रिस्तृतं चक्रे तमः कचचयं चिन्तितः ।
 आशाप्रकाशकैर्वन्द्यदर्शने गुणिवान्धवे । परलोकं गते तस्मिन् मण्डले प्रोदभूतमः ।
 तद्दिने रन्धनाभावाद्बहुधूमविवर्जिता । शोकमूका निरुच्छासा निर्वर्जिभिरभ्युत्पुगे ।
 श्रद्धारोपरि शिलां स्फाटिकीं रचनोच्चलं । दीर्घा सर्वैः क्षतां राज्ञो मूर्त्तिं परिणतामिव ।
 घनोत्कण्ठदिदृक्षात्तदलोकाश्रुविन्दुभिः । यत्र मुक्ताफलैः पूजा सप्ततोषोपरि प्रभोः ।
 पौराः शुक्रदिने भान्ति यत्रान्तःप्रतिविम्बिताः । राज्ञेव निकटे नीताः कुतूहलतयात्मनः ।
 कवाटविकटे वक्षोमुखं पूर्णन्दुसुन्दरं । शुकवद्दोर्घनासायं नेत्रे कमलकोमले ।
 भूलेखे लोभशे भानं प्रभालम्बितलक्षणं । सा बुद्धिसे गुणास्तास्य राज्यकार्यावधानताः ।
 स्मरं स्मरं जनः सर्वैराज्ञः पुरद्वय स्थितः । पथ्यन्तनोरसासारं संसारं निन्दते न कः ।
 ज्योत्स्नापूर्णसुधाकरस्य कुसुमोत्कर्षावसन्नस्य यत् सौभाग्यं शरदि प्रसन्नमभेनार्या नवं यौवनं ।
 राज्ये चैव विवेकिनो नरपतेर्यत्सर्वसौख्यप्रदं धाता तत्कुरुते स्थिरं यदि जने स्वर्गाजने न स्पृहा ।
 बाल्ये पिशा विद्ये गोवरधविभयोभ्रातृभृत्यैर्विरोधः प्राप्ते राज्ये प्रवासे वदित्यथ समरोऽप्ययजेनातिकष्टः ।
 धात्रेभ्योऽथ चिन्ता तदनु निजमतेर्यावदायुश्च बाधा संसारे सर्वदास्तुतिर्कृति भविनां नित्यदुःखां स्थितिं यिक ।
 नूनं जातकथेगेन पुत्रेभ्यो दुःखमन्वभूत् । अभूदस्य सुतस्थाने भौमो यत्पापवोक्षितः ।
 पण्डिताः कवयस्तस्य बाचाला येऽभवन्मदा । तएव तं विना दृष्ट्वाः पौषे मूकाः शिका इव ।
 यामृत्सरस्वती नेत्रनिभाविकसिता सदा । यस्या मङ्कुचिता साभूदधपुस्तकसम्पतिः ।
 तर्कव्याकरणादीनां शास्त्राणां ये श्रमं व्यधुः । ते राजरञ्जनायालं देवभाषाश्रमं व्यधुः ।
 राज्ञा ये वज्र मानिता गृहसुखश्रीमण्डिताः पण्डिताः शास्त्राभ्यासमहर्षिभं प्रविदधुर्यन्यार्जनाद्युत्तुकाः ।

पृष्टाः किं पठतेति ते प्रतिजगुः श्रीजैनभूपे गते कुत्र व्याकरणं क्व तर्ककलहः कुत्रापि काव्यश्रमः ।
 योऽभूत् सर्वकलानिधिः प्रभुविधिर्दाताभिगम्यो गुणो काव्यज्ञो ब्रह्मभाषया गुणिरतः कारुण्यपुष्पाकुलः ।
 योऽयं हन्त समीक्ष्यतेऽवनितले धिक् पापिनोऽस्माच्छठान् ये जीवन्ति प्रुषा न यान्ति विपिनं संसारदृष्ट्याजिताः ।
 हारेणेव विनाङ्गनाकुचतटो आस्त्रेण हीनेव धीः सूर्येणेव विना प्रफुल्लनलिनी तादृशहीना तनुः ।
 चन्द्रेणेव विना यथैव रजनी पत्न्या विना भामिनी येनैकेन विना नृपेण न बभौ कश्मीरराज्यस्थितिः ।
 श्रीमत्तर्कादिविद्याभ्यसनरसलसद्गर्व्यसर्वप्रवीणप्रेक्षोद्यद्दानमानोर्वितविचिनयज्ञोभूषिताश्वदेहः ।
 श्रीजैनोक्ताभदेनोनरपतितिलकः सर्वज्ञास्त्रप्रवीणः कश्मीरान् योजयित्वा दिवमपि स गतोयोजनायेव गहं ।
 इत्यादि सन्तते सन्तोषदन्तोऽत्यन्तचिन्मया । नितान्ततान्मद्दयाविभ्रांतिं नाभजन्त ते ।
 दृष्टारम्यसिरमुपवने वंशवाटोजनैर्योनानावर्षैर्नवदण्डगणैर्भूषितोभूरिपचः ।
 तत्रान्यान्यस्त्रजगद्गननात्तादृगभ्युत्थितोऽग्रियैर्नैकानादुपवनगतं सर्वमेव प्रगष्टं ।
 या कारकसभा भव्याऽभवच्छ्रीजैनभूपतेः । वर्षैकेन तच्छापास्रस्त्रे खग्रापमाभवत् ।
 दुष्टे राज्यमहाभोधौ भूप्रमथवायुना । तत्तत्सेवकरद्वौघः शतैको योऽवशिष्यते ।
 प्रभवत उत यावत्सप्रभुः सौख्यदाता विदधति खलु तावत्सेवकास्तस्य मानं ।
 इह वसति वसन्तोयावदेव स्वनन्तोमधुकरपिकभेकास्तावदेवाद्रिचन्ते ।
 केचिदप्यवशिष्टाये सेवकास्तस्य भूपतेः । तेऽथनन्तरविज्ञानान्तरुत्थोपमां गताः ।
 इति पण्डितश्रीवरविरचितायां जैनराजतरङ्गिण्यां जैनशास्त्रवर्णनं नाम प्रथमस्तरङ्गः ।

८८८

८८९

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

द्वितीयस्तरङ्गः ॥

वन्दे विश्वमयं देवं सर्ववाङ्मनसायकं । यदंशवर्णनस्तुत्या तत्पूजाफलभाक् कः ।
पादोदक्षिण एष यच्छक्ति पदं यत्रैव न यच्छ्रया तत्रैवेच्छति नाम वामचरणः सञ्चारधंस्कारतः ।
इत्थं मण्डनमण्डितं मपदं चारी नगानर्ति यः सन्ध्यायां स सदा ददातु सुखितां देवोऽर्द्धनारीश्वरः ।
अथ हैदरशाहास्यां स्थापयन्मुद्रिकार्पणैः । हाज्यखानोऽपहीराज्यं स व्येष्टप्रतिपदिने ।
अथार्चोदक्षिणानन्दो तत्तत्कुलतस्तुचकः । बभार्थिजनामन्दो स राज्यसङ्गोत्सवः ।
शुद्धाशुक्लचित्तराजबलभैः सुखशालिभिः । बभौ भेकम्बरपुरी पूर्णा सौरिव तारकैः ।
राजधान्यङ्गने दैमं सिंहासनमग्नियत् । अतितीक्ष्णानवोराजा मेरोस्तटमिवांशुमान् ।
बभतुर्भूपतेरये स्थिता तस्यानुजात्मजौ । इन्दोः पुरस्तादुद्यन्ताविव शुक्लद्वहस्यती ।
राशोऽस्मन्कोषशस्त्राव्यतिलकं ददौ । सौवर्णपुष्पपूजायां यदुच्छाविहितव्ययः ।
स हाज्यहैदरनृपाघनकालोर्जितप्रभः । धाराधरद्वयधरां दधार धरणीधरः ।
सोऽनुजं स्वधर्मं भूमिनायकः सुचितेरसान् । बह्नामखानं नायामदेशं तं स्नामिनं व्यधात् ।
चिराजिजसुतप्राप्या यौवराज्यसुखादपि । पितृशोकहतोऽप्यन्तर्निःश्रान्तमभजन्मृपः ।
तस्मादिद्वितमेवास्तु देशाधीश्वरराजिताः । प्रसादमतुलं प्रापूरावन्मलवकादयः ।
अन्येषुष्पावचान् ग्रामान् सेवकानवभूपतेः । पूर्वसेवानुसारेण प्रसादं प्रतिपेदिरे ।
राजा राजपुरीषिन्धुपत्यादीन्दर्भनागतान् । प्रत्यमुच्चदलकुत्य पार्थिवोचितया श्रिया ।
सौवर्णकर्त्तरीबन्धसुन्दरानृपमन्दिरे । मनन्तुर्भस्मिषामन्तसेनापतिपुरोगमाः ।
पितृशोकार्पितानर्धपङ्काशुर्कविभूषणाः । विचेरुस्त्रेवकास्तस्य तदन्तिकगताः सदा ।

आधीद्राजा च सततं प्रकामन्दोषनिष्क्रियः । स्वपक्षपालने सक्तः सन्ध्याचणद्वोदुपः ।
 पक्षपातोच्छणापत्यप्रतिपालनतत्परः । लोभक्रोधविरक्तात्मा मोहान्धचपणचमः ।
 सैदनासिरपुलोयः स मेर्जाहस्सनाभिधः । अहो तत्पितृवत् पूज्यो बङ्गरूपादिराष्ट्रभाक् ।
 उत्सवादिषडाचारसत्कारेषु सभाभ्तरे । तएव प्रथमं मान्यास्तद्राज्ये सर्वदाभवन् ।
 एतान् पक्षाश्रयान्मदद्वाव्ययं बलवानिति । मेर्जाहस्सनपुष्पाः स पाणिं पुत्तमजियहत् ।
 हत्वा ज्यंवरमार्गेशात्मज्यहाङ्गिरमार्गपे । वाङ्मिलं प्रददौ राजा तद्गुणाकृतमानसः ।
 चक्रे कृतापकाराणामप्यनुग्रहमेव सः । प्रणम्य सिंहः पूर्व्वं हि हन्ति दन्तिगणन्ततः ।
 गूढभावोमहोपालस्तत्तच्छेष्टाश्चरैर्विदन् । तदा हस्सनकोषेयं सम्मान्याधिकृतं व्यधात् ।
 प्रतापतापितारातिश्चक्षकोपोमहोपतिः । भस्मान्तरगतोवह्निरिवासीत्परमृत्युदः ।
 कांश्चित्सन्नभयान् कांश्चित्सन्धाय प्रतिपालयन् । कांश्चिदुन्मीलयन्नीत्या नानावृत्तिरभून्नृपः ।
 प्रसादकृत्स भृत्यानामभूदैश्वर्योपमः । मनागप्यपराधेन बभूवान्तः कसन्निभः ।
 पयःपितृकृतामात्यार्थिहामरकादयः । विचार्य्यसहनं कोपं बभूवुर्दृष्टयन्मृणाः ।
 चौराजाराश्च रिपवोभृत्यादुर्णयकारिणः । अज्ञोऽजम्बुकास्येहस्तद्राज्ये भयविह्वलाः ।
 श्रीजैननृपतौ शान्ते मूर्द्धगूढशिलोपमे । अवाधन्त पुनर्लोकं व्यालादव निधोगिनः ।
 विशुद्धपक्षोत्तरं जिताशः कलाकलापोविबुधोपजीव्यः ।

२०

२५

२०

पूर्वेन्दुनानेन समोऽस्ति कोऽन्यः कलङ्क एकोऽपि नास्ति दोषः ।
 श्रुत्वास्मद्दूषणाः सोऽयं सर्वान् हन्तीति कद्विधा । अकथं परप्रवेशार्थं मिथस्तद्वूषका व्यधुः ।
 कुकृत्यप्रेरकः पापश्चान्यायोत्कोचहारकः । प्रियोऽभवद्द्विवाकीर्त्तीराक्षोरिकैतराभिधः ।
 कामीव व्यसनं नित्यमुपालम्भोऽपि भूभुजा । यं त्यक्तुं नाशकराजा संस्तगाद्दृश्यत्तमं ।
 सञ्चितार्थः प्रजायाभैर्मुद्रादानादिकर्षभिः । आसीत् स्वकार्य्ये हृशलः ख्यातोऽधूर्तः स नापितः ।
 रुद्धं चित्तेन काठिन्यं माधुर्य्यं जिह्वया धृतं । शठस्य यत्तु सतं लोकोद्वेजनकारकं ।
 येनाधिकाराद्देशेऽस्मिन् प्रजाः कुकर्षभिः कृताः । दुःखिता रक्षिताः पूर्व्वं पुत्तवच्छ्रीमहोभुजा ।
 मेरभाखारनामापि बुद्धिमान् प्रथितो भुवि । नितरामपकोपाभेराज्ञः साचिव्यमादधे ।
 वात्सल्यादिहितोराज्ञा मचुर्यागणनापतिः । समस्तकार्य्यस्थानेभ्योभुङ्क्ते राजोपजीविकां ।
 योवर्षणैकनिरतः शिखिहर्षहेतुः सन्दर्शितातुलफलः कृतकर्षणेषु ।

२५

२०

जातोऽपि यः प्रतिदिनं हतसर्व्वतापः सोऽयं घनस्तुदति दुःसहवज्रपातैः ।
 दुर्धन्निप्रेरितोराजा व्यधाम्नादविचेतनः । प्रजाभाग्यविपर्य्यासादिवैकविगुणाः क्रियाः ।
 श्रेकृत्स्नपुरीपार्श्वसन्निर्माणचिकीर्षया । अमृतोपवने प्रांशुतरुच्छेदनमादिशत् ।
 द्विक्त्रास्तान् पुष्पितान् वृक्षान् समीक्ष्यैतत्समुत्थिताः । तच्छुषेव व्यधुस्तत्र रोलम्मारोदनध्वनिं ।
 तस्मिन्निर्माणयोऽन्येषां न केषां प्रत्यभाद्भृदि । अये दिनपतेर्दीप्रप्रकाशनरसोपमः ।

तद्रूपः शिव एवैष करोतीति विनिश्चितं । स्वादितापि क्रिया हेतोः पूर्णितं तं नृपं व्यधात् ।
 बह्वनामथ लोकानां नापितोऽवयवच्छिदा । भूपालादाप्तनिर्देशः शिवतोऽपि तथाकरोत् ।
 नापितोनिर्घृणः पापी क्रोधो ककचपाटितान् । पैटकाष्ठकुरादींश्च कारयामास भूपते ।
 चलितानगजभ्रातुः स्वावनायान्तिकं पथि । रुद्धा गूढेऽधिगोप्यान्याम्यस्यवानप्यघातयन् ।
 जीवन्तागणरात्रन्ते स्वकुटुम्बोक्तवेदनाः । पौरैः सासुजनैर्दृष्टाः गूढप्रष्ठे पुरान्तरे ।
 वैदूर्यभिषजं ज्ञात्वा दृषकं परपक्षगं । अमुञ्चदन्धमात्स्यतभुजनाघोषपल्लवं ।
 तथैव नोनदेवादीन् शिखजादादिमंयुवान् । पञ्चषानकरोत् कृत्तजिह्वाभैकहस्तकान् ।
 विरुद्धावयवच्छेदगूढलारोपणकर्मणा । स पूर्णनापितः पापी बभूव नरशानिकः ।
 आचार्यपुत्रोजय्याख्यस्तथा भीमाभिधोदिजः । किन्नाङ्गा स्वं यथाशक्तौ वितस्तायां समौज्झतां ।
 मध्यलीलाव्यमनतमन्त्राज्ये वाञ्छदेशवत् । आसीन्मार्दीकवद्गौडीदेशेऽत्र प्रचुरा मुरा ।
 तन्मध्यरसिके राशि मन्त्रभागपराङ्मुखे । खण्डादीक्षुविकाराभे सुलभान् गुडोऽभवत् ।
 खुज्याब्देस्कादिर्यस्थान्तेवासो गीतगुणाम्बुधेः । मल्लार्जुनदकनामासीत्तन्नीवाद्यगुरुर्नृपे ।
 कृष्णवीणादिवाद्यानां प्राप्यासन्नोतकौशलं । आजीवं चणमण्यासीन्न तन्नीवादनं विना ।
 तन्नीवादविशेषज्ञो राजा व्यञ्जनधातुभिः । स्त्रयं वादननिष्णातो वैष्णिकानप्यशिक्षयत् ।
 रवाववाद्यरचनैर्वल्लोलाद्यैश्च गायनैः । राज्ञः प्रसादात् किं नाप्तं तत्तत्कनकवर्षिणः ।
 शैचालयस्थैः सुरतालयस्थैर्भूतैरिवान्तश्चलनप्रवीणैः ।
 वशीकृतोयः पिशुनैर्भग्नैर्विभेति तस्मान्ननु कोन मर्त्यः ।
 रहः स्थितं नृपं जातु पिशुनः पूर्णनापितः । अप्रच्छत्प्रेरितोऽमात्यैश्चिकीर्षां पूर्वमन्त्रिषु ।
 भवत्पञ्चविनाशेयैः कृतस्वल्पिहमन्त्रिभिः । प्राप्तराज्येन भवता तएव प्रबलीकृताः ।
 अमी हस्मनकोपेष्टमृत्यास्वदनुजादृताः । सोऽपि धूर्त्ताधिया तत्तदशीकारसमुद्यतः ।
 अममर्धशरीरस्त्वं भ्रात्रर्पितभरस्सदा । तत्ते सपुत्रमृत्यस्य न नाशोभविता चिरान् ।
 श्रुत्वेत्येवोचन्मत्पुत्रः सत्यं मदनुजाप्रियः । किन्तु ब्रवीमि येनायं राज्येन कुटिलाश्रयः ।
 उद्योमदनुजस्तीक्ष्णामत्पदाक्रान्तिस्तद्यतः । अनेन कष्टमिच्छामि कष्टकृतेनैव कष्टकं ।
 कार्योपेक्षावशादेतं रक्षामि न तु गौरवात् । श्रुत्वेति दिव्यमहतोयधाभ्यातचिकीर्षितान् ।
 अत्रान्तरेऽग्रजो राज्ञोमद्रदेशादलान्वितः । भ्रातराज्यजिहीर्षायै पर्णोत्सं प्राप दर्पितः ।
 तच्छ्रुत्वा नृपतिः क्रुद्धस्तान् समानोय पैटकान् । अबोचत् किं नु कर्त्तव्यं ते तमित्युत्तरं ।
 तटिकाभेतुबन्धन्तच्छेत्तुं यामोऽस्य तिष्ठतः । अन्यथा दुःसहः प्राप्तस्तदाज्ञा दीयतां विभो ।
 श्रुत्वेति कातरं वाक्यं तेषां दुर्लक्ष्यचेष्टितः । तत्पक्षपातिनो ज्ञात्वा तथेति प्रत्यपद्यत ।
 प्रतिमुच्य नृपस्तान् स रात्रावित्यब्रवीन्नजान् । आनोय फिष्यङ्गारादीन्मन्त्रिणः कार्थ्यनिष्ठुरान् ।
 द्रव्यं हस्मनकोपेष्टचक्रिका यत्समागतः । एतदधेन नष्टः स्यादन्यथाभ्यन्तरं विभेत् ।

तत्रातरेते हन्तव्या युष्मानीयेति ताक्षपः । हस्तकोपः सेवकान् स्नानकरोत्कृतसन्निधेः ।
 राज्ञा प्रातः समाह्वय विमृष्टानुचरा गृह्णात् । सर्वे हस्तनक्षेत्रेषु मुख्यास्तूनां समाचयुः ।
 कल्पते तुरगचक्षो ज्ञातव्य इवाचक्षुः । ताडनैर्बड्धः सास्रः प्राप कष्टाभृपाङ्गनम् ।
 महार्हास्तरणस्यास्तान् राजकर्त्तव्यताकुलान् । कोषेष्वस्त्रमनेरकाकादीन् पञ्चषाश्वरुः
 भृत्यैर्ज्येष्ठमेराधैराक्षैर्मण्डपान्तरे । हलादिश्चारुमुत्पाद्य राजधान्यन्तरेऽवधीत् ।
 किं द्रोह इति यावत्स कोषेष्वभ्युत्थितोऽग्रीवीत् । द्रुचणैकप्रहारेण तावत्प्राणैर्व्ययुञ्जत ।
 शस्त्राघातैर्मुर्मूषुः सन्नुत्थितो मेरकाककः । राज्ञश्चाश्विषः कुर्वन् पुनः परशुना हतः ।
 लिखन्मृदाभेगाख्यः स विद्याव्यसनी गुणो । हतो जनमनःकान्तो यथै कस्य न शोच्यतां ।
 जीवतां मनसा चैव तेषां नित्यमभूद्यथा । शस्त्रकृततनूदृक्क्षोणितैश्चमभूत्तथा ।
 वर्णकम्बलपृष्ठस्याजीवन्मस्ते यथाभवन् । निद्राणादव ते तच्च मृता अपि तथेक्षिताः ।
 क्षणमात्रात्तथा शस्त्रैर्मरणं राजवेश्मनि । अन्यसुलभं तच्च तेषां स्नायार्हतामगात् ।
 न विचिं न च दारास्ते न भृत्या न श्वाजिरं । तेषां तथा प्रमीतानां यथावन्तोपकारिताः ।
 निजपरिभवभीत्या बन्धवोयान्ति दूरं त्यजति च निजपत्नी का कथा सेवकानां ।
 प्रतिदिनमृण्मतेतास्तान् बन्धनं वा भवति हि यमभङ्गाद्राजभङ्गोऽतिकष्टः ।
 सुनिष्कालिङ्गनात् कुट्टकृष्णसर्पोपसर्पणात् । मकराकरपाताच्च कष्टं नृपतिसेवनम् ।
 प्रद्युम्नगिरिपादान्ते चण्डालैर्निश्यमायवत् । दृष्टिकाभिस्ततो नीत्वा भूगर्जेषु निवेशिताः ।
 कुर्वन्ति मौसुलजनाः स्वशवाजिरार्थं यत्नं सदैव वज्रकारुषु दत्तविन्ताः ।
 नो चिन्तयन्ति परमेश्वरमन्तरेण जानाति को मम कदा मरणं कथं स्यात् ।
 यः स्नायुषोऽवधि भवेति स्नद्धेहनिष्ठा यस्यान्तको भवति मित्रतयातिवश्यः ।
 युज्येत तं प्रति श्वाजिरकर्म्म कर्त्तुं श्रेष्ठेषु दुर्धमनमात्रमिदं मतं मे ।
 ते वैश्रवणभट्टाद्याः कृत्वापि स्वशवाजिरं । अन्ते यच्च मृता याने भुवि तत्रैव शायिताः ।
 एक एको भुवो हस्तशतमात्रादृष्टौ रतः । पराप्रवेशदोषज्ञात्प्राकृतो लज्जते न किं ।
 श्रुतं यच्छास्त्रतः स्वशवाजिराद्यैश्च भूतले । स्नायुषो तत्सुखं तस्मिन् परलोकगते भवेत् ।
 अत्रो लोभस्य माहात्म्यं जीवद्वयमृता अपि । श्वाजिरपदं न कुर्वन्त्यावरणं भुवः ।
 महान्तो हन्त कुर्वन्तः कृतयज्ञाः श्वाजिरं । तस्मिन्मरणेन जीवन्ति क्रियन्तोऽपि सुभुचिताः ।
 वयोऽन्यदर्शनाचरो हस्तमात्रे भुवस्तने । दग्धा यत्कोटिशो नित्यं सावकाशं तथैव तत् ।
 इत्याद्यनुचिता निन्दा प्रस्तावादिहिताच्च यत् । हन्तव्या मौसुनेर्धस्मात् कविवाचो निरर्गलाः ।
 ये राजवैभवं मया निपीय लोकं कुर्वन्ति सञ्जयमतो न च दामभोगौ ।
 अत्युत्कटाचभरतत्फलमुद्धुःखास्ते शोषरक्षणनिभादितरानि राज्ञः ।
 द्रव्यं गृह्णातु रङ्गादि तेषां तद्वाजसादगात् । तत्कुटुम्बैर्निराख्यैर्नाप्रायेका वराटिका ।

१५

१६

१७

१८

१९

कोपेयसञ्चितं खर्णपूर्णं रूपकभाजनं । दृष्ट्वा धिक्कृत्य रूपं युष्कारं नृपतिर्बन्धात् ।
 तत्पञ्चाश्वद्वारागादीन् हतसर्वस्वसञ्चयान् । कारायामक्षिपद्राजा मुक्तैकं सैदहोस्तनं ।
 अन्ये पित्रपराधेन तस्माद्भृगुसुतोपमान् । अर्चिधादव ते सर्वे नाशं प्रापुः पुरातनाः ।
 यासीत् पितुः सभायोग्या तत्तत्कार्यविशारदा । स्मृतपूर्व्यापकारेण तेन सर्व्यावसादिता ।
 अन्तरङ्गान् हमेभादीन् पञ्चषानधिकादरैः । अरक्षत् प्राक्तनं सत्त्वा प्रेम सेवास्य पैदकीं ।
 आदमखानः पर्णीत्से भ्रुत्वा कोपेयनाशनं । खनामान्बर्धतां विभ्रस्यसौ भीतो यथागतं ।
 बह्नामखानोविभ्राणस्तदधाच्छङ्कितोभृशं । गृहमेत्य नृपेणाश्वसितः कार्याबलोकितः ।
 अस्मिन्नवसरे मद्रमण्डले सुभटस्यवः । अभून्माणिक्यदेवस्य तुरष्कैः सह संयुगे ।
 मातुलेन सभं यातोयोद्धुं तत्रैव सङ्गरे । आदमखानः स प्रापच्छरभिन्नमुखः क्षयं ।
 केऽप्युचुः स निजैरेव हतस्तत्र भयाश्रितैः । केऽपि ब्रणशलाकायास्तृप्तिमर्मेविदारणात् ।
 श्रुततन्मरणोराजा दृतेरत्यन्तदुःखितः । तदेवाच्छवमानीय जननोसन्निधौ न्वधात् ।
 केष्टोऽपि शैथिल्योऽपि बलान्वितोऽपि प्राप्नोऽपि जन्मभुवमाप्तधनप्रपञ्चः ।
 नैवाप राज्यमुचितं स कृतप्रयत्नोभाग्यैर्विना नहि भवन्ति समीहितार्थाः ।
 अथवा पिदृशापस्य तस्यापि फलितोऽभवत् । यदाप्नोऽपि निजं देशं परदेशे क्षयं गतः ।
 अत्रान्तरे महात्पातादिव्यभोमाम्नीक्षणाः । अहंपूर्विकथेवापुर्णपतेर्जनकपदा ।
 तथा हि प्रथमं राशिं पुष्पलीलाचिकीर्षया । गते मडवराज्योर्वी भूमिकम्पोऽभवन्महान् ।
 अस्मत्कलङ्जनः कोऽपि सुखो नैवाधुना स्थितः । इतोव देशे तत्कालं चक्रमुर्जनशृङ्गहाः ।
 उदभूतं पूर्वदिक्पुच्छः केतुर्नभसि विसृतः । पूर्ववद्भ्रामखानेन दृष्टोऽरिष्टस्य सूचकः ।
 स दूरविस्तृतः पुच्छः कालकुम्भोपमोदिने । स्फुरन् प्रतीक्षे प्रत्याशान्तस्यैव ददुग्धे जनैः ।
 युग्मसुख्यडवाराजमन्दुरान्तर्गताभवत् । देशात् कष्टं ददौ राजा धां भिया यवनक्षये ।
 शिंहादयोदिने चेह्वन्याः श्रीमगरान्तरे । विडालपोतं सुषुवे शुनो च प्रसवक्षणे ।
 निष्कलोयः सदानन्दो तदः स सफलोऽभवत् । उपराजगृहं मूलाद्दिमीकुसुमोद्गमः ।
 सुमनोवाटघाटान्तर्भवं शोणितवर्धनं । इति दृष्ट्वा जनः सर्वः क्षते चारमिवाश्वभूत् ।
 अत्रान्तरे वरुणैदखानागाहादिपीडनं । हिन्दुका विदधुः पूर्णनापितोदलितकुधा ।
 तच्छ्रुत्वा यवनाः सर्वे गत्वा क्रुद्धा नृपालिकं । सुकुशुर्थेन राजापि द्विजपीडनमादिशत् ।
 अजरामरबुद्धादीन् ब्राह्मणान्सर्वकानपि । तत्कोपेनाकोद्राजा निरुक्तभुजनासिकान् ।
 त्यक्तस्त्रजातिवेशास्तद्दिनेषु ब्राह्मणादयः । न भद्रेऽहं न भद्रेऽहमित्युचुर्भटलुण्ठने ।
 वज्रछादकमुख्या ये पुरे सकीष्टदेवताः । तन्मूर्त्तिलोठनं राजा चेच्छप्रणयादिशत् ।
 दत्ता भूर्जेनभूषेन येषां गुणपरीक्षया । तेभ्यस्तां निर्निमित्तेनाप्यहरन्नधिकारिणः ।
 समाहितसफरोमासः प्रसिद्धेच्छेच्छदर्शने । सर्वदर्शनविज्ञाय न केषां भयकार्यभूत् ।

१००

१०५

११०

११५

१२०

१२५

भूपं नित्यमदोन्मत्तं सतन्त्रं मन्त्रिमण्डलं । उक्कोचद्वारिणः सर्वानन्तरङ्गांस्तारङ्गितान् ।
 दर्शितावलपोडात्तिपण्डितानवलोक्य च । स्मृतश्रीजैनभूपालगुणमालस्तदा जनः । १२०
 देशे सरदिताक्रन्दं प्रुशोचात्यन्तदुःखितः । सर्व्वष्टद्विस्त्रिरुडोयस्तोदितपराभवः ।
 सर्व्वकार्यान्तरशोऽयं चयं याति कदा नृपः । इति येऽप्यवदन् दुष्टास्तत्सुताविभवार्षिणः ।
 पारसीभाषया काव्ये यदृचे दूषणा विशां । म धापः फलिता देशे श्रीमज्जैनमहोपतेः ।
 सेवकाः कितवप्राया भुक्प्रेष्या नियोगिनः । तच्छापादिव कालेन प्राप्तात्यन्तनिपीडनाः ।
 किमस्मद्रचकोदैवहतोद्वेगमहोपतिः । इत्यादि सास्त्रसाक्रन्दाः प्रुप्रुचुस्तोऽपि पार्थिवं । १२५
 स्वर्णाऽपि राज्यकालोऽभून्नवायामैः सुदुःसहः । निदाघरात्रिभन्ददोर्घदुःखप्रसन्निभः ।
 लोचराशिगृहद्वयहरणैः परपीडनैः । तुतुषु स्तस्य भृत्यैघाः कौशिकास्तिमिरैरिव ।
 शय्यारुढोमधुचीवः प्रजाकार्यपराङ्मुखः । सर्व्वं दिनं निनाथान्तः स्वपार्श्वपरिवर्त्तनैः ।
 कुलालगायनोद्गोतं गीतं गृहणन्दिवानिशं । गुणिभ्योराजयोग्येभ्योनादाद्दृग्भ्रममात्रकं ।
 शाहाभदेनराज्ये या सम्पन्नातिमनोहरा । लक्ष्मीपुरे राजधानी तां पुष्पोषोदितः शिखी । १३०
 या बलात्कामठस्थाने वेष्माली विपुलाभवत् । सापि दग्धा समं तत्र तत्तत्पौरजनश्रिया ।
 इत्याद्युपद्रवान्देशे दृष्ट्वा वास्तव्यनाशकान् । एतन्नाशाङ्गवेदिग्नशान्तिरित्यवदञ्जनः ।
 राजा पञ्चगृहावासं स्वं ज्वलन्तं समीक्ष्य च । हर्म्यमारुह्य सन्नुष्टः पानलोलां व्यगाहत ।
 अस्मिन्नवसरे नेयधिषणः पिप्रुनेरितः । यात्रार्थं सबलं पुत्रं वह्निर्देशे व्यसर्जयत् ।
 यत्सैन्यं वोक्ष्य दैन्यस्ते यद्युर्व्याप्तमहोभुजः । प्रदोभं रविरस्योघं दिवसे तारकादिव । १३५
 पूर्व्वं राजपुरीराजोजर्यासिंहानृपात्मजं । स्वमारुह्य स्वमारुह्य दत्त्वा तोषयति स्म तं ।
 कालोधारामसिलतामिव वोक्ष्य तदाश्रितां । कम्पं के नात्र वेशस्थाः प्राप्तास्तद्भयतो जनाः ।
 सेनादीन्मारकोटीयाः शिश्रियुक्तां भयच्छिदः । बलिभिर्मङ्गला देवीमिवोन्नतभुवि स्थितां ।
 मद्रगक्षरचित्तेषां राजहंसास्तमाययुः । सरोवरमिव प्रोद्यच्छुकपत्ताविनिर्मलं ।
 राजवृत्तान्तरोधेन स्वपदार्थापपादकैः । मातुलैरपि तस्याये सुहृजैः कङ्कणायितं । १४०
 कैमारोद्धंसिकं वोक्ष्य कटकालङ्कृता अपि । अभूवन्धैर्यरहिता माहिला महिलादिव ।
 बद्धपङ्क्तिस्तरन्ती सा ज्वलमेस्तस्रदोतटात् । तत्सेना रामबद्धाभिभेतुकौतुकमातनोत् ।
 कुटोपाटीश्वरीप्राप्तं तत्सेन्यं दैन्यवर्जितं । नारायणोदरोद्गच्छद्विश्वलोकभ्रमं व्यधात् ।
 संसृष्टे भागपालानां पुरे मद्राचितान्यपि । सुचिरं धूमितान्यासन् गृहाणि हृदयाणि च ।
 उन्नादद्दसंसृज्जतन्तुरङ्गतरङ्गिता । बाल्येश्वरगिरेः पादमूलं प्रापास्य बाहिनी । १४५
 तदीयकटकोदीपस्तन्तुरङ्गतरङ्गितः । तं तमेव नतं चक्रे येन येन पथावहत् ।
 निस्तृणं भूतलं तत्तु निष्पानीयाजलाश्रयाः । निरिन्धनान्यरक्षानि तत्सेन्ये चलितेऽभवन् ।
 शोऽहं सम्मान्य राज्ञास्मै दत्तस्तत्समयेऽप्यहं । कुर्वन् दृष्ट्वात्कथाख्यानमभुवं धृतपुरुषकः ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ २ तरङ्गः ॥

३७

करद्वैकृतभूपालः स षण्मासकृतस्थितिः । अभवच्चैवमासान्ते कश्मीरागमनोत्सुकः ।
 तावदभ्राम वद्भामखानोदामनिरगलः । आक्रान्तमन्त्रिसामन्तोद्वात्ता व्यसनिनं नृपं ।
 अथ सन्ततपानेन चोणदेहबलच्छविः । स वातजोणितव्याधिबाधितोऽभून्नदीपतिः ।
 प्राप्तो हस्तेन खानस्तु पूर्णचन्द्रवोदितः । तावदुष्टमन्त्रिणः पद्यानिव संकुचितान व्यधात् ।
 किं नैतेन समामोतो बह्मापि हजगच्छराः । इति रोषं सुते राजा पिशुनप्रेरितोऽप्यहीत् ।
 पश्चिमाशागतं श्रुत्वा तमपूर्वद्विषस्त्रिभं । बह्माखानोऽसन्देहो मन्देह इव सोऽभवत् ।
 प्रप्रेते सुतेऽधिकं सोऽभून्न तदक्षधिकादरः । प्रत्याशन्नविनाशानां धोर्भोत्येव पलायते ।
 अन्याभ्यर्धेनया मन्त्रिषा जनाबां महोपतिः । यात्रागताय पुत्राय ददौ दर्शनमात्रकं ।
 नूनं खानजमीतोऽभूत्तत्कालं सोऽन्यथा कथं । परिधानादिसत्कारं नूनमेवाकरोत्सुते ।
 वद्भामोबाधो नूनं मत्पुत्रमिति वद्वितः । स तस्मिंश्चक्रकोपाग्निः प्रमोतहरिवाभवत् ।
 पानार्थं राजधान्यय तस्मिन्मन्त्रिणं नृपः । आहरोह सभं भूत्स्मिन्त्युनेव प्रचोदितः ।
 तत्र पुष्करनौधान्तर्निवृत्त्या काचमण्डपे । धावन् पपात नासायस्त्रिदश्रुविभंभुजः ।
 कक्षाक्षिप्तभुजैर्भयेर्नीतः त्रयनमण्डपं । अस्त्राच्छाद्य दवादर्शः संमूर्च्छन् अयनेऽपतत् ।
 भिषजोऽस्थायमन्याप्तान् कोऽपि योगो चिकित्सतः । विषोत्कटौषधस्तस्य यतने स्त्र कृतव्यथः ।
 तस्यैषधप्रयोगेन प्राप्तदाहो दिवानिभं । काङ्क्षति स्त्र स्त्रमरणं क्षणमात्रं न जीवनं ।
 राजधान्यन्तरे राजसुताः स्त्रजगन्मनिके । आयुक्तास्तदधंयुक्तसद्दिनेषु स्थितिं व्यधात् ।
 मुर्मूर्षा पितरि ज्ञात्वा महतो दर्शनगतान् । तस्मिन्मन्त्रिरोधाद्य दारधान्यां भटान् व्यधात् ।
 स्वालयस्त्रोऽनुजोराज्ञाभयहर्षः ससम्भ्रमः । करानिव रबिलीङ्गणं स्त्रारान् सस्त्रारयस्त्रभूत् ।
 तत्कालं राज्यलक्ष्मीः सा पिष्टदभ्राष्टपुत्रयोः । इयोरासीन् समाकृष्टा वित्ते संश्रयधीरिव ।
 अत्रान्तरेच्छादायुक्तस्त्रमन्त्र सचिवैः सह । बह्माखानमागत्य युक्तमित्यब्रवीद्वचः ।
 स्त्रामिधैरवशाहोऽद्य स्त्रमर्यं स्त्रवयस्त्रयि । सुगृहीताभिधो भ्राता प्रयातः कोत्तिंशेषतां ।
 ज्येष्ठोऽधुनावमिष्टस्तद्भवान् भज नृपासनं । स्त्रपं हस्तेन खानाय धैरवराज्यं प्रदीयतां ।
 तत्पिचा महतोयत्नाद्रचिता चकिता सती । सेवं तयाद्य नमरो यान्ता कुलवधूरिव ।
 किमन्यत्पुत्रलुष्टाकाः काकादिव बलिप्रियाः । अथायतं प्रयास्त्रेते कुशन्त्रा मन्त्रिर्नविषः ।
 श्रुतेति भाषितं तस्य कोपकृच्छाशरोऽब्रवीत् । सुखिभोजनकस्यकसादृक्कल्पद्रुनोपमः ।
 सदैवादमखानस्तु बाधितस्तदुपाधिभिः । परलोकमनालोच्य स्त्रार्थं सन्ध्या दूरतः ।
 अस्त्रस्यस्तु यथा भ्राता सेवितस्त्रगतं मया । जानात्येवं न कोराज्यं यथा तस्त्र मयाजितं ।
 कोऽयं मद्गात्रपुत्रोऽद्य वद कैवास्य योग्यता । अस्त्रिन् मत्पुत्रके राज्ये योग्यो मदपरस्तु कः ।
 स कनीयानरं ज्येष्ठैः वयसा च गुणेन च । वृत्तिभ्यां वीरभोग्यायां साक्यः कोऽवसरोऽधुना ।

इत्याद्यनुचितं यत्तच्चोक्ता तं प्रत्यमोचयत् । यैः संघथितकन्याऽभद्राज्यार्थं कृतभावनैः ।

अप्रार्थितास्तदा मत्वा निराशस्त्वमपद्यत ।

प्रत्यारुचे नाशे रुद्धजलोघस्य बद्धमूलस्य । कुपयात्प्रसरत्यादौ धृतिरिव सेतौ मतिर्जनौ ।

१८०

युक्तमृक्ताश्वे चेदगोयस्ययान्वितः । तुरगाद्यर्जितं सर्वमदास्यसेत् स्वयं गतः ।

अथवाप्तं तमेकश्चेदहनिष्यदलोन्नतः । कोषं हर्षुमयास्यसेत् स्थिरं पितृपुरान्तरे ।

अथवा वाङ्मदेशश्चेदगमिष्यत्तदध्वना । निवृत्तकमराज्ये चेदाक्रमिष्यन्नैर्महो ।

क्रमाप्तफलस्यास्य विमृशयेद्विलम्बतः । बालवालिशमृद्योकायुक्ताद्याविनिस्तृयात् ।

अबभित्तया तेन वत किं किं न हारितं । नास्मात्कोऽपि विरं भो त्ययतितीक्ष्णया त्रिम् ।

१८५

वरमग्ने सुत राज्ञो राज्यं दत्त्वास्ति नस्तुखं । इत्येकमेवं सम्बोध्य बलिर्नृपबल्लभं ।

आयुक्ताद्वादमल्लोकस्तुल्यमचिवैः सह । चक्रे सम्भावनां राज्यनिधये राजसूतये ।

गत्य स्कन्दं प्रदास्यामि ब्रह्मममिति दर्पतः । अभिमन्युप्रतीहारोनिस्तृकायाभिषेकनं ।

अथ स्वच्छन्दवार्तां स श्रुत्वा तर्ह्यसुतान्वितः । ब्रह्ममन्त्राणां त्रिणाणो निरगात्रगरान्तरात् ।

दृष्ट्वा महार्घमणिभैक्तिकविदुर्भौघावन्नाकरं श्रयति लुब्धमतिस्तृणकः ।

१८९

तत्तन्वाहाभयकरात्मकरांस्तदोयान् बोध्यैण यः श्रमयितुं गतभीस्तुमर्यः ।

श्रुत्वा स्वभ्रातृपुत्रस्य चरितं चित्रमत्र सः । त्रिचरितबलः पुत्रयुगोधागध्वनाचक्रत् ।

यथैवादमखानस्य निष्काशनमयं व्यधात् । तथैवास्याभवद्वाचै न चिरेण फलत्यघः ।

राज्यञ्च दशनामास्ते कृत्वा मासि च माधवे । वर्षेऽष्टचचारिर्ग्रेऽगादिः श्रोपञ्चमोदिने ।

वेतलोऽवसदुदण्डस्तम्भमण्डितमण्डपे । तेनैगोचण्डकोपेन खण्डितोऽक्रियया नृपः ।

१९४

इत्यूचुः केऽपि केऽप्युचुर्योगिनोऽशस्तहस्ततः । न्यस्तोत्कटौषधेर्ध्वलहरिस्तमगान्मृतः ।

केचिद्वाचैव दुष्टेन कैवल्य्यात् सुतवर्जिते । भूयतेर्दुस्त्रिक्सार्थे कारितामिषजस्वरां ।

दिव्यं भौसुलवेदेन कृत्वा अस्ततया तथा । वहिः सौटालदेशादौ हवा द्रोहेण पार्थिवान् ।

येभ्यश्च राज्यतिलकं भिंहासमगतोऽयहीत् । पितृव्यंस्तान् सचिवान्दत्वा प्रमीतइति केचन ।

नूनं स पितृशापेन तत्तत्पापेन दूषितः । हिमौघद्वयापेन बिलयं प्रापश्चक्रत् ।

१९९

निष्कण्डकं पुरं ज्ञात्वा निःशङ्कोनृपमन्दनः । जनकं शिविकारूढं स निनाय शवजिरं ।

मञ्जुषिकान्तरात्रीत्वा तं पटैकावृतं शवं । पितुः पादतले तत्र भूगर्भाभ्यन्तरेऽबिपत् ।

सर्वे मृन्मुष्टिकामाचमेतदेवेति शंसिनः । मुखावलोकनं कृत्वा तस्मिन्मृन्मुष्टिकां जडः ।

गत्तं तत्र समापूर्य्य शिलां मथ्योन्नतां न्यधुः । कठिनोऽयमभृद्युद्धे जनानित्येव सूचितं ।

अरुदून्सेवकास्तस्य कृतवचोवदारणाः । स्मृत्वा स्वामिप्रसादानं मुखरोक्तदिग्मुखाः ।

२०५

तद्राज्यं स्वल्पकालीनं प्रसादसुभगोर्जितं । अविन्दन् सेवकास्तस्य स्वप्नस्वर्गमिति त्रिम् ।

पारिमीभाषया हिन्दुस्थानवाचा च भूपतिः । काव्यं गीतं व्यधाद्येन प्रशंसन्ति न के अनाः ।

पुराणधर्मशास्त्राणि भोक्षोपायादिर्गंहिताः । शृण्वतोभूपतेरासीद्यामिनीषु प्रजागरः ।

दोषाकुलाः परमृहाशुभपाकदा ये घृकादयो दिनपतेरुदयं दिवसि ।

तस्मिन् समुद्यति महारुचिरप्रकाशे निष्ठाभ्रमन्ति विपिनेषु गुह्यतदुःखाः ।

दुष्टान् नेत्रकारादौ नृणां निष्ठान्निविष्टधोः । खानोऽन्येषुः सदुःखोऽपि कारागारान्तरे व्यधात् ।

१९०

निर्वृत्यान्यक्रियां सर्वां स पितुर्व्ययबालिनी । राज्याभिषेकसम्भारं चक्रे षोडशभिर्दिनैः ।

घृकादयो नभसि सन्ति पराप्रब्रतास्तावत्प्रदोषसमयाप्तसुखप्रचारः ।

आकाशप्रकाशविषदो विलसत्प्रकाशोभास्त्रास्र यावदुदयं कुरुते सुचण्डः ।

इति जैनराजतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविरचितायां हाज्यदेहराजराज्यवृत्तान्तवर्णननाम द्वितीयस्तरङ्गः ॥



॥ अथ श्रीरघुपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

॥ तृतीयस्तरङ्गः ॥

शिवायास्तु नमस्तस्मै त्रैलोक्यैकमहीभुजे । अग्नेष्वक्तेभ्यनिमृक्तनित्येश्वर्यदशाजुषे ।
 भूतं यद्राज्यवृत्तान्तं वर्त्तमानं करोत्यनं । स्वर्गाग्याग्यप्रकारेण वन्द्योयोगीश्वरः कविः ।
 प्रतिग्रहानुग्रहाप्रा भुक्ता यस्मृपजीविका । तदुक्तं सत्यं निष्कृत्यै वक्ष्ये श्रीरघुपण्डितः ।
 स्वदृग्दृष्टस्तत्प्राभृदिपदिभवैकतेः । सेयं कस्य न वैराग्यं सते राजतरङ्गिणी ।
 राज्यवृत्तानुरोधेन न काव्यगुणचर्चया । सन्तः प्रदृष्टन्तु मदासः स्वधिया योजयन्त्वपि ।
 कायस्थोक्तिवदेवेयं कृता स्मृत्यै भविष्यतां । दृष्टेदं ललितं काव्यं कुर्वन्त्वयेऽत्र पण्डिताः ।
 ततः श्रीहस्तनोराजा व्यसनोपिस्तवासनः । श्रेकम्बरपुरीं त्यक्त्वा पिप्पला प्राशस्त्यमुन्दरं ।
 अगमज्जैननगरं पितामहविनिर्मितं ।
 धिंहासनोपविष्टस्तु निर्मलाम्बरभूषणः । बभौ कुवलयानन्दो शशीवोदयपर्वणे ।
 मल्लकोऽथाह्लादायुक्तोविधाय तिलकं स्वयं । सौवर्णकुसुमे पूजामकरोन्नवभूपतेः ।
 रौप्यासनसमुद्गन्तः कृत्वा कृत्रपिधानकं । एकशेषतथैव श्रीरघुचन्द्रंशभूषणं ।
 चित्रं नवनृपस्थास्तु मुखचन्द्रावलोकनात् । नगराननपद्मानां त्रिकाशः समपद्यत ।
 अभिषेकक्रियारम्भेदोमधूममिषाद्भुवः । हर्षणेवोद्गतोराशोमुखोच्छ्वासइवाबभौ ।
 वाद्यमानोद्यतातोद्यतोद्यप्रतिवच्छ्लात् । सुप्रसन्नास्त्रदेवास्तु प्रीतुः पूर्णाग्निषो दिशः ।
 ध्वजमालाबभुर्दीर्घस्फुरद्भक्तपटाञ्जलाः । ज्वाला इव प्रतापाग्नेर्भिर्गता नवभूपतेः ।
 ह्यायाकुसुमकार्यास्ताबभुः श्वेताः प्रविस्तृताः । चिरात्तद्वराज्याप्या हर्षहासाइव श्रियः ।
 कौशेयकोज्ज्वलास्तुर्वै सेवका नवभूपतेः । स्फुरद्भाग्यतरङ्गस्तु तरङ्गाइव तेऽवचन् ।
 कार्पासकपरीधानं यत्र यत्राभवत् पुरा । तत्र तत्रास्तु तद्राज्ये कौशेयकव्यथोमहान् ।
 राज्यक्षामे वसन्तामे सूर्यस्यैव महीपतेः । प्रत्यापहारकास्तुर्वै दुष्टमेघालयं ययुः ।

रविः प्रदीप्तः कुरुते प्रकाशं विभाति चास्मिन् सति सूर्यकान्तः ।

तस्मात् समुत्पत्स्य च पावकोऽन्यस्मोपहः किं न करोति कार्य्यं ।

आसन्पितृपितृव्याद्या यत्कृते विफलश्रमाः । पौत्रेण हेलया प्राप्तं तद्राज्यं गतकण्टकं ।

पितुः पितामहस्यापि पितृव्यस्य च सम्पदः । भाग्यभाजं नृपं प्रापुस्तर्ज्याः सिन्धुमिवापगाः ।

षड्दर्शनपरिचयं सोऽयहीत् मत्सरोजिज्ञतः । षड्दर्शनक्रिया यस्मिन्नैकमत्यमिवाययुः ।

भृपतेरह्मदायुकोनियुक्तस्त्वर्चकर्मसु । साचिव्यं पुत्रमंयुक्तः पुण्यायुक्तस्सदाकरोत् ।

अथ प्रथममेवाह्मदायुक्तं मन्त्रिकं नृपः । सयामयामनायामप्रमथस्वामिनं व्यधात् ।

पुत्रोऽस्य नैरुजा युक्तो द्वारपालादिकार्य्यभाक् । इक्षिकामभजद्राष्ट्रं सयामविभवेर्जितः ।

पानलीलान्तरे तत्र प्रसादामृतवर्षिणा । येन दारिद्र्यदावाग्निः केषां न क्षपितः क्षणत् ।

वह्निदेशस्थिते राक्षि बान्धे यस्मेवकोऽभवत् । स ताजिभट्टेभक्तमतः प्रापान्तरङ्गतां ।

नियहानुग्रहव्ययं समये राज्यविग्रहे । दत्तदूत्याधिकारेण राज्ञोजिज्ञेव सोऽभवत् ।

अधिकारनदी पूर्वं स्फुरन्ती शतधाभवत् । तदा द्वितीयया वृत्त्या तस्मिन् कृतपदा बभौ ।

अन्येऽप्युच्चावचान् ग्रामान् जेनराजानकादयः । पूर्वमेवानुसारेण प्रसादं प्रापुस्तस्मात् ।

श्रीमल्लेकाह्मदस्त्वर्चकार्य्यं यां स्थितिमब्रवीत् । तां नोदनमभयद्राजा बेलां सिन्धुगिरिबालः ।

पित्र्याः पैतामहावापि विरुद्धा बन्धनेऽवसन् । भृददेशं धिया तस्य तेषां निष्काशनं व्यधात् ।

सर्व्वदर्शनसंयुक्तानृपो मन्त्रिविधेयधीः । पितामहममाचारं प्रावर्त्तयत मण्डले ।

स्वामी क्षमी कृतज्ञश्च मन्त्री भक्तः स्रयोजिज्ञतः । संयोगोऽयं प्रजापुण्यैः सुचिरेण निरीक्षितः ।

उच्चासनेषु मार्गेशठक्कुरादीन्निवेशयन् । तद्वृत्तद्वयं राजायं स निषण्णोऽभवत्तदा ।

हितं प्राणपणेनापि प्रभोस्सम्यादयन्नयं । महेश्वरवदेत्स्मिन्नाभवद्भक्तिखण्डितः ।

मठायहारमदननिर्माणातिथिपूजनैः । नृपोपचारैस्साफल्यमनैषीत् सर्व्वसम्पदः ।

कमलममलं दृष्ट्वा श्रीमत्स्वकोषविभूषितं मथयितुमथ प्राप्तोयावन्मदान्मदवारणः ।

प्रकृतिमलिनस्तावन्मग्नस्तु पङ्कसरोवरे अवणचपनोबद्धो याति तथं मधुर्पस्सह ।

अत्रान्तरे स वहुमखानः पिण्डुनमोहितः । देशान्तरेयमं त्यक्त्वा युद्धायागान्मदोद्धतः ।

तद्वलान्तरमेथ्यामोवयन्तव रणक्षणे । इति लेखैर्धृताशन्तमकुर्व्वन्नाजपूरुपाः ।

कर्णाभ्यन्तरतः शैलाबुलङ्गु कटकोत्कटः । कमराज्यपुत्रं प्राप्तः कमराज्यजिहीर्षया ।

तावन्मन्त्रियुतोराजा स्थिताऽवन्तिपुरान्तरे । तत्प्रत्यावृत्तिवार्त्तां तां श्रुत्वा तृणं न्यवर्त्तत ।

राजा स्वयंपुत्रं प्राप्तः पितृव्यागमविह्वलः । आनीय सचिवान् सर्व्वान् सभान्तरिदमब्रवीत् ।

पितुः क्रमागतं राज्यं पुत्रस्येत्युचिनं मम । कोऽयं पितृव्योज्ज्वलाऽपि कनिष्ठोनिर्मितोद्यमः ।

अथवा वीरभोग्यायां भुवि कोऽयं नयोद्धयोः । युद्धेन विजयी यः स्याद्राज्यभाक् सोऽस्तु मण्डनं ।

श्रुतेति नृपतेर्व्वीक्यं प्रत्यूर्भन्विनायकाः । ये तेऽप्यादमखानाद्यास्त्वदर्थं विधिना हताः ।

कोऽयमल्पबले स्थाद्याद्वा स्थानपरिच्युतः । किन्त्वशावधेरोनास्ति समित्युभयवेतनाः ।
 अमुमेव मिलन्त्येते यदि किं क्रियते पुनः । तद्धृत्वा कोशसामयोमिता गत्वा वहिस्तनः ।
 देशमाक्रम्य नः कार्यं सिध्यत्येवाचिरादिभो । श्रुत्वेति मल्लिकः प्राह भूपं तत्र सभान्तरे ।
 तिष्ठत्वत्र भवांस्तावन्नौनं मन्त्रिसभान्वितः । स्वकीयादमखानीयां जेतुं तं विष्टजामहे ।
 ते चेज्जिता वयं यामः पुनस्तत्त्वबलान्विताः । कोऽयं तत्सम्भ्रमः कस्य सहायः किं करोत्यभो ।
 श्रुत्वेत्यादि मते तेषां विविधं निश्चयोज्झितं । मक्षेकाह्लादमन्त्रेण कर्त्तव्ये प्रत्यपद्यत ।
 पितुः पितामहस्याथ मेन्यं वृत्ता निजान्तिके । पैटव्यान् सेवकान् स्वांश्च दत्वा तत्तदलान्वितान् ।
 मफिर्यडामरंस्ताजिभट्टादीन् व्यसृजन्मृपः । योद्धुं बह्नामखानाय मावरीदेशवासिने ।
 अथ स्वल्पबलानेतान् जेष्यामीति त्वराकुलः । तावद्दह्नामखानस्म प्राप दुलपुरात्तरं ।
 अनागतैः कृताश्रासैरपि राजमहत्तमैः । स्वात्मानं बध्दितं मेने तन्निराशो नृपात्मजः ।
 तद्दिने राज्यलक्ष्मीस्मा पितव्यभ्राष्ट्रपुत्रयोः । द्वयोरासीत् समारूढा कोप्यास्मन्देहधोरिव ।
 चौरादवात्मकारौघे दैराज्योपस्रवप्रियाः । तुतुषुश्चक्रभावाद्यास्तं श्रुत्वा क्रमराज्यजाः ।
 अथ जैनगिरिं यावदाथयौ तद्रणाकुलः । दूतस्तावत्समागत्य भूपतेरिदमब्रवीत् ।
 देव बह्नामखानस्म तनयोनयविच्युतः । युयुत्सुस्मरं बद्धः करीव मदनिर्भरः ।
 पतिते तद्रणार्द्यान् त्वदलोद्धतमानसे । तत्यजेऽनुचरैः खानः पौषे पर्णैरिव द्रुमः ।
 ततस्तस्मिन्मरेराद्यागर्जन्तस्सैन्यायकाः । दुष्टमेवावायाताश्चक्रुस्तच्छरवर्षणं ।
 धन्यास्ते श्लाघ्यमरणास्मरणाः स्वामिनः पुरः । स्वत्वामितप्रसादानां जीवं यन्मृणवज्जट्टः ।
 तच्छुद्धये षण्ममेवेत्य मितप्रसादं प्राप्ते चणे जहति ये निजजीवरत्नं ।
 शस्त्राणि पुष्पनिकरानिव संविदन्तो धन्यास्तैव कतिचित् प्रभुसेवकेभ्यः ।
 अथो देवस्य माहात्म्यं यत्तस्यैव रणे भटाः । शिरालमार्गपाद्या ये तद्धृत्वाः प्रलयं ययुः ।
 इदं चित्रतरं यन्नः कटके कोऽपि नो मृतः । किन्त्वस्मद्भटनिर्भुक्शरायफलसन्निजात् ।
 निष्कण्ठं नाशकत्कोष्ठात् खड्गं खानो रणोद्यतः । तेनाफलाघुधः खानोदीनस्वद्वटवेष्टितः ।
 चितानलदवासारैर्मिथोन्मा समपद्यत । यावत्समेत्य हन्तुं तं प्रारभन् कृपया द्रुतं ।
 तं फिर्यडामरस्तावदरक्षदाजपञ्चरे । भूः पङ्क्तिरातिदृष्टिश्च दिजोऽये निस्तहायता ।
 मृत्युभोतिरिति प्राभूत् किं किन्तस्य न दुःखदं । शीतवातभयोदिग्ना मग्नाः केदारकदंमे ।
 त्यक्त्वा तं तद्भटा नग्ना गन्तांटादव तेऽसलन् । अजितां सर्वसामयो पामरैः परिलुण्ठितां ।
 साक्रन्दश्च सुतं पश्यन्नश्यद्वैर्यस्म विव्यथे । दधौ च क च मे आता क मृत्याः क मृदादिकं ।
 ससुतः शत्रुभिर्वद्धः कं पृच्छामि करोमि किं । वरं मरणमेवास्तु मा मास्तु मम जीवनं ।
 फलितं वचनं मेऽद्य यदुक्तं जनकेन तत् । धिक्प्राश्निन्तामणिं त्यक्त्वा येन काचमणिः श्रितः ।
 इत्यादि निन्दन् स्वात्मानं पश्चात्तापहताश्रयः । जीवन्मरणसम्पन्नः खानस्मम्रति वर्त्तते ।
 पौषे तस्मिन्निशम्य फलपत्रविवर्जितः ॥ कुलकं ॥

५०

५४

५५

५६

५७

५८

राज्यं तव क्रमायातं दत्तं देवेन भुज्यतां । फलितो धर्मविजयः सोऽयं भाग्यैर्महोपते ।
 किमन्यत्तस्य कर्त्तव्यं यत्तु त्वर्णं समादिश । अत्रेति नृपतिस्तुष्टो दत्ताम्ने पारितोषिकं ।
 जयवाद्यनिनादौघैस्सर्वं बलमतोषयत् । अन्येद्युस्तद्गुणैर्गिर्या कटकवेष्टितं ।
 बद्धामखानमानिन्युस्तुतं भूपतेः पुरः । संयामविजयोत्तिकं सत्कर्त्तुं स्वभटव्रजं ।
 सहर्षो राजधानीं तामाहरोह नरेश्वरः । उच्चावचोक्तिमुखरपौरान्तरगतं मतं ।
 भूमेरभ्रमिवेक्षन्तं लज्जया च भयं च । रणक्षेत्रभटन्यस्तहस्ताध्वस्तविभूषणं ।
 दयालुनीचदत्तात्मजोर्णवस्त्रावगुण्डितं । मुखलग्नेषु भेदोद्यद्रकाकष्टतवेष्टनं ।
 अलक्ष्मीवोचितं दूरात् पितृव्यं क्षणमैव च । भाग्यार्जितस्य भूभर्तुरग्रे बद्धस्स मात्मजः ।
 दीनात्मा ददृशे पौरैः स्त्रियाः कस्य विभूतयः ।
 लोभाक्रान्तधियोविवेकमुचितं मुञ्चन्ति यन्मेहिताभुक्ता वा मनसापि दर्पकचितास्त्वत्कं न शक्याः स्मरं ।
 सन्तापाय भवन्ति सन्ततमलं नीताः परैश्चेदलात्मा मा सन्तु भवेऽत्र हन्त चपला वेश्याद्वैताः श्रियः ।
 उपेक्षितः पिता तादृगस्त्रास्थे स्वार्यलिप्सया । ज्येष्ठोऽप्यादमखानस्स वाधितोपाययुक्तिभिः ।
 दुराशयापरोभ्राता श्रियोऽसाध्यामयेक्षणात् । राज्यलोभाद्वाटसुते तास्ताद्रोहधियः कृताः ।
 अद्यैतेन फलं प्राप्तं तदधर्मविनिश्चयात् । इष्ट्वा बद्धं तमानोतं खानमित्यवदञ्जनः ।
 केष्युचुस्स पितुः शापाद्धिमूढस्समपद्यत । तथाहि तं पिता जातु पितृद्वेषे रहोऽब्रवीत् ।
 राज्यं त्वदयजाभ्यां मे नाशितं वैरतो मिथः । तत्राणनिष्ठो दावेव मम चिन्ताश्वरप्रदौ ।
 तदेतौ विनिवार्याहं युक्त्वा देशसुखाश्रया । त्वामेव बद्धं धिष्यामि त्वं मदेकाश्रयो भव ।
 अत्रेति प्राह तं नाहं जातु चेद्भातरं त्यजे । यतो ज्येष्ठोऽस्ति मे त्विष्टो दयाः किं म करिष्यति ।
 अत्रेत्याहायजं हन्तुं त्वयेच्छुस्त्वां स रक्ष्यति । प्राप्तप्राप्नुहस्तेन भुजङ्गमिव वेश्मणं ।
 मिद्वकार्यस्सपुत्रस्स वाधते यदि का गतिः । तच्छ्रुत्वा संस्मृतस्स श्लोकेनेत्युत्तरं ददौ ।
 विद्यातीर्थं श्रुतपरिचितास्साधवस्सत्यतीर्थं गङ्गातीर्थं सकलमुनयो योगिनोऽध्यात्मतीर्थं ।
 लज्जातीर्थं कुलयुवतयो दानतीर्थं वदान्या धारातीर्थं धरणिपतयः किल्बिषं चालयन्ति ।
 तदाकर्ण्यब्रवीद्राजा सक्रोधं तं दुराश्रयं । बद्ध्वा युद्धदृष्टोऽसि नाहं यत्रास्मि तत्त्वमः ।
 वराकः खड्गधारार्थी तत्र त्वमपि दर्पितः । किं वक्ष्युत्पाटनं योग्यं नेत्रे पश्यामि दुर्धियः ।
 तदेकएव नष्टस्त्वं भवेस्मानुशयोऽचिरात् । इत्युक्तमस्मिन् पित्रा यत्तदद्य फलितं वचः ।
 तमीचेति कथा लोकः सशोकोऽप्यकरोन्मिथः । इति बद्धामखानपराजयः ॥
 यथोचितैर्दानमानैस्त्रोषयित्वा निजं बलं । तस्मिन्नेव दिने राजा तुष्टो नगरमाययौ ।
 बद्धं रिपुं सप्तादाय नौकारूढं सुतान्वितं । श्रीजैननगरं राजवासे स्त्रे बन्धने व्यधात् ।
 जननी नृपतेः प्रीता दर्शनामृतहर्षणा । अमन्यत रणोत्तीर्णा पुनर्जातमिवात्मजं ।
 शङ्कितो यौनसम्बन्धाद्भूपतिः कतिचिद्दिनेः । रक्षावतारसीहादीन् कारागारास्तरे व्यधात् ।

पापोमल्लिकटाजस्तु पञ्चगङ्गदेवजः । पुनश्चाटुकतन्त्रेण तत्तदायासकार्यभूत् ।
 उत्काचमुद्रादानादिप्रपञ्चाश्चितवञ्चनः । सुसञ्चयकृता येन देवैः श्रेष्ठो विलुण्ठितः ।
 अभिमन्युप्रतीहारः स्तनन्त्रोमन्त्रिमण्डले । स देवसरसि स्वात्ममभजद्वलदर्पितः ।
 स्रोत्रप्रतिगृहचेत्रदत्तहृदिः पदे पदे । लुब्धस्तु निजमात्मानमनाश्रीर्भाजनं व्यधात् ।
 शङ्कोराजगृहासन्नः पितृव्योबन्धनस्थितः । त्वय्यप्यत्र स्थिते कोऽपि नीत्वा दैराज्यमाचरेत् ।
 इत्यादि प्रेरितोऽनेन नेयवुद्धिर्भरेश्वरः । क्रुद्धोबह्मन्स्वानाय नेत्रोत्पाटनमादिशत् ।
 तस्य तूलाचिते नेत्रद्वये तत्रां शलाकिनां । जैनराजानकोलौहीं दृक्काशार्थमदापयत् ।
 नैर्गुण्यादचिह्नस्युत्कृष्टाक्षस्य च या व्यथा । इदं न शक्यते वक्तुं यथार्थं मादृशां गिरा ।
 दुर्णीतिमवदन् केचित् केचिदीश्वरजृम्भितं । प्राक्कर्मपाकमपरे नीचसङ्गमथापरे ।
 केचिद्विभवैश्चक्षुः कातरत्वमथापरे । तदन्धकरणं श्रुत्वा कोऽप्यवाच्यगिरोऽब्रवीत् ।
 मानुष्यं मास्तु तच्चेत्यादरं प्राकृतवेश्मनि । राजगेहेऽस्तु मा जन्म कस्यापीति न कोऽवदत् ।
 स्फूर्जद्भाग्यसमुद्भवन्नवनप्रोक्षासम्पत्सुखः । प्रोद्योवेत्ति विभुर्विनोदकलया कानं विशालं क्षणं ।
 दौर्भाग्यादितदुर्गतेः स्मृतिनिजप्राच्यप्रकर्षोन्नतेस्तस्य प्राप्तमहाभयस्य स भवेत् स्वप्नेऽपि कल्पोपमः ।
 अयःशृङ्खलबद्धाङ्घ्रिस्तोऽन्धस्तत्रैव बन्धनैः । स्मरन्विभवसामयोमनयच्छेषमायुषः ।
 नाथं गीतैर्विना जातु वर्तते स्म गृहान्तरे । इत्येव तस्य सारायास्त्रिभ्यां जागरणं व्यधुः ।
 योऽभूच्छ्रय्यागृहे नित्यं सर्वार्थे भवकैर्दृतः । अभुवन् केवलं तस्य मृत्याश्चटकमत्कुणाः ।
 वितानावलयोयस्य बभूवुर्दुर्लभाः सुरैः । दृष्टास्त एव तद्गृहे लूतातन्तुविनिर्मिताः ।
 यदपुः कोमलं पट्टतलशय्यामभूषयत् । तदा तत्तस्य भूषणैश्च यिष्टादृष्टविष्टरं ।
 दीयतां दीयतां तस्य वाणी या त्यागिनः श्रुता । विपत्त्यग्नेन सैवाभूत्तत्तदस्त्रपथाक्षेपे ।
 गतं स्वात्म्यं हता मृत्याः प्राप्तः परिभवो नवः । बन्धनं शृङ्खलाबन्धैर्नेत्रोत्पाटनतो व्यथा ।
 इत्येवैकः स्मरन् दुःखं सोऽन्धोराजसुतश्चिरं । नाशासीत् स्वात्मनस्तु स्यमपरं प्राकयास्वपि ।

कोषोज्ज्वलं कमलमैक्ष्य नवं समक्कादस्मिन् रमेऽहमिति तुष्यति चञ्चरीक ।

दोषानुषङ्गमधिगम्य निबद्धमूर्त्तिस्तत्रैव नाशमुपयाति विधौ विरुद्धे ।

राजवासःस्खलिलार्थं निर्मितस्तेन यः स्वयं । मयैव बन्धनायाभूत् को वेत्ति भवितव्यतां ।
 इत्थं वर्षत्रयं तावदनुभूतमहाव्यथः । अस्थिशेषतनुक्लेशात्तस्मिन्नेव क्षयं ययौ ।
 देशकालमनालोच्य वैरं यः कुरुतेऽरिभिः । स नश्यत्यचिरैर्णैव शौर्यश्रीमण्डितोऽपि सन् ।
 अभिमन्युप्रतीहारस्तत्तच्छैर्यमहेद्भूतः । अयुक्तपक्षं प्रबलं नासहिष्ट स निष्ठुरः ।
 स्नातव्येण स्फुरत्प्राग्वत् स्फुरद्वाक्करताडनं । दर्पादायुक्तपक्षस्य सूचोवाचिगतोऽभवत् ।
 सपाथान् कुर्वन्तस्तांस्तोऽच्छकोपेन मन्त्रिणा । बन्धुं तं मल्लिकेनात्र नावाप्यवसरः क्वचित् ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा श्वस्तं श्रीविजयेश्वरे । तद्विद्या नृपतीराज्यधान्यन्तस्तमबन्धयत् ।

अभिमन्युः स्वयं ख्यातः पाण्डवाद्यास्तु तत्सुताः । शृगालवत्तदाभ्रवन्धिगिच्छां विविधां विधेः ।

यस्याहवे मुखमवेक्ष्य महागजेन्द्रा दूरं प्रयान्ति बलिनस्तमिलोमुखौघाः ।

दर्पादिभेद्यदि न निर्मितकूटयन्त्रं कस्तं निरोद्धुमलमसहते मृगेन्द्रं ।

सपुत्रं हतसर्वस्वं बद्धा नौकान्तरे ततः । ताजिभट्टः समानीय कारागारान्तरेऽक्षिपत् ।

यादृग्वद्भामखानाय कारयन्मृपतेरसौ । वर्षेभ्यैकेन तादृशं नेत्रोत्पाटनमन्वभूत् ।

यादृग्वद्भामखानस्य यथाभूदतिदुस्सहा । अविन्दतादृशीं सोऽपि वक्तुं नान्येन शक्यते ।

१५५

यस्मिन्नेव दिने यस्मिन्नासे विप्रियमातनोत् । तस्मिन्नेव दिने तस्मिन्नासे सोऽपि समासदत् ।

सोऽपि वर्षद्वयं भुक्ता सपुत्रो नरकव्ययः । बद्धामखानवद्वद्धोव्ययमास्तव्यपद्यत ।

अथैव महेशो धन्यो याभ्यां मत्कुलवैरिणः । सर्वस्वहरणं कृष्टं मरणं जैनभूपतेः ।

इत्युचे निष्ठुरं यत्न दुष्टात्मा हतलुण्ठनः । तदुक्तिफलमापासौ तयोर्नाशोऽभवत् फलं ।

चिन्तितं जैनभूपेन सम्पन्नं मैव यत्पुनः । हेलयास्याद्य पौत्त्रेण हतमित्यवदज्जनः ।

१५६

यत्कर्तुमिच्छति परापचयं मनुष्यस्तेनैव तस्य नियमेन भवेदिनाशः ।

शृङ्गं विभर्त्ति हरिणः पररन्ध्रबुद्ध्या शार्ङ्गीकृतं तदिषुर्न हरते तमेव ।

दृष्टोरम्यश्चिरमुपवने वंशवाटो जनैर्यो मानावर्णैस्तृणगणगुणैर्भूषितो भूरिपचः ।

तचान्यान्याह्वनजननात्तादृगभ्युत्थितोऽगिर्व्येनैकान्तादुपवनगतं सर्वमेव प्रनष्टं ।

या कारकसभा रम्याभवन्मौलमहोभुजा । अचिरेणैव कालेन सर्वा स्वप्नोपमाभवत् ।

क्रष्टुं मल्लिकजादोऽयमन्धजं खानमिच्छति । राज्यार्थमिति केनापि राज्ञोऽप्येवैश्वरे कृते ।

सर्वस्वहरणं कृत्वा कारायां बन्धुमादिशत् । श्रुतेन तेन यद्विष्टेन कः सौख्यं समासदत् ।

१५७

आक्षेपैरर्जिता यदत्तेन श्रीन्यायवर्जिता । तददाक्षेपतस्तस्मात्कीता राजाधिकारिभिः ।

उक्ताचमुद्रादानाद्दित्तदायासकारणात् । स विपत्पतितो नाभूत् कस्यापि कल्पावहः ।

कदर्थ्यहस्तेक्षणसौख्यनिष्ठं विश्रत्यशुद्धं प्रसभं धनं यत् । कष्टेन निर्याति तदेव कष्टं शुनीभगे निष्कमिव प्रविष्टं ।

एकैकं मञ्चितं वस्तु क्रष्टुं कष्टेन तत्करात् । नियुक्तैः पीडनं कृत्वा विलान्तर्गतसर्पवत् ।

पूर्णनापितमल्लिकजादाया हतसञ्चयाः । बन्धनस्थाश्चिरं भूत्वा ते सर्वे प्रमथं ययुः ।

१५८

तत्तद्राज्यहिताकाङ्क्षिकुले तस्य क्षयावधिः । शापः श्रीजैनभूपस्य प्रसारितभुजोऽभवत् ।

मन्त्रैराज्यविवर्द्धनं कुरुत भोस्तुत्यं ब्रुवे मन्त्रिणो नाशं स्वामिनि कुर्वतां नहि सुखं स्यादः परचेह च ।

यैर्यजैनमहोपतावपहृतं पुच्छैर्न मृत्पैर्न वा तैलैर्भ्यं फलमोदशं तदहिता मात्सर्यधीस्यज्यतां ।

अन्येषुषावशास्तस्य सेवका ये तदाभवन् । तदनिष्टकरास्तस्यैव तदक्षेऽपि प्रमिस्यिरे ।

यावद्वसति वसन्तस्तावद्विलसन्ति वसन्तं भङ्गाः । तस्मिन्निष्टे नष्टे भ्रष्टाया नु चेष्टन्ते ।

पूर्वं जैननृपस्यैदनासीरादीन् समागतान् । पैगम्बराख्ये जातान् पूज्यान् शक्त्वा महागुणान् ।

१५९

प्रेक्षासनकरस्पर्शदर्शितातुल्यसत्कृतीन् । स्नानादानमानेन यास्तान् राजाधिपान् व्यधात् ।

तेभ्यस्तैर्दज्यमासादीन् राजा ज्ञात्वा तरङ्गितान् । प्रत्यमुच्चतदा देशान्तसञ्चयमवञ्चयत् ।
 स सैदनासिरो धन्यो गण्या युधि मनोविण्णः । योविचार्यायतिं राज्ञि सति देशान्तरं ययौ ।
 सुतोपनयनाद्राक्षसुचिरं यैर्नृपायितं । बज्ररूपाधिराष्ट्राधिपत्यनित्यसुखोज्ज्वलैः ।
 इतस्ततोभ्रमन्तस्ते केचिद्दिक्षोपुरं ययुः । केचिदिभवेलाभेन पुनर्निष्काशिता अपि ।
 नारमन्त वह्निर्देशे माघे मधुकरा इव ।
 प्राप्ता ये परदेशजाः कणभुजा देशेऽच सम्यद्युता गर्भोत्थादिव विस्मृतात्मचरिताः कुर्युः प्रजापीडनं ।
 ते तत्पापभरेण नष्टविभवा निष्काशिताः स्वामिना गच्छन्ति ह्रदहृष्टमत्स्यतुलनां तज्जोवनाश्चाकुलाः ।
 राजानकैष्ठकुरैश्च तर्थागपतिभिस्तुह । निबद्धयौनसम्बन्धकृतैर्कोमलिकोऽभवत् ।
 सर्व्वतन्त्राधिकारेण राजतन्त्रमखण्डितं । ताजिभट्टाय मल्लेको मुष्टिवन्धमिवाकरोत् ।
 पुच्छोक्तोऽयं मदंश्यः सदाकस्मात् स्फुरत्यलं । इति तस्याक्षमिष्टादौ मल्लेकः स्फूर्जितं न कं ।
 स्वसारं वोचते स्वल्पं मार्गेशोऽपि ज्यहंगिरः । स्वसारं सैदनिर्मुक्तिदत्तपत्राङ्कितां व्यधात् ।
 तन्मार्गेशायजं राजा नमते न प्रसन्नधीः । अभ्यर्थ्य ताजिभट्टाय मल्लेकस्वामदापयत् ।
 ज्यहङ्गिरोऽपि मार्गेशः चितिपालानुरोधतः । स्वायजार्पणमेतस्मै चक्षमे नयदक्षधीः ।
 चक्षुरीका द्वाद्यानं कुल्यादव महोदधिं । भाग्यभाजं समायान्ति कलत्राणि च सम्पदः ।
 तां मार्गेशकुलोद्यानकल्पवल्लीं फलप्रदां । तैस्सम्पूर्णगुणैः पूर्णां भट्टालक्ष्मीमिवासदत् ।
 सैदनिष्काशनं नैव सम्पन्नं जैनभूपतेः । हेलयैवास्त्य पौत्रेण कृतमित्यवदञ्जनः ।
 कृते निष्काण्टके देशे मल्लिकाद्वादसन्ततः । प्रतिष्ठारधिको राजा तत्सभा च तदाभवत् ।
 विवाहोत्सवसद्वेष्टनाख्ययात्रादिमङ्गलान् । नापरामयहीचिन्तां सौराज्यसुखितोजनः ।
 पञ्चाशद्वत्सरे राजा निर्भमे निर्भमेहितः । दिङ्माठे नदीप्रान्ते राजधानीं मनोहरां ।
 धन्याहमन्या किं शून्यादित्येवाम्बुनि विस्मिता । स्फुरच्चतुष्क्रिका हर्षनृत्यतीव दिवानिशं ।
 मदंशेन कृता केनापीदृशोति दिष्टुचया । स्वर्णच्छत्रच्छलाद्यस्याः प्राप्ताव्योम्ना दिवाकरः ।
 यत्कारुक्तिप्रकोणस्तदाङ्गाङ्गुलमूर्त्तिभिः । त्रस्ताश्चरन्तेनानायान्ति पचिणस्तत्रभोध्वना ।
 गोलखातोनाभिधा राज्ञी माता दिद्देव देवता । विशालां धर्मशालां सायकरोन्माद्रसाख्यया ।
 यत्प्रवेशे नृपस्तुष्टो मातामहसमागतः । पञ्चमेकं यथाङ्कुरिव्ययशालिमहोत्सवं ।
 प्रतिष्ठामर्द्धनिष्पक्षां निर्लोच्यानुचितां नृपः । नगरे पितृपुण्यार्थं खानगार्हं निर्मिर्ममे ।
 कुलोद्धरणनागस्य तटभूमौ महीपतिः । वज्रिदग्धं नवं चक्रं राजवाधं मनोरमं ।
 विजयेशनदीप्रान्ते राजवेक्ष्य नवोक्तं । भाति भातिशयान्मध्यरत्नं हारावलेखिव ।
 कृत्रं यच्च स्फुरत्यत्र वितस्ताम्बुनि विम्बितं । प्रेक्ष्य तुष्टैस्सुरैर्भुक्तनिव सौवर्णपङ्कजं ।
 भाति भुव्यपुरे राजधानी राजविनिर्म्बिता । पुरातनीं पराकीर्णां हसतीव सुधासिता ।
 राज्ञा कृतैरल्पकाचे सोद्याने राजवेष्टाभिः । यद्दर्शनादनेकाचोनूनं स्वमभिनिन्दति ।

१६०

१३५

१७२

१७४

१७६

प्रतिष्ठा विहिता राज्ञा नवा या निजमण्डले । अन्यास्ता वर्णिता नात्र धन्यगौरवतो मया । १८५
 दिङ्मामठेऽह्मदायुक्तः कृतातुल्यगृहावलिः । मसोदाहजिरोदारशिलाभिन्नविराजितं ।
 खानगाहेति विख्यातं धर्मवासं विनिर्धमे । येन नानादिगाथातत्तत्पथिकशालिना ।
 दिङ्मामठपुरं सर्वं यथा नेत्राभिरामतां । प्रवेशे नृपमानोय षष्ठिलक्षकृतव्ययं ।
 दत्त्वा सतिपुत्रायामं सत्रं यत्रावतारितं । शाहाभिधास्य भार्यापि मठं सुकृतकर्माठं ।
 खेरीविषयमार्गात्तन्निर्धमे सप्रतिग्रहं । तत्पुत्रो बौद्धजायुक्तः कृत्वा धर्ममठं नवं । १८६
 नगरात् क्षिप्तिकां यावच्छूलसेतुं नवं व्यधात् । तद्द्वीपे सति यो हन्ति सर्वेषां पुरवासिनां ।
 सन्मनिर्भित्तदीर्घाश्मसेतुबन्धकुठहलं । भ्रातरावपि तौ धन्यावन्या रिचकनूयकौ ।
 व्यधातां क्रमराज्यान्तर्भटौ सौधमनोहरौ । ताजिभट्टोऽपि भूपालवाक्त्रभ्यविभवेर्जितः ।
 करालविषये जैनपुरीमध्ये मठं व्यधात् । कुशदीनपुरीमध्ये चकोऽम्बरचना नवा ।
 द्नेहोऽपीचेत ततोऽपि भवेत् कर्मकुठहली । एदराजानेकोराजवल्लभोभाधिकारभाक् । १८७
 खानगाहं स निर्वर्त्य बलाकामठकान्तरे । नवः पितृविहारान्ते निजजन्मभुवोऽन्तरे ।
 येन लोकार्त्तिचक्षुके विहारः स्वगृहोऽञ्जलः । मठाग्रहारमस्जेदाविहारगृहपंक्तिभिः ।
 त्रिंशद्विंशप्रतिष्ठातामण्डले येन कारिताः । सर्वदर्शनसम्पन्नप्रतिपादितदक्षिणे ।
 प्रतिहार्यक्षणे येन कोटिरेका व्यथीकृता । स फिर्गुडामरोजैननगरे मन्त्रसुन्दरं ।
 मसोदाहजिरोदारं खानगाहं विनिर्धमे । हयातखातोना राजवल्लभा विभवाञ्जना । १८८
 मृगवाटाभिधे स्थाने मठं दग्धं नवं व्यधात् । मोमारखातोना राजमहिषी स्वधनैर्ब्रजं ।
 राजधान्यन्तिके जैननगरे स्त्रमठं व्यधात् । जयरालाभिधा राजपुत्री राजान्वयोदिता ।
 श्रेकन्धरपुरप्रान्ते खानगाहं नवं व्यधात् । श्रीजैननगरीयस्य मसोदाहजिरादयः ।
 भान्ति प्रतिष्ठा यत्रैताः पुण्यकीर्त्तिमनोहराः । कर्ममत्यधिकारस्थो नापितः फेरठक्करः ।
 विजयेशनदीपारे मठं चारुतरं व्यधात् । सय्यभाण्डपतिशुके विहारो विजयेश्वरे । १८९
 योधर्मसङ्गाद्युपलब्धोधमार्गदवावभौ । प्रामादं लक्ष्ममेराद्या भ्रातरौऽस्य वणिग्गवाः ।
 भोमस्त्रामिगणेशस्य व्यधुः शैलमयं नवं । तद्गणेशालयं दृष्ट्वेवोन्नतं सुधया सितं ।
 द्वेषात् स्नेच्छमुखं चित्त्वं भवत्येवासितं नतं । अन्येऽप्युच्चावचा वेश्मप्रतिष्ठा विविधा व्यधुः
 याभिः रूग्णोपमं भाति मण्डलं वेश्ममण्डितं ।
 देशेऽस्मिन्निभोऽभवन् कति न ते यैः सञ्चयार्थं वयस्संतीतो न तेऽमृतेरुपचतायेकाकिनो काकिनो ।
 सोऽहं लब्धपदः करोमि यदि नो धर्मं प्रतिष्ठादिभोरिको यस्य सुतोऽचिरादिति मतिः पुण्यात्मनो जायते ।
 कपोद्वीपे नरेन्द्रस्य वेगादपि समुत्थिते । दिवामधोर्गातिजाता नतु तद्देशानां कश्चित् । १९०
 योऽभद्राजविरुद्धानां दण्डस्तद्वृत्तलोठनं । तद्वाज्ये प्रभविष्णूनां तद्विकल्पेगलद्भुदः ।
 किमन्यद्देशनिर्माणव्यसने शास्त्रुपद्रवात् । जाता वनभुवः प्रुन्या दिवा वसतयो यथा ।

श्रीतोरमाणदीनारात्रिप्रचारानवत्ये च । द्वितीयासीनागमयो न वा तेन प्रवर्त्तिता ।
पञ्चविंशतिकोद्योऽभूत्पुराणसाधननिर्मितः । किञ्चिदूनीकृतस्याभूद्व्याप्राचुरलक्षणात् ।

मुक्तामणिं नृपतिमौलिषु योग्यमूर्त्तिं या वर्द्धयत्युपनतेन पयोधरेण ।

सा पावनो शुचिरुचिर्जननी सुमुख्या वक्त्रच्छते न चिरकालमनेन साकमिति पाठः ।

सा शुक्तिकास्य जननी जननीतचित्ता साध्वीव तिष्ठति चिरं वरभुक्तिकामा ।

२१५

शैशवे स्वय्योदत्ता राजा सम्बद्धितो यथा । गोलखातोनास्य जननी साकस्माच्चिदिवं गता ।

का पौर्व्वविहतेराक्षस्तर्ङ्गतस्मात्मनः । सततं प्रतिबन्धाय सिन्धोर्ज्वलेव याभवत् ।

तां हिन्दुकसमाचारश्चतपत्रविप्रभां । स्मृत्वा ससदिताक्रन्दं शूश्रोच सकलोजनः ।

तथा वियुक्तस्तत्कालं राजा कृष्णाम्बराक्षरः । दिनश्रियेव पद्माऽभूदुःखसङ्कुचिताननः ।

यादृयित्वांशुकं मुहुं व्यतीते दिनसप्तके । सद्यं मल्लिको राज्ञोव्यधादुःखनिवारणं ।

२१७

ग्राह्यभदीनपुत्र्यैर्नैर्नैवेतुं विपुलं नवं । तद्वनेनादिशत्कर्त्तुं तत्पुण्ड्रं महीपतिः ।

अभूत्सैदान्धये जाता वल्लभा या महीपतेः । हयातखातोना राज्ञी प्रेमाश्लासविलासभूः ।

पदाधान् घोषभूषादिपरिवारसमन्वितान् । अनन्यरसिकोराजा तस्यै सर्व्वं समापयत् ।

तथैकथैव राजेन्दुः स सुन्दरगुणश्रिया । अविन्दत् परमानन्दं मालयेव मधुव्रतः ।

विभवे सति भवति भवे कस्यविदेवेष्टिनोलाभः । वर्षति मेघे कृषिजत्कोऽपि मणिं मौक्तिकं लभते ।

२१९

महाराज्ञ्यां महीभर्तुरस्यां राजसुतोऽजनि । यस्य मद्भद्रखानाख्यामकरोन्मौसुलोचितां ।

ततः पूर्व्वोऽधिकप्रोते ताजिभट्टे स भूपतिः । स्वसुतं रक्षणायादात् सिन्धुरिन्दुमिवेश्वरे ।

चतुःपञ्चाशवर्षेऽथ वैशाखे नरनाथकः । पुत्रजन्मोत्सवानन्दमभजद्वयसुन्दरं ।

विदग्धचर्चरीपालनर्त्तकीनटगायनान् । उद्दिश्य त्यागरसिकैर्न कैर्नैश्रवणायितं ।

पट्टकौशेयवस्त्राप्नोराज्ये श्रीजैनभूपतेः । सामन्तसचिवादीनामासीत् सत्कारसिद्धये ।

२२०

तद्राज्ये विभवेदारव्यये सा प्राकृतालययात् । उत्सवे चर्चरीपालनटाद्यैः प्रापि तैरपि ।

स्फोतराजश्रिया प्रीता नृपतिर्नवयौवनः । आनीतगीतविन्दर्यः सङ्गीतरसिकोऽभवत् ।

सङ्गीतज्ञश्चङ्केरमार्गेऽग्राद्याः सुखोचिताः । तारकादिव चन्द्राये व्यहसन्त सभासदः ।

कृष्टचन्द्रावलीराजनृपाभिनयनपुणात् । राज्ञे वरनटा नाय्यान्तर्द्शनकुतूहलं ।

प्रलम्बकृतकाश्मश्रुदन्तभूविक्रियाञ्चलैः । तारानुसारितद्वावनास्यहास्यकथाक्रमैः ।

२२५

अनीकमुखवाद्यैश्च प्राणिभाषानुकारकैः । भण्डिमापण्डितोभण्डोमूर्त्तौहास्यरसोऽभवत् ।

मक्ताहस्सननामापि पितुरभधिकोगुणी । प्रथमं दहतन्त्रोकोभोदवीणामकारयत् ।

भाषाभिगीतसामर्थ्यं पारसीगीतकौशलं । तुम्बवीणाधरः सोऽहं नृपाज्ञोऽप्यदर्शयं ।

गाथागीतप्रियो राजा स्वयं संस्कृतपद्यवित् । नादशंसामयं श्लोकं रागालयेदमब्रवीत् ।

शुष्का येन समुल्लसन्ति तरवो वक्ष्याभवेद्युर्मुगाः पथे चावतरन्ति देवतगणा जल्पन्त्यदृष्टा अपि ।

२४०

योदुःखे च सुखे च मूर्खविदुषोर्वासल्य दृढस्य । वा प्रायः प्रीतिकरो ममास्तु सततं श्रीनादनामा रसः ।
 अथ कण्ठे नृपो गोत्वा रागैकालतितोवक्त्रन् । रागान् स सोऽस्यगीतांस्तु सास्यर्थास्तदाकरोत् ।
 अथ गायनवृन्दम् प्रवेक्ष्य ममायतः । गीताङ्गाधिपतेराज्ञामदान्मे नृपनायकः ।
 आनीय स्थापिताः सर्वे नामगार्ह निवेद्य च । ते ते वहावदेनाद्याः सर्वथा वृन्दमाचकाः ।
 निर्दोषकण्ठसञ्जातमञ्जुलध्वनिरञ्जकाः । अधीतगीतवङ्गातुमातुःश्रव्यकमङ्गकाः । २४४
 शिञ्जाकारादयः पञ्च स्वरप्रपञ्चातिचञ्चलाः । अमुच्यन्त्यस्यमव्याजात्पञ्चेश्वरससञ्चयं ।
 सङ्गीतज्ञं नृपमन्त्रोऽनुलैवे तत्समुत्सुकाः । गीते शब्दगुणाः पञ्चदशसंख्यास्थितिं व्यधुः ।
 केदारगौडगान्धारदेशभङ्गालमालवाः । कर्णाटगायना राज्ञो रागास्त्रायस्फुरन्पुरः ।
 मदमोहोपिताराजौ नव्यभाव्यदशोऽञ्जलाः । अशोभन्तानुगाराज्ञो लासिका दीपिकाश्चपि ।
 रत्नमाला दीपमाला नृपमालाङ्किताभिधाः । अकुर्वन् लासिकालास्यं हावभावमनोहरं । २४५
 झम्पाकम्पाकुलायप्रसरसरसताधारसर्व्वाङ्गहारप्रारब्धाश्चास्त्रलक्ष्मिस्तत्तरललसङ्कावभावानुभावा ।
 उत्कण्ठाकारिकण्ठेऽद्भुतसतततस्त्रोतगीतप्रपञ्चा पात्रीयं रम्यगात्री लसति सतिलका कीदृशी रत्नमाला ।
 गुणिमददणधात्री प्रेक्षकानन्दधात्री नवकरणविधात्री रूपलावण्यधात्री ।
 कलितललितगात्री शृङ्गसङ्गीतगात्री गुणगणमणिपात्री रूपमालैव पात्री ।
 यस्या मुखं हिमर्षाच्च सजता विधाया सम्पूर्णसर्व्वमवेशयतयाच मुक्तः ।
 आश्रयानतामुपगतोऽस्य रुचायमास्तौ नामायमौक्तिकमिषादमृतस्य विन्दुः ।
 आसौ कर्णालिकप्रोतलम्बिमुक्ताफलच्छलात् । मुखेन्दोर्निर्गतामूनं लावण्यामृतविन्दवः ।
 इत्यादिश्रंसां कुर्वाणोनृपतिर्नवधौवनः । लोलामित्रैः सभं ताभ्यो मद्यपाचमगाहत । २४६
 तत्तत्कलापरिचये कविवाकप्रपञ्चे पञ्चेषुसञ्चयनिभासु वराङ्गनासु ।
 सङ्गीतचर्चणविधौ वसुधानृभोगे धन्या नृपाः प्रतिदिने व्यसनं भजन्ते ।
 श्रुत्वा दिगन्तरात्कीर्त्तिं राज्ञः कर्णामृतप्रदा । गीतकाव्यकलाख्यातः पवारकदनोऽभ्यगात् ।
 गायतः सोऽनुगीतानि खल्लतानि सभान्तरे । तुष्टोमहीपतिस्तस्मै व्यधात् कनकवर्षणं ।
 प्रबन्धगीतचतुरः कदाचित्स नृपायगः । अगायत्स च लीलास्यं प्रबन्धं देवभावया ।
 अनभिज्ञतया राज्ञः पृष्टोऽहम्स्य लक्षणं । तर्ह्ये भरतशास्त्रादेस्त्रोदाहरणमब्रवं । २४७
 पदपाठस्वरैस्तेषु तालरागैर्मनोहरं । श्रुत्वा षडङ्गं तं मत्तोराजामूढदिताश्रयः ।
 उद्भूतस्याण्डवैक्लव्यं ज्ञात्वा मामब्रवीदिदं । गीतदर्पभृता वादं कुर्व्यनेन सभान्तरे ।
 तथेत्युक्ते महाराजोदयोर्वादमकारयत् । सभायां विहिते वादे गीतयन्यावलोकनात् ।
 श्रुत्वा प्रबन्धागच्छास्तु सास्यर्थागदनोऽभवत् । अत्रो काश्मीरिबोऽपोदृक् चतुरः सर्व्वशास्त्रवित् ।
 इत्युक्ताल्लिङ्ग मां मे त्वं गुरुरित्यब्रवीत् स्फुटं । कौश्लियकपरीधानप्रसादानन्दिताश्रयं ।
 अकरोन्मां नृपसूरी तदादजयरञ्जितः । २४८

घोषास्त्रोत्पत्तितावागतिगुणचतुराः पीवराङ्गास्तुरङ्गाः स्त्रीतं यज्ञोपवीतं कमलमणिचितं द्रव्यमन्यष भयं ।
 वस्त्रोद्योताश्च पोता निजवपुषि धृतावस्त्रयोगाः सभागाराशा श्रीहस्तनेन प्रसभमिह मयि श्रीवरे किं न दत्त ।
 नयश्चः शंसदेनोऽभ्रान्तोवालाभदेनकः । वीरः शाहाभदेनः स कुददेनो विवेचकः ।
 श्रीशेकन्धरशाहोऽपि यवनेन्द्रमतिप्रियः । आलिशाहोऽभवद्दाता श्रीमाञ्चैनमहोपतिः ।
 सर्वशास्त्रप्रियः सर्वभाषाकाव्यविचक्षणः । राजा हेधरशाहस्तु तन्वीवाद्यविशारदः ।
 सङ्गीतनिपुणः सोऽयं हस्तुनेन्द्रो नरेश्वरः । एकैकगुणवाञ्छित्यात्प्रसिद्धा नृपमण्डली ।
 मण्डलेऽस्मिञ्जनैर्दृष्टेत्यशेषनृपतेः सदा । सुता राज्ञोमहागीतं रागालप्तिमनोहरं ।
 श्रीज्यहाङ्गिरमार्गेशमुख्याः पादौ ववन्दिरे ।

१७०

देशेऽस्मिन् परवच्चनात् प्रकुरुते लोको यदा सञ्चयं तत्तद्वर्गविपर्ययेण च भजन् स्वाचारनिःसारतां ।
 उत्पातैर्विविधैस्तदा समुदिताः स्खलीयन्ति प्रजा दुर्व्यात्यानलदाहदुर्हिममहाशैत्यस्त्रभेदामयाः ।
 कदाचित्पौरवणिजोगोबधं नगरान्तरे । आजन्महिंदुकाचारायकुर्मौसुलवक्षभाः ।
 यच्च गावोहता भुङ्क्ते तन्मांसैस्तैर्दुराग्रयैः । सविहारः सनगरः शुद्धेवाग्री स्तमच्चिपत् ।
 अथ नैर्घतदिम्बातोजातोत्पातघ्नताचितः । अकस्मादुदभूद्देशे प्रत्यूहापातदुःसहः ।
 आरम्भएव कोऽप्येतं शोकं स्रुदुर्बिपक्षितः । गणराचं समालोच्य दुःस्वातन्त्रं महाह्वयं ।
 खरवर्णेन भेषेन सङ्ग्रवर्णेन भानुना । नैर्घेनेनातिवातेन हा प्रजे क गमिष्यसि ।
 वत्सरे पञ्चपञ्चाशे प्रवरेषपुरान्तरे । गोशैनिकापणोपान्तादकस्मादुदभूच्छिखी ।
 मारी तथैकपार्श्वस्था गुलिकावाटिकाबधि । क्षणाक्षरभूर्दाहाङ्गधारण्यमिवाभवत् ।
 भूर्जलम्बायुनोद्धृता ज्वलन्ती सजवागता । दृहन्मसजेदाच्छ्रान्तः पपातोत्पातदूतिका ।
 प्रसारिता चतुर्दिक्षु यच्च नित्यसुधासिता । श्रीशेकन्धरभूभर्तुर्मूर्त्ता कोत्तिरिवाभवत् ।
 व्यधाद्यदन्तर्जनताप्रणीता पुनरुत्थिता । त्वत्सङ्गरोवरोत्तुङ्गतरङ्गावलिभङ्गितां ।
 मन्त्रपाठोद्यतं यच्च यवनानां कदम्बकं । गुच्छन्मधुपगर्भाक्षसहस्रमिव राजते ।
 चतुर्दिग्द्वारनिर्गच्छकुक्कुवारगता जनाः । कुर्वन्ति भूगतस्त्रेऽतदहर्निर्गमभ्रमं ।
 यन्मधोच्चतुस्तम्भदस्तादिधिदिदृक्षुः । चतुष्पादिव तद्वर्षाः प्राप्नोभात्युज्झितस्थितिः ।
 स्पर्णच्छच्चक्षुसाद्यच्च मायाकर्णनैकौतुकात् । कर्णं दातुमिवाभर्षे भजन् भाति दिवाकरः ।
 तन्महासदनं व्याप्तगगनं रचनाहुतं । स्त्रेच्छदर्शनराजार्थारचादुर्गञ्चिददत् ।
 कुर्वन् कल्पाग्निर्निर्दग्धविश्वज्वालाबलिध्रुवं । क्षणमात्रात्तदायत्तं भित्तिमात्रावशेषतां ।
 निमित्तजाविधा यस्यां श्रेष्ठाः कुर्वन्ति भक्तिः । अधामहोत्सवाद्येषु गणशोमितितास्तदा ।
 अभूद्व्रामखानीयपञ्चावासादिभिर्गृहेः । सताण्डवचटत्कारं तैः खाण्डववनायितं ।
 ज्वलद्भूर्जैर्वचायातवितस्तासलिलाकारं । दग्धा जलगता नावः श्रेष्ठः श्रमयितुं न याः ।
 सुरपत्तनधोषेषु तदुपश्रववायुना । सहस्रसङ्ख्यावेष्टौघास्तद्दिने जज्वलुर्न के ।

१७५

१८०

१८५

१९०

उत्पातवातजातोर्निर्महापद्मपरोत्तरे । जनसङ्ख्या दिने तस्मिन् किराताः प्रसूयं ययुः ।
वर्णाचारविपर्ययस्तस्मात् कुजवत्सरः । पुरश्चोविहितोदासं निवासक्षयकार्यभृत् ।
अथवा पूर्वकर्तृणां जाते पुण्यक्षये सति । नवीनकर्तृनिर्माणकोत्थं कुरुते विधिः ।
निर्दिष्टा तादृशी राज्ञा सा महासदनस्थितिः । पुण्यश्रोरिव या स्कीता विभाति नगरान्तरे ।
अचिरात् सा पुरी दग्धा नवीकृतमृदा बभौ । भूयं तरुणमेवैष्य विहिता तरुणी प्रिया ।
भूपालदुर्बलजनैः प्रभवन्ति दोषा नाशाय यद्यपि हिमाध्वनि मण्डलेऽस्मिन् ।
अन्योन्यमन्त्रिवरवैरसमुत्पदोपोराज्यं समस्तमपि नाशयति क्षणेन ।
शक्तिस्कीतं समुदयलसत्प्रधालङ्गभङ्गं दत्ते नित्यं यद्यपि सुभगं सर्वकार्यक्षमत्वं ।
देवावातादय इव महामन्त्रिणाऽन्योन्यदुष्टा यच्चैते सुगलति नचिराद्देहवत्तत्र राज्यं ।
अत्रत्यैः सर्वदा रक्ष्यः स्वभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः ।
ललितादित्यदेवोक्तामिति नोतिं विलङ्घ्य ये । मिथोवैरं प्रकुर्वन्ति ते नश्यन्तीह मन्त्रिणः ।
मलायसाकदर्यावखानादीनां विरोधतः । स्वभेदजर्जरं राज्यं दृष्ट्वा ओजैर्नभूयते ।
तदा प्रभृति तेनैव दृष्टे नाग्रेऽत्र मण्डले । मन्त्रिणैर्नैव कस्यापि मत्सरोविरमत्यर्थः ।
अहो देशपिशाचोऽयं रुढोराजसभाग्रये । केनापि मन्त्रिणा नैव जीयते सर्वनाशकः ।
रोगोहतप्रयोगोव्यालोवा धृतमहाविषज्वालः । नाग्निस्तादृग्नयकत् प्रकृतिविरोधोयथा देशे ।
अत्रान्तरेऽस्मादायुक्तोऽपि नयसम्पदा । अधीर इव नाशाय नेयमुद्धितमयसीत् ।
एकदा पितरं पुत्रा विजने नौरुजादयः । इत्युचूर्द्ध्वं ताजिभट्टीयां विभवासहाः ।
नियहानुगृहैकायाः समये मन्त्रिमण्डले । उद्योभट्टः प्रजायासैर्देवनाशाद्यैर्वाङ्मृतः ।
तत्रापि दग्धपितृता राजसूनुर्मृपासदे । अये यद्यैः समायोगः सोऽयं दाहाय दुःसहः ।
राज्ञी राजावदस्मै सेनानोरथमेव हि । प्रबलं बाधते क्षम्यन् यदि नाथं प्रणाशयते ।
इत्याकर्ण्य सुतैरुक्तवैगुण्यादवलोक्य च । पुत्नीकृतोऽपि मल्लिकताजिभट्टे व्यरज्यत ।
राज्याङ्गानि समस्तानि योऽरक्षत् समया दृष्ट्वा । प्राक्पुण्यसङ्ख्यात् सोऽपि शनैरासीत् सुखलम्पतिः ।

स्वार्थं परित्यज्य विभोर्हतं ये कुर्वन्ति तत्कार्यकृतावधानाः ।

विनाशकाले समुपस्थिते ते भवन्त्यकस्माद्विपरीतचेष्टाः ।

इति चिन्ताकुलस्नानुपायान् मल्लिकोऽकरोत् । अथैकदात्रवीन्द्राक्षः सभायां मल्लिकः क्रुधा ।
राज्येनाग्नेन किं राजसत्क्रान्ता वाङ्मनूः परैः । चिन्ता कस्यापि नैवास्ति यावत् सर्वं प्रणश्यति ।
वैरं खैरमहं यामि तदाज्ञा दीयतां विभो । इति श्रुत्वात्रवीन्ताजिभट्टं साहसोत्सुकः ।
यात्रायै दीयतां राज्ञा सेनानीर्मत्परोऽधिकः । तच्छ्रुत्वा सर्वसामर्थ्यं दत्वा मल्लिकोदितः ।
राजा तं कटकोपेन वाङ्मदं व्यसर्जयत् । भीत्या प्रीत्या च नीत्या च जग्मुस्तमनुषेवकाः ।

मधुपादव गर्जनोद्यतं मधुकरेश्वरं । राजप्रक्रियया रम्यं दृष्ट्वा तं व्यथञ्चालिनं ।
 नृपा राजपुरे याथा बभूवुर्विस्मिताग्रथाः । अन्येऽप्यत्याभदेवाद्याः समस्ता मद्रमण्डले ।
 तत्तारखानमुत्सृज्य तुष्टास्तमुपतस्थिरे । तदपोदलिता मद्राः चुद्राविद्रावितारयः । १२०
 देशे तत्तारखानीयं बोपद्रवमचोकरत् । दहन् प्रट्गालकोटादौ मन्त्रजेदां खाननिर्घितां ।
 सामान्यकुलजोऽप्येष निःसारोऽनुमितोजनैः । अचिन्त्यकृतकार्यासीत् खामिच्छेहे प्रभावतः ।
 पुरपत्तनघोषादीननयत् स्मृतिशेषतां । प्रतापस्तस्य तत्कालं तोत्त्रंशोरिव दुःसहः ।
 तत्तद्वित्यादिदेशस्थराजोलोकभयं व्यधात् । करदीकृत्य सामन्तास्तत्तत्साहसनिष्ठुरः ।
 स्वदेशं प्रत्यगान्तुर्णं पूर्णस्तुरगसम्पदा । खामिकार्यवशान्मन्त्रोपुत्तं पश्यति श्रुतवत् । १२५
 श्रुमप्यति वैराहं पुत्रवत् परिरक्षति । इत्यादि नीतिमुल्लङ्घ्य मल्लिकोदेवमोहितः ।
 तदुत्कर्षासहस्रस्य दर्पनाशोद्यतोऽभवत् । सबलो बाधते सर्वान् वाक्त्रभ्यादिति शङ्कितः ।
 मल्लिकस्तं प्रति क्रुद्धो भूपं देषमजिघृहत् । अत्रान्तरे सुतोराज्ञः कनीयान् होस्तनाभिधः ।
 पयोदानाय मल्लिकनौदजाय समर्पितः । तेन श्रुतेन तद्रूपविधेयत्वविस्मयितः ।
 आगच्छन् कटके भट्टो ययौ मन्दप्रतापतां । तस्य सेनागतस्याद्य नेयवुद्धिर्नृपेश्वरः । १२०
 सत्कारश्चोदितं तस्मै नाकरोदिरसोक्ततः । अयं तस्यापकारार्थं मल्लिकः स्वयमचमः ।
 दध्रे गतानां सैदानां पुनरागमने मतिं । यदीयास्तनयाराजंस्तव पुत्रवतीं प्रियां ।
 रक्ष्यः शृङ्गुरपञ्चः स कथं नानीयते त्वया । इत्यादिप्रेरणद्राज्ञोराजाराधनतत्परः ।
 सोपधीन् व्यसृजस्तेखान् सैदाण्डिलीशमण्डले ।

तस्यैवेति प्रभवति जनादुर्णयैर्दूषणाद्यैरेतद्बुद्ध्वा नयति न वयः स्वं कथं गाढमूढः ।

सर्वथा पृथ्वीं जयति न कथं तन्मन्त्रोर्जितोऽसावित्याशङ्क्यो भवति पुरुषोभाग्यभाग्यावदास्ते ।

अपहृत्य पुनः सैदान् यदानयति मल्लिकः । तेन स्यात् सर्वनाशोऽस्येत्यवदन्तोऽल्लङ्घोर्जनः । १२५
 सैदानयनवृत्तान्तं बुद्ध्वा श्रीफिर्जडाभरः । गृहं गत्वा ह्यदायुक्तं युक्तमित्यब्रवीदचः ।
 ताजिभट्टोविधेयोऽयं स्येत्यवदन्ते त्वयि । तदेतं रक्ष युक्तास्त्र विधाय मदभ्रातनं ।
 मा प्रवेष्ट्य सैदांस्त्वं दुर्धरान्देशकष्टकान् । तुल्यपुष्कराश्यासान् यत्नाभिष्काशितानपि ।
 एकनाशार्थमिच्छा चेत् सर्वनाशस्तदागते । पोतैकहेतोः सैत्यस्य ज्वलनं किं समर्थते ।
 नूनं सपुत्रभृत्यस्य नाशो न भविता चिरात् । यत्सैदानयने बुद्धिर्जाता भाग्यविपर्ययात् । १३०
 कृतापकारान् सैदांस्तानानिनीषुर्भवान् यदि । विषमुष्टिं क्षिप स्यात्स्यां साक्षायां तत्स्वमृत्यवे ।
 मद्वेचोऽगच्छते सत्यं श्रमन्येन त्वया न तत् । विपत्तौ स्मरणायं स्यान्मयि लोकान्तरं गते ।
 श्रुतेति मल्लिकः प्राह किं कुर्वन्मि मयि स्थिते । एकदाज्ञातसामर्थ्याच्चाटुकारा भवन्मि नः ।
 तथेत्युक्तो गते तस्मिन् श्रमन्यत्वावृणादुते । सैदानयनसङ्कल्पाच्च मनाम्विरराम सः ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ३ तरङ्गः ॥

५३

ज्ञात्वा घतित्वादपदिष्टमिष्टैर्यथाति वाक्यं न हि नष्टवेष्टः ।

कष्टे निविष्टः सहि वक्ति शोकाद्विज्ञानमतिष्ठं न हितोपदेशे ।

१५०

ततो लेखान् समालोच्य तस्योत्कण्ठितमानसाः । हंसादवाययुः सैदाः कृतपक्षपरिग्रहाः ।

अथ प्रथममेवेह स मेयाहस्तनोऽयणीः । अय्याप्तनौरजायुक्तयुक्तोभूपायमाययौ ।

विहितान्योन्यकं शंसन् मल्लिकोऽसौ प्रसन्नधीः । खोद्याममं प्रदेशन्तत् स्वतोयं स समर्पितं ।

यत्सैदहस्तनोनापि सिद्धादेशाधिकारिता । तस्य तेनैव नाशार्थं सिद्धादेशाधिकारिता ।

क्रमात् समागतैः सैदेराक्रान्ते मण्डले बलैः । आभ्यन्तरास्य वाद्यास्य काश्मीरास्तचसुर्जनाः ।

१५१

सैदास्तरङ्गितान् दृष्ट्वा तुरङ्गाद्भूपतेर्मतात् । नृपोजायाविधेयत्वात्तदिधेयक्रमागतः ।

सपुत्रः सोऽह्मादायुक्तोबभूवानुग्रयाकुलः ।

पश्चाद्भवेद्या मनुजेषु बुद्धिः कार्ये कृते सा प्रथमं यदि स्यात् ।

मित्रार्पितश्रीः परिभूतशत्रुर्न कोभवेत् सन्ततधौख्यभागी ।

अथ सैदाः स्वतन्त्रास्ते कलत्रहरणेच्छया । बन्धनं ताजिभट्टाय कर्तुमैच्छन्कलैषिणः ।

एकदानिष्टमाकर्ण्य स्वात्मनः सैदचिन्तितं । मल्लिकसदनं प्रायात्ताजिभट्टोभयाकुलः ।

सैदविस्फूर्जितं दृष्ट्वा साशङ्कः सोऽभवद्यदा । स फिथ्यडामरोद्वृत्तस्तत्कालं प्रमथं ययौ ।

१५०

प्रातिहिर्द्यादिसुकृतैरिह वा परदुर्लभं । य एकः सकलः स्नायामलम्बान्यक्षणे क्रियां ।

तच्छ्रुत्वा नृपतिस्तूर्णं क्रुद्धः सैदप्रतारितः । रोद्धुन्तद्वाञ्छज्जैनराजानकमुखान् भटान् ।

स्वगृहे स्थापयतां बद्धोद्धतस्त्रोदत्तरचकः । इत्युक्तोमल्लिकस्ताजिभट्टं तेभ्यः समर्पितं ।

तथैव स्थापितो बद्धः पुण्यशेषतयात्मनः । कालं वृथाकृतायायः सकुटुम्बोऽत्यवाहयत् ।

भूर्यर्थव्ययपुण्यः स बद्धोऽपि स्वगृहान्तरे । सकुटुम्बः सुखं तस्यै भरानहव मानसे ।

१५१

विभवे दानभोगं यः करोति सुकृतेच्छया । एतद्दृष्टः समाप्नोति भूयस्तत्ताजिभट्टवत् ।

एवं मल्लिकाद्वेदेन परोद्रेकासहिष्णुना । ध्वस्तप्राया व्यधीयन्त सर्वे ते प्रभविष्णवः ।

कृतापकारिभेदेभ्योभागिनेयप्रणाशनात् । ज्यहाङ्गिरोऽपि मार्गेशो मल्लिके शङ्कितोऽभवत् ।

सर्वधाधिकारसामग्री स्वपक्षस्य समर्पिता । प्रतीक्षारादिवीरेन्द्राः स्वार्थबुद्ध्या विनाशिताः ।

इत्यादिदूषणे राजा मल्लिके विरसोऽभवत् । रक्षत्युक्त्वा स्वमात्मनं कदाचित्कृतदर्शनः ।

१५०

नैकत्रावस्थितिस्तिष्ठन् स्वराजान्तःस्थितिं व्यधात् । अथागात् कुसुमक्रोडां कर्तुं भेदसमर्चितः ।

भवनोपवनं राजा शक्यैवरथं यथा । विधाय लीलां पुष्पाणां नौकायातो मञ्चोपति ।

मार्गेश्वनौरजायुक्तः पानलीलां व्यगाहत ।

सर्वे परस्परसौवास्तदासाधुबन्धिनः । ते वृष्णयद्वान्ध्यान् चक्रुर्माकृरताडनं ।

चोभे प्रवृद्धे क्रुद्धोऽथ त्यक्तमस्तकवेष्टनः । अगात्कर्तुमुपालम्भं नृपोमल्लिकमन्दिरं ।

प्रसादितोऽपि स प्राप राजधानीं क्रुधान्वितः । पुत्रदुर्णयजः शोकोमन्त्रेरुह्य च मानसं ।

१५१

अन्येधूरहितास्तस्य राजा विरलमानसः । रक्ष्योनायुक्तपक्षेमे युक्तमित्यन्वीक्षः ।
 अवश्यमेव किद्रं तं समासाद्य विरोधिनः । अपकाराय सन्नद्धा देहे दोषाद्वाभवन् ।
 राज्ये योसोभखानक्षेत्रं कुर्युः किं कियते त्वया । एभ्योनोत्वा तदन्यस्मै देहेन रक्षणाय भोः ।
 तथेत्युक्त्वा नृपोऽन्येद्युर्जानराजानके द्रुतं । विन्यस्य रक्षणे युष्मा मल्लिकात् खानमगदीत् ।
 पुत्तं विन्यस्य भूपाये तद्दिने खगटस्थितः । अपकर्त्तास्मि ब्रह्मणा प्रातरित्यत्रोत् प्रियां । १८०
 अत्रान्तरे मार्गपतिर्नृपाङ्गतो बलान्वितः । खराद्वात् माहभोगुको नगरे तूर्णमाययौ ।
 प्रातः श्रुत्वाय मल्लिकः सबलोऽगात्तृपान्तिकं । रूपा निवृत्तोहृद्देऽपि चिह्नया दक्षिणस्थया ।
 पादाभ्यां ताडयन् वचोगच्छतोऽस्य तुरङ्गमः । भविष्यत्त्वामिविरहाच्छुचेवाश्रुमुखेऽभवत् ।
 तत्कालोदितसूर्यार्चिःसंक्रान्तिज्वलितायुधः । नृपाङ्गमेऽपि मार्गेशः ससैन्यैःऽविशदङ्गनं ।
 अन्योन्यस्पर्द्धया तत्र द्वयोः प्रविशतोस्तदा । सन्नद्धयोराजधानी ययौ सभ्रमलोलतां । १८५
 सशस्त्राऽयं प्रविष्टः किमिद्यायुक्तः स भाङ्गिलं । अदापयत् ज्येष्ठराय मार्गेशाय नृपः क्रुधा ।
 तावन्निर्गत्य भीतेन राज्ञा स प्रेरितस्ततः । पुरान्तर्यन्तनां कृत्वा ससैदः पुनराययौ ।
 निर्मुच्य बन्धनात्ताजिभट्टं राजानकावितः । राजधान्यङ्गनास्कन्दं ददौ जिष्णुर्जहाङ्गिरः ।
 प्रेरितास्ताजिभट्टेन तद्गटास्समरोद्यताः । पश्चिमद्वारधानीं तां राजधान्यामदाहयन् ।
 सोऽग्निर्हेस्मनराजानकावासान् क्षणान्तरात् । सोऽन्तारां गृहश्रेणीं दग्धारण्यमिवाकरोत् । १९०
 इन्द्रवासेपमा वेश्मरचना ज्वलिता श्रुता । दूरस्थितानामप्यन्तस्तनोषमुदपादयत् ।
 उद्धमस्तोमसङ्घट्टज्वालाजालगतोष्मणा । सर्वेऽन्तस्थाः कटाहान्तर्जातन्मत्स्योपमां दधुः ।
 अङ्गनेऽग्निं समालोक्य ज्वलन्तं राजसन्नानि । समीतिर्नृपतिर्भीतिविह्वलः समपद्यत ।
 उष्णायमानमार्गेषु स्फुरन्तोऽपि युयुत्सवः । न केऽपि श्रेकुस्तान् थोद्धुं तद्भाग्यैर्यन्मिताद्व ।
 खम्भत्यां ज्वलितान्दृष्ट्वा पुत्तेस्तेवावशेषितः । बभूव मल्लिकस्तत्र किंकर्त्तव्यतयाकुलः । १९५
 पुत्ताः कुर्वन्तु मा युद्धं राज्यं नश्यति भूपतेः । अयं राजास्य देशस्तु रक्षितोदशवत्सरान् ।
 तत्कथं नाशयते युद्धादस्मिन् विषमविषये । तत्रापि ज्येष्ठः पुत्ता मे तटस्थोऽरिष्ठमध्यगः ।
 अनिष्टं नौरजाद्यमे लभन्तेऽस्माद्रक्षणं । वरं ममैव नाशोऽस्तु नाकीर्त्तिं वार्द्धके सहे ।
 इति ध्यात्वाब्रवीत्पुत्राञ्च थोद्धव्यमिहासत । इत्युक्त्वा गलितोत्साहे नृपं शरणमाचयौ ।
 मण्डपे राजधान्यां स राजा विन्यस्य रक्षिणः । खेदादरक्षदायुक्तान् पूर्वसेवामनुस्मरन् । २००
 आयुक्तनर्थकाद्यास्ते ज्ञात्वा भूपं तदाश्रितं । युद्धाश्रकाश्च निर्गत्य भुट्टदेशान्तरं ययुः ।
 अथोत्तरदिशा द्वारधान्यां मान्या जयोद्यताः । अहङ्गिराद्या गर्जन्तः प्राविशन्त नृपाङ्गनं ।
 रणदुन्दुभिनिःखानप्रतिश्रुत्यारवच्छलात् । अहसद्राजधानीं व तुष्टा तत्साहसकमात् ।
 राजदर्शनतुष्टानामुत्कृष्टानां जयार्जनात् । प्रापुः प्रसादं तत्कालं मनांसि च वपूंसि च ।
 प्रातः सपुत्तं मल्लिकं तत्तत्सेवकधनुतं । कुड्मैस्तेद्योदितो राजा कारागारान्तरेऽबिपत् । २०५

आयाता युक्तसदनाङ्गीतेवातिव्यथादिभिः । अकरोद्राजलक्ष्मीः सा स्वयमेव सुखसुप्तिके ।
तेषां राजविरुद्धाणां दासकायस्थपीडनात् । सञ्चितं रौप्यकुप्यादि सर्वं तद्राजसादगात् ।
यन्मन्त्रात् सभयात् सजेननूपतिः श्रीहाज्यशोभाभवद्यन्त्रोत्था दशवत्सरी गतभयः पुनोऽस्य राज्यं व्यधात् ।
यातास्ते स्ततिशेषतां यदमता वष्टामखानादयः सोऽपि व्याकुलतामगादिपुभये धिस्त्वैभवं स्वामिनां ।

आतङ्कपङ्ककलषाः प्रभवन्ति येऽर्थाः सन्मार्गविघ्नकरणाष्टतजाद्यदोषाः ।

तत्तद्भिरिद्रजनपीडनहेतुभूतास्तिष्ठन्ति ते न सुचिरं हिमपूरतुल्याः ।

तद्भृत्यैः फेरवट्टाद्यैरित्यादिजनपीडया । यदानीय धनं दत्तं तत्सर्वं राजसादगात् ।

४९०

वर्हिर्देवात्समानोतांस्तुरङ्गास्तान्मनोहरान् । स्वांगुक्तानन्वितांश्चापि निवेपमिव दत्तवान् ।

भूपालवन्महेच्छत्वात्स जन्मदिवसादिषु । यद्वत्तं यच्च भुक्तं स्वं तदेवास्याभवद्भुतं ।

हे मर्त्या नृपविभवाप्तभूरिवित्ताशितार्त्ता कुरुत यथार्थदानभोगौ ।

संसारे जलधितरङ्गभङ्गुरेऽस्मिन् मामगो न पुनरियं सदैव लभ्या ।

राज्ञः प्रियोऽस्य विभवप्रथितप्रभोवा हे सेवकास्त्यजत मानमिदं स्वनिष्ठं ।

गन्धर्वनिम्नितपुरे च कुसुम्भरागे वेश्यारसे नरपतौ च कुतः स्थिराशा ।

प्राप्ता पूर्णा सपदि पदवी शत्रुवर्गोजितो यः कोशोऽशेषो मम सदनगो भृशवर्गः समर्गः ।

इत्थं यावत् कलयति नरोवैभोत्सिकचित्तस्लावत् सर्वं क्षपयति विधिः स्वप्रवृत्तद्विरुद्धः ।

४९१

एकदा जगभट्टस्तं बन्धने प्रष्टुमभ्यगात् । अन्यत् किमस्तिते स्त्रीं तूर्णं राज्ये समर्थतां ।

बुद्धस्तमब्रवीद्बन्धकांटीसंख्यं हतं मम । एतावतापि नो हस्तिः प्रभोर्लुब्धस्य विद्यते ।

किं ब्रूमां राज्यरक्षार्थं स्वपत्नोनाशितोऽखिलः । शक्नोनापि न युद्धाय सोढं तत्सुमुनेऽन्तरे ।

कान्दिशीकाः समानीय सैदाः सम्बद्धिता मया । द्वेगधारस्तोऽपि मे जाताः कृतघ्नेऽस्मिन् महीपतौ ।

सर्वं मद्योजितं राज्यं सन्धिस्तावत् करोत्वसौ । पुनस्तेजुज्यतां राज्यं मन्नाशाभ्युदितस्तु मः ।

४९२

दशवत्सरपर्यन्ते राज्यतन्त्रनियन्त्रणा । मदीयासोद्भवे दग्धे यदीदृश्यपि तदिभुः ।

तुल्यत्वस्मत्प्रणशेन मयि लोकान्तरं गते । इत्याद्युक्ता नृपाये स स्वविज्ञप्तिं व्यसर्जयत् ।

धिक्कां येन गृह्यते न वचनं दीर्घदर्शिनः । श्रीफिर्यडाभरेशस्य निनिन्दात्मानमन्वहं ।

यद्यहं सुविशुद्धोऽस्मि तन्मष्ट्रोहकराश्रमी । मार्गेशताजिभट्टस्य लभन्वन्पदिनैः फलं ।

इत्यादिदुःखदग्धः स बन्धनस्थो यदब्रवीत् । अचिरान्तत्फलं दृष्ट्वा साक्षर्यैर्भविता जनः ।

४९३

इत्थं निर्वोदृष्टोऽस्मिन् सपुत्रे मल्लिकाच्छादे । नाशितेऽन्ये व्यजृम्भन्त खलप्राया नृपास्तदे ।

ताजिभट्टादयो लुब्धासैदानामधिकारिणः । प्रमेयान् पीडयामासुर्दुष्टादेहमिवामयाः ।

आनन्दषुष्यदीप्ताखण्डप्राप्यादि नामभिः । सैदाधिकारिणश्चक्रुः प्रजायासैर्धनार्जनं ।

ओज्यहाङ्गिरमर्गिभोगेसराजानकादयः । मध्याविव द्रुमास्त्रिचपनास्ते शिशियुः श्रियः ।

मल्लेकपदवीं मन्त्रां श्रीमेयाद्वचनोऽभजत् । नायामयामराज्ञादि तदीयं तददृश्यहोत् ।

४९४

समृद्धपुत्रवर्गेभ्यः प्रमेयान्विभजस्रवान् । स मेयामहदायार्द्धधनराष्ट्रं समर्पयत् ।
 स्नायन्तीकृतभूपास्ते सैदा जयविश्टङ्गलाः । दूतान्विष्टञ्च चतुरमार्गिन्युः सैदनाधिरं ।
 प्राप्ते पाञ्चालदेवायं तस्मिंश्चूरपुराध्वना । ज्वरस्तद्वदयं पूर्वं पश्चात्स पुरमाविशत् ।
 पौत्रीजामातृसम्बन्धिवान्धवाः सर्वमन्विणः । अपुनःसङ्गमाएव सर्वेषां दर्शनं दधौ ।
 तदर्थमिव संप्राप्तोऽमृतकण्ठो दिनद्वयं । अतिवाञ्छा ज्वराकान्तः स्मृत्यै पश्यतां यथै ।
 मल्लिकोबन्धनस्तस्मान् चक्षुःपुत्रप्रवासनात् । तत्तच्छोकामयपश्चात्सोऽप्यस्त्रयो व्यपद्यत ।
 बद्धस्यापि मृतिं तस्य श्रुत्वा मन्त्रिगिरोमणेः । देशे सरदिताकन्दं शूशोच सकलोजनः ।

सत्कार्यभाजां महतां विद्योगाद्भवन्ति नीचाः पदवीषु योग्याः ।

प्रकाशकेऽस्मिन् द्युमणौ प्रयाते भवन्ति दीपाः शरणं प्रजानां ।

दुहिचभाग्यसौभाग्यसंप्राप्तविभवोर्जिताः । सैदाः काशोरिकान् सर्वान् न तृणायाप्यजोगणम् ।
 याभूत् सैदमुखादाज्ञा निर्यान्ती स्तार्थलिप्सया । राज्ञस्तदर्थनिष्ठस्य प्रतिश्रुतीव साभवत् ।
 सैदेषु द्वैर्धनिष्ठेषु चान्तिशोले महीपतौ । प्रबलासु च नारीषु कोऽप्यजृम्भत विस्रवः ।
 उत्कोचग्रहणं धर्मः प्रजापीडा च कौशलं । स्त्रीषु च व्यसनं सौख्यममन्यन्ताधिकारिणः ।
 प्रातिबन्धिकनिवृत्त्या स्नाच्छ्रम्याप्राप्तिदर्पितः । स मेयाहसनः सर्वतन्त्रेभ्यो यन्त्रणां व्यधात् ।
 प्रवर्द्धमानो राज्ञस्तु शनैराकान्तमण्डलः । यहाधिपत्यं सर्वेषां राज्ञश्चायामिवाकरोत् ।
 अथ सुखदृष्टदृष्ट देशान् सैदा जिगीषया । श्रीज्यहाङ्गिरनासेरौ यात्रायै द्वौ व्यसर्जयन् ।
 उभावेकच गच्छावोयद्यावां कर्म मेत्यति । इति मार्गपतेर्वाक्यं सैदौ नैवान्वतिष्ठतां ।
 तयोर्देशं विजित्यैकः सयथाः प्राविशत् पुरं । अन्योविशङ्कितोबद्धो युक्त्वात्मानमरुत्तत ।
 निपत्य पश्चाद्दृष्ट्वैतं सेनायाः कदनं कृतं । कालापेक्षानुरोधेन न मनाग्वर्णनं कृतं ।
 बह्वारागादयस्तस्य सेवका बृद्धभूभुजः । केचिच्छयान्भुङ्गाजिवज्जैः शलभतां गताः ।
 पूर्वोपकारस्मरणसैदास्ते रत्नलब्धिताः । नैस्सुराजानकं बद्धदर्शनं तं न्यवारयन् ।
 तेभ्यः स्नानिष्टमाशङ्क्य निजरक्षणदक्षधीः । युक्त्वा तद्दर्शनोराज्ञोराष्ट्रं मार्गपतिर्यथै ।
 ततः सैदेषु नष्टेषु प्रजानाशनकारिषु । आशङ्क्यानिष्टमात्मीयं युक्त्वा राजायमायथै ।
 एकदा रहसि क्षापमब्रवीत् स ज्यहाङ्गिरः । राजन् सैदा यदानीता अमी निष्काशिता अपि ।
 सोऽयं निष्कण्टके देशे रूढानर्थः स्त्रयं कृतः । यथैव राज्ययोग्यस्त्वं पौत्रः श्रीजैनभूपतेः ।
 दौहित्रोऽपि तथैवास्तु प्राप्तोमेयामहमदः । सैदास्ते सर्वदाशङ्कास्तुष्ट्याश्रुमानसाः ।
 मृधाद्वामिषे राज्ये ये लुब्धाः सन्ति सन्ततं । न युक्तैकप्रियासक्तिर्बहुभावस्य ते विभो ।
 एकवक्त्रीगतोभङ्गः सततं केन शस्यते । यदि जायाविधेयत्वं न स्यात्तव महीपते ।
 सर्वं सिध्यति कार्यं तत्स्वीजितो मा भव प्रभो । मया त्वद्राज्यरक्षार्थं स्वरक्षार्थञ्च गम्यते ।
 बहिर्देशोदतः स्वात्मा रक्षणीयो यथा तथा । इति श्रुत्वा तथेत्युक्त्वा राजा राजौ प्रियान्तिके ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ३ तरङ्गः ॥

५७

तदुक्तमब्रवीत् सर्व्वं श्रेष्ठमोहवशीकृतः । तेन मार्गपतेः क्रुद्धा भोगिनीव भयावहा ।

अनिष्टं चिन्तयन्त्यासीत् पितृपक्षमताहता ।

४६०

पुरुषानवधीर्य्यं यत्र नारी प्रभवत्येव जितप्रिया स्तनम्बा ।

कुपितेव तदीक्षणादिशिष्टा न चिरन्तिष्ठति तत्र राज्यलक्ष्मीः ।

अमुञ्चदक्षभापाश्वं तत्पचानुपश्यहः । मल्लेकाद्वादवद्राज्यं तदायत्तं ततोऽकरोत् ।

सैदेभ्योऽनिष्टमाशङ्क्य त्रस्तो राज्ञा विदुद्वया । कार्कोटद्रुममार्गेण मार्गिणः सबलो ययौ ।

सर्व्वीं कुटुम्बसामर्थीं भाङ्गिलान्तरतो नयन् । गच्छन् दुर्गममार्गेण न स धैर्याद्वायुज्यत ।

तद्राज्यसिन्धुर्विपुलः समृद्ध्या व्यलक्षि यस्मिन्मृतवाहिनीकः ।

परस्परामात्यविरोधवात्याविरोधभितोऽभूत् स विकीर्णरत्नः ।

४६५

साक्षा दैन्यमुदारदानविधिना वित्तप्रकर्षक्रियाभेदात्पैशुनकर्म मर्मदलनं युद्धेन नाशो विशां ।

इत्यालोच्य विरोधिषु प्रतिदिने वर्द्धत्स्वशक्ते प्रभौ देशत्यागमुपायमेकमुचितं कोऽप्युत्तमो गाहते ।

अयुक्तपक्षनाशेन पश्चात्तापाहतो नृपः । मार्गपत्यादिमाशेन क्षते चारमिवान्वभूत् ।

मार्गेशाद्यैर्विना राजा सर्व्वसैदान्वितोऽपि सन् । स्वात्मानं गणयामास यूथभ्रष्टमिव द्विपं ।

मार्गपत्यन्वये जाताः प्रतीहारान्वये च ये । ठक्कुरान्वयजाः कोशाध्यक्षजा अपरे च ये ।

स्वस्वपक्षार्जिताः पूर्वे येऽभवन् विजयार्जिताः । नष्टमन्त्रविरोधेन शतैकीयोऽत्र शिष्यते ।

४७०

तस्मिन् याते वह्निर्वर्षतुषारं प्रसभं नभः । भाग्याधिकोऽयं सर्व्वेभ्यो विशां चिच्छेद संशयं ।

हिमानीपातभारेण येऽवसन्नच मण्डले । ययुर्निष्कायतां वृक्षा भग्नप्राखाजनादव ।

प्राक्चेत्पतेद्विमं तावद्वियेरन् व्रुडिताः क्षणात् । पिष्टराभ्यन्तगर्त्ताह्राः प्रविष्टादव तद्गटाः ।

तेनैकेन विना सर्व्वे हृदयाह्लाददायिना । नाशोभवत् सभा राज्ञश्चक्रेणैव कुमुदनी ।

तटस्थोभ्यत्यकार्य्येषु सैदभार्य्याविधेयधीः । विस्त्रयव्यवहारत्वं निन्द्यलक्ष्मागमनृपः ।

४७५

स्वराज्यरक्षणोच्चरलक्षणोच्चमशासनः । बिन्दन्दाद्यं सदैवासीत् प्रियेक्षणकृतक्षणः ।

नियहानुग्रहव्ययाः शोत्कोचग्रहतत्पराः । अन्तरङ्गास्त्रियोऽभूवन्न मन्त्री न च सेवकः ।

भोगलोभोजिज्ञैरौचित्या अमी विन्दन्ति साम्प्रतं । तुरष्कपुष्कलाश्लाघाः स्वार्थमर्थं न च प्रभोः ।

अनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति शिशुनायकाः । स्त्रीनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति वज्रनायकाः ।

स्त्रीविधेयं समालोच्य राज्यं तस्य मदीपतेः । इति श्लोकं पठंलोकः सन्नोकः समहश्यत ।

४८०

ध्यायतोमार्गपत्यादींस्तत्प्रत्यानयनक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तप्यते स दिवानिशं ।

तत्रान्तरे स मार्गेशोलोहरान्तरसंश्रयः । स्नामिचिन्माकुलोलेखिशिष्यामित्यं व्यसर्जयत् ।

राजन् पुंरत्न कोशस्ते योऽभूत् सर्व्वार्थसाधकः । उत्पाद्योत्सारितः सैदैर्यद्हारिष्यं सुदुःसहं ।

निसर्गगुरवो नान्यपङ्कमिच्छन्ति चक्षलाः । अमी परस्परभिन्नाः पारदस्य कणादव ।

हरिचन्दनवद्राजन् सर्व्वशौख्यप्रदो भवान् । किन्तु फोत्कारकारिण्या भोगिन्या वेष्टितो ह्यसि ।

४८५

यस्मिन् स्फूर्जद्विषज्वाला व्यालाः सन्ति परासदाः । निधानमिव तद्राज्यं त्याज्यं कस्य न सम्मते ।
 प्रदीप्तापि न या स्पृश्या दृश्यापि भयकारिणी । अशानाग्निशिखेवासौ लक्ष्मीः सा केन सेव्यते ।
 स मेयाहस्मन्स्तत्तदुग्रहयस्तवासनः । आत्रैरुक्तोऽपि सन्मार्गे न तिष्ठतोव रावणः ।
 मेराख्या ताडकेवात्र सोत्कोचामिषभक्षिणी । पौलस्त्यस्येव ते सर्वनाशार्थं निकटे स्थिता ।
 तिष्ठत्वभ्यन्तरे सैदा यदीष्टा भवदन्तिके । तुरुष्ककरवीन्देशमिहस्थः साधयाम्यहं । ४८०
 राजद्रोही न कोऽप्यस्मात्कुलेऽभृङ्गतिवर्जितः । त्वदेकशरणः सोऽहं स्थामस्योद्वाख्यवदसे ।
 वयमेव सदाचारा विचारविशरारथः । उन्मार्गे यदि गच्छामः कोऽप्यस्मासु न विश्वमेत ।
 कल्पान्तमपि जीवित्वा कृत्वापि धनसञ्चयं । हलाप्यरीक्ष कोऽप्यत्र भवे भवति सुस्थिरः ।
 नष्टेऽन्यस्मिन् भवांस्त्राता त्वयि नष्टे परोऽस्ति कः । इति लेखं नृपस्याधि बुद्ध्या मार्गपतेर्द्रुतं ।
 स मेयाहस्मन्ः क्रोधाच्छमन्नहरिवाग्रवीत् । सोऽयं स्थानच्युतस्तत्र स्वजीवनविवर्जितः । ४८१
 नूनमस्मत्प्रतापेन शुष्यतीवाक्षपण्डवत् । योभोग्मणा विशुष्कस्य पङ्कमाचावशेषिणः ।
 भृत्यास्तस्य न तिष्ठन्ति तडागस्येव पक्षिणः । किं करोतु स्थितस्तत्र तत्रत्यैर्विहितादरः ।
 मदोयदासमात्रोऽपि तं जेतुं समते युधि । अथवाहं स्वयं यामि तं निष्काशयितुं ततः ।
 स तुरष्कैः समं तत्र ग्रयनं कुरुतेऽन्यथा । अथोचे सैदहसनः पूर्वमेवमनस्मरन् ।
 किं नस्तेन हतं राष्ट्रं दीयतामानयाम्यहं । अथोक्तोपज्ञेव पूर्वं हतदिव्याः परस्परं । ४८२
 अनिष्टं चिन्तयामश्चेत्तत् कथं सहते विधिः । तच्छ्रुत्वा नृपतेरये तद्वैरैकाग्रमानसः ।
 तूर्णं डोलतयानं स्वं नौशङ्कराधिपं व्यधात् । बाह्यस्थः साधयत्येष कथं सकृतकायणीः ।
 द्रव्यकोटिं ददामोऽस्मै सैन्यसङ्ग्रहसिद्धये । इत्युक्त्वा प्रतिमुक्तन्तमेधराजानकम्पथः ।
 द्रुतं निवर्त्तयामास दत्तद्रव्यमपि स्वयं । श्रुत्वा परशुरामाद्या मद्राः कश्मीरदेशतः ।
 स्वानिष्टशङ्कया गन्तुं साक्षं तेभ्यो यथोचिरे । ऊचुस्तान् प्रति मुद्धानो युष्मान् पाथेयसंयुताः । ४८३
 कियद्दिनानि तिष्ठध्वं तद्युधं दत्तवेतनाः । तेषु स्ववसतिं यासु सैदास्तेऽन्योन्यमब्रुवन् ।
 निष्काश्याः सर्वथैतेन तुरुष्कैकविरोधिनाः । अत्रान्तरे नरेन्द्रस्य तत्तद्धृत्यादिचिन्तनात् ।
 जाताधिवाधितं वक्त्रं पौषे पद्ममिवाभवत् । मृगयारमिकाः सैदा नित्युक्तं तादृशं नृपं ।
 माघे विषयराष्ट्रादिगतान् हन्तुं मृगव्रजान् । यत्र यत्रावसद्रात्रौ ससैदकटकोत्कटः ।
 पीडयामाजनाक्रन्दमुखरास्तद्दिशोऽभवन् ।

पङ्कतीः प्रसार्य परितोऽद्रिषु तद्विभागं यत्रोपवेशमकरोत्कटकोनृपस्य ।

तत्रोदतिष्ठदतिनिष्ठुरवाग्जमानां द्राक्षालताच्छिदि शुचा रुदितस्वनौघः । ४८४

गिरयोऽत्युन्नतास्तत्र सुखदाः सान्त्वनिभराः । आक्रान्ताः कटकैर्हिंस्यैर्दुर्जनैरिव साधवः ।

प्रालेयपूरमग्राङ्गाः कुरङ्गा गिरिशृङ्गतः । श्रुत्वा कोलाहलं त्रस्ताः सकुटुम्बाः समाययुः ।

कष्टजिह्वान् स्फुरद्रक्तसिक्तास्त्रांस्य गणावृतान् । तांस्तत्रायागतान्दृष्ट्वा सैदास्ते तुतुषुर्भयं ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ३ तरङ्गः ॥

५८

हरास्मान् पीवरानेतान् पोतान्मा हर दुर्वलान् । इतीव वक्तुं भूपाये प्रापुस्ते सार्भकामृगाः ।
सिद्धाधुषितशृङ्गस्य त्रसैवधदर्शनात् । क्रुद्धाः स्युर्देवताराजन्मा कथा मृगयामिमां ।
इत्याद्युक्तोऽपि वज्रस्तवत्यस्सकलैर्जनेः । शृङ्गारीवाङ्गनासङ्गाश्च व्यरंसीन्मृगयद्वात् ।
आस्थानमृगगोयेयं नान्यथा क्रियते त्वया । मुनिर्वैश्रवणोऽद्रिस्थानृपमेत्याश्रवीदिति ।
साकन्दमाहता हत्वा मृगीस्ता रुचिरोचिताः । तद्गर्भनिर्भरां भूमिं सैदाश्चक्रुर्दशोग्निहताः ।
अतस्तद्वधात् कृत्वा निर्मृगास्तान् गिरींश्चरान् । सायं आन्तः सघोषैधान्वसतीरादिशमृपः ।

५९

भव्या क्षुषास्य तनया तरुणी च जाया कादम्बरं प्रसरके पञ्चवस्त्र मोनाः ।

तिष्ठाम्यमुष्य सद्नेऽहमिहैव रात्रौ ध्यात्वेति कोऽपि न्यविशद्यमकिङ्कराभः ।

५९

धानुष्कपुष्कलबलावलिनस्तुरुष्काः षट्कर्षधर्मनिरताय्यगृहोपविष्टाः ।

तद्गाण्डपकहतकुक्कुटमांसभञ्जा यच्चादवात्र विदधुर्मधुपाननोलां ।

पशुतण्डुलमद्यादि हत्वा वास्तव्यलोकतः । लुब्धास्तत्सेवकाः केऽपि स्वगृहे भरणं व्यधुः ।

मान्यदागमनं भूयाद्युष्माकं जनपीडया । इत्यादि चर्षिषः शृण्वन्नशक्तो विव्यधे नृपः ।

मृगयाव्यसनं राज्ञो धिक् फलं भुज्यते न यैः । मृगापदेशास्त्रोकानामेव सा क्रियते स्फुटं ।

पशुवच्छतशो बद्धा मृगौघो यत्र सार्थ्यते । मृगया सा विनोदाय यदि श्रौनिककर्म किं ।

५९

श्रमस्त्वयं चले लब्धे स्पृहणीयोऽस्ति सादिनां । कोऽयं बद्धे मृगे स्थाप्यः शराभ्यासो धनुःप्रतां ।

चत्विथैर्मृगया कार्या निरवद्यदृष्टाशनात् । नैकान्तव्यसनं युक्तं ह्यति सर्वत्र गर्हितं ।

महापद्मसरस्तीरगिरिगांश्च मृगप्रजान् । आगतो नृपतिस्तदन्निःशेषानकरोदधात् ।

इत्याद्यनुचितं किञ्चिन्मृगयादूषणं कृतं । विलोक्य यद्भवेद्भोतिर्भाविनां मृगयायुषां ।

आखेटिकां नृपः कृत्वा राजधानीं समागतः । अस्त्रास्थमयसहदेहं यदहणीगदसम्भवं ।

५९

केऽप्युचुर्मृगयादोषात्कुपितादेवतास्ततः । अतीसारगदारभास्तत्रैवास्त्य विलोकिताः ।

केऽपि प्रच्छन्नराज्येष्वाः सैदाः स्वातन्त्र्यकाङ्क्षिणः । व्यधुः किमपि भूपाले तुरुष्कादृतमानसाः ।

केऽपि मन्त्रिवियोगात्प्रचिन्तासन्तापितात्मजं । रुजमाकुर्न तद्वाधेर्निश्चयः कस्य चिदभूत् ।

भूपस्तादृगवस्थः स नववर्षादिवासरे । ययौ सर्जप्रदेशन्तद्वाधेया शकुनीच्छया ।

तद्दिने गच्छतस्तस्य राज्ञोनौकान्तरस्थितेः । जैनवाटविहारायात् सर्पसुत्रोऽट पट्टति ।

५९

तदुर्ध्वमिन्तभोगान्यै हत्वा तं शायकैर्नृपः । अहरद्भृदयाशङ्कं न शरीराद्भुजं पुनः ।

किमर्थं निर्गतेवासि चिरं त्वं सुकृतं कुरु । इतीवायागतोवायुस्तुवेगन्तं न्यरुध्यत ।

अस्मिन् गते प्रजापीडा भविष्यत्यत्र मण्डले । अकल्पत शुचेरोद्यत्तरङ्गतलं सरः ।

तत्र सर्जोत्सवे भुक्त्वा सैदमन्त्रिसभादृतः । अपुनर्दर्शनादेव सर्वेषां दर्शनं ददौ ।

नौकाद्वस्तुतस्तत्क्षणं समृत्यः सदिनावधि । उत्कटाखण्डनायैव श्येनैः पञ्चबधं व्यधात् ।

५९

अथैवेमं विनोदं नः करोति न पुनः प्रभुः । इत्येव श्येनाः पञ्चालीं मृहीत्वोपायनं व्यधुः ।

प्रत्यावृत्तस्ततो राजा सैदांस्तान् प्रतिमुच्य च । नाहं स्त्रियोऽस्मि तत्पत्न्यो देवीं ज्ञातृजं व्यधात् ।
 तत्पत्न्यपरिचारिण्या स्त्रयं देव्या हृतो नृपः । दिवसेन्दुरिव क्षीणर्क्षिं विच्छाद्यतामगात् ।
 कवाटविकटं वचः श्यामगौरं तदामनं । कथूरुजानुपादाश्च पीनाः पद्मदलोपमाः ।
 सुन्दरं नयनद्वन्द्वं ललाटं भ्रूमनोहरं । तद्रुजा नृपतेः सर्वं विवर्णं समपद्यत ।
 एकदा सोऽवदद्राजा तं मेयाहसनं रहः । नाहं जीवामि राज्याहानं सुताः शिशवो मम ।
 बद्धो वद्धामखानीयोन पाति मम बालकान् । वरमादमखानीयं युक्त्यानीयाभिषिच्यतां ।
 अथवेयं भवत्कन्या यद्वक्ष्यति करोतु तत् । श्रुत्वेति भव धीरस्ते स्वास्थं स्यादिति सोऽब्रवीत् ।
 केवलं सैदहसनोऽरोग्यं भृशदुःखितः । ॥ कुलकं ॥

४४५

अथ राज्यवदत्पित्रे रक्षोमेरमुखादिदं । सन्देहितासुरराजायं राज्ञे किं क्रियतेऽधुना ।
 वरं वद्धामखानीयोयुवायमभिषिच्यतां । यौवराज्ये च ज्येष्ठोऽयं दौहित्रः स्थाप्यतामिति ।
 द्वित्रादिष्टाश्च बध्यन्तां सर्वे स्युरविनश्रगाः । श्रुत्वेति मेयाहसनः सक्रोधस्तामभर्षयत् ।
 तच्छ्रेयः प्राप्तिरसंकल्पकल्पितद्रव्यमश्नयान् । भौसुलेभ्योददुः सैदा द्विजभक्तिविवर्जिताः ।
 प्रभुं द्रष्टुं न यच्छन्ति गच्छन्त्यभ्यन्तरं स्थितः । मन्त्रपाठं निषेधन्ति तत्तद्गारुडिकोचितं ।
 चिकित्सां वैद्यकोक्तान्तामन्यया रचयन्ति च । तत्रापि गुलिकां भोक्तुं रचयन्ति स्त्रसाधितां ।
 किमप्यनिष्टं कर्मेति कृतमित्यादिवादिनः । वर्चोविवर्णं पश्यन्तोऽप्यन्तरङ्गा महीपतेः ।
 वैद्योगारुडिकस्याहं दृष्टकर्मेति कत्ययम् । तथाभूदूयभट्टः स स्त्रीवैद्यककृतार्थनः ।
 मुमूर्षुः सेवकैः पृष्टः कारुः किञ्चेत्तस्य विभो । मण्डोनिवार्यतामयादित्यूचे तान्महीपतिः ।
 कृतान्तमहिषोदृष्टो दिव्यमधैव यात्ययं । इत्युक्त्वा शुशुचुः सर्वे साक्रन्दं साश्रुलोचनाः ।
 संरुद्धवसनः साश्रु घूर्णयन् दृष्टिमण्डले । तस्यामेव रजन्यां स मुमूर्षुरभवन्नृपः ।
 वर्षे षष्ठितमे कृष्णनवम्यां मासि माधवे । पञ्चाहं द्वादशाब्दांश्च राज्यं कृत्वा दिवं ययौ ।
 आक्रन्दमुखरा रात्रिः सर्व्वा सा जनतायभूत् । प्रार्थनार्थं समारोप्य च्छत्रचामरसंयुतं ।
 सैदाः ससेवकाः सर्वे निन्युः पितृशवाजिरं । श्रौजेनभूपप्रमये दुःखिता नाभवत् प्रजा ।
 तादृशी यादृशी तस्य मरणे शरणोऽग्नितः । तद्रुहाश्रानि बस्त्राब्धौ तस्य मस्तकवेष्टनं ।
 तदन्धरचनं दुष्पिकोज्ज्वलं मन्त्रिणोव्यधुः । तदालोक्य जनः सर्वोदर्शनोत्कर्षिताग्रयः ।
 स्मरं स्मरं नृपं मेने निषलमिव मध्यगं । प्रातः प्रातः समागत्य सैदाः सप्तदिनावधि ।
 स्त्रवेदाध्ययनं चक्रुर्मिश्रितं रुदितैः स्त्रनैः ।

४४६

४४७

विहितरतयोदृष्टा येऽन्यैर्महाविभवोज्ज्वलास्तरुणवयसोवालासीलाविलासमदालसाः ।
 कतिपयदिनैस्तेऽमी रिक्ता ब्रजन्ति शुचान्विताविरसमनसोरज्यदेश्यागृहादिव कामुकाः ।
 देशे मेऽयं रचितरचना राजधानी ममेयं कोशे मेऽयं दुर्वतिरपि मे मे सुता मे च भृत्याः ।
 इत्येवान्नः कलयति नृपो यावदेत्यान्तकक्षां त्यक्त्वा सर्वे ब्रजति सुशिरः पुष्पपापैकभागो ।

॥ तृतीया राजतरङ्गिणी ॥ ३ तरङ्गः ॥

६१

सप्ताङ्गसुभगं राज्यं ममेदमिति योऽब्रवीत् । तदीयो नाभवत्तस्य स्वदेहान्ते पृथक्स्थितेः ।
इत्थं शवाजिरे लोकः शुशोच नृपसंहतिं । अयमैकरचनामात्रावशिष्टां तच्च संस्थितां ।
राज्यदानाय राज्ञो सा चेच्छस्यर्ककृकशं । वद्वामखानजं पुत्रं दुःखोदकमनर्कयत् ।
इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्या पण्डितश्रीवरविरचितायां हस्तनशाहिराज्यवृत्तान्तवर्णनं नाम तृतीयतरङ्गः ।
इति हस्तनशाहिसंस्मरणं ॥

१००

॥ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तृतीयेऽहनि सैदास्ते मिथः संमध्य सत्वरः । व्यधुर्महादखानाय राज्यदानाय निश्चयं ।
प्रतीचाक्षममालोक्य कालं सैदास्वराकुलाः । राज्याभिषेकदानेच्छामकुर्वन्मृपसूनुवे ।
अथ राज्ये व्यधीयन्त तत्सुतं सप्तवार्षिकं । कृत्वा महादशाहाख्यं गोनर्दमिव सुन्दरं ।
तस्य सिंहासनस्यान्ते स्थापिता वस्तुसन्ततिः । त्यक्त्वा भोजनसामग्यं पूर्वं शङ्केऽपतत्करः ।
एतद्राज्ये सदा युद्धं भविता मण्डलान्तरे । दृष्ट्वा शकुनविज्ञाः केऽप्युत्तुस्तत्रान्तिकस्थिताः ।
गैर्वासिंहाद्येन कृत्रो विबभौ बालभूपतिः । दत्तानन्दः पयःपूरैर्व्वालेन्दुरिव सुन्दरः ।
सैदाः शुभ्रांशुकन्यस्तकुङ्कुमालोहितलिषः । भावित्रोत्तरजोङ्गच्छद्रकमिकाद्वावभुः ।
भ्राता होस्तनखानोऽस्य कनोयान् रुचिराकृतिः । बभौ बालनृपस्याग्रे शुक्रस्येव वृहस्पतिः ।
शोकहर्षान्वितोलोकस्तद्दिने पितृपुत्रयोः । दधौ तमःप्रकाशाब्जं लोकालोकाचलश्रियं ।
दौहित्राभ्युदये सैदाश्चैरुगानन्द सुन्दराः । सुगन्धिमकगन्दाब्जो मधो मधुकरादिव ।
वाद्यमानोत्सवातोद्यप्रोद्यप्रतिरवच्छलात् । अकुर्व्वन्निव वृद्धार्थं राज्ञस्तस्याशिषोदिशः ।
राजधान्यङ्गने सैदाः परिधानप्रसाधनैः । अतोषयन्नुत्सवान्तः सर्व्वं नृपपरिहृदं ।
एकस्मिन्कोर्त्तिभेऽन्या दिग्दयाङ्गस्तनदयो । तादृशे ददृशे पौत्रैः स्फूर्ज्जितादिशतावृता ।
राज्यमप्यत्समप्राप्ता तद्गृहे समलक्ष्यत । तत्कन्यादेजितेवाप्ता वक्तुं रिपुपराभवं ।
राज्ञः भवकसानन्ताः प्राप्नुवन्तस्तदन्तिकं । प्रवेशं लेभिरे नान्तर्लुठन्तः कुक्कुरादिव ।
देशसंस्कृतशास्त्रज्ञविद्वत्कृतविडम्बनाः । गृहे स्त्रीषु वह्निः श्येनलीलासु व्यसनं दधुः ।
विगुणव्यवहारेषु क्रूराचारेषु दर्पिषु । दुःसहान्तकदृतेन लेभिन चोभितेषु च ।
दौःश्रीन्यानभिगम्येषु प्रसरन्मत्सरेषु च । विरागतेषु भैदेषु सप्रजाः भवेकाययुः ।
हितानामपि सैदानां केचिद्भूपालभेवकाः । नाभ्यनन्दमपरिचयं काकानामिव कौकिलाः ।
दिजस्थितिः सुखं यासीत् सतीसरसि निश्चला । तेषां श्येनैश्च भृत्यैश्च भ्रामिता चपलाशया ।

४

१०

१४

२०

स्मृतगीतासमन्वादा येऽभवन् वृन्दगायनाः । शोकमूकादवाभ्यर्णे माघे मृङ्गादवाभवन् ।
 अथ प्रथमभवेते गृहीत्वा नवभुपतिं । शकुनापेक्षिणे नावा विवस्नातटमभ्यगुः ।
 स्वपत्न्यावर्जकालत्र पृष्टभोज्यासम्पदः । स्वातन्त्र्यप्राप्तिदर्पान्धाः काश्मोरा नादरं व्यधुः ।
 अपुनर्गमनायेव विधाय शकुनिचयं । एकदा स्त्रोयसंयुक्ता व्यधुः किमपि मन्त्रणं ।
 तेषां तत्केवलतया श्रुत्वा बाहुष्यमन्त्रणं । काश्मोरिकाश्च मद्राश्च शङ्किता नगरेऽभवन् ।
 ततः परशुरामाद्यैस्तद्विष्टैः सह तद्दिने । मिलिता पञ्चशस्त्रोत्तमाः सैदा द्रोहमचिन्तयन् ।
 जिघांसतामथैतेषां वैजयन्तावसरेक्षिणां । न भेदमगमन्मन्त्रागुप्तस्तदुक्तैरिव ।
 एकदा तत्सुताभीष्टा मेराख्या मेरुहस्तनं । मूर्त्तैव दुर्दशा गेहमागत्यं यत्रवीदृहः ।
 राज्ञः कापि क्रिया साध्या तूर्णमागम्यतां प्रभा । इत्युक्तानिष्टमयेन सा निनाय गृहान्तरात् ।
 द्रोहस्ते सूर्यवारे स्थास्र गन्तव्यो नृपालयः । पित्रेत्युक्ताऽपि स खप्ने ययौ देवविमोहितः ।
 तावत्स भैदहसनेऽप्याथयौ खगटहाट्टनं । पादोच्छेदोऽस्ति ते द्रोहान्मा पलायनमारुह ।
 इत्येव पादकटकच्छिन्नेऽश्वादपतङ्गुवि । प्रतोल्यां सैदवायश्चखुरेत्कोर्णरजोमिपात् ।
 नैते पुनर्विशन्तीति शुचेवाच्छासमक्षिपन् । तत्तारखानलेखेन तदनर्थादिहेतवे ।
 प्राप्नोत य मिथोमन्त्रं विधाय कृतनिश्चयाः । आक्रान्तमण्डलाः सैदायुगच्छेधविशङ्किताः ।
 प्रातर्वर्ध्नान्ति वस्तस्मादुपायः केऽपि विन्यताः । मियेति बोधिता मद्रा जोनराजानकादिभिः ।
 दन्मस्त न्ययमंभदौ समन्वयंति सन्धायुः । सर्वाममृतवाच्यन्तः समेतानवगम्य तान् ।
 अन्तः परशुरामाद्या विविशुः शस्त्रधरिणः । रक्ष्योदारस्त्वया तैरित्युक्तादारेशताजकः ।
 मन्त्रे प्रवृत्तिरित्युक्ता भैदमृत्युद्वारायत् । कर्वन्ति भोजने लुष्टे लङ्घ्यतादति तद्गिरा ।
 सैदाः मशस्त्रार् स्वाभ्युत्थान स्वामीपात्रधारयन् । जोनराजानकलावत्पथान्येनागमद्रुतं ।
 गृहीत्वा राजभृत्याधं जिघां मुर्गाटि कान्तरात् । ताजदौवारिकोऽप्यश्चमारुह्याप्ता नृपाग्रगं ।
 वभ्रमाभ्यन्तरेऽन्यत्र तन्मतेन जिघांसया ।
 वाटिकान्तस्यतुष्यण्डमण्डपोपरि संस्थिताः । सैदा मद्राश्चमालोक्य साशङ्कादव तस्थिरे ।
 किं न गच्छत देशं स्व प्रतिमुक्ताः किमागताः । इत्यागतांस्तान् दृष्ट्वैव भेषं सिंहद्विजोऽभ्यधात् ।
 मार्गमुक्ताक्षानाप्रस्वत्तापामः कथं वयं । अथ वः प्रतिभोक्ष्यामस्तुत्यार्थमिति तेऽभ्यधुः ।
 वैजन्यमेत्थ पाययथाज्जादन्नादुपाजतः । परशुस्निहभट्टन्तं न्यबधीत् प्रथमं रूषा ।
 चतुष्पण्डपिकाप्रान्ते प्रचरन्त्यतजोचितः । सिंहोऽपि वितटस्थालः गृगालद्वयं भाऽपतत् ।
 किं प्रेक्षिद्रे ह इत्युक्ता यावल्लीताः समुत्थिताः । तावत् खड्गप्रहारस्ताञ्जमुर्भद्राः समन्त्य ते ।
 निर्धातः प्रस्फुरन्नेदा दाराये भैदहस्तनः । इतो मुष्ट्यायुधस्तत्प्रहारशननिष्ठलः ।
 तं दृष्ट्वा भेषधमनं सभयं विद्रुतं द्रुतं । प्राकारारूढमबधीत् कोऽपि किन्नपदद्वयं ।
 गद्यामीनयासीमसल्लायास्तदन्तिके । त्रिंशन्मात्रा हतास्तत्र पुत्रमित्रसमन्विताः ।

९५

९६

९७

९८

९९

वदन्तो हानहलेति रक्तमिक्षाकपाणयः । चेस्ते तदधोद्युक्ताः कृतान्तस्येव किङ्कराः ।
 गृहेषु गोबधान्तेषां पापभीर्नाभवद्यथा । तथा तत्र व्रतां सैदान्मद्राणां नाभवद्वृणा ।
 मृगयान्ते कुरङ्गादींश्छिन्नाङ्गान् व्यदधुर्द्यथा । तथा सैदाः कृता मद्रैः चुद्रेस्तदाटिकान्तरे ।
 द्विषद्वृतांशुका नम्रा महार्हशयनोचिताः । अनायाद्वैव लोकस्य प्रयतुः प्रेक्षणीयतां ।
 केचिद्वैभतखानाया निष्कृष्टचक्रिकास्ततः । तर्णं प्राकारमुलङ्घ्य गृहीत्वाश्वान् पलायिताः ।
 तदृष्ट्वा तुमुले जाते वहिस्तदनुजीविना । कस्यापि निखयोनाभूदन्तरे के हतादति ।
 भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चर्षं शस्त्रं तन्मध्यात् कोऽपि नैवाङ्गनान्तरे ।
 मल्लजादात्मजाहतास्तावन्मेयामहमदः । गृहादेत्य द्रुतं प्रादादास्कन्दं राजमन्दिरे ।
 प्रतोलीपालकः सोऽयं द्रोहीत्ययागतं द्रुतं । राजमार्गान्तरे कुड्डो नोरोल्लाहमघातयत् ।
 बह्वाररिपुटां दृष्ट्वा राजधानीं नवीकृतां । शालान्तस्थान् रिपून् प्राग्वत् सोभेनाग्निमदापयत् ।
 न शक्नोपद्रवं द्रष्टुं स्वर्गं मद्रचको गतः । शुचेवेति दारधान्या जुहुवे ज्वलने वपुः ।
 सौधप्राप्तलसद्भूमसोमव्याजान्पुत्रिणः । क मां खला नयन्तीति निःश्वसौघाद्वास्फुरन् ।
 अचान्तरेऽग्निमालोक्य द्रोघधरो धारितायुधाः । राजधान्यङ्गनं प्रापुर्निर्गता वाटिकान्तरात् ।
 जोनराजानकोऽगच्छत् क्रुद्धः केनापि पत्तिना । वीरः खड्गप्रसारेण द्विचांस्तत्राङ्गनेऽवधीत् ।
 समारुद्धाथ राजाश्वान् सर्व्वे मद्रसमन्विताः । मुक्तामूलकनागान्ते प्राप्ताः प्रोचुः क्षणं मिथः ।
 वरमत्रैव तिष्ठामः सैदेर्युद्धं विदध्वहे । स्त्रियावशिष्टैः शत्रूणां न श्रेयः परिरक्ष्यते ।
 ज्वलालठक्कुरः श्रुत्वा तानूचे नयकोविदः । न युद्धसमयेऽस्तीह गत्वानेन पथा द्रुतं ।
 वितस्तापारमासाद्य तिष्ठामः सपरिच्छदाः । तत्रोपायान्विधास्यामो येन नश्यन्त्यमो स्वयं ।
 अभिनन्द्येति तदाक्यं सर्व्वसाहसशालिनः । जुहिलामठमार्गेण वितस्तापारमासदन् ।
 अचान्तरेऽन्तरं प्राप्तः क्रुद्धो मेयामहमदः । अवधीकृतरो ताजपाजको दारपालको ।
 राजधान्यङ्गनात्कष्टौ श्वपचैर्गुल्फदामभिः । अमेध्यमध्यमग्राज्ञौ ययतुस्तौ श्वभोज्यतां ।
 आजन्मकृपणयाम्यपीडोत्कोचार्जितश्रियौ । प्राणदानचणे तस्मिन् गतौ सर्व्वस्वदाहतां
 सञ्चितं याम्यपीडाभिर्लुम्बैर्यत्परवक्ष्येनः । तेषां सद्रूपकुण्यादि सर्व्वं तद्राजसादगात् ।

कृपणस्य गृहं विशन्ति येऽर्थो न वहिः क्रुष्टमतो जनाः क्षमन्ते ।

विलमध्यगताहव डिजिङ्गा यदि निर्धान्धसुभिः सहैव सर्व्वे ।

भिन्नोः प्रसूतिमात्रं येन दत्तं तद्गृहान्तरात् । शतं तण्डुलखारीणामिच्छाद्यैरेव तद्गृहं ।
 गोधूमपिष्टं पूषैकपथ्याप्तं नाप्तमर्थिभिः । यत्तल्लुपिष्ठपतञ्जूर्णैर्हिमपातायितं पथि ।
 अचान्तरे गृहादाप्तोऽप्यालिखानोभटोद्भटः । प्राग्वालिकाप्रतोलीन्तामदहन्ति हिहीषया ।
 एदराजानकाद्याश्च तावद्वह्नामखानजं । उन्मुच्य बन्धनान्तूर्णमपमार्गेण निर्धयुः ।
 अये दृष्टारिचैन्यश्च पश्चादपि कृताशनं । क्षमोयातुं न च स्थातुं मृगवावद्वाभवत् ।

॥ श्रीवरपण्डितकृता ॥

६५

कृष्टोऽग्रिष्टाय सोऽयं नो विरुद्धैरिति तं विदन् । आलिखानः समाश्राव्य सिंहोर्मृगमिवावधीत् ।

महाराजैव कृष्टोऽयं पाजभट्टमतस्थया । राज्यार्थमिति सैदास्तं चक्रुः केचनावदन् ।

उपायो बन्धनात् कष्टं चिन्तितस्तस्य योऽपरैः । अपायः प्रत्युतास्याभूद्देवं केन विलङ्घ्यते ।

तस्य मीरादयो भृत्याः पापास्तेन प्रचेदिताः । प्रहारविवशं चक्रुः शशकं शवरादिव ।

राजपुत्रबधोत्पातविवशं पृष्ठपातिनं । अवधीत्याजभट्टन्तं स्तपन्नमिव राजसः ।

भुक्तं किमपि नो राज्यान्निर्हेतुं किमयं हतः । शुचेवारोदि तदृष्ट्वा वृक्षैः पिकरवच्छलात् ।

मा मा वधीरिमं स्वामं सुचिरादन्धनोद्धतं । रुददुस्तच्छुचेवेत्यं महता कम्पिता लताः ।

केऽमी तुरुष्का दुष्कार्यकराः पुष्कलपातकाः । इत्येव तरवः कम्पमापुर्व्वायुविघट्टिताः ।

चतुर्विंशतिवर्षायन्मात्रा प्राप्तश्चिराच्छ्रवः । अहं रुज्ज्वान्तिके स्नेहात् कृतोऽन्यक्रियया ततः ।

यवान्नभक्षिणी तस्य जननी विधवा सती । सोवाणदेवी साजीवमवमत्तच्छ्रवाजिरे ।

राजसैदद्विजानेतान् हताम्बोक्षाम्यहं कथं । इतीव तत्क्रुधा रक्तः सूर्योलोकान्तरं ययौ ।

परितो राजधान्यास्तान् दृष्ट्वा नग्राभ्यहत्तरान् । न श्रेकुः केऽपि वस्तैकखण्डं दातुं त्रपाहते ।

सरस्तीरगता भेका अविच्छिन्नवच्छलात् । साक्रन्दाः सर्व्वरात्रन्ते तच्छुचेवाभवंक्षदा ।

ये राजवेष्म विविशुः सुभगाः सुवेशास्त्रङ्गन्तुरङ्गस्त्रधूलिकृतान्धकाराः ।

ते द्वित्रिवोढशिविकाधृतजीर्णवस्त्रा निष्काशिता मृपगृह्णात् स्तुतरक्तधाराः ।

इत्थं षष्टितमे वर्षे भाव्युपद्रवकारणं । वैशाखस्य चतुर्दश्यां सैदानां विप्रवोऽभवत् ।

नूनं हसननाम्ना स भृत्यानां तत्र वसरे । अन्तकः सन्निविष्टोऽभूद्येनैते प्रलयं गताः ।

सामान्यवेष्मनि वरं जनिरस्तु पुनं मा मास्तु राजनिलये सज्जदुःखकर्त्री ।

ते शेरतेऽत्यरुचिरेऽल्पपटैकमध्ये नोमाति राजयुगलं विपुले स्वदेशे ।

अथालिखानमेयायाः क्रुद्धाः पश्चादवालगन् । नदीपारगतान् श्रुत्वा द्रोहिणस्ताम्बिरोधिनः ।

नैसैतुबन्धानुच्छिद्य मारैः काश्मीरिकैः सभं । ज्यलालठक्कुगाद्यान्ते मतं चक्रुर्जिगोषया ।

विंशप्रस्थान्तरे सैदाः प्राप्तमन्त्राहवाहनाः । तत्तत्पटकुटीषण्डमण्डिताः शिविरं व्यधुः ।

पुरमात्रावशिष्टास्ते सैदा दैधान्निवर्तिनः । वाजिवर्मासिभूयिष्ठां राज्यनक्षीं विभेजिरे ।

द्येषां वराटिकैकापि नाभूत् करगता कश्चित् । स्वर्णरूपकहस्ताङ्गाश्चरुस्ते वेशभूषिताः ।

तेऽप्युत्तुङ्गतङ्गेषु सर्व्वतोवसुवर्षिषु । अकारि शस्त्रग्रहणं शिन्धिशाकटिकैरपि ।

मन्दुरासुन्दरा येऽथा राज्ञोऽभूवन्महागुणाः । तानारुद्धाधमाश्चरुस्तद्धृत्या नित्यदुर्लभान् ।

ततोहस्तनराजानकाद्यैरन्यैश्च संयुताः । षाङ्गुण्यं विदधुः सैदाः काश्मीरिकजिगीषवः ।

ते मेयामत्तनाराचमुख्यानां यन्त्रणेज्जिताः । स्वमेवकानां विदधुरधिकारसमर्पणं ।

अत्रान्तरे पारगताष्टकुगाद्या महाधियः । सैन्यानां सङ्ग्रहं चक्रुस्ते जालद्वगगान्तरे ।

श्रुन्तेति साहसोदात्तं नगरे मद्रनिर्मितं । आययुः सर्व्वराष्ट्रेभ्यो लोकास्ते शस्त्रधारिणः ।

प्रवृत्ते च पुरलोभे पुरे यामे च पत्तने । अत्युत्पलजगः सर्वो धावति स्म दृतायुधः ।
 शमालावांगिलीयाद्याः क्रमराज्यगताश्च ये । स्नामार्थं क्षिप्रिकातोरे शिविरं समकल्पयन् ।
 दरद्विचक्राकाद्यैर्दरद्विः सुभटैः समं । वैदूर्यभट्टः स्नामस्थो युद्धसन्नद्धतां दधौ ।
 नीलाश्वलोकं सङ्गृह्य पद्मराजानकादयः । दुग्धाश्रमान्तिके सिन्धोः पारं स्नामार्थमासदन् । ११०
 सर्वतोधान्यसम्भारानानीयानीय नाविकैः । प्रवासवेतनं कोशाभावात् काश्मीरिका व्यधुः ।
 कचिष्णिष्ठं कचिद्दहं परदेशदवाच ते । पारावारगताश्चकुर्नदो तीर्त्वा पुरदये ।
 धनुर्यन्त्रशरैर्मुक्तैः प्रतितीरं पुरदये । पद्मसप्तमृता युद्धे प्रत्यहं कटकदये ।
 खशाश्वोपान्तसामन्ताः क्षीणप्रेष्या गृहोऽप्लुताः । नामावशेषाः खानाश्च शूरादारिद्र्यपीडिताः ।
 चौराः कृतप्रमोषाश्च चिरबन्धनयन्त्रिताः । तत्तद्राजविरुद्धाश्च पिशुनाश्च शत्रुत्तयः । १११
 क्षताधिकारास्तत्कार्यन्यायप्रत्यायनचमाः । एते चान्ये च तुतुषुर्देशेऽस्मिंस्तदुपद्रवे ।
 नैसेतुबन्धाश्चावश्य सर्वामडवराज्यतः । आनीय वामतीरस्था विदधुः खोपयागिनीः ।
 देवाभिधः शाकुनिको नाविकाधिपतां भजन् । प्रतीर्य नौकायुद्धेन विदधे सुभटचर्यं ।
 सैदा दुष्परास्तीरस्थितान् शाकुनिकाजवान् । सपोतान् व्यसृजन् धोदुं तत्तन्नन्दपुरस्थितान् ।
 मेयावहाकनामापि पुररक्षाधिकारभाक् । विचार्य चौरांस्तत्काले दिवान् गृह्णे न्यरोपयन् । ११२
 आसमुद्रमठाज्जननगराणां सडिण्डिमं । तस्मिन् स्फुरति पौराणां न भीक्षारकताभवत् ।
 द्वित्रेषु सेतुबन्धेषु तत्तन्नापुरकादिषु । पूर्वर्गचनेवाभ्युद्गमा तद्विरोधिनां ।
 आस्कन्दं स्कन्दभवनादाशङ्कोपगृह्णाज्जनं । पद्मस्तमितां सैदाः परिखां समकल्पयन् ।
 द्वारधानीसमीपेऽपि रुद्रराजानकान्तिके । तादृशं परिखामन्यां चक्रुर्धैरिभयहिदे ।
 विरुद्धवेगलुठनं कुर्वन्तोऽततद्वनाः । सैदभृत्या भयं चक्रुः प्रजानां गोबधादिना । ११३
 विरुद्धमुक्तलुठितगृहदारुसमापितः । दिहामठो रुद्रवनवासेन्धनकृतोऽभवत् ।
 अनभिज्ञतयात्पानां तद्विरुद्धगृहश्रियः । व्ययीचकुर्यथा सैदागावोहत्वा शूनामिव ।
 निःकृष्टग्रन्थाः सन्नाहममुञ्चन्तो दिने दिने । राजधान्यङ्गते साश्वास्तद्भृत्याः प्राविशन्मदात् ।
 मल्लामीनयद्वांशुन्दकायस्थसदनानि च । राजानको हस्तनस्तु ददाह खगृहं क्रुधा ।
 काकतालोयकन्यायः सैदकाश्मीरभैन्यथोः । परस्परभयभ्रश्यद्वैर्यथारभवत्तदा । ११४
 पारावारगता वीरास्तीर्त्वा साहसिनो द्रुतं । हत्वा तांस्तांश्चिरम्बिला तोरे दण्डे न्यरोपयन् ।
 लोलाश्वा रोहिणि हते तीर्त्वा सैदभटदये । लुण्ठिं पर्वजखानाद्याश्चक्रुः पद्मपुरान्तरे ।
 जोनराजानकाद्यास्तच्छ्रुत्वा तीर्णा भटोद्धटाः । उवाणादिषु तस्त्रावादुत्पिञ्जं चक्रुर्जवा ।
 तेन सैदा अपि यामे जन्मभूमौ गृहावलेः । जोनराजानकस्यैव क्रोधादग्निमदापयन् ।
 तच्छ्रुत्वा स तरीयस्थ वडवोविषयान्तरे । ताजिभट्टस्य सद्ने तददग्निमदापयत् । ११५
 गृहान् पदातिमात्रः स दग्ध्वा लहरमथगः । दुग्धाश्रमादिस्नामस्थान् पलायनपरान् व्यधात् ।

अथ लोहरकोटस्थं श्रीमार्गेश्वरगिरं । अस्मात्तुराशास्तेलेखमित्यं व्यसर्जयन् ।
 यत्प्रमादभिया देशात् सकुटुम्भोगतो भवान् । स मद्रैर्विहितोऽस्माभिर्युक्ता तदधवाहसः ।
 मेयामहम्भदायैस्तत्पुत्रैरस्माज्जिगीषुभिः । वैतलो दक्षिणे वामोभागोऽस्माभिः समाश्रितः ।
 जिगीषवोवयं सर्वं क्रान्तकर्मोरमण्डलाः । पुरमात्रावशिष्टास्ते सैदालिष्टानि वेष्टिताः । १४०
 तद्विलम्बधियं त्यक्त्वा तूर्णमागत्यतां यतः । प्राप्ते त्वयि ज्योऽस्माकं तव स्युः कीर्त्तिसम्पदः ।
 राजभक्ताश्च शक्ताश्च यूयमेवात्र मण्डले । तदनागमनात् कीर्त्तिं मा कार्षीः स्वं कलङ्कितो ।
 बद्धे रणादालिशाहं पूर्व्यं मल्लैकजः सयात् । राज्यं तं व्यधादत्र यथा मार्गेश्वरसङ्गदः ।
 तद्वत्प्राणं त्वया रक्ष्यं तूर्णमागत्य साम्प्रतं । अन्यथास्य शिशोराज्ये स्थापयन्ति न मेदजाः ।
 इति लेखं विचार्याशु स्वदेशोत्कण्ठताश्रयः । तूर्णं पङ्क्तिमार्गेण स मार्गपतिराययौ । १४१
 प्राप्ते तस्मिन् दिनेर्दिचैः कुक्षदीनपुरान्तरं । चकम्पु शिशोरे सैदाः प्रदीपादिव वायुना ।
 अथ सम्पद्य सैदास्ते भयात् सन्धातुमिच्छतः । इत्थं शिवाग्रहवादीस्तेष्वहस्तान् व्यसर्जयन् ।
 प्रधानपुरुषास्सन्तः कृतचैदबधाः कथं । भयान् तत्र कुर्वन्ति कार्यलोकाविगर्हितं ।
 दैवाद्यदि मृतोभूतस्तत्सुतस्तत्पदे कृतः । कस्य हि नो च नयेन सर्व्वे क्तेदार्थमुद्यताः ।
 न सर्व्वे द्रोहिणः सन्ति यूयं काशीरिका जनाः । वैदेगिकैर्दतायै ते दिवास्तास्रः प्रयच्छत । १४२
 अथवा परदेशात्तान्निष्काशय सपरिच्छदान् । यूयमेवात्र देशं स्य मुख्या मन्त्रिषु पूर्व्ववत् ।
 या यस्स पदवी पूर्व्वमाभीत् सा तस्य तिष्ठतु । संभूय सर्व्वे भुञ्जामो नाम्नाकं विपदे यदः ।
 मरणं नियतं जन्मार्थैव विधिकल्पितं । तथैवावश्यभावीति के निवर्त्तयितुं क्षमाः ।
 इति लेखार्थमालोच्य मार्गेशाद्या महत्तमाः । यत्रनाचरसंबद्धमिति लेखं व्यसर्जयन् ।
 रक्षारक्षं नृपस्त्राद्व्यचितो न दुराशया । किमर्थं स हतो राजपुत्रो वृष्टामखानजः । १४३
 नेरोलोहादिबधतः कस्याश्वसा भवत्वित् । तत्राप्यस्य शिशोराजः सर्व्वः शोभोविलुङ्कितः ।
 लोहोषा घटिकैवैका द्वारि तिष्ठति भूपतेः । सैदेः शिष्टाहमेवेति ब्रुवन्तोऽध्वनिच्छलान् ।
 गच्छन्त्वनिष्टा मद्रास्ते वहिर्युक्ता निवारिताः । सन्तोषवृत्त्या तिष्ठन्तो यूयं पैतामहे पदे ।
 इत्यादि श्रुत्वा सैदेस्स समाकृतोऽप्यनागतः । तदयं व्यसृजद्वृतं स च प्राप्नोऽब्रवीदिदं ।
 स्थापयन्तु धनं कोशे यद्वृतं बालभूपतेः । शस्त्रं त्यजन्तु मन्त्रादौ तिष्ठन्तु भयवर्जिताः । १४४
 अत्रत्या एव कुर्व्वन्तु राज्यकार्याणि पूर्व्ववत् । किञ्चिन्नश्यति नोदेशे दोषाः शान्तिं व्रजन्ति च ।
 यद्गतं गतमेवात्र मृता जीवन्ति नो पुनः । अन्योन्यशुद्धिर्वैरस्य जातान्यान्यकृतादधात् ।
 इत्यादि युक्तमुक्तं तदाक्यं श्रुत्वा मदोद्धताः । सैदास्तदुक्तिजनितक्रोधदग्धा इवाभवन् ।
 नृपः कोशश्च शस्त्रश्च युद्धदक्षास्तथा भटाः । सर्व्वमित्यस्मदायत्तं किं कुर्व्वन्ति विरोधिनाः ।
 इति हेमतखानोक्ता युद्धसमस्तबुद्धयः । अभूवन्ते कृतोद्योगाः कारवाः पाण्डुरेष्विव । १४५
 अथैकदा सैफठारजोनराजानकादयः । पुरे नोभेतुमुत्तीर्य्य सैदयुद्धार्थमाययुः ।

उपायैः सर्वदा ज्ञेयास्तुमयो न रणस्त्ववः । इति मार्गपतेर्वाङ्म नागृहंस्ते रणोद्यताः ।
 दावोदनामा मार्गेश्वपुत्तो धामाकरोद्भुतं । प्रतीहारादिभिर्धुक्तो नगरान्तरमासदत् ।
 समुद्रमठमार्गेण प्रविष्टा पृतनाय सा । प्रापलोष्टविहारान्तं कर्तुं सैदभटच्चयं ।
 रणं सन्त्यज्य डोम्बाद्यायेऽन्ये लुब्धा महाभटाः । सर्वस्वहरणव्यया बभूवुर्नगरान्तरे । १७०
 डोम्बाद्याः सुभटाश्चान्ये ब्रह्मोऽन्योन्यमुत्साधुधाः । प्रसिद्धपौरवेषाभ्यो भाण्डागाराद्यनुष्ठयन् ।
 भूमौ निखन्य यद्यस्त्रं पौरैर्गुप्तं गृहे धनं । क्षिप्त्वा प्रतिपदं शङ्कुनीतं तत्तैरिवापितं ।
 मद्राक्षते भटे दृष्ट्वा सैदा दिक्पतितं शिरः । नाद्यास्माकं जयोऽस्तीति त्वर्णं जग्मुर्धयागतं ।
 अथ सैदचमूः श्रुत्वा ताग्रविष्टान्पुरान्तरे । अग्रे जगाम युद्धाय सायकायुधवर्षिणी ।
 अयागतं पद्मभटं हत्वा स्वशिविरान्तरे । तद्रक्ततिलकं चक्रुः सैदाः स्वायुधसिद्धये । १७५
 आलिखानः स तत्रस्थस्त्वस्तः श्रुत्वागतां चमू । लब्धभद्रविहारेऽग्निं मार्गरोधार्यमार्पयत् ।
 क्वालाजटाकुले मार्गे प्राप्ते दावोदमार्गपः । सहेसनप्रतीहारः स वीरोरणमयदीत् ।
 सेतुसङ्कटमार्गेण पतितः परिखान्तरं । स मार्गपतिदावोदे युध्यन् प्राणैर्व्ययुज्यत ।
 तत्राक्षदप्रतीहारमुख्या वीरा रणाङ्गवे । ययुः शौर्यं दर्शयन्तो दिव्यस्त्रीमुखभागितां ।
 रूपं तस्य मृतस्यापि स्मृत्वा पौराङ्गनाः पुरे । वदन्ति नैव पश्यामस्तादृशं सुभगं कचित् । १८०
 सुरूपो मानुषो योग्यो नाथं तन्नीयते दिवं । इतीव देवताभिः किं मृतं तच्च न्यधीयत ।
 तावद्वैभवं खानाद्यैः पश्चादन्यपथागतैः । विदधे खानगाहाये तत्तत्सुभटसंचयः ।
 भूताविष्टैरिव प्राप्तविजयैरुद्धतायुधैः । रणप्रेक्षागताः पौरास्तद्दिने कोपितैर्हताः ।
 किमन्यत्पण्डेशीया दृता विप्रगृहे स्थिताः । एते मया इति प्रोक्ता लोभाद्भिवा निरातिताः ।
 विमुच्य बन्धनस्थान् खान् युध्यन्सैदभटैः सह । स सैफडामरः पौरान् सैदांश्चोत्फुल्लकान् व्यधात् । १८५
 अस्त्रदैर्गृहितः सोऽयमिति सैदभटारूपा । जगुर्गृहस्थितं वैद्यपण्डितं यवनेश्वरं ।
 अत्यन्तानुचितं सैदाश्चक्रुर्धत्तस्य मस्तकं । क्षित्वा चन्दनलिप्ताङ्गं न्यधूराजपथान्तरे ।
 प्रविष्टाराक्षसाः केऽपि तद्दिने ते पुरान्तरे । अविचार्य चयं चक्रुः सर्वेषां यत्कपोऽग्निताः ।
 तस्य चन्दनलिप्ताङ्गं मस्तकं वीक्ष्य नागराः । न के निन्दां व्यधुः सैददुष्कर्माधर्मनश्चयात् ।
 आमलेकपुरालोष्टविहारान्तं पुरान्तरे । शवा इन्धनगण्डाल्य द्वासन्निहिताः पयि । १९०
 आसन् येषु वपूंषि तलशयनन्यस्तोपधानोद्गतस्यर्धोत्कर्षसुखावमर्शविलसच्छृङ्गारसाराण्यलं ।
 नग्रास्ते भुवि काककुक्कुरवृकैः सम्भक्षिता ललिता मेदोमांसवसावमत्क्रिमिलमन्निष्पन्ददुर्गन्धिनः ।
 जयेन तावन्मात्रेण तुष्टाः सैदाः परस्परं । विप्रस्थान्तरे चक्रुर्व्यथैस्ते विजयोत्सवं ।
 हताविष्टाश्छांसांस्तद्दिने क्षलितान् बद्धन् । पश्चाच्चदलगिष्यन् सर्वसंहरणं भवेत् ।
 किन्तु प्राक् लुठिता देवा ज्वलिताः केऽपि देशगाः । तां बुद्धिं विजयाथैषामदास्यन् कुपिताः कथं ।
 अहंपूर्विकथा याततरङ्गटभरासहः । नैसेतुबन्धस्तुवोट तावच्छीनगरान्तरे । १९५

सखाहभारमग्राङ्गाः सेतुभङ्गात्परिच्युताः । शतसङ्ख्यादिने तस्मिन् वितस्तायां विपेदिरे ।
 नूनं सा शारदा देवी वितस्नारूपधारिणी । तदधर्मकुधा यामं विदधे कटकदधे ।
 प्रेक्षागताहताः पौरादिति निन्दानिष्टुतये । तत्प्लोत्कृत्तशिरसां सैदेराशिः कृतोऽयतः ।
 तत्तत्कोत्थर्पितमुखैस्त्वितस्तातटान्तरात् । काष्ठमेकं न्यधुः सैदा भोत्ये दीपधरोपमं ।
 वितस्तायां शवाः केचित् सलिलोच्छूनविग्रहाः । त्रिसल्विस्त्रगन्धाद्या महापद्मसरोन्तरे । २००
 अचान्तरे समानीयावशिष्टान्परितोभटान् । काश्मीरिकाः पुनश्चक्रुः पूर्ववत् सैन्यसंग्रहं ।
 श्रीज्यहान्निरज्यलालसैफडामरकादयः । मुख्यान् सैदान् पुनर्जीतुं रणोपायं व्यचिन्तयन् ।
 सैफडामरः प्राप्तसिद्धदेवपदस्ततः । उच्चावसेषु व्यभजदिवयान् सप्तविंशतिं ।
 काष्ठागता नसत्पचास्तीक्ष्णाश्च सफलीकृताः । यत्रैववश्च योधाश्चाघटलेषु दिने दिने ।
 क्षुब्धैतस्ततीरद्वयजघटनारभ्यन्तेषु युध्यत्कुम्भदोरेणामप्रचुरपुरजनस्नानधंक्रान्तशौर्व्यं ।
 धावत्सन्नाहिताश्चोत्कटमुभटघटाघातजाताग्निवर्षं चक्रुः क्रोधात् पुनस्तै प्रवरपुरवरे युद्धमत्युद्धतं तत् । २०१
 यामदुन्दुभिवाद्यानां ध्वनिः सर्वैस्तदा श्रुतः । पूर्वं राजगृहे पश्चात् सैदकाश्मीरसैन्ययोः ।
 अवतीर्णा जलार्थं याः पारावारपुराङ्गनाः । यन्त्रेषुभिर्विदोर्षाङ्गावङ्गस्तत्र विपेदिरे ।
 स नासोद्विषेवच दिवा वीराः पतत्रिभिः । बिज्जा मुमुर्धवस्तीरान्न नीताः स्मृतशङ्कप्रति ।
 वक्रिदानस्फुरद्योधसंहराद्यैरुपद्रवैः । एकमेकं दिनं तत्रानेहस्त्राभूद्भयावहं ।
 अश्लोलापिनेऽन्योन्यं रङ्गमेवाहाटनोद्यताः । तटद्वये भटाः क्रूरा अवाच्यमपि तेऽनुवन् । २१०
 राजसैदद्विजद्वेहरोहत्यापादिवादिनः । मिथोगालीं वदन्तस्ते किं नावाच्यं वर्माधिरै ।
 प्राप्ता दौलतभीक्षायाः कष्टवाटादिदेशतः । शिष्टाः सल्लुण्ठंसाश्च शशिभङ्गनृपात्मजाः ।
 पञ्चगङ्गरजाः केचित् सिन्धुपथ्यन्वयोदिताः । खशास्त्रेष्वास्त्रयान्येऽपि रुद्धुः सर्वतो दिशः ।
 काश्मीरिकाः स्त्रेभेदेन बलप्राप्त्या तथापरे । यद्युस्त्रासविस्त्रचलमज्ञाताम्बान्यनिश्चयाः ।
 अचान्तरे नभस्युक्ता सायं दीप्तोदभूत् स्फुटं । उदीच्या दक्षिणां याता प्रज्वलदङ्गमस्तका । २१५
 दृष्ट्वा तामहुतां सर्वे सैन्ययोस्तभयोरपि । सङ्ग्रामाशङ्कितानिष्ठावभ्रवुर्भयविह्वलाः ।
 अचान्तरे सैदलेखैः प्रेरितोदेशलिप्यया । तत्तारखानोद्यद्वज्रतौरुर्ध्वं पुष्कलं बलं ।
 प्राप्ताः शस्त्रगलस्थानं तुल्यक्वास्ते मुदुष्कराः । हभभोऽनराजाद्यैः प्रालेयैः बलभारव ।
 कालीधारापदेभ्यः काली भगवती कुधा । व्यधान्तङ्गवर्णं नूनं सतीदेशहितेच्छया ।
 आदामखानजस्तस्यै विद्वज्य इति चोदितः । निवर्त्य तं तुल्यः स स्त्रान्तिके समरक्षत । २२०
 तदीयाश्चपदार्थीषप्राप्त्या तद्देशशशिभिः । अनन्यसुलभां प्राप्य अथ वैभववर्णयितं ।
 अथ काश्मीरिकाः श्रुत्वा तदधं वाद्यवादनं । सकुर्व्येनाभवन् सैदा विज्जायवदनाः श्रुतेः ।
 गतावशिष्टा दुर्षिष्टदुष्टतत्कटकान्तरात् । सहस्रदितथी तत्र शवानां निहिताभवन् ।
 विशुद्धपार्ष्णिजन्यकभयाः प्राप्तबलोद्धताः । काश्मीरिका मतश्चक्रूरणार्थं हृष्टमानसाः ।

मध्ये सैन्यास्तिष्ठन्तु मार्गेशाद्याः पुरान्तरे । राजानकाद्या मद्राश्च स्वामस्या यान्तु दिग्दयं ।
 एकतस्त्रिंशताः सर्वे नश्यन्त्यपबलाः पुनः । इत्येवमननिष्ठास्तो सन्त्यक्ततनिस्रिंशदाः ।
 स्वामार्थमादिश्लोकं स्वप्रदेशादुपर्यधः । नावा सिन्धुं प्रतीर्याथ जौनराजानकोद्रुतं ।
 स्वामस्थानं पञ्चषान् हत्वा पलायनपरान् व्यधात् । वस्त्रवाजितनुवादि हत्वा सैदबलान्तरात् ।
 काश्मीरिकाव्यभाव्यन्त प्रधाताः प्रतिवासरं । किमन्यत् स्फुटमेवास्त्रिंशोऽवसन् सैदसन्धिधौ ।
 निर्लज्जास्तो व्यलक्ष्यन्त काश्मीरिकबलान्तरे । इतोयाति ततश्चैति लोकोविगतयन्त्रणः ।
 वालो राजनि मन्दाग्रे कोऽप्यजृम्भत विभवः । गृहेषु लुण्ठ्यमानेषु विटैर्बिहितपेटकेः ।
 निरुद्धमार्गसञ्चारोदेशोऽभूद्भयविह्वलः । मासद्वये व्यतीतेऽपि पारावाररणोद्यमः ।
 जिगीषां नात्यजंस्तत्र सैदाः काश्मीरिकाश्चपि । पूर्वमङ्कुरितः सैदबधे पक्षवितः क्रमात् ।
 परस्परं वैरतरुदागाच्छतशास्त्रतां । दक्षिणे राजकोशादि वामे सेनाद्यवेत्य च ।
 बलद्वयेऽपि विजयः सन्दिग्धः प्रत्यभादिशा । पुंसां निरुद्धे सञ्चारे नावा नद्यस्तटद्वये ।
 स्त्रियश्च तदाकुर्वन् पारावारगतागतं । पारानेत्य विटैर्लुब्धैर्भुषिते पथिकब्रजे ।
 अधिष्ठानादिदेशेषु मार्गः प्रचलितोऽभवत् । पारावारगतान् कांश्चिदन्यान्वच्छन्नोद्यतान् ।
 निरुद्धः प्रत्यहं द्वित्राः क्रोधाच्छूलैर्भ्यरोपयन् । अवोचन्नेकदा सैदा भटाः काश्मीरमन्त्रिणः ।
 आद्यान्तु यदि शक्तिर्नैवायुध्यन्तु पुनरप्यलं । सीमा वा दोषतो तावत् प्रतीक्षामो रणं प्रति ।
 नित्यं जनबधे लोका उद्विग्नाः शरवर्षणैः । भजतां विभवं सोऽत्र विधिर्यन्मै प्रयच्छति ।
 निश्चयेति पुरप्रान्ते सीमार्थं वामपार्श्वगैः । चिह्नितुः सन्धितां रज्जुं तूर्णं सैदभटास्तटात् ।
 तितोर्पुर्वैरिणे ज्ञात्वा सैदाः काष्ठीलतस्ततः । न्यधुर्हसनराजानक दीन् स्वामार्थमाकुलाः ।
 ह्रिक्तेषु सेतुबन्धेषु सैदैर्बौपुरकादिषु । नगरौ दुर्गमां दुर्गतुभ्यां चक्रुर्दिवङ्गयात् ।
 अथ काश्मीरिकाः प्रोचुः सैदास्तोरान्तिकस्थितान् । नौसेतुबन्धरज्जुर्व्यदत्तश्चिन्मोभयेन नः ।
 पुरमाचावशिष्टत्वादुत्तिष्ठन् किमिच्छिरं । पर्याप्तं भुज्यते धान्यं किं कुरुष्वं पुनः पुरे ।
 श्रुतेति सैदास्तोस्तारमूचुरित्यं स्वसेवकैः । अस्माभावादुभुक्तान्ता न चलामो भयादितः ।
 का जुगुप्सा तुरुष्केषु सर्वमंशभुजो वयं । यावत् पुंशुगोमंशपर्याप्तिस्तावदास्थते ।
 पुनश्चेद्भुज्यतेऽस्मान् कः शक्नोरेद्धुं त्वदन्तरात् । श्रुत्वैत्युत्पलकास्तोरे व्यलालमल्लिकादयः ।
 एकचर्मिलिताः सर्वे चक्रुः सन्त्यक्ततनिस्रिंशदाः । सैन्यं स्वामविभागेन विभज्य पथिभिस्त्रिभिः ।
 उत्तीर्य यामः धीर्यन्नि सैदाः कटकभेदतः । अन्यथैकत्र सञ्चरन् दुर्गयाः सैदपक्षगाः ।
 एकतस्त्रिंशताः सर्वान् जेष्वाभोऽल्पबलानमुन् । अस्माकं प्रबलं सर्वं न विलम्बोऽधुनोचितः ।
 श्रुतेति मद्रसंयुक्ता जौनराजानकादयः । मृत्युर्नो नोजयो वेति युद्धसञ्चरतां दधुः ।
 अथैकं मर्तमाश्रित्य स्वामस्याः सैन्यनायकाः । पुराणतत्त्वकक्षानात्तीर्त्वा पर्यतमासदन् ।
 प्रौलभ्यादयो हस्तवालिकास्त्रप्रदेशतः । नौभिस्तीर्णाष्टतोत्साद्याः सोत्सेकान् स्वभटान् व्यधुः ।

५२५

५२०

५२५

५६०

५४५

५५०

दृष्ट्वा धैर्यं दिग्जस्थापि रणयेसरतः क्षणात् । गङ्गादयोभटाः सर्वे ब्रह्मसुर्वोरमानिनः ।
 अन्योन्यप्रक्षतिर्माभूदिति काश्मीरिकाभटाः । पञ्चशाखान्यधुर्मूर्ध्नि हर्तुं निजपरभ्रमं ।
 सैफडारादिवीरेषु शक्रयः कागा वभुः । निर्गतास्तान् रिपून् हन्तुं मूर्त्तिमत्यहवान्तरात् ।
 तानुत्तीर्णास्समाकर्ण्य सैदाक्षकितमानसाः । द्वाभिसं ब्यस्रजंस्तूर्णं प्राग्जयोद्धतमानसं ।
 सम्प्राप्तोऽभिवनायुर्थमठन्तीराध्वना ब्रजन् । गिरिद्वज्जगतैर्दृष्टस्तैः शिलाभिरवार्यत ।
 तद्विलावर्षणचक्षुरङ्गात्पतितः क्षितौ । पदातिः स चलन् कृच्छ्राभिसीर्णैरणसङ्घटात् ।
 तदीयं तुरगं बद्धखड्गं मन्नाहभूषितं । काश्मीरिकाः करगतं मूर्त्तं जयमिवावदन् ।
 तं पराभूतमालोक्य तद्युद्धार्थं भटान्वितान् । सैदाः पिरञ्जखानादीन् रात्रावेव व्यसर्जयन् ।
 दुग्धाश्रमागतामेयाभकेराद्याश्च तत्क्षणात् । वर्षाद्यावत् गर्जनः प्रापुः पूषामठान्तिकं ।
 तावन्मद्रप्रतीहारडामराद्यामहाभटाः । सन्नद्धाः सुमनोवाटप्रदेशान्तं समावदन् ।
 सैदखानादयः सैदहोस्सनादिसमन्विताः । सैदानां सुभठास्थान्ये प्रापुस्तत्र ते प्रगे ।
 करवालाः स्फुरज्ज्वाला वभुः श्यामलकान्तयः । भूपीडनादिव व्यालाः पातालविवरोद्धताः ।
 अथोदतिष्ठन्मुलः समरः सैन्ययोर्द्वयोः । सखङ्गफलकशुद्रमद्रव्यूहसदृशहः ।
 भोतीरास्समयेऽत्र युध्यत मुदा मा यात पश्चादमो जेतारो यदि तद्वरन्ति सकलं सैदाः कुधा निर्धृणाः ।
 प्राप्तस्तेद्विजयः सुखं स्वविभवात् स्वर्गेऽपि तच्चेन्मृता युद्धादाविति मद्रपः सपरशुः काश्मीरिकानब्रवीत् ।
 पूर्वं पिरञ्जखानोऽप्ये निधेयो रणगर्वितः । तं पिरञ्जप्रतीहारो रामोराममिवाभ्यगात् ।
 अनभिज्ञतया युद्धे स्फुरन्तं वोदय तं द्रुतं । स्तभटान् प्रैरयन्मद्रास्तत्तुरङ्गसुरच्छिदे ।
 खड्गक्षत्तखुराश्चोद्यतभुतिनष्टरणक्रियं । गङ्गाद्याः प्राहरन्सर्वे शस्त्रा शक्तिसमन्वितं ।
 तद्वृत्त्याः शस्त्रिभङ्गीया भ्रमरादव सारवाः । ददंशुः कटकं क्रुद्धाः स्फुरन्तः खड्गकण्टकेः ।
 पतितं समुखं दृष्ट्वा तं काश्मीरारणाङ्गमे । जयोऽद्य वक्तुंऽस्माकमित्युज्जोत्साहमादधुः ।
 व्याहन्यमानाः काश्मीरैः भटैर्भद्रसमन्वितैः । भृत्यास्ते शस्त्रिभङ्गीयाः हत्ये सत्त्वोचितं दधुः ।
 रहि तिष्ठात्र युध्यस्व क गच्छस्वधुता मम । इत्यन्योन्यं भटान्क्षत्तातर्जयन् रणगर्वितैः ।
 काश्मीरपृष्ठगः सूर्यः खड्गान्तप्रतिविम्बितः । जयोऽद्य युष्मास्मित्येव वक्तुं व्योम्नोऽवतीर्णवान् ।
 अहम्पूर्विकया सर्वे ते वीरभ्रमरास्तदा । रणोद्यमे स्फुटस्तेर्यमःकुसुमलम्पटाः ।
 तद्रणाङ्गनरङ्गान्तःसङ्गतास्ते भटानटाः । त्वङ्गदङ्गविमङ्गाद्या नाव्यभङ्गिमदर्थयन् ।
 ज्यहाङ्गिराद्यास्तद्वृत्त्याः प्रविष्टाः समुखे रणे । विधाय युद्धं सन्नद्धावीरवृत्त्या विचकिरे ।
 ववर्ष शरधाराभिः ससैन्यकटकाम्बुदः । स्फुरच्छस्त्रतज्जिज्योतिर्युक्तोगच्छीरगर्जितः ।
 सैदेषु भाकरस्तत्र समुखस्त्रविभाकरः । शौर्व्योभाकरः प्रापदधे भाःकरवालभृत् ।
 त्वङ्गत्तुङ्गतुरङ्गश्चोरणरङ्गान्तरे स्फुरन् । सोऽङ्गहारसमासङ्गेनाव्यभङ्गिमदर्थयत् ।
 प्रहारविद्यतं सर्वं मिलित्वापि रणान्तरे । श्रेष्ठस्त्राहिताश्वसं चिरात् पातयितुं क्षितौ ।

२४४

२४०

२४१

२४०

२४४

२४०

दिवान् हत्वा भटान्भीरो वीक्षितः स्नायविक्रमः । अभजद्भीरश्रयां स रक्तसन्देशरच्छदां ।
 येषां प्राणपरित्यागे निर्णयं बभूवामपि । रणयोग्येणोपेक्षा नास्ति किन्तैः पशूपमैः ।
 सैदहोषनमुख्यान्ने काश्मीरास्त्रैरपचगाः । भाकरादीन् हतान् दृष्ट्वा रणं त्यक्त्वा पलायिताः ।
 ततः काश्मीरसेनान्या वात्येष्वेव तटद्रुमाः । भग्नास्तस्त्रीडनिःसृता भृत्याः शवाश्चावहताः ।
 न खड्गो न हयारोहो न चापी न च शक्तिमान् । व्यावृत्त्य प्रेक्षितुं कश्चिन्नाशकद्विद्रुतान् बलात् ।
 दृढलुण्ठितविध्वस्तास्त्रमस्तास्ते विरोधिनः । वृष्टाकूटानपि घ्नन्तः प्रापुस्ते नगरान्तरं ।
 आशमुद्रमठात्पूर्वाधिष्ठानान्तं निरम्बराः । मार्गेष्विभ्यन्तगण्डोष्ठाद्वासन्निहिताः शवाः ।
 केचित् कुल्यान्तरे मग्ना भग्नाः केऽपि रणान्तरे । केचित् प्रमुषितानग्नाभयोद्विग्नादिशोऽचलन् ।
 तद्दोरावधवैः हतैः पूरिता विपुलैर्मही । तद्भासार्यं प्रवृत्तस्य मृत्योरिव महानसः ।

१८४

१८०

ये सुन्दराविपुलभोगपुरन्दराभासेर्नरेष्वविभवप्रथितप्रपञ्चाः ।

नग्नान् विलोक्य भुवि तान् धृतदुष्टगन्धान् कस्यापि श्राम्यति न देहभवोऽभिमानः ।
 वरं मरणमेवास्तु रणे स्पर्णसुखप्रदं । न सहेऽद्यतनस्त्रामिहृत्तियाज्जाकदर्थनाः ।
 इत्युक्त्वा प्रविशन् युद्धे धीराश्चक्षोऽप्यकातरः । हर्षभमेरः शस्त्रेण स स्नायमरणोऽभवत् ।
 अन्यान् प्रचलितान् दृष्ट्वापीक्षितायास्तवैरिणः । पलायनेच्छा नैवाभूद्युत्सोर्ध्वस्य मानसे ।
 ह्निष्ठाङ्गुलिकरोऽप्यश्वमारुह्य स्वसभान्वितः । अकरोत् क्षणमात्रं यः शस्त्रप्रहरणं रणे ।
 स्थामस्थितः पुरस्थान्ने स राजानकहस्तनः । इतस्तेराश्वभेराद्यैर्भारोकुल्यातटान्तगः ।
 प्रच्छिन्नाङ्गुलिहस्तेन सममस्य शिरोभटैः । नीत्वा म्यदर्शं हर्षार्थं मार्गेशादिषभान्तरे ।
 किमाकारनिकारेण कुर्वन्स्वस्थान्यसत्क्रियां । इत्युक्त्वास्मै स मार्गेशः श्वमुक्तिमकारयत् ।

१८४

१८०

योऽभूच्चिरं नृपगृहेऽखिलमन्त्रिवर्योर्ध्व्यः पदेषु विभवोचितदानमानः ।

शोच्यां दशमितरवत् स गतः किलान्ते धिम्वासनां भविषु श्राम्यति या न भोगैः ।
 स चेत्प्राप्तखलीकारस्तिष्ठेत् स सदने शमी । सर्व्वीमन्निगणस्तस्य भवेच्चाटुपरोम किं ।
 पुनर्विभवलोभेन सैदपर्च समाश्रयन् । आमामिकम्पनेशाधिकारितां प्रार्थयन्निजां ।
 अज्ञातदेवदत्तान्तोययौ लोकेषु हास्यतां । अथवा नाशकाले स्यादुद्विः कुपयगामिनी ।

कुर्वन्ति ये परशरीरनिकारमाजौ दर्पान्बलोचनयुगाः स्वविचारवाङ्माः ।

१८४

ते प्राप्नुवन्ति बधमाशु तथा यथामी लोकावदन्ति नरकोचितरण मर्त्यः ।
 धिग्धिग्धैरुभयतस्तानन्तं वीरंमन्त्रोऽपि धेरणात् । निर्गत्य सभयः प्राप्तः फलुवाविषयान्तरं ।
 त्यक्तोन्मुक्ततरङ्गः स निःशस्त्रिर्भूतकोज्झितः । तत्र प्राकृतवेगेन जुगोप स्वं भयादटन् ।
 कुद्वैर्दावोदमार्गेशवधात् मार्गपतेर्भटैः । स सौरद्वय वाक्पन्नर्हतोऽप्यात्तशिरोऽभवत् ।
 ह्निष्त्वात्तमाङ्गल्लस्याशु निष्कुर्मन्युनिवृत्तये । मृतमार्गेशपुत्रस्य शवाराचिकतां भटाः ।
 स चेत् पलायितः सैदश्विरं प्राप्नुवाच्चिन्नि । तदन्तस्त्रीवरणा स्नात् सुबुद्धिः पापिनां कुतः ।

१८०

तद्भूत्यैर्नुण्डितोदेशोगोबधोयत्पुरे कृतः । जने भूत्यापरोधिन प्राप्तास्ते तादृशी दशाः ।
 दौहित्राऽपि महीभर्तुर्जातो वीरकुलादपि । तत्पापेनाभवत्तस्य चित्तं वीररसाग्नितं ।
 विप्रा राजसुताः सैदाः काश्मीरा अपरेऽपि ये । सहस्रसङ्ख्याः समरे तद्दिने प्रलयं ययुः ।
 निहतानो कसुभटसमूहान्तरललितान् । भूमिदाहाय निष्कण्ठं नाभूत् कस्यापि पौरुषं ।
 ये सर्वचङ्गाः पीनाङ्गा भोगैर्भण्डलवर्द्धिताः । यातार्घ्येभ्यो दग्धान् भिन्नाः श्वाश्वसमभोज्यतां ।
 रक्ताक्तकर्तृगोशक्तिमुद्गरद्रुघनादिभिः । शाल्मलिद्रुमवत् पुष्पैर्वभूयुर्द्वगताभटाः ।
 सृत्वा रुद्रविहाराग्निदाहं सैदलतं कुधा । अलाभपुरदाहाय मार्गपोऽग्निमदापयत ।
 ज्वालजालकरालोऽमावर्गिर्विश्वाग्निदारुणः । अलाभहीननगरं दग्धारण्यमिवाकरोत् ।
 ओमसैदहमादानखानगाहोदितानलः । राजप्रजापचारोत्थतत्क्रोधाग्निरिवाद्युतत् ।
 हतेषु भाकराजेषु पलाय्यान्वेषु यात्स्वपि । विदधुर्नगरे लुण्ठितं तद्भूत्याः श्वपादयः ।
 आसन् जम्भदरिद्रा ये ते महाकालमाययुः । सदैवाद्यादग्निद्रुलमुत्पिञ्जापञ्चे तदा ।
 केचिच्छ्वान्निचिन्वन्ता यत्र कुचापि तिष्ठतः । प्रीतिं प्राप्तेन दोषार्थैर्ययुः कापालिका इव ।
 विरुद्धमञ्जयापूर्णगृहलुण्ठिविधायिनां । अभूत् परस्परं युद्धं सभासास्त्रि शुनामिव ।
 आदावेकेन यस्मिन् तस्मादन्येन तद्भूतं । तस्मादप्यपरेणेत्यं मात्स्यान्यायइवोत्थितः ।
 द्विधा जयप्रवाहो यस्तदाहिनोरभूत् पुरा । एकपार्श्वमात्रं सोऽत्र शाखुः शूलनमातनोत् ।
 आद्यान् द्विजवर्णिकप्रायान् पौरान्नित्यसुखैर्जितान् । मुष्णन्तस्तद्भूताश्च कुर्दग्निद्रान् दुःखभागिनः ।
 दारुणैश्च यत्तत्तदस्तुनाशचितान्यपि । पौराणां समदस्मान् सदनानि मनांसि च ।
 नगरान्तः कुलीनानां पुण्याः कन्याश्च धाषितः । विटाः केऽप्यधमाश्च कुर्दसम्भोगदूषिताः ।
 व्यधाय यत्र निर्माणं कल्पान्तस्थिरताश्रया । कोटिकोटिधनं दत्त्वा दग्धं सृष्टस्मृषादगात् ।
 आसदन् केऽपि केऽप्युसैनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । दस्यवोदक्षिणं पारे लोवा इव जयं दृष्टाः ।
 न शोधुचषकोऽप्यास्त येषामुत्सवतर्पणं । सहस्रसङ्ख्याः कुम्भानामभोवन्नगरादृताः ।
 केचिदभ्युवियोगार्त्ताः केचित् मञ्जयवञ्चिताः । विरुद्धलकृताचेपाजितरुद्धभुवः परं ।
 वहवो दुःखिताश्चैरुः शतैको येऽभवत् सुखी । तत्तद्गणविपक्षैश्च कृतैः प्रेतैः स्वेवैश्वर्येन ।
 उच्चावर्चजनैः सार्द्धं सहस्रदितयो मृताः ।
 इत्थं षष्ठितमे वर्षे आवर्णप्रतिपदिने । एकान्तविजयात्तेषां तत्तत्क्षोकचयोऽभवत् ।
 पूर्वमद्भुतः सैदबधात् पल्लवितः क्रमात् । परस्परं वैरतरुस्तद्दिने फलितोऽभवत् ।
 पौराणां वीरवर्गः प्रतिदिनमद्वयत् मञ्जयं वञ्चयित्वा दुःस्त्रावस्थः समस्तः कृषिफलवृत्तिभागास्त वास्तव्यलोकः ।
 उच्छेदस्याद्ववाटावनिसफलतरुष्विन्धनाथं दुरन्तः सैदद्वेधात् समुत्थः प्रवरवरपुगेपज्ञोऽभूत् समन्तात् ।
 अत्रान्तरे बधं श्रुत्वा सैदाः काश्मीरि कैर्जिताः । आलिखानमुखास्तस्युर्दासमात्रावशेषिणः ।
 द्वित्रात्रिहत्य नगरे निवृत्तः भैरवभावतः । भयानकहृदः प्रापत्तावत्स्वशिविरान्तरं ।

भाकरादीन् हतान् श्रुत्वा सैदाभीता अपि व्यधुः । द्वित्रास्त्रिहस्त्य नगरे पुनर्युद्धाय निश्चयं ।
पश्चात् प्रतीर्य मार्गेशान्यासस्तद्रणोऽस्त्रिह । इत्युक्त्वा ताजभट्टस्तान्निन्ये चासविस्त्रचता ।
अस्त्रिहवसरे पारादागतायुक्तिपूर्वकं । सैदानादाय रावजः स्खालयन्ताम्यसर्जयत् ।
कृत्वा वालनृपे मन्त्रं सैदाभ्रपटसोऽग्नितं । पौरानानन्दयामासुमन्त्रिणोमस्तोयथा ।

दुर्योधनैकशरणाः कृतश्चल्ययोगाथे धर्मजातिविरसाः कलिदत्तकर्णाः ।

अन्याथवृत्तिधृतराष्ट्रकृतावसादास्ते कौरवा इव रणे न जयं लभन्ते ।

राजधानीं समानीय नवां पद्मपुष्पान्तरात् । खानगाहं नवीचक्रुर्दग्धं श्रीनगरान्तरे ।
भाभसैदहमादामखानगाहो नदीतटे । पूर्णस्तत्पुष्पसम्भारस्तदाकारहवोत्थितः ।
सर्वस्वमपहृत्याथ सैदाक्षे सकुटुम्बकाः । मण्डलादालिखानाद्यानिरवास्त्रम् मन्त्रिभिः ।
एकमत्येध्वमात्येषु काश्मीरेष्वविशङ्कितः । ययुः परशुरामाद्याः स्वदेवं प्राप्तसत्त्विकाः ।
शिरो दत्त्वा राज्यं वयमिह भजामः सुखमिति व्यधुः स्वार्थं शिष्टागलितमतयः सैदपतयः ।
हतेष्वेवं तेषु प्रसभमभजन् मन्त्रिपदवीं परे तत्तज्जुष्टं विधिरिह वलीयाञ्च पुरुषः ।
मेधाहस्त्रनसामयीं नायामादिप्रमेयजां । ज्यलालठकुरोऽगृह्णान्तत्पुञ्जोलहरादिकं ।
गृहीत्वा वाङ्मिलं रात्रं स्वकं मार्गेशमागतः । मखूयादिप्रमेयांश्चाभजत् ओमान् ज्यहाङ्गिरः ।
मात्ताश्रमादिरात्रेषु स्वात्मभूतैफडाभरः । अन्याश्च यामसामयीं शोदरेषु यथोचितां ।
परिहासपुराधोशोभो नराजानोऽभवत् । सैन्याधिकारनिर्हैन्यस्वातव्याऽग्नितयन्त्रणः ।
एभ्राहिमश्च मार्गेशोदारपालाधिकारभाक् । चक्रे सैदादिभृत्यानां रचामचामपौरुषः ।
राक्षोऽधिकारसामयीं भूमर्द्रव्यावलीमिव । महाभूताद्वामात्याः सम्भूय व्यदधुर्नवां ।
एकोमार्गपतेः पचष्ठकुरोडामरोऽपरः । राजानकीथोदीप्तास्ते सर्वेग्रयद्ववाद्युतन् ।
आत्मेव निष्क्रियः सात्तिमात्रं वालनृपेऽभवत् । सर्वं प्रकृतिनिष्पन्नं राज्यतन्त्रमभूत्तदा ।
विभजन्तोभुवं सर्वं यथेच्छं स्वेषु केवलं । अलेखयन्तृपं पत्रे साङ्गीकाराच्चरचर्यो ।
कष्टप्रदाः प्रजानिष्ठादुष्टमृत्युविचेष्टिताः । यथेष्टं समचेष्टन्त हृष्टास्तेऽरिष्टचेष्टया ।
स्वपक्षरक्षणे दत्ताः परपक्षेष्टखण्डनाः । तार्किका इव ते तस्युन्वितण्डावादर्शिताः ।
मण्डलं तापयन्ति स्म सर्वं तीर्णकरानके । कल्पान्तकाले भुवनं दादशार्काद्वोदिताः ।
आक्रान्दितोत्कादाहैश्च भूरिभूकम्पसम्पदा । वेपमानोजनेजने प्रत्यावृत्तमुपद्रवं ।
शिरो नृपे व्यधुः पोडां विशासैतस्त्रियोगिनः । आमया इव देहानां वाङ्मूके शक्तिर्विज्यते ।

नृपतेर्यदि मत्सरात् सहाया रचयन्ति प्रबला मिथो विरोधं ।

कुपिता इव धातवः शरीरं चपयन्ति प्रसभं महर्द्धिं राज्यं ।

ये सर्वकण्टकास्तीक्ष्णाः परेषां हृद्रकारिणः । करभाणामिषैतेषां ते तेऽप्यासन्नतिप्रियाः ।
पैशून्योपायनाङ्गेन नयङ्गिः प्रतिवासरं । चाक्रिकैः कृतसञ्चारैर्वैरं प्रौढिमनोयत ।

उक्तं यत्तैव केनापि स्वबुद्ध्या परिकल्पितं । तेषां तद्भृत्यपैशुन्यं च दं काव्यमिवाभवत् ।
इत्थं मन्त्रिभूदादर्शवैभूदान्योन्यविस्मिताः । तद्भृत्यपैशुनाश्चासौमालिन्यमभजन्त ते ।
अथ मार्गपते रुच्यपदर्वो प्राक् क्रमागतं । नासहन्तापरे रम्यां चक्रवाकाद्वन्दर्वो ।
इहास्माभिर्हताः सदैयङ्गीत्या विद्रुतोऽप्ययं । नृपस्यास्य सभाश्रेष्ठः स्थापितः कुरुते मदं ।
इत्यादि शृण्वंस्तद्भृत्यवर्गान्मार्गपतिस्ततः । ताटस्थं राजकार्येषु विरक्तः सोऽभजद्रुषा ।
वह्नामखाननयनोत्पाटनेन निजं वपुः । विश्रामनाश्रिषां पात्रं जनराजानकोऽनयत् ।
श्रत्वाधिपत्यानौचित्यनियहानुयहक्रमैः । यहाणामिव तेषां स क्रूराङ्ग इतिवाभवत् ।
कुन्दानकादिदेशस्थस्यास्याणामनियन्त्रणः । लोद्रभ्रम्यपहारेण तद्देशेभ्योऽपि सोऽभवत् ।
सैदद्वैधान्तरे लभ्यैः सर्वत्र मुषितप्रजः । तत्पदार्थैर्गृहे पूर्णो कोष्ठागारावर्णो व्यधात् ।
यत्कष्टेनार्जितं लोकैर्बलात्कारवृत्तं धृतं । स्वं ब्रह्मदेयमिति यत्परस्वं वेत्ति लुब्धधीः ।
सङ्गृह्य वाहिनीः सर्व्वास्तदीयाश्चतुर्जीवनैः । शौर्याग्निगिरि तप्तोऽभौ न बभूव कदाचन ।
देवान्निरर्थकाचेपे यामे वा नगरान्तरे । नाशकद्रुचितुं कश्चिदलिना तेन पीडितं ।
यदि धर्मधिया कश्चित् प्रवृत्तोदीनरक्षणे । स तन्महत्तरैराजसदस्याप खलीकृतिं ।
स्वप्रमेयेषु वास्तव्यान्मन्त्रिपरिपराधिनः । अन्येऽपि पीडयामासुरोगादव नियोगिनः ।

१००

१०१

राजा शिशुर्गतवयावहवस्सुहायायचातिमत्सरभताय मिथः स्तनम्बाः ।

राज्याङ्गभङ्गमसमं नृपतेर्दिशन्तस्तत्राचिरात् समुदयन्ति न के चानर्थाः ।

अत्रान्तरे वाह्यदेशे यात्रार्थं यौ विस्मृजितौ । एदराजानकष्टकुग्राह्यदस्त्रापतुः पुरं ।
तद्दर्शनापदेशेन श्रुत्वा किमपि मन्त्रिणां । नगरे नागमदूतैर्मार्गैः शङ्कितोभृशं ।
सशैफडामरेणाशु गत्वा स चकितोऽगृहे । वैदेशिकभटाङ्गानात्साशङ्कः सोऽनयस्त्रिधां ।
शङ्कोषु सदनक्षेत्रेषु प्रातस्तन्मतमास्थितः । अद्भुतदृष्टकुरेजानराजानकमथावधीत् ।
शस्त्रत्रणमुखोद्गच्छद्रक्तसंसिक्तमण्डपं । तद्गृहे तं शवं दृष्ट्वा न कोरोमाश्रितोऽभवत् ।
दत्तकन्यमयं जन्यमवधीदृहमागतं । दिव्यं कृत्वापि सायस्वं धिग्भोगाभ्यासवासनां ।
मियोऽमहिष्णोवोभेदान् मन्त्रिणः प्रभविष्णवः । विनश्यन्त्यचिरेणैवं द्रोहेणेत्यपि केचन ।
केऽप्युचुः स यथा सैदानवधीन्मरुपैः सह । वर्षेनैकेन तत्पापात्तद्व्यापादितोऽरिभिः ।
श्रुत्वाष्टथैव रक्ष्यन्ते पोषिताये सहस्रशः । नैकोऽपि तेभ्यस्तस्यान्ने प्राणत्राणलभोऽभवत् ।
अर्जितं यद्यथैवाशु तत्तथैव च तं परैः । न तिष्ठन्ति चिरं गेहेष्वन्यायोपार्जिताः श्रियः ।
पापं पुण्यं बलं दाक्ष्यं परं स्वं दृष्ट्वा स्तुतिं । नो वेत्ति राजपुरुषः कदाचिद्विधुरे विधौ ।
वैदेशिकभटैः किं नस्त्याज्या सैन्याधिकारिता । इत्युक्तोऽपि स पुत्रेण नायहीद्वाग्यवर्जितः ।
विपरीता मतिः पुत्रे विश्वासः परमेवके । जायते गतभाग्यानां विनाशे प्रत्युपस्थिते ।
वैदेशिकभटान्मेने यत्सजातीनिशान्वहं । अत्रत्यान् मन्त्रिणो वीराश्वमे भोरुन् परानिव ।

१०२

१०३

१०४

स सैफडामरोवीरवरस्तच्छीर्थगङ्गितः । भीतः समार्पिपच्छ्वं वीरवृत्तेर्न निश्चयः । २८१
 व्यञ्जालठक्कुरस्तावद्राजधान्यङ्गनस्थितः । बद्धोऽन्तः खेदीरपानैर्गतिः क विधुरे विधौ ।
 भास्त्रानपि प्रतिदिनं मृदुतौण्याभस्त्रां तां विभर्त्ति गगनान्तरगोऽप्यवस्थां ।
 नित्याकुलस्य मनुजस्य बलप्रभावे कोनिश्चयो भवति तत्र विचित्रवृत्तौ ।
 ममोदडामराद्यास्ते क्षिन्ननैभेतुबन्धनाः । प्राग्वत्ते जालद्रुगडे विदधुः सैन्यमङ्गुहं ।
 शृङ्गारसीफनिकटं ययुः शूरपुगाध्वना । ठक्कुरास्त्रालियाद्यास्ते ऽप्यसक्ताः स्वयमागताः ।
 कारागारान्तरं प्रापुः कस्य स्युः सम्यदः स्थिराः ।
 जेराकनामा तद्भृत्यः साहसी नगरान्तरात् । ठक्कुराङ्गादतुरगान् हत्वा राजपुरीं ययौ । ४००
 इत्थं तत्सैन्यबधतेजानराजबधोऽधिकः । पाददाहादिवासह्योगनरोगोऽयथावहः ।
 यावत्सुरस्यजतिकार्यकृदेकचिन्तां चिन्तान्तरं सृजति तावदमुष्य धाता ।
 याते क्रशिक्षि शशिनः किल पूर्णमासौ संजायते द्युतिहरोऽयहणप्रचारः ।
 निष्प्रतिदिदि निश्चिन्त्यं मार्गेशायावदाप सः । तावच्छुश्राव सम्प्राप्तं पुत्रमादमखानजं ।
 स यथाभ्यन्तरं प्राप्नोयथा राज्यं गृहीतवान् । वान्यात्मभृति वृत्तान्तं तत्खानस्य ब्रवीम्यहं ।
 पितुः श्रीजैननृपतेः प्रमये निर्गतोवहिः । आदमखानोऽवित्राणः प्रपेदे मद्रमण्डपं । ४०१
 भावीश्वरांश्चैतैश्चार्थप्राप्तिसूचकपर्वणि । शिवराज्यन्तरे तस्य तत्रस्थस्य सुतोऽजनि ।
 जनकेऽस्य दिवं याते तुरुष्कसमरान्तरे । मातामहगृहे चन्द्रेववृधेऽम्बुनिधाविव ।
 काले तात्तारखानेन रक्षितः स गतः स्वयं । जालन्धरमहीपीठे मिनाय कतिचित् सना ।
 ज्यह्वांगिरोऽस्य मार्गेशः भेदभोत्या गतोवहिः । सोपधिं व्यसृजेल्लेखं धर्त्तुं पैतामहं पदं ।
 तात्तारखानप्रमये ततः खानमिमं पुनः । सुतोऽहस्सुनखानोऽस्य कश्चित्कालमपालयत् । ४०२
 तुरुष्कान् वक्ष्यित्वाथ विहितोऽसाहसार्हः । खानोऽमितपरीवारः प्रापद्भ्रमण्डलं ।
 इतः काश्मीरिकादूतामार्गेशेन विसर्जिताः । शृङ्गारसीहेनानीतस्तावद्राजपुरीम्प्रति ।
 ततोराजपुरीनाथोऽमार्गेशद्वेषनिष्ठितः । फताहखानमानिन्ये खान्तिकं स्वाश्रयेच्छया ।
 जानराजानकबधात् कश्मीरेभ्योऽत्रिनिर्गतैः । डामरैर्धराजानठक्कुरदौलतारिभिः ।
 तत्रत्यैः शिश्रिये खानस्तरुर्धुकरैरिव । प्रथां निन्ये यथा पूर्वं बुध्येदेवात्मजोऽभवत् । ४०३
 यैनसम्बन्धबद्धोऽपि मार्गरक्षाधिकारभाक् । ममोदनायकः सोऽपि ख नपचं समाश्रयत् ।
 दीनोऽयाम्यजनोदुष्टवज्रनायकतार्दितः । तदागमनवार्त्तां तां क्षते चारमिवाविदत् ।
 सापराधर्णिकन्यायप्रेष्यवद्रुद्धशेवकाः । चौराविटादरिद्राश्च तुलुषुः खानवात्तथा ।
 यामे वा नगरे वापि त्यक्त्वा गृहकुटुम्बकं । बद्धाग्निराजविभवे न कः प्राप तदन्तिकं ।
 तांस्तान्देशादिनिर्व्यातान् खानोऽगच्छत् समृद्धिमान् । श्रेष्ठाश्च प्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगिता । ४०४
 पौत्रश्रीजैननृपतर्थोऽगोऽयमिति सर्व्वतः । त्यक्त्वाभ्यान् सर्व्वराष्ट्रेभ्यस्तमेवाशिश्रियजनः ।

तदार्त्ताश्रवणात्तुष्टाशैराद्याश्चक्षमास्त्रिताः । तत्कालमुत्सवन्ति स्म मत्स्यादिव तडागगाः ॥
न मम महती सेनैकोऽरिर्जिताऽस्त्वपरोमहान् क्षितिरतिबलैरुद्धा भिक्षाः परैश्चरसेवकाः ।
स वरतुरगोऽस्त्वस्यः कोशे न चाधिक्षतोहितस्तस्मिन् घृणास्तास्ताश्चिन्तास्तुदन्ति विभुं न कं ।
तुष्टोज्ज्वलाङ्गिरस्तावन्तप्राप्या प्रेषितोपधिः । तावन्तन्मृतगं ज्ञात्वा सचिन्तः समपद्यत । ४५४
अहितोन्मूलनोद्धृतदेशैकविभवाप्रितः । सुखेच्छुः प्रत्युत प्रापदुःखमुद्धृतविश्रवः ।
प्रबद्धमानथा नित्यं खानागमनवार्त्तया । वेपमानोऽभवत्कोकोवात्ययेव वनावलिः ।
चाक्रिकाश्चतुराः खानमन्त्रिणोऽथ जिगोषवः । इत्थं लेखाङ्कितं दृतं व्यसृजन् मार्गपं प्रति ।
भोभोमार्गपते गर्व्यसर्वस्वर्वितविक्रमः । कश्मीरान्तः सुपर्वैव भवांश्चर्वितमद्यथाः ।
सोऽयं खानस्त्वया नीतोलेखैस्तैरुष्कदेशतः । उपेक्ष्यते कुलखामी कथं मार्गपतेऽधुना । ४५५
स्वयं कृतं कथं कार्यं पश्यान्तापाय जायते । शिशौ राज्ञं परिस्थाप्य भुञ्जते मण्डलं परैः ।
व्यवहारोचितः शुद्धः सोऽयं किं तिष्ठते वहिः । अथवा पितृभागश्चेत् प्रयच्छस्यस्य मण्डलात् ।
वह्निरेवास्त्वयं राजाण्यमस्त्वन्तरे स्थितः । अथ किं बज्जनोक्तेन मान्योयदि न तेऽस्त्वयं ।
रणोभयबलबधात्पापं ते परिणश्यति । श्रुतेति लेखं मार्गेशः खानदृतोपदर्शितं ।
प्रत्युत्तरमयं पत्रं तस्मै दत्वाब्रवीदिति । भोभोमण्डलगोप्रागे भोक्तारे नृपसम्पदां । ४५६
सर्वथा हितकर्त्तारः पुराणोक्तं विचार्यतां । कश्मीरा पार्वती तत्र राजा ज्ञेयः शिवांशजः ।
नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता । देशेऽस्मिंस्तपसा राज्ञं प्राप्यते न पराक्रमैः ।
अन्यथादमखानाद्यैः किं नाप्तं स्वकमोचितं । अन्यथाप्येतन्न चिरादनौचित्यचितं फलं ।
क्रमेण येनायातोऽसौ तं त्यक्त्वा तदलार्थिनः । सति राज्यस्य विप्राय प्रवेशोदीयते कथं ।
न मयायं धृतो राज्ये वालोऽप्यन्याभिषेचितः । कः शक्नोत्यधुना हन्तुं मयि सन्निहितं स्थिते । ४५७
खानोऽयं सर्वथा पूज्यायक्षमन्तमिच्छति । अयेमरारुणः सूर्यः पूज्यते ह्युदयोन्मुखः ।
अथः कृतव्रतावाप्ता न सुखाय चिरं नृणां । भोगारोगाय देहानामपथ्याशनमभृतः ।
किं वान्यन् भैदहस्तस्योयदद्राजा विमोचितः । तदस्तद्वस्तुगः सोऽयं प्राप्यते तद्विधेर्षितं ।
इति लेखं विस्मयैत्यक्षपातात् कुधान्वितः । रथ्याधिकारं जयाह मभोदस्य ज्जहाङ्गिरः ।
वह्नामनायकादीनां दत्त्वा तन्मार्गचरणं । शुद्धारराजानकादीन् स्वामार्थं व्यसृजदृतं । ४५८
अथ खानं पुरस्कृत्य नायकोऽसुखदायकः । क्रुद्धः पथोपहरणात् प्रापच्छूरपुरान्तरं ।
तद्गृह्याः खण्डोष्माद्यास्तद्विदुषाः पदे पदे । दंष्ट्रं मडवराज्यान्तश्चक्रुस्त्पिञ्जमञ्जरा ।
एकतो नृपतेः सेना कष्टा खानस्य चान्यतः । दंष्ट्रादयीयमस्येव लक्षिता सर्वभक्षिका ।
प्राक् भैदविश्रवात् खानविश्रवः सोऽधिकोऽभवत् । पाददाहादिवामञ्जोगलरोगो व्यथावहः ।
तस्कराक्रान्तपथिकोबलवन्निहताबलः । अराजकहवानीशो देशः कष्टा दशमगात् । ४५९
जम्बुर्दक्षिणपारादीन् प्रमेयंस्तद्दिगाश्रिताः । गृह्णीत्वा गोधनं सर्वं त्यक्त्वा स्ववसतीर्भयात् ।

खेरीं चार्द्धवनं राष्ट्रं भ्रष्टमग्निशिखेव सा । अतापयन्महोष्माद्या प्रविष्टा कटकद्वयी ।
 राजसैन्यं समालोच्य प्रसुप्तं चारुचक्षुषा । एकदा जेरकाद्यास्तैः स्वास्त्रकन्दं शिविरे ददुः ।
 प्रजागरचरन्यः सशस्त्राभ्यासविवर्जिताः । सर्वे पशूपमास्त्रासादिदधुः शिविगन्तगात् ।
 सेनापतेर्भिजाः केऽपि युद्धादौ भेदिताः परैः । चक्रुस्तत्कटकं त्यक्त्वा द्रोहं वैरिममाश्रयात् ।
 राज्यं नश्यति हव्यति प्रतिदिनं वाङ्माखसालोनका लोकः । क्रिश्यति लुण्ठिदाहकरणैश्चौरैः स्वकं पश्यति ।
 सेना भ्रश्यति धीरवीरसहिताण्यन्वियति स्वं रिपुः काश्मीरप्रभविष्णुषु प्रभवति देषात् स्वभेदायदा ।
 द्रोहं प्रोक्षन् वलोक्यैव सखाः श्रुत्वा स्ववाहिनीं । सेनानीश्वरितः सैन्यात्पलायनपरोऽभवत् ।
 हतेऽथ विद्रुते तस्मिन् पश्चादेत्य महाभटैः । सर्वस्वाप्या जहर्षाय खानस्तत्प्रथमं जयात् ।
 तुरष्कदेशाद्यदुष्टा खानः प्राप्तो निरर्गलः । सुभागवो हस्तपद्मात् केनापि प्रचलन् हतः ।
 अथ मल्लशिलास्थाने तुष्टः खानो जयोन्मदः । स्वसैन्यसंग्रहं कुर्वन् जिगीषुः शिविरं व्यधात् ।
 विकरालान् भटान् चित्वा करालविषयावनौ । मुमुषुर्निष्करान्मन्वान् वास्तव्यास्तस्य शस्त्रिणः ।
 अत्रान्तरे मार्गपतिर्गृहीता बालभूपतिः । तज्जयाय बलौद्युको निर्यथैव नगरान्तरात् ।
 प्राक् भेदकदनाभ्यस्तन्यस्तवस्तुविलुण्ठनाः । पुराङ्गद्वरमां भोताः पौराण्यमेव न्यर्पयन् ।
 निष्कृष्टवस्तुभावा सा मुषितेव वराङ्गना । अभवद्राजरहिता नगरो न गरीयसो ।
 वैदेशिकटकाटोपकोपोत्करगटङ्कटः । गुप्तिकोड्डारभूवाटे पाटवाच्छिविरं व्यधात् ।
 संस्थाप्य तत्र भूपालं त्रिधा कृत्वा स्ववाहिनीं । कन्याणपुरगं श्रुत्वा खानं योद्धुं विनिर्यथैव ।
 द्वाभयामान्तसोमान्ते समामन्त्रोऽधिकार्त्तधीः । तस्यैव खानान्तिकं प्राप्य सखानमरुगान्तरे ।
 कमराज्यस्फुरत्प्राज्यचक्रवाटादिदुःसहं । वैदूर्यभट्टः पाश्चात्यां जयाह गिरिपङ्क्तौ ।
 सपिर्वज्रप्रतीहारगङ्गाजसुतादयः । चतुरङ्गेपमां लोलां क्षणं चक्रुः पुरोगताः ।
 अथैकतः स्वकाश्मीरवैदेशिकबलान्विताः । मसोदनायकसुता योद्धुं व्यूहात्समाययुः ।
 फलकामिस्फुरत्पद्मा नदन्तोऽन्निकमागताः । चेत्तः पङ्क्त्या भटास्तत्र हंसादिव नभोन्तरे ।
 यावत्प्रवृत्तो योद्धुन्तां स्तावद्वीक्ष्यायमागतान् । अङ्गादठकुरव्यूहो निरीहः समपद्यत ।
 चेलाङ्गिकाभुजः केऽपि गर्जन्तो जलदादिव । स्फुरच्छस्त्रतडिञ्जचालाः सोत्फाला निर्ययुर्मध्ये ।
 विषमा पङ्क्तमङ्गीर्णा जाड्यदुर्भार्गदूषिता । तेषामापततां साध्या वसनेव निजाजिभूः ।
 वैदेशिकभटान् दृष्ट्वा नटत्खेटकपीटकान् । चटकादिव जग्मुस्तैः विदूरं पाटवोऽजिताः ।
 न संस्रभयितुं सेनामशक्ततां पलायिनीं । अङ्गादठकुरोद्दीर्णां सेतुभङ्गां नदीमिव ।
 अहमहमिकायातजातघातप्रणर्दिताः । प्राणत्यागेन ते केऽपि चक्रुर्जैतननिष्कृतिं ।
 स्ववच्छेदितसिक्ताङ्गाः शालिचेचगताः शवाः । यागोपहारपशुतां ययुः कार्षिकभूमिषु ।
 सेना खानस्य वात्येव सा नैर्घतदिगागता । तत्तल्लोकस्थं चक्रे वेगभग्नभटद्रुमा ।
 केऽपि काश्मीरिकास्तत्र वैदेशिकभटानले । शस्त्रज्वालाबलीदीप्ते जुञ्जतुः श्लोकलं वपुः ।

४५

४७

४६

४८

७५

४८०

किं नामोदीरणैस्तेषां दृष्ट्वा बूहं समागतं । तिर्यग्निरिव पातं स्वं भोत्या धैर्यैः पलायितुं ।
 प्रमेयभाजोमुख्याये दृष्ट्वा राजसभान्तरे । अदृष्टपूर्वं संचासं तेष्यशास्त्रवदाययुः ।
 वीरवृत्त्या त्यजन् प्राणान् केवलं स्नायतामगात् ।
 तस्य त्रिचतुर्गस्त्यक्तप्राणाश्चरारणे । दिवं यियासोर्भोगार्थं वभूवुस्तो पुरःसराः ।
 हतावशिष्टान् विद्राव्य ते खानस्य महाभटाः । निवृत्तामार्गपत्यपे स्त्रीयभ्राज्या समाययुः ।
 मसोदखानः केत्येवं वदन्तो विजयोद्यताः । वीराहस्तनमोराद्याज्ञातामार्गपतेर्भटैः ।
 पञ्चशस्तस्य सम्बन्धिभृत्यास्ते गौरजादयः । सगौरभदृष्टान्ये च हतामार्गपतेः पुरः ।
 विमुखाऽभूत् कियत्कालं यः स साक्षुस्त्रमाययौ । वालभृष्टप्रभावेण कश्मीरकटके विधिः ।
 मार्गेशस्यायवा स्तुत्यं धैर्यं तस्यात्र संयुगे । सन्नद्धः सवलस्तस्यै जयस्तम्भदवाचनः ।
 पैदकमात्रं पश्चाच्चेदगमिष्यच्च तत्स्थलात् । काश्मीरकटकस्यास्य नावशिष्येत किञ्चन ।
 भिन्नप्रकृतिसन्धानकौशलं श्रीज्यहार्जिरे । भिषजोव तदा दृष्टं भैषज्यं सान्निपातिके ।

४४

४५

प्रागल्भ्यमप्रतिहतं प्रतिभानभोजस्तत्तत्प्रयोगचतुरत्वमसंभ्रमश्च ।

एतानि यस्य समयेऽप्यतिसङ्कटे स्युस्तुष्टेव तं प्रति समेति रणे जयश्रीः ।

खानोऽस्मत्करमाप्नोऽत्र भित्थोद्घोषाच्च संयुगे । रणात् प्रचलितान् दूरं युत्वा सर्वानुपानयत् ।
 मार्गेशमधुमाश्रित्य तद्रणोपवनान्तरे । ते वीरभ्रमराश्चेरुः स्फुरत्यक्षरबोद्धताः ।
 अथ खानस्य शिविरं गङ्गाद्याजयदुर्मदाः । नोतावशिष्टां सामग्रीं हत्वा भृगीनलुण्ठयन् ।
 एभराहिममार्गेशः सम्बद्धः समराग्रगः । मसोदनायकमुखान् विमुखांस्तर्जनैर्व्यधात् ।
 अन्ये शृङ्गारभीहाद्यादृष्ट्वा तत्सैन्यमद्भुतं । भेडावनपथात्तूर्णं विद्रुताः स्त्रां भुवं ययुः ।
 सर्वे राजपुरीमैन्यं ददैन्यं वेष्टितं भटैः । दत्ताभयं ररुदाजौ गङ्गागणपतिर्यथा ।
 त्यक्त्वा सन्नाहसामग्रीं केऽप्येते विद्रुताद्भुतं । मृषितः स खगैर्ज्यैः पृष्ठलग्नाः प्रश्नान्तयः ।
 वृत्तानपि वने जचुररयोः सगन्धमो । वैदेशिकैर्हतं यत्तद्गामेषु जनपीडया ।
 काश्मीरिकेभ्योमुषिता निक्षेपमिव ते दधुः ।

४६

४७

श्रीतज्जगर्दितः केचिर्केचिच्छ्रान्तावुभयथा । वैदेशिकाश्च काश्मीराः शतसंख्याः क्षयं ययुः ।

संरुढं कमपि निपातयत्यकाण्डे पातार्धं नयति च कञ्चन प्रकृष्टिं ।

सङ्कल्पाविषयविचित्रकाकतालोवाय्वौघस्तस्मिन् पृष्ठं विधाता ।

यादृक् सुवासनः खानस्तादृशस्तस्य चेद्भटाः । भवेयुः किं न जायेत किन्तु धर्मानुगोजयः ।
 इत्थं फतहखानेऽस्मिन् प्राप्ते कश्मीरमण्डलं । एकषष्टितमे वर्षे पुरदच्छावणान्तरे ।
 कटकदयसंयोगे कल्याणपुरसन्निधौ । अचत्यानाञ्च वाच्यानां तत्तत्कौकलयोऽभवत् ॥ युगलकं ॥
 मैत्रर्चनसंयोगं मिलापं शनिजीवयोः । भौमाब्दे तत्क्षणे हेतुं देवे देविदोविदुः ।
 श्रीजैननृपतेराज्ये षड्दर्शनरताः प्रजाः । दृष्ट्वाः स्वधर्मनिरतानिरातङ्गानिरोतयः ।

४८

तस्मिन् स्वर्गं गते राक्षसं नष्टाचारेऽत्र मण्डले । प्रजापचाराक्षोकाणां चयोऽभूदिति मे मतं ।
 तथाहि वणिजः केचित् स्वाचारं हिन्दुकोचितं । त्यक्त्वा पुरान्तरे चकुर्वन्ना गोमांसभक्षणं ।
 येनैव पितरोद्याता येन याताः पितामहाः । तद्दर्शनेऽत्र तत्पुत्रास्त्वप्यने मौसुलप्रियाः ।
 प्रत्यब्धं तिथिकार्याणि पुराणोक्तानि कानिचित् । विस्मृतानि दुराचाराः कथं न स्युर्दुरापदः ।
 मण्डलेऽस्मिन् दुराचारचातुर्वर्ण्यविराजिते । प्रसङ्गपतिताचारविपर्ययादितो रितं ।
 राजाक्रान्तः परैर्बिष्यावार्त्तयेति विस्मृतिः । मार्गेशस्ताजभट्टादीन् वृत्वा स्वशिविरं यथै ।
 पश्चाच्चदलगिष्यत् स नष्टांस्तान् बलवर्जितान् । न किञ्चिदवशिष्येत् खानस्य चलतः पथि ।
 मार्गानभिज्ञो मार्गेशः सर्वेऽप्युभयवेतनाः । दायाददुःस्थितिं लोके काङ्क्षन्तः स्वार्थलिप्सया ।
 प्रैरयंस्तद्व्रणाङ्गन्तुं मार्गेशं चाप्यदीदरन् ।
 सनृपं सैन्यमुत्पाप्य ततोऽजिष्णुर्जहाङ्गिरः । ज्यमालमहगास्यानं यथै स विजयार्जितः ।
 किमेते मिलिताः खानमिति तेन विचर्जिताः । ददाह ताजभट्टः स यामान् माङ्गस्यनादगान् ।
 तत्तद्गृध्रगृहीज्ज्वालधूमजालाकुलं नभः । धनकालोद्भवोद्गीततडिदभ्रोपमां दधौ ।
 हन्तं यदा ह्यदेशेषु काश्मीरैर्दिग्जयक्षणे । दाहलुण्ठनादिकं तद्गृह्यमैव मण्डले ।
 अकिञ्चनान् जनान्नगान् विज्ञप्त्यै समुपागतान् । अथैव जातान् दृष्ट्वा तान् न कोऽप्याच्छादनं ददौ ।
 तत्रत्यास्तद्धृतं कुप्यं रूप्यं धनूः पशून्पि । दृष्ट्वाश्वासाकुलाश्चक्रुराकन्दमुखरादिभ्यः ।
 सर्वस्वहरणं यदत् कृतमस्मास्वहेतुकं । युष्मास्वपि तथा भूयार्दाचरेण विरोधिभिः ।
 तत्पःपफलमेतेषु त्रिषु तस्मरणक्षणे । फताहसाहराज्याप्तौ दृष्टं लोकैर्विगर्हितं ।
 उत्पिञ्चोत्पादनाद्देशे शृण्वन्निष्ठादिदूषणं । प्रजापापादमन्त्रिभ्यश्च मार्गेशः स न्यवर्त्तत ।
 सनृपोनगरं प्राप्ते विधाय विजयोत्सवं । उच्चावचान् खानपक्षगतान् सर्वानदण्डयत् ।
 एकं खानायगं क्षाला शिष्टं तस्य कुटुम्बकं । अत्राधत न को देहे दुष्टरोगद्वौल्येण ।
 कदाचित् सुप्रोतोऽजयति सुखं सार्व्वजनिकं कदाचिद्वक्त्रेऽङ्गुः सृजति जनतामोतिचकितां ।
 फलन्नीचं चोषं भविषु परिवृत्त्या विदधतो ग्रहस्येवाकाशे गतिरिह विचित्रा वत विधेः ।
 कश्चित्कालं दरक्षतः खानस्त्राणविवर्जितः । यथावकिञ्चित्करतामवग्रहद्वाम्बुदः ।
 अत्रान्तरे स्थितः खानः सभैरवगलान्तरे । अचिन्तयत् पुनर्देशप्रवेशं नायकोर्जितः ।
 मासदयमतिक्रम्य काश्मीराभिमुखस्ततः । आरथैः स पुनः खानः सत्राण उद्घटैर्भटैः ।
 तस्मिन् शूरपुरं प्राप्ते सनृपोऽथ जहाङ्गिरः । निर्यथै नगरात्पूर्णं सम्पूर्णः सैन्यसम्पदा ।
 प्राप्नोत् स गुप्तिकास्थाने निषण्णः शिविरान्तरात् । गङ्गराजसुतराचौ सोऽष्टश्लोदिद्रुतं द्रुतं ।
 आरोहणक्षणे तस्य तुरङ्गस्त्रासमग्रहीत् । क्षणं स शकुनभोऽपि नातिष्ठच्छिष्टुरः क्रुधा ।
 गृहीतभूर्गवित्तोऽपि यत्रैव द्रोहितामगात् । कोऽन्यस्तिष्ठति तचेति चक्षुः प्रत्यागतोऽभवत् ।
 सुलभे निर्मताभूयोमार्गेशः शिविरान्तरात् । उपायाद्यिगं यावत्तु खानस्य बलभेदनं ।

४९०

४९५

४९०

४९५

४९०

४९५

अत्रान्तरे गुरुरपुराज्जेरकाधामहाभटाः । प्रविश्य नगरं रात्रौ बन्धनस्थानमोचयन् ।
ते सर्वे बन्धनान्मृत्युदारादिव विनिर्गताः । सैफडामरमुखास्तु सम्प्रापुर्विजयेश्वरं ।
सैफडामरः पूर्वं बन्धने स्वप्नमैषत । केनायेतत्पदद्वन्द्वं किञ्च शस्त्रेण तस्मिन्नि ।
वीरस्य बन्धनं ह्यस्य सूर्जत्पक्षस्य रक्षणं । सोऽप्यणः पतितं मेने वक्त्रेऽर्धस्त्रावगूहनं ।
तथापि रक्षणं वक्त्रेरिव वस्त्रावगूहनं । जयापीडपुरादुर्गाद्वन्धनं नगरे कथं ।
इत्यपायोऽप्युपायस्य जातोमार्गपतेर्यतः । एभ्रादिमः समार्गशस्त्रावत्पस्यादिनिर्गतः ।
शंषनायकमुखानां धञ्जनां कदनं व्यधात् । ठक्कुराद्वज्रजराकप्रतीहाराव्यादयः ।
इत्थं तत्साहसं चकुर्वन्निर्गतकोशघट्टयः ।

४४०

विपदि समनुभूय कोऽपि कष्टं भवति पदं नृपसम्पदां नितान्तं ।

कनकमनलपातघातमाप्त्वा शिरसि विभाति नृपस्य मौलिरूपं ।

कारापञ्चरत्नमुक्तः पक्षीवाचनपक्षतिः । पुनर्जातमिवात्मानममन्यत स डामरः ।
पूर्वं जयपुरे दुर्गे योऽभूदद्वन्द्वः सधोदरः । काराप्राकारमुलङ्घ्य रञ्जुनेकोऽपि निर्गतः ।
रुद्धः सुप्तः पुनर्वद्वे नगरे बन्धनालोये । निश्चिन्तितं बधस्तत्र दिष्टैर्दिचिदिनान्तरे ।
एवं कष्टान्ततोमुक्तः प्राप्तः खानान्तिकं क्रमात् । प्रधानपुरुषाख्यातिं प्रापत्प्रकृतिमध्यगः ।
सैफडामरस्तत्र ययामह्यमतस्थितः ॥ कुलकं ॥

४४१

रामोरावणवञ्चितो यदि गृहान्नैवागमिष्यदनं सुयोधः स च बालिना कृतपदेनैव घट्टिष्यदुपा ।
लङ्कां प्राप्य रिपून्निहत्य समरे जेताभविष्यत् कथं संयोगं सुखदुःखयोः प्रतनुते धौव भूत्य दयोः ।
राज्यार्थी विच्युतेदेशात् खानोवीरान्निलम्पटः । डामरोमार्गपः क्रुद्धः सर्वनाशात् पदं च्युतः ।
एवमन्योन्यसापेक्षं नाभविष्यत् स्वयं यदि । प्रविश्य देशे राज्याप्तिः कथमस्य भविष्यति ।

४४२

राजा विभाति बज्रवीरसमाश्रयेण वीरः भजन्ति च तदाश्रयेण शोभां ।

अन्योन्यसङ्गतिरभङ्गुरभङ्गिरेषां बालाङ्गनाकनकभूषणवदिभक्तिः ।

तेन प्राप्तेन सा खानसभा तत्र व्यराजत । मुक्तालतेवाङ्गनाङ्गे नायकेन गुरुपात्मना ।
अत्रान्तरे मार्गपतिश्चकितस्तत्समागमात् । सन्धिसुखिखवाहद्विमुखं खानं व्यसर्जयत् ।
एधराजान्कारिगडामरः केशवोबुधः । राजयमेत्य सन्ध्यर्थं निन्ये राजपुरीपतिं ।
तावद्गदायरावचमुखादाश्चास्य मार्गपः । शृङ्गारसीहं न भेदमनयद्विषापर्यैः ।
नीत्वा मार्गपतेः पुत्रं सन्धितुः स बलदये । न्यवारयदुच्छोभं यावराजपुरीपतिः ।
तावन्मार्गपुत्रं गेडुमन्यैर्विनिश्चितं । नामन्यत्र स यत्नेन सागङ्गान्निलिणेऽभयम् ।

४४३

थावत् प्रजासु सनृपासु विधिर्विद्वेदादायाददुस्स्थितिर्नृपायगौः । याति ।

देहे दुराधिनिश्चते भिषजां प्रयुक्त्वा रोगाः कथं प्रविगलन्ति कृताधिनाः ।

खानान्तरङ्गैराचिन्ते भिषजे राजपुरीपतौ । अकस्मादुदभूत् बोधः, सर्व्वनैन्यभयावहः ।

गङ्गाशृङ्गारसोहाद्यास्वस्ताराजपुरीं ययुः । खानोऽपि सबलोभीतोययौ प्राम्बद्ययागतं ।
 केचिज्जेराकमेराद्याः प्रापुर्भोगैश्चमन्निधौ । ज्वलालटङ्कुरप्रेक्षा कृतमाध्यस्थ्यमन्विदः ।
 एवं लोभेण सः सेना खानस्याङ्गतरङ्गिता । ययौ सहस्रधा दीर्णां सेतुभङ्गादिवापगा ।
 अथ मार्गपतिः श्रुत्वा तदृत्तान्तमनुद्रुतः । युयुत्सया ससैन्यस्तु प्रापच्छूरपुरान्तरं ।
 अत्र दृतमुखाच्छ्रुत्वा क्रमराज्यमुपद्रवं । शाहिभङ्गबलप्राप्त्या चिन्ता दैगुण्यमादधे ।
 निवृत्त्य स ततोराज्ञः प्राप्तः स्वयंपुरान्तरं । बबन्ध नैरुजे खानं युत्वा यस्याधु तद्वाधात् ।
 स हि तद्विषये प्राप्तेऽमुष्णात् श्रीनगरं विटेः । किन्तु तत्काङ्क्षितं क्रूरं न सिद्धं पौरपुण्यतः ।
 सोऽपेक्ष्य मार्गपं तत्र ठैकितं क्रमराज्यतः । पदार्थराग्नौ दत्तार्घ्यं तद्रुषा भस्मसाद्वाधात् ।

अन्यायतः प्रतिदिनं समुपार्ज्यं वित्तं यद्दानभोगरहितं निहितं गुहान्तः ।

तत् सम्प्रयाति कृपणेषु कृतानुतापं भूपालसादनलसादरिदं स्युसाच ।

ततस्तत्सहितः प्राप्नो नगरं स ज्यहाङ्गिरः । जयेन तावन्मात्रेण नगरे स व्यजृम्भत ।
 सैदान्निष्काशितान् देशान् स्तूपस्रवधकानपि । लैखैरानाययामास सोपयोग्यतया स तान् ।
 तदन्तरे जन्मवाटे वसन् खानोबलोर्जितः । मृगानिव हरिस्तत्र विदधे दुर्दृशान् खड्गान् ।
 सप्तविंशतिसङ्ख्यानं स काश्मीरविषयान् यथा । तावतोस्मिन्धुरोस्तत्र व्यधादुस्यः पराक्रमैः ।
 साङ्के मल्हानहंभैस्तत्कटकः सुभटोत्कटः । मद्रमण्डलमुल्लुप्य तुह्यकांक्षकितान् व्यधात् ।
 स मद्रमण्डलं जिता दत्त्वा राजपुरीपतेः । जिष्णुश्चैत्रे पुनः प्राप तद्युतो नायकालयं ।
 गृहं दैवतवत् प्राप्तं खानं तमानयद्गुणैः । मसोदनायकोऽमुष्मिन्नाभवद्भक्तिखण्डितः ।

सागरस्थजति चेन्निजां स्थितिं पश्चिमोदयमुपैति चेद्रविः ।

चक्षित्यः शरणमागतेऽर्चयन् प्रायश्चलति न स्वधर्मतः ।

स सैन्यसङ्ग्रहं कृत्वा कथिलकटकान्वितः । तस्यै खानोगिरिशृङ्गे वैरिभङ्गविधित्तया ।
 रोगैरिव भटैर्ध्वस्तसमस्तगृहवस्तुभिः । वास्तव्यानां स्थितिर्दुस्त्रा गेहे देहे यथाभवत् ।
 अत्रान्तरे बन्धनान्तर्गतं पृष्ठकवाटिनं । भीतोव्यापादयामास जेराकं नगरेऽध्वपः ।
 तच्छ्रुत्वा राजलोकश्च सर्व्वश्व विरागभाक् । आश्रासघातकलेन दुरुक्तिमुखरोऽभवत् ।
 ज्येष्ठे मासि श्रुतानिष्टा मार्गेशः कष्टनिष्ठितः । अतिष्ठत् सनृपो मल्लशिलापृष्ठेऽतिनिष्ठुरः ।
 द्रुङ्गमार्गनिरोधेन सर्व्वोऽप्युभयवेतनः । जनोबलदयं गन्तु निराशः समपद्यत ।
 विशां निर्लवणं भोज्यमश्रतामच मण्डले । मार्गेश्वर्यञ्जनं नाम श्रुतं हास्यावहं न कैः ।
 साङ्के पले सैन्धवस्य कथोऽभून्नगरान्तरे । दीनारपञ्चविंशत्या दुरापं नगरैरपि ।
 द्वाषष्टितमवर्षेऽपि कश्मीरागमनोत्सुकं । खानं श्रुत्वा मार्गपतिर्नीतिकौटिल्यमादधे ।
 दौहित्रं हाज्यखानस्य खानमेस्त्वन्वराभिधं । कम्पनाधिपतिं कृत्वा स्थामार्थं स व्यसर्जयन् ।
 मसोदनायकीयं च रात्रं दत्त्वा स्वगतये । यश्चराजानकश्चापि ससैन्यं प्रत्यमुच्यत ।

समं देशसुखेनाथ प्रालये तनुतां गते । स्वसैन्यसहितः खानोराजपुण्याः समायथौ ।
 प्राप्तं खानं समाकर्ण्य तं भैरवगलान्तरे । मार्गं प्रूरपुरे रोङ्गं मार्गेशः सनूपो यथौ ।
 प्रवेशरोधः खानस्य तदूर्ध्वगनवर्त्तितः । राजदेहे मृतस्येव देशेऽभूच्चक्रभोतितः । १८०
 पशुपादिष्टमार्गेण परदृष्टावणान्तरे । ततोऽगाद्विरिमुल्लङ्घ्य खानः काचगलान्तरात् ।
 ताजमहादिसैन्यौघोगुप्तिकोङ्कारभूतले । जुब्बं वायुरिवागत्य चक्रे खानबलार्णवं ।
 ध्वनिदन्तुभिनादेन तर्जयन् परितोजनान् । खानः सकटकोभीत्या नगरं व्याकुलं कृतं ।
 उड्डीयेवागतं शुल्बा साक्षर्य्योमार्गपस्ततः । ससैन्यः सनूपसूणं तद्युद्धाय समायथौ ।
 उड्डामरोडामरस्तु शैथ्यश्रीगरुडामरः । रणे डामरयागेऽन्तर्व्यभावुच्छ्रयद्रवत् । १८१
 केचित् सैदभटास्तत्र युध्दम्नः सुभटैः सह । अनिवर्त्तितया चाता दिव्यस्त्रोसुखभागिता ।
 श्वधपातरणाघातचतानां तत्समागमे । शवानां राशयस्तत्र पतिताः समरान्तरे ।
 न सैद्युद्धं नोखानागमप्रथमसङ्गरे । भटचयोऽभवद्वाङ्गुप्तिकोङ्कारसङ्गरे ।
 प्रमेयभाजोऽप्यासन् ये रणे मुख्यानिजोचितं । शैथ्यं नादर्शयन् केचित् साक्षिभूता इव स्थिताः ।
 पातनेनेव वृक्षस्य पक्षिशावा इव च्युताः । गताहताः चतास्यासन् यत्र तत्र शवमृगाः । १८२
 पूर्व्यापकारी यो यस्य ग्रामे वा नगरेऽभवत् । स तस्य बाधं कृतवान् दुर्ध्वलस्य बली तदा ।
 भसोदमायकस्तत्र सायका युध्वर्षणे । रुद्धाश्चोविजहौ प्राणान् भावि केन विलङ्घ्यते ।
 कृत्वान्यान् युद्धगान् यत्र मार्गेशोऽगात् स्वरक्षया । श्रीसैफडामरोवीरयुतस्तत्रैव सोऽभवत् ।
 योगेवथः स चावाप्त इति तुष्टोभटावृतः । प्रथमं प्राहरन्तस्य मूर्ध्नि श्रीसैफडामरः ।
 अलं शिरोहैधरस्य स च कूरा इव यहाः । मुखे भुजे कपाले च घ्नन्तस्तं विवशं व्यधुः । १८३
 अथ मार्गपतेः स्वर्णवर्णमङ्गलमानिकां । सचामरो डामरेशो जयश्रियमिवासदत् ।
 उपेक्षितं तं तत्रस्थेर्निजैराश्वस्तमानधे । ररच्च केवलं प्रीतो जात्यश्वस्तमराचलन् ।
 विहिताश्चित्रप्रसराः सचिवाः सममेकपाश्वरताः । यत्र सुशस्त्रप्रचितामञ्जति नौकेव राजश्रीः ।
 वैदेशिकभटैर्द्रोहे विहिते समरागमे । तावन्ते कत्यवाडाद्या निन्युः खानं यथागतं ।
 खानोराजभटैर्ध्वङ्गेरणे मिथ्येति वार्त्तया । स सैफडामरो युद्धात् स्वसन्धैर्य्यान्यवर्त्तत । १८४
 तत्तदराश्वसामयो मृक्कन् प्रूरपुराध्वना । समरोडामरः सैफडामरः खानमासदत् ।
 इत्थं तृतीयवारं स प्रविष्टो मण्डलान्तरात् । बधं कृत्वा विनिर्गत्य खानः पर्णोत्समागतः ।
 अधर्म्मवद्गलः कालः सर्वैर्द्रोहपरायणाः । राजा शिशुतरस्यायं स्वतन्त्रं मन्त्रिमण्डलं ।
 अविधेयानिजाश्वामी खानपक्षप्रतीक्षिणः । पौरानिरनुरागाश्च निष्काशं नृपमन्दिरं ।
 सत्ता नाम न वृद्धस्य सर्वसामर्थ्यवर्जिता । इति सञ्चिन्तयन् शस्त्राघातजातव्यथाकुलः ।
 मासौ द्वौ गमयामास मार्गेशोऽपि स्ववेष्टनि । १८५

दृष्ट्वा महार्चमणिमौक्तिकविद्रुमौघान् रत्नाकरं अथतु सोऽपि सुखमलोभात् ।

यस्मान् महाभयकरात्मकरांस्तदीयान् वीर्येण वारयितुमुज्जितभीः समर्थः ।
 अत्राक्षरे पुनः खानस्रटिकाशरपर्वतात् । इतोयातैर्भटैः सार्द्धं लब्धवाणः समाययौ ।
 तस्मिन्मध्यन्तरे प्राप्तिं मुदितैरिव पर्वतैः । तदहः पतितं दधे तुषारं सुसिताम्बरं ।
 यामान् प्रचलितान् दृष्ट्वा तदार्त्ताचकितस्ततः । मार्गेशोवाङ्मिलं त्यक्त्वा सबलोपोद्बुभभ्यगात् ।
 तावन्मितपरीवारो बद्धरूपा नराद्गतः । प्रापद्दामोदरोङ्कारभूमिं डामरसंयुतः । ४००
 सनृपोमार्गपः पश्चात्तनवायुरिवोञ्जितः । सैन्यं न्यवेशयत्तत्र सातदैवतसन्निधौ ।
 सव्यूहोजातयुद्धेहोनिग्रान्ते शैफडामरः । बभञ्ज भार्गपानीकं दामोदरद्वेत्यतः ।
 चिचं हैदरशाहस्य यत्नं सिद्धं त्रिधागमैः । अहो होनबलयापि सिद्धमय विवेर्षणात् ।
 किमन्यदल्पसैन्याऽपि खानः कश्मीरकुञ्जरान् । हतविद्रुतविध्वस्तयूथान् भिन्दद्व व्यधात् ।
 प्राग्वत्साऽनिष्टमाशङ्क्य मार्गपः शैफडामरात् । अन्येषां वीर्यं ताटस्थं प्रपदे नगरान्तरं । ४०५
 द्विजेषु सेतुबन्धेषु प्राक्सेददैधयत्तदा । पारावारगताः पौरादैराज्यकुलतः दधुः ।
 पितृजप्रतिहाराद्याः प्राप्तमडवराज्यतः । नृपपक्षं परित्यज्य खानपक्षं समाश्रयन् ।
 स्वभेदजर्जरं ज्ञात्वा सैन्यं द्वित्रिंशोऽनयत् । सैद्यत् स्कन्दभवने किंकर्तव्यतयाकुलः ।
 एकदा सर्वसैन्यं कृत्वा मेयामहम्भरः । नोसराजानकयुतेद्रोहं स्त्रामिनि तद्वाधात् ।
 यथा चित्तं तथा काथेयस्य स्थात्साहस्यचमः । तस्यात्मानिरपेक्षस्य कर्त्तव्यं किं न सिध्यति । ४१०
 भागिनेयं नृपपदेऽप्युपेत्य स्वार्थलुब्धोः । द्रोघाभूयस्य तेनाभूत् सर्वनाशाय कारणं ।
 नष्टसैन्यः सदैव्याऽथ मार्गेशः शरणं भयात् । ज्यज्ञालठकुं प्रायात् खर्वाश्रमस्थितं हितं ।
 यथैव स विरुद्धानामकरोच्छासनादिकं । तादृशीं स दशं प्रापद्विक् चलाराजवन्दः ।
 सप्तयज्ञानुगुणधारितसप्तवारवर्णाग्रकोपचितवेशविशेषभूषः ।
 बह्मभूषद्वयं योऽभवदष्टभोगप्राप्तोदशामितरवत्स धिगस्तु लक्ष्मीं ।
 क नृपः क मदीयन्तत् सर्वस्वं क परिच्छेदः । नास्मरत्सहिने किञ्चित् प्राप्तोमुनिगुहान्तरं । ४१५
 राजदारापहारोत्थपापभारादिवार्दितः । तद्वाता नाशकद्रुन्तं नावं स्त्रीसहितोऽविशन् ।
 अन्ये सैन्याः सदैव्या गिरिविलविगलदासराधूसराभास्तिष्ठन्नादिष्टरिष्टोद्गतघनविलसदृष्टिर्निर्नेष्टचित्ताः ।
 दिष्टैर्दुष्टैर्गिरिष्ठैः परिहृतवसेनाः पृष्ठलग्नैर्निर्लुष्टाः । कारागारान्तराले पश्यन् इव बलात्ते निरुद्धाविरुद्धाः ।
 गर्जन्तो मुमुषुः परे जनपदान् दुष्टाः खशादस्यवस्तुनीत्या परिहृत्य सर्वमवलम्ब्य नरावास्तित्यः ।
 मार्गेष्वप्यबलाहताबद्धबलैः पूर्वापकारकृतेस्त्रोऽभूद्राज्यविपर्ययोऽतिभयदः कल्पान्तकालोपमः ।
 सर्वस्वाङ्गुष्ठने तस्मिन् धनिनां दुःसहे पुरे । आसन् दरिद्राश्चत्यब्बाश्चाद्यादारिद्र्यभागिनः ।
 ये स्फुटुमास्तदलपुष्पफलाभिरामान्यस्तरङ्गतरलाः सरवाः पिकाद्याः ।
 ते शोणंशुष्कजलमुक्मुखा हिमर्त्तौ किं तन्न यद्भवति कालविपर्ययेण । ४२०
 ते राजबलभा रम्यास्तः स्त्रियस्ते च सेवकाः । कथावर्णयतां यातास्तस्मिन्मष्टदले नृपे

इत्थं वर्षद्वयं सप्त मासान् भूला नृपासने । नृपोदावष्टिवर्षे स ह्याग्निने भ्रंशमाप्तवान् ।
 राजा मद्भद्रमाहस्त विभ्रमस्थान्तरास्ततः । आनीय फिर्घपालेन व्रजपथे समर्पितः ।
 राजधान्यङ्गने राजवासे तं मनोजैः सह । विधाय वृत्तिं सम्पूर्णां ररत्तुर्गामराधिपाः ।
 राज्यप्राप्त्या सुखं तादृक् तस्य नासीत् सुदुःखितेः । यादृक् तद्वृत्तस्तस्य नृपमन्त्रिप्रसादतः ।
 सैदद्वैधवधे लुब्धैः पुरेऽभूत् चिगुणा ततः । खड्गैः कृता दाहवर्ष्म तस्मिन् राजविपर्यये ।
 प्रधानवणिजः केचित् कोटिमञ्चयवर्द्धिताः । तृणमात्रावृत्तैरङ्गैस्तस्युले रक्षितासवः ।
 दिनत्रयं ददामोवोभेषणं यदि जायते । इति वैदेशिकोक्तोचसापेक्षा मन्त्रिणाऽभवत् ।
 काश्मीरिकायथा लुण्ठं वह्नियात्रागता व्यधुः । तथा वैदेशिकासक्तुः काले किञ्चिं न दृश्यते ।

प्रतिपदभ्रमेणः सपरिभ्रमा मधुकरी तनुते मधुगोलकं ।

निहितधूमतया विनिवार्यतां तमुपलभ्य परः सुखमनुते ।

कष्टैः वण्मासपर्यन्तं महद्भिस्सुद्विष्टं गृहे । अथलमपरैर्भुक्तं सर्वै तत्स्थानसंश्रितैः ।
 रक्ताकटण्णपूगान्तः क्षिप्तं कैरपि यद्वृत्तं । न नीतमशुचिस्थानसुतिकासरणभ्रमात् ।
 सद्युन्ननिस्सकुम्भाभः पक्षिपुष्करिणीकृतैः । रक्षितं कैरपि द्रव्यं नीतं ताडितदर्शनात् ।

सत्यं ब्रवीमि धनिकाः प्रष्टुतास्मदुक्तं यत्सुद्विष्टं वसु गृहे परवक्ष्यमाद्यैः ।

तद्भोगदानसफलं कुरुताविलम्बं नो चेदृथा स्मरत राज्यविपर्ययेऽस्मिन् ।

भग्नभाण्डकरण्डालीः प्रसार्य परितो गृहे । मुषिताः स्म इति व्याजात् खड्गैः कैरपि वञ्चिताः ।

जलान्तरश्रवागगान् प्रून्यानापूर्य वस्तुभिः । ररत्तुर्गामराः केऽपि प्रून्यीकृतगृहाधनं ।

तैर्निर्वसितगर्त्तान्तःक्षिप्तैः पौरधनैर्धनैः । तस्मिन् काले प्रतिपदं सत्यार्थाभूदसुन्धरा ।

मार्गरोधाद्यतैः सर्वैः जेपणीयाश्चवर्षिभिः । राजानवाटिकीयैस्तैस्तत्कालं साहसं कृतं ।

कर्कस्थाननिधानसर्पसदृशप्रोत्सारणाङ्गिण्डिमोदिष्टप्राक्तनसेवकाम्बुजघटाश्चेमन्तकालोदयः ।

भूपक्ष्मा मधुगोलकस्य सरघासङ्घातधूमोद्गमः सोऽभूद्वाज्यविपर्यये नवसभोद्यानद्रुमासीमधुः ।

किं स्नाचारविपर्ययात् किमु धनस्थान्यायतोपार्जनात् किं वा द्रोहितया सतां किमथवा सदण्यसाह्वयतः ।

निःसामर्थ्यतया यथा शिशुविभोर्द्वेषेण वा मन्त्रिणां राज्ये सुखलभूपतेरिव बभूवायं प्रजोपद्रवः ।

येनादौ सैदवैरे रणरसिकतया मोक्षिता बन्धनस्थास्त्रिद्व्यदेवाधिकारोव्यधित जितरिपुः स्फूर्जितश्च प्रयातः ।

प्राज्यं राज्यं व्यधाद्यः फतिहनरपतेर्नाशयित्वा रिचकं जीयाच्छ्रीकामरेन्द्रेवरसचिवपतिः सैफमेतक एकः ।

इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविरचितायां फतिहवाह्यराज्यप्राप्तिर्नाम चतुर्थस्तरङ्गः ॥

॥ समाप्तेयं श्रीवरराजतरङ्गिणी ॥

फ

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥



ममेश्वराचराकारधारिणे चन्द्रमौलये । शिवाय स्त्र्यस्त्र्यस्त्र्यन्दपरमात्मस्वरूपिणे ।

विलोक्य मिश्रं शिवयोः स्वरूपं सर्पाधिराजोमिलितोऽतिभक्त्या ।

गौर्याभुजावर्त्तनकङ्कलेन यत्रावतादो गिरिजाशिवाङ्कः ।

विरतं मोहान्धतमोयदनुरागरोचिषा शुकस्यापि । वन्दे तं गुरुतरणिं बुद्ध्याश्रयहृत्सरोजदीपिकरं ।

वन्द्यं तर्कवितर्ककौशलमतेर्वाक्यं प्रमाणान्वितं यत्कान्ध्या नृपकीर्तिवस्तुरचना देदीप्यते सर्व्वतः ।

स्त्र्यैकैः सत्पद्मशोभनैरविरलानुप्रासयुक्तैः शुभैर्नानार्थानुगतैर्भक्तैः सुकविना लालित्यभावान्वितैः ।

श्रीकङ्कणद्विजप्रोक्तश्रीमद्राजतरङ्गिणी । आलोक्योद्यमिताभ्यां स्त्र्यं वपुः कर्त्तुमखण्डितं ।

श्रीजोनराजविबुधश्रीवराभ्यां मनोरमं । कृतं द्वाषष्टिवर्षान्नं ग्रन्थं राजावलिदयं ।

गङ्गाभगवतीतीर्थस्नाने धन्यस्त्रभूषितः । कविः श्रीप्राज्यभट्टाख्यः समयगुणभूषितः ।

राजावलिपताकां स्त्र्यं राज्ये फतिहभूपतेः । एकोननवतिं यावद्वाक्कोचके ततःपरं ।

अथ देशादिदोषेण दुष्टलब्धकभीतितः । नागहीद्राजवृत्तान्तशैवालं मानसे कविः ।

तदाप्रभृति तद्गुणवर्णनं क्रियते मया । बुद्ध्याश्रयात्मजेनात्र शुकस्यास्त्रेणात्मचापलात् ।

पूर्व्वेषां राजसम्मान्यं निश्चयं पृथुसम्पदं । तद्भारान्त्रान्तयेवाहं न कुर्व्वे कविवाङ्मया ।

न पूर्व्वकविवृत्तत्वं कोदं मन्दधियोमम । वर्णमात्रेण रीत्यंशः स्त्र्यंखण्डायते कथं ।

राजोदन्तमहं सन्तः श्रुत्वा योजनपूर्व्वकं । अनुगृह्णन्तु मदाक्यसुधावृष्टिनिवहणैः ।

कश्मीरेषु महाराजजेनशाहकुलाङ्कुरः । श्रीमान् फताहभूपालः प्रशासन्नभवन्महो ।

तस्मिन् शासति तत्त्वौर्णो प्रजाः सर्व्वसुखावहाः । चासन् सुधर्मनिरता दयादालिष्यभूषिताः ।

स्त्रीधृतमद्यव्यसनेष्वसक्तः सचिवाग्रणीः । सोमराजानकस्यद्राम्योऽभूत्तस्त्र भूपतेः ।

आसरोपलवरोऽर्जितश्रियामन्ववाद्यप्रभवोऽस्य मन्त्रिराट् ।

धार्मिकोऽध्वपतिरेभ्रहेमकः सधृतिः शुभरतिः परोऽभवत् ।

प्रतीहारपतिर्हाज्यभेद्योऽमेयोगुणैस्तदा । द्वितीयः सचिवादैवात्कालधर्ममुपागतः ।

सामान्येन महीभर्त्ता पुत्रोमल्लेकज्यङ्गिरः । पैचिकैर्यामराष्ट्राधैर्यानेनास्य नियोजितः ।
 ब्राह्मणाः स्वक्रियाचारहीनाश्चासंस्तदा भुवं । यदेषां सोमचन्द्रेऽभून् क्रियालोपप्रवर्त्तकः ।
 सर्वविज्ञानविष्मैरशेषदराकदेशजः । शास्त्रासिमस्य कान्तेऽस्य क्षुपदेशं विना गुरुः ।
 सोमचन्द्रस्तदादेशाद्भूत्वा देवालयस्थितान् । भूमिं दिजेभ्योनीत्वा तद्भृत्यासृष्टान् व्यधात्तया ।
 सुफाल्यैर्गणेशस्य क्लृप्तादन्धनवाञ्छया । बोधस्नानइति व्याजादत्युच्चास्तरवोऽनुगैः ।
 मन्निधानं तदात्याजि दैवतैः प्रतिमासु हि । कथं विधत्ते मनुजस्तत्स्थानेषु विलुण्ठनं ।
 दुराचरोऽयं साचारोभट्टोभुष्टोऽनटोविटः । इत्येवमासीत् तत्काले सभासाम्यं कलेर्बलात् ।
 सोमचन्द्रात्मजस्याथ दानमानौ च गौरवं । असहिष्णुभिरधेशपुत्रैरब्धालकादिभिः ।
 विभेद्य होमराजानं प्रतीहारदिचक्रिणः । अवधूय स्वजमकं यौनसंभन्धयन्वितं ।
 श्रीजैनलाभदेनस्य पुण्यराशिरिवोच्छ्रितः । सज्जितः श्रीवितस्तान्तस्त्रिकालमभूत्तु यः ।
 राजानसोमचन्द्रेण श्लावितोनिर्मलैर्धनैः । श्रीजैनकदलः सेतुः पारावारप्रतारणे ।
 वस्त्राढ्यमठमल्लेकपुरान्तरसमाश्रयैः । श्लोषितोवेष्मभिः साकं रात्रौ वैरिजिगोषया ॥ कुलकं ॥
 दग्धारण्यनिभे जाते नगरे कदले तथा । नावशिष्टं विटैर्लेण्या स्नानवासोजनस्य च ।
 समं वृत्तः क्षीणकाले सोमचन्द्रस्तदुष्मणः । स्वमैत्र्यसंगं कृत्वा निविष्टोऽजालद्रुगडे ।
 शतैकीयोवसन् कोऽपि ब्राह्मणोऽब्रह्मवर्षमा । युक्तोऽयेनाभवत्तस्य राजानस्याग्निपट्टः ।
 प्रतापार्पणैरशस्य पुरस्य दहनार्चिषः । राजानसोमचन्द्रेण स्ववपुः श्रीफलायितं ।
 राजा दत्ते वह्निर्गन्तुं धर्मदारे दिनैः पथि । विप्रशापाख्यस्वभानुः सोमचन्द्रमथागलत् ।
 मलेकालादयः पुत्रा विद्रुताः समराङ्गयात् । विधाय सोमचन्द्रस्यान्धक्रियां नृपशासनात् ।
 मार्गेशैभ्राहिमोमन्त्रो स्नान् परान् समतोषयत् ।
 सिद्धादेशं महातन्त्रं ज्येष्ठपुत्राय मार्गपः । मलेकपिरुजायादान्मलेकाब्धालकाय च ।
 शस्त्राधिकारं दत्वाथ विभज्यान्प्रमेयकान् । मल्लैरुलूहरादिभ्यः स्वात्मजेभ्योददौ महान् ।
 होमराजानज्यङ्गिरप्रतीहारौ तु चक्रिणः । वाङ्मानेताम् डामरांश्च राक्षशांश्चिदधेऽध्वरः ।
 मृते प्रशान्ते सचिवे चेरुत्पिञ्जटस्ततः । कर्णगोचरदुर्दण्डशिर्गभर्त्तव्यदायिनः ।
 यमेवाश्रये रज्जुं नदीं तर्त्तुमहो नरः । क्लिप्त्यकस्मात्तस्मै ते विधिर्विधुरताङ्गतः ।
 सोमचन्द्रबधायैते वाङ्मानेताहि डामराः । मार्गेशेनास्य तैः सर्वैर्द्वीहोऽकारि नृपाज्ञया ।
 नौसेतुच्छेदं कृत्वा ते प्रतीहारादिडामराः । नाशयित्वा मार्गपतिं विदेशमनयन्ततः ।
 डामरउत्समल्लेकदौलत्याद्यानृपास्तदे । अभजन्मन्त्रिपदवीं षट्पदा इव तेऽटवीं ।
 आस्थाने डामरेन्द्रेषु सम्यन्त्रिण्यकारिषु । बलिनेदुर्व्यलाभामन्त्रबलाबलवत्तराः ।
 सुवृत्तं डामरं न्दीये शिङ्गानां प्रत्यभास्य तत् । तमिन्नासक्तघृकानामप्रकाशदवावमौ ।
 नयान्तरङ्गाः काराया चित्ताक्षौडामरैर्निम्नि । आलेमरादयोद्वेष्टाहकर्त्तारः सुभयादभी ।

१०

१५

१०

१५

५०

४५

अहङ्गेरप्रतीहारहोस्तराजानकादयः । दुष्टुङ्करवमानान्ते दिनेस्तान् डामरान् प्रति ।
 आस्थानासीनयोगाजखानमल्लेकदत्तयोः । ब्रह्मा गदायमेराख्यो जघानोरोदयोर्दुतं ।
 श्रुत्वा तदुत्समल्लेको राजायादगमदक्षिः । चिरं युद्धारिभीराश्च नीतः स्वान्तिकमादरात् । १०
 तद्वधाद्राजधान्यन्तर्द्वाहाकारोमहानभूत् । उदभूत्यारलोकास्तु नृपतेश्चाथश्लादा ।
 डामरोहोसमल्लेकः सूर्यभोगान्तरादथ । श्रुत्वा ज्ञातिबध्धं धैर्यान्त्र चचाल महाभटः ।
 प्रपुण्य वैरिभिः सोऽथ डामरस्तत्र सङ्गरे । वीरः स्वःसुन्दरीयोगं समरोड्डामरोऽगमत् ।
 शाहाभदनकुलजः खानश्राहिमस्ततः । अहङ्गिरप्रतीहारज्ञातेयः कुशलोमहान् ।
 विभागोक्त्य राजाणि यथार्हं पञ्चषेर्दिनैः । प्रददौ होसराजानमुख्यानां नृपतेः पुरः । ११
 आशङ्क्य नृपतेः पार्श्वस्थं तमुत्सवमल्लिकं । अकरोदन्धनं नीत्वा दुर्गेमे तु खशालये ।
 विभवं मासमात्रन्ते गन्धर्व्वनगरोपमं । विधाय देषादध्वेशभोत्या चेलुरिवाधमाः ।
 वृत्तान्तमुत्समल्लेकदुग्धभ्राता विश्रुत्य तत् । रावत्यदेवकोगत्वा खशालयमवेष्टयत् ।
 खश्रैंगङ्गामठोपान्ताङ्गीतैरुत्सवमल्लिके । विमुक्ते श्रुदभूत् कोऽपि सर्वोऽन्यान्याश्रयात्तयोः ।
 अथाध्यश्रयतां तौ दौ नृपकल्पतर्हं वृढं । विपत्तीप्रातपक्षिष्टौ मार्गेशागमनात्सुको । १२
 शकोननवतौ शूक्लाषाढादाश्रयजावधि । बधादिवृत्तं राजानडामराणामभूदिदं ।
 शरत्काले वहिस्तोत्वा मार्गेशः पुनराययौ । विभागोक्त्य कश्मीरान् सर्वेषां दत्तवानसौ ।
 राजाधिकारान् संस्थाप्य स्वात्मजेभ्योऽभशदभोः । योगीव कतिचित् कालं स्वदेशे विगतज्वरः ।
 उत्समल्लेकराजानशृङ्गारौ निरदाहयत् । गृहानब्धालमेरस्य नावतेऽब्दे जिगोषया ।
 निरोधवेष्मदाहादि श्रुत्वा पुनस्त्य मार्गपः । भाङ्गिलात् चुय्यमार्गेण हिन्दुवाटं समागमत् । १३
 तस्मिन् दिगन्तरं याते मल्लेकाब्धालकोऽरिभिः । बन्धनाय निनायोपैर्दुर्गे लङ्खशालयं ।
 उत्समल्लेकराजानशृङ्गारौ नृपसंयुतौ । विभक्तुमैच्छत् कश्मीरोत्पत्तिं वाराहमूलकं ।
 तत्र राजाज्ञयानोतैस्सिद्धादेशाधिकारिभिः । देशोत्पत्तिविभागश्लेषैर्लेशककर्मभिः ।
 कायस्थैर्बुधकश्मीशसंख्येशजगकादिभिः । भागत्रयं विधायेर्व्याराद्वेष्टेषु सर्व्वतः ।
 भागः फताहशाहस्य मल्लेकोत्सस्य चापरः । तृतीयोऽग्रश्च राजानशृङ्गारस्येत्यलिख्यत । १४
 विभज्य भक्ता देशेऽत्र देशोत्पत्तिः पुरा त्रिभिः । ऋक्गुक्कनिष्काख्यैश्चैतैर्महात्मभिः ।
 ततोमगरमारुह्य राजराजानडामराः । नात्यजन् चदयादैरं गूढं नकुलचर्पवत् ।
 मुख्यं मन्त्रिपदमुत्समल्लेकस्य ददौ नृपः । सिद्धादेशश्च राजानशृङ्गारस्य महत्पदं ।
 आस्थानउत्समल्लेके स्थिते निर्णयकारिणि । शृङ्गालेडिकसंयोगः श्रुतोऽभूच्छ्रितश्लादा ।
 कर्त्तितोर्णाडडिपुण्यवादिनोः प्राप्तयोर्द्वयोः । प्रादात् स उत्तरं द्रष्टुं स्वाभिज्ञाःमाहृताश्रयां । १५
 तदा ज्ञाहितध्वेषः सुवेशोमन्त्रिणं वरः । मसोदशाहिसहितश्राहमेमोऽध्वेश आश्रयौ ।
 वाराहमूलं सम्प्राप्ते तस्यैव राजसैनिकैः । उत्समल्लेकमुख्याले येंद्रुं स्वय्यपुरेऽविभन् ।

पारावारस्थितं सैन्यद्वयं वोक्ष्य नराधिपः । फताहशाहोमन्त्रीशमुत्समलोकमब्रवीत् ।
 मन्त्रिष्वध्वाधिपेनेयं परिणीतेव भामिनी । अस्मान्कापुरुषान् ज्ञात्वा राज्यलक्ष्मीर्हतामुना ।
 श्रुत्वा तदुत्समलोकानृपमूचे महीपते । एकाकिनमबन्धुं मां दृष्ट्वा किं न करोत्ययं ।
 कदाचिद्दृश्यते चिन्तामणिः खलुसुमादि च । राजप्रतापदग्धाहि नोत्पद्यन्ते नरवर्षभाः ।
 उत्तिष्ठ राजन् युध्यस्व दैवाधीनाविभूतयः । अलैवं मन्त्रिणावाक्यं योद्धुं नृपबलं ययौ ।
 अध्वेभ्ये भवतुङ्गं तत्पथायाते भूमिनिके । सबल उत्समलोकः कोशनसोन्यवित्तत ।
 मध्ये भूत्वा गिरिं तत्र स्थितात् सैन्यदद्याद्गुहाः । एत्यान्योन्यं शरासारं पारावारादथालिपन् ।
 प्रयुध्य वैरिभिस्तत्र मार्गेशात्मजार्थकः । स्वप्राणैः पद्मनागस्य प्रादादलिं महत्तरं ।
 हते तस्मिन् रणे तत्र शिर्यमार्गपतावतः । बन्धुत्वादुत्समल्लोकेजिता शिथिलतां ययौ ।
 शैथिल्यमस्य दृष्ट्वा ते वीरामार्गेशसैनिकाः । सर्व्वाश्रमाध्वना यातस्थानुमस्तुर्भद्रौजसः ।
 फताहशाहोराजानष्टङ्गारान्वितएव तत् । श्रुत्वा स्वयंपुराङ्गिन्दुवाटं शूरपुराशयौ ।
 अनुयातैरग्राध्वेशैर्नैरुत्समल्लिकः । अरोधि न्योवायामान्ते केशरीव गुहामुखे ।
 नवान्दान् पालयित्वा क्षां याते फताहभूमिपे । मञ्जदशाहः सम्प्रापद्वाज्यं मार्गेशमश्रयः ।
 मार्गेशप्रोत्था नृपतिर्भद्रान्तं स्वाततायिनं । मेहस्यस्कन्दरं खानं यौवराज्यपदोर्जितं ।
 महामार्गपतिर्भूयोराजलक्ष्मोविराजितान् । स्वपुत्रान् करोत्कारागृहे शत्रुनिधानतः ।
 दत्तकन्याऽप्ययं जन्यदव मां घातयेत् कथं । निश्चिन्तउत्समल्लोकोयावदास्ते स्म बन्धन ।
 मार्गेशपुत्रोत्तमलिनं सदेवस्तं कुकर्षण । अयःशृङ्खलबद्धाङ्गिमबधोत्पक्षपैर्दिनैः ।
 युद्धं भद्रार्जुनस्याजौ कारायाः शेषचक्रिणः । बद्धस्य तादृम्वोरस्य तस्माभूच्छस्त्रिभिः परैः ।
 बलिना कलिराङ्गणा नृचन्द्रे गलिते ऽर्केऽप्युदभूदलान्धकारः ।
 जनताप्यनिशं भृशं हरोद कलयन्ती पितरीव पक्षपातं ।
 विरते चोत्समल्लोके लोके राजिञ्चराः खलाः । विचेरन्वतममाविस्फुरद्दीर्घदृष्टयः ।
 भाग्यशोदिगुणोजातोयाम्याणां तत्र वत्सरे । विज्ञप्तिश्रवणे मूकावधिराभन्त्रिणाऽभवन् ।
 नव मासान्नवाहानि राज्यं कृत्वा महत्सदे । वर्धयान्ते कृतोत्साहः शाहः फतिह आययौ ।
 प्रतीहारज्यहाङ्गीरस्त्रादात्मनिपदं नृपः । सिद्धदेशस्य राजानष्टङ्गारस्य महत् पदं ।
 स्वयंभूश्चण्डचण्डाशुमहमः शौर्यशालिनः । काचचक्रस्य शस्त्राधिकारं राजा स्वयं ददौ ।
 नूनं नाकेशचक्रेशावतारः काचमल्लिकः । आजीवमभवद्यस्य राजश्रीललितं वपुः ।
 आमद्वेसनचक्रस्य क्रमराज्याजिजम्भनः । प्रोद्धूतः काञ्चनोवीरेरानोदशरयादिव ।
 प्रजापुण्योदयाद्राजोधार्मिका धीरजायत । अथवात्यल्पकालोऽस्य राज्यस्याज्ञाधि भूमिजा ।
 तथार्ह प्रेष्यवद्भुव्यापाराधिपतां नृपः । अकरोत्तामपदान्तर्गणनाद्येपवारणं ।
 मृतचिन्दुकजन्तूनामस्थीन्यादाय भूमिपः । गङ्गां यातुं समादिक्षत् केच्छामद्रवशान्तये ।

चिन्तास्थीन्यत्र स्पर्शदां प्रत्यायाताजनाः पथि । अकस्मादातदृष्ट्या तेऽयुतसङ्ख्याविपेदिरे ।
 चिरेण गङ्गया भुक्तान्यस्थीनोति क्षुधार्तया । मन्येऽस्थिप्राप्तनोकोऽपि निगोर्लोहानया भुवं ।
 आयुःशेषं समाश्रित्य पादवाणसमाश्रयाः । मृतामृदेषु ये प्राप्ताः केचिन्नित्यतियोगतः ।
 अस्मिन्नेकनवत्यब्दे शरत्काले च मार्गपः । मद्भोदशाहिसहितोवाङ्गिलात् पुनराययौ ।
 ससैन्यावाङ्गिले यामे निविष्टोऽभून्महीभुजः । फताहशाहः प्रबले बले युद्धाय निर्ययौ ।
 प्रयुध्य वैरिभिर्गाढं धार्मिकोऽध्वेशनायकः । गतः स्वःकामिनोयोगमात्मजोऽत्र रणार्जरे ।
 कलौ धर्मस्य पादैकोवर्त्ततेऽस्मिन् भुवस्तले । महामघोदस्तमैः स चतुष्पाद्येन योजितः ।
 नूनं कार्कोटनागेन निगोर्णोमार्गपः क्रुधा । प्रत्यब्दं तद्गिरिस्थानाङ्गमागमचिकोर्षया ।
 अन्येऽप्यब्दालमस्त्रेकलुहराद्याहि तत्सुताः । गतादिगन्धरं भूभृद्युक्ताव्यक्तमनोरथाः ।
 वितस्त्रिः पूर्यते जीर्णवस्त्रे हस्तोविशीर्यते । इत्येवमादिकादोषाजायन्ते पापिनो विभ्रां ।
 सम्यगन्तकनारीव व्याधुपद्रवकारिणी । उदभूत् सर्वतोमारी जनताचयकारिणी ।
 मृतामां नाभवत् सङ्ख्या यामेषु नगरेऽपि वा । अन्यैरुपवासाऽपि येषामास्ते स्म दुर्लभं ।
 वाञ्छवानैव चक्रन्तुः प्रलापस्य कथैव का । प्राणरक्षापराः केचिदायुःशेषेण रक्षिताः ।
 जजृम्भे श्रमिन्ते मारीदोषे देशेऽथ दैवतः । वार्त्ता मद्भोदशाहस्य कश्चोरागमनं प्रति ।
 गत्वा मद्भोदशाहस्य नौशाहारात् सलोहरात् । एस्कन्दराजपतेः स प्राप महतीं चमूं ।
 प्रत्यायातोऽध्वपसुतैः सहितोराज्याङ्कया । प्राप्नोराजपुरीदेशमिति दूतास्तृपोऽष्टणोत् ।
 चत्सादुर्वर्त्तयथाप्यासन् पूर्ववैरामहीभुजः । समस्तान्मन्त्रिणः शाहमद्भोदागमनेष्ववः ।
 काचचक्रेशराजानष्टङ्गारौ स्वबलैर्वृतौ । गतौ प्रतीक्षितुं गृहपुरं नवनृपस्य तौ ।
 विधुरे हि विधौ भृत्यशालमेरोऽस्य भूपतेः । श्रीमत्फताहशाहस्य शत्रुपक्षमथाश्रयत् ।
 वैदेशिकोनिःशरणः शाहिभङ्गीयदत्ययौ । पुत्रवदद्वितीराशा यामहेमाद्यनुग्रहैः ।
 प्रतीहारज्यहाङ्गेरमन्त्रिणैकेन संश्रितः । श्रीमान् फताहशाहस्य पुराद्योर्द्धुं विनिर्ययौ ।
 कोषाणकं फतिहशाहबले निविष्टे गूढेचणैः प्रतिभटैर्विदितारिवृत्ताः ।

एत्यारिमध्यमथ गृहपुराद्युत्सुकामाः प्रवीरशयनान्यधिजग्मुरत्र ।

फताहशाहो वीर्यैतद्युद्धमस्यादथापतत् । मन्त्रिभिः प्राक्तनस्नेहात्प्रभुत्वादपि रक्षितः ।
 एवं समासं वर्षैकं भुक्त्वा भूमिं स भूमिपः । वर्षे द्वाववते मासे द्वे राज्यादथापतत् ।
 ततः फतिहशाहः स निरस्तोवाङ्गमण्डलं । मन्त्रिभिस्यटिकाशरगिरिमुक्ताङ्गुलोहरं ।
 श्रीमान् महामहोत्साहः शाहोमहम्मदः पुनः । समं गजपतेः सैन्यैः कश्चोरानविशञ्जयौ ।
 गजेशदत्तमत्तेभाव्यधुः सेनाजनस्य ते । जङ्गमाद्रिभ्रमं मार्गे काले धाराधिरोहणे ।
 वाजिमां हेषया हस्तिकर्णतालैश्च घुत्सतेः । पटैर्जयशब्देऽभुङ्गिगुणोनृपतेर्विभ्रां ।
 बद्धा राजानष्टङ्गारमब्दालं मार्गपं वहिः । कर्तुं मन्त्रिपदे राज्ञश्चिन्ता काप्युदभृद्वदि ।

११०

११४

१२०

१२४

१२८

१२४

नृपादेशान्महामन्त्रिपदं चक्रेशकाञ्चनः । आलेमेराद्यनुज्ञातोऽप्ययहीत् स महाबलः ।
 स्वामात्यान् देशरचायै स्थापयित्वा गतोभुवं । विभञ्जाटविकं लोकं प्रतिमुक्तं वर्त्तुर्नृपे ।
 नायामकोटं लुहराधेश्वराजाननोसकौ । प्रविष्टौ सैन्यसन्नद्धौ ब्रह्मकार्यचिकीर्षया ।
 हिमार्चोऽराजकोदेशोऽपरिज्ञाताश्च मन्त्रिणः । देवोदुर्भार्ययात्रेयसुकन्येऽन्वहमित्यतः ।
 चक्रेशोविहङ्गलक्ष्मीं वीरं मल्लिकज्यङ्गिरं । साहाय्यकार्यमानिये राष्ट्रबोधैः कृतार्हणं ।
 माममात्रमुषित्वात्र कोटे तैर्धैरिणां क्रुधा । प्रभाते नगरं वीरायद्युर्ध्वचिकीर्षया ।
 निर्यतं काचचक्रेशसैन्ये रिपुबलं प्रति । परस्परमभ्युद्युङ्क्षु वीराणां जलद्रुगते ।
 युद्धा लुहरमार्गेण याते राजाननोसकः । ऊत्वा रणाग्रौ स्वप्राणानास्त्रिचक्राकथोषितः ।
 कृत्वा तत्राङ्गुलीः काचचक्रेशस्यारथोऽथ ते । नाजोकमार्गपत्याद्याः प्रययुः शलभायिता ।
 प्रवीरोदेवरावचञ्चलितः समराङ्गनात् । हतोमातो नदीतोरे चक्रसैन्यैर्निरायुधः ।
 तादृशात् समरान्मुक्तः काचचक्रोऽखिलैर्जनैः । देशरचाकराऽशायि राधेयार्जुनसन्निभः ।
 सचिवः काञ्चनसूक्तः प्रवीरः काञ्चनश्रियं । अङ्गुल्या सह सम्प्रापस्त्रिभया तत्र संयुगे ।
 सन्नेष्य नृपतिर्दानमानाद्यैराजमण्डलं । प्रतिमुच्यागतोऽकार्षीत् सौराज्यं राष्ट्रमण्डले ।
 वर्षेण स हि मल्लिकलहभट्टादयोऽखिलाः । चक्रेशमन्त्रिणा कारागारचिन्तामहाजसः ।
 अङ्गुलीसूत्रनिर्देशं स्थापिते भूपतौ ततः । चतुर्नवतिवर्षेऽत्र आवृत्ते काचचक्रपः ।
 मल्लिकज्यङ्गिरप्रीत्या खानभेवादिभिर्यथा । मिह्रादेशाधिकारेऽस्य सुजनं धीमतां वर ।
 क्रियान्तायामूलानि पूर्वैश्चिह्नैर्दिजग्नना । रोपितानि च कालेन सिक्तान्यमृतवारिणा ।
 श्रीमन्निर्मलकण्ठेन द्विजन्द्रेण हिमागमे ।
 सोमराजानकालोद्यत्स्त्रोकोपद्रवजोमहान् । सन्नेष्य कण्ठभट्टाद्यैर्दुष्कलङ्कोनिवारितः ।
 प्रलोभ्य काचचक्रेशं स्वप्राणेन धनेन च । तत्कार्यचलचक्रेशानुमतोऽप्येव चोदितः ।
 सुज्जामेराद्यादेभ्यो निर्मिताद्यानचातयत् ।
 ब्राह्मणैः कौर्विप्राः काचारोऽद्यतने युगे । इत्येव खिलोविचक्षांस्तन्मुखानबधोद्विजान् ।
 आसूचितः सैदकाले सोमचन्द्रेण व्यञ्जितः । प्रफुल्लः काचचक्रेशो मैसुलोपद्रवकमः ।
 ततोऽह्नि पञ्चनवते आवृत्ते वाङ्मण्डले । फताह्वाह्वराजन्दुरक्षं यातो नृपाधिपः ।
 श्रुत्वा मल्लिकलहभट्टेन तद्दिने नायि नास्तिपि । नास्तिपि राजराजन्तं स्मरं स्मरं दिवानिशं ।
 नयशादीर्घदर्शी च सत्यवाग्गुणिवत्सलः । प्रशान्तः प्रियभृत्यश्च क तादृशस्थिते प्रभुः ।
 सम्प्राप्तं नरदेवेन जन्म वाङ्मेऽत्र मण्डले । प्रमथोऽस्याभवत्तत्र विधिकार्यं हि दुर्घटं ।
 कर्णिरथमथारोप्य सख्यैर्नरनायकैः । ब्रवीभूतदहानीतः कर्तुमन्यक्रियां दिनैः ।
 कश्मीरेन्द्रः समारोप्य सामात्यस्तं ब्रवं नृपं । दृढमृताजिरे श्रीमज्जीनवाद्यादिभूभुजां ।
 गोगर्भैस्फटिकावर्त्तभूर्त्तैः काथैरिवाश्रिते । राजोचितक्रियां कृत्वा भूगर्त्ताभ्यन्तरेऽपिपत् ।

१५०

१५१

१५२

१५३

१५४

कर्तुं राज्यमखण्डितं दृढधियोद्धर्तुं समात्यान् दृढान् भर्तुं पामरसेवकान् हि नृपतिः किं किं न कुर्व्याच्छ्रमम् ।
 हा देवं तदपासितुं प्रयततेऽनयादिवात्याहृतोमूलोत्पाटनमाय धिक्पुनरुत्सूर्णं पतेदाकुलः ।
 क सैफकामरेन्द्रादीन् हत्वा स्वसचिवाभूषः । विपत्तौ प्रमथं प्राप चाहा कालविपर्ययः ।

१३१

॥ इति फताद्वशाहस्यार्धणं ॥

तदेवमेत्य राजानष्टङ्गारेण महात्मना । अन्वगामि नृपेन्द्रस्य प्रेक्षेव स्वर्गवासिनः ।
 तस्मिन् काले बह्विष्यकवर्त्ता गजपतिर्दिवः । एस्कन्दराख्योऽप्यगमत् सुरगजदिदृक्षया ।
 अभावादय भूपत्य राजपत्नं विशङ्क्य तं । मल्लेकज्यङ्गिरामिरखुज्याह्लादमुखान् ध्रुवं ।
 एभ्राहेखानष्टङ्गारभट्टादींश्चक्रनाथकः । वैशाखेऽब्दे षण्वतौ नगरस्थानरोधयत् ।
 सिद्धादेशातिपदवीं तदीयाश्चक्रपोददौ । देवदृष्ट्य राजानहोसनस्य महात्मनः ।
 तद्गौरवं त्रिभिर्भ्रातैरसहिष्णुः स चक्रिराट् । होसराजानकं कारां चिन्नासीदकुतोभयः ।
 मल्लेकचक्रसेरङ्गताजेमेरादिबान्धवान् । तोषयित्वा राष्ट्रघोषैः पूर्णकामांस्तदाकरोत् ।
 ज्येष्ठेऽय सप्तमवते एवमाह्वयपतेः सुताः । मल्लेकाब्दालकाद्यास्ते सन्धाय देशवासिभिः ।
 फतिहशाहजं खानमादायैस्कन्दराभिधं । ससैन्यमाययुर्वाह्यात् स्वभ्रैश्वर्यकाङ्क्षिणः ।
 श्रुतप्रवेशश्चक्रेशकाचकोऽतिबली ययौ । योद्धुं लौलपुरोद्धारं क्षाम्यद्युक्तोऽध्वपान् प्रति ।
 दृष्ट्वा चक्रबलं भूरि जग्मुर्भृत्याल्पभैनिकाः । नायामकोटं राज्यन्ते दुर्गमं प्राणरक्षया ।
 अथानुसस्त्रे चक्रेशसैन्येनाध्वपतीन् प्रति । कोटभूम्यन्तरे भूरि ससैन्यं स न्यवीविशत् ।
 चमूदयादिनिर्गत्य शरासारैरवाकिरन् । योधादिवश्च भूमिश्च गर्जन्तः समराङ्गने ।
 तावत्पतीहारपतिर्ज्यहोस्तरः सभैनिकः । गदायमेरवहदारमेरौर्ध्वहरेऽविशत् ।
 ऊर्द्धाधः सहितं शत्रुसैन्यं वीक्ष्य स चक्रपः । मसोदचक्रं स्मृतं व्यसृजज्जुहरं प्रति ।
 ताजचक्रादिसहितोवीरोभीरमसोदकः । शाहाभदेननगरं सम्प्रापारियुयुत्सया ।
 दृग्गोचरं गते चक्रिसुते युयुधिरे भटाः । आगच्छ प्रविशेत्युच्चैर्नदन्तः समराङ्गने ।
 मसोदमेरसङ्ग्रिप्तां वीरोभीरगदायकः । शरावतां चकर्त्तास्य वैजयन्तीमिव श्रियः ।
 पार्थपुत्रोपमे तस्मिन् रणं चक्रिणि कुर्वति । अरिमध्यात् सुसन्नद्धोनासीत् कोऽपि धनुर्धरः ।
 मा पलायन्त समरादोरावीरगुणोज्जिताः । जिताः शत्रुसमूहेन व्यूहेनागम्यतामिति ।
 इत्युक्तोऽर्जुनराजानकेनैकेनागताभटाः । युद्धाय विविशुस्तूर्णं शलभादिव पावकं ।
 प्रत्यायाते ससैन्येऽय प्रयुध्यैर्मेहरथैः । गदायमेरः स्वनारोप्रणयित्वमथाश्रयत् ।
 स्वस्त्रेयश्चक्रिणोदन्तनायकः पुष्पसायकः । दृष्ट्वेव नीतस्तूर्णं स स्वस्त्रोभिः समराङ्गनात् ।
 सेनान्यं निहतं वीक्ष्य वीरास्तदनुथायिनः । मसोदमेरं धावित्वा जघानास्त्रिण शरेण ते ।
 शरनिर्भक्षनयनोन्यपतन्निहतोभुवि । मसोदमेरः प्रवरोधन्विनां चक्रिणः सुतः ।
 विशीर्णे रिपुभिश्चक्रिसुते तरलसन्निभे । अनौकिनी पदं लेभे मुक्ताहारा न कुत्रचित् ।

१००

१७४

१८०

१८५

१८०

होसराजानकोगाजमेरः शृङ्गारभट्टकः । एते विद्वत्साक्षजाः बह्वाः पाषिजनेर्दताः ।
 प्रतीहारपतेः सेना प्रगष्टा पुरमाविशत् । दिनदयमघोषित्वा सा प्रघाता यथागतं ।
 तादृशे तनये वीरे निहते सङ्गरेऽरिभिः । काचचक्रस्य तद्दुःखात् कालुष्यमगमम्भनः ।
 सेनान्यं दुःखितं वीक्ष्य ताजचक्रादयोनिजाः । अवोचन् समये चास्मिन् देन्यं मा संशयेच्चर । १८१
 निर्ययावथ चक्रेशोयोद्धुं मार्गेशसैनिकान् । पारावारस्त्रितान् कोट्ट पुत्रशोकादविह्वलः ।
 युयुत्सौ काचचक्रेशसैन्ये रिपुबलैस्त्रिरं । याम्यादीनतयाभूवन् किंकर्तव्यतयाकुलाः ।
 मार्गेशाः स्थातवीर्यास्ते वैरिनिष्ठस्य चक्रिणः । पौरुषं वीक्ष्य खानेन युतायातादिगज्जरं ।
 यथागतं गतेष्वेषु ससैन्येषु नृपान्वितः । विजयी नगरं प्राप चक्रेशः शोकविह्वलः ।
 वीरं धीरं गुणश्रुतं महायोधपुरःसरं । मल्लकोदौलतं ज्ञात्वा चक्रेशोऽभूद्भूयोऽग्नयः । १८२
 समस्तं यामराष्ट्रादि पुत्रसम्बन्धि धन्विने । ददौ दौलतचक्राय भ्रातृपुत्राय स प्रभुः ।
 वर्षेऽष्टानवते राजपुत्रमाजगमुरध्वपाः । हभेभखानमादाय चटिकाभारपर्वतात् ।
 तामसीमरुगास्थाने स्थापिते भैरवोऽध्वपैः । मल्लेककाचचक्रस्य बलं सन्धपुरेऽविशत् ।
 विज्ञातचक्रिवीर्यास्ते मार्गपाश्र्वसैनिकाः । गिरिमार्गादवारोहस्याधर्मान्नेषु केषुचित् ।
 अभ्वेशसैन्यान्तद्दैन्यास्त्रिगताश्रित्य द्रुतं । सोमराजात्मजदराजानस्य क्रिणसमूहं । १८३
 तच्छ्रुत्वा तेऽध्वपाः प्रत्यागतास्तत्पर्वताध्वना । आशापिशाचिका त्यक्ता मित्रद्रोहात्मविह्वला ।
 मार्गेशवाहिनी मित्रद्रोहास्थानशिलोच्चयात् । विशीर्णा शतधा याता सम्यक् वा ह्यश्वये ।
 हभेभखानः सोऽस्त्रोमार्गे पञ्चलमागतः । आरुह्य शिविकां तूर्णमानीतो निगपार्थगैः ।
 कक्षीरानथ कृत्वास्य चान्यकर्म मृताजिरे । शयितः पितृपार्श्वेऽधोगतैऽमात्यैर्नृहात्मभिः ।
 शस्त्रेण ये वारयितुमशक्तावैरिणोऽभवन् । नखैरपातभाग्यानामुदये काचचक्रिणः । १८४
 प्रतीहारकुलोदन्वचन्द्रोमल्लेकज्यङ्गिरः । ज्वालाभिर्वा ह्यग्नेऽव तत्काले पञ्चतां ययौ ।
 आनीतास्यक्रिणा मार्गपाश्वललुहरादयः । यौनसम्बन्धन्यायेन कक्षीरान्विविशुक्ततः ।
 तथार्ह लुहराध्वेशः स्त्रसुतां परिणीतवान् । मल्लेककाचचक्राय शक्रायेव पुलोमर्जा ।
 मल्लेकाश्वलकायाय चक्रेशः स्त्रसुतां ददौ । परिणीत्यचिरोत्सन्नामिव खेदतरङ्गिणी । १८५
 सोमता ताजचक्रेण स्मरणेव रतिर्यथा । उदाहिता मार्गपतेरश्वललुह्यात्मजा तदा ।
 ततः काचचक्रेण राजजोषैः क्रमागतैः । महद्भिर्दानमानैश्च मार्गेशानां कृतार्हणा ।
 अश्वद्वं बद्धिते प्रेषि मार्गेशैः सह चक्रिणां । बन्धुना रिगचक्रेण देवाहूरोक्तस्तस्य सः ।
 काभोजयनेभ्यश्च वाभोरेण विपाटितः । तदेव हस्तिनापुर्थाभेभ्राह्मेभोनृपेश्वरः ।
 तद्गोत्यानलज्वलन्मनस्यक्रिणः कृताः । आशागजपतेर्वीररत्नानामनुयायिनां ।
 मार्गेशदोषस्य चन्द्रोपपूर्णविकारितः । कर्णेजपान्मपूरेण रिगचक्रालिमेरयोः । १८६
 तद्गोत्यानलज्वलन्मनस्यक्रिणः कृताः । रिगचक्रनिरोधायजलापायेन श्रेयता ।

तृतीयेऽध्वपाते तु निखेहासकिणं प्रति । आलेमेरुताशासाक्षिरोद्वारं नवीविशुः ।
 विदित्वा तादृशैर्दत्तं मन्मथिता महीभता । न्यविशसकपः सैन्ये योद्धुं खं जालङ्गणे ।
 असाध्यास्त्रामदानाद्यैस्तद्वटाउद्धटारणे । न श्रेकुसुकिधैन्यान्तः केनापि विनिवर्तितुं ।
 शलखलपालडादिदेशेभ्यश्चैर्यैः । प्रयुज्य शतशोऽहानि निर्भयसुक्रियोऽभवत् ।
 रात्रौ चक्रबलाघाते लहरे याटिकातलं । भूपाले काचचक्रेशोवाह्यदेशं भयाङ्गतः ।
 विरोधमर्वातप्राया आलेमेरेण धोमता । ताः पुष्यिताः पक्षवितास्रकेशाध्वेशभूमिषु ।
 हिन्दुवाटं प्रयातेऽस्मिन्नुषे मन्मथि भूमिभूत । सासाज्यमकरोद्देशेऽध्वेशमन्त्रिभिर्गृह्यतः ।
 वह्निकेश्येरेणात्र सामन्ताः करदायिनः । श्रीजैनशाहवद्रीत्या कृताः स्वबलशालिना ।
 ताजचक्रादयोवीराभ्रातरोल्लोहरादिषु । आहवे मुग्गुलान् हत्वा चक्रुः खं सफत्रं वयः ।
 दुर्सेष्टिते विचिन्त्यात्र युवराजस्य चक्रपः । खानमेस्कन्दरं तं स हरोऽधजगरमिव ।
 तादृक् साहसिकं वोच्य चक्रेशं भूमिपोऽनयत् । चतुर्थेऽध्वे शुचौ मासे काश्मोरालं दिगन्तरात् ।
 पिता भ्राताथवा पुत्रागच्छां राज्यजिहीर्षया । शत्रुः कथितालोके किं करोत्यरोरियुः ।
 इत्थं विदितभूपालचरिताश्वधपास्ततः । ससैन्याः प्रययुर्वाह्यदेशं कीचाश्रमाध्वना ।
 शत्रुश्रेयं समादाय प्राप्ते चक्रिपतौ नृपः । राज्यं निष्कण्डकं मेने परितोषमुपाययौ ।
 खानएस्कन्दरोराजमृत्तैर्नीतिनृपालथं । अपुनर्दर्शनाः कुर्वन् श्यामानेचोत्पलैर्दिशः ।
 नृपादेशादथ क्रूरानेचोत्पाटनमञ्जसा । श्रेयनादव कुरङ्गाय व्यधूराजात्मजाय ते ।
 व्यधूराजतनूजाय कुरङ्गायैव सारसाः । तत्क्षणे या व्यथा तेन प्राप्ता वक्तुं न पार्यते ।
 तं विना वृषनिर्देन्यास्तान् क्रूरान् राजसेवकान् । पित्रोः शोपान् फलितोधनमुश्रल तस्य वा ।
 ज्ञात्वाकृत्या अमासीनानध्वेशाश्चक्रिराट् ततः । गत्वा वराहमूलान्ताच्छोनगर्थ्या न्यरीरिषत् ।
 पारावारात् समागत्य तत्रान्यान्यबलदयं । व्यधाज्जनलयं चोरं जयाजयपरीक्षया ।
 गिरीनुलङ्घ्य यातोऽथ चक्रिआदसुतोनिभिः । मल्लैकैदानतोऽमार्गिपशान्देष्टाश्रयारयत् ।
 असमर्थोऽध्वना यातुं मेयामेरोऽध्वपायणीः । मार्गे पञ्चलमायातास्रलिताः केऽपि सायुधाः ।
 अथाध्वपेषु नष्टेषु यातैष्वेवं वह्निर्भयात् । स महम्बदशाहोऽगान्नगरं चक्रिभिर्द्वितः ।

धत्ते मुदं जडमतिः श्रमितारिवक्लिप्तावह्युदेति निलयादिषमोऽग्निरस्य ।

मल्लोदशाहनृपतिः खसुतादवाप सासाज्यमङ्गमहेहा घटना विधातुः ।

तथाहि भूभुजानेन गजाधोश्चनिवेशने । पुत्रश्रद्धादिमाखानोनीविन्दत्ताभवत्पुरा ।
 तुरुष्काहववातेन विधूता शतधा चमूः । बाता तज्जीवरत्नौघयुता नैरिव सागरे ।
 तदाहवबधान्मुक्ताभाविराज्योदयास्ततः । खानः स प्राप काश्मोरान् पितृस्नेहविवर्द्धितः ।
 प्रादुर्बभूद राजानं प्रति राज्यजिहीर्षया । अस्मिन्नवसरे चक्रपतेर्दुष्टविषूचिका ।
 राजान्तरङ्गाश्लेषोदुष्टोरागान् भिषगिव । मल्लैकलहभट्टादीन् कारागारे रक्षान्वितः ।

ताजचक्रालये बद्धशालेभेगेनिजानुगेः । विमुक्त्यरक्षिणेराचौ मोत्या शिप्रोदिगन्तरं ।
तदैषम्यादिवाग्देषोपगगादाहृणोत् कुत्र । मञ्जेदशाहभानुत्तं चक्राङ्गमिन्दितैः ।
इत्यमेकादशाब्दान्म स दश मासान्दिनानि च । रक्षित्वा काश्यपीं राजा मञ्जेदशलितोऽभवत् ।
धर्मः फलति कालेन मद्यः पाकोहि सोऽभवत् । खानस्यान्ध्याद्वाद्या याभृदाज्यभ्रशङ्कपत्न्य सा ।
गम्गाडाख्यं खड्गस्थानं प्रहितोऽयं स चक्रिणः । दत्त्वा न्यायकस्त्रय्यादीन् कूरान् रक्षिणान्निजान् ।
॥ इति महम्मदशाहराज्यभ्रंशः ॥

२४

अगस्त्यस्थितिध्वंसहेतवे दृषकेतवे । भवान्भिसेतवे ब्रह्मविष्णुहृदात्मने नमः ।
अथ काश्चनचक्रेण पुत्रामह्यभूभुजः । रम्भाह्वयाहृत्याख्यां कृत्वा राज्येऽभ्युपस्थितः ।
स्वमन्त्रिपदवीं दीप्तां चक्रे चक्रेश्चरस्ततः । स्त्रीकृत्य राज्यतन्त्राणि द्रुक्ताशुक्लौघवैर्धनैः ।
नायामप्रभुवैराग्यैराजयोगैर्यथोजयत् । अनुज्ञांस्तजचक्रेणमेवामेरादिकान् स्वकान् ।
वाङ्मे चान्दालमार्गेशोदिह्याः मुग्धुनेश्वरं । सेवां मार्गयितुं मेजवाभोरं प्रययौ ह्यथा ।
आकारेङ्गितवाक् वेष्टासम्पूने वो ज्य मार्गपं । खणं तुरुष्कराजोऽभूदिस्रयानतकन्धरः ।
तुरुष्कभूपेन ततोऽज्ञात्वा मन्त्रिवरश्च तं । सहस्रसङ्ख्या वीराणां सेनासौ प्रतिपादिता ।
इत्थं प्रष्टुं वार्त्तान्तां देशे पञ्चमहाये । वैशाखे श्रुतवांसकपतिर्विजयमशोभितः ।
स्वःक्रीडामिव कुर्वन्तु भूमौ चक्रिषु मार्गपाः । मञ्जेकाललहरमार्गेशाद्यामहारथाः ।
गिरीनुलङ्घ्य वाङ्मेनात् कश्मीरान्निविशुर्दुतं । शिखालभेगमञ्जोदखानादिमुग्धुलैर्ह ॥ ।
फताहशाहजं खानं नाजोकश्चाययायिनं । कृत्वा निविष्टाः सन्मृदाः प्रतापपुरधन्वि ।
शुचैः चक्रपः मेनां नीलाश्वे स्त्रां न्यवीजिजत् । मेन्यदधोऽङ्गतावीराः स्वामिभक्तिमदर्शयन् ।
विपक्षपक्षिभ्यश्चैवे स्त्रे चैवेन्यविहायसि । विहाय सम्पदं यातुं नाशङ्कन् सपत्निभिः ।
ततश्चक्रपतिं दूतः प्राह मर्गेशवाचिकं । भोभास्यकपते वाङ्मे मामन्ताः करदायिनः ।
कृतायेन स्ववीर्येण सत्तैः पञ्चभिराहतः । हतो गजपतिः श्रीमानेभ्राह्मेमोर्बलात्कटः ।
तस्य मेरजवाभोरराजस्यानुचरादमे । मया नीताः सहास्यथं सन्नद्धोऽस्तु भवान् रणे ।
इत्युक्ते लेखहारेण चक्रेशोऽन्वददमुं । दिक्षी न देशः काश्मीराः प्रतिष्ठाना वयं न ते ।
फलपाकांमतो देशाश्चमुगुलानां महौजसां ।

२५

२५

अथ वीरामहौजस्वामहवीर्याधनुर्धराः । रम्भाह्वयानवेरङ्गमेरमञ्जेकताजकाः ।
तथा मार्गेशपक्षास्तु मञ्जेकलहरादयः । रिगचक्रेशमञ्जेकोस्त्रे स्त्राग्निखिभिगादयः ।
कुरुपाण्डवसैन्यं युद्धं व्यकुमिवेशताः । निर्ययुः समरं वीराः स्वबाहुबलदर्पिताः ।
रिगचक्रेश्वोरं शक्तिः क्षिप्ता च वैरिषु । प्रकृताद्भुतवीरेण ताजमेरेण सत्वरं ।
मेरमेरङ्गचक्रेण प्रहिता करवालिता । रिपोर्लहरमेरस्त्रा याता पुष्पकोपभा ।
एवं प्रवीरैरन्यान्यं प्रकीर्य समरम्बरं । स्ववीर्यमृगनाभ्युद्यत्सौगन्ध्याकुलितं कृतं ।

ततः स्वैर्यैः सेनान्तस्ताजचक्रैश्च उच्यते । वातोद्धूतपताकाभिस्तर्जयन्निव वैरिणः ।

रणः प्रवृत्ते तत्र चक्रमार्गैश्चैव न्येयाः । आगच्छ अहि तिष्ठेति शब्दाऽभ्युत्थयन्त्ये ।

१८०

समरोद्धूतमेत्य ताजचक्रमवदन्तु हरमार्गपक्षमेत्य ।

कुरु युद्धं किमतः परं किमन्यन्मनुजैः स्वामिदशासु साध्यते तत् ।

तन्निश्चयं चिरं युद्धा वीरैर्भक्षेकताजकः । शिश्रिये वीरश्चयनं नाकनारोविराजितं ।

कीर्त्तिशेषं गते तस्मिन् परे चक्रिसहोदराः । मेव्यामल्लेक्षेरङ्गमेराद्यामुगुलैर्युताः ।

स्वैर्यैः निहतं दृष्ट्वा चक्रेशोऽल्पबलान्वितः । खशालयं यथै भोत्या शोकेन च समाकुलः ।

अथ मार्गेश्वराजित्वा मल्लेकाब्दालकादयः । विविशुर्ध्वगरं लोकानाश्चामन्तोभयाकुलान् ।

१८१

गत्वा नृपाङ्गणे सर्वे कञ्चामरशोभितं । प्रददूराज्यतिलकमध्ये शाराजसुनवे ।

अथ नाजोकशब्देन पिब्ये सिंहासने श्रिते । प्रहर्षाकुलिता उच्चावचाः सर्वेऽभवंस्तदा ।

गता जमालमृगां सनृपास्तोऽथ मन्त्रिणः । मल्लेकाब्दालकस्यांशालेमेरस्य चापरः ।

मार्गेश्वरलहरस्यांशोरिगचक्रस्य चापरः । निभकाऽर्थे चतुर्भागेत्युत्तुर्भेरिहत्यभूः ।

खशालयस्य चक्रेशं विस्मृत्यैर्वाहात्मभिः । खेखहारस्तमाह स मार्गेशमुखवाचिः ।

१८२

भोभोश्चक्रपते स्वामिभक्तिज्यात्तन्ना भवादृशैः । दुर्मेन्निभिरमात्यानां विमला मलिनीकृता ।

यस्य बालस्य सासाज्ये राज्यकार्येषु मन्त्रिणः । बद्धाञ्जलयश्वासन् स रुद्धोभवता कथं ।

रवेरावरणं मूढः कुण्डेन विदधाति कः । इत्थं दूतमुखाच्छ्रुत्वा मुनेश्च नृपतिं त्वया ।

ततोमह्यदशाहः स गत्वा लोहरमासदत् । पूर्वार्द्धरीश्वद्रङ्गाशुक्लाद्यमपि चायहीत् ।

नीतिशोमन्त्रयित्वाथ मार्गेश्वरमुगुलास्ततः । विसर्जयामास नृपः संमात्येतान् खकम्पदं ।

१८३

उल्लङ्घ्य लोहरं प्रापुस्तद्वक्त्राः स्निवेशनं । महोदशाहं संलेभे आलेमेरस्यिदं प्रभुं ।

हेमन्तमतिवा ह्याच वमन्तमिव तं नृपं । कश्मिरोपवने भेराभ्यामनुमनोन्धनम् ।

राज्यं कृत्वाथ वर्षेकं दशस्य नाजिकोनृपः । ज्येष्ठशुक्ले नृपात् प्राप चोवराज्यं महम्मदात् ।

षष्ठेऽब्दे मह्यदः शोहोऽभिषिक्तः सचिवैः शुचौ । राज्ये खशालयान्मुक्तोभूयोजातदवादृतः ।

दिवं भेरेजवाभारः स प्रयातः स्तपुन्त्योः । दत्त्वा स्वविभवं कामराणहोमाथयोस्तदा ।

१८४

सप्तमेऽब्देऽध्वपैः सार्द्धं युद्धेच्छः काचचक्रपः । भोर्वारयामादगमत् सवैर्योऽथ दिगन्तरं ।

याति चक्रपतौ वीरे ततः पश्चिमदिग्बभूव । रतिहेतुस्तु तं मूर्ध्नि नित्यमधार्थम् ।

तदर्धे कार्तिके शुक्ले महोमाख्यशमूपतिः । भेरे त्रकामराणस्य कश्मोरान् जेतुमायथौ ।

शिखालभिगमहोदखानादिमुगुलैः सह । कुर्वन् दश दिशः पूर्णागर्जद्भिः प्रबलैर्बलैः ।

श्रुत्वा मह्यदशाहाद्याश्चक्रेशं शोषमानयन् । साहायकार्यमध्वैराद्विधाषकतार्हणं ।

१८५

सहस्रैरश्ववाराणां खेच्छानगरमाविशन् । काश्मीरिकाश्च दुर्गेषु खवलानि न्यवीविशुः ।

भयात् पौरजने याते गिरिगङ्गवरत्नसु । वीरेषु सैन्यवाङ्मयात् प्रगष्टेषु च तत्र तु ।

प्रुन्यं पुनर्वरं दृष्ट्वा मुगुलास्ते क्रुधादहन् । गृहाणि राजधानीश्च कुददीनविलुण्ठकाः ।
दुर्गेभ्यो निर्गतावीरास्तु रक्षैराहवच्छया । खेच्छया प्राणमर्ष्यं विनीय यज्ञपादधुः ।
ग्रामेषु नगरे राज्ये तु रक्षैर्भिष्यैर्हताः । सहस्रसङ्ख्यान् लोकानां जुलुच्य बधकारिभिः ।
ततः काश्मिरिकैर्वैरैर्मार्गैश्च क्रिभिस्य ते । अर्काशुभिलमंभोव सन्ध्यापासितादतः ।

११०

॥ इति तु रक्ष्मापद्रवः ॥

मुक्तास्ते साहमादोराः खग्रेषु स्थितिं व्यधुः । मार्गेशानादरचस्त काचसक्तो वदित्यथै ।
वर्षेऽष्टमे शुचौ प्रूरपुगत् मोऽप्यायथौ पुनः । प्रस्रं प्रतिहतं ज्ञात्वा वाञ्छं यतो यथागतं ।
मार्गमासेऽत्र शरदि कास्कारोयास्रमूचराः । मेरोजहैदराद्याः श्रीषेदखानमहोभतः ।
हयारोहसहस्रैर्दादशभिः परिवारिताः । काश्मीरानाययुर्जेतुं श्येनादव विहङ्गमान् ।
कोटाङ्गणगिर्यन्तश्चागच्छन्तो नृपालयं । प्रविशन्तो भवन्तीत्यं श्रुत्वा रुन्तो विपेदिरे ।
तु रक्ष्मापद्रवास्तेः कास्कारोपद्रवो महान् । अज्ञाचि सूर्यग्रहणं चन्द्रग्रसादिब्रिच्यते ।
चलिते सकले जीवलोके वेश्मावलिस्ततः । शरराग्निरिवोच्छ्वासप्रून्याभृद्भयदायिनी ।
तस्यां दाहक्रियां कर्तुं तीव्रवक्त्रप्रदायकाः । सेकन्धरमहाराजधानीं रम्यामतेजयन् ।
नीचावचमर्देल्लक्ष्यं रक्षैर्दग्धैः पुरोर्ध्वरा । जाता श्मशानभूवत् सा दग्धकाष्ठभयङ्करा ।
राजधानीदयं तादृक् लभ्यते कुच भूमिपैः । सुधादा र्भ्यष्टकाचिचैः कोटिसङ्ख्या व्यधीकृता ।
श्रीजैननगरे दिदामठे चाग्निं विना कृतं । राजधानीदयं भूभृत्कृतमिव तत् स्थितं ।
वेतालसाधनायुक्तादवासन् मुगुलाभ्रुः । लब्धं यत्सद्यनिहितं गुप्तं पौरधनं तु यैः ।
जलावरणयुक्तासु भूपभूमिषु शिश्रियुः । काश्मीरिकाश्चमूनाथाश्चाश्रयान् खेच्छयच्छया ।
चिरोद्धारश्च हाज्येऽङ्गकोटं चक्रधरं तथा । श्रुत्वा भववाहयन् मामचयं खेच्छैः प्रबुध्य ते ।
दैन्यरूपेण खः श्रेण स्थितां सकधरात्मिके । काश्मीरिकान् प्रति कृतं युद्धं निष्फलमभ्यगात् ।
बन्धमप्यभवयुद्धं कृतं काश्मीरिकान् प्रति ॥ इति वा पाठः ॥

११५

११०

११५

खिलोक्तस्तु रक्षैः तां भुवोमउवराज्यगाः । हत्वा फलसमृद्धिं तां हत्वा याम्यजनान् क्रुधा ।
ये याता नौषु तीर्त्वा संख्याश्रमार्जिभूमिषु । सवालदृष्टाः सुखिनः स्वायुःशेषेण रचिताः ।
जुलुच्योपस्रवे पूर्वं तथा कञ्जलसङ्करे । श्रीमोऽभूत्तादृशे देशे कुहत्यात् पापिनां विभ्रां ।

चक्राधारादयं भूपेन्द्रयुक्ता भीमादेवी सन्निधौ सन्निवेशं ।

चक्रुस्तीर्त्वा लेदरीवामपारं चैक्राद्यामार्गपात्राहवाय ।

११०

श्वानस्य स्कन्दरोमेर्जाहैदरोऽन्ये महाराथाः । काश्मीरिकान् प्रति ययुः सन्नद्धास्तत्र संपुंग ।
मार्त्ताण्डपादमूले तत्राष्टौर्बलदयात्माणान् । मलकालकदोसनमेरुशिखालाः कमालमेरस्य ।
कास्कारोयाः प्रवीराश्च केचिद्युद्धा दिवं ययुः । सफलं स्रवयः कृत्वा मलकालादिभोरणे ।

रेमूढाः कुतश्च सदैव देवसेवां तान् सर्वान् भवविभवान् विहाय लोलान् ।
 दृष्ट्वा तन्मरणमद्यालिमंरनाम्बः सङ्ग्रामे मुगुलवरैर्हि देशहेतोः ।
 विदुरोपमिते तस्मिन्निहते दुद्रुवुर्भटाः । काश्मीरिकाः कृताश्लाघाश्लेषनायकैः ।
 कवन्धनर्त्तकायचनरा वेतालराक्षसाः । महामांसाशनव्ययाजन्यव्याप्तादवाह्वे ।
 रणोद्याने वीरपानमदोन्मत्तेषु तेख्यथ । हतश्लिष्टे समूयुग्मे स्वाश्रयेषु न्यविचत ।
 अथ चक्रेशमार्गेशौ नृपादेशात् समेत्य तैः । मुगुलैः सह सन्धानमकाष्टौ पौरुषोर्जितौ ।
 नवसङ्ख्यानि वस्त्राणि कतेफसोहस्रगतैः । ताकं तद्भाषयादाय मुगुलामूपतेः पुरा ।
 नृपमुद्राङ्कितं पत्रं गृहीत्वा मौसुलाचरैः । प्रत्यायाताः स्वैरेन्य तत्कुर्वन्तो हर्षनिर्भरं ।
 धाटीभिः पामरानीताः स्त्रोपमान्युद्यदन्तिकात् । मुक्ता हस्तनमेराद्यैरानीताः करुणापैः ।
 ततोऽब्दे नवमे ज्येष्ठे स्वदेशं मुगुला ययुः । बलात् पौराश्रयं सान्नादाय राजसुतामपि ।
 इत्थं सतीसरोदेशे पीडाभूत् पापिनां विष्टा । पूर्वपश्चिमतः केतोरनिशन्दिवि दर्शनात् ।
 ॥ इति कास्कारोयोपद्रवः ॥

पक्ष्मशालिवरस्त्रातिपूर्णक्षेत्रेषु सर्वतः । नभसस्तारकाः पेतुर्भूयः केतुरदृश्यत ।
 सम्यङ्निगीर्णैः श्वराणि तदुपद्रवरक्षसा । उदजृम्भन्महाघोरोदुर्भिक्षोऽन्नपतेरिपुः ।
 निविष्टे मण्डलेऽमुष्मिन्नेरुस्तस्यैनिकास्ततः । क्षुत्पिपासादयो लोकपीडकाबलवत्तराः ।
 सहस्रदशभिर्निष्कैर्लेभ्या मूख्येन खार्थभूत् । धान्यस्य गतिमादातुं कान्यस्य धनिनोविना ।
 भर्तृभक्तिं सुतस्त्रेहं शूश्रूषां पित्रोरेव च । हित्वा स्वप्राणरक्षायै चेरुः स्तोपुरुषाः क्षुधा ।
 भुक्त्वा द्विचिचतुर्व्यारं क्षुधार्त्तादिवसान्तरे । अटन्तः प्रेतरूपाहि दृष्ट्वा भोजनवाङ्मया ।
 तत्कालेऽब्दालमल्लेकादयः पुष्करताहि ते । प्रत्यहं तण्डुलश्रैः पक्वान्नैः पुपुषुर्जनं ।
 ग्रामेषु नगरे राजमार्गेषु गणनास्तु न । क्षुत्पिपासाप्रमीतानां प्रेतानामिव देहिनां ।
 सञ्चितं रूपकुप्यादि विक्रीय व्यधुरात्मनः । प्राणसन्धारणं केचिच्छाकेनाचोटपिण्डकैः ।
 उपद्रवभयदेश दुर्भिक्षोपप्लवे महान् । गलनेचामयादुष्टविस्फोटोऽस्मिन्निदुःसहः ।
 ज्येष्ठान् दशमान्दस्य नवमादसराङ्कुशं । घोरे दुर्भिक्षतमसि परितः क्रान्तमण्डले ।
 गुण्ठिवीजोद्धवस्त्रेहधूपैर्दीपैः प्रकाशयन् । आशा अन्ननृपामात्यः सुकालोद्योद्धुमाययौ ।
 यथा गोधूमकलटा उद्ययुस्तन्मजा भुवः । कुर्वन्तः स्वफलैः शेषजन्तोराराचिकामिव ।
 स्वबलैर्भक्षमाक्रान्तमवेत्त्याश्लाघिपः स्वयं । आशयौ बलिनं जेतुं दुर्भिक्षं धोरराक्षसं ।
 वितत्य महतां सेनां प्रियङ्गुशालिकोद्रवैः । यन्वाग्भिरिवाचोटैर्जित्वा तं स न्यविचत ।
 ॥ इति दुर्भिक्षोपद्रवः ॥

अन्नराजफलैः पुष्टाजन्तवोऽतिशयास्ततः । पुनर्जातमिवात्मानममन्यन्त दिवानिशं ।
 तदा काश्चनचक्रेशः स्थितिं जनपुरे व्यधात् । मन्त्रित्वमध्वपादेशाद्राशोऽभ्यर्णं विभूषयन् ।

३३१

३३२

३३३

३३४

३३५

३३६

सपचाकारकश्चकपतिर्मण्डवराज्यगः । भूमीरदण्डयन्मार्गपाणां ताटस्थ्यवोचणात् ।
 अत्रान्तरे महान्देशोद्देशोद्देशैरिवामथैः । स्त्रावासाश्रयैरेतैः पीडया जर्जरीकृतः ।
 तदुत्पपापसन्नापाचैवान्तेऽब्दे चयोदशे । राजा मन्त्रदशाहोऽभूदस्त्रोन्नियतेर्बलात् ।
 कान्तं देहं राजाकान्तं आन्तं वोच्य च भूमिपः । मल्लिकलहभट्टास्त्रं सखेहं प्राह मन्त्रिणं ।
 राजधर्मोद्भवैः पुण्यपापैः सन्निर्द्धितोऽपि सन् । तथापि कायः सापायइति सर्वत्र निश्चयः ।
 अस्मदंशं महीधंसः शंसदेनादयानपाः । श्रीजैनास्त्राभदेनश्चाप्येतं पूर्वपितामहाः ।
 तदंशोऽहं मदीयः कः कोदृशोमत्परो भवेत् । इति चिन्ताकुलं चेतोऽज्वरेणाद्यापि दहते ।
 इत्युक्त्वा विरते राज्ञि मार्गेशाब्दालकादयः । आगतास्तादृशं वोच्य सास्त्रमुवास्तमब्रुवन् ।
 भूपास्मदपचारेण प्रजाभग्यैरथापि ते । कायक्षेत्रोऽस्ति सखेव दण्डोभूत्यापराधतः ।
 शुलाव्रवीक्षृपसेषां वचोमत्तनयाः सदा । भवद्भिः पालनीयास्य वयं यामः पराध्वनि ।
 आक्रन्दोऽभून्महाराजमृहे शुला नृपोदितं । तदङ्गि निष्ककोत्सस्य राज्ञा धर्म्यं योजिताः ।
 प्राप्ते पुण्याकरे मासे व्यथार्त्तस्यास्य भूभुजः । दातुर्जातु विपत्तिः स्यात् कृष्णपक्षे कथञ्चन ।
 ज्यैष्ठ्यादिदिवसे गुरुवारे नगर्यमा । वर्षान् पञ्च कृतो भूयोराज्यं कृत्वास्तमायथौ ।
 तस्मिन् याते दिवं लोकः सशोकोविललाप तं । हा कं अयाम भवति नाकलोकमुपस्थिते ।
 अस्मान् कोनृपते कृत्वात्वां विना पालयिष्यति । मृगाङ्कसुन्दराकार महासेनपराक्रम ।
 महम्मदमहोपाल महो हिला क यास्यसि । इति प्रलापमुखरे राजदारे स्थिताजनाः ।
 संस्थितस्य नृपस्यादुर्वाचैरिव जनाञ्जलीन् । कर्णोरथमथारोप्य शवं वृहन्मृताजिरे ।
 दत्तस्त्रन्धाः पितुः पार्श्वे गोगर्त्से मन्त्रिणोऽचिपन् । केन्दुकामलशय्यासु नृपार्हं शयनं प्रभोः ।
 क शर्करिलभूम्यन्तस्त्रोन्धे विवरस्थितिः । तदङ्गि शोकमूकस्य लोकस्योच्छ्वासनात्परं ।
 धूमादि रन्धनाभावात्त्रालक्ष्यत मृहेषु तत् ।

॥ इति महम्मदशाहस्वर्थाणं ॥

मार्गशेन कृताशंसः सप्रशंसोऽस्य मन्त्रिभिः । शंसशाहोऽयमित्याख्यां कृत्वा पुत्रोऽभ्यविच्यत ।
 नवराज्योर्जितं चेतं युवानं वोच्य भूमिपं । महान्तः पामराः सर्वे तुतुषूराजवक्त्रभाः ।
 चिरं स्त्रे पैटके राज्ये स्त्रायाइति जनाश्रियः । प्रत्येकं राजमृहं प्राप शंसशाहः सहानुजः ।
 तस्मिन् राज्यस्थिते जैनपुरास्त्रगरमायथौ । काचचकपतीरिगचक्राश्रितोमहाबलः ।
 दृष्ट्वा वीरं तमायान्तमुत्सभट्टान्वितस्ततः । मार्गेशोऽस्मिन् प्रायात् कीचाश्रमेऽध्वपान्तिकं ।
 प्रविष्टोऽनगरं रम्यं काचचक्रः सभाजितः । नृपेण तेन सखेहं परपक्षविमर्दनः ।
 तथा काञ्चनचक्रेशो ज्ञात्वा दूरगतान् रिपून् । सबलोगर्धभोक्तारं निविष्टोऽरिजगोषया ।
 अत्यन्तिकस्य बलिनं रिपुमाकर्ण्य मार्गपाः । चमूं निवेद्ययामासुस्त्र्यं जलगदान्तिके ।
 महात्मा रिजचक्रेशः काचचक्राध्वपन्नयोः । गत्वा प्रेरितदूतः स साम कर्त्तुमथेष्टवान् ।

नगरे काचचक्रेशः क्रमराज्ये तु मार्गपाः । सन्तोऽहं समक्षेवामिति सन्धिं व्यधादयं ।
 अथ मार्गेशसैन्यस्थानानीयान्तिकमात्मनः । जैतश्चक्रेशमल्लेकदौलतैर्भ्रातृस्त्रानकान् ।
 खड्गधून् काचचक्रेश आरुह्य जयो पुरं । निवासमकरोद्दीरोरिगचक्रालयेषु सः ।
 काचचक्रे स्थिते राज्ञोऽन्तिके निर्णयकारिणि । बलं बलवतां दृष्टं श्रेष्ठेण तु पृथग्जने ।
 आगत्य रिगचक्रेशः काचचक्रान्तिकं तदा । दिनान्युषित्वा ज्ञात्वास्य खलप्रेमागमत्पुनः ।
 मार्गेशान्तिकं गत्वावोचचक्रेशचेष्टितं । समस्य वीरान् सर्वान्स्थानं सङ्घटय्य नृपाग्रगान् ।
 रिगचक्रः स मार्गेशं ज्ञात्वा दुष्टमिवामयं ।

कश्मीरभूमौ प्रथिताश्रमाद्याभोमार्जुनद्वेणसमारणेषु ।

मल्लेकश्रीदौलतगाजखानचक्रेशमुखाय विचारदद्याः ।

सिद्धादेशात् प्रसिद्धस्य सिद्धादेशाधिकारिणः । श्रीमन्मल्लेकराजाननुज्जकस्य मुखायथा ।
 विज्ञाप्यन्तेऽचदेशेयैः कान्दिश्रीकैर्बलातुरैः । सर्वेर्जनपदैर्दैनैर्दुर्गातङ्ककलङ्कितैः ।
 ॥ तथाहि ॥ जैनशास्त्रे दिवं याते दुर्बलावलवत्तरैः । पीडिताः कान्दिश्रीकाश्च जनादुर्दण्डतो गताः
 श्रीसैफुद्दामरेष्ट्रेण नृपामात्येन पालिता । लालिताश्च प्रजा नित्यं दुर्बलवस्थानिवारणात् ।
 पुण्यपापपरीपाकान्मन्त्रिभिरन्तरन्तरात् । पोषिताः शोषितालोकाः सदिचाराविवेकतः ।
 भानुरिव ततश्चक्रपतिर्भल्लेककाञ्चनः । उदेत्य मन्त्रिवीथीं तां नृपादेशादभूषयत् ।
 विचारनिरतेऽमुष्मिन्नासोमे राजमन्दिरे । बलं बलवता दृष्टं श्रेष्ठेण तु पृथग्जने ।
 वैमत्यान्महतां पापादिशास्त्रं ततः प्रत्युत्थिताः । मुगुलान्कदुर्भिक्षदोषास्तस्मिन् वहिर्गते ।
 मार्गेशाब्दालकाभीतेभेरेजोऽगणयन्ततः । अप्राप्तानिव प्राप्तः स कश्मीरांश्चक्रिणेभयात् ।
 काचचक्रेशमल्लेके हिन्दुवाटे गते दिवं । काश्मीरिकाणां वाङ्मानामभूत् कलुषितं मनः ।
 तदाकर्णाय भेरेजहैधर्गोऽचीकरन्महान् । कुलागतमिव खल्यं तदा कश्मीरमण्डलं ।
 चक्रेशोऽन्तिर्हिते भूमौ मुगुलादेत्यरूपिणः । विचेरुः शारदापीठे निःशङ्कमकुताभयाः ।
 मेरेजमण्डुगोलस्य कश्मीरस्य चान्तिकं । आययुः परदेशेभ्यो मुगुलाः सरघादव ।
 बलेषु बद्धमानेषु तेषु यातीतवार्धिका । लोचप्रतिग्रहापाप्ता भूद्विता तैर्निधोगिभिः ।
 दिवानैर्बैरुसङ्घैर्गैर्लिखिता मुसुलाचरैः । भूमिः समयराज्ञाणां हत्वाप्यायं प्रजास्त्रपि ।
 इत्येव भूर्भोमासि साध्वीवाथ व्यकल्पत । दारिद्र्येऽब्दे जनास्त्रोचान् हताप्यायानवेक्ष्य सा ।
 प्रनष्टमुगुले देशे भूमिकुरखिलोजनः । काश्मीरिकाणां विजयाद्भूयोऽभूदर्थलिप्सया ।
 तुरुष्कसाहचर्यान्ते काश्मीरानात्यजं स्रजं । वेशोभूमिर्भोजनञ्च चिकित्सादण्डमहुतं ।
 दृष्ट्वा शुभोऽपि लोकोऽयं नामुञ्चद्दृढदयाहृतां । दुर्वासनां महावैद्याश्चिकित्सां शास्त्रगामिव ।
 दुर्गचारादियं भूमिर्वायुक्रान्तेव भूरिशः । चिन्तेऽब्दे चाश्वयुष्मासे कम्पिता स्त्रामिनोमुजः ।
 अतश्चाणान्महीदानामुक्ते लोचप्रतिग्रहे । मोक्षवातिधिसत्काराद्बोधैर्बलेण श्राम्यति ।

२८१

२८४

४१०

४०

४१०

४१४

अदृष्टविग्रहेण खेच्छाकोडनकादव । धात्रा विनिर्भितः स्रष्टुं जगद्वाराधमाभिधः ।
 दृष्टेन स्त्रीयुतं चाये प्रादुरासन् दशाष्ट च । सहस्राष्टालयान्यस्य विभोर्दुर्घटलीलया ।
 अशकाशदिवः सप्त भुवः षट्चिंदावृतं । जगत् स्फारमवेक्ष्यर्षिरूपाः सृष्टाः पिगम्बराः ।
 विबुधानाश्रयो श्रीमान् रसोलोच्च पिगम्बरः । दिगम्बरेच्छया लोककपालोमानवोजयन् । ४९०
 खदैवसृष्टिभूमध्ये हिमवान् गिरिरत्नमः । तत्रालि देशः कास्कारोदरोभूमिवरस्त्रियः ।
 सतां सुकृतधंसारोऽगारः सर्वधनुशतां । मानाद्रुमलताकारो विहारः सर्वसम्पदं ।
 मेधावी रवंतीशप्रथितभुजबलः सह्यश्रीधरस्य भूपालेभ्यः प्रतापोजितमिजयशसा भूषितो नामवर्णैः ।
 जीयान्तद्देशजन्मार्जितवज्रवसुधामोक्तो भानुमूर्तिः काश्रीगान् योहि नानानयतिमिरहतान् न्यायविज्ञान् व्यधत् ।
 मेरेजहैधरमहस्यदवाक्प्रमाणोजीवाक्षिरं वसुमतीमवतीर्णैव ।
 कर्त्तुं सतीसरसि नौशरवानतुल्यं पूर्वोर्ध्वरोश्चरितं चिरकालनष्टं ।
 सर्वैः पिगम्बरवरैर्स्मिलितैः खदैवस्याशास्यतेरह पिम्बरवाटिकायां ।
 एतां कुहृत्यचरिताख्यदवाग्निदग्धा सत्कर्मसृष्टिनिवहैः परिपोषणाय । ४९१
 श्रीमत्काञ्चनचक्रपे च विधिनामर्थीकृताख्याचरा राजिः काञ्चनदानतस्तव सदा सत्यं समीक्षामदे ।
 भ्राजिष्ठा करपद्मपर्णनिचयेऽभिज्ञानमोदादृशं सत्यः सोऽस्तु करः परोपकृतयेऽजस्रं सहस्रं समाः ।
 श्रीमन्मार्गपतीश तावकयशः शुभ्रं विलोच्यावहिस्रकाधोशसमागतोऽस्तुपतिस्त्वां सेवितुं सर्व्वतः ।
 कुन्दैः कुङ्कुलकर्णिकारकुटजैः स्मृतिस्तथा मञ्जरोपुष्पैः षट्पदकोकिलास्त्रनभरैः कुम्भजयोद्दोषणं ।
 सन्तः प्रमुदिताः केन न केन, तव कर्मणा । वसन्तोभयतामस्तु वसन्तः शुभकृत् सदा ।
 जिष्णुः सन्तापितारातिः कालखड्गधरो रणे । प्रणेता जगतां प्राणः बहुरो विनतात्मनां ।
 कलावान् राज्यराट् भास्त्रान् गुरुकाव्यमङ्गलः । जीयाद्भूषणानित्यं गाजशाहोमहारथः । ४९२
 मुन्याग्रिसङ्ख्ये वर्षे च शुचौ मास्यसितेतरौ । अष्टम्यां राजहोमायपुत्रस्याम्बरभूभुजः ।
 मुग्गुलेशस्य सेनानोकरवाज्रधरान्वितः । नाजोकशाहः पाषाण्डदेशं प्राप्तोजिगीषया ।
 संमन्य गाजशाहोऽथ श्रुत्वा तद्वाञ्छयेष्टितं । मल्लिकेशसचक्रेशं वाञ्छदेशं व्यमर्जयत् ।
 लौलमल्लिकेशकेशपञ्चैभतखानकैः । खण्ड्याफतिहमेरासकाद्यैर्मन्त्रिवरैर्युतः ।
 वीरायुतैः पत्तिभिस्त निःसंख्यैः षट्मण्डपैः । महात्मा होसमल्लैकानिर्विष्टः सुयशान्तेर । ४९३
 तावन्मुग्गुलेशेन्येन महता वाञ्छभूर्हता । विमला सज्जनस्येव चित्तभूः कलुषैर्बलैः ।
 ततोराजपुगेदेशमशेषमावृणोदलैः । मुग्गुलेशस्य प्राकृत्याः पाषाणैरकृतादरैः ।
 क्रुद्धः काश्रीरिकोराजाकर्ष्य शुभ्रपुरादहिः । सबलोहिन्दुवाटं स प्रयातस्तज्जिगीषया ।
 ऊर्जितां गाजशाहस्य चमूं दृष्ट्वा मद्योयसी । मार्दवं स्नेहसेनागाद्विमानीवार्करश्मिभिः ।
 बलोर्जितं गाजशाहबलमाजम्पतुर्दुतं । फलेमल्लिकलुहरमल्लिकावस्य चान्तिकं । ४९४
 रङ्गेषु दुर्गमार्गेषु प्रभूतं मैग्गुलं बलं । वीरैः फलिहस्यानाद्यैर्मर्जितिराकुलीकृतं ।

खुज्यहाव्यकयोषोफचक्राक्षैर्मुग्गुलान्वितैः । साम राजपुरीराजा गाजशाहभयात् कृतं ।
 भोमहारस्थिते ब्राह्मजाके मुग्गुलास्तथा । ऊज्जसे सन्धिवन्धेन कालं दुर्गादिकर्षाभिः ।
 विस्मृष्टागाजभूमौ दूतेषामुखवाचिकं । करबाहुधरादीनां प्राह गत्वा सभान्तरं ।
 भोभो चेच्छपते कस्मादकस्मात् प्रबलैर्वैलेः । आयाताः केन विस्मृता अज्ञातनृपविक्रमाः ।
 अथवा प्राक्तनी शैली शक्तिद्युङ्क्तं नु विस्मृतं । बलद्वयबधात् पापं युष्माकं परिणश्यति ।
 यदि शक्तिः किमेतैः स्यादुर्गपन्थादिकर्षाभिः । विधिर्देदाति यद्यस्य स तत्फलमथाश्रुते ।
 चक्रिराजानकाद्यावास्थिताश्रंशहरादतः । देशाः के मुग्गुलाः के वा खुज्यहाज्योभविष्यति ।
 इत्युक्तोलेखहारेण खुज्यहाज्योऽब्रवीदिदं । शासनमकुराख्यानं मुग्गुलेशस्य वश्यहं ।
 चक्रेशभूपं दातारं गुणघ्नं ध्वन्विना वरं । विचारे नौशरोवानं कथा स्तुत्या स्तुवोमहे ।
 काश्मीरिकाणां देशांशान्नेच्छानां पारितोषिकं । दत्त्वा मुग्गुलराजस्य चेतःशुद्धिर्विधीयतां ।
 अथवा देशधाटीभिः किं स्यात्प्राकृतमेतया । युद्धेन वीरहानिः स्या ज्ञाता सर्वस्य भूमिपः ।
 दृष्टाः श्रुताः स्मृतानैव गाजशाहस्य सन्निभाः । योद्धुं दिगन्तरं कोनु यातयतत्परः समः ।
 दूतात् प्रत्यागता कर्तुं क्रोधविस्रयवाश्रुपः । अवकूटोऽद्रितुङ्गात्स समारूढोमहद्यशः ।
 श्रीमच्छृङ्गारमल्लैकशालेमल्लैकइत्यपि । खानअद्ददयोषोफएभशाहादयः सुताः ।
 खानः स शाहिभाजोऽपि वृत्तस्थान्येश सन्निभिः । खल्लसैन्यसमुन्नद्धैः काश्मीरेऽब्रवीभूषितः ।
 सहस्रैरश्ववाराणां वाजिभिर्वैगराजिभिः । शार्ङ्गस्रग्गदाप्रासशक्तितोमरभूषितैः ।
 नागरभ्रगतोफाकनामस्मरभ्रगायुधैः । पदातिलक्षैः सशस्त्रैः शत्रुसेनान्तिकेऽवसत् ।
 अन्तिकादन्तिकेऽब्धौ निविष्टे सैन्ययोर्द्वये । पारावारगतायोधारणरङ्गमभूवयन् ।
 हासदुन्दुभिमादेन कर्णतालस्य शेषकैः । गजाश्वानामस्मरभ्रगर्जनैस्तर्जयश्रिव ।
 अथ पत्तिसहस्रेण पुरोगेन प्रभूषितः । प्रवीरोगाजशाहोऽथ समरारम्भमयहीत् ।
 दृष्ट्वा वीरं तमायान्तं केचिन्मुग्गुलपुङ्गवाः । मनःश्रेयस्थमादाय शनैर्युद्धाय निर्धयुः ।
 नृपाये चेच्छवीराणां स्वामिभक्त्या पुरोगताः । मुण्डानि चिच्छिद्युद्धे बराकनिव चकतः ।
 रणे हेमतखानेन प्राणदानेन तत्क्षणं । विवाहोऽजनि स्त्रस्त्रीणां पञ्चवाणेन योजितां ।
 वीरघ्नं पुरोगानामहुतश्च तपः प्रभोः । विचिन्त्य मुग्गुलास्त्रैलुहृतशेषायथागतं ।
 स्वप्राणवेतनैर्योद्धापरोऽस्त्रयवहारिणः । विजित्य कीर्त्युपचयं स्वर्थात्सदलदद्यात् ।
 पत्नीनामहुतं वीर्यं वीक्ष्य चेच्छबलान्नरात् । धाव्याप्तं हृष्यकुप्यादि तद्राशानुपहीकृतं ।
 स्वसैन्यापचयं शत्रुसेनोपचयमेव च । विचिन्त्य मुग्गुला याता बाणिजादव वेतने ।
 सह राजपुरीराजा पाषाण्डान् करदायिनः । कृत्वा प्रत्याययौ गाजशाहः सुविक्रमोर्जितः ।
 नित्यं जेता चिरं स्थेया राजन् साक्षाज्यदीक्षितः । इत्यादिशेषाजनाच्छृण्वन् काश्मीरान्तर्नृपोऽविशत् ।
 वैदेः षट्स्ररसैः पदक्रमरुतेर्वैदान्तसिद्धान्तकैस्तर्कस्थाकरणैः पुराणपठनेर्भक्तैः षडङ्गागमैः ।

४७९

४८०

४८१

४८२

४८३

४८४

शैवैर्व्येणवसोरवौद्धनहितैस्त्रिवैर्विहारेकैर्दृष्टाकुकुमुमन्त्रालिनिवहेः पुण्यैः सुगन्धैरपि ।
 पौराणश्रुतितर्कशास्त्रनिचयैः किष्काग्रिहोवाहितैर्विप्रैर्ध्यानतपोजपादिनिरतैः स्नानार्चनाद्युत्तमैः ।
 नागैः कोटियुतैस्तथा हरिहरैर्गन्धर्वविद्याधरैः स्वर्गस्नातखण्डमोतलजला कम्प्योत्भूतमा ।
 चत्वारिंशदथापि पञ्च गिरिभिः षष्टिश्च चक्रायुधा नक्षत्राणस्तयस्त्यनादिनिधनादाविर्जितः शक्तयः ।
 नीलादीनि शतानि सप्त फणिनां तोर्यैकमाद्वाटयोविख्याताश्च चतुर्दशोत्तमतराः कम्प्योत्भूतमण्डले ।
 अष्टादश चमूर्त्ता योऽभवद्वृत्तिनापुरे । वीरोयुधिष्ठिरभ्राता भ्राता धुर्योदराज्यनः ।
 स दिग्मित्रयरागेण भुवं जित्वाखिलामिमां । पातालमविशदोरघ्वतखण्डनशक्तिः । १०४
 तत्र नागपुराण्याशु जित्वानभिमुखो रणे । प्राप्य नागसुतां वीरोवधं तत्राभजत्सुखं ।
 आगतोऽथ गते काले बह्वले पुनरप्यधौ । दिग्मित्राय जगामाशु स्त्रपुत्रेण हतोरणे ।
 जीवायितस्तत्सुखं परिज्ञाय स्वभार्थया । हृष्टश्च सुतवोर्येण तेनैव समुपाययौ ।
 अथ कालेन नोतऽस्मिन्नर्जुने तत्सुतो भुवं । विभज्य दधतुः सर्व्यां परीक्षिदभुजह्नौ ।
 आभीरदेशे निवसन् सार्द्धं शतमसौ समाः । घोडशोनं शतं यज्ञे सुतानां वीर्यशालिनां । १०५
 तेषामपि सुतास्तदत्तसुतांश्च सहस्रशः । आसंत्यज्य पुनर्योगी मातामहपुरं ययौ ।
 ततस्तेऽतिबलान्मत्ताः परस्परविरोधिनः । प्रजानां विरधुः पीडां मर्यादाश्च न्यवारयन् ।
 आज्ञातिक्रमणात् पित्रा व्रज्जास्ते बलदर्पिताः । स्नानाश्रायाखिलान् देशान् धाटोभिः समपीडयन् ।
 दृष्ट्वाकाशगतः कश्चित् सिद्धस्तज्जनपीडनं । विघ्नप्रिमकरोत्सूत्रं दयावानोत्तरं प्रति ।
 अथोच्चचार नभोवागेवमशरीरिणी । स्रष्टुः सागरमध्येऽस्ति सासिरेव यमोपमः । १०६
 स गृहीतस्ततस्तेन रोमदेशे च बद्धितः । तेनासिना हथाकूटः कण्ठकोद्धरणं व्यधात् ।
 लोत्रीकश्चक्रवर्त्ती स सर्वभूतालिजित्वरः । श्रियमाणो न केनापि दृष्टोऽभून्निचवभुभिः ।
 ये लोकान्तरकर्म्म कर्त्तुमतुलं स्रष्टाः परं वेधसा तेषां तादृशमेव भोऽयं कृतवाञ्छन्नावसानं तथा ।
 दृष्टान्तस्तु सहस्ररश्मिरिह यत्नैर्लोकादोतिप्रदेशातः केन कुतोऽभ्युदेति यदि वा कुचासभ्येति च ।
 तदंशजन्मा पार्थोऽभूद्दूरं गत्वा हवा पितुः । पञ्चगङ्गरभूमध्ये योगङ्गरपुरं व्यधात् ।
 तदंशः कुरुग्राहोऽभूद्यः सर्व्या दिग्मुत्तरां । जित्वा स पश्चिमां चक्रे धनुर्देवालयं शुभम् । १०७
 ताहिरालसुतस्तस्य लोचनचयभूषितः । यथेच्छालाभमाहात्म्ययुक्तालोभविवर्जितः ।
 त्रिकालदर्शी चादृष्टपालितोऽतिबलान्वितः । दद्यालुः सततं योगो वदान्यः सर्वशास्त्रवित् ।
 तस्य प्रभावतोरारज्यं कम्प्योत्भूतमुच्यते ।
 कम्प्योत्भूमिपालानां यः स्वादृष्टभञ्जितकः । दिग्मन्तरोयभूपालस्ताहिरालो निर्वहन्त तं ।
 काम्प्योत्भूतः पार्थिवो तत्र राजा शोभोहरांशजः । इत्येनत्पत्ययायेव यस्याधीनोऽनन्यथी ।
 नास्त्य शत्रुरभूत् कश्चिज्जसासौ कस्य चिद्रिपुः । दैवीमन्यापदं लोके तपसैव न्यवारयत् । १०८
 ताहिरालकुलोत्थानां नहि गृह्णातिचानृपः । सोऽवश्यं सम्पदः स्नानाददात्येव जलाश्रयि ।

दिल्लिराकर्णयामास गिरं खादुत्थितामसौ । गृहाण राज्यं कश्मीरेष्विति नैवान्वमन्यत ।
 ग्राहमेरः सुतो योऽस्ति तवात्यन्तमथश्रद्धोः । स विस्मय्य त्वया चक्ष्मादात्मा पुनरिति कृतिः ।
 ॥ इति ताहिरालम्बश्रवणं ॥

राज्यं नाजोकखानाय दत्त्वा दौलतचक्रकः । स्वयं न बुभुजे देशं निर्देशेन श्लेषतः ।
 कल्पितोच्छ्वलोकेन नवे तस्मिन्नराधिपे । राज्यते स्म जनोनित्यं त्रिभिरेण मधविष ।
 नाजोकग्राहं तद्राज्यं गृहीते निर्ध्वजनाः । उदयद्रिङ्गते सूर्ये प्रातः पद्माकरादिव ।
 मिलितेष्वथ सर्वेषु परस्परविरोधिषु । पुनर्यामविभागेन ग्रामैर्वैरमजायत ।
 एदेरेणादधोलोका मेर्जाहैदरसेवकाः । चक्रजातिविरोधेन सदाशिवपुरेऽवसन् ।
 वितस्तातीरमाश्रित्य समुद्रामठवाचिनः । युयुधर्हनास्त्रेण चक्रदौलतकादयः ।
 मासमेकं कृते युद्धे दहनास्त्रशरादिभिः । दौलतचक्रलोकेन विजयोविहितस्तदा ।
 अत्रान्तरे स होमायः पातिग्राहोऽभवद्भुवि । नमस्तमस्तभूपालमौलिघृष्टपदाम्बुजः ।
 तेन निर्वापितोराज्ञा मिथोवैरमहानलः । प्रजानां हृदयोन्माथो न दारिद्र्यदवानलः ।
 अजहोमायनामासोदैरी तस्य महीधृतः । स देशं दुर्गमं शिला स्नातक्यमिति चिन्तयन् ।
 किन्तु नेष्यामि कश्मीरदेशं पर्वतदुर्गमं । तत्र स्थितं न बाधेत मां होमायमहीपतिः ।
 इत्युक्त्वा चलिते तस्मिन्नजहोमायभूपतौ । कश्मीरैः सह संधामोबभूव नगमस्तके ।
 ततः काश्मीरलोकेन पर्वतोपरिवासिना । अजहोमायभूपस्य निहतं सर्वशैनिः ।
 अथन्तु नृपतिः शस्यत्पाति कश्मीरमण्डलं । नाजोकनृपतौ बाबाहिम्दाहः सर्वतोऽभः ।
 द्वितोये प्रहरे राज्ञेः प्रसुप्ते सकले जने । बभूव धरणीकन्योमथितानेकमानवः ।
 भूमिरश्रेष्ठे जातेषु भूकन्येन पदे पदे । पथि सञ्चरतां मार्गः पान्थानां विस्मृतोऽभवत् ।
 भूमिरभ्रगते गेहे राज्ञौ निर्गमबोत्सुकाः । उपर्याच्छादनं भित्ता जनाः प्रातर्बिर्निर्ययुः ।
 वितस्तातोथपतितात् गृहात् काष्ठमथात्तदा । सप्तकोशेष्वतोतेषु प्रबुद्धा निर्ध्वजभाः ।
 हसैनपुरहोसैनपुरयोर्दूरवर्त्तिनः । नदीमुल्लङ्घ्य भूकन्ये व्युत्क्रमोऽद्यापि दृश्यते ।
 कचिद्धा तातेति कचिदपि च हा मातरिति वा कचिद्धा मिचेति कचिदपि च हा भ्रातरिति वा ।
 तदा तत्रत्यानां करुणरुदितं दुर्घसनिनां निश्चन्याभूदस्त्रप्रतिहतमिवातीव हृदयं ।
 निघातध्वानभीमे नभसि हतगतौ तारकाणां समूहे कलोलालोलतुम्बीफलवदविरतं चक्षुले भूमिखण्डे ।
 पुत्रे मित्रे कलत्रे सुजनसुहृदये द्रव्यजाते जनानां भूकन्यातङ्कशङ्काप्रचलितमनसां खेदश्लासीन्न तेषां ।
 विजयेश्वरमात्तंण्डवराहक्षेत्राश्रितां । पुण्यतीर्थप्रभावेण भूकन्यास्त्राभयक्षयं ।
 पुनः पुनः प्रतिदिनं भूमिकन्ये प्रवर्त्तिते । उवास सकलोलोकः पटमण्डपपङ्क्तिषु ।
 याते बर्द्धविधे काले निर्दृष्टे सकले जने । वरच्छ सकलं देशं सम्यक्दौलतचक्रकः ।
 निरुद्ध जलसञ्चारं वेतालाङ्गनभूमिषु । विदधे निजमास्थानं ग्रन्थक्षेत्रविकीर्षया ।

॥००

॥०४

॥००

॥०४

॥००

एतादृशे कृते कार्ये क्रुद्धवेतालचोदिताः । गृहे दौलतचक्रस्य पतितास्य शिलानिम्बि ।
 अदृष्टदेवताक्षिप्रशिलावर्षणसङ्कुलं । राजद्वारं निशीथिन्यामभर्वाद्दस्ययावर्हं ।
 ईदृशं प्रत्यहं केन कृतं पाषाणवर्षणं । इत्थं परस्परं लोकः कथयामास विस्मितः ।
 ठलमूलाभिधे ग्रामे सम्यग्ज्ञानपरायणः । अभिमन्युरिति ख्यातः साधुरासौ महातपाः ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा साधुं दौलतचक्रकः । उवाच निर्भयं प्राच्यं कथं राज्यं भविष्यति ।
 इत्युक्ते तेन सोऽवादीन्निवारय मदाज्ञया । वार्षिकं ब्राह्मणकरं तेन सिद्धिर्भविष्यति ।
 इत्थं निवेदिते तेन साधुना श्लेच्छसत्तमः । उवाच वचनं सम्यक् शृणु वस्मि महामुने ।
 ठलमूलाभिधं ग्राममर्पयिष्यामि तेऽधुना । विप्रदण्डं कथं श्लेच्छावारयामि तदाज्ञया ।
 इत्थं दौलतचक्रेण वचने कथिते सति । अभिमन्युर्बभूवौ रोषव्याकुलमानसः ।
 तेनागु ब्राह्मणकरोयदा नैव निवारितः । साधु दौलतचक्रान्नं ब्रूयाप रोषसंयुतः ।
 समुद्रमध्यमासाद्य चन्द्रकौं ते पतित्यतः । इति ब्राह्मणप्रमथ्योद्यौ दौलतचक्रकः ।
 मासमेकं कृते राज्ये हभेभाभिधभूभृता । जयाह तत्पदं लोभाद्वाजखानसतः स्तब्धं ।
 तत्रतापाग्निदग्धेषु सिकाः स्त्रीनयनाम्बुभिः । गृहेषु वैरिणां नित्यमुत्पद्यन्ते दण्डाङ्कुराः ।
 रुदश्चाचवनारोणामसुवर्षाकुलेष्वपि । ज्वलत्यूर्ध्वगोहेषु यत्प्रतापदवानलः ।
 अथ दिग्दाहभूकम्पासमीक्ष्य पृथिवीभृता । पृष्ट्वावाक्यमिदं प्राङ्गणकागणनापराः ।
 देशेऽस्मिंस्तव सश्वविष्यति महद्युद्धं समृद्धं प्रभो सङ्ग्रामेष्वपि निःसरिष्यति महावेगा चरकापगा ।
 लोकानां प्रचरिष्यति प्रतिपदं दुर्भिक्षपीडाद्यथा तस्माच्चारुविचारणेन धरणीं भूपाल भोः पालय ।
 अथाययौ स्वधेनाभिर्मेजैर्दरसेवकः । करभद्दोरनामासौ भूयोदेशजिगोषया ।
 निश्च्युतादृशीं वार्त्तां गाजग्राहिर्भ्यनिर्ययौ । तुरङ्गमुखोद्भूतपूर्णैकतमहीधरः ।
 स समाश्रित्य भूपालोदेशं राजविराभिधं । पदातिमार्गलोकानां समराय समादिशत् ।
 राजविराभिधे देशे मिलिते राजकदये । भोतिर्बभूव लोकानां हिराजानामशङ्किनां ।
 रणे विलोक्य सर्व्यासां पत्नीनां गतिचातुरीं । बभूव वायुवत्कम्पोभोतिश्चञ्चलमानसः ।
 करभद्दोरोद्भूतय काष्ठीरश्ववर्षणं । स क्रुद्धः करभद्दोरः पत्तिलोकत्रिलोकनात् ।
 अन्धकारदिव प्रातः साक्षादरुणदर्शनात् । तस्मिन् पलायिते देशास्त्रिभ्यैवा सकलो जनः ।
 सर्पे विनिर्गते देहात् कुटुम्बमिव तत्स्थणं । तदास्तु ववृधे तेजः करैर्जज्वाल मेदिनी ।
 विसमार प्रतापस्य योशकाले रवेरिव । अचान्तरे महारोषजर्जरौकृतमानसाः ।
 हन्त चक्रादयोलोकासुस्कन्दुर्गगरान्तरं । सदाशिवपुरे दुर्गं कृत्वा तिष्ठत्सु वैरिषु ।
 दिहामठान्तिके तस्मै भूपोयुद्धचिकीर्षया । युद्धेऽस्मिन् हाटके स्वामिसदाशिवपुरस्थयाः ।
 वितस्तासेनयोर्मध्ये वारयन्तीव सा बभौ । नदीमुलङ्घ्य भूपालोयुद्धं कृत्वा महत्तरं ।
 सितानदीप्रवाहेषु हभेचक्रममारयत् । गते वज्रविधे काले मोक्षीचक्रप्रचदितः ।

आद्यथो मुगुलसामी श्रीकम्पोरजिगीववा । श्राद्धशब्देनमालीति नाम चत्वार्यभ्युवि ।
 स कम्पोरान्तरं प्राप बज्रलोकसमन्वितः । तत्तदागमनं मुक्ता सैन्येन महता वृतः ।
 आससाद् स भूपालः परिहासपुराणिकं । कृते बज्रविधे वृद्धे सकले सैनिके धृते ।
 श्राद्धशब्देनमाली स चचाल निजवर्त्मना ।
 बभूवुः समरे तत्र यवनाविगतासवः । यमस्तुतेष्व रक्षोचयाजेनाधिगतासवः ।
 आनीतैः समरस्थानाङ्गुपाख्यानगरान्तरे । मृदमुद्वृत्त्यामास मृतमानवमस्तकैः ।
 एकदा सप्तवर्षस्य बालस्योत्पत्तयः फलं । कृपां विहाय भूपालः करं चिच्छेद तत्क्षणं ।
 चारे मुष्णति कस्मिंश्चिन्मोमान् ग्रामनिवासिनां । बलाज्जहार भूपालः स्पर्णमुद्राशतद्वयं ।
 मातुलं स्वं जिघांसन् यौवनस्य प्रतापिनं । षण्णाञ्चयान भूपालः स्वसुतं हैदराभिधं ।
 निहतं स्वसुते तेन यौवनस्य दुरात्मना । दतः पुत्रोऽप्यनेनेति हाहाकारोमहानभूत् ।
 अष्टादशभवंसस्य युवराजस्य मन्त्रिणः । सुताञ्चयान भूपालउन्मत्तदिव राक्षसः ।
 एकदा कुष्ठरोगेण बज्रलेन महीपतिः । बभूव विगतोऽस्त्रायोयहणेनेव चन्द्रमाः ।
 कण्डुः कीटकृता देहे पूयशोणितनिर्गमः । नरके यानि चिह्नानि तान्यासंस्य जीवतः ।
 कीटोजघास मांसानि पीत्वा तत्पूयशोणिते । नरकादधिका पोडा बभूवैतस्य जीवतः ।
 हा तात मित्र हा पुत्र मम कष्टमुपस्थितं । इति कन्दितमाकर्ण्य कोनाभूद्भीममानसः ।
 इति स्पष्टमहाकुष्ठनिपीडितकलेवरः । सह संसारलोभेन प्राणंस्तत्याज भूपतिः ।
 मृतस्य तस्य भूपस्य भ्राता हेसैनखानकः । निखन्य भूतले सम्यङ्निर्ममे मृतसंस्कृतिं ।
 अकस्माद्भूतलं तत्र जज्वाल नरकाग्निना । धूमेनोत्पतता कुर्वदिस्मितां जनसन्मतिं ।
 निःश्वासद्वय कालेन पीद्यमानस्य भूभृतः । उत्तस्रौ सर्वतोधूमः सर्वलोकविलोकितः ।
 राजौ तद्भूतलं गत्वा पीद्यमानस्य भूभृतः । इन्द्राव सकलोलोकोद्यमकिङ्करताडनं ।
 तेनोत्थादृशं वीजं तादृशं लभ्यते फलं । इत्थं परस्परं लोकोवदति स्र सविस्मयः ।
 वर्षद्वयान्तरे कृत्वा राज्यं पापमलीमसं । कुष्ठरोगविशीर्णोऽङ्गो गजश्राद्धिर्ममार सः ।
 हा कथं तेन भूपेन कृत्वा पापमहर्निशं । अल्पकालप्रसङ्गेन नाशिता बज्रवत्सराः ।
 स्मर्याते नृपतौ भ्राता राज्यं हेसैनखानकः । जयाहासं गते चक्रे पूर्वार्द्रमिव भास्करः ।
 राज्यमाश्रित्य भूपालोदुर्बिचारदवानलात् । प्रजानिर्धाययामास प्रीतिर्भाववतोयदः ।
 सदा प्रत्यर्थिदानेन लक्ष्मीसेन वशीकृता । तदा प्रत्यर्थिदानेन कीर्तिर्दूरतरं गता ।
 चिक्रीड सह कान्ताभिर्भूयः पीतनवासवः । सुखं तत्सदृशं स्वर्गं स चकार न वासवः ।
 तद्गृहे गुणवद्भवे लक्ष्मीराशीदनन्यगा । तां विलोक्य तथाभूतां कीर्तिर्भीत्येव साचलत् ।
 तदीयमृदंमाश्रित्य प्राप्तसर्वमनोरथः । याचकोनाभवत् प्रीतोदानेन दाययाचकः ।
 सततं यस्य पादाब्जसमस्तन्यसमस्तकः । अवाप परभां लक्ष्मीं लोकः शोकविवर्जितः ।

५५५

५६०

५६५

५७०

५७५

५८०

तस्मिन् रक्षति कक्षीरदेवं नित्यं विवेषतः । अभूत्पुष्पकलोत्पत्तिपरिपूर्णा वसुधरा ।

दुर्भिक्षचौरराजभयोभये तेन निवारिते । अमंसा खर्गचट्टनं लोकः कक्षीरमच्छनं ।

यदा यदा तेन कृतोविचारश्चासीन्न चौरस्य तदा प्रचारः ।

अभून्न दानावसरे विकारस्ततोऽभवत्तस्य यशःप्रकारः ।

खानेजमाननामाभून्मन्यो तस्य महीभृतः । स निर्गते महीपाले च्छन्द नगरं चणत् ।

१०८

[येनापराधः कृतस्तत्प्रातिवेशिकान् राजा मुमोष । प्रत्यहं व्रतभोलोकान् जघान । स्वप्ना

पराधेऽधिकं दण्डं कृतवान् । एकस्य ग्रामस्थापराधे सति वङ्गनमान्मुमोष । सुपात्रे कि

मपि न ददौ कुपात्रेषु समर्पयत् । स्वसेवकं जेतानामानमादिदेश । मत्पुत्रोऽन्यतां । स

खेदवशाद् राजपुत्रं न जघान । ततो राजपुत्रं देलावरखानोजघान लोकास्तचसुः । हा पाप

राजन् परलोके का गतिस्तव भविष्यति । स्वसुतस्यापि कृपा न जाता । तस्मेव कानपराधरहितान् किमवधीः ।]

तदीयसैन्यमागत्य नाशयामास तत्क्षणं । होसैननृपतिः प्रातरन्धकारमिवांशुमान् ।

सुखं वज्रविधं तेन कृतं नित्यं महीभृता । संरक्षता विधानेन प्रजाः सञ्जातविस्मयाः ।

विरोधे कृतबुद्धीनां वैरहंसकचेतसां । मच्छदखानकादीनां चक्रे नयनानि यः ।

निर्गतानां महीं जेतुं भूपः सम्प्राप पर्वते ।

एकदा शारिकास्थाने मिलिते सकले जने । वसन्तदिवसे राजा स चकार महीभृत्सवं ।

कुङ्कुमागुरुकूपूरचन्दनाद्यनुलेपनैः । रराज सकलोलोकोवसन्तदिवसे तदा ।

१०९

विहितोन्नतदुर्लभलक्ष्यभेदाय भूपतिः । निजसेवकलोकाय गजवाजिधनं ददौ ।

भूयः श्रीपञ्चमो तत्र दिवसे पृथिवीपतिः । इदं मिलितं लोकं ज्येष्ठदहात्पर्वते ।

कश्चित् कान्तां प्रतिकृतस्त्वस्मिन्पत्नीं जिघ्रति स्म जीवोऽन्यस्त्रीवक्षितसमये व्याकुलः कश्चिदाभीत् ।

पोता कश्चिन्मधु समभवत् पुष्पसम्भूषिताङ्गः श्रीपञ्चम्यामिति कृतसुखोनिर्भवो सर्वलोकः ।

वराङ्गानां नवसुन्दरीणां विलोक्य साक्षाद्भ्रमत्यगीतं ।

ददौ समासाद्य नवीननावं सुवर्णदुर्लभैर्षवायांसि राजा ।

अथापस्मारदोषोऽस्य प्रबभूव महीभृतः । कलङ्कदिव च्छन्द निर्मलस्य व्रनैःव्रनैः ।

११०

होसैनशाहभीतांशौ यस्मैऽपस्मारराज्जना । दुर्भिक्षाराधकारेभ्योजनोभीत्याकुलोऽभवत् ।

होसैनपृथिवीपालोराज्यं संस्थाप्य सोदरे । कुट्टहलादिव खर्गं ययौ दानसमर्जितं ।

सप्तवर्षेऽवतीतेषु नित्यं सुखमयेषु यः । खर्गोऽयं कीदृशोऽस्तीति दर्शनार्थं यथाविव ।

विमानतापि द्रविणव्ययेन सदैव याता चितिपक्ष लक्ष्मीः ।

आराधितापि प्रसभं धनेन कीर्तिः कथं तिष्ठति लोकमध्ये ।

आलेखानाञ्जिते राज्ये तुतुषुः सकलाः प्रजाः । उदयाद्विप्लवते सूर्ये प्रातः कमलिनी यथा ।

१११

कक्षीरदेवमालोक्य सम्यग्भूपाक्षपाशितं । निनिन्द सुखितोलोकः खर्गं दैत्यश्रमाञ्जितं ।

विचारे विहिते तेन दुर्जनाविलयं ययुः । उलूकादिव पूर्वोद्वि प्रयाते दिवसेश्वरे ।
 तस्मिन्नवसरे चौरागुप्ताश्रयन् भवाकुलाः । मध्याह्नकाले सम्प्राप्तं विलमया इवाखवः ।
 प्रत्यर्चिभ्याददे। दानं महासमिति संयुतः । चकार सफलाश्रित्यं मार्गणाभिर्गतां सदा ।
 यत्सर्वेषां दयासक्तं भीतानां धरणीपतिः । अतः संज्ञादयासक्तं प्रजाः सञ्जातकौतुकाः ।
 अकस्मादरुणीभूतं बभूवाद्य दिशां मुखं । भाविदुर्भिक्षसंहाररौद्रकालानलोपमं ।
 उत्पातलक्षणेपेता चकम्पे च वसुन्धरा । दुर्भिक्षभारोदहनादसमर्थैव साभवत् ।
 मार्गे मार्गे तदा तस्युरुच्छूनाः शवपङ्क्तयः । दुर्भिक्षकालमभ्यस्य यमस्य पटहादिव ।
 सुवर्णरजतादीनां नाभूत्तत्र प्रयोजनं । क्लिष्टपात्रं सुदुष्प्रापं चिन्तारत्नमिवाभवत् ।
 काचिच्च खिन्ना भर्त्तारं गृहिणी खेहवर्जिता । जघास भोजनं गूढं पुत्रे दूरे निवारिते ।
 बुभुक्षासहिते पुत्रे कन्ययापि कृतार्थना । चकार भोजनं नारी प्राणस्थजति भर्त्तरि ।
 एकदा बह्वर्भिलोकैराजहारि मृते गजे । अर्धपूर्विकया लोभाभ्यां सं नीतं पृथक् पृथक् ।
 एकदा कन्दुकारेण हत्वा नापितबालकं । पक्ता भक्ष्यप्रसङ्गेन विक्रीतं मानवामिषं ।
 विहाय खग्रहं लोकाः पुत्रदारसमन्वितं । देशान्तरं तदा जग्मुः प्राणत्राणसमुत्सुकाः ।
 तस्मिन्नवसरे वायुर्बभूवोत्पाटितद्रुमः । कस्यान्तकालसंहारभेतलोकविचारितः ।
 वायुनोत्थापिते धूलिराशौ वलितभास्करे । मध्याह्नसमयः साक्षादर्द्धराचदवाभवत् ।
 वायौ चलति चाकस्मात् सदाशिववनोत्थितः । अग्निर्ज्वाला समूर्च्छन्निव मित्रदिदृक्षया ।
 वितस्तातीरमुल्लङ्घ्य समद्रामठसंयुतं । ददाह नगरं सर्व्यं वायुवेगानुगोऽनलः ।
 ज्वलन्ती नगरी रेजे वितस्ताजलविमिता । जलान्तर्दन्तद्वन्द्वेव दाहनिर्व्वाणहेतवे ।
 धूमेनोत्पातिता व्योम्नि तारकापिहिता अपि । अनेकाङ्गाररूपेण बभूवुर्दिगुणादिव ।
 धूमेन पिहितास्तरास्तत्र व्योमनि तावभुः । ज्वलन्तं वक्त्रिमालोक्य भयनेव पलायिताः ।
 नववर्षार्जितान् भोगान्भुक्त्वा स धरणीपतिः । दुर्भिक्षपीडाविज्ञप्तिं कर्तुमिव यथै दिवं ।

तस्मिन् प्रयाते त्रिदिवं नरेन्द्रे राज्यं गृहीते च तदीयपुत्रे ।

अब्दालखानोऽपि चकार कोपं पितृव्यतस्य महीभृतोऽपि ।

यदापि म्रियते भ्राता भ्राता गृह्णाति तत्पदं । इत्थं कुलक्रमोऽस्माकं कथं राज्यं सदृच्छति ।
 इत्युक्त्वा प्रसृते दूते तेनाब्दालाभिधेन तत् । युद्धं योषोभशाहस्य सेकन्दरपुरेऽभवत् ।
 अब्दालखानकोयुद्धं कृत्वा हत्वारिसैनिकं । कुतूहलेनैव दिवं यथै भ्रातृदिदृक्षया ।
 योषोभभूपतीराज्ये गृहीते प्रददौ धनं । प्राक्तनाः कर्णमान्धातुमुखान्निष्कारयन्निव ।
 अथ सर्व्वमहायोगदुर्विचयेन चेदितः । तस्य नेमारखानोऽगादूरं युद्धचिकीर्षया ।
 मङ्गदखाननामाभूयोषोभक्ष्मापभेवकः । युयुधे सह तेनैव तदा दिदामठान्निके ।
 महानीलरजोरात्रिमेघान्तरमिभूर्क्षिताः । जगज्जुर्दहनास्त्रस्य ज्वालात्रियुष्मतादिव ।

■ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ।

१०१

निःशोभा अभवन्नोक्तमृते मङ्गलखानके । अस्मिन् दिनकरे याते सायं पद्माकरादयः ।
 चलन्तः सादिनोऽप्यासन् वितस्ताजलविम्विताः । विशन्तद्वयपतालं तत्पराभवप्रदया ।
 मासदयस्य सार्द्धस्य भोगान् भुङ्क्ता स भूपतिः । जगाम खल्लोकानां मार्गं पर्वतदुर्गमं ।
 राज्यं मोमारखानेन श्रिते योसोभभूपतिः । चचालोदयति प्रातः सूर्ये चन्द्र इवाग्रगः ।
 समस्तपृथिवीपालज्यलालदीनभूपतेः । चरणं ग्रन्थीकर्तुं ययौ योसोभभूपतिः । १०१
 मोमारखानलोकस्य ग्रन्थैरमजायत । परस्परविमर्देन वनस्येव दवानलः ।
 सपादस्यैव मासस्य सुखं कृत्वा स भूपतिः । उवास देवतागारे ब्रजलोकाभिरक्षितः ।
 मोमारखानं निर्जित्य चक्रैर्दरकादयः । राज्ये निवेशयामासुः श्रीमल्लङ्करचक्रं ।
 तस्मिन्लङ्करभूपाले भूमिं प्रासति सर्वतः । बभूवोपद्रवो नित्यं विंशेभ्योयामवासिना ।
 रात्रौ योयः प्रतियामं गृहद्वारादिनिर्गतः । निहतः स स विंशेन पित्राचनेव भक्षता । १०२
 ज्यलालदीनभूपालपाददर्शनार्थं । आययौ वत्सरे याते श्रीमान् योसोभभूपतिः ।
 श्रीमत्सत्यपुरयामं वितस्ताजलदुर्गमं । शिश्रिये स महीपालउदयाद्रिमिवांशुमान् ।
 तदा लङ्करभूपालो निर्धेया नगरान्तरात् । अनेकलोकसंयुक्तः विंशेनगमुखादिव ।
 ज्ञात्वा सत्यपुरयामं वितस्ताजलदुर्गमं । ययौ हैदरचक्रोऽसावन्मार्गेण सत्वरं ।
 ज्ञात्वा योसोभभूपालस्तत्तद्रिपुविचेष्टितं । वितस्ताजलमुल्लङ्घ्य युयुधे लङ्करेण स । १०३
 विधाय तुमुलं युद्धं सर्वप्राणिभयावहं । मन्त्रो लङ्करखानस्य ममाराज्यालमेरकः ।
 नष्टे लङ्करभूपाले मिलितैर्निजसैनिकैः । अवर्द्धत स भूपालो नदैरिव महार्णवः ।
 लङ्करखानोयोसोभखानपादमश्रियत् । सभ्रातरममुं सोऽपि निनैवमकरोत् क्षणात् ।
 ज्ञात्वा हैदरचक्रोऽसौ योसोभनृपचेष्टितं । शिश्रिये जाङ्गलं देशं पुनर्युद्धचिकीर्षया ।
 युद्धं योसोभभूपालचक्रहैदरघोरभूत् । वनेषु शोणितासारदूरीकृतदवानलं । १०४
 ज्यलालदीनभूपत्य ययौ हैदरचक्रकः । सकाशं वसुभिर्हीनोभास्करस्यैव चन्द्रमाः ।
 शशास चलिते तस्मिन् देशं योसोभभूपतिः । अन्धकारे गते दूरं पद्माकरमिवोन्नतः ।
 वर्षं वासवः सम्यग्ववौ वायुः सुखावहः । तताप तपनः साक्षान्तस्मिन् रक्षति मेदिनी ।
 कीर्त्तिदूरीकृता तेन चचाल वसुधामिमां । ध्वजे गुणवद्धेव लक्ष्मीरामोदनन्यगा ।
 गुणेष्वन्तेष्वपि तस्य राज्ञः स एष देवः प्रकटस्तदाभूत् ।
 यच्चक्षलागच्छत तेन लक्ष्मीः स्त्रियापि कीर्त्तिर्विहिता सुदूरे । १०५
 चन्द्रमागुणिवैरीति प्रसिद्धिं परमोगतः । साम्ययोगः कथं तस्य नृपेण गुणिवन्धना ।
 हम्भखानप्रमुखेषु तेषु रुद्रेषु योसोभमहीधरेण ।
 निष्कृत्य सक्षुषि विघ्नेष्वरेषात् कश्मीरदेशे विहितोविचारः ।
 ज्यलालदीनभूपालसेवनार्थं कृतोद्यमः । याकोभराजपुत्रोऽपि प्रहितस्तेन भूयता ।

उपायनेषु दृष्टेषु याकोभनिहितेष्वपि । कश्मीरविजयात्कण्ठा सम्भूव महीभृतः ।
 ज्यलालदीनभूपेन कश्मीरविजयार्थिना । कृताञ्चा भगवद्वासप्रमुखानां महीभृतां ।
 तदिच्छाय स याकोभस्त्यक्ता भूपान्सेवनं । प्रत्याययौ स्वकश्मीरदेशं मार्गादलक्षितः ।
 पितरं स्वं समागत्य याकोभोऽवदद्वयथः । भगवन् भगवद्वासः प्रहितस्तेन भूभृता ।
 महतोऽप्यमर्थस्य महत्त्वं याति निष्फलं । पर्वतसदृशाकारं कुञ्जरं हन्ति केशरी ।
 इति निश्चित्य सर्वं ते निर्गमाय जयार्थिनः । आञ्चां विदधिरे सर्वपर्वतीयदरार्पणात् ।
 विनिर्गते महीपालं सञ्जीभूतेऽय सैनिकं । वैजयन्त्यस्तदा रेजुस्वामनोक्तभृरुहा ।
 वराहतीर्थमाश्रित्य तस्या योसोभभूपतिः । तदीयमन्त्रिणोऽप्यये ययुर्युद्धचिकीर्षया ।
 उवाच सचिवान्भूपो न युद्धं कर्तुमर्हथ । ज्यलालदीनपादाङ्गं सेवनायाश्रयामहे ।
 कथं महत्तरं जेतुं शक्तिर्निश्चय जायते । न समीरस्य वेगोऽस्ति पर्वतोन्मूलने क्षमः ।
 श्रुतेति सचिवाः सर्वे तमूचुः पृथिवीपतिं । कथमेतादृशी बुद्धिर्भवतामपि जायते ।
 अकृतगुरुसदाक्यः सिद्धिं न गच्छति साधकोब्रजति न सुखं रोगी वैद्यप्रयोगवियोगितः ।
 अगणितमहायन्ता दन्तो न विन्दति चातुरीं सचिववचनदेशो राजा न याति सुवैभवं ।
 निश्चयेति स भूपालः सचिवांस्तानवाचत । दृष्टं सैन्यं न युष्माभिर्ज्यलालदीनभूपतेः ।
 प्राचीमेव शचीपतिः स भजते श्रीदक्षिणाञ्चां यमः पानोयाधिपतिश्च पश्चिमदिशं वित्तेष्टएवोत्तरा ।
 एते केवलदिक्पतित्वविभवस्यद्धां कथं कुर्वते जीयात् सर्वदिगीश्वरेणरपतिर्ज्यलालदीनाभिधः ।
 नाकवरसमः कश्चिद्वातामूत्र भविष्यति । दानं सनर्पितं येन पण्डितेष्वपि वैरिषु ।
 कर्णः सुवर्णदानेन भूमिदानेन वा बलिः । समस्तवस्तुदानेन यशः प्राप्नोति भूपतिः ।
 वित्ती चेन्नरवाहनोभवति तत्कार्पण्यमुच्चावचं चन्द्रयेत् खलु निर्मलः प्रतिदिनं दोषः कलङ्काभिधः ।
 तेजस्वी यदि बह्निरुद्धततमोधूमः सदा दूषकोराञ्चा दानयशःप्रतापनिकरैरेतेऽमुनाधः कृताः ।
 इत्थं ज्यलालदीनस्य भेवाहेवाकतत्परे । योसोभनृपतौ सम्यक् सचिवाददमब्रुवन् ।
 शत्रुपादस्युहा यस्य जीवितं तस्य निष्फलं । स एव पुरुषो धन्योयादेष्टि रिपुणा सह ।
 भवन्तः सन्तु दूरस्थाः कुर्मस्वत्कार्यनिर्णयं । जाङ्गलं देशमाश्रित्य योत्स्यामः प्रत्यहं वयं ।
 सहस्रकिरणारविर्जगति सत्प्रतापोऽज्येलागुहान्तरगतं तमोहरति नो यथा जातुचित् ।
 तथा नरपतिः क्षमोभवति चक्रवर्त्ती कथं विनाशयितुमुद्यतोविहितजाङ्गलासादनं ।
 इत्थं निश्चय भूपालः सचिवोदीरितं वचः । निर्वापयन्निवोवाच वचनामृतश्रीकरैः ।
 भयं त्यजत मदाक्यमनुपालयताधुना । अहं ज्यलालदीनस्य यहीस्थामि पदाम्बुजं ।
 अलङ्कारभूतोऽस्ति योमूपतीनामलङ्कामदेवेन रूपे यदीये ।
 अहं कामतस्तौमि जलालदीनमहङ्काररषोऽस्ति चित्ते मदीये ।
 करिस्थामः कथं वैरं श्रीचक्रवर्त्तिना समं । मयैव सेवा कर्त्तव्या सुखं देशे भविष्यति ।

न मूतो न भावी न वा वर्त्तमानः कदाचिच्च कश्चिन्महीभृत्समानः ।

इति प्रायशोऽन्त्यशोवर्त्तमानः सदा जल्पतोवर्त्तते मेऽभिमानः ।

पातिशाहिगुणान् श्रोतुं कर्णोऽयञ्च पलायते । एतद्वाहलमाकर्ण्य कर्णोऽयञ्च पलायते ।

विधात्रा लिखितां भाले लिपिं दारिद्र्यदृषितां । पतन्ति चरणे तस्य जनाः कर्त्तुमिवान्यथा ।

मल्लके भूषणं राज्ञां लक्ष्मीप्राप्तिमहौषधं । अस्ति पादरजस्तस्य दुर्लभं महतामपि ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यं ध्यायतश्चकवर्त्तिनः । साक्षाद्भक्तिप्रभावेण दूरं यान्ति विपत्तयः ।

वेदान्निर्णीतभेदानसुरवरकराक्रान्तदेशान् सुरेशान् गन्धर्वान् मन्ददर्पान् प्रतिदिवसमययाकुलाञ्छोकपालान् ।

वेधोगोविन्दश्चांस्तदभिमुखस्तप्राञ्चलींश्चापि मत्वा सूर्यं प्रत्यक्षदेवं प्रणमति मतिमान् शाहिजलालदीनः ।

अकवरनृपतेर्यदेति सैन्यं कथमिव शक्यमेव न मदलेन ।

प्रसरति जलधेर्यदा तरङ्गाभवति हि शूर्पनिवारणं निरर्थं ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यमुलूकोयदि निन्दति । का हानिस्तस्य देवस्य जगतामुपकारिणः ।

इति निश्चित्य भूपालोऽजलालदीनभूपतेः । चरणं शरणोक्तुं भगवद्वासमाश्रयत ।

अष्टवर्षाश्रितान् भोगान् भुक्त्वा योषोभभूपतिः । जलालदीनभूपालमेव नार्थमथागमत् ।

गते तस्मिन् महीपाले भगवद्वाससैनिकं । याकोभोनाम तत्पुत्रः प्राज्यं राज्यमथाग्रहीत् ।

संयामे पितृसर्वस्वमर्जितं कोशसञ्चितं । दत्त्वा याकोभभूपालः सर्वाञ्छोकानरञ्चयत् ।

चलिते भगवद्वासे योषोभनृपसंयुते । बभौ याकोभभूपालो मेघमुक्तहवाशुमान् ।

स्नेच्छशास्त्रविनिर्दिष्टमास्ते मतचतुष्टयं । अन्योन्यमतवैरेण बभूव कलहागमः ।

शंशचक्रादयस्तस्य नृपस्य धृतमत्सराः । सदाशिवपुरे दुर्गं चकुर्युद्धचिकोर्षया ।

अथ याकोभभूपस्य दिदामठसमीपतः । बभूव तुमुलं युद्धं शंशचक्रेन तेन तत् ।

अलंमाशिरमल्लेकश्चालकादिपुरस्कृतः । युयोध शंशचक्रेऽसौ याकोभप्रभुणा सह ।

शंशचक्रस्तोगत्वा मल्लेकश्चालकादितः । जयाह जलमध्यस्थं यामं स्वय्यपुराभिधं ।

उद्यन् यथा दिनकरः किरणोत्करेण राज्यन्वकारनिकरं हरति चणेन ।

सैन्यं तथैव यमसादकरोत् करेण याकोभएव कृतसंयकमोक्षणेन ।

अलंमाशिरखानोऽसौ युद्धं कृत्वा पलायितः । नगराच्छंशचक्रान्तं स रुरोध महीपतिः ।

विजये विहिते तेन याकोभेन तदन्तरे । मध्यदेशमहीपालाङ्गं नित्यमजायत ।

मध्यदेशमहोपालजलालदीनभूपतेः । कश्मीरविजयोत्कण्ठा भूयः सम्यगजायत ।

कामेसखानलामानं चक्रहैदरमेवितं । प्रेरयामास भूपालः कश्मीरविजयेच्छया ।

दाविंशानां तदा सेनापतीनां निर्गमाय सः । चकाराज्ञां महीपालः कश्मीरविजयोत्सुकः ।

ते सेनापतयस्तस्य भूपतेराज्ञया क्षणात् । लाहोरनगरात्तस्मान्निर्जग्मुर्जितश्रियः ।

कूपानिर्दुकाश्चासन् पङ्कशेषास्तदा हृदाः । मरुत्य समतां यातस्तदा सेनाप्रचारतः ।

तत्र रेजुः पताकाभिः पटमण्डपपङ्क्तयः । कश्मीरपर्वतालोकसमुत्थिमुखाद्व ।
 उद्ययौ स रजारात्रिस्तथा सेनाप्रचारतः । येन नभसि सूर्यस्य राजभोतिर्यथामवत् । ७१०
 मार्गस्थानां हि धूलोनां यथा सञ्ज्ञा न विद्यते । तथा सञ्ज्ञा न सेनायाः पदातिगजवादिनां ।
 दिनैः कतिपयैः सेना दूराध्वमलिनीकृता । चन्द्रभागानदौ प्राप चकोरीन्दुकलामिव ।
 वस्त्र स्थाने निजुस्तत्र पपुस्तोयश्च निर्मलं । तडागदूषितालोकाः सुखं चक्रुर्यथेष्टितं ।
 खानत्रस्तचलद्वाजिभोतिचञ्चलमानवे । चन्द्रभागातटे दूरादुपहासः कृतोऽभवत् ।
 खानमुक्ताङ्गजाद्यत्राप्यथे दत्तकरेणुकात् । अन्यदन्निहृतचासाञ्जनोभीत्याकुलोऽभवत् । ७११
 चन्द्रभागां समुत्तङ्गु दिनैः स्वप्नतरैरपि । पर्वतस्थान्तिकं प्राप सेना काश्मीरदेशगा ।
 पर्वतेषु पदातीनामारोहणावरोहणैः । जामुगुल्फपदातीनामवसादोमहानभूत् ।
 क्वचित्तेषु धारा क्वचिदपि जलं दुर्लभतरं कटित्पङ्के खानिः क्वचिदपि शिलाताडनभयं ।
 क्वचिच्छीतं नित्यं क्वचिदपि सदोष्णाग्निपतनं नगस्थाने पन्था भवति यममार्गोऽपरद्व ।
 सुदृष्टिकोमलीभूतं तासु पर्वतभूमिषु । नवघासाङ्कुरं जलुष्टववारणवाजिनः ।
 मध्यदेशीयलोकानां पश्यतां पर्वतस्थितिं । पृच्छतां यामवृत्ताणां चमत्कारोमहानभूत् । ७१२
 तासां सङ्घटभ्रमयः सुगमतां नीताः शिलापट्टकैस्ते ते कुञ्जगकुञ्जराः किल भटैर्भोतिं तदा प्रापिताः ।
 लोकः कुञ्जमतिप्रकाशमकरोत् सानुं सतोयोद्गमं सेना पर्वतमस्तके समभवत् कल्पान्तकालोपमा ।
 चक्रवर्त्तिप्रभावेण तत्सेनादर्शनेन च । पर्वतीयजना आसन् भयाच्चकितमानसाः ।
 हागानुपायनीकृत्य मातुलङ्गफलानि च । पर्वतीयजनास्तत्र कासेमखानमाययुः ।
 यदद्भोमचरोऽपि मांसशकलैः संरुध्यते मानवैर्यदन्तोयतलस्थितोऽपि बडिशैर्कत्थ्योऽपि चाबध्यते ।
 यदच्छस्यसमर्पणेन हतिभिर्दूरात्पशुर्नीयते तदस्तेन वशीकृता जनपदाः कासेमनाया धनैः ।
 हैदरचक्रनामाभूद्याकोभे वैरतत्परः । मार्गसन्दर्शनार्थं तत्खानकासेमभैनिके । ७१३
 अत्रान्तरे स काश्मीरमार्गश्चणतत्परः । ब्रह्ममनायकोऽप्यासीद्याकोभभयविह्वलः ।
 ब्रह्ममनायकोलोकं स्थापयित्वा बहिः स्त्रयं । जगाम केवलतया खानकासेमसैनिकं ।
 तस्य कासेमखानोऽपि सर्वकार्यविचक्षणः । चकार बज्रसंमानं बक्षैराभरणैर्धनैः ।
 अथान्यैरपि याकोभमत्रगण्य समर्पितं । राज्यं होसैनखानस्य पञ्चानिलगिरिस्थितैः ।
 कासेमखानमायान्तं देशान्तरव्यवस्थितं । मध्ये होसैनखानस्य राज्यं श्रुत्वा सुकोप सः । ७१४
 अथ याकोभभूपालः प्रस्थानं कृतवान् चणत् । होसैनखानं निर्भत्स्य पञ्चानिलगिरिं प्रति ।
 याकोभप्रहितं भैरवं प्रभुसेवापराङ्मुखं । साकं होसैनखानेन सन्धिं चक्रे यदृच्छया ।
 श्रुत्वा याकोभभूपालोमिलितं निजसैनिकं । निन्दां चपलचित्तानां सेवकानाञ्चकार सः ।
 हरन्ति सन्त्येतां वित्तं विपत्तौ विदिषन्ति च । सेवकाः सन्ति दुर्याद्यास्तत्समानतु तत्कराः ।
 शंशचक्राभिर्धं बन्ध्याग्नेरमह्यदसंयुतं । मोचयित्वा स याकोभः काठवाटान्तरं ययौ । ७१५

याकोभभूपमधिष्ठत्य निरस्तवीर्यं ते सेवका न विदधुर्वज्रमानसेवां ।

चिन्तामणिं लुठितहस्ततलाभिघातैः खेलन्ति वानरगणागुलिकाक्रमेण ।

याकोभे चलिते सैन्यं विषमार पृथक् पृथक् । हारसूचक्ये द्विस्त्रे मौक्तिकं विद्रुतं यथा ।

काष्ठवाटान्तरे केचित्केचिन्नगरवासिनः । आसन् केचिद्दिदेशस्थाः केचिन्मुगुलमङ्गरे ।

होसैनखानादाहृत्य राज्यं पर्वतमस्तके । जगृहे शंशचक्रेण कासेमाभिधशङ्कया ।

कासेमखानमायान्तं निशम्य कृतनिश्चयः । अयाह शंशचक्रेऽसौ पर्वतं जनदुर्गम् ।

२४०

स्नन्पलोकसमाधुक्तः शंशचक्रेऽभवत्तदा । कासेमखानकोऽप्यासीदङ्गनोकसमन्वितः ।

पुरस्कृत्य स कासेमखानोद्दैरचक्रेकं । चकार तुमुलं युद्धं सुयोवमिव राघवः ।

काश्मीरसैनिके सर्वे चक्रेद्दैरदर्शनात् । चचाल रात्रितार्तमखं प्रातरिवारुणेदयात् ।

यथा महान् रजोराशिर्व्यायुमात्रेण नश्यति । तथा मुगुलसैन्यं नष्टं काश्मीरसैनिकं ।

काश्मीरसैनिके मष्टे मुगुलैर्विजयः कृतः । इति श्रुत्वा पुरभीणां हाहाकारोमहानभूत् ।

२४१

भयधूतकगाम्भोजाविलालनयनोत्पलाः । कुन्तलालियुतास्तस्युः पश्चिन्यद्वयं योषितः ।

शोकान्धकारे सम्प्राप्ते रराज नयनोत्पलं । स्त्रीणां किन्तु मुखाम्भोजं सङ्काचमगमत्तदा ।

रुदन्तीनां कुचे स्त्रीणां निपेतुर्वाप्यविन्दवः । ज्वलन्तं यदि शोकाग्निं दूरीकर्तुमिवोधताः ।

द्राचाद्योत्पलव्याप्तं पुष्पकुङ्कुमशोभितं । प्रविश्य नगरं मेने स्वर्गवधवनोभृशं ।

शाके प्रयातेऽष्टस्वपञ्चचन्द्रसङ्घे द्वितीयादिषु कार्तिकस्य ।

ग्रहोऽयं पचे रविवासरे च सैन्यप्रवेशेनगरे बभूव ।

२४२

द्राचाफलमथास्वाद्य कार्षिकोपायनीकृतं । निनिन्दुर्मुगुलाः सर्वे निजकान्ताधरामृतं ।

कुङ्कुमपुष्पमालाभिर्भूषिताशेषमस्तकः । मुगुलोमद्यपानेषु निजं वीर्यं व्यक्तयत् ।

कासेमखाननेतारं दृष्ट्वा दैरचक्रेकं । अथ काश्मीरलोकोऽपि तस्मैवनमश्चिन्तयत् ।

अनेकलोकसंयुक्तं दृष्ट्वा दैरचक्रेकं । भोत्या कासेमखानोऽपि कारागृहे न्यवेशयत् ।

अथ कासेमखानेन रुद्धे दैरचक्रेके । काश्मीरलोकाः सर्वे ते दूरं जग्मुर्वनान्तरं ।

२४३

एकत्र मिलिताः सर्वे ते निन्दां चक्रुरात्मनः । परस्परञ्च संमथ्य मतिं युद्धाय चक्रिरे ।

योषित्यत्या विहीनेव चन्द्रहीनेव शर्व्वरी । लोकपूर्णा तथा सेना राजहीना न शोभते ।

इति निश्चित्य सर्वे ते लोकायवनभर्त्सिताः । क्षणादानाययामासुर्धाकोभं कृतनिश्चयाः ।

याकोभमागतं श्रुत्वा साक्षात् कासेमखानकः । मोमारखाननामानं प्राहिणोत्तज्जिगोषया ।

मोमारखानमायान्तं श्रुत्वा याकोभभूपतिः । बभूव बद्धसन्नाहः सम्यग्युद्धचिकीर्षया ।

२४४

कोऽयं मोमारखानास्त्रोयुष्मत्सेवकसेवकः । एतेन सह योद्धव्यमित्यूचस्तस्य मन्त्रिणः ।

त्यक्त्वा मोमारखानान्तं विजयेश्वरसंस्थितं । प्रस्थानमन्यमार्गेण चकार नगरं प्रति ।

तस्मिन्नवसरे सूर्यः साक्षाद्देवद्योमयः । भाविषङ्गामसंहारघृणयिवास्तमाययौ ।

शनैः शनैर्दिने याते केवलत्वभिद्येव सा । तत्सङ्गमार्थिनी सन्ध्या ययौ स्थित्वा क्षणान्तरे ।

याकोभमायान्तमवेक्ष्य चन्द्रोहसन्ध्याखङ्गदयदुर्निगेत्यं ।

राजैति नाम दयमाकलय्य भोत्येव यातोऽस्तनगप्रदेशं ।

३६१

अत्रान्तरे स याकोभोदूराध्वस्त्रिभूषैः । सदाशिवपुरस्थाने चक्रन्द नगरं क्षणात् ।

छतवति सति कान्ते चुम्बनार्त्तङ्गनानि क्षिपति च निशि वाणान्निर्दयं कामदेवे ।

सुरतनिरतनारोसङ्गमे सखिहृष्टे समरभुवि नराणां सिंहनादोबभूव ।

मार्गे गृहान्तरे वापि हत्वा यवनसैनिकं । सैन्येन महता युक्तो राजद्वारं ददाह सः ।

अलिः सूर्यादयार्थीव रात्रिवद्धोऽम्बुजान्तरे । कासेमखानकोऽप्यासीद्गतो निजगृहान्तरे ।

फतिहखाननाम्नासौ मुगुलोद्धृतसैनिकः । समुद्रतनत्राणः सेकन्धरपुरेऽभवत् ।

३६०

जज्वाल नगरं सर्व्वं यवनचासकारकं । अपि ज्वालाप्रकाशेन काश्मीरैर्युधे रणे ।

ततः कासेमखानेन दृष्ट्वा काश्मीरसैनिकं । कारागृहस्थितोरेषाद्धतो हैदरचक्रकः ।

लोठं कृत्वा गते सैन्ये वाजिवारणवाचसां । प्रभाते स च याकोभोरात्रियुद्धाद्यवर्त्तत ।

रात्रौ दुर्जनचक्रताडनमलं रात्रिं स्वयं कुर्व्वति तारारत्नसमूहमस्त्रवणिग्यन्तारयत् सर्व्वतः ।

प्रातश्चण्डकरो प्रभौ कमलकोशोत्पाटनं तन्वति प्रालेयश्रमवारिणाकुलतरस्त्रोऽगोपयत्तं क्षणात् ।

जाते प्रभातसमये शशिनि प्रयाते चास्तं क्षणाद्दिनकरेण तमो निरस्तं ।

याकोभभूपतिरतीव बभूव भोतः सोऽभूच्च मुगुलजनः सकलः समेतः ।

३६५

प्रातश्चलति याकोमे यवनानगगान्तरे । मुमुषूरात्रियुद्धेन रोषसन्तप्तमानसाः ।

याकोभं चलितं ज्ञात्वा दृष्ट्वा भग्नं स्वसैनिकं । स्वयं कासेमखानोऽपि निर्जगाम जयोत्सुकः ।

येन येन स याकोभोमार्गेण चलितोऽभवत् । तेन तेन हि कासेमखानको निर्य्येयौ स्वयं ।

तस्य कासेमखानस्य बडलोकसमावृतः । अलंमाशिरखानाखोबभूव चरणानतः ।

अलंमाशिरखानस्य तैलयामनिवासिनः । मित्रेण शंशस्त्रेण युद्धमासीत् परस्परं ।

३६०

फतेहखाननामाभून्मुगुलोबडसैनिकः । नगरान्तररक्षार्थं सेकन्धरपुरस्थितः ।

युद्धं याकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । काश्मीरक्षिप्रपाषाणशरतोमरदारुणं ।

अथ काश्मीरलोकानां विरोधउद्भूतः पुनः । राजाहमेव राजाहमिति कोलाहलान्वितः ।

विरोधमुत्थितं ज्ञात्वा सहायभ्रातृचोदितः । ययौ याकोभभूपालः काष्ठवाटान्तरं पुनः ।

ततोयोसोभखानेन मेरमञ्जदकेन च । सन्धिः कासेमखानस्य विहिता शरणार्थिनः ।

३६१

तेन कासेमखानेन व्यज्जालदीनभूयतः । योसोभखानप्रमुखाः प्रहिताश्चरणान्तिकं ।

व्यज्जालदीनभूपेन समस्ताश्चरणानताः । संमानिताः सदा वित्तैः खानयोसोभकादयः ।

काश्मीरेषु महाशीतव्यथितानेकमानवः । आयवावथ हेमन्तोद्वितीयद्वयमुगुलः ।

ततोयवनगेषु पपात हिमसन्ततिः । विजये विहिते सद्यः पुष्पवृष्टिरिवाम्बरात् ।

याकोभभूपस्य कृतश्रमस्य रणाय कुर्वाणरुवोपदेशं ।

पुष्पोत्करैः संस्कृतसर्वमार्गो वसन्तकालः प्रकटीबभूव ।

अथ याकोभभूपालः काष्ठवाटप्रदेशतः । आचये। मुग्गुलाञ्छेतुं वज्रलोकसमावृतः ।

तत्र कामिमखानोऽपि वासी। श्रुत्वा जगोषया । निर्ययावय हस्यश्रव्याकुलोल्लसतभूतलः ।

तथोर्याकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । चेवदेशे महायुद्धं शरपाषाणदुर्हिम् ।

अथ याकोभभूपालः प्रस्थानं नगरं प्रति । चकारालक्षितोभूत्वा मुग्गुलैरनुयाचिभिः ।

धान्यराशिसमीपस्थं नगमाश्रित्य दुर्गम् । याकोभभूपः सहसा युयुधे सह मुग्गुलैः ।

निर्मलामितनुचाणविन्मिताकर्मरीचिभिः । प्रकाशमन्धकारेऽपि बभूव वनगङ्गारं ।

अनेकविगलक्षोकशोणितासवपूरिताः । बभूवुश्च शिरस्त्राणा यमस्य चपका इव ।

अनेकक्षिप्रपाषाणचूर्णकृतमहीरुहाः । पर्वतस्यापि काश्मीराउन्नतत्वं न सेहरे ।

मृतशोणितसंलिपनिर्झराम्बुच्छलेन किं । अभवद्यमराजस्य कीडतः कुङ्कुमद्रवः ।

इत्थं याकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । युद्धं तस्मासमात्रेण न जयान पराजयः ।

आदूलखाननामापि खानकासेमचोदितः । जगाम सबलोयोद्धुं काश्मीरान् पर्वतस्थितान् ।

युद्धे सन्निहिते तेषां मेघैराच्छादितोगिरिः । श्लेष्मानामिव कुर्वद्भिः कालगर्वाच्च समारुता ।

रराज ध्वनिर्मेघे विद्युन्मालातिचञ्चला । जिह्वैव यमराजस्य स्वादुचर्च्यताडिता ।

धारासारजले मेघे चलिते निजसैनिके । आदूलखाननामायं स्वर्गमार्गमथावहत् ।

श्रीरङ्गानामराजाभूत् ज्यलालदीनमेवकः । सोऽपि तत्समरं प्राप्य स्वर्गमार्गमशिश्रियत् ।

सदाशिवपुरे दुर्गं कृत्वा तिष्ठति मुग्गुले । ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थः काश्मीरैराश्रितोगिरिः ।

तत्र सन्निहिते युद्धे निर्ययुः शोनितापगाः । बभूव सङ्गमोयासां सह नद्या वितम्भया ।

[मेजाआदूलनामा पातिशाहिमेवकोयुद्धार्थं जगाम । तस्मिन्प्रवसरे काश्मीरालंघिरखानकलोकै

र्याकोभलोकस्य युद्धं बभूव । तथैर्युद्धे सन्निष्ठे आदूलखानोऽपि जगाम । आदूलखानमायातं दृष्ट्वा

याकोभलोको वदति स्म । इह मुग्गुलाआगताः ते चालंघिरखानसैनिकं त्यक्त्वा आदूलखानं जग्युः ।

तेन सह युद्धमभूत् । अलंघिरखानलोकोऽपि आदूलखानसहायतां चकार । याकोभेन सह युद्धं चकार ।

आदूलखानोऽप्यलंघिरखानस्य सन्मुखो बभूव । पातिशाहिकार्थं त्वया कृतमिति वचनमुवाच ।

श्रीरङ्गोऽपि रायमिहबद्धसम्बन्धो बभूव तस्य निकटे चत्वारिंशद्राजपुत्राआसन् वर्षे पतिते ।

श्रीरङ्गाराजपुत्रानवदत् । सो राजपुत्रा यूयं चलत । अहं पङ्गुरस्मि चलितुं समर्थोनास्मि ।

ते चावदन् मैवं राजपुत्रजातौ चलनं न वर्तते पातिशाहो राजपुत्रेषु सन्धानं करोति ।

अतएव अस्माभिलेङ्गा रचणीयेति । ते राजपुत्रा न चेन्नुः ।]

इत्थं विधाय समरं निहते चलोके कामिमखानयनस्य बभूव भीतिः ।

भग्नानेवेक्ष्य यवनान् परिभूयमानाः काश्मीरलोकनिकराः सहसा ववल्गुः ।

वार्त्तामेतादृशीं श्रुत्वा ज्यलालदीनभूपतिः । सैद्योसोभखानस्य चकाराशां जिगीषया ।
 वार्त्तां योसोभखानस्य श्रुत्वा याकोभभूपतिः । चचाल गर्जितं ज्ञात्वा मृगेशस्यैव जम्बुकः ।
 श्रीकश्मीरसरोजमध्यनिरतं लोभाशया सङ्गतं याकोभाभिधरात्रिवद्धवपुषं नोद्यदहिर्निर्गमं ।
 कासेखानकषट्पदं भययुतं कुर्वन् क्षणान्निभयं सूर्योऽयं जयति प्रकाशसहितोयोसोभखानाभिधः ।
 शंखचक्रादयो लोका मेर्जायोसोभवार्त्तया । चेलुहृदयनत्रस्ताः श्येनस्यैव कपोतकाः ।
 योसोभखानायाते भयात् कासेमखानकः । निर्ययावुदिते सूर्ये चक्राङ्गोविरहादिव ।
 मेर्जायोसोभखानस्य काश्मीरजनसंयुतः । मङ्गदमेरनामाभूत् सदा सेवनतत्परः ।
 मेर्जायोसोभखानेन ज्यलालदीनभूपतेः । काश्मीरा बहवो लोकाः प्रहिताक्षरणान्तिकं ।
 अथ याकोभभूपालआययौ काष्ठवाटतः । तथैव मुग्गुलान् जेतुं पतङ्गोऽग्निं यथा मदात् ।
 मेर्जायोसोभखानेन मङ्गदाभिधसंयुतः । हाज्येमेरकनामापि प्रहितस्तज्जिगीषया ।
 तस्याचलाभवत् सेना मुग्गुलानाञ्च भूतले । ते उभे तुलया धृत्वा विधिर्वैलम्बित ।
 यवनैर्नैर्घते भूमौ काश्मीरैश्च नगोपरि । अन्योन्यसन्निकर्षन्तु गन्तुं शक्ता न तेऽभवन् ।
 सिंहनादोऽभवन्मध्ये सेनयोस्त्रयोस्तयोः । लोकजिघत्सया शब्देऽयमदंष्ट्रोद्भवोयथा ।
 ततोऽभूत्तुमुलं युद्धं देवदामवभीषणं । महायोधगुणशामनिकषोपलसन्निभं ।
 काश्मीरश्चित्रपाषाणकम्पितान्तपक्षवाः । आसन् युद्धं द्रुमादृष्ट्वा भयाद्भूतकरादिव ।
 महायोधकृतानन्तसिंहनादापदेशतः । क्रन्दन्निवाभवत्तत्र पर्वतोऽपि भयाकुलः ।
 योधश्चित्रशरव्रातच्छन्नस्कन्धामहाद्रुमाः । तद्दृष्ट्वा तुमुलं युद्धमासन् रोमाञ्चितादिव ।
 युद्धं बज्रविधं कृत्वा तुष्टं मुग्गुलसैनिकं । खबलं भग्नमालोक्य याकोभोऽभूद्भयाकुलः ।
 महायोधचक्रमाम न्ये यस्तोयवनराज्जणा । केवलोऽहं कथं शक्नोमिच्छसङ्ग्राममागरे ।
 इत्युक्त्वा स च याकोभः केवलोऽप्यचलत्ततः । काष्ठवाटान्तरं प्राप लज्जमानोदिने दिने ।
 ज्यलालदीनसेवार्थं गते योसोभखानके । भ्राताभूम्बेच्छवद्धकः कश्मीरेष्वधिकारवान् ।
 विचारे विहिते तेन निर्व्वैः सकलोजनः । चकोरद्वयशीतांश्रावुदयं प्रति गच्छति ।
 कुर्वन्तमेकदा हिंसां वणिजं निजवेष्मनि । कण्ठे निबद्धा नन्मांसं न मरं प्रत्यवेत्यत् ।
 यः कश्चित् पुरुषोमोहात् प्राणिहिंसां करिष्यति । एतादृशं महत्कष्टमवाप्स्यति न संशयः ।
 एकदा यवनः कश्चिदपराधविनाशतः । कश्चिज्जघान काश्मीरं पुरुषं मदविह्वलः ।
 निहतं पुरुषं सम्यगन्तर्धाय गलान्तरे । न मया निहतः कश्चिदित्यूचे स मृषा वचः ।
 विशप्रसक्तकुटुम्बेन तत्क्षणं मेर्जवद्धकः । उवाच हेतुना केन काश्मीरोनिहतस्त्वया ।
 उवाच यवनस्तस्य नैव कश्चिन्मयः हतः । यद्ययन्निहतस्तस्य कबन्धः कुत्र तिष्ठति ।
 इत्थं कृतप्रतिज्ञोऽस्मिन् यवने मेर्जवद्धकः । लोकानाञ्चापयामास सरस्यन्तर्विलोक्यतां ।
 सरस्यालोडिते सम्यक्कबन्धे निर्गतेऽपि च । यवनस्यापराधोऽभूत् पुरुषं निघ्नतस्तदा ।

८१५

८१५

८१०

८१५

८१०

८१५

अपराधिममालोक्य यवनं मेर्जवर्द्धकः । शास्त्रोक्तेन विधानेन दण्डं तस्य समादिशत ।

ततोऽज्ज्वालदीनेन पृथोयोसोभखानकः । उवाचानन्तकाश्मीरगुणानानतमस्तकः ।

कश्मीरदेशोविहितोविधात्रा स्वर्गस्य निर्माणद्वय द्वितोयः ।

शेषः समर्थोरसनासहस्रद्वयेन वक्तुं न गुणान् यदीयान् ।

द्राक्षाफलानि क्षणमात्रनश्यन्मधूदपुराणि विहाय यस्मिन् ।

गृङ्गारिलोकाश्मृतं स्रवन्ति पिवन्ति कान्ताधरपक्षवानि ।

यत्राङ्गनामां मततं मुखानि विलामलोलाक्षिपरम्पराणि ।

चकाशति क्षिप्रचलद्विरेफमालाश्रितामोव सरोरुहाणि ।

हाहा तुषारं व्यथयत्यजस्रमितिच्छलाद्धस्तयुगं विधूय ।

यस्मिन्मभीष्टं पतिलोकमध्ये नारी विलासं प्रकटीकरोति ।

अन्येऽपि मन्त्रिणस्तस्य जगदुज्जगदोत्तरं । चक्रवर्त्तिन्ममज्ञातागुणाः काश्मीरमम्भवाः ।

यस्मिन् भगवतो मन्ध्या मन्ध्यानां त्रितये सदा । ददाति दर्शनं योमे सन्निगागमनिर्गमैः ।

यत्रामरेश्वरः साक्षाद्विममूर्त्तिधरोविभुः । वर्द्धते शुक्रपक्षेऽमौ कृष्णपक्षे च क्षीयते ।

भगवान् स्वयमग्निः स यत्र जाज्वल्यते सदा । नेत्र्यनं विद्यते यस्य नाङ्गारोयस्य वृश्यते ।

अथ ज्ज्वालदीनोऽमौ श्रुत्वा काश्मीरजान् गुणान् । निर्यथैव दर्शनार्थाय लाहोरनगरान्तरात् ।

ज्ज्वालदीनभूपालः कश्मीरनगरान्तरं । आषाढशुक्लपञ्चम्यामासमाद सभैनिकः ।

आषाढशुक्लसप्तम्यामाशोर्वादपरायणान् । पुष्ये स्वर्णदानेन भूपोत्राङ्गणबालकान् ।

ततोमार्त्तण्डमाश्रित्य गोप्रदानानि भूपतिः । मुक्तासुवर्णयुक्तानि ब्राह्मणेभ्यः समर्पयत् ।

द्राक्षाचोटफलोत्तुङ्गदिव्यतालोवनाश्रितं । कश्मीरदेशमालोक्य तुतोष धरणीपतिः ।

वितस्तातीरमाश्रित्य पश्यतो नगरस्थितिं । ज्ज्वालदीनभूपस्य बभूवातोव कौतुकं ।

ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थं नानापुष्पापशोभितं । सरस्वतपश्यतस्तस्य समत्कारो महानभूत् ।

ज्ज्वालदीनपादचपविचित्रतमस्तकः । शरणं शरणोक्तुं याकोभोऽपि समाययौ ।

शरणार्थिनमायातं याकोभं शरणागतं । मानसिंहमहोपालसेवकं कृतवान्प्रपः ।

देशान्तरं समासाद्य चक्रवर्त्तिसमर्पितं । सुखं चकार याकोभोमानसिंहपदानतः ।

ज्ज्वालदीनभूपालोदृष्ट्वा कश्मीरमण्डलं । देशं योसोभखानाय दत्त्वा देशान्तरं ययौ ।

मेर्जयोसोभखानोऽमौ नृपसेवाविचक्षणः । देशं ररत्त निःशेषमादेशेन विशेषतः ।

श्रीमज्ज्वालदीनेन मेर्जयोसोभसेवकः । विहितः काजिआलाख्यः काश्मीरेष्वधिकारवान् ।

वार्षिके ठाकिते तेन मेर्जयोसोभसेवकाः । अधिकारविहीनास्ते गृहे प्राघुणिकादव ।

न दत्त तेन कश्मैश्चिन् भुक्तं स्वयमेव वा । किन्तु राशीकृतं धान्यं हत्वा स्वर्णमिवाखुना ।

लोकायोसोभखानस्य काजिआलेन भर्त्सिताः । बभूवुः क्षुधया क्रान्तानिदाघेनेव चातकाः ।

धान्यं राशीकृतं दृष्ट्वा काजिआलेन वर्द्धितं । आययावथ कश्मीरलोकस्तद्वरणेच्छया ।
 दुष्टेन काजिआलेन द्रविणेन व्यथितं । अथ मुगुललोकस्य विरोधाऽभूत्परस्परं ।
 भ्राता योभोभखानस्य मेर्जयाद्गारकोऽकरोत् । सन्धिं काश्मीरलोकेन काजिआलजिघांसया ।
 विधाय विविधं युद्धं काजिआलोऽचलत्तदा । पर्वतारोहणादश्वे मृते स्वर्गं च भोऽगमत् ।
 हसनभिगनामाभूज्यलालदीनसेवकः । विधाय समरं सम्यग्जोवन् प्रत्याययौ च सः ।

८६४

चित्तं विधाय कुटिलं यदनेन वित्तं संरक्षितम् रिपुभिः खलु भक्षितं तत् ।
 ह्यसं कृतं कथमिति प्रकटप्रहासमलोकशोकग्रहितं वदति स्म लोकः ।
 येन यत्सञ्चितं वित्तं वञ्चयित्वा कृषीवलान् । तत्सर्वं निजलोकेभ्यो मेर्जयाद्गारकोददौ ।
 ज्यलालदीनभूपालपादसेवापराङ्मुखः । जयाह मेर्जयाद्गारांगञ्जं कश्मीरमण्डले ।
 तद्दृष्ट्वा भाविषङ्गमभीतिचञ्चलमानसाः । ततः समस्तकाश्मीरा हाहेति जगदुज्जनाः ।

८६०

इत्थं निश्म्य चरितं यवनस्य तस्य ज्यलालदीननृपतिः सहसा जगाम ।
 रोषेण रुद्धकटकं कटकं विसर्ज्य चूर्णचकार च स पर्वतदुर्गमार्गं ।
 ततो ज्यलालदीनेन बङ्गलोकसमन्वितः । श्रीमच्छिखरेदाख्यः प्रहितस्तज्जिगोषया ।
 स हरोह ततो हस्तिगञ्जपर्वतमस्तकं । उदयाद्रिमिव प्रातः साक्षाद्गास्करभारथिः ।
 तस्मिन्नावसरे मेर्जयाद्गारो निजसेवकैः । प्राप्य शूरपुरग्रामं निहतोद्गोहकर्माणा ।
 हतं तं पतितं दृष्ट्वा जम्बूकश्चावितामिषं । स्वामिद्रोहोति युत्कृत्य सहसा जगदुज्जनाः ।

८६५

आयातएष भगवानिह चक्रवर्त्ती पूजा क्षानेकविधिना च मया विधेया ।
 इत्याकलय्य स उपायनभक्तियुक्तं याद्गारकोरचितवाञ्छिजजोवितेन ।
 मेर्जयाद्गारके तस्मिन् निहते निजसेवकैः । ततः शिखरेदाख्यः स प्राप नगरान्तरं ।
 साक्षाच्छिखरेदेन रक्षिते नगरान्तरे । चौराणां नाभवन्मार्गउलूकानामिवोषमि ।
 ततो ज्यलालदीनोऽभौ द्रष्टुं काश्मीरमण्डलं । आययौ कुङ्कुमाचोटफलपुष्पोपशोभितं ।
 काचिद्दर्शनकाङ्क्षिणीं प्रियसखीं सन्दर्शयन्ती नृपं व्याभूदपरा समूपतिरयं दृष्टोमयेत्यब्रवीत् ।
 काचिद्द्रुपयोधरां समचलत् सन्तर्जयन्ती शिशुमित्थं भूपविलोकेन समभवत् पौराङ्गनानां त्वरा ।
 ततः काश्मीरलोकेन कृते भूपतिदर्शने । सद्यः प्रतिग्रहं नित्यं प्रावर्त्तत महोत्सवः ।
 पुरा चक्रकुलोत्पन्नैर्भूपैर्जातिविरोधतः । ब्राह्मणेभ्यस्तदा दण्डोदग्रोतः किल वार्षिकः ।
 योगरत्न निजां जातिं कुलशीलसमन्वितः । स ददौ वार्षिकं राशे करं प्रतिगृहं द्विजः ।
 ब्रह्मयज्ञोपवीतस्य रक्षणाय समर्पितः । प्रत्यब्दं ब्राह्मणैराद्यां चत्वारिंशत्पणाः कराः ।
 उत्तमो ब्राह्मणो देशं तत्याज स्वेच्छदूषितं । तत्याज मध्यमोलम्बां जातिं तत्याज चाधमः ।
 स्वेच्छमेधे स्थिते तस्मिन्मन्त्रकारितदिशुखे । विप्रादेशान्तरं जग्मुर्मरालादव मानसं ।
 तादृशान् ब्राह्मणान् ज्ञात्वा ज्यलालदीनभूपतिः । चक्रवंशक्रमाद्यातं विप्रदण्डं न्यःकरयत् ।

८६६

काश्मीरदेशे विप्राणां योयः पूजां करिष्यति । तस्मै तस्मै प्रदास्यामि तत्क्षणं पारितोषिकं ।

काश्मीरदेशे विप्रेभ्योवार्षिकं योयहीयति । अचिरात्तस्य भूपालोऽगृहमुत्पाटयिष्यति ।

८८०

इत्यादिशक्तोभूपस्य हतवार्षिकमाध्वसाः । आशीर्वादपराश्रामन् ब्राह्मणान्ब्रह्मणादिनः ।

साक्षाज्जलालदीनोऽयं जीयादर्षशतार्ब्धदं । योऽस्माकं वार्षिकं दण्डं वारयामास भूपतिः ।

चक्रवंशप्रभूणां हि भूपतीनां मदाज्ञया । नित्यं धेनुमहस्यस्य मृत्युगोदीदवारितः ।

स्नेच्छान्धकारविध्वस्तामिन्द्रदर्शनवर्जिताः । ब्राह्मणाश्चतुष्टयन्त रात्रौ पद्माकरादिव ।

देशेऽस्मिन् स्नेच्छदावाग्निशेषिताशेषवृत्तयः । नाभवन् ब्राह्मणाः सर्वे दग्धारण्ये मृगादिव ।

८८१

कचिद्दासः कचिन्नासः कचिच्चैव निभर्त्सनं । जम्बुकस्त्रेव विप्रस्य पथि सञ्चरतोऽभवत् ।

जलालदीनभूपालनित्यसेवनतत्परः । बभूव रामदासाख्यो विप्राणामुपकारकः ।

तादृशान् ब्राह्मणान् दृष्ट्वा रामदासो महायशः । वितीर्णस्वर्णदुर्वर्णो बभौ कर्णद्वयापरः ।

यदर्षणैरमृतमेष ददाति मेघस्तद्गजितेन सर्वकथ्यत एतदेव ।

दानं सदैव ददतो न बभूव तस्य श्रीरामदामनृपतेर्ददयेऽभिमानः ।

मात्स्वतर्मन्ददाता भवसि गुणगणैः कर्णं कर्णं पिधेहि ब्रौडा जीमूतवाह त्वयि भवति नवा किम्बले त्वं बलीयान् ।

सत्यं वा वेद्मि नित्यं किमु तत्र यशसा विक्रमादित्य कृत्यं दानं सम्यग्निधानं वितरति चतुरं रामदासः सदासः । ८८०

[अकवरसेयकेन रामदासेन ब्राह्मणगृहं प्रति रजतमुद्राशतं सुवर्णमुद्रासहितं समर्पितं ।

रजतमुद्रापञ्चाशत्संख्याणि रामदासेन ब्राह्मणानां दारिद्र्यदृष्टितामां परिकल्पितानि ।]

यावदन्तरमदानदानयोगामरास जगतीसुरद्रुम । अन्यदीयभवदीयदानयोस्तावदन्तरमिति प्रतीयते ।

निवेद्याशीर्षचक्षुस्मै ब्राह्मणान्ब्रह्मणादिनः । गृहं प्रत्याययुः सर्वे पण्डितानिर्भलादयः ।

अन्यद्युरपि सर्वे ते प्रह्लादनिर्भलादयः । सन्नानितानरेन्द्रेण वचसा मृतवर्षिणा ।

श्रीमान् जलालदीनोऽपि रामदासनिवेदितान् । विप्रान्निर्व्यापयामास शकोरानिव चन्द्रमाः ।

ग्रामेषु तेन दत्तेषु बभौ पण्डितमण्डलं । भेधे वर्षति दावाग्निमन्त्रप्रभिव काननं ।

८८१

जलालदीनभूपालमदासेवाविचक्षणः । अभूदाजानकादिभ्योभूमिदानविवेचनं ।

विपचं गुणिनं हित्वा स्वपचं गुणवर्जितं । पुषोष भूमिदानेन स ज्ञातिस्त्रहभोहितः ।

काश्मीरेष्वयं रामदासवचनक्षुब्धचलस्फूर्गितं भूदानामृतमुत्पत्यतं सुविमलं श्रीराजगोहासुधः ।

आदित्याभिधराङ्गणा स विबुधान् हा वञ्चयित्वा कथं नीतं दुर्जनबन्धुदैत्यसुमहत्संघतये तत्क्षणम् ।

साक्षाज्जलालदीनोऽसौ कक्षामृतसागरः । स्वर्णदुर्वर्णदानेन भिक्षुलोकमपूपुरत् ।

[ततः पातिशाहिः शिखाकैजं समादिशत् । भवता भाण्डागारे रौप्यमुद्रासहस्राणि गृहीत्वा ग्रामे

चाटव्याञ्च सर्वेषु स्थानेषु ब्राह्मणानां भिक्षुकाणाञ्च द्रविणं समर्पणोद्यमिति तेनापि तथैव कृतं ।

देशं योभोभखानाय समर्थं पुनरेव सः । जलालदीनभूपालो देशान्तरमयागमत् ।

देशे योसोभखानेनाश्रिते ते निर्ववर्जनाः । उदयार्द्रिङ्गते सूर्ये प्रातः पद्माकरादिव ।
 समर्पिताः प्रतिष्ठामं कार्षिकाः कृतवार्षिकाः । धानुष्काश्च पुनर्युद्धशङ्कया तेन वारिताः ।
 प्रवर्त्तन्ते यथा हंसः क्षीरनोर्विवेचने । तथाभूत् सोऽपि धानुष्ककृषोवलविचारणे ।
 ज्यलालदीनमेवार्थं गते योसोभखानके । मेर्जनस्करनामाभूत्तत्पुत्रोऽत्राधिकारवान् ।
 कक्षङ्करहितः साक्षात्सदा सर्वशिरोगमणिः । सुधामयवपुः सोऽयं बालचन्द्रहवाबभौ ।
 सेवकोयवनोलोकं वितस्तातीरमाश्रितः । उद्यतां काष्ठभारोऽयमित्यादिश्य व्यमर्दयत् ।
 तादृशं यवनं दृष्ट्वा मेर्जलस्करकः स्वयं । उवाच सचिवान् शीघ्रं पश्यायं हन्ति मानवान् ।
 अहो मत्सैवकालोकान् काश्मीरान् व्यथयन्ति किं । ज्यलालदीनभूपालान्न भयं वर्त्तते कथं ।
 मार्गे नास्ति विलुण्ठनं न च भयं चौरान्नवा दर्जनाद्वामे वा मगरे प्रयच्छति वणिग्लोकोम शुल्कं कश्चित् ।
 मेघावर्षति मेदिनी फलयुता सदाः कार्षिकाः कार्षिकादेशे रक्षति न क्षिणेः क्षतिरहे ज्यलालदीनाभेध ।
 अधुना भवता शीघ्रं यवनोऽयं निरुध्यतां । इत्याक्षेप्तेनिरुद्धन्तमधावत् सचिवः क्षणात् ।
 चलिते यवने तस्मिन् भयात्तं सचिवोऽब्रवीत् । भगवन् यवनः सोऽयं त्वङ्गयन् पलायितः ।
 इत्युक्ते तेन भूयः स मेर्जलस्करकोऽवदत् । अधुना चलिते तस्मिन् मदुक्त वचनं कुरु ।
 मध्यवितस्तमानोय नावं काष्ठसमन्वितां । तथा दहन्तु लोकानां यथा भीतिर्भविष्यति ।
 तथाविधे कृते तेन मन्त्रिणा यवनास्तदा । ज्वलन्तीं नावमालोक्य भयेनामन् मृतादिव ।
 यः कश्चित् यवनोभेदात् काश्मीरान् पीडयिष्यति । स निजस्यापराधस्य सत्वरं फलमाप्स्यति ।
 भूतलाभिर्गता रेजे कुङ्कुमाङ्कुरमन्ततिः । शरद्दिदृक्षया शेषशिरःपङ्क्तिरिवेत्यता ।
 प्रादुरासीत्ततोहित्वा निर्मलाङ्कुरचेलकं । शिखाकुङ्कुमपुष्पाणां लज्जयेत्त शनैः शनैः ।
 कुङ्कुमपुष्पशोभाढ्यं द्राक्षाचोटसमन्वितं । दृष्ट्वा पद्मपुर्यामं निनिन्द त्रिदिवं जनः ।
 खारीके वापिते वीजे आवणे भुवि वार्षिकैः । अङ्ग्रेखारीप्रमाणानि पुष्पाण्यवचितानि तैः ।
 प्रातर्यावन्ति पुष्पाणि चितानि धरणीतलात् । आसञ्चितानि तार्वन्ति सायंमध्याह्नयोरपि ।
 यदाप्रभृतिनागेन तच्छेकेण प्रदर्शितं । तदाप्रभृति तादृचं कुङ्कुमं नाभवद्भुवि ।
 कश्चित्पुष्पावचयनिरतोढौकयानोऽपि कश्चित् कश्चिद्भारप्रमथितशिरानौशयानोऽपि कश्चित् ।
 कश्चिन्नित्यं तुलननिरन्तरक्षणे कोऽपि सक्तस्तस्मिन् काले बज्रलघुघृणव्याकुलोलोकप्राप्नोत् ।
 इति कुङ्कुमवर्णनं ॥

अष्टवर्षेष्वतीतेषु ज्यलालदीनभूभृता । योसोभखानादाहत्य देशोऽन्येषु समर्पितः ।
 आसाहखान आयाते मेर्जयोसोभसैनिकं । पृथक् पृथक् ययौ याते वायाविव रजोभरः ।
 श्रीमज्ज्यलालदीनेन प्रहितौ निजसेवकौ । आसाहखानसेलतान्महद्भक्तकुलखानकौ ।
 आसाहखानसौ ज्ञात्वा ज्यलालदीनसेवकौ । देशाधिपतितां दत्वा प्रभुपादान्तिकं ययौ ।

कश्मीरेष्वपि तौ सज्यगदुर्विचारं विचरेतुः । अन्धकारं सदा पृथ्यां सुख्यं चन्द्रमसादिव ।

अकवरनृपतेरथाश्रया तौ प्रवरपुराणिकशारिकासमीपे ।

विदधतुरगमाकलय्य दुर्गं नगनगरीतिविदुः नामधेयं ।

वज्रविधतपसा विधूय देहं त्रिदिवनतिः खलु जन्मनि द्वितीये ।

इह नगनगरीं विलोक्य लोकस्त्रिदिवमिदं न समीहतेऽधिगन्तुं ।

तस्मिन्नवसरे गेहे दृष्ट्वा भूपालसेनया । दुःखं बभूव लोकानां नगरान्तरवासिनां ।

तादृशं दुःखमालोक्य वणिक्लोकनिवेदितं । लोकास्त्रिवापयामास निर्देशेनेति भूपतिः ।

नवीननगरीमध्ये मामकाः सन्तु सेवकाः । यः पीडयति काश्मीरान् सोऽपराधी भविष्यति ।

आदेशे विहिते तेन ज्यलालहीनभृश्वता । अथ मुगुललोकोऽयं मिश्रिते नगरो नवां ।

शारिकापर्वते रजे नगरी सा सुधासिता । राजधानीं समीपस्थां हसन्तीव पुरातनीं ।

निर्गते यवने लोकस्तुतोष विहितोत्सवः । ज्यलालहीनभूपालसदाश्रीर्वाद्गतत्परः ।

द्विसहस्रगृहेषु तमलाभदोननिर्मितं । अकस्मादथ मध्याह्ने जज्वाल नगरं क्षणात् ।

मुगुलास्त्रिगतान् दृष्ट्वा नवीननगरीस्थितान् । विरहादिव जज्वाल नगरी सा पुरातनी ।

गृहभालादिविस्तीर्णं नानाचित्रोपशोभितं । वज्रिना क्षणमात्रेण भस्मशेषमभूत्पुरं ।

पुराणनगरीदाहे सा वभौ नगरी नवा । सपत्नीविरहे जाते मोदते इव वल्लभा ।

इति पातिशाहिअकवरज्यलालहीनस्य कश्मीरप्राप्तिवर्णनं ।

राजतरङ्गिणीसंग्रहः



राजयन्त्रेषु ये भूपाः कथिताः कविभिः कलौ । कश्मीरदेशसाम्राज्यपदगाः पृथिवीभुजः ।
तेषामनुक्रमः साक्षात्प्रया हि लिख्यतेऽधुना । षट्सु वर्षशतेष्वेव त्रिपञ्चाशत्तथु च ।
प्रयातेष्वादिगोनर्दः शशास पृथिवीमिमं । कश्मीरेष्वादिगोनर्दः ख्यातः सर्वधराभुजां ।
समकालभवः पाण्डुपुत्राणां गौर्यशालिनां । ३५ । १ । सुनुर्दामोदरस्तस्य भूमिपालशिरोमणिः ।
पत्नी यशोवती तस्य राज्यभाक् तदनन्तरं । ३५ । २ । सुनस्तस्यामहाराज्ञ्या वालगोनर्ददत्तय ।
भजन् पैतामहं नाम कलिकाले (३०) ऽथ भूमिपाः । आन्धायभङ्गः श्रिर्नष्टनामकृत्यास्ततः परं ।
पञ्चत्रिंशन्महावीरगमग्राविस्मृतिसागरे । विस्मृता राजानः (३५)
[कैरवकौन्तेयसमकालभवाद्वापञ्चाशत्तिर्नृपा गोनर्दादारभ्य विस्मृताः । तद्राज्ये गतवर्षाणि (१२६६)]
चदुर्गं । वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्विंश संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशतेर्मेतादति ।
राजाऽभवत्तुतोनाम कश्मीरेष्वथ तत्सुतः । (व ३५) ततः कुशेशयः ख्यातः । (व ३६ । मा ८) खगेशस्तत्सुतस्ततः । (व ३७)
अथ साश्वर्यचर्याऽभूत्सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः । (व ३८ । मा १) [तस्मिन् निस्सक्तौ सति ।]
अथान्यवंशजो राजा गोधरोनाम भाग्यवान् । (व ३५ । मा ७) तदङ्गजः सुवर्णाख्यः (व ३९) स्तत्सुनुर्जैनको नृपः । (व ४०)
शचीनरस्तस्य सुनुः (व ३९) रणेशस्तत्पितृव्यजः । (व ४०) जलेशस्तत्सुतोनाम कश्मीरेषु सुखप्रदः । (व ४०)
अथान्यवंशजः ख्यातः प्रापात् सर्पतनुं श्रितः । दामोदरो द्वितीयोऽसौ सत्ययुगनृपोपमः । (व ४१)
अथाभूवन् खनामाङ्गपुरचयविधायिनः । ऊष्कजुष्ककनिष्काख्या युगपद्राज्यकारकाः । (व ४२)
तेषामनन्तरं भूभृदभिमन्युर्महायशः । (व ४३) निष्कण्डकस्ततः ख्यातः शतमन्युरिवापरः ।
ततोहिममहाव्यापनग्रे कश्मीरमण्डले । वैद्वोपद्रवसम्भूते सर्वप्राणिलयंकरे ।
[तस्मिन्नावसरे हि साम्राज्यसहितेन चन्द्रदेवमाङ्गणेन निवारितं कष्टतरं ।]
राजा तृतीयगोनर्दः प्रायः कश्मीरयोजकः । (व ४५) पुत्रोविभीषणः श्रीमान् ख्यातस्तस्य यमस्त्रिणः । (व ४५ । मा १)

इन्द्रजिह्वाणौ तस्य पितापुत्रौ क्रमाश्रूपाः । (व ३० । मा ६) अन्योविभोषणस्तस्य पुत्रः । (व ३५) श्रीकिन्नरानिधः । (व ३८ । मा ८)

भिद्वेऽभूत्तत्सुतः सिद्धः पुण्यभूपायणीः कलौ । (व ६०) तत्सुतजन्मलाख्येऽय पेशलाक्षतया स्मृतः । (व ३० । मा ६)
हिरण्याख्योमहाराजः ख्यातोऽभूत्तदनन्तरं । (व ३७ । मा ७) श्रीहिरण्यकुलस्तत्र भुक्तिराज्यपदं श्रितः । (व ६०)

कश्मीरकाश्यपीकान्ताबल्लभोऽभूत्तदङ्गजः । राजा वसुकुलः श्रीमां (व ६०) स्तम्भनस्त्रीत्रिकोटिहा ।

श्रीमिहिरकुलः क्रूरश्चतुर्णवजित् कलौ । (व ७०) श्रीमत्सतीसरोभूमिभामिनीभोगनिर्भरः ।

वकाख्यस्तत्सुतोराजा (व ३६) तत्सूनः क्षितिनन्दनः । (व ३०) वसुनन्दाभिधस्तस्य पुत्रोराजश्रियान्वितः । (व ५२)
द्वितीयानरनामाभूत् राजा कश्मीरमण्डले । (व ६०) अक्षस्तदङ्गजः ख्यातो (व ६०) गोपादित्यस्तदङ्गजः । (व ६०)

गोकर्णस्तत्सुतः स्वामी भूमेभूपशिरोमणिः । (व ५७) विचारचारुनोतिज्ञो नरेन्द्रादित्यइत्यथ । (व ३६ । मा ३)

अन्धायुधिष्ठिरस्तस्य पुत्रो गोज्ज्वलः समः । (व ३४) तरङ्गे प्रथमे ख्यातभूभुजः समुदाहृताः ।

चतुर्दशाधिकं वर्षसहस्रं नव वासराः । मामाश्च विंशतिरस्मिन्नेकविंशतिराजसु ।

राजानः (२१) वर्षं (१०१४) मा २० ॥ प्रथमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

कश्मीरदेशभूराज्ञीमहाराजयशोभजन् । प्रतापादित्यइत्यासीत् राज्ञां तेषामनन्तरं । (व ३२) तस्य स्रुजलैकोऽभूत्
चतुर्णवपालकः ।

सम्भोगं नागकन्यानामकरोद्भूरिविक्रमी । (व ३२) तुञ्जीनोऽन्यसुतः श्रीमान् (व २६) विजयोऽय तदङ्गजः । (व ८)
जयेन्द्रस्तत्सुतोऽपुत्रः सासाज्यस्थावसानदृक् । (व ३७) तन्मन्त्री सन्धिमानीर्ष्यराजोऽभूद्भूतजीवितः । (व ४७)

योगिनीवरप्राप्ताशः अन्ताभीमगिरिं श्रयन् । शतद्वयी वत्सराणामष्टाभिः परिवर्जिता ।

अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणानृपाः । राजानः (६) । (व १८२) । द्वितीये तु तरङ्गेऽस्मिन् स्मृता
भूमिभुजः कलौ ॥ द्वितीयस्तरङ्गः समाप्तः ॥

श्रीमेघवाह्नोऽमात्यैर्गन्धारदेशजः कृतः । स्वामी राज्यस्य सर्वत्र प्राणिहिंसावहिष्कृतः । (व ३४)

ततः प्रवरसेनोऽभूत् पाण्डिर्वो दिग्जयी कलौ । (व ३०) तत्सूनस्य हिरण्योऽभूत् पालयन् भूमिमण्डलं ।

अपुत्रोऽगात् चयं सोऽयमितपुण्यतया कलौ । (व ३० । मा २) मातृगुप्तोऽभवत् (व ४ । मा ८) दत्तराज्येतेन प्रकारिणा ।
तोरमाणे सुतेऽमुष्य हिरण्यस्य च भ्रातृजे । वशिर्देशान्तरं याते द्वितीये प्रवराभिधे ।

देशान् शासति कश्मीरान् मातृगुप्ते महीपतौ । आयातो देशलैख्येन श्रीमान् प्रवरभूपतिः ।

दिगन्तं तद्व्याप्यते मातृगुप्तेऽय भूपतौ । राज्यं चकार कश्मीरमण्डले प्रवरस्ततः । (व ६०)

यस्याद्यनगरं कान्तं योगाच्छिवसभा श्रुमैः । स्रुस्तस्य महाराजो द्वितीयोऽय युधिष्ठिरः । (व ३८) ।

नरेन्द्रादित्यइत्याख्यां भजन्नाजास्य नन्दनः । (मा ८ दि १३) तस्यानुजो रणादित्यः कलौ वर्षशतचयं ।

राज्यद्राजतरणिः पूर्वपुण्यक्रमान्वितः । (३००) तत्पुत्रोविक्रमादित्यः । (व ४२) बालादित्यस्तदङ्गजः । (व ३७)

इत्थं राजगणे भूपालतृतीये समुदाहृताः । वत्सराणां त्रिपञ्चाशदधिके शतपञ्चके ।

यैकाहोऽत्र गते यातास्तृतीयेऽस्मिन् दशेश्वराः । राजानः (१०) वर्षं (५५३) मा ६ दि ८ ॥ तृतीयस्तरङ्गः समाप्तः ॥

॥ राजतरङ्गिणीसंग्रहः ॥

९

अन्यवंशोद्भवो देशं राजा दुर्लभवर्द्धनः । (व ३६) सुयशः पालयन् श्रीमान् दुर्लभभक्तोऽप्य च ।
 चन्द्रापीडाभिधस्तस्य सुनुः कृतनृपोपमः । योद्धृष्टप्रायदोषज्ञो भूमिपालश्चिव मणिः (व ८ मा ८) ।
 तारापीडोऽभवत्तस्य मोदरोदूर्ध्वतिस्ततः । (व ४ दि २४) द्वितीयोल्लितादित्यो आतास्य पृथिवीपतिः ।
 यस्याज्ञानं ब्रतं यातं त्रिदिवं पुण्यकर्मभिः । (व २६ मा ७ दि ११) राजा कुवलयपीडः पुत्रोऽस्य भाग्यवान् कलौ
 जीवन्मुक्तिपदं यातः श्रीपर्वतवमादिषु । (व १ दि १५) वज्रादिभ्यां दितायोऽपि पुत्रो राज्यपदे स्थितः ।
 सप्तब्दान् वसुधां भुक्त्वा जगाम त्रिदिवं ततः । पृथिव्यापीडसंयामपीडावास्तां महोभुजौ (व ४ मा १ दि ७) ।
 एतदनन्तरं राज्यभाजनं बलवन्तरः । जयापीडोऽयं भूपालः समुद्रचयपालकः (व ३१) ।
 कश्मीरमण्डले जज्जस्तश्यालोभूपतिस्त्विह (व ३) ललितापीडसंयामपीडावभौ च पार्थिवो (व १२) ।
 श्रीचिंयटजयापीडो द्वितीयोभूमिभूषणः । आमातृकाश्रीरिक्तो राजा कल्पपात्रोद्भवोऽपि स ॥
 अभिचारेण हत्वा तान् मायाद्यादितरेतरं । उत्पलापैरसंप्राप्तं राज्यं लब्ध्वा तु नैः कृतः ।
 भ्रातुः पुत्रो जितापीडो जयापीडसुपात्मजः (व २६) अनङ्गापीडनामाथ सङ्ग्रामपीडजस्ततः (३) ।
 श्रीमदुत्पलपीडश्च राजा कश्मीरमण्डले (व १५) । भूमिपालास्तुर्थेऽस्मिन् तरङ्गे त्रिवृषैः स्मृताः ।
 समाश्रितदये षष्ठिपुत्रे मासेषु षट्सु च । निर्देशादिषु काकोटवंशे सप्तदशभरम् ।
 (वर्ष २६० मास ५ दि २०) राजानः (१७) ॥ चतुर्थस्तरङ्गः समाप्तः ॥

अवन्तिवर्मा सास्त्रार्थं प्राप्य पाटितकण्ठकः । (व २७) कश्मीरमण्डले रम्यं भुक्तं शङ्करवर्माणा (व १८) ।
 गोपालवर्मा पृथिवीं पालयन् (व २) सङ्कटस्तथा । (दिन २०) राक्षी मुगन्धा कश्मीरसास्त्रार्थदमाश्रिता । (व २)
 पङ्कुर्निर्जितवर्माथ (व ८) तत्पुत्रः पाथएव च (व १५) चक्रवर्मा ततोभूषः (व १४) गुरुवर्मा ततः परं (व १) ।
 उन्मत्तावन्तिनामाथ पाथस्तुर्दुराग्रथः (व २) । तरङ्गे पञ्चमे भूपाः कथिताः कविपुङ्गवैः ।
 अधिकांशं समाशीतौ मासेषु च चतुर्व्यगात् । कल्पपालाष्टके रथ्या हतस्त्रीसचिवाश्रयि ।
 (वर्ष ८३ मा ४) राजानः (११) ॥ पञ्चमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

श्रीयशस्करदेवस्य राज्यमासीत् कलौ युगे (व ८) वर्णटस्य ततोराज्यं स्वप्रतुचमभू युगे । (दि ६)
 ततो वक्राभिमेयामदेवस्यासीच्छ्रियः पदं । (मा ६) ततः श्रीपर्वगुप्तस्य (व १ मा ४) जेमगुप्तस्य च प्रभोः । (व ८ मा ६) ।
 राजाऽभिमन्युगुप्तस्य राज्यं शुभकरं तदा (व १३ मा १०) । ततः श्रीमन्दगुप्तस्य कश्मीराग्न्यामतः सतः (व १ मा १) ।
 गुप्तविभुवनाख्यस्य (व ४) भीमगुप्तस्य चाथ वा (व ५) । राज्यसंपङ्कुभाचारादिद्वयासादनन्तरं (व २३) ।
 षष्ठे भूमिभुजः ख्यातास्तरङ्गे कविपुङ्गवैः । अथ वर्षचतुःषष्टौ मासेऽप्यर्द्धे दिनेषु च ।

अष्टस्वभूवन् भूपाला दश भूभोगभागिनः । (वर्ष ६४ दि २३) राजानः (१०) ॥ षष्ठस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 राज्ये संग्रामदेवोऽथ भ्रातृजोऽन्ते नृपः कृतः । राक्ष्या तथा बुद्धिबलात् कश्मीरेषु कलौ पुरा (व २४) ।
 हरिराजानन्तदेवावास्तां तस्यात्मजौ ततः । (व ५२) मा ४ दि ७) कलमोऽनन्ततनयो देवप्रामादेष्वकृतः ।
 राजा भूमेः सुखानन्दकरः कलितपौरुषः । (व ८ मा १) उक्त्वर्षद्वर्षनामानौ तत्सुतौ पार्थिवौ ततः । दि (२३) ।

आस्तामस्तथोर्ध्वः प्रजालुण्ठनतत्परः । तरङ्गे सप्तमे भूपाः स्मृताः कविवरैः पुरा । (राजानः ६ (वर्ष ८८ दि ३)
॥ सप्तमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

हर्षदेवात्तदुद्दामविक्रमोऽनन्यवञ्जः । भ्रातुः पुत्रस्य दिहायाजस्तराजस्य नमृतः ।

मलाभिधानादुद्भूतः पृथिवीमुचलोऽभजत् । (व १० मा ४ दि २) द्रोक्षेण तं हतवन्ता भृत्यानामयजस्ततः ।

शङ्खराजान्यनामाभूत् रङ्गाख्यः क्षणिको नृपः । (मध्याह्नं तावत्)

गङ्गेन निहते तस्मिन् सङ्कोदैमातुरोऽभवत् । (मा १ दि २७) तस्योच्चलमहीभर्तुर्भ्राता निर्वध्य तं बली ।

सुस्मृताख्योऽयक्षोद्राज्यं मास्तिनश्चलषोदरः । (व १६) । विरक्ते पाटिते तस्मिन् राजभृत्यैस्ततः कृतः ।

षण्मासान् हर्षदेवस्य नप्ता भिक्षाचराभिधः । (मा ६) । पुनर्निर्व्यास्य तं प्राप्ताराज्ये सुस्मृलभृभुजि ।

क्रमास्तवन्त्यैर्विश्वसैर्देराज्योदेजितैर्हते । लवण्यान्निखिलांस्तंश्च हत्वा भिक्षाचरं नृपं ।

सुतः सुस्मृलभृभर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्नेदिनीं सम्यक् जयमिहो महीपतिः ।

तरङ्गे क्षाष्टमे भूपाः स्मृताः कश्मीरमण्डले । मन्त्रिणा कङ्कणनोक्ताः कनौ कविवरेण च ।

राजानः ५ (वर्ष ४७) अष्टमस्तरङ्गः समाप्तः ॥ सेमाप्तेयं कङ्कणराजतरङ्गिणी ॥

ततः श्रीजयसिंहोऽभूद्वितीयं भूमिभूषणं । सुस्मृलस्यात्मजः सर्वलोकानन्दकरः सुधीः । (व २२) ।

परमाणुः सुतस्तस्य राजा कश्मीरमण्डले । (व ८ मा ६) । तत्पुत्रोऽवन्तिदेवाख्योऽभजनृपश्चिद्यं ततः । (व ७) ।

वोष्यदेवाभिधो राजा मुग्धजातशिरोमणिः । (व ८) । जस्तदेवोऽनुजस्तस्य वालिशः कथितोबुधैः । (व १८) ।

तत्पुत्राजगदेवोऽय कश्मीरान् पालयन्नृपः । (व १४) । राजदेवोऽय तत्पुत्रो मण्डलेऽस्मिन् सुखप्रदः । (व २३) ।

तद्गोत्रजोऽय सङ्ग्रामदेवः कलियुगोद्भवः । (व १६ दि १०) । तनयोऽस्य महावीरो रामदेवो नराधिपः । (व २१ मा १ दि १)

ततोऽक्ष्णदेवाख्या माञ्जुणाक्षमुना कृतः । (व ३ मा ४) अपुत्रेण सुतः साचाहत्तराज्यस्य मण्डले ।

ततोऽन्यवञ्जो राजा सिंहदेवो नयोज्ज्वलः । स मुग्धाभगिनोकामो हतस्तत्पतिना च्छलात् । (व १४ मा ५) ।

तद्गता सिंहदेवोऽय मण्डलं भुक्तवान् कलौ । (१८४) । तद्राज्ये स्नेहकराजेन दुस्तचेन प्रणाशिते ।

कश्मीरमण्डले याते सूरदेवे शिवालयं । भाट्टवंशोद्भवः श्रीमान् साचात् कल्पद्रुमोपमः ।

श्रीगिञ्जनसुरत्राणः कश्मीरे तदनन्तरं । (व ३ मा २) । पाकशासनतुल्योयः प्रशास शूद्रशासनः ।

तस्मिन् राशि दिवं याते तत्पुत्रो राज्यमप्यदं । चखाद कोटा कश्मीरमण्डले मन्त्रिवन्दिता । (मा ४)

उद्यानदेवे तत्कालमायाते सैनिकैः सह । कोटया कामिते राज्यपदञ्च प्रापिते कलौ ।

कतिचिदत्सरान् भुक्ता तस्मिन्नपि चयं गते । बालत्वात्पुत्रयोः साय स्थिता राज्यपदे शूभे । (मा ५) ।

मन्त्रिणा साहमेरेण सास्राज्यान्नाशिता च सा । हत्वैतं मन्त्रिभिस्त्वन्यैः साकं विप्रैः सपुत्रका ।

स्वयं चकार सास्राज्यं कश्मीरेऽतिशुक्तिवित् । अभिधां स्वात्मनो प्यन्यां शंसदोनदति ब्रुवन् ।

अष्टादशमहोपालाः पञ्चगङ्गरदेशजाः । अभूवन् स्वामिनः शेषे श्रीमत्कश्मीरमण्डले ।

आद्य श्रीमंसदीनाख्यस्तारराजकुलोद्भवः । भाविसास्राज्यमयोगादायातः पञ्चगङ्गरात् ।

कोटायादेशमाघाज्यं मोतं येन बलात् पुरा । हत्वा भिच्छणभट्टांश्च बलिना बलवत्तरान् ।
तत्सुतोऽज्यशरोनाम मासाज्यपदभुक् ततः । आसीद्वर्षद्वयं त्रिंशद्दिनेरुनं धुरं वहन् । (व १ । मा ११)
ततः कनिष्ठो भ्रातास्य द्वादशाब्दान् अग्र्यं वहन् । अनाभदो नो नास्मासौ कश्मोरेषु महीपतिः । (व १२)
शाहाभदोमस्तपुस्ततोऽभूद्भिग्जयी कौला । अष्टादशाब्दान् यः स्पृष्ट्वा मकरोत् पृथिवीभुजा । (व १८)
तस्यानुजः कुल्लदीनो राजा कश्मीरमण्डले । राज्यं स्वमकरोत्तर्धान् षोडशाहत्कण्टकः । (व १६)
ततस्तस्याङ्गजः प्रापद्राज्यं सेकन्धरोनृपः । यः सर्वान् पुस्तकान् भूपस्तृणान्यग्निग्रीवादहत् ।
चतुर्विंशतिभिर्वर्षैः प्रयातः स यमालयं । (व १४) आलिशाहोऽभवद्राजा तत्सुतः सप्त वत्सरान् ।
मन्दकीर्त्तिर्जैर्भुक्तसम्पदुन्नेयदूषितः । (व ७) लोकपुण्यादयान्तस्य मोदरोऽग्रेभूपतिः ।
क्ष्माचन्द्रः सर्वभूषाणां जयाह प्रणतिं सुधीः । पञ्चाशतं वत्सराणां कृत्वा राज्यं सुखप्रदं ।
जगाम त्रिदिवं दत्त्वा ककुभां निर्धनं यशः । (व ५०)
अस्यां राजतरङ्गिण्यां भूपालाः कथिताः क्रमात् । ज्ञानराजाभिधानेन जैनराज्येऽतिशोभने ।
इति ज्ञानराजनुपावलिः समाप्ता ॥

श्रीमद्वैधरशाहोऽभूत् तनयोऽस्य महीपतेः । वत्सरो दौ राज्यसम्पदुक्ता येनात्र मण्डले । (व २)
दाता हस्मनशाहोऽभूत्तत्सुतो भूमिभूषणं । द्वादशाब्दान्मही भुक्ता योगात् सुरपुरं गतः । (व १२)
तत्सुतो मल्लाशाहोऽभूद्राजा कश्मीरमण्डले । मन्त्रिणां दुष्टचैतन्याद्दोलाचञ्चलराज्यभुक् । (व १)
पितृव्योऽस्य महीपालः फतिशाहः अग्र्यं दधौ । समकालानुसारेण कश्मीरान् पालयन् कनौ । (११)
इति श्रीवराजतरङ्गिण्यां भूपालाः समाप्ताः ॥

मल्लाशाहः शशासोर्वी वत्सरानेकत्रिंशतिं । (व ३१) दोलाचञ्चलया वृत्त्या फतिशाहो वसुन्धरा ।
स वत्सरान् शुभाचारेण द्वाविंशतिसपालयत् । (व २२) फतिहशाहपुत्रस्तु नाजोक्शाहस्ततोऽभवत् । (व १)
तनयामल्लाशाहस्य त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः । चतुर्थस्तस्य पौत्रोऽपि राज्यशब्दप्रपूरकः ।
तत्कालमनुवारेण फतिशाहस्य चाङ्गजः । नाजोक्शाहो राजासीत् युक्तः काम्बोजदेशजैः । (व १३)
इत्येतैः पञ्चभिर्भूपैर्नाम राज्यं स्वमण्डले । कृतं दुर्धर्म्मनिर्नष्टं वत्सरान् पञ्चविंशतिं ।
वर्षाणां द्वादशशती षष्टिरेकान्दमंयुता । आसीच्छाकस्य शाहानां राज्यप्राप्तौ तु लौकिको ।
चतुर्दशशत्यशोऽयुक्ता द्वाभ्याश्च सम्प्रति । स्थिता शाकस्य वर्षाणां हभेभे सति पार्थिवे ।
अधिकमेकविंशत्या वत्सराणां शतद्वयं । शंशदीनादिभोगाज्यं कृतं कश्मीरमण्डले ।
ताडिराणकवंश्यानां त्यक्त्वा सिंहासनं क्रुधा । पार्थिवश्रीः प्रयाताश्च चक्राभिजनमन्दिरं ।
आषाढपूर्णिमायोगे षट्त्रिंशेऽब्देऽर्कवासरे । त्यक्त्वा भूमिधुरं याते हभेशहे दिगन्तरं ।
राज्यं नोगाजकं वर्षमेकमासीत् युतं दिनैः । विंशत्यामात्यनिर्नष्टं श्रीमत्कश्मीरमण्डले ।
गाजेशाहो भाद्रपदे सप्तत्रिंशतिवत्सरे । पञ्चम्यामयहीद्राज्यं शुक्लायां शुक्लवासरे ।

राज्ञि गाजवरे नष्टो देशो यामस्य हेतुना । एकस्य हेतुना यामं राष्ट्रं यामस्य हेतुना ।
 मामसचयाधिकं वर्षद्वयं भुक्ताय सपदं । अनुजस्य ददौ राज्यं होसनस्य धनान्वितं ।
 नवाग्निगणने वर्षे चतुर्थी शुक्रवासरे । शुक्रे महसि साम्राज्यप्राप्तिर्होसनभूभुजः ।
 (सं १६) मुगुलमेर्जाहैधरेणागत्य राज्यं गृहीतं । सं २६ तावत् । ततः परं चक्रानां मेर्जाहैधरराज्यं (व ६) गाजो
 चक्रराज्यं (व १)

पुनः समृतः तदनु मल्लदजण्डकहैधरचक्रककपालदण्डनककपालजागकादीनां । (व ६)
 होसनशाहिराज्यं (व ३) आलोशाहिराज्यं । ८ । एतत्पुत्रेयाः सोभशाहराज्यं । (व १)
 तस्मिन् वर्षे समैदमोमारखानादिभिर्निष्काशितः । मोमारखानराज्यं जातं । (व १)
 अस्मिन् वर्षे लुहरशाहराज्यं । अस्य राज्यं (मा २) एतत्पुत्रेयाकोहशाहराज्यं (१)
 पुनर्योभोभराज्यं (व ३) एतत्पुत्रेयाकोभशाहराज्यं (व १) योभोभशाहसमये भगवान्दास आगतः ।
 तेन स अकवरनिकटं नीतः पुनः अकवरप्रेषितः काशोमखान आगत्य काश्मीरान् जितवान् ।
 ततः अगतानां राज्यं (६) आदौ कश्मीरेषु अकवरज्यलालदीनराज्यं (व ६२)
 तदनु ज्यहाङ्गोरराज्यं (व ३२) शाहजाहानराज्यं (७२)
 अवरङ्गशाहराज्यं (२२) शाहिआलमराज्यं (व ३६)

समाप्तेऽयं राजतरङ्गिणीसंग्रहः ॥

श्रीमत्कोम्यानिभूपस्य प्रियः श्रीमूर्कराफकः । साहिभनामा मन्त्री यो जीयात् संवत्सरं शतं ।
 श्रीमूर्कराफकोमन्त्री प्रापत्कश्मीरमण्डले । राज्ये श्रीरणजित्सहभूपतेः प्रियदर्शनः ।
 श्रीमन्त्रिकेश्वरप्रेम्ना प्राप्ता राजतरङ्गिणी । मूर्कराफकधीरेण गृह्यात् श्रीशिवस्वामिनः ।
 श्रीमत्श्रीशेवरामस्य गृहे राजावली शुभा । कश्मीर मण्डले नित्यं वर्त्तते नान्यसद्गनि ।
 श्रीमद्विबुधेन्द्रशिरोध्यायाय नमोनमः । येनोपाध्यायनेपञ्चसहस्रवर्षाणि महाप्रभावसहिता राजावली स्वगृहेपालिता
 प्रयत्नेन श्रीविभोर्दयया चेति भद्रं ।
 वर्त्तते च गृहे यस्य शुभा राजतरङ्गिणी । स जीवन्मुक्त एव स्यान्मृतः स्वर्गमवाप्नुयात् ।

संवत् १८८० ॥